

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Anul LIX. Nr. 1—2

Ianuarie-Februarie 1941

BUCUREȘTI

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Î. P. S. PATRIARH Dr. NICODIM

Președintele ambelor comitete

Comitetul de colaborare: Membrii Sfântului Sinod; Profesorii Facultăților de Teologie; Profesorii Academiiilor Teologice; Profesorii de Religie și Membrii Clerului.

Comitetul de redacție: I. P. S. IRINEU, Mitropolitul Moldovei, Director; Arhim. IULIU SCRIBAN, NICHIFOR CRAINIC, IOAN G. SAVIN, TEODOR M. POPESCU, Preotul Gh. VINTILESCU, Preotul AL. NICOREANU, Preotul DR. GH. CIUHANDU, Preotul DR. D. FECIORU, Membrii; Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, Redactor.

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
COMITETUL, <i>Lămurire</i>	1—2
Preotul PETRE VINTILESCU, <i>Culoarea vinului pentru sfânta Euharistie</i>	3—9
TEODOR M. POPESCU, <i>Ce reprezintă azi Biserica Ortodoxă</i>	10—39
Arhim. IULIU SCRIBAN, <i>Limba italiană și studiul teologiei</i> .	40—50
✓ DIMITRIE V. ECONOMIDIS, <i>Nicodim Aghioritul</i>	51—69

II. RECENZII

CALVET I., <i>La littérature religieuse de François de Sales a Fénelon</i> . Paris 1938, 650 pagini. (Arhim. I. Scriban)	70—74
POPESCU, TEODOR M., Profesor, <i>Necesitatea studiilor istorice și patristice în Biserica Ortodoxă. — Însemnătatea tradiției creștine pentru ortodoxie.</i> — (Extras din revista <i>Studii Teologice</i> , an. VIII, vol. 2, 1940). București, Tip. Cărților Bisericești, 1941, 31 pagini. (Pr. Petre Vintilescu)	74—76
KTENAS HRISTOFOR, Arhimandrit, <i>Ἀπαντα τὰ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ἱερά καθιδρύματα εἰς 726 ἐν ὅλῳ ἀνερχόμενα καὶ αἱ πρὸς τὸ δοῦλον ἔθνος ὑπηρεσίαι αὐτῶν (Toate sfintele așezăminte din Sf. Munte, care se ridică în total la 726 și serviciile lor aduse neamului subjugat)</i> . Atena 1935, 912 pp., 400 drahme. (Nestor Camariano)	76—80

III. NOTE BIBLIOGRAFICE

Preotul D. I. BALAUR, G. CRONȚ, Diaconul I. LANCRĂNJAN, Diaconul GH. I. MOISESCU, IOSIF E. NAGHIU, D. ȘT. POPESCU, Diaconul I. PULPEA, S. SIMEONOV.

<i>Lucrări cu caracter general</i>	81—83
<i>Teologia istorică</i>	84—89
<i>Teologia practică</i>	89—91
<i>Teologia sistematică</i>	91—96

LĂMURIRE

Comitetul revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, împuternicit de Sfântul Sinod, crede că este folositor să amintească cititorilor programul acestei vechi publicații periodice a Înaltului nostru for bisericesc, întrucât se pare că unii din cititorii ei ar simți trebuința acestei aduceri aminte. Vremile din urmă au cerut mai des această repetare (vezi rev. B. O. R., anii: LII (1934), pp. 1-2; LV (1937), pp. 90-94; LVI (1938), pp. 1-2; LVIII (1940), pp. 3-4); o facem și de data aceasta cu încredințarea că este folositoare și cititorilor și colaboratorilor.

1. Revista Sfântului Sinod a fost și trebuie să rămână organul prin care grăește către preoțimea românească și către turma dreptcredincioasă Înalta noastră autoritate bisericească. Lămuririle întru ale credinței ortodoxe, îndrumările întru viața cea bună creștină, bucuriile și întristările, muștrările părintești și sfaturile iubitoare, într'un cuvânt grija de mântuirea noastră pământească și cerească ce se chibzuește de înalții noștri ierarhi în adunările Sfântului Sinod, prin această revistă își găsesc drum către mintea și inima poporului nostru dreptcredincios. Vorbind ca astăzi, revista BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ este organul de doctrină și de viață al Sfântului și Îndreptătorului nostru Sinod.

2. Dar revista Sfântului Sinod trebuie să rămână ceea ce a fost și până acum, adică adăpostul scrisului teologic român ortodox. Din mila Domnului avem astăzi învățați teologi, tineri unii, vrâșnici alții; ostenele lor științifice, în bună măsură dătătoare de nădejdi, se cade să-și găsească locul potrivit în această revistă. Înflorirea grădinii teologiei românești va să pornească din îngrijirea părintească a răsadului gândirii noastre teologice și din ocrotirea călduroasă a dreptei lui creșteri.

3. Lumea teologică citește astăzi mai mult decât ieri și așteaptă cu nerăbdare părerea celor pricepuți asupra cărților publicate. Atâția preoți și studenți teologi umblă setoși după bibliografia necesară studiilor și lucrărilor lor. De trebuință sunt deci dările de seamă despre lucrările apărute și notele bibliografice împărțite pe ramuri teologice. Revista Sfântului Sinod se simte datoare să stăruie cu multă grijă asupra acestui capitol în cuprinsul ei.

4. *Scrisul bisericesc a sporit astăzi și este felurit. Organele lui de răspândire sunt iarăși multe și felurite. De la foiața parohială de patru pagini și până la revistele mari eparhiale sânt atâtea mijloace de răspândire a scrisului bisericesc. Scurte îndrumări în parohie pentru întărirea ei, discuții de probleme privitoare la interesele societăților preoțești în revistele lor, gânduri îndrăznețe în foile unor cercuri preoțești, și probleme călăuzitoare întru lămurirea slujitorilor bisericești, răspândite prin atâtea foi eparhiale, nu vor fi trecute cu vederea, ci își vor găsi pe viitor, în revista Sfântului Sinod, loc de cercetare și de înfățișare, prin spicuri aiese, în cronica revistelor.*

5. *Infăptuirile din Biserica noastră românească se cade iarăși să fie aduse la cunoștința cititorilor. Nădăjduim că în această privință vom fi ajutați de cancelariile eparhiale trimițându-ni-se cel puțin trimestrial rapoarte despre mersul vieții bisericești în diferitele ei laturi.*

6. *Facem parte din trupul Ortodoxiei celei cu strălucită vechime și cu neseacă vistierie de gând și de simțire teologică. Datori sântem deci să cunoaștem această climă a credinței noastre și în trecutul ei, dar și în înfățișarea pe care o are astăzi. Căci nu se cade să ne rămâe necunoscută viața ortodoxă de astăzi ori cum și ori unde i-ar lumina ei soarele lui Dumnezeu. De aceea știrile din întreaga Biserică ortodoxă le credem firești să facă parte din cuprinsul revistei Sfântului Sinod.*

Nădăjduim că toate aceste gânduri bune vor răzbate în cugetul și la inima cititorilor, cu înțelegerea dreaptă pe care o dorim, că revista nu are altă năzuință decât aceea de a fi cât mai folositoare Bisericii noastre ortodoxe și slujitorilor ei.

Dar trebuie să se mai știe că nimic din ce s'a arătat mai sus nu se poate infăptui fără griji și osteneli. Căci îmbunătățirile aduse an de an au pretins jertfe noi de bani și de muncă, iar revista, în afară de abonamente, nu primește de nicăeri niciun fel de ajutor. Și cu toată această sporire de muncă și de cheltuieli, abonamentul este mai mic decât al oricărei alte publicații periodice asemănătoare. Prin urmare, socotim că nu este nelalocul său rugămintea îndreptată către parohii să continue a sprijini revista și prin plata abonamentului.

COMITETUL

CULOAREA VINULUI PENTRU SFÂNȚA EUHARISTIE

Chestiunea elementelor necesare pentru pregătirea sfintei Euharistii s'ar putea considera o chestiune închisă, adică definitiv rezolvată. Dintru început și prin ea însăși rezolvată, adică prin însăși instituirea acestei jertfe liturgice. Artosul (Matei, XXVI, 26) sau pâinea de grâu, dospită cu aluat și vinul curat sau provenit din „rodul viței“ (Matei, XXVI, 29), au fost elementele materiale fundamentale întrebuințate și hotărâte de Mântuitorul pentru pregătirea jertfei din Biserica sa. La acestea, se adaugă și puțină apă.

Această rânduială a fost observată ca un corolar firesc în practica cultului creștin, încă din primele sale zile de existență. Asupra substanței materiilor pentru jertfa euharistică n'a intervenit nicio controversă și nicio variantă rituală în Biserica veche. Întrebuințarea azimei, în loc de pâine dospită, și a apei în loc de vin, de către Ebioniți ca și de unii gnostici rigoriști, numiți din această pricină hidroparastați și aquarii, a fost un simplu incident la marginea vieții creștine. Aceștia erau eretici, cari se excluseseră din Biserică. În schimbarea elementelor dela baza jertfei liturgice, ei nu făceau însă altceva decât să se pună în concordanță cu ideile greșite ale doctrinei lor.

În istoria sa de mai târziu, Biserica a cunoscut, într'adevăr, controverse asupra elementelor materiei euharistice, dar nu în legătură cu natura lor, ci cu privire la însușirile acestora. Este cunoscută, astfel, imputarea formulată în veacul al XI-lea de patriarhul Mihail Cerulariu împotriva latinilor, pentru că începuseră să introducă de prin secolul al IX-lea, obiceiul de a folosi azimă, în loc de artos, la pregătirea sfintei Euharistii. Deosebirea pornea dela interpretarea caracteristică apusenilor cu privire la raportul, în care se află față de sărbătoarea paștelui iudaic momentul, când a avut loc cina cea de taină și, deci, instituirea sfintei Euharistii.

Nu este locul să ne oprim aici asupra semnificației

adânci dela baza instituirii celor două elemente fundamentale pentru jertfa euharistică, precum nici asupra unei deficiențe de sens a practicei romano-catolice. Reținem numai faptul că diferitele confesiuni creștine se găsesc de acord cu privire la substanța primului element de jertfă, pâinea, diferențiindu-se între ele numai în privința unei anumite însușiri a ei.

Asupra celui de-al doilea element al jertfei liturgice — *vinul* — a domnit un acord unanim în Biserică. Practici și chiar tendințe ori preferințe deosebite s'au observat totuș, în legătură cu aspectul sau culoarea lui. Un astfel de amănunt n'a constituit însă niciodată un subiect de controversă teologică.

Alb sau *roșu* trebuie să fie vinul, ce se întrebuințează pentru sf. Euharistie?

Discuțiuni asupra unei astfel de întrebări au fost propuse acum un deceniu, chiar în paginile acestei reviste¹. Chestiunea este făcută din nou actuală prin nedumerirea, în care sunt puși preoții dintr'o anumită regiune, cărora li s'au dat indicațiuni numai pentru întrebuințarea vinului roșu (negru) la proscomidie în locul celui alb, ca până acum. Pentru a răspunde dorinței lor, încercăm să prezentăm în paginile de față chestiunea privitoare la culoarea vinului necesar pentru pregătirea sfintei Euharistii.

În răspunsurile, ce s'au dat până acum la întrebarea de mai sus, au intrat de cele mai multe ori ca elemente principale — precum vom vedea — preferința, obiceiul, practicitatea și posibilitățile circumstanțiale.

În Apusul romano-catolic, culoarea vinului pentru sf. Euharistie a format obiectul unor cercuri de studii și al preocupării unor autori, ca și al recomandațiilor unor sinoade provinciale din evul mediu și modern. Unele din acestea, cum au fost sinoadele dela Colonia (1280), al IV-lea dela Milan, cel dela Ameria în Umbria (1595), sau cel dela Majorca (1639), s'au pronunțat în favoarea vinului alb. Altele, ca sinodul al VI-lea dela Benevent (1374) și hotărârile sinodale dela Cambrai, în veacul al XIV-lea, prescriu întrebuințarea vinului roșu. În general,

1. Vezi Preotul MIHAIL REGUȘ, *Vinul dela Proscomidie*, în revista *Biserica Ortodoxă Română*, an. XLVIII (1930), pp. 53—55). Cf. și Pr. MIHAI BOCA, *Vinul euharistic*, în rev. *Biserica Ortodoxă Română*, an. XLIX (1931), pp. 191—194.

temeiurile acestor hotărîri porneau dela considerațiuni de ordin practic, ca: ușurința mai mare de falsificare a vinului roșu, greutatea de a se păstra curățenia lenjurilor liturgice, densitatea vinului colorat în unele regiuni ca cea a Milanului sau, pe de altă parte, că vinul alb se poate confunda cu apa etc. Uzul cel mai întins în Biserica apuseană îl are de fapt vinul alb².

În Bisericile naționale ortodoxe ale Răsăritului, culoarea vinului pentru sf. Euharistie n'a făcut, pe cât știm, obiectul niciunei intervenții a autorității oficiale bisericești³. Aci, „culoarea vinului este indiferentă“, cum se exprimă autorii unui apreciat manual de liturgică⁴. Se poate afirma totuși că vinul roșu se găsește într'o întrebuințare mai largă decât cel de culoare albă, iar în unele Biserici ortodoxe preferința pentru cel dintâiu are în sprijin o tradiție veche și, deci, o practică îndelungată. Între acestea, se poate înnumăra și Biserica rusească. În cunoscutul său manual de dogmatică, Macarie⁵, fost mitropolit al Moscovei, aduce în susținerea întrebuințării vinului roșu argumente de ordin istoric și simbolic, folosite, de altfel, pentru aceeaș cauză, și în Apusul romano-catolic.

Se invoacă în primul rând exemplul Mântuitorului, care ar fi întrebuințat un astfel de vin la instituirea sfintei Euharistii. Nu există însă nicio mărturie directă în această privință, ci doar o simplă deducție înlesnită de două pa-

2. Cf. L'Abbé JULES CORBLET, *Histoire dogmatique, liturgique et archéologique du sacrement de l'Eucharistie*, t. I, pp. 199—201 și Dr. NIC. GIHR, *Le saint sacrifice de la messe*, t. II (trad. franc. de L. Th. Moccand), p. 210.

3. Cel puțin, în ceea ce privește Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române, în lipsa unui indice al chestiunilor, care au venit în debaterile sale și din lipsă de timp pentru o cercetare migăloasă, n'am putea afirma că un astfel de amănunt a putut face obiectul unor dispoziții formale. Despre chestiunea vinului pentru pregătirea sf. Euharistii, se ocupă capitolul „*Ποσάτῳ*“ din Liturghier, fără a aduce însă în cauză culoarea lui.

Hotărârile sinodului patriarhal din Constantinopol, ca și diferitele lămuriri date de titularii acestui scaun, aflate în colecția publicată de MANUEL GHEDEON sub titlul *Κανονικαὶ Διατάξεις* (2 vol., C-pol, 1888 și 1889), nu se ocupă de culoarea vinului de la proscomidie, de și chestiunea materiei sângelui Domnului este luată în discuțiune de mai multe ori.

4. Dr. VASILE MITROFANOVICI, Dr. TEODOR TARNAVSCHI și NECTARIE COTLARCIUC, *Liturgica Bisericii ortodoxe*, Cernăuți 1929, p. 510.

5. Tradus în românește de Arhimandritul Gherasim Timuș, București. 1885. Vezi vol. II, p. 485.

sagii din Vechiul Testament, care par a însemna o indicație despre varietatea producției de vin din Palestina. Astfel, Iacob, în binecuvântarea dată fiului său Iuda, zice între altele că, atunci când va veni Împăciuitorul, „El va spăla în vin haina sa și în *sânge de strugur* vestmântul său”⁶; pe de altă parte Moise, amintind în cântarea lui binefacerile acordate de Dumnezeu urmașilor lui Iacob, menționează că „au băut vin, *sângele bobîțelor de strugure*”⁷. Varietatea viței de vie cultivată în Canaan ar fi fost, deci, aceea care produce vin roșu. Acesta ar fi fost folosit, în tot cazul, într’o măsură mult mai largă decât vinul alb. Ca atare, urmează să credem că și Mântuitorul a întrebuințat vin roșu la Cina cea de taină, la care a instituit sf. Euharistie. De altfel, Ebreii întrebuințau vin roșu pentru paharele rituale dela prânzul pascal. Negreșit, însă, această practică iudaică nu constituie pentru noi un argument peremptoriu, întrucât Biserica ortodoxă nu consideră cina Mântuitorului ca o sărbătorire a paștelui iudaic.

Toate aceste considerațiuni au valoarea unei simple ipoteze, în fața căreia argumentele pro și contra se înfățișează cu o forță egală. Că în Palestina întrebuințarea vinului roșu era mult mai frecventă decât a celui alb, se poate admite⁸. Un alt fapt este că încă din vechime Biserica a cunoscut întrebuințarea vinului roșu pentru jertfa euharistică. Nu însă cu exclusivitate⁹. Mărturii deopotrivă de vechi susțin și întrebuințarea vinului alb. Astfel, între acuzațiile, pe care le aducea sfântul Irineu, la finele veacului al doilea, unui oarecare gnostic Marcu, figurează și aceea că acesta își amăgea adeptii cu iluzia că el schimbă culoarea vinului în profirie sau roșie, printr’o lungă rugăciune de invocație asupra potirelor¹⁰. De sigur, aci nu

6. *Facere*, XLIX, 11.

7. *Deuteronom*, XXXII, 14. — Întemeindu-se pe aceste două texte din V. T., profesorul K. I. DIOVUNIOTIS consideră că vinul pentru sf. Euharistie *trebuie*, între altele, să fie de culoare roșie (Cf. *Τὰ μυστήρια τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐξ ἀπόψεως δογματικῆς*, Atena 1913, p. 111).

8. Cf. JOANNES MICHAEL HANSENS S. J., *Institutiones liturgicae de ritibus orientalibus*, t. II, p. 231.

9. Cf. și Dr. VALENTIN THALHOFER. *Handbuch der katholischen Liturgik*, t. II, Fr. i. Breisgau 1890, p. 142.

10. Cf. SF. IRINEU episcopul Lugdunului, *Adversus haereses*, cartea I cap. XIII, 2 (MIGNE, *P. G.*, t. VII, col. 580 A).

este vorba de liturghia Bisericii ortodoxe, dar din amănuntele acestui incident se poate deduce că în uzul liturgic era vinul alb, de vreme ce se putea vorbi de o schimbare în roșu a culorii lui.

Preferințele pentru vinul roșu se referă însă, în al doilea rând, la simbolismul culorii, care, prin analogia cu sângele, corespunde mai potrivit faptului prefacerii din sf. Euharistie. „Prin culoarea sa” — zicea Macarie — „vinul acesta ne oferă o imagine credincioasă a sângelui lui Christos”¹¹. Abatele Jules Corblet afirmă că o astfel de semnificație legată de însăși culoarea vinului se află atestată încă de la finele veacului al patrulea de către Fericitul Ieronim, care, într-o scrisoare către Eliodor, menționa că vinul pentru jertfa euharistică este roșu, pentru a reprezenta mai bine sângele Mântuitorului. Acest amănunt ar constitui, de sigur, o mărturie prețioasă despre întrebuințarea vinului roșu la sfânta împărtășire. Suntem dator să observăm însă că noi n'am reușit să identificăm textul corespunzător în niciuna din cele două epistole ale Fericitului Ieronim către Eliodor.

Negreșit, aceste considerațiuni simbolice cu caracter secundar în semnificația vinului ca una din materiile darurilor de la proskomidie, n'au valoarea unui argument teologic sau dogmatic. Misterul prefacerii nu putem pretinde să-l percepem cu ochii fizici. Lucrarea prefacerii în trupul și sângele Mântuitorului este o minune, care întrece puterile omenești de înțelegere. Pentru a încerca senzația acestui miracol, slujitorii bisericești trebuie să se găsească, în vremea slujirii sfintei liturghii, „căutând cu ochii cei înțelegători (spirituali) spre Stăpânul Hristos”¹². A condiționa, deci, neapărat de culoarea roșie a vinului euharistic credința noastră în minunea prefacerii, ar însemna a materializa într-o formă nepermisă concepția creștină despre jertfa liturgică, care este o jertfă spirituală sau o „slujbă cuvântătoare”, cum o numește liturghierul român.

Impunerea cu orice preț a vinului roșu la sf. Împărtășire poate constitui uneori chiar neajunsuri serioase pentru

---

11. Vezi locul citat.

12. *Liturghier*, cap. Povățuiri, § 4.

slujitorii cu un anumit grad de sensibilitate. La aceştia se referă liturghierul, când prevede în capitolul „Povăţuiri“ reguli de observat în cazul când vreunul din ei ar avea vedenia „chipului pâinei în chipul cărnei sau în chip de prunc şi vinul în chipul sângelui”¹³. De sigur, astfel de prescripţiuni izvorăsc din experienţe, care au avut loc. Culoarea roşcată a vinului ar putea constitui şi mai mult pentru unele persoane un element de intoleranţă psihologică.

Fără îndoială, din astfel de întâmplări nu se poate scoate un argument împotriva întrebuiţării vinului roşu la sf. Euharistie, aşa precum nici analogia dintre culoarea acestuia şi sânge nu poate fi invocată pentru excluderea vinului alb. Toate nuanţele de vin sunt vrednice pentru întrebuiţarea la jertfa liturgică. Înşuşirea esenţială, pe care trebuie s'o întrunească în acest scop, este ca „vinul să fie curat”¹⁴, „vin din rodul viţei, adică scurs din strugurii cei de viţă... să aibă gustul şi mirosul său firesc, să fie bun de băut şi curat, neamestecat cu niciun fel de alte băuturi”¹⁵.

În aceste recomandări ale liturghierului, noi vedem hotărîrea autorităţii bisericeşti, întru cât sub privegherea şi cu aprobarea ei apare această carte de slujbă. De altfel, aceste povăţuiri au la baza lor autoritatea textului Noului Testament. Mântuitorul numeşte vinul întrebuiţat la sfânta Euharistie „rodul viţei”, fără altă determinare. „De acum nu voi mai bea dintr'acest *rod al viţei*, până în ziua aceea, când îl voi bea cu voi nou în împărăţia Tatălui meu”¹⁶, a zis El sfinţilor săi apostoli, după ce le dăduse paharul spre împărtăşire. Deci, alb sau roşu, profiriu ori negru, vinul este propriu pentru întrebuiţarea euharistică, dacă este curat, adică dacă provine din struguri şi este nealterat¹⁷.

13. *Liturghier*, cap. Povăţuiri, § 10

14. *Ibidem*, § 1.

15. *Ibidem*, § 6.

16. Matei, XXVI, 29.

17. Este interesantă următoarea consideraţiune formulată în veacul al XII-lea de *Nerses*, catolicosul Armenilor, în convorbirea sa cu filosoful ortodox Theorian, trimis de împăratul bizantin Manuel I Comnen să trateze asupra deosebirilor de credinţă. „Întru cât vinul — de orice culoare ar fi — este materia

CE REPREZINTĂ AZI BISERICA ORTODOXĂ ? ¹

Sunt mai multe și sunt serioase motivele, pentru care trebuie să ne întrebăm — și să răspundem fără sfială și fără orgoliu, pentru noi, ca și pentru alții: *Ce reprezintă azi Biserica ortodoxă?* Ce năzuește adecă și cât prețuește ea pentru noi, popoarele sale? Care este comparativ poziția și valoarea ei religioasă în fața celorlalte mărturisiri creștine? Ce este și ce însemnează ea în sânul creștinismului contemporan?

Aceste întrebări ni le pune timpul, și ele privesc nu numai teologia, clerul sau ierarhia, ci ne privesc pe toți, ca fii credincioși ai unei Biserici ortodoxe, azi mai ales. Trăim în adevăr veac nou, veac de revoluție spirituală, de afirmări și de contestări pasionate, de ideologii contradictorii și de încordări maxime, de răsturnări și de prefaceri, de verificări și de atitudini pe baricade, obișnuite de sigur ca tendințe și ca fapte generale în istoria omenirii, dar niciodată desfășurate în ritmul și în formele, la care suntem noi acum agenți și martori. Epocă de totalitarism politico-social, de rasism, de naționalism „integral”, de economie dirijată și de viață standardizată, de tipuri, de norme și de sensuri noi, vremea noastră revizuește tradiții, sisteme și concepții, pentru a constata actualitatea, valabilitatea, tăria lor. Se trece un mare și greu examen în istoria lumii, și suntem prinși în el noi înșine și ca națiune și ca Biserică.

Fenomen paralel și în parte efect al mării fierberii și prefaceri politico-economice, naționale și sociale, o mișcare deosebită și un interes nou se observă și în sânul creștinismului. Se verifică noțiuni și atitudini politice și naționale, se verifică și cele religioase. Este epocă de afirmare și de întrecere confesională. Se conturează mai precis pozițiile, se nuanțează specificul. Așa cum popoarele își accentuiază sentimentele și interesele naționale, Bisericile își

---

1. Prelegere de deschidere a cursurilor Facultății de Teologie din București (4 Noembrie 1940).

cercetează și invederează principiile, în măsura în care ele se deosebesc, își inventariază bunurile și puterile. Se studiază reciproc, se apropie sau se înfruntă, se îmbie sau se resping, se pregătesc în vederea apropierii sau împotrivirii, după situația și ideea dominantă a fiecăreia din ele.

Este un proces cu îndoit aspect. Pe de o parte, Bisericile doresc să se întâlnească și să colaboreze; pe de alta, ele se întăresc pe poziții, prin însăși confruntarea confesională, în care le aduce interesul lor creștin de a se uni, — și, cunoscându-se mai bine una pe alta, învață fiecare să se cunoască mai bine pe sine însăși. Se întind mâini dintr'o parte în alta, și în același timp se strâng rândurile de fiecare parte. Luând astfel mai bine cunoștința de sine, Bisericile ajung tot mai mult la conștiința de sine. În năzuința lor creștină de a se înțelege, se pronunță cunoștința lor confesională, și cu ea dorința de a rămâne ceea ce sunt.

Solicitate de mișcarea de apropiere numită „ecumenică“, Bisericile — fie că aderă la ea, fie că nu — se privesc mai atent și mai de aproape unele pe altele; privesc totodată înapoi la ele înseși, și cer sau oferă mai mult, pentru opera la care sunt chemate, în măsura în care cred că însemnează și că pot mai mult. Ecumenismul trezește astfel confesionalismul.

Chemată să participe la această mișcare și ortodoxia, care a primit bucuros să-și dea contribuția de credință și de sentiment creștin la apropierea și la colaborarea Bisericilor, ea este pusă cu aceasta în situația de a se compara și măsura cu celelalte, prin însăși necesitatea de a se întâlni și a conlucra cu ele. Pe de altă parte, Biserica papală, care refuză o asemenea colaborare, a cărei inițiativă este luată de confesiunile anglicană și protestante, își urmărește insistent planul de concentrare și de unificare creștină prin ceea ce se cheamă la Roma „întoarcerea la staul a oilor rătăcite“. Acțiunea ei de supunere a celorlalți creștini privește mai ales pe ortodocși, ca mai apropiați în credință și ca socotiți mai slabi în general în sânul creștinismului. Bisericile protestante ne onorează deci cu apelul lor la alianță, Biserica papală ne onorează cu planul ei de cucerire, — și atât și așa onorată, Biserica ortodoxă se întreabă cu legitimă îngrijorare și cu încredere totodată

ce este și ce însemnează ea azi, ca Biserică ortodoxă.

Chemată de unii la lucru comun, provocată de alții la luptă, ea se știe înstrăinată de unii ca și de alții, izolată între creștini prin poziția ei istorică, geografică și confesională, și trebuind să se afirme pozitiv într'o parte și să se apere prin refuz în alta, Biserica ortodoxă este chemată să-și cunoască și să-și afirme locul, năzuințele și puterile pe harta creștinismului. Cu vremea noastră, ea iese din izolarea de până acum, pășește în largul lumii creștine, ia parte mai activă la istoria universală, împarte cu celelalte Biserici merite și răspunderi la refacerea spirituală a omenirii, — și răspunderile sunt pentru toate, deci și pentru ea, mai mari decât oricând. Credința în Dumnezeu și în evanghelia lui Iisus Hristos, fie ea ortodoxă, romană sau protestantă, trece azi cea mai grea dintre probele, la care putea fi pusă. Antihrist n'a pornit împotriva ei niciodată o urgie ca aceea din vremea noastră și el a ales, pentru a da lovitură de moarte creștinismului, Biserica ortodoxă, lovind-o sfâșietor de dureros în cea mai mare din fiicele ei și — socotită pe țări — în cea mai mare Biserică din lume. Cu partea ei imensă de sacrificiu la ispășirea păcatelor tuturor creștinilor, Biserica ortodoxă își vede angajate destinele într'un proces dramatic de importanță universal-istorică, de lămurire prin foc a ideii creștine, pentru ziua de mâine.

Dacă adăugăm că chiar la națiunile ortodoxe și în Bisericile lor se pun unele probleme mari și noi — ca și situațiunile ce se crează în fiecare zi în vremea noastră, — arătăm un motiv mai mult, pentru care Biserica ortodoxă este chemată să se întrebe ce este și ce poate în viața religioasă, morală, socială și culturală a popoarelor sale și prin ele a lumii întregi. Ca și națiunile deci, Bisericile se văd puse în fața unui examen — Biserica ortodoxă în deosebi, — și acest examen este pentru ele, mai mult încă decât pentru națiuni, un greu examen de conștiință: Ce au făcut ele din creștinism? Ce reprezintă deci Biserica ortodoxă în acest moment tragic al istoriei, între un trecut greu și între viitorul necunoscut? Ce reprezintă pentru ceilalți și pentru ea însăși?

Pentru ceilalți, Biserica ortodoxă era până de curând — în parte mai e și astăzi — o cantitate negliabilă în

configurația creștinismului contemporan, o valoare ieșită din circulație de veacuri, fără curs actual mondial. Stigmatizată ca Biserică împietrită, amortită, inactivă, fără influență social-culturală, fără contact cu evenimentele istorice, fără activitate misionară, fără suflu, fără elan, fără vigoare, supusă statului, ținută în dependență și în ignoranță, condamnată la deplină osificare sau mumificare, ea nu înseamnă decât obiect de curiozitate sau de curiozitate istorică: De curiozitate pentru Biserica papală, care vedea și vede încă în Orientul ortodox o colonie oarecare, teren de propagandă, „terra missionis”; de curiozitate istorică sau de simbolică pentru protestanți, cari nu aveau pentru ortodocși decât un foarte redus și confuz interes teologic: Se cunoștea existența unei Biserici ortodoxe, și prea puțin mai mult.

Aprecierile romano-catolice în deosebi erau pentru noi jignitoare și dureroase ca un blasfem. Episcopul de Cremona Ieremia Bonomelli, de exemplu, scria într-o carte despre *Biserică*, tradusă și în limba germană¹ și deci răspândită, la începutul secolului nostru, că Biserica ortodoxă nu are dreptul să pretindă că moștenește ceva dela Hristos, că ea este ignoranță și simonie, că și clerul și monahismul ei sunt iremediabil corupte, că influența ei asupra lumii culte este nulă, și că este ca și cum ea n'ar exista. Ea pare doar o umbră a trecutului și abia dacă merită numele de creștină². Din pana altui ortodoxofob, acesta informat — zice — la fața locului în Orient, acum treizeci de ani, curg ca niște lovituri asupra unei victime cuvinte grele ca acestea: Unfähigkeit, Erschöpfung, Stumpfheit, Erstarrung³, Stillstand, Zerbröckelung, Verfall⁴: incapacitate, sleire, tâmpire, amortire, stagnare, fărâmițare, decadență.

Acestea nu sunt păreri izolate; sunt sau erau dimpozitivă o concepție aproape generală în Apus despre Biserica

1. JEREMIAS BONOMELLI, Bischof von Cremona, *Die Kirche*. Deutsche Uebersetzung, Freiburg im Breisgau (Herder) 1902.

2. La STEFAN ZANKOW, *Das orthodoxe Christentum des Ostens. Sein Wesen und seine gegenwärtige Gestalt*, Berlin 1928, p. 16 și n. 5.

3. KONRAD LÜBECK, *Die christlichen Kirchen des Orients*. (Sammlung Kösel, 43). Kempten și München 1911, p. 190.

4. *Ibidem*, p. 174. Comp. și STEFAN ZANKOW, *op. cit.*, p. 16, n. 7.

ortodoxă și exprimă nu compătimire creștină, ci dispreț confesional. Că rezistența conștientă a ortodoxiei, astfel descrise, la acțiunea prozelitistă intensă a Bisericii papale desminte mult din asemenea caracterizări pătimase, este un lucru pe care frații noștri de credință română nu-l observau sau nu-l mărturiseau. Pentru ei, ortodocșii nu constituiau o Biserică, ci o pradă. Când însă unii ortodocși au recunoscut autoritatea papală, ei au căpătat deodată, ca prin minune, toate calitățile creștine, până atunci pierdute.

Deși poziția protestanților față de Biserica ortodoxă este alta decât a Romei, părerea lor nu-i era mai favorabilă. Stând confesional mai departe de ortodocși și aproape fără contact cu ei, cunoscând mai puțin Biserica ortodoxă, protestanții o și prețuiau mai puțin în general. La ignoranța comună a Occidentului cu privire la Biserica ortodoxă, se adăuga la protestanți lipsa lor de înțelegere pentru o Biserică atât de fidelă trecutului ei îndepărtat, atât de tradiționalistă. Pe când romano-catolicii mai ales nu voiau să vadă bunurile ortodoxiei, protestanții nu puteau mai ales să le vadă. Din nefericire, opinia lor despre ortodocși era formată și răspândită de doi mari teologi, a căror autoritate științifică inducea în eroare aproape toată lumea protestantă, dacă nu impresiona puțin chiar și pe cea ortodoxă: Albrecht Ritschl și mai ales Adolf von Harnack¹, ale căror păreri despre ortodoxie, dacă nu arată patimă, ca ale unor teologi romani — deși Harnack o avea ca antipatie din familie față de Biserica rusă: se născuse la Dorpat, atunci în Rusia, — arată lipsă de înțelegere a unor oameni, cari vedeau Biserica ortodoxă de departe și pe dinafară. Văzută prin ochii lor și cunoscută prin cărți de Simbolică scrise în spiritul lor, ca a lui Ferdinand Kattenbusch², ortodoxia era nu numai pusă cu mult în urma Bisericii romane și a celor protestante, ca realitate creștină, dar privită în general ca o instituție învechită existând în virtutea inerției și caracterizată prin rit, prin

1. FRIEDR. SIEGMUND-SCHULTZE, în *Die orthodoxe Kirche auf dem Balkan und in Vorderasien. Geschichte, Lehre und Verfassung der orthodoxen Kirche* (Ekklesia. Eine Sammlung von Selbstdarstellungen der christlichen Kirchen, X), Leipzig 1939, p. 7.

2. *Lehrbuch der vergleichenden Konfessionskunde. I. Die orthodoxe anatolische Kirche*, Freiburg im Breisgau 1892.

formalism, prin superstiție, prin magie, prin idololatrie chiar.

Cu asemenea păreri despre noi ortodocșii au intrat în secolul al XX-lea creștinii occidentali, pe cât de mult deosebiți între ei și față de noi confesional, pe atât de apropiați în aprecierile ce exprimau despre noi unii și alții, — ca să nu mai vorbim de sentimentele mai vechi, din vremea încercărilor de unire și a căderii Constantinopolului sub Turci, cu care Roma vărsa torente de grele invective asupra Grecilor „shismatici”, nici de faptul că, la începutul carierei lor de reformatori ai creștinismului, protestanții ignorau pur și simplu existența unei Biserici ortodoxe în imperiul otoman, socotind-o înghițită în valurile islamismului¹.

Dar lucrurile s'au schimbat în bună parte, și s'au schimbat mai ales după războiul mondial, prin trezirea sentimentului religios și a interesului creștin în general, prin acțiunea mișcării ecumenice amintite, prin revărsarea în Europa și în America a milioane de Ruși credincioși, prin atenția Bisericii anglicane pentru Biserica ortodoxă în special, prin diferite prilejuri de apropiere și de cunoaștere a creștinilor de confesiuni deosebite și a celor din sânul aceleiași Biserici, cum este cazul mai ales cu Biserica ortodoxă.

Se poate vorbi astfel, cât ne privește, de o adevărată descoperire a ortodoxiei în zilele noastre, pentru mulți dinafară și chiar pentru unii din sânul ei. Participarea unor ierarhi și teologi ortodocși la congresele mișcării ecumenice ținute în mai multe țări europene, — apusene și nordice, — diferite conferințe reunite în țările ortodoxe, conferințele panortodoxe dela Constantinopol (1923) și de la sf. Munte (1930), congresul de Teologie ortodoxă de la Atena (1936), tratativele anglicano-ortodoxe și o întreagă literatură străină și ortodoxă, au făcut cunoscute Biserica și teologia ortodoxă lumii creștine întregi, a cărei atenție și atitudine față de mult-defăimatul creștinism oriental s'a schimbat simțitor, în deosebi între anglicani și protestanți. Acestia fac adevărate mărturisiri de mea culpa, recunoscând greșita lor părere despre ortodoxie și

---

1. IOANNIS N. KARMIRIS, *Ὁρθοδοξία καὶ Προτεσταντισμός*, t. I, Atena 1937, p. 38.

urmărind viața noastră religioasă cu un interes care ne onorează¹.

Ceva mai mult, chiar în teologia romano-catolică se observă o schimbare, dacă nu de atitudine oficială, cel puțin de concepții teologice, judecând după unele manifestări privitoare la Biserica ortodoxă. Numeroase studii și cronici având ca obiect ortodoxia, deși nu totdeauna cu cele mai bune intenții, reviste speciale ocupându-se cu problema apropierii Bisericilor, cu atenție deosebită pentru Biserica ortodoxă, o nouă motivare teologică a unirii Bisericilor, așa cum o prezintă mai ales profesorul german Arnold Rademacher² și dominicanul francez M.-J. Congar, acesta într-o carte care merită să fie citită de mulți³, arată a se produce în mentalitatea romano-catolică din vremea noastră o oarecare schimbare de păreri și mai ales de ton, care nu ne poate decât bucura, chiar dacă este mai mult sau mai puțin diplomatică și oportunistă. Dela jignirea ce ne aducea acum o sută douăzeci de ani Joseph de Maistre⁴, care ne pune la un loc cu protestanții și ne socotea pentru aceasta eretici, și dela insultele episcopului Bonomelli, care contesta tăios ortodoxiei dreptul de a se numi Biserică creștină, dela aprecierile injurioase obișnuite în manualele de apologetică romană, până la atenția binevoitoare ce ne arată revista *Irénikon* și la amabilitatea lui Congar, care concede în fine — ceea ce de altfel nu este prea mult, — că

1. Cităm câteva nume: FRIEDRICH SIEGMUND-SCHULTZE, în *op. cit.* Einleitung des Herausgebers, pp. 5—18. FRIEDRICH HEILER, *Urkirche und Ostkirche*. (*Die katholische Kirche des Ostens und Westens*, Band I), München 1937, și revista editată de el: *Eine heilige Kirche*. Zeitschrift für Kirchenkunde und Religionswissenschaft. Fortsetzung der „Hoch-Kirche“ und der „Religiösen Besinnung“ (München). HANS KOCH (revista *Kyrios*. Vierteljahresschrift für Kirchen- und Geistesgeschichte Osteuropas (Königsberg (Pr.) și Berlin). Colecția „Das östliche Christentum. Abhandlungen zum Studium der Ostkirche“, editată de profesorul GEORG WUNDERLE (Würzburg). FRITZ LIEB, cu mai multe studii și articole despre Biserica rusă în deosebi. W. A. VISSER'T HOOFT, *Ortodoxia văzută de un protestant*. În românește de Teodor Bodogae, Sibiu 1933 (Problemele vremii, nr. 3).

2. *Die Wiederoereinigung der christlichen Kirchen*, Bonn 1937.

3. *Chrétiens désunis. Principes d'un oecuménisme catholique*. (Unam Sanctam, 1), Paris (Les Éditions du Cerf) 1937.

4. *Du Pape*, Lyon 1819. Comp. și GERMAIN BRETON, „*Du Pape*“ de Joseph de Maistre. Étude critique, Paris 1931, pp. 269—279.

suntem o Biserică oarecum venerabilă, căreia, pentru a fi de-a-văzută, nu-i lipsește decât recunoașterea primatului papal, ceea ce pentru noi înseamnă a mărturisi că nu i lipsește nimic, — este o mare deosebire și un însemnat câștig de stimă pentru ortodoxie, despre a cărei moarte prin superstiție protestanții — și despre a cărei moarte prin dizolvare romano-catolicii — vorbesc mai puțin acum, recunoscând și unii și alții, după ce se pregăteau se ne încheie împreună actul de deces, că suntem totuși în viață și în stare să mai putem trăi încă — și poate cu folos, ceea ce nu ne surprinde nici decum, deși ar putea să ne bucure: După ce ne condamnaseră de mult la moarte, frații noștri apusenii ne recunosc în viață, printr'un act de grație creștină — și aceasta e mult.

Ce este mai important încă, ortodoxia ajunge din ce în ce mai mult la conștiința noastră, a ortodocșilor înșiși. În fiecare țară ortodoxă, mai ales la popoarele libere, se produce o trezire de sentiment ortodox, o renaștere religioasă. Ierarhia și teologia își pun problemele religioase ale timpului, intelectualii în număr crescând poartă interes Bisericii, organizațiuni și mișcări populare cultivă pietatea și caritatea creștină. În presă, în literatură, în universitate, în politică și în viața publică chiar, cum din fericire vedem la noi, ideia creștină ortodoxă devine principiu, temei de gândire și de program. Suntem desigur abia la un început și departe de a ne mulțumi cu atât, așteptând încă mult dela noua formă de viață de stat pe acest teren, pe care Biserica ortodoxă se restitue în drepturile sale național-spirituale, dar o anumită indiferență și neîncredere față de ea este ca și înlăturată, și în ziua în care tineretul ortodox întreg va mărturisi cu convingerea și cu fapta zilnică pe Iisus Hristos în credința cea dreaptă a strămoșilor noștri, așa cum a început să facă, creștinismul va fi câștigat în acest Răsărit, roșit de sânge și de ruguri, întinse acum și pe pământ românesc, o biruință de cruciați.

Sub nefaste — și la noi absurde — influențe atee străine, se profesau, în țară creștină, idei și rituri din lumea largă, colportate mai ales de Jidovul rătăcitor, idei și practici care constituiau o batjocură pentru credința poporului, o jignire și o amenințare pentru Biserica nea-

mului; în societatea noastră, se caută încă satisfacții religioase în diferite concepții și practici de import, produs european, american sau asiatic, se mărturisește uneori pentru Biserica romană slăbiciunea sentimentală a simpatiei pentru catedrale apusene, pentru acorduri de orgă, pentru statui de sfinți, pentru ziua sfântului Antonie și mai ales pentru disciplina și organizația romană, bune acolo unde sunt. Asemenea îndeletniciri și slăbiciuni de gust nu pot fi împiedecate, dar încrederea în misiunea Bisericii ortodoxe este în creștere printre ai săi și este un semn că și conștiința lor religioasă se trezește, că sentimentul ortodox renaște, că s'au deschis ochii asupra importanței și necesității lui naționale, asupra vremii ce trăim, asupra situației în care ne găsim, asupra problemelor spirituale ce ne stau înaintea, și care pentru Biserica ortodoxă sunt și mari și multe.

Pentru că ortodoxia este astăzi mai strâmtorată decât oricând. În centrul ei spiritual, la Constantinopol, ea trăiește din grația unui stăpânitor care nu cunoaște grație și care a lovit până la batjocură și sângerare „Marea Biserică a lui Hristos” și „mama Bisericilor ortodoxe”, cum se numește patriarhia ecumenică. Și este redusă oficial la formele unor organizațiuni bisericești slabe și rivale, iar în realitate ca și desființată, în Rusia comunistă, unde „toleranța” religioasă are chipul celei mai cumplite și mai perfide persecuții și unde existența și puterea de viață a Bisericii ortodoxe se cunoaște doar din aceea că mai poate încă suferi. Desființată poate prin desființarea statelor respective în Polonia, în Țările baltice și în Cehoslovacia, state în care minoritatea ortodoxă adăuga la Bisericile mai vechi câteva tinere surori, care se bucurau de simpatia tuturor; greu încercată în însuși neamul nostru obidit, lovit ca de trăsnet în provincii scumpe nouă totdeauna, trecută în Albania sub stăpânire neortodoxă, și în general expusă încă cine știe căror noi sfâșieri și îngenuncheri, Biserica ortodoxă trăiește azi, în cea mai mare parte a ei, vremea unor urgii, pentru care nu se poate găsi asemănare decât în strâmtorarea primelor secole creștine și uneori în paginile Apocalipsei.

Din cele vreo 150-160 milioane de ortodocși, câți

socotea în general statistica bisericească, privind pentru Rusia situația anterioară regimului comunist, nu se bucură azi de toată libertatea religioasă decât Grecii din regat, Românii din țară, Sârbii și Bulgarii. Patriarhatele vechi și Cipru nu fac parte din state ortodoxe, în America Biserica ortodoxă, organizată și învrăjbită pe națiuni, este o barcă expusă multor valuri, în celelalte continente ea nu formează decât mici insule izolate, departe de noi ceilalți. Abia vreo 30 milioane de creștini mărturisesc deci liberi, în țară proprie, credința Bisericii ortodoxe, îngrijorați și ei toți de ziua de mâine. Aceasta este situația ei, în vreme ce Biserica papală se mândrește a număra aproape 400 milioane de credincioși, iar confesiunile protestante au cam 200 milioane. Creștinii formează cu puțin mai mult de o treime din populația pământului, ortodocșii doar o cincime din toți creștinii, socotind la număr și pe Ruși, iar fără ei și fără cei supuși lor, ortodocșii rămân într'o proporție pe care e dureros și inutil s'o mai calculăm. Dacă socotim forța ce dau Bisericii papale întinderea, organizația, îndrăsneala și mijloacele ei de acțiune și de propagandă, iar protestantismului, care se mândrește și el a fi mondial — Weltprotestantismus — puterea politică, economică și culturală a statelor în care se găsește, Biserica ortodoxă apare numeric, în comparație cu ele, o organizație minoritară în creștinism, cu care, dacă Biserica rusă nu s'ar reface, s'ar putea compara mâine, în orgoliul lor sectar, metodiștii sau baptiștii.

Ce reprezintă astfel Biserica ortodoxă în sânul creștinismului universal, alături de celelalte Biserici mai populate și mai puternice, în vremea noastră, în care se pune poate problema vieții și a morții ei? Ea nu reprezintă nici numărul, puterea, organizația savantă și influența Bisericii papale, nici prosperitatea și spiritul întreprinzător al protestantismului, nici măcar ambiția politică și misionară a unor secte înfloritoare în sânul american al lui Avraam, cu sucursale care ne sfidează chiar în țările noastre. Biserica ortodoxă este azi mică, modestă, slăbită, împărțită, în parte robită, lipsită de mijloacele de lucru și de strălucirea altor Biserici. Ea nu gândește să cucerească lumea și s'o convertească la dogma sa, nu cuprinde nici cele mai multe popoare, nici pe cele mai mari, nici

din cele mai înaintate. Condiționată în dezvoltarea și în acțiunea sa de situația popoarelor sale, independente — cele libere azi — abia din secolul trecut și încă abia la începutul constituirii și vieții lor ca state naționale moderne, — Biserica ortodoxă însemnează în primul rând, ca putere de afirmare și ca mijloc de acțiune, ceea ce însemnează politic și cultural popoarele sale înseși. Biserica națională, cum se știe, puterea ei în laturea omenească vine din puterea poporului. Este Biserica poporului, și ceea ce însemnează mai întâi și mai mult însemnează în mijlocul poporului și ca așezământ național.

Este drept că, privită astfel, importanța Bisericii ortodoxe pare redusă la un simplu rol național, la o acțiune populară, cu care ea nu se poate impune în afară, și unii socotesc că nici în sânul popoarelor ei, cu autoritatea Bisericilor apusene. Biserica ortodoxă a îndeplinit în adevăr și este chemată să îndeplinească o misiune creștină populară și națională, și aceasta constituie pentru ea un mare titlu de cinste și de recunoștință națională. Pentru popoarele sale, Biserica ortodoxă a fost și este o instituție nu numai de temelie, în viața națională, ci providențială. Ceea ce sunt azi popoarele ortodoxe ca națiuni, ca suflet, cultură, tradiții, ca ethos, sunt prin influența binefăcătoare a Bisericii lor, care le-a fost, în împrejurări prin care n'au trecut popoarele apusene, patrie, educatoare, sprijin moral, a cărei credință le-a fost conștiință națională, tărie și mângâere—o jumătate de mileniu celor căzute sub Turci, cu mult mai mult celor căzute sub Arabi.

Pentru că nu s'au găsit în această situație, creștinii occidentali nu vor înțelege niciodată bine poziția și meritele naționale ale Bisericii ortodoxe, pe care din nefericire, văzând prin aceeași prismă, nu le-au apreciat destul nici chiar toți ortodocșii cu rol și cu răspunderi publice în țara lor, mai ales până la marea schimbare de idei politice la care asistăm. Este însă în interesul națiunilor ortodoxe tot atât cât și al Bisericii lor, ca să înțeleagă că viața neamului, mai ales în concepția politică totalitară, nu se poate organiza armonic și rodnic, pe bază de suflet național, care este creștin și ortodox, decât cu întreaga prețuire și colaborare a Bisericii, care trebuie socotită, nu ca de mulți până acum, o instituție de prisos și o

sarcină bugetară, ci mângâetoea și izbăvitoarea sufletului național, stimulatora virtuților lui, propagatoarea credinței și a moralei, a ordinii sociale, a respectului religios pentru autoritate, a bunătății creștine, a mîlei, a iubirii între oameni, inspiratoarea și călăuzitoarea marilor năzuințe spirituale ale poporului și prima condiție a unității lui sufletești.

Dacă Biserica ortodoxă nu se poate măsura ca număr de credincioși, ca oameni și ca mijloace cu celelalte Biserici, are în schimb asupra lor acest îndoit avantaj, pe care nu-l va pierde niciodată: De a fi Biserică populară și națională, Biserica poporului ortodox, a sufletului lui, nu a unui șef suprem dinafară, nici o confesiune nouă de import, ci crescută odată cu poporul, trăind cu el și din viața lui, suferind și bucurându-se cu el, Biserica „legii” și a inimii lui, în afară de care și împotriva căreia el nu poate concepe și realiza creștinismul; — și de a fi apoi — ceea ce însemnează foarte mult, scutită de unele mari păcate și ponoase, care vor sta totdeauna ca un stigmat pe maiestoașa frunte imperială a Bisericii papale; sau ca o pată pe actul de naștere al confesiunilor protestante, care — și una și celelalte — au rătăcit uneori grav împotriva misiunii lor religioase, urmărind scopuri lumești, provocând războaie religioase, învrăjbind popoarele lor și turburându-le cu lupte confesionale până azi. Pe când credința ortodoxă unea de exemplu într'un suflet și o simțire poporul nostru aflat sub stăpâniri diferite, credința romană și cea luterană sau calvinistă au sfâșiat și înșăngerat popoare din aceeași țară ca Germanii, Francezii, Englezii, Olandezii, Elvețienii și au deslănțuit războaie între frați, împărțindu-i în tabere confesionale opuse, ceea ce ortodoxia n'a făcut și nici n'a cunoscut până la nefericita cumpărare sau constrângere, prin care s'au recrutat din sânul ei mercenari pentru strategia și pentru gloria sfântului părinte. Luptele confesionale din Apus s'au soldat cu triste rezultate pe seama popoarelor desbinate între Roma și reformă: persecuții politice, exiluri, confiscări, expatrieri, pierderi de sânge, de bunuri și de omenie, ca să nu mai vorbim de multele războaie și revoluții sângeroase legate de istoria statului papal, adevărată negație a rolului religios al Bisericii și

piedică la realizarea unității naționale a poporului italian însuși.

Dacă amintim și metodele atât de puțin creștine, cu care au fost tratate de atâtea ori popoarele apusene: închiziție, interdicte, fiscalismul feroce al papalității medievale, exploatare financiară în folosul curiei romane, comerțul cu indulgențe, favorizarea unei națiuni în paguba și spre nemulțumirea celorlalte, scandalul nepotismului papal, alegerea papilor dintr'un singur neam numai, ca și a majorității colegiului cardinalilor, cum se obișnuște de sute de ani, și faptul atât de important că nicio națiune romano-catolică oricât de mare și de vrednică ar fi, nu poate constitui o Biserică, pentru că nu are și nu poate avea conducerea sa proprie, că cele aproape 400 milioane de credincioși nu formează Biserica fără un singur om, șeful lor roman, învederăm cu cât stă mai presus de marea ei soră occidentală, în aceste privințe, Biserica ortodoxă, care n'a jucat și n'ar putea juca niciodată un rol atât de trist în viața popoarelor sale, pe care ea le-a mângâiat și le-a întărit totdeauna și nu le-a tratat ca pe supuși sau ca pe minori niciodată.

Cine va spune că acestea toate sunt lucruri din trecut, ce nu mai interesează astăzi, uită că efectele și impresiile lor penibilă au rămas imprimare pe chipul Bisericii care le-a săvârșit și că ele au ridicat pumnii revoluției franceze și ai lumii moderne împotriva Bisericilor în general, ele au discreditat creștinismul în fața popoarelor culte, ele au justificat ridicarea laicismului și anticlericalismului intolerant și abuziv, ele au creat atmosfera de indiferență, de necredință sau de opoziție făcută credinței creștine, în care Biserica de pretutindeni este socotită o instituție reacționară, retrogradă, anticulturală și e combătută ca un pericol social.

Nu ne-ar interesa atât aceste stări triste, dacă ele n'ar fi avut ecou și pe pământul popoarelor ortodoxe, prin efectul contactului cu Apusul laic, de unde s'au importat idei anticreștine, aruncate fără socoteală, ca o imputare și ca o piedecă, în calea misiunii religioase a Bisericii ortodoxe, pe care unii critici români de exemplu n'o găsesc destul de culturală, pentru că n'au voit sau n'au putut s'o cunoască și să înțeleagă ce a fost și este ea aici, spre deosebire de celelalte Biserici acolo. Și pentru că

Biserica ortodoxă este umilită și de unii aproape desființată prin comparație cu altele, este inevitabil ca prin comparație cu ele să arătăm că Biserica ortodoxă este străină de păcatele și de răspunderea lor în fața creștinismului și a lumii, că spiritul ei a fost altul și năzuințele ei altele.

Este drept că Bisericile nu pot fi apreciate, ca activitate practică, prin simplă comparație. Ele s'au găsit fiecare în situații deosebite, și este natural să nu fi avut sau să nu aibă aceiași poziție, același inventar, aceleași realizări, ci poziție, inventar, realizări în mare parte deosebite, ca și condițiunile istorice în care s'au dezvoltat, ca și terenul pe care au trăit și au lucrat. O imensă catedrală gotică nu poate umili o bisericuță bizantină. Dumnezeu a fost rugat cu tot atâta credință în fiecare, și poate cu mai multă căldură, smerenie și nădejde în cea din urmă, pentru strâmtorarea în care au trăit ortodocșii. Un palat nu conține totdeauna mai multă virtute decât o casă modestă, și un om bogat poate fără îndoială să facă mai mult bine decât unul sărac, dar nu este de regulă mai bun creștin decât acesta. Așa este și situația Bisericilor comparate. De aceea nu trebuesc văzute pe dinafară, numai din laturea înfățișării lor exterioare, pusă umila Biserică ortodoxă lângă grandioasa și superba Biserică romană, ci privite fiecare pe egorul său și prețuite prin ceea ce au făcut și au însemnat pe el. Dar pentru că suntem totuși apreciați comparativ, nu putem evita metoda, și ea se poate întoarce tot atât de bine împotriva celor cari ne-o aplică nouă.

A arăta ceea ce n'a făcut Biserica ortodoxă nu înseamnă de sigur a uita că și Biserica ortodoxă a avut greșelile și are lipsurile sale. Ea nu este mare prin păcatele altora și nu-și face o plăcere din a le aminti, ele fiind, măcar pentru tristele lor urmări, care ne privesc pe toți, o durere comună tuturor creștinilor. Dar deosebind Biserica ortodoxă de celelalte Biserici prin ceea ce ea n'a făcut în paguba creștinismului, afirmăm că ea nu e solidară cu ele la vine, pentru care ideia creștină a primit și primește atâtea lovituri, în Occident și în Orient. Dacă Biserica ortodoxă reprezintă în unele privințe mai puțin decât celelalte, ea este în schimb nevinovată de ponoasele ce au atras ele asupra creștinismului, și aceasta are o foarte mare importanță în aprecierea ei. Ea a lucrat de la un timp

—timp de strâmtorare — mai puțin, dar cu mâini mai curate. Pe mantia ei arhierescă nu se găsesc alte pete de sânge, decât cel vărsat din trupul său pentru credința ei creștină; în cuprinsul ei nu se găsesc alte ruguri, decât cele pe care a fost și este pusă de alții ea însăși, mărturisind pe Iisus Hristos¹; în panoplia ei nu se găsesc alte instrumente de tortură, decât cele cu care a fost și este ea însăși torturată.

Biserica ortodoxă a făcut naționalism, fără a face politică, politica sa clericală sau imperialistă; și-a apărat credința sa dreaptă, din care a făcut mândria și puterea sa, fără a constrânge la ortodoxie cu rugul pe cei de altă credință; a mijlocit harul divin fără a-l specula la răspântii, și a ridicat biserici, mai mici în adevăr, fără a vinde indulgențe în folosul lor. Să nu se uite că picătura care a făcut să se reverse paharul nemulțumirilor apusene pe masa reformei luterane, a fost traficul public făcut cu indulgențe pentru construirea grandioasei biserici romane a sf. Petru. Mândria arhitectonică a creștinismului roman este făcută astfel din geniu artistic și din transacție cu păcate de iertat pentru bani. În acest caz, modestele biserici ce mai putea să țină sau să ridice în acel timp Biserica ortodoxă, nu aveau desigur și nu au nici până azi a se rușina de proporțiile și de arta colosului de la Vatican. Aceasta cu atât mai mult cu cât — și faptul este caracteristic, — pe când în zidurile de cetate ale catedralei romane se găsesc și banii traficului cu păcatele creștinilor, în zidurile unei biserici ortodoxe din același timp, cum este mănăstirea de la Curtea-de-Argeș, se găsește jertfa creștină a Doamnei Despina a lui Neagoe Vodă, iar legenda a vrut să se găsească, în chip de suprem devotament, chiar jertfa unei vieți. Iată ce reprezintă pe planul unui simbol, ca idee și ca metodă creștină, Biserica ortodoxă și marea Biserică papală.

Ceea ce a făcut și reprezintă Biserica ortodoxă pentru popoarele sale este o mare operă religioasă-morală și național-culturală, înscrisă definitiv și cu mare cinste în istorie și care nu poate fi subprețuită decât din patimă

---

1. Exceptând puținele cazuri de torturi sau de pedepse capitale, ordonate de unii împărați bizantini sau ruși, ca împotriva bogomililor sau rascolnicilor.

sau din ignoranță, de alții sau de noi înșine. Comparată în acest sens cu Bisericile occidentale, Biserica ortodoxă se prezintă superioară și prin spiritul și prin modul în care a știut totdeauna să fie *Biserică*, împăcând aspirațiile poporului cu aspirațiile sale. Faptul că în viața credincioșilor ei sentimentul național și cel religios aproape s'au contopit, fără să se anihileze sau denatureze, că dezvoltarea lor morală și culturală s'a făcut armonic, fără sgușduri, fără opoziție, fără desbinări, fără revoluții, fără reforme, este pentru popoarele ortodoxe un mare câștig. Ele au simțit totdeauna Biserica ortodoxă ca fiind a lor, a fiecăruia din ele.

Fără îndoială că și popoarele romano-catolice sau protestante au avut și au un puternic sentiment religios, un simț bisericesc mai cultivat chiar decât al nostru, și că au conștiința de a avea în credința lor un mare bun, la care țin cu mândrie. Dar faptul că pentru popoarele protestante credința lor a ieșit dintr'un mare accident istoric și că s'a încetățenit prin lupte grele și prin excese, uneori din capriciul suveranilor, cărora reforma le-a dat mari puteri religioase în paguba Bisericii, ca și faptul că pentru popoarele romano-catolice conducerea bisericească este externă și străină, că ierarhia locală, națională, este ținută în subordine și în inferioritate și de atâtea ori obligată să lucreze împotriva sentimentelor naționale firești, arată că Biserica este prin șeful ei înstrăinată de națiune și este uneori împotriva ei.

Popoarele romano-catolice au simțit și au manifestat nu odată nemulțumirea de a se vedea tratate ca sub tutelă, silite să primească hotărâri sau măsuri impuse în interes special roman, să întrețină cu contribuția lor politică și curia papală, să suporte legați papali aroganți și abuzivi, să vadă numeroase beneficii bisericești administrate în folos străin, pe suverani umiliți de papi, dreptul la săvârșirea slujbelor bisericești ridicat prin interdicte, dintr'un interes sau capriciu papal, să primească ploaia anatemei romane, aruncate cu o ușurință condamnabilă asupra conducătorilor lor, să suporte atâtea scandaluri bisericești privite la centru cu nepăsare, să se vadă desbinată în două sau trei obediențe și să se întrebe cu o grijă, care în vremea marii shisme papale (1378—1417) ajunsese o adevărată tortură, care este șeful legitim al Bise-

ricii și dacă Biserica are în realitate un șef. Nemulțumirea lor a luat uneori forma unor mari mișcări de independență sau chiar de separație, ca să nu mai vorbim de atâtea conflicte și lupte între papalitate și suverani sau state. Este destul să amintim cearta pentru investitură, galicanismul, atitudinea bisericească seculară a regilor Angliei și mai ales reforma luterană, ca revoluție germană împotriva Romei, pentru a ilustra cu câteva stări din cele mai grave marele neajuns ce a fost și este pentru Biserica papală, a avea o conducere străină de fiecare din popoarele ei, ba înstrăinată de multe ori de înseși sentimentele poporului italian, cu care ea nu s'a împăcat decât pe cale de tratat, în anii din urmă (1929). Este pentru noi ortodocșii straniu și de neînțeles, ca o Biserică să stabilească raporturi cu popoarele sale pe bază de tratate quasi-politice, de concordate.

În Biserica ortodoxă, asemenea situații n'au fost și nu pot fi. În sânul fiecărui popor, Biserica ortodoxă este Biserica lui, fie autocefală, fie într'o legătură liberă și benevolă cu o Biserică mai mare și mai veche, care o patronează, fără a o desființa sau domina. În această situație, s'a creat la popoarele ortodoxe pe de o parte un sentiment de solidaritate în credință între națiuni diferite, pe de alta acea identitate de sentiment național și religios, care face ca legătura între neam și credință să fie de o tărie excepțională. Au trebuit silniciile și promisiunile politice amăgitoare ale unor state, pentru ca un mic număr de ortodocși să primească a se uni cu Roma, înțelegând anume a-și păstra credința și cultul, și păstrând de fapt până azi aproape întreagă zestrea religioasă ce le-a fost dată de Biserica ortodoxă. Niciun popor ortodox nu și-ar putea schimba însă credința, cu ușurința cu care și-au schimbat-o popoarele care au primit pe cea protestantă. S'au produs unele animozități naționale împotriva Patriarhiei ecumenice și a elinismului, ca și unele fricțiuni între popoarele ortodoxe, dar niciun conflict n'ar fi putut sfâșia Biserica ortodoxă, așa cum a sfâșiat-o pe cea papală reforma. Dimpotrivă, unii ortodocși au ajuns, în izolarea și în strâmtorarea în care au trăit, să-și piardă chiar limba, dar și-au păstrat credința, ca pe o supremă mărturie a instinctului și a încredințării lor, că ortodoxia

este ultima expresie și ultimul refugiu și al conștiinței lor creștine și al sentimentului lor național.

Popoarele ortodoxe nu pot trăi fără credința lor. Ea face parte din structura lor sufletească, din fondul lor sufletesc, din viața lor sufletească, din bogăția lor spirituală. Biserica ortodoxă este pentru ele atmosfera naturală și necesară a existenței lor psihice-morale, condiția dezvoltării și manifestării lor pe terenul vieții sufletești. Sentimentul lor național, cultura și arta lor antemodernă, literatura lor mai veche, educația și moralul lor, cu acele virtuți caracteristice ortodoxiei: Smerenia, iubirea, compătimirea¹, cu filantropia și omenia lor, sunt rod al credinței ortodoxe în sufletul lor. Asistând la formarea și la dezvoltarea lor, învățându-le și ajutându-le să se cultive și să se înobileze, refugiu și mângâiere în multele lor restriști, urzitoare și colaboratoare la destinele lor, cum nicio altă Biserică n'a fost pentru popoarele sale, Biserica ortodoxă reprezintă într'un cuvânt pentru credincioșii săi o bună mamă creștină. Cu acest sentiment filial se adresează ortodocșii preotului lor ca unui „părinte“, pe când preotul romano-catolic sau pastorul protestant este de obicei pentru credincioșii săi un „domn“, Biserica papală este prin firea sa mai mult o stăpână, iar cea protestantă, fiind „invizibilă“, este o abstracție, sau practic o „comunitate“.

Acestea nu sunt figuri de stil; sunt realități văzute la lumina istoriei. Spunându-le, nu avem — repet — orgoliul și lipsa de înțelegere să afirmăm că celelalte Biserici nu au și ele unele mari merite în istoria popoarelor lor și că nu și-au asigurat legături trainice în viața lor. Recunoaștem dimpotrivă iarăși, că în situația privilegiată în care s'au găsit, ele au putut face în unele privințe mai mult decât Biserica ortodoxă și că depășesc cu secole activitatea ei practică: pastorală, catehetică, misionară. Dar aceste secole sunt secolele suferinței Bisericii ortodoxe, nevoite să lege răni, în timp ce Bisericile apusene adunau cu zel și cu profit comorile, cu care se mândresc azi în pofida Bisericii ortodoxe.

Ele reprezintă, cum am spus, un număr covârșitor de credincioși, o mare putere de expansiune și de acțiune,

---

1. STEFAN ZANKOW, *op. cit.*, pp. 118—123.

o organizație modernizată, o literatură teologică științifică și practică de însemnătate mondială. Am recunoscut că chiar unele secte încearcă să ne umilească, cu bogate mijloace de propagandă, dându-și importanța unor organizațiuni cu activitate și influență intercontinentală.

În fața tuturor celorlalte, ale căror dimensiuni ne sunt cunoscute și atât de mult lăudate, Biserica ortodoxă, redusă azi la o minoritate creștină, strâmtorată, reprezintă totuși, în ceea ce se vede și se cunoaște mai puțin, ceva mai mult decât tot inventarul lor bogat și ilustru. Reprezintă adâncime și înălțime; adâncime în trecut, în istoria creștinismului, până la originile creștine, nouăsprezece secole de credință, de viață și de luptă creștină, aici la marea răspântie istorică a trei continente, unde s'au zămislit cultura și creștinismul, în acest Orient ospitalier și misionar, care a fost lumină pentru toată lumea civilizată. Reprezintă înălțime pe scara valorilor și altitudinilor creștine spirituale și mistice, pe care nicio altă Biserică nu s'a ridicat mai sus. Biserica ortodoxă este astfel mai mult Biserica Mariei decât a Martei.

Ea reprezintă spirit: spiritul creștinismului vechi, unitar și ecumenic, credincios tradiției bisericești autentice și întocmirilor ei fundamentale. Reprezintă calitate: calitatea de a fi păstrat această tradiție curată, de a nu fi compromis ideea creștină în aventuri lumești, de a fi voit să fie nu stat în stat, nu stat peste stat, nici bisericuță, ci Biserică în stat și în lume, cu misiune religioasă-morală și cultică, nu politică și nici măcar în primul rând socială sau culturală, — menită să mângâie și să mântuiască sufletele, în virtutea harului, nu să le stăpânească lumește cu puterea autorității. Reprezintă o mare rezervă creștină în viitorul religios al popoarelor ei și al lumii, pentru că este o Biserică veche și încercată, fără a fi uzată și sleită, trăește din trecut, fără a muri cu trecutul și a fi robită unui timp, înfruntă istoria, fără a se teme de ea, evoluiază și progresează în pas cu credincioșii și cu vremea, fără a-și fi dat încă toată măsura puterilor ei spirituale; o Biserică tare în fiecare durere și renăscută cu fiecare eliberare, o Biserică ce viază chiar când este socotită moartă. Reprezintă astfel încredere și nădejde în spiritul, în puterea și în misiunea creștinismului, pentru că reprezintă rezistență

în cele mai grele încercări prin care a trecut creștinismul. Reprezintă biruință creștină în lume, pentru că reprezintă de secole creștinismul persecutat. Nu există mai grea probă pentru vitalitatea unei Biserici decât persecuția; această probă o trece dureros și eroic, numai ea astăzi, Biserica ortodoxă. Când alte Biserici ne arată cu mândrie întinderea și bogăția lor, întreprinderi misionare, biblioteci, școli mari și domuri celebre, Biserica ortodoxă arată cu smerenie cicatrice sau răni deschise, vânătăi sau semnul cuelor, și arată durerea ei mai mare decât toate de a fi lovită nu numai de vrăjmașii de totdeauna ai creștinismului, ci de a fi lovită și condamnată la moarte de înseși surorile ei creștine, în timp ce ea, suferind pentru creștinism, suferă și pentru ele.

Văzută din diferite laturi — dogmă, morală, drept, cult, pietate, raporturi cu lumea — Biserica ortodoxă reprezintă o fericită înțelegere și un pronunțat simț al armoniei, al sintezei, al măsurii, al consecvenței, al continuității, pe care i-l recunosc de altfel chiar unii teologi neortodocși. Reprezintă o evoluție creștină normală, egală, echilibrată, statornic fidelă principiilor de bază ale instituției. Reprezintă acel mare bun, care este o tradiție creștină continuă, tradiția Bisericii vechi nedespărțite, ce vine ca un fir de aur, ieșit din mâna sfinților apostoli și împletit de mâna sfinților părinți, la care, dacă a colaborat cu folos pentru înțelegerea și pentru exprimarea ideii creștine geniul elinismului, nu s'a amestecat ca parte integrantă predominantă nici spiritul imperialismului roman, ca în Biserica papală, nici cel al individualismului german, ca în protestantism.

Biserica ortodoxă reprezintă Biserica una, sfântă, catolică și apostolică a simbolului credinței, Biserica deci creștină, care nu s'a transformat în ierocrație universală și nu s'a dizolvat în bisericuțe sectare. Unii au numit-o o medie de aur între romano-catolicism și protestantism¹, și Biserica ortodoxă este în adevăr în multe privințe fericita cale de mijloc între cele două Biserici, care au deviat într-o parte sau alta, și aceasta este o dovadă mai mult că Biserica ortodoxă a mers pe drumul cel drept

---

1. Comp. STEFAN ZANKOW, *op. cit.*, p. 29.

și firesc al vechii Biserici creștine. În realitate, ea este mai de grabă, cum a numit-o teologul rus Glubokovski, o „plenitudine atotcuprinzătoare”¹, al cărei conținut este complet și întreg și al cărei spirit este cel just, indiferent de faptul că în alte Biserici acestea sunt sau nu defecte, — și sunt.

În primul rând, *credința*. Biserica ortodoxă a păstrat-o până azi, așa cum a înțeles-o și a formulat-o Biserica veche, Biserica geniului patristic. Opt secole, nu opt ani, nici optzeci, ci opt sute de ani de cugetare creștină au stăruit asupra învățaturii revelate de Iisus Hristos, au tălmăcit adâncurile Scripturii, au înfruntat și rușinat îndrăsneala celor mai mari erezii, au întemeiat și lămurit dogma creștină în laturile ei mai importante, ne-au predat-o în textul de neschimbat al simbolului credinței, ne-au încredințat-o în scrierile sfinților părinți, cari sunt eroii și geniile dreptei credințe, ai ortodoxiei. Nu în graba și în fierberea unei scurte epoci turburi, ca a reformei protestante, și nu sub influența unor filosofii necreștine, ca scolastica alimentată din aristotelism și din averoism — o filosofie păgână și una iudaică — și condiționată de raportul schimbător dintre concepții filosofico-teologice, ca realizmul și nominalismul, sau de preponderanța teologică a unui scolastic, ci în veacurile Bisericii de aur, biruitoare prin sânge asupra păgânismului, biruitoare prin sinoade ecumenice asupra ereziei.

Dogma ortodoxă este lumină și mister: lumină biblică și patristică asupra credinței creștine; mister lăsat în chip firesc asupra profunzimilor, în care cugetarea omenească n'a putut să pătrundă și asupra cărora n'a cutezat să se pronunțe. Biserica ortodoxă păstrează până azi conștiința insondabilului unor laturi de credință creștină și un respect mărturisit pentru ceea ce teologic nu se poate defini și cuprinde cu mintea. Socotind dimpotrivă că poate depăși și întregi cugetarea patristică, analizând rațional conținutul dogmei și completând lămurirea ei în toate laturile și sensurile, teologia scolastică a Bisericii romane a tratat dogmele creștine ca pe categorii filosofice, le-a descompus și orânduit în silogisme, le-a transformat în

1. *Ibidem*, p. 30, n. 29.

ecuații și teoreme, le-a prezentat ca articole de cod și posedă azi o dogmatică raționalizată, sistematizată și demonstrată scolastic, care însă tinzând să facă progrese teologice formale, a pierdut farmecul misterului credinței, mister ce dă dogmaticii ortodoxe o anumită mireasmă religioasă, pe care teologia occidentală a pierdut-o, disecând, subtilizând și pulverizând misterul. E de prisos să arătăm ce însemnează teoretic și practic dogmele creștine în cugețarea protestantă și sectantă. Biserica ortodoxă reprezintă credința creștină originală și autentic apostolică și patristică, pură, neschimbată, nefalsificată, ferită de inovații, de amplificări substanțiale, de diluări raționaliste, de diformări teologice.

În *morală*¹, Biserica ortodoxă păstrează deasemenea concepțiile și spiritul creștinismului vechi, deosebindu-se prin același tradiționalism patristic sănătos și sigur, de tendințele raționaliste ale teologiei occidentale, care a făcut din morala creștină fie o cazuistică juridică, fie o preocupare teoretică fără mare importanță în problema capitală a mântuirii. Sensul faptei creștine a fost deopotrivă denaturat de teologia romană ca și de cea protestantă. Una a făcut din fapte un mare scandal pentru reformă, alta le-a negat necesitatea și însemnătatea în opera mântuirii. Una a compromis fapta ca merit personal al omului, prin comercializarea așa numitelor merite prisoselnice, puse la dispoziția creștinilor deficitari prin oficiul de vânzare a indulgențelor, cealaltă a respins categoric ideea că fapta, astfel înțeleasă, poate contribui la mântuire împreună cu credința. Practica romană a discreditat fapta; principiul protestant „sola fide” a negat-o.

Abătându-se împreună și aproape de acord dela punctul de vedere al creștinismului vechi în chestiunea fundamentală pentru morală a libertății voinței omenești, teologia romano-catolică și cea protestantă au căzut în eroarea predestinaționismului, care dizolvă merit și răspundere personală într'o ficțiune teoretică, înrudită cu fa-

---

1. Vezi ȘERBAN IONESCU, *Morală ortodoxă față cu celelalte morale confesionale*, în *Studii Teologice*. Publicație a Facultății de Teologie din București. An. VIII (1940), vol. I, pp. 3—62 (continuare în an. VIII (1940), vol. II).

talismul. Biserica ortodoxă reprezintă o morală creștină evanghelică de interpretare patristică, de logică și demnitate umană, care socotește ca meritorie și indispensabilă pentru mântuire fapta proprie, nu pe cea din tezaurul sfinților, iar libertatea voinței ca pe un bun inalienabil al omului, dat și recunoscut de Dumnezeu Insuși.

În *dreptul bisericesc*, deosebirea dintre Biserica ortodoxă și cele occidentale a ajuns a fi radicală. Pe când Biserica ortodoxă păstrează fidel spiritul canonic și constituția patriarhală și federalistă a Bisericii vechi, Biserica romană a înlăturat treptat spiritul constituției bisericești a epocii patristice, a făcut din Biserică o monarhie absolută, un stat bisericesc imperialist, din papă pe vicarul lui Hristos și un suveran cu drepturi lumești și cu puteri bisericești dictatoriale. Luând ierarhiei atribuțiuni și privilegii canonice, transformând sinoadele generale în simple organe și expresii ale voinței papale, înlocuind codul canonic al Bisericii vechi printr'un vast și complex codex specific roman, străin de caracterul hotărîrilor sinoadelor ecumenice și reducând Biserica la un om, la șeful ei, fără care adecă ea nu se poate considera constituită, oricâte mii de episcopi și sute de milioane de credincioși ar avea, papalitatea a diformat constituția ierarhică și canonică a Bisericii creștine și a transformat Biserica într'un imperiu roman. Prin reacțiune împotriva acestui sistem monarhic absolutist, protestanții au desființat pur și simplu Biserica, luându-i ierarhia și preoția, și s'au mulțumit să creadă într'o Biserică nevăzută.

Biserica ortodoxă reprezintă dreptul canonic propriu-zis al creștinismului vechi și constituția bisericească a epocii ecumenice, stabilită normal pe baza tradiției apostolice și consacrată cu multa înțelepciune a sfinților părinți în sinoadele ecumenice, ca organe ale Bisericii întregi, nu ale unui șef bisericesc. Ea reprezintă dogmatic și canonic eclesiologia Bisericii patristice.

În *cult*, Biserica ortodoxă are asupra celorlalte un avantaj pe care-l mărturisesc și prețuesc azi tot mai mult ele înseși. Biserica ortodoxă are anume cel mai bogat și mai frumos cult creștin. Plin de idei dogmatice, de poezie religioasă, de aromă biblică, de urme vechi creștine, de amintiri istorice, maiestos fără a fi spectaculos, și mistic

fără a fi esoteric, intim, cald, înălțător, realist și simbolic¹, folosind toate mijloacele artei compatibile cu sentimentul religios, exprimat în limba poporului, pentru care cultul este o mare școală, cultul ortodox este mărturisire a sentimentului religios și a pietății creștine în cea mai frumoasă formă, în care ele s'au putut exprima. El este fără îndoială cea mai frumoasă și mai caracteristică manifestare a creștinismului oriental².

Cultul Bisericii romane, fie spectacol și cortegiu public, fie ceremonie închisă, de mise private, apare mai mult ca o succesiune de mișcări simetrice automate, cu muzică instrumentală în biserici monumentale, și ca un monolog în limba latină, pentru a cărui înțelegere credincioșii trebuie să urmărească traducerea sau să se mulțumească numai cu privirea gesturilor liturgice. Cultul protestant este o slabă copie a ceea ce se socotește a fi fost cultul vechilor creștini. Golit de har și de mister, redus prin înlăturarea sfintei euharistii la o simplă expresie didactică a unui act pios, al cărui rost este doar predica, cultul protestant este mai puțin cult decât un protest contra a ceea ce Biserica Romei a greșit împotriva pietății. Biserica ortodoxă reprezintă pietatea și cultul creștin vechi al epocii de mare expansiune și înflorire a sentimentului religios creștin, împodobit treptat cu prea frumoase flori aduse de imnografi și melozi cu mare credință și talent.

Cât privește raporturile cu statul și cu lumea — cu societatea, cu cultura, cu știința, Biserica ortodoxă a reprezentat și a dovedit în toate măsura, cumpănirea, bunul simț care o caracterizează. Amintesc că ea n'a preferit și n'a susținut un regim politic anumit, nu și-a însușit anumite concepții politice, în opoziție cu sentimentele poporului, n'a provocat conflicte cu suveranii, nu s'a consumat în certe pentru investitură, n'a pretins a fi deținătoarea

1. Comp. N. v. ARSENIU. *Die Kirche des Morgenlandes. Weltanschauung und Frömmigkeitsleben.* (Sammlung Göschen, 918), Berlin și Leipzig, 1926, p. 22. STEFAN ZANKOW, *op. cit.*, pp. 102-104.

2. Le culte orthodoxe, par sa beauté et sa variété, est quelque chose d'unique dans la chrétienté entière. Il unit les cimes de l'inspiration chrétienne au plus précieux héritage antique reçu de Byzance. La vision de la beauté spirituelle s'y joint à celle de la beauté du monde. (L'Archiprêtre SERGE BOÛLGAKOFF, *L'Orthodoxie.* (Les Religions), Paris (F. Alcan) 1932, p. 179).

puterii lumești, acordând și luând coroane regale și imperiale, n'a mânuit două săbii, n'a format stat, n'a încheiat alianțe politice și n'a dus războaie. Ea a recunoscut stăpânirea ca pe o orânduire voită de Dumnezeu și n'a binecuvântat alte steaguri și arme, decât cele cu care credincioșii ei au luptat să-și apere țara și credința. De și în stat, ea s'a deosebit totdeauna de stat, neconfundându-se cu el și neopunându-se lui. Pe de altă parte, ea n'a făcut din suverani șefii religioși ai statelor, cari să dispună de credința supușilor lor, cum a făcut reforma protestantă și Biserica anglicană. Biserica ortodoxă a deosebit totdeauna între Dumnezeu și cezar.

Ea n'a favorizat o anumită clasă, n'a susținut privilegii sociale, n'a imitat organizația feudală, n'a provocat revoluții țărănești sau sociale. Ea n'a impus o anumită cultură bisericească statică tip, n'a avut concepții clericale, n'a opus științei teorii filosofice învechite, n'a amenințat-o cu pedepse și torturi, n'a obligat-o la retractări și n'a ridicat la rangul de magistru unic în teologie și filosofie pe un teolog învechit. Biserica populară, ea a susținut statul și poporul, colaborând cu ele în armonie, a privit cu același interes toate clasele sociale, a promovat o cultură creștină religioasă-morală-națională, a recunoscut științei competența ei și dreptul studiilor raționale și experimentale. Caracterizată prin înțelegere pentru alte instituții, prin bunăvoință și toleranță, ea este intransigentă numai în apărarea credinței și a dreptului său la viață. Ea n'a provocat conflicte cu instituțiile lumești, n'a întrebuințat mijloace canonice în scopuri profane, n'a avut nevoie de inchiziție, de interdicte sau de index. Partizană a principiului libertății conștiinței, ea n'a cunoscut izbucniri de fanatism confesional, și dacă uneori a făcut exces de zel ortodox, a fost motivată de situații speciale sau de inițiativa statului. Aproape lipsită de spirit ofensiv, Biserica ortodoxă este însă cu atât mai hotărâtă în apărarea sa, și rezistența ei la atacuri și la prigoane este desigur cea mai mare pe care o cunoaște creștinismul.

Este în adevăr cel mai mare titlu de cinste al Bisericii ortodoxe, și-l amintim de aceea odată mai mult, împreună cu acela de a fi fost și a fi rămas instituție credincioasă principiilor sale fundamentale religioase și tradiției sale

milenare, cel de a fi suferit aproape continuu și a suferi ca singură astăzi pentru a fi Biserică — creștină, ortodoxă. Biserica ortodoxă reprezintă creștinismul persecutat, creștinismul martiric, creștinismul eroic. Ea este până azi Biserică mărturisitoare și este deaceia, prin suferințele sale, o mare lecție pentru toate celelalte Biserici. Atât timp cât creștinismul poate să sufere și să reziste, el este sănătos și viguros. Această dovadă o face de mult, o face și astăzi, vărsându-și sângele, Biserica ortodoxă: o face — am zis — pentru creștinismul întreg. Ea a stat și stă ca de veghe la porțile iadului asiatic deschise amenințător asupra Europei creștine și culte, stă împotriva demonului ce răcnește ca un leu, căutând pe cine să înghită (I Petru V, 8). Ea este Biserică luptătoare prin excelență, ea luptă mărturisind, sângărând, suferind. Când celelalte Biserici se măgulesc a fi mari, înaintate și prospere, Biserica ortodoxă caută să iasă dintr'un trecut greu, cată, cum am spus, la răni abia închise sau abia deschise, și se prezintă în fața lumii creștine și a istoriei contemporane cu mai puțini teologi savanți, misionari și opere practice decât martiri: martirii ei de demult și martirii ei de acum.

Dar nefericirea de a suferi atât este pentru Biserica ortodoxă un privilegiu: privilegiul ei de întâiu-născută întru creștinism, de fiica cea mare și drept credincioasă a lui Iisus Hristos. Când în Apus s'au dat lovituri Bisericii, ele ținteau de obicei papalitatea. În Orientul ortodox este lovită Biserica însăși, ca instituție creștină, sfânta noastră mamă creștină. Ea suferă în adevăr ca o mamă dela toți și pentru toți, suferă eroic și resemnată, spre îndârjirea și dezarmarea vrăjmașului, așteptând bucuria ei cea mai mare decât toate, bucuria învierii. Ea este în adevăr Biserica patimilor și a sfinteii bucurii pascale totodată, așa cum o caracterizează în deosebi teologii ruși.

În suferința, în rezistența și în nădejdea ei, Biserica ortodoxă reprezintă deci o credință dreaptă păstrată cu sânge împotriva persecutorilor, a ereticilor, a necredincioșilor și chiar a fraților desbinați. Încercată astfel în focul tuturor persecuțiilor și edificată prin dureri seculare asupra păcatului și a nedreptății ce însemnează pentru creștinism învrăjbirea și lupta dintre frați, spre durerea și paguba tuturor, Biserica ortodoxă vrea izbăvirea creștinismului

de urgia ce stă asupra lui, prin unirea creștinilor în credința și în lupta ei cea dreaptă, ea care singură poate zice totdeauna tuturor: „Lupta cea bună m'am luptat, credința am păzit“ (II Timotei, IV, 7). Pusă la proba sângelui și a focului, în ochii nepăsători sau neputincioși ai creștinilor desbinați, ea își câștigă odată mai mult dreptul de a le trimite tuturor, ca un mesaj sfânt, strigătul ei de mamă îndurerată: Creștini de pretutindeni, uniți-vă în jurul și în numele crucii, pe care Hristos pătimește în mine din nou pentru noi toți!

Biserica ortodoxă este cea mai îndreptățită dintre toate să strige creștinilor chemarea unirii în credință, pentru că ea reprezintă credința în care, numai, s'ar putea uni vreodată creștinii, credința Bisericii una și nedespărțită. Ea reprezintă deci singura bază posibilă a unirii creștinilor, pentru că ea este vechea casă părintească, a creștinismului întreg, casa sfinților părinți, înaintea cărora trebuie să se plece toți pontifii și toți reformatorii. Când alții ne cheamă „la staul“ din ordin și cu toiagul, ca pe o turmă de oi rătăcite, Biserica ortodoxă cheamă la sânul matern fii risipitori, și nu cu toiagul, ci cu inima ei de mamă, care suferă pentru înstrăinarea lor și pe buzele căreia nicio durere n'ar putea aduce amenințare sau blestem. Dacă putem nădăjdui vreodată restabilirea armoniei creștine în credință, în smerenie și în dragoste, ea nu se va putea face decât în jurul Bisericii armoniei, credinței, smereniei și dragostei creștine, care este Biserica ortodoxă.

În ziua în care mișcarea ecumenică, atât de bine intenționată și atât de puțin reușită, va înțelege și va face acest lucru, Biserica ortodoxă va vedea cu cea mai mare bucurie începutul izbăvirii creștinismului de durerea sfârșierii shismelor; — iar în ziua în care, dacă s'ar putea vreodată, Roma papală însăși ar renunța la ceea ce ea este azi spre deosebire de ceea ce a fost înainte de veacul shismeii, creștinii ortodocși din acel timp vor putea rosti ruga dreptului Simeon, și Biserica ortodoxă ar avea fericirea de a-și fi mântuit de două ori sufletul: prin suferință pentru dreapta credință și prin bucurie pentru dreapta credință.

Ea reprezintă azi ceea ce a reprezentat totdeauna: Biserica ortodoxă, Biserica dreptei credințe. Ea nu caută

să impună nimănui autoritate, ea nu cere nimănui puterea, ea cere tuturor unire în credința ei, de unii schimbată, de alții uitată. Ea nu cere nimănui nimic, nici măcar să suferă cu ea și pentru ea; ea oferă tuturor credința sa încercată în foc, credința de altă dată a tuturor. Ea nu dorește să poruncească nimănui și să umilească niciun creștin; ea dorește să-i poată auzi pe toți zicând ca vechii creștini: „Să ne iubim unii pe alții, ca într'un gând să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe sf. Duh“. Această mărturisire într'un gând cu vechii creștini o face Biserica ortodoxă totdeauna și o vrea făcută de toți spre comuniunea, îndreptarea și mântuirea tuturor într'un creștinism. Ea reprezintă pasiunea pentru această credință, care a fost și trebuie să fie a tuturor. Această credință este bucuria, puterea și mândria ei. Atât timp cât Biserica ortodoxă o va păstra, ea nu va fi, în mizeriile ei, inferioară în idee și în virtute creștină niciunei alte Biserici, oricare ar fi întinderea, bogăția, puterea sau știința altora.

Biserica ortodoxă are deci titluri autentice de nobleță creștină, pe care nimeni nu i le poate contesta, pe care nimeni nu le mai poate revendica. Sunt ale ei numai, și-i aparțin împreună cu întreaga moștenire părintească lăsată ei în nouăsprezece secole de istorie creștină: este comoara ei, tăria ei, fondul ei de existență și de rezistență în această lume. Prin orice ar trece Biserica ortodoxă, ea are în credința sa un bun și o armă care nu i se pot lua. Și dacă azi o știm atât de greu încercată și dacă strâmtorarea în care trăește, în cea mai mare parte a ei și în parte din neamul nostru, sfâșie inima noastră de frați, nu ne părăsește niciodată încrederea și nădejdea că Biserica ortodoxă nu va pieri, pentrucă n'a pierit și nici nu poate să piară, că ea se va ridica iarăși, pentrucă poate să se ridice și că va înflori și va rodi ca și în trecutul ei mare și glorios, spre cinstea și spre folosul sufletesc al popoarelor ei. Dacă mărturisim durerea și slăbirea ei de azi, este pentru a ne întări și îndrepta din puterea ei de totdeauna.

Intre aceste două planuri de realități și de situații ortodoxe, între ceea ce Biserica ortodoxă este și reprezintă ca moștenire, ca virtute, ca vrednicie creștină dela sfinții

apostoli și părinți, și între ceea ce au făcut—o împrejurări atât de protivnice și o vedem până în vremea noastră, între nimbul ei divin și coroana de spini, stăm noi, creștinii ortodocși de azi, la o mare răspântie a vieții ei istorice, cu misiunea și cu datoria noastră de ierarhi, de preoți, de teologi, de credincioși, — stă marea dorință și convingere, afirmate conștient și eroic în ceasul greu și mare de acum al istoriei noastre, că Biserica ortodoxă, solidară cu trecutul său și cu destinele popoarelor sale și renăscută cu ele, va trăi cu ele viață nouă și rodnică, slujind lui Dumnezeu și slăvindu-L în dreapta ei credință, în altare ridicate continuu pe morminte de noi martiri. Ea este în trecut strălucire și suferință, în prezent suferință și strădanie; în viitor va fi ceea ce, având conștiința valorii ei creștine și încredințarea că ea merită și poate să triumfe asupra relelor veacului, o vom voi și face noi toți, slujitorii și credincioșii ei.

În această operă de importanță istorică și în marea mișcare spirituală — națională și creștină — care ne cuprinde și ne îmbărbătează pe toți, aveți, iubiți studenți în Teologie și întreaga generație tânără și credincioasă de azi, împreună cu noi, un loc de muncă, de merit și de răspundere, cum poate n'au avut alții până acum. În ceea ce va fi mâine Biserica ortodoxă în țară ortodoxă, va sta mântuirea sufletului sau osânda noastră a tuturor, și în deosebi a D-voastră.

TEODOR M. POPESCU

Profesor la Facultatea de Teologie din București

Prelegerea noastră fiind făcută cu un număr minim de trimiteri, dăm mai jos un început de bibliografie asupra subiectului, cuprinzând lucrări ortodoxe și neortodoxe.

N. v. ARSENIU, *Die Kirche des Morgenlandes. Weltanschauung und Frömmigkeitsleben*. (Sammlung Göschen, 918), Berlin și Leipzig 1926 (p. 94-102 bibliografie).

Idem, *L'Eglise d'Orient*. (Coll. *Irénikon*, t. IV, no 3-4). Traducere din germană. Amay-sur-Meuse (Prieuré) 1928.

Idem, *Ostkirche und Mystik*. I. *Vom Geist der morgenländischen Kirche*. II. *Verklärung der Welt und des Lebens in der christlichen Mystik*. (Aus der Welt christlicher Frömmigkeit. Hrsg. von Friedrich Heiler, B. 8), München 1925.

NIKOLAJ BÉRDJAJEW, *Orthodoxie und Ökumenizität*, în *Die Ostkirche*. Sonderheft der Vierteljahrsschrift *Una Sancta*, hrsg. von Nicolas von Arseniew und Alfred von Martin, Stuttgart 1927, p. 3-16.

L'ARCHIPRÊTRE SERGE BOULGAKOFF, *L'Orthodoxie*. (*Les Religions*). Paris (F. Alcan) 1932. În traducere românească de N. GROSU: S. Bulgakoff, *Ortodoxia*, Sibiu (Tip. Arhidiecezană) 1933.

SERGE BOULGAKOFF, *Le ciel sur la terre*, în *Die Ostkirche*. Sonderheft der Vierteljahrsschrift *Una Sancta*, hrsg. von Nicolas von Arseniew und Alfred von Martin, Stuttgart, 1927, p. 42-63. În traducere românească *Cerul pe pământ*, de ȘTEFAN D. DOBRA, în *Raze de Lumină*. Revista studenților în Teologie din București, an. V, nr. 1 (Ianuarie-Februarie 1933), p. 41-50 și nr. 2 (Martie-Aprilie 1933), p. 127-135.

M.-J. CONGAR, *Chrétiens désunis. Principes d'un „oecuménisme“ catholique (Unam Sanctam, 1)*, Paris 1937 (cap. VI: *Une ecclésiologie orthodoxe*, p. 249—275). P. 249-250 bibliografie.

HANS EHRENBERG, *Der Aufbruch der östlichen Kirche*, în *Die Ostkirche*. Sonderheft der Vierteljahrsschrift *Una Sancta*, hrsg. von Nicolas von Arseniew und Alfred von Martin, Stuttgart 1927, p. 85-88.

W. GASS, *Symbolik der griechischen Kirche*, Berlin 1872 (comp. p. 209-210, 395-414).

ADOLF VON HARNACK, *Das Wesen des Christentums*, 71. Tausend, Leipzig 1927 (1-10. Tausend, 1900), zwölfte Vorlesung.

Idem, *Der Geist der morgenländischen Kirche im Unterschied von der abendländischen*. (Aus der Friedens- und Kriegsarbeit, Giessen 1916, p. 101-140).

FRIEDRICH HEILER, *Urkirche und Ostkirche*. (Die katholische Kirche des Ostens und Westens, Band I), München 1937.

RAYMOND JANIN, *Les Eglises orientales et les rites orientaux*, Paris 1922 (ed. 3, 1936).

Idem, *Les Eglises séparées d'Orient*. (Bibliothèque catholique des sciences religieuses), Paris 1930, (p. 193-194 bibliografie).

A. V. KARTAȘEV, *Die orthodoxe Kirche des Ostens — ein Gesamtbild (Vortrag)*, în *Kyrios*. Vierteljahrsschrift für Kirchen- und Geistesgeschichte Osteuropas, hrsg. von Hans Koch, 1936, Heft 3, p. 217-232.

FERDINAND KATTENBUSCH, *Lehrbuch der vergleichenden Konfessionskunde*. Erster Band: *Die orthodoxe anatolische Kirche*, Freiburg im Breisgau 1892.

FRIEDRICH LOOFS, *Symbolik oder christliche Konfessionskunde*. Erster Band, Tübingen und Leipzig 1902 (p. 77-186: Die orientalischen Kirchen).

HERMANN MULERT, *Konfessionskunde*. (Sammlung Töpelmann. Die Theologie im Abriss, B. 5), Giessen 1927, (p. 70-160: *Die morgenländische Christenheit*) p. 7-8, bibliografie simbolică mai nouă; ed. 2, 1937.

MGR LÉONIDAS PERRIN, Manuel. *Les Eglises orientales*, Roma 1929 (p. 8-10, bibliografie).

TEODOR M. POPESCU, *Necesitatea studiilor istorice și patristice în Biserica ortodoxă. Insemnătatea tradiției creștine pentru ortodoxie*, în *Studii Teologice*. Publicație a Facultății de Teologie din București, an. VIII (1940), vol. II, București (Tip. Cărților bisericești) 1941.

DIAC. GEORGIOS ȚEBRICOV, *Duhul ortodoxiei*. Traducere după «Iérnikon» de IEROM. BENEDICT GHIUȘ. (Biblioteca Misionarului ortodox, nr. 10. Extras din revista «Misionarul», nr. 7—8 din 1938. Chișinău 1938.)

J. P. STEFFES, *Die russische Seele*, în *Ut omnes unum sint*. Ein Werkbuch ostkirchlicher Arbeit, hrsg. von der Abtei St. Joseph zu Gerleve, Münster (Westfalen) 1939, p. 191—146.

GEORG WUNDERLE, *Über die religiöse Bedeutung der ostkirchlichen Studien*. (Das östliche Christentum. Abhandlungen zum Studium der Ostkirchen, H. 10), Würzburg (Rita-Verlag) 1939.

ȘTEFAN ZANKOW, *Das orthodoxe Christentum des Ostens. Sein Wesen und seine gegenwärtige Gestalt*. Gastvorträge gehalten an der Berliner Universität, Berlin 1928.

Die orthodoxe Kirche auf dem Balkan und in Vorderasien. Geschichte Lehre und Verfassung der orthodoxen Kirche. (Ekklesia. Eine Sammlung von Selbstdarstellungen der christlichen Kirchen, hrsg. von Friedr. Siegmund-Schultze, X), Leipzig 1939.

LIMBA ITALIANĂ ȘI STUDIUL TEOLOGIEI

I.

LIMBILE TEOLOGIEI

Cine vrea să învețe ramura teologiei are nevoie de căutarea ei în scrisul din limbile însemnate ale cărturăriei. Lăsând la o parte limbile vechi, fără care nu se poate cugeta învățarea teologiei, încă și unele din limbile nouă sunt cu totul trebuincioase, când este vorba să înveți ramura teologiei în chip mai temeinic.

În ce privește limbile vechi, nu te poți clinti fără grecească și latinească. Răposatul *Alexandru Sturdza*, care era diplomat, dar tot odată și mare iubitor de carte bisericească, scria arhiereului Filaret Scriban, care pe atunci era rectorul Seminarului „Veniamin” din mănăstirea Soțolei, că nu se poate cugeta seminar ortodox fără limbă grecească. El purta grijă de studiile bisericești dela noi și deci avea prilejul a se rostii în felul acesta. Își dădea prea bine seama că nu te poți lipsi de limbile în care s’au așternut temelurile din vechi ale învățăturilor creștinești. Deci, din partea aceasta, lucrurile sunt cunoscute și nu mai poate fi nicio îndoială de nicăieri. Vorba se poate acum întinde numai asupra limbilor nouă. Deci despre ele să stăm de vorbă, pentru a veni mai la vale la limba pe care o vrem s’o descoasem aici mai amănunțit: limba italiană.

Sunt unele ramuri ale teologiei care cer în deosebi cunoașterea unor anumite limbi. Așa este ramura exegetică. Cine se va adânci în studiile acestei ramuri a teologiei va vedea că nu se poate lipsi de limba germană. În adevăr, Nemții au fost bărbați care s’au adâncit atât de mult în studiul ei, încât nu mai poți trece peste ei. Trebuie să știi ce au scris teologii lor.

Limba franceză este o limbă foarte prețioasă, când este vorba de studiile amănunțite în orice ramură de cunoștințe. Nu mai puțin te slujești de ea minunat și în învățatura teologiei. În ce privește ramura exegetică însă, a rămas mai în urmă față de ce găsești la Nemți. Așa mai

târziu Francezii s'au făcut luntre și punte pentru a-și ajunge pe Nemți din urmă și a nu lăsa vederile lor protestante să se întindă fără împotrivire pe ogorul teologiei. Și au ajuns la roade însemnate și au dat lucrări vrednice de toată prețuirea.

Totuși încă n'au ajuns la cătimea copleșitoare a scrisului nemțesc. De aceia nimenea nu va studia azi ramura exegetică, fără a pomeni de scrisul nemțesc și a se socoti cu ce s'a așternut pe paginile lui.

Poți cerceta orice carte de exegetică, chiar între ortodocșii noștri, la Ruși, la Greci, și vei vedea că niciun autor nu-și încheie cercetările lui fără a pomeni de scrierile nemțești. Da, fiindcă, dacă Nemții au fost atât de harnici pe acest ogor, nu-și mai pot ocoli. Iată deci că limba germană este una din limbile de care nu te poți lipsi în ramura teologiei exegetice.

Odată am întrebat eu, în casa lui din Strassburg, pe profesorul de Noul Testament, *Ernst von Dobschütz* dela universitatea din acel oraș: unde se scrie mai mult pe ogor religios, la Nemți ori la Engleji? Eu știam că la Engleji, fiindcă aceștia sunt mai întinși cu treburile misionare, dar voiam să văd ce mi-ar spune el, profesorul. Mi-a răspuns că se scrie mai mult la Engleji, dar că se cugetă mai mult la Nemți. Adevărul este că nici Englejii nu-și ocolesc pe Nemți. Teologia Nemților a străbătut atât de adânc și atât de departe, încât și un Englez, când va scrie despre studiile exegetice, fără doar și poate că va pomeni pe autorii nemți. Nu va pomeni în alte ramuri, cum de pildă în studiile de omiletică, dar în ce privește Vechiul, sau Noul Testament nici vorbă că-și va pomeni. Mult mai puțin va pomeni Neamțul pe Engleji. În ramura exegetice, vei găsi pomeniți pe unii, dar nu pe mulți. Astfel limba germană rămâne mare și tare în ogorul studiilor exegetice și iată de ce teologie de acest soi, fără limbă germană, azi nu mai face nimenea.

Dar vei găsi în limba germană aluatul cel mai bogat nu numai în ce privește studiul cărților sfinte, ci în toate ramurile teologiei; numai că în ce privește alte ramuri ale ei, găsești destul material și în alte limbi. Dacă în ramura exegetice limba franceză te ajută mai puțin ca limba germană, în celalalte ramuri însă te ajuți destul de bine

și cu ea. Astfel, în ramura pastorei sau a vorbirii bisericești, sau în ce privește cunoștințele de obște pentru cioplirea unui teolog, nu rămâi de loc în urmă cu limba franceză. Ea te slujește destul de bine pentru a te înzestra cu cunoștințe prin care să te cioplești ca un teolog de seamă. Azi sunt în Franția edituri însemnate, care scot colecțiuni prețioase pentru plămădirea preotului luminat. Astfel sunt colecțiunile *Spes* sau *Je Sers*, care scot la lumină prețioase studii pentru înzestrarea teologului. Afară de editurile vechi și cunoscute dela Paris, avem acum edituri nouă, cum este a lui *Castermann* din Mulhouse, care a scos în anii din urmă o mulțime de cărți prețioase, mai cu seamă pe ogorul practic. Deci dacă nu este vorba de cioplirea ta numai pentru o anumită ramură, ci de fătuirea ta ca teolog în deobște, limba franceză îți este o unealtă minunată. De aceia teologii noștri, chiar și cei de acum 100 de ani, îndată ce au început a o cunoaște, s'au slujit de ea.

Când vorbim de acestea, se înțelege că teologului ortodox nu trebuie să i se tacă ce poate găsi el la Greci și la Ruși. Dacă la Greci, ca popor mic, găsește azi mult mai puțin material decât la popoarele mari și luminate, la Ruși însă teologul găsea berechet de scrieri, care-l puteau sluji de minune la cioplirea sa creștinească.

Totuși nu trebuie să tăcem că și scrierile acestora se împărtășau mult din scrisul Nemților și al Francezilor. Nu mai aveam stările vechi ale ortodocșilor, când alții scoteau din izvoarele lor.

Noi, teologii vremii noastre, în tinereța noastră, am găsit această stare de lucruri. Eram copleșiți de bogăția limbii franceze. Ea avea în ochii noștri o vază neînchipuită și o socoteam o culme pe care era de dorit s'o ajungem, dacă voiam să învățăm teologia ceva mai te-meinic. Limba germană era pentru noi ceva mai nou. Auzeam că în sânul ei se găsesc multe minunății, dar nu ne puteam încredința de aceasta prin noi înșine.

Ni se dăduse s'o învățăm în seminar, cu îndemnul că în sânul ei avem să găsim mari comori. Totuși greu ajungea vreunul din noi să se lipească de tainele ei. Astfel rămâneam numai cu vaza de departe de care se bucura, dar fără s'o putem gusta prin noi înșine. Ne

rodea la inimă însă că nu știm mai mult, fiindcă doream să sorbim mierea teologiei, dar înțelegeam că ne trebuiau și uneltele de a ajunge până la ea.

La limba germană era greu de ajuns. De aceia ne fericeam cu ce puteam dobândi numai prin limba franceză. Ne dădea și ea aluat prețios, numai vreme să fi avut cineva și pentru el.

Aici băteau gândurile noastre : franceza=germana. Celelalte erau prea departe pentru poftetele și năzuințele noastre.

La limba italiană nu se gândea nimenea și de aceia nici nu întrebam de ea. Deci nu mișea în mintea nimănui gândul că limba italiană i-ar putea folosi cumva în studiul teologiei. Oricât eram noi frați cu Italienii, oricât se spunea că limba italiană este ușoară și c'o înveți jucându-te (ceiace încă nu era adevărat), — nimenea nu se gândea să alerge la ea pentru treburile teologiei.

S'a schimbat ceva de atunci încoace, adică dela vremea tinereții noastre, acum 40 de ani, când ne aflam pe băncile teologiei ?

II.

CE FOLOASE POATE ADUCE TEOLOGIEI LIMBA ITALIANĂ ?

Mănat de multe doruri cu privire la învățarea teologiei, scriitorul acestor rânduri, încă din vremurile de atunci, m'am gândit că s'ar putea să aflu ceva în limba italiană. Mi-am făcut socoteala că, de oarece Roma e centrul catolicismului, trebuie să se afle scrieri de seamă în limba Romei. De aceia am început să mă ostenesc cu ea.

Totuși curând mi-am dat seama că m'am păcălit. Nu că n'aș fi găsit nimic de seamă în sânul ei, dar nici pe departe nu aveai în rafturile scrisului ei câte găseai în franțuzește.

Era atunci osteneala mea zădarnică ?

Eu nu-mi făcusem o socoteală, pe care am descoperit-o mai târziu... Scriitorii catolici ai Italiei, nu scriau în italienește ce aveau de scris mai de seamă, ci în latinește. În cataloagele librăriilor italiene, găseai rubrici deosebite : Cărțile latinești, cărțile italienești. Așa era în catalogul însemnatei și vechii edituri *Pietro Marietti* din Turin, cu care mă pusesem în legătură încă din vremea studenției mele. Așa era și în cataloagele librăriilor catolice

din Roma (librăria *Pustet*). Când te uitați la scrieri mai grele la cântar, le vedeți pe toate în latinește.

Așa stau lucrurile până în ziua de azi. S'au mai schimbat ele în unele privințe, dar cartea latinească a rămas tot în cinstea și stăpânirea ei. Deci cine vrea să învețe pe cartea Italiei să se gândească și la limba latină?

Peste aceasta, cartea italiană era foarte mult tributară celei franceze. Găseați în sânul ei teancuri întregi de traduceri din franțuzește. Cu zecile de volume erau traduse scrierile feluritelor autori. Astfel predicile lui *Monsabré* se găsesc traduse de Episcopul Geremia Bonomelli al Cremonei. Poate sunt 30 de volume traduse, pe care mi le-am cumpărat ca student.

Pește scrisul francez însă, găseam în traducere multele note ale episcopului Cremonei, care erau de un mare folos. Episcopul acesta era un bărbat de multă inimă și cultură. L-am cunoscut personal, fiindcă m'am dus de l-am vizitat chiar în palatul lui din Cremona și am dela el cele mai bune amintiri. Deci aveți ce afla și din însemnările lui la scrierile predicatorului *Monsabré*.

Din punctul acesta de vedere, nu erați în pagubă cu italiana, fiindcă găseați traduceri cu duiumul. Dar oricum, nu era limbă de însemnătatea celei franceze și deci teologul se putea lipsi de ea. Dacă avea franceza, ce-î mai trebuia aceasta?

Lucrurile însă s'au schimbat mult dela ce era odată. Nu că franceza a fost întrecută, dar au răsărit pe ogorul limbii italiene odrăsliri care te bucură. De ele însă n'au prins de veste nici Italienii. Totuși noi, care urmărim de aproape aceste lucruri, le băgăm de seamă fără încetare și despre ele voim să scriem aici.

III.

CE DĂ LIMBA ITALIANĂ TEOLOGULUI?

În ce privește marile tratate de teologie, am spus mai sus că nu le vom găsi la Italieni, fiindcă pe acestea teologii lor le scriu în latinește. Tocmai din pricină că limba lor nu are răspândirea francezei sau germanei, ei și le scriu în latinește, fiindcă sunt încredințați că, în felul acesta, scrisul lor trece granița.

O bună carte de Dogmatică, de Introducere în Noul Testament, dacă va fi scrisă latinește, va putea fi folosită, și în școalele catolice din Olanda și în cele din Belgia și în cele din America. La dânșii latina este limba internațională și iată de ce ei nu încredințează limbii italiene sarcina de a duce până departe gândirea lor.

Este însă o ramură a teologiei, în care ei scriu de-a dreptul în italienește. Aceasta este partea teologiei practice. În ce o privește pe aceasta, ei nu se gândesc numai decât să treacă granița cu scrisul lor, ci să slujească trebuințele creștinești ale poporului lor.

Ei bine, în laturea aceasta limba italiană ne dă un aluat de o rară bogăție și care se adaogă neîncetat. Atât pentru preot, ca să aibă la îndemână unelte de lucrat pentru sufletul credincioșilor, cât și pentru credincios, ca să cetească de-a dreptul scrieri de cuprins cucernic, — avem în limba italiană fel de fel de cărți și cărțicele, pe care ei le vor putea folosi cu mare câștig.

În această privință, socotim că nu vom greși, dacă vom spune că limba italiană îți pune la îndemână mijloace mai multe decât alte limbi. Deci dacă ești preot de parohie și te gândești să te înarmezi cu o limbă străină pentru nevoile tale duhovnicești, să știi că, oricât vei găsi atâtea lucruri bune în nemțește și franțuzește, mai mult încă vei folosi, dacă vei alerga după cartea italiană. Aici vei găsi, cu un preț neașteptat de ieftin, tot felul de lucrări, din care vei putea scoate mult pentru învățarea credincioșilor tăi. Ne închipuim ce mare e înlesnirea pe preoții italieni, de a avea la îndemână atâtea cărți pe care le pot pune de-a dreptul în mâna credincioșilor lor!

Pe când noi numai rar avem în folosință astfel de cărți, fiindcă nu ne-am deprins a le lucra, la Italiani ele se găsesc cu duiumul. Cărțile acestea însă sunt de mare trebuință, fiindcă adâncesc buna creștere creștinească a mulțimii. A avea astfel de cărți de pus la îndemână credincioșilor este o mare înlesnire pentru preot, fiindcă va ciopli creștinește sufletul norodului credincios.

În deobște cărțile acestea nu sunt mari volume grele de cetit, ci foarte plăcute cărțicele de buzunar, pe care cetitorul ușor le poate lua cu el și a le ceti pe unde se

nemerește. Eu am văzut astfel de cărți, cetite de ai noștri la Palatul Telefoanelor din București. Erau acolo în slujbă oameni mărunți, care făceau parte din Oastea Domnului. Aveau unele cărți de ale noastre românești de soiul acesta, primite dela Sibiu. Le ceteau în clipele slobode din timpul slujbelor dela Telefoane. I-am găsit cu ele în mână. Deci cărțile de soiul acesta se lipsesc de inima omului și rămâne neîncetat cu dorul de a le ceti.

Cele italiene sunt parcă anume lucrate ca să-ți fure ochii. Sunt cărți de un format, care-ți merge la inimă, pe o hârtie bună și cu un tipar plăcut, încât nu se poate ca omul care le vede să nu prindă drag de ele.

Ei iată, astfel de scrieri găsim azi nenumărate la Italiani, mai multe decât la alte neamuri. De aceea, dacă pentru alte ramuri de lucru poți spune: „N'am nevoie de limba italiană“, pentru lucrul practic în parohie însă, limba italiană te slujește mai bine ca alte limbi.

Azi avem în Țara Românească o mulțime de Institute Italiene pentru răspândirea limbii și culturii italiene între noi. Preoții s'ar putea folosi de ele în atâtea orașe ale României, pentru a învăța limba italiană și astfel a-și dobândi un mijloc atât de prețios pentru trebuințele vieții creștinești și împlinirea mai lesnicioasă a datoriilor lor.

Până acum nu se puteau gândi la limba italiană. Ar fi fost o osteneală pe deasupra, după ce apucaseră a se osteni cu alte limbi. Dar acum, când înlesnirea le vine deagata în vreo 15-16 orașe ale țării, s'ar putea folosi de acest prilej spre trebuințele amintite.

IV.

REVISTELE ITALIENEȘTI

Să se afle însă că nu e numai atâta. În Italia se află atât de multe reviste pentru împlinirea trebuințelor practice în poporul creștinesc, câte n'am văzut la alt neam. Astfel, de am lua o singură editură care scoate reviste de acest soi, ar trebui să ne minunăm. În adevăr, editura *Berruti* din Turin scoate nu mai puțin de 15 reviste bisericesti de cuprins practic. Nu e vorba în ele nici de apologetică, nici de dogmatică, nici de drept bisericesc,

ci numai de slujirea practică a credincioșilor. Și pentru această singură țintă, nu mai puțin de 15 reviste!

Si ce ar putea fi în atâtea reviste?

Apoi aflați că una e de Pastorală, alta e de Omiletică, alta de felurite laturi ale acestor slujiri. De oarece pe lume se petrec atâtea fapte care pot fi folosite pentru învățarea credincioșilor, avem o revistă care adună de pretutindenea vești despre faptele care pot fi folosite pentru asemenea scop. Îi zice *la Scuola dei Fatti* (Școala Faptelor) și găsești acolo mănunchiuri de fapte care pot fi pomenite în predică sau în alte cuvântări pentru credincioși.

Foarte mult se scrie pentru împlinirea trebuințelor religioase în școală. De aceea avem și revistă catehetică.

De toată noutatea este revista închinată lucrării mână în mână dintre Biserică și medicină. Ni se dă un întreg șir de articole care vor vedea lumina în 1941. Între numele de autori, găsim pe *Dr. Majocchi*, care s'a făcut cunoscut și la noi printr'o minunată carte: *Din viața unui chirurg*. Din ea, vezi ce adâncă credință religioasă mărturisește acest medic. Îți este o bunăvestire, când afli că, în cutare revistă bisericească, vei întâlni scrisul lui.

Apoi ca să ai o întreagă revistă închinată numai grijii de muncă frățască între Biserică și medicină este o dovadă cât de largă este gândirea pastorală în această țară. Și de nu vor fi toți preoții la treabă pe un asemenea ogor, dar este un fapt că gândirea de acest fel se găsește atât de amănunțit propoveduită în Italia?

Pentru noutatea acestui fapt, va trebui să luăm aceste reviste una câte una și să arătăm mai pe larg ce cuprind ele. Pentru acum ajungă numai vestirea acestui fapt, care în adevăr este de toată noutatea.

E destul să afli aceasta pentru a înțelege că, în ce privește slujirea practică a Bisericii, ești în mare câștig cu limba italiană. Vom închina un capitol anume acestei cercetări și vom vedea acolo mai amănunțit ce ne trebuie. Să pășim acum a vorbi despre tratatele pentru slujirea practică.

V.

SCRISUL PENTRU TEOLOGIA PRACTICĂ ÎN ITALIA

E adevărat că, de ne-am apuca să căutăm cărțile de teorie pentru ținerea predicilor, vom găsi mai multe în

Anglia decât în Italia. Dar este altă latură a slujirii practice, din care în Italia plouă cu cărți. Este vorba de cărțile de pietate, pentru subțierea creștinească a sufletelor.

Sunt așa de multe cărțile de acest soi în Italia și ele ies la lumină atât de des, încât, și de nu vom spune că sunt mai multe ca în Anglia, dar nici mai puține nu sunt. Sarcina noastră ar fi aici să ne apucăm a pomeni unele din cărțile de acest soi, pentru ca cetitorul să și poată face o părere.

Va trebui să pomenim tot de editura Berruti, care și dă la lumină cărțile ei sub numele de colecțiunea LICE (Liga Internațională Catolică Editoare). Editurile religioase italiene însă sunt foarte multe, așa că le găsești într-o mulțime de orașe ale Italiei. Dela fiecare din ele, ai avea de pomenit cărți peste cărți de cuprins pios. Iată unele cărți de acest cuprins:

1. *Cele 365 de zile ale anului închinat Patimii Domnului Nostru Iisus Hristos de A. Rubbi (I 365 giorni dell'anno consacrati alla Passione di N. S. Gesù Cristo)*, Turin, 1936. Are aproape 400 de pagini. Fiecare pagină ne dă câte o cugetare privitoare la Patima Domnului. Are în frunte un text din Sf. Scriptură, apoi o tâlcuire a lui, iar pe urmă câteva cuvinte de adâncire a minții creștinului în fapta pomenită. Ne vom face o părere despre ce este această carte, dând aici o pagină, pentru ca fiecare să guste cuprinsul ei.

1 IANUARIE

Patima Domnului Nostru Iisus Hristos după cei patru Evangheliști.

Oricine ai fi tu, cel ce cetești această carte, presupun că ești creștin. Deci ține-te de numele acesta. Numai el te poate duce la o viață înțeleaptă și cucernică, dar totodată și fericită. În Iisus Hristos ai tot ce-ți trebuie. Patimi de biruit? Folosește armele acestui luptător. Sfaturi de primit? Acest minunat învățător ți le dă de pe catedra lui. Legi de urmat? Acest prieten legiuitor te ajută de pe tronul lui să le poți împlini. Primejdii de ocolit? Acest părinte iubitor te sprijină cu darul lui. Zbuciumări de suferit? El îți dă ca pildă de răbdare Golgota lui. Dacă e vorba de răni, el e medic; dacă e vorba de foame, el e hrană; dacă sunt la mijloc învăpăieri de poftă, el e fântână de răcorit. Dorești cerul? El

o calea. Te învăluie întunerecul? Iisus e lumina. Te năvălesc ră-tacirile? Iisus e adevărul. Te înspăimântă moartea? Iisus este viața. Dacă Adam te-a pierdut, Iisus te mântuie.

Spune-ți tie însuți: Ferice de mine, dacă în fiecare zi din anul acesta îmi voi aduce aminte de vreo împrejurare din Pa-timile lui Iisus Hristos! Atunci, fără îndoială, în orice zi va fi să mor, voi muri gândindu-mă la Judecătorul și la Părintele meu“.

Iată altă cugetare pe ziua de 4 Aprilie:

MARTURI MINCINOȘI ÎMPOTRIVA LUI IISUS

Și n'au aflat, deși veniseră mulți marturi mincinoși. (Matei 26, 60).

„Mai limpede nu se putea cunoaște nevinovăția lui Iisus Hristos. Capii poporului căutau mărturii mincinoase împotriva lui, adică umblau după ce era mai, rău în drojdia ticăloșilor. Li se făgădu-iesc bani; sunt chemați mulți, pentruca, în atâta mulțime, să se găsească măcar unul care să mărturisească vreo vină împotriva lui Iisus. Vin la judecată. Totuși niciunul nu deschide gura. Câte vinovății! Dar adevărul trebuie să iasă la iveală.

Cugetul meu mă învinuiește de atâtea păcate. Va fi ne-voie de căutat marturi mincinoși pentru a mă preda vinovat înaintea lui Dumnezeu? Gândurile mele însă, vorbele și faptele mele sunt mărturii prea adevărate despre chipul vinovat cu care eu folosesc atâtea daruri ale lui, care sunt roada Patimilor lui Iisus Hristos“.

Astfel de cugetări avem pe fiecare zi a anului. Oare nu este o bună hrană pentru sufletul creștinesc de a avea la îndemână pe fiecare zi din an o cugetare legată de Patimile Domnului Hristos și a le folosi pentru sporul vieții noastre sufletești?

2. *Vorbiri cu noi înșine despre Patima Dom-nului nostru Iisus Hristos (Soliloqui sulla Passione di N. S. G. C.),* desfășurate înaintea lui Iisus din Sf. Euhari-stie, de un suflet mistic din vremurile de azi. Turin, 1936.

È o carte de buzunar de 238 de pagini, cuprinzând capitule ca următoarele: Rugăciunea lui Iisus pe Ghetsi-manî; Sărutarea lui Iuda și Prinderea lui Iisus; Iisus bea apă din pârăul Cedron; Ducerea lui Iisus dela casa lui Ana la a lui Caiafa; Inchiderea lui Iisus; Iisus trimis dela

Caiafa la Pilat; Desnădejdea lui Iuda; Iisus înaintea lui Pilat, iar dela acesta trimis la Irod; Iisus întors la Pilat, iar apoi osândit de acesta și pus mai jos de Varvara; Biciuirea lui Iisus; Încununarea cu spini; Suirea pe Golgota. Iisus purtând crucea întâlnește pe Sfânta sa Mamă; Întâlnirea lui Iisus cu Cirineanul; Întâlnirea cu Veronica; Întâlnirea cu femeile pioase; Ajungerea pe Golgota. Iisus pe Cruce. Nemișcare și întunec... Urmează apoi cele 7 Cuvinte ale lui Iisus pe cruce și tâlcuirea lor. Pentru fiecare din aceste capitule, cetitorul are 4-5-6 pagini de gânduri cucernice. Ele sunt o vie îmboldire pentru îmbunătățirea noastră.

3. În același format, iată acum o carte de 379 de pagini: *Credete al Vangelo (Credeti în Evanghelie)*, ieșită la lumină anul trecut. Are ca subtitlu: „Cetiri de sărbătoare”. Autorul e *Vincenze Ceresi*.

Dă creștinului gânduri de sfântă folosință pe fiecare Duminică și sărbătoare, bun înțeles după învățătura Bisericii romano-catolice. În câteva pagini, credinciosul are desfășurări de gânduri înălțătoare, prin care el se poate pregăti pentru mergerea la biserică sau pentru a toarce înaintea acasă gândurile auzite la biserică.

Se înțelege e o carte care și are tot rostul ei îndreptățit în casele creștinilor. Ajută lucrul preotului și de aceia el se poate sprijini pe ea și a îndemna spre folosirea ei.

Să se bage de seamă că toate acestea sunt cărți ieșite la lumină de puțină vreme. Astfel ies la iveală neîncetat multe de felul acesta. Va trebui să vorbim și despre altele și să dăm crâmpenie din ele, pentru a fi gustate și prețuite. Atunci vom putea judeca prin noi înșine ce bogăție de scrieri pioase avem în limba italiană și ce aluat ne stă la îndemână prin ele pentru a lucra în popor. De aceia va trebui să mai stăruim pentru a face destăinuiri de felul acesta. Deocamdată însă trebuie să ne oprim aici, urmând să depănăm firul acesta mai deplin în viitor. Aici am arătat numai un soi din scrierile lucrării practice, pe când au rămas nepomenite cele din alte ramuri ale teologiei: cele de Catehetică, Omiletică și altele. Ajungem în alt număr și la ele.

NICODIM AGHIORITUL

(1748 — 1809)

Nicolae Callivurțis¹, numit în călugărie Nicodim Aghioritul, este chipul desăvârșit al călugărului aghiorit, care a adus mari foloase bisericii și teologiei ortodoxe. Numeroasele sale scrieri uimesc pe cititorul lor de astăzi care se întreabă cum de a putut autorul să producă o operă atât de vastă. A fost dintre pușinii călugări care și-au închinat întreaga viață muncii spirituale, neglijând cu totul cele trupești. Totul pentru suflet, totul pentru minte era dogma în care credea și pe care a urmat-o cu stăruință în cursul vieții sale.

Caracterizarea pe care o face profesorul atenian N. A. Bees despre Nicodim și anume, „Benedictinul prin excelență al Sfântului Munte”, este mai mult decât fericită². Nicodim a cinstit în chip deosebit Biserica noastră ortodoxă și n'ar fi de loc exagerat dacă l-am numi fala și mândria ei, stea veșnic strălucitoare și urmaș vrednic al marilor și sfinților ei Părinți.

* * *

Nicodim s'a născut în insula Naxos în anul 1748³ din părinți

---

1. D. P. PASHALIS spune că „numele de Callivrusis nu e neobișnuit în insula Naxos, unde a fost schimbat însă în Callivurțis. Nicodim Aghioritul care a trăit în a doua jumătate a sec. XVIII, a fost unul dintre monahii cărturari ai Bisericii ortodoxe din ultimii secolii și a adus mari servicii prin operele sale aghiologiei și liturgice grecești” (cf. *Folclor al insulei Andros: Callivrusii*, revista *Λαογραφία*, XI (1934), p. 601). În vol. XVIII din *Marea Enciclopedie Ellenă*, p. 301 (art. relativ la Nicodim), TR. EVANGHELIDIS scrie: „Nicodim Callisurgis, monah din Sf. Munte, s'a născut în 1749 în insula Naxos și a studiat la Smirna sub Ierotei Vulismas etc.” Istoricul acesta nu redă exact porecla populară a lui Nicodim, care e Callivurțis, iar nu Callisurgis! EM. CARPATHIOS îi spune și el Callivurgis (Ἐκκλησιολ., XIII (1935), p. 50). Tr. Evangelidis greșește deasemenea când scrie că a studiat sub Ierotei Vulismas, fiindcă profesor al Școalei Evanghelice era Ierotei Dendrinos (despre acesta vezi studiul lui Socrat Solomonidis, *Οἱ δύο πρό-τοι τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς διευθύντα! Ἱερόθεος Δενδρινός καὶ Χρῦσανθος Καραβίας* (*Primii doi directori ai școalei Evanghelice Ierotei Dendrinos și Hrisant Caravias*), Smirna 1879. Iar Dorotei Vulismas a fost elevul lui Ierotei și coleg cu Nicodim (vezi C. Sathas, *Νεοελληνικὴ φιλολογία [Literatura neogreacă]*, Atena 1868, p. 631 și G. ZAVIRAS, *Ἑλληνικὸν θέατρον [Teatrul grec]*, Atena 1878, pp. 132—3 și 183—4).

2. N. A. BEES, art. *Athos*, în *Dicționarul Enciclopedic Elefterudakis*, t. I, p. 429.

3. C. Sathas, *op. cit.*, p. 624, fixează data nașterii în anul 1748, pe când A. P. Vretos, *Νεοελληνικὴ φιλολογία [Literatura neogreacă]*, Atena 1854, p. 233,

evlavioși și iubitori de Dumnezeu, Antonie și Anastasia. Mama lui mai târziu primind cinul călugăresc, s'a numit Agata, după cum mărturisește biograful său. Numele lui de botez era de altfel Nicolae¹, iar după ce a fost tuns călugăr a primit numele de Nicodim.

Primele îndrumări de scris și citit le-a primit de la un preot² din apropierea lui, în Naxos, căruia îi dădea ajutor la săvârșirea sfintei liturghii. După aceea începu învățătura gramaticii la părintele Hrisant, fratele neo-martirului Cosma, care se afla tot la Naxos. La început deci, Nicodim a fost elevul unui oarecare preot al cărui nume nu-l cunoaștem, apoi elevul lui Hrisant din Etolia, fratele mai mare al neo-martirului Cosma din Etolia³. Hrisant Etolianul —părintele Hrisant, cum îl numește biograful lui Nicodim, ieromonahul Eftimie—, a fost numit director al școalei sf. Gheorghe, întemeiată în Naxos, după ocupația rusească, lângă *Grotta*. El venise la Naxos din Constantinopol, din cauza „turburărilor vremii” (răz-

---

dă anul 1749. Aupra cronologiei lui C. Sathas sunt de acord cei mai mulți din cei ce s'au ocupat de Nicodim, precum și biografia sa autentică scrisă de bătrânul ieromonah Eftimie (vezi revista *Γρηγόριος ὁ Παλαμάς*, t. IV (Salonic 1920), fasc. 52, pp. 636—41 și t. V (1921), fasc. 64, pp. 210—218). Biografiile relatate de C. Sathas (*ibidem*) și de Onufrie Iviritul (în *Νέος Συναξαριστής [Nouă culegere de sinaxare]*, Veneția 1819, pp. 9 și 10) sunt aceleași. Despre Nicodim a scris o monografie arhimandritul Ilarie Vasdecas, care se află însă în manuscris, cf. Arhimandritul Hristofor Ktenas, *Ἀπαντα τὰ ἐν Ἀγίῳ ἔρει ἱερά καὶ δρόματα*, Atena 1935, p. 386, nota 3.

1. Dr. STAVRIDOS, LAVRIOTIS. Βλὸς καὶ πολιτεία καὶ ἀγῶνες διὰ δόξαν τῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας τελεσθέντες παρὰ τοῦ διολογιωτάτου καὶ μακαρίτου καὶ ἀσιδίμου Νικοδήμου μοναχοῦ, συγγραφέντες δὲ ὑπὸ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ του Εὐθυμίου Ἱερομονάχου [*Viața și traiul și osteneala spre slava Bisericii noastre a prea cuviosului și fericitului întru pomenire Nicodim monahul, scrise de către fratele său întru Hristos Eftimie ieromonahul*], în revista *Γρηγόριος ὁ Παλαμάς*, t. IV (1920), fasc. 52, p. 638. Abia terminasem studiul de față când am citit cu bucurie o conferință despre Nicodim Aghioritul ținută la Naxos de către Em. Carpathios și publicată în revista *Ἐκκλησία*, t. XIII (1935). Em. Carpathios are în vedere publicațiunea lui St. Lavriotis din rev. *Γρηγόριος ὁ Παλαμάς*, nu epuizează însă subiectul, cu toate că are o bibliografie bogată, ci se mărginește doar la spațiul unei conferințe.

2. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, p. 638.

3. Pe Cosma Etolianul, care a suferit moarte de martir la 24 August 1779, d. profesor Const. Amantos îl numește Ghandi al vremurilor acelea (*Cuvântare panegirică la 25 Martie*, Atena 1930, p. 8). Cosma a vizitat și Naxos, propovăduind cuvântul dumnezeesc în limba populară, când fratele său Hrisant era acolo director de școală. Există o scrisoare a acestuia către fratele său Hrisant, din care aflăm cât de mare zel avea el pentru învățatură (cf. P. G. ZERLENTIS, *Despre școala grecească a sf. Gheorghe din insula Naxos*, în *Παρνασσός*, t. X (1886—7), pp. 99—106 și articolul din *Marea Enciclopedie Ellenă*, art. despre Cosma Etolianul).

boiul ruso-turc) și a fost al doilea părinte duhovnicesc al lui Nicodim, în orașul său natal Naxos¹.

Când Nicodim a împlinit vârsta de 16 ani, a fost dus de tatăl său la Smirna și dat în seama dascălului de acolo Kir Ierotei, care l-a așezat în chinoviul școalei², după cum ne spune biograful său. Dacă însă știrea este adevărată, trebuia să aibă dascăl pe Hrisant Etolianul până la 1764, fiindcă Nicodim s'a născut în 1748. Cum se face însă aceasta, fiind știut că Hrisant a fost numit dascăl al școalei la 1776, adică cu 12 ani mai târziu? Nu cumva acesta se afla la Naxos înainte de întemeierea școalei sfântul Gheorghe? Lucrul acesta este și firesc, după cum scrie lămurit și Pericles Zerlentis³. Nicolae P. Mavrogheni, Domnul Țării Românești, având grije să întemeeze o școală grecească în Naxos, a numit în 1776 profesor al acesteia pe Hrisant din Etolia, care se afla atunci în Naxos. Este lucru știut că Hrisant Etolianul a plecat din Constantinopol în 1770, din cauza turburărilor politice, iar după cum arată Paranicas⁴, Hrisant era acolo profesor al Școalei cele mari, urmând lui Gherasim din Vizia (Tracia), prin anul 1770. Em Carpathios, întemeindu-se pe informațiile greșite ale ieromonahului Eftimie, ajunge la convingerea că Nicodim datorește lui Hrisant cunoașterea limbii latine și italiene⁵, împotrivindu-se astfel părerii lui Nicolae Malagardis⁶, „care într'o însemnare biografică despre Nicodim, spune că a învățat limba latină și italiană în Naxos, probabil având legături cu călugări catolici”. Psihologia lui Nicodim, spune mai departe Carpathios „pe care am înțeles-o din studiul operelor sale, nu ne îngăduie cred, să acceptăm o asemenea ipoteză. Nicodim încă din fragedă vârstă ținea foarte sus demnitatea și superioritatea sentimentului ortodox. Astfel încât ne va fi greu să acceptăm că Nicodim a primit primele cunoștințe ale acestor

---

1. Școala Sfântul Gheorghe din Naxos, având pe Hrisant Etolianul cel dintâiu dascăl (1776), a fost întemeiată de Nicolae P. Mavrogheni (C. SATHAS, Μεσαιωνική Ειβλιοθήκη, t. III, p. 188), și nu e de crezut, spune Zerlentis, că insula Naxos, care în vremurile vechi a fost păstorită de ierarhi cărturari ca Theonas, Atanasie, Ioasa și alții să fi rămas atâta vreme în întunericul neștiinței, iar Rușii să se fi arătat protectori ai culturii locuitorilor, când mai ales lor se datorește ultima pustiire a insulelor (cf. P. G. ZERLENTIS, *op. cit.*, pp. 20—1).

2. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, p. 638.

3. P. G. ZERLENTIS, *op. cit.*, p. 21.

4. Σχεδιασμα, pp. 28—9.

5. Vezi Nicodim Aghioritul, în rev. Ἐκκλησία, XIII (1935), p. 51.

6. Vezi N. MALAGARDIS, cuvântarea de laudă asupra lui Nicodim Aghioritul la transportarea rămășițelor sf. Ioan Gură-de-Aur, Naxos 1902.

limbi de la dascălul său Hrisant" ¹. Cred că N. Malagardis are mai multă dreptate decât Em. Carpathios. Argumentele după care psihologia lui Nicodim nu îngăduia relațiuni cu călugării r. catolici și că el ținea sus demnitatea și superioritatea sentimentului ortodox, nu sunt în stare să răstoarne părerea mai probabilă a lui N. Malagardis ². Elementele limbii italiene și latine pe care le-a primit la Naxos, le-a cultivat mai târziu la școala Evanghelică din Smirna unde se deosebea de colegii săi prin silința la învățătură. „Câtă silință a arătat binecuvântatul Nicolae la învățătură, spune biograful său, nu e nevoie să descriu eu, ci orice om cu minte aflând că a rămas la școală numai patru ani și văzând oricare din cărțile sale, își dă seama și de puterea lui de muncă și de inteligența cu care l-a înzestrat Dumnezeu atât de mult, încât ori de câte ori citea o carte din orice ramură, sau auzea o cuvântare vrednică de ținut minte, o pecetluia în creierul său care într'adevăr era ca o cutie cu comori și la vreme potrivită știa să le folosească. ...Când se afla în școala din Smirna el nu era o povară a școlii, cum erau unii, ci era iubit de toți dascălii, de epitropii școlii și de colegii săi, iar cuvântul meu îl adeverește scrisorile pe care i le trimiteau răposatii săi dascăli Ieroteiu și Hrisant, căci mai ales primul ³ îi scria: „vino fiul meu ca la bătrânețe să te las după moartea mea dascăl, fiindcă nu am pe altul asemenea ție vrednic”. Iar elevii... îl iubeau ca pe un frate și-l cinsteau ca pe unul mai învățat decât ei... În căsuța în care sta el, locuiau încă alți doi elevi frați, dintre care unul a venit aci și ne spunea: noi stăteam toată

1. Vezi Νικόδημος Ἀγιορείτης (*Nicodim Aghioritul*), în rev. Ἐκκλησία, XIII (1935), p. 51. Ieromonahul Eftimie e adevărat că a scris cea mai precisă și mai autentică biografie a lui Nicodim, a făcut însă unele greșeli, peste care a trecut, fără să le controleze, și Em. Carpathios.

2. Relațiunile sale probabile cu călugării catolici au avut loc în vârsta mai tânără, înainte de a se călugări și nu le socotea ca nepotrivite cu demnitatea credinței sale ortodoxe, deoarece sufletul său mai presus de orice, era stăpânit de râvna învățaturii (cf. N. MALAGARDIS, *ibidem*).

3. Despre Ierotei, învățătorul lui Nicodim dela Smirna, vezi G. ZAVIRAS, Ἑλληνικὸν θέατρον, pp. 132—3, 183—4 și p. 348, precum și C. SATHAS, Νεοελληνικὴ φιλολογία, p. 631. Despre Școala Evanghelică din Smirna, vezi M. PARANICAS, Ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς τῆς Σμύρνης, Atena 1885; C. SIVINIS, Ὑπόμνημα αἰτοσχέδιον περὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Triest 1859; C. XANTHOPOULOS, Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐπὶ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐξετάσεων τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς, τὴν 1ην Ἰουλίου 1863; A. FONTRIER, Κῶδιξ τῆς ἐν Σμύρνη Εὐαγγελικῆς σχολῆς, 1876; S. SOLOMONIDIS, Οἱ δύο πρῶτοι τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς διευθύνται, C-pol 1879; G. VALETAS, Συμβολὴ στὴν γενικὴ ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς, în revista Μικρασιατικὰ Χρονικά, t. II, Atena 1939.

noaptea și învățam la lampă, iar el de multe ori se deștepta din somn și ne spunea: culcați-vă să vi se odihnească mintea, ca să știți bine lecțiunile. În școală era obiceiul să gătească la bucătărie elevii cu rândul și când venea rândul lui Nicodim acesta își pune numai șorțul, iar treburile bucătăriei le îndeplineau colegii săi, ca să fie binevoitor la întrebările lor" ¹.

Când în timpul războiului ruso turc din 1770, escadra flotei rusești a dat foc lângă Ceșme, în apropierea Smirnei, armatei turcești, aceștia spre a se răzbuna începură să taie pe creștinii din Smirna și din alte orașe. Din cauza acestor întâmplări Nicodim a fugit din Smirna și se duse în patria sa, după ce terminase cursurile școlii. La Naxos a fost luat de mitropolitul Antim al Paronaxiei ² ca însoțitor și de bună seamă că aci a găsit pe Hrisant din Etolia, care venise de la Constantinopol unde era dascăl la Școala cea mare. În vremea cât a stat în Naxos, a fost ucenic și al lui Hrisant.

La Naxos s'a întâlnit cu călugării din Sfântul Munte și anume cu Grigore, cu Nifon precum și cu bătrânul Arsenie ³ din Peloponez, care se aflau în acea vreme acolo; iar Nicodim a fost atras de virtuțile și modestia acestor bărbați. Aceștia erau dintre aceia care venind în răstimpuri la Naxos, îndeplineau îndatoriri de învățători. La învățăturile elementare rămâneau puțin, apoi plecau fără să poată dura trainic ceia ce începeau.

După acestea Nicodim, la o dată pe care nu o cunoaștem, s'a dus la insula Ydra unde găsi pe mitropolitul Corintului Macarie Notaras, bărbat virtuos, modest, învățat și care a adus multe foloase neamului său. Iar prin pilda sa a ajuns în Răsărit, dar mai ales în Hios, o pildă vie de viață creștinească vrednică de urmat; el a trăit mulți ani în Hios unde a și murit ⁴. Macarie Notaras trăia la Ydra, deoarece prin 1769, în urma izbucnirii în Grecia, din îndemnul Rusiei, a unei revoluțiuni, care n'a izbutit, Gheorghe Notaras și fiul său Macarie fiind învinuiți de turburare, ca să scape s'au refugiat la Cefalonia, iar de aici la Zante unde au

1. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, pp. 638—9.

2. Despre Antim al Paronaxiei vezi P. G. ZERLENTIS, *Ἱστορικαὶ ἔρευναὶ περὶ τὰς ἐκκλησίας τῶν νήσων τῆς ἀνατολικῆς μεσογείου θαλάσσης*, Hermupolis 1913; G. VARDIS, *Ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Γρόττας ὡς σχολὴ κατὰ τὴν Ρωσικὴν καὶ Τουρκικὴν κατοχὴν τῆς Νάξου*, în ziarul *Ναξιακὸν μέλλον*, foile 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36 (Atena, 27 Noemvrie 1937—15 Aprilie 1938).

3. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, p. 639; C. SATHAS, *op. cit.*, p. 624; G. VARDIS, *loc. cit.*, f. 30 (27—IX—1937).

4. C. SATHAS, *op. cit.*, pp. 587—8.

rămas timp de trei ani. De aci Macarie, ajuns la treapta de mitropolit, s'a întors la Ydra și a trăit în liniște, la mănăstirea Născătoarei de Dumnezeu, până la incheerea păcii dintre Ruși și Turci. Atunci veni la Hios, unde rămase o bucată de vreme, apoi plecă la Muntele Athos și Patmos unde a trăit timp de zece ani ¹. Pe când se afla la Ydra, Nicodim a găsit acolo pe bătrânul Silvestru, puternicul și semețul om cu vederi largi de la care chiar a primit toate virtuțile vieții monahale ².

Pe la 1775 Nicodim s'a dus la sf. Munte ³. Deci de la 1770, când s'a întors la Naxos de la Smirna și până în anul plecării sale la sf. Munte au trecut cinci ani. Cât timp a rămas în Naxos și cât în Ydra, nu știm ⁴. Așa dar, pe la 1775 Nicodim, în vârstă de 27 ani, s'a stabilit la sf. Munte. A. P. Vretos spune despre plecarea sa acolo: „După ce și-a terminat studiile și simțindu-se atras de viața călugărească se duse pe la 1775 la sf. Munte Athos și călugărindu-se primi numele de Nicodim în locul celui de Nicolae” ⁵. C. Sathas deasemenea spune, că Nicodim având dorința să trăiască viața călugărească a venit în 1775 la sf. Munte ⁶. Iar biograful său ⁷ arată că „Nicodim coborând la țărmul mării, găsi o corabie care se pregătea de plecare; întrebând unde pleacă, i se răspunse: la sf. Munte. Auzind acest cuvânt, preamări în gândul său pe Dumnezeu, pentru că i-a împlinit dorința și spuse corăbierilor plin de bucurie: „Vă rog luați-mă și pe mine”, iar ei au acceptat propunerea lui. Nu se știe însă dacă ei au uitat, sau n'au vrut să-l ia, gândindu-se că n'avea bani de călătorie și de aceea când au pornit nu l-au vestit. Iar

1. *Ibidem*, p. 587. Viața acestuia a fost scrisă de Atanasie din Paros. Despre Macarie Notaras cf. și articolul lui N. BEES, în *Dicționarul Enciclopedic Elefterudakis*.

2. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, p. 639.

3. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, p. 640.

4. Lucrul acesta se va putea cunoaște numai când se va studia corespondența lui Nicodim, despre care Em. Carpathios ne dă următoarea știre prețioasă: „Doamna Mitaftzi, pe care o cunosc, ne-a dat informația că într'o cutie litigioasă a familiei Callivurtzi, între ea și onorabilul doctor al acestui oraș (Naxos) d. Dimitrie Pangalos, se păstrează diferite cărți, manuscrise și fotografii, și corespondența familiară a răposatului Nicodim”. Ar fi fost o adevărată binefacere dacă cei doi adversari s'ar fi înțeles ca să fie deschisă cutia și să scape astfel de la pieire lucrurile care de bună seamă vor arunca lumini noi asupra vieții acestui bărbat sfânt. Aceiași doamnă, după cum ea însăși i-a mărturisit, e posesoarea unei minunate fotografii a acestuia (EM. CARPATHIOS, *Ἐκκλησια*, XIII (1935), p. 50).

5. *Νεοελληνική φιλολογία*, pp. 233—4.

6. *Ibid.*, p. 624; NICODIM AGHIORITUL, *Νέος Συναξαριστής*, Veneția 1819, p. IX.

7. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, p. 640.

Nicodim când văzu corabia plecând, începu să strige și să plângă și apoi se aruncă în mare ca să-i ajungă înot. Corăbierii văzând că nu se întoarce înapoi, se temură de Dumnezeu, se întoarseră și-l luară și astfel plecă el la sf. Munte, la mănăstirea Dionisiu¹. Aci găsi pe bătrânul Hagimacarie împreună cu tatăl lui Hagiavramie și pe alți frați vrednici de smerenie; și a rămas în preajma lor în această mănăstire; era însă mai dinainte înștiințat de către bătrânul Silvestru cu privire la bărbații aceștia". Nicodim ajunse îndată să fie iubit de aghioriți care l-au și sfătuit să se facă monah. Iar el fiind convins, primi cinul monahal și fu tuns de către un oarecare preot Iosif, scrie biograful său. După C. Sathas, cinul îngeresc îl primi de la cuviosul bătrân Damaschin Stavrudas². În felul acesta fu numit anagnost la catolicon și secretar al mănăstirii Dionisiu³. „Iar în anul 1777 spune biograful său, sosi sf. părinte Macarie al Corintului și după ce s'a închinat sfintelor mănăstiri, veni la Carie și fu găzduit în chilia sf. Anton de către un compatriot al său, bătrânul David. În timpul cât stătu acolo chemă la el și pe Nicodim (pe care, după cum am văzut mai sus, îl cunoștea de la Ydra) și l-a rugat să revizuiască *Filocalia*⁴ și în felul acesta începu — dar ce începu? — mă întreb și eu, nu știu ce să spun — să spun luptă spirituală, sau obosire a minții și a trupului, nu pot să-mi dau seama. A început, zic, cu *Filocalia* și astfel vedem minunatul preambul al vieților celor dulci ca mierea a dumnezeștilor părinți. Deasemenea a corectat și *Evergetinos*⁵ împodobindu-l cu o frumoasă precuvântare; a corectat și a mărit nestimatul opus *Despre dumnezeasca și sfânta cuminicare cea neîntreruptă*⁶, pe care le-a luat sfântul părinte al Corintului și s'a dus la Smirna ca să se îngrijească de cheltuielile tiparului, iar Nicodim a rămas în chilia noastră aproape un an și a transcris cartea în versuri a sfântului Meletie mărturisitorul *Codice Alfavitalfavitos*⁷. Și iarăși s'a dus la mănăstirea lui Dionisie și pe când se afla acolo, a auzit de faima cea bună a chinoviarhului Paisie Rusu, care era în Bogdania⁸ și avea sub conducerea sa peste o mie de călugări pe care îi învăța rugăciunea duhovnicească, fiind și acesta un iubitor al muncii celei sfinte; se urcă atunci pe o corabie ca să meargă în căutarea dumnezeștei și mult plăcutei sale rugăciuni. Și pe când pluteau pe lângă Athos au fost cuprinși de o

1. Despre acesta vezi G. SMIRNAKIS, *Τὸ Ἅγιον ὄρος*, Atena 1903, pp. 505-17.

2. *Νεοελληνική φιλολογία*, p. 624.

3. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, p. 640 și C. SATHAS, *op. cit.*, p. 624.

4. 5. 6. 7. Despre acestea se va vorbi amănunțit mai jos.

8. Moldova.

mare furtună, încât au fost în primejdie de moarte, până ce au ajuns la limanul sf. Fecioare, la insula Thassos. Acolo debarcând își schimbă planurile, probabil din cauza furtunei, de fapt însă dintr'un semn dumnezeesc s'a întors din cale, ca să îndeplinească marea sa operă spre binele bisericii lui Hristos. Intorcându-se din Thassos nu s'a dus la mănăstirea Dionisiu, ci a rămas o bucată de vreme la noi, apoi a închiriat o odaie la chilia sf. Athanasie în apropierea noastră și luându-și pâinea de la noi se retrăsese acolo, câștigându-și traiul din lucrările sale caligrafice. Aci a alcătuit idiomelele cele prea dulci și cuvenite acestor părinți și proimiile lui Athanasie și Chiril¹. După acestea a venit aici bătrânul Arsenie Peloponesianul și a locuit la Kyriakon din schitul Pantocratorului.

Pe acesta întâlnindu-l și cunoscându-l încă din Naxos ca pe un bărbat cucernic și virtuos și făcându-i-se cunoscut în rugăciunile lui se alipi de el și-i fu supus și în acest fel fericitul întru pomenire a întemeiat palestra luptelor sale ascetice în schitul mănăstirii Pantocratorului, însă venea adeseori și pe la noi². Arsenie după ce își făcu coliba deasupra Kyriakonului se mută la Stavropoula, iar Nicodim îl urmă în calitate de supus, rămânând un an de zile acolo, unde a compus opera sa Συμβουλευτικόν³, la vărul său kir Ierotei care era atunci episcop al Evripului. La 1778 a venit din nou la sf. Munte și bătrânul nostru îi dădu cinul cel mare, iar după un mic interval de timp cumpără coliba cea deasupra Kyriakonului pe un plaiu, care se numește plaiul lui Theonas.

După un an veni un compatriot al său iubit, numit Ioan, care călugărindu-se primi numele de Ierotei, și deveni supusul său slujindu-l șase sau șapte ani... La 1784 veni pentru a doua oară părintele Corintului și din nou corectă și înfrumuseță *cartea sf. Simeon teologul cel nou*⁴; compuse cel dintâiu Ἐξομολογητάριον⁵, adună *cartea Teotocariul cel sfânt* pe care o înfrumuseță, iar o parte o intonă⁶. Deasemenea a înfrumusețat *cartea războiului nevăzut*⁷, sau mai bine zis a compus-o și a împărțit-o în capitole. Deasemenea a înfrumusețat și patimile neomartirilor și *Exercițiile spirituale*⁸. În vremea aceasta este rugat de către Atanasie din Paros⁹, care se afla

1. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, p. 640—1.

2. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, t. V, fasc. 64, p. 210.

3. 4. 5. 6. 7. Vezi mai jos.

8. Vezi mai jos.

9. Despre Atanasie din Paros (care a scris și biografia lui Nicodim Aghioritul) cf. Mamucas, apud C. SATHAS, *op. cit.*, pp. 630-41. Enciclopedia teologică a

atunci la Salonic, să se ostenească a culege toate scrierile dumnezeescului nostru părinte Grigorie Palamas¹ și să le înfrumusețeze după cum va crede el de cuviință. Rugămintea a primit-o cu bucurie și fiindcă avea multă dragoste pentru sf. Grigorie, înfrumuseță cartea, o împodobi și o trimise la Viena ca să fie tipărită. Dar în zadar s'a trudit Nicodim, căci cartea fiind încă sub tipar, pentru păcatele neamului nostru, atât tipograful cât și atelierul său, au fost osândite pieirei de către împărat, pentru că tipărise o carte de îndemn la revoluție pentru creștinii ce se găseau în cuprinsul împărăției turcești. Împăratul Austriei fiind învinuit de către Turci, a poruncit această osândă ca să facă pe placul acestora...² Nicodim primi o scrisoare de la kir Nanos că s'a pierdut cartea lui Palamas și se întristă atât de mult încât nu putu să mai stea în coliba lui nici măcar un singur ceas. Plângând și tânguindu-se veni la chilia noastră și rămase două luni, apoi stătu împreună cu bătrânul Silvestru care se afla atunci aici în preajma noastră, având chilie pantocratoriconul sf. Vasile... Aci, la sf. Vasile, a alcătuit *Hristoitia*. A diortosit și înfrumusețat *cântările Prohodului*. După câțeva vreme văzând că ucenicul bătrânului Silvestru nu-l suferea, plecă de acolo și se duse la mănăstirea Pantocrator... Acolo a rămas un an de zile apoi veni și cumpără coliba ce este în fața chiliei sf. Vasile și primi pâinea de la noi; cât despre restul hranei sale era când orez fiert, când miere cu apă; de cele mai multe ori hrana lui era alcătuită din măslina și bob muiat... În această colibă a venit în anul 1794. Aci a îndreptat și înfrumusețat *Evhologiul*. Aci a alcătuit *Hristoitia*, al doilea *Exomologhitarion*, tâlcuirea la cele 14 epistole ale sf. apostol Pavel, și la cele 7 scrisori sobornicești, a tălmăcit, a adăogit și a îmbogățit *Psaltirea* lui Eftimie Zigadinos cu cuvintele sfinților Părinți. Tot aici a scris cele 9 cântări ale Profeților, carte pe care a denumit-o *Grădina harurilor* și apoi a revăzut cartea lui *Varsanufius*... La 1805 în vârstă de 57 de ani

lui Hauk, II, pp. 205-7, articolul lui Ph. Meyer, precum și CONST. AMANTOS, în revista 'Ελληνικά, an. III, pp. 381-414. G. ZAVIRAS, Νεοελληνικόν θέατρον, p. 132. ZOLOTAS, 'Ιστορία τῆς Χίου, III, 1, p. 526 și L. Petit, art. Athanasie de Paros, în *Dictionnaire de Théologie catholique*, de VACANT-MANGENOT. Atanasie din Paros a fost urmașul lui Eughenie Vulgaris la școala din Atos (cf. C. SATHAS, *op. cit.*, p. 631).

1. Vezi mai jos.

2. Frații tipografi Poulios din Siatista (Macedonia) au fost osândiți la Viena, iar tipografia lor distrusă, fiindcă au tipărit proclamația revoluționară a lui Rigas (cf. DEMOSTENE RUSSO, *Primele ziare grecești din Viena*, în ziarul 'Ελεύθερον Βῆμα, Atena 25-30 Noemvrie 1928 și în *Studii Istorice greco-române*, București 1939, t. II, pp. 353-408).

sui la părintele Chiprian, zugravul răposatului Partenie, unde rămase un an, înfrumusețând și adăugind *Culegerea de sinaxare*. Din nou apoi îl cuprinse dragostea pentru liniște și sfătuit de un frate care îi făgădui că-i va sluji până la sfârșitul vieții, cumpără iarăși coliba cea dintâi pe plaiul de deasupra Kiriakonului și după trecere de un an a dat-o și pe aceasta altuia. Aici a tâlcut el *regulele sărbătorilor Împărătești și ale sfintei Născătoarei de Dumnezeu* și a început tâlcuirea *Anavatmiilor*... Cu comentarea acestora din urmă se înrăutăți și boala lui, care era o slăbiciune și lipsă de poftă de mâncare, căci din ce mânca nu simțea nici o putere în trupul său, ci din potrivă slăbea mai rău; îi căzuse dinții și asurzi puțin" ¹. Se mai povestește că în ziua de 5 Iulie 1809, Nicodim s'a dus pentru odihnă la sf. mănăstire Cutlumușul ², unde a fost primit cu multă bucurie de către părinții, cari îi dăduseră un asin ca să se suie până la chilie și să nu se obosească ³.

După 9 zile însă, adică la 14 Iulie 1809, își dădu sufletul Nicodim în vârstă de 60 ani, în chilia de la Caries numită Scurti, proprietatea mănăstirii Lavra ⁴, în brațele fraților Neofit și Ștefan ⁵. Despre acești călugări arhimandritul Hristofor Ktenas spune că: „Nicodim Aghioritul care a trăit sărac și era lipsit de toate, chiar și de pâinea zilnică pe care i-a procurat-o chilia sf. Antonie de la Caries care a fost prefăcută după un schit rusesc sub numele de sf. Andrei și totuși nici o mănăstire nu i-a dat cele trebuincioase vieții—și nu-l primi, pe când era bolnav, în spitalul său ca să-l îngrijească — nu din recunoștință, dar cel puțin din milă și datorie creștinească, ci a fost luat și îngrijit, când a fost lovit de congestie cerebrală și a fost îngrijit până la moartea sa în chilia aceasta de la Caries, care era sub conducerea mănăstirii marea Lavră, având hramul sf. Gheorghe, unde se află și țeasta lui, pusă într'o cutie de către neuitații și fericiții Ștefan și Neofit Scurti, care au trăit din munca mâinilor lui ca cei din chilie și care au tipărit o bună parte din operele sale" ⁶.

Așa dar, Scurtii au fost cei din urmă mângâietori și îngrijitori ai săi. Puțin înainte de moartea sa a fost învinuit că și-ar fi mărturisit credința, că trupul și sângele lui Hristos sunt suscep-

1. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, vol. V, fasc. 64, pp. 210-16.

2. Despre aceasta cf. G. SMIRNAKIS, *op. cit.*, pp. 518-26.

3. Dr. ST. LAVRIOTIS, *op. cit.*, p. 216.

4. G. SMIRNAKIS, *op. cit.*, p. 167.

5. C. SATHAS, *op. cit.*, p. 625.

6. Arhim. HRISTOFOR KTENAS, 'Η σύγχρονος 'Αθωνιάς σχολή, etc., Atena 1930, p. 9.

tibile suferinței și distrugerii, că parastasele celor morți trebuie să fie făcute numai Sâmbăta ¹, că se împărtășea ori unde se afla, muind pâinea în potcapiul său, socotind litia pâine sfântă etc. ². Învinuirea a fost mai ales sprijinită pe o scrisoare pe care a trimis-o unui duhovnic și în care s'a ocupat despre o chestiune tainică. Această scrisoare a fost rău interpretată de unii monahi rău voi-tori și îndărătnici; Nicodim apărându-se a întocmit o Mărturisire de credință sau o apologie împotriva pârâșilor săi, care a văzut lumina tiparului în Veneția la anul 1819, în tipografia lui Panos Teodosios din Ianina, sub titlul „*Mărturisire de credință, adică apologie foarte dreaptă împotriva celor ce au îndrăznit cu neștiință și rea voință a tâlcui greșit și a învinui unele tradiții ale sf. Biserici și alte câteva lucruri despre credința sănătoasă și păreri ortodoxe ale fericitului învățător Nicodim Aghioritul*. Publicată acum pentru prima dată cu ajutorul și cheltuiala prea cuviosului Kir Grigorie Poriotis, pentru folosul obștei creștinești” ³.

În afară de această Ὁμολογία, Nicodim a mai scris și o apo-logie pentru însemnarea din cartea *Războiul nevăzut*, privitoare la sfânta Fecioară. Aceasta se află la sfârșitul cărții sale Συμβουλευτι-κὸν ἐγχειρίδιον περὶ φυλακῆς τῶν πέντε αἰσθήσεων τῆς τε φαντασίας, τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας καὶ ποῖαι εἰσὶν αἱ τοῦ νοῦς ἴδοναί (= *Carte sfă-tuitoare pentru păzirea celor cinci simțiri și a inimii și pentru care sunt îndulcirile cele duhovnicești și chiar ale minții*) ⁴.

La 13 Aprilie 1807 egumenii celor douăzeci de mănăstiri ale Sfântului Munte au dat lui Nicodim din Naxos, numit Callivurțis, o scrisoare mărturisitoare de credința lui ortodoxă și supunere față de biserica lui Hristos ⁵. Prin aceasta se ștergea orice învi-nuire că el s'ar fi abătut dela dreapta credință.

* * *

Acum trecem la cercetarea mai amănunțită a lucrărilor lui Nicodim Aghioritul așa cum se află ele trecute în lista lui C. Sathas ⁶.

1. Φιλσκαλία... (= *Filocalia*), Veneția 1782, în folio ⁷. *Filocalia*

1. Presupus ca unul dintre Κολλυβάδαι.

2. G. SMIRNAKIS, *op. cit.*, pp. 155 și 167.

3. Am tradus din grecește titlul acesta.

4. Așa este traducerea românească a arhimandritului Domețian din anul 1826.

5. N. BEES, art. „Athos” în *Dicț. Encicl. Elefterudakis*, t. I, p. 429.

6. C. SATHAS, *Νεοελληνική φιλολογία*, p. 626.

7. Vezi A. P. VRETOS, *Νεοελληνική φιλολογία*, I, p. 104, nr. 295. C. SATHAS, *op. cit.*, p. 629. EM. LEGRAND-PÉTIOT-PERNOT, *Bibliographie Hellénique au dix-huitième siècle*, II, pp. 391-4.

e o operă a lui Macarie Notara, care a înmănat-o lui Nicodim spre revizuire. Nicodim a compus introducerea și viețile scriitorilor cuprinse în lucrare ¹.

2. Ἐβεργετινός (= *Everghetinos*), Veneția 1783, în folio ². Cartea aceasta nu e pomenită nici de Vretos, nici de Legrand. Atât în biblioteca națională a Greciei, cât și în celelele biblioteci publice din Atena, nu se află.

3. Ἐγχειρίδιον συμβουλευτικὸν περὶ φυλακῆς τῶν πέντε αἰσθήσεων, τῆς τε φαντασίας τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας κ. λ. (= *Manual de sfaturi pentru păzirea celor cinci simțuri* etc.), Viena 1801, în 4° ³. Din această carte au apărut încă două ediții ⁴. Ediția a treia a îngrijit-o Ant. F. Halas, la Constantinopol în 1927, care a scris o introducere sub titlul „*Profeții și reformatorii*“, punând și pe Nicodim în rândul marilor reformatori ai omenirii.

Cartea Συμβουλευτικὸν este tradusă și în românește de arhimandritul Domețian și s'a tipărit în tipografia Mănăstirii Neamțului la 1826, sub titlul: „*Nicodim de la Athos. Pentru păzirea celor cinci simțuri*“, în 4°, 42 pp. + 1 foaie nen. + 506 pp ⁵.

În traducerea de mai sus la p. 5 se află chipul lui Ierotei din Naxos ⁶ fost episcop al Evripului și în urmă al Ianinei. iar la p. 14, chipul lui Nicodim.

1. C. SATHAS, *op. cit.*, p. 624 și S. VUTIRAS, Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ γεωγραφίας, Constantinopol 1881, t. IV, p. 903.

2. C. SATHAS, *op. cit.*, p. 626.

3. A. VRETOS, *op. cit.*, p. 137, nr. 371; C. SATHAS, *op. cit.*, p. 626.

4. Ediția II de monahul Sofronie Kehaioglu din Redestos. În ed. III, p. 2, se află chipul lui Nicodim, iar la p. 3, o dedicație a editorului, către Patriarhul ecumenic Vasilie al III-lea.

5. Cf. I. BIANU, N. HODOȘ și DAN SIMIONESCU, *Bibliografia românească veche*, t. III, (1912-1936) p. 512, nr. 1283. Traducerea aceasta a *Sfătuitoarei*, precum și a altor opere ale lui Nicodim, a fost făcută de confracții săi monahi, cari cunoșteau limba grecească, poate chiar că-l cunoșteau și pe el personal, de la sf. Munte. În afară de aceasta, însă multe cărți ale sale au circulat în România nu numai printre Greci, dar și printre Români, mai ales clerici, care cunoșteau limba greacă, foarte răspândită pe atunci în țările române. Multe din cărțile lui Nicodim se află și în biblioteca Acad. Rom. și în alte biblioteci particulare ale unor bibliofili. Mai jos notăm pe cele ce există în Biblioteca Academiei Române.

6. Despre Ieroteiu din Naxos (1799-1810), văr cu Nicodim, a scris pe larg PERICLE ZERLENTIS, în revista Νέος Ποιμὴν, an. III, fasc. 7, p. 409 și în Ἐκκλησιαστικὴ ἀλήθεια, III, p. 803; cf. și ILIE ALEXANDRIDES, revista Ὁρθοδοξία, II, 20, p. 344, în C-tinopol 1927; P. HIOTIS, Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Ἐπτανήσου, VI (1887), p. 169; SP. PAPAGHEORGHIU, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Κερκύρας, p. 125; ATINAGORA, Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἰωαννίνων, revista Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, 1-2 (1928), pp. 41-2. Cartea aceasta se află în Biblioteca Academiei Române din București, sub nr. 5326. Există și ediția greacă din Viena de la 1801, sub nr. 25520.

4. Τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Συμεῶν τοῦ νέου θεολόγου τὰ Εὐρισκόμενα... (= *Ale Cuviosului și de Dumnezeu purtătorului părintele nostru Simeon Teologul cel Nou, lucrări aflate ce sunt împărțite în două părți*. Tipărită la Veneția în 1790, în tipografia lui Nicolae Glykis¹ în 4°).

5. Βιβλίον ψυχωφελέστατον, διηρημένον εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει διδασκαλίαν σύντομον καὶ πρακτικὴν πρὸς τὸν πνευματικὸν πῶς νὰ ἐξομολογῇ μὲ καρπὸν κ. λ. (= *Carte foarte folositoare de suflet împărțită în trei părți dintre care cea dintâiu cuprinde Învățătura pe scurt și rânduiala cum să se sprovedească cu folos etc.*). Veneția 1794, în tipografia lui Nicolae Glykis, în 8°. Partea întâia a acestei cărți, adică *Învățătura* a fost retipărită osebit în anul 1804².

6. Βιβλίον ψυχωφελέστατον καλούμενον Ἄόρατος πόλεμος κ. λ. (= *Carte foarte folositoare de suflet ce se numește Războiul cel nevăzut etc.*) Veneția 1796, în tipografia lui P. Teodosios, în 8^o³. Și această carte a fost tradusă în românește „*Carte de suflet folositoare... sau nevăzutul războiu*“, Mănăstirea Neamțu, 1826⁴, tipărită cu binecuvântarea mitropolitului Moldovei Veniamin⁵. În această traducere se cuprind în ordine alfabetică și icoasele (οἴκοι) către Domnul nostru Iisus Hristos. Tălmăcitorul acestei cărți nu ne este cunoscut.

7. Βίβλος τφόντι ψυχωφελεστάτη, καλουμένη Γυμνάσματα πνευματικά⁶ κ. λ. (= *Carte cu adevărat de mult folos sufletesc, care se numește Exerciții spirituale etc.*), Veneția 1800, tipografia lui Nicolae Glykis, în 4°.

8. Πηδάλιον τῆς νοητῆς νηός, τῆς μιᾶς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας κ. λ. (= *Cârmă corabiei duhovnicești a uneia sfinte sobornicești și apostolicești bisericii ortodoxe etc.*), Leipzig 1800, tipografia lui Breitcop și Airtel, în f^o¹.

1. Cf. LEGRAND-PÉTIT-PERNOT, *Bibliogr. héll. au dix-huitième siècle*, t. II, pp. 514—5. C. SATHAS, *op. cit.*, p. 626. A. P. VRETOS, *op. cit.*, I, 115, nr. 324.

2. C. SATHAS. *Ibidem*; A. P. VRETOS, *op. cit.*, 121, nr. 341. Am aflat că d. Em. Carpathios pregătește o nouă ediție a acestei cărți. A. P. VRETOS, *op. cit.*, p. 160, nr. 437, dă și o ediție a treia. Dintr'un catalog al editorului N. Glykis cunoșteam că ediția I-a acestei cărți s'a publicat în 1787, iar a doua în 1794. Sathas cunoaște și notează pe cea de a doua.

3. C. SATHAS, *op. cit.*, p. 626. A. P. VRETOS, *op. cit.*, I, pp., 122—3 nr. 345.

4. IOAN BIANU - N. HODOȘ-DAN SIMONESCU, *Bibliografia românească veche*. t. III, p. 485, nr. 1271.

5. E vorba de mitropolitul Veniamin Costache care cunoștea limba greacă.

6. C. SATHAS, *op. cit.*, p. 626. A. P. VRETOS, *op. cit.*, I, p. 133, nr. 360.

1. C. SATHAS, *op. cit.*, p. 626. A. P. VRETOS, *op. cit.*, I, pp. 132—3.

Această carte a fost scrisă de Nicodim în colaborare cu Agapie Leonardos¹. Amândoi erau colegi în școala Evanghelică de la Smirna. S'a tipărit la Lipsca, fiindcă Nicodim nu-și mai putea edita scrierile la Viena, deoarece tipografia fraților Markidis Poulios a fost distrusă de autoritățile austriace, din pricină că acolo se tipărise vestita proclamație revoluționară a lui Rigas Velestinlis. În aceeași tipografie au fost distruse și manuscrisele lui Nicodim, despre scrierile rămase ale lui Grigorie Palamas. Ediția întâia a *Cârmei* n'am văzut-o. În prefața ediției II (Atena 1841), editorul C. Garpolas spune că tipărește din nou *Cârma*, deoarece ediția întâia este aproape pe sfârșite.

În *Cârma*, autorii se ocupă de canoanele celor 7 sinoade ecumenice și a celor locale din sf. Sofia, Calcedon, Ancyra, Neocesaria, Gangra, Antiohia, Laodicea, Sardica, Constantinopol, ale celui ținut la Cartagina, precum și canoanele sf. Dionisie din Alexandria, ale sf. Simeon din Neocesaria, ale sf. mucenic Petru, cu epistolele canonice ale sf. Atanasie, cu canoanele sf. Vasile, ale sf. Grigorie de Nissa, ale sf. Grigorie Teologul, ale sf. Amfilohie, ale prea sfințitului Timotei din Alexandria, ale lui Teofil al Alexandriei, ale sf. Ciril al Alexandriei, cu epistola canonică a sf. Ghenadie, cu canoanele sf. Ion Postitorul, cu epistola canonică a sf. Nichefor, întrebările și răspunsurile canonice din vremea Patriarhului Nicolae. Deasemenea înfățișează o scurtă învățătură despre căsătorie, câteva modele de scrisori și altele².

9. Ἐγχειρίδιον περιέχον τὰ ἄσματικὰ ἐγκώμια καὶ τὸν κανόνα τοῦ ἐπιταφίου κ. λ. (= *Manual ce cuprinde cântările de laudă și canonul prohodului* etc.) Constantinopol 1800 în 4° 3.

10. Στέφανος τῆς ἀειπαρθένου ἤτοι θεοτοκάριον κ. λ. (= *Cunună pururea Fecioarei, adică Teotocarion* etc.), Veneția 1796, în tipografia lui Panos Teodosios, în 4° 4.

11. Βιβλίον καλούμενον Χρηστοθήθεια κ. λ. (= *Carte ce se numește de bună cuviință*⁵ etc.), Veneția 1803, în tipografia lui Nicolae Gly-

1. Despre Agapie Leonardos din Dimitiana (Peloponez) cf. C. SATHAS, *Ibidem*, ZAVIRAS, *Νεοελληνικὸν θέατρον*, p. 203-204 și articolul lui C. GHEORGHYADIS în Marea enciclopedie grecească, vol. I, p. 134.

2. Cunosc și ediția din 1864, făcută în insula Zante de către Raftanis (cf. C. SATHAS, *op. cit.*, p. 626). Opera aceasta a fost tradusă și în românește de către mitropolitul Andrei Șaguna.

3. *Ibidem*, p. 626; A. P. VRETOS, *op. cit.*, I, pp. 133 și 359.

4. C. SATHAS, *Ibidem*; A. P. VRETOS, *op. cit.*, p. 124, nr. 348.

5. Care nu are nici o legătură cu *Îndreptarul buneii cuviințe*. Vezi C. SATHAS; A. P. VRETOS, *op. cit.*, p. 141, nr. 382. În Bibl. Națion. a Greciei se

trad în
rom. 1844

kis, în 4° 1. Cartea de bună cuviință a lui Nicodim este tradusă și în românește de monahii Ioan și Antonie, dându-i-se titlu: Hristoitia (Bunul moral al creștinilor). 3)

12. Ἑρμηνεία εἰς τοὺς ἑκατὸν πενήκοντα ψαλμοὺς τοῦ προφητά-
νακτος καὶ θεοπάτορος Δαβὶδ κ. λ. (= *Tălmăcire la cei ună sută*
cincizeci psalmi ai proorocului și regelui David, etc.), Constantinopol
1819—1820, vol. I și II, în f° 2.

13. Κῆπος χαρίτων κ. λ. (= *Grădina harurilor etc.*), Veneția
1819, în tipografia lui Nicolae Glykis, în 4° 3.

14. Νέος Συναξαριστής κ. λ. (= *Culegere de sinaxare etc.*), Ve-
neția 1819, în tipografia lui Panos Teodosios, vol. I, II și III 4.

15. Ὁμολογία πίστεως κ. λ. (= *Mărturisire de credință etc.*),
Veneția 1819, în tipografia lui Panos Teodosios, în 8° 5.

16. Βιβλίον ψυχωφελέστατον περὶ τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν
ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων 6 κ. λ. (= *Carte de mult folos sufle-
tesc despre necontenita împărtășire cu prea curatelor taine ale lui*
Hristos... etc.), Veneția 1783, în tipografia lui Antonie Bortolis. Edi-
ția II a apărut la Atena în 1887. Cartea aceasta e opera lui Ma-
carie Notaras și a fost prescurtată de Nicodim. În 1931 a apărut
în ediția V la Atena. Analiza rugăciunii *Tatăl Nostru* care se află
în ea, este minunată pentru orice carte de cateheză creștină or-
todoxă. Dacă ar fi fost lipsită de prea multa vorbărie, cartea acea-
sta ar fi alcătuit o lectură bună și de mult folos studenților teologi.

17. Ἑρμηνεία εἰς τὰς ἑπτὰ καθολικὰς ἐπιστολάς τῶν ἁγίων καὶ
πανευφύμων ἀποστόλων Ἰακώβου, Πέτρου, Ἰωάννου καὶ Ἰούδα .. (= *Tâl-
cuire la cele șapte epistole sobornicești ale sfinților și prea lău-*

află ediția din Ermupolis (Siros) 1838, în 4°. Deasemenea în biblioteca seminarului
Facultății de Teologie din Atena se află ediția Hios 1887.

1. Despre Hristoitie cf. minunatul studiu al regretatului profesor D. Russo,
Cărți de bună cuviință în limba greacă și română, în *Studii și Critice*, București
1910, p. 4 și N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, Bucu-
rești 1938, pp. 233—4. ✓

2. C. SATHAS, *ibidem*; A. P. VRETOS, *ibidem*, p. 165, nr. 454.

3. C. SATHAS, *ibidem*; A. P. VRETOS, *ibidem*, p. 162. Un exemplar al acestei
noi ediții se află și în Biblioteca Academiei Române sub nr. II 28033.

4. La p. IX din Νέος Συναξαριστής e publicată o biografie prescurtată a lui
Nicodim scrisă de Onufrie Iviritul. Această biografie este la fel cu cea din căr-
țile lui Sathas și Nafpliotis, Κυκλαδικά, p. 23 și u.

5. C. SATHAS, *ibidem*; A. P. VRETOS, *ibidem*, p. 161—2, nr. 442.

6. C. SATHAS, *ibidem*; A. P. VRETOS nu o pomenește. Cf. LEGRAND-PÉTIT
PERNOT, *Bibliografie hellénique au dix-huitième siècle*, t. II, p. 398.

datilor apostoli Iacov, Petru, Ioan și Iuda), tipărită la Veneția în 1806¹.

18. Νέα Κλίμαξ ἤτοι ἐρμηνεῖα εἰς τοὺς ἐβδομηκοντα πέντε ἀναβαθμοὺς τῆς ὀκτώηχου ἀπὸ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων... (= *Scara cea nouă, adică tâlcuire la cele șaptezeci și cinci trepte ale Octoihului din diferiți scriitori bisericești*), Constantinopol 1884, în 4°. Această scriere C. Sathas o trece printre cele netipărite². Cartea însă se găsește în Biblioteca seminarului de Teologie de la Universitatea din Atena, precum și la Biblioteca Academiei Române.

19. Ἀκολουθία ἀσκητικὴ καὶ ἐγκώμιον τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τοῦ Ἁθῶ... (= *Slujbă ascetică și de laudă a cuvioșilor și de Dumnezeu purtătorilor părinților noștri ce se află în sf. Munte Athos...*), Ermupolis (Siros) 1847. Și această scriere e socotită de Sathas ca netipărită³ și el o întitulează Ἰμνήματα ἁγίων ἀνδρῶν Ἀγιορειτῶν, adică *Laudele sfinților bărbați din Sfântul Munte*⁴.

41
20. Εὐχολόγιον (= *Euhologhion*), Constantinopol 1799). N'am putut găsi opera aceasta. A fost tradusă însă în românește sub titlul *Apanthisma*⁵, și tipărită la Mănăstirea Neamț 1827. *Apanthisma*, în form. 4, 2 foi nenum. + 587 pp. a fost tipărit în limba greacă, pe când era Patriarh ecumenic Neofit. Traducerea românească este făcută pe vremea voevodului Ioan Sandul Sturza cu binecuvântarea mitropolitului Veniamin (Costache). Traducătorul a rămas necunoscut și cunoștem numai numele tipografului Gherontie ieromonahul.

21. Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὸν ἅγιον Χαραλάμπην...⁶ (= *Canon paraclitic al sfântului Haralambie*, cu traducere în limba turcă), Atena 1840, în 8°.

22. Κανόνες ὀκτώηχοι εἰς τὸν Θεολόγον Ἰωάννην τὸν εὐαγγελιστὴν κ. λ. (= *Canoane pe opt glasuri către evangelistul Ioan Teo-*

1. A. P. VRETOS nu o pomenește, însă în Biblioteca Națională a Greciei se află ed. de Veneția 1806. Aceeași ediție se află și în Biblioteca Academiei Române.

2. Cf. C. SATHAS, *op. cit.*, p. 626.

3. Singurul exemplar pe care cunoaștem se află în Biblioteca Academiei Române, de unde l-am cercetat și descris.

4. C. SATHAS, *ibidem*.

5. IOAN BIANU, N. HODOȘ, DAN SIMONESCU, *Bibliografia românească veche*, III, pp. 526—7, nr. 827.

6. Cartea se află la biblioteca parlamentului ellen. Nu e pomenită nici de SATHAS, nici de VRETOS, nici de LEGRAND, Deasemenea în biblioteca națională a Greciei nu există.

logul etc), Lipsca 1799, la tipografia lui Breitkopf și Aiertel ¹

23. Νέον μαρτυρολόγιον ² (= *Carte despre martirii cei noi*), Veneția 1799, și ediția III-a în Atena 1856.

24. Νέον Ἐκλόγιον ³ (= *Carte nouă despre cei aleși*), Veneția 1803.

25. Βαρσανούφιος ⁴ (= *Varsanufie*), Veneția 1816.

26. Ἐορτοδρόμιον ⁵ (= *Calendar*), Veneția 1836.

27. Ἀλφαβηταλφάβητος ⁶ (= *Alfavitalfavitos*).

În afară de aceste scrieri a mai alcătuit și un strălucit canon pentru mănăstirea Hrisostom cel Mare; hramul acestui sfânt se sărbătorește în orașul Naxos ⁷. Deasemenea a scris o *Cuvântare de elogiu* la aducerea rămășițelor „sfântului părinte Ioan Gură de Aur”. Această cuvântare a fost editată în 1902, în insula Naxos, de fostul director de liceu Nicolae Malagardis, pe atunci profesor la școala catolică din Naxos ⁸. Deasemenea a completat slujba neterminată a sf. Duminici cu un minunat comentariu elogios ⁹. A compus slujba cu cântări celor două sfinte Teodosii, cu biografiile or ¹⁰. Deasemenea slujba și comentarii pentru sf. Talaleos.

În biblioteca Academiei din București am găsit următoarele manuscrise ale lui Nicodim: „Τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Δοχειαρίου Κανῶν παρακλητικὸς φέρων ἐν ταῦτῳ καὶ θαυμάτων διήγησιν, ψαλλόμενος ἔμπροσθεν τῆς θαυματουργοῦ γοργοπηκτοῦ, τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου, ποίημα τοῦ ἐκ τῆς Νάξου Νικοδήμου μοναχοῦ τοῦ διδασκάλου” ¹¹ (= *Al sfintei mănăstiri Dohiaru Canon paraclitic cuprinzând deasemenea și minunile, ce se cântă înaintea sfintei icoane cea grabnică ascultătoare a Doamnei noastre Născătoare de Dumnezeu, alcătuit de monahul și dascălul Nicodim din Naxos*).

Deasemenea „Ὅτις εἰκοσιτέσσαρες εἰς τοὺς θείους ἀρχαγγέλους ἀναθεωρηθέντες καὶ πάντῳ καλῶς ἐσχάτως διορθωθέντες τῇ φιλοπόνῳ χειρὶ καὶ σοφῳ καλᾶμῳ τοῦ ἐν διδασκάλοις ἀρίστου καὶ ἀοιδίμου πατρὸς κυρίου Νικοδήμου τοῦ Νάξιου” ¹² (= *Cele douăzeci patru icoane la dumnezeestii arhangheli revăzute și mai pe urmă îndreptate cu mâna sâr-*

1. 2. 3. 4. 5. Cărțile acestea le luăm după C. SATHAS, *op. cit.*, p. nu le-am putut găsi în bibliotecile publice din Grecia unde le-am căutat.

6. Pomenit de C. SATHAS, *op. cit.*, p. 626, ca needitat.

7. EM CARPATHIOS, în *Ἐκκλησία*, XIII (1935) p. 93.

8. N. MALAGARDIS, *Νικοδήμου λόγος* etc. Naxos 1902.

9. 10 Editate de EM. CARPATHIOS. cf. același, *Codexul mănăstirii Hrisostom cel mare din Naxos*, revista *Ἐκκλησία* XIII (1935), p. 362—3.

11. C. LITZICA, *Catalogul manuscriptelor grecești*, București 1909, nr. 618, pp. 98-111.

12. *Ibidem*, pp. 268-9 nr. 618, pp. 112-127.

guitoare și cu pana înțeleaptă a celui mai bun dintre dascăli și vrednic de pomenire părinte chir Nicodim din Naxos).

* *
*

Dintre scrierile lui Nicodim arătate mai sus, 17 au fost tipărite în prima ediție la Veneția, 2 la Viena, 2 la Lipsca, 3 la Constantinopol și 1 la Ermupolis în insula Siros. Unele au văzut lumina tiparului pentru a doua, a treia, a patra și a cincea ediție la Atena, Constantinopol, Ermupolis și Hios. Deasemenea 5 din scrierile lui au fost traduse în românește de diferiți clerici. Manuscrise din lucrările lui ineditate se află prin diferite biblioteci publice și particulare; câteva au văzut lumina tiparului, cum sunt bunăoară cele publicate de Em. Carpathios, iar altele se află încă nepublicate, cum sunt cele păstrate în Biblioteca Academiei Române ¹.

Colecțiunea cea mai completă a lucrărilor acestui scriitor o are Biblioteca națională din Atena, precum și Biblioteca Academiei Române din București. Și acum ne punem întrebarea: câte din ele au fost editate în timpul vieții autorului lor? O mică observare ne dă răspunsul: 16 au fost tipărite fiind încă în viață autorul, iar 12 după moartea sa.

Opera lui Nicodim cercetată din punctul de vedere curat teologic nu rezistă astăzi unei critice austere. Din pricina lipsei de cultură adâncă a autorului, scrierile acestea cuprind multe cugetări greșite și cu prejudecăți. Ele aduc însă mari foloase credincioșilor ortodocși clerici și laici, pentru că au un caracter de popularizare, iar multe din scrierile sale sunt traduse în limba vorbită a poporului, după cum am văzut. Dintre ele multe se retipăresc încă și astăzi, fiindcă sunt folositoare.

Nicodim a fost o fire modestă și plină de bunătate, blând și darnic, lipsit de avere și foarte retras. Avea o memorie puternică, încât știa pe de rost capitole întregi din sfânta Scriptură, versete și pagini nesfârșite cu multe mărturisiri și păreri ale părinților ale căror volume le cunoștea pe de rost. De aceea cu drept cuvânt e socotit printre cei mai învățați din vremea sa, cel mai mare dintre toți și cel mai muncitor, iar numeroasele sale scrieri nu puțin au contribuit la întărirea ortodoxiei aducând mari foloase Bisericii noastre și neamului său ².

1. Ne rezervăm dorința de a le publica mai târziu dat fiind că sunt netipărite și destul de interesante. Deocamdată ne mărginim numai la catalogarea de mai sus a titlurilor lor. Am credința că poate în biblioteca Mănăstirii Neamț se mai află unele cărți și manuscrise ale lui Nicodim.

2. C. SATHAS, *ibidem*, p. 625-6.

Nicodim s'a ocupat mai ales cu culegerea canoanelor, cu tâlcuirea cât mai pe înțeles a comentăriilor părinților făcute asupra Sfintei Scripturi, cu explicarea de imnuri bisericesti, cu traducerea și îmbogățirea culegerii de sinaxare a lui Mavriciu, cu scrierea de biografii a noilor sfinți și a compus mai multe cărți practice¹. În operele sale se descoperă marea exercitare și experiență pe care acest bărbat sfânt a avut-o în chestiunile teologice și bisericesti ale Bisericii ortodoxe orientale². Filaret Vafidis spune despre el că: „alegându-și viața de monah la Atos, prin dragostea sa de muncă a ajuns să fie printre foarte puținii bărbați din epoca jugului turcesc care au lăsat multe scrieri folositoare“³.

Nu este un teolog în înțeles de cărturar. Prin studiul și volumul cunoștințelor sale, însă înlocuește lipsa unei sistematice educațiuni științifice. Oare aceasta ne e îndeajuns pentru epoca sa? Nicodim popularizează învățăturile sf. Scripturi și ale tradiției creștine ortodoxe și luminează clerici și laici descriind îndatoririle lor, tâlcuind părțile greu de înțeles și împlinind unde e cu putință lipsurile. În felul acesta scrierile sale nu mai sunt întrebuintate numai pentru slujbele religioase, ci ele dau îndrumările și cele mai potrivite cu dogmele și canoanele marei Biserici.

Biserica ortodoxă de Răsărit datorează mult acestui neobosit călugăr, care prin strălucirea minții lui, luminează și astăzi nu numai pe Grecii ortodoxi, ci și pe Români. De la 1826 Nicodim ajunge cunoscut în România prin traducerea făcută de călugării din mănăstirea Neamțu, după cum am arătat mai sus. Citirea scrierilor lui Nicodim Aghioritul chiar dacă s'ar părea obosește pe cititorul pretențios al epocii noastre, îl răsplătește însă din belșug cu o hrană intra'devăr duhovnicească.

DIMITRIE V. ECONOMIDIS

---

1. A. D. KYRIAKOS, 'Εκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Atena 1898, tom. 3. p. 146.

2. A. P. VRETOS, *op. cit.*, I, p. 233-4.

3. F. VAFIDIS, 'Εκκλησιαστικὴ Ἱστορία, tom. 3, ediț. II-a, p. 412.

RECENZII

CALVET I., *La littérature religieuse de François de Sales a Fénelon*. Paris, 1938, 650 de pagini.

E un mare volum acesta, despre care ne apucăm acum a scrie aici. Pe lângă multele lui pagini, și formatul e mai mare decât al cărților obișnuite.

Deși cere multă osteneală, totuși te bucuri că ai dat peste el, fiindcă se simțea nevoie de o asemenea carte. Când am întrebat pe un profesor francez din cei veniți cu oștirea franceză la noi în 1918, de nu știe vreo carte în țara lui, în care să ni se dea amănunte despre multele scrieri religioase din Franța, un fel de literatură religioasă franceză, — mi-a spus că nu. În adevăr, ai vrea să ai câteva cuvinte despre feluritele cărți de cuprins religios din Franța. Să ți se spuie ceva despre cutare autor, despre împrejurările în care a scris el, despre răsunetul cărții lui. Totuși nu găseai așa ceva.

De aceia trebuia să întinzi brațele bucuros spre o carte ca aceasta, în care ți se făgăduia să găsești macar o parte din cele dorite. Așa și este. Nu găsești tot ce dorești, dar găsești multe după care-ți bate inima.

Afli pe autorii pecetluiți de cercetările literaturii obișnuite, pe care-i găsești și în cărțile ei, dar îi găsești aici în mult mai largă desfășurare și deci cu amănunte pe care n'ai să le găsești în scrierile de literatură cunoscute. Prin acestea, volumul de față îți dă un bogat aluat pentru cunoașterea scrisului creștinesc francez de acum 3—400 și mai bine de ani. Datele scurte pe care le ai din alte cărți, aici le ai în largă dezvoltare dorită și guști din plin partea vie pe care credința religioasă o avea în sânul vieții obștești.

Cineva ar putea sta împotriva spunând: Dar ce atâta poftă să știm ce era cu aceste treburi în Franța? Doar asemenea stări de lucruri erau și la noi. Pretutindena gândul creștinesc era adânc intrat în viața obștii. Ce vedem în Franța nu era un fenomen deosebit de ce era aiurea.

Da, așa e, dar cu o deosebire... Scriitorii francezi, de care este vorba aici, nu sunt numai scriitori cu o însemnătate pentru neamul din care fac parte. Ei sunt scriitori de mare nume, cunoscut în toată omenirea luminată. Este vorba aci de scriitori creștini de mare răsunset, precum: Bossuet, Fénelon, Bourdaloue și alții la rând. Amănuntele privitoare la scrisul și lucrul lor nu au însemnătate numai pentru un neam, ci pentru toată gândirea creștinească.

Ceiece ațâță mai mult pofta noastră de a-i cunoaște, nu este a afla ce se găsește și în alte cărți, ci mai cu seamă firele prin care lucrul lor se împletește cu toată viața obștească a vremii. Tocmai acestea sunt amănuntele pe care nu le găsim în cărțile de literatură obișnuită. Aici avem istoria gândirii religioase din vremea lor și de aceia o carte ca aceasta ne aduce ce nu ne-au dat altele până acum. Aceasta, adăogată cu altele, ne dă icoana despre ce am dorit să avem cu privire la străbaterea gândului creștinesc în ițele vieții de atunci.

Cel dintâiu chip despre care ni se vorbește este François de Sales, fost episcop al Genevei pe vremea când la noi se desfășura lucrul creștinesc sub Matei Basarab și Vasile Lupu. El a scris o carte de pietate cu mare nume până azi: *Filoteia* sau *Introduction a la Vie Dévote*. Despre această scriere a lui François de Sales ni se vorbește în multe cărți. Acum însă aflăm amănunte și despre predicarea lui. Calvet ne spune că:

„Pentru el, predica nu este o lucrare de artă, nu este un gen literar. Ea este o îndemnare de a iubi pe Dumnezeu, o silință a inimii de a atinge inimile. Atunci ce însemnătate mai au legile retoricei, dacă inimile sunt mișcate, iar Dumnezeu este iubit?

„Prin aceasta, el a avut, pe o cale ocolită, o mare resfrângere asupra mersului predicii clasice. În adevăr, un mare pericol o amenința la începutul veacului XVII. Scuturându-se de asprimile graiului și aruncând pedanteria și scolastica, închizându-se în convențiunea regulei și curăția limbii, ea dădea în primejdia de a aluneca în „politeța” academică, uitând trăsătura ei, care este de a împărtăși cuvântul lui Dumnezeu, și scopul ei, care este de a atinge inimile. St. François de Sales, stăruind numai asupra acestui fel de a fi al predicii și asupra scopului ei, chiar cu disprețul trebuințelor literare ale genului, a ferit predica de a se pierde în cărările literaturii. St. Vincent de Paul, care l-a auzit și a admirat foarte mult retorica lui dela Annecy, a pomenit de mai multe ori cu putere învățăturile lui, a căror urmă nu este greu s'o găsești până în lucrul atât de cumpănit al lui Bossuet și al lui Bourdaloue”.

Partea aceasta a lucrului lui François de Sales se știa însă mai puțin decât cealaltă. Este adevărat însă că partea cea mai răsunătoare a lucrării lui este scrierea de pietate amintită. Iată ce ne spune în această privință Calvet:

„Succesul *Introducerii către viața cucernică* a fost nemăsurat și nu s'a muiat niciodată. Dintre toate cărțile de limbă franceză, ea este poate cea care s'a tipărit cel mai mult, cartea pe care a cetit-o și meditat-o cel mai mult, atât mulțimea neînvățată, cât și oamenii luminați, cartea care a intrat în practică cel mai mult și a ajuns a fi, mai mult decât o scriere literară, un izvor de viață. Ea este clasică și, ca și clasicii, nu încetează de a trăi, dând naștere din vreme în vreme, la tâlcuiri și discuțiuni care o înnoiesc”.

Apoi nu este lucru neînsemnat a afla despre urmarea și buna rodire a unei scrieri creștinești peste veacuri. Aceasta trezește dorul de a cunoaște mai amănunțit această carte și a înțelege puterea unei unelte creștinești în sânul unui neam.

Din scrisul lui Calvet, mai aflăm multe amănunte despre altă carte a lui François de Sales: *Tratat despre iubirea lui Dumnezeu*. Aci aflăm ce învăța François de Sales despre chipul cum trebuie să iubim pe Dumnezeu. Ne arată ca o trebuință a noastră datorită de a gândi neîncetat la Dumnezeu, așa zisa rugăciune a minții, pe care o găsim și la alți mistici. Dintre ortodocși, o găsim la Paisie Velicicovschi și ea înseamnă hrănirea gândurilor noastre totdeauna cu cugetări sfinte. Aceasta aduce o stare de neîncetată legătură a noastră cu Dumnezeu. Din starea aceasta izvorăște apoi și fapta bună. Unde tu nu ai alt gând decât spre Dumnezeu, și faptele tale sunt o prelungire a acelei gândiri.

Cu astfel de destăinuri despre François de Sales se muncește cap. I al cărții. În cap. 2, ea ne vorbește despre „Părinții Bisericii franceze”, înțelegând prin aceștia mulți bărbați de seamă, necunoscuți nouă după nume, care însă au lucrat bărbătește pentru curățirea și înălțarea treptei de viață creștinească în sânul Bisericii franceze. În cap. 3 aflăm multe despre Vincent de Paul, care ca și François de Sales, e sfânt în sânul Bisericii Romei. Numele lui răsună des și azi în viața Bisericii catolice, așa că pentru noi sunt de preț cât ne spune Calvet, fiindcă îl găsim bine zugrăvit în mijlocul vieții creștinești de atunci. De asemenea, alte chipuri, alături de al lui, se perândează pe dinaintea noastră, alcătuind șiragul bărbaților care au cărmuit pe atunci gândirea creștinească în Biserica franceză.

Tocmai amănuntele acestea ne arată cât de mulți erau cei ce se străduiau pe atunci cu adâncirea cugetării creștinești în vremea lor.

În mintea noastră stau înfipte multe numiri, din câte am învățat în școală, dar care nu sunt totdeauna legate de o gândire limpede. Știi numele, dar nu și fapta țesută în jurul lui. Așa sunt de pildă numirile de *iansenism*, de *Port-Royal*, când este vorba de viața creștinească în Franția. Câți sunt însă ceice ar putea spune ceva lămurit despre aceste cuvinte, de care doar au învățat?

Cei mai mulți vor spune că iansenismul este o erezie. Când cetești însă cap. 4 din numita carte, ce luminează te cuprinde! Ce înțeles bogat ți se desvăluie cu privire la el! Indată ești dumerit că aici a fost vorba de o întreagă frământare a gândului creștinesc. Uneori el a călcat alături cu drumul, în ce privește dreapta credință, dar simțire pentru creștinătate a avut.

La fel cu Port-Royal-ul. Acesta a fost un mănunchi de oameni care-și puneau inima pentru adevărul creștinesc și săpau în adâncimi cu toate uneltele minții lor, pentru a-l sluji.

În legătură cu el, dăm și peste numele cunoscut al lui Blaise Pascal. În cap. 5 al cărții găsim multe amănunte care tâlcuiesc ființa lui și ne fac să pătrundem în toate firele gândirii lui. Prindem mai bine rostul lucrului său în colcăitul gândirii creștinești de atunci.

Lungă discuțiune găsim în cap. 6, 7 și 8 ale cărții amintite despre scrierile lui Pascal, „*les Provinciales*” și „*Pensées*”. Cea dintâi este o aprigă răfuială cu iezuiții, cea de a doua este un soi de apologetică a creștinătății, dar pe o urzeală proprie.

Despre „*Retorica și stilul lui Pageol*” este vorba în cap. 9 al cărții, așa că, în mai mult de 100 de pagini, aici este vorba numai despre Pascal.

În cap. 10 este vorba de „*Scriitorii dela Port-Royal*”. Aci găsim pomenite o mulțime de nume de bărbați care s'au ostenit cu lucrarea scrisului creștinesc în vremea lor. Calvet ne spune despre ei că:

„Scriitorii dela Port-Royal sunt oameni religioși. Lucrul lor interesează în cea mai mare măsură, atât istoria Bisericii, cât și mersul gândirii religioase și morale din acel mare veac creștinesc.

„În lumea literară, influența lor a fost foarte însemnată, mai cu seamă în vremea lor. Ei au ajutat să se răspândească cunoștințele și gustul pentru problemele religioase. Scrierile lor de morală au adâncit

acest studiu al omului care a fost pasiunea întregului veac 17... „Este limpede că scriitorii Port-Royal-ului au lucrat puternic asupra contemporanilor lor și că multe capodopere de atunci le sunt datoare lor“.

Cu aceste desfășurări se muncește jumătate din cartea pomenită. În a doua jumătate, prin care trecem la cap. 11. dăm peste Bossuet. Despre el mai aflăm din multe alte scrieri, dar totuși câte noutăți aflăm și de aici! Din vremea când era episcop la Meaux, ni se spune că slujea și predica la toate sărbătorile cele mari. În bisericile din Meaux, în mănăstiri, el predică des. Tâlcuește catehismul, exercițiu pe care St. Vincent, învățătorul său, îl punea cu mult mai presus de predicarea măreață“.

Despre predica lui Bossuet cetim mai departe că „ea nu era o lucrare de cabinet, ci o încheiere realistă, pentru că ea este rânduită să ducă la faptă și pentru că însuși Bossuet era un realist. El a rămas totdeauna lângă realitatea pipăită... Iubitor de cugetarea pe care el totdeauna o mânua cu plăcere, îndărătul ei vedea totdeauna pe omul viu și chemarea lui. Acesta este un dar, darul poetului, darul oratorului“.

Nu putem înșira noi aici toate prețioasele amănunte pe care le găsim în cele aproape 100 de pagini închinat lui Bousset. Totuși ele sunt de mare însemnătate pentru a înțelege puterea predicării sale și faptul că el trăiește până în ziua de azi, fără a se fi spălăcit.

Cât de minunat este cap. 12, în care ni se vorbește despre „Predicarea și lumea“! Aflăm că atunci când Bourdaloue își începea predicarea lui, la vreun post al Crăciunului sau la Postul Mare, lucrul acesta „frământa inimile și atrăgea mulțimea ca și o „premieră“ a lui Racine sau Molière. Uneori, la intrarea bisericilor, era o mare încurcătură de trăsuri și trebuia să pui lacheii să-ți păstreze locuri încă din ajun. Predicatorii mai puțin cunoscuți stârnesc mai puțină mișcare, dar chiar predicatorii de seama lui Cassagne sau Cotin sau Roquette trebuie „să despice valurile de ascultători“ pentru a ajunge până la amvon. Predica era pe atunci un așezământ social“.

„E ușor de înțeles că o rânduială atât de puternică și de îngrijită, într'un timp când toate lucrurile primesc un loc și o formă încheată, a ajuns să-și capete desăvârșirea sa proprie în granițele sale firești. Predica a ajuns a fi un gen literar bine hotărnicit, ca și tragedia, epopeia sau sonetul. Ea își are maeștrii, teoreticienii și legile ei. Bossuet și-a cucerit titlurile lui în fața oamenilor de litere, dar nu este el celce a hotărât rânduielele ei. El e prea original, se revarsă peste granițele predicii. Este orator, nu predicator. Oamenii mai modești, folosindu-se de vaza lui, s'au putut face ascultați într'o croială hotărnică, pe care obișnuința a pecetluit-o, pe care tehnicienii apoi au primit-o și codificat-o“ (p. 405).

Multe-multe sunt de cules din cap. acesta. Neputându-ne opri însă mai îndelung la ele, trebuie să pomenim de cap. 13, care scrie despre „Filosofia creștinească în veacul 17“. Aici ne întâlnim mai mult cu scriitorii mireni care s'au rostit într'un fel sau altul asupra învățaturii creștinești: Descartes, Voltaire, Malebranche și alții. În sfârșit, ajungem la Fénelon, care și el cuprinde nu mai puțin de 70 de pagini din tratare. Nu mai stăruim asupra lui.

Foarte interesant este cap. 16, unde este vorba de răsunetul pe

care munca tuturor acestor ostenitori l-a avut în sânul vieții obștești de atunci. Lăsăm la o parte capitule de alt cuprins, precum despre „Limba veacului 17”, pentru a ne opri la cap. din urmă, care cuprinde amănunte despre „Arta religioasă și marile școale ale spiritualității franceze în Franța în veacul 17”. El cuprinde singur peste 40 de pagini și ne arată sporul simțirii și pătrunderii religioase și pe calea artei creștinești, care a ajuns în Franța la mare înflorire. Mai multe foi, care ne înfățișează chipuri ale ei din vremea aceea, ne fac dovada despre marea inspirațiune care o stăpâna și care, împreună cu celelalte lucrări creștinești ale scrisului și rostirii, ne zugrăvesc starea însuflețită a credinței din acea vreme.

Cu acestea, cartea se încheie. Ești bucuros de a fi găsit în ea o bogată culegere, prin care ți se arată la câtă strălucire simțirea creștinească poate ridica treapta de viață a unei vremi și ce aleasă pecetluire așterne asupra ei. De aceea, cartea pomenită ne dă o vrednică cetire și merită să se găsească în mâna teologilor. De vor căuta singuri în ea, vor găsi mult mai mult decât am putut da noi în încăperea mai mărginită a unei reviste. Poate însă că tocmai aceste rânduri ale noastre îi vor îndemna să caute și să adâncească ceiace cu adevărat merită cunoscut mai deplin și prin aceasta cu mai multă nădejde de a prinde toată bogăția care este pusă la îndemâna lor. Arhim. IULIU SCRIBAN

POPESCU, TEODOR M., profesor *Necesitatea studiilor istorice și patri-stice în Biserica ortodoxă, — Însemnătatea tradiției creștine pentru ortodoxie* —. (Extras din revista *Studii Teologice*, an. VIII, vol. 2, 1940). București, Tipografia Cărților Bisericești, 1941, 31 pp. ; fără preț.

În paginile cu care prefațează *Catehismul mititel al lui Eufrosin Poteca* (Extras din *Revista de Pedagogie*, vol. X|1940), d. profesor C. Rădulescu-Motru face o apreciere defavorabilă teologilor noștri mai noi cu privire la atitudinea lor față de tradiție, în comparație cu teologii din generația profesorului Erbiceanu. Scrierile noastre teologice din ultimii ani — zice d. R.-Motru — „îndeamnă cu tot dinadinsul la un creștinism după capul fiecăruia (p. 4)”. Nu ne preocupă felul cum vor replica autorii menționați de D-sa, „cari râvnesc să înlocuiască tradiția cu o argumentare filosofică, dată de o conștiință subiectivă individuală”, ci prețul pe care reputatul profesor de filosofie îl pune pe „rolul tradiției în întemeierea credinței religioase”.

Nu putem stărui aci asupra definițiilor date de D-sa tradiției și funcțiunii îndeplinite de ea în comunitatea creștină. Fără să proscriem însă de-avalma pe teologii-filosofi, ne este plăcut să transcriem o frază din paginile de introducere ale catehismului citat. „Adevărata Biserică creștină și adevărata ei învățătură nu sunt lăsate la descoperirea întâmplătoare a teologilor filosofi” — subliniază d. C. R.-Motru — ci există nestrămutate, așa cum le-au cunoscut primii apostoli ai lui Hristos. De aceea, Biserica ortodoxă poartă numele de Biserică apostolică” (p. 7).

Nicii „teologii noștri din urmă” nu profesează altă concepție cu privire la această chestiune. Înăuntrul Bisericii ortodoxe nu există și nu se poate produce o deosebire între teologi pe chestiunea sfintei Tradiții.

O confesiune clară și pătrunsă de o vibrantă convingere o face în numele lor, în această privință, d. profesor Teodor M. Popescu, de la Facultatea de Teologie din București. Printr'o tainică coincidență, D-sa a făcut să apară fascicola menționată, concomitent cu rândurile d-lui profesor C. Rădulescu-Motru și fără să bănuiască existența lor. Pentru a demonstra necesitatea studiilor istorice și patristice în Biserica ortodoxă, distinsul profesor de teologie subliniază tocmai însemnătatea tradiției creștine pentru ortodoxie. Pentru a colora cât mai vizibil această ultimă temă, autorul revine asupra ei, cu spiritul de migală și de adâncire ce-i e caracteristic, stăruind asupra tuturor nuanțelor, chiar cu riscul de a lăsa uneori aparența unor repetiri în forme variate. Profesorul Teodor M. Popescu își face expunerea cu convingere și cu adâncă simțire. Lucrarea sa lasă impresia unui imn dedicat problemei studiilor istorice și patristice și, deci, tradiției sfinte în Biserica ortodoxă a Răsăritului. De aceea, ne va fi aproape cu neputință a da un rezumat al fascicolei amintite. Spre a face un serviciu cititorilor, vom încerca însă o prezentare a ei prin înlănțuirea unor serii din pasagiile mai caracteristice.

„Deosebindu-se prin concepția lor despre tradiția creștină — începe autorul — Bisericile se deosebesc prin interesul lor pentru istoria creștinismului și prin interpretarea ei în special (p. 5). Spre deosebire de secte, Bisericile mari au interese și atitudini istorice. Istoria creștinismului este, mai mult sau mai puțin, istoria lor (p. 6). Străină de interesele papale sau protestante, Biserica ortodoxă are în istoria creștinismului și față de ea o poziție deosebită de a unora și a altora... Urmașă legitimă și statornică a Bisericii vechi, ea singură se bucură în adevăr de privilegiul de a se ști mergând pe cursul istoric natural al creștinismului ecumenic unitar... Ea vine direct din predica apostolică și din tradiția patristică (p. 7), este creația firească a istoriei creștinismului... Ea ține firul istoric nerupt și neschimbat al doctrinei și al organizației creștine. Biserica papală, așa cum o cunoaștem și se vrea azi, este creația evului mediu, o creație creștină de sigur, dar grav alterată de ideea lumească a teocrației papale... Protestantismul este o reacțiune modernă împotriva Bisericii papale medievale... Singură Biserica ortodoxă este prin filiațiune și prin continuitate din Biserica veche una, consolidată în epoca sfinților părinți și a sinoadelor ecumenice și menținută în spiritul lor (p. 8). *Tradiția*, a cărei importanță istorică în viața culturală a omenirii este considerabilă, este cu atât mai însemnată și mai necesară în viața Bisericii. Biserica nu se poate presupune și menține fără tradiție, iar Biserica ortodoxă este Biserica tradiției prin excelență, a sfintei Tradiții. În ziua, în care Biserica ortodoxă n'ar mai fi credincioasă tradiției sale, ar înceta de a mai fi Biserică *ortodoxă*, și cu aceasta s'ar schimba însăși poziția ei în istoria creștinismului" (p. 11).

Pentru a înlătura prejudecata că istoria ar fi un simplu depozit de material vechiu, de interes arheologic, iar tradiția o literă moartă, autorul găsește o propoziție minunată pentru a exprima funcțiunea lor șincronizată: „Istoria bisericească este actualizarea acestei tradiții și a vieții creștine din trecut" (p. 16). Tradiția este seva, este sângele care circulă prin trupul Bisericii ortodoxe și care-i transmite — tălmăcit și asimilat — cuvântul Mântuitorului și al sfinților apostoli" (p. 13). Această

tradiție a dat Bisericii ortodoxe „puterea de a trăi și a se păstra”, de la căderea Constantinopolului și „încă în agitata epocă modernă, în care Biserica occidentală s'a desbinat” (p. 15).

„Biserica ortodoxă păstrează deci contact cu istoria sa... nu numai pentru a trage din ea norme și puteri, ci și pentru a se încredința totodată de conformitatea cu sine însăși” (pp. 18—19). Istoria o ajută să constate că ea n'a căzut în eroarea Bisericii r.-catolice, care „sub cuvânt că progresează, evoluând, a admis dogme și practici noi și particulare” și nici n'a imitat protestantismul, care „a înlăturat odată cu exagerările Bisericii romane, însăși principiile vechi și aplicarea lor justă” (p. 19). „Marea noastră tradiție, pe care trebuie s'o ascultăm, este graiul sfinților părinți și al strămoșilor noștri dreptcredincioși... Pentru Biserica ortodoxă, literatura patristică este comentariul clasic al Sfintei Scripturi, și întreaga sfântă tradiție este izvor al credinței, alături de cartea sfântă”. Biserica ortodoxă se deosebete de celelalte „prin ceea ce putem numi poziția ei patristică” (p. 26). Spre deosebire de ea, Occidentul creștin „a înlăturat autoritatea colectivă a sfinților părinți cu autorități individuale, — și acestea dependente de o filosofie sau de alta” (p. 29). Cum? Protestanții, profesând individualismul, recunosc autoritatea fiecăruia, „un creștinism după capul fiecăruia”, precum observă d. C. R.-Motru. La romano-catolici domină un fel de monopol teologic. Autoritatea patristică s'a concentrat în Fericitul Augustin, până în evul mediu, iar de aci înainte în teologia scolastică a lui Toma de Aquino. Astfel, rolurile s'au inversat: „Nu teologia patristică este criteriul scolasticii, ci un scolastic este criteriul teologiei patristice” (p. 27).

Nu se poate nega că împrejurările istorice defavorabile Bisericii ortodoxe și nevoia completării studiilor teologilor ei în școlile apusene, a dat prilej unor influențe din această direcție. Nu se poate vorbi însă decât de influențe de suprafață. Situația este deja sesizată de teologii înșiși. De aceea, autorul se unește cu profesorul G. Florovsky, care în diferite scrieri, ca și la congresul de Teologie ortodoxă de la Atena 1936 formulează un strigăt de alarmă: „Înapoi la sfinții părinți! Înapoi la izvoare” (p. 29).

În lumea teologilor noștri de astăzi este, deci, departe de a stăpâni, cu privire la temeiurile creștinismului, ideia unei teologii după capul fiecăruia, ca în protestantism. Ne bucură deopotrivă de mult: atât simțul exact și grija d-lui C. R.-Motru pentru ortodoxia Teologiei românești, cât și lucrarea distinsului nostru coleg, profesorul Teodor M. Popescu, care a exprimat așa de apăsător și de fericit o idee scumpă și deseori accentuată în lumea teologiei bucureștene.

Preotul PETRE VINTILESCU

KTENAS HRISTOFOR, Arhimandrit, *Ἀπαντα τὰ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἱερά καθιέρωματα εἰς 726 ἐν ὅλῳ ἀνερχόμενα καὶ αἱ πρὸς τὸ δοῦλον ἔθνος ὑπερρῆσαι αὐτῶν* (Toate sfintele așezăminte din Sfântul Munte, care se ridică în total la 726 și serviciile lor aduse neamului subjugat), Atena 1935, 912 pp., 400 drahme.

Arhimandritul Hristofor Ktenas, autorul acestei voluminoase cărți, nu mai este astăzi printre cei vii. A închis ochii acum câteva săptămâni

la Galați, la adânci bătrâneți, unde se retrăsese în urmă cu trei ani, ca să se odihnească, după o lungă și rodnică activitate.

H. K., fost prim secretar în trei rânduri al Chinotitei Sf. Munte Atos, director al Școalei Atonite și al celei din insula Prinkipos și superior al comunităților grecești din Halkedon, Constanța, Galați și Brașov, s'a dovedit un cercetător neobosit, un iubitor al științei și mai ales al trecutului Bisericii ortodoxe și ori unde se ducea, căuta totdeauna în orele sale libere să cerceteze documente, manuscrise, obiecte vechi, inscripții, etc. și să dea apoi la lumină rezultatele cercetărilor sale. Astfel a publicat peste douăzeci de lucrări, toate în limba greacă, dintre care cele mai multe sunt în legătură cu Muntele Atos, unde a trăit câțiva ani și a cunoscut de aproape viața de acolo. Mă mărginesc să pomenesc câteva: *Așezămintele din Sf. Munte și organizarea lor*, Salonic 1925; *Sfânta, împărăteasca, patriarhiceasca și stavropighiala mănăstire a Dohiarului din Sf. Munte și serviciile ei aduse neamului subjugat (963 — 1921)*, Atena 1926; *Hrisoave privitoare la sfânta, patriarhiceasca și stavropighiala mănăstire a Dohiarului*, în revista *Ἐπετηρίς τῆς ἐταιρείας ἑυζαντινῶν σπουδῶν*, 4 (1927), pp. 285—311 și în extras; *Arhivele cu odoarele din sfânta, împărăteasca, patriarhiceasca și stavropighiala mănăstirea a Dohiarului din Sf. Munte*, în *Ἐπετηρίς τῆς ἐταιρείας ἑυζαντινῶν σπουδῶν*, 7 (1937), pp. 104—132 și în extras; *Școala Atonită contemporană și cei care au predat de la 1845—1916*, Atena 1930. Cea din urmă publicație a lui Ktenas despre Sf. Munte, pentru care a avut o deosebită dragoste, este cea, al cărei titlu l-am dat mai sus, și de care ne vom ocupa în rândurile ce urmează.

Arhim. H. Ktenas, în lunga introducere a studiului său: *Toate sfintele așezăminte din Sf. Munte*, se ocupă de originile monahismului și vorbește de viața călugărească din Egipt, Siria, Muntele Sinai, Asia-Mică, Palestina, Constantinopol și după aceasta ajunge la Peninsula Atos. După ce ne înfățișează poziția geografică a Atosului și starea lui înainte de venirea creștinismului, se oprește asupra creștinării Atosului și a părților dimprejur, pe care o așează în veac al II-lea sau la începutul veac al III-lea. Nașterea monahismului în Atos, autorul o fixează la începutul veac al IX-lea, cum ne arată documentele (p. 48) și se declară împotriva tradiției, admisă de aghioriți, care susțin că întemeietorul monahismului din Sfântul Munte ar fi Constantin cel Mare (131—337), sau fiul său Constant (337—350), sau după o altă versiune împărăteasa Pulheria (408—454). Tot în veac al IX-lea a fost zidită lângă istmul Ierisos, de către Ioan Kolovos, cea dintâiu mănăstire din Atos (pp. 83—84). În veac al X-lea au luat ființă mai multe mănăstiri, dintre care cele mai importante sunt: Lavra, Vatopedi, Ivir, Dohiar, Esfigmenos, Xiropotamos, Xenofon (pp. 96—97).

Mulți Greci și străini, admiratori ai vieții monahale din Sf. Munte, au început să vină în Evul Mediu la Atos pentru ca să ducă acolo viața monahală dorită. Astfel, afară de Grecii care au venit din diferite părți ale Bizanțului, s'au așezat aci și mulți creștini din Ivir (Georgia), Armenia, Dalmația, Rusia, Serbia, Bulgaria și Țările Române (pp. 100—109).

Cu vremea, călugării înmulțindu-se au avut nevoie de un conducător, pe care ei l-au numit *Πρῶτος* (=Primul). Protul, după unii, era

ales de toți călugării, după alții însă, numai de bătrâni, după cum și astăzi este ales doar de egumenii mănăstirilor. Atribuțiile Protului erau să vegheze la păstrarea disciplinei între călugări, să aplaneze eventualele neînțelegeri și certuri dintre călugări, să-i îndemne să fie evlavioși și virtuoși și să citească regulat sfintele slujbe, să cheme în adunare pe bătrâni și sub președinția lui să rezolve acele chestiuni, pe care singur nu putea. Ei se adunau în „Γερόντων καθέδρα“, cum a fost numit primul centru al reunirilor lor (pp. 115—118). Mai târziu adunările aveau loc la mănăstirea Adormirea Maicii Domnului, care a primit și numele de: Πρωτάτων, de la Πρωτος-ul Atosului. Centrul adunărilor mai este cunoscut și sub denumirea „Μέση“ sau „Μεγάλη μέση“, fiindcă mănăstirea unde aveau loc adunările se afla tocmai în centrul peninsulei Atos. Mai apoi și persoana civilă a acestui centru se numea tot „Μέση“ până ce s'a înlocuit prin cuvântul „Σύναξις“. De multe ori însă se întrebuintează și cuvintele „Κοινότης“ și „Πρωτάτων“ în locul lui „Σύναξις“ (p. 120).

La început Sfântul Munte a fost sub jurisdicțiunea episcopiei de Ierisos (ca fiind cea mai apropiată de Atos), care și-a schimbat apoi titlul în: episcopia de Ierisos și de Sf. Munte; și mai pe urmă a trecut sub jurisdicțiunea Patriarhiei ecumenice din Constantinopol (p. 131).

Mai târziu mănăstirile din Sf. Munte s'au înmulțit așa că în veac. XI-lea numărul lor era mai mare de 180. De aceea primul regulament, alcătuit la 970, din îndemnul împăratului Ioan Țimiski, nu mai corespundea situației create, căci neînțelegerile între egumeni crescuseră. Atunci patriarhul și împăratul din Constantinopol au trimis un exarh să cerceteze și să împace neînțelegerile lor. Exarhul sosind în anul 1046 la Atos a chemat pe toți egumenii și călugării mai de seamă din cele 180 mănăstiri și schituri la Caries, în biserica Protatos, unde au discutat și au redactat al doilea regulament, care poartă numele împăratului Constantin Monomahul (pp. 172—177). Au urmat, în răstimpuri mai scurte sau mai lungi, alte zece regulamente, cel din urmă fiind alcătuit în anul 1924. Din aceste 12 regulamente cinci au fost legale, trei au fost alcătuite de călugări, care însă mai târziu prin aprobarea dată de biserică au devenit legale, iar patru au fost nelegale (pp. 380—381).

Sf. Munte a suferit mult nu numai de incursiunile barbarilor și ale piraților, ci și din partea cruciaților (σταυροφόροι), pe care arhim. Ktenas îi numește σταυροφθόροι (distrugători ai crucii). Cruciații, în drum spre Sf. Mormânt, au prădat și distrus biserici ortodoxe și odoare scumpe, iar populația ortodoxă, și mai cu seamă clericii au avut mult de suferit din partea lor. Aghioriții au fost chiar nevoiți într'o vreme să ceară protecția papei la Roma Inocențiu al III-lea (pp. 188—194).

După căderea Constantinopolului sub stăpânirea Turcilor, au făcut act de supunere Sultanului și călugării din Sf. Munte. Care din privilegiile mănăstirilor din Atos au fost recunoscute de Sultanii din Constantinopol, ce impozite plăteau mănăstirile, cum erau încasate etc., sunt înfățișate pe larg de autor în capitolul 24 (pp. 255—305). Abia în anul 1912 Sf. Munte a trecut sub stăpânirea grecească, cu drepturi autonome.

Autorul dă apoi la pp. 621—625 lista mănăstirilor din Atos cu chiliile lor, arătând în dreptul fiecărei chilii naționalitatea călugărilor care

trăiesc acolo. Iată chiliile în care trăiesc călugări români: Mănăstirea *Lavra cea mare*: chiliile: Ghenesie, Artemie, Nașterii, Ilie (un singur călugăr), Ioan Teologul, Prodrom. Mănăstirea *Vatopedi*: Ipatie, Gheorghe, Prodrom, Izvorul Tămăduirii. Mănăstirea *Ivirului*: Prodrom. Mănăstirea *Dionisiu*: Intrarea în biserică. Mănăstirea *Pantocrator*: Sf. Gheorghe. Mănăstirea *Xiropotamos*: Adormirea. Mănăstirea *Sf. Pavel*: Sf. Teodor și Sf. Dumitru (p. 655). Mănăstirea *Stavronichitu*: Trei Ierarhi.

După arhim. Ktenas numărul total al călugărilor din Sf. Munte se ridică la 3800, dintre care 2500 sunt Greci, iar restul de 1300 sunt: 800 Ruși, 240 Români, 200 Bulgari și 60 Sârbi.

În cap. 51 (pp. 627—681), cu titlul: *Schiturile care au dispărut și cele care se află astăzi la Sf. Munte*, cititorul va găsi un material istoric foarte important despre schiturile care se află astăzi la Muntele Atos. Aci vedem cum au înființat Rușii, Bulgarii, Sârbii și Românii mănăstirile, schiturile și chiliile lor. Astfel la pp. 657—663 autorul se ocupă de schitul românesc Prodromul din mănăstirea Lavra. Chilia Prodromul cu împrejurimile sale a fost vândută la 1820 duhovnicului Iustin din Moldova, care, după ce a făcut mai multe cheltuieli pentru canalizarea apei, a venit în Moldova ca să strângă banii necesari pentru ridicarea unui schit. Iustin însă a murit în Moldova și chilia a fost dată călugărilor Patavie și Grigorie. În acest interval a scris Mitropolitul Moldovei, Veniamin Costachi, la Lavra cerând schimbarea chiliei în schit chinoviac al neamului moldovenesc, ceea ce Lavra a primit și a aprobat ridicarea unui schit chinoviac. Călugării Patavie și Grigorie, cu actul Lavrei, au sosit în Moldova ca să strângă suma necesară pentru ridicarea schitului. Dar din cauza evenimentelor de la 1821, cât și a morții călugărului Patavie, nu s'au putut strânge banii necesari, iar călugărul Grigorie nu s'a mai întors la Sf. Munte, ci s'a dus la mănăstirea Neamțu, unde a și murit. După moartea acestor călugări, chilia Prodrom a trecut în stăpânirea Lavrei, din care făcea parte și apoi a fost vândută la diferite persoane. Ultimul proprietar grec al acestei chilii a fost călugărul Ierotei din Patmos, care a vândut-o la 1851 cu suma de 7000 lei duhovnicului Nifon din Moldova, care a fost recomandat de Domnul Moldovei Grigorie Ghica. Pe lângă diferite odoare de preț, pe care Domnul Grigorie Ghica le-a afierosit schitului Prodrom, a mai depus la biserica Sf. Spiridon din Iași și 3000 galbeni olandezi, pentru ca să trimeată de două ori pe an dobânda de 300 galbeni schitului din Atos.

Domnii Țărilor Române au venit de multe ori în ajutorul principalelor mănăstiri din Atos și le-au închinat mai multe mănăstiri și schituri din țară, despre care arhim. Ktenas vorbește în capitolul: *Daniile mariale Domnilor din Moldova și Țara Românească făcute Sf. Munte* (pp. 245-55).

Mănăstirile și schiturile din țară, închinat principalelor mănăstiri din Atos: Vatopedi, Lavra, Ivir, Dohiar, Xenofon etc., de care se ocupă autorul, sunt: Mira (1592), Golia (1606), Bărboiu (1669), Răchitoasa (1729), Berzunți (1793), Radu Vodă (1613), Hotăranu, Clocociovu (1625), Căscioarele (1631), Plumbuita (1586), Sf. Treime sau Dancu (1702), Dobrovăț (1651), Sf. Ciprian (1699), Slobozia (1653), Măstănești (1652), Mihai Vodă (1599). Jitia, Teodorenii, Sf. Apostoli Petru și Pavel (1760), Roaba (1631),

Sf. Spiridon (1776), Vizantea (1777), Florești (1806), Doamna (1708), Cotroceni, Trei Ierarhi.

Muntele Atos, după cum se știe, a fost în timpurile întunecate ale stăpânirii turcești un important centru cultural, unde călugării au scris și au copiat diferite opere, care, pentru cercetările noastre de astăzi, sunt adevărate comori. Un mare avânt au luat literele la Atos odată cu înființarea unei școli superioare numită Academia Atonită. Când s'a întemeiat această Academie nu se știe exact, de aceea sunt păreri deosebite printre cercetători, dar sigur este că a luat ființă între 1740 — 1750. La 1750 Patriarhul din Constantinopol Chiril V, printr'o gramată, a dat acestei școli titlul de Academie și a stabilit noua sa organizare și mijloacele de întreținere, iar ca director a pus pe cunoscutul învățat cleric Neofit Cafsocalivitul (p. 341), care mai târziu s'a stabilit în Principatele Române și a publicat în București un voluminos Comentariu la Gramatica lui Teodor Gazis (1768), o Alegere din toată Psaltire (1769), care s'a tradus în limba română și s'a tipărit de două ori, odată la Sibiu (1796) și a doua oară la Mănăstirea Neamțu (1815). În Biblioteca Academiei Române se află și câteva opere în manuscris ale lui Neofit Cafsocalivitul, printre care este și bogatul său Nomocanon, care pare să fie chiar autograful lui.

La conducerea Academiei Atonite au urmat după Neofit Cafsocalivitul, învățați profesori ca Evghenie Vulgaris, în timpul căruia Academia a ajuns la mare înflorire; Atanasie din Paros, Nicolae Zarzulis, care mai târziu a fost profesor la Școala din Iași și alții. La întreținerea Academiei au contribuit și Țările Române cu suma de lei 550 (p. 344). La începutul veac. XIX-lea, din cauza situației economice și mai ales din cauza neînțelegerilor călugărilor din Atos cu Patriarhia din Constantinopol, Academia și-a închis porțile. După desființarea ei s'a încercat apoi de mai multe ori să se înființeze o școală la Atos, dar s'au găsit mănăstiri, și în deosebi mănăstirea Lavra, care s'au împotrivit. În cele din urmă în Septembrie 1845 a început să funcționeze la Caries o școală (p. 382). Din îndemnul marelui om de stat Elefterie Venizelos, care a vizitat la 1930 mănăstirea Vatopedi, s'a înființat și aici o școală (p.383).

Cred că cititorul și-a format o idee despre cuprinsul acestei voluminoase publicații a arhimandritului Hristofor Ktenas. Volumul, pe care autorul l-a dat la lumina zilei cu mari sacrificii materiale, cuprinde rodul cercetărilor sale de mai mulți ani la Sf. Munte și aiurea. Arhim. Ktenas a izbutit să ne dea o lucrare, care, cu bogatul material ce cuprinde, va fi de un real folos tuturor cercetătorilor și în deosebi aceluia care se interesează de istoricul mănăstirilor de la Sf. Munte, de organizarea lor, de averile și de mijloacele lor de întreținere.

NESTOR CAMARIANO

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

1. CAMARIANO NESTOR, *Biblioteca Academiei Române. Catalogul manuscrisurilor grecești*, tom II, București 1940, 205 pp.

Acest catalog, pe care Academia Română îl pune la îndemâna cercetătorilor săi, prin îngrijirea și osteneala d. Nestor Camariano, un harnic cercetător și deplin cunoscător al limbei grecești, este merit să ducă mai departe descrierea manuscrisurilor intrate în depozit după anul 1912, adică a mss. purtând cota 931-1066. Așa dar, el este urmarea catalogului manuscrisurilor grecești alcătuit de Const. Litzica și publicat în 1909.

În partea de la început autorul publică din nou, cu oarecari îndreptări de text, descrierea celor 100 de mss. intrate în depozitul bibliotecii între anii 1909-1912 și care au fost descrise pe scurt tot de Const. Litzica în *Studii și schițe greco-române*, I (București 1912, pp. 79-104), și purtând cota 831-930.

Chipul cum este împărțit acest catalog poate folosi de model pentru lucrările cu caracter asemănător și se pare că în privința asta autorul a urmat întru totul sfaturile și metoda marelui dascăl și îndrumător care a fost prof. Demostene Russo. Astfel toate mss. descrise sunt rânduite cu aleasă pricepere în opt părți și anume: I. *Teologie*. V. și N. Testament; cărți liturgice; lucrările părinților sau scriitorilor bisericești și vieți de sfinți. II *Istorie*. Scrisori și documente. III *Drept*. IV *Medicină*. V *Traduceri* în limba greacă modernă. VI *Cărți de școală*, adică texte din literatura clasică și patristică; VII *Miscelanee* și VIII *Variă*.

În descrierea manuscrisurilor se reproduc titlurile și notele mai de seamă din ele, dându-se și oarecare lămuriri bibliografice, care măresc valoarea catalogului și dovedesc cunoștințele întinse ale autorului.

Înainte de a încheia ținem să atragem cetitorilor luarea aminte asupra mss. 974, așa numitul *Codex Critias*, de mare însemnătate pentru istoria culturală și bisericească a Răsăritului ortodox din veac. XVII—XVIII, cuprinzând 210 scrisori originale și copii adresate în mare parte către Ioan Cariofil și fii săi Manuil și Ralli, de diferiți ierarhi și cărturari vestiți ai vremii. G. I. M.

2. CORNEAN NICOLAE, Consilier eparhial, *Monografia Eparhiei Caransebeș*, Tip. diecezană, Caransebeș 1940, în 4°, 664 pp.

Credem că nu poate fi în deajuns de laudată hotărârea d. Nicolae Cornean de a înfățișa, într'o lucrare de proporții nebănuite, cea mai bună monografie asupra eparhiei Caransebeșului. Am putea spune, fără teamă de dezmințire, că această lucrare depășește prin formă și cuprins diferitele încercări asemănătoare date la iveală până acum, în alte eparhii ale țării.

Printr'o râvnă pilduitoare, care cere pe lângă pricepere și o neconținută stăruință, d-sa a cercetat și a adunat tot ceia ce a socotit mai de preț și folositor pentru cunoașterea temeinică a eparhiei bănățene, din vremurile îndepărtate și

până azi. Iar la capătul acestei sânguine rare a izbutit să ne dea o bună înfățișare a cronicii satelor — cu tot trecutul lor vrednic de cunoaștere, cu bisericile vechi și noi ctitorite de țărani și preoți, cu slujitorii lor plini de hărnicie și încălzii de flacăra nestinsă a Românismlului curat, pe care l-au păstrat și propovedit în aceste laturi, unde încercările de înstrăinare a neamului și de întunecare a credinței ortodoxe au fost mai silnice și mai greu de purtat.

Partea introductivă a lucrării cuprinde un mănunchiu de știri culese cam sumar din scrierile autorilor români sau streini cu privire la trecutul episcopiei Caransebeșului, precum și a șirului de vlădici care au păstorit aici.

Cel dintâi episcop al Caransebeșului, amintit de hrisoave, este Spiridon Stibița, la anul 1695. El își avea reședința la Vârșeț, oraș românesc aflat azi în Banatul jugoslav. În 1829 întâlnim un episcop român, pe Maxim Manuilovici. Tot români sunt urmașii săi Ștefan Popovici (1843-9) și Ignatie Vuia. (1849). Între 1853-1865 păstorește aici cel din urmă episcop sârb, Emilian Kengelaț. Sârbii au ajuns stăpâni ai episcopiei de Vârșeț-Caransebeș, de și în cea mai mare parte credincioșii sunt Români. În a doua jumătate a veacului XIX, ierarhia românească se desparte de cea sârbească și este ales episcop Ioan Popasu, care păstorește între ani 1865-1889. După el urmează în scaun Nicolae Popea membru al Academiei Române și biograful Mitropolitului Andrei Șaguna. Păstoria lui se sfârșește în anul 1908, iar după doi ani de sedis-vacanță este ales tânărul asesor de la Sibiu și viitorul patriarh al României Miron Cristea, care în Decembrie 1919, fiind chemat în scaunul de mitropolit al Ungro-Vlahiei, a lăsat urmaș pe Iosif Bădescu, mort în 1933. Astăzi eparhia Caransebeșului este ocărmită de P. S. Vasile Lăzărescu.

După ce dă șirul ierarhilor, autorul înfățișează și diferitele așezăminte bisericesti din Caransebeș. Astfel este seminarul întemeiat în anul 1865. Pe vremuri episcopia aceasta a avut și o școală normală. Dintre așezămintele mai noi se amintește muzeul eparhial înființat în 1921 de episcopul Iosif Bădescu. Nu este trecută cu vederea nici *Foaia diecezană*, organ eparhial înființată la 1 Ianuarie 1866, de episcopul Ioan Popasu.

În partea doua a lucrării sunt trecute în înșirare alfabetică toate bisericile celor 395 sate și orașe din eparhie. Pentru fiecare sat și biserică în parte se dau date istorice, cu șirul și chipul preoților, lista cărților de slujbă și fotografia bisericilor. Astfel ținem să pomenim despre frumoasa biserică de lemn din Breazova (p. 165), cumpărată în 1818 de la satul Birchiș din eparhia Aradului, sau despre biserică din satul Brebul — veche așezare românească de prin veacul XVI —, cu puternici contraforți, zidită în anul 1791. (p. 166). Deasemenea sunt vrednice de luare aminte biserică de lemn din Jupânești, clădită la începutul veacului XVIII (p. 369), precum și biserică, tot de lemn, din Povârghina, clădită la anul 1782.

G. I. M.

3. GRABBE, GR. I., A. C. ХОМЯКОВЪ И МИТРОПОЛИТЪ АНТОНІЙ (A. S. Homeacov și Mitropolitul Antonie), rev. Церковная жизнь, an. VIII (1940), pp. 53—58, 75—78.

Este o conferință rostită la Institutul rusesc din Belgrad în ziua de 17 Martie 1940. Influența filosofiei lui Hegel în Rusia, în veacul din urmă, nu l-a cucerit pe Homeacov, ci el i-a scos și pe alții din curentul hegelian, întemeind școala sa. Concepția lui și-a creiat-o singur. Fiind la Paris, în vârstă de 20 ani, el ținea postul cu strictețe, fără să mănânce măcar pește; și toată viața a ținut posturile

„pentrucă așa făceau toți, cari erau *ai lui*, pentrucă el nu vrea să se despartă de societatea numită Biserică, pentrucă se bucura, că odată cu el, într'o zi și într'o oră toată societatea *lui*, adică toată lumea ortodoxă, prăznuia același eveniment de bucurie sau de tristețe. Toată cultura Apusului și filosofii apuseni n'au făcut decât să-i întărească convingerile ortodoxe. Sinteza credinței și analiza științei se împăcau liber și pe deplin. El n'a avut niciodată vreo îndoială pentrucă toată concepția lui pleca de la biserică. Religiozitatea mamei sale și a poporului i-a pus temelie caracterului său.

Homeacov a arătat că atât catolicismul cât și protestantismul se trag din aceeași boală: lipsa de dragoste și de unitate. Catolicismul cântărește și măsoară fiecare merit aparent alcătuiind un fel de contabilitate între Dumnezeu și fapte. El afirmă că toată viața popoarelor se determină de credința lor și că soarta societății atârnă de legea morală de care se conduce.

Mitropolitul Antonie a trăit în aceeași vreme cu Homeacov. Și el din copilărie a iubit biserica și viața bisericească. Amândoi s'au dăruit Bisericii în întregime. Mitropolitul Antonie a fost nu numai învățător și predicator, ci și păstor cu acea dragoste pe care o descrie apostolul Pavel. Dragostea mai mult decât orice ajută la cunoașterea sufletelor omenesti și a forțelor duhovnicești pe care nu le pot cunoaște materialistii, cari au în vedere numai o latură a vieții. Scopul lui de căpetenie a fost mântuirea. Știința fără roadă duhovnicească, nu-l atrăgea. El a înviorat dogmatica prin lămurirea ideilor morale din ea.

Precum Homeacov credea în puterea adevărului, tot așa mitropolitul Antonie credea în puterea Bisericii rusești, că va birui puterile întunericului, și cu această credință a închis și ochii.

D. I. B.

4. KANCEV, ST. K., Отношението на Достоевски къмъ Христа (*Raportul lui Dostoievski față de Hristos*), rev. Вѣра и животъ, an. V (1941), pp. 103—8.

Analizând drumul spiritual al marelui scriitor rus, autorul arată rolul Evangheliei în formarea lui Dostoievski ca om și scriitor. Problema este întinsă și grea, dar articolul de față lăsând la o parte chestiunile secundare din viața și opera lui Dostoievski, concentrează cercetarea în deosebi asupra ideii frumuseții mântuitoare a creștinismului și a chipului lui Hristos în istoria omenirii. În gândirea lui Dostoievski etica și estetica creștină găsesc o sublimă sinteză în chipul nemuritor și luminător în veci al lui Hristos. Această idee este scoasă în evidență cu remarcabila subtilitate a unui bun cunoscător al operilor marelui scriitor creștin rus.

S. S.

5. NATANAIL Arhim., Судьбы православия въ Россіи (*Soarta ortodoxiei în Rusia*), în Православная Русь, an. XIII (1940), pp. 1—2.

Se arată starea tragică a ortodoxiei din Rusia, care însă nu e disperată. Pentrucă forțele sovietice s'au sfărâmat de stânca credinței. Teascul statului a strivit societatea, legile, literatura, arta; numai biserica a rămas. Însăși prezența clerului și a poporului credincios este un fapt educativ.

În imperiul roman creștinii alcătuiiau numai 10%, din populație, adică tot atâția creștini adevărați câți sunt astăzi în Rusia. În adâncul Rusiei, în focul chinurilor și persecuțiilor pentru credință, s'au îngrămădit forțe puternice, nu mai puține decât la primii creștini până la Constantin cel Mare. Iar problema creștinării din nou a Rusiei va fi cu mult mai ușoară decât a fost pentru creștinii din imperiul roman.

D. I. B.

TEOLOGIA ISTORICĂ

6. COTOȘMAN GHEORGHE, Protoereu, *Contribuții la Istoria vieții românești din Transilvania la finea veac. al XIX-lea — Insemnări inedite ale Prea Fericitului Patriarh Miron*, în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxă Română din Caransebeș 1939-1940*, Caransebeș 1940, tip. diecezană, pp. 1—84.

Patriarhul Miron, pe vremea când a fost student și apoi secretar la Consistoriul din Sibiu, a însemnat într'un caet impresii, știri, fapte și acte (scrisori), ce i s'au părut importante. Preotul Gheorghe Cotoșman l-a găsit în arhiva episcopiei din Caransebeș și l-a publicat cu o introducere (pp. 1-10) în *Anuarul* amintit. Din cuprinsul foarte interesant, cu o mulțime de știri noi, desprindem: impresiile de la congresul studentesc ținut la Constanța în Sept. 1894 și excursia prin Moldova; scrisori privind colectele făcute în România pentru școlile confesionale ardelene în 1892 și 1893; urmările „cercularului” (enciclicei) dată de mitropolitul Miron Romanul cu ocazia mileniului maghiar; conflictul izbucnit în chestia subvențiilor liceului din Brașov — cu numeroase scrisori; știri despre Ioan Mețianu, Vasile Mangra, Polichroniu Syrku, Cociașu, Șt. Grecianu, P. Brote Județul (fundația lui) și Vasile Stroescu. Dintre toți aceștia se ridică figura mitropolitului Miron Romanul, bărbat de înaltă cultură și dârză atitudine naționalistă.

Cu prilejul sărbătoririi mileniului maghiar (1896), Miron Romanul dă o enciclică „decât care mai energic n'a scris niciun arhiereu din patrie” (p. 18). Guvernul ungar, presa, dușmanii Bisericii ortodoxe îl atacă. Chiar împăratul Frantz Iosif se întreba mirat, ce a cugetat mitropolitul din Sibiu când a dat acest cerculariu” (p. 18). Dar mai ciudat este că și unii ortodocși au rămas mirați de atitudinea mitropolitului, deoarece „apără o altă lealitate și alt patriotism decât cele realizate de pe Tron și de la putere” (p. 21) și periclitează drepturile și existența Bisericii ortodoxe.

Pretutindeni se vorbea de înlăturarea iminentă a mitropolitului. I se aduce la cunoștință acest svon chiar de către episcopul Ioan Mețianu, care probabil, râvnea scaunul. Conflictul n'a luat desvoltarea dorită de alții. Singur, atacat de mulți, Miron Romanul rămâne la postul de conducere. Nimic nu-l oprește să apere drepturile neamului său. Peste un an (1897), când în Camera magnaților se spunea că n'are să le pară rău Românilor, dacă se maghiarizează numirile de comună și localități, deoarece sunt slave, Miron Romanul i-a atitudine. Pregătește chiar un memoriu în această privință către împărat.

Încă din 1868 Statul român plătea o rentă bisericii Sf. Nicolae din Brașov pentru moșiile Micșunești și Cotroceni, secularizate. Plata acestei rente se făcea până la 1880 prin consulatul austro-ungar; de la această dată deadreptul reprezentanților bisericii. În 1894, D. Sturdza, într'o cuvântare, atacă guvernul conservator pe chestia acestei rente. Tocmai în 1898, răspunzând unei interpelări, va preciza că s'a ridicat împotriva abuzului ce se făcea, ajutându-se particularii, nu instituțiile.

Primul ministru Bánffy, când i se prezintă Miron R. în audiență în Martie 1888, îi arată că gimnaziul din Brașov primește ajutor de la guvernul României.

Două scrisori confidentiale, una de la B. și alta a min. Cultelor, Wlasica, sunt aduse la cunoștință, în copie, cea dintâi preotului V. Voina, iar a doua, „senatului școlar arhidiecezan” și eforiei școlare din Brașov.

Pr. V. Voina arată aceste acte lui Take Ionescu, întrebându-l „dacă biserica sf. Nicolae din Brașov poate să-și valideze pretensiunile sale față cu statul român” (p. 65). Take Ionescu se folosește de aceste acte, într'o interpelare..

ca să acuze guvernul Sturdza că a trădat cauza națională. Dealtfel întrebat pe cale diplomatică, guvernul Sturdza recunoscuse că se dă acest ajutor, trimițând guvernului ungar „asemnatele și copii de pe cvitele — chitanțele — pentru banii primiți” (p. 37). Situația devine foarte grea pentru ardeleni. Guvernul maghiar trimite pe Ieszenszky să cerceteze conturile de gestiune și să strângă informații. Adunarea școlară extraordinară neagă că ar fi primit subvenții din România. Oprită de a mai primi renta, ea „abstă”; dar va căuta pe cale judecătorească sau diplomatică să și-o asigure. (Guvernul maghiar avea asemnata originală prin care se asigurau vre-o 100.000 lei lui Diamandi Manole, comerciant în Brașov). Miron R. exprimă regretul că s'a produs indiscreția într'o scrisoare către Bánffy, lămurind ce măsuri a luat.

Totuși Ungurii întârziară rezolvarea, urmărind, pe de o parte, să producă greutăți guvernului Sturdza, iar pe de alta, să silească Gimnaziul din Brașov a cere subvenție de la Stat și astfel să intre sub controlul său direct.

Prin August, același an, Bánffy trimite un ajutor de 2000 florini Mitropoliei din Sibiu, semn că conflictul se aplanase.

Interesante sunt știrile despre episcopul și apoi mitropolitul Ioan Mețianu, cunoscându-i, astfel, atitudinea, care uneori lăsa de dorit; despre alegerea lui Vasile Mangra la episcopia Aradului și despre colectele pentru școlile ardeleni făcute în 1892 și 1893 în România. Reținem apoi, informația că Polichroniu Syrku, faimosul cercetător rus, a avut mamă româncă.

Scrise fără a păstra ordinea cronologică, într'o limbă plină de provincialisme și uneori în l. maghiară — de și editorul dă traducerea de cele mai multe ori — însemnările patriarhului Miron sunt greoaie la citit. Deasemenea părți din ele sunt de mai puțină valoare. Totuși, în câteva probleme aduce știri noi, de mare folos pentru înțelegerea vieții bisericești ardeleni în ultima decadă a sec. XIX. *D. St. P.*

7. LUPAȘ I., *Problema confesională a României. Temeiurile ei istorice*, în *Studii, Conferințe și Comunicări istorice*, vol. II, Cluj 1940, pp. 129—149.

Studiul pe care-l menționăm aici a format obiectul unei conferințe rostite de autor la Brașov în 1924. Datele istorice vor interesa în deosebi pe specialiști, care vor găsi în acest studiu aceeași bogăție de informație și aceeași cunoaștere temeinică a trecutului ce caracterizează lucrările autorului. Noi menționăm însă studiul pentru a atrage luarea aminte a cititorilor revistei asupra încheierii mereu actuale a autorului.

Confesiunile minoritare își vor putea asigura propășirea religioasă și culturală precum și colaborarea armonică cu Biserica ortodoxă și cu Statul român numai dacă vor rămâne pe temeliile lor religioase. Confesiunile minoritare din Transilvania au pierdut în Statul român privilegiile câștigate mai mult prin înrâurirea unor stări și concepții feudale, dar au câștigat egala îndreptățire în misiunea lor religioasă și aceeași libertate de acțiune ca însăși Biserica ortodoxă dominantă. Pe temeiul desăvârșitei libertăți religioase, confesiunile minoritare pot să înfăptuiască programul lor de viață creștină, după cuvântul Sfintei Scripturi: *Unde este libertatea, acolo este duhul lui Dumnezeu.* *G. C.*

8. LUPAȘ I., *Miron Costin și concepția lui filosofică-religioasă asupra istoriei*, în *Studii, Conferințe și Comunicări istorice*, vol. II, Cluj 1940, pp. 283—305.

„Nasc și la Moldova oameni” — spunea Miron Costin laudând pe Vodă Gheorghe Ștefan. Spunem și noi împreună cu autorul studiului ce menționăm că

„au răsărit și din sânul neamului românesc... talente, cari au reușit să înalțe în veacul al XVII-lea istoriografia românească la un nivel egal cu acela al istoriografiei europene”.

Așa cum se desprinde în deosebi din *Letopisețul Moldovei*, concepția istorică a lui Miron Costin se înfățișează cu vădite înrâuriri morale și religioase. Pentru Miron Costin ca și pentru umaniștii renașterii și pentru unii scriitori clasici din antichitate, istoria trebuie să servească drept lumină călăuzitoare pentru urmași. „Letopisețele nu sunt numai să le cetească omul să știe ce a fost în vremile trecute, ci mai mult să fie de învățătură, ce este bine și ce este rău și de ce să se ferească și ce va urma fiecine”.

Așa dar scopul istoriei este cunoașterea binelui și răului pentru îndrumarea urmașilor. Conștient că îndeplinește o slujbă sacerdotală transmițând urmașilor adevărul și binele, Miron Costin era pătruns de responsabilitatea scrisului său. Socotind că scrisul este „un lucru veșnic”, el s'a silit în așa fel încât „să nu-i fie grijă” nici de „streini cari deamănuntul cearcă smintelile istoricilor”.

Viața istorică se desfășoară după vrerea lui Dumnezeu și „sorocul lui Dumnezeu, cum este orânduit, a-l clătire nime nu poate”. Concepția creștină a înrâurit mult cugetarea istorică a lui Miron Costin. Trebuie să mulțumim autorului pentru publicarea acestui studiu atât de frumos și plin de învățăminte.

G. C.

9. SNEGAROV IV., prof. univ., Учредяването на Българската православна църква (*Înființarea Bisericii ortodoxe bulgare*), Sofia 1932, 40 pp.

Biserica ortodoxă bulgară a luat ființă prin hotărîrea țarului Boris de a primi creștinismul în 864. Fiind un priceput om de stat, țarul s'a temut, ca nu cumva prin venirea clericilor greci pentru organizarea bisericească a poporului bulgar să fie amenințată însăși independența lui politică. Numai independența bisericească ar fi putut îndepărta o asemenea primejdie. Bizanțul însă n'a putut să consimtă la cedarea jurisdicției bisericești asupra ținuturilor, față de care își arătase pretențiile Roma. În afară de aceasta, în Răsărit domnea teoria pentarhiei bisericești, adică întreaga Biserică creștină să stea sub conducerea celor cinci patriarhii (Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim). „Fără îndoială țarul Boris cunoștea această concepție și ea mai ales l-a pus la îndoială, înainte de a primi creștinismul, de și până la an. 864 el înclina către aceasta și mulți din supușii lui chiar erau creștini” (*et jam multi ex ipsis Christiani facti sint* scrisoarea papei Nicolae I, Migne, *Patrologia Graeca*, vol. 119, col. 874, XII). „Din clipa când a făgăduit că se va creștina... Boris nu se mai gândea de unde urma să primească botezul, căci această chestiune era rezolvată de istoria însăși... ci se gândea, cum să răzbată ideea pentarhiei bisericești, ca să păstreze independența spirituală a statului bulgar...” (p. 5).

Iată de ce în anul 869 el apelează la Roma, nădăjduind că limba latină nefiind legată de o anumită națiune, cum era cea grecească, nu va fi folosită ca instrument de influență politică străină și că statul bulgar va rămâne tot așa de independent cum era regatul german în Apus și va primi independența bisericească prin numirea unui patriarh în fruntea Bisericii bulgare. După 3 ani de tratative țarul Boris s'a convins că de la Roma nu poate primi o organizație bisericească și care, dacă nu îndată, cel puțin cu timpul, să ajungă o patriarhie independentă. Bizanțul la rândul său a început să arate că este dispus să satisfacă pretențiile lui Boris. De data aceasta Bulgarii s'au orientat pentru totdeauna către

Biserica ortodoxă a Răsăritului, iar speranțele țarului Boris au fost împlinite după scurtă vreme, arhiepiscopul Bulgariei ajungând patriarh al Preslavului și al Târnovei, recunoscut de toți ceilalți patriarhi ortodocși.

Toată activitatea politică-bisericească a țarului Boris pentru înființarea Bisericii bulgare este pe larg tratată de d-l Snegarov, profesor de istorie bisericească la Facultatea de Teologie din Sofia. Părerile d-sale sunt bine întemeiate cu citate din scriitorii bizantini și apuseni medievali și sprijinite prin studiile multor istorici moderni.

S. S.

10. STOJANOW MANIJO, *Die Kirchenpolitische Tätigkeit des Metropoliten Kliment von Tyrnovo*, Sofia 1940, 40 pp.

Mitropolitul Climent de Târnova este una dintre cele mai de seamă figuri ale Bisericii bulgare în a doua jumătate a veac. trecut. După ce și-a făcut studiile teologice în Rusia, Vasile Drumev, acesta era numele său laic, a luat parte activă la mișcările revoluționare ale emigranților bulgari din Rusia și România pentru eliberarea Bulgariei. Înainte de războiul din 1877, a lucrat în societatea culturală bulgară din Brăila, care mai târziu ajunge Academia de Științe din Sofia. Vasile Drumev este unul dintre cei mai de seamă scriitori bulgari de nuvele și teatru.

Ales mitropolit al Târnovei, el a avut un rol de frunte în viața politică și bisericească a Bulgariei. Guvernul liberal al lui Stambolov a încercat să schimbe Constituțiunea pentru a îngădui fostului țar Ferdinand, să-și boteze moștenitorul tronului, pe prințul Boris (regele de azi), în credința catolică. Împotrivirea mitropolitului Climent a fost atât de puternică, încât nici o amenințare nu a fost în stare să schimbe lucrurile. Mitropolitul Climent a fost prigonit, chinuit și exilat, însă cauza sa dreaptă a câștigat victoria, care a fost și victoria Bisericii în lupta ei cu Statul.

S. S.

11. VERESS ANDREI, Dr., *Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*. Vol. XI. Acte și scrisori (1661-1690). Cu 18 facsimile, București 1939, XXIV + 482 pp.

Printre actele și scrisorile publicate în acest volum sunt câteva care aduc știri noi despre domni, fețe bisericești și viața religioasă din Țările Române în a doua jumătate a veacului al XVI-lea.

Patru documente sunt în legătură cu mitropolitul Sava Brancovici. Într'o scrisoare din Alba-Iulia, cu data de 12 Martie 1662, trimisă principelui Ardealului, Mihai Apafi, protopopii din scaunele Sebeșul-Săsesc, Orăștie, Vinț, Hunedoara, Hațeg, Baia-de-Criș și Zlatna anunță că „am avut elecțiune slobodă de vlădică” și „am lăsat în loc pe Vlădicul de mai nainte Sava Brancovici, fiind el, milostive Doamne, mădular al sărmanei noastre țări” (Nr. 14, pp. 17-18).

La 15 Fevruarie 1668 mitropolitul Sava — trimis de Apafi la voevodul moldovean — scrie, din Iași, principelui ardelean, despre Tătari și războiul ce se pregătește împotriva lor de Polonezi, Cazaci și Muscali. (nr. 61, pp. 82-83).

Mihai Apafi mijlocește printr'o scrisoare către judele din comitetul Alba (22 Dechemvrie 1679), ca să îngăduie mitropolitului Sava să dea socoteala veniturilor bunurilor parohiale la „adunarea generală a preoților români obișnuită după Rusaliile viitoare”. Aceasta, pentru că Sava este bolnav în pat și mai ales „fiind mare piedică Domniei Sale strângerea birului țării dela preoții români, asupra cărora mai fiind de demult multe restanțe din pricina sărăciei lor” (Nr. 130, pp. 184-186).

Mitropolitul Sava este judecat și înlăturat din scaun la sinodul din 2 Iulie 1680. Fratele mitropolitului, Gheorghe Brancovici, trece în Țara Românească și cere ajutor lui Șerban Cantacuzino. Solul muntean la Constantinopole, Constantin Brâncoveanu, cere solilor ardeleni L. Csáky și Cristophor Pásko și aceștia făgăduesc solemn, că Sava, întemnițat pe nedrept, va fi eliberat. În același timp garantează exercitarea cultului ortodox în Ardeal (21 August 1681 ; nr. 132, pp. 189-190).

Alte documente mărturisesc prozelitismul catolic printre Români. Din scrisoarea cardinalului Flavio Chigi către nunțul din Viena aflăm că Papa s'a bucurat nespuse de mult de vestea că „il principe Stefano di Moldavia” — Gheorghe Ștefan — a luat „eroica risoluzione” de a trece la catolicism (Roma, 21 Octombrie 1662 ; nr. 22, p. 28). Gheorghe Ștefan, de altfel, a avut teolog, secretar și consilier intim pe Felix Monduid, misionar la Tătari. (Scrisoarea lui Gh. Șt., din Viena, către Republica Veneția, 6 Sept. 1662 ; doc. 21, p. 27). Peste câțiva ani, un alt domnitor român formează obiectul grijilor papale. Printr'o scrisoare, din 19 Februarie 1667, Papa Alexandru VII anunță pe Grigorașcu Ghica Vodă că a intervenit pentru el pe lângă Leopold I. Aflăm și motivul solitudinii papale : din scrisorile domnitorului și din relațiile episcopului de Laodiceea reiese că este foarte zelos pentru credința catolică. (nr. 56, p. 67).

Un anonim din „Valachia” — Transilvania — roagă pe un arhiduce al Ungariei să oprească pe episcopul catolic de a mai asupra pe ortodocși și de a mai viola credința și obiceiurile lor. (8 Oct. 1664, nr. 42, pp. 51-52). Sofia Bátorhory, văduva lui Gh. Rakóczy, și fiul ei, Francisc, ca stăpâni peste Muncaci și Makovicze, așează pe episcopul din Ungaria-de-sus, Petru Partenie, — care încă la hirotonia sa întru episcop, 1651, spunea că e unit cu Roma — să cârmuiască peste preoții ruși aflători pe domeniile lor „după credința și rânduială primite de la vechi Sfinți Părinți greci”... În același timp trece sub oblăduirea lui Petru și frumoasa mănăstire de lângă Muncaci, după „dorința și recomandarea” lui Constantin Șerban, ctitorul ei. (Sárospatak, 18 Martie 1664 ; nr. 39, pp. 45-47).

Peste trei zile, bătrânul Petru Partenie „episcop al tuturor celor de rit și orânduială grecească” — să se observe : nu de credință ! — anunță printr'o scrisoare aceleași fapte. (nr. 40, pp. 48-50).

Nici celelalte două țări românești nu sunt uitate de catolici. Vicarul Moldo-Vlahiei, Gabriel Thomasi, povestește intr'o scrisoare către secretarul congregației *De Propaganda fide* vizita lui prin Moldova. Este bine primit de Istratie Dabija ; dar episcopul catolic din Bacău îi face greutăți. În Țara Românească, domnul Grigorașcu Ghica, îl întâmpină cu bunăvoință. Îl îngrijorează numai faptul că niște „străini veniți de la patriarhia din C-tinopol asupra pe catolici și cer să ocupe o mănăstire a acestora (Târgoviște 27 Iunie 1663, nr. 29).

De frica Turcilor, numeroși Români se refugiaseră în Croația, stabilindu-se între Drava și Sava. La 14 Aprilie 1667 li se dă „*Statuta Valachorum*” (nr. 57, pp. 68-79). Aveau și episcop, despre care raportează Fr. Martin Borkovicz, episcop de Zagreb, principelui Wenzel, că a fost arestat de generalul Herbstein. După aceasta, călugării și Valahii și-au ales alt episcop, care de și confirmat de împărat, nu e canonic, deoarece a fost hirotonit de un arhimandrit schismatic din Moldova. (21 Ianuarie 1671 ; nr. 96, pp. 126-127).¹

Două documente menționează privilegiile preoților români de a nu plăti „orice dijmă curgătoare” din gospodăriile lor. (17 Noemvrie 1672 ; nr. 103, pp. 136-138 ; 15 Iunie 1682, nr. 134, pp. 191-192). Menționăm apoi, actul de slobozenie (manunissio) al preotului român Ștefan Popa din Tilișca, care cu prețul a

150 florini scapă de iobăgie împreună cu trei fii ai săi. Interesantă este deosemena scrisoarea preoților români din Sighet către Mihail Teleki, înștiințându-l că au avut „sobor mare” la 22 Mai 1690 (nr. 263, l. română).

Vrednică de menționat este și traducerea contemporană în l. germană a hrisovului prin care C. Brâncoveanu întărește proprietatea mănăstirii Cozia asupra unor țigani zlatari (5 Ianuarie 1689; nr. 198, pp. 310-311). *D. St. P.*

TEOLOGIA PRACTICĂ

12. GRABBE GR. I., Къ вопросу объ отношеніи Православной Церкви къ крематорію (*În chestia atitudinii Bisericii ortodoxe față de cremator*), rev. ЦЕРКОВНАЯ ЖИЗНЬ, ап. VIII (1940), pp. 135—138.

Chestiunea crematorului a apărut târziu, în țările unde sunt ortodocși puțini. Biserica ortodoxă sârbă a luptat împotriva încercării zidirii crematorului în Belgrad. S'a dovedit că ideea arderii trupurilor a luat naștere în lojile masonice. Patriarhia sârbă a oprit orice slujbă la cremator. Sinodul bisericii ruse din streinătate a hotărît: „Să nu se îngăduie din principiu arderea trupurilor creștinilor ortodocși, fiindcă acest obicei se introduce de atei și de dușmanii Bisericii”. Autorul dovedește că arderea trupurilor e în contrazicere cu învățătura Bisericii și cu pravilele bisericesti. Noi trebuie să ne conducem după rânduiala înmormântării, care e alcătuită pe temeiul îngropării trupurilor în pământ, după cuvântul lui Dumnezeu spus lui Adam: „pământ ești și în pământ te vei întoarce” (Fac. III, 13). În încheiere se aduc dovezi din V. și N. Testament și în legătură cu moaștele sfinților. *D. I. B.*

13. GRECU VASILE, *Izvorul principal bizantin pentru cartea cu învățatură a Diaconului Coresi din 1581. Omiliile Patriarhului Ioan XIV Caleca (1334—1347)* București, Academia Română, *Studii și Cercetări*, vol. XXXV, 1939, în 8°, 166 pp.

Dr. Vasile Grecu, profesor de bizantinologie și membru corespondent al Academiei Române, aduce mari foloase și teologiei. A tradus din grecește *Erminiile*, cartea regulilor după cari se zugrăvesc icoanele ortodoxe. În studiul de față ne dă știri prețioase atât pentru istoria predicii românești cât și a celei ortodoxe în genere. *Cartea cu învățatură* a lui Coresi (reeditată de Pușcariu-Procopovici) are și o deosebită însemnătate omiletică. N. Iorga (*Istoria literaturii românești*, Vol. I, București 1925, ed. II, p. 199) presupune că sunt inspirate din Omiliile patriarhului Calist. Se putea presupune că sunt inspirate după Sf. Ioan-Gură-de-Aur, mai ales ținând seamă de faptul că omilia lui Coresi pentru Dumineca Paștilor e luată din scrierile lui. Originalul grecesc al Cărții de învățatură a lui Coresi s'a descoperit la m-rea Sf. Pavel de la Muntele Atos. Nu e semnalat în catalogul manuscriselor atonite a lui Spiridon Lambros (*Catalogue of the Greek manuscripts on Mount Athos*). Manuscrisul nr. 500 al Academiei Române cuprinde aproape întreaga carte de învățatură a lui Coresi. Originalul bizantin e aproape cu totul necunoscut. D. V. G. cunoaște și manuscrisul de la Biblioteca Națională din Paris precum și pe cel de la Mănăstirea Maicii Domnului din insula Chalki (azi Hey-bely) de lângă Constantinopol. Comparând manuscrisul de la Academia Română, cu manuscrisul de la Chalki, cu cel de la Biblioteca Națională din Paris și cu *Cartea de învățatură a Diaconului Coresi*, constatăm că e una și aceeași

operă. D.-sa citează câteva cazuri concludente, din cele 4 manuscrise. Omiliile acestea aparțin Patriarhului Ioan Caleca. Au fost publicate mai întâiu sub numele Patriarhului Philotheos (1353—1355, 1364—1375) și abia mai târziu s'a recunoscut că aparțin Patriarhului Ioan Caleca (Ioan XIV) cunoscut ca adversar al mișcării isihaste a lui Grigorie Palama (K. Krumbacher. *Geschichte der byzantinischen Literatur*, ed. II, München 1897, pp. 161—162). Autorul omiliilor cari formează originalul cărții de învățătură a Diaconului Coresi a fost un bun cunoscător al filosofiei platonice — «un teolog învățat și un scriitor nu cu totul lipsit de talent; de multe ori stilul lui e puternic și hotărît prin precizie; scurt la vorbă și impresionant; vioiu și cu căldură. Expunerile de obicei sunt limpezi și de multe ori colorate cu asemănări ce prind și țin atențiunea încordată» — (p. 25). Coresi a tradus uneori greșit. S'a folosit și de o traducere slavonă, pe care d. V. G. nădăjduște să o găsească. După studiul introductiv urmează textul grecesc și traducerea românească. Eruditul va avea originalul iar cititorul va avea traducerea măiastră a omiliilor. Și astfel literatura noastră omiletică s'a îmbogățit cu o operă bizantină, iar istoria literară cunoaște în întregime un izvod bizantin al lui Coresi.

I. E. N.

14. NICA ANTIM. Arhim. Dr. *Misionarismul creștin între mahomedani în Orientul apropiat*, Bălți 1939, Tipografia eparhială, 127 pp., lei 120.

Lucrarea părintelui Arhim. Antim Nica este o noutate, mai ales pentru zilele noastre. Căci de mahomedani nu se mai ocupă nimeni, ca și cum ei sânt de când e lumea și așa vor rămâne, dacă nu se vor întinde mai mult, înghițind în oceanul lor și alte popoare și religii. Astfel de părere se schimbă, dacă citim lucrarea de mai sus al cărei autor încearcă să înfățișeze «icoana luptei misionare, desfășurate cu atâtea jertfe, pentru aducerea musulmanilor la Hristos» (p. 5). Această icoană e mai mult protestantă — după cum spune autorul — fiindcă ei «s'au indeletnicit în deosebi cu evanghelizarea musulmanilor» (p. 5), catolicii fiind totdeauna și în deosebi preocupați cu destrămarea ortodoxiei.

Cartea e împărțită în zece capitole, după cum urmează:

I. În *Creștinismul și Islamul*, se arată întinderea musulmanilor peste cetățile creștinismului primar (pp. 7—8), cum a început islamul (pp. 9—14), cei dintâi califi și atitudinea lor față de creștini (pp. 14—20), creștinii sub regimul milletelor (pp. 20—24) cu constatarea, în încheiere, a mentalității musulmane din toate veacurile: 1) creștinii nu pot avea drepturi egale cu musulmanii; 2) creștinii pot fi tolerați, dacă se supun la umilințe; 3) convertirea unui musulman la creștinism este o crimă (p. 24).

II. *Cele dintâi încercări misionare* ne spun cum a reacționat creștinismul și felul cum a fost predicată *Vestea cea bună* între musulmani până la cruciade (pp. 25—29) și după cruciade (pp. 29—40). Creștinii i-au cucerit pe mahomedani prin viața lor curată și prin mucenicie. Preoți și arhierii au predicat și au zidit biserici cu prețul vieții lor (p. 40).

III. *Apostolatul modern în Persia și Turcia* s'a făcut prin râvna și jertfa misionarilor anglicari și ruși, atât în Persia cât și în Turcia (pp. 41—57).

IV. *La locurile sfinte: în Siria și în Palestina*. Rușii au lucrat pe diferite căi, în deosebi prin *Societatea Palestiniană Ortodoxă*. «Misiunea rusească este singura care a înțeles cu adevărat marele rol al creștinilor indigeni în evanghelizarea musulmanilor». Se arată tot deodată și ajutorul însemnat întru sprijinirea creștinismului din Răsărit dat de Țările Românești (p. 71).

V. În cap. *Egiptul și Arabia* se văd greutățile întâmpinate de misionari printre populația de fanatici, a căror legi cer pedeapsa cu moartea pentru cei ce se leapădă de mahomedanism (p. 82).

VI. În *Țările balcanice*: România, Bulgaria, Iugoslavia, Albania, Grecia, «condițiunile pentru lucrul misionar sunt mai prielnice ca oriunde» (p. 84). Se arată situația musulmanilor și silințele făcute pentru a-i aduce la creștinism (p. 84).

VII. Pentru *Ținuturile Rusiei se arată*: 1) Începuturile misionare (pp. 99—102). 2) Ilminschi și tovarășii săi (pp. 103—109). 3) Misiunea din Altai (pp. 109—113). 4) Misiunea din părțile Amurului și din Turchestan (pp. 114—118). Spre deosebire de ceilalți misionari numai Rușii au făcut o evanghelizare nemijlocită, dar revoluția și bolșevismul au pus capăt misiunii lor printre mahomedani.

VIII. *Islamul și misionarismul de azi*. Aici se cercetează: 1) Criza islamică (pp. 119—122). 2) Europeanizarea Orientului apropiat (pp. 122—127). 3) Noile prefaceri și creștinismul (pp. 127—133). În Turcia guvernul pune astăzi piedici grozave propagandei creștine pe motiv că ar duce la fărâmițarea unității naționale. În celelalte țări însă, adică în Siria, Palestina și Persia se fac convertiri.

IX. *Obstacole și metode*. Este o înfățișare a greutăților ce stau în calea evanghelizării musulmanilor, atât din partea creștinilor, cât și din partea mahomedanilor (pp. 135—149). Musulmanii aduc creștinilor învinuirea că ei îngăduesc alcoolismul, desfrâul și alte vicii. Printre musulmani trăesc mulți creștini, numai cu numele, împărțirea creștinilor în atâtea confesiuni și altele (pp. 136—137). Unitatea credinței musulmane și strânsa legătură dintre religie și stat, și altele alcătuiesc piedici mari pentru convertirea musulmanilor la creștinism (pp. 137—149).

X. *Infăptuiri nouă și nădejdi*. Autorul este de părere că singura cale de convertire la creștinism printre mahomedani este crearea unui front comun a diferitelor misiuni, precum și colaborarea cu Bisericile indigene creștine din Orient (pp. 151—160).

În *încheiere* părintele arhim. Antim Nica constată că porțile islamului s'au deschis mai larg ca oricând în trecut și nădăjduște prin aceasta că râvna pentru convertirea mahomedanilor la creștinism va spori din ce în ce mai mult (p. 161).

D. I. B.

15. ȘESAN VALERIAN, *Căsătoria bisericească obligatorie*, în *Omagiu I. P. S. Dr. Nicolae Bălan Mitropolitul Ardealului*, Sibiu 1940, pp. 731—739.

Până în anul 1865, poporul român n'a cunoscut decât căsătoria bisericească. Căsătoria civilă a fost un împrumut străin pe care constituanții și legiuitorii noștri l-au făcut obligatoriu pentru poporul român. Autorul arată temeiurile cari ne obligă să legiferăm obligativitatea căsătoriei bisericești. Menționăm acest studiu pentru actualitatea problemei. Noul Cod Civil, a cărui punere în aplicare a fost amânată, nu statornicește obligativitatea căsătoriei bisericești, așa cum prevedea ultima constituție. Dar va trebui ca o dispoziție în acest sens să fie admisă până la sfârșit în Codul nostru civil, căci binecuvântarea bisericească este—in concepția poporului român—o condiție esențială pentru validitatea căsătoriei.

G. C.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

16. CRISTESCU-GOLOPENȚIA ȘTEFANIA, 1. *Éléments magiques dans la vie spirituelle des paysans roumains de diverses régions du pays*. 2. *La méthode pour l'étude des croyances et pratiques magiques*, București 1940, pp. 20.

Aceste două comunicări au fost pregătite pentru al XIV-lea congres inter-

național de sociologie ce urma să aibă loc la București în August 1940. Autoarea găsește că spiritualitatea țărănească, mai bogată în valori spirituale tradiționale decât cea orășanească, este covârșită de elemente magice. Își întemeiază această convingere pe observațiile culese din cele câteva sate prin care au trecut echipele sociologice ale d-lui profesor Gusti. Noi prețuim râvna științifică a tinerilor sociologi care se apropie de adâncurile sufletului românesc. Nu socotim însă că metoda mecanică, fugară, exterioară și oarecum deterministă pe care o întrebuițează asemenea cercetători ar fi cea mai potrivită pentru a înțelege viața spirituală a poporului român. Această viață are puteri și lumini ce nu se pot prinde în statistici și în chestionare. Ea este cunoscută celor cari s'au născut și au trăit în mijlocul poporului, nepărăsindu-l sufletește după dobândirea unor înalte poziții intelectuale și sociale. Asemenea fii ai poporului, cari s'ar osteni îndelung să mai pătrundă și toate creațiile spiritului popular din trecut și de astăzi, ar putea să încerce, cu alți sorți de isbândă, a ne arăta care sunt „elementele magice în viața spirituală a țăranilor români” și care este „metoda pentru studiul credințelor și practicilor magice”.

C. G.

17. LANCRĂNJAN, IOAN Dr. *Probleme Moral-Religioase*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1940, 167 pp. ; 60 lei.

Criza morală și religioasă care s'a abătut asupra omenirii a provocat anarhizarea societății contemporane și a dat naștere unei acute crize politice și economice. Numeroase sunt remediile propuse pentru a reda societății și omului echilibrul și liniștea sa sufletească. Remediul cel mai potrivit însă, care poate aduce mângâierea și alinarea sufletelor și care a salvat de atâtea ori de-a-lungul veacurilor popoarele omenirii, este reeducarea lor în spiritul creștin, adică reîncreștinarea societății contemporane. Lucrarea d. Dr. Ioan Lancrănjan, asistent la Facultatea de Teologie din București, răspunde cu plinătate acestei nevoi. D-sa a concentrat în acest volum un frumos buchet de probleme morale și religioase deslegate toate prin prisma adevărului, frumosului și binelui, pentru a ne conduce sufletul la ultimul sens al vieții: Dumnezeu. Ele sunt rodul unor îndelungate meditații și strădării, făcute deja cunoscute publicului, prin conferințe, articole de reviste și de ziare.

Din toate aceste probleme se desprinde ca un fir roșu, ideea centrală a *primatului spiritului asupra concepțiilor raționaliste și atee*. Dintre acestea o serie au în vedere educația individului și formarea personalității sale morale și creștine. Astfel cităm: *Idealul educației creștine, Sensul creștin al asistenței sociale, Viața morală și lumea de dincolo, Tâlcul dramei de pe Golgotha, Ideea religioasă*, etc. În toate acestea predomină ideea că menirea educației trebuie să fie formarea personalității morale, formarea caracterului. Pentru atingerea acestui înalt scop se impune să fie reîntronat idealul creștin și idealul național. Numai astfel „se poate vindeca societatea de mâine de marasmul cumplit de azi, manifestat prin relaxarea sentimentului moral, prin tendințele de parvenitism, de anarhie, de eclipsare a ideii de autoritate, etc.” (p. 14).

Apoi mai trebuie să avem în vedere nu numai educația sufletelor ci și nevoile trupesti ale societății. Sunt atâtea dureri și suferințe românești peste care nu trebuie să trecem. Din acest punct de vedere trecutul neamului nostru, plin de fapte creștine, contribuția sa de jertfă și abnegațiune pentru oropsiții soartei ne poate fi de un înalt exemplu. Astfel, încă din sec. al XIV-lea, Radu Basarab a înființat la Mățăul de Jos, lângă Câmpu-Lung un ospiciu „pentru adăpostirea

orbilor, șchiopilor, gârbovilor, ologilor și alte mizerii" (p. 39). De atunci numărul așezămintelor filantropice prin care, domnitorii, vlădicii, preoții și poporul și-au tălmăcit sentimentele lor de creștini adevărați au sporit în tot cuprinsul țării. Aceste realizări creștine ale strămoșilor noștri ne pot fi îndemn și pildă de felul cum trebuie să pornim la vindecarea relelor sociale actuale.

În capitolele: *Problema comunismului și Pericolul sectelor*, autorul ne arată cu multă pătrundere care sunt curente anarhice politice, sociale și religioase de care este bântuită societatea actuală.

Pe lângă acestea, notăm o serie de probleme foarte interesante scoase din literatura patristică și medievală, precum și din filosofia contemporană.

Astfel cităm: *Realismul Sf. Ioan Damaschin, Realismul tomist, Ideea de filosofie creștină, Spiritul filosofiei medievale, Teologia mistică a Sf. Bernard, Justificarea binelui după Vladimir Soloviev, Misticismul lui Bergson*.

Din unele vedem cum și-a impropriat creștinismul ideile înalte din cultura greco-romană, fără să-și altereze nimic din fondul doctrinei sale și cum a schimbat religia creștină perspectiva de apreciere a valorilor culturale ale omenirii, când a întâlnit tradiția elenică. Altele evidențiază figurile proeminente ale marilor mistici și scolastici ai Evului Mediu și meritul filosofiei contemporane de a ne fi arătat că epitetul de ev obscur atribuit perioadei de mijloc este cu totul nemeritat. Dimpotrivă, Evul Mediu a însemnat o încheștare de mari forțe spirituale pentru cercetarea adevărului ultim, care este Dumnezeu.

Deasemenea, autorul vorbind despre filosofia medievală, de acord cu fecundul scriitor și filosof N. Berdiaeff și cu reprezentanții neotomismului ca: L. Noël, Card. Mercier, J. Maritain, etc., lărgeste sfera ei, cuprinzând, cum este firesc și logic și pe aceea care stă la temelie, adică pe cea creștină. Căci după Et. Gilson, „spiritul filosofiei medievale, după cum se înțelege aci, este spiritul creștin, pătrunzând tradiția greacă, lucrând-o din lăuntru și producând o viziune a lumii, o Weltanschauung, specific creștină». (p. 49).

Tot așa facem cunoștință cu produsul spiritual al geniului rusesc, care, în primul rând, este cel de ordin religios ortodox, al cărui reprezentant de frunte e filosoful V. Soloviev. Desconsiderând valorile materiale și vremelnice, Soloviev desprinde din viața omenească pe cele sufletești și eterne, acelea care dau existenței noastre un sens. (p. 66).

În Apus, mergând pe un drum diferit de sistemele pozitivist materialiste, filosofia bergsoniană aduce o contribuție considerabilă pentru stabilirea rolului vieții spirituale. Căci după cum în natură legea fundamentală de evoluție este *elanul vital*, tot așa în viața socială legea generală de progres și de spiritualizare o stabilește *elanul mistic*. Referindu-se în deosebi la opera lui Bergson, *Les deux sources de la morale et de la religion*. D-I. L. o caracterizează că „este un imn adus vieții spirituale, care și-a găsit maximul de întruchipare în misticii creștini" (p. 160).

În afară de aceasta, autorul ne mai face marele serviciu de a ne pune la îndemână tot ce este mai caracteristic din gândirea unor teologi, filosofi și scriitori contemporani, români și streini, care și-au frământat mintea cu deslegarea celor mai înalte probleme religioase și filosofice. Astfel sunt analizate unele dintre lucrările cele mai însemnate ale autorilor: I. P. Sf. Mitropolit Irineu al Moldovei, N. Crainic, Șerban Ionescu, I. Savin, O. Goga, L. Blaga, I. Petrovici, S. Mehedinți, N. Berdiaeff și H. Bergson. Se reliefează în deosebi din opera fiecăruia contribuția personală pentru orientarea societății de azi către valorile spirituale și eterne.

Dacă la aceste cercetări mai adăogăm și unele capitole cu caracter istoric ca, *Paisie, Carte de istorie bisericească; Bizanț, mărire și decădere*, în care se subliniază biruința forțelor spirituale de-a-lungul veacurilor, vom avea o idee completă de conținutul bogat și variat al acestui volum. I. P.

18. LUNGULESCU I. N., *Tragicul justiției omenești*, în *Omagiu Î. P. S. Dr. Nicolae Bălan Mitropolitul Ardealului*, Sibiu 1940, pp. 493—499.

D-l I. N. Lungulescu este un jurist plin de simțire creștină și înzestrat cu o largă pregătire teologică. Nu numai scrierile sale, ci și îndelungata sa practică juridică dela judecătoria de pace până la Curtea de Casație se caracterizează printr'un statornic idealism creștin în serviciul justiției. Menționăm studiul de față pentru că se înfățișează ca o sinteză de filosofie juridică în spiritul cugetării creștine.

Justiția este o funcțiune permanentă a conștiinței umane, o înzestrare divină a sufletului omenesc. Tragedia justiției pe pământ constă în faptul că „sacra virtute a dreptății vorbește unora într'un fel, altora într'altul”. Legalizarea justiției înseamnă totodată și pogorârea dreptului în lumea relativității. De aceea justiția se capătă cu mari greutate. Ființa dreptului este subjugată formelor, Soarta justiției pe pământ apare tragică pentru că forma a ajuns fetiș, nimicind adeseori însăși ființa dreptului.

Justiția, în sensul absolut, nu se găsește în legi, ci în conștiință, nu se află în dreptul pozitiv, ci în etică și religie, „nu își are sursa în om, ci în Dumnezeu”. Pentru că justiția să nu fie întunecată de relativitatea dreptului pe pământ, are nevoie de un îndreptar creștin: dragostea de oameni. Numai „dragostea nu se bucură nici când de nedreptate”. G. C.

19. PAȘEFF, ГИ. СТ., prof. univ., Религиозно-нравственото възпитание е една жизнена необходимост (Educația religioasă-morală este o necesitate vitală), rev. Вѣра и животъ, an, V (1941), pp. 102—104.

Autorul, profesor de morală și psihologie creștină la Facultatea de Teologie din Sofia, tratează problema educației religioase a copiilor pe temeuri psihologice. Cu subtilitate, d-sa cercetează toată bogăția sufletească a omului, arătând că sentimentul religios este cel mai de seamă dintre toate celelalte facultăți ale sufletului. Sentimentul religios este elementul principal al creșterii și formării unei personalități morale; este o necesitate tot atât de esențială, cât este necesară lumina și căldura soarelui pentru creșterea și existența plantelor. Acest articol poate fi socotit o frumoasă înfățișare pe scurt a unui întreg capitol al Pedagogiei creștine. S. S.

20. RĂDULESCU-MOTRU C., *Catehismul mititel al lui Eufrosin Poteca*, București, 1940. tip. Bucovina, 23 pp. Extras din *Revista de Pedagogie* vol. X, 1940.

D-l prof. C. Rădulescu-Motru, președintele Academiei Române, a tipărit „Catehism mititel cuprinzând Dogmele și Tainele Bisericii răsăritului pentru învățătura pruncilor” al lui Eufrosin Poteca, prezentându-l printr'o introducere deosebit de interesantă (pp. 3-7). Sunt unele observații pe cari d-sa le face și care ei nu trebuie să scape nici unui teolog, închinat valorilor eterne ale creștinismului. D-l C. R.-Motru susține, și cu drept cuvânt, că ceea ce constituie caracterul diferențial al ortodoxismului, față de celelalte confesiuni creștine și în deosebi față de protestantism, este întemeierea lui pe tradiție.

A face apel la tradiție nu însemnează că ortodoxul se mișcă pe un plan de idei, oarecum, perimat. Dimpotrivă. Fiindcă „în ultimele cercetări științifice asupra vieții sufletești, rolul tradiției se afirmă, în mod indirect, din ce în ce mai mult. Pe când vechia psihologie era preocupată aproape exclusiv de faptele de conștiință, fapte, care se pot descrie și clasifica în mod lămurit, noua psihologie este preocupată de faptele din adâncul sufletului, pe care conștiința nu le prinde în mod lămurit. În consecință, pe când vechea psihologie era intelectualistă, și căuta să explice viața sufletească pe bază de principii raționaliste, noua psihologie leagă faptele sufletești de totalitatea în care trăește individul față de mediul său social și cosmic, și dă explicații pe baza *eredității*, în care *tradiția* ocupă un loc însemnat" (p. 5).

În această lumină, gânditorii ortodocși care își scot învățăturile de credință din tezaurul de inspirație divină a tradiției sunt în perfect acord cu oamenii de știință. Se confirmă deci, indirect, un acord între știință și credință. Acest mijloc l-a stăpânit — zice d-l C. R.-Motru —, în mod desăvârșit, egumenul mănăstirii Gura-Motrului, Eufrosin Poteca. Căci, în catehismul său „vorbește credința păstrată de veacuri în sufletul părinților din care el a fost născut; vorbește învățătorul care continuă învățătura, una și aceeași, dată odată și pentru totdeauna de Domnul Iisus Hristos. În această continuitate stă puterea binefăcătoare a tradiției. Fiindcă prin această continuitate se ajunge la unitatea sufletească a generațiilor care se succed, și a semințiilor diferite care construiesc omenirea... Această continuitate, fără care n'ar putea fi cultură omenească, o asigură, pe plan biologic *ereditatea*, iar pe plan psihologic, *tradiția*. Ereditatea dă continuitatea biologică între acei de acelaș sânge; tradiția face ca această continuitate să se extindă și dincolo de înrudirea de sânge. Pe baza eredității se ridică familia și comunitatea de rasă; pe baza tradiției comunitatea culturală. Comunitatea creștină, cea mai vastă, în care se confundă generații diferite și rase diferite se menține prin tradiție, și nu prin tradiție oarbă, ci prin tradiție voită: prin constrângerea, pe care și-o impune fiecare generație să continue aceea ce au început strămoșii ei" (p. 6).

Un raționament care echivalează cu o mărturisire de credință. El nu ni se impune numai prin logica lui, ci și prin convingerea pe care o cuprinde într'ânsul. E incontestabil că tradiția, care constituie un element structural al ortodoxismului, este și un factor de progres cultural prin excelență.

Față de această convingere, pe care i-o dă marea experiență în cercetări filosofice, d-l prof. C. R.-Motru este îndreptățit să fie oarecum contrariat de unele tendințe *subiectiviste* și *raționaliste*, pe care le constată la unii teologi români mai noi. D-sa menționează în această categorie pe d-l Emilian Vasilescu, care „de și cu prudență, regretă din toată inima, că nu se face destulă filosofie de către oamenii Bisericii noastre;... Iar pentru a pune vârf la toate, ultima scriere din „Seria teologică“, care apare la Tipografia Arhidiecezană din Sibiu, expune fără nici o rezervă, necum cu vre-o critică, filosofia lui Sören Kierkegaard, după care, câte suflete sunt, atâtea sunt și felurile creștinismului“. Ceva mai mult, „Sören Kierkegaard, chiar pentru protestanți, este un eretic. La noi, este dat de model“. Și conchide: „Teologul care râvnește să înlocuiască tradiția prin argumentări filosofice este ca și psihologul care vrea să explice motivările voinței din imaginile conștiente ale minții, fără să țină seama de ereditatea acesteia. La amândoi, aceiași îngâmfare pretențioasă în aplicarea logicei raționaliste" (pp. 4-5).

De bună seamă că autorii vizați aci se vor explica. Ne place să credem că în jurul acestei teze susținute de d-l prof. R.-Motru se vor ridica și alte voci

autorizate să-și spună cuvântul. Biserica și Teologia românească n'ar avea decât de câștigat dintr'o discuție obiectivă dintre filosofi și teologi emeriți.

În ce ne privește, ținem să remarcăm că, dacă raționamentul cu imensa valoare pe care o reprezintă tradiția pentru ortodoxie și chiar pentru cultură în genere, ne mulțumește pe de-a-întregul, nu tot astfel ne satisface părerea d-lui prof. Motru, ca teologul ortodox să renunțe la orice argumentări filosofice, în afirmarea valorilor de credință. Și iată de ce. Mai întâiu, dacă ne întrebăm cine a creiat tradiția tezaurului spiritual ortodox, constatăm că reprezentanții cei mai autentici —, începând cu Apostolul Neamurilor, Pavel, și continuând cu Sfinții Părinți —, n'au fost străini de argumentări filosofice. Din contră, au făcut uz de ele de câte ori creștinismul era la răspântii grele, fiind obiectul atacurilor liber-cugetătorilor și ateilor raționaliști. Lăsând însă la o parte reflexiile din istoria creștinismului, care vin în sprijinul tezei noastre, să ne întrebăm dacă Eufrosin Poteca însuși, îndreptând Catehismul său către pătura cultă și matură a țării, n'ar fi făcut uz din plin de argumente filosofice, ca un bun cunoscător al acestei științe?

Dar chiar așa cum este conceput, nu se remarcă oare la Eufrosin Poteca, în acest catehism, unele reflexii filosofice? Fără îndoială că da. Ca probă dăm chiar dela începutul catehismului două paragrafe: § 1. „Noi sîntem, pentru că este Dumnezeu; pămîntu(l) cu mările, riurile, izvoarele, munții cu lemnile, cîmpiile cu erburile și cu toate florile sînt, pentru că este Dumnezeu; în ceriu, soarele, luna și stelele sînt, pentru că este Dumnezeu. § 3. Toate noroadele omenești simt întru inimile lor ființa Dumnezeirii, și să închină lui Dumnezeu, pentru că este Dumnezeu" (p. 12).

Iată cum din primele fraze folosește, într'un limbaj simplu și clar ce-i drept, două din argumentele pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu: argumentul cosmologic și argumentul moral. Suntem de acord, pe de altă parte, cu d-l C. R.-Motru că: „Limba și spiritul, în care este scris catehismul lui Eufrosin Poteca, fac din el un juvaer al literaturii noastre bisericești" (p. 5). De aceea, nu avem cuvinte destule spre a-l recomanda forurilor noastre școlare pentru a fi introdus în toate școalele de curs primar.

Un singur paragraf dela pag. 115, și anume § 4, nu este fericit conceput, și ar putea infiltra o eroare în mintea elevilor. El sună astfel: „Așa dar Dumnezeu e în trei fețe. Și ce mirare, dacă și omul e în trei fețe? Adecă alcătuit din suflet, minte și trup". Această analogie ar putea încolți o idee *trihotomică* în judecata elevilor, și nu aceasta e concepția tradițională a ortodoxiei, ci cea *dihotomică*. Omul e trup și suflet numai. Iar când se face analogie între om și Dumnezeu în trei fețe, exemplul cel mai concludent este acela al celor trei facultăți ale sufletului. Adică sufletul, care este duh, este unul, însă e compus din cele trei facultăți: inteligență, sentiment și voință.

I. L.

CRONICA REVISTELOR

Preocupările omenești de astăzi se înfățișează sub un aspect destul de complex, ca rezultat al progresului uimitor al culturii și civilizației. Minte omului, în limitele posibilităților ei, nu mai poate stăpâni toate domeniile de activitate, nu mai poate străbate toate cărările pe care i le deschide mersul vremii, fapt care a impus împărțirea muncii, sau, cu un cuvânt mai potrivit, specializarea, atât în ramura muncii manuale, cât și în cea a muncii intelectuale. Însuși câmpul unei singure specialități este atât de întins — ne referim în deosebi la domeniul culturii — încât este riscant să spui despre cineva că îl stăpânește în întregime. „Bătrânețea se apropie, și cu toate astea, învăț mereu“, spunea Eschil, cu cinci veacuri înainte de Hristos. Este un adevăr care rămâne deapururi viu.

Vom exemplifica, pentru a nu ne îndepărta prea mult de tema ce ne-am propus, cu o realitate pe care oricine o poate sesiza fără niciun efort. Ne referim la domeniul publicisticii, și numai la cel de curată specialitate, cu caracter religios-ortodox, și, mai precis, la cel îngrădit de granițele istorice reale ale țării noastre. De pildă, câți dintre slujitorii sfintelor altare cunosc publicațiile bisericești ce apar în diferite colțuri ale țării? Nu mai întrebăm câți le și citesc, fiindcă știm că numărul acestora este foarte mic. Ne dăm seama că lucrul este foarte greu, din atâtea și atâtea pricini pe care nu e locul să le arătăm aici. Sunt, într'adevăr, și preoți, puțini la număr, cari, stăpâniți de alte preocupări „mai rentabile“, sunt refractari cărții, revistei, ba chiar și ziarului, justificând că „le răpește timpul“. Dar marea majoritate a păstorilor de suflete este dornică să citească, să fie în curent cu toate problemele pe care le pune misiunea lor sacerdotală. Greutățile vremii însă îi copleșesc, și nu le dă putința să cunoască tot ce le-ar putea potoli setea lor sufletească.

Pentru acești însetați de apa cea vie deschidem în stâncă un izvor nou. Ne propunem anume să culegem din diferite publicații, gazete, foi și reviste mai ales din cele religioase, diferite probleme de interes deosebit pentru ortodoxie și Biserica strămoșească, pe care le supunem spre meditare cititorilor noștri.

Multe din ele pot fi reluate, studiate și dezvoltate de către cei pricepuți în materie, contribuind astfel la lămurirea atâtor chestiuni pe care le aduce vremea în mersul ei.

EREZIE MUZICALĂ. Sub acest titlu, profesorul bănățean d. Dr. Nicolae Ursu, publică un articol, în *Buletinul Sf. Episcopii Ortodoxe Române a Timișoarei* (anul II, nr. 8, 16 Februarie 1941), punând în discuție problema cântării noastre bisericești, care pe zi ce trece devine tot mai îngrijorătoare prin năvala multor înrâuriri străine și prin vinovata îndepărtare de la tradiția noastră psaltică.

După ce arată importanța muzicii și marea ei influență asupra sufletului, autorul arată cu exemple destul de convingătoare cum asociația religioasă „Oastea Domnului“, „sub forma noutăților muzicale străine ce îmbracă unele cântece,... ne îndepărtează dela ceea ce avem noi Români mai frumos și mai atrăgător în vechile noastre cântări ale glasurilor bisericești“.

D-sa a auzit, cu ocazia unei procesiuni, un grup de bărbați și femei cântând un text religios pe melodia : „Dela Dunăre la Sena, din Carpați la Pirinei“. Întrebând pe preot de ce permite să se profaneze atmosfera religioasă, acesta a răspuns că interzicându-le să cânte, nu mai vin la biserică. „Unde vom ajunge și noi Români — se întreabă pe bună dreptate profesorul —, când frumoasele noastre tropare, irmoase și podobii treptat-treptat vor fi date uitării, credincioșii noștri preferând melodii tari, naționale, ba chiar populare, pe texte religioase?“

Textele cu conținut creștin, versificate, din cărțile de cântece ale „Oastei Domnului“ editate de Păr. Trifa „au fost puse pe note, alcătuind melodii din cele mai înspăimântătoare pentru viitorul cântecului nostru religios“... : „Cântece dintre cele mai străine nouă, valsuri în mișcare lentă, ba chiar marșuri patriotice de ale altor neamuri. Bunăoară găsim textul : „Din Sibiu răsună goarna...“, ...pe melodia marșului „Giovinezza“ ș. a.“

Autorul a asistat și la o adunare a „ostașilor Domnului“ dintr'o comună din Sudul Banatului, pe Valea Almajului. „Impresia? De sectă, erezie nu numai în cele ale credinței, ci și muzicală, prin infiltrarea de melodii profane, străine de afinitățile sufletului neamului nostru în cele ale Bisericii“.

„Asemenea asociații, cari pot devia în orice moment dela dreapta credință, deși patronate de ierarhiile bisericești mai ales în Transilvania, desigur, cu vremea își vor da roadele înstrăinându-ne biserica, credința și cântecul străbun“.

Pentru obiectivitatea constatărilor relatate aci, ținem să subliniem faptul că ele sunt făcute de un credincios de peste Carpați, și nu de unul din vechiul regat, care ar putea fi învinuit de subiectivism regionalist.

D-l Prof. Ursu reactualizează o situație destul de gravă. Noi nu mai avem de adăugat nimic.

ENCICLOPEDIA ORTODOXIEI. Am citit cu atenție deosebită articolul publicat de Pr. D. Buzatu, în revista *Renașterea*, organul Soc. preoțești cu același nume din Oltenia (nr. 11—12, Noemvrie-Dechemvrie 1940), prin care reactualizează o problemă de mare însemnătate pentru Biserica răsăriteană : *enciclopedia ortodoxiei*.

Noi, ortodocșii, n'avem încă o enciclopedie teologică sintetică, așa cum, au confesiunile apusene, în deosebi romano-catolicii. Astfel, vrând nevrând, suntem nevoiți să recurgem pentru documentare la izvoare străine de credința noastră, care tratează într'adevăr și unele probleme ortodoxe, însă cu o anumită tendință, și numai din punctul lor de vedere. Cu toate că de foarte multe ori enciclopediile în genere au o influență nefastă asupra formării intelectuale, totuși o enciclopedie ortodoxă se impune, spre a se evita mai ales consecințele nefaste ce decurg din consultarea enciclopediilor altor confesiuni. Căci, să recunoaștem, ne adăpăm prea mult la cultura teologică apuseană și de aceea câteodată ne și abatem de la credința noastră strămoșească.

Revenind la articolul pr. D. Buzatu, vom observa că de și și-a propus să scrie despre „*enciclopedia ortodoxiei*“, pledează pentru „o enciclopedie a Ortodoxiei românești“, care este cu totul altceva decât ceea ce se înțelege prin *enciclopedie ortodoxă*.

Ăproape toate subiectele pe care le propune sf. sa, de pildă : bibliotecile mănăstirilor noastre, istoricul revistelor religioase dela noi, monumentele istorice, istoricul și activitatea societăților religioase, centrele de pelerinaj și excursii, statistica sectelor și confesiunilor din România etc. își au mai degrabă locul în *Marea enciclopedie a României*, pe care n'o avem încă.

Realizarea unei enciclopedii ortodoxe credem că în împrejurările de astăzi este cu neputință. O necesitate mai grabnică pentru noi este traducerea Părinților și scriitorilor bisericești. Căci numai astfel se poate pune temelia unei enciclopedii religioase.

Monografii, istorii, statistici, ghiduri, eseuri, almanahuri sau calendare — pe care le reclamă pr. D. B. se pot tipări (și se tipăresc chiar) și astăzi. Poate și o „enciclopedie religioasă populară”. „*Enciclopedia ortodoxiei*” însă, nu. Să ne dăm seama de realitate.

Problema pe care o ridică titlul articolului pr. D. B. rămâne pe seama viitorului, pe care, fără îndoială, îl dorim din tot sufletul cât mai apropiat.

ICOANELE. Ni se dă prilejul să semnalăm o constatare merită să deschidă orizonturi noi în concepția asupra vieții în cultura românească: unele reviste de natură pur profană încep să încadreze în preocupările lor și probleme de ordin spiritual.

Astfel *Radio România*, revista oficială a Societății Române de Radio-difuziune (nr. 7—8, anul I, 9—15 Februarie 1941), publică la loc de frunte un articol esențial intitulat *Icoanele*. Anonimul autor tratează în numai o jumătate de pagină o problemă de mare însemnătate, înfățișând-o în toată realitatea ei.

„E simplu — scrie d-sa — să treci drept amator de artă încercat când comanzi unei case oarecare „un ansamblu de mobile și obiecte de artă”, care adeseori are aerul că vine dintr'un stand de expoziție. E mai puțin ușor și mult mai meritos să-ți alcătuești un interior în care lucrurile, în aparență dispartate, mărturisesc vigilența unei alegeri personale, sprijinite pe un gust sensibili și gândit.

E destul numai să cauți — vei sfârși prin a găsi totdeauna lucruri de preț. Iată arta noastră bisericească veche, spre exemplu, iată arta picturii înaintea introducerii academismului occidental. Ori câtă strădanie depun artiștii noștri, poate că marea zi a artei românești va veni dela descoperirea tainelor de creație ale zugravilor de altădată”.

Urmează apoi câteva pasagii asupra cărora vrem să atragem în mod deosebit atenția cititorilor noștri:

„Icoanele nu sunt, propiu zis, lucrări de artă decorativă. Ele au fost concepute pentru a preamări în tablouri adevărurile Sfintei Scripturi, dar nu ne mai amintim de rostul acesta al lor și le considerăm numai sub raporturile de forme, culoare și compoziție, făcând abstracție de orice „subiect”. Și sunt mulți cari văd în ele elemente de decorat un interior, plasându-le între tablouri moderne.

Cadrelle și invelitoarele de metal, câteodată destul de fin lucrate, cu care s'a crezut necesar, în secolele al 17-lea și al 18-lea, să se îmbrace majoritatea icoanelor, au dat acestora un caracter quasi-decorativ; dar cele mai frumoase sunt simple, neîmpodobite, culorile picturii lor fiind lăsate în voie să-și arate strălucirea.

Tradiția eclesiastică a limitat, în vechea pictură ortodoxă, alegerea subiectelor, și totuși — aproape niciodată — nu se vor găsi două icoane în totul identice”, neputându-se frânge elanul unei individualități care caută expresia personală. Este o virtuozitate care aparține în totul vechilor icoane.

Față de aceste juste considerațiuni de ordin artistic și dogmatic, noi nu mai adăogăm nimic.

DEOSEBIREA ÎNTRE TROIȚA-MONUMENT ȘI CRUCEA ROMÂNEASCĂ. Un corespondent din Brașov al ziarului *Universul* (18 Fevruarie 1941), semnat cu inițialele *M. I. M.*, pune o problemă destul de interesantă, care poate fi subiectul unui studiu de actualitate.

Pornind dela constatarea că pretutindeni pe întinsul țării se dă o adevărată bătălie pentru ridicarea de troițe-monumente, găsește prilejul să ne spună că acestora creștinii ardeleni nu le dă nicio atenție: nimeni nu-și descoperă capul în fața lor, și nici nu-și face semnul crucii în semn de cinstire și închinare. Dece? Pentru că „Ardeleanul nu acceptă orice cruce, nu se închină la orice cruce. Numai la crucea lui, la crucea pe care o cunoaste și o înțelege. La crucea care are legături cu sufletul lui, prin moștenire strămoșească“. Troița este ceva străin de regiune. „Caracterul străin al troiței face din ea un obiect mort, din punct de vedere spiritual, putând fi considerată cel mult un decor...“.

Mai departe, d. *M. I. M.* fixează ca loc de origină a crucii românești Ardealul, de unde, prin păstori și plugari s'a răspândit până la Dunăre, la Nistru și la Mare.

„Crucea ardelenască a îmbrăcat în cursul vremurilor o variație de forme de o bogăție neînchipuită, rămânând totuși foarte aproape de simplitatea ei dela început. Decorul ei — năzuințele meșterilor de a-i da o înfățișare cât mai frumoasă, uneori chiar artistică, — o schimbă întrucâtva, dar în fond ea rămâne aceeași: cruce din o singură cruce, deosebindu-se prin aceasta de troița de origine slavă cu mulțime de cruci și cruciulițe, încadrate într'un complex nedeslușit, în care Românul ardelen vede altceva decât crucea lui strămoșească — singura pe care el o acceptă și o cinstește“.

De bună seamă, tema aceasta nu poate fi tratată amănunțit și satisfăcător într'un articol de ziar. Ea necesită un studiu mai dezvoltat. Deaceea, o supunem spre meditare cititorilor noștri.

FORMELE CULTULUI ÎN ORTODOXIE. Nu e prima dată când sunt puse în discuție formele cultului nostru ortodox. După războiu mai ales, anumite interpretări subiective în cult — urmări nenorocite ale unor înrâuriri străine ortodoxiei noastre — au dat naștere la multe controverse, unele chiar cu înfățișări de procese. Adevărul a biruit totdeauna. Inoirile însă n'au încetat cu totul. Ele continuă și astăzi, fiind o neconținută primejdie pentru tradiția curată a cultului Bisericii ortodoxe.

Asupra acestei primejdii atrage luarea aminte *Pr. Const. Platon* într'un foarte bun articol, *Formele culturii în ortodoxie*, publicat în revista *Cronica Romanului*, an XVII (1940), nr. 11—12, Noemvrie-Decemvrie 1940, pp. 380—384.

E bine ca ideile cuprinse în acest articol să fie cunoscute și gândite de toți preoții Bisericii noastre.

Deaceea, vom reda aci părțile mai de seamă.

„...Constatăm — scrie părintele Platon — că deasupra cultului nostru tradițional s'au așezat, în ultima vreme, mai ales, anumite forme care nu par specifice ortodoxiei noastre... În Biserica noastră curge un duh de înoire liturgică, strein nouă și dăunător... S'au așezat anumite forme cultice și s'au lăsat peste noi un anumit duh care desfigurează unitatea noastră cultică. Sunt pe deoparte lamentări sfâșietoare care subțiază ființa în rugăciuni, iar pe de alta, forme pompoase, chițibușuri artistice, accente mari, gesturi oratorice de mare anvergură, care nu mărturisesc altceva decât că ne găsim pe linie de împrumut. Și atunci

înseamnă că, dacă fac parte astăzi din trăirea religioasă ortodoxă, sunt numai decât proprii ortodoxiei? Un categoric, Nu!”

Accentele dramatice sfâșietoare sunt proprii sectantului sau protestantului, în ale căror forme cultice „citești o apăsătoare așteptare și o mare desnădejde, iar nu un duh de siguranță a mântuirii”.

Pe când „accentele de mari proporții, de retorism sau exhibiții artistice” aparțin romano-catolicismului, care are o concepție „foarte optimistă asupra mântuirii”... „Cultul catolic stă lângă prezența lui Dumnezeu, dar nu în ea. Deaceia vei găsi în Biserica catolică predică retorică și congestionări de față, ritual de proporții magnifice”.

Părintele Platon exemplifică: „Odată am auzit pe un frate preot rostind rugăciunea amvonului cu glas așa de major, încât par'că porunca lui Dumnezeu. Alteori vezi liturghisitori în alt exces de zel, rostind rugăciuni și ectenii în mistuitoare oftări”.

Și apoi trage concluzia: „Evident că ne găsim prin acestea în afară de linia ortodoxă. Și cum am ajuns aici? Prin copietură streină? Nici de cum! Ci am intrat în domeniu strein prin schimbarea structurii subiective a liturghisitorului, care n'a mai păstrat legătura intimă cu viața ortodoxă. S'a petrecut anume un fenomen ciudat. Sufletul liturghisitorului, intrând în indiferență și'n absenteism divin, n'a fost suportul real al formelor de cult, ci al egoului propriu. Nu vom trece cu vederea că formele de cult au fost executate nu pentru conținutul lor intern sau semnificația lor religioasă, ci pentru evidențierea liturghisitorului și etalarea anumitor calități artistice... Liturghisitorul se preocupă de sine, rămâne în eul său, nu se sue prin contemplație spre Dumnezeu”.

Care este specificul cultului ortodox?

„Cultul nostru ortodox este așa fel făcut și așa fel vorbit, încât parcă îmbină amândouă conceptele de mântuire, nici pesimismul protestant, dar nici optimismul catolic, ci o așezare odihnitoare. Ortodoxul cultivă viața religioasă în siguranța mântuirii: Cultul ortodox manifestă acea familiaritate cu Dumnezeu, care numai dintr'un concept dogmatic anumit poate naște. Dumnezeu nu se găsește dincolo de paravanul formal al Bisericii și liturghisitorului ca la catolici și nici să nu aibă comuniune cu creștinii ca'n protestantism, ci stă de față la săvârșirea formelor cultice. Liturghisitorul ortodox e conștient că'n orice moment stă în față cu Dumnezeu, dincolo de paravanul rațional, dar văzut prin ochi mistici și trăire fluidică. Deaceia liturghisitorul stă într'o zonă de transfigurare. E inel de legătură între creștinii din Biserică și Dumnezeu. Se înțelege dar că el, în ortodoxie, nu se poate complăce în alte feluri de executare a formelor cultice, ci numai într'un singur fel: acela care naște din această atmosferă de apropiere cu Dumnezeu, care coboară la noi pe aripele formelor cultului”.

Așa dar, „Retorismul de mari proporții, formele țesute cu prea mult omenesc sau lamentările melodramatice n'au de căuta în casa noastră ortodoxă liniștită și nu răvășită de furtuni și sfâșieri mistuitoare”.

Părintele Platon merită toată lauda pentru expunerea făcută în articolul rezumat aci. Sfinția Sa atrage atenția că mulți dintre slujitorii altarului au început să rătăcească pe căi străine, arătând în același timp calea cea dreaptă, pe care o luminează cu luminile adevărului. Să deschidem deci ochii, căci altfel cădem în prăpastie.

O NECESITATE PAROHIALĂ : CRONICA. Cercetările istorice încep să preo-
cupe într'o măsură din ce în ce mai mare generația noastră. Fenomenul acesta
își are o explicație logică : definitiv încheșat ca nație de sine stătătoare, po-
porul nostru a ajuns la o etapă de vădită propășire și cultură, devenind astfel
conștient că are o *istorie* — și încă destul de bogată. De aceea, o întreagă ple-
iadă de cercetători și-au îndreptat privirile spre trecutul nostru național.

În afară de cercetările de interes general, se remarcă o tendință spre
cercetările de interes local. Începe să iasă astfel la iveală trecutul așezărilor
noastre orășenești și sătești.

În reconstituirea istorică a trecutului acestor așezări însă, istoricul se lo-
vește de mari greutăți, din cauza lipsei de documente. Au existat cândva și
documente ; în marea lor majoritate s'au distrus, fie din cauza vitregiei vremi-
lor, fie din cauza lipsei de prețuire din partea posesorilor sau moștenitorilor.

Deaceea, propunerea pe care o face *Pr. Ioan Racoveanu-Nera*, în *Foaia
Diecezană*, Organul oficial al eparhiei ortodoxe române a Caransebeșului (anul
LVI, nr. 7, din 16 Fevruarie 1941), de a se înființa un *registru-cronică* în pa-
rohie, este bine venită.

Biserica trebuie să se îngrijească de bogățiile spirituale ale satului, diri-
jindu-le și păstrându-le. Să nu se uite că și în trecut ea a fost centrul tuturor
preocupărilor obștești. „Din ușa ei au plecat toate gândurile bune ; ea le-a con-
dus și desăvârșit pe toate ! Mărturii despre aceasta sunt ceasloavele ceruite pe
care cine știe ce mână tremurândă a prins în slove câte ceva din viața satu-
lui. Și cu ce sete sorbim buchea aceea sfântă, o întoarcem, o sucim pe toate
părțile că doar-doar ne va deschide drumul spre taințele trecutului. Dar nu,
ea e lapidară și când ne-am crezut mai luminați, se pierde în îndoitura foii
scorojite...”.

„Așa a fost în trecut.

Astăzi ne îngrijim „să avem registre și evidențe despre bani, pământuri,
mobiliere cari desigur sunt necesare, dar de o carte a însemnării tuturor lu-
crărilor din parohie nu. Avem desigur procesele verbale, dar acestea descriu
fapte prevăzute. Marile evenimente din parohie nu se prevăd însă nici când!”

„...Să trecem, cel puțin de-acum încolo [*în registru-cronică*], momentele
mai mari din viața satului”.

„...Valoarea acestor cronici n'o putem stabili noi ; ci cei ce ne vor urma
și... cu siguranță ne vor binecuvânta !”

Propunerea părintelui Ion Racoveanu-Nera merită să fie luată în seamă.
Căci e foarte nimerită și... foarte ușor de realizat. Iar înfăptuirea ei este o datorie.

TEODOR N. MANOLACHE

CRONICA INTERNĂ

În urma dureroaselor întâmplări care au zduncinat liniștea țării și a neamului în zilele de 21--23 Ianuarie 1941, s'au schimbat următoarele telegrame-scrisori între d. General Ion Antonescu Conducătorul Statului și Președintele Consiliului de Miniștri și Inalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim :

Domnule General,

Ați făcut pasul eroic. Știu că ați ezitat mult, dar nu s'a putut altmintrelea. Aceasta a cerut-o salvarea Patriei.

Toți oamenii de bine din Țara aceasta și masele compacte ale poporului sunt alătura de Domnia Voastră. Oștirea Țării Vă este devotată. Biserica roagă călduros pe Dumnezeu să Vă dăruiască putere, ca să duceți cu izbândă trebile până la mântuirea deplină a Patriei, și Neamul românesc Vă va fi recunoscător din generație în generație.

Inainte dar cu Dumnezeu Cel Sfânt!

(ss) † NICODIM

Patriarhul României

I. P. S. SALE PATRIARHULUI NICODIM AL ROMÂNIEI

Fiu credincios al Bisericii strămoșești, în ceasurile tuturor marilor hotărâri ce mi-a fost sortit să iau pentru Neamul meu, mi-am îndreptat cu smerenie gândul către Atotputernicul. Chemat din voia Lui, să împlinesc poruncile apărării veșniciei naționale, n'am pregetat s'o fac chiar cu prețul ființei mele trecătoare. Bindecuvântarea Bisericii dată acțiunii mele — care este a tuturor Românilor ce simt inima însângerată sub cununa de spini a Patriei, — constituie un izvor de puteri noi pentru a putea merge pe drumul greu, la capătul căruia strălucește icoana măririi Neamului și întruparea năzuințelor naționale firești.

Vă rog să primiți Inalt Prea Sfințite, mulțumirile mele călduroase pentru cuvintele de înțelegere și solidarizare, trimise din partea Bisericii Ortodoxe Române.

(ss) GENERAL ANTONESCU

Pastorală I. P. S. Patriarh Nicodim pentru îndemn la liniște și la înfrățire. — După ce s'a pus capăt grozavelor tulburări care au zguduit atât de adânc tihna vieții noastre obștești, I. P. S.

Patriarh Nicodim, ca părinte duhovnicesc al țării, a trimis către iubiții fii ai Sfintei Biserici Ortodoxe Române și către toți cetățenii acestei țări, următorul cuvânt de înțeleaptă sfătuire și de îndemn la liniște.

*Iubiți fii ai Sfintei Biserici Ortodoxe Române,
Scumpi cetățeni ai României.*

Acum aproape două mii de ani lumea se afla la o cumplită răsărire. Pretutindenea războaie și vești de războaie. Pretutindenea frământări și turburări, așa încât cei mai buni fii ai omenirii nu mai nădăjduiau pacea și liniștea decât numai de sus de la Dumnezeu.

Și de acolo a și venit. Atunci s'a arătat în lume Mântuitorul Iisus Hristos și a întemeiat pe pământ Impărăția lui Dumnezeu, adică Biserica creștină.

Acestei Impărății i-a dat El cea mai minunată legiuire, cea mai slăvită constituție din câte s'au dat vreodată: Dumnezeeasca Evanghelie. Într'însa se cuprind toate rânduierile de temelie a conducerii Bisericii și a călăuzirii în viață a fiecărui creștin.

Din mijlocul tuturor poruncilor evanghelice răsărea ca un far luminos porunca de temelie cea mai puternică a Impărăției lui Dumnezeu celei de pe pământ, răsărea porunca iubirii, care este în pecetea deosebitoare a acelei Impărății, adică a Bisericii, a comunității creștine.

Ascultați-o dar chiar din gura Mântuitorului Hristos. El zice celor dintâi membri ai Bisericii sale: „Poruncă nouă vă dau vouă, ca să vă iubiți unul pe altul, cum v'am iubit eu. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenici ai mei, de veți avea dragoste între voi”.

Până unde trebuie să meargă această dragoste a credincioșilor lui Hristos unul către altul, tot Mântuitorul arată, când zice: „Și dragoste mai mare nimeni nu poate să arate, decât ca cineva să-și puie sufletul său pentru prietenii săi, pentru semenii săi”.

Iată dar porunca de temelie a împărăției lui Dumnezeu pe pământ, a Bisericii creștine. Din aceasta trebuie să răsăre cea mai deplină iubire între fiii Impărăției lui Dumnezeu, între credincioșii Bisericii creștine.

Și în cea dintâi rugăciune arhierescă a sa Mântuitorul anume pentru această unire se roagă Părintelui ceresc, când zice: „Descoperit-am numele Tău oamenilor, pe care mi i-ai dat mie din lume. Aceștia erau ai Tăi și mi i-ai dat mie și ei au păzit cuvântul Tău... Eu pentru aceștia mă rog, și nu numai pentru aceștia, ci și pentru toți cei ce vor crede în mine prin cuvântul lor, ca toți să fie una: Precum Tu, Părinte ești una cu mine și eu sunt una cu Tine, așa

și ei să fie una întru noi, ca să cunoască lumea că Tu mai trimis“.

Iată dar ce pietre de temelie a pus Mântuitorul Bisericii sale și iată pe ce pârghii trebuie să se sprijinească fiecare fiu al Bisericii lui Hristos: Iubirea și unirea.

Și lumea de astăzi toată se află la o grea răspântie. De la un capăt la altul al lumii războaie și vești de războaie. S'a sculat, tocmai cum spune la Evanghelie, popor peste popor și împărăție peste împărăție.

Și în mijlocul acestui învălmășag general se află și scumpa noastră patrie. Ba pare că ea e mai primejduită decât alte țări, pentru că pare că între noi s'a răcit iubirea frățească și creștinească, s'a destrămat unirea, așa de prețuită de Dumnezeu și așa de trebucioasă pentru oameni.

Ce sfat vă poate da Biserica în asemenea împrejurări grele? Fiindcă toți cetățenii scumpei noastre patrii sunt și fii ai sfintei Biserici, și toți fiii sfintei Biserici sunt și cetățeni ai Patriei, apoi socot că cel mai bun sfat este tot acela pe care l-a dat Mântuitorul primilor credincioși ai Bisericii sale.

Deschid dar sfânta Evanghelie și las să vă grăiască El, Dumnezeescul nostru Mântuitor. Ascultați-l: „Poruncă nouă vă dau vouă, ca să vă iubiți unul pe altul, cum v'am iubit Eu. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenici ai mei, de veți avea dragoste între voi. Și dragoste mai mare nimenea nu poate să arate, decât ca cineva să-și pună sufletul său pentru prietenii săi, pentru semenii săi“.

Părinte sfinte, descoperit-am numele Tău oamenilor, pe care mi i-ai dat mie din lume. Aceștia erau ai Tăi și mi i-ai dat mie și ei au păzit cuvântul Tău... Eu pentru aceștia mă rog, și nu numai pentru aceștia, ci și pentru toți cei ce vor crede în mine prin cuvântul lor, ca toți să fie una: Precum Tu, Părinte ești una cu mine și eu sunt una cu Tine, așa și ei să fie una întru noi, ca să cunoască lumea că Tu m'ai trimis“.

Ascultați dar porunca cea veșnică și pururea nouă de iubire a Mântuitorului! Fiți prin iubire toți una! Strângeți-vă toți ca unul împrejurul celor rânduiți de Dumnezeu să conducă România; strângeți-vă împrejurul Regelui, împrejurul Cărmuitorului Statului, a Guvernului și alcătuiți cu oștirea Țării o singură stâncă, strâns legată prin cimentul iubirii, și atunci Patria și Neamul vor dăinui cât stâncile Ceahlăului și ale Carpaților.

† NICODIM

Patriarhul României

Reapariția revistei *Luminătorul*. — Către sfârșitul luni Fevruarie a. c., vechea revistă bisericească de la Chișinău, *Luminătorul*, prin osârdia directorului ei d-l prof. Constantin N. Tomescu și cu

purtarea de grijă a părintelui Pavel Grosu, a pășit din nou la drum, în ogorul scrisului bisericesc. De astă dată însă razele lui nu mai străbat către vatra satelor basarabene, cum a făcut timp de aproape trei sferturi de veac și nici nu mai poate să astâmpere setea duhovnicească după graiu și slovă românească a norodului moldovenesc dintre Prut și Nistru. Vremurile de bejenie o silesc acum să vadă lumina zilei, în al LXXIV an de viață, la București, unde se străduiește să răspândească mai departe lumina adevărilor sfinte, mai ales printre frații preoți care au fost asvârliti de la casele și bisericile lor scumpe. De bună seamă că lucrul acesta le va putea mângâia suferințele și le va întări nădejdea în dreptatea lui Dumnezeu că vor trece și aceste zile de grea încercare.

Dar nu putem încheia aceste rânduri fără să arătăm cuvintele deosebit de frumoase cu care Înalt Prea Fericitul Patriarh Nicodim a binecuvântat reapariția revistei *Luminătorul*. Iată cuprinsul lor în întregime :

Ți-a fost dat ție, harnică revistă, să te naști sub robie străină, și mult amar de vreme să crești și să te ridici în mijlocul norodului moldovenesc de peste Prut, până departe pe Bug. Pe paginile tale au curs micile pârâiașe de simțire și de fermecător graiu străbun, cu pietre nestimate. Dar când vitejia națională a adus soarele libertății noastre și pe acele plaiuri, tu, bătrâne „Luminător“, te-ai ridicat falnic pe culmi cerești și ai încălzit generații multe de tineri români și sfințiți slujitori ai altarului creștinesc. Opera ta de luminare și de învioreare este slăvită în Neamul nostru.

În Basarabia românească, în Basarabia strămoșilor noștri, tu ai cultivat credința și iubirea de glie românească și de aceea dator ești și acum după furtună să-ți duci sarcina mântuitoare mai departe.

Știind că „în lume necazuri veți avea“, pentru întărirea credinței noastre, tu, revistă luminătoare, trebuie să-ți plinești datoria ta fără răgaz și acum, ca să-i întărești pe frații trecuți aici, să-i ții strânși în jurul tău și cu nădejdea în reînvierea Neamului, ce va să fie, cu toții să sămănați sămânța bună în ogorul strămoșesc.

Iară eu, Patriarhul Bisericii Românești, albit de ani și de oste-nele, să am parte de a invoca pe Dumnezeu în mijlocul fiilor tăi, în mijlocul cărora am purtat cândva toiagul primului Arhipăstor român, — cu cuvintele bătrânului și dreptului Simion : „Acum slobozește pe robul Tău, Stăpâne...“

Binecuvintez continuarea strădaniei revistei „Luminătorul“ și pe toți osârdnicii ei colaboratori și cititori.

Oprirea preoților de a mai face politică. — D-1 General Radu Rosetti ministrul Instrucțiunii, Educației, Cultelor și Artelor, întemeiat pe Decretul-lege nr. 314 din 15 Februarie 1941, privitor la interzicerea oricărei acțiuni politice, a dat următoarea deciziune:

Având în vedere că Sfintele Canoane ale Bisericii opresc pe clerici de a lua asupra lor purtări de grijă lumească, ori îndeletniciri cu treburi neguțătorești, dâșii având menirea să se consacre întru totul chestiunilor pur spirituale, culturale, caritabile și administrative bisericesti;

Având în vedere că unii clerici, abătându-se de la înalta lor misiune pastorală-națională, înregimentându-se în organizațiuni sau mișcări politice, făcând parte din organele de conducere ale unor societăți comerciale, încheind personal sau prin persoane interpuse, diferite afaceri cu caracter patrimonial;

Văzând dispozițiunile art. 14 din Codul Funcționarilor Publici și art. 2 din Decretul-Lege nr. 314 din 15 Februarie 1941, referitor la interzicerea oricărei acțiuni politice.

Pe temeiul art. 1 din legea pentru organizarea Ministerului Cultelor și Artelor,

Decidem:

Art. I.—Se interzice cu desăvârșire membrilor clerului de orice confesiune, categorie și grad de a se înscrie, a adera sau a activa în orice partid sau organizație politică, ori a participa la mișcările și manifestațiile politice de orice fel.

Ei pot activa în societățile național-culturale sau de asistență socială, recunoscute ca atare potrivit legii persoanelor juridice, dar nu pot exercita nici o delegațiune cu caracter bănesc.

Art. II.—Se interzice în mod absolut membrilor clerului să participe ca membri în consiliul de administrație, comitetele de direcție, directori, la conducerea societăților civile și comerciale, societăților cooperative, băncilor populare și obștiilor și să întreprindă direct, sau prin persoane interpuse, orice fel de afaceri producătoare de câștig, ca: exploatări de fonduri de comerț, exploatări de păduri și vânzări de lemne, exploatări de mașini agricole, cazane de distilat alcool și altele asemenea.

Clericii pot participa la conducerea și în administrația cooperativelor și băncilor populare de ajutor mutual ale clerului sau în instituțiuni cu caracter bisericesc, iar acei care sunt și în învățământ, pot face parte din organele de conducere și administrație ale cooperativelor sau băncilor populare de ajutor mutual ale corpului didactic, toți aceștia având aprobarea anticipată și individuală din partea Chiriarhului respectiv și a Ministerului.

Art. III. — *Clericii intrând în prevederile articolelor de mai sus, se vor conforma prezentei Deciziuni în termen de 8 zile de la publicarea ei.*

Art. IV.—*Conducătorii administrativi și spirituali ai eparhiilor sunt datori să supravegheze de aproape activitatea clericilor din eparhiile lor și să comunice Ministerului orice abateri de la dispozițiunile prezentei Deciziuni.*

Autoritățile administrative și polițienești sunt de asemenea datorate să semnaleze Ministerului abaterile constatate. Aceeași îndatorire incumbă și organelor de control și inspecție a Cooperativelor.

Art. V. — *Toate dispozițiunile anterioare contrare prevederilor Deciziunii de față se anulează.*

Art. VI. — *Domnul Director al Cultelor este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a prezentei Deciziuni.*

În afară de această decizie adăogăm că în Consiliul de miniștri de la 3 Fevruarie a. c. s'a hotărît să se ia cele mai aspre măsuri împotriva preoților care renegându-și chemarea lor duhovnicească și altarul s'au amestecat în turburările de la 21-23 Ianuarie a. c.

Deasemenea în Consiliul de miniștri de la 18 Fevruarie a. c. Domnul General Ion Antonescu a reînnoit dispozițiunile referitoare la pedepsirea exemplară a preoților care au avut în timpul rebeliunii vreun rol incompatibil cu misiunea lor. Pe viitor slujitorii Bisericii vor activa pentru luminarea poporului și pentru reîntoarcerea la credința strămoșească a celor rătăciți.

Trebue să mai adăugăm că tot în Consiliul de miniștri de la 3 Fevruarie a. c., s'a luat și importanta hotărîre ca seminariile teologice să fie trecute din nou sub autoritatea Bisericii.

Felicitări de Crăciun și Anul nou 1941. — Păstrând rânduiala unei vechi datini ortodoxe, cu prilejul sfintelor Sărbători ale Nașterii Domnului și Noul an 1941, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim, a trimis tuturor Patriarhilor și Mitropoliților primați care ocârmuesc sfintele Biserici surori întru aceeași dreaptă mărturisire a credinței și a învățăturilor creștine, următoarea scrisoare de bună urare :

Întâmpinând din nou slăvitul praznic al Nașterii Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, rostim așijderea ca Pavel Apostolul : „Cu adevărat mare este taina creștinătății, Dumnezeu s'a arătat în trup“, căci atât de mult ne-a iubit pre noi Tatăl, încât pe Unul-Născut Fiul Său l-a trimis în lume să ne mântuiască. Aceasta este „taina cea din veci ascunsă și de îngeri neștiută“, prin care Dum-

nezeu, făcându-se om, ne-a descoperit nouă harul împăcării și ne-a întins mâna milostivirii sale, negrăite. Așa a răsărit în sufletele noastre Soarele dreptății, ca să putem vedea lumina cunoștinții. Iar Domnul s'a făcut părtaș firii noastre, ca și noi primind har peste har, să ne facem părtași darurilor sale sfințitoare și să ajungem fii ai lui Dumnezeu și moștenitori ai împărăției cerurilor.

În peștera de la Vitleem se află, așa dar, obârșia împăcării noastre cu Cerul milostivirilor. În sălaș smerit de dobitoace s'a arătat nouă Răsăritul Răsăriturilor și Domnul Domnilor. Dar ne întrebăm acum : unde este pacea de pe pământ și bunăvoirea dintre oameni preamărită de solia îngerilor ? Vom răspunde cu durere : în uitarea și în înstreinarea noastră de Dumnezeu, din care pricină dragostea multora s'a răcit și cu vrăjmășie mare se amenință.

Dar toate prăbușirile care năruiesc sufletele și toate frământările care fac să se zgudue stihiile lumii nu sunt decât roada umblării noastre în păcat.

Astăzi toți sunt însetați după pace, dar nu toți se gândesc la împăământenirea păcii lui Hristos. Să înțelegem însă că numai de la El putem să așteptăm pacea lumii, fiindcă doar prin El se săvârșește bună înțelegere, propășire și unire trainică între toate neamurile pământului. Să nădăjduim deci că prin pocăința și îndreptarea noastră a tuturor, El, Domnul păcii, se va milostivi spre noi, ca să pună capăt ucigătoarei vărsări de sânge dintre popoarele creștine, iar fulgerul năpraznic al tunului să lase iarăși să răsune slăvitul cântec îngeresc al păcii și ai buneivoini între oameni....

Din partea tuturor Patriarhilor și a căpeteniilor Bisericilor ortodoxe s'au primit scrisori și răspunsuri cât se poate de frumoase. Toate mărturisesc la fel îngrijorarea care a cuprins creștinătatea întreagă și durerea ce apasă pe sufletul fiecărui arhipăstor din pricina cumplitului războiu izbucnit între popoarele Europei, Asiei și Africei. Dar sunt și nădejdi că de vom fi credincioși, prin milostivirea lui Dumnezeu, vom putea ajunge iarăși la limanul cel dorit al păcii și al buneivoini între neamuri.

Astfel Prea Fericitul Patriarh ecumenic Veniamin arată cum „Biserica lui Hristos cu întristare adâncă și cu durere urmărește de un an și jumătate cum se desfășoară groaznică luptă a ciopârțirii între neamuri”. Deaceia spune că înalță rugăciuni către Dumnezeu păcii ca prin lumină cerească să călăuzească mintea și inima ocârmuitorilor popoarelor ca să pună capăt războiului și să readucă iarăși pe pământ pacea și iubirea.

Deosebit de frumoasă este și scrisoarea I. P. S. Mitropolit.

Anastasiu președintele Sinodului Bisericii rusești din străinătate în care se spune: „...Pământul turburat cu sufletul, plângând cu lacrimi și sânge, nu poate să înțeleagă această pace și ea ar sbura din nou la cer, dacă n'ar opri-o în brațele sale Biserica, această veșnică purtătoare a păcii. Și cu cât mai puternic se apropie flacăra războiului, cu cât mai tare se împrăștie în jurul nostru suspinările și vetele oamenilor aruncați în mari suferințe de această sărăcie lumească, cu atât mai stăruitor Biserica trebuie să cheme la împăciuire pe cei învrăjbiți... și să lege într'o singură familie toate neamurile creștine... căci dacă omenirea va merge mai departe pe calea ciocnirilor sângeroase, ea se va îneca în propriul său sânge și va distruge cu propriile sale mâini toată cultura creștină de veacuri”.

LUCRAREA CULTURALĂ, MISIONARĂ ȘI FILANTROPICĂ ÎN EPARHIA MITROPOLIEI OLTENIEI

La 21 Decembrie 1940 Î. P. S. Mitropolit Nifon a împlinit un an de păstorire în scaunul de Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, Râmnicului și Severinului. Cu acest prilej Î. P. S. Sa a socotit de datorie să arate Înalțelor Foruri de conducere bisericească și națională, o parte din lucrarea desfășurată în acest răstimp, nu cu alt gând, ci numai cu dorința fierbinte de a arăta că reînființarea Mitropoliei Olteniei, Râmnicului și Severinului își găsește o deplină îndreptățire printr'un început de rodnice înfăptuiri.

Le vom înșira aici, cu mulțumirea sufletească de a folosi cititorilor prin aflarea unor știri îmbucurătoare despre mersul vieții noastre bisericești. Lucrul acesta nădăjduim să-l facem în viitor pentru fiecare eparhie în parte, pe temeiul dărilor de seamă amănunțite ce ni se vor trimete.

I. *Lucrarea culturală misionară.* Socotind că una dintre îndatoririle de seamă ale Bisericii este lucrarea misionară, s'a purces de îndată la îndrumarea și desfășurarea acestei lucrări într'un chip temeinic și bine chibzuit, astfel ca roadele ei să fie cât mai bogate. S'a ales deci o ceată de misionari clerici, pe județe și circumscripții, în legătură cu focarele sectante. În total s'au numit 48 *preoți misionari*, având în frunte pe misionarul eparhial — un preot dintre cei mai bine pregătiți în acest scop.

Pentru o mai bună pregătire misionară a acestor preoți s'au ținut la R.-Vâlcii cursuri misionare între 18—30 August 1940,

subt privegherea nemijlocită a Î. P. S. Mitropolit Nifon cu 120 de preoți, dându-li-se tuturor de către Sfânta Mitropolie întreținerea și găzduirea gratuită. S'au desbătut acolo toate chestiunile în controversă cu sectanții și s'a căutat a se însufleți acești misionari cu cât mai mult duh și zel misionar.

Odată cu corpul preoților misionari s'a organizat și *corpul misionarilor colportori-laici*, în număr de 15, câte 3 de fiecare județ, în frunte cu misionarul laic D. Iordache, bun cunoscător al Sfintei Scripturi. Cei 15 colportori laici primesc un modest salariu de 600 lei lunar, iar misionarul fruntaș D. Iordache este plătit cu 4000 lei lunar, având și gratuitate pe C. F. R. În total Mitropolia cheltuește cu acest corp de misionari colportori laici suma de 160.000 lei anual.

Dar și pentru pregătirea acestora, Mitropolia a organizat *cursuri misionare la Craiova*, în zilele de 18—23 Noemvrie 1940, la care au luat parte peste 30 persoane, înlesnindu-li-se găzduirea și întreținerea gratuită.

Toți acești misionari clerici și laici cercetează parohiile contaminate și iau contact cu sectanții în scopul readucerii lor la staulul dreptei credințe. Mai mult, se cercetează lucrătorii din atelierele C. F. R., din gările Piatra-Olt, T.-Severin, Craiova, Caracal, R.-Vâlcii și Tg.-Jiu, precum și cei de pe linia Bumbesti-Pietroșani. Deasemenea lucrătorii din porturile Corabia, Calafat, ca și școlile de ucenici din diferite fabrici și întreprinderi, ducându-li-se tuturor cuvântul Evangheliei, împărțindu-li-se broșuri, iconițe și foi de zidire sufletească; dându-li-se uneori ajutoare în bani, și călăuzindu-i pe toți spre drumul mântuirii.

Ca rod al acestei lucrări misionare, Biserica Olteană a reprimat în sânul ei peste 70 de sectanți și credincioși din alte confesiuni numai în răstimpul dela 1 Aprilie la 30 Noemvrie 1940.

Între 4—30 August, împreună cu Universitatea teologică-populară *Solidaritatea*, s'au organizat cursuri de vară la R.-Vâlcii în sala de serbări a Seminarului teologic din localitate, la care a luat parte un numeros public intelectual din oraș și împrejurimi. Au ținut prelegeri profesori universitari și intelectuali din țară.

Pentru popor s'a tipărit săptămânal în 25.000 de exemplare o foaie de zidire sufletească *Lumina Creștină*, trimițându-se tuturor parohiilor între 10-20 foi, spre a fi împărțite poporului.

Spre bucuria sufletească a cititorilor ei această foaie este tot mai mult prețuită, împărțindu-se în timp de 8 luni (28 Aprilie-28 Dechemvrie 1940), aproape 900.000 de exemplare, chel-

tuindu-se cu tipărirea și expedierea ei, suma de 371.147 lei.

În afară de parohii această foaie se mai trimite în 780 exemplare gratuit tuturor spitalelor și dispensariilor din Oltenia, precum și la unele din marile spitale din București. Deasemeni se trimite tuturor atelierelor C. F. R., școlilor de ucenici, închisorilor și sanatoriilor, din cuprinsul eparhiei Olteniei, precum și 1500 foi săptămânal tuturor unităților militare ale Corpului I de Armată, în timpul concentrărilor pe zonă, iar acum la sediul regimentelor. Și iarăși se mai trimite această Foaie fiecărui misionar laic, în câte 100 de exemplare — în total deci 1500 foi — spre a fi împărțite gratuit în lucrarea lor de propagandă misionară.

Pentru mângâerea și întărirea sufletului creștinesc s'a întocmit și s'a tipărit o *Carte de Rugăciuni*, având 162 pagini, în două ediții.

Ediția I s'a tipărit în 20.000 exemplare a 4 lei exemplarul, iar ediția II în 30.000 exemplare cu 5 lei exemplarul, între timp scumpindu-se materialul și mâna de lucru. Din această *Carte de Rugăciuni* s'au trimis sute de exemplare ucenicilor în școli, deținuților în penitenciare, bolnavilor în spitale, etc.

Odată cu aceasta s'a alcătuit și tipărit o *Carte de Rugăciuni pentru ostași*, deasemeni în două ediții, prima în 15.000 exemplare, iar a doua în 20.000 exemplare. Toate aceste 35.000 exemplare cărți de rugăciuni s'au trimis ostașilor noștri pe zonă, sau în orașul de garnizoană, ca dar duhovnicesc din partea Mitropoliei Olteniei.

Pentru tipărirea și expedierea lor s'a cheltuit suma de lei 82.000. Se știe că pentru editarea revistelor și a cărților religioase, Mitropolia are și tipografia ei proprie la Craiova.

În toate cele 6 Duminici din cursul marelui post al Sfințelor Paști s'a organizat un *șir de conferințe*, ținute de distinse personalități, profesori universitari sau diferiți cărturari, în fața a numeroși ascultători, în sala de serbări a Căminului Societății preoțești *Renașterea*, din Craiova.

Pentru mângâerea suferințelor celor din spitale și îndrumarea sufletească a celor din închisori s'a numit câte un preot duhovnic, care să ducă cu dânsul cuvânt luminos creștinesc, și sprijinul Domnului Hristos Izbăvitorul, care să se roage pentru tămăduirea și îndreptarea tuturor, care să lase în urma sa un dar, o carte religioasă, o iconiță, un ajutor, o mângâere sufletească.

În urma apelului făcut prin ziare, s'a trimis fără plată Bibliotecii Muncitorului Legionar în București, un număr de 488 cărți și broșuri editate sau procurate de Mitropolie, în sumă de lei 13.561.

Pentru împlinirea numeroaselor posturi vacante de cântăreți, Mitropolia Olteniei a înființat, cu începere din toamna aceasta, o școală de cântăreți bisericești la Craiova.

Pentru răspândirea cărții bune și religioase în popor, Mitropolia își are editura ei proprie și procură lucrări dela alte edituri, organizând în acest scop *Serviciul Colportajului* pentru care s'a alocat suma de 150.000 lei. Iar pentru tipărirea de lucrări în editură proprie, precum și pentru tipărirea *Anuarului Sfintei Mitropolii* care este în curs de tipărire, s'a hotărît suma de 300.000 lei. Acest serviciu, cu centrala în Craiova și cu colportori în eparhie, se sprijină nu pe îndatorirea oficială de desfacere prin preoți, ci pe temeiul lucrării de desfacere liberă, prin colportori.

Tot prin acest serviciu de colportaj se îndestulează și bibliotecile parohiale, dar numai cu cărți cerute, prin scrisoare, de către preoți, fără să fie impuse din oficiu.

E bine să se amintească aici că Î. P. S. Mitropolit Nifon n'a lipsit să trimeată după datină și rânduială cuvânt de îndrumare și de duhovnicească mângâere binecredinciosului popor oltean, când vremea ori prilejul au cerut aceasta: adică la Sărbătorile Sfințelor Paști și ale Nașterii Domnului, cu prilejul muncilor agricole, al inundațiilor, la grelele încercări prin pierderea Basarabiei, Ardealului și Bucovinei.

II. *Învățământul religios în școlile primare.* Preoții au fost povățuiți cu multă căldură și li s'a arătat *marea îndatorire ce au de a lucra la modelarea și formarea sufletească a tineretului* prin predarea regulată și conștiincioasă a învățământului religios în școlile primare. În acest scop li s'au dat îndrumări asupra însemnătății și a chipului cum trebuie predat acest învățământ, prin două documentate circulări, care pot fi socotite pilde de călăuză pentru predarea învățământului religios în școlile primare.

Tot deodată s'au orânduit revizori, aleși dintre preoții cu Seminarul Pedagogic sau dintre învățători, pe circumscripții școlare, având fiecare sub supraveghere și control câte 10-20 parohii, Mitropolia suportând cheltuelile de deplasare ale acestor revizori. În fruntea lor stă un revizor (cl. I-a), recrutat dintre preoții profesori secundari. La un loc sunt 5 revizori cl. I-a, 62 cl. II-a și 183 sub-revizori de control, câte unul de Centru parohial, cari lucrează sub conducerea Secțiunii Culturale. De reținut că foarte mulți preoți au supliniți cu mult succes, în cursul anului pe învățătorii concentrați.

III. *Societatea Preoțească Renașterea.* O bună parte din acti-

vitata culturală în popor se desfășoară în Mitropolia Olteniei prin Societatea Preoțească „*Renașterea*”, ce dăinuiește de 18 ani.

Preoțimea este organizată pe Centre parohiale, alcătuite din 6-10 parohii, slujește în sobor și ține ședință publică, după amiază, în fiecare din parohii, cel puțin odată pe an. Slujba în sobor și predica de dimineață, este urmată întotdeauna de procesiuni sau slujbe religioase pe câmp, la începutul muncilor agricole, la secerat, la cules, etc; sau urmate de slujba parastasului pentru cei morți în război sau pentru ctitorii bisericii. De fiecare dată se ajută cu bani o văduvă, un orfan, sau un nevoiaș, ceea ce face un nimerit prilej de bună înrâurire asupra sufletului creștinesc.

În ședințele de după amiază, se rostesc cuvântări folositoare, se cântă, se citește sfaturi bune, care laolaltă alcătuesc, nu numai o îndestulătoare îmbogățire a minții ascultătorilor, ci și o creștinească și românească îndrumare a vieții lor.

În total sau oficiat 960 de slujbe în sobor și s'au ținut tot atâtea ședințe publice, când s'au rostit peste 1950 predici și cuvântări.

Iată câteva din subiectele conferințelor ținute, subiecte hotărâte de Mitropolie: *Biserica și asistența socială; Frumusețea și folosul muncii obștești; Familia creștină; Păcatul alcoolismului; Primordia sectelor și altele.*

Spre a face cât mai folositoare ședințele Centrelor parohiale din orașe, s'a orânduit de câțeva vreme, ca ele să se țină în cartierele mărginașe unde lipsa de cultură e mai mare și unde întunerecul vieții e mai întins. S'a mers chiar mai departe: S'au ținut asemenea șezători cu conferințe, coruri și lecturi, în fața a sute de oameni de serviciu la Salubritatea orașului Craiova.

S'a dat apoi toată atenția cuvenită, în colaborare cu Soc. preoțească *Renașterea*, ca revista *Renașterea*, la care s'a alăturat și partea oficială a Mitropoliei, să fie redactată cât mai îngrijit pentruca ea să poată sta cu vrednicie printre primele reviste bisericesti din Țară.

Fiecare număr cu cuprins bogat și felurit, are între 80-120 pagini, bine scrise, astfel că s'a izbutit ca revista aceasta să fie prețuită de cititorii ei preoți și mireni.

Tot prin îngrijirea Soc. preoțești *Renașterea* s'a tipărit pe anul acesta *calendarul de perete în 250.000 exemplare* și care s'a desfăcut în întregime credincioșilor la prețul de 2 lei.

La reședința Sfintei Mitropolii și ca un început în cadrul năzuințelor ei de viitor, s'a pășit la *întemeierea unei biblioteci*, care să cuprindă cât mai multe din lucrările și publicațiunile teologice.

IV. *Lucrarea Filantropică.* Înțelegând pe deplin îndatorirea Bisericii și a slujitorilor săi de a veni în mijlocul celor lipsiți și nevoiași, mai ales în vremurile de azi de multe lipsuri și suferințe, s'a purces fără zăbavă la înființarea și punerea în funcțiune a câte unei cantine școlare în fiecare capitală de județ, unde să ia masa gratuit un număr de 50-100 elevi și eleve sărace din școalele primare.

Și așa s'a înființat cantina „Iubirea Aproapelui” din Craiova, cantina „Sfintei Mitropolii”, în R.-Vâlci, cantina „Mila Creștină”, în T.-Severin, toate din inițiativa și sub patronajul Bisericii și a slujitorilor săi.

Fiecăreia din ele, ca început și pilduire, i s'a dăruit de către I. P. S. Mitropolitul Nifon câte 10.000 lei, iar din partea Sfintei Mitropolii câte 5.000 lei. Cu începere dela 1 Aprilie s'a prevăzut în bugetul Mitropoliei o subvenție anuală de câte 10.000 lei de fiecare cantină. Deosebit de asta, de Sfintele Sărbători s'a căutat să se împartă îmbrăcăminte și încălțăminte acestor elevi, după mijloacele bănești avute la îndemână.

Cantinei școlare din Craiova i s'a dat fără plată de către Mitropolie 2 vagoane de lemne, în afară de alte ajutoare necesare reparării localului și înzestrării cu mobilier și veselă. La fiecare din aceste cantine, Cucernicii Preoți s'au întrecut în a dăruii bani în numerar și donații în natură, între 1000-4000 lei de fiecare.

Este de remarcat că în ajutorul acestor cantine au venit și instituțiile bisericesti, precum și așezămintele preoțești din Eparhie. Astfel Comitetul central al Soc. Renașterea din Craiova, a dăruit cantinei „Iubirea Aproapelui” 10.000 lei. Banca clerului românean a dat aceleiași cantine 5000. Banca clerului mehedințean a dat 20.000 lei cantinei școlare din T.-Severin.; iar secțiunea județeană locală a Renașterii 5000 lei. Banca clerului românean a dăruit 12.000 lei cantinei școlare din Caracal, iar Federala „Dacia” condusă pe vremea aceia de Cucernicul Preot D. Stancu, a dat aceleiași cantine lei 25.000. Banca clerului gorjan a dat 38.000 lei cantinei clerului gorjan din Tg.-Jiu, iar consiliul de administrație al băncii suma de lei 26.150, ce se cuvenea comitetului drept „primă de muncă”.

Pentru refugiați și alte cantine 40.000 lei din partea Sfintei Mitropolii și 10.000 lei de către I. P. S. Mitropolit Nifon personal.

Deasemenea s'a trimis suma de 5000 lei ajutor *Consiliului de Patronaj* al operelor sociale, cu destinația pentru „Darurile de Crăciun ale ostașilor”.

Cu prilejul Sfințelor Sărbători ale Crăciunului, s'au împărțit săracilor din Craiova, 3 vagoane de lemne în sumă de 36.000 lei și 5000 lei numerar, plus suma de lei 50.250, împărțită ca ajutoare diferite în cursul anului, ceea ce face în total *suma de lei 91.260*.

În cursul anului s'au împărțit ajutoare precum urmează:

Preoților și familiilor de preoți în lipsuri 49.412 lei; Studenților și elevilor săraci 20.314 lei; Săracilor (bani și lemne, 91.260 lei; Funcționarilor Sfintei Mitropolii 38.900 lei; Diferitelor instituții, școli, etc. (pt. cantina șc.) 66.931 lei; Pentru reparări și restaurări de biserici 60.670 lei; Ajutoare cantinelor din Eparhie 60.753 lei. Adică în total 388.240 lei.

În bugetul Mitropoliei pe anul viitor s'au prevăzut ajutoare pentru zidiri de biserici, case parohiale sau pentru ajutorarea diferitelor instituții culturale, sociale suma de lei 140.000. Deasemenea pentru Școala de cântăreți bisericești s'a alocat suma de 50.000 lei, iar pentru subvenții, premii, colecte, s'a prevăzut suma de 50.000 lei.

O deosebită atențiune s'a dat *ajutorării Preoților refugiați*.

În afară de primirea călduroasă ce s'a făcut celor 165 de preoți, cari au fost repartizați, în câteva ore dela sosirea fiecăruia în Craiova, în parohii urbane și rurale — de multe ori în cele urbane fără să fi venit din parohii corespunzătoare sau fără ca preotul respectiv să fi avut licența în teologie — ci considerând jalnica lor situație, cu copii în școli secundare, neputând plăti cheltuelile de gazdă și de întreținere a lor. S'a căutat apoi să se vină în ajutorul celor așezați în Craiova, dându-li-se în parte masă gratuită la cantina școlară „Iubirea Aproapelui”.

Deasemeni li s'a mai venit în ajutor cu bani și cu lemne, cheltuindu-se în total pentru ajutorarea acestor preoți refugiați *suma de lei 36.000*. (bani, lemne, cantină).

Preoțimea a fost sfătuită ca de Sfintele Sărbători să cerceteze spitalele și închisorile, spre a se duce bolnavilor și celor închiși pe lângă cuvântul de îndrumare și de mângâere, și câte ceva din ale mâncării.

Trebue iarăși reamintită *lucrarea filantropică a fiecărui preot* în parohia lui, lucrarea vrednică de toată lauda pentru foarte mulți dintre ei, fie prin înființarea de cantine școlare unde elevii iau masa la prânz, ori numai ceai cald și o bucătică de pâine, fie venind în ajutorul familiilor sărace cu contribuții personale, ori cu danii din partea enoriașilor înstăriți.

CRONICA EXTERNĂ

ALEXANDRIA

Alegerea noului mitropolit al Nubiei.—În ziua de 3 Dechemvrie 1940, Sf. Sinod al Patriarhiei din Alexandria, adunat în biserica Sf. Sava, a ales din cei trei candidați, pe noul mitropolit al Nubiei, Antim Siscos. În ziua de 8 Dechemvrie, același an, a fost sfințit în treapta de arhieru, de către Înalt Prea Fericitul Patriarh al Alexandriei, Hristofor. La 22 Dechemvrie 1940 a avut loc, la Hartum, înscăunarea noului titular în fața președintelui și comitetului comunității grecești din acel oraș (Πάνταγος, an. XXXIII [1941], nr. 1).

Pr. Gr. C.

Măsuri pentru apărarea credinței. — Revista Πάνταγος scrie următoarele despre propaganda feluritelor organizații religioase din Egipt, care s'au împlântat nestingherite în viața ortodoxă. Până acum Biserica n'a luat niciun fel de măsuri pentru apărarea credincioșilor de propovăduirile distrugătoare ale diferitelor erezii. De aceea ziarul dorește, ca Biserica să taie cu sabia sa duhovnicească, de la trupul sănătos, pe toți aceia care numai se numesc ortodocși, dar au trecut la alte confesiuni (Гласник, nr. 21 [1940], pp. 780—1).

Pr. P. I

AMERICA

O măsură bună. — Precum înștiințează „Россія“, în statul Virginia se menține până acum legea veche, după care orice persoană, care n'a venit regulat la biserică timp de trei săptămâni, este dată în judecată, iar Tribunalul o poate condamna la moarte.

Urmările slăbirii moralei. O statistică din America de Nord.— „СВѢТЬ“ scrie că în Statele Unite în fiecare săptămână sunt 450 de sinucideri. În cursul anului, fără ca să se știe, au dispărut fără urmă 60.000 oameni. S'au închis în anul trecut 8.000 de biserici. Ziarele americane dau la iveală toate aceste fapte și le socotesc drept o urmare a „slăbirii morale“.

Urme vechi de ortodoxie. — Cea mai veche biserică ortodoxă din America de Nord se află la Fortu-Roșu, în apropiere de San-Francisco. Fort Ros a fost întemeiat, după ce Rușii au ocupat coasta de apus a Americii de Nord, iar în anul 1812, a fost ridi-

cată biserica ortodoxă, care dăinuiește până astăzi. În fiecare an Rușii din San-Francisco merg la Fort Ros să ia parte la slujba religioasă ce se săvârșește în această biserică veche, pe care guvernul american o cinstește ca o amintire a începutului vieții creștinești în California din vremea când Americanii încă nu ajunseseră la coasta marelui ocean.

Soborul episcopilor ruși. — Anul trecut s'a ținut la mănăstirea Sf. Tihon, în Pensilvania, congresul episcopilor ruși din America, la care au luat parte toți ierarhii din mitropoliile rusești, sub președinția mitropolitului Teofil. A lipsit doar episcopul Alexie din Alèoutes din pricină că eparhia sa este prea departe. Congresul a schimbat regulile bisericești-parohiale și a alcătuit norme de disciplină și rânduială pentru viața parohială. Mănăstirea Sf. Tihon întreține o școală pastorală rusească (Гласник, nr. 14, p. 571 și nr. 21 [1940], p. 779).

Știri misionare. — Precum anunță revista bulgară Црковенъ Вѣстникъ, s'a reîntors în Statele Unite episcopul Andrei, după o călătorie de cinci luni, în care timp a cercetat populația bulgară din toate republicile sud-americe, unde sunt emigranți bulgari, ajungând până în Patagonia, găsind aici vreo 6000 bulgari veniți de acum 30 de ani. Până azi Patagonia nu mai fusese vizitată de vreun episcop ortodox. Aici, copiii erau nebotezați, iar oamenii trăiau numai cu căsătoria civilă. Când a venit episcopul, s'au adunat la un loc toți ortodocșii, au făcut o biserică, în care vlădica a botezat pe toți copiii încă nebotezați și apoi a împărțit o mare mulțime de bărbați, femei și copii.

După aceasta ep. Andrei a vizitat cimitirul, unde odihnesc trupurile celor decedați în răstimpul celor 30 de ani (Гласник, nr. 22 [1940], p. 811).

Pr. P. I.

ANTIOHIA

Primirea noului calendar. — Printre hotărârile importante luate de Sf. Sinod al Patriarhiei din Antiohia este și aceea a primirii calendarului iulian îndreptat după pilda altor Biserici ortodoxe autocefale. Pentru aplicarea acestei hotărâri, s'a trimis tuturor bisericilor din cuprinsul Patriarhiei o pastorală în limba arabă, cu justificarea măsurii luate. Se accentuiază, în deosebi, că noul Calendar — iulian — este opera astronomului grec Sosigenes, publicat în anul 46 a. Hr., după porunca lui Iuliu Cezar și că Biserica latină l-a urmat de asemenea până la anul 1852 (data începerii ca-

lendarului gregorian) adică 528 ani după schisma din 1054. Pastorală, după ce reamintește că și în Apus definitiva aplicare a calendarului gregorian din 1582 nu a izbutit să ajungă fapt îndeplinit decât puțin câte puțin și anume către anii 1701, 1724 și 1798, amintește că mulți dintre astronomii ortodocși greci, români, sârbi și alții s'au străduit să găsească un calendar care să fie cât mai aproape de adevăr.

De însemnat este că nu s'a întâmplat nicio împotrivire din partea credincioșilor (*Εκκλησία*, an. XVIII [1940], nr. 21. *Pr. Gr. C.*

BULGARIA

Preotul profesor Ștefan Zankow Rector al Universității din Sofia.
— În Iunie 1940 Biserica ortodoxă bulgară a avut prilej de mare bucurie, căci din mijlocul preoțimii sale a fost ales noul rector al Universității naționale bulgare protopresviterul Ștefan Zankow, profesor de drept bisericesc la Facultatea de teologie.

Prof. St. Z. este o figură aleasă în viața culturală și bisericească bulgară și cu o autoritate științifică ce depășește hotarele țării și a Bisericii sale. Întreaga ortodoxie este bucuroasă că se poate mândri în fața lumii întregi cu un asemenea stâlp al credinței și al teologiei sale.

Trebue să adăogăm că prof. St. Z., născut la 1881, în orașul Gorna-Orehovița, după ce a absolvit în 1899 școala teologică din Samokov, a urmat cursurile universitare la Facultatea de teologie din Cernăuți, luându-și doctoratul în anul 1904. S'a întors apoi în țară unde a ocupat câteva posturi de seamă în administrația bisericească. În ajunul războiului mondial a fost trimis să se specializeze în dreptul bisericesc în Elveția, unde a obținut și titlul de doctor în drept.

După războiul din 1914—1918, Biserica bulgară avea nevoie de clerici cu cultură teologică înaltă, care să se împotrivescă valurilor extremiste antireligioase. Mitropolitul Ștefan al Sofiei și protopresviterul Șt. Z. au deschis o luptă dârză pentru înființarea unei Facultăți de teologie la Sofia. Lupta a izbutit, iar în anul 1923 se deschid pentru întâia oară porțile unei Facultăți de teologie la Sofia, având decan chiar pe profesorul de drept bisericesc Șt. Z. În această Facultate a desfășurat apoi o bogată activitate științifică. Încă din anii 1912—1913, în unire cu alți doi preoți bulgari, tradusese și publicase canoanele Bisericii ortodoxe sub titlul: *Правилата на св. Православна църква съ тълкованията имъ [Canoanele Bisericii ortodoxe bulgare cu tălmăcirile lor]*, vol. I, II. În 1919

publică *Die Verfassung der bulgarische orthodoxe Kirche*, iar în 1920 *Die Verwaltung der bulgarische orthodoxe Kirche* — două lucrări istorice-canonice, în care supune unei cercetări amănunțite principiile și felul de organizare al Bisericii ortodoxe bulgare în raport cu canoanele și tradiția ortodoxă. Prof. St. Z. colaborează apoi la multe publicații străine, arătând în fața lumii bogățiile doctrinale și concepțiile de viață ale ortodoxiei răsăritene. În 1928 a publicat la Berlin un studiu de sinteză ortodoxă *Das orthodoxe Christentum des Ostens. Sein Wesen und seine gegenwärtige Gestalt*.

Pe lângă Universitatea din Sofia este organizat un așezământ de editură, care are menirea să înlesnească mijloacele pentru preocupările științifice ale profesorilor. În această editură universitară a apărut un șir întreg de studii și lucrări ale prof. St. Z. atât în limba bulgară cât și în cea germană. Dintre acestea amintim: *Правото и Църквата [Dreptul și Biserica]*, 1924; *Устройството на Ромънската православна църква [Organizarea Bisericii ortodoxe române]*, 1926; *Положението и уредбата на най-новитѣ православно църкви [Situția și organizarea celor mai noi biserici]*, 1929; *Църква и държава [Biserica și statul]*, 1931; *Междуцърковното положение на Българската православна църква следъ освобождението на България [Situția interbisericească a Bisericii ortodoxe bulgare după eliberarea Bulgariei]*, 1933; *Конституционнитѣ принципи за отношението между държава и църква въ славянскитѣ стани [Principiile constituționale ale raporturilor între Stat și Biserică în țările slave]*, 1933; *Nation, Staat, Welt und Kirche im orthodoxen Osten als theologisches Problem*, 1937; *Българската православна църква отъ освобождението до настояще време [Biserica ortodoxă bulgară de la eliberare până în timpul de față]*, 1939. Nu este lipsit de interes să spunem că toate aceste lucrări a adus prof. St. Z. cinstea de a fi doctor *honoris causa* al Universitarilor din Berlin, Oxford și Atena.

În viața Bisericii bulgare, prof. St. Z. apăra necontentit principiul sobornicității, cu încredințarea că nesocotirea acestui principiu a adus depărtarea mirenilor și desinteresarea lor de nevoile și problemele Bisericii ortodoxe.

Lucrarea acestui neobosit idealist pentru apropierea Bisericilor și pentru înfrățirea lor prin Biserică, este destul de cunoscută. A fost reprezentantul prin excelență al Bisericii bulgare la toate congresele și conferințele pan-bisericești și pan-ortodoxe, ridicând prestigiul Patriei și Bisericii sale la o înălțime, pe care nimeni altul dintre compatrioții săi n'a putut-o atinge.

În ziua de 8 Dechemvrie, când se prăznuiește sf. Clement de Ohrida, patronul Universității bulgare, se face deobiceiu și instalarea noului rector. Anul trecut, ziua de 8 Dechemvrie a fost sărbătorită în chip deosebit. În sala Teatrului național din Sofia, de față fiind țarul Boris și regina Ioanna, precum și întregul guvern, corpul profesoral al Universității, corpul diplomatic și mulți alți ierarhi, oameni de seamă din viața culturală și politică, s'a făcut tradiționala predare a colanului universitar noului rector, care de data aceasta era părintele protopresviter Stefan Zankow. Prelegerea de deschidere a noului rector a avut un răsunet puternic prin ideile sale creștine raportate la starea de față a lumii, prin argumentarea ei evanghelică și juridică și prin expunerea oratorică, însușiri pe care nu le-ar fi putut înmănușia nimeni altul într'un chip atât de temeinic. *Dreptul internațional din punct de vedere moral-creștin* — acesta a fost subiectul prelegerii — va rămâne una din cele mai frumoase prelegeri de deschidere, rostite de un rector al Universității sf. Clement de Ohrida. Lumea bulgară a avut prilejul să vadă o nouă și categorică afirmare a valorilor spirituale-creștine în vremurile de azi. Iar Biserica bulgară s'a simțit mângâiată și mândră de prestigiul neîntrecut, la care a ridicat-o slujitorul și odrasla crescută lângă sânul ei sfânt.

Din partea revistei *B. O. R.* noi îi trimitem toate urările de bine.

Diac. Gh. I. Moisescu

Religia în școli. — O problemă grea și mult discutată până acum și-a găsit deslegarea fericită și definitivă prin decretul-lege din anul trecut privitor la introducerea învățământului religios în școlile secundare de stat (licee). Timp de o jumătate de veac s'a dus lupta împotriva curenților ateiste care pătrunseseră în viața culturală bulgară scoțând religia din școală. De și Biserica ortodoxă bulgară n'a încetat să ceară îndepărtarea acestei stări nenorocite pentru poporul bulgar, indiferentismul religios al oamenilor politici n'a putut să înțeleagă însemnătatea acestei probleme vitale a națiunii, care este educația religioasă în școală.

Venirea la cârma statului a profesorului universitar B. Filoff, președintele Consiliului și ministrul instrucțiunii, a fost o binecuvântare dumnezeiască pentru poporul bulgar. Prin stăruințele personale ale d-sale, întreaga activitate a școalelor bulgare este îndreptată nu numai spre un miraj de știință pură, ci spre o educație a tineretului în duhul tradiției și al credinței creștine. Religia și-a găsit locul ei printre celelalte obiecte ale învățământului secundar, iar predarea ei a fost încredințată absolvenților Facultății

de Teologie din Sofia, cari au misiunea de a înființa pe lângă fiecare școală câte o societate a elevilor creștini ortodocși, în cari tineretul școlar va găsi un câmp larg și prielnic pentru o activitate idealistă spre binele poporului și încreștinarea vieții lui.

Un nou proiect de lege pentru organizarea Bisericii ortodoxe bulgare.—În vara anului 1940 Sf. Sinod a prezentat guvernului o nouă lege pentru organizarea Bisericii bulgare. Din pricina împrejurărilor grele prin care trece omenirea și care țin încordate aproape exclusiv atenția oamenilor de stat, noul proiect de lege n'a fost încă luat în cercetare de guvern. Totuși sunt câteva puncte în acest proiect care merită să fie arătate, întru cât dovedesc tendințele unei noi orientări în organizarea Bisericii ortodoxe bulgare.

Două lucruri de seamă atrag luarea aminte: *a)* ridicarea Bisericii bulgare la rangul de Patriarhat și *b)* largă participare a mirenilor în corporațiile electorale și judecătorești ale Bisericii. Prin ridicarea sa la rangul de patriarhat, Biserica bulgară va rupe cu amintirile triste ale trecutului apropiat, cu urmările shismeii din 1872 și își va găsi iarăși locul ei de moștenitoare a patriarhatelor vechi bulgare de la Târnova și Ohrida. Prin acceptarea mirenilor în viața Bisericii se pune capăt unei perioade sbuciumate de lupte neconținute în jurul principiului sobornicității în Biserica bulgară și se va ajunge din nou la o pace lăuntrică, atât de necesară pentru lucrarea rodnică a Bisericii în misiunea ei sfântă în mijlocul poporului credincios. S. S.

Conferința fraților ortodoxe bulgare. — În mănăstirea Rilschi a avut loc conferința fraților ortodoxe bulgare. În prezent în Bulgaria există 857 frații cu 50.073 de membri.

Percheziții la lojile masonice. — Poliția orașului Sofia a făcut percheziții la lojile masonice „Bon-Merit” și „Carmel”, confiscându-le arhivele. Treizeci de membri au fost arestați, fiind învinuți de activitate ilegală în lojile masonice.

Moartea mitropolitului Pavel. — La 6 Oct. 1940 a încetat din viață subit mitrop. Pavel de Stara-Zagora. Răposatul s'a născut la 1882, a făcut seminarul la Simferopol iar Academia Teologică la Petersburg. A tradus mai multe lucrări din teologia ortodoxă rusă. A fost hirotonit episcop în 1923. A fost blând, îngăduitor și milostiv, de aceea a fost mult iubit și stimat de toți cei ce l-au cunoscut.

Expoziție de pictură creștină. — Secțiunea societății internaționale „Pro Deo” din Sofia a organizat, cu binecuvântarea Sf. Sinod

al Bisericii bulgare, o expoziție de pictură creștină, în cele patru săli ale pinacotecii de stat aceea expoziție reprezintă o colecție bogată de reproduceri artistice după tablourile pictorilor celebri din apus și ruși, și a făcut o impresie excelentă (Пр. Р. nr. 21 [1940]).

Pr. D. B.

Liturghia în limba bulgară. — Sub titlul: *Da, liturghia în bulgărește!*, prot. Țv. Hristov publică în Пастырско Дѣло, organul uniunii fraților preoțești din Bulgaria un articol, prin care răspunde unui ziarist care socotise drept inovație în cult și profanare a Sf. Euharistiei faptul că unii preoți au cutezat să slujească Sf. Liturghie în limba bulgară. Chestiunea fiind de o deosebită importanță pentru noi cari am fost socotiți depărtați de ortodoxie fiindcă am înlocuit în cult limba slavă, care nu avea nimic comun cu latinitatea noastră, prin limba română, redăm în traducere o parte din acest articol:

„Motivele unor preoți de a sluji în bulgărește sunt următoarele: Apostolul Pavel spune lămurit și categoric: «Dacă mă rog în limbă necunoscută, duhul meu se roagă, mintea, însă, rămâne fără roadă. Și așa, ce este? Mă voi ruga cu duhul, mă voi ruga și cu mintea; voi cânta cu duhul, voi cânta și cu mintea. Fiindcă de vei binecuvânta cu duhul, cum va zice la mulțumirea ta *amin* acela, care este din prostime, când nu înțelege ce spui? Tu mulțumești bine, însă celălalt nu se luminează. Mulțumesc Dumnezeului meu, fiindcă mai mult decât voi toți grăesc în limbi: dar în biserică îmi place să grăesc cinci cuvinte pe înțeles, ca să învăț și pe alții, decât mii de cuvinte în limbă necunoscută».

Cine va nega faptul că limba slavă e limbă necunoscută pentru majoritatea credincioșilor? Ea e atât de necunoscută încât chiar și adversarul nu o înțelege, dacă nu poate să facă deosebire între limbile slavă bisericească și bulgară veche, pe care le identifică, afirmând verbal că frații Chiril și Metodie au tălmăcit cărțile de slujbă din grecește în limba bisericească slavă.

Ca atenția noastră să fie atrasă în biserică cu folos și cu luare aminte, e nevoie nu numai de lăcașuri mărețe, cântare armonică, ci și de limbă înțeleasă. Oare nu pentru aceasta s'au luptat popoarele în decursul veacurilor, împotriva teoriei celor trei limbi, că ar fi sfinte numai limbile: ebraică, greacă și latină? Astăzi nu mai există limbă sfințită sau nesfințită. Toate limbile sunt deopotrivă înaintea lui Dumnezeu. De aceea încă la Cincizecime Apostolii au binevestit fiecăruia în limba lui de naștere (Fapte, II, 8). Din această cauză astăzi Sfânta Scriptură este tradusă aproape în

toate limbile și dialectele care se vorbesc, ca fiecare să o citească și să o asculte în limba lui maternă.

Desigur că Sf. Sinod s'a condus după aceste considerente când a rânduit traducerea și editarea Sf. Scripturi, a Apostolului, Evangheliei, Paremierului, Molitfelnicului și Prohodului.

Ca să ne ținem strict de limba slavă bisericească ca de un clopot de unitate între popoarele slave, însemnează să ne înșelăm pe noi înșine. Experiențele istorice din trecutul apropiat și depărtat trebuie să ne învețe și să ne deschidă ochii că aceasta este o idee iluzorie care nu a dat și nu va da vreodată rezultate politice.

A se afirma că sf. Euharistie nu trebuie să se traducă în bulgărește deoarece s'ar «profana», înseamnă să se nedreptățească limba literară bulgară și să se verse apă la moara celor trei limbi. Opreliștea însemnează a huli frumoasa limbă literară bulgară, însemnează a se arunca testamentul părintelui Paisie de a citi și a scrie în limba lui.

De aceea, în timpul de astăzi, când atât de curat se aude strigătul poporului nostru pentru o tot mai puternică introducere a limbii bulgare vorbite în cultul particular și public, publicații ca aceea a ziaristului în chestiune sunt adevărate anacronisme care ne inspiră gânduri triste și ne forțează să spunem: «Doamne, nu le socoti păcatul acesta»!

După ce Sf. Sinod a făcut atât de mult pentru introducerea limbii bulgare în cultul divin, să nădăjduim că el nu se va opri aici, ci va da o traducere bulgară exactă și a sf. Liturghii. Până atunci cred că nu e o greșală a se îngădui preoților, care doresc, să slujească după traducerea neuitaților ierarhi, care, de altfel, de multă vreme se săvârșește oficios în multe părți ale regatului".

Pr. N. M. N.

CEHIA

Pomenirea prof. V. Șesan. — În catedrala ortodoxă din Praga s'a slujit un parastas pentru odihna sufletului preotului Dr. Valerian Șesan, vestitul canonist, fost profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți, și un mare prieten al Bisericii ortodoxe din Cehoslovacia.

Parastasul a fost săvârșit în limba română. Doamna Vera Mora-Șesan, fiica răposatului profesor, cunoscuta cântăreață de operă și profesoară la școala superioară de muzică din Praga, a organizat pe lângă comunitatea bisericii ortodoxe din Praga un fond numit: „Fondul canonistului român Dr. V. Șesan“ pentru ajutorarea Românilor ortodocși din Cehoslovacia (Гланик, nr. I [1941] p. 22).

Pr. P. I.

CHINA

Starea înfloritoare a bisericii ortodoxe. — Cu toată primejdia războiului, adunarea ortodoxă chineză și rusă, lărgeste puțin câte puțin cercul înrâurilor sale. Astfel în orașul Șipu, unde sunt aproape 1000 de Chinezi ortodocși, s'a făcut o parohie bunicică. Prin stăruința preotului chinez, s'a deschis un centru de catehizare. În Sanhay, Tjankin și Peking se află câte o școală chinezească pentru copiii ortodocși. Se predă în limba chineză. Aici se săvârșește și sfânta liturghie în limba slavonă și chineză. Afară de asta misia ortodoxă din Peking tipărește manuale și cărți de slujbă în limba chineză. În eparhia din Peking sunt 17 parohii 4 mănăstiri, 5 paraclise și 23 cimitire (Гласник, nr. 14 [1940] p. 571).

Pr. P. I.

CIPRU

Raporturile dintre Biserica și autoritățile engleze. — Indată după izbucnirea războiului italo-grec a avut loc un schimb de vizite între arhiepiscopul locotenent al Ciprului, mitropolitul Leontie al Pafosului, și autoritățile engleze ale insulei. Cu acest prilej s'au manifestat sentimente reciproce de prietenie și de solidaritate. Se știe că, în ultimii zece ani, se rupsese orice legătură între Biserica Ciprului și autoritățile engleze Църковенъ вестникъ nr. 48, Sofia, 1940.

Pr. N. M. N.

CONSTANTINOPOL

O descoperire prețioasă. — În Biserica Sf. Sofia din Constantinopol, în partea de miază-zi a altarului, s'au descoperit două icoane mari lucrate în mozaic. Una înfățișează pe Sfânta Născătoare de Dumnezeu „Mai presus de cât cerurile“, iar alta pe un înger. Sfânta Născătoare șade pe prestolul de aur cu Dumnezeescul prunc în brațe.

Ingerul este cu mult mai mare având aripi și zugrăvit în culori deosebit de frumoase. Se crede că icoana îngerului este din vremea lui Iustinian, iar icoana Maicii Domnului, din ultimii ani ai erei bizantine. Гласник nr. 22 [1940], p. 811.

Pomenirea patriarhului Chiril Lucaris. — Precum se știe patriarhul Constantinopolului Chiril Lucaris era de neam din insula Creta. Prea Fericitul Patriarh ecumenic Veniamin care înainte de a fi ales în scaunul Marei Bisericii, a ocârmuit biserica din Creta, a hotărât ca în fiecare an la 7 Iulie (anu morții mucenicești a patriarhului Chiril) să se facă slujba parastasului în toate bisericile din Creta.

Pr. P. I.

FINLANDA

Mănăstirea Noul Valaam. — Călugării din mănăstirea Valaam depe lacul Ladoga, care au fugit de năvălirea bolșevicilor, au izbutit să întemeeze pe pământul finlandez o mănăstire ce se va numi „Noul Valaam”. Călugării au și început să clădească biserica și chiliile unde se vor adăposti.

Se spune că din vechiul Valaam, călugării au putut să scape o parte din bibliotecă și toate veșmintele și odoarele sfinte (Гласник, nr. 23-24 [1940] p. 869).

Un dar sfânt. — Finlandezii, care au părăsit insula Hanko din pricina năvălirii armatei sovietice, au lăsat la plecarea lor în fiecare casă câte o evanghelie în limba rusă. Soldații sovietici, precum scrie *Oekumenische Presse*, când au venit și au găsit acest „dar sfânt”, l-au primit cu multă bucurie și au început să cetească cu nesațiu cuvântul Domnului lăsat nouă prin pana sfinților săi Apostoli și Ucenici. (Гласник, nr. 15 [1940] p. 602). Pr. P. I.

FRANȚA

Facultatea rusă de teologie din Paris. Facultatea rusă de teologie și-a reluat activitatea la Paris cu următorii profesori: protoereul Bulgacov, arhimandritul Ciprian, Kartașov și Ilin. Profesorii Zencovski, Leon Zender și preotul Liperovski sunt într'un lagăr de concentrare, Църковенъ вестникъ nr. 45 Sofia, 1940.

Cu câteva zile înainte evacuării Parisului. Institutul teologic rus împlinea 15 ani dela înființarea sa. Din anunțul Institutului se vede că erau în total 168 de studenți, dintre care 91 absolvenți. Institutul are 18 studenți, dintre care unul din Iugoslavia, patru din Bulgaria, unul din Elveția, doi din Anglia și unul din America. Гласник, nr. 14 [1940] p. 570.

Mângâiere în credință. — Intr'un apel semnat de soldații dintr'un lagăr de concentrare și îndreptat către creștinii din Franța s'au spus și următoarele cuvinte: „Ne îndreptăm gândul către creștinii din Franța, către frații noștri întru Hristos. După nenorocirile mari numai Hristos este puterea și nădejdea noastră. În fiecare dimineață ascultarea cuvântului Domnului, cântecele și rugăciunile noastre, inspirate de Duhul, întăresc credința și convingerea noastră în victoria Domnului. Când pășim către sf. Impărtașanie simțim o recunoștință fără margini față de Dumnezeuul nostru mântuitor și față de Biserică, fiindcă ea, după marile încercări, la cari a fost supusă, a păstrat tezaurul neprețuit al credinței”, Църковенъ вестникъ nr. 48, Sofia, 1940. Pr. N. M. N.

LITUANIA

Lupta împotriva Bisericii. — Noul guvern lituan de nuanță comunistă a început să ducă o politică de luptă fățișă împotriva religiei, anulând concordatul cu Vaticanul, scoțând din serviciul statului pe profesori și pe toți preoții militari atât ortodocși, cât și catolici, ori protestanți. (Гласник, nr. 18 [1940] p. 692).

Pr. P. I.

Situația Bisericii în fosta Polonie. — După prăbușirea statului polon, au apărut semne de anarhie în eparhia Varșoviei. Ucrainenii au organizat în mod samovolnic Rada bisericească. Ei cereau îndepărtarea mitropolitului Dionisie de la conducerea Bisericii, acceptându-l numai cu condiția asigurării ucrainizării Bisericii. Între altele ei voiau să se numească un comisar al guvernului german pe lângă mitropolitul Dionisie, numirea profesorului I. Oghienco ca secretar eparhial și îndepărtarea tuturor persoanelor numite de guvernul polon, ca arhiereul Timotei și altele.

La 5 Octombrie 1939, s'a ținut în orașul Holm un congres eparhial, la care au luat parte în mare număr politicieni ucraineni din Volinia și Galiția. Congresul și-a exprimat dorința „să se reînființeze eparhia Holmului cu un episcop ucrainian în frunte”, arătându-și împotrivirea față de centrele bisericești rusești.

Mitropolitul Dionisie, văzându-se în neputință de a mai conduce Biserica, a scris arhiepiscopului Serafim din Berlin o scrisoare la 9/22 Noembrie 1939, rugându-l să vină la Varșovia și să ia conducerea Bisericii ortodoxe polone.

Dar a doua zi mitropolitul Dionisie, la cererea comitetelor ucrainene și rusești a trimis a doua scrisoare, către arhiepiscopul Serafim, în care, îi arăta imposibilitatea existenței autocefaliei Bisericii ortodoxe polone, și-l ruga din nou să vie cât mai curând la Varșovia „să ia sub conducerea sa acea parte din fosta Polonie, care se află anexată la statul german”.

Astfel, conducerea Bisericii a luat-o asupra sa arhiepiscopul Serafim, care venea deseori la Varșovia. Între timp organizațiile ucrainene căutau să asigure ucrainizarea vieții bisericești, dar Rușii se opuneau, cerând să fie scoși de sub conducerea Radei bisericești, însă nu erau organizați ca Ucrainenii cu care s'au asociat și unii uniți din Galiția și Volinia.

Treptat, mitropolitul Dionisie a intrat în înțelegere cu ucrainenii, care au consimțit ca să vină iarăși în fruntea Bisericii fără ca să mai aibă pe lângă el și un comisar al guvernului. Totodată

arhiereul Timotei din polonizator devenea ucrainizator, iar prof. Oghienco devenea episcop.

Iar în ziua de 23 Septembrie 1940, guvernatorul Frank a primit în audiență oficială la Cracovia, pe mitropolitul Dionisie, care a sosit împreună cu prof. Oghienco și alți reprezentanți ai comitetului central ucrainian în frunte cu prof. Cubinovici, spre a-l confirma ca ocârmuitor al Bisericii ortodoxe din guvernământ.

Mitropolitul Dionisie, primind confirmarea, a declarat că va stabili ierarhia canonică pe teritoriul polon și-l va hirotoni de episcop al Holmului pe prof. I. Oghienco, care i-a făgăduit și credincioșie.

Apoi mitropolitul Dionisie a arătat că binele și prosperitatea Bisericii ortodoxe în guvernământ, care se compune aproape numai din credincioși ucraineni, cere ca acea Biserică să fie împărțită în trei eparhii ucrainene: Varșovia-Radom (ucraino-rusă) Holm-Podlesie și Cracovia-Lemcovșcina cu episcopi ucraineni în frunte.

Guvernatorul Frank a dat toate asigurările că Biserica ortodoxă polonă va avea neconținut sprijinul Statului și că va stăruii pentru propășirea ei. Apoi și-a arătat încrederea că noua ordine politică va contribui și la propășirea poporului ucrainean.

Mitropolitul Dionisie a adus mulțumiri guvernatorului „pentru toate cele ce a făcut în numele marelui conducător Adolf Hitler pentru Biserica ortodoxă”.

Mărți 24 Septembrie mitropolitul Dionisie a sosit la Varșovia și a luat în primire conducerea eparhiei Varșoviei.

În urma acestora, Biserica ortodoxă din fosta Polonie va avea trei eparhii: una ruso-ucraineană și două ucrainene (Церковная Жизнь, nr. ... [1940] pp. 138—141).

Hirotonie de episcop ucrainian. — În ziua de 20 Octombrie 1940, în orașul Holm (Polonia), a avut loc hirotonia profesorului Ilarion Oghienco, cunoscut ca mare dușman al Rușilor, în treapta de episcop al Holmului. La hirotonie au luat parte: mitropolitul Dionisie, arhiepiscopul Savatie și episcopul Timotei. Iar la 3 Noiembrie 1940 a avut loc instalarea noului hirotonit (Пр.Р. nr. 21 [1940]).

Pr. D. B.

SFÂNTUL SINOD AL SFINTEI BISERICI ORTODOXE ROMÂNE

SESIUNEA ORDINARĂ DIN ANUL 1940

Ședința din ziua de 2 Dechemvrie

SUMARUL ȘEDINȚEI

Ședința se deschide cu ceremonialul obișnuit. La orele 10 dimineata se oficiază în biserica Sfintei Patriarhii Te-Deumul pentru deschiderea sesiunii. Iau parte: I. P. S. Patriarh Dr. Nicodim, Președintele Sfântului Sinod, Domnul Profesor Traian Brăileanu, Ministrul Educației Naționale, Cultelor și Artelor, Domnul Vladimir Dumitrescu, Secretarul General al Ministerului Cultelor și Artelor și toți PP. SS. Membrii prezenți la ședință ai Sfântului Sinod.

După Te-Deum se trece în sala de ședințe a palatului patriarhal. I. P. S. Patriarh D. D. Nicodim ocupă scaunul prezidial, iar Domnul Ministru Profesor Traian Brăileanu citește Decretul prin care se declară deschisă sesiunea ordinară a Sfântului Sinod din toamna anului 1940. Citirea Decretului se termină în aclamațiile PP. SS. Membrii pentru M. S. Regele Mihai I și Domnul General Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român.

I. P. S. PATRIARH NICODIM, președintele Sfântului Sinod, deschide ședința rostind următoarea cuvântare:

«Dela sesiunea trecută a Sfântului Sinod și până astăzi s'au deslănțuit asupra Țării și neamului nostru românesc evenimente care ne-au zguduit sufletele tuturor. Țara noastră a fost sfâșiată, la Răsărit, răpindu-ni-se Basarabia, la Miazănoapte, Maramureșul și o parte din Bucovina, la Apus, o parte din Ardeal, iar la Miazăzi, Dobrogea-Nouă. Niciodată asupra țării noastre nu s'au abătut cu atâta furie evenimente așa de grozave. Peste ele a mai venit și cutremurul din noaptea din 9—10 Noemvrie 1940 dărâmând atâtea biserici și instituții publice precum și nenumărate case din satele și orașele noastre.

Toate acestea ne-au umplut sufletele de durere și numai Dumnezeu poate să ne mângâie.

În împrejurările acestea grele ne-au venit și evenimente îmbucurătoare. Astfel urcarea pe Tron a M. S. Regelui Mihai I este un eveniment de mare nădejde pentru viitorul neamului nostru, iar venirea la cârma Statului a Domnului General Ion Antonescu, un om energetic, priceput și cu multă dragoste de țară, ne dă încrederea că prin ajutorul lui Dumnezeu vom izbuti să ne vedem iarăși țara refăcută.

Pentru toate acestea însă se cere din partea tuturor o muncă încordată și stăruitoare, iar mai pre sus de toate rugăciuni către Atotputernicul Dumnezeu ca să se milostivească asupra noastră.

Iată Prea Sfințiți Părinți în ce împrejurări ne-am întrunit noi acum, ca să ducem la bun sfârșit lucrările trecute spre rezolvare pe ordinea de zi a sesiunii actuale.

Înainte de a încheia țin de datorie să mulțumim Domnului Ministru pentru osteneala ce și-a luat de a pregăti lucrările pentru deschiderea Sf. Sinod și de a veni aici ca să citească Decretul de convocare, însoțit de D-l Secretar General al Cultelor.

Urăm din toată inima viață îndelungată și domnie glorioasă Majestății Sale Regelui Mihai I.

Urăm din tot sufletul izbândă deplină în munca încordată pentru ridicarea țării și a neamului întreprinsă de Domnul General Ion Antonescu, Conducătorul Statului și de către înaltul Guvern».

Propune apoi să se trimită M. S. Regelui Mihai I și Domnului General Ion Antonescu Conducătorul Statului, următoarele telegrame:

Majestății Sale Regelui Mihai I

București

«Sfântul Sinod, întrunit în sesiune ordinară pentru întâia oară dela urcarea Majestății Voastre pe tronul României, roagă călduros pe Dumnezeu Atotputernicul să Vă dăruiască sănătate și domnie îndelungată și glorioasă, pentru bucuria și propășirea sfintei Biserici, pentru întregirea pe vecie a Patriei și unirea sub sceptrul Majestății Voastre a tuturor Românilor, mai mult de cât sub Mihai Viteazul și Ferdinand I. Să trăiți, Sire, pururea sănătos și glorios, să trăiască Majestatea Sa Regina Elena, augusta Voastră Mamă, a căreia revenire în țară este bucuria întregii suflări românești».

*

Domnului General Ioan Antonescu, Conducătorul Statului Român și Președintele Consiliului de Miniștri, București.

«Sfântul Sinod, întrunit în sesiune ordinară, roagă pe Dumnezeu Atotputernicul să Vă dăruiască sănătate și puteri îndestulătoare, ca să puteți cârmui nava statului român prin valurile furtunoase ale vremilor de față, la limanul dorit al întregirii neamului și patriei. Biserica, cu rugăciunile și cu toate puterile ei de lucru este cu Domnia-Voastră și cu Guvernul Țării și dorește ca munca și strădaniile ce depuneți să Vă fie încununuate cu izbândă deplină».

Sf. Sinod aprobă textele telegramelor și dispune să fie expediate de urgență.

Domnul Profesor Traian Brăileanu, Ministrul Educației Naționale, Cultelor și Artelor, mulțumește pentru cuvintele

adresate înaltului Guvern de către I. P. S. Patriarh în numele Sfântului Sinod și spune că mai are de adăugat că în țara noastră s'au petrecut schimbări nu numai de suprafață ci și unele mai adânci. Este vorba de mișcarea legionară menită să aducă o prefacere sufletească și să închege o mai strânsă legătură între Stat și Biserică. Această mișcare legionară consfințită prin jertfa atâtor suflete, stă astăzi la baza ordinei de Stat. Spune apoi, că dorința înaltului Guvern este ca ideea de jertfă să stea la temelie muncii pentru ridicarea Bisericii noastre și afirmarea credinței strămoșești. Dorește spor la muncă și roagă Sfântul Sinod să fie încredințat că va urmări cu interes toate hotărârile ce le va lua pentru ridicarea vieții sufletești a Bisericii și a neamului nostru românesc.

Se intră în ordinea de zi.

P. S. Arhiepiscopul Galaction Silistreanu, secretar de ședință, dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Nicodim; II. PP. SS. Mitropoliți: Irineu al Moldovei și Sucevei și Tit al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Grigore al Hușilor, Dionisie al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Gherontie al Constanței, Partenie al Armatei și Policarp al Americii; PP. SS. Arhiepiscopii: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploșteanul, Galaction Silistreanu, Efrem Tighineanu, Valeriu Botoșăneanu, Emilian Târgovișteanu și Evghenie Suceveanu; absenți: I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei, Râmnicului și Severinului; iar în concediu: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, PP. SS. Episcopi: Cosma al Dunării de Jos și Andrei al Aradului.

Concedii.

1. Tem. Nr. 2042/940. P. S. Episcop Andrei Mageru cere concediu pentru întreaga sesiune din motive de sănătate.

2. I. P. S. Mitropolit Dr. Nicolae al Ardealului cere concediu dela ședința Sfântului Sinod din ziua de 2 Decembrie 1940.

Se ia act și se acordă concediile cerute.

Comunicări

1. Tem. Nr. 2050/940. Domnul Ministru al Educației Naționale, Cultelor și Artelor, Profesor Traian Brăileanu, depune din partea înaltului Guvern un memoriu compus din 30 puncte «spre binevoitoarea examinare, dreaptă și grabnică deslegare», de către Sfântul Sinod.

Sfântul Sinod hotărăște:

Biroul va multiplica memoriul depus de Domnul Profesor Traian Brăileanu Ministrul Educației Naționale, Cultelor și Artelor, urmând a fi repartizat celor patru comisiuni și PP. SS. Membrii vizati, spre cercetare și referire.

2. Tem. Nr. 1770/940. Episcop al Maramureșului, roagă Sf. Sinod să intervină la Onor. Guvern, ca pe cale diplomatică să mijlocească pentru încetarea prigoanei împotriva Românilor din

Ardealul cedat Ungariei și restituirea bunurilor Episcopiei Maramureșului, asigurându-se totodată putința P. S. Episcop de a-și continua activitatea în Maramureș. (Anexe: tem. 1908, 1806/1940).

Se trimite spre studiere și referire Comisiunii Afacerilor Externe.

3. Tem. Nr. 2001/940. Episcopia Romanului propune ca în parohiile unde bisericile sunt improprii din pricina cutremurului, serviciul divin să se officieze în capele improvizate ca în timp de campanie.

Se trimite spre studiere și referire Comisiunii pentru doctrină și viață religioasă.

4. Tem. Nr. 1998/940. Referatul Consilierului juridic al Sf. Patriarhii prin care propune convocarea Sf. Sinod în vederea încheierii unui împrumut de la Banca Națională pentru repararea bisericilor din țară deteriorate de cutremur.

Se trimite la aceeași comisie.

5. Tem. Nr. 1816/940. Cererea d-lui Nicolae Solomonescu din București, de a se interveni la autoritățile în drept ca evreilorbotezați de 30 ani să nu li se mai pretindă origina etnică. Anexe tem. Nr. 1909/940.

Se trimite spre studiere și referire la aceeași Comisiune.

6. Tem. Nr. 2064/940. Mitropolia Bucovinei cu adresa Nr. 3166/940, roagă Sfântul Sinod să revoace hotărârea Consiliului Central Bisericesc prin care acea Mitropolie este oprită a administra bunurile fostei eparhii a Hotinului.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii canonică juridică și pentru disciplină.

7. Tem. Nr. 2043/940. Sf. Mitropolie a Moldovei și Sucevei roagă a se hotărî să nu se mai hirotonisească pe viitor candidații la preoție fără satisfacerea serviciului militar.

Se trimite la aceeași comisiune.

8. Tem. Nr. 10 23/940. Biroul Sfântului Sinod comunică comisiiei canonică-juridică și pentru disciplină să execute partea două din hotărârea sinodală de la 12 Iunie a. c., adică să întocmească un memoriu pentru introducerea în Codul Civil a obligativității căsătoriei religioase. (Anexe: Intregul dosar al chestiunii).

Se trimite la aceeași comisiune.

9. Tem. Nr. 1917/940. Episcopia Constanței înaintează dosarul cauzei disciplinare a preotului Gh. Bălășel, recăsătorit și despărțit în prezent. Anexe: Două dosare.

Se trimite la aceeași comisiune.

10. Tem. Nr. 1504/940. Episcopia Romanului roagă să se ia în discuțiunile Sfântului Sinod chestiunea preoților recăsătoriți, dându-se norme care să se aplice în toate eparhiile. Anexe: Tem. Nr. 1902/940.

Se trimite spre studiere și referire la aceeași Comisiune.

11. Tem. Nr. 1529/940. Arhiepiscopia Bucureștilor înaintează adresa Ministerului Cultelor Nr. 40.529/940, împreună cu

decizia ministerială prin care se interzice clericilor de a participa la conducerea cooperativelor. (Anexe: Tem. Nr. 627, 644, 781, 878, 396/935; 1897/940).

Se trimite la aceeași comisiune.

12. Tem. Nr. 1831/940. Episcopia Romanului cere să se soluționeze situația preoților refugiați basarabeni precum și chestiunea acordării de sesii parohiale. Anexe: Tem. Nr. 1896, 1989/940.

Se trimite la aceeași comisiune.

13. Tem. Nr. 1786/940. Episcopia Argeșului face cunoscut că a transformat mănăstirea de călugări Turnu, în mănăstire de călugărițe. Anexe: 1894/940.

Se trimite la aceeași comisiune.

14. Tem. Nr. 1805/940. Sf. Mitropolie a Bucovinii roagă a se lua măsuri ca la noua organizare a Bisericii, averile Fondului bisericesc al Bucovinii să intre în administrația nemijlocită a Bisericii. Anexe: Tem. Nr. 1586, 1893/940.

Se trimite la aceeași comisiune.

15. Tem. Nr. 1769/940. Telegrama P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului prin care cere să i se facă investitura pentru Timișoara odată cu a I. P. S. Mitropolit al Bucovinii și a P. S. Episcop al Hușilor.

Se trimite la aceeași comisiune.

16. Tem. Nr. 1922/940. Adresa Ministerului Cultelor și Artelor prin care cere să se șteargă imediat din toate bisericile, mănăstirile și localurile Bisericii, chipul și numele ex-regelui Carol II.

17. Tem. Nr. 1921/940. Mitropolia Olteniei roagă Sfântul Sinod să delibereze asupra adresei Ministerului Cultelor nr. 52.106/1940 și să hotărască cele ce va socoti de bine.

Se trimite la aceeași comisiune.

18. Tem. Nr. 1617/940. Ministerul Cultelor și Artelor înaintează decizia Nr. 35861/940, privitoare la taxele epitrahilului și sancționarea clerului.

19. Tem. Nr. 1482, 1515, 1524 și 1532/940. Arhiepiscopia Bucureștilor, Episcopiile: Aradului, Timișoarei și Asociația Generală a Clerului protestează contra deciziei Ministerului Cultelor nr. 35.861/1940, întru cât se îngerează în treburile interne ale Bisericii și de aceea cer Sf. Sinod să o ia în deliberare.

Se trimite la aceeași comisiune.

20. Tem. Nr. 1673/940. Consiliul Central Bisericesc înaintează adresa Mitropoliei Bucovinii Nr. 911/940, prin care aduce la cunoștință că bunurile materiale ale Episcopiei Hotinului cad în succesiunea mitropoliei Bucovinii. Anexe: Tem. Nr. 1900/940.

Se trimite la aceeași comisiune.

21. Tem. Nr. 1459 și 1671/940. Consiliul Central Bisericesc înaintează adresele P. S. Episcop Dionisie al Cetății Albe-Ismail, delegat cu conducerea eparhiei Argeșului, Nr. 84449 și 5129, prin care arată că n'a desființat organizația eparhiei Cetății

Albe-Ismail și cere să i se lase spre administrare pădurea fostei Episcopii a Ismailului, iar din venitul ei să i se dea o diurnă de reprezentare și posibilitatea de a ajuta pe refugiații basarabeni. Anexe: Tem. 1899, 1523 și 1474/940.

Se trimite la aceiași comisiune.

22. Tem. Nr. 1771/940. Episcopia Oradei aduce la cunoștință că și-a mutat reședința la Beiuș, cu întreg inventarul mobil. Anexe: tem. Nr. 1905/940.

Se trimite la aceeași comisiune.

La orele 12 I. P. S. Președinte ridică ședința, anunțând pe cea viitoare pentru azi la orele 17.

(ss) † **NICODIM**

PREȘEDINTE

PATRIARH

(ss) † **GALACTION SILISTREANUL**

Secretar

Ședința II-a din ziua de 2 Dechemvrie

SUMARUL ȘEDINȚEI

Ședința se deschide la orele 17,30, sub președinția I. P. S. Patriarh Dr. Nicodim.

Secretar de ședință: P. S. Arhiereu Galaction Silistreanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Nicodim, II. PP. SS. Mitropoliți: Irineu al Moldovei și Sucevei și Tit al Bucoviniî; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Dionisie al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradei, Gherontie al Constanței, Partenie al Armatei și Policarp al Americii; PP. SS. Arhieri: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploșteanul, Galaction Silistreanul, Efrem Tighineanul, Valerie Botoșăneanul, Emilian Târgovișteanul și Evghenie Suceveanul; absenți: I. P. S. Mitropolit al Olteniei și PP. SS. Episcopi: Grigore al Hușilor și Vasile al Maramureșului; iar în concediu: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului; PP. SS. Episcopi Cosma al Dunării de Jos și Andrei al Aradului.

P. S. Arhiereu Galaction Silistreanul dă citire sumarului ședinței precedente, care, pus la vot.

Se verifică și se aprobă.

Se intră în ordinea de zi.

Comunicări:

P. S. Policarp al Americii aduce la cunoștința Sf. Sinod că ne mai existând opreliștea care l-a reținut până acum în țară, a făcut demersurile necesare spre a se reîntoarce la Eparhie în America.

Totdeodată prezintă un memoriu în scris, cuprinzând doleanțele Episcopiei, Misionare din America și roagă Sf. Sinod să-l ia în dezbateră chiar în actuala sesiune, spre a se rezolva chestiunile pendinte înainte de plecarea P. S. Sale în America.

Sfântul Sinod ia act de declarația P. S. Episcop Policarp al Americii, iar memoriul se trimite spre cercetare și referire la comisiunea afacerilor externe, care va lucra sub președinția I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii.

P. S. Episcop Partenie al Armatei, Raportorul comisiunii canonică-juridică și pentru disciplină, citește următoarele referate:

1. Tem. Nr. 2053/940, asupra cauzei disciplinare a preotului Gh. Bălășel, dela parohia Regina Maria din Balcic, condamnat de Consistoriul Mitropolitan din București la pedeapsa: oprirea totală de la săvârșirea serviciilor religioase, pentru că după ce s'a divorțat de prima soție s'a recăsătorit.

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii și P. S. Episcop Gherontie al Constanței, Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii hotărăște:

Respinge cererea preotului Gh. Bălășel de a fi repus în drepturile sale și confirmă sentința dată de Consistoriul Mitropolitan din București, întru cât este conformă cu sfintele canoane și hotărârile anterioare ale Sfântului Sinod.

2. Tem. Nr. 2054/940. Asupra adresei Episcopiei Romanului Nr. 4785/940, prin care roagă să se lămurească situația preoților văduvi și recăsătoriți, mai ales a acelor care au copii mici.

Comisiunea propune iar Sfântul Sinod primindu-o, hotărăște:

PP. SS. Chiriarhi sunt îndrumați să respecte întru totul hotărârile anterioare ale Sfântului Sinod și când vor fi sesizați de atari cazuri de preoți recăsătoriți, le vor lua în cercetare și vor aplica prevederile sfintelor canoane.

3. Tem. Nr. 2056/940. Asupra adresei Mitropoliei Ungro-Vlahiei Nr. 12.257/940, prin care roagă Sf. Sinod să avizeze asupra deciziei Minist. Cultelor Nr. 40.529/940, prin care se interzice în mod absolut membrilor clerului de a participa la conducerea Cooperativelor.

Sfântul Sinod hotărăște:

Sfântul Sinod ia act de decizia Ministerului Cultelor Nr. 40.529/940, întru cât în parte ea este conformă cu hotărârea Sfântului Sinod din 20 Martie 1935, prin care preoții au fost oprți de a mai fi în consiliile societăților cooperatiste sau ale instituțiilor bancare, administratori delegați, casieri sau mănuitori de bani. Constată însă că nu i-au oprit de a face parte din organele îndrumătoare ale instituțiilor cooperatiste, ținând seama de marele servicii aduse de preoțime economiei țărănești.

Intru cât însă Ministerul Educației Naționale, Cultelor și Artelor a precizat prin decizia Nr. 46.495/940, publicată în Monit. Of. nr. 232 din 4 Oct. 1940, în care corporațiunile cooperatiste pot activa preoții, se va comunica spre știință și executare tuturor Eparhiilor.

4. Tem. Nr. 2057/940. Asupra adresei P. S. Episcop Dionisie Loctiitor al eparhiei Argeșului, Nr. 5398/940, prin care face

cunoscut că a transformat mănăstirea de călugări Turnu în mănăstire de călugărițe.

In urma discuțiilor la care iau parte P. S. Episcop Dionisie al Cetății Albe-Ismail și P. S. Episcop Policarp al Americii, Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii, hotărăște:

Intru cât P. S. Episcop Dionisie nu este titular la episcopia Argeșului, ci numai locțiitor și ținând seama că art. 121 din Statutul legii pentru organizarea bisericii ortodoxe române prevede că în timpul vacanței episcopale nu se pot face înoiri sau schimbări, Sfântul Sinod nu aprobă transformarea mănăstirii de călugări Turnu în mănăstire de călugărițe.

5. Tem. Nr. 2058/940. Asupra adresei episcopiei Romanului Nr. 5482/940, prin care cere să se soluționeze situația preoților basarabeni refugiați și repartizați la parohii și cari pretind să li se acorde sesii parohiale în mod gratuit.

In urma discuțiilor care au loc, Sfântul Sinod hotărăște:

1. Intru cât preoții refugiați sunt plasați cu titlul provizoriu și ca ajutători pe lângă parohii titulari, nu li se poate satisface cererea de a li se acorda spre folosință în mod gratuit case și sesii parohiale.

2. Li se va putea da însă în arendă terenurile de prisos care nu fac parte din sesie, urmând ca în caz de licitație, ei să fie preferați la ofertele de preț egal.

6. Tem. Nr. 2059/940. Asupra adresei Sf. Mitropolii a Moldovei Nr. 11.360/940, prin care propune ca pe viitor candidații la hirotonie să facă dovada că au satisfăcut serviciul militar activ.

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh, I. P. S. Irineu Mitropolitul Moldovei. PP. SS. Episcopi Gherontie al Constanței și Nicolae al Oradiei, Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii, hotărăște:

Sfântul Sinod nu-și însușește propunerea Sf. Mitropolii a Moldovei și Sucevei intru cât, potrivit legilor în vigoare, tinerii teologi ai tuturor cultelor sunt scutiți condițional de serviciul militar activ până la vârsta de 27 ani.

7. Tem. Nr. 2060/940. Asupra telegramei P. S. Episcop Vasile Lăzărescu, prin care roagă a se interveni locului în drept pentru a fi investit episcop al Timișoarei unde a fost ales.

Comisiunea propune, iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Se va interveni la Inaltul Guvern pentru grăbirea investițiilor nouilor aleși în scaunle dela Bucovina, Huși și Timișoara, intru cât situația de provizorat este dăunătoare bunului mers al bisericii.

P. S. Arhiepiscopul Emilian Târgovișteanul, raportorul comisiunii pentru doctrină și viața religioasă, citește următoarele referate:

1. Tem. Nr. 2061/940. Asupra cererii d-lui N. Solomonescu, prin care roagă să se intervină la forurile în drept ca toți evreiibotezați înainte cu 30 ani să fie scoși de sub prevederile decretului lege Nr. 2650 din 8 August 1940.

Comisiunea propune, iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:
Intru cât botezul primit de evrei nu poate infirma legile și dispozițiunile în vigoare privitoare la ocrotirea rasei, petiționarul va fi îndrumat să-și reclame drepturile civile și politice pe căile legale.

2. Tem. Nr. 2062/940. Asupra adresei episcopiei Romanului Nr. 6633/940, prin care propune să se aprobe ca în localitățile unde s'au dărâmat ori s'au ruinat bisericile și nu se mai poate sluji în ele, să se poată săvârși sfintele slujbe în capele improvizate ca în timp de campanie.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:
Se aprobă ca în localitățile unde s'au dărâmat bisericile sau ele s'au stricat în așa măsură că nu se mai poate sluji, să se facă sfintele slujbe în capele improvizate ca în timp de campanie.

Terminându-se ordinea de zi, I. P. S. Președinte ridică ședința la orele 19, anunțând pe cea viitoare pentru mâine, Marți, 3 Dechemvrie orele 10 dimineața.

(ss) † NICODIM

PREȘEDINTE
Patriarh

(ss) † GALACTION SILISTREANUL

Secretar

Ședința din ziua de 3 Dechemvrie

SUMARUL ȘEDINȚEI

Ședința se deschide la orele 10 dimineața sub președinția I. P. S. Patriarh Dr. Nicodim.

Secretar de ședință: P. S. Arhiereu Galaction Silistreanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Nicodim; II. PP. SS. Mitropoliți: Irineu al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului, Tit al Bucovinii și Nifon al Olteniei, Râmnicului și Severinului, PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Grigore al Hușilor, Dionisie al Argeșului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Gherontie al Constanții, Partenie al Armatei, Vasile al Maramureșului și Policarp al Americii; PP. SS. Arhieri: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploșteanul, Galaction Silistreanul, Efrem Tighineanul, Valerie Botoșăneanul, Emilian Târgoviștenul și Evghenie Suceveanul; iar în concediu: PP. SS. Episcopi: Cosma al Dunării de Jos și Andrei al Aradului.

P. S. Secretar citește sumarul ședinței precedente.

La sumar ia cuvântul P. S. Episcop Vasile Lăzărescu care roagă ca în intervenția ce se va face către înaltul Guvern pentru grăbirea investiturii nouilor aleși să se adauge la locul potrivit următoarea motivare pentru Episcopia Timișoarei:

«Cu deosebire este necesar să se facă pe cât mai grabnic cu putință investitura și instalarea Episcopului ales și întărit la Timișoara unde interese superioare bisericesti și naționale cer ca nou alesul Episcop să-și ocupe cât mai curând scaunul.

La Timișoara noua Episcopie abia înființată, cu consilieri neinițiați îndeajuns în chestiunile administrației centrale ale unei Episcopii și cu atâtea greutăți inerente începutului, nu mai poate rămâne mult timp fără să-și aibă în fruntea sa pe titularul ales, de cât cu păgubirea prestigiului autorității bisericești și de Stat și a demnității românești în această regiune de graniță cu atâția minoritari.

«Nemulțumirea pricinuită de întârzierea instalării poate aduce cu sine chiar dureroase defecțiuni confesionale».

Sfântul Sinod hotărăște:

Aprobă complectarea sumarului ședinței precedente cu propunerea făcută de P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului.

Cu aceste modificări sumarul ședinței precedente, Se verifică și se aprobă.

Comunicări:

I. P. S. Mitropolit Dr. Nicolae al Ardealului aduce la cunoștință Sfântului Sinod că a alcătuit un comunicat care socotește că e bine să fie dat publicității pentru ca în împrejurările de față să cunoască și credincioșii simțirea și gândurile Sf. Sinod. De aceea roagă să fie luat în discuție și aprobat.

Sfântul Sinod hotărăște:

Chestiunea se declară de urgentă și se pune imediat în discuție.

I. P. S. Mitropolit Dr. Nicolae al Ardealului citește comunicatul alcătuit de I. P. S. Sa, după care Sfântul Sinod hotărăște:

Sfântul Sinod își însușește pe deplin cu unanimitate de voturi comunicatul alcătuit de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și aprobă ca el să fie dat publicității ca un cuvânt de povățuire părintească pentru credincioși.

C o m u n i c a t.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române întrunit în sesiunea ordinară de toamnă constată că dela sesiunea sa trecută s'au produs mari schimbări în viața Statului și a Neamului românesc.

În tot timpul acesta de adânci dureri și prefaceri Biserica a fost alătura de Neam, suferind cu el, ajutându-l să-și recapete nădejdiile în ziua de mâine și îndreptându-i sufletul spre Dumnezeu care încearcă pe cei ce nu vrea să-i părăsească, ci să-i îndrepte pentru a împlini prin ei înalte rosturi în istorie.

Dând glas cugetului ei de mamă iubitoare față de evenimentele cari s'au produs în viața neamului românesc în lunile din urmă, Sfântul Sinod declară:

1. Răpirea unor mari părți din pământul Țării și trecerea mai multor milioane de Români sub jug strein sunt acte protivnice dreptății dumnezeiești care poruncește ca stăpânirea pământului să o aibă aceia cari-l locuesc și care nu poate aproba ca anumite neamuri să subjuge pe altele, ci cere ca fiecare să se bucure la fel de darul sfânt și dumnezeesc al libertății.

Prin sfâșierea pământului românesc, mai multe eparhii

sau părți de eparhii ale Bisericii ortodoxe române au rămas între hotare streine și milioane de credincioși și de preoți ai ei își văd strâmtorate putințele de a-și manifesta credința religioasă, cea fundamentală și mai necesară pornire a sufletului omenesc.

În fața acestei situații, Biserica ortodoxă a Neamului românesc își îndreaptă nădejdiile și rugăciunile spre Dumnezeu milostivirii, al dreptății și al atotputerniciei, care va aduce cu toată siguranța timpuri mai bune pentru poporul nostru, dacă acesta își va spori și mai mult frumoasele însușiri și virtuți de credință, de seriozitate morală și de jertfelnicie.

2. Biserica înconjoară pe noul și tânărul Rege al Neamului nostru, Mihai I, cu toată dragostea ei, rugând pe Dumnezeu dela care vine tot darul puterii, și toată înțelepciunea stăpâniturilor — să-i dăruiască o domnie îndelungată, aducătoare de fericire pentru Neam, și sortită să reîntregească pământul Țării. Ii urează să fie un Rege apropiat de sufletul poporului și înțelegător al poverilor lui, un adevărat Părinte pătruns de răspundere pentru viața morală a supușilor săi, pe care să o promoveze prin pildă personală, printr'o școală inspirată de duhul creștin și prin aducerea întregii vieți publice sub frica de Dumnezeu.

3. Asigură de toată sollicitudinea și ajutorul său nouă conducere a Statului Legionar în frunte cu Domnul General Ion Antonescu. Constatând voința acestei conduceri de a aduce în viața Statului și a poporului român un duh de reînnoire morală sub semnul credinței și al virtuților creștine, își îngăduie să-i dea îndemnul ca această voință să o aducă pe toată linia și fără nici o excepție în concordanță cu voia lui Dumnezeu arătată în Sfânta Evanghelie, căci numai astfel înnoirea pe care o intenționează va fi profundă, reală și durabilă.

4. Sfântul Sinod adresează tuturor credincioșilor sfintei noastre Biserici un îndemn la înfrățire, la pace, la uitarea tuturor desbinărilor și patimilor din trecut, punând toți mai presus de orice grija pentru salvarea Țării. În ordine, în disciplină, în spirit de frățietate să-și dea fiecare contribuția la ridicarea Țării și la pregătirea unor zile mai bune. Prin ascultare și supunere la legi, prin împlinirea datoriei și prin muncă nepregetată să înlesnim opera salvatoare ce o îndeplinește Conducătorul Statului și Guvernul Țării. Îndeosebi se impune, după grozavele încercări pe care ni le-a trimis Dumnezeu, prin părăsirea atâtor întinderi din teritoriul Țării și prin cutremurul înfricoșat dela 10 Noemv., să sărim cu toții în ajutorul fraților noștri loviți de soartă, a refugiaților, a sinistraților, a tuturor celo lipsiți.

5. Un apel deosebit îndreaptă Sfântul Sinod către preoțimea Bisericii, să stea cu întreg devotamentul și cu toată râvna în slujba lui Hristos și a Evangheliei, propoveduindu-i cu însuflețire voia lui așa cum este, neștirbită și nerăstălmăcită. Numai descoperind fără încetare și imprimând sufletelor Evanghelia Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, numai

slujindu-i Lui fără compromisuri, numai silindu-ne să facem pe Hristos Domn și Stăpân al vieții Neamului aducem cu adevărat cel mai mare serviciu acestuia, pentru prezent și viitor.

Un Neam care nu are cu adevărat pe Hristos Domn al său e ca o corabie purtată pe valurile tuturor greutăților și nenorocirilor fie într'o parte, fie într'alta.

Aducând acestea la cunoștință și punându-le la inima tuturor fiilor sfintei noastre Biserici, Sfântul Sinod își împărtășește binecuvântările sale Statului, Neamului și tuturor dreptlumină și la biruință deplină asupra tuturor greutăților și neajunsurilor scumpa noastră Țară.

Din ședința Sfântului Sinod dela 3 Decembrie 1940.

P. S. Episcop Grigore al Hușilor citește un memoriu în legătură cu diferite chestiuni bisericești care privesc eparhia P. S. Sale precum și unele laturi ale vieții Bisericii noastre în vremurile de față.

Sfântul Sinod hotărăște:

Se trimite spre cercetare și referire la comisiunea canonică juridică și pentru disciplină.

P. S. Partenie al Armatei, raportorul comisiunii canonică juridică, citește următoarele referate:

1. Tem. Nr. 2066/940. Asupra adresei P. S. Episcop Nicolae al Oradiei, Nr. 1771/940, prin care face cunoscut că în urma schimbărilor teritoriale acea Episcopie s'a mutat cu întreg inventarul ei mobil și cu personalul administrativ central, dela Oradea la Beiuș și că are sub jurisdicție 210 parohii cu 134 preoți și 176964 suflete.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Se ia act de așezarea provizorie a sediului Episcopiei Oradiei la Beiuș.

2. Tem. Nr. 2067/940. Asupra adreselor Nr. 1407 și 2335/940 ale Mitropoliei Bucovinei privitoare la modificarea legii pentru organizarea Fondului bisericesc din Bucovina.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Se ia act de modificarea legii pentru organizarea Fondului Bisericesc din Bucovina publicată în Monitorul Oficial Nr. 240 din 14 Oct. a. c., și se va da tot sprijinul pentru ca averile bisericești care constituiesc azi patrimoniul Fondului Bisericesc din Bucovina să intre în administrația nemijlocită Bisericii și să se bucure de același regim legal ce se va aplica întregii Biserici ortodoxe române pentru patrimoniul său.

3. Tem. Nr. 2068/940. Asupra deciziei Ministerului Cultelor Nr. 35861/940, privitoare la taxele de cult și la oficierea gratuită a unor slujbe religioase la cei lipsiți de mijloace. Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Chestiunea se pune la acte întru cât Sfântul Sinod constată că în Biserică n'au existat niciodată taxe ci numai ofrande benevole din partea credincioșilor, care nu pot fi în nici un caz oprite.

4. Tem. Nr. 2069/940. Asupra cererii P. S. Episcop Dionisie

al Ismailului de a se aproba ca venitul rezultat din exploatarea pădurii acelei Episcopii aflată în județul Tulcea să fie repartizat pentru ajutorarea refugiaților basarabeni, acordându-se și P. S. Sale o diurnă de reprezentare lunară de 12.000 lei.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Se aprobă hotărârea Sinodului Permanent din 16 August a. c., potrivit căreia venitul bunurilor bisericesti ale eparhiei Ismailului să se capitalizeze lăsându-se însă în seama P. S. Episcop Dionisie grija administrării acestor bunuri până la o nouă dispoziție a Sf. Sinod.

P. S. Arhiereu Emilian Târgovișteanul, raportorul comisiunii pentru doctrină și viață religioasă, citește referatul (Tem. Nr. 2070/940), asupra raportului domnului consilier juridic al Patriarhiei române, avocat Tudor Popescu, prin care propune să se contracteze la Banca Națională un împrumut de 200 milioane lei garantat personal de membrii Sfântului Sinod și cu ajutorul căruia să se poată reface și repara bisericile stricate de cutremur.

Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Raportul se pune la acte;*

2. *I. P. S. Patriarh va alcătui o comisiune din care să facă parte PP. SS. Chiriarhi ai eparhiilor mai greu lovite de cutremur, și care să studieze chestiunea procurării de fonduri pentru refacerea și repararea bisericilor stricate de cutremur.*

I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei referă verbal asupra adreselor înainte de Sf. Mitropolie a Bucovinei Nr. 1900 și 2064/940 privitoare la situația bunurilor evacuate ale eparhiilor căzute sub domniție streină și a măsurilor ce se impun pentru administrarea și păstrarea lor.

In urma discuțiilor la care ia parte P. S. Episcop Lucian al Romanului, Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Averile parohiilor și eparhiilor din teritoriile vremelnice ocupate se vor păstra neatînse în mâna cu i se găsesc astăzi, până ce Sfântul Sinod va hotărî altfel;*

2. *Banii parohiilor și ai protopopiilor vor fi depuși la eparhia respectivă unde se află plasat refugiatul care-i posedă.*

P. S. Arhiereu Efrem Tighineanul, raportul comisiunii pentru învățământ teologic citește referatul tem. Nr. 2071/940, asupra noului proiect de regulament și programă analitică a școalelor de cântăreți.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

1. *Aprobă proiectul de regulament pentru reorganizarea și funcționarea școalelor de cântăreți bisericesti din regatul României compus din 83 de articole.*

2. *Biroul Sf. Sinod va interveni la Ministerul Educației Naționale, Cultelor și Artelor pentru promulgare.*

La orele 12,30, I. P. S. Președinte ridică ședința anunțând pe cea viitoare pentru astăzi la orele 17.

(ss) † NICODIM

PREȘEDINTE
PATRIARH

(ss) † GALACTION SILISTREANUL

Secretar

Ședința II-a din ziua de 3 Decembrie după amiază

SUMARUL ȘEDINȚEI

Ședința se deschide la orele 17, sub președinția I. P. S. Patriarh Nicodim.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscop Galaction Silistreanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Nicodim, II. PP. SS. Mitropoliți: Irineu al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului, Tit al Bucovinei și Nifon al Olteniei; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Grigore al Hușilor, Dionisie al Cetății Albe-Ismail, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Gherontie al Constanței, Partenie al Armatei, Vasile al Maramureșului și Policarp al Americii; PP. SS. Arhiepiscopi: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploeșteanul, Galaction Silistreanul, Efrem Tighineanul, Valerie Botoșăneanul, Emilian Târgovișteanul și Evghenie Suceveanul; în concediu: PP. SS. Episcopi Cosma al Dunării de Jos și Andrei al Aradului.

P. S. Secretar dă citire sumarului ședinței precedente, care pus la vot

Se verifică și se aprobă.

I. P. S. Patriarh Nicodim aduce la cunoștința Sfântului Sinod că ședința aceasta a fost rezervată pentru luarea în discuție a Memoriului Ministerului Educației Naționale, Cultelor și Artelor. De aceea propune să se citească fiecare punct în parte, făcându-se discuție asupra lui și formulându-se propuneri cari vor folosi comisiei sinodale pentru redactarea răspunsului.

Sfântul Sinod își însușește propunerea I. P. S. Patriarh Nicodim și aprobă ca să se înceapă discuția pe puncte.

Ad. 1. «*In privința îndepărtării din funcțiune a tuturor clericilor și a membrilor ierarhiei bisericești cari au făcut sau cari fac parte din asociațiile masonice*».

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului spune că Sfântul Sinod nu este întrunit în această ședință cu scopul de a judeca unele cazuri concrete. La punctul 1 Sfântul Sinod nu poate da alt răspuns decât acela de aprobare, căci cu trei ani mai înainte Sfântul Sinod s'a ocupat de această chestiune și a combătut-o printr'un *Studiu asupra Francmasoneriei*.

De aceea propune să se răspundă Ministerului principal și anume că Sfântul Sinod consimte să fie îndepărtați din funcțiune toți clericii și membrii ierarhiei bisericești cari au făcut sau fac parte din asociațiile masonice.

I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei propune ca măsura aceasta să fie extinsă și la profesorii Facultăților și Academiiilor teologice, precum și la cei de Seminarii.

Sfântul Sinod își însușește propunerile formulate de II. PP. SS. Mitropoliți Nicolae al Ardealului și Tit al Bucovinei.

Ad. 2. *Reabilitatea de către Biserică a preoților cari au fost uciși ca legionari.*

I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii propune ca la acest punct să se răspundă că Biserica nu a luat niciodată măsuri de niciun fel, nici disciplinare, nici spirituale împotriva preoților cari au fost uciși ca legionari. Măsurile luate împotriva lor, dintre care cea mai gravă și ireparabilă este ridicarea vieții, au fost pornite și executate de Stat, fără niciun amestec al Bisericii sau al ierarhiei. De aceea Sf. Sinod nu numai că este de acord cu cererea

De aceea Sfântul Sinod nu numai că este de acord cu cererea Onor. Minister de reabilitate a preoților legionari uciși, ci chiar stăruie ca Statul să dea memoriei acestor preoți toată satisfacția morală cuvenită unor victime nevinovate, acordând ajutoare familiilor lor rămase fără sprijin.

Sfântul Sinod își însușește propunerea de răspuns formulată de I. P. S. Tit al Bucovinii.

Ad. 3. *Asistența socială.*

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului spune că în această privință este bine să se arate cu date concrete ce a realizat Biserica în ultimii ani pe tărâmul asistenței sociale atât prin organizațiile parohiale anume constituite cu acest scop, precum și de către Biserică prin instituțiile pe care le patronează. De aceea crede că este bine ca înainte de răspuns, comisia sinodală să-și procure date amănunțite în această privință dela toate eparhiile.

I. P. S. Mitropolit al Bucovinii crede că prin punctul 3 Ministerul înțelege o mișcare nu de caritate ocazională prin acordare de ajutoare la Paște și la Crăciun, cum se face astăzi cu fondul milelor, ci una continuă și în toate împrejurările când credinciosul are nevoie de acest sprijin. De aceea este bine ca viața parohiei să fie concentrată spre opera de milostenie față de cei lipsiți. Afară de asta chestiunea asistenței sociale trebuie adâncită cu toată temeinicia și înfățișată apoi ca un plan de lucru bine chibzuit pentru toți preoții.

Sfântul Sinod își însușește propunerea făcută de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și punctul de vedere formulat de I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii și se trimite în studiul comisiunii pentru doctrină și viață religioasă.

Ad. 4. *Intensificarea misionarismului intern.*

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului spune că această chestiune trebuie studiată cu toată temeinicia întrucât ea privește întreaga operă de readucere la dreapta credință și sub scutul Bisericii a tuturor aceluia care din felurite pricini și sub imbolduri străine s'au îndepărtat de ea. De aceea propune să se răspundă Ministerului că Sfântul Sinod va cerceta îndeaproape și cu cel mai viu interes posibilitatea și mijloacele de reîncreștinare a păturii muncitorești și intelectuale.

1. Sfântul Sinod își însușește propunerea formulată de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

2. *Comisiunea pentru doctrină și viață religioasă va studia problema până la viitoarea sesiune a Sfântului Sinod.*

Ad. 5. *Reorganizarea și înviorarea Institutului Biblic.*

I. P. S. Patriarh Nicodim spune că pe temeiul hotărîrii Sfântului Sinod luată în ședința din 12 Iunie a. c., a luat măsurile convenite pentru reorganizarea și punerea în stare de funcționare a Institutului Biblic, însărcinând de curând cu conducerea lui pe P. S. Arhiereu Evghenie Suceveanul.

II. PP. SS. Mitropoliți Irineu al Moldovei și Tit al Bucovinei dau câteva amănunte și fac unele precizări în legătură cu situația din trecut a Institutului Biblic, arătând și cauzele de natură materială care au împiedicat în ultimii zece ani ca Institutul Biblic să-și poată îndeplini scopul pentru care fost creiat.

P. S. Arhiereu Evghenie Suceveanul expune pe scurt situația actuală a Institutului Biblic.

Sfântul Sinod hotărăște:

Ca să poată aviza asupra măsurilor ce trebuiesc luate grabnic pentru reorganizarea și înviorarea Institutului Biblic, Sf. Sinod însărcinează pe P. S. Arhiereu Evghenie Suceveanul ca să prezinte în ședința viitoare un referat amănunțit în această privință.

Ad. 6. *Reorganizarea și unificarea învățământului teologic.*

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului spune că este de părere ca în privința acestui punct să nu se ceară Guvernului nimic ci Sfântul Sinod să decidă complet asupra lui. De aceea propune ca să se răspundă Ministerului că Sfântul Sinod se simte foarte fericit că în sfârșit s'a găsit un Ministru care să lase în grija Bisericii conducerea și reorganizarea învățământului teologic, prin unificarea lui. Așa dar stabilindu-se principiul că învățământul teologic pe viitor va fi dirijat de Biserică, se va arăta că Sfântul Sinod va prezenta în această privință un proiect de lege.

Pentru redactarea proiectului de lege asupra reorganizării și unificării învățământului teologic, I. P. S. Sa propune ca Sfântul Sinod să delege o comisie care să se ocupe cu această chestiune și care să ia în cercetare toate proiectele de organizare a învățământului teologic și pe baza cărora să elaboreze un nou proiect având în vedere principiul fixat acum.

Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Iși însușește pe deplin propunerea de răspuns formulată de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului.*

2. *Se institue o comisiune compusă din I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei, președinte, PP. SS. Episcopi Andrei al Aradului, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei și Vasile al Maramureșului, care să se ocupe cu alcătuirea proiectului pentru reorganizarea și unificarea învățământului teologic.*

Această comisiune va avea latitudinea să coopteze dacă va socoti necesar și profesori de teologie, dar nu va discuta principiul hotărît că întreg învățământul teologic va fi dirijat pe viitor de către Biserică.

3. *Proiectul va fi prezentat Sfântului Sinod cel mai târziu până la 1 Martie 1941.*

Ad. 7. *Înființarea de catedre de Drept Bisericesc la toate Facultățile juridice din țară.*

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului propune să se răspundă Ministerului că Sfântul Sinod nu numai că își dă toată sa adeziune la acest punct, dar se simte dator să arate că nu de mult aceste catedre de Drept Bisericesc au fost desființate dela unele facultăți juridice, cum este bunăoară la Cluj și Cernăuți. Iar la Academiiile teologice, catedra de Drept Bisericesc a fost redusă la gradul de asistență.

În legătură cu această necesitate propune să se adauge și cererea ca la fiecare facultate de litere să se înființeze câte o catedră de filosofie creștină și al cărei titular să fie obligat să dea toate garanțiile prin scrieri și activitate că va reprezenta caracterul creștin al filosofiei. Tot deodată la instituirea acestor profesori să fie chemată să-și spună cuvântul și Biserica.

P. S. Episcop Policarp al Americii este de părere că propunerea *I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului* să fie întregită și cu cererea ca în localul fiecărei universități să se facă o capelă unde studenții să poată avea la îndemână mijlocul de reculegere sufletească și de rugăciune.

Sfântul Sinod își însușește propunerile formulate de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și P. S. Episcop Policarp al Americii.

Ad. 8. *Reorganizarea revistei Biserica Ortodoxă Română în sensul ca ea să fie o publicație științifică îmbrățișând toate ramurile teologiei.*

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului este de părere că acest punct nu privește o chestiune pentru care Sfântul Sinod se simte dator să răspundă Ministerului.

1. *Sfântul Sinod este de acord cu părerea exprimată de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului că reorganizarea revistei este o chestiune interioară care privește numai Sfântul Sinod.*

Ad. 10. *Reforma mănăstirilor.*

I. P. S. Patriarh Nicodim spune că mai înainte de a păși la discutarea chestiunii privitoare la reforma mănăstirilor, trebuie să ne lămurim asupra rostului monahismului în Biserica noastră. Monahul se leapădă de lume și se retrage la mănăstire cu scopul ca să-și caute mântuirea. Așa dar el nu poate fi luat dela locul ales, ca să fie iarăși adus în lumea de unde s'a retras. Propune să se răspundă Ministerului că Sfântul Sinod se va ocupa îndeaproape de chestiunea reformei sfintelor mănăstiri pentru ca ele să corespundă întru totul scopului pe care-l au în Biserica noastră.

I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii spune că în privința duhovnicilor și a preoților deservenți din clerul de mir la mănăstirile de maici, Biserica a făcut experiență înestulătoare de pe urma căreia se constată că preoții de mir sunt mai proprii în mănăstirile de maici.

. In chestia plății rației alimentare pentru personalul mănăstirilor care dispun de averi, trebuiesc avute în vedere două considerațiuni: 1. această plată este o compensație pe care Statul a acordat-o în 1864 când a secularizat averile mănăstirești; 2. înzestrările făcute de curând mănăstirilor au scopuri bine determinate chiar prin lege și venitul lor este chiar oprit să fie folosit pentru întreținerea călugărilor.

Sfântul Sinod își însușește propunerile și părerile exprimate de I. P. S. Patriarh și de I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii și ele vor fi avute în vedere la redactarea răspunsului către Minister în această privință.

Ședința se ridică la crele 19,30 anunțându-se cea viitoare pentru ziua de Miercuri 4 Dechemvrie 1940, ora 10 dimineața.

(ss) † NICODIM

PREȘEDINTE
PATRIARH

(ss) † GALACTION SILISTREANU

Secretar

Ședința I-a din ziua de 4 Dechemvrie

SUMARUL ȘEDINȚEI

Ședința se deschide la orele 10 dimineața sub președinția I. P. S. Patriarh Nicodim.

Secretar de ședință: P. S. Arhiereu Galaction Silistreanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Nicodim, II. PP. SS. Mitropoliți: Irineu al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului, Tit al Bucovinii și Nifon al Olteniei; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Grigore al Hușilor, Dionisie al Cetății-Albe, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Gherontie al Constanței, Partenie al Armatei, Vasile al Maramureșului, Policarp al Americii; PP. SS. Arhieri: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploșteanul, Galaction Silistreanul, Efrem Tighineanul, Valerie Botoșăneanul, Emilian Târgovișteanul, și Evghenie Suceveanul, iar în concediu: PP. SS. Cosma al Dunării de Jos și Andrei al Aradului.

La propunerea I. P. S. Patriarh Nicodim, Sfântul Sinod continuă discuția asupra memoriului depus de D-l Ministru al Educației Naționale, Cultelor și Artelor, rămânând ca sumarul ședinței precedente să se verifice la sfârșitul discuției asupra tuturor punctelor din memoriu.

I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii roagă în legătură cu punctul 10 din memoriu privitor la organizarea unui monahism dinamic și voluntar, să se aibă în vedere câteva măsuri absolut necesare spre a împiedeca să pătrundă măcar de acum înainte elemente necorespunzătoare scopului urmărit de viitoarea organizare. Ca atare face următoarele propuneri:

1. Pe viitor să nu se mai primească în monahism persoanele care au depășit vârsta de 30 ani.

2. De asemenea să nu se primească în monahism nici sub

vârsta de 30 ani persoane atinse de boli incurabile sau cu deformări fizice.

3. Fac excepție dela limita de vârstă preoții de mir văduvi cari ar dori să intre în monahism, dar numai pentru acei cari nu au copii minori sau majori necăpătuiți. Dar un preot văduv intrat în monahism nu poate ocupa funcția de stareț sau econom al mănăstirii decât numai după trecerea a 10 ani de petrecere efectivă în mănăstire.

I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei și Sucevei este de părere să nu se fixeze o limită de vârstă peste care nu se poate intra în mănăstire. Monahismul ortodox este în primul rând contemplativ, iar cel ce se duce la mănăstire face aceasta dintr'un imbold sufletesc și în dorința aflării mănăstirii.

La propunerea *I. P. S. Patriarh* Sfântul Sinod hotărăște:

1. Pentru studierea întregii chestiuni în legătură cu reforma mănăstirilor și organizarea monahismului, se institue o comisiune compusă din *I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii*, președinte, *P. S. Episcop Partenie al Armatei* și *P. S. Arhiepiscopul Efrem Tighineanul*, membrii.

2. Această comisie își va prezenta raportul cu propunerile cuvenite cel mai târziu până la 1 Martie 1941.

3. Sfântul Sinod își însușește pe deplin punctul 3, formulat în propunerea *I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii*.

Ad. 11. *Inițierea de parohii noi.*

P. S. Episcop Lucian al Romanului propune ca Sf. Sinod să ceară tuturor PP. SS. Chiriarhi să răspundă de urgență Ministerului Cultelor, arătând ce număr de parohii noi se pot înființa. Pe de altă parte este de părere ca PP. SS. Chiriarhi să fie îndrumați ca înființarea acestor noi parohii să se facă cu păzirea tuturor rândueleurilor legale.

Sfântul Sinod își însușește pe deplin propunerea de răspuns formulată de *P. S. Episcop Lucian al Romanului* și aprobă să se intervină la eparhii în sensul arătat.

Ad. 12. *Reglementarea unitară și stabilă a normelor de numire și transferare în cler.*

I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii, spune că există în această privință un regulament din anul 1925 pe care eparhiile l-au aplicat. Pe baza experiențelor dobândite Sfântul Sinod încă de acum câțiva ani a alcătuit un nou regulament care în anul 1937 a fost înaintat Ministerului spre promulgare. Ministerul însă l-a înapoiat Sfântului Sinod cu mențiunea de a se face unele modificări. De aceea chestiunea s'a dat din nou în studiul comisiunii canonică juridică. Propune ca în răspunsul ce se va da Ministerului, pe lângă aceste lămuriri să se specifice că nu se pot extinde pe întreaga Biserică norme unitare și stabile pentru numire și transferare în cler, întru cât în Ardeal se practică sistemul îndătinat al alegerii.

Sfântul Sinod își însușește întru totul propunerea de lămurire și de răspuns formulată de *I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii*.

Ad. 13. *Repararea nedreptăților pe care le-au suferit din partea autorităților bisericești preoții legionari pentru motive de ordin politic.*

La propunerea I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei și Sucevei, Sfântul Sinod hotărăște:

1. Se va da o circulară către toți PP. SS. Chiriarhi ca să arate Sfântului Sinod dacă în adevăr sunt preoți cari au suferit în vre-un chip nedreptățit din partea autorităților bisericești pentru motive de politică legionară spre a le da reparațiile cuvenite.

2. Ministerul va fi rugat în răspuns ca să prezinte Sfântului Sinod cazuri și date concrete dacă le cunoaște, spre a putea aviza asupra lor.

Ad. 14. *Interzicerea pentru preoți de a se judeca între ei pentru cazuri penale.*

Se va răspunde Ministerului că Sfântul Sinod este deplin satisfăcut că se consacră în mod definitiv hotărârile sale anterioare prin care s'a interzis preoților să se mai judece între ei pentru cazuri penale.

Ad. 15. *Reglementarea salarizării clerului.*

I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii propune ca să se arate Ministerului că Sfântul Sinod stăruie ca salarizarea clerului să se facă după următoarele norme: salariul preoților să fie egal cu al profesorilor secundari definitivi, pe baza pregătirii și a misiunii lor.

Gradațiile să fie de 25% și să se acorde ca în învățământ din 5 în 5 ani.

Preoților slujitori la catedrale și la bisericile fără enorie, să li se acorde un spor de salariu de 25%. Această dispoziție să se aplice și preoților dela bisericile de țară fără sesii parhiale.

1. Sfântul Sinod își însușește întru totul propunerea I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii, hotărând a se comunica Ministerului Educației Naționale, Cultelor și Artelor spre a aplica aceste norme de salarizare a clerului.

2. Cât privește pe consilieri, Sfântul Sinod își menține hotărârea sa din 12 și 13 Iunie 1940.

Ad. 16. *Revizuirea numirilor ilegale în toate posturile administrative din Biserică.*

Sfântul Sinod hotărăște:

Se va răspunde Ministerului că Sfântul Sinod este de acord să se revizuiască toate cazurile de numiri ilegale în posturile administrative din Biserică. Deaceia Ministerul este rugat să-i indice cazurile spre a le cerceta.

Ad. 17. *Revizuirea numirilor de preoți militari.*

P. S. Episcop Partenie al Armatei arată că întreg clerul militar în frunte cu Episcopul depinde exclusiv de Ministerul Apărării Naționale și sunt încadrați în corpul ofițeresc printr'o lege specială, având aceleași drepturi și fiind supuși ace-

leiași discipline ca și ofițerii. Preoții militari se recrutează prin concurs și în sânul lor nu se află nici un strein.

Sfântul Sinod ia act de lămuririle date de P. S. Episcop Partenie al Armatei și în răspunsul către Minister va cere să i se arate date și cazuri concrete spre a aviza asupra lor.

Ad. 22. Chestiunea Mitropoliei Olteniei.

In urma discuțiilor la care iau parte II. PP. SS. Mitropoliți: Irineu al Moldovei, Nicolae al Ardealului și Nifon al Olteniei, Sfântul Sinod hotărăște:

Se va răspunde Ministerului că Sfântul Sinod n'a socotit niciodată ca desființată Episcopia Râmnicului Noul Severin ci numai a considerat-o ridicată la rangul de Mitropolie a Olteniei. Deaceea dacă posibilitățile bugetare îngăduie, Sfântul Sinod este de părere să se înființeze o Episcopie și la R.-Vâlcea ca sufragana Mitropoliei Olteniei, dându-i-se ca jurisdicție județele Vâlcea și Romanai.

Ad. 23. Investitura nouilor Chiriarhi.

Sfântul Sinod va comunica Ministerului hotărârea luată în ședința din 2 Decembrie a. c., privitoare la urgentarea investiturii Chiriarhilor nou aleși în scaunele dela Bucovina, Huși și Timișoara.

Ad. 26. Chestiunea Crematoriului.

Sfântul Sinod hotărăște:

Ținând seamă că încă din anul 1929 Sfântul Sinod a condamnat ca anticreștină cremațiunea, interzicând categoric preoților să oficieze slujbe pentru cei incinerati, își dă avizul ca să se desființeze cremațiunea, iar crematoriul să fie dărâmat.

Ad. 28. Chestiunea imobilelor aparținând Bisericii și cari sunt închiriate evreilor.

Se va răspunde Ministerului că Sfântul Sinod este întru totul de acord cu dorința sa ca cel mai târziu până la 23 Aprilie 1941 să se rezilieze toate contractele de închiriere la evrei a imobilelor aparținând Bisericii și pe viitor să nu se mai închee nici o tranzacție comercială de orice fel între reprezentanții Bisericii și evrei.

Ad. 29. Instreinarea bunurilor din patrimoniul Bisericii.

In urma propunerii formulate de I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii, Sfântul Sinod hotărăște să se răspundă Ministerului următoarele:

Sfântul Sinod constată că din anul 1925 de când Biserica exercită prin legea de organizare administrarea bunurilor sale, nu s'a făcut nici o înstreinare din patrimoniul său. Toate înstreinările de acest fel s'au făcut înainte de acea dată de către Ministerul Agriculturii și Domeniilor și de către cel al Instrucțiunii și Cultelor, sau chiar prin legi speciale votate de Parlament. Deaceea, Sfântul Sinod cere stăruitor înaltului Guvern ca printr'o lege specială să se anuleze toate înstreinările făcute

în dauna Bisericii iar bunurile înstreimate să revină iarăși în patrimoniul său așa cum se cuvine de drept.

Ședința se ridică la orele 13¹/₂ de către I. P. S. Președinte, anunțându-se cea viitoare pentru azi, 4 Decembrie orele 17.

(ss) † **NICODIM**

PREȘEDINTE
PATRIARH

(ss) † **GALACTION SILISTREANU**

Secretar

Ședința II-a din 4 Decembrie

SUMARUL ȘEDINȚEI

Ședința se deschide la orele 17 sub președinția I. P. S. Patriarh Nicodim.

Secretar de ședință: P. S. Arhiepiscop Galaction Silistreanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Nicodim, II. PP. SS. Mitropoliți Irineu al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului, Tit al Bucovinei și Nifon al Olteniei; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Grigore al Hușilor, Dionisie al Cetății-Albe, Vasile al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Gherontie al Constanței, Partenie al Armatei, Vasile al Maramureșului și Policarp al Americii; PP. SS. Arhiepiscopi: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploceșteanul, Galaction Silistreanul, Efrem Tighineanul, Valerie Botoșăneanul, Emilian Târgoviștenul și Eugen Suceveanul, iar în concediu: PP. SS. Episcopi Cosma al Dunării de Jos și Andrei al Aradului.

Deschizând ședința I. P. S. Patriarh Nicodim citește următoarea telegramă răspuns primită din partea Domnului General Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român și Președintele Consiliului de Miniștri:

«Mulțumesc Sfântului Sinod și Înalt Prea Sfinției Voastre pentru simțămintele și urările adresate strădaniilor mele și Guvernului pentru refacerea Patriei și pentru lecuirea rănilor. Rezemați pe temeiul credinței propoveduite de Biserica neamului, întovărășind rugăciunea noastră de fapta noastră, închinăm cu toții toate eforturile muncii și toate puterile noastre de sacrificiu pentru pregătirea biruinței ce va veni».

General Antonescu

Sfântul Sinod ia act cu deplină mulțumire.

La propunerea I. P. S. Patriarh Nicodim se continuă discuția asupra memoriului depus de Domnul Ministru al Educației Naționale, Cultelor și Artelor.

Ad. 30. — *Asupra planului de reorganizare a Bisericii*, în urma discuțiilor la cari iau parte: II. PP. SS. Mitropoliți Nicolae al Ardealului și Tit al Bucovinei, Sf. Sinod hotărăște:

1. *Iși însușește punctele de vedere înfățișate de II. PP. SS. Mitropolit Nicolae al Ardealului și Tit al Bucovinei asupra necesităților menținerii în vigoare a actualei legi de organizare bi-*

sericească și a motivelor care împiedică modificarea ei. Deaceea se va răspunde Ministerului că nu există nici un motiv care să impună ca necesară o modificare a legii organice a Bisericii, întru cât Biserica își are fixate normele ei structurale de ordin dogmatic și canonic, rezultate din tradiția ei milenară și de ființa sa divină. Ținând seamă de aceste lucruri Sf. Sinod înțelege să rămână la legea actuală, la mijloc fiind chiar interesele neamului.

2. Se va interveni la Onor. Guvern ca să desființeze decretul lege din 1938 pentru prelungirea mandatului corporațiilor bisericesti și să admită la timpul oportun noi alegeri pentru aceste corporații.

I. P. S. Patriarh Nicodim propune alegerea comisiunii care să studieze actele în legătură cu hotărârile asupra memoriului și să redacteze răspunsul către Onor. Minister.

Sfântul Sinod însărcinează Biroul cu studierea actelor în legătură cu hotărârile luate și redactarea răspunsului la memoriul Ministerului Educației Naționale, Cultelor și Artelor.

C o m u n i c ă r i

Tem. Nr. 2079/940. P. S. Arhiepiscop Eugeniu Suceveanul raportorul comisiunii pentru afacerile externe citește referatul privitor la strângerea mijloacelor convenite pentru satisfacerea doleanțelor în legătură cu Episcopia misionară a Americii.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului care spune că în această discuție este bine să ne referim la problema în sine a Episcopiei misionare iar nu la situația Episcopului. Căci dacă se va găsi soluția problemei atunci se va așeza și starea Episcopului.

Românii ortodocși din America trebuie să fie încredințați că Sfântul Sinod are toată bunăvoința să se îngrijească de soarta și sufletul lor. Deaceea propune ca printr'un memoriu adresat înaltului Guvern să se arate grija deosebită ce suntem datori să purtăm fraților noștri din America unde nu au alt nucleu de organizare decât Biserica. Afară de aceasta românii din America să ceară înaltului Guvern să acorde toată atenția convenită Episcopiei misionare din America și să-i pună la dispoziție mijloacele de trai și activitate. Deosebit de aceasta să se ceară ca să se aprobe sumele necesare pentru călătoria în America atât a P. S. Policarp cât și a însoțitorilor P. S. Sale.

P. S. Policarp al Americii roagă Sfântul Sinod să sprijine satisfacerea doleanțelor cuprinse în memoriul prezentat de P. S. Sa. În primul rând roagă să i se aranjeze chestiunea salariizării, până la 1 Aprilie 1941.

Sfântul Sinod hotărăște:

Aprobă propunerea I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului de a se interveni printr'un memoriu la înaltul Guvern ca să acorde toată atenția convenită Episcopiei misionare din America și să-i pună la dispoziție toate mijloacele de ființare și activitate.

Se va cere deasemenea să se aprobe sumele necesare pentru călătoria în America atât a P. S. Policarp cât și a însoțitorilor P. S. Sale.

Tem. Nr. 2082/940. P. S. Episcop Partenie al Armatei raportorul comisiunii canonică juridică și pentru disciplină citește referatul asupra memoriului prezentat de P. S. Episcop Grigore al Hușilor:

Sfântul Sinod hotărăște:

Chestiunea se scoate din ordinea de zi.

Tem. Nr. 2077/940. PP. SS. Arhieriei Vicarii roagă Sfântul Sinod să intervină la forurile în drept ca să se acorde prelungirea permiselor pe C. F. R., pentru cei cari au, și eliberarea de permise noi, pentru cei cari nu au.

Chestiunea se ia de îndată în discuție și Sfântul Sinod hotărăște:

Se va interveni la forurile în drept ca să se acorde pentru toți PP. SS. Arhieriei vicarii permise pe C. F. R.

P. S. Secretar citește sumarele ședințelor din după amiaza zilei de 3 Decembrie și dimineața zilei de 4 Decembrie. Iau cuvântul:

I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei observă că Sf. Sinod nu s'a pronunțat la punctul 15 din memoriul Ministerului asupra salarizării consilierilor. Propune a se completa astfel: cât privește pe consilieri Sfântului Sinod își menține hotărârea din 12 și 13 Iunie 1940.

Cu acestea se verifică și se aprobă sumarele ședințelor din dimineața și după amiaza zilei de 3 Decembrie și cel din dimineața zilei din 4 Decembrie 1940.

Ordinea de zi fiind epuizată și orele înaintate, I. P. S. Patriarh mulțumește tuturor PP. SS. Membrii pentru activitatea depusă în rezolvarea lucrărilor din această sesiune a Sf. Sinod.

II. PP. SS. Mitropoliți Nicolae al Ardealului și Tit al Bucovinei, în numele tuturor membrilor Sfântului Sinod, mulțumesc călduros I. P. S. Patriarh pentru modul demn și înțelept în care a prezidat și condus desbaterile Sfântului Sinod, făcându-i urări de viață îndelungată.

Cu acestea zise I. P. S. Patriarh dă citire Decretului de închidere a sesiunii Sfântului Sinod pe 1940, care se încheie cu urările PP. SS. Membrii pentru M. S. Regele Mihai I, pentru Domnul General Antonescu, Conducătorul Statului.

I. P. S. Patriarh ridică ședința la orele 19.

(ss) † **NICODIM**
PREȘEDINTE
PATRIARH

(ss) † **GALACTION SILISTREANUL**
Secretar

IV. CRONICA REVISTELOR

Pagina

Teodor N. Manolache. <i>Erezie muzicală ; Enciclopedia Ortodoxiei ; Deosebirea între troița-monument și crucea românească ; Formele cultului în ortodoxie ; O necesitate parohială : cronica</i>	97—102

V. CRONICA INTERNĂ

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU. <i>Schimb de telegrame ; Pastorală I. P. S. Patriarh Nicodim pentru îndemn la liniște și la înfrățire ; Reaparitia revistei Luminătorul ; Oprirea preoților de a mai face politică ; Felicitări de Crăciun și Anul nou 1941 ; Lucrarea culturală, misionară și filantropică în eparhia Mitropoliei Olteniei</i>	103—116

VI. CRONICA EXTERNĂ

Pr. D. I. Balaur, Pr. Gr. Cernăianu, Pr. P. Iacobovschi, Diac. Gh. I. Moiescu, Pr. N. M. Nicolae, S. Simeonov. <i>Alexandria, Antiohia, Bulgaria, Cehia, China, Chipru, Constantinopol, Finlanda, Franța, Lituania, Polonia</i>	117—128

ADAUS :

<i>Sumarele ședințelor Sfântului Sinod, din anul 1940</i>	32—55
<i>Tabla de materii pe anul 1940</i>	I—VIII

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la **Palatul Sfântului Sinod, Str. Antim 29, București VI**, cu mențiunea : pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.

ABONAMENTUL

În Țară:

În Străinătate:

Pe an	200 lei		Pe an	500 lei
Un număr	40 lei		Un număr	80 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc Administrația, se trimit pe adresa : **Consiliul Central Bisericesc, Str. Maria Rosetti, 63, București III**, cu mențiunea : pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.

BISERICA
ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Anul LIX. Nr. 3-4

Martie-Aprilie 1941

BUCUREȘTI

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Î. P. S. PATRIARH Dr. NICODIM

Președintele ambelor comitete

Comitetul de colaborare: Membrii Sfântului Sinod; Profesorii Facultăților de Teologie; Profesorii Academii Teologice; Profesorii de Religie și Membrii Clerului.

Comitetul de redacție: I. P. S. IRINEU, Mitropolitul Moldovei, Director; Arhim. IULIU SCRIBAN, NICHIFOR CRAINIC, IOAN G. SAVIN, TEODOR M. POPESCU, Preotul Gh. VINTILESCU, Preotul AL. NICOREANU, Preotul DR. GH. CIUHANDU, Preotul DR. D. FECIORU, Membrii; Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, Redactor.

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
† NICODIM Patriarhul României, <i>Ispita</i>	129—131
Preotul TOMA VASILESCU, <i>Învierea Domnului și inscripția din Nazaret</i>	132—142
Arhim. IULIU SCRIBAN, <i>Predica italiană din ziua de azi</i> .	143—159
G. T. KIRILEANU, <i>O scrisoare despre Schitul Moldovenesc din Sf. Munte și despre Grigore Ghica Domnul Moldovei</i>	160—163
ȘERBAN IONESCU, <i>Morala ortodoxă</i>	164—208

II. RECENZII

ALIVISATOS HAMILCAR S., <i>Procès-verbaux du premier Congrès de Théologie orthodoxe à Athènes, 29 Novembre 6 Décembre 1936</i> , publiés par les soins du Président prof. Hamilcar S. Alivisatos, Athènes (Pyrros) 1939, form. 8 mare, 540 pp. (Teodor M. Popescu)	209—215
REZUȘ PETRU, Dr., <i>Desvoltarea dogmatică</i> , Cernăuți 1938, Tip. Glasul Bucovinei, 143 pp.	215—217
REZUȘ PETRU, Dr., <i>Tradiția dogmatică ortodoxă</i> , Caransebeș 1939, Tip. diecezană, 307 pp., 150 lei	217—221
REZUȘ PETRU, Dr., <i>Aghiologia ortodoxă</i> , Caransebeș 1940, Tip. diecezană, 393 pp. (Nicolae Chițescu)	221—224

I S P I T A

21-23 Ianuarie 1941

*«Pocăți-vă și credeți în Evanghelie,
că s'a apropiat Împărăția lui Dumnezeu».
(Marcu I, 15).*

După ce Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos s'a botezat, s'a întors de la Iordan plin de Duh Sfânt și, înainte de începerea marelui sale lucrări pentru mântuirea lumii, s'a dus în pustie pentru reculegere, unde a postit patruzeci de zile și patruzeci de nopți.

Atunci flămânzind El, a venit la dânsul ispititorul și i-a zis: „De ești Fiul lui Dumnezeu, zi pietrelor acestora să se facă pâni!” Iar Iisus i-a răspuns: „Scris este, că nu numai cu pâne va trăi omul, ci și cu tot cuvântul ce iese din gura lui Dumnezeu”.

Apoi ispititorul l-a dus pe aripa Bisericeii și i-a zis: „De ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-te jos, că scris este: Ingerilor săi va porunci și pe brațe te va purta, ca să nu se lovească de piatră piciorul tău”. Iar Domnul i-a răspuns: „Deasemenea este scris: Să nu ispitești pe Domnul Dumnezeul tău!”.

După aceea ispititorul l-a suit într'un munte înalt, de unde i-a arătat toate împărățiile lumii, și i-a zis: „Toate acestea îți le voi da ție, dacă vei cădea și te vei închina mie!” Atunci Domnul i-a răspuns: „Piei de la mine Satană, că scris este: „Domnului Dumnezeului tău să te închini și numai lui să-i slujești”.

Atunci s'a dus de la dânsul ispititorul (Matei, IV, 1-11).

Dar cine era acest ispititor? Era diavolul care întru început fusese inger luminat, cel dintâi între toți arhanghelii și mai marele tuturor oștirilor cerești, Lucifer, cel ce stătea înaintea tronului Celui Preaînalt și primind, ducea pretutindenea poruncile lui. În slava aceasta fiind el, l-a cuprins mândria, cel mai mare păcat din lume și și-a zis în inima sa: „Ce mi-i Cel Preaînalt? Am să-mi pun scaunul meu mai presus de stelele cerului!” Cum a intrat acest

cuget în inima sa, s'a prăbușit din înălțimile cerurilor în tartarul cel mai de desubt, târînd cu sine a treia parte de îngerî, care fuseseră părtașii săi. Atunci alt arhanghel s'a arătat, cu sabia de flacără, și a strigat oștirilor cerești: „Să luăm aminte! Cine este ca Dumnezeu?”.

Atunci a contenit prăpădul.

Cât de izbitor de asemănătoare sunt toate acestea cu cele petrecute cu noi în zilele acestea mai de pe urmă?

Și noi am fost în ziua de 6 Ianuarie la Iordan; și noi ne-am botezat atunci în numele Domnului prin stropirea cu apele lui sfințite; și noi ne pregăteam să intrăm în pustiul cel duhovnicesc al sfântului și marelui post, pentru a ne reculege sufletește, pentru a ne smeri și pentru a ne apropia de Mântuitorul.

Dar vai! În loc de a nimeri în pustiul cel dorit, ne-am pomenit într'o pustietate groaznică a pierzaniei, și acolo fiind, a venit la noi același ispititor, care venise și la Domnul, însă ne mai simțind prezența Fiului lui Dumnezeu, s'a arătat mult mai cutezător.

De data asta el nu a mai arătat pietre, că să fie prefăcute în pâni, ci a arătat pâni adevărate și a zis: „Spargeți, luați și mâncați!” Și unii, slabi cu duhul, s'au lăsat momiți și au împlinit cuvântul ispititorului.

Pe alții i-a suî pe aripa Bisericeii, le-a arătat stăpânirea duhovnicească și a zis: „Aruncați-vă de aici jos, asupra ei!”. Și aceia neaducându-și aminte cum înlăturase Mântuitorul ispita, s'au lăsat momiți, dar nu s'au ivit îngerii, care să-i poarte pe brațe.

După aceea pe alții i-a suî în muntele cel înalt al mândriei și arătându-le stăpânirea lumească, le-a zis: „De vă veți închina mie, iată, aceasta a voastră va fi.” Nici aceștia nu și-au adus aminte de Mântuitorul, ci căzând, s'au închinat ispititorului și au plecat să-și ia cele făgăduite.

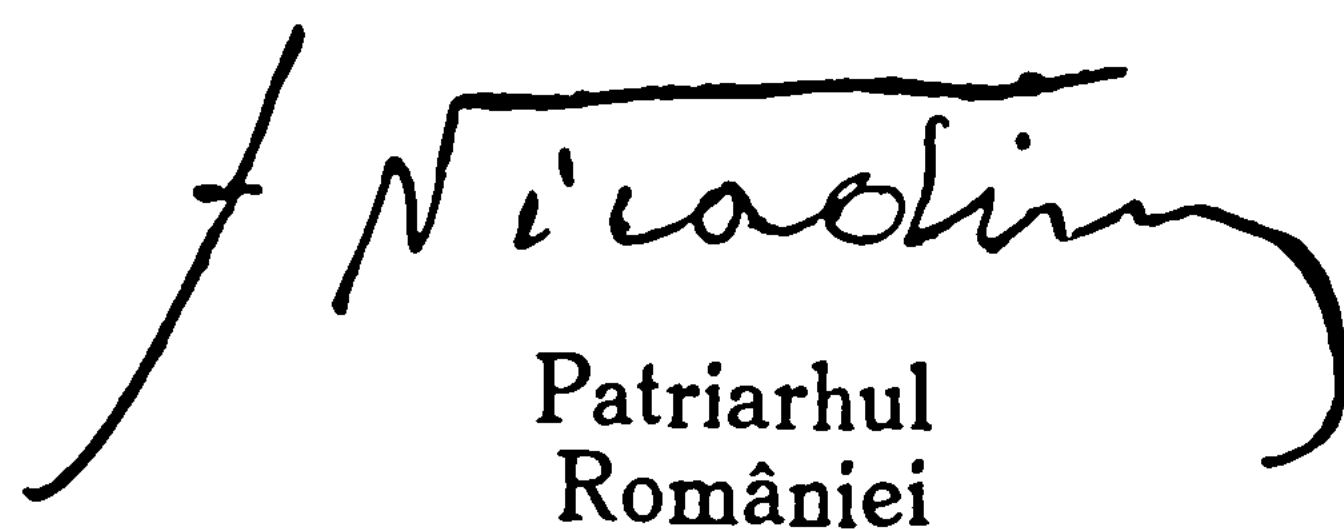
Dar iată, și de data asta s'a petrecut minunea cea de la început cu prăbușirea îngerului celui luminat. A apărut deodată un arhanghel cu sabia de flacără și a strigat: „Să luăm aminte!” Și a contenit și de data asta prăpădul, căci atunci au apărut oștirile Regelui și ale Patrieii și sub poruncile arhanghelului celui cu sabia de flacără a curățit Țara de neorânduială și a redat Patrieii liniștea și pacea lăuntrică.

Să mulțumim dară lui Dumnezeu că ne-a trimis mântuirea la vreme, ne-a trimis la vreme pe arhanghelul mântuitor de a gonit ispita și a cumințit pe cei căzuți întrânsa. Să luăm aminte la glasul mântuitorului nostru Iisus Hristos, care ne strigă mereu: pocăiți-vă și credeți în evanghelie, că s'a apropiat împărăția lui Dumnezeu", și așa să intrăm în fericita pustie a postului mare, celui de patruzeci de zile, ca să ne pocăim și să ne mântuim.

Și când la pășirea pragului acestei sfinte patruzecimi vom fi întrebați: pășim noi oare cu adevărat gând de mântuire, sau nu? să răspundem toți numai: *Da!* Și așa să ne începem pocăința și căința de păcatele și nelegiuirile ce am făcut, să ne mărturisim la duhovnici cuvioși tot păcatul și nedreptatea ce am săvârșit. Și de am dat jurăminte nesocotite în împărăția întunerecului, să ne lepădăm și să ne mărturisim cu hotărârea de a nu mai pleca urechea la șoapte întunerecului. Și rugăciunea Bisericeii ne va deslega și așa ne vom apropia la Mântuitorul.

Și prin El ne vom împăca cu Dumnezeu, ne vom împăca cu cerul, ne vom împăca cu Patria, ne vom împăca cu Regele iubit, ne vom împăca cu arhanghelul cel cu sabia de flacără, care este Conducătorul Statului, ne vom împăca cu toți oamenii de bine și ne vom face una cu oștirea credincioasă a Țării.

Astfel vom putea să începem o nouă viață liniștită și pacinică, vom putea, prin muncă sîrguincioasă, să prefacem Patria în acel minunat raiu pământesc, unde a rânduit Dumnezeu la început să trăiască oamenii și unde va domni adevărul și dreptatea. *Amin.*

Patriarhul
României

INVIEREA DOMNULUI ȘI INSCRIȚIA DIN NAZARET

În anul 1878 s'a găsit o piatră de marmoră cu următoarea inscripție:

Διάταγμα καίσαρος. / Ἀρέσκει μοι τάφους τόνβους / τέ, οἵτινες
εἰς θρησκείαν προγόνων / ἐποίησαν ἢ τέκνων ἢ οἰκείων, / τούτους μένειν
ἀμετακινήτους ⁵/ τὸν αἰῶνα. ἐὰν δέ τις ἐπιδ(ε)ίξῃ τι- / να ἢ καταλε-
λυκότα ἢ ἄλλῳ τινὶ / τρόπῳ τοὺς κεκηδευμένους / ἐξερριφτότα ἢ εἰς
ἑτέρους / τόπους δώλῳ (sic) πονηρῶ με- ¹⁰/ τατεθεικότα ἐπ'ἀδικίᾳ τῆ τῶν /
κεκηδευμένων ἢ κατόχους ἢ λι- / θους μετατεθεικότα, κατὰ τοῦ / τοιούτου
κριτήριον ἐγὼ κελεύω / γενέσθαι καθάπερ περὶ θεῶν ¹⁵/ εἰς τὰς τῶν
ἀνθρώπων θρησ- / κ[ε]ίας. Πολὺ γὰρ μᾶλλον δεήσει / τοὺς κεκηδευμένους
τειμᾶν / καθόλου μηδενὶ ἐξέστω μετα- / κινήσαι / εἰ δέ μή, τοῦτον ἐγὼ
κε- ²⁰/ φαλῆς κατάκριτον ὄνοματι / τυμβωρυχίας θέλω γενέσθαι.

În românește ¹: „Ordonanță de la împărat. Socotesc ca locurile de îngropare și mormintele, pe care cineva le-a făcut ca o datorie sacră față de strămoși sau de copii sau de rude, să rămână neschimbate pentru totdeauna. Iar dacă va face careva dovada fie că cineva le-a dăruit, fie că în vreun alt fel oarecare a scos afară pe cei îngropați, fie că prin înșelăciune i-a dus în altă parte, săvârșind astfel o încălcare de proprietate față de cei îngropați, fie că a mișcat din loc ori tăblițele, ori pietrele de morminte, împotriva aceluia eu poruncesc să se facă proces de nelegiuire față de datoria sfântă de oameni, ca pentru sacrilegiu față de zei. Căci va trebui cu mult mai mult să fie respectați morții; într'un cuvânt nimănui nu îi este îngăduit să-i miște din loc; iar de nu, voiesc ca cel vinovat să fie osândit la moarte pentru profanare de mormânt”.

Marmora are mărimea 0,60/0,375 m. și a fost trimisă din Nazaret colecționarului de antichități Froehner, la Paris, iar acum se află în păstrare la *Cabinet des Me-*

1. F. CUMONT a tradus-o în latinește în articolul său: *Un rescrit impérial sur la violation de sépulture*, în *Revue historique*, t. CLXIII (1930), pp. 241—266.

dailles. De la 1878 a stat necercetată până în 1930, când a studiat-o și interpretat-o, cel dintâi, savantul bine cunoscut F. Cumont.

Textul grecesc nu este într'o limbă și ortografie corectă. Mai mult: termenii consacrați romani întrebuiți în formulele de drept și de protocol n'au fost înțeleși de cel ce a tradus în grecește acest text și au fost redați tale quale. De pildă în expresia *placet mihi*, traducătorul a luat cuvântul *placet* în înțelesul obișnuit și l-a tradus cu ἀρέσκει μοι, câtă vreme trebuia δέδοκται μοι; la fel și cu capitis damnatum, pe care l-a tradus ad litteram κεφαλῆς κατάκριτον¹. De aci se trage concluzia, primită de toți, că inscripția e o traducere după un original latin, făcută în Orient de cineva – un sirian sau poate un evreu helenizat – care însă nu prea era bun prieten nici cu limba latină, nici cu cea greacă. De bună seamă că dacă traducerea se făcea la Roma, la cancelaria imperială, în biroul respectiv (*ab epistolis graecis*), ea ar fi fost corectă și ca limbă și mai ales ca termeni tehnici, idiomatici latini.

E' autentică inscripția? Trebuie pusă această întrebare, căci aproape nu-i text, care, cuprinzând chiar și numai vreo aluzie la începuturile creștinismului, să nu fi fost contestat ca fiind ori apocrif ori interpolare!..

Din câți s'au ocupat cu acest text, toți recunosc inscripția de autentică, chiar și cei care, ca E. Cuq², J. Carcopino³, L. Wenger⁴ nu admit că ar avea vreo legătură cu începuturile creștinismului. Și literile și piatra nu lasă nici cea mai slabă bănuială că ar fi scrisă mai târziu de jumătatea veacului întâiu creștin. Numai L. Zacan contestă autenticitatea. Această contestație însă Gaetano de Sanctis⁵ nici măcar nu o discută, ci pur și simplu o ironizează.

Așa dar, fără îndoială, *inscripția e autentică*.

1. V. și altele la CUMONT, *art. cit.* în rev. cit.; la F. DE ZULUETA, *Violation of sepulture at the beginning of the christian era*, în *Journal of Roman Studies*, 1932, pp. 184—197.

2. E. Cuq, *Un rescrit d'Auguste sur la protection des res religiosae dans les provinces*, în *Rev. hist. de droit*, 1930, 4e sér., IX, p. 383.

3. J. Carcopino, *Encore le rescrit impérial sur les violations de sépulture*, în *Revue historique*, t. CLX, (1931), pp. 77—92.

4. Acesta în *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*, 1931, pp. 369-398.

5. Cf. *Revista di filologia e d'istruzione classica*, Torino 1932, p. 129.

• Ce este acest document care poate fi de mare preț pentru noi, creștinii?

Un *edictum* nu este; căci „*un edict începe altfel, are alt ton*“, spune F. Cumont și altă redactare. Afară de E. Cuq (dintre cei ale căror studii le cunoaștem), ceilalți cercetători sunt de aceeași părere, anume că textul inscripției este un răspuns (*rescriptum*) la un raport sau la o scrisoare (*libellus*) scrisă de un guvernator din părțile orientale – Palestina, Siria – împăratului de la Roma. Acest fel de corespondență era în uz: este cunoscută tuturor scrisoarea 96 (97) din c. X a corespondenței lui Pliniu cel Tânăr, guvernatorul Bitiniei, către Traian; deasemenea și răspunsul împăratului (Epist. X, 97 (98). Pliniu cere lămuriri împăratului asupra creștinilor, căci „nu numai orașele, dar chiar târgurile și satele le cuprinsese molima acestei superstiții“. (*...istius superstitionis contagio*). Pliniu întreabă: să-i pedepsească cu moartea numai pentru că se declară creștini, sau numai dacă se dovedesc vinovați de vreo crimă? Iar răspunsul lui Traian, de și pare blând, e destul de amar: ei trebuiesc pedepsiți pentru că sunt creștini.

Va să zică *această inscripție este un extras dintr'un răspuns împărătesc dat unei întrebări asupra unei împrejurări ivite de curând*, în care guvernatorul nu știa ce să facă. Ceva deosebit s'a întâmplat aici, care desigur interesa însuși statul roman, de vreme ce a fost nevoit guvernatorul să ceară împăratului lămuriri. Răspunsul de la Roma, în partea cea care interesa pe guvernator, sau poate întreg – desigur fără formulele de introducere – a fost săpat pe piatră, i s'a pus ca titlul *Διάταγμα καίσαρος* = ordonanță de la împărat, și a fost „afișat“, cum zicem azi.

Care este acel eveniment, care sunt împrejurările noi și atât de interesante pentru siguranța statului roman, ca să fie nevoie să fie întrebat împăratul de la Roma și el să hotărască, de și procuratorul Iudeii avea el însuși *jus gladii* (dreptul de a condamna la moarte), iar în Siria era un Legatus Augusti?

Toată însemnătatea inscripției stă în răspunsul pe care îl dă ea însăși la această întrebare. E frumos să urmărești cum, oameni, fără doar și poate învățați, se străduiesc, pe cărări încurcate, să fugă de concluzia mai firească,

pentru că ar fi creștină. Nu, zic ei, inscripția nu poate fi mai târzie de vremea lui Iulius Caesar sau a lui August (care moare la anul 14 d. Hr.), pentru că, afirmă dânșii (Cuq de pildă), numai lor li se zicea Caesar; celorlalți imperatores li se adaugă și numele lor; de pildă: *Tiberius Caesar*; (căci mai ales se feresc să fixeze data inscripției pe vremea acestui împărat). E adevărat că li se pune și *nomen*-ul și *cognomen*-ul, dar e tot atât de adevărat că li se zice și numai Caesar. Noi putem cita numeroase locuri din Evangheliile și Faptele Apostolilor, unde cuvântul *Caesar* înseamnă pur și simplu „împărat”: ἐξέστιν ἡμῖν Καίσαρι φόρον δοῦναι ἢ οὐ (Luca, XX, 22);... Καίσαρος... (Luca, XX, 24); și vestitul răspuns: Ἀπόδοτε τοῖνον τὰ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ... (Luca, XX, 25) și încă în multe locuri: Matei XX, 21; XXII, 17; Marcu XII, 14, 17; Fapt. Ap. XVII, 7; XXV, 10, etc.

Iar învățatul F. Cumont scrie: „Tibère est fréquemment appelé Caesar sans autre addition par ses contemporains et ses historiens¹”. În Faptele Apostolilor, XVII, 7, e chiar așa: ...δογμάτων καίσαρος... Iar J. Carcopino, care nu primește totuși datarea inscripției pe vremea lui Tiberius, citează din Ezech. XXIX, 1: „...*principes Romani apud barbaros... Caesares appellantur*”. Tacit numește pe Tiberius și numai cu numele de Caesar.

Se mai aduce un alt argument pentru a dovedi că inscripția ar fi din vremea lui August. El se bazează pe afirmația lui Cumont – de altfel exactă – că literile sunt „stil din epoca lui August”. Aceasta însă nu poate dovedi decât cel mult că meșterul, care a săpat inscripția, era om bătrân acum și a scris-o așa cum învățase el la tinerețe.

E. Cuq insistă asupra acestei datări – pe vremea lui August – și din alt motiv: anume că August a voit și a urmărit reînvierea credințelor vechi religioase, ca și a datinelor romane, etc. (Mortul și mormântul erau lucruri sacre la Romani (ca de altfel la toate popoarele).

Aceasta este pe de-a-ntregul adevărat. August a dus o politică *romană*. Dar e de mirare și de nepriceput ce interes roman ar fi putut avea August aici, în acest Orient, care nici latinește cât să înțeleagă o ordonanță împărătească nu știa?...

1. *Art. cit.*, p. 265.

Nu se poate face o legătură firească între inscripție și politica religioasă a lui August.

Această ordonanță nu se poate referi nici la cetățenii romani din Orient, care trebuiau să vină la Roma pentru judecata unei vini capitale, ca aceea de care e vorba în inscripție. (cf. procesul sf. Pavel, Fapt. Ap. XXV; vezi și Pliniu, Ep. X, 96).

Așa dar, acest „*rescriptum*” nu poate fi din vremea lui August, căci nu numai el era numit Caesar; *textul nu are caracter general*, pentru tot imperiu, și nu poate fi încadrat în politica romană a lui Octavian August.

Inscripția privește exclusiv aceste părți ale lumii: Palestina și Siria.

Analiza conținutului inscripției ne dă răspunsul drept și fixează vremea când a fost scrisă.

Dar înainte de aceasta trebuie să arătăm aci că J. Carcopino, într'o argumentare, care ușor te fură și te alătură concluziei sale, e de părere că inscripția este prilejuită de o întâmplare din anul 8 d. Hr., – deci în timpul lui August –, povestită de Iosef Flaviu în *Antiquitates judaicae*¹: Samarinenii, neîmpăcații dușmani ai Evreilor, au aruncat oase de mort în templul din Ierusalim, înainte de paștele aceluși an. Se pângărise templul și, după credința Evreilor, șapte zile trebuia să se scurgă până să se purifice. Scandal, plângere, reclamație la procurator. J. Carcopino bănuiește că procuratorul a înștiințat pe stăpânul său de la Roma și că o parte din răspuns a fost afișat în Samaria spre știința celor ce-ar mai îndrăzni să mai facă așa ceva pe viitor.

Din Samaria deci ar fi inscripția cu pricina și a fost numai „trimisă din Nazaret” (cum a lăsat, e adevărat, notă și răposatul Froehner). Toate bune, argumentarea e clară și frumoasă, numai că nu-i vorba de așa ceva în cuprinsul inscripției. Una din premisele lui J. Carcopino este falsă. Ce scandaliza pe Evrei? Dece se plâneau ei: de violare de morminte, sau de pângărirea templului? Centrul scandalului era exclusiv templul. În inscripție însă nu-i nici pomeneală de templu, ci dimpotrivă, cum vom vedea la analiză, *se insistă repetat, asupra violării de morminte.*

De altă parte pângărirea templului era un fapt care

1. CARCOPINO, *Ibidem*, pp. 88-90; și IOSEF FLAVIU, *Antiqu. Iud.*, XVIII, 29-30.

repede a și trecut fără urmări. Despre el nu știe decât Iosef Flaviu. Ce interes avea un raport la Roma?

Deosebit de aceasta, chestiunile religioase erau lăsate în seama Evreilor¹. Romanii nu se amestecau. Când însă un fapt cu caracter religios lua și un aspect social și începea să intereseze siguranța statului, chestiunea se schimba. Pângărirea templului nu a luat o astfel de întorsătură.

Altul este evenimentul care a prilejuit raportul guvernatorului, răspunsul împăratului și afișarea lui, de și împăratul nu-l dăduse cu acest scop.

Trebue să fie vorba de „violarea” unui mormânt care, prin urmările ei, începuse să ia de atunci aspect social și să îngrijoreze pe cel ce avea răspunderea ordinii și siguranței statului roman, în părțile acelea.

Ce spune inscripția²?

Se pot deosebi două părți: una, până la rândul 17, cuprinde enumerarea cazurilor care constituesc o *violatio sepulchri* și închee, cum e firesc, cu pedeapsa: darea în judecată pentru sacrilegiu, căci violarea mormântului unui om e asimilată cu impietatea față de zei.

Guvernatorul știa prin acest răspuns ce să facă de acum înainte. Ar fi fost deajuns. În ultimele 5 rânduri, de la *πολὸν γὰρ...* totuși, pare că *altcineva* repetă încă odată, de data asta *apăsând pe chestiunea mutării cadavrelor* și declară oprită pentru oricine această faptă: cine o va face va fi condamnat la moarte pentru pângărire, pentru violare de mormânt.

Este de bună seamă această ultimă parte un adaos al împăratului pe raportul guvernatorului, ca întregire a rezoluției sau răspunsului făcut de un secretar oarecare din cancelaria imperiului. Împăratul trebuie să fi avut în fața ochilor raportul guvernatorului, care de asemenea trebuie să fi fost cu îngrijorare scris asupra celor petrecute și celor ce se petrec ca urmare a faptului. „Este deci înfinit probabil că un astfel de caz a fost supus împăratului de procuratorul Iudeii”, scrie F. Cumont, care totuși nu pune multă siguranță în legătura care poate fi între inscripție și marele eveniment întâmplat în vremea lui Tiberius, în Palestina.

1. J. JUSTER, *Les Juifs dans l'Empire romain*, Paris 1914.

2. v. facsimilul, la F. CUMONT, *Ibidem*, p. 242.

F. Cumont zice că în această a doua parte a inscripției este oprit „transferul ilicit” de cadavre, ceea ce însă nu reiese din text. Aici este oprită orice strămutare de cadavre. Numai în prima parte (rândurile 1-17) este oprită mutarea de cadavre făcută *dolo malo*.

Așa dar concluzia este că împăratul avea în fața sa un caz concret (sau și mai multe) de „violare de mormânt”, care nu era un caz oarecare, banal, ci unul care dăduse naștere la „turburări”, ce continuau, iar acestea nu mai păstrau doar caracterul religios, ci luaseră aspectul social și interesau deci administrația romană.

Că este așa ne poate convinge și o repede aruncare de ochi asupra începuturilor propagandei creștine, pentru care să ne folosim numai de ceea ce găsim în cărțile și documentele păgâne.

În Alexandria, era un nucleu creștin atât de puternic și bine deosebit în doctrina lui religioasă și în trăirea practică a învățaturii creștine, încât Claudius, în scrisoarea atât de blândă și binevoitoare către Alexandrini¹, din anul 41, 10 Noemvrie, e nevoit să schimbe deodată tonul și să-i amenințe cu „urmărirea prin toate mijloacele, dacă vor mai chema alți Evrei din Siria”, ca pe unii cari „întrețin un fel de molimă obștească (τίνα νέσον κοινήν) vătămătoare întregii lumi (τῆς οἰκουμένης)”.

J. Carcopino afirmă: „il n'en est pas moins certain que la chrétienté de Rome remonte au regne de Claude”².

Știm însă că împăratul Claudius în anul 49 (Orosius), 50 (Eusebius) expulzează pe creștini din Roma, cum scrie și Suetonius (Claud. 25). Iar în anul 64 sunt atâți de mulți creștini, încât Nero are pe cine să arunce nelegiuita-i acuzare că au dat foc Romei³ și să-i pună făclii de luminat splendidele lui grădini.

J. Carcopino⁴ bănuiește că pornirea aprigă din satirele lui Juvenal, împotriva Evreilor, este îndreptată în fapt contra creștinilor, „qui pouvaient au regard d'observateurs

1. S. REINACH, în *Revue d'histoire des Religions*, 1924, II, p. 108, unde este interpretată pentru întâia oară vestita scrisoare sub titlul următor: *Les premières allusions au Christianisme dans l'histoire*.

2. J. CARCOPINO, *La vie cotidiene à Rome*, Paris 1938, p. 163.

3. TACIT, *Annales*, XV, 44.

4. J. CARCOPINO, *Ibidem*, p. 163.

superficiels passer pour simplement attachés aux moeurs Juives. „La Roma sunt, nu la mulți ani după moartea Domnului, creștini și creștine până și în casa Caesarului τῆς καίσαρος οἰκίας. (Ep. către Filip. IV, 22). Tacit vorbește în Annale (XIII, 32) despre „superstiții străine, dușmane“ – ceea ce se traduce creștinism – care cuprinseseră pe Pomponia Graecina¹, soția consulului Aulus Plautius, învingătorul Bretonilor. Fratele lui Vespasian, Flavius Sabinus, prefectul orașului, era creștin ca și alții și altele din preajma stăpânitorului.

În volumul închinat răposatului V. Pârvan, Della Corte, în articolul său *Esplorazioni di Pompei*, bazându-se pe inscripții găsite în ruinele acestuia, arată că erau creștini în micul orașel de petrecere, Pompei, înainte de acoperirea lui cu lavă (în anul 79 d. Hr.). Acest lucru îl afirmase de altfel și Giovanni Batista di Rossi cu mult mai înainte.

Deci cu mult înainte de cât se crede în deobște și repede după Invierea Domnului, creștinismul s'a răspândit și în Occident, înainte de jumătatea veacului I. Dar nucleeele creștine nu rămân în ochii stăpânirii simple secte religioase de care lumea romană era plină, și în Apus, dar mai ales în Orient, ci felul de trăire creștin aparte, cu totul deosebit, retras², fără concesi fața de oricare alt cult religios, sever ca moravuri, atrăgea în chip deosebit atenția și lesne a intrat în conflict cu autoritatea de stat, care simția în noua învățătură un fel de „molimă contagioasă vătămătoare întregului neam omenesc“, ca să repetăm chiar vorbele împăratului Claudius. În concepția cea nouă adusă de creștinism, autoritățile începuseră să vadă o primejdie pentru statul roman. De aceea, în curând, era destul să fi declarat că ești creștin ca să fi ipso facto vinovat³.

Va să zică după moartea Domnului și Invierea Sa

1. ...Superstitionis externae rea.

2. Ceeace face pe Tacit să scrie: Ann. XV. 44... *quam odio humani generis convicti...* decât că urăsc neamul omenesc (ei, creștinii).

3. Nu erau urmăriți creștinii atât pentru aceea că erau „irreligiosi în Caesarem“, căci nici Evreii nu erau ținuți să adore pe Caesari. (v. scrisoarea lui Traian 85; vezi scrisoarea citată a lui Claudius către Alexandrini). „Aveau privilegii chiar Evreii cetățeni romani“ (J. Juster, *Les Juifs dans l'Empire romain*, I, p. 245); vezi și A. PIGANIOL, *Histoire de Rome*, Paris 1939, p. 258).

din morți nu s'au liniștit de loc lucrurile. Propaganda creștină da prilej neîncetat și în tot imperiul, dar mai ales aici, în Palestina și Siria, la conflicte fie cu Evreii, fie cu autoritățile care au început de îndată să o privească cu ochi bănuitori.

Punctul central al propagandei, temeiul, este Invierea. O spun și istoricii profani: „Creștinii anunțau o veste nouă surprinzătoare, că un om învinsese moartea și că acest om – Dumnezeu avea să vină să judece lumea la judecata din urmă”¹. În jurul ei se făcea mare discuție. Apostolii erau învinuiți că „au furat trupul”²; cu alte cuvinte li se puneă în seamă o „violare de mormânt”. Dacă fapta nu ar fi avut urmări, adică dacă noua credință ar fi amorțit de îndată, chestiunea rămânea simplă ceartă între Evreii, repede uitată, cum a fost și pângărirea templului din anul 8 d. Hr., de care leagă Carcopino inscripția. Cum însă creștinismul începe a fi privit imediat cu alți ochi decât priveau Romanii în deobște feluritele și numeroasele religii, guvernatorul s'a văzut în fața unor împrejurări noi. Pentru violare de mormânt la Romani trebuia să facă acțiune cel păgubit, căci era o afacere civilă.

Presupusa profanare a mormântului lui Iisus în ea însăși nu interesa deci pe Pilat, dar *îl interesa prin aceea că ea iscuse o mișcare, o tulburare în lumea de aici.*

Invierea era punctul de plecare. Pilat a făcut – se poate afirma acum acest lucru pe baza logicei faptelor – raport. A impresionat pe împărat faptul că un mormânt a putut fi violat, că a putut fi luat trupul unui mort din groapa lui și dus în altă parte. Desigur că și de alte asemenea cazuri au fost acuzăți apostolii, căci și ei înviau morții din morminte. Fără îndoială împăratul nu credea că morții aceia au înviat; pentru el nu erau învieri, ci violări de morminte. De aci acest răspuns, în care partea de la rândul 17 la 22 este un postscriptum adăugat de împărat la ceea ce scrisese cineva din cancelarie, însărcinat cu răspunsul. Împăratului i s'a părut slab răspunsul și l-a întărit oprind orice mutări de morți și pedepsind pe vinovați cu moartea. Așa dar cred că putem fi îndreptățiți

1. A. PIGANIOL, *Histoire de Rome*, Paris 1939, p. 258.

2. EV. MATEI, XXVIII, 13.

a socoti că *inscripția privește pe creștini* și e chiar o parte *din răspunsul dat lui Pilat la raportul pe care tradiția creștină ține minte că l-a făcut guvernatorul asupra împrejurărilor procesului și morții Domnului* (v. Tertulian, *Apologeticum*, XXI, 24: *ea omnia super Christo Pilatus et ipse jam pro sua conscientia christianus, Caesari tunc Tiberio nuntiauit*).

Chiar dacă n'ar fi un răspuns care privește direct și imediat mormântul Domnului, *este în tot cazul în legătură cu învierile pe care le săvârșiau apostolii și prin aceasta și cu mormântul Domnului*.

Ce caută inscripția la Nazaret? Dacă inscripția a fost găsită în Nazaret, nu știm. Fröhner a lăsat doar această notă: „envoyée de Nazareth en 1878”. Să zicem că nu a fost găsită în Nazaret, ci în altă parte. Unde? Poate în Samaria (Carcopino), poate în Decapolis (Zulueta), care era sub puterea legatului Siriei. Chestiunea aceasta văd că frământă mai mult decât merită pe cei care au scris asupra inscripției. Gaetano de Sanctis zice că în Nazaret nu putea fi afișată decât după 44 d. Hr., când și Galileii i s'a aplicat regimul procuratorilor. Nu era o piedică că dacă în Galileia domnea Irod Antipas, slugă prea plecată împăratului, să nu se fi putut afișa și în Nazaret, locul de naștere al Întemeetătorului noiei credințe. Iisus e judecat și de Ana și de Caiafa și de Pilat. Sf. Pavel e cercetat și de Festus și de Irod Agrippa (Fapt. Ap., XXV, 25). Dar dacă inscripția n'a fost găsită în Galileia, nu-i nimic. Aceasta nu arată de fel că nu-i în legătură cu Învierea. Poate cineva crede că a fost afișată numai această inscripție singură? Trebuie admis că și în alte părți, poate chiar la Ierusalim, se va fi săpat pe marmoră această ordonanță împărătească, fie sub Tiberius, fie sub Claudius. Ea nu poate fi înainte de Tiberius, adică în vremea lui August și pentru alt motiv, pe lângă cele arătate mai înainte: dacă ordinul a fost dat și afișat încă din timpul lui August, Pilat trebuia, pe baza lui, să urmărească pe Sf. Apostoli pentru violare de mormânt; iar fariseii provocau cu toată siguranța un alt proces. Pilat însă n'a avut baza legală, împărătească și nu i-a urmărit, iar în

---

1. Interpretări puse în legătură cu Învierea Domnului au făcut și RR. PP. TONNEAU, ABEL, în *Revue biblique*, 1930, pe care însă nu am avut putința să le cunosc.

inscripție e scris *δεήσει*, la viitor, deci este vorba de cei care de atunci înainte se vor face vinovați.

Inscripția este deci în legătură cu Învierea. Pusă în această lumină, adică în împrejurările de atunci din începutul creștinismului, cu faptele de înviere din morți săvârșite de Sf. Apostoli imediat ce-au primit Duhul Sfânt, inscripția își găsește numai astfel explicarea cea mai logică și mai neîndoelnică asupra originii și rostului ei. Pilat a făcut raport dacă nu imediat după Învierea Domnului, ceva mai târziu când marele eveniment a fost urmat de celelalte cazuri de înviere și pusese în mișcare un curent nou care făcea păgânilor impresia de molimă, ce a îngrijorat pe guvernatorul Iudeii cum îngrijora pe Împăratul Claudius, în anul 41, tocmai la Roma.

„Inscripția din Nazaret“ este un document scris prin care să se convingă și iubitorii de astfel de probe că *Iisus a înviat, că Învierea Lui din morți a fost un fapt real, concret*, săvârșit la vremea fixată de Creator pe firul desfășurării spirituale a lumii, care urcă neîncetat - cu suș și coboriș - către limanul Perfecțiunii pe care prin Adam l-a pierdut.

Preotul TOMA VASILESCU

PREDICA ITALIANĂ DIN ZIUA DE AZI

I.

PREDICA STRĂINĂ NECUNOSCUTA

În țara noastră, prea puțin se știe despre predicatorii din alte țări. Din câte se învață în școlile noastre bisericești, tânărul teolog ajunge a ști despre marii predicatori francezi din veacurile 17 și 18: *Bossuet, Fénelon, Bourdaloue, Massillon*. Incolo cunoștințele lui slăbesc. Aude despre *Lacordaire* în veacul 19, iar despre alții din același veac, mai nimic.

Asta când este vorba de predica franceză. Când însă este vorba de predica din alte țări, da din umeri. Nimenea nu l-a învățat și nici el nu știe de unde să învețe.

Nume înșirate găsește el în cărțile de Omiletică, dar numai atât nu-l ajută să știe ceva despre ei. Curând i se șterge din minte însuși numele lor.

Totuși cuvântul creștinesc n'a încetat o clipă a răsună în feluritele țări. Ba a răsunat chiar cu multă vrednicie. Și dacă multe nume n'au ajuns să se înfigă în cugete, ca acele ale marilor predicatori francezi, ele însă au avut vaza lor și merită pomenite cu cinste.

A trecut vreme, lumea și-a adus aminte de unii din ei după trecerea lor din viață și a cerut să aibă graiul lor măcar în tăcerea scrisului. Așa, de pildă, cine a auzit de *Albert Knoll* ca predicator? Totuși cei de mai târziu și-au adus aminte de cuvântările lui și au dorit să le aibă în haina scrisului. Și au văzut lumina zilei și iute s'au răspândit și a trebuit să fie și tipărite a doua oară¹.

Un nume mult mai răsunător ca al lui a fost al lui *Karl Gerock*, însemnat predicator din Stuttgart². Volu-

---

1. Albert Knoll a fost predicator în veacul trecut. S'a născut la Bozen, Tirol, la 12 Iulie 1796 și a murit tot acolo la 1863.

2. Despre acesta am scris în *Luminătorul* din Chișinău. N'am isprăvit însă câte erau de spus despre un predicator foarte rodnic ca el. Mai este de scris și de acum înainte, urmând a face o cercetare mai amănunțită a predicatorilor sale.

mele acestuia sunt cu mult mai răspândite. Le găsești și colo și în țara noastră.

Dar știu teologii noștri despre el? Așa de greu ce se prind cunoștințele acestea, care nu sunt propoveduite mai des, încât eu, care le-am predat și le-am așternut în scris, încă mă întâlnesc cu o deplină necunoaștere a lor în întrebările pe care le pun la examene studenților noștri.

Da, despre predica străină se știe la noi nespus de puțin, de și avem de învățat din ea nespus de mult. Ea n'a strălucit numai pe vremea marilor predicatori franceji, ci și în zilele noastre în feluritele țări.

La unii într'un fel, la alții în altfel, predica și-a avut strălucirile ei. Inveți de la fiecare. Totuși starea de fapt aceasta este și nu avem decât să împlinim această lipsă.

Noi am dat la lumină felurite chipuri însemnate din lumea predicatorilor. Despre mulți din ei am scris în *Luminătorul* din Chișinău, despre *Spurgeon* în *Căminul* din Galați, despre *Franc Thomas* în *Revista Teologică* din Sibiu. Totuși lucrurile merg anevoios și până azi nu ne putem lăuda cu izbânda pătrunderii cunoștințelor de acest soi.

În cele următoare, ne-am apucat să ducem înainte acest fir. Voim să scriem despre Predica din Italia de azi și, firește, să facem cunoscute câteva chipuri de predicatori italieni. Vom da peste trăsături de preț ale predicării de aiurea, care vor putea fi de folos și cuvântătorilor din bisericile noastre.

II.

CUM SE PREDICĂ AZI ÎN ITALIA

De vei întreba pe vreun Italian luminaat cum este predica din Italia de azi, vei băga-de-seamă că nu știe prea bine cum stă această latură a lucrului duhovnicesc în țara sa. Dar nu va tăcea, ci va spune că predica italiană din ziua de azi nu e grozavă și că nu e de spus despre ea cine știe ce.

Dar știți ce înseamnă aceasta? Nu că predica italiană

De altfel câmpul predicii germane este cu totul înțelenit la noi și este mult de scris pentru a o face mai cunoscută. Noi am apucat a scrie puțin despre *Gustav Frenssen*, despre *Ernst Luthardt*, *Karl Gerock*, dar mai avem de scris.

nu ar merita să fie luată în seamă, ci numai că nu poți pomeni în lumea Italiei de azi vreun predicator vestit, al cărui nume să fie pe buzele tuturor, ca al lui Paolo Segneri acum 200 de ani, sau care să străbată cu cuvântul lui toată Italia, ca Leonardo da Porto Maurizio, tot acum 200 și ceva de ani în trecut, sau ca Savonarola, acum 400 și ceva de ani în Florența. Da, predicatori de care să vorbească lumea nu se mai află azi în Italia. De aceea, dacă nu sunt la cunoștința tuturor, omul obișnuit spune că predica de azi din Italia nu e o predică grozavă.

Dar nu numai omul obișnuit spune așa, ci și cel neobișnuit. Eu am stat de vorbă în această privință cu răposatul Episcop Geremia Bonomelli al Cremonei (Italia) în 1908. Mi-a spus că în țara sa se predică mult, dar slab. Numitul episcop era însă un bărbat de mare temei și al Italiei și al Bisericii din țara sa. Pe cuvântul său trebuie să ne întemeiem. Atunci cum rămâne? Este predica italiană o răsunare frumoasă a graiului creștinesc sau nu?

Vom spune tot ce am spus mai sus: Italia nu poate pomeni între predicatorii săi de azi vreun chip care să frământa cugetele, care să răscolească inimile, cum s'a petrecut această cu unii din predicatorii vechi. Dar de aci nu urmează de loc că putem trece ușor peste predica italiană. Nu, fiindcă găsim în sânul ei trăsături de preț, silințe vrednice, care de loc nu trebuie acoperite cu vorba că nu sunt cine știe ce. Dimpotrivă, știindu-le pe acestea și prețuindu-le după toată vrednicia lor, am dat unui student al meu, care a învățat italienește, să facă teza de licență despre Predicatorii italieni din zilele noastre. El, silindu-se să-și caute acum aluat de lucru pe acest făgaș, a întrebat pe unul din Italienii luminați de la noi, ce ar putea găsi în privința aceasta. Italianul cu pricina însă nu l-a îmbărbătat, ci i-a spus că nu e mare lucru de povestit despre Predica Italiei din zilele noastre. I-am venit însă eu în ajutor, spunându-i că trebuie făcute deosebiri de trebuință, anume că, dacă Italia de azi nu poate pomeni între cuvântătorii săi de azi vreun chip ca al marilor cuvântători de odinioară, totuși sunt alte laturi din care putem prețui cuvântarea bisericească a Italiei de azi și că deci este foarte îndreptățit lucru a scrie despre o asemenea materie. De aceea să facem noi să

se știe ceva în această privință. Tineretul va vedea că are de învățat foarte multe lucruri din predica italiană din ziua de azi.

III.

UN PREDICATOR ITALIAN DIN ZILELE NOASTRE

Predicatorii italieni din ziua de azi pot să nu aibă răsunetul mare pe care l-au avut unii din predicatorii de altădată, totuși avem în rândurile lor bărbați de o rară hărnicie și rodnicie. Au dat la iveală puzderie de volume încărcate de predici, încât trebuie să spunem că în Italia de azi se muncește foarte mult cu predica și pentru predică.

Așa, de pildă, să luăm pe predicatorul *Giuseppe Perardi*. Acesta are o sumă de scrieri pe ogorul teologiei practice, iar între ele și o mulțime de volume de predici. Astfel putem pomeni 3 volume de *Omilii dogmatico-morale asupra Epistolelor Duminicale de peste tot anul*, date la lumină sub numele de *Vita Cristiana*; de asemenea, *Cuvântări Omiletice despre Paștima și Moartea lui Iisus Hristos (Discorsi Omiletici sulla Passione e Morte di Gesù Cristo)*; de asemenea are 2 volume despre *Maica Domnului (La Madonna)*, cuprinzând 41 de cuvântări despre „Menirea, Viața, Tainele și Închinarea Maicii Domnului”; iar la urmă vin 3 volume date la lumină cu titlul de „Cuvântări Morale” (*Discorsi Morali*).

Dacă la acestea adăugăm alte Invățături Catehetice despre sărbătorile Domnului Hristos, ale Maicii Domnului și ale Sfinților, înseamnă că în acest predicator avem un bărbat de toată hărnicia pe ogorul grăirii bisericești. A vorbi de Predica Italiană din ziua de azi și a nu pomeni de asemenea silințe și asemenea hărnicie este o scădere de care nu voim să ne facem vinovați.

Dar se poate pune întrebarea: Și oare cum vor fi aceste predici? Răspund ele trebuințelor? sunt la toată înălțimea grăirii bisericești?

Putem răspunde cu toată încredințarea că predicile Monseniorului Perardi sunt cuvântări vrednice, străbătute de mult simț practic, adică sunt lucrate nu ca frumoase desfășurări teoretice, ci urmăresc viața în toate trăsăturile

ei și ne dau zugrăviri din sânul ei care ne fac să simțim mai deplin adevărul celor propoveduite. Din fiecare predică a lui alegi ceva și-ți pare bine de povestirile cu care-si împletește desfășurările sale.

Privite din laturea aceasta, ele sunt deplin *predici ale vremii* și răspund în totul trebuințelor. Oriunde aceste predici se vor fi rostit, nu s'au putut auzi fără folos pentru sufletul credincioșilor.

Dacă, după ce s'au rostit, le avem acum tipărite, trebuie să spunem cetitorului român că el va fi foarte câștigat din folosirea lor pentru trebuințele sale. Nici pe departe nu sunt curat înșirări de fraze, cum sunt multe altele, care te lasă cu inima goală, ci ai în ele graiuri sănătoase, care-ți lasă urme în suflet. Te bucuri că ai putut trece cu ochii peste pagini de preț și fără a fi pierdut vremea zădarnic.

Ceiace în aceste predici guști cu plăcere este faptul că ele scoboară pe pământ adevărurile vieții veșnice și le guști mai simțit când le vezi arătate în mersul vieții de toate zilele. De pildă, dacă cuvântătorul vorbește despre Mândrie și Umilință în legătură cu pilda Vameșului și a Fariseului, ne dă cugetarea următoare:

„Și oare cele mai multe din războaiele din cei din urmă 50 de ani (care au costat mai multe jertfe și mai multe lacrimi decât toate războaiele din vremurile vechi) avut-au altă pricină? Izvorul lor a fost mândria stăpânitorilor și a unor popoare întregi. Pricinile care au pregătit de 20 de ani și au făcut să izbucnească în 1914 războiul european n'au fost oare mândria nu a uneia, ci a mai multor popoare care se luptau să aibă fruntea puterii și a stăpânirii economice în Europa?...

„Și dintre cele două pricini care aduc atâta sărăcie și risipă în sânul familiilor, oare una din ele nu e tocmai mândria, în chipul ei de a pofti să treci înaintea altuia și a te fuduli? Ce alta fac oare femeile și tinerii care, pentru a părea mai mult decât sunt, pentru a o lua înaintea soațelor și a cunoștințelor, pentru a fi mai mult decât ele, — risipesc ceiace ar putea fi bunăstarea unei case și a rămânea într'insa o prețioasă economie la întâmplare de boală, de nenorocire sau la bătrâneță?

„Odată mai multe tinere lucrau într'un laborator. La

ameazi își făceau acolo prânzul lor sărac cu puțină pâne. Săracele de ele! Dar se îmbrăcau ca niște cucoane. Se lipseau de mâncare, de pâne pentru dășărtăciunea îmbrăcăminte!...”

În altă predică, împotriva înjurăturilor, care sunt foarte răspândite în poporul italian, ca și în al nostru, cetim :

„Nu fac așa popoarele care simt în ele măcar singura vrednicie omenească. Ce învățătură pentru noi scrisoarea unuia din frații noștri din Statele-Unite ale Americii către Regele Victor Emanuel III, căruia îi trimetea câteva sute de dolari din iconomiile sale, pentru lupta împotriva înjurăturilor! El povestea chinul și rușinea pe care le încercase în Canada, fiind de față la alungarea unora dintre Italienii noștri afară din țară, numai pentru că, fiind guri spurcate, erau priviți pe dreptate ca molipsiți de cea mai urâtă molimă de care Statul trebuia să se ferească”.

Tot în aceeași predică, cetim mai la vale :

„O tânără cucernică primise de la logodnicul ei, soldat, o cartă poștală necuviincioasă. Ce-a făcut? A luat poștala și a scris pe un colț: „Se trimete îndărăt, fiindcă e nevrednică de mine, tânără cinstită, dar nevrednică și de data, ostaș al Italiei”. Apoi o puse într'un plic și o trimise îndărăt soldatului fără minte.

„Altă tânără, vrednică tovarășă a celei dintâi, călătorea odată cu trenul. Un om rău crescut s'a apucat să vorbească necuviincios. Tânăra s'a înroșit și a făcut din buze o mișcare de mânie și de scârbă. Necuviinciosul a vrut s'o ia în bătaie de joc spunându-i: „Fie-ți milă, domnișoară, nu mă mânca!” Atunci tânăra a răspuns iute: „O! fii liniștit; eu nu mănânc niciodată carne de porc omenesc”.

„Dacă, la împrejurări deosebite, firea voastră sau porunca înțelepciunii (înțelepciunea adevărată, nu slăbiciunea, nici frica) - vă îndeamnă să tăceți, atunci puteți pleca de acolo. Dar plecați iute, cu fruntea sus, nu ascunzându-vă scârba, ci făcând să se înțeleagă bine că plecați fiindcă vă e scârbă de o asemenea vorbire. Dacă însă nu vă puteți îndepărta, luați o înfățișare serioasă și vrednică, într'o tăcere care nu mai poate lăsa îndoială. Prin privirea mândră și vrednică, faceți să se simtă înfierarea voastră. Câteodată tăcerea e mai puternică decât

orice cuvânt. Faceți să se simtă că, dacă sunt unii cărora le plac să se tăvălească în glod și mocirlă, în schimb însă sunt și de acei care urăsc glodul și mocirla, pentru că iubesc ce e vrednic și curat.

„Și aici îngăduiți-mi să mă plâng de ceiace se petrece de obicei. O gură scârnăvă aruncă o vorbă îndoielnică sau nerușinată... Ce se întâmplă atunci?... Se râde... Râsul însă e încuviințare și îmbărbătare... râsul e părtășie... râsul e mocirla care improașcă din inima și din sufletul celui ce le scoate.

„Dar sunt inși, mai cu seamă tineri, care, din nevoia lucrului, trebuie să se găsească în locuri care sunt chipul iadului adus pe pământ... locuri care sunt dovada cea mai spăimântătoare că este aiurea un iad, fiindcă numai din iad pot țâșni grăiri atât de nerușinate, care să facă să roșească pe dracii înșiși!...

„Tinerilor, vă înțeleg și vă plâng... ba zic mai mult, vă recunosc și vă mărturisesc mucenici ai unei mucenicii nemăsurat mai grea și mai chinuitoare decât mucenicia avântaților care și-au jertfit viața pentru Hristos.

„Tinerilor, stăruiiți; nu vă înjosiți, ci înălțați-vă fruntea mândră, potolită și vrednică. Prin purtarea și tăcerea voastră, voi spuneți că, dacă pe pământul acesta sunt porci, sunt însă și îngeri... spuneți că, dacă oamenii sunt slobozi în destrăbălarea de a fi rămători, mai este însă și slobozenia celor ce se simt datori și în stare de a fi mai mult decât făpturi omenești, a fi îngeri pe pământ...

„Tinerilor, simțiți cu cât sunteți mai sus față de acele spurcăciuni în chip omenesc... Purtarea voastră să fie osânda neîncetată a ceiace ei sunt și fac... Răscoleala și ura lor sunt dovadă că, în fața voastră, ei își simt josnicia lor, toată ticăloșia în care se bălăcesc!... Purtarea voastră va fi pentru ei încă un glas — poate cel din urmă — al milei lui Dumnezeu pentru a-i scoate din glod. Tinerilor, chemarea voastră e vrednică, e sfântă... este chemarea unei mucenicii celce mărturisește sfințenia lui Iisus Hristos Dumnezeu, care iese la iveală în voi și prin voi strălucește peste glodul nerușinării dihanțiilor în chip omenesc!“

Nu sunt cuvintele acestea destul de grăitoare și nu au în ele toată puterea bărbăției creștinești? Nimenea nu

va putea tăgădui aceasta. Ele te mișcă prin faptele pomeneite și prin îndemnurile sănătoase către sufletele tinere de a-și ține firea în fața iureșului graiurilor spurcate care se aud din multe guri. Departe de a se da la brazdă, ele să stea împotriva prin puternica credință în Iisus Hristos.

Așa sunt toate cuvântările lui Perardi. Sunt cuvântări temeinice, care învață pe ascultători sănătos și simțit. Ele sunt o pildă aleasă din predica italiană din ziua de azi. De va ceti cineva volumele lui, fără doar și poate că-i va fi de mare folos. Și acum să trecem să vedem pe altul.

IV.

ALT PREDICATOR DIN ITALIA DE AZI.

Alt predicator din ziua de azi în Italia, nu mai puțin rodnic decât Perardi, este *P. Arrighini*. Acesta a tradus în italienește, în 10 volume, conferențele religioase ale lui Lacordaire, ținute acum 100 de ani la catedrala Notre-Dame din Paris, dar are și foarte multe cuvântări ale sale. Să-l ascultăm mai întâi ce spune el însuși despre ele. Prefața predicilor sale la Postul Mare, intitulată *Memento homo* (Turin, 1931) începe cu aceste cuvinte:

„Buna primire făcută celor 6 sau 7 volume de predici ale mele, care în puțini ani au trebuit să fie tipărite din nou, mă îmbărbătează să dau la lumină și pe acesta altul.

„La aceasta m'au hotărît neîncetatele stăruințe ale multilor prieteni și frați ai mei de preoție, de a le da și un șir întreg de predici la Postul Mare. Adeseori i-am trimis lesnicios la volumele mele cunoscute de mai nainte. Dar mi-au spus cu dreptate că din toate acelea tot nu puteau scoate ce doreau... Și nu greșeau; dar, pe de altă parte, eu niciodată nu m'am ținut că aș fi alcătuit un întreg volum de predici la Postul Mare, dat anume ca atare, de și, în ce privește rostirea, le-am ținut de vreo 15 ori. Una e însă a vorbi, alta a scrie“.

Ce înseamnă aceste destăinuiri? Că Arrighini a predicat în Italia ani după ani și că, afară de rostire, a dat la lumină și multe volume. Ia să le vedem acum care sunt acelea.

Când ne uităm peste scrisul lui Arrighini, și mai mult ne mișcă bogăția cărților sale de predici. Par'că le întrec ca număr pe ale lui Perardi.

Are un volum de predici la Postul Crăciunului (*Ecce Deus. Prediche d'Avvento*). E o carte groasă de 400 de pagini. Noi, ortodocșii, nu folosim Postul Crăciunului ca o vreme deosebită de predicare. Catolicii însă fac aceasta. De aceia la dânșii găsești predici pentru această vreme.

Un volum de 300 de pagini (*Ecce Homo!*) cuprinde predici la Săptămâna Patimilor. *Memento homo...* se numește alt volum, de aproape 500 de pagini, cuprinzând predici la Postul Mare.

Alt volum, de 550 de pagini, cuprinde cuvântări cu prilejul sărbătorilor Sfintei Fecioare. Poartă numele de *Ecce mater tua* (Iată mama ta).

Mai are alte volume, precum despre întrebările vremii de față, apoi conferențe istorico-apologetico-morale și încă altele la rând, iar unele în stare de pregătire.

Un volum al său de 750 de pagini poartă numele de *100 de Cuvântări la felurite împrejurări (Cento Discorsi di circostanza)*. La acestea trebuie să adăogăm un nou volum pentru Postul Mare, cu numele de *Dio con noi* (Dumnezeu cu noi). Par'că s'ar potrivi pentru cântarea noastră din Postul Mare *Cu noi este Dumnezeu*.

În sfârșit, trebuie să pomenim 8 volume întru lauda sfinților, sub numele de *In Splendoribus Sanctorum*. Și încă n'am isprăvit cu ce mai putem pomeni pe seama acestui autor de predici, iar apoi încă și de alte lucrări.

Nu-i așa că acesta îl întrece pe cel dintâi? Nici vorbă, ca număr de volume. Dar îl întrece și ca largă răspândire a cuvântului său. În adevăr, Arrighini a vorbit creștinește în cele mai felurite împrejurări ale vieții. Pe când Perardi a vorbit la prilejurile obișnuite ale sărbătorilor bisericești, Arrighini însă n'a lăsat să-i scape niciun prilej de a presăra graiuri creștinești când trebuia. De aceia, în cartea sa *100 de Cuvântări la felurite împrejurări*, vom găsi cât de amestecat a fost el la tot felul de serbări, de întâlniri, când cuvântul creștinesc era la locul său. Cu adevărat, el a străbătut toate împrejurările și n'a lăsat să-i scape niciuna când putea da învățătură creștinească.

Să vedem acum ce am avea de spus despre ele din laturea cuprinsului. Nu vom spune că e mai pre sus de Perardi, dar nici mai pre jos. Și unul și altul au vredni-

ciile lor. Să punem însă pe cetitor chiar în fața cuvântului său. Din cuvântările la Postul Mare, să pomenim începutul cuvântării la Dumineca III a Postului :

Fiți curați.

Isaia 1,16

Trăim în vremuri de cuceriri, de mari cuceriri :

Cuceriri științifice : Omul, după ce a văzut fulgerul alunecând la picioarele sale, electricitatea înhămată la carele și mașinile sale, se înalță să zboare ca vulturul peste întinderile nemăsurate ale cerului. Își trimete cu iuțeala scăpărării gândurile sale de la un continent la altul, prinde în timp și în larguri lumina, colorile, sunetele și toate armoniile nemărginirii.

Cuceriri din raite cercetătoare. Mai este vreo pedecă în mijlocul mării, vreun pisc atât de înalt, vreo pădure atât de sălbatecă, necunoscută omului luminat? Nu, Sfinxul și Piramidele Egiptului l-au văzut trecând iute în automobilul său, deschizându-și cărare printre *lanos=urile* și *pampas=urile* Oceaniei și Americii de Sud; vârfurile cele mai înalte ale Alpilor și Anzilor au ajuns treptele pașilor săi, ruinele Ninivei și Babilonului i-au scos înainte pietre pe care să se odihnească și să cugete la zilele care au fost; iar după ce s'a adăpat la izvoarele curate ale Nilului, s'a încălzit lângă ghețurile veșnice ale Polului.

Cuceriri în viața obștească. Libertatea, egalitatea, frăția nu mai sunt nume deșarte. Se poate spune că azi toate lipsurile și-au găsit adăpostul lor, oamenii albi se îmbrățișează cu cei negri, iar „unirea și iubirea descopăr popoarelor căile Domnului“¹.

Cuceriri religioase. Pe acestea le fac misionarii care propoveduiesc Evanghelia la toate neamurile. La sunetul glasului lor, ca la acel al trâmbițelor Ierihonului, cad idolii pe piatră, se prăbușesc zidurile Chinei, Cartagina înviază creștină, iar oamenii și neamurile se întorc. . . . la credința care a deschis calea mântuirii².

Cuceriri... dar ajunge, fiindcă voi vedeți că noi trăim cu adevărat în vremuri de cuceriri, de mari cuceriri. În zilele noastre ajunge să arunci o cugetare, să arăți o noutate de pus la cale, fie ea chiar grea și prea înaltă, pentru a vedea că îndată se ridică mii de oameni inimoși pentru ea... Ei iată, vouă tuturor vitejilor,

1. G. Mameli, *Inno all'Italia*.

2. *Infernul* lui Dante, II, 29.

oamenilor de voie bună, în deosebi tinerilor, vin să le înfățișez o cucerire încă și mai mare decât toate cele de mai nainte : cucerirea curăției și, prin gura Proorocului lui Dumnezeu, vă spun: — Fiți curați!

Dar cucerire e oare aceasta? Care sunt foloasele ei? Care și câți vrăjmașii ei? Și în ce chip să te lupți cu ei și să-i înfrângi?

La toate aceste întrebări voi răspunde încă și în cele următoare ale acestei predicări a noastre la Postul Mare. Pentru acum, începând cu cea dintâi, să privim înainte de toate curăția în felurile ei trepte, iar apoi în revărsarea ei prin calea creștinismului.

Ah! de aș putea începe să vă vorbesc cu vrednicie de această virtute îngerească! Aș dori să îndrăgostesc de ea toate inimile voastre, aș dori ca voi, tinerii în deosebi, să alergați în grabă să culegeți mireasma ei din florile sale, aș voi... Dar tu, Prea Curată Fecioară, Impărăteasa îngerilor, îmbolditoarea spre gândurile curate, ajută-mă azi mai mult ca oricând. Din înaltul cerurilor unde sălășluești, întinde și atinge cu crinul nepătat bielele mele buze, pentruca să pot vorbi cu vrednicie de cea care a fost totdeauna cea mai frumoasă podoabă a ta : sfânta curăție.

1. Fraților, s'a spus că multă dreptate că prin cunoașterea cuvintelor ajungem și la cunoașterea lucrurilor. Deci ce înseamnă cuvântul *curăție*?

După învățații pricepuți în știința graiurilor, curăția ar fi acea însușire care păstrează nevătămate și scutite de orice amestec străin materiile pe care le avem în grijă. Așa, de pildă, noi spunem că apa este curată, când nu se află în ea alte materii decât cele firești ale ei, care sunt oxigenul și hidrogenul. Vorbirea se zice că e curată, când celce vorbește sau scrie nu vâra în ea greșeli împotriva legilor graiului sau, mai rău, feluri de vorbire din graiurile străine. Fiind vorba de o lucrare din lumea măestriilor omenești, o asemenea lucrare se socotește curată, când toate părțile ei se țin strâns și armonic una de alta, încât cugetarea maestrului să iasă la iveală limpede și lucitoare.

Venind apoi la această minune de închezare care este omul, noi vom spune că el este curat, că sufletul și trupul lui sunt curate, când, nefiind mânjite de nicio pată, oglindesc fără greș chipul Ziditorului lor. Și de oarece luxul mânjește sufletul și trupul omului, tot așa vom spune că este curată în el virtutea care se împotrivește acestui vițiu. Iată deci, după morala catolică, definițiunea curăției:

Ea este virtutea creștină care se împotrivește deadreptul vițiuului luxului.

După ce a arătat feluritele trepte ale curăției, cuvântătorul trece la punctul II pentru a spune:

Privită astfel curăția în multele ei trepte, este potrivit să arătăm cum ea este în chipul cel mai înalt o virtute cu adevărat creștinească. De aceea tocmai pentru asta trebuie să facem tot chipul de a o dobândi și păstra.

Spunând însă că virtutea curăției este o virtute a creștinismului, nu înțelegem a spune că mai înainte de asta ea a fost cu totul necunoscută și desprețuită... În adevăr, după cum bine spune Cardinalul Capecelatro, curăția e atât de prețioasă și vrednică de a fi îmbrățișată, încât oamenii din toate vremurile și locurile n'au putut face altfel decât să-i aducă și ei oarecare închinare.

Astfel, o oarecare înfrânare o vedem cerută de la preoții zeiței Ceres în Eleusis, de la ai Cibelei în Frigia, de la ai zeiței Isis în Egipt... La Evrei, preoții nu puteau pași ca mijlocitori între Dumnezeu și om, dacă nu ar fi fost pregătiți prin înfrânare. În Grecia se pot vedea și astăzi ruinele Partenonului, templu mareț închinat Parteniei, adică Fecioarei. Zeița era înfățișată ca într'o statuie de fildeș și aur masiv, având într'o lature chipul biruinței care-i dădea o cunună.

Încă și la Roma, în timp ce se prăznuiau destrăbălările lui Nerone și ale Mesalinei, se admira virtutea Lucreției și a Virginiei. Tacit împlotea laudele fecioarei Occia. Seneca trâmbița că el s'a născut pentru scopuri mai înalte decât pentru mulțămirea simțurilor trupului. Cicerone scrie că vestalelor li se aduceau cinstiri aproape ca ale zeilor, pe temeiul fecioriei lor. Lor le era încredințată paza vistieriei obștești și Paladiul, de care atârna soarta Statului. Vrednicia lor era privită ca prea sfântă și de neatins. Inșiși consulii le lăsau să treacă înainte, lictorii își aplecau armele, un semn al vestalelor era vestire de viață sau de moarte.

Totuși aceste cinstiri atât de neobișnuite ale celor vechi aduse curăției și celor ce-o urmau, arată tocmai cât de puțini erau ceice stârneau atâta admirațiune.

De altfel știm cu toții că, dacă în Grecia și la Roma se ridică vreun templu Parteniei și Vestei, cu mult mai multe erau cele închinat lui Bahus și Venerei Pandemia; dacă vreunei tagme de preoți i se cerea înfrânarea, cât de rari erau însă ceice-o țineau în seamă și cu ce chin!... În adevăr, îți este o apăsare să cetești în Sofocle și în Euripide că în însăși clipa când erau sfințite de Marele Pontifice, fecioarele umpleau aierul de tânguiri, cu gândul

la plăcerile de care se lepădau... Poate că niciuna din ele nu s'ar fi supus de bună voie, dacă n'ar fi fost silită de Marele Preot. Acesta avea puterea să le aleagă după gustul său unde și cum voia... Așa dar vedeți că în lumea veche, mai mult decât o virtute, curăția era o silnicie, adeseori era o trufie, iar apoi totdeauna o menire spre nefericire.

Abea în creștinism curăția ajunge a fi una din virtuțile cele mai obișnuite și mai ușoare. Nimenea n'a făcut din ea o silnicie, poruncită de vreo lege sau adusă prin vreo pedeapsă ori răsplătă omenească. Cu toate acestea încă cei dintâi apărători ai creștinătății puteau spune cu dreaptă mândrie că, între creștinii de atunci, se aflau foarte mulți inși, bărbați sau femei, oameni de orice stare, care din copilărie trăiau ca îngerii sau, ceiace nu înseamnă mai puțin, din ziua creștinării lor,

„Intre noi, spunea Tertulian, se văd oameni bătrâni încă copii“.

Nu erau mai mult de două sau trei temple care în Grecia sau la Roma s'au ridicat în cinstea curăției, pe când toate altarele lui Iisus și ale Mariei au ajuns a fi altare ale curăției. Nu sunt numai câteva tinere care prin silă și cu plângeri au fost închinată fecioriei; ci sunt mii și mii care se supun cu însuflețire acestui jug ajuns a fi ușor și dulce. Tinere din cele mai bune familii, nobile matroane, din toate laturile, chiar și din depărtata Mauretanie, alergau în jurul amvonului Sfântului Amvrosie din Milan, ca să fie călăuzite la cele mai înalte trepte ale curăției. Pâlcuri întregi de tineri și oameni vârstnici, având în fruntea lor bărbați sfinți ca Ieronim sau Sf. Pavel din Teba, alergau să umple pustiile Calcedei, ale Kolsinului, ale Tebaidei...

Cum tâlcuiți minunea aceasta?

Aici, fraților, nu e vorba de minuni, și la urma urmei, trebuie ceva ca s'o înțelegi.

Cine e întemeietorul creștinismului? Domnul nostru Iisus Hristos. Și cine, după Domnul Hristos, este mai iubită și mai cinstită în legea noastră? Sf. Fecioară Maria.

Ei bine, oare Iisus Hristos nu e „fiu feciorelnic al mamei fecioare, iubitor și soț al fecioarelor?“ Nu e El pilda cea mai deplină și maestrul cel mai înalt al oricărei curății?

Ah! ascultați-l cum vorbește, cum învață: -- Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu; Fericiți ceice pentru a-mi urma mie, se leapădă de familie, de soție, de fii, de toate plăcerile și desfătările pământului, pentrucă vor găsi însutit în această viață și în cealaltă...

Și Maria Fecioara nu este Preacurata, Maica neîntinată, Împărăteasa îngerilor, cea întru tot Sfântă?... Atât de mult iubeste ea fecioaria, încât, după cum spune un sfânt Părinte (Sf. Amvrosie), mai degrabă ar fi voit să nu ajungă a fi mama Fiului lui Dumnezeu decât să se lipsească de feciorie...

De aceia e firesc ca acei care urmează și iubesc pe Iisus și Maria să iubească curăția și s'o împlinească... Să nu ne minunăm, Fraților, dacă încă din cele dintâi timpuri, vedem această virtute însoțind creștinismul; dacă, încă de pe atunci, bărbați și femei, oameni de orice vârstă și stare se sileau care mai de care cu rugăciune, pocăință, înfrânări, a se îmbunătăți tot mai mult și a se întări în toate treptele curăției... Și această întrecere, care e strâns legată de Biserica noastră, e cu totul străină de mohametani, de shizmatici, de Chinezi, de Japonezi. N'a lipsit niciodată între noi și o putem vedea și până în zilele noastre.

Da, chiar și în zilele noastre, cu toate împotrivirile și în ciuda lor, noi putem vedea ridicându-se în mijlocul marilor noastre orașe mănăstiri, adăposturi, unde, în rugăciune și tăcere, trăiesc atâtea suflete sfinte. Fraților, vă înfățișez fecioria creștină, cinstiți-o.

Încă și în zilele noastre, cu toate împotrivirile și în ciuda lor, noi putem vedea în unele vremuri ale anului, în marile noastre catedrale, pâlcuri de tineri aplecați înaintea episcopului. Acesta rostește asupra lor câte-va cuvinte latinești, picură peste ei câteva curgeri de untdelemn sfințit și iată-i în picioare pe preoții lui Hristos. Fraților, vă înfățișez necăsătoria creștinească, cinsitiți-o.

Încă și în zilele noastre, cu toate câte stau împotriva și în ciuda lor, trăiesc și se pregătesc între noi multe familii care, urmând pe cea din Nazaret, ne înfățișează toate darurile sufletești ale vieții casnice. Iată înfrânarea creștinească, cinstiți-o!

Încă și în zilele noastre, cu toate împotrivirile și în ciuda tuturor, vedem tineri care sunt chipul Sfântului Ludovic, al bătrânilor cu suflete de copii, al copiilor asemenea îngerilor... noi vedem, în sfârșit, cum ar spune poetul (Manzoni), curăția care

Se arată în copiii noștri
 În râsul lor nespus.
 Roșeața curată o răspândește
 Pe chipul fetelor;
 Varsă asupra tăinuitelor fecioare
 Tainicele bucurii curate;
 Sfințește în ființa soțiilor
 Dragostea cinstită.

Potolește gândirea increzătoare
 În sufletul îndrăzneților tineri;
 Stăpânește hotărârea bărbătească
 La semnul fără greș;
 Impodobește căruntețele
 Cu vesele voci sfinte;
 Lucește în privirea rătăcitoare
 A celor ce mor întru nădejde...

Fraților, vă înfățișez nevinovăția, rușinea, sfiiciunea, cumpătarea, înfrânarea creștinească. Cinstiți, cinstiți toate aceste multe revărsări ale celei mai frumoase virtuți a creștinismului: curăția.

Privită astfel în scurt, în felurile sale trepte și văzând cum în adevăr curăția este una din cele mai frumoase și mai obișnuite podoabe sufletești ale creștinismului, trebuie să facem cu toții orice ne este în putință, se înțelege, fiecare după starea și mijloacele noastre, pentru a o împlini... zic fiecare, dar mai în deosebi voi, tinerilor. Dacă ați ști cât de bine stă pe capul vostru bălan cununa crinilor!... Printr'însa, voi veți fi regii sănătății, ai puterii, ai frumuseții; dar fără această cunună, nu veți fi decât niște robi nenorociți, fiindcă toiagul sănătății, al puterii și al frumuseții scapă din mâna tremurătoare a neînfrânatului și îl ridică apoi mâinile curate ale celor feciorelnici... Stă scris că înțelepciunea nu se va adăposti în sufletul vinovat, nici sănătatea ori puterea și frumuseța în trupul închinat păcatului.

De aceia o tinerilor, creștinilor, care vă aflați acum aici pentru a asculta cuvântul meu atât de aspru și care poate că mai târziu, sau chiar în seara asta, veți simți cum poftele voastre vă ademenesc, — aduceți-vă aminte că încă și atunci, când viața și sângele pe care ele vi-l cer nu vor fi parte a sufletului, ele vor fi însă viața și sângele trupului... Ah! nu cumpărați cu un preț atât de scump o căire târzie; ci fiți în stare să vă împotriviți ca oameni vânjoși prin *umilință, înăbușirea poftelor și rugăciune*.

Mai înainte de toate, fiți umiliți, fiindcă Dumnezeu se împotrivește celor mândri și adeseori lasă să cadă cununa lor feciorelnică în glod, pentru a-i umili și pedepsi...

O! eu sunt încredințat că între acești ascultători ai mei nu va fi niciunul care, după starea lui, să nu se silească prin astfel de mijloace a împlini rânduiala curăției. Dar dacă va fi vreunul atât de abătut, care să nu voiască să știe de ea, atât de cufundat în glod, încât să nu voiască nici macar a simți trebuința de a se înălța; ei bine, eu îi voiu face imputarea care a fost făcută odată unui om de viță aleasă, dar care nu trăia după starea lui: *Ori schimbă-ți năraurile, ori schimbă-ți numele!*

Iată aproape în întregime una din cuvântările lui Arrighini. Va spune cineva că e o cuvântare obișnuită, fără scânteieri deosebite? Da, așa sunt cele din volumul pomenit. Totuși nu se va putea tăgădui că, în deosebi încheierea, e mai vie. Făcând așa, e în totul după rânduială, pentrucă tocmai la urmă vorbitorul trebuie să fie

mai avântat, ca să lase urme mai simțite. In celelalte părți e mai ca la școală, cu pomenire de multe fapte ale trecutului.

Dar tocmai aceste fapte fac bogăția unor astfel de cuvântări. Vorbitorul pune istoria la treabă, ca să dovedească ce are de spus. Pe când Parardi culege fapte din viața zilnică, pățanii ale oamenilor, Arrighini aleargă la veștile istoriei, ale literaturii.

Acesta este felul predicării lui. Din pricina aceasta, el își încheie fiecare predică cu multe însemnări din felurii scriitori pe care i-a folosit. In predica pe care am dat-o aici, afară de Sf. Scriptură, a mai pomenit încă 17 astfel de scriitori. De aceia am putea numi predicile sale *pline de învățătura cărților*. Aceasta e o trăsătură a lui Arrighini. El e un grăitor încărcat de un bogat aluat al învățăturilor. Răsare cu el în fiecare pagină a lui.

Aceasta însă nu îngreuiază predicile sale, fiindcă la fiecare pas ele se sprijină pe vioiciunea desfășurării, care le face ușoare de gustat și de urmărit. Nu sunt de loc desfășurări „ca la școală,” ci împărtășite din toată viața unei inimi vii.

Dar despre Arrighini este de spus mult mai mult decât atâta. Am spus cele de mai sus numai pe temeiul unui singur volum, acel al cuvântărilor la Postul Mare. Ce vom spune însă despre cuvântările sale la feluritele împrejurări ale vieții, acele pe care noi ne-am obișnuit a le numi *pareneze*, adică grăirile la prilejurile întâmplătoare al vieții? Acestea alcătuiesc un mare volum, plin de atâtea fapte și amănunte rare, încât cine-l va ceti află din ele nespuse de multe noutăți și învață foarte multe lucruri.

De obicei, cuvântările la asemenea prilejuri par lucruri care se șterg cu vremea, care au putut avea un răsunet numai în clipa când au fost rostite. Dar dacă împrejurarea a trecut, ce mai rămâne din ea? Deci cuvântările rostite la asemenea prilejuri nu mai pot avea sprijinul faptelor și a gândurilor cu însemnare neperitoare. Le ai doar ca amintire a trecutului.

Nu sunt așa însă cuvântările de acest soi ale lui Arrighini. El a luat la descusut rânduiești și așezăminte pornite din sau sprijinite pe gânduri cu însemnătate netrecătoare sau pomeniri de fapte care oricând îți răscolesc inima. Din pricina aceasta, cetirea cuvântărilor sale despre

împrejurări trecute te întetește totdeauna să le urmărești. Ele te îmboldesc prin nouitatea și însemnătatea amănunțelor pe care le afli.

Cine va avea în mână acest volum de peste 700 de pagini va avea de fapt o frumoasă comoară, din care va putea scoate fel de fel de amănunte pentru cuvântările sale. Unele cuvântări sunt destul de lungi, adevărate studii, așa că-ți pun înainte o bogată vână de adăpare.

Ar fi de mare folos, dacă am da aici vreuna din aceste cuvântări ale lui Arrighini. Dar am lungi-o prea mult și mai avem încă altele de scris. Așa sunt cuvântările sale despre *Viata Sfinților*, adică cele cuprinse în multele sale volume (8 la număr), cu numele *In Splendoribus Sanctorum*. Sunt pline de alese amănunte și frumuseți și acestea. Afară de sfinții Bisericii catolice, găsim în ele și pe mulți din sfinții pe care ea îi are la rând cu noi. Apoi ce bogăție este să ai 8 volume numai cu cuvântări ale sfinților!

Suntem nevoiți însă să încheiem cu Arrighini, pentru a trece la alt cuvântător, destul de rodnic și acesta, Cononicul Dr. *G. Lardone*, ale cărui predici au ieșit la lumină în editura *Roberto Berruti* din Turin.

Acesta are mai întâi 2 volume cu titlul „Evanghelia Duminicilor și sărbătorilor” (*Vangelo delle Domeniche e feste*); Apostolatul rugăciunii (*L'Apostolato della Preghiera*); *Nuptialia*, în care se află 44 de cuvântări roștite la slujba nunții, cum și încă multe alte volume, pe care ne lipsim de a le mai înșira aici.

Vom mai pomeni și pe *Thiriet-Pezzali*, care a dat 9 volume tipărite la Milan sub numele de *Prontuario Evangelico*. În acestea ni se dau arătări pe scurt despre ce să vorbești la fiecare predică a anului. Ți se pun la îndemână fel de fel de însemnări, culegeri și tâlcuiri cu care să-ți umpli predica. Așa zicând, pe jumătate ai predica gata. Rămâne numai s'o împlinești tu cu graiul tău.

O SCRISOARE DESPRE SCHITUL MOLDOVENESC
DIN SF. MUNTE ȘI DESPRE GRIGORE GHICA
DOMNUL MOLDOVEI

În studiul preotului C. Bobulescu, *O viață trăită, viața de paraclise* (1931), la capitolul „Paraclisul Atonului din comuna Buciumi lângă Iași” (pag. 146) avem istoricul și bibliografia privitoare la înființarea *schitului moldovenesc din muntele Athos* de către cuviosii părinți *Nifon* ieroshimonahul duhovnic și ieromonahul *Nectarie* din mănăstirea *Horaița, din Moldova*.

La un prieten din Piatra am găsit o scrisoare din 4 Dechemvrie 1857 a ieroshimonahului *Nifon* igumenul sus zisului schit, trimeasă din Sf. Munte fiilor săi duhovnicești *Agatanghel*¹ și *Isaia* pentru adunarea banilor trebuincioși la terminarea clădirii noului schit.

În această scrisoare, interesantă în ce privește clădirea schitului, găsim următoarele știri neașteptate despre viața sufletească religioasă a lui Gr. Ghica Domnul Moldovei, ctitorul suszisului schit:

„Pentru Grigori Ghica am auzit și noi că s'au împușcat. Însă noi tot îl pomenim la sfintele slujbe bisericești, că nu știm tot adevărul de s'au împușcat el singur sau alții din vrăjmași, ori poate și din nebuneala ce o mai avut-o și mai înainte, când au fost la mănăstire Neamțului, în domnie fiind. Eu când am fost într-o întâedată la Eși, și ne-am făcut cunoscuți cu el, atunce mari făgăduinți au dat înaintea sfintelor icoane, și au sărutat sfânta cruce, cum că el au zis: în curândă vreme să va face monah — și el în urmă din înprotivă s'au însurat. Și pentru aciasta socotim că i s'au întâmplat aciasta”.

Această făgăduială de călugărie o avem amintită și la sfârșitul scrisorii autografe din 6 Ianuarie 1853 a Domnitorului Grigore Ghica către părinții *Nifon* și *Nectarie*:

„Binevoind ca în rugile voastre zilnice ce umilit înălțați Atotputernicului, a vă ruga și pentru mine păcătosul, și a cere de la dânsul întărirea în gândul ce am pus, spre împlinirea făgăduinții mele”¹.

---

1. În privința ierodiiacului *Agatanghel*, unul din cei doi monahi cărora este adresată scrisoarea lui *Nifon*, avem un zapis din 19 Octomvrie 1839, prin care *Ilarie* ieromonahul din schitul *Horaița* îi vinde niște chilii. Actul e alcătuit limpede și cu scriere foarte bună de *Gheorghe shimonah*, iar întărirea e făcută de *Ermoghen* igumen *Horaiții*. *Serafim* duhovnicu, *Antim* monah, *Atanasie* ieromonah, *Veniamin* ieromonah, *Serafim* ierodiiac și *Climent* ierodiiac. (Acest „*Ermoghen* arhimandrit igumen monastirei *Horaița*” este trecut între prenumerații *Idiomelarului* lui *D. Suceveanu*, vol. III, *Neamț* 1857, p. 260).

Despre sufletul evlavios al acestui Voevod avem o dovadă în scrisoarea din 4 Septembrie 1850 a lui Alexandru de Sturza către Vodă Ghica, în care sânt aceste cuvinte: ²

„Eu vorbesc nobilului călător care s'a dus cândva să viziteze Locurile Sfinte, pentru a-și înlăuri acolo credința și a-și depune durerile sale“.

Așa dar Gr. Vodă Ghica a fost *hagiu* pentru întărirea credinței și potolirea durerilor sale. În această călătorie la Locurile sfinte trebuie să fi izvorit în sufletul său gândul de a se călugări, despre care vorbește ieroshimonahul Nifon duhovnicul în scrisoarea ce o dăm mai jos³.

„Duhovnicească și părintească blagoslovenie trimitim Sf(ințiilor) V(oastre) prea cinstiți părinți și ai mei iubiți fii Agatanghel și Isaiia“.

† Scumpa și mult dorita scrisoare sfv. am prii(mi)t-o cu mare bucurie la 28 a trecutei luni Noem. înălțând laudă de mulțămită prea milostivului D-zeu care pentru rugăciunile Maicii sale, a sfântului Ioan Botezătorului și prin stradalnicile sfv. trude și ostenele și silință pentru biserica sfântului Ioan am primit o scrisoare de la episcopii Țarigradului pentru o mie de galbini zimți ce ni-ați triimes sfântului schit; pentru carii cer răspuns ca cu ce chip să ne-s triimată.

D-zeu să vă blagoslovească și pentru răbdare să vă întărească în această ascultare până când vom vedea rădicat și întru bună stare acest sfânt lăcaș, ca să rămăe o vecinică pomenire pentru folosul sufletelor noastre atât și pentru a patrii noastre moldo-române, și să știți și să credeți că toți pașii sfv. vă sânt numărați pentru osteneala ce luați pentru acest lăcaș. Siliți-vă frățăorii și iubiții mei, căci mari cheltuiiale am intrat cu biserica și coarda ce am început, și nu vă împuținați despre vrăjmașii cei ce să vor lupta asupra bisericii sfinții sale.

Iară pentru că ați socotit ca banii ce veți stränge la fiecare trei luni să ne-i triimetiți aice, foarte bine ați socotit, noi ne împăcăm.

Metaniile de culbecel ce ați poruncit stau gata, numai de vom găsi un ocazion bun și sigur, le vom triimete. Sau sfv. când veți veni din doi unul cu închinătorii la primăvară le veți lua. Zic pentru

1. Vezi broșura: *Schitul Românesc din Sântul Munte. Documente dela întemeierea schitului și până astăzi*, București 1878, p. 11. La p. IV, făcându-se rezumatul scrisorii lui Grigorie Ghica se zice: „arătându-și dorința sa ca să se roage lui Dumnezeu de a-i împlini făgăduința sa, a veni acolo spre a se călugări“.

2. *Drum drept*, anul I (1913). p. 380.

3. Portretul sufletesc a lui Gr. Ghica Vodă, cu multe calități, dar și cu dureroase umbre, ni-l dă prințul N. Suțu în *Memoriile sale* (Viena 1899), în paginile 168-229.

închinători : siliți-vă a aduna cât de mulți și să-i aduceți sfv. întins la schit că vom avè mult folos, și să ne scriți mai înainte când și câți.

Pentru Grigori Ghica am auzit și noi că s'au împușcat. Inșă noi tot îl pome(nim) la sfintele slujbe bisericesti, că nu știm tot ade-vărul de s'au împușcat el singur sau alții din vrăjmași, ori poate și din nebuneala ce o mai avut-o și mai înainte când au fost la mănăstire Neamțului în domnie fiind. Eu când am fost întru întâe dată la Eși și ne-am făcut cunoscuți cu el, atunce mari făgăduinți au dat înaintea sfintelor icoane și au sărutat sfânta cruce, cum că el au zis în curândă vreme să va face monah — și el în urmă din înprotivă s'au însurat, și pentru aciasta socotim că i s'au întâmplat aciasta.

Părinte Agatanghele, după cum sfv. ne scriți pentru unire țărilor și de mergire mitropolitului și a Scribăneștilor la București, și pe aice să poartă vorba, și auzim că au să se facă noă aşăzământuri de întăriri opștești țării. Pentru aciasta noă ne-au zis mintea că acum la aceste aşăzământuri ar fi bine ca adică Sfv. cu ajutoriul lui D-zeu prin rugăciunile Sf. Ioan și cu istețimea și mintea ce țău dăruit-o D-zeu să te cerci cu feliori de chipuri cum te va lumina D-zeu rugându-te părintelui mitropolitu și la arhiereul Scriban și la tot sfatul obștesc, ca să facă milă și să întărească amândoă țările o moșioară sau un venițial pentru acest sfânt lăcaș ci este și să cinstește al țării moldo-române, spre a să ține în bună stare spre slava lui D-zeu și cinstea patrii. Și de vei socoti și va urma nevoe, apoi să-m scrii ca să venim acolo pentru aciastă triabă.

Pentru banii maicii sf. tale de la popa Antipa îi scrim dindestul prin hărtie ce o alăturăm cu a sf. tale, pre care să o triimeți la Eș ; însă să-i triimeți și sf. ta o hărtie mulțămitoare în pricina nedării și a alcătuirii ce ați avut care nu urmează.

Toți părinții și frații vă au întru pomenire la suta de închinăciuni opștești în biserică, atât și la sfântul jărtfelnic și ectenii.

Grigorii de la Săptem. 1 învață elinești la scoala din Carea.

Al sființiilor voastre părinte duhovnicesc

Nifon ieroshim. igumen

1857 Noem. 4 zile

Dechemvri 4

Și pre mine scriitoriul să mă ertați, că sânt nou începătoriu, că în loc de Dechemvri 4 am zis Noem. 4. În hărtia Sfv. n'ați pus veleatu.

Calinic D.

Urmează aceste adaose pe marginea scrisorii :

„Iubiții noștri părinți Agatanghele și Isaiia. Dupre cum văd că vă siliți pentru rădicarea și înfrumusețare sf. biserici, de asemenea să vă siliți să-i căpătați și un

venit pentru de a să ținè în bună stare în veci. Că sânt unii din familii de nu dau cât sânt în viață, pre unii ca aceștia să-i sfătuiți să pui cu mâinile lor niscareva bani cu dobândă pentru numele schitului, sau să scrii în diiațile lor.

P. A. Căutați și găsiți și pentru acoperământul bisericii niscareva ctitori, 40.000 mii lei, că așa s'au socotit de cătră toți meșterii ca cu plumb să o acoperim din pricina vânturilor.

Pentru catapetezmă nu știm de v'am mai scris sau nu, iar acum vă scrim ca să căutați niscareva ctitori ca să se pui în lucrare, ca până să va găti zidirea bisericii să fii gata și catapetezma. Și dacă să vor găsi, îndată să ne înștiințați, ca să vă trimitem măsura catapetezmi.

Avem mărmurari carii lucrează stâlpii fereștilor și ai ușilor, preț 15000, adică cinsprezăci mii lei.

Hârtia părintelui Antipa să o pecetluiți sfv. și să o trimitiți".

(Pecetea mare rotundă cu fum are o frumoasă icoană a tăerii capului Sf. Ioan Botezătorul și cu această inscripție în jurul icoanei: *Pec. schitului moldoveneschi sf. Ioan Botezător din sf. Munte a lavrei 1852*).

Piatra-Neamț.

G. T. KIRILEANU

MORALA ORTODOXĂ ¹.

1. Deosebiri confesionale sub unghiul moral.
2. Mișcări de apropiere și unire cu ortodoxismul.
3. Elementul revelat și elementul rațional în concepția moralei ortodoxe.
4. Dogma și morala.
5. Misterul sf. Treimi și viața creștină.
6. Obiecțiunea lui Bulgakoff contra idealului etic.
7. Dinamismul ideilor morale.
8. Explicarea lui „imago” și „similitudo”.
9. Interpretarea dată acestora de teologul rus Vyschelslavzew.
10. Personalitatea creștină.
11. Sensul existenței noastre după Dostoiewsky.
12. Dragostea, toleranța și mila creștină.
13. Conștiința ortodoxă.
14. Contribuția cultului liturgic la formarea morală a credinciosului ortodox.
15. Spiritul creștin al vechilor legiuri juridice.
16. Folclorul religios și caracterizarea etică a sufletului în ortodoxism.
17. Încheere.

Ortodoxismul, spre deosebire de celelalte morale confesionale, ne înfățișează tipul clasic al moralității creștine. Formalismul și

---

1. Între izvoarele ortodoxe cităm : 1. *Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*; 2. *Simboalele de credință*; a) simbolul apostolic (text și istoric la Prêtre I. MIHALCESCO, *La Théologie symbolique au point de vue de l'église orthodoxe orientale*, Bucarest-Paris 1932, pp. 15-27); b) simbolul niceo-constantinopolitan (Ibidem, pp. 27-36); 3. *Liturghiile: a Sf. Ioan Gură-de-Aur și a Sf. Vasile cel Mare*; 4. *Canoanele apostolice, ale sinoadelor ecumenice, sinoadelor locale și ale părinților bisericești*. NICODIM MILAȘ, *Canoanele bisericii ortodoxe, însoțite de comentarii*. Traducere de UROȘ KOVINCICI și DR. NICULAE POPOVICI, vol I¹, Arad 1930; vol. I², Arad 1931; vol. II¹, Arad 1934; 5. *Pidalion. Cu orânduire nouă și tâlcuiri* de ARH. ZOSIMA TARĂLĂ și Ic. Stav. HARALAMBIE POPESCU, București 1933; 6. *Indreptarea legii* (Pravila cea mare a lui Matei Basarab) Târgoviște 1652; *Pravila Bisericească* (numită cea mică), Govora 1640; București 1884; 7. *Ecloga lui Leon și Constantin Copronim*, în C. A. SPULBER, *L'Éclogue des Isauriens. Texte-traduction, histoire*. Cernautzi 1929, pp. 1-77; 8. *Novelele lui Leon Filosoful*, C. A. SPULBER, *Études de droit byzantin. III. Les Nouvelles de Léon le sage. Traduction-histoire*. Cernăuți 1934, pp. 127-329 (numai traducerea lor în limba franceză); 9) *Mărturisirile de credință*: a) a lui Ghenadie Scolarul, Ὁμολογία ῥηθείσα περὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως τῶν χριστιανῶν πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς..., apud ION MIHALCESCU, Ἑσσαυρὸς τῆς Ὀρθοδοξίας. *Die Bekenntnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch-orientalischen Kirche, im Original Text, nebst einleitenden Bemerkungen*, Leipzig 1904, pp. 17-21; b) a lui Petru Movilă (1642), Ὁρθόδοξος ἔμολογία τῆς πίστεως τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῆς:

legalismul romano-catolic se complăcea adesea compromisurilor, îngăduind credinciosului o adaptare la împrejurările din afară și justificându-le din punct de vedere etic. Acest formalism ducea cătră un oportunism foarte salutar pentru individ, dar nefast pentru menținerea acelei purități a conștiinții morale, care suferea sub unghiul sincerității, al evlaviei și al umilinței creștine.

În protestantism, de asemeni, credinciosul era deposedat de acel dinamism etic, care afirmă valoarea personalității și a răspunderii individuale. Omul rămânea strivit sub greutatea păcatului și a urmărilor lui. Contribuția sa la refacerea morală era nulă. Justificarea se făcea printr'un „credo“ repetat, care acoperea cele mai

-
- ἀνατολικῆς, Ibidem, pp. 29-122; c) a lui Mitrofan Critopulos (1661), Ὁμολογία τῆς ἀνατολικῆς ἑκκλησιαστικῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς... Ibidem, pp. 186-252; d) a lui Dositeiu patriarhul Ierusalimului (1672), Ὁμολογία Δοσιτέου, Ibidem, pp. 161-182; 10. *Pravilniceasca condică a lui Ipsilanti*, 1841; 11. *Codul Caragea*, București 1857;
- Lucrări:** 1. W. GUETÉE: *Expunerea doctrinei Bisericii ortodoxe*. Traducere de Iosif Gheorghian. Ed. III-a revăzută de C. Chiricescu, București 1901; 2. I. MIHĂLCESCU, *Compendiu de Teologie simbolică*, București 1902; 3. MACARIE, *Teologia Dogmatică*, traducere de Gherasim Timuș, București 1887; 4. Protoiereu P. SVETLOV, *Invățătura creștină în expunere apologetică*. Traducere de Ic. St. Serghie Bejan și Const. N. Tomescu, vol. I, Chișinău 1935, vol. II, Chișinău 1936; 5. SERGIU BULGAKOFF, *Ortodoxia*, Traducere de N. Grosu, Sibiu 1933; 6. STEFAN ZANKOW, *Das orthodoxe Christentum des Ostens. Sein Wesen und seine gegenwärtige Gestalt*, Berlin 1928; 7. ACELAȘI, *Die orthodoxe Kirche auf dem Balkan und in Vorderasien, Geschichte, Lehre und Verfassung der orthodoxen Kirche* (Ekklesia. Eine Sammlung von Selbstdarstellungen der christlichen Kirchen, hrsg. von Friedr. Siegmund-Schultze, X) Leipzig 1939; 8. HRISTU ANDRUTSOS, *Dogmatica Bisericii ortodoxe răsăritene*, traducere de Dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu 1930; 9. ACELAȘI, Σύστημα Ἠθικῆς, Atena 1925; 10. NICOLAS BERDIAEFF, *De la destination de l'homme. Essai d'éthique paradoxale*. Traduit du russe par I. P. et H. M., Paris 1935; 11. EUSEBIU POPOVICI, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*. Traducere de Atanasie Mironescu, ed. II, vol. I-IV, București 1926-1930; 12. N. ARSENIIEV, *Die Kirche des Morgenlandes; Weltanschauung und Frömmigkeitsleben*, Berlin und Leipzig 1926; 13. ACELAȘI, *Ostkirche und Mystik. I. Vom Geist der morgenländischen Kirche. II. Verklärung der Welt und des Lebens in der christlichen Mystik*. (Aus der Welt christlicher Frömmigkeit, hrsg. von Friedrich Heiler, B. 8), München 1925; 14. V. SOLOVIEV, *La Russie et l'église universelle*; 15. *Kirche, Staat und Mensch. Russisch-orthodoxe Studien*, Genf. 1937; 16. AURELIUS PALMIERI, *Theologia dogmatica orthodoxa (Ecclesiae graeco-russicae). Ad lumen catholicae doctrinae examinata et discussa*. vol. I Prolegomena, Florentiae 1911; 17. KASOVIN, *Der Geist des russischen Christentums*; 18. FERDINAND KATTENBUSCH, *Lehrbuch der vergleichenden Konfessionskunde*. t. I. Die orthodoxe anatolische Kirche, Freiburg im Breisgau 1892; 19) Friedrich Loofs, *Symbolik oder christlicher Konfessionskunde*. t. I. Tübingen und Leipzig 1902 (pp. 70-160: Die morgenländische Christenheit); 20. LÜBECK, *Die christliche Kirchen des Orients*, München 1911.

urâte păcate. Iubirea lui Dumnezeu față de om se exagera în dauna moralității personale. Autoritatea bisericească era desființată, iar tradiția creștină ignorată. Lumea zăcea întru cel rău și neputând fi influențată, își mergea drumul ei paralel cu reabilitarea pentr'un moment a credinciosului sub optimismul credinții. Fapta creștină nu avea valoarea reconfortantă a unei renașteri durabile. Omul era decupat în lăuntru și în exterior. Dualismul interior se continua printr'un dualism exterior între societate și învățătura creștină. Această antinomie există în însăși ființa Protestantismului. Reformatorii noii confesiuni se luptă să refacă pe creștin în mediul său

-
21. MAX VON SACHSEN, *Vorlesungen über die orientalische Kirchenfrage*, Freiburg im Breisgau 1907; 22. GABRIEL BRUHNS, *Christianisme et catholicisme*, ed. II-a, Paris 1924; 23. HERBIGNY, *L'Anglicanisme, et l'Orthodoxie grecoslave*; 24. WILBOIS, *La mission de l'Église russe*; 25. OLDHAM ET WISSER'T HOOFT, *La mission de l'Église dans le monde*, Oxford 1937; 26. ADOLF VON HARNACK, *Das Wesen des Christentums*, Leipzig 1890; 27. ACELAȘI, *Der Geist der morgenländischen Kirchen im Unterschiede vom dem Abendländischen*, Berlin 1903; 28. TR. HEILER, *Morgenländischer und abendländischer Katoizismus*, 1926; 29. ACELAȘI, *Urkirche und Ostkirche*, München 1937; 30. G. V. FLOROVSKI, *Westliche Einflüsse in der russischen Theologie*. Premier congrès de Théologie orthodoxe, Athènes 1939; 31. AL. DE STOURDZA, *Considérations sur la doctrine et l'esprit de l'église orthodoxe*, Weimar 1816; 32. IULIUS TYCIAK, *Die Litturgie als Quelle östlicher Frömmigkeit*; 33. GALA GALACTION, *Piatra din capul unghiului. Scrisori teologice*, București 1926; 34. TEODOR M. POPESCU, *Enciclica Patriarhilor ortodocși de la 1848*, București 1935, extras din *Biserica Ortodoxă Română*, an LIII (1935), pp. 545-688; 35. ACELAȘI, *Ce reprezintă azi Biserica ortodoxă*, în revista *Biserica Ortodoxă Română*, anul LIX (1941), nr. 1-2, pp. 10-39; 36. NICHIFOR CRAINIC, *Ortodoxie și Etnocrație*, București 1939; 37. V. LOICHIȚA, *Anglicanism și ortodoxie*, Cernăuți 1930; 38. N. ARSENIIEV, *Biserica Răsăriteană*, Traducere de † Tit Simedrea, București 1929; 39. P. S. S. NICODIM, *Ortodoxia și creștinismul apusean*. Prelucrare din rusește după A. P. Lopuhin, Sibiu 1922; 40. DR. ALFRED HACKEL, *Die Trinität in der Kunst. Eine ikonographische Untersuchung*, Berlin 1931; 41. HANS EHRENBERG, *Der Aufbau der östlichen kirche*, in *Die Ostkirche. Sonderheft der vierteljahrschrift Una Sancta*, hrsg. von Nicolas von Arseniew und Alfred von Martin, Stuttgart 1927, pp. 85-88; 42. G. V. FLOROWSKY, *Die Wege der russischen Theologie*. Y. M. C. A. — Press, Paris 1936; 43. A. V. KARTASCHOV, *Die Ostliche Kirche in ihrer Geschichte*, in „Kyrios”. p. 16; 44. FRITZ LIEB, *Die Antropologie Dostojewskiys*, in *Kirche, Staat und Mensch. Russisch-orthodoxe Studien*. Genf. Forschungs abt. des oekum-Rates f. pr. Christ. 1937; 45. B. VYSCHESLAVZEW: *Das Ebenbild Gottes im Wesen des Menschen*, în aceeași colecție; 46. MGR. LÉONIDAS PERRIN, *Les Églises orientales*, Roma 1929; 47. N. CARTOJAN, *Cărțile populare în literatura românească*, Vol. II, București 1938; 48. I. PERETZ, *Curs de Istoria dreptului român*, 3 vol., ed. II-a, București 1926—1928; 49. S. MEHEDINȚI — SOVEJA, *Creștinismul românesc — adaos la caracterizarea etnografică a poporului român —*, București 1941.

ambiant stăpânit de păcat. Dar ei înșiși trebuiesc să asiste la o dramă lăuntrică, pe care nu o pot concilia. De aci, lipsa de voință și de reacțiune morală din partea individului. *Predestinaționismul* pece-tluște definitiv acest pasivism moral.

Ortodoxismul, spre deosebire de numitele confesiuni, afirmă adevărata nuanță a moralității creștine. Specificul acestei morale constă în menținerea cât mai nealterată a tezaurului ei doctrinal și tradițional¹. Acest tradiționalism a fost adesea eronat interpretat, fiind socotit drept o anchilozare sau o pietrificare a doctrinei creștine. Mulți ne consideră „morți” și nu se mai ocupă de noi, fiindcă în general nu mai existăm. Critici ca: *Heiler, Bonomelli, Max von Sachsen, Lübeck, Mückermann, Kattenbusch, Adolf Harnack, Bruhnes*, etc., nu se jenează de a ne compătimi. Au fost unii teologi, chiar dintre ortodocși, care au mers atât de departe, în cât au tăgăduit până și formulările cele mai autentice ortodoxe. Teologul rus, *Florovski*, denunța în congresul teologilor ortodocși dela Atena (1936) structura romano-catolică a catehismului mărturisirii de credință unui Petru Moghila².

Alți scriitori, cum sunt cei protestanți, arată o înțelegere mai firească față de greutățile prin care a trecut creștinismul răsăritean și sunt ceva mai obiectivi, ba exprimă oarecare simpatie și admirație pentru ortodoxism. Astfel cităm pe: *Nathan Söderblom, Ehrenberg, Adolf Kury, Holl, Loofs, Mülert, Guisan, Batifoll*, etc.

Criticat de unii și apreciat de alții, trebuie totuși să recunoaștem că ortodoxismul își recapătă în prezent valoarea sa obiectivă pentru lumea creștină. „*Mișcarea ecumenică*” prin organizația sa morală, cum este: „*Alianța pentru înfrățirea popoarelor prin mijlocirea bisericii*”, sau *Mișcarea dela Lausanne pentru „dogmă și organizare”*, ori „*Mișcarea creștinismului practic*” dela Geneva, urmăresc o apropiere, o înțelegere și chiar o unire între diferitele biserici fărâmițate în atâtea grupe și confesiuni³. De asemenea trebuie să amintesc și încercările de unire dintre biserica Romei de o parte și biserica ortodoxă de altă parte⁴, sau cea

1. Vezi doctrina Bisericii ortodoxe sintetizată în can. I al sinodului VI ecum. din Constantinopol (691): „Hotărîm să rămână statornică credința tuturor bărbaților, cari au fost luminători lumii și proslăviți în Biserica lui Dumnezeu...”.

2. *Procès-Verbaux du premier Congrès de Théologie orthodoxe a Athènes*, 1936, p. 212, Communication de M. Florovski, *Westliche Einflüsse in der russischen Theologie*.

3. Cf. revista social-creștină *Solidaritatea*, anii 1920-1930, București.

4. TEODOR M. POPESCU, *Enciclica Patriarhilor ortodocși dela 1848*. Text și traducere, București 1935.

dintre biserica anglicană și cea ortodoxă română⁵. Sunt, de sigur, puternice motive de colaborare, între aceste biserici, provocate de probleme comune: cum e cea a misionarismului creștin, sau combaterea analfabetismului religios-moral, ori a ateismului comunist, sau reluarea unei simultane ofensive contra relelor sociale și economice. Tatonările și consultările ce urmează din partea celorlalte biserici cu biserica ortodoxă trebuiesc să ducă însă la convingerea, că aceste apropieri nu se pot face de cât pe baza acelui patrimoniu dogmatic și moral moștenit în toată puritatea lui dela Întemeietorul bisericii creștine. Numai în jurul acestei tulpine, unde ortodoxismul rezidă ca adevăratul creștinism, se vor putea îmbrățișa frățeste acei ce lucrează în mod sincer la restabilirea unității dogmatice și morale a marii creștinătăți.

* * *

Morala ortodoxă stă pe un fundament pur creștin. Ea afirmă în primul rând elementul revelat și și apropie elementul rațional, întru cât el este iluminat de credință. Ortodoxismul se fundamentează pe revelațiune și și ordonează normele după criteriile rațiunii. Primează elementul divin și secundează elementul uman. Ceilalți factori: juridici, sociali și economici sunt acceptați în măsura încadrării lor în elementul revelat. Structura moralei ortodoxe este străbătută de aceeași omogenitate. Ea nu aleargă la compromisuri, ori surrogate ale înțelepciunii lumești. Dacă ar fi să utilizăm o comparațiune rustică, am spune că beteala ei rămâne neconținut aceiași, oricare ar fi urzeala materialului ce i se întrețese. Fondul primordial este format din principiile evanghelice, care răscolesc și întrepătrund materialul uman și social. Nu utilizează înțelepciunea umană spre a verifica înțelepciunea divină. Acceptă credința creștină și examinează dela înălțimea criteriului ei afirmările rațiunii umane⁶. Pentru Romano-catolici, în chestiunile de morală primează rațiunea. Ortodoxismul stă pe fundamentele revelațiunii. Ea înfrumusețează mai întâiu interiorul sufletului uman. Nu ignorează nici celelalte învățături, dar acestea se adaogă

---

5. Cf. *Conferința română ortodoxă-anglicană*, București 1935, Editura Institutului biblic, 1938.

6. SF. VASILE CEL MARE; Ὁμιλία εἰς τοὺς ψαλμοὺς, Migne, *Patrologia Graeca*; Ps. XIV: „Dumnezeu a vorbit mai întâiu despre adevărul cel din inimă și numai în urmă despre sinceritatea rațiunii. Adevărul înseamnă două lucruri: mai întâiu înțelegerea lucrurilor care se referă la viața cea fericită și în al doilea rând, cunoștința ortodoxă cu privire la orice lucru care se referă la viața de față”.

spre confirmare a celor dintâiu. Putem verifica lucrul acesta chiar în mod sensibil. În picturile interioare ale bisericilor intuim, în primul rând, înțelepciunea revelată. Filosofia umană prin chipurile marilor filosofi se adăogă și ea în lăcașurile sfinte, dar ca o complectare și demonstrare a celei dumnezeiești ⁷.

Și ceea ce întâlnim sub unghiul pictural, regăsim și în domeniul cugetării pure. Toți părinții bisericești comentează învățătura evanghelică la locul de frunte în îndreptările pe care le recomandă purtării creștine, adăogând apoi și înțelepciunea umană în măsura încadrării acesteia conceptelor divine ⁸. De altfel sucurile filosofiei se alimentează în cea mai mare parte din însăși cugetarea religioasă. După filosoful rus, *Soloviev*, filosofia primește conținutul ei din știința teologiei ⁹. Filosofia acestor gânditori este însăși filosofia creștinismului. Nu există cunoaștere în afară de cea religioasă, căci numai ea este purtătoarea adevăratei înțelepciuni ¹⁰. Singură rațiunea nu ne poate da garanția acestei salvări a ființei umane. Ea este expusă eșecului, cum au recunoscut-o înșiși filosofii. „Tantus autem superbiae stupor est in his hominibus—spune fericitul Augustin — hic se habere finem boni et a se ipsis fieri

---

7. Vezi can. 7, al sinod. VII ec. ....„Drept aceea eresului păgânesc al celor ce prihănesc pe creștini, i-au urmat alte rătăciri, scoțând din Biserică chipurile cinstitelor icoane și părăsind oarecare obiceiuri, care trebuie să se păstreze potrivit legilor scrise și nescrise...“. Deasemenea și can. 100 al sinod. VI ecumenic. Cf. și Dr. BADEA CIREȘEANU, *Tezaurul liturgic*, tom. II, București 1911; pp. 290—294: „Vechii scriitori bisericești greci și latini aflară și în scrierile filosofilor mari preziceri relative la Mântuitorul și Biserica Sa și pentru motivul acesta, în timpul posterior, după pilda lui Panselin, îi zugrăviră și pe ei pe murii exteriori ai bisericii și în unele țări chiar înăuntru și anume în cupolele acestora... Ei fură zugrăviți în Ivirul Atosului, în unele biserici din Germania, România“. Vezi bisericile: Mirăuți, Voroneț, Sucevița, Sfinților-București. etc. Comp. și Vasile Grecu, *Cărți de pictură bisericească bizantină* în *Revista Candela*, anul (1932), pag. 113 și urm.; G. OSTROGORSKY, *Les décisions du „Stoglav“ concernant la peinture d'images et les principes de l'iconographie byzantine...* în: *L'Art byzantine chez les Slaves Orient et Byzance*, IV, 2e partie. Paris 1930.

8. „Quoniam neque bonum nostrum jam videmus, unde oportet ut credendo quaeramus; neque ipsum recte vivere nobis ex nobis est nisi credentes adjuvet et orantes, qui et ipsam fidem dedit, qua nos ab illo adjuvandos esse credamus“ IV C. CART.; *De civitate Dei*, c. XIX; Comp. și can. I al sin. VII ecum. unde se anatemizează pe cei care... „au plăsmuit din nou basme elinești și cu nălucirile minții și cu închipuiri au învățat despre oarecare perioade și transformări ale trupurilor și sufletelor, hulind reinvierea morților ca nelegiuții“.

9. V. SOLOVIEFF, *Critica principiilor abstracte*. Cap. 46; Vezi și interpretarea dată de Părinții bisericești conceptului de „filosofie“ la p. 3.

10. IULIUS TYCIAK, *Die Liturgie als Quelle östlicher Frömmigkeit*, p. 137.

beatos putantibus... O! vitam beatam quae ut finiatur mortis quaerit auxilium". (*De civitate Dei*—c. VIII). Iată de ce ortodoxismul stabilește mai întâiu o ierarhie în descoperirea adevărului și determinarea aceluși „*bonum supremum*“, care este și „*binele evangelic*“. Nu îndepărtăm, prin urmare, și nici nu ignorăm rațiunea în lumina ei naturale, cum făcea Lutheranismul, ci o ghidăm. Iar rațiunea va căuta să discearnă prin puterea judecății sale, la lumina criteriului creștin, mijloacele de înfăptuire și de valorificare ale actelor umane.

Față de Romano-catolici, care supravalorificau rațiunea și față de Protestanți care o subestimau, Ortodoxismul acceptă rațiunea iluminată de credință, subordonându-o rațiunii supreme, care este *Dumnezeu*.

* * *

Dogmatica ortodoxă conturează mai departe și structura moralei ortodoxe. Spre deosebire de celelalte confesiuni, dogmatica ortodoxă se bazează în primul rând pe credința în revelația divină și în al doilea rând pe cunoașterea rațională a adevărilor religioase¹¹. Cea dintâiu e primară, cea de a doua secundară. Adevărul dogmatic, în faza lui apriorică, este „*trăire*“, este „*viață*“ prin puterea credinței și a inimii.

De aceia spunem cu Apostolul: „*Surpând isvodirile minții și toată înălțarea ce se ridică împotriva științei de Dumnezeu, să vorbim toată înțelegerea spre ascultarea lui Hristos*“ (II Cor. X, 5). Spre a deveni cognoscibil, dogmaticul intră și el în sfera intelectualului, fiind prins în anumite formule raționale prin metoda analitico-discursivă. Religia creiază primul element; filosofia, pe cel de al doilea. Aceasta din urmă facilitează, intensifică și aprofundează pe cea dintâiu.

În Ortodoxism, noi trăim dogma. Trăim existența lui Dumnezeu. Îl simțim în chip nemijlocit și credem în El. Dumnezeu este unul în trei ipostaze: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Aceasta este dogma fundamentală a credinței ortodoxe. Ea se reflectă în ființa omului prin puterile sale spirituale și se întreține prin continua înrâurire a cultului ortodox.

Dogma sf. Treimi a fost mult cercetată și discutată în trecutul bisericii creștine. În șase sinoade ecumenice s'a căutat să se precizeze învățătura despre natura și raporturile persoanelor divine între ele. În primul canon al celui de al VI-lea sinod ecumenic, se sintetizează doctrina dogmatică a bisericii creștine. „În

11. La p. 13 a se vedea § *Structura dogmatică a Romano-Catolicilor*.

aceste adunări — se spune — ni-s'au descoperit nouă și ni-s'au lămurit unitatea Ființii în trei persoane a lui Dumnezeu,... învățând lămurit pe credincioși a se închina Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, cu o singură închinăciune și anatemizând pe acei eretici..., care căutau să rupă tâlhărește Unimea cea neîmpărțită, ca să nu fie perfectă taina nădejzii noastre" ¹².

Din esența acestei dogme se desprinde marele principiu al „unității” persoanelor sf. Treimi, unitate bazată pe principiul „iubirii desăvârșite”. Primul act ia ființă din iubire și devine cognoscibil prin iubire. Și raportul dintre ființa supremă și ființa creiată se bazează tot pe iubire. El se poate exprima și astfel: Dumnezeu-Tatăl este primul principiu cauzator al existențelor din univers. El naște pe Dumnezeu-Fiul mai înainte de toți vecii și de la El purcede și Sfântul Duh. Desigur, că nu vom putea pătrunde în lămurirea acestui mister cu ajutorul categoriilor minții. Dogmaticul depășește aci raționalul. El se menține însă în domeniul credinței. Aici capătă dogma adevărata sa consistență prin revărsarea acesteia în viața reală. Sesizăm acest mister prin partea lui din afară. Unitatea în trei persoane, pe care intelectul nostru nu o poate intui, rămâne totuși reală în sfera supralogicului, în lumea absolutului. Există deci o realitate mai amplă, dar opacă până la un punct mijloacelor noastre de cunoaștere. Raționalul se subsumează astfel existențialului. Dogma sfintei Treimi nu este, cum cu drept cuvânt s'a spus, numai o formulă doctrinală, ci o experiență vie creștină ¹³. De aceea biserica a respins toate acele turburări, care deformau unitatea sfintei Treimi, cum a fost: Unitarismul, Ebionitismul sau Emanationismul. Destrămarea acestei unități ar fi însemnat destrămarea însăși a vieții morale, ce respiră prin dogma Trinității și care se sprijină pe cele două mari principii trinitare: *unitatea spirituală și dragostea desăvârșită*.

* * *

Vorbind despre „etica ortodoxă”, teologul rus Bulgakoff găsește că idealul de bază al ortodoxiei nu este etic, ci estetic-religios. Această nuanță de „frumusețe spirituală”, ea singură devine creiatoare. Morala prin ea însăși, neavând „gust spiritual”, nu inspiră, ci mai mult disciplinează. Ea este a mulțimii, cealaltă

12. *Pidalionul*, p. 258.

13. S. BULGAKOFF, *Ortodoxia*, p. 130: „Nu există viață creștină în afară de cunoașterea sfintei Treimi”.

aparține elitei. „Frumusețea spirituală“, după acest autor, este situată dincolo de bine și rău. Ea depășește existența noastră. Este dincolo de viața terestră sau mai presus de ea. Este transfigurarea eului, iluminarea lui, contemplarea sau intuirea divinului în om. E o stare de sfințenie, de desăvârșire, de spiritualizare, de comuniune directă între credincios și Dumnezeuul său. Misticul primează astfel față de etic.

Se pare însă că „eticul“ este interpretat aci într'un sens prea strâmt. El nu înseamnă numai împlinirea unor îndatoriri sau obligațiuni morale, ci este însăși voința creatoare, eroul moral, care nu se poate afirma fără acea interiorizare sau spiritualizare a eului lăuntric. Binele și frumosul formau și în antichitate o unitate existențială. Sfințenia creștină nu se închide în sine, ci inundă și în societate. Chipul lui Dumnezeu în om se transformă într'un element dinamic. El năzuește spre asemănarea cu prototipul său, spre perfecțiunea divină. Marile figuri creștine n'au fost cele statice, ci cele dinamice. Dumnezeu imprimă acest element etic în structura omului chiar de la creare: „Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσεν“. Ortodoxismul păstrează o nuanță comună de interpretare a acestor doi termeni de: „*imago*“ și „*similitudo*“, de: „εἰκὼν“ și „ὁμοίωσις“.

Intreaga tradiție patristică punctează această deosebire între cele două însușiri, care aparține numai omului. Astfel după Origen, omul fiind creat de Dumnezeu este înzestrat cu acea: „*imaginis dignitatem*“ și „*similitudinis perfectionem*“, care fac parte din structura sa organică. Una e de ordin static, cealaltă de ordin dinamic. Una e actuală, cealaltă virtuală. Una cuprinde un element estetic, cealaltă un element etic. Chipul lui Dumnezeu în om este însăși „frumusețea sa spirituală“. Noi privim acest chip dumnezeesc în ființa noastră ca într'o oglindă. Prin această însușire, Dumnezeu acordă creaturii sale o deosebită vrednicie. Desăvârșirea în asemănarea cu Creatorul său nu poate fi însă atinsă decât printr'o silință proprie și continuă¹⁴. Aici este vorba de un element de voință, de năzuință către desăvârșire, de un element moral. Factorul etic se găsește prin urmare concomitent cu cel estetic chiar în opera creațiunii. Și sf. Vasile cel Mare interpre-

14. ORIGEN, Περὶ ἀρχῶν, Lib. III, cap. VI, p. 334. „Similitudinis vero perfectio in consummatione servata est; scilicet ut ipse sibi eam propriae industriae studiis ex Dei imitatione conscisceret, cum possibilitate sibi perfectionis in initiis data per imaginis dignitatem, in fine demum per operum expletionem perfectam sibi ipse similitudinem consummaret“.

tează la fel această distincțiune de ordin structural¹⁵. După el, asemănarea cu Dumnezeu nu se poate căpăta de cât prin realizarea preceptelor evanghelice¹⁶. Sf. Grigorie de Nissa duce gândul acesta și mai departe în omilia sa: *Quid sit ad imaginem et ad similitudinem*¹⁷. Pentru a cunoaște pe Dumnezeu, după sf. Grigorie de Nissa, trebuie să ne cunoaștem mai întâiu pe noi înși-ne. Să reflectăm mai ales asupra eului nostru, asupra sufletului nostru¹⁸. Acolo vom descoperi chipul lui Dumnezeu ca pe un element ontologic și substanțial. El înseamnă: spirit, rațiune sau νοῦς. Ὁμοίωσις din contră, este un element etic și înseamnă: *virtute*¹⁹.

Dar sf. Grigorie nu se oprește aci. El pătrunde și mai adânc. Descoperă în aceste însușiri de εἰκὼν și ὁμοίωσις însăși *misterul sfintei Treimi*. Vede unitatea în Treime și Treimea în unitate, reflectându-se în ființa omului²⁰. Ba ceva mai mult, el găsește în însușirile de mai sus însăși iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu²¹. Sfântul Ioan Damaschinul sintetizează mai departe în lucrarea sa: „Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως“ punctele de mai sus ca normative. Dumnezeu făcu pe om cu mâinile Sale proprii după chipul și asemănarea sa — καθ' οἰκείαν εἰκόνα τε καὶ ὁμοίωσιν. I-a dat lui suflet rațional și cunoscător. Aceasta numim: chip dumnezeesc — θείαν εἰκόνα —, căci cuvintele „după chip“ înseamnă: rațiune și libertate, iar cuvintele „după asemănare“ arată asemănarea cu Dumnezeu în virtute²².

15. *De hominis structura. Oratio I.* P. 33 in *Migne, P. G.*, Vol. XXX. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Ἐχέτω ἐν αὐτῇ τῇ κτίσει τὸ κατ' εἰκόνα. Γενέσθω δὲ καὶ καθ' ὁμοίωσιν διὰ τῆς δικταίας σπουδῆς“.

16. *Ibidem* „Πῶς οὖν γινόμεθα καθ' ὁμοίωσιν; Διὰ τοῦ Εὐαγγελίου“.

17. *MIGNE, P. G.*, Vol. 44. Orat. I, col. 271-274.

18. *Ibidem*, col. 1332. „Εἰ βούλει γινῶναι Θεόν, προλαβὼν γινώθισεαυτόν“.

19. *Ibidem*, col. 1334. „Εὐδηλον ὅτι ἡ ἡμετέρα πάλιν ψυχῇ, καὶ ὁ ταύτης νοερὸς λόγος, καὶ ὁ νοῦς, ὅντινα ὁ Ἀπόστολος πνεῦμα προσηγόρευεν, ὅτι διακελεύεται ἁγίους ἡμᾶς εἶναι τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι καὶ πνεύματι“.

20. *Ibidem*, col. 1332. „Οὐκοῦν ἔχεις κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τυπικὴν τριάδα ἐν μονάδι ἐν τρισὺν ὑποστάσεσιν“.

21. *Ibidem*, col. 1330. „Καὶ τάχα καθ' εἰκόνα μὲν ἐστὶ γυμνὴ ἡ ψυχὴ τῆς Θεότητος, καθ' ὁμοίωσιν δὲ τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως τὸ σύνθειον τῆς ἡμῶν ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος“.

22. Cf. cap. *De homine*, col. 919, *MIGNE, P. G.*, Vol. XCIV. „Τὸν ἄνθρωπον οἰκείαις χερσὶ καθ' οἰκείαν εἰκόνα τε, καὶ ὁμοίωσιν. Ἐκ γῆς μὲν τὸ σῶμα διαπλάσας. ψυχὴν δὲ λογικὴν καὶ νοερὰν διὰ τοῦ οἰκείου ἐμφυσήματος δοῦς αὐτῷ, ὥπερ δὴ θείαν εἰκόνα φαμέν' τί μὲν γὰρ κατ' εἰκόνα τὸ νοερὸν δηλοῖ καὶ αὐτεξούσιον. Τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν τὴν τῆς ἀρετῆς κατὰ τὸ δυνατόν ὁμοίωσιν“ — Sf. IOAN DAMASCHIN — *De fide orthodoxa* — Cap. XII. Lib. II.

Și sf. Grigorie Palama menține această deosebire în lucrările sale morale ²³. Prin păcat, chipul lui Dumnezeu se păstrează, deși într'o formă întunecată, pe când asemănarea se pierde — τὸ καθ' ὁμοίωσιν εἶναι θεῖον ἀποβάλλοντες. Deplinătatea morală nu se mai poate căpăta prin propriile sale puteri. Ea este rezultatul unei iluminări divine, a grației dumnezeiești. Dar nu prin acea „sola gratia“, cum ar spune Protestanții, ci printr'o conlucrare comună, prin acea συνκατάθεσις dintre om și Dumnezeu.

Deosebirea semnificativă dintre cele două expresiuni de εἰκὼν și ὁμοίωσις o găsim valabilă și în concepția romano-catolică. Ea este acceptată și apărută în special de către Bellarmin în ale sale „*Disputationes*“. Protestantismul clasic ca și neo-barthianismul consideră chipul lui Dumnezeu nimicuit prin căderea omului în păcat: „Defectus seu privatio concreatae in paradiso iustitiae originalis seu imaginis Dei ²⁴“.

Teologul rus Vyscheslavzew în studiul său *Das Ebenbild Gottes in dem Sündenfall* ²⁵ apără printr'o convingătoare dialectică ambele teze, atât cea protestantă, cât și cea ortodoxă. Pierderea totală a chipului dumnezeesc în om prin puterea păcatului se confirmă adesea de realitate. Există un cinism înfiorător, un element demoniac în ființa acelor făpturi cu chip de om, dar care nu mai au nimic omenesc în ele. Câțiva criminali de ultima oră, pe care ziarurile ni-i înfățișau în odioasele lor crime, nu mai arătau semne de căință ori de reculegere. Acele „suflete moarte“ descrise de Gogol, sau „bestia umană“ a unui Honoré de Balzac, ori monstruosul cinic din „Azilul de noapte“ a lui Gorky, etc. ne pot îndreptăci să credem că realitatea ne dă și astfel de tipuri cinice și perverse, lipsite de imaginea lui Dumnezeu în ființa lor. Sunt bestiile cu chip de om, fără suflet, fără inimă, fără conștiință, cum îi numește poporul ²⁶.

Redusă la unele cazuri patologice, teza protestantă este justă. Generalizată, ea devine eronată și deci inacceptabilă.

23. GRIGORIE PALAMA, *Opera moralia*, în MIGNE, P. G., Vol. CL, col. 1147. Cap. XXXIX.

24. Cf. *Formula concordiae*.

25. *Kirche, Staat und Mensch — Rus. — ortod. Studien*, p. 300 și urm. „Man muss gestehen, das die barthianische These vollkommen Rect hat: In der letzten Tiefe des Sündenfalles verschwindet die „imago Dei“ vollkommen, keine Erfahrung, weder aussere noch innere, kann irgend eine Spur der Gottebenbildlichkeit in einem solchen Menschen entdecken“. *Ibidem*, p. 302.

26. *Ibidem*, p. 302.

Dar nici teza ortodoxă nu poate fi subestimată, după acest moralist. Omul este o persoană cu răspundere morală. El poate păcătui. Păcatul presupune libertate și rațiune. Imaginea lui Dumnezeu poate să ne îndrepte către bine sau către rău. Omul are noțiunea binelui și a răului. Păcatul original nu i-a pervertit radical natura sa. Se mai poate vorbi și de existența unei luminițe, oricât de mică, în conștiința sa. Apostolul Pavel amintește despre puterea păcatului, dar și despre năzuința către bine. Sunt și răifăcători în care flacăra conștiinței nu este complect adormită. Unii dintre ei sunt chiar capabili de reeducare. Antinomia de mai sus se poate deslega în sensul că nici „chipul” și nici „asemănarea” nu au dispărut din ființa noastră. Sunt întunecate, dar nu nimicite. Ele învederează o colaborare continuă între Dumnezeu și om²⁷.

După acest mic excurs, putem conchide, că „frumusețea spirituală” trebuie să se împletească cu „frumusețea morală”, lucrând împreună la formarea *personalității umane*. Frumosul fără virtute duce către un estetism libidinos, iar virtutea fără frumusețea spirituală duce către o uscăciune a chipului lui Dumnezeu în om. Creștinismul le afirmă și le confirmă. Izolarea lor nu intră în spiritul doctrinei ortodoxe.

* * *

Personalitatea creștină se formează în ortodoxism prin puterea iubirii și a libertății voinții. Tabloul adevăratului suflet ortodox ni-l înfățișează apostolul neamurilor în imnul dragostei, atunci, când spune: „...dragostea îndelung rabdă, dragostea este plină de bunătate, nu pizmuește, nu se semețește, nu se trufește, nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se întărită, nu gândește răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă. Dragostea niciodată nu cade”²⁸. În această atitudine stă pietatea creștină, noblețea caracterului ortodox și drumul adevărat către mântuire. O regăsim în cuvintele blânde ale venerabilului stareț Zosima din romanul *Frații Karamazof* supranumit și *Evanghelia iubirii*. „Iubiți pe om chiar și în păcatele lui, îndeamnă acest bătrân, căci aceasta este o

---

27. *Ibidem*, p. 302 — „...In der Sünde und in dem Sünder sind Bild und Gleichnis doch immer und unvermeidlich anwesend“. „Sie sind fest verbunden. Man kann sie nicht trennen. Imago und similitudo bilden zwar keine Identität, aber eine Einheit der Gegensätze“. *Ibidem*, p. 310.

28. I. Cor., cap. XIII.

asemănare a iubirii dumnezeiești și iubirea cea mai înaltă de pe pământ. Iubiți întreaga creațiune a lui Dumnezeu: universul și cel mai mic grăunte de nisip. Iubiți orice frunzuliță, fiecare rază a lui Dumnezeu. Iubiți animalele, iubiți plantele, iubiți orice lucru. Dacă tu iubești orice lucru, atunci vei înțelege și misterul lui Dumnezeu în lucruri. Iubește, să te arunci la pământ și să-l săruți, sărută pământul și iubește neîncetat, fără săturare; iubește toate, iubește totul, caută acest fel de extaz și astfel de exaltare. Udă pământul cu lacrămile bucuriei tale și iubește aceste lacrimi ale tale. Să nu te rușineze acest fel de extaz, ci să te onoreze, căci el e un dar a lui Dumnezeu, un mare dar..."²⁹.

În această iubire tainică, Dostoievsky prinde sensul existenței noastre pe pământ. O regăsim și în acea povestire fantezistă: „*Visul unui pierde-vară*“, unde gestul brutal al autorului față de o ființă rătăcită în bezna nopții care căuta desnădăjduită pe mama sa, deși imploră ajutorul, o respinge în mocirla tenebroasă a mahalalei spre a nu-i răpi liniștea... sorbirii unui ceai, chiar dacă lumea ar fi să se și prăpădească... El se regăsește totuși, într'un târziu, îndepărtează funestul gest al sinuciderii care-l urmărea necontentit, leapădă toate acele raționamente abstracte și sarbede despre bine și frumos, care-l izolau de lumea suferindă, își rechemă victima ofensată și în această grijă și iubire sinceră față de semenul său, retrăește adevăratele clipe ale acestei vieți pămâtești. E aceeași iubire pe care o întâlnim și în romanul său *Crimă și pedeapsă*, unde cuvintele Soniei despre învierea lui Lazăr prind ecou în sufletul lui Rascolnicoff. Îl readuce la viață, îi insuflă credința pierdută și îl renaște prin harul tainic ce se revarsă din acele versete ale evangheliei lui Hristos. Ei se regăsesc astfel în aceeași credință și reinviază spre o nouă viață cimentată din iubirea în suferință, care devine adevărata temelie a acestei existențe omenești. O iubire asemănătoare se înfiripează mai departe și între cei doi eroi: Alioșa și Grușenka din romanul: *Frații Karamazoff*. Dostoievsky găsește în această renaștere prin suferință un rost vieții pe pământ. Sentimentul iubirii față de aproapele nu este numai o poruncă cu caracter moral, ci ia și un aspect cosmic, dublat de un sens mistic-religios. Omul este însă slăbit în viața aceasta de păcatul strămoșesc, care întunecă mica noastră frântură de existență, nimicește armonia dintre semeni, împiedică cunoa-

---

29. FRITZ LIEB, in *Kirche, Staat und Mensch*, art.: *Die Anthropologie Dostojevskys*, p. 290.

șterea adevărului și împăinjenește rațiunea de a se sprijini pe propriile ei judecăți. O ieșire din această haotică prăpastie nu se poate efectua decât prin îndurarea lui Dumnezeu. El ne trezește la adevărata realitate, la iubirea față de aproapele nostru, în care se revarsă darul lui Dumnezeu pentru a-și regăsi chipul și asemănarea cu prototipul său. Dar la ea nu putem ajunge decât prin drumul crucii și al suferinței, al căinței și al mărturisirii. Cu tot răul existent în această lume, totuși atotputernicia și iubirea lui Dumnezeu înving principiul demiurgic, eliberează pe om și-l readuc la adevărata trăire în Hristos. Există un optimism în această credință, care apropie pe om de semenul său, îi unește în suferință și-i renaște apoi spre adevărata conviețuire prin puterea dragostei și a harului dumnezeesc.

* * *

Dragostea față de aproapele duce mai departe către *sentimentul de toleranță și de milă creștină*. Sufletul ortodox este pătruns până'n ultimile lui fibre de aceste două simțăminte. Ele sunt răspândite pe mai toate paginile evanghelice. Mântuitorul se arată deosebit de înțelegător și de iertător pentru suferința umană. Se roagă pentru cel crucificat. Iartă pe cei din jurul său și îndeamnă și pe ceilalți la aceeași mărinimie sufletească. Intervine împăciuitoare față de fratele jignit și împacă pe cel împricinat. Sfătuește la evitarea judecății omenești. Preferă nedreptatea și acceptă paguba, știind că totul se petrece pentru dragostea față de Dumnezeu. Creștinul nu este vrednic de răzbunare. Răsplătește din contră răul cu binele și se roagă pentru cel ce-i ridică viața. Martiragiul creștin ne dă numeroase exemple de acest fel. Ele sunt și în prezent destul de frecvente. Persecuțiile suferite de creștini în Rusia sovietică sau în Spania teroristă ne stau și astăzi drept mărturie.

Biserica își afirmă spiritul său de toleranță și față de necredincioși sau eretici, întrebuițând și pentru ei același exemplu de conversiune spirituală și nu de represiune violentă³⁰. Pentru ea era suficientă condamnarea morală a acestora și excluderea lor din comunitatea creștină. Biserica nu a făcut cauză comună cu puterea statului, care-și lua măsurile sale de siguranță contra ereticilor mai presus de vederile bisericii, iar uneori chiar contra bisericii, favorizându-i din cauza superiorității lor numerice³¹.

30. Cf. și GEORGE CRONȚ, *La lutte contre l'hérésie en Orient jusqu'au IX-ème siècle*, Paris 1933, pp. 25, 194, 195. *Despre toleranța Statului ortodox român față de eretici*; vezi: S. Mehedinți, *op. cit.*, p. 21 și urm.

31. *Ibidem*, p. 197.

Aceiași toleranță se arată mai departe și față de statul însuși. Biserica urmărește o colaborare armonică cu puterea lumească, dacă aceasta devine înțelegătoare și prețuitoare a principiilor creștine. Dar de multe ori biserica prin misiunea ei moralizatoare și de înfăptuire a dreptății sociale, poate depăși vederile statului și duce către unele colisiuni sau conflicte între cele două puteri. În asemenea împrejurări credincioșii dau prioritate legilor dumnezeiești. Moartea nu-i înspăimântă, ea nefiind decât o eliberare pentru suflet. Practic însă, biserica ortodoxă va recomanda o rezistență pasivă, repudiind astfel violența și agresivitatea. Suferința este bine plăcută lui Dumnezeu, mai ales când ea este pe nedrept suportată pentru El. Atitudinea bisericii primitive, în asemenea împrejurări, a fost: răbdarea și nu răzbunarea, rugăciunea și nu violența, lacrimile și nu agresiunea. Ortodoxismul nu se împacă în această privință cu vederile politice ale Romano-Catolicismului.

În general creștinul ortodox este tolerant³². El se conformează preceptului evanghelic: „Nu judecați, ca să nu fiți judecați”. În atitudinea lui plină de umilință cunoaște fragilitatea gândurilor și a năzuințelor omenești. Cultivăm și noi creștinii un „*supra-om*”, dar nu forțăm de instincte și de pasiuni, ci întărit în voința de a crede, de a se resemna, de a fi generos și iubitor pentru semenii lui. Ura nu zidește, ci distruge. Forța nu învinge, ci este învinsă. Răzbunarea nu înseninează, ci orbește. Singură mărinimia descrește sufletele încărcate de răutate și răzbunare. Adevăratele valori superioare le găsim în Ortodoxism și ele sunt cu adevărat creatoare de bunuri spirituale, morale și sociale.

* * *

Dar creștinul ortodox este și *milos*. Credința lui nu e o idee vană sau sterilă, ci e vie și producătoare de fapte. Nu ori și ce credință este urmată de acte viabile. Dar credința adevărată se verifică prin fapte. Mila creștină a încununat totdeauna viața creștină. Ea a grămădit cărbuni de foc peste capul celui înrăit și l-a îmblânzit. Ea susține pe cel sărac și justifică pe cel bogat. În mila față de cel în suferință, bogatul și săracul își împletesc existențele lor și se suportă reciproc spre mântuirea amândurora. Vița nu-și poate desvolta rodul fără ulmul strâmb și noduros, ce-și împânzește ramurile printre coardele de vie, pe care le sprijină și le ferește rodul. Săracii și bogații se regăsesc în acest sentiment de ajutorare reciprocă.

---

³². ALEXANDRE DE STOURZA, *Considérations sur la doctrine et l'esprit de l'Église orthodoxe*, Weimar 1816, p. 207 și urm.

„Mila, cum o tălmăcește în sens ortodox poetul — Țării noastre de peste veac—³³, e un cuvânt frumos, un cuvânt duios și adânc; milă, parcă e închiegat din lacrimi și din miere. Când ți-e milă de cineva, în clipa aceea trăești în sufletul tău toată nenorocirea lui. Te uiți pe tine însuți înecat în durerea lui. Și nu știu cum, dar dacă plângi pentru el, parcă plângi totodată și pentru tine. Când plângi pentru un nenorocit, parcă te plângi pe tine cu lacrămile lui. Aceasta e mila“.

Virtutea milei a străbătut ca o rază luminoasă întreaga viață și sensibilitate creștină. S'a spus că creștinul ortodox este impasibil față de morală și inactiv pe terenul social, că bisericile ortodoxe trăesc în afară de istorie³⁴. Socotim că se face o mare nedreptate Ortodoxismului. Iubirea creștină a fost continuu activă, începând chiar din timpul apostolic. Colectele, agapele, comunizarea unor bunuri materiale pentru ca nimeni să nu fie în lipsă, ajutorarea săracilor din punga comunității, spitalele, leprozeriile, azilele, mănăstirile cu operele lor de binefacere, daniile pentru înzestrarea lăcașurilor, mila celor bogați față de cei lipsiți, etc. sunt atâtea dovezi despre aspectul social al creștinismului ortodox. Ceeace trebuie să recunoaștem, este faptul că Ortodoxismul nu a intervenit mai puternic în organismul statelor spre a le influența și juridicește această operă de justiție socială. Biserica răsăriteană a exercitat foarte activ mila creștină, însă a evitat să rezolve problema pauperismului pe baza reformelor de stat. Ea apelează doar la înfrânarea instinctelor de acaparare, de spoliere, de îmbogățire nesăbuită, de lăcomie și de furt. Ea urmărește în special îmblânzirea omului față de semenul său, acceptând situațiile existente și căutând a ameliora conflictele și nemulțumirile prin această dărnicie și înobilarea morală a ființei noastre. Biserica a lăsat prin urmare ordinei politico-administrative transformarea legislației juridice, spre a repara din rădăcină relele și nedreptățile sociale existente. Ea a ameliorat, dar nu a constrâns. Creștinul ortodox nu violentează, ci activează în răbdare și atrage. El e format mai mult din aluatul suferinții și al resemnării, decât din cel al dreptății și al reacțiunii. Apusul e mai stăpânit de spiritul organizator și juridic. Răsăritul e mai contemplativ, mai sacral, mai afectiv și mai puțin reformator. În Apus, stăpânește mai mult dreptatea, în Răsărit, mai mult iubirea³⁵. Dar iubirea nu a cunoscut aci nici interesul, nici duplicitatea și nici acele rezerve mintale ale Apusenilor. Ea a fost:

33. NICHIFOR CRAINIC, *Ortodoxie și Etnocrație*, București 1937, p. 111.

34. DR. OLDHAM, *La mission de l'église*, Genève 1937, p. 64.

35. S. BULGAKOV — *Ortodoxia* — § *Etica ortodoxă*.

sinceră, curată, dăruindu-se întru totul suferinții aproapelui. N'a fost întunecată de dialectica rațiunii și nici n'a cunoscut două măsuri, sau două judecăți. Iubirea în ortodoxism nu începe cu eul său personal ca în Romano-catolicism — *charitas bene ordinata incipit a semet ipso*.

Conștiința ortodoxă detestă restricțiile mintale. Nu acceptă minciuna convențională sau minciuna din calcul. Respinge falșitatea diplomatică și cu atât mai mult pe cea isvorâtă din lașitate sau din fățarie. Ipocrizia stârnește disprețul sufletelor pioase și credincioase. Ortodoxul nu simulează adevărul prin tăcere, prin vorbe cu dublu înțeles, sau prin gesturi studiate. El nu se tocmește, nu utilizează viclenia minții, ci merge neșovăelnic și spune adevărul cu curaj, chiar cu prețul vieții lui. Iși iubește credința și se sacrifică pentru ea. Martiriul atâtor creștini este o mărturie vie despre credința lor neșovăelnică și curagioasă, ce se ridică până'n păturile de sus³⁶.

Biserica a respins acele purtări incoherente și neloiale. Origen combatte duplicitatea din cuvintele: „*καρδία πιστεύειν*” — de a nu mărturisi cu inima, ceia ce ești constrâns a mărturisi cu gura³⁷. Inconsecvența între gând și faptă nu e de natură ortodoxă³⁸. Ea este o influență a rațiunii filosofice. Există o „*pie fraus*” mai mult în Occident, decât în Orient. Lipsa de sinceritate este agreiată în cercurile culte catolice³⁹. Filosoful Paulsen ne-o mărturisește că e lucrativă și în cercurile protestante⁴⁰. Conștiința ortodoxă nu îngăduie asemenea acomodări pragmatice, ci menține o disciplină severă, bazată pe o conștiință curată, devenită normativă în tradiția bisericii⁴¹. „Nu adăugați, nici nu scădeți din cuvintele ce v'am spus”. Deut. IV, 2. „Nu așcul-

36. Vezi martiriul sf. Diacon Ștefan, al sf. Ignațiu, episcop de Antiohia, al sf. Policarp etc. și al atâtor martiri în lupta contra păgânismului. De asemeni martiriul domnitorului român C-tin Brâncoveanu martirizat la Constantinopol de către Turci cu întreaga sa familie pentru mărturisirea credinții creștine.

37. Vezi: „*Indemn la martiriu*” § 11, 43, 45 etc.

38. *Mărturisirea ortodoxă*, București 1922. La întrebarea: „Ce este dator a păzi creștinul ortodox ca să moștenească viața de veci? Se răspunde: „Credință dreaptă și fapte bune, fiindcă cel ce ține aceste două este creștin adevărat și are nădejde tare de mântuire veșnică”. Această întrebare este îndreptată contra luteranilor și calvinilor.

39. PAULSEN, *System der Ethik*, II B. VIII Aufl. Stuttgart—Berlin 1906, p. 221..

40. L. WIESE, *Selbstbiographie*. La Paulsen, *op. cit.*, p. 233.

41. Pr. M. BULACU, *Pr. conștiinței creștine după catehezele sf. Ciril al Ierusalimului*, în *Studii teologice*, an. VII.

tătorii legii sunt drepti la Dumnezeu, ci implinatorii ei". Rom. II, 13. „Impărăția lui Dumnezeu nu stă în cuvinte, ci în virtute". I Cor. IV, 20. „Dumnezeu cunoaște pe cel ce înșală și pe cel ce se lasă înșelat". Iov. XIII, 16. „Căci, cine păzește toată Legea, și greșește într'o singură poruncă se face vinovat de toate". Iacob II, 10. „Se cade deci să fiți supuși, nu numai pentru mânie, ci și pentru conștiință". Rom. XIII, 5. „Să nu se încline cumpăna dreptății nici într'o parte, nici în alta". Deut. XIII, 18. „Două greutăți, două măsuri sunt lucruri urâte înaintea lui Dumnezeu" Prov. XX, 10.

„Să nu faci nimic contra nedreptății. Să nu ai în vedere persoana săracului contra dreptului. Fă dreptate deopotrivă și celor mari și celor mici". Eclesiastul V, 8.

Ortodoxismul nu se împacă cu jumătăți de măsură. El nu acceptă acea *compensație ocultă*. Orice însușire a unui bun strein, îl consideră furt. Nu îngăduie pentru motive justificate de rațiune acea „*oblatio rei alienae*". Sf. Scriptură îndeamnă pe servitori să nu servească, numai când stăpânii au ochiul asupra lor, „ca și când nu v'ați gândi de cât să placeți oamenilor. Faceți cu bucurie voința lui Dumnezeu, ca și cum ați fi servitori a lui Hristos. Serviți-i cu dragoste, privind în ei pe Domnul și nu pe oameni, știind că fiecare va primi dela Domnul recompensa binelui ce va fi făcut, fie sclav, fie liber" (Efes. VI, 5-9). Sfătuește însă și pe stăpâni să se poarte corect cu servitorii lor. „Stăpânilor, dați servitorilor ce este drept, știind că și voi veți avea stăpânitori în cer". Col. IV.

Ortodoxismul face apel, prin urmare, la conștiința lor curată, fiindcă numai omul singur își cunoaște adevăratele sale intenții. Nu îngăduie pe baza aceluia „*pretium infimum*" dreptul la o compensație din partea servitorilor și nici furtul săvârșit, fie și între membrii aceleiași familii. „Cel ce fură de la tatăl său și de la mama sa și zice că aceasta nu e păcat, se consideră ca părtaș la crimă de omucidere"⁴². Sau: „Să nu aveți în rezervă mai multe măsuri, una mai grea și alta mai ușoară"⁴³. Și sf. Vasilie cel Mare se opune prin canonul 10 contra jurământului strâmb. „...„Deși se pare cuiva, că este un canon, care iartă unora ca acestora, însă am cunoscut prin cercare, că nu se procopsesc cei ce calcă jurământul". De asemeni, ceartă pe sf. Grigorie, care nu avea o purtare consecventă cu regulile canonicești. In canonul 88 cetim cum sf. Vasilie se miră că prietenul său caută să se desvinovățească — „și să

42. Prov. XXVIII, 24.

43. Deut. XXV, 12.

primească a rămâne în cele cu care se prihănește, iar tămăduirea celor nevindecate cutează a o dobândi prin lungi cuvinte..." Sf. Vasilie respinge astfel argumentările rațiunii, care serveau drept scandal fratelui⁴⁴. El cere sinceritate și conformare poruncilor, iar nu ocolirea lor și justificarea unei asemenea atitudini prin rezerve mintale⁴⁵.

Conștiința ortodoxă nu acceptă acel caracter oscilant, nesigur și îmbibat de tocmeală. Iezuiții romano-catolici s'au îndepărtat de la aceste învățături simple, clare și nefățarnice, pe care le găsim în sf. Scriptură. Ei le-au înlocuit prin acel: *Epilogus Summarum*, cum îi acuza, la timpul său, Pascal⁴⁶, luate din diferiți autori, ca: Suarez, Escobar, Sanchez, Lessius, Fagundez, Hurtado, etc., ignorând veritatea și sinceritatea preceptelor sfinte. Acomodarea învățăturilor morale după interese și preferințe, înseamnă să cântărești același fapt cu două cumpene, cum spune Scriptura. Ori două morale în viață înseamnă nimicirea moralității însăși. Acomodarea, concesiile și transacția nu intră în spiritul ortodoxismului. Iertarea, căința și reculegerea, da; simularea și fățarnicia, nu.

* * *

La formarea morală a sufletului ortodox mai contribuie într-o largă măsură și *cultul bisericesc*. În mintea ortodoxului casa, biserica, liturghia și viața sunt nedespărțite⁴⁷. Săvârșirea serviciului divin cu întreaga lui ambianță maiestooasă, cu acea purificare spirituală și lepădare a gândurilor și grijilor lumești, cu simțualitatea colectivă ce se manifestă în rugăciune și cântare, cu trăirea prezenței lui Dumnezeu în inimile credincioșilor, cu omogenizarea diferențelor sociale, cu acea renaștere lăuntrică și vrednicie a împărtășirii harului dumnezeesc toate împreună conlucră la prefacerea omului, la transfigurarea sa, la îndumnezeirea sa. Sunt numeroase aceste momente, care stăpânesc, schimbă și purifică purtarea credinciosului. Cultul ortodox nu împlinește numai o formalitate în viața omului

44. Rom. XIV, 13.

45. Același lucru îl amintește și în scrisoarea sa către preotul *Paregorius* — Nr. 55, edit. Mauritană —, care caută să-și justifice starea sa de vinovăție prin lungi oratorii sofistice de a fi locuit împreună cu femei streine contra canoanelor, „Miile de vorbe întrebuițate, — spune sf. Vasilie — nu-i folosesc la nimic”. dacă nu se conformează regulilor monahale. Sf. Vasilie nu îngăduie asemenea abuzuri și va lua măsuri de îndepărtarea acestuia din biserică.

46. *Lettres à un Provincial*. p. 116 și urm.

47. IULIUS TYCIAC, *Die Liturgie als Quelle östlicher Frömmigkeit* — Introd. 1937. FERDINAND KATTENBUSCH, *Lehrbuch der vergleichenden Confessionskunde*, I. Freiburg 1892, p. 508.

pios, ci este o necesitate existențială pentru el. Un istoric francez afirma cu multă dreptate⁴⁸, că țăranul ortodox își scoate teoriile sale sociale din paginile sf. Evanghelii, pe care preotul le citește în fiecare sărbătoare din fața ușilor împărătești. Intreaga sa viață se împletește din aceste îndemnuri și învățături. Chiar reformele legiurilor de stat se lasă inspirate din duhul sf. Scripturi⁴⁹. El pătrunde adânc în structura pravilelor și a orânduirilor sociale⁵⁰. Mai ales în ortodoxism activitatea socială sub multele ei aspecte trădează ceva din balsamul înviorător al cuvântului dumnezeesc.

Dau aci câteva pasagii din canonul Triodului ce se cântă în timpul de pregătire al marelui post pentru primirea sf. Învierii a Domnului de către creștini. Încă din săptămânele premergătoare acestuia, cum e Duminica Vameșului și a Fariseului, sau Duminica fiului risipitor, care simbolizează căderea omului în păcat, starea lui de umilință, de tânguire și de vremelnicie chinuitoare însoțită de dorința refacerii sale morale, revine mai în toate cântările din această perioadă. „Cu vameșul suspin și cu tânguirii neîncetate mă apropii la milostivirea Ta, Doamne, miluește-mă”. (Canonul I). Dumnezeu în bunătatea sa nu-și părăsește făptura, ci se îndreaptă spre ea, ca să o ridice către limanul mântuirii. Este singurul sprijin pe care omul îl poate nădăjdui. „Nu mă încredința pe mine ajutorului omenesc..., ci primește rugăciunea robului tău...” „Auzi-mă, iubitorule de oameni, carele strig întru umilință. Tu ești îndelung răbdător și mult milostiv”. Răbdarea Mântuitorului e mare, desigur, dar ea nu trebuie folosită spre abuzare. „De mii de ori eu ticălosul am făgăduit să mă pocăesc, dar am mințit. Pentru aceasta strig către Tine, Iisuse al meu, luminează sufletul meu”. Omul năzuește acum către Dumnezeu. Nu toate puterile sale sunt iremediabil distruse de păcat. În sforțarea sa supremă se apropie de Mântuitorul său. Sf. Isaac Sirul redă aceste momente în cunoscuta sa rugăciune de umilință, spunând: „Cu

48. REGNAULT, *Histoire politique et sociale des principautés danubiennes* 1840. „Le paysans roumain puissee dans l'évangile ses théories sociales et le voix de ses prêtres l'exicite et le modère”. p. 142.

49. Constituția de la Islaz (1848) își clădește fundamentele ei pe principiile evanghelice și anume: ideia de egalitate și fraternitate religioasă. Cf. LOVINESCU, *Istoria civil. rom. mod.* vol. II. Idem: Impropietărirea țăranilor se discută între Barbu Catargiu și M. Cogălniceanu pe temeiul de ordin moral-juridic.

50. *Pravila bisericască* a lui Matei Basarab, Govora 1640, își bazează glavele sale pe învățăturile evanghelice și pe canoanele bisericesti. Reforma Codului Civil și a Codului Penal Carol al II se face de asemeni pe baza principiilor creștine de reeducare a delicventului și de moralizare a vieții publice.

patimile Tale vindecă patimile mele; cu ranele Tale tămăduiește ranele mele; cu sângele Tău curățește sângele meu și amestecă în trupul meu mireazma trupului Tău cel de viață făcător"... „Fără de Tine, Doamne, mă voi înstreina de tot binele. Dă-mi darul Tău să înoiască în mine închipuirea icoanei Tale. Te-am părăsit, să nu mă părăsești. Am ieșit dela Tine, ieși în căutarea mea. Du-mă la pășunea Ta. Inumără-mă întru cele alese ale Tale. Hrănește-mă din verdeața dumnezeieștilor Tale taine. Invrednicește-mă strălucirii Tale și pe mine nevrednicul, cu darul și cu iubirea Ta de oameni". (Canonul de umilință). Starea sa de vinovăție nu este ușoară. O recunoaște și păcătosul însuș. „Fărădelegea mea eu o cunosc și păcatul meu înaintea mea este pururea". De aceea se îndeamnă către privighere și rugăciune. „Suflete al meu, suflete al meu, scoală-te, pentru ce dormi? Sfârșitul se apropie și te vei turbura. Deșteaptă-te, ca să se milostivească spre Tine, Hristos Dumnezeu, cel ce este pretutindenea și toate le împlinește". Aceste cuvinte rechiamă în mintea credinciosului judecata viitoare. Toți morții vor învia din apele cele mai întinse, din adâncuri, din prăpăstii, din morminte și cu frică și cu cutremur se vor înfățișa județului celui nemitarnic. „De focul cel veșnic arzător, de întunerecul îngrozitor, de scrâșnirea dinților, de viermele cel ce muncește fără sfârșit și de toată munca scapă Mântuitorul nostru pe toți cei adormiți cu credință". (Canonul 4). Infricoșarea aceasta este sguduitoare, căci credinciosul apelează la ajutorul și intervenirea tuturor sfinților și mucenicilor spre a se ruga, ca să fie miluit. „Dreptilor, ierarhilor, sihaștrilor, cuvioaselor femei, martirilor și toți care v'ați luptat și ați suferit pentru Hristos, rugați-vă Lui, ca să ne miluiască pe noi". (Canonul IX).

Slujba Triodului ne înfățișează postul Păresimilor ca o doctorie curățitoare a trupului și a sufletului. E un antidot ce ne ușurează de legăturile pământești, ne întărește și ne luminează gândul. De aceea cântările lui ne îndeamnă, spre a-l păzi cu sfințenie. „Veniți, fraților, să ne desfătăm cu postul, odorul părintesc, avuție minunată, maica tuturor slujitorilor lui Hristos, că aceasta ne întărește trupul și ne luminează gândul și inima".

Ne apropiem astfel de săptămâna sfințelor Patimi ale Mântuitorului. Crucea cu trupul lui Iisus însângerat și răstignit pe ea, la care patimă, natura însăși a participat cu evenimente înfiorătoare, cutremure, întunecimea soarelui, despicarea catapetesmei de sus până jos, înspăimântarea soldaților și a jidovilor, toate zgudue firea omului. Mai ales femeile plâng pe Domnul, aprind făclii și lumâ-

nări, tămâiază mormintele, jelesc pe morții lor și se apropie de Mântuitorul în nădejdea sfintei Învieri. Intreaga dramă evanghelică, începând cu Cina cea de Taină, cu ruga, trădarea și prinderea lui Iisus în grădina Ghetsimani, patimile, moartea și îngroparea Sa, formează un episod trăit, simțit și îndurerat pentru fiecare credincios în parte. Toți urăsc păcatul și condamnă trădarea lui Iuda, descoperă „omenescul” în lepădarea lui Petru și se înfioară ca mirosoșitele eare se apropie de Iisus, îmbrățișându-l picioarele și udându-le cu lacrimi ca Maria Magdalena. Cine poate rămâne împietrit și fără simțire ascultând această tragedie a Fiului omului? Cine nu se resimte în iubirea și ajutorul pe care-l datorăm aproapelui nostru? Ca un șir de metanii curg de pe buzele celui umilit, cuvintele rugăciunii lui Iisus, care nu poate afla altă mângâiere decât la adăpostul sf. cruci: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluește-mă pe mine păcătosul!”

Umilința creștină se împletește aci cu dragostea pentru Mântuitorul. Stăpânirea patimilor cu eliberarea gândului către Dumnezeu. Purificarea lăuntrică cu revărsarea harului divin în inimile celor pioși. O totală prefacere a creaturii lui Dumnezeu. O năzuință către perfecțiune, către o stare de sfințenie, de asemănare a chipului dumnezeesc în om, de uniune totală cu Creatorul său. Cu asemenea simțăminte, creștinul ortodox primește lumina sf. Învieri.

Sacramentalitatea ce se desprinde din serviciul liturgic al *Învierii Domnului* se resfrânge în întreaga sa structură spirituală. În jurul acestei sărbători, gravitează toată viața anului bisericesc. Măreția din această zi atinge punctul ei culminant ca formă și expresiune. Biserica orientală este *biserica Învierii*. Ea capătă o însemnătate divino-umană. Învierea Domnului coincide cu învierea naturii. Sărbătoarea ia un cadru cosmic prin imensitatea și extensivitatea ei.

„Paștele” înseamnă „trecere”; trecere de la om la Dumnezeu, de la pământ la cer, de la vremelnicie la veșnicie, de la întunec la lumină, de la sărăcie la măreție⁵¹. Noaptea învierii cuprinde în sine ceva tainic și dumnezeesc în același timp. Un întunec profund apasă asupra credincioșilor. O luminiță se aprinde acum în fața altarului. Este lumina învierii, care risipește întunecimea păcatului. Preotul stând între ușile împărătești îndeamnă poporul cu cuvintele: „Veniți de luați lumină”. O procesiune în jurul

51. IULIUS TYCIAK, *op. cit.* p. 38.

bisericii, la care participă clerul și credincioșii, apropie însăși natura de măreția evenimentului. Strana cântă în plină redeșteptare a vieții ce inundă din toate fibrele pământului: „Învierea Ta, Hristoase, Mântuitorule, îngerii o laudă în ceruri și pe noi, cei de pe pământ, ne învrednicește să te lăudăm cu inimă curată“. În sunetul clopotelor și al cântărilor răsună răspicat glasul slujitorului, îmbrăcat în veșminte aurite, vestind lumii învierea lui Hristos. Din toate părțile poporul confirmă veritatea minunii dumnezeiești cu răspunsul: „Adevărat a înviat!“ Lumânările se aprind peste tot. Este lumină în cer și pe pământ, în suflete și în afară. Cuvintele sfinte pătrund în inimile celor prezenți și topesc întunecul și îndoiala, cum se topește ceara la para focului. „Ziua învierii să ne luminăm popoare: Paștele Domnului, Paștele. Căci din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce-ți cântăm cântare de biruință...“. Toată mulțimea este străbătută de același fior. Un gând și o inimă. O bucurie unanimă. Oamenii se înfrățesc. Cei tineri sărută mâinile celor bătrâni. Este sărbătoarea învierii sufletești, a înfrățirii obștești, a bucuriei, a lacrimilor, a strălucirii, a păcii. „Să ne îmbrățișăm unul pe altul, să zicem fraților, și celor ce ne urăsc pe noi, să iertăm toate pentru înviere și așa să strigăm: Hristos a înviat din morți cu moartea pe moarte călcând și celor din mormânturi viață dăruindu-le“. Bucuria este comună. Toți trebuie să se veselească. „Intrați toți întru bucuria Domnului vostru. Și cei dintâiu și cei de pe urmă primiți plata. Bogații și săracii împreună dănuțiți. Cei ce v'ați înfrânat și cei leneși cinstiți ziua aceasta. Cei ce ați postit și cei ce n'ați postit, veseliți-vă astăzi. Nimenea să nu plângă pentru sărăcie, că s'a arătat împărăția cea pentru toți. Nimeni să nu se tânguiască pentru păcate, că iertarea din mormânt a răsărit. Nimeni să nu se teamă de moarte, că ne-a liberat pe noi moartea Mântuitorului... Unde-ți este moarte boldul tău? Unde-ți este iadule biruința? Sculatu-s'a Hristos și tu te-ai surpat. Sculatu-s'a Hristos și au căzut dracii. Inviat-a Hristos și să se bucure îngerii. Inviat-a Hristos și viața viețuește. Inviat-a Hristos și nici un mort nu este în mormânt. Că Hristos sculându-se din morți, începătură celor adormiți s'a făcut. Aceluia este mărirea și stăpânirea învierii vecilor“. Toți își cer iertare unul altuia, se împacă și se salută cu „Hristos a înviat!“ — „Adevărat a înviat!“ Reînvie astfel timpurile primelor comunități creștine, care petreceau în pace și dragoste, suportând fiecare din greutățile celor nevoiași, împărțind avutul cu cei săraci și având toate deobște pentru ca nimeni să

nu fie în lipsă. Cine se mai poate îndoii, în fața unei asemenea înfrățiri generale? Omul mai rămâne oare același? Sufletul său nu radiază acum: iubirea, mila și bunătatea? Ortodoxul răsăritean este aluatul acestei frământături sfinte și dumnezeiești. Conștiința sa morală este deplin formată.

Slujba bisericească face pe om curat, lesne iertător, desinteresat, grijind mai puțin de trup și mai mult de suflet. Iubirea tainică pătrunde, răscolește, usucă răul, înflorește binele, apropie, unifică și spiritualizează pe credincios. Și momentele acelea se înlănțue unul după altul și întrețin această atmosferă spirituală. Și când Domnul se înalță la ceruri și când trimite pe Sfântul Duh peste oameni, și când se naște și se botează, deschizându-se cerurile, odată cu inimile drept credincioase. Atunci se aud corurile îngerești și glasul dumnezeesc vestește lumii pacea, precum în ceruri așa și pe pământ. Vibrările cuvintelor cerești străbat pământul și văzduhurile. Este o unică transfigurare, o întrepătrundere între divin și uman, o strălucire serafică, o divinizare a omului însuși. Cultul bisericesc ridică pe credincios în rândul sfinților și-l face să participe la lumina Dumnezeirii celei nepătrunse și eterne.

* * *

O mare influență asupra vieții ortodoxului o are și *cultul icoanelor*. Ele împodobesc sfintele lăcașuri, locuințele oamenilor, răspântiile drumurilor, locurile primejdioase, grumajii credincioșilor. Sunt nedespărțite de om din momentul primirii botezului și până la moarte. Ele nu închipuesc numai o simplă imagine din viața religioasă cu scopul de a deștepta o emoție cultică, ci rechiamă însăși prezența reală a sfântului, a mucenicului, a uneia din persoanele sfintei Treimi, sau a Maicii Domnului. Icoanele sunt credințe pictate, după cum liturghia este o dogmă vorbită. Ele fac parte integrantă din misterul liturgic și sunt și ele adevărate mistere, purtătoare ale puterii dumnezeiești. Noi înșine suntem icoane ale lui Dumnezeu, întrucât purtăm în noi icoana chipului său. Sf. Ioan Damaschin ne relatează originea dumnezeiască a primei icoane a Mântuitorului, dăruită lui Abgar, împăratul Edesenilor, care doria să aibe pictat chipul Domnului⁵². Icoanele sunt o garanție că ne aflăm în cortul măreției sfinților. O casă lipsită de icoane, este ca și un pustiu fără oazele binecuvântate cu apă și umbră răcoritoare. Pentru simple imagini sau concepte picturale, biserica n'ar

52. *Confessio orthodoxa*, cap. XVI.

fi sângerat în lupta ei mai bine de un veac spre a reintroduce cultul icoanelor în lăcașurile creștine. Reașezarea lor în catedrala sf. Sofii, după izbânda definitivă contra dușmanilor iconoclaști, înseamnă triumful drepteii credințe.

Puterea lucrativă a icoanelor în viața creștinilor este mai presus de orice închipuire. Între devot și chipul de pe icoană se naște un fel de sinergie, de comuniune, de tainică ascultare și primire a rugăciunii, care măresc puterile omului până la suprema sa încordare. Icoanele stăpânesc legile firii. Ele deschid cerurile pentru ploaia binecuvântată. Tămăduesc neputințele. Sunt făcătoare de minuni. Lăcrămează pentru păcatele oamenilor. Asigură izbânda dreptelor năzuinți. Intervin pentru cererile noastre și ne însoțesc pretutindeni contra răului și a ispitei. Cine poate tălmăci în cuvinte binefacerile și alinările căpătate prin rugăciunile ce se adresează Maicii Domnului? De câtă venerație nu se bucură înaintea credincioșilor cinstita icoană a sfintei Fecioare?... „care tuturor scârbiților bucurie este și asuprașilor folositoare, flămânșilor dătătoare de hrană, streinilor mângâiere, celor învăluși adăpostire, bolnavilor cercetare, celor neputincioși acoperământ și sprijin, toiag bătrâneșelor Tu ești, prea curată Maica Dumnezeuului Nostru“. (Paraclisul Maicii Domnului). Sau icoana sf. Treimi a marelui pictor rus Roublow, care poartă la poporul slav denumirea de „*choralul*“⁵³. Ea reprezintă trei figuri ale îngerilor lui Dumnezeu, în jurul misterului euharistic, indicat printr'un potir în mijlocul sfintei Mese, conceput în forma unui templu din antichitatea clasică. Ingerii formează un cerc care e gata să se deschidă spre a primi în lăuntrul lui pe credinciosul transfigurat și spiritualizat prin sf. comunicătură. Participarea celui pios la această strălucire dumnezeiască, în care se îmbină atâta armonie și sublimitate, atâta măreție și umilință, bunătate divină și adorațiune umană, face din acest tablou o icoană plină de efect și de iradiațiune divină⁵⁴. Și tot asemeni, putem aminti numeroasele icoane ale Sf. Nicolae, episcopul din Mira Lichiei, plin de daniile sale cele bogate pentru săracii Domnului și tinerele fete, către care, Biserica noastră se roagă cu cuvintele: „Indreptător credinții și chip blândeșelor, apărător înfrânării te-au arătat pe tine lumii tale, adevărul lucrurilor. Pentru aceasta ai câștigat cu smerenia cele înalte, cu sărăcia cele bogate, părinte ierarhe Nicolae, roagă pe Hristos Dumnezeu să mântuiască sufletele noastre“. Și lucrul se poate spune la fel despre icoanele atâtor

53. IULIUS TACIAK, *op. cit.*, p. 146.

54. *Ibidem*, p. 152.

sfinți și mucenici, care și-au împletit sfințenia lor cu viața drept măritorilor creștini.

Iată de ce, morala ortodoxă ia atitudine contra acelor morale confesionale, ce ignorează tradiția creștină.

Lucrarea tainică a cultului bisericesc se concentrează în deosebi în jurul misterului liturgic: *sf. Euharistie*. Această lucrare nevăzută și nepătrunsă de puterile rațiunii omenești, în care ne împărtășim cu scumpul trup și sânge al Domnului Nostru Iisus Hristos sub forma pâinei și a vinului euharistic, transubstanțiate, reprezintă: „*marea taină a creștinătății*”⁵⁵. Aci rezumă sborul iute al gândului toată istoria mântuirii neamului omenesc. Intregul serviciu liturgic conlucră, prepară și apropie pe credincios de sublimitatea acestui moment. Sesizăm în această lucrare o participare a celor prezenți la jertfa supremă, pe care Mântuitorul a luat-o asupra-și spre a satisface maiestatea dumnezeiască ultragiată prin căderea omului în păcat. Dar spre a deveni părtași firei dumnezeiești este nevoie de o pregătire treptată, de o purificare cât mai profundă, de o întreținere continuă a atenției în cadrul marelui mister liturgic. Ea se face prin rugăciuni, prin cântări, prin atitudini cucernice, prin mișcări ce închipuesc anumite simboale și care se eșalonează în tot timpul serviciului divin, spre a ne concentra și mai mult asupra *actului euharistic*. „Să luăm aminte...”, „...Cu înțelepciune, drepti...”, „Sus avem inimile...”, „Să stăm bine, să stăm cu frică...”, „...toată grija cea lumească să o lepădăm...”, „Cu credință și cu dragoste să vă apropiați...”. În serviciul liturgic nu poate fi vorba de o exaltare mistică, sau de o harismă extatică pentru credincioși, ci de realizarea unei atmosfere de pietate creștină pentru a ne învrednici de prezența reală a Mântuitorului în taina *sf. Euharistii*⁵⁶. Urmările unei asemenea atmosfere se repercutează profund în viața credinciosului. Sfințenia, umilința, dragostea, pacea, mila și respectul pentru fiecare om se transpun și în spațiul comunității, iar atmosfera din lăuntrul bisericii inundă și în afară, cuprinzând pe credincioșii de pretutindeni. Spațialitatea *sf. Liturghii crește* neconținut și ea primește o însemnătate universală. Dumnezeu pătrunde astfel în toți și în toate. El este pretutindeni și în tot locul.

Într'o asemenea atmosferă se formează sufletul ortodox. Virtuțile lui sunt creațiuni ale cultului liturgic. Omul trăește în

55. Pr. P. VINTILESCU, *Misterul liturgic*, București 1929, p. 37.

56. *Ibidem.*, p. 38.

comuniune directă cu Dumnezeu, se roagă Lui, îi mulțumește pentru binefacerile sale, se sprijină pe ajutorul său, trăește în comunitatea sfinților, în sanctuarul cel prea luminat. Aci nu e deosebire de rang, de clasă, de stare socială, de rasă, de merite personale. Toți sunt egali și toți se consideră membri ai aceluiași Duh, care-i cuprinde pe toți. Biserica este un corp pnevmatic și harismatic, care sfințește, spiritualizează și purifică pe credincioși. Viața imprimă ortodoxului o liniște desăvârșită. El trăește deasupra lumii. Se mișcă pretutindeni în prezența lui Dumnezeu. Este calm, este răbdător, dar superior sbuciumului pământesc. Este pasiv față de lume, dar prin aceasta învinge lumea și e mai presus de ea. Trăiește în mijlocul societății, dar nu toate câte se întâmplă le ia în serios. Este conștient de această trecere prin vremelnicia existenței și nu se lasă învins de tragicul ei. El năzuește spre cer și se pregătește neconținut. De aci pornesc răbdarea și blândețea sa. Ele vin din lumea de dincolo și au o semnificație eshatologică. Cetățean al cerului, creștinul trăește pe pământ. Sbuciumul său e doar de a creia și aci jos împărăția lui Dumnezeu, spre a fi și pe pământ aceeași voință, aceeași pace și armonie, care sălășluește în ceruri.

*
*
*

Cele mai impresionante rugăciuni însă, care au o formidabilă repercusiune asupra sufletului omenesc, sunt acelea care stau în legătură cu desnodământul fatal al vieții omului, cu *moartea*. Slujba morților sgudue existența noastră. Ea ne arată nimicnicia acestei vieți. Cântările, de un realism profund, pulverizează năzuințele și străduințele întruchipate până aci. Un pesimism greu de învins își întinde lințoliul său asupra acestei vremelnice existențe. Frica și desnădejdea, ajutorul invocat și neputința, durerea și neantul, toate se adună în ultimile clipe și fac mai înfiorător graiul morții ce se apropie. „Vai! Ce luptă îndură sufletul, despărțindu-se de trup. Vai! cum plânge, și nu este nimeni, care să-l miluiască”.

„Plâng și mă tânguiesc, când gândesc la moarte și văd în mormânt zăcând, zidită după chipul lui Dumnezeu, frumusețea noastră, fără de chip, neslăvită...”. Totul pare mai înșelător de cât visurile și mai trecătoare de cât umbrele. „Care desfătare lumească rămâne neîmpreunată cu grija? Care mărire stă pe pământ neschimbată? Toate sunt mai neputincioase de cât umbra, toate mai înșelătoare de cât visurile. Intr'o clipeală pre toate acestea le apucă moartea...”. Sau: „Unde este desmierdăciunea cea lumească? Unde sunt nălucirile trecătoare? Unde este aurul și argintul? Unde este mulțimea slugilor și slava? Toate sunt țărână, toate cenușă, toate

umbră...". De aceia... „mă rog ca proroocul ce strigă: eu sunt pământ și cenușă. Și iarăș mă uitai în mormânturi și văzui oase goale și zisei: Care dintre ele este împărat, sau ostaș, bogat sau sărac, drept sau păcătos? Ci primește Doamne, întru odihna Ta cu cei drepti..." Dar totuși, părăsirea nu e totală. Nădejdea încolțește, chiar în chinurile desperării... „Chipul negrăitei tale slave sunt, măcar că port ranele păcatelor. Ci miluește zidirea Ta, Stăpâne, și o curățește cu îndurarea Ta! Și moștenirea cea dorită dăruiește-mi, făcându-mă pe mine iarăș cetățean raiului". De aceia și slujba pogribaniei sfârșește cu unele cuvinte de pace și resemnare: „al Domnului este pământul...". Și toți câți au adormit întru nădejdea învierii, vor învia". Realismul morții sgudue din temelii firea noastră. Nimeni nu a luat parte la o înmormântare, fără să nu fi reflectat puțin asupra vieții sale, iar reflexiunea făcută este deja un început de corectare și de mai multă înțelegere a suferinții apropiate. Moartea schimbă, cu adevărat, pe cei rămași încă în viață.

* * *

Vechile legiuri juridice, inspirate din duhul canoanelor bisericesti și întrețesute cu obiceiurile pământului, aveau să contribuie și ele la purificarea vieții cetățenești și la formarea unei conștiințe creștine ortodoxe. Acestea serviau ca îndreptar al purtării oamenilor în cercul familiei și al societății. Sunt numeroase asemenea legiuri sau pravile⁵⁷. Remarc în deosebi: *Pravila lui Matei Basarab*, *Cartea românească de învățătură*, *Îndreptarea legii*, *Pravilniceasca condică a lui Ipsilanti*, *Legiuirea Caragea* și *Codul Calimachi*. Trec în revistă prima pravilă, spre a desprinde câteva din învățăturile ei morale și sociale, care sunt comune vieții ortodoxe în general prin izvoarele lor utilizate de întreaga legislație ortodoxă, ce are la bază structura juridico-bizantină.

Din *Predoslovia* la „*Pravila bisericască*“, numită cea mică, a lui Mateiu Basarab și tipărită la 1640 în mănăstirea Govora⁵⁸, reiese, că această pravilă era socotită drept o carte sfântă și trebuia ținută în aceeași cinste ca și cărțile sf. Scripturi. Ea avea să fie păzită în taină spre a nu ajunge în mâinile mirenilor, necum pe masa celor ce spuneau sudălmii și vorbe urite. Se îndeamnă aici ca fiecare „dator iaste întru Scriptură învățat a fi, să se oprească de pohte, smeritu, și cu lucruri bune, pre tot ciasul să se roage lui Dumnezeu, ca să-i dea cuvânt de înțelepciune, ca să îndrepte pe cei ce scapă către dânsul“. Aceste legiuri nu cunosc două

57. I. Peretz, *Curs de Istoria dreptului român*, vol. II, București 1928.

58. Retipărită de Academia Română, cu litere latine, București 1884.

măsuri, una pentru mireni și alta pentru preoți. Nici nu prezintă rezerve mintale pentru cei din urmă. Sunt severe și consecvente. Cel dintâiu a-și face datoria, este preotul, sau învățătorul legii... „iar de va fi însuș nesciutor și nepostnic, cum va învăța pe alții a face lucruri bune? Și cine e neînțelept va asculta pre el de cele ce va grăi. Văzând pre el fără tocmeală, și bețiv și învățând pe alții să nu se îmbete sau alt vreun lucru bun a petrece, carele singur nu a făcut“. Pentru aceasta spune sf. Scriptură: „Socotește-te, o duhovnice, pentru că de va pieri numai o oae pentru negrijea ta, dintru mâinile tale se va căuta...“. iar „de vei păzi însă cu socotință și cu tocmeală învățăturile bisericești... mântui-vei și pre tine și pre ceia ce te va asculta“.

Pravila învață în primul rând pe creștini să cinstească Dumineca Invierii și praznicile sfintelor sărbători. Să lucreze cele șase zile, iar sâmbăta numai până după amiază, adică până pe la ciasul al treilea din zi. Sâmbăta având „dar de zidire“, atunci trebuie creștinul „să se îndeletnicească de toate lucrurile cele grele“, adică, cele care privesc sufletul. „...Să-și tocmească casa, și să facă pamate morților lor, și să primească streinii și să-i ospăteze, ca să umple liubovul dumnezeesc“, adică să îndeplinească porunca dumnezeiască a iubirii față de aproapele.

Aceste prăznuiri să nu se facă cu timpane și cu fluere ori întru cântece mirenești și în beții, ci cu rugăciuni și cântări duhovnicești. Să se cheme preoții și să binecuvinteze casele lor... „că oare unde nu merge preotul, nici blagoslovenie nu se face, de acolo și Dumnezeu se delungă, și unde preotul nu cădește și nici o rugăciune face, acolo mahniciune și slăbiciune și sunt toate spurcate“. În cartea numită Evhologiu sunt numeroase asemenea rugăciuni ocazionale, pe care preotul trebuie să le citească la deosebite împrejurări din viața credincioșilor. Astfel avem rugăciuni ce se pronunță de slujitorul altarului, când se pune o temelie de casă nouă, ori când se intră în casa nouă, sau se locuește pentru prima oară într'o casă oarecare. Deasemeni rugăciuni pentru săparea unei fântâni, sau pentru curățirea ei, dacă a căzut ceva spurcat în puțul cu apă, sau dacă a căzut ceva spurcat într'un butoiu cu vin sau cu untdelemn sau cu altceva. Rugăciuni pentru însănătoșirea dobitoacelor, ori pentru alungarea molimilor și a boalelor molipsitoare. Sunt deasemeni binecuvântări pentru orice muncă cinstită, pentru început de învățătură, până și pentru copiii ce nu pot învăța ușor. O deosebită atenție se dă muncii agricultorului și câmpului producător de roade. Sunt rugăciuni pentru timp de secetă și

neploare sau pentru ploare peste măsură, rugăciuni pentru binecuvântarea lanurilor, a răsădirii viilor, a poamelor, pentru pârgele ce se aduc la biserică, pentru binecuvântarea albinelor, pentru binecuvântarea vitelor, a mrejelor, a corăbiilor, a pescarilor etc. Binecuvântarea preotului trebuie să premerge ori ce lucrare a credinciosului. El își desfășoară viața sa totdeauna în prezența lui Dumnezeu după cuvântul apostolic: „Ori de mâncați, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre lauda lui Dumnezeu să le împliniți”.

Biserica devine astfel chezașia activității noastre. Omul se încrede în ajutorul lui Dumnezeu și isbândește prin puterea sa. Conlucrarea dintre viața noastră pământească și credința creștină este dintre cele mai trainice și mai binefăcătoare și ea se accentuează în toate legiuirile ortodoxe. Pravila prevede ca obligatorie și binecuvântarea mesei, iar cine nu va griji de lucrul acesta anatema să fie. (§ 70). „La chemarea mesei ori cum de se vor aduna și nu va fi acolo un preot să blagoslovească masa, ci va fi un bătrân înțelept sau altul ce va ști carte, unii ca aceia întâiu să facă rugăciune și după aceia să șează să mănânce”. Liniște și respect desăvârșit trebuie să domnească în tot timpul cinării. „...Și muierea sau bărbatul ce va vrea să joace și să bată în palme și se va îmbrăca bărbatul în haine muerești sau muierea în haine bărbătești și într'un chip drăcesc chipul lui Dumnezeu vor schimba... unii ca aceștia grăim, să se canonisească trei ani...”.

Pravila se îngrijește mai departe de puritatea vieții familiare. Sunt foarte drastice canonisirile pentru cei ce strică onestitatea și credincioșia dintre soți. Ea cere să se dea o deosebită educație copiilor. „Cine nu va îngriji de feciorii lui să-i certe... și frica lui Dumnezeu nu-i va învăța ca să umble pe calea cea adevărată creștinească, ci se vor lăsa și se vor înstreina întru toate căile cele întoarse, în desfrânare, în furtișag, și în văpaie, și în jucări și întru toate nedreptățile... anatema să fie”. (§ 71). Părinții să-și împartă strânsoarea lor feciorilor într'un chip. Totuși orânduirea pravilnicească arată oarecare preferință pentru fete în ce privește împărțirea averii. „Iară fetei lui, învățăm mai mult să i se dea avere de la părinți, că iaste mai neputincioasă partea muierescă, drept aceia mai mult se cade părinților a se griji de fetele lor și de daruri și de nuntă... și care părinți nu vor griji de aceasta mare păcat lor își adună” (§ 72).

Iubirea și dreptatea față de aproapele trebuie să stăpânească totdeauna viața cetățenească. Furtul, jurământul fals, mărturia mincinoasă, tănuirea, sunt aspru pedepsite. „Oare cine va lua ceva,

dela deaproapele lui de treabă luiși, și-l va ține ca al lui, iară acela-l va uita, acesta nu iubește dreptatea, cum a zis Dumnezeu: iubește pre aproapele tău ca însuți pre tine, și iară învață: vrășmașilor tăi nu le da rău drept rău, iară mai bine, a le face bine, deci unii ca aceștia de vor spune, ce-au luat, să întorcă, și să se pocăiască în șese luni, metanii o mie cinci sute în zi" (§ 111).

După unele confesiuni, cum e cea romano-catolică, *recta compensatio occulta* este permisă, p. 29. În această privință pravile noastre sunt cu mult mai categorice și nu îngăduie acomodări și compensațiuni. „Oare cineva vr'o roabă oare care ar învăța-o înșelătoare, să nu 'și asculte stăpânul său... și va fi creștină bună, anatema un învățător ca acela... Și un rob oare al căruia sau o roabă, de-l va învăța să fure, pentru o dobândă oarecare, unii ca aceia să ia județu, cela ce iau furii, și ce-au furat mai mult să ia de la el de patru ori, iară ce robu va asculta niște învățători ca acestia, să-i dea 40 de toiage..." (§ 68).

Pravila nu are *rezerve mintale* pentru duhovnicul, episcopul, diaconul care a greșit, sau a ucis, ci sunt tratați și ei după aceleași norme ca și mirenii, în plus, urmând a fi depuși din preoție. (§ 39).

Nu este îngăduit preotului a fi învrăjbit cu cineva, sau să clevetească pe cineva. „Popii ceia ce vor avea o vrajbă întru ei, și nu se vor împăca, ci va sluji așa, să se pocăiască patru ani". (§ 50). Și vecinii de vor avea gâlceavă între dânșii, dator este preotul să-i întrebe înaintea bisericii, de față fiind și alți oameni, ...„și să-i învețe pre dânșii întru dragoste și de îndreptare" (§ 50).

Uciderile sunt deasemeni supuse la grea canonisire. Se face deosebire între cele săvârșite cu voință și știință și între cele din imprudență. Pravila oprește uciderile inutile chiar și în timpul războiului. Dacă dușmanul va cădea învins și rugându-se de învingător să-l ierte și totuși îl va ucide, fiind cu el nemilostiv, să se lepede de creștinătate și pocanie 20 de ani... „deci pentru că-l plecași sub tine, și întru voia ta fu, pentru ce ticăloase, uciseși?" (§ 55).

Pravila arată aceiași înțelegere creștinească și în caz de conflict între doi împărați cu vecinii lor. Scriptura spune că „păcatul împăratului spre oamenii lui, iar păcatul oamenilor spre împăratul lor. Ce fericite de cel ce se va feri atunci să nu ucidă, nici să-l ucigă" (§ 55). Problema războiului capătă aci o deslegare în deplin acord cu dumnezeieștile învățături.

Pravila ia atitudine și contra sinucigașilor. „Cine va cădea și se va ucide de bună voia lui, acesta să nu se cânte, nici să i

se facă lui pamete nici dinioară; iară de va cădea de nevoia lui de se va ucide și va muri, acesta să se cânte și să-i facă lui pamete, § 54.

O deosebită grijă arată pravila pentru ținerea posturilor, pentru spovedania creștinilor, pentru legăturile de sânge între rube-denii, pentru cei ce-și lapadă credința, pentru întreținerea ferme-celor și pentru uciderile pruncilor. Toate aceste prescripțiuni urmăresc moralizarea vieții publice și pacificarea legăturilor dintre cetățeni prin încreștinarea lor.

* * *

În legiuirile în care obiceiul pământului se amestecă într'o măsură mult mai mare pe lângă elementele canonico-bizantine, împrumutate din basilicalele vechilor împărați bizantini, vom găsi deasemeni stăpânind principiile creștine, care stau la baza structurii acestor pravile românești.

Între ele remarcăm, în deosebi, *Pravilniceasca condică* a domnului Alexandru Ioan Ipsilanti,— tipărită acum din nou în grecește și românește de K. N. Brăiloiu, București 1841, apoi *Legiuirea Domnului Caragea* — București, 1854 — coordonată cu dispozițiunile civile ale Regulamentului organic și cu legiuirile mai noi— adunate și clasificate de Kluceru K. N. Brăiloiu, și în sfârșit: *Codul Domnitorului Scarlat Calimah*, Iași 1817.

În *Condica lui Ipsilanti*, unde dispozițiunile basilicale își dispută întâetatea față de obiceiurile locului, plutește același spirit creștin pentru ca „toți cei năpăstuiți să-și afle dreptatea lor la limanul bunelor pravili și la toți supușii noștri să se arate biruitoare dreptatea”. Iară judecata făcută de către sfatul cel de obște și cu adevărate Mitropolitului și a iubitorilor de Dumnezeu Episcopi și a veliților Boerilor Domniei Meale, era însăși judecata lui Dumnezeu. „Drept aceia se cuvine a ști, că pentru orice pricină vor judeca, cel ce se va osândi de către dânșii fără de dreptate sau cu dreptate, pentru orice fel de vină va fi, de o va obihni cu mulțumită și fără de cârteală hotărârea judecării, nu mai rămâne a se osândi la judecata cea viitoare, pentru că această pământescă judecată iaste a însuși lui Dumnezeu judecată”. Sentințele date sunt oarecum definitive, adică servesc și pentru veacul deacum și pentru cel ce va să fie, întrucât Dumnezeu însuși este cel ce judecă. De aceia și supravegherea judecării era foarte scrupuloasă, căci zice Domnitorul în a sa predoslovie: „Vai de judecătorul ce va mitui... sau va strica dreptatea pentru luare de mită sau va trece dreptatea cu vederea

pentru pizmă, căci înfricoșat cuvânt va auzi ca un strâmb judecător de către dreptul judecător în ziua cea înfricoșată a nefățarnicii judecăți cei viitoare și nu numai acolo, ci și aici unul ca acela aflându-se de Domnia mea cu orice mijloc viclenind la hotărârile judecăților, să știe, că nici într'un chip nu va putea scăpa de greaua pedeapsă a Domniei mele".

În cazuri de vădită greșală sau de îndoială pentru judecători, legea permitea „să aibă voe a'și lua cartea de hotărâre înapoi și să o îndrepteze" (§ 6, p. VIII). În alte confesiuni cum e la Romano-catolici, lucrul acesta pricinuind oare care neplăcere judecătorilor, el putea fi tăinuit spre paguba celui judecat pe nedrept.

Un principiu deosebit de creștinesc se prevede la cap. 20, unde frații sunt siliți a mărita pe surorile lor, cu îndatorirea ca să păzească cinstea numelui lor, adică a nu le mărita după obraze proaste și defăimate „pentru ca să scape cu aceasta de cheltuielile zestrelor". Măritarea lor să se facă cu știrea rudelor celor mai de cinste, ba chiar și cu știrea arhiereului locului, pentru ca să nu se întâmple, ca unii din scumpete și alții din neavere să dea pe surorile lor pe la bărbați de necinste și de neam prost".

O altă dispoziție cu caracter creștin este alimentarea „cutiei cei de obște a milosteniei pentru folosul sufletului celor morți". Unii ca aceștia neavând copii, vor lăsa a treia parte din averile lor pentru cutia milelor. (§ 20, IV). Și pentru chestiunea dobânzilor se arată pravila deosebit de înțelegătoare. Principial, „...dobânda este de tot oprită, dar pentru lesnirea negustorii, și a trebuinții oamenilor să aibe a se urma la pungă câte taleri cincizeci... iar de s'ar fi plătit mai multă dobândă de cât aceasta, să aibă datoria judecătorul a scădea acel prisos, fiind împotriva pravilei". „Dobânzile ce rămân de pe urma celor morți nu se mai socotesc, pentru a se putea plăti mai întâiu din capete, mai ales când împrumutătorul nu ar fi făcut cerere la timp, ca să primiască dobânda, încă fiind în viață mortul. Când însă se va dovedi avere destulă spre împlinirea celor mai de trebuință și spre a nu rămâne de tot lipsiți copiii lui ce sunt moștenitori, atunci să se plătească dobândă zece, unsprezece fără de încărcătură" (§ 27, I, III).

Duhul creștinesc trebuie să stăpânească în orice judecată. Pravila se îndreaptă pentru aceasta în primul rând către judecători, pe care îi îndeamnă „...să se arate cu dulceață către cei ce se judecă și fără de pizmă, sau fățarnicie, fără de a căuta la obrazul cuiva, nici să înjure pe cineva din cei ce se judecă... ci să asculte foarte cu luare aminte, fără de a li se supăra de îndelungatele

zise a celor împricinați. Toți cu un gând să judece și să șadă cu rânduială foarte bună, fără a face alte vorbe și glume sau să se pricopsească la cercetările ce vor face... ci să urmeze întocmai pravilelor" (§ 5, II, III, IV, V).

Legiuirea Caragea, pusă în aplicare la anul 1817, urmărea și ea pe lângă unitatea în legislație, coordonând împărăteștile pravile cu pravilniceasca Condică și cu obiceiurile pământului ce s'au urmat până acum, să fie legea sfântă de obștesc folos supușilor țării... „și pururea îngrijind de bună petrecerea lor a fi statornică și neclintită... spre a potoli în cele din urmă deasupra dreptății războiul cel mult turburător”.

În primul capitol, legea Caragea face o distincțiune între diferitele obraze, după fire, după naștere, după vârstă, după minte și după noroc. Criteriile nu sunt desigur toate creștinești. Femeile sunt depărtate de toate chipurile politicești, stăpâniri și slujbe publice.

Legea instituește epitropii obștești pentru cei ce se vor dovedi că sunt risipitori și că întrebuințează... „bani necurmat în cheltueli netrebnice spre întâmpinarea desfătărilor și a plăcerilor lor”. (§ V, art. 1). Găsim aci un principiu de ordine morală-socială.

Legea mai vorbește și de *clasa robilor*. Aceștia în Țara Românească erau țiganii. Stăpânul nu avea dreptul de viață și de moarte asupra țiganului, ci numai puterea de a-l vinde și de a-l dărui. Ei puteau să devină sloboziți (§ VII) intrând în rândul birnicilor. Legiuirile din 1843, Martie 22 și din 1847, Februarie 13, aduc desrobirea țiganilor, implicit cei ai mănăstirilor, mitropoliilor și episcopiiilor din tot cuprinsul țării. În ce privește dobânda, legiuirea Caragea fixează legal dobânda de 1 la zece într'un an. Se oprește a se plăti dobândă la dobândă. Cel ce datorește bani fără dobândă, dar cu soroc, nu va plăti dobândă de cât după trecerea sorocului. (§ X, 6). Din ziua morții datornicului, iarăși nu se plătește dobândă până la numirea moștenitorului său. Legea aceasta prezintă oare care progres în precizuni față de condica Ipsilanti.

Obștiile și tovărășiile sunt de asemeni fixate prin lege. Se pune însă preț pe virtuțile morale: cinste și credință și se iau măsuri contra: călcătorilor, viclenilor și nestrăduitorilor. (§ XIV, 7, 11, 12). Aceste asociațiuni nu puteau lua ființă și nici dura fără o *conștiință creștină*, care să păstreze neatinsă dreptatea și dragostea față de aproapele. În acelaș sens, trebuie să judecăm și așa numitele „*frății de cruce*”, foarte obicinuite în țările noastre. Infrățirile

se făceau între doi sau trei proprietari cu scopul de a se uni pe viață și pe moarte contra vremurilor de primejdie și de luptă și de a poseda un bun în comun, iar cei rămași în viață să moștească pe cel decedat, afară de cazul când acesta lăsa copii⁵⁹. Infrățirile aveau la bază sentimentul de frățietate creștină. Ele se făceau între oameni de aceeași lege și credință. Infrățiii se legau prin jurământ făcut înaintea icoanelor, pe evanghelie sau pe cruce. Oamenii dela munte săpau crucea câte odată în stâncă, își făceau apoi la mâna dreaptă o tăetură în formă de cruce, își amestecau sângele lor și astfel deveniau „frați de cruce”⁶⁰. De obicei, infrățirile se făceau fără amestec de sânge. Infrățiii beau apă unul din pumnul celuilalt, sau dintr'un pahar, în care puseseră o cruciuliță, o bucată de pâne și un bulgăre de sare, pronunțând formula unui jurământ cu cuvintele: „pe cruce, pe pită, pe sare”. Infrățirile cu amestec de sânge se făceau adesea între tovarășii de haiducie⁶¹. In aceste infrățiri ies la iveală două elemente eterogene, unul creștin și altul păgân, reminiscență a unui vechiu obicei, pe care-l găsim la Greci și la Romani.

Pe lângă „infrățirile de cruce” mai existau și „infrățirile pe moșie”. Ele au la bază eludarea unui principiu de drept, acceptat în legiurile noastre din substratul legislației slavono-germane și anume acel al privilegiului masculinității, pe care-l găsim concretizat în special în leguirea Domnului Caragea, când e vorba de moșteniri. „Când au feciori și fete, numai feciorii moștenesc deopotrivă, și pe fete de vor fi neînzestrate, datori sunt să se înzestreze și să se căsătorească⁶². De asemeni: „La moștenirea căminurilor totdeauna, ori din sus rude de vor fi moștenitori, ori din jos, ori de alătura, se protimisește partea bărbătească plătind cu bani la partea femeiască analogon ce li se face să ia din moștenirea căminurilor”⁶³.

Pravila lui Mateiu Basarab căuta să dea oarecare preferință fetelor la moștenire sub unghiul material. Condica lui Ipsilanti menține această preferință numai sub aspectul moral; iar leguirea Caragea o depășește, dându-i un caracter juridic.

In dreptul românesc se întâlnesc după cum vedem, două ten-

59. I. PERETZ, *op. cit.*, vol. II, p. 121.

60. Ibidem, p. 120. V. Alexandri în balada „Balaurul”; Burada în „Inmormântarea la Români”.

61. Ibidem. p. 120.

62. Vezi: K. N. Brăiloiu, *op. cit.* P. IV, Cap. III, 17, p. 155.

63. Ibid. P. IV, Cap. III, 20, p. 159.

dințe deosebite: una, isvorând din dreptul roman, împământenit prin dreptul bizantin și devine expresiunea obiceiului locului; și cealaltă, de origină slavo-germană, ce iese la iveală în diferitele cronice și documente juridice.

Acel „*jus strictum*” din dreptul roman, care făcea o strictă diferențiere între urmașii de sex masculin — *agnati* — și cei de sex feminin — *cognati* — începe să cedeze sub influența ideilor de egalitate a filosofiei stoice, cum și a principiilor creștine de frățietate, paternitate și iubire, pentruca în timpul epocii împăraților romani să șteargă orice deosebire între *agnati* și *cognati*, când era vorba de moștenire⁶⁴. Sub înrâurirea aceluiași idei avem și așa numitul *jus gentium* — dreptul comercial internațional, ca și acel: *jus naturale*, care nu însemna dreptul celui mai tare, ci dreptul rațional sau dreptul ideal, așa cum se desprindea el din concepția acelei rațiuni universale a filosofiei stoice, la care participă orice muritor cu frântura sa de rațiune individuală⁶⁵. Dreptul bizantin exprimă această idee de egalitate între membrii familiei prin novela 118 a lui Justinian, în care se afirmă, că: „*Nulla introducenda differentia sive masculi sive feminae sint*”⁶⁶.

Aceste principii devin obiceiul pământului la noi în țară. Sunt numeroase documentele, care atestă această tradiție de egală îndreptățire⁶⁷.

Există însă și o altă tendință, isvorând din dreptul germano-slavon, care dă protimisism moștenitorilor de sex bărbătesc, afirmând astfel principiul masculinității, când este vorba de moștenire. Găsim acest drept exprimat în diferite hrisoave și pravile românești. Fetele măritate cu zestre mobilă sau imobilă nu mai aveau dreptul la moștenire — dreptul *sinisforalei* — adică a întoarcerii prețului zestrei și a intrării în ocină — adică a intrării la parte pentru moștenirea patrimoniului familiar. Astfel încă prin veacul al XV găsim în Maramureș obiceiul ca fetelor să nu li se dea

64. PAUL BARTH, *Die Stoa*, Ed. IV Stuttgart 1922, p. 138, 139.

65. Ibid. p. 140, 141.

66. A. D. XENOPOL, *Istoria Românilor*, Ed. III, vol. VII. p. 91.

67. Documentul din 1507 prin care Bogdan întărește lui Iurg și surorii lui Armanca moșia moștenită de la tatăl lor. Într'un hrisov din 1520 prin care Ștefăniță Vodă întărește „slugii noastre lui Plotum și fratelui ...și surorilor lui Anușca, Lova, Neaga și Mica moșia Plotumeștii, rămasă moștenire de la tatăl lor”. Idem. un hrisov din 1549 dat în Hârlău de Iliăș Vodă boerului Vascu Epure prin care și femeile iau părți egale cu bărbații în moșia defunctului... etc. etc. Vezi: Xenopol *op. cit.*, vol. VII, p. 91—93.

posesii de pământ, adică moșii, ci numai lucruri mișcătoare⁶⁸.

Faptul acesta a fost tălmăcit ca o nedreptate ce se făcea sexului feminin recunoscut după pravilă... „că iastă mai neputincioasă partea muierască...”, și care au fost lăsate la discreția părinților mai întâiu și apoi a fraților lor. Împotriva acestui obicei s'a reacționat prin puterea elementului creștin, care acorda egalitate religioasă între ambele sexe, egalitate, ce s'a resfrânt apoi și asupra obiceiului pământesc, prin aceste „înfrățiri pe moșie”. Fetele se înfrățeau în acest caz cu fiii, iar soția cu bărbatul spre a lua *parte virilă* la moștenire⁶⁹. Aceste înfrățiri mai aveau de scop ca pământul să fie lucrat în comun, să nu se vândă nimic din trupul lui și să poată fi moștenit de cei înfrății. Frățiile erau întărite prin documente domnești⁷⁰.

Ideia creștină de sfințenie a familiei și de purificare a moravurilor a influențat mai departe consacrarea obiceiului pământesc de recunoaștere a legitimității copiilor luați de suflet, pe care legiuirea Caragea îi egalează cu copiii naturali. Astfel la cap. V din partea a IV-a unde se vorbește despre *iothesie* sau luare de copii de suflet, cetim la alin. 2 al pasagiului 5 următoarele: „Facem fiii de suflet și drept adevărați și pe copiii noștri ce nu sunt din cununie, când n'avem firești după lege” și la paragraful 14. „Ori ce înclinare și datorie au fiii cei firești către părinții lor, tot acea înclinare și datorie au și fiii cei de suflet către sufleteștii lor părinți, și aceștia către aceia”.

Adopțiunea sau adrogațiunea copiilor naturali, pe care o găsim în dreptul roman și de unde a trecut și la Români, a întâmpinat dificultăți din partea unora dintre împărații bizantini. Astfel Iustinian întărește prin Novella 39, cap. VII, prohibițiunea adopțiunii făcută de către înaintașul său Iustin. „Nostri enim patris aprobamus

68. Xenopol, *op. cit.* p. 94. Astfel postelniceasca Ileana Cantacuzino împarte numeroasele moșii care constituiau patrimoniul numai între cei șase fii ai ei și nu pomenește de fete nici un cuvânt. Principiul acesta se îndătează prin codicele Calimah și Caragea, devenind obiceiul pământului. Vezi: Xenopol, *op. cit.* p. 95.

69. I. PERETZ, *op. cit.* vol. II, p. 150. Ibidem. Cap. „Succesiuni”. p. 134 și urm.

70. Este curios, cum Peretz nu vede în substratul acestor înfrățiri decât un singur rost: interesul, și nu remarcă și elementul moral-religios. „Acest din urmă rezultat al moștenirii reciproce, ca și la frăția de cruce, era singurul scop, care se mai urmărea și așa fiind se făceau înfrățiri de interes, iar nu de sentiment, înfrățiri pe „moșie”, ca să nu meargă la rudeni îndepărtate, sau să cadă în mâna fiscoșului, reprezentat prin Domnitorul Țării, ca moștenire vacantă”. *Op. cit.*, p. 139.

constitutionem temperate quidem introductam et ornate positam, quae adoptiones naturalium prohibuit multam absurditatem habentes et indiscrete velut advenas quosdam legitimis naturales super introducentes" ⁷¹.

Biserica combătând diferitele abuzuri, care aveau o înrăurire dezastruoasă asupra moravurilor, precum: *concubinajul, divorțul, legăturile de sânge nepermise*, a trebuit să ia atitudine și față de problema fiilor adoptivi. Ea câștigă de partea sa pe Împăratul *Leon Filosoful*, care prin novella 91 „*Ut concubinam habere non liceat*“, interzice definitiv concubinajul. Această dispoziție trece în legiuirile noastre. O găsim la Const. Harmenopulos „*Manualul legilor*“, traducere de I. Peretz, București 1921, unde cetim: „Creștinii să nu se mânjească cu o așa necuvenită căsătorie” ⁷². Deasemeni în „*Indreptarea Legii*“ cap. 208, par. 2, unde concubinajul trebuie să înceteze, unindu-se între ei prin binecuvântarea Bisericii și prin declarații înaintea martorilor, cum prevede și *Ecloga lui Leon Isaurul* la cap. II, par. 8. Cazurile existente sunt ridicate la rangul de căsătorii — *matrimonium* — prin binecuvântarea preoților. Cu aceasta încetează o stare anormală în ființa moravurilor noastre pământești, purificate prin influența exercitată asupra lor de învățăturile moralei creștine. Mai trebuia soluționată acum și situația copiilor nelegitimi rezultați din astfel de căsătorii clandestine. Legiuirea *Caragea* acceptă adopțiunea copiilor și îi egalează cu fiii legitimi. Dealtfel novelele lui Leon Filosoful prin *novela XXVI și XXVII* prevede adopțiunea pentru toți, pentru eunuci, pentru femei ca și pentru liberi. Se dă astfel satisfacție unui principiu creștin și se curăță în același timp și obiceiurile de o moștenire urită, cum era cea a concubinajului și a legăturilor clandestine, venită din păgânism.

Ca aplicare a poruncii *iubirii față de aproapele* legiuirea „*Caragea*“ prevede înființarea „*obșteștei epitropii*“, un fel de „*orfantropie*“ de mai târziu, care avea de scop creșterea și îngrijirea copiilor orfani, cum și administrarea averilor acestora, când tutorele sau administratorul nu inspira destulă încredere.

Instituția era pusă sub directă supraveghere a mitropolitului țării, a logofătului treburilor bisericești și a unui al treilea obraz,

71. Ibidem. II, 1, p. 175. Peretz afirmă în mod greșit că dispozițiunea lui Iustinian se conservă în tot dreptul bizantin, care nu mai cunoaște adopțiunea copilului natural, întrucât Leon Înțeleptul revine asupra acestei măsuri în Novelele sale.

72. Găsim aci înțelesul mai exact al titlului novelei 91: „*Qu'on ne se degrade pas avec des concubines*“ — Vezi Spulber, *Les nouvelles* — par Leon le Sage, p. 282.

care se orânduia de stăpânire. Regulamentul ei era foarte minuțios și o grea răspundere apăsa asupra celor ce o conduceau, de unde se vede grija creștinească ce se purta accstor copii nenorociți.

*

Din cele expuse până aci reese, că creștinismul ortodox nu a rămas strein de prefacerile sociale, ci din contră le-a grăbit, le-a imprimat adevăratul lor caracter progresiv, și le-a încreștinat.

Acest spirit de penetrațiune nu se resimte numai în reformele juridice, ci îl constatăm chiar la baza *constituției statului românesc* ⁷³.

S'a spus spre exemplu, că pactul nostru fundamental — *Constituția de la 1866* — ar fi o redare pur și simplu după constituția belgiană, din care cauză Regele Carol I o socotea „drept cea mai liberală constituție”, România însăși fiind denumită Belgia Orientului ⁷⁴.

Din studiile comparative făcute asupra acestui pact ⁷⁵, reese că el poartă în urzeala sa și ceva din specificul și experiența noastră ca viață de stat ⁷⁶. Astfel trebuie remarcat, că principiile democratice, care au pătruns în structura acestui pact constituțional sunt un rezultat al influenței creștinismului asupra mediului nostru social. Principiul *toleranței religioase*, ce a caracterizat trecutul ortodox, trecut ce n'a cunoscut războaiele confesionale din Apus, este înscris în primele capitole al acestei Constituții ⁷⁷. De

73. Potrivit celor anunțate, ar fi trebuit să luăm în cercetare și „*Codul Calimach*”, care nefiind de cât o redare în general a codului austriac, identic în dispozitivul său cu cel împrumutat, nu prezintă o prea mare importanță pentru punctul nostru de vedere. Cfr. și Andrei Rădulescu, *Isvoarele codului Calimach* — Academia Română, Seria III, tom. VIII, memoriul 2 București 1927, unde se recunoaște identitatea *planului de întocmire*, totuș autorul consideră codul Calimach drept o lege originală, cel puțin tot atât, cât și cea austriacă. (pp. 22, 23).

Același lucru amintim și despre „*Condica de comerț a Țării românești*” editată de Aga K. N. Brăiloiu, București 1858, care și ea este o redare fidelă a „*Condicii de comerț a Franței*” având și articolele corespunzătoare în dreptul lor, și care pentru scopurile noastre nu deșteaptă nici un interes mai deosebit.

74. Notes sur la vie du Roi Charles, vol. II, p. 52.

75. Ioan C. Filitti: *Isvoarele Constituției de la 1866 — Originile democrației române* — București 1934, p. 23.

76. D-l Filitti în *Isvoarele Constituției de la 1866* arată geneza acestei constituții, cum și filiațiunea fiecărui articol în diferitele proiecte anterioare, care în cea mai mare parte sunt o emanațiune a realităților noastre sociale și tradiționale. (p. 6 și urm.)

77. Referitor la această toleranță, reprezentantul poporului I. Strat spunea în Constituanta dela 1866: „Pe când lumea întreagă sta în foc, pe când sute de

asemenea *egalitatea drepturilor politice*, care a dus la desființarea tuturilor privilegiilor și a rangurilor de boerie și deci la *egalitatea tuturilor în fața legilor*, sunt o urmare a acelei egalități creștine, pe care evanghelia o vestea poporului din fața ușilor împărătești în fiecare Duminică și sărbătoare⁷⁸. Același principiu a servit drept leitmotiv și în alcătuirea constituției de la Islaz din anul 1848⁷⁹. Această egalitate pregătește mai departe marea reformă de împrietărire din timpul lui Cuza-Vodă, unde principiile creștine de dreptate și moralitate erau invocate pentru a justifica opera de ridicare a păturii țărănești din ambele Principate-Unite⁸⁰. Aceleași principii au pregătit deasemeni și *exproprierea mării prcprietăți* de după războiul mondial, cum și *exproprierea capitalului bancar spoliator și parazitar*, fără a se resimți vreuna din trepidațiile sociale, survenite în alte țări.

Tot în această constituție se mai înscriu: principiul *libertății conștiinții*, principiul *responsabilității funcționarului de stat*, iar religia ortodoxă a răsăritului devine *religia dominantă* a statului român. Binecuvântarea religioasă se prevede și ea ca obligatorie în materie de căsătorii⁸¹.

Ortodoxismul românesc pregătește astfel structura democratică a acestui stat. S'a afirmat, cu drept cuvânt, că democrația în înțelesul sănătos al cuvântului „*are cele mai intime legături cu evanghelia Mântuitorului Hristos*”⁸². Creștinismul răsăritean n'a dat naștere la conflicte în conviețuirea lui cu statele politice. El

---

mii de oameni se înjunghiau unii pe alții, se ardeau, se frigeau, pe când tatăl ucidea pe fiu și fiul pe tată pentru credințele religioase, este o țară în lume, care n'a dat nici odată, nici în timpul cel mai barbar al veacului de mijloc, spectacolul măcar al unei singure persecuțiuni religioase și această țară este România”. La Filitti. op.cit., p. 9.

78. Regnault: *Histoire politique et sociale des principautés danubiennes*, Paris, 1841.

79. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*. Vol. I p. 141.

80. Asupra duelului oratorie dintre Mihail Kogălniceanu și Barbu Catargiu referitor la discuția împrietăririi, unde argumentele pro și contra treceau de pe planul istoric și național pe planul moral și constituțional al inviolabilității dreptului de proprietate față de teoria funcției ei sociale pe care trebuiesc s'o îndeplinească și cu care discuție n'au lipsit și motivele moralei creștine cu virtuțile ei, vezi: *Discursuri parlamentare 1859-1862*; E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, vol. II, București 1925, p. 79 și urm.

81. Chiru C. Costescu: *Colecțiune de Legi, Regulamente etc.*, București, 1916. *Constituția*, p. 13.

82. Dr. Nicolae Bălan: *Evanghelia și Democrația, Ortodoxia și Neamul, Biserica și Statul*. — Vorbire rostită cu ocazia discuțiunii generale asupra Constituției — în ședința dela 12-III-1923, p. 7.

n'a creiat acel *clericalism*, pe care-l găsim în Romano-catolicism ca o urmăre a tendințelor de dominație a bisericii asupra puterii statului⁸³. Și nici n'a provocat persecuții religioase și războaie sângeroase pentru răspândirea și menținerea credinții, ca în Calvinismul francez sau anglo-saxon⁸⁴. Creștinismul ortodox este tolerant dar și activ, și răscolitor al păturilor sociale spre a le omogeniza și spiritualiza. El a creiat adevărată democrație ce transpune pe planul politic binefacerile rezultate din încreștinarea popoarelor în Răsărit. Nu a plutit pe deasupra apelor sociale, ci le-a filtrat prin filtrul creștin spre a le limpezi și a le regla spre matca lor tradițională și națională. Libertate deplină în circulația valorilor, egalitate înaintea legilor, înfrățirea și suportarea nevoilor unul altuia, omogenizarea claselor sociale cu ridicarea oricăror privilegii și boerii, îndepărtarea robiei, ridicarea stării morale și materiale a păturii țărănești, purificarea moravurilor și încreștinarea organismului social sunt caracterele mai importante ale acestei democrații creștine. Biserica a avut partea ei de contribuție ce nu poate fi nici ignorată și nici diminuată.

*
* * *

Morala sufletului ortodox se mai poate desprinde și din *folclorul religios*⁸⁵. Momentele biblice, care stau la temelia diferitelor legende populare, cuprind în ele și atitudini morale, ce se răsfrâng adânc în sufletul țaranului român. Multe din aceste legende lucrează și prin plasticitatea lor, întrucât parte din ele sunt actualizate în diferitele tablouri și picturi bisericesti. Cine nu rămâne, spre exemplu, impresionat în legenda despre „Căderea Îngerilor”, de fapta lui Lucifer, despre care balada ne spune, că... „a patra zi, când a făcut Dumnezeu luminile cele mari și stelele, întru acea zi a căzut Luceafărul din Cer, carele era mai mare peste o ceată de îngeri, pentrucă s'au mândrit întru sine și au zis că-și va pune scaunul său împotriva scaunului lui Dumnăzău; ce cum au cugetat, îndată s'au desfăcut ceriul și au căzut îm-

---

83. Ibidem, op. cit. p. 5.

84. S. Mehedinți-Soveja, op. cit. p. 21 și urm.

85. N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*. Vol. II, București 1938; „Kazanii” tipărite în zilele lui Alexandru Dimitrie Ghica-Voevod de Kezarie al Buzăului, 1834. Noembrie 3; G. Dem. Teodorescu *Poezii populare române*, București 1885; V. Aleceandri, *Poezii populare*, publicate de Giuglea. Ed. II-a revăzută București 1933; Petre Ispirescu, *Basmele Românilor*, vol. I și II București C. Rădulescu-Motru, *Timp și Destin*, București 1940; S. Mehedinți-Soveja, *Creștinismul românesc*, București 1941; Th. Fecioru, *Poporul român și fenomenul religios*, București 1939.

preună cu toată ceata lui"... „Și aceia toți s'au făcut draci întunecați!"⁸⁶.

Pictura ce ne înfățișează această scenă a căderii îngerilor este sgduitoare pentru o conștiință creștină. Ea are ceva asemănător cu judecata de apoi. Păcatul mândriei, sancțiunea, reculegerea pentru unii dintre ei, dreptatea divină, cuvintele Mântuitorului: „Văzutu-l-am pe Satana, ca fulgerul căzut din Ceriu“, însoțite de îndemnul Arhanghelului Mihail: „Să stăm bine, să stăm cu frică“, pe care le găsim trecute în diferitele cazanii și texte religioase, ori zugrăvite pe pereții bisericilor și a mănăstirilor, cu detalii asupra tronului ceresc și asupra iadului etc., sunt culese din vechile hronografe bizantine și intrate în tradiția orală a popoarelor ortodoxe. „Legende asemănătoare, ne spune dl. Cartoian, se găsesc și la popoarele vecine, ca de pildă la Bulgari, la Sârbi, la Ruși“⁸⁷.

Interesant pentru noi este *omogenizarea acestei conștiințe creștine ortodoxe* sub influența motivelor religioase.

Mustrarea de cuget nu ni se înfățișează nicăieri mai îngrozitoare că în legenda dramei lui *Cain și Avel*. Povestirea populară satisface într-o oarecare măsură și curiozitatea mulțimii asupra felului cum a incolțit pentru prima oară în mintea lui Cain gândul uciderii, necunoscut până atunci de om. El pornește dela diavolul, care învață pe Cain, cum să ucidă pe fratele său și cum să-l îngroape. Hronograful bizantin ne mai descrie și sbuciumul în care se găsea acest fratricid, căruia... „îi tremura tot trupul cât nu putea să-și ducă mâna la gură să mănânce și nu era suferit de nici un om... Pământul încă îl urise și munca nu-i folosea nimic“⁸⁸.

Dar Cain trebuia să sufere după simțul de dreptate al poporului și o moarte cumplită, pe care ne-o destăinuiește hronograful bizantin mai departe. „Pe când umbla el rătăcind și tremurând prin tufișul pădurii, a fost săgetat de arcul lui Lamah, care auzind sgomotul, credea, că este o fiară sălbatecă. În realitate nu era nici o fiară, ci Cain, care colinda prin pădure rătăcind cum îl pedepsise Dumnezeu“⁸⁹.

Legende mai amplifică multe din personagiile biblice. Reținem, ca mai apropiată și mai satisfăcătoare pentru simțul popo-

86. N. CARTOIAN, *op. cit.*, p. 33.

87. *Ibidem*, p. 33.

88. *Ibidem*, p. 34.

89. *Ibidem*, p. 42.

rului, *dreapta judecată și înțelepciune a împăratului Solomon*, care luase proporții foarte mari și în folclorul iudaic. Regăsim aceste trăsături și în legendele noastre populare. Povestirea pune față în față pe înțeleapta împărăteasă Sivila cu înțeleptul împărat Solomon. Pentru a învinge pe cel din urmă, Sivila alergă la o ultimă stratagemă. Puse, să-i aducă fete tinere și copii de aceeași mărime. Porunci să-i tundă la fel și să-i îmbrace pe toți și toate într'același chip și înfățișându-i împăratului, îi ceru să aleagă fetele de băieți. Impăratul Solomon admirând iscusința împărătesei Sivila, ceru să le dea apă, ca să se spele pe mâni și din felul cum să spălau, alese băieții de fete, „...că feții se spălau pe mâni și pe obraz apăsat și tare, iar fețele se spălau binișor și smearin”. Sivila, uimită de atâta înțelepciune, spuse în auzul tuturor, că... „mai multe vădzuu cu ochii mei, de cât audziu cu urechile mele pentru Solomon împăratul”⁹⁰.

Creștinismul a mai avut de luptat și cu multe superstiții. Se știe că structura acestor credințe greșite este de natură afectivă și din această cauză, intelectul nu are o forță prea mare pentru a combate asemenea resturi păgânești, care se mențin în ciuda tuturor argumentelor și a judecății limpede. Intrate în inima poporului, multe din ele se păstrează ca simboale și amulete ocrotitoare contra boalelor, contra dușmanilor, contra tuturor nenorocirilor.

Un asemenea amulet îl reprezintă și cărțile: „*Visul Maicii Domnului*”, „*Epistolia Domnului Nostru Iisus Hristos*”, „*Călătoria Maicii Domnului la Iad*”, etc. Ele au pus stăpânire pe masele populare și au devenit foarte cunoscute în popor. Femeile de la țară sunt nedeslipite de aceste cărțuții. Înainte de a se culca în seara de Sfântă Măria-Mare, sau în zilele de restriște, ele rostesc rugăciuni din „*Visul Maicii Domnului*”. Le-am găsit și eu la soldații din tranșee în timpul marelui războiu, cetind din aceste cărțuții, când aveau un moment de repaus. Dl. Mehedinți le descoperă până și'n chimiru! singuraticilor ciobani de pe culmile Carpaților⁹¹. Istoricul Hașdeu amintește că ele se bucură de acelaș prestigiu și în clasele de la oraș. Regretatul Ion Bianu, povestea odată cum a găsit „*Visul Maicii Domnului*” în caetul de studii al unei studente⁹².

Textul acestor povestiri, după părerea profesorului Cartoian, se găsește răspândit mai la toate popoarele creștine,

90. *Ibidem*, p. 46.

91. „*Creștinismul românesc*”, p. 75.

92. Cartoian, op. cit. p. 106.

precum: italieni, portughezi, spanioli, provensali, poloni, ruși, ruteni, unguri etc., unde Bethania, patria copilării lui Iisus, a fost înlocuită cu Bretania⁹³.

Țăranul nostru ortodox este desigur credincios, nu însă și bigot. El știe ce crede și pentru ce crede. Credința în viața sa nu e o idee deșartă, ci o forță care se întrupează și dincolo în viața reală. Ea îl modelează spre a nu fi tiranic și răsbunător. Pravilele românești opresc pe soldat în timpul războiului să fie crud cu dușmanul său. S'a zis, cu drept cuvânt, că românul nu este războinic⁹⁴. Nici nu și-a făcut din viața sa o grijă continuă de a se înarma. Românul nu urmărește cuceriri, ci păzește cu sfințenie brazda sa din strămoși. El este brav⁹⁵. Se acomodează ușor. Este călit în suferință și îndelung-răbdătoriu⁹⁶. Luptă doar pentru credința sa și apără dreptatea sfântă, pe care o ia drept pildă în faptele sale. Poate și din această cauză, sfântul *mucenic Gheorghe* este atât de cinstit și de sărbătorit de poporul nostru, unde, numeroase biserici sunt ridicate în numele său. Felurite bresle și corporații îi cinstesc numele și-l iau drept patronul lor, simbol al răbdării sale, al chinurilor suferite, al bravurii fără seamăn de care s'a învrednicit⁹⁷. Impresionant este ajutorul pe care sf. Gheorghe îl dă plugarului prin vindecarea bouului, care-i căzuse în jug și pentru care rămâne atât de apropiat de suferințele mulțimii dela țară. „Mergi, frate bucurându-te, că Hristosul meu a înviat bouul tău. — Iar el mergând fără 'ndoire, s'au dus și ș'au aflatu bouul lui după cuvântul sfântului“⁹⁸.

Și ce se poate spune despre sfântul Gheorghe, se poate afirma la fel despre *sfântul Nicolae*, Arhiepiscopul din Mira-Lichiei., „care încă de mic se arăta cum va fi, după ce se va face mare, căci într'alte zile ale săptămânii sugea ca și alți prunci, iar Miercurea și Vinerea nu lua țâța în gură, fără numai odată pe zi, ci și aceasta când apunea soarele“⁹⁹. Prin milele sale cele bogate, devine sfântul sprijinitorul tinerelor fete, ocrotitorul corăbierilor, păzitorul credinței creștine, care a înfruntat pe Arie ereticul la marele sobor al Nicheei... „lovindu-l cu palma peste obraz atât

93. *Ibidem*, p. 104.

94. C. RĂDULESCU-MOTRU, *Românismul*. București 1936. p. 209.

95. *Ibidem*, p. 209.

96. *Ibidem*, p. 208.

97. *Cazania la ziua sfântului*; *Ibid.* Cartoian, *op. cit.*, p. 158.

98. *Cazania la ziua sfântului*.

99. *Cazania la ziua sfântului*.

de tare, cât i s'au strămutat fălcile" ¹⁰⁰. El izbăvește de foamete patria sa și scapă dela moarte tineri osândiți și nevinovați... „Ci și după moarte minuni fără de număr făcând, nu încetează și până'n ziua de astăzi”.

Acelaș lucru se poate adăoga și despre sf. *Vasilie cel Nou*, văzătorul vămileor văzduhului și al judecății celei de apoi ¹⁰¹, ori despre sf. *mucenic Dimitrie* — voinicul lui Hristos — cel ce a călcat peste capul scorpiei, după cuvântul Domnului care ne îndeamnă zicând: „Să călcăm peste șerpi, și peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului” ¹⁰².

* * *

Cum vedem, creștinul ortodox este: activ, resemnat, cinstit, îngăduitor, drept, iubitor de Dumnezeu și de aproapele. Nu este reacționar, ci conservativ, tradiționalist. Ortodoxismul este doar tradiție ¹⁰³. Dar tradiția aceasta nu înseamnă, că ortodoxismul ignorează realitățile pământului. Spiritualitatea lui nu plutește peste valurile sociale ale acestei lumi. In trecutul neamului nostru, „*legea noastră din bătrâni, din bătrâni din oameni buni*” s'a identificat cu el și a dăinuit împreună cu el. Această lege a purificat straturile sociale și le-a încreștinat. Adevărata spiritualitate a acestui neam trăiește din acest fond creștin. Și dacă românismul trebuie altoit pe anumite virtuți morale, cum se urmărește, pentru ce atunci, adevăratul românism trebuie să introducă divorț față de ortodoxism ¹⁰⁴, când se recunoaște, că el formează omogeneitatea conștiinței noastre etnice și tăria spirituală a națiunii românești ? !...

ȘERBAN IONESCU

---

100. Cartoian, op. cit. p. 159.

101. *Cazanie la sărbătoarea sfântului.*

102. *Ibidem.*

103. Rădulescu-Motru. *Românismul*, București 1936, p. 132.

104. *Ibidem*, p. 132.

RECENZII

Procès-verbaux du premier congrès de Théologie orthodoxe à Athènes, 29 Novembre—6 Décembre 1936. Publiés par les soins du Président Prof. HAMILCAR S. ALIVISATOS. Atena (Pyrros) 1939, form. 8 mare, 540 pp.

Întârzierea cu care scriem despre volumul rezultat din lucrările primului congres de Teologie ortodoxă, ținut la Atena în anul 1936, volum apărut el însuși întârziat, nu reduce interesul ce prezintă acest mare și frumos volum pentru cititorii revistei noastre. Trimițând pentru istoricul congresului la cronică acestei reviste¹ și la ceea ce am scris la timp în altă parte², amintim numai că în urma unor repetate schimburi de idei (Copenhaga 1922, Atena 1930, Cambridge 1932, Chamby în Elveția 1935) între unii profesori ai Facultăților de Teologie ortodoxe, cari se întâlneau de obicei la congresele organizațiilor mișcării ecumenice, și apoi a conferinței teologice ortodoxe ținută la Facultatea de Teologie din București în Ianuarie 1936, s'a hotărât convocarea primului congres de Teologie ortodoxă la Atena, ca având cea mai veche Facultate de Teologie ortodoxă, pentru Noembrie 1936, și s'a stabilit atunci la noi regulamentul și programul congresului. Acest congres, care s'a bucurat de patronajul M. S. Regelui George II al Greciei, de atenția Bisericii ortodoxe întregi și de interesul unor teologi de alte confesiuni, a fost o manifestare teologică ortodoxă de actualitate și de mare însemnătate.

Prin publicarea volumului de mai sus, cuprinzând istoricul, programul amănunțit, comunicările și celelalte lucrări ale congresului, Facultatea de Teologie dela Atena, care a fost mult ajutată întru aceasta de Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii publice din Grecia și a avut cea mai mare parte de muncă și de merit în pregătirea și ținerea congresului, face teologiei ortodoxe un foarte prețios serviciu. Problemele prevăzute de program și comunicările făcute în congres sunt atitudini luate în chestiuni capitale pentru teologie și pentru Biserică și constituie un serios început de lămurire a poziției ortodoxe, de mult timp neafirmate pe plan internațional, din cauza împrejurărilor defavorabile, în care trăește de secole Biserica ortodoxă. Adunându-și și unindu-și puterile, cu conștiința rolului său în prezent, și punând la îndemâna Bisericii rezultatul cercetărilor sale științifice de interes actual, teologia ortodoxă îndeplinește prin congresele sale, în viața creștină a timpului, o funcțiune de necesitate și importanța căreia volumul ce prezentăm dă o binevenită mărturie.

Este ceea ce se înțelege de altfel dela primele lui pagini, din

---

1. Arhim. Scriban, Congresul profesorilor de teologie în Atena, în *Biserica Ortodoxă Română* an. LIV, nr. 11-12 (Noembrie-Deceembrie 1936), pp. 733-751.

2. *Studii teologice*. Publicație a Facultății de Teologie din București, an. VI (1937), vol. I, pp. 151-185. A se vedea aci (pp. 151) și alte dări de seamă despre congres.

prefața scrisă de profesorul Hamilcar S. Alivizatos, a cărui osteneală și ale cărui merite au fost excepționale și atât pregătirea congresului și înținerea lui cât și în redactarea și editarea volumului lucrărilor congresului.

Volumul *Procès-verbaux du premier congrès de Théologie orthodoxe à Athènes* are două părți. Prima parte (pp. 11-112) face întâiu istoricul pregătirii congresului, reproduce scrisorile de anunțare și de convocare adresate de președinte celor în drept, publică regulamentul general al congreselor de Teologie ortodoxă, întocmit și aprobat în conferința dela București, programul dezvoltat al congresului dela Atena, cu lista subiectelor studiate și a referenților, biroul congresului, scrisorile primite dela capii Bisericilor ortodoxe și lista delegaților facultăților la congres (pp. 13-40). În continuare se face apoi istoricul deschiderii solemne a congresului și se publică întregi cuvântările ținute, în frunte cu a președintelui congresului (în limba greacă, franceză și germană, pp. 42-79), urmată de a M. S. Regelui George II, de a ministrului Cultelor și Instrucțiunii publice, a rectorului Universității din Atena, profesor al Facultății de Teologie, și a Arhiepiscopului Atenei, scrisorile șefilor celorlalte Biserici ortodoxe (a Patriarhului României fiind citită de P. C. Pr. profesor Petre Vintilescu, precedată de o alocuțiune personală), cuvântările delegaților străini la congres, câte unul de fiecare facultate (din partea profesorilor de Teologie români vorbind d-l prof. Vasile G. Ispir) telegrame și alte scrisori primite (pp. 41-109).

Partea a doua (pp. 113-506) cuprinde referatele sau comunicările făcute în congres asupra subiectelor stabilite, în cadrul programului lui zilnic, împreună cu celelalte lucrări, cuvântări și hotăriri ale congresiștilor, până la închiderea congresului. Ne vom opri numai asupra comunicărilor, ele fiind obiectul principal al congresului, reținând unele idei mai importante, în neputință de a face mai mult, din cauza marelui lor număr.

Primul subiect: *Poziția științei teologice în Biserica ortodoxă* — a fost subîmpărțit și privit din cinci puncte de vedere, fiind prin locul său prim, prin întinderea și prin interesul ce a trezit, un obiect principal al preocupărilor congresului:

a) *Determinarea principiilor fundamentale ale ortodoxiei*. Asupra acestui punct au prezentat referate: 1. Prof. Pan. Bratsiotis-Atena (*Die Grundprinzipien und Hauptmerkmale der orthodoxen Kirche*, pp. 115-126), care, deosebind între principiile formale socotite de unii teologi ca fiind caracteristice ortodoxiei, și între ceea ce se poate numi ideea centrală a Bisericii ortodoxe, stabilește că aceasta este statornicia ei în principiile și în pietatea Bisericii catolice vechi și nedespărțite (p. 118). Prof. Pan. Bratsiotis o numește caracteristica principală și totodată criteriul adevărului în ortodoxie și o constată, din punct de vedere formal, în tradiționalismul Bisericii ortodoxe și în raportul dintre autoritate și libertate din Biserica noastră, iar din punct de vedere material în accentuarea întrupării Logosului, a dumnezeirii lui Hristos, a îndumnezeirii omului, a caracterului provizoriu al acestei lumi și al bunurilor ei — caracteristica eshatologică și ascetico-mistică a Bisericii primare, moștenită de Biserica ortodoxă, — în locul și drepturile recunoscute laicilor ca membri ai Bisericii și în sistemul sinodal. Naționalismul și ritualismul, socotite de unii ca principii fundamentale ale ortodoxiei, nu sunt decât accesorii și

nu aparțin esențial ființei ei. Păstrând cu fidelitate și întreg marele tezaur al Bisericii vechi, Biserica ortodoxă este singura ei continuatoare legitimă (p. 126). — 2. Pr. prof. Serghie Bulgakoff, dela Institutul rus de Teologie ortodoxă din Paris, referă asupra aceleiași chestiuni din punct de vedere dogmatic (*Thesen über die Kirche*, pp. 127-134), privind Biserica, sumar, ca obiect al credinței, ca Biserică și Biserici, ca instituție dumnezeiască-omenească, considerând apoi principiul comunității (sobornost), principiul ierarhic în Biserică, funcțiunea didactică a Bisericii—atribuind infalibilitatea totalității ei,—ierarhia și sfintele taine, puterea canonică în Biserică, tradiția ei, ca ceva viu și în continuă devenire, ca act creator (p. 132), ecclesia extra ecclesiam, Biserica în istoria universală, Maica Domnului și Biserica ¹.

b) *Cercetarea științifică liberă în teologie și autoritatea bisericească (probleme eclesiologice)* a fost studiată: 1) în referatul profesorului V. Vellas-Atena (*Bibelkritik und kirchliche Autorität*, pp. 135-143) și 2) în lunga comunicare a profesorului Arhim. E. Antoniadis-Atena (*Die orthodoxen hermeneutischen Grundprinzipien und Methoden der Auslegung des Neuen Testaments und ihre theologischen Voraussetzungen*, pp. 143-174), ambii făcând aplicare specială la interpretarea sfintei Scripturi. — 3) Prof. A. Kartașov dela Institutul rus de Teologie ortodoxă din Paris (*Die Freiheit der theologisch-wissenschaftlichen Forschung und die kirchliche Autorität*, pp. 175-185) stabilește raportul dintre libertatea necesară cercetării teologice științifice și dreptul și infalibilitatea Bisericii, cu mărturii de fapte și de păreri din teologia patristică, constatând că moștenirea patristică nu ne încătușează, ci ne dă dimpotrivă aripi, care ridică slaba înțelegere omenească peste abisul antinomiilor religioase (p. 183).—4. Referatul trimis de egumenul Casian Bezobrazof dela Institutul rus de Teologie ortodoxă din Paris (*Introduction spéciale au Nouveau Testament. Remarques de méthodologie*, pp. 185-193) afirmă că știința ortodoxă are în tradiția sa un teren solid ca bază a cercetării științifice și că mărturia tradiției este mărturia Bisericii (p. 189).

c) *Determinarea influențelor externe asupra teologiei ortodoxe după căderea Constantinopolului*: 1. *Influențe catolice-romane*, 2. *Influențe protestante*, 3. *Influențe filosofice*—a format obiectul mai multor comunicări importante: 1. Arhiepiscopul Hrysostomos Papadopulus al Greciei, profesor onorific al Facultății de Teologie dela Atena (*Die äusseren Einflüsse auf die orthodoxe Theologie im XVI. und XVII. Jahrhundert*, pp. 193-208), stabilește diferențierea Occidentului papal de Orientul ortodox prin teologia scolasticii, care a introdus dogme și vederi noi, bazate pe concepțiile romane și în sprijinul ei. Deși s'au tradus în limba greacă, din sec. XIV, unele scrieri scolastice mai importante, ele n'au influențat asupra teologiei ortodoxe. După căderea Constantinopolului sub Turci însă, prin misionari și prin colegii, în care au învățat și tineri din Orient, — ca efect al controverselor dintre Biserica papală și protestanți și din necesitatea de a se apăra tradiția ortodoxă față de cei din urmă, cari puneau în discuție și probleme străine de preocupările teologilor ortodocși, au pătruns în Orient unii termeni, ca transsubstanțiere (μετουσίωσις). Biserica ortodoxă n'a primit însă doctrine papale sau protestante. Mărturisirea

1. Concepția sobornistă a referentului a fost obiectul unei discuțiuni în congres, în urma criticii ce i-a făcut P. C. Arhimandrit prof. Iuliu Scriban.

atribuită lui Ciril Lucaris a fost respinsă de ea, influența teologiei romane asupra lui Petru Movilă a fost numai de suprafață, iar termenul transsubstanțiere, care a fost obiectul unor controverse teologice în Răsărit, a fost luat nu cu sensul romano-catolic specific, ci în sens ortodox de „prefacere”. Referentul citează în această privință mărturisirile de credință ortodoxe, unele hotărâri sinodale și păreri teologice. — 2. Profesorul Const. Dyovuniotis-Atena referă pe scurt asupra aceluiași subiect (*Die äusseren Einflüsse auf die orthodoxe Theologie, besonders seit der Eroberung Konstantinopels*, pp. 209-211) și formulează șase chestiuni, asupra cărora teologia ortodoxă trebuie să-și lămurească mai precis punctul de vedere, în congresele sale: 1) Dacă putem sau nu să admitem deosebirea făcută în Biserica romană între o tradiție apostolică, cu caracter interpretativ și întregitor al sfintei Scripturi, și o tradiție bisericească; 2) dacă putem sau nu să admitem învățătura Bisericii romane despre efectul sfintelor taine ex opere operantis și ex opere operato; 3) dacă putem să recunoaștem învățătura Bisericii romane despre caracterul indelebil al tainelor care nu se pot repeta, și, dacă nu, cum se explică oprirea de a se repeta cele trei taine; 4) care este învățătura Bisericii ortodoxe despre „conomie” în general și în deosebi despre sfintele Taine, și pe ce se bazează; 5) dacă putem admite învățătura Bisericii romane despre înlăturarea completă a păcatului originar prin taina botezului, rămânând numai concupiscenta; dacă aceasta se bazează pe învățătura Bisericii ortodoxe despre urmările păcatului originar și cum se explică necesitatea botezului copiilor născuți din părinți botezați, pe baza învățăturii Bisericii ortodoxe despre traducianism; 6) dacă învățătura Bisericii romane despre transsubstanțiere poate fi primită de noi în chip scolastic. — 3. Pr. prof. G. Florovsky dela Institutul rus de Teologie ortodoxă din Paris face o interesantă comunicare specială despre influențele apusene asupra teologiei ruse (*Westliche Einflüsse in der russischen Theologie*¹), pp. 212-231), vorbind documentat despre influența latină asupra teologiei ruse, pe care o vede și în „crypto-romanismul” Mărturisirii ortodoxe a lui Petru Movilă. Era o latinizare psihologică și culturală, nu confesională; teologia patristică era umbrită de cea scolastică. Referentul prezintă pe diferiții teologi ruși și influențele ce au suferit dela teologii sau filosofii occidentali (sec. XVII-XIX), arată încercările teologiei ruse de a se sustrage acestor influențe, prin venirea la o teologie de limbă rusă și de temei patristic, care a fost mai ales meritul Mitropolitului Filaret al Moscovei (1782-1867). Ortodoxia n'a fost atinsă prin influențele străine, dar trebuie să învingă definitiv stilul occidental, prin întoarcerea spirituală la izvoarele patristice și prin activitate teologică ortodoxă creatoare.

d) *Teologia ortodoxă nouă în raport cu teologia patristică și cu noile concepții și metode teologice. Tradiția în general* — a fost obiectul a două comunicări: 1. Prof. Dim. S. Balanos-Atena (*Die neuere orthodoxe Theologie in ihrem Verhältnis zur patristischen Theologie und zu den neueren theologischen Auffassungen und Methoden*, pp. 232-237), care privind problema sub două aspecte: a) cum se înțelege inspirația și au-

1. Publicată și în *Kyrios. Vierteljahresschrift für Kirchen-und Geistesgeschichte Osteuropas*, hrsg. von Hans Koch (Königsberg), 2. Band (1937), pp. 1-22.

autenticitatea sfintei Scripturi, și b) cum se concepe tradiția în Biserica ortodoxă, stabilește raportul dintre sfânta Scriptură și tradiție și constată că Biserica ortodoxă se găsește în această privință, ca în multe altele, pe drumul de mijloc și drept, între Biserica papală și cea protestantă. — 2) Pr. prof. G. Florovsky referă asupra raportului dintre teologia modernă și patristică (*Patristics and modern Theology*, pp. 238-242).

e) *Misiunea științei teologice pentru luminarea conștiinței bisericești* a fost obiectul comunicării Preotului prof. Dimitrievici-Belgrad (*La mission de la science théologique pour l'éclaircissement de la conscience ecclésiastique*, pp. 242-249), care arată unele lipsuri și pericole religioase, ce se observă în Bisericile ortodoxe, și rolul științei teologice în înlăturarea lor.

Al doilea subiect: *Expuneri teologice asupra chestiunilor bisericești* — a fost rezervat următoarelor probleme:

a) *Posibilitatea convocării unui sinod ecumenic*, asupra căreia au referit: 1. Prof. Ham. Alivizatos (*Ist die Einberufung einer ökumenischen Synode möglich?* pp. 256-264); 2. prof. Dim. S. Balanos (*Zu dem Problem der Einberufung einer ökumenischen Synode*, p. 264-268); 3. prof. St. Țankow-Sofia (*Die prinzipiellen Schwierigkeiten der Abhaltung eines ökumenischen Konzils*, pp. 269-283), referat minuțios, metodic și temeinic, care pune toate laturile problemei; 4. prof. E. Granici-Belgrad (*Das Problem der Einberufung der ökumenischen Synode*, pp. 283-287); 5. Pr. prof. Valerian Șesan-Cernăuți (*Die Einberufung einer ökumenischen Synode*, pp. 288-297), referat sugestiv, precis și clar, citit în absența autorului. Toate aceste comunicări au arătat deosebirea de situații între Biserica veche și Biserica ortodoxă actuală și greutățile ce ar întâmpina convocarea unui sinod ecumenic în zilele noastre.

b) *Modul de înțelegere pozitivă a diferitelor Biserici ortodoxe cu privire la hotărârile lor în chestiuni generale și urgente (calendar, căsătoria preoților, posturi, etc.) în caz de amânare a convocării unui sinod ecumenic*. Au făcut comunicări: 1. Prof. Ham. Alivizatos (*Wie verständigen sich die verschiedenen orthodoxen Kirchen über allgemeine und eilige Fragen (Kalenderreform, Ehe der Geistlichen, Fasten etc.) im Falle eines Aufschubs des ökumenischen Konzils?*, pp. 297-300), recomandând ca în chestiuni bisericești de interes general, până la convocarea unui sinod ecumenic, Bisericile ortodoxe să se înțeleagă, ca în vechime, prin scrisori sau prin trimiși. — 2. Pr. prof. Vasile Gheorghiu-Cernăuți a trimis un referat-studiu special asupra reformei calendarului (*Die Kalenderfrage*, pp. 300-308), propunând reforma românească a calendarului ca pe cea mai bună din cele de până acum.

c) *Chestiunea Servicii pozitive făcute în timpul nostru Bisericii de către știința teologică* a fost subîmpărțită în: I. *Pregătirea codificării sfintelor canoane și determinarea importanței lor actuale*, asupra căreia au prezentat comunicări prof. Ham. Alivizatos (*Die Kodifizierung der Kanones und ihre Bedeutung*, pp. 308-310) și Pr. prof. Valerian Șesan, care a trimis un referat desvoltat (*Revision der Kanones und anderer kirchlichen Normen, sowie deren Kodifizierung*, pp. 310-323), ambii arătând necesitatea codificării canoanelor și dând sugestii utile pentru aceasta; și II. *Chestiunea Revizuirea critică și publicarea textelor litur-*

gice vechi, pusă prin referatul profesorului Ivan Goșev-Sofia (*Die Revision der liturgischen Texte und die heutige liturgische Gesetzgebung der orthodoxen Kirche*, pp. 324-328), care a motivat cu exemple trebuința revizuirii cărților liturgice, în scopul unificării textului și a practicii. — A treia chestiune: c) *Lucrul misiunii interne și externe al Bisericii ortodoxe* a fost obiectul comunicărilor făcute de: 1. Prof. Ham. Alivizatos (*Die Frage der äusseren und inneren Mission der orthodoxen Kirche*, pp. 328-332), care indică Bisericii ortodoxe ca teren de misiune externă țările mahomedane; 2. profesor-agregat D. Moraitis-Atena (*Aus der inneren Mission der orthodoxen Kirche Griechenlands. Predigt und Katechese*, pp. 332-339), care se ocupă în special cu problema învățământului religios în Grecia; 3. Prof. V. G. Ispir-București (*La mission dans l'Eglise orthodoxe*, pp. 339-342), care atrage atenția asupra diferitelor laturi de activitate misionară internă și externă a Bisericii ortodoxe. 4. Profesorul N. von Arseniew-Varșovia arată efectele contactului actual dintre Biserica ortodoxă și Occidentul creștin, ecoul și influența ortodoxiei pe teren teologic apusean. — A patra chestiune, formulată: d) *Ortodoxia și problemele actuale ale vieții*, a fost descompusă în: I. *Biserica și cultura*, referind asupra ei 1) prof. Teodor M. Popescu (*L'Eglise et la culture*, pp. 347-360), care spune că Biserica nu trebuie să se desintereseze de cultură și că poate să urmărească prin spiritul său evanghelic creștinarea culturii, și 2) prof. V. Zenkowsky dela Institutul rus de Teologie ortodoxă din Paris (*Eglise et culture*, pp. 361-370), care, într'un referat substanțial și bine gândit, pune interesante probleme actuale privind poziția culturală a Bisericii ortodoxe, în comparație cu Occidentul și în deosebi cu Biserica romană, și II. *Biserica și Statul*, care a format obiectul comunicărilor: 1) prof. Ham. Alivizatos (*Kirche, Staat und Volk vom orthodoxen Standpunkte aus*, pp. 370-389), care pune amplu chestiunea concepției creștine și ortodoxe despre stat și a raporturilor Bisericii cu el, spre deosebire de Biserica papală și de protestanți; 2) prof. St. Tankow (*Kirche und Staat*, pp. 389-399), punând, sub forma mai multor teze foarte interesante, problema raportului dintre stat, Biserică și împărăția lui Dumnezeu. 3) Un lung și documentat referat trimis de prof. Mihail Zyzykin-Varșovia (*L'Eglise orthodoxe et le Droit international*, pp. 400-426) tratează chestiunea din punct de vedere doctrinal, juridic și istoric și face numeroase considerațiuni de interes actual.

Biserica și chestiunile sociale formează, apoi, obiectul referatelor: 1) prof. Ham. Alivizatos (*Die biblische und historisch-dogmatische Begründung der soziaethischen Aufgabe der Kirche vom orthodoxen Standpunkt*, pp. 427-435), care arată între altele că Biserica romană pune mai mare preț pe regulile sale, pe când Biserica ortodoxă pune pe poruncile Evangheliei; 2) prof. Șerban Ionescu-București (*Le Christianisme et les problèmes sociaux-économiques*, pp. 435-441), care apreciază creștinismul ca reformă religioasă-morală a individului și prin el a societății, arătând principiile sociale ce decurg din spiritul creștinismului; 3) prof. G. St. Pașev-Sofia (*L'Eglise et les problèmes sociaux*, pp. 442-447), care privește creștinismul ca ideal și ca realitate, sub aspect individual și social, spre deosebire de cei cari-l consideră numai ca urmărind perfecțiunea individuală.

Programul științific al congresului fiind cu aceasta terminat, congresul s'a ocupat în continuare de chestiuni de ordin practic, privitoare la editarea unei reviste comune de teologie ortodoxă, la schimb de profesori și de conferințe între Facultățile de Teologie, la propunerile de comunicat Bisericii ortodoxe în urma lucrărilor congresului și la programul congresului viitor, care trebuia să se țină la București în anul 1939, dar care, din nefericire, s'a amânat din cauza împrejurărilor.

Numărul mare (34) al comunicărilor făcute în congresul de Teologie ortodoxă dela Atena și al problemelor puse nu ne-a îngăduit să stăruim asupra lor mai mult și amănunțit, deși această sumară dare de seamă este destul de lungă, prin enumerarea lor. Un volum de cuprins așa de bogat și de variat, neputând fi analizat și prezentat suficient în chip de simplă cronică, cum a trebuit să facem noi, comunicările congresiștilor trebuiesc privite în parte, pe chestiuni, și apreciate la lumina ideilor ce aduc, a sugestiilor ce dau, a soluțiilor ce propun. Așa văzute, ele sunt de un interes deosebit în teologia ortodoxă actuală, fiind o contribuție reală la lămurirea pentru viitor a numeroase și mari probleme teologice și bisericesti.

Deși necomplete, nefiind studii largi și definitive, iar în unele puncte exprimând poate chiar păreri divergente, referatele prezentate la primul congres de Teologie ortodoxă sunt în general unitare ca idei și ca ținută, și constituie un început serios și pozitiv de documentare teologică asupra unor chestiuni din cele mai importante pentru ortodoxie. Congresul dela Atena n'a avut timp să și rezolve problemele puse, dar a făcut, prin formularea lor, prin constatările și propunerile sale, un pas mare pe calea misiunii actuale a teologiei ortodoxe, pe care vor avea de mers mai departe și de lucrat mai mult congresele următoare. Cu congresul dela Atena s'a făcut ceea ce era mai greu, începutul, cu cercetarea terenului de lucru și cu stabilirea problemelor, și s'au pus bazele necesare unei mari opere ortodoxe.

Este, cum am mai spus, meritul Facultății de Teologie dela Atena și în deosebi al profesorului Hamilcar S. Alivizatos, președintele și sufletul congresului, precum și cel mai activ dintre referenți (este autor a șase comunicări), căruia i se cuvine recunoștința Teologiei ortodoxe întregi, de a fi reușit să întocmească și să editeze cu îngrijire acest mare și plin volum, cu material variat, în trei limbi (greacă, germană și franceză) și prevăzut, prin cele trei indici, cu aparatul tehnic necesar consultării lui.

TEODOR M. POPESCU

REZUȘ PETRU, Dr., *Desvoltarea dogmatică*, Cernăuți 1938, Tiparul Glasul Bucovinei, 143 pp.

Autorul studiază în această carte procesul desvoltării dogmelor, datorit mai multor factori: celui divin-scripturistic, celui bisericesc și celui subiectiv speculativ. În afară de o bogată expunere asupra acestui subiect, pe care o făcea I. P. S. Mitropolit Irineu ca introducere la cursul de Teologie Dogmatică, nu cunoaștem, din punct de vedere ortodox, decât slabe amintiri ale subiectului. Să precizăm, de altfel, că problema a fost desbătută pe larg, din nou, în Teologia apuseană, la începutul veacului nostru, cu prilejul ivirii „Modernismului” în Biserică.

Dela început autorul arată deosebirea între dezvoltarea „teologică” în care își află loc „o mulțime de ipoteze, probabilități și controverse” și cea „dogmatică” care îmbrățișează numai adevărurile descoperite (p. 28).

În afară de o *Introducere* (până la p. 38) studiul cuprinde *două părți*: În cea dintâi se cercetează felul în care a fost înțeleasă dezvoltarea dogmatică în decursul timpurilor, iar în cea de-a doua: *Dezvoltarea dogmatică ortodoxă*.

Prin citate bine alese, autorul arată cum au înțeles sfinții părinți dezvoltarea dogmatică și din expunerea sa se poate urmări, dela sfântul Ignatie până la fericitul Augustin, ideea centrală că învățătura Bisericii nu e decât lămurirea celei apostolice primită dela Mântuitorul: „Ego vero Evangelio non crediderem nisi me catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas”. Cu Vincențiu din Lerini se ajunge la sistematizarea acestor idei. În *Commonitorium*¹ el scrie despre depozitul credinței: „Păstrează-l fără a-i aduce nici o atingere..... transmite-l..... aur ai primit, aur dă..... O, Timotee, ...predică totdeauna cele ce ai învățat, *învață ca și cum ai da o aparență de noutate unei doctrine care nu este nouă*”. Aici, după cum observă autorul, se cuprinde și elementul static ca și cel dinamic în expunerea dogmelor, care nu sunt „philosophicum inventum” ci „divinum depositum”.

Biserica romano-catolică s'a depărtat dela acest dreptar, prin proclamarea infalibilității papei și a dreptului său de a stabili dogme nouă. De aci până la teoria lui A. Günther — despre valabilitatea dogmelor numai în momentul exprimării lor de către rațiunea veșnic activă, în progres și în schimbare — nu era decât un pas.

Cu *modernismul*, care vrea să aplice revelației legile firii, această Biserică se află într'un nou impas, fie că e vorba de un A. Loisy, care aplică Noului Testament principiile unei exegeze pur științifice, fie că se cercetează ideile iezuitului G. Tyrell, care privește descoperirea dumnezeiască dependentă de puterea mistică a individului: „Singurul stăpân infalibil al omului este Spiritul lui Dumnezeu”.

Cu *Protestanții* sărăcește noțiunea de revelațiune, ea reducându-se numai la Sfânta Scriptură, iar autoritatea Bisericii e înlocuită de a Bibliei, pe când dogmatizarea obiectiv-oficială e minată de cea subiectiv-particulară. La începutul veacului al XIX-lea sub înrâurirea teologilor sentimentalisti se ajunge să se discute noțiunea de dogmă și se generalizează ideile lui Ritschl, după care Biblia nu e decât o colecție de experiențe religioase, ce pot produce altele asemenea.

După o scurtă mențiune despre Soloviev și Laberthonnière se înfățișează sistemul lui Le Roy care socotește că dogmele „prin imutabilitatea lor apar streine progresului, iar prin transcendența lor, rămân fără raporturi cu viața intelectuală efectivă”.

După aceea autorul analizează (în același paragraf) atitudinea gânditorului român Lucian Blaga, așa cum apare ea în Eonul dogmatic. L. Blaga sa, spune autorul, nu numai că tăgăduiește, dar nici nu amintește posibilitatea unei dezvoltări dogmatice. Pentru noi „se impune deci un nou spirit dogmatic care, reactualizat, ar da oricând naștere

1. Cu titlul întreg: *Tractatus Peregrini pro catholicae fidei antiquitate et universitate adversus profanos omnium haereticorum novitates*; scris pe la 434.

unor noi dogme în miraculoasă convergență cu nevoile spirituale ale timpului nostru, unor dogme cu trupul alcătuit din elemente conceptuale sau mistice, luate din conștiința epocii noastre" ¹. Revelația ar fi, în acest caz, experiența, iar sfinții părinți ar deveni simpli reprezentanți simbolici ai unei metafizici viitoare. Autorul combate viguros părerile particulare ale academicianului român.

Trecând la partea II a interesantului său studiu, autorul expune *Desvoltarea dogmatică ortodoxă*, începând prin a arăta că dogma a fost adesea investmântată în haina filosofică, dar a rămas, totuși, deosebită de ea: „Ucenicia dogmatică prin veacuri a Bisericii constă în deplina definitivare a imprecisului, clarificare a obscurului și explicare a implicitului conținut al tezaurului revelat. Și atunci desvoltarea adevărului în sânul Bisericii înscrie progres în formulare, în definitivă fixare și predare". Acest progres constă nu în obiectul credinței, ci în cunoașterea ei (*progressus subiectivus non objectivus, fidelium non fidei, cognitionis non cogniti, credendum non crediti*, după cum scrie Thoma din Aquino).

Trecând la factorii desvoltării dogmatice autorul arată, împotriva Protestanților care cred că dogmele creștine sunt rezultatul altoirii creștinismului pe tărâm grec, că învățăceii lui Hristos nu și-au însușit sistemele filosofilor, ci terminologia lor și că mulțimile n'au avut niciodată vreo înrâurire asupra formării dogmelor. Dimpotrivă, în afară de *rațiunea omenească* și de *eresuri* — acest rău necesar — *factorul principal al desvoltării dogmatice e Duhul Sfânt*. După ce amintește, cu dreptate întrepătrunderea practicii vieții creștine cu dogma, potrivit cuvântului sfântului Grigore din Nazianz: *πράξις γὰρ ἐπίθεσις θεωρίας* ², autorul descrie pe larg patru faze ale desvoltării dogmatice, și anume: Faza primordială *a adevărului revelat*; apoi cea *a adevărului discutat*; a treia, *a adevărului dogmatizat* și ultima, *a viitorului dogmei*. Stabilește și criteriile desvoltării dogmatice: credința, rațiunea și Biserica.

În penultimul capitol zugrăvește *teologumenele* sau *părerile teologice* (*opiniones theologicae*), care sunt sau personale, sau colective și completează cuprinsul unora dintre dogme sau dintre mărturisirile oficiale ale Bisericii, fără să le contrazică.

În ultimul capitol se studiază problema reînnoirii desvoltării dogmatice. Aceasta e condiționată de unirea Bisericilor și de ținerea unui nou sinod ecumenic, al VIII-lea Biserica ortodoxă nu poate primi soluția supunerii la primatul papal, dar, scrie autorul, e cu putință și e de dorit măcar adunarea unui sinod al comunității ortodoxe greco-româno-slave, pentru care pledează în chip călduros și impresionant, sfârșind studiul său.

Cartea d-lui Rezuș umple un mare gol în literatura noastră teologică. În ea, subtilitatea gândirii se împletește minunat cu limpedea vedere a depărtării deosebitelor puncte de vedere interconfesionale și adâncimea cugetării cu bogăția informațiilor tuturor laturilor Teologiei.

REZUȘ PETRU, Dr. profesor, *Tradiția dogmatică ortodoxă*; Tiparul Tipografiei diecezane, Caransebeș 1939, 307 pp., lei 150.

Asupra acestui subiect nu cunoaștem decât un eseu al d-lui Profesor Nichifor Crainic (în „Puncte cardinale în haos”, ca răspuns d-lui

1. Lucian Blaga, *Eonul Dogmatic*, p. 126; apud Rezuș, *op. cit.*, p. 91.

2. Sf. Grigore din Nazianz, *Cuvânt*. XX, 12; Migne, *P. G.*, XXXV, col. 1080.

Profesor Rădulescu-Motru), o conferință a lui Octavian Goga și una recentă, a d-lui I. Petroviți — și acestea tratate din alte puncte de vedere, decât cel teologic. Din această amintire a lipsei totale de studii ortodoxe românești asupra celui de al doilea izvor al credinței noastre se poate vedea golul pe care îl umple cartea d-lui Dr. Petru Rezuș, dacă lăsăm deoparte compilațiile publicate de ostenitorii pe tărâmul luptei antisectare).

Autorul studiază, rând pe rând, conceptul de Tradiție dogmatică în cele trei confesiuni creștine, romano-catolică, protestantă și ortodoxă răsăriteană. El începe prin a o defini, în *Introducere*, ca „întreg fondul doctrinal al Religiei creștine, propovedit oral de Domnul nostru Iisus Hristos.... și dăruit nouă prin Apostolii săi și prin ei Bisericii, oricum s'ar fi păstrat de atunci, în verbul scris în sfintele Evanghelii, sau în sfântul Apostol, în verbul cântat în liturghii, mărturisit de sinoade, ori scris de sfinții Părinți” (p. 4). Ea are o formă *statică* și una *dinamică*. După origină, se deosebește tradiția *domnească*, de cea *apostolică*; după felul predării ei: cea *scrisă*, de cea *orală* sau *practică* și cea *bisericească*. Agentul de transmisiune e ierarhia bisericească. Spațial, tradiția e *universală* sau *particulară*; temporal, e *temporară* sau *veșnică*.

În partea I-a (*Tradiția dogmatică romano-catolică*, pp. 25-48) autorul începe prin a arăta că papa se confundă cu tradiția și așa se explică cum au putut pătrunde în tezaurul Bisericii dogme care nu erau nici măcar nedesvoltate (implicite). La *scolasticismul medieval* se vede că temeiurile Tradiției sunt minate și înlocuite de cele logice sau de „soticăria dialecticeii aristotelice” (p. 31). Sfânta Tradiție devine „ancilla rationis”, fapt dovedit de metoda abelardiană: „Intelligo ut credam”. Cei care exprimă punctul de vedere însușit de teologii *sinodului tridentin* (1545-1563) sunt *Melchior Cano* (în „De locis theologis, libri XII”, Salmantiae, 1563 și *R. Bellarmin* (în „De controversiis christianae fidei adversus hujus temporis haereticos tomi IV”, Coloniae Agrippinae, 1619). Cel dintâi stabilește mai multe criterii ale adevăratei Tradiții, iar celălalt demonstrează că șirul pontifilor romani, tradiția vie a Bisericii romano-catolice, dau „o valoare decisivă în materie de doctrină și de rit acestei Biserici” (p. 39). Urmează reacțiunea lui *Bonald*, a lui *Lammennais*, a lui *De Maistre*, etc., care, în fond se ridicau împotriva prerogativelor papale. *Modernismul*, cu *Loisy*, *Tyrell*, *Le Roy* ș. a., începe prin a apăra pozițiile tradiționale și sfârșește cu părăsirea lor.

În partea II (*Protestantismul și Tradiția dogmatică*, pp. 49-119), autorul arată că Protestantismul, moștenitorul occamismului a găsit thomismul minat de scottism, iar Biserica de abuzuri. El a subordonat Tradiția sfântă Bibliei, înlăturând arbitrar ce nu-i convenea din aceasta și astfel a ajuns la un fel de anarhie doctrinală, pe care au încercat s'o stăvilească teologii veacului al XVII-lea ca și un *Karl Barth* de azi, etc. *Luther* sfârșește prin a nu primi nici Sfânta Scriptură în întregime și înlătură chiar autoritatea celor șapte sinoade ecumenice, întronând liberul examen, după disputa dela *Leipzig* (1519). Iar *Calvin* înlocuește tradiția prin instituția congregațiilor controlată de a presbiterilor, pe când *Zwingli* amintește de ea numai ca s'o defaime. Trecând la *Protestantismul modern*, autorul arată că, în veacul trecut, după lupta între raționaliști și suprarăționaliști, s'a ajuns în *Germania*, cu *Schleiermacher*

la întâietatea simțământului în definirea ființei religiunii și la experiența religioasă cuprinzătoare a ce e de trebuință din tradiție. Cu Strauss și Baur afirmațiile scripturistice sunt depășite de sisteme de cugetare pur omenești. Credința creștină se află azi în ruine, ca după un cutremur în această confesiune. O ilustrare a acestei stări e lupta pentru înlăturarea simbolului credinței — năzuință zdrobită de Wilhelm II în 1892. Campionul înoirilor e marele savant Harnack, adept al dogmatistului A. Ritschl, ultimul „părinte al Lutheranismului”. Protestantismul din Franța „dizolvă credința, conducând spre nihilismul religios sau spre indiferentism” (p. 94). Tendințele liberale se polarizează în jurul lui A. Sabatier care popularizează aci ideile lui Ritschl. El refuză atât autoritatea suprafirească a Sfintei Scripturi (la protestanții ortodocși) cât și pe aceea a Bisericii (la romano-catolici), admitând numai „Religiunea spiritului, veritabila revelație a lui Hristos, al cărei cod perfect este Evanghelia” (apud Rezuș, op. cit., p. 99). Intr'atât sărăcește el învățătura Bisericii! În *Anglicanismul modern* autorul amintește principalele două curente al acelei *High Church*, cu năzuințe catolicizante și *Low Church*, protestantizantă; în veacul al XIX apare *Broad Church* cu tendințe înbitoare. Incercarea lui J. H. Newman de a provoca o apropiere anglo-catolică împrejurul lui Prayer Book revizuită n'a reușit, iar tradiția nu e mai puțin considerată ca anachronism. Există, însă, azi un curent puternic de revenire la vechile tradiții catolicizante ca acela al lui Ch. Gore, care a reușit să adune pe ortodocși și pe anglicani la Lambeth (1930) și la București (1935), hotărârile luate fiind ratificate la Canterbury (20.I.1937).

Urmează partea III, *Tradiția dogmatică ortodoxă* (pp. 121-279), cercetată în chip chronologic. Nu toate învățăturile Domnului s'au scris în vremea Apostolilor, dar aceștia îndeamnă stăruitor la ținerea și propoveduirea predaniei sfinte, accentuând acel $\mu\eta\ \epsilon\tau\epsilon\rho\delta\iota\delta\alpha\sigma\kappa\alpha\lambda\epsilon\iota\nu$.

Epoca patristică se caracterizează printr'o desăvârșită intransigență dogmatică. În consensul apologetilor și a urmașilor săi, *sfântul Irineu* scrie: „Tot creștinul adevărat va urma regula de credință unanimă și irevocabilă spre însușirea întregului corp al adevărilor mântuitoare. Ca un bogat în tezaurul său, Apostolii au depus în Biserică plenitudinea perfectă a adevărului..... în afară de Ei, toți sunt furi.....”¹.

Tertulian prescrie dreptul ereticilor de a se sluji de sf. Scripturi, întrucât ele sunt opera Domnului și a sfinților săi Apostoli, moștenite și păstrate de Biserică (în „De praescriptione haereticorum”). Papa Ștefan ajunge la aceeași încheere, scriind: „Nihil innovetur nisi quod traditum est”.

Tertulian accentuiază astfel *elementul static*, revelat, al sfintei Tradițiuni, iar *Clement Alexandrinul* pe cel *dinamic*, îndemnând la scrutarea adevărului, care ne apropie de Dumnezeu, pe când *Origen* le cercetează pe amândouă în $\Pi\epsilon\rho\iota\ \alpha\rho\chi\omega\nu$. În epoca următoare, a marilor zguduri ale Tradiției dogmatice „intransigența dogmatică nu admite compromis sau ertare..... Biserica ecumenică respinge radical și condamnă

1. *Adv. haereses*, III, 4, 1; Migne, P. G., VII, col. 855 sq.; apud Rezuș, op. cit., p. 149.

anatematizând pe toți pseudodascălii care nu înțeleg și cred ortodox (ἀνάθεμα ἔστω) punând în loc și propunând (ὑποτιθέμενος, proponens secundum sanctos patros) credința adevărată" ¹. Această regulă e minunat exemplificată de zicerea *fericitului Augustin*: „Ego vero Evangelio non crederem nisi me catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas" ². *Commonitorium* al lui *Vincentiu din Lerini* înfățișează sistematizarea ideilor de atunci ale Bisericii. — Cum e cu putință să deosebești adevărul ideres? — se întreabă el și răspunde cu următoarea regulă clasică: „de teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est". Arată apoi că Biserica se poartă cu mare grijă față de acel „depositum custodi" neschimbând nimic din acele „caelestis philosophiae dogmata" ci numai „ceea ce a rămas în trecut rudimentar și neterminat, completează și desăvârșește; ceea ce e copt și confirmat confirmă și asigură; ceea ce e confirmat și definit, păstrează" ³. Și mai adaugă că progresul poate fi admis întrucât rămâne progres și nu alterare a adevărului: „.....in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia", ca și bărbatul față de copil, ori copacul față de sămânță. Formula sinodului V ecumenic (553) cuprinde aceleași idei, sub o formă mai concisă.

Ierarhia, „organul autentic și fundamental de păstrare și predare integră a doctrinei revelate", este vie iar învățătura ei e vie și orală căci chiar cei 82 de apostoli și ucenici n'au scris toți ci numai șase dintre ei. Ea e investită cu infalibilitate numai în totalitatea ei, în sinod ecumenic și nu individual — cu excepția cazurilor când se arată învățătura unanimă a Bisericii: atunci ea e infalibilă (anatematismele sf. Ciril, epistola lui Leon cel Mare, „Cultul sfintelor icoane și relicvii" de sf. Ioan Damaschinul, etc.).

În ce privește legătura dintre sfânta Tradiție dogmatică și Sfânta Scriptură, autorul arată că la început însăși Sfânta Scriptură a fost tradiție orală; ea se fixează devenind principiu fix, iar alături de ea se desvoltă principiul viu al sfintei Tradiții: „Cuvântul lui Dumnezeu se întinde mai departe decât cuvântul lui Dumnezeu cel scris" (p. 184). Față de acesta din urmă el are prioritatea în timp, cea logică și cea doctrinală: el a recunoscut, a salvat, a deosebit și a păstrat scrierile Sf. Scripturi.

Autorul deosebește două fețe ale Tradiției dogmatice: *aspectul static* și *aspectul ei dinamic*. Iată inventarul monumentelor doctrinale tradiționale scrise ale Bisericii — *aspect static al Tradiției dogmatice*: a) Noul și Vechiul Testament; b) Simboalele de credință (apostolic, niceo constantinopolitan și atanasian); c) 85 canoane apostolice, pe care unii eterodocși (Suciu) le înlătură; d) definițiile dogmatice ale celor 7 sinoade ecumenice și al celor 9 sinoade particulare oficializate de sin. VI trulan; e) cultul public extern; f) mărturisirile de credință martirice; g) eresurile; h) scrierile sfinților Părinți; i) mărturisirile istorice și arheologice. Precum se vede, autorul încadrează între elementele statice ale Tradiției chiar momente care depășesc timpul prescris acestei Tradiții, căci zice el, această delimitare ușurează și impune, chiar, viitoare

1. Apud Rezuș, *op. cit.*, p. 156.

2. Apud Rezuș, *op. cit.*, p. 157.

3. *Ibidem*, p. 163.

dogmatizări, ba chiar „le încadrează în sine, ca făcând parte integrantă din ea, sub aspectul ei de-al doilea, viu și dinamic” (op. cit. p. 210). În ce privește *dinamica dogmatică*, ea „activează în deocomun acord cu scopul acestui tezaur — mântuirea — spre însușirea sa subiectivă de către oameni. Adevărurile revelate iau calea marelui proces de însușire subiectivă a lor, calea dezvoltării dogmatice” (op. cit., p. 235). Ea cuprinde și o parte negativă, refuzată la dogmatizare și o parte pozitivă, dogmatizată până la urmă. Există trei criterii de identificare a dogmei: credința, rațiunea și Biserica. Tradiția dogmatică sub aspectul ei dinamic subînțelege potența unui nou sinod ecumenic precum și prezența activă a ierarhiei bisericești. Ea subînțelege și intoleranța dogmatică, fiindcă aceasta asigură stabilitatea fondului.

Care sunt criteriile Tradiției dogmatice? Vincențiu din Lerini numea trei: universalitatea, antichitatea și consimțământul unanim; cardinalul Franzelin le reduce la două: universalitatea și antichitatea.

Autorul cere: apostolicitate și universalitate doctrinală, demonstrând pe larg această idee.

În cel din urmă capitol al interesantului său studiu, autorul tratează despre iconomia divină a Tradiției dogmatice, arătând că, după ce Mântuitorul a dat tot ce era de trebuință pentru mântuirea noastră, Sfântul Duh a încoronat cu harurile sale pe sf. Apostoli. El a asigurat Biserica de prezența sa până la sfârșitul veacurilor, iar ierarhia a devenit păzitoarea infalibilă la porțile tradiției dogmatice. Aceasta e o funcție vitală a Bisericii, care rămâne trează prin ierarhie; teologul însuși nu e decât un instrument al explicării ei. Autorul sfârșește cu două imagini plastice, fluviul și grăuntele de muștar, care înfățișează cele două aspecte, pe cel static și pe cel dinamic, al tradițiunii dogmatice.

Cartea e înzestrată cu un indice bibliografic și cu unul analitic; încadrată de un aparat critic desăvârșit, ea se prezintă în condiții grafice și științifice deosebit de meritorii.

Nu exagerăm afirmând că opera d-lui profesor Rezuș e o pozoabă pentru tânăra noastră literatură teologică. E de o claritate desăvârșită în împărțirea materiei și de o bogăție deosebită ca informație bibliografică. Dacă teologii care au cunoscut-o vor fi fost mișcați de mulțimea lucrurilor nouă pentru mulți dintre noi, apoi nu vor fi fost desigur mai puțin impresionați de elanul și energia tinerească ce emană dintr'o scriere, în care dragostea de patrimoniul sfânt al Bisericii noastre își dispută întâietatea cu o neostoită sete de adevăr absolut, cu o pregătire și o competență deosebită în tratarea problemelor dogmatice centrale și actuale din învățătura noastră ortodoxă și, adăogăm, chiar din spiritualitatea noastră românească.

REZUȘ PETRU, Dr. profesor: *Aghiologia ortodoxă*, Caransebeș 1940. Tiparul Tipografiei diecezane, 393 pp.,

După substanțialele articole ale I. P. S. S. Mitropolitului Irineu Mihălcescu, venite în plină luptă anti-sectară, în anii 1923 și următori în chiar cuprinsul acestei reviste, Teologia românească n'a mai văzut nici un studiu care să aducă un punct de vedere temeinic, de un real folos în lupta Bisericii pentru apărarea patrimoniului ortodox. Iată de ce

bucuria noastră a fost deosebit de mare la apariția acestei cărți și ea n'a fost nicidecum micșorată de cetirea ei. Căci, dacă în ultimul timp am avut, atât în literatura noastră teologică cât și în cea apuseană eseuri ori chiar studii însemnate asupra fenomenului mistic în viața sfinților, asupra psihologiei mistice (și încercări de paralelizare a acesteia cu fenomenul poetic), ne-a lipsit o fundamentare dogmatică serioasă față de care compilațiile practice de locuri comune erau ca umbra față de obiect. De aceea această recenzie va fi un rezumat mai pe larg făcut decât de obicei.

Sfântul (ἅγιος, sanctus) și *sfințenia* (ἁγιωσύνη, sanctitas) *martirul* (μάρτυρ, martyr) și *martiriul* (μαρτυρία, martirium), *mărturisorul* (ὁμολογητής, confessor) și *mărturisirea* (ὁμολογία, confessio) sunt pe larg lămurite de autor cu nuanțele lor, în cap. I.

Ἄγιος sintetizează sfințenia și e, la început, sinonimul lui Θεός; mai apoi capătă înțelesul calităților morale, ca să ajungă la aceea de: separare de lume, închinare completă lui Dumnezeu. În chip individual va câștiga o nuanță deosebită, desemnând ori pe sfinții părinți, ori pe cei ce s'au jertfit pentru credință, învrednicindu-se astfel de o închinare publică. Autorul amintește anatematizarea hagiografilor răspânditori de prin minciuni asupra preținșilor sfinți, dată de canonul 63 din Sinodul dela Trulan (692) și de sfinții cu existență pur literară și arată că misticismul, care presupune o capacitate specială de concepțiune intuitivă, nu e una dintre condițiunile sfințeniei: „Sfântul este eroul în ordinea morală și religioasă...” iar sfințenia este „perfecționarea ideală a soteriei subiective individuale”. După ce arată apoi pe larg evoluția noțiunii de *martir* dela „martor” la „sacrificat” și diferența între ea și aceea de *mărturisor*, care a suferit chinuri pentru credința sa, fără să fi fost nevoie de jertfa vieții, autorul zugrăvește și dezvoltarea înțelesului acestui cuvânt: toți sfinții se numesc astfel. Căci sfinții părinți s'au silit să arate creștinilor și alte fețe ale sfințeniei: asemenea patimilor sângeroase sunt patimile înfrânelor de poftă și plăceri: „multi ducunt martyrium in lecto” spunea fericitul Augustin. Iar sufletul ortodox s'a descoperit în special în calea sărăciei spirituale, care cuprinde pe celelalte fericiri. Ἀσκήται și ἄσκητριοι sunt cei ce se hotărâu la viața feciorelnică, la postiri și înfrânări de tot felul. În evul mediu erau numiți ὄσιοι (cuvioși) simplii călugări, iar episcopii: μακάριοι; pustnicii sunt ἀναχωρηταί, ἐρημίται ori μοναχοί.

În al II-lea capitol al *Introducerii*, autorul zugrăvește evoluția ritualului complicat și ca al proclamării unui sfânt în Apus și descrie grija mare arătată în Răsărit la un asemenea act al Bisericii, amintind că aici, în esență, se cer dovezi lămurite că cineva a trăit și a murit ca sfânt.

Urmează, apoi două părți mari: *Comuniunea sfinților*; II: *Cultul sfinților*, împărțite în mai multe capitole fiecare.

„Prin dogma comuniunii sfinților (κοινωνία τῶν ἁγίων) — scrie autorul (p. 113) — ortodoxia unește indisolubil Biserica luptătoare (ecclesia militans) din viața de aici de pe pământ, cu Biserica triumfătoare (eccl. triumphans) și cea pătimitoare (patiens) din viața de dincolo. Legătura o face Biserica triumfătoare (Sf. Fecioară și sfinții); dar, pe când în Biserica ortodoxă mijloacele sunt harurile dobândite

de Mântuitorul, la Romano-catolici se vorbește despre tezaurul meritelor prisositoare". Autorul arată apoi temeliile scripturistice ale acestei dogme evidențind completarea reciprocă ale inspirațiilor scriitori. Apoi rezumă astfel învățătura pe larg cercetată a epocii patristice; „Membrii de toate categoriile, care formează Biserica întreită, a triumfătorilor, luptătorilor și pătimitorilor, sunt uniți între laolaltă intim și spiritual într'o *comuniune mistică*, al cărei cap este Domnul nostru Iisus Hristos. Scopul acestei comuniuni este binele obștesc — mântuirea —, al cărei principiu lucrător este Spiritul Sfânt, putere gratuită colaboratoare este harul sfințitor, legătură tainică și de nedeslegat — dragostea" (pp. 211—212).

La judecata particulară sufletul primește doar *arvuna*, în așteptarea judecății universale; starea provizorie (*μέση κατάσταση*) de până atunci e perfectibilă. Existența acestor două judecăți dă putință unor părți ale Bisericii (cea luptătoare și cea triumfătoare) să se roage ori să intervină pentru cea pătimitoare.

În trupul mistic al Bisericii există o unitate intimă desăvârșită; principiul ei e Iisus Hristos, care asigură viața întregii colectivități: „Într'o unitate cu dragoste cultivată de toți membrii Bisericii sunt valorificate, până la adevărata lor valoare, toate mijlocirile ce se fac de Biserica luptătoare pentru sine și pentru sufletele celor morți prin Biserica triumfătoare, la Capul a tot trupul și a toată mântuirea. Păcatul, schisma și eresul sunt blasfemiile cele mai crude ce le aduce omul ofertelor pline de dragoste și ajutoare, ce le face necontent Bisericii triumfătoare. Prin comuniunea sfinților se împărtășește Bisericii văzute lucrarea Bisericii nevăzute..." (p. 249).

În partea ultimă a studiului său autorul începe prin descrierea venerării sfinților: „Se înmormântau cu grije moaștele sfinte și se prăznuia anual aducerea — lor — aminte, căci însăși Sfânta Scriptură îndeamnă la cinstirea dreptilor. Se făceau pelerinagii și panegirice în cadrul slujbei dumnezeiești. La Liturghie se citeau faptele martirului, cu chinurile, minunile și mărturiile sfântului și era apoi invocat; mai târziu s'au introdus și praznicele și s'au fixat zilele serbării. După o serie de scrieri intermediare, sfântul Ioan Damaschinul a sistematizat învățătura despre sfinți, care a trecut, apoi, și în mărturisirile noastre.

Autorul aduce apoi principalele citate biblice și patristice, arătând folosul invocării sfinților. Vrednice de amintit sunt, în această privință, acele „aclamațiuni", adică rugăciuni scurte săpate pe pietrele mormintelor mucenicilor. Unii creștini se sileau să imite viața martirilor, alții doreau să fie înmormântați aproape de mormintele acestora, idei care arată cinstirea de care s'au bucurat cei plăcuți Domnului.

În penultimul capitol al acestei părți se vorbește despre *sfintele relicvii sau moaște*; ca și capitolul următor (*Icoanele sfinților*) ele ar fi putut forma a IV-a sau a V-a parte, dacă autorul n'ar fi fost condus de considerații de estetică exterioară, desigur.

Sfintele relicvii: resturi trupești ori haine, ori alte obiecte folosite de sfinți în viață, în deosebi crucea, ori cununa de spini, etc., au fost cinstite în chip deosebit de comunitatea creștină, acest cult adresându-li-se, de altfel, tot spre slăva lui Dumnezeu. Datorită acestei cinstiri ni s'au păstrat scrierile sfinților. Virtuțile taumaturgice au întărit aceste

inclinări. „Pentru sfințirea relicviilor a colaborat comuniunea ideală a sfinților cu Domnul nostru Iisus Hristos ; pentru cinstirea lor cultică colaborează comuniunea luptătorilor cu triumfătorii : prin cinstire, rugăciune și cereri pe de o parte, prin ajutor și mijlocire pe de alta“ p. 306). Cu vremea însă se clădesc și altare și apoi biserici mărețe pe locul unde au murit martirii și pe temelia sfintelor lor relicve. În Orient da practicat, de prin sec. V, mutarea (translatio) sfintelor moaște, apoi siviziunea lor, de care s'a abuzat. Relicvele sunt dovezi strălucitoare ale eroilor creștinătății. De aceea se spune despre ele că vindecă și trupurile și sufletele.

Nestricăciunea e dovada harului înalt de care s'au învrednicit iar minunile lor le confirmă puterea. La sinodul din 787 sunt anatematizați cei ce disprețuesc și necinstesc relicviile. Și, potrivit rânduelilor bisericești, eucharistia nu se poate săvârși decât în acele locuri, la temelia cărora se află relicve. Sfântul Ioan Damaschin a sintetizat într'un chip mai măreț decât oricare altul, învățătura de totdeauna a Bisericii cu privire la sfintele moaște, iar Mărturisirile au dezvoltat pe larg acest punct al practicii și învățăturii creștine.

Ultimul capitol studiază *icoanele sfinților*, arătând că cultul acestora e tratat în aghiologie pentru că cinstirea ce li se dă e cuprins în acela al sfinților. Icoanele păstrează vie amintirea sfântului pe care-l reprezintă. Din cauza asemănării, numele sfântului trece la icoană, transmitându-i, oarecum, personalitatea lui morală, prin comunitatea de formă. Totuși, icoana rămâne simplă asemănare (ὁμοίωμα), παραδείγμα), model (ἐκτύπωμα); deaceea sinodul al VII-lea ecumenic cere ca icoanele să aibă o cinstire specială (σχετικῆ ὀ λατρευτικῆ), de un grad mai mic decât venerarea sfinților.

După ce arată regulile după care se face zugrăvirea lor și codicii acestor rândueli, autorul adaugă că icoanele nu sunt esențiale în religia creștină, ținând de categoria zisă ἀδιαφόρων. Apărătorii veșnici ai sfintelor icoane au fost mărturisitorii Gherman, Tarasie și Teodor Studitul și papii Grigorie II și III, iar neasemuitul lor doctrinar a fost tot sfântul Ioan Damaschin, în cele 3 discursuri despre icoane și în Dogmatica sa. Papa Grigore I aduce minunate argumente în sprijinul cinstirii icoanelor, numindu-le „biblia laicorum et pauperorum“ și afirmând că „in ipsa legunt qui litteras nesciunt“. Și autorul constată : „Din cauza folosului lor complex și multiplu, icoanele au devenit necesare, fără ele cultul sfinților nefiind complet, nici palpabil pentru marea masă de credincioși“ (op. cit., p. 359). Excesele iconomahe protestante au provocat și din partea Romano-catolicilor (la Trident), ca și din partea Ortodocșilor (Mărturisirea lui Petru Movilă) noi apărări ale adevăratei credințe și apoi, chiar osândirea lui Ciril Lucaris, sub învinuirea de a nu fi respectat hotărârile sinodului VII ecumenic, privind cultul sfintelor icoane.

Gândul nostru a fost să arătăm prin rezumatul de față interesul pe care-l prezintă această lucrare pentru preoții și teologii noștri. E o operă, pe cât de științific lucrată, pe atât de folositoare Teologiei românești și chiar, celei ortodoxe, căci asemenea cărți, atacând un subiect atât de greu, se pot număra pe degete. De aceea orice studiu care ar apare asupra subiectului, de aici înainte, va trebui să țină seamă de ea, ca de un puternic punct de plecare.

N. CHIȚESCU

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

21. † NICODIM Patriarhul României, *Sfat Duhovnesc către toată suflarea românească*, București 1941, pp. 16.

I. P. S. Patriarh Nicodim, zguduit, ca orice bun român, de uluitoarele vremuri ce le străbatem, de catastrofalele consecințe ale politicei pe care am dus-o în ultimile două decenii, scontându-se cu pierderea unei treimi din teritoriul țării și, mai ales, adânc îndurerat de gestul incalificabil al unor elemente rătăcite dintre tineri, care, în orbirea lor de a lua frânele țării, au împins țara la un pas de marginile prăpastiei, prin rebeliunea de la 21—23 Ianuarie c., a adresat țării un călduros mesagiu creștin.

Cu darul I. P. S. Sale de înțelept sfătuitor, cu adâncă simțire creștină, cu patetică vibrație românească și cu înaltă pătrundere a rostului de părinte duhovnicesc, ne cheamă pe toți la unire, muncă, cumițenie și credință.

„Smulgeți dintre voi — spune I. P. S. Patriarh — neghina diavolească pentru că să „piară vrajba dintre noi!” Puneți-vă nădejdea toată în Dumnezeuul părinților noștri și în Sfânta Sa Biserică; depuneți toată munca pentru Patrie; dați toată dragostea Majestății Sale Regelui; aveți încredere nezdruncinată în Conducătorul Statului, pentru care să-I mulțumim lui Dumnezeu că ni l-a dat și să ne rugăm pentru sănătatea și izbânda lui. Dați toată ascultarea autorităților legale ca să poată întrona dreptatea și cinstea peste tot” (p. 15).

Iată mijlocul sigur prin care ne putem redresa sufletește ca neam, pregătindu-ne pentru o nouă sărbătoare, când ne vom regăsi toți Românii iarăși în hotarele sfinte ale Patriei. Drumul spre acest ideal măreț nu ni-l poate indica decât drumul unei renașteri lăuntrice colective, cum atât de limpede reiese din „Sfatul Duhovnesc” al I. P. S. Patriarh.

Să ne pătrundem, deci, cu toții, de însemnătatea și semnificația lui. El ne produce o netăgăduită ridicare morală, cauza oricărei acțiuni rodnice și durabile.

I. L.

22. LEHNER IOSIF, Preot, Православная Церковная жизнь въ Моравии (*Viața bisericii ortodoxe în Moravia*), în Православная Русь, an. XIII (1940), nr. 11, pp. 2—3.

Autorul este preot ortodox, de origină etnică ceh, muncitor în ogorul Domnului în Moravia. Prin articolul său înfățișează un tablou viu și îmbucurător în legătură cu zidirea de biserici ortodoxe în Moravia. Acest fapt se datorește credincioșilor fugiți din Rusia, cari, cum se știe, au umplut tot pământul. Aceștia au avut un deosebit succes în Moravia, reușind să readucă pe foarte mulți autohoni de la catolicism la ortodoxie. Se înșiră o mulțime de localități în care bisericile ortodoxe s'au ridicat ca din pământ: Praga Olomanc, Brno, etc., care schimbă aspectul orașelor și satelor din Moravia. E de notat că bisericile noi din Moravia seamănă întocmai cu bisericile din fosta Rusie, unele având chiar cupolele aurite. Deasemenea este interesantă și foarte instructivă pentru credincioși pictura lor,

care reprezintă pe sfinții bisericilor: greacă, sârbă, bulgară, cehă și română.

Unele biserici impresionează atât de mult pe ortodocși și pe eterodocși, încât fiecare se convinge de cuprinsul adânc al ortodoxiei și de neputința de a fi mărturisită în întregime. Biserica din Colomanc, în care se află pictați și sfinți români, e atât de frumoasă, încât pentru descrierea ei nu e suficientă o carte. Rolul predicii e covârșitor. Limba și dialectele au un rol secundar, oamenii înțeleg predicile care pleacă din inimă și ajung la inimă.

Pentru noi ar fi interesant să știm care sfinți români sunt pictați în bisericile din Moravia, deoarece numele lor nu este arătat.

D. I. B.

23. MANOLESCU I., GENERAL. *Omul și Eul în succesiunea generațiilor*, București 1940. Tip. «Bucovina», 254 pp.

Cu acest titlu, d. General I. Manolescu a dat la iveală o nouă lucrare de reală valoare. În ea prelungește și conturează gândurile din volumul precedent, intitulat: „Omul de Nădejde”, cunoscut opiniei publice sub pseudonimul Glim. Ca și în „Omul de Nădejde”, în lucrarea recentă, întâlnim de asemenea largi informațiuni în diferitele domenii ale culturii, variate probleme de cunoaștere și orientare în viață, stil vioiu și captivant, suflu de patriotism sănătos și constructiv, duh creștin și înobilator, aer de înțelept sfătuitor. Opera în structura sa are deci, un caracter practic. Autorul, îndrăgit de valorile frumosului, adevărului și binelui, nu înțelege totuși să se retragă în turnul de ivoriu al acestor valori spirituale, dezinteresându-se de realitățile vieții umane, ci caută mai degrabă să infuzeze acestei realități duhul înfăptuirilor, în timp și spațiu, din domeniul acestor valori. Prin aceasta lectura cărții dă oricui un balsam reconfortant.

Este important de subliniat, cum omul disciplinei și forței, în loc să ceară pentru formarea unei centuri de granit a rezistenței noastre afirmarea energiilor fizice, pretinde, și cu drept cuvânt, afirmarea energiilor psihice și morale. Avem nevoie, mai întâi de armătură solidă sufletească, pentru ca, atât indivizii cât și societatea să-și afirme rostul lor în lume. Acesta e scopul lucrării, mărturisit clar de autor în explicația de la începutul volumului. „Să înjghebeze un tot sintetic și practic din cele citite, trăite, gândite și observate, despre rostul omului în viață și despre rostul vieții în lume” (p. 3).

Problemele variate tratate din istoria culturii și eticei, fac lectura pe cât de pasionantă, pe atât de ziditoare de suflete, de aceea merită toată luarea aminte din partea tuturor acelor ce-și permit un salt în lumea spiritualității pure și creștine.

I. L.

24. MEHEDIŢI-SOVEJA, S., *Creștinismul românesc. Adaos la caracterizarea etnografică a poporului român*, București [1941], 223 pp.

Învățătura creștină nu este trăită cu aceeași intensitate de toți credincioșii; depinde de înclinarea, educația și cultura lor.

Tot astfel și între popoarele creștine unele sunt mai apropiate de idealul creștin, iar altele mai depărtate. Ca și la individ, religiozitatea unui popor este condiționată de firea lui — moștenire de la strămoși — și de înălțimea culturii și civilizației lui. De aceea fiecare popor creștin trăiește o viață creștină cu caractere locale și originale, deosebită, în unele privințe, de cea a vecinilor.

Aceste caractere locale și originale, prezente în viața religioasă a poporului român, sunt arătate într'o caldă și inspirată descriere de d-l S. Mehedinți.

Cel mai însemnat caracter al creștinismului românesc e *toleranța față de credința altora*. Românii n'au făcut crime în numele evangheliei.

Originea acestei atitudini a fost explicată diferit: a) ea provine din nepăsarea și fatalismul poporului nostru; b) din ateismul și disprețul valorilor spirituale arătat de el; c) omul de jos n'are dorinți pentru sufletul lui și nici nu-și pune întrebări despre rostul existenței lui.

După ce combate aceste îndrăznețe explicații, probe ale necunoașterii poporului, autorul arată că toleranța românului isvorăște din adâncul său sentiment de omenie. Ea dovedește temperamentul potolit, evlavie și maturitatea sufletească dată de vechimea neamului, de experiența istorică îndelungată și de înălțimea religiei strămoșilor lui, al cărei caracter predominant, *primatul sufletului*, a rămas și în firea lui român.

Tot din această maturitate sufletească provine și *neutralitatea poporului față de discuțiile dogmatice*.

Arhaismul creștinismului românesc. Creștinismul a pătruns de timpuriu prin coloniștii și legionarii romanizați; și ușor, datorită fondului sufletesc superior al băștinașilor. O altă împrejurare favorabilă a format-o și strânsa legătură dintre bazinul oriental al Mediteranei și Pontul Euxin. Afirmarea autorului că și mitraismul ar fi ajutat pătrunderea creștinismului la noi, trebuie primită cu rezervă. Această creștinare timpurie și pe nesimțite nu o dovedesc documentele, ci terminologia arhaică.

Simbioza dintre Biserică și Stat. După retragerea legiunilor, biserica ia locul autorităților romane. Poruncile ei înlocuiesc ordinele oficiale, evanghelia devine un fel de lege nescrisă, iar preotul, judecător. Deaceea „basilica”—loc de judecată—ajunge biserică; iar lege, nu înseamnă numai norme juridice, ci și credință religioasă (și apoi neam). Biserica are pe pământul dacic un mare rol social și politic cu aproape o jumătate de secol înaintea lui Constantin cel Mare. În aceste împrejurări se naște simbioza dintre stat și biserică, însă fără confundare și contaminare.

N'am avut eretici și nici n'am adoptat învățături eretice. Ereziile apar, în general, la orașe. Noi am fost un popor de plugari cu viață simplă și curată. Pe lângă aceasta ne-a ajutat și despărțirea de imperiul bizantin printr'o masă barbară. În aceste timpuri poporul a trăit cu adâncă credință în Iisus. Deaceea *El a pătruns adânc în folklorul național* (legende, colinde, etc.).

Iubirea creștină a modelat sufletul românului. La el constatăm aplicarea în forma cea mai înaltă a acestui principiu creștin, *în lipsa aplecării spre război*. Nu ne-am răzbunat pe Turcii și Tătarii din țara noastră pentru durerea și distrugerea ce ne-au produs-o strămoșii lor timp de sute de ani și nici pe Unguri pentru cei 1000 ani de împilare.

Din înclinarea spre ascetism a Dacilor s'a născut credința că *supunerea la suferință este un mijloc de purificare morală*. Prin purificare — post și rugăciune — au adus voevozii mulțumire lui Dumnezeu pentru ajutorul dat în lupte. Și tot prin suferință s'a încercat reînvierea virtuților strămoșești și a neamului. Căci românul are *credința în biruința binelui asupra răului*.

În fine, cel din urmă caracter al creștinismului românesc este *prioritatea frumuseții morale față de justiția formală*.

În partea doua a lucrării autorul face o „verificare istorică” a celor afirmate. Aduce mărturii ale străinilor despre firea poporului nostru și le compară cu cele ce s'au scris și spus despre alte popoare.

Cartea întreagă este un imn închinat neamului nostru și virtuților lu

Scrisă cu un nebănuît avânt, ea te entuziasmează, dar și te luminează. Frumusețea ei și înalta atitudine morală o trec în rândul cărților însemnate, care apar rar, rar de tot.

D. St. P.

TEOLOGIA EXEGETICĂ

25. GHEORGHIU VASILE, Dr., *Lectionarul evanghelic grecesc din Iași (Ms. 194)*. Academia Română. Studii și cercetări XLI, București 1940, pp. 90 + IX planșe.

Biblioteca Universității din Iași are un codice grec foarte vechiu. Al. D. Xenopol și C. Erbiceanu (în *Serbarea școlară din Iași*, 1885) și apoi N. C. Dossios (*Studii Greco-Române*, Iași 1902) cred că datează din veacul al X-lea. Chiar și în *Eberhard Nestle's Einführung in das griechische Neue Testament*, ed. IV, revăzută de E. von Dobschütz, Göttingen 1923, p. 85, este trecut în rândul codicilor vechi.

Un studiu asupra lui nu aveam. Părintele Vasile Gheorghiu împlinește această mare lipsă. În partea I-a a lucrării, autorul descrie amănunțit manuscrisul. Are 156 foi de pergament lungi de 24 cm. și late de 16,8 cm. Pe fiecare pagină sunt 8 rânduri. Literile, unciale înalte de 1,17 cm., sunt scrise „cu multă măiestrie caligrafică și mult ornamentate”. Inițialele mai mari sunt scrise cu cerneală roșie și poleite cu aur și împodobite cu frunze de trifoi, măr, păr, colorate în albastru sau verde. Cuvintele des folosite (ἄνθρωπος, θεός, πνεῦμα, Ἱεροσολήμ, μητήρ, πατήρ) sunt prescurtate. Litera ν la urma cuvintelor e scrisă deasupra lor; unele litere sunt scrise înăuntrul altora. Cuvintele au accente și spirite. Scrierea este continuă. La sfârșitul propozițiilor mari găsim o cruce formată din 5 puncte, iar după cel al pericopelor, două puncte, o linie curbă cu un punct deasupra și altul dedesupt și la urmă o inimă, o foaie de trifoi, etc. (:). Lipsește ι (iota) subscris sau adscris.

Codicele cuprinde 18 lecțiuni (pericope) evanghelice. Este, cu alte cuvinte, un evanghelistar. (cf. † Tit Simedrea, *Tetravanghelul vistiernicului Matiaș*, B. O. R. an. LII (1934), pp. 154-164).

Sunt evangheliile de la Paști, Luni după Paști, Duminica Tomii, la mijlocul Cincizecimei, Înălțare, Rusalii, Schimbarea la față, Adormirea Maicii Domnului, 1 Septembrie, Înălțarea Sf. Cruci, Intrarea în biserică, Ajunul Nașterii Domnului, Nașterea Domnului, Ajunul Bobotezei, Botezul Domnului, Întâmpinarea Domnului, Buna-Vestire și Prea Sf. Martiri.

În paralelorame împodobite cu figuri geometrice înconjurată cu cununi de flori, totul lucrat în aur, albastru și verde, se arată înainte de fiecare pericopă când se citește și din ce evanghelist este luată.

Lipsa chipurilor Mântuitorului, Maicii Domnului și sf. evangheliști, de și copistul avea talent remarcabil, îl face pe autor să susțină că a fost scris în epoca iconoclasmului.

Din însemnarea de pe pagina 2: „Μνήσθητι Κύριε τὰς ψυχὰς τῶν δούλων σου Κωνσταντίνου καὶ τῆς συμβίτου αὐτοῦ Μαρίας — identificându-i cu Constantin Porfirogenitul (771-797) și soția lui Maria — autorul conchide că s'a scris acest codice în timpul lor și pentru ei, poate chiar de împărăteasa Maria pentru biserica sf. Sofia. În orice caz el a fost scris pe la sfârșitul sec. VIII și începutul sec. IX.

Autorul crede că mai târziu acest ms. a trecut prin mâinile unui teolog latin — în timpul imperiului latin de C-le — pentru că deasupra unor cuvinte grecești găsim scrise cuvinte latine.

Pe pagina 1-a este o rugăciune. Numele autorului este șters cu cerneală neagră. Al. D. Xenopol, C. Erbiceanu și N. C. Dossios au atribuit-o lui Ghenadie-

Scolarul. Autorul își însușește această părere. Ba mai mult, presupune că și codicile ar fi aparținut acestui vestit patriarh, de la care a rămas cu frumoasa legătură în piele verde.

Studiul introductiv se încheie cu „raportul” d-lui Onciul privitor la notele muzicale din text (pp. 31-32).

Partea II-a (pp. 35-87) cuprinde textul. La urmă, în 9 planșe, sunt reproduse părți din text.

D. St. P.

TEOLOGIA ISTORICĂ

26. BOGDAN DAMIAN, *O danie a domnului muntean Vlad Vintilă către mănăstirea moldovenească Homor*, în revista *Raze de Lumină*, an. X (1938), pp. 263-269

D-l D. Bogdan publică un hrisov în limba slavă, dat de domnul muntean Vlad Vintilă dela Slatina (1532-1535), traducerea lui în limba română, cât și suretul făcut la 1779 de arhim. Vartolomei Măzăreanu.

Din hrisov aflăm că Vlad dăruiește mănăstirii Homor o familie de țigani. Actul nu are dată și loc. După mărturiile interne, autorul îl datează între 5-9 Iunie 1535.

D. St. P.

27. IONAȘCU ION, *Mitropolitul Grigorie IV și întrebuințarea unor venituri în vremea păstoriei lui (1823-1834)*, în revista *Raze de Lumină*, an. X (1938), pp. 270-301.

Din dările pe care preoții și diaconii le plăteau chiriarhului, mitropolitul Grigorie IV (1823-1834) păstrează numai ploconul praznicului Sf. Constantin și Elena, 10 taleri. Alt venit îl forma taxa de trei taleri ce se plătea pentru o cununie. Se păstrează lista acestor venituri pe anii 1823-1824, 1826-1828 și 1830-1834. Chipul cumpătat în care s'au cheltuit aceste venituri îl cunoaștem din listele de cheltueli pe care le publică tot aici d-l I. Ionașcu.

D. St. P.

28. MORAVCSIK GYULA. *Görögnyelvű monostorok Szent István korában. (Mănăstiri de limbă greacă în epoca Sfântului Ștefan)*, în *Szent István Királg.* Vol. I, Budapest 1938, pp. 389—422.

Sub îngrijirea Cardinalului Iustinian Seredi a apărut la Budapesta o lucrare în 3 volume despre epoca Sf. Ștefan. Este o operă de propagandă ungrească, cu foarte multe exagerări științifice, pe cari le vor combate de bună seamă filologii și istoricii. Pe teologi credem că îi interesează aceste probleme, pe cari le vom rezuma în rândurile ce urmează. Slavistul Iuliu Moravcsik, profesor la Universitatea din Budapesta, se ocupă de mănăstirile ortodoxe din sec. X-XI. și de rolul Bisericii ortodoxe în creștinarea Ungurilor. Pe baza unor texte bizantine rezultă că primele începuturi ale misionarismului creștin printre Unguri sunt făcute de Bizantini. În Bizanț s'au botezat primii principii ai Ungurilor. Ca dovadă iată un text:

Cedrenus — (sec. XII) „Dar Turcii (= Ungurii) nu au încetat cu jafurile în imperiul roman (= bizantin) până când Bulczu s'a convertit la creștinism, ajungând la Constantinopol. S'a botezat, împăratul Constantin i-a fost naș și l-a cinstit cu demnitatea de patrikios. Nu mult după aceea Giula, care încă era căpetenie a Turcilor (= Ungurilor), a venit în cetatea împărătească, s'a botezat și el și s'a învrednicit de aceleași binefaceri și demnități [din partea împăratului]. A dus cu sine un călugăr celebru prin blândețea sa numit Ierotheos, pe care Teofilact l-a sfințit de episcop al Turcilor = al Ungurilor) și sosind acolo a întors la creștinism pe mulți de la rătăcirile barbare. Giula arămas în credința sa, el per-

sonal n'a prădat niciodată teritoriul Romanilor (= Bizantinilor) și n'a uitat nici de prizonierii creștini. I-a răscumpărat, s'a îngrijit de ei și i-a eliberat. Bulczu însă, călcând alianța cu Dumnezeu, de multe ori cu tot poporul său, s'a îndreptat împotriva Romanilor (= Bizantinilor). Pe când săvârșea acestea și împotriva Francilor, a ajuns prizonierul Împăratului Otto și a fost spânzurat".

Ioan Zonara în celebra sa istorie (1118), amintind de prădăciunile Ungurilor în Imperiul Bizantin, arată că Bulczu s'a convertit la creștinism, dar în curând a revenit la credința veche, pe când Giula s'a convertit și a rămas creștin. Faptul e confirmat și de Constantin Porfirogenitul înscrierea sa : *De administrando imperio*. Moravcsik presupune că aceste convertiri se explică prin situația politică a epocii de care vorbim. Într'o operă rusă din sec. XV, editată de A. Popov la Moscova, în 1875, se spune că Ungurii au fost convertiți de Bizantini, dar mai târziu i-au cucerit „latinii” adică romano-catolicii.

Giula a mai găsit un adept al Bisericii orientale pe Ajtony botezat în Vidin. Ajtony stăpânea regiunea dintre Criș și Dunăre. A zidit o mănăstire ortodoxă la Cenad, cu hramul Sfântului Ioan Botezătorul. A murit în lupta cu Sfântul Ștefan, catolicizatorul Ungariei.

Mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul a fost distrusă. Călugării în frunte cu starețul s'au dus la mănăstirea „Beati Georgii Martiris”. Mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul a fost distrusă, dar temelia i s'a găsit în 1868, de către arheologul I. Ileuszlmann. Influența grecească a fost foarte puternică în Ungaria. Vechea biserică din Buda a fost zidită de maeștrii greci (*Scriptores rerum Hungaricarum*, vol. I, p. 317). Tot în stil bizantin e și biserica abației din Vespem. La 20 Aprilie 1221, Papa Honoriu III aprobă Regelui Andreiu II să înlocuiască vechii călugări greci de la Strigoniu, cu călugări latini (Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*. Romae 1859, vol. I, p. 29, nr. 53). Dintr'un proces de proprietate din 1329 rezultă că exista o mănăstire grecească în regiunea Dunării cu hramul Sfântului Pantelimon — Monast. S. Panteleonis situm in insula Danubii—. În regiunea râului Sava se pomenesc mai multe mănăstiri ortodoxe. Tot din lucrarea de mai sus ne interesează și cele ce urmează :

Într'un studiu al bizantinologului Alföldi sunt câteva date relative la propoveduirea Apostolului Andrei în Scitia. Eusebiu din Cezareia (*Historia Ecclesiastica* III, 1) afirmă că Sf. Andreiu a predicat și în Scitia. Adolf Harnack consideră autentic pasagiul din Eusebiu (*Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*. I Band Leipzig 1924, p. 108). Apocrifele spun mai mult — că ar fi predicat printre antropofagii din Nordul Mării Negre ajungând până la Chiev. (A. Lipsius *Die apokryphen Apostelgeschichten in Apostellegenden* I-III Band. Braunschweig 1883—1890. I, pp. 543—622, II 1, pp. 4—11. II, 2, pp. 143—146). Apocrifele ne spun că a murit moarte de martir chiar în Scitia (Migne, *Patrologia Graeca*. Vol. 117; c. 269).

I. E. N.

29. POPESCU — CILIENI, I. Preotul, *Biserici, târguri și sate din jud. Vâlcea*, Craiova 1941, pp. 138+X+1 hartă.

Preotul I. Popescu-Cilienii, un harnic cercetător al trecutului Olteniei, a găsit în arhiva episcopiei din Râmnicu-Vâlcei o „*Delă pentru cercetarea și aflarea științelor celor mai sistematicești atingătoare de mănăstirile și bisericile din eparhia acestei Sfinte Episcopii, de cine anume sânt zidite și preînnoite cu arhiologia lor ctitoricească de privileghiuri sau alte monumentale științe mai însemnătoare*”, din Martie 1840.

Din această „delă” autorul publică numai partea care privește județul Vâlcea.

Catagrafia aceasta este de neprețuit folos pentru cei ce vor să cunoască trecutul bisericesc al eparhiei oltene, deoarece aici găsim copiate pisaniile unor biserici, azi pierdute, sau măcinate de vreme în așa chip, încât nu se mai pot citi și mai ales, pe cele ale bisericilor și schiturilor dărâmate după 1840.

Note bogate completează știrile date de catagrafie.

Listele dregătorilor laici și bisericești, cât și indicele alfabetic și harta județului, ușurează cercetarea și folosirea bogatelor știri din această lucrare, vrednică de toată lauda.

D. St. P.

30. SIMONESCU DAN și MURCADÈ EMIL, *Tipar românesc pentru Arabi în seco. ul al XVIII-lea*, extras din *Cercetări Literare*, t. III (1939), București 1939, 33 pp.

Sunt — în deobște — cunoscute legăturile culturale dintre Țara Românească și creștinii din Orientul îndepărtat. Le-a stabilit Antim Ivireanul, cel plecat de acolo, cu sprijinul bănesc și spiritual al marelui Brâncoveanu, care avea să-și plătească atât de greu generozitatea

Iată acum că lucrurile sunt lămurite pe deplin. Contribue la aceasta d-nii Dan Simonescu, unul din puținii cercetători ai istoriei literare care au dat dovadă de seriozitate și Emil Muracadè, teolog și poet venit de pe plaiurile înaintașului său. Lucrarea cuprinde: mai întâiu introducere despre așezările poporului arab și ceva din trecutul bisericii lui; duceau o viață religioasă „lipsită de înviorare, din cauză că textele serviciului divin, erau manuscrise și... cu greu se găseau, cu anevoie se dobândeau”.

Venind, dintre ei, la curtea lui Brâncoveanu patriarhul Athanasie al IV-lea Dabbas — ea capătă altă înfățișare: Antim, stareț la Snagov și cunoscut xilograf, sapă în lemn litere arabe și astfel pornește cea dintâi tipografie arabă, la noi din care ies: *Liturghierul greco-arab* (1701) și *Ceaslovul greco-arab* (1702). Acest fapt constituie începutul redeșteptării naționale și literare arabe. Intors în țară Athanasie ia cu sine și tipografia, cu care tipărește până'n anul morții (1724): *Psaltirea* (1706); *Evanghelia* (1706), reeditată în 1708 cu cheltuiala hatmanului căzăcesc Ioan Mazeppa, căruia i-a închinat o lungă și măgulitoare prefață. Toate la Alep. Din același timp, scrieri înregistrate de învățații arabi: *Mărgăritare alese*, traducere din omiliile Sf. Ioan Hrisostom făcută de Athanasie (1707); *Profețiile* (1708); *Explicarea Evangheliilor de peste an* (1708); *Predicile* lui Athanasie al II-lea (1711); *Penticostar* sau *Paraclitichi* (1711); *Stânca îndoielii* (1721), toate lucrute cu imigală dădeau dovada «unor preocupări mai înalte în domeniul literaturii bisericești arabe» și constituie cea mai puternică recunoaștere a dărnicii lui Brâncoveanu.

Printre manuscrise e o *Istorie a Patriarhilor Antiohiei* de Atanasie Dabbas. închinată lui Brâncoveanu.

După moartea lui Atanasie tipografia din Alep lucra, sub conducerea lui Abdulah Zakher, la mănăstirea Balamand, ca tipografie romano-arabă. În urma unei certe dintre călugări — ea s'a împărțit: o parte a fost dusă la mănăstirea Sf. Ioan din Saeg — unde s'a tipărit „*Cântarul vremii*”, traducerea unui iezuit; alta, mai puțin însemnată la Zaurac.

După Atanasie a fost ales patriarh al Antiohiei Silvestru, care a reorganizat ce mai rămăsese — la noi — din tipografia predecesorului său și tipărește:

Condacul, cu cheltuiala lui Ioan Mavrocordat, la 1745, în mănăstirea Sf. Sava (Iași); din care se găsesc 3 exemplare în Siria; *Psaltirea*, din care se află un exemplar în biblioteca mănăstirii Cel-Nab Elias Soaia, tipărit în București (1747).

Apoi scrierile cu caracter polemic: 5 articole arabe cu răspunsul la cele 5 inovațiuni introduse de catolici în dogma creștină, și o parte din mărturisirea credinței de răsărit Iași (1747); *Cina cea divină* (Iași 1747), tradusă de Silvestru și tipărită sub auspiciile aceluiași Domn, prin osteneala a doi tipografi aduși de Silvestru din Arabia. Se găsesc — la Damasc — 2 exemplare, dintre care unul incomplet. *Cartea arbitrul adevărului și expunerea dreptății* (1 exemplar la Academia Română) — e o lucrare a patriarhului Nectarie al Ierusalimului, tipărită la Iași 1746 în traducerea aceluiași Silvestru. Se combăteau călugării catolici așezați pe pământul Arabiei, ca propagandiști. Tratează toate chestiunile care deosebesc cele 2 biserici. În același corp: Eustratie Argentis: *Manual în contra infaibilității Papei*, Iași 1746, cuprinzând argumente «prin care se răstoarnă părerea catolicilor — a căror propagandă ademenea pe mulți creștini mai simpli din țările arabe». Traducerea a fost făcută de Masoad Nașu și tipărită tot de Silvestru. Astfel de scrieri, rămase netipărite, au fost făcute, tot din îndemnul lui Silvestru, de Iosif Marc, Abdalah Zakhir, Sofronie — ajuns episcop al Ierusalimului. În felul acesta „personalitatea acestui patriarh se întregește, iar șederea lui în țările românești capătă o semnificație mai adâncă”. Opera sa a interesat și în Orient și în Occident.

Încheierea subliniază „rolul important pe care l-au jucat Țările românești în Sud-Estul Europei și sprijinul moral și material pe care l-au dat popoarelor creștine... stingherite în manifestarea preocupărilor de ordin cultural și bisericesc”.

Lucrarea se completează — anexe traduceri și rezumate din: *Evangelia dela 1706, Evangelia 1708, Penticostar (1711), Cartea arbitrul adevărului (1746); Manual în cartea infaibilității Papei... (1746);* pe lângă numeroase facsimile cu grijă alese — care dau lucrării de față o importanță deosebită pentru istoria bisericii orientale și a legăturilor culturale cu Răsăritul ortodox. E o lucrare cinstită și atentă — care deschide larg una din ferestruicile cele mai luminoase ale răspândirii culturii bisericești din acel colț al Europei.

P. I. P.

31. SIMONESCU DAN, *O hotărâre domnească necunoscută, privitoare la activitatea tipografică*, în revista *Raze de Lumină*, an. X (1938), pp. 260-262.

La 10 Dechemvrie 1741 Mihail Racoviță, a doua oară domn în Țara Românească (Sept. 1741-Iulie 1744), hotărăște „ca deacum înainte să nu se mai tipărească nici o carte bisericească fără de știrea și blagoslovenia arhiereului locului după cum a fost vechiul obicei întru această țară” (p. 262). Chiar cele tipărite mai înainte, dar nevândute, trebuie să primească aprobarea arhiereului.

În fine, împuternicește pe mitropolitul Ungro-Vlahiei să caute orișunde sculele și slovele tipografiei mitropolitane, care fuseseră luate de alții. D. St. P.

32. SMOCHINĂ N., *Românii de peste Nistru*, în revista *Spirit militar modern*, an. III (1941), nr. 1, pp. 49-57.

Un documentat articol despre Românii stabiliți în ținuturile de peste Nistru, a căror origine se poate urmări până în veacul al XII-lea, când ocupau ținuturile guberniilor Volinia, Kiev și Podolia, constituiți în stat sub numele de Bolohoveni.

Vom trece peste partea istorică, în care autorul arată între altele, contribuția pe care Românii au avut-o în desfășurarea celor mai importante evenimente, precum și bravura lor militară, care a trecut dincolo de cadrul istoric, intrând în balade (*Eremie Românul, Mazepa, etc.*). Ne oprim numai la partea care ne interesează din punctul nostru de vedere, și anume, cea care privește organizația religioasă.

„În anul 1792, în urma păcii dela Iași dela sfârșitul lui Decembrie 1791, Rusia supune regiunea dintre Bug-Nistru. Această provincie se întindea spre Nord până la Igurluc, pe malul Nistrului și la Sud, până la Marea Neagră. Ea purta numele de Ucraina hanului. Rușii o numeau oblasia Oceacovului. În unele documente i se zice Podolia turcească. Populația locală însă îi spune *Moldova*“... „Cea mai mare parte a orașelor era fondată de Români. Atât la țară, cât și la orașe viața nu se deosebea cu nimic de restul Țării Românești. Ținutul se afla sub jurisdicția administrativă și ecleziastică a Principatului Moldovei. La Dubăsar, era reședința strajnicului moldovenesc, de unde plecau impozitele la Iași, în capitala Moldovei. Judecata se făcea după obiceiul pământului, intruchipat în *jus valachicum*. Cei nemulțumiți recurgeau [la Divanul Domnesc dela Iași. (pp. 53—54).

Din punct de vedere religios, provincia era condusă de Mitropolia de Proilava, cu sediul la Huși. Mitropoliții Români hirotoniseau preoți chiar și după ocuparea provinciei de către Rusia, iar puterea lor duhovnicească se extindea și la regiunea Bug-Nipru. Ei făceau vizite canonice și luau parte la sfințirea bisericilor...“ (p. 54).

„La Movilău și Dubăsar — spune mai departe autorul — a existat o tipografie românească, care deservea populația locală. Însuși vărul prințului Potemkin a solicitat să fie hirotonisit ca Episcop al acestei provincii, pe motiv că știe *limba Moldovenească* a poporului băstinaș“ (p. 54).

Republica autonomă moldovenească creiată la 12 Octombrie 1924, la care Rușii au anexat astăzi centrul Basarabiei (șase județe), nu cuprinde pe Români din imediata vecinătate, de peste Nistru.

Iată câteva date peste care, cei ce se vor ocupa mai pe larg de Români de peste Nistru nu pot trece cu ușurință.

T. M.

33. SNEGAROV IVAN, prof., Скопската Епархия. Документи изъ кодекситѣ на Цариградската Патриаршия (*Eparhia Skopiei. Acte din codicile Patriarhiei de Constantinopol*), în *Anuaire de la Faculté de Théologie de Sofia*, an. 1939, pp. 1 — 184.

D-l Snegarov, profesor de istoria Bisericii bulgare la Facultatea de Teologie din Sofia, este unul dintre cei mai buni cunoscători ai istoriei Macedoniei, dedicându-și activitatea sa științifică de zeci de ani problemelor trecutului acestei regiuni a Peninsulei balcanice. În afară de renumitele sale lucrări despre istoria Arhiepiscopiei de Ohrida și despre istoria Tesalonicului, în ultimul timp au apărut în Bulgaria sub semnătura d-lui Snegarov două volume de istorie bisericească, închinată trecutului eparhiei de Skopie, unul dintre cel mai de seamă centru politic și spiritual al Macedoniei.

Lucrarea de față este al doilea volum al acestei opere, primul fiind publicat în Anuarul Facultății de Teologie din Sofia, în anul 1938. Nu avem la îndemână decât volumul doi, care tratează istoria eparhiei de Skopie după căderea ei sub dominația politică a Turciei (an. 1392). Între anii 1392—1557 eparhia Scopiei este supusă jurisdicției Arhiepiscopiei de Ohrida. În anul 1557 este reînființată Arhiepiscopia de Ipec, iar eparhia Skopiei trece sub jurisdicția ei. La 1766 Arhiepiscopia de Ipec este desființată și atunci toate eparhiile ei trec sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice. Astfel eparhia Skopiei este supusă Patriarhiei ecumenice aproape un secol. După înființarea Exarhatului bulgar, printr'un plebiscit (prevăzut de art. 11 al Firmanului din 1872) populația locală își exprimă dorința de a face parte din Exarhat.

D-l Snegarov dispune de bogat material istoric, amănunțit cercetat și adâncit, ceace îi dă posibilitate să polemizeze cu istoricul sârb prof. R. Gruici, combătând susținerile acestuia înfățișate în lucrarea lui despre Patriarhia de Ipec (Scoplie 1935).

Adaosul de la sfârșitul volumului II cuprinde actele aflate în arhivele Patriarhiei ecumenice și cari privesc eparhia Skopiei.

S. S.

TEOLOGIA PRACTICĂ

34. GALINESCU G., Profesor, *Cântarea bisericească*, în revista *Mitropolia, Moldovei*, an. XVI (1940), pp. 137—152; 257—272; 409—424; 553—568; 617—632; 680—695; an. XVII (1941), pp. 14—28 și extras, Iași 1941.

Muzica noastră bisericească psaltică trece printr'o perioadă critică. Șirul ilustrațiilor cântăreți: Macarie, Anton Pann, Suceveanu, Ștefănaș Popescu, se pare că s'a întrerupt, iar muzica ortodoxă orientală începe să fie privită ca o artă a trecutului, cu colorit primitiv, fapt care a dat naștere la un curent de „modernizare”, simplificând-o și tăind-o până la denaturalizare. Ba ceva mai mult; S'a făcut loc la tot felul de păgubitoare înrâuri streine în cântarea corală bisericească.

Era firesc ca tendința aceasta să determine o reacțiune, dar ea nu s'a produs. Au fost într'adevăr, câțiva cari au atras atenția asupra primejdiei ce amenință muzica bisericească, dar glasul lor a răsunat în pustiu.

Tema acestui interesant studiu, precizată de autor la începutul *Introducerii* este aceasta: „cântarea bisericească, cum a fost și 'ndeosebi, cum este — cum ar trebui să fie, în țara noastră, mai ales, unde, precum se știe, contra acestei cântări străbune, îndătinată de milenii, s'au ivit curente adverse, păgubitoare: cântarea corală, din trecut și de acum, cum și o tendință nouă, de dată recentă, de simplificarea acestei cântări, de amputare mai bine zis, cu substrat gregorian-catolic”.

În afară de *Introducere*, subiectul este tratat în 7 capitole: I. *Definiția muzicii, în general*; II. *Cum s'a încheat cântarea creștină*; III. *Cum a fost primele forme de cântare creștină și unde s'au alcătuit?* IV. *Evoluția semeiografiei muzicii bisericești bizantine. Mahomedanismul*; V. *Cântarea gregoriană*; VI. *Care este situația cântării bisericești la noi Români?* și VII. *Concluzii, soluții*. La sfârșit, *Bibliografie*.

D. Prof. G. Galinescu, fost elev la seminarul „Veniamin” din Iași și student al Facultății de Teologie din București, competent deci în materie, ne-a făcut marea bucurie de a ne da un studiu erudit asupra muzicii noastre bisericești, cercetând toate problemele pe care ea le ridică în vremea noastră. Am dori ca cei în drept să nu treacă prea ușor peste cele relatate de d. Galinescu și să ia măsuri cât mai neîntârziat pentru îndreptarea psaltichiei pe făgașul ei tradițional.

T. M.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

35. COMAN JEAN, *Zalmoxis. Un grand problème gète*, extras din *Zalmoxis*. (Revue des études religieuses publiée sous la direction de Mircea Eliade, II, 1, 1939), București 1940, 34 pp.

Prin studiul de față d. Ioan Coman aduce o însemnată contribuție în cercetarea problemei atât de interesantă a religiei strămoșilor noștri Geți.

Se știe cum credințele religioase ale Geților și cu precădere credința lor în nemurirea sufletului a isbit curiozitatea totdeauna vie a vechilor Greci. Folosind toate mărturiile lui Herodot, „părintele istoriei”, mărturia admirativă a lui

Socrate redată de Platon, descrierile geografului Strabo, textele din Diodor, Jamblichus și împăratul Iulian, precum și contribuția învățaților ca Tomaschek, G. Kazarow, Rose, Clemen, Seure, P. Kretschmer, V. Pârvan, N. Iorga și alții, autorul ne dă posibilitatea să pătrundem mai bine trăsătura fundamentală a caracterului traco-get, care este înclinarea lui religioasă și etică.

„Geții cei nemuritori — Γέται οἱ ἀθανάτιζοντες — scrie Herodot, sunt cei mai viteji — ἀνδρηότατοι — și cei mai drepți dintre Traci” (p. 5).

Intr'un pasagiu din convorbirile lui Socrate, redat de Platon, un doctor trac, care lua parte la discuție, ne spune că Zalmoxis, zeul lor suprem, recomanda: „După cum nu trebuie să procedăm la vindecarea ochilor fără aceia a capului, nici la a capului fără aceia a corpului, tot așa nu trebuie să încercăm a vindeca capul fără a fi vindecat sufletul” (p. 7). Ideea fundamentală a religiei gete era credința în nemurirea sufletului. În legătură cu ea stă în mod organic legată ideea de Dumnezeu. Zalmoxis, după cum scrie Herodot, sau Zamolxis, după cum scrie Strabo, este unul și același nume pentru divinitatea supremă a Geților.

Altă denumire a lui Zalmoxis este Gebeleizis. Este discuțiune dacă aceste două denumiri, Zalmoxis—Gebeleizis, aparțineau la două straturi de populațiuni diferite care se amestecau pe teritoriul Geților, sau dacă n'ar fi decât calificativele puterii unei aceleiași divinități (p. 15). N. Iorga a recunoscut rădăcina numelui de Zalmoxis în numele orașelor gete Zaldapa, Salmydessos, Zelmissos și mai ales în numele de Abrosolmes, interpretul regelui Senthias (p. 16).

În tot cazul, în depărtatul său trecut, Zalmoxis a fost un personaj istoric și îndeplinea funcțiunea de rege, preot și profet. Făcea deci legătura între poporul său și divinitatea supremă.

Astfel, Diodor relatează după Hecaten din Abdera că după cum la Perși, Dumnezeu cel Bun a încredințat legile sale lui Zarathustra, tot așa la aceia cari se numesc Geții nemuritori, Vatra Comună (Ἑστία κοινή) a încredințat pe ale sale lui Zalmoxis, după cum la Evrei, Iao, numit Dumnezeu, a încredințat pe ale sale lui Moisi (p. 26). Se vede prin urmare din această mărturie, că în timpurile străvechi, Ἑστία κοινή, Vatra Comună, focul național, era divinitatea supremă a Geților. Cu timpul însă, Zalmoxis, persoană istorică, datorită operei sale religioase, sociale și legislative, a fost considerat cel mai mare dintre zeii Geților, ajungând să fie confundat cu însăși Vesta, divinitatea supremă.

În vremea lui Herodot faptul acesta era deja împlinit căci «părintele istoriei» notează că la Grecii Hellespontului și Pontului circula legenda că Zalmoxis a fost un om; el a fost servitorul lui Pythagora și al lui Mnesearh din Samos. Din partea sa Herodot nu crede această legendă adevărată și adaugă: „Eu cred însă că acest Zalmoxis a precedat cu mulți ani pe Pytagora” (p. 11).

De aceea, pe bună dreptate, autorul consideră legenda aceasta o fabricație „de prestigiu național” datorită Grecilor riverani ai Pontului Euxin dispuși să nege popoarelor barbare vecine orice elemente de cultură superioară (p. 11).

În timpurile imemorabile divinitatea supremă a Geților a avut un caracter chthonian. Atât Herodot cât și Strabo vorbesc despre locuința zeului Zalmoxis în grotă muntelui Kogaionon. Aceasta ne arată că Zalmoxis, înainte de divinizarea sa, a fost preotul și profetul zeului celui mai onorat la Geți. Cu timpul însă, când însuși Zalmoxis fu confundat cu divinitatea supremă, ea pierdu puțin câte puțin caracterul chthonian și căpătă o natură spirituală și cerească (p. 22). Grație unei evoluții lungi și depărtate în trecutul Geților, Zalmoxis deveni zeul înălțimilor și apoi al cerurilor și al spiritului (p. 34). Religia sa căpătă un caracter de înalt universalism necunoscut celorlalte popoare contemporane (p. 9).

Nu se poate preciza mai amănunțit în ce consta nemurirea sufletului, ideea centrală a religiei gete. Știm doar că sufletele mergeau după moarte în împărăția și tovărășia lui Zalmoxis. Geții nu cunoșteau nimic despre înviere. Dealtfel aceasta ar fi contrazis credința lor, fiindcă ar fi însemnat o reîntoarcere la viața corporală de care Geții credeau că se eliberează prin moarte (p. 33).

Astfel, la Geți, „noul născut, ne spune Herodot, este înconjurat de părinți cari îl plâng pentru soarta sa. Ei îl plâng pentru nenumăratele nenorociri pe care le va avea de trecut începând din momentul nașterii și comentează toate suferințele umane; dimpotrivă cel răposat este îngropat în mijlocul buneii dispoziții și a veseliei; mortul a scăpat de toate relele și de aici înainte va duce o existență cu totul fericită” (p. 6). Veselia și dansurile religioase care se mai păstrează la îngroparea morților în unele părți din Moldova nu este poate decât un îndepărtat ecou al acestui străvechi obicei get.

Cultul lui Zalmoxis, la început sângeros, deveni un spiritualism pur altoit pe doctrina nemuririi. Zalmoxis n'avea nici temple, nici statui. Deși din cinci în cinci ani, Geții îi trimeteau un sol, care trebuia să moară prin aruncare în vârful sulitelor, legătura cu el se făcea prin rugăciuni și meditații, prin premii de miere și lapte, prin dreptate, prin viață sobră și vegetariană, iar nu prin jertfe (p. 34).

Având o religie atât de înaltă și un cult atât de spiritual se înțelege cu ce fond religios aperceptiv îmbrățișară strămoșii noștri creștinismul. Daco-Geții trecură la creștinism cu convingerea că însuși Zalmoxis îi sfătuia (p. 34).

Semnalăm cu bucurie acest studiu prin care ni se dă posibilitatea să cunoaștem că elemente din religia Geților continuă și în spiritualitatea creștină poporului românesc.

I. P.

36. EPISCOPUL DIMITRIE (Harbin), Чудо Воскресения Христова (*Minunea Invierii lui Hristos*), în Православная Русь, an. XIII (1940), nr. 8, pp. 2—4.

E o schiță apologetică. În prima parte autorul analizează și combate ipotezele tăgăduitoare ale Invierii Domnului, pe care nimeni nu le mai susține; a furtului și a somnului letargic. În partea a doua a lucrării se analizează ipoteza a treia a vedeniilor femeilor-mironosițe și a apostolilor. Această ipoteză a susținut-o în veacul II, cunoscutul scriitor păgân Celsus, iar în veacul III Origen a combătut-o. În timpurile noi, această teorie a fost dezvoltată de italianul Martino.

Autorul combate ipoteza vedeniilor prin înseși mărturiile evangheliștilor, care arată atitudinea apostolilor în timpul Patimilor Domnului, apoi prudența și chiar îndoiala lor la cele dintâi vești despre Invierea Domnului. Trupul Domnului pe care l-a pipăit apostolul Toma, a fost un trup nou, iar Domnul nu l-a respins, ci însuși i-a spus să se încredințeze că El este. Strauss și școala lui, care își construiesc scepticismul lor pe contrazicerile aparente ale evangheliștilor, ca și Renan, nu rezolvă nimic.

Peste toate argumentele există o dogmă, o credință, o biruință „Hristos a Înviat”, pe care inima noastră a primit-o dela început cu bucurie, ca și apostolii în ziua Invierii, în Ierusalim.

D. I. B.

37. SAVIN IOAN, GH., *Creștinismul și gândirea contemporană*, București, Tip. Fântâna Darurilor, 1940, în 8-^o, 160 pp.

Operele de apologetică din secolul al XX-lea se adresează unui public care repetă adesea tragismul faustian; „Am studiat din fir în păr, filosofia, dreptul, medicina și vai, și teologia. Și acum iată-mă un biet nebun, tot așa de prost ca

și înainte". Schematismul dinamic — imaginea poetică a cuceririi științei după Bergson — are atât de multe trepte încât niciodată nu vom urca până la cea mai de sus pe care sunt scrise cu litere de foc cuvintele adevăr în gradul cel mai înalt. Perspectiva tragică a imposibilității de a găsi adevărul absolut, este o mare, o veșnică problemă a filosofiei. Dacă de fapt nu putem cunoaște adevărul și dacă toate eforturile noastre intelectuale cad în fața excesivei cenzure transcendente de care ne vorbește d-l Lucian Blaga, înseamnă că avem cel mai tragic destin, că e logic să ne dorim dispariția în neant, și să urcăm pe culmile disperării (ca să întrebuițăm o expresie a d-lui Emil Cioran). Din fericire putem cunoaște adevărul. Divinitatea ne-a descoperit adevărul mai presus de fire. Peste lumea creației s'a suprapus lumea grației. Un act de grație este și revelația, care ne descopere taina lumii fenomenale și a celei noumenale, sau în termeni bisericești taina lumii văzute și a celei nevăzute. Apologetica are menirea de a ne conduce cu ajutorul rațiunii, spre lumina revelației, de a împăca datele rațiunii cu datele științei, punând accentul pe valoarea religioasă. Printre apologeții de azi cel care e mai înarmat cu platoșa grea a filosofiei moderne, pe care o privește prin prisma teologiei, e desigur d-l Ioan Gh. Savin, după cum d-l Nichifor Crainic e poetul misterelor creștine și subtilul estetician care ne conduce spre frumosul sofianic, iar I. P. S. Sa Mitropolitul Irineu al Moldovei e apologetul erudit de școală teologică. După ce d-l Nichifor Crainic a publicat monumentală operă *Nostalgia Paradisului*, în care ne arată rolul creștinismului în istoria culturii universale, d-l Ioan Gh. Savin scrie o operă concepută din acelaș punct de vedere, în care ne lămurește asupra raporturilor dintre religie și filosofia modernă. D-l Savin e optimist ca și Henry Massis și Nicolae Berdiaeff, crezând că ne apropiem de o epocă de renaștere religioasă. Ideia unui nou ev mediu a lui Berdiaeff, o găsim și în enciclica *Summi Pontificatus* a Papei Pius XII. Studiind problema raporturilor dintre creștinism și gândirea modernă (prin gândire înțelege și filosofie și știință și politică și concepția despre viață) autorul expune obiectiv și privește critic toate problemele cugetării moderne în legătură cu creștinismul. Iată capitolele :

I. *Creștinismul și gândirea contemporană*. Pozitivismul și o anumită sociologie voiau să decreteze religia drept o copilărie a spiritului uman sau un fenomen social. Ambele încercări încep a fi trecute în seria fenomenelor pe cari le înregistrează doar istoria gândirii. Tot împotriva religiei se ridică și o anumită filosofie, dar filosofia ca atare nu e împotriva religiei. Hegel spunea că orice metafizică duce fatal către religie și orice filosofie termină prin a fi religie, dacă are un anumit curaj metafizic. Areopagul filosofilor de la Praga a reintegrat religia în drepturile ei, combătând subiectivizarea absolutului. După ce vorbește despre raporturile religiei cu filosofia modernă, trece la capitolul ce ne pare ireconciliabil — *religia și știința modernă*. Conflictul pare a se ivi odată cu Renașterea, prin formularea teoriei heliocentriste, fiindcă se credea că creștinismul e strâns legat de concepția geocentrică. Iată o eroare dintre cele mai mari. Concepția heliocentrică este formulată de un preot, Copernicus. Geocentrismul era formulat de concepția aristotelico-ptolemaică și s'a păstrat în creștinism, ca o reminiscență aristotelică. Expune cu aceeași claritate și teoriile evoluționiste și concepția modernă despre materie. Pe măsură ce știința progresează „misterele universului” cresc și se înmulțesc. Contrar logicii obișnuite, necunoscutul crește cu cât e mai mult studiat. Primul capitol se încheie cu vorba înțeleaptă a lui Bacon de Verulan: „Adevărata știință apropie de Dumnezeu”.

II) *Creștinismul și viața*. Kant spune undeva că în fața vieții „a trebuit

să suspende tot ceea ce clădise în numele științei, pentru a face loc adevărurilor credinței". Religia soluționează atât teoretic cât și practic problema vieții. Creștinismul nu este o negație a vieții, cum se spune adesea. Admite bucuriile vieții și tot ce e bun în viață. E adevărat că există un ascetism creștin foarte riguros, dar acest soi de viață duhovnicească e după chipul îngeresc, nu după cel omenesc, e sfat și nu poruncă.

III) *Indoeli și certitudini* Este o cuvântare rostită la radio, în Dumineca Tomei.

IV) *Dumnezeu și cunoașterea Lui*: Autorul ne introduce în marea și etern discutată problemă a posibilității de a cunoaște pe Dumnezeu. Combate cu mult succes agnosticismul. Teologia subtilă e animată de misticism și autorul încheie cu un sublim pasagiu din Fericitul Augustin. A întrebat fericitul inspirat — și marea și cerul și stelele și valurile și cele ale pământului și cele ale văzduhului, dacă ele pot fi Dumnezeu lui. Toate i-au răspuns în glas simfonic: Nu noi suntem Dumnezeul Tău, caută deasupra noastră. Și purtat deasupra științelor și a filosofiilor, ajunge la tronul cel mai presus de fire al Dumnezeirii.

V) *Ateismul militant*. În acest capitol autorul demonstrează că ateismul este o infirmitate psihică. Felix Le Dantec scrie că: „Sunt ateu, precum sunt breton; cum este cineva blond sau brun, fără să o fi voit”. Demonstrează că geniile mari ale omenirii, colonadele de granit ale progresului uman, au fost profund credincioși. Hașdeu spunea că la noi sunt atei cei cu 4 clase de liceu neterminate.

VI) *Creștinism și comunism*, este o sinteză critico-filosofică clară și concepției comuniste, dărâmand cu succes pretinsele „temeiuri științifice” ale comunismului, dialectica materiei, determinismul mecanic, teoria mobilelor (suprastructura și infrastructura, plus valoarea, conceptul de persoană și de societate). Comunismul și-a propus să distrugă creștinismul, fiindcă e dușmanul oricărei religii. Nu vede și nu vrea să vadă decât materie și numai materie. Au mai fost oameni și chiar state cari voiau să dovedească că nu există Dumnezeu și să distrugă religia... dar toate au fost opintiri zadarnice.

I. E. N.

38. SOLOVIEV VLADIMIR, *La justification du Bien — Essai de philosophie morale* — Traduit du russe par T. D. M. — in *Philosophie de l'Esprit* — collection dirigée par L. Lavelle et R. Le Senne — Aubier, Editions Montaigne, Paris, 1939; XXII + 509 pp. 75 frs.

După o îndelungată epocă, în care un puternic curent pozitivist, cu pretenții exagerate, contesta până și cele mai legitime rosturi ale gândirii filosofice, o întreprindere ca aceea încercată de d-nii Louis Lavelle și René Le Senne, prin editarea colecției *Philosophie de l'Esprit*, este o reacțiune foarte îndreptățită și binevenită. Inițiată în anul 1934 și condusă de acești doi reprezentanți de seamă ai gândirii franceze, de nuanță idealistă, această colecție își propune: „să contribuie la renașterea unei reflexii propriu filosofice” și misiunea morală „de a coordona toate eforturile gândirii și a le asigura concursul pentru a evita toate relele născute din parțialitate și pasiune și de a îngădui oricărui om să-și realizeze chemarea spirituală”. Lucrările originale și traduceri aparținând gânditorilor de frunte, din care

1. Dintre acestea, amintim: René Le Senne; *Obstacle et valeur*; L. Lavelle *La Présence Totale*; Idem, *De l'Acte*; Gabriel Marcel, *Etre et Avoir*; Nicolas Berdiaeff, *Cinq Méditations sur l'existence*; Martin Huber, *Je et Tu*; Max Scheler, *Le sens de la souffrance*; S. Kierkegaard, *Crainte et tremblement*; Simon Frank, *La connaissance et l'être*; Jean Nogues, *La signification du sensible*, etc.

au și apărut un număr de 17, marchează toate aceeași tendință idealistă...

Cu grija de a evita riscurile, pe care le-ar prezenta un idealism, care-ar acapara toate adeziunile noastre prin partea bună pe care o cuprinde, comună creștinismului sau numai acceptată de el, un creștin poate găsi în idealism un prețios aliat împotriva materialismului, confirmarea unor adevăruri creștine și, adesea, chiar, un fel de preambul al credinței.

În seria lucrărilor apărute în această valoroasă colecție, cea mai recentă și, pentru noi, de o mare valoare, este opera lui Vladimir Soloviev: *La justification du Bien*. Apărută în limba rusă în anii 1897—1898, această carte este tradusă acum pentru prima oară în limba franceză.

Date fiind însemnătatea concepției sale și necunoașterea ei la noi, socotim de folos să împărtășim cititorilor câteva din ideile esențiale cuprinse în *Justificarea Binelui*, cu scopul de a trezi interesul cuvenit și a determina citirea și studierea ei în întregime.

Obiectul acestei cărți este de a arăta binele în esența lui, adică binele ca fiind singura cale dreaptă și cu sens a vieții. În prefața ediției I-a, Soloviev se ocupă de sensul moral al vieții, combătând pesimismul, optimismul amoral, doctrina supunerii absolute la formele istorice ale vieții sociale și teoria care respinge cu totul aceste forme. În introducere, autorul tratează problema filosofiei morale ca știință, care nu depinde în întregime de religia pozitivă și este independentă de filosofia teoretică (epistemologie și metafizică). Filosofia morală nu-i decât un indicator sistematic al bunelor orientări pentru călătoria în viață.

În partea I-a a cărții, cea mai însemnată, Soloviev ne înfățișează, pe temeiul unor adânci cercetări psihologice, datele primordiale ale moralității. După el, rădăcinile naturale și psihologice ale moralității sunt trei: simțul pudoarei, simțul milei și simțul pietății. Simțul pudoarei, care nu există decât la oameni, exprimă raportul omului cu lumea materială, cu lumea inferioară și exigența de a stăpâni această lume. Fiindu-i rușine de manifestarea fundamentală a naturii sale animalice, omul probează că nu-i un simplu fenomen natural, ci că are o valoare proprie, independentă și supra-animală.

Mila, sentimentul simpatiei, exprimă raportul omului cu omul, cu lumea egală. Simțul milei este rădăcina psihologică individuală a relațiilor sociale juste; din acest simț se zămislește solidaritatea omului cu ceilalți oameni.

Sentimentul pietății, al reverenței, exprimă atitudinea omului față de principiul suprem, față de Dumnezeu, deci, față de lumea superioară. Acest element constituie rădăcina psihologică individuală a religiunii.

Aceste trei sentimente: al pudoarei, milei și pietății epuizează tot domeniul raporturilor morale posibile ale omului: față de ceea ce îi este inferior, egal și superior. Pudorea distinge pe om de speciile inferioare; mila îl apropie de egali săi; iar pietatea îi fixează o atitudine justă față de Dumnezeu, principiul superior. Principiul ascetic, rezultat din sentimentul pudoarei, stabilește primatul vieții spirituale asupra vieții fizice. Dreptatea și clemența derivă, deopotrivă, din milă. Pietatea față de Tatăl Cereșc este unită cu iubirea filială.

Aceste trei sentimente sunt solidare. Soloviev critică moralele, care se întemeiază numai pe unul sau două din aceste sentimente, ca fiind unilaterale și insuficiente. Astfel, morala bazată numai pe pudoare este o morală ascetică, care nu-i, desigur, greșită, dar nu-i deplină. Ascetul poate fi un egoist și un orgolios, Prin urmare, morala ascetică trebuie întregită cu morala milei, a altruismului, a iubirii. La rândul ei, morala, fondată pe sentimentul milei, nu este nici ea sufi-

cientă. A iubi nu-i deajuns. Mai trebuie să știi și cum să iubești. Iubirea nu-i justificată și desăvârșită decât atunci când vezi în cel iubit un principiu superior naturii de om, ceva veșnic și divin. Mila nu-i perfectă și rodnică decât aliată cu pietatea. Legătura dintre morală și religie este, deci, pentru Soloviev, indisolubilă

Analiza acestor trei elemente ale moralității, care constituie bazele morale în natura umană, conduce pe autor la deducerea întregii morale.

Soloviev știe să ferească concepția sa de eventuale interpretări false. El preîntâmpină toate obiecțiunile și le împrăștie printr'o logică strânsă. Astfel, ascetismul nu-i îndreptat împotriva naturii materiale, ca atare, ci este numai o reacțiune a principiului spiritual față de natura materială cu tendințe uzurpatoare. Norma necesară, universală și moralmente obligatoare dedusă de aici, pe cale logică, este: viața fizică a omului trebuie subordonată vieții spirituale. Mila nu-i o simplă identificare cu semenul, ci recunoașterea valorii proprii, a dreptului la existență și la maximum de fericire a aproapelui. Dreptatea și clemența derivă din milă, fără a se opune între ele.

Germenul originar al religiei, rădăcina ei psihologică, este tendința normală a copiilor față de părinți, fondată pe o inegalitate care nu se reduce la dreptate și nici nu se deduce din milă. Acest raport religios față de părinți, ca față de o providență imediată, devine, cu timpul, mai complex, se spiritualizează, trece la venerarea părinților decedați până ajunge la adorarea lui Dumnezeu. Supunerea nu se exprimă imediat și direct față de Dumnezeu, ci la început, față de persoanele providențiale.

Un capitol este consacrat virtuților cardinale și teologale. Virtutea este, în genere, o atitudine dreaptă față de orice. Dar atitudinea justă nu-i egalitate, pentru că omul nu-i nici absolut superior, nici absolut inferior oricărui lucru.

Virtuțile nu sunt, în fond, de cât modalități de acțiune derivând din cele trei elemente fundamentale ale moralității amintite.

Aprecierea morală depinde de atitudinea corectă față de obiect și nu de calitatea psihologică a stărilor voluntare sau afective.

Virtuțile teologale au valoare numai în legătură cu alte date. Astfel, credința nu e virtute, de cât sub tripla condiție: a realității obiectului, a demnității obiectului și a unei relații demne de credință față de obiectul său real și demni. Credința, astfel înțeleasă, coincide cu pietatea. Cu speranța, lucrurile stau la fel.

Porunca pozitivă a iubirii e condiționată de porunca negativă „de a nu iubi lumea și nimic din ce este în lume”, principiul ascetismului. Iubirea lui Dumnezeu coincide cu pietatea, iar a aproapelui cu mila. Prin urmare, iubirea nu-i o virtute, ci expresia decisivă a tuturor exigențelor fundamentale ale moralității în cele trei aspecte necesare relațiilor față de ceea ce este superior, inferior și egal. Intr'un cuvânt, totul se reduce la cele trei elemente primordiale sau se deduce din ele. A doua parte a cărții poartă titlul „*Binele vine de la Dumnezeu*”. Divinitatea este dată omului în sentimentul religios ca fiind realizarea desăvârșită a binelui suprem. Existența lui Dumnezeu nu-i o concluzie scoasă din sentimentul religios, din experiența religioasă, ci ea este chiar conținutul imediat al acestei experiențe, fapt care-o pune la adăpost de orice tăgadă.

Analiza raportului dat dintre Dumnezeu și om descoperă: a) diferența dintre Dumnezeu și om („țărâna în om”), b) conexiunea lor ideală („chipul lui Dumnezeu în om”) și c) conexiunea lor reală („asemănarea lui Dumnezeu în noi”),

Atitudinea religioasă deplină este alcătuită, logic, din trei categorii morale: imperfecțiunea din noi, perfecțiunea lui Dumnezeu și perfecționarea vieții noastre.

Scopul vieții este perfecționarea și divinizarea omului, iar scopul omului divinizarea lumii întregi. Ultimul scop al istoriei lumii „omul - Dumnezeu” este în curs de realizare. Omenirea se perfecționează, se divinizează, repetând minunea Întrupării Domnului. Întruparea Cuvântului se face în trupul întreg al omenirii, în Biserica universală. Fără Dumnezeu, unirea oamenilor nu-i posibilă. Asupra *Teandriei*, cheia de boltă a sistemului său de filosofie creștină, Soloviev a publicat o serie de 15 conferințe, iar privitor la unirea tuturor Bisericilor într'una singură, a scris *La Russie et l'Eglise universelle*.

În partea III-a, intitulată *Binele în cursul istoriei omenirii*, Soloviev tratează diferitele probleme de morală practică. În capitolul *Persoană și societate*, face parte justă ambelor realități, subliniind mai ales adevărul că fiecare grup social n'are decât un drept relativ și condițional asupra ființei umane. Critică universalismul negativ al Budismului și universalismul unilateral al Platonismului. Singur creștinismul a putut ajunge la un universalism pozitiv, integral și perfect (c. II).

S. combate subiectivismul abstract în moralitate și afirmă exigența unei moralități organizate. Dar societatea n'are drept la supunerea individului decât cu condiția ca ea însăși să se supună binelui moral (c. III).

Problema economică este, pentru S., o problemă morală. Adevărata ei soluție este dedusă din raportul moral dintre om și natura materială și este condiționată de o atitudine morală față de oameni și față de Dumnezeu. Societatea are dreptul și datoria de a interveni în soluționarea justă a problemei economice, asigurând dreptul omului la o viață demnă printr'un salariu suficient (c. VIII).

Temeiul dreptului rezidă în moralitate. Dreptul nu-i decât exigența prin constrângere a realizării unui minimum de bine — Libertatea personală, cerută de moralitate, nu-i posibilă decât într'o societate, care să armonizeze libertățile tuturor prin sistemul său juridic. Iar această organizare juridică a omenirii trebuie să fie dependentă de moralitate.

Soloviev combate teoria nerezistenței la rău, profesată de Tolstoi, ca fiind o interpretare individualistă și falsă a moralei creștine și pentru că duce, consecvent, la un fel de anarhism pasiv. Datoria creștinului este de a rezista răului, de a face efortul să participe la crearea și transfigurarea culturii, pentru a conlucra, astfel, la orientarea întregii omeniri spre scopul ei ultim.

În principiu, războiul este o anomalie, un rău. Dar, atâta vreme cât principiul creștin nu este acceptat în întregime de conștiința umană, războaiele rămân inevitabile și pot fi, în anumite condiții, un rău mai mic, sau un bine relativ. Independența statelor naționale, dezvoltarea relațiilor internaționale și răspândirea reală a unei singure culturi europene sunt bunuri dobândite prin războaie.

Afirmația lui S. că pacea exterioară nu-i încă adevăratul bine și că nu devine un bine decât dacă este întovărășită de regenerarea lăuntrică (morală) a omenirii este justă și conformă cu morala creștină, care stabilește primatul binelui moral asupra binelui fizic. În ultimul capitol, *Organizarea morală a omenirii în ansamblul său*, Soloviev se ocupă de misiunea Familiei, Statului și Bisericii ca organe ajutând omenirea să se apropie de perfecțiune. Aici autorul definește magistral rolul Bisericii. Singura învinuire, care i se poate aduce, este admiterea primatului papal, ca singurul mijloc de unire a Bisericilor. Această simpatie pentru catolicism manifestată și în alte cărți, n'a mers, însă, niciodată până la trecerea lui la catolicism, căruia i-a criticat adesea defectele. Ea este explicabilă prin dorința lui arzătoare de unire a Bisericilor.

Concepția morală a lui Soloviev cuprinsă în această carte și înfățișată

sumar de noi, de și a fost acuzată de unii ruși că n'ar fi decât o transpunere a scolastice în ortodoxie, pare, în general, dimpotrivă, un sistem de filosofie morală creștină, de puternică nuanță ortodoxă și originală. Remarcăm, mai ales, partea I-a, tratând despre *Binele în natura umană*, care rămâne ca una din cele mai izbutite încercări ale gândirii aplicate la descifrarea elementelor primordiale ale moralității din sufletul omului. Varietatea problemelor, originalitatea răspunsurilor, limba simplă și elegantă, logica impecabilă, adâncimea gândirii și metoda sistematică, însușirii de seamă ale cărții, ca și bogăția și preciziunea cunoștințelor teologice, filosofice, istorice, etc., plasează pe S. la înălțimea celor mai mari gânditori.

Invinuirile, care i s'ar putea aduce lui Soloviev, nu vor isbuti să întunece strălucirea meritelor sale netăgăduite, pe care și le-a dobândit în domeniul gândirii adânci, logice și luminoase, ca și în adâncirea, lămurirea și justificarea multor probleme ale gândirii creștine. Mai mult chiar. Intrucât, ca fost student al academiei de teologie, atacă și probleme de teologie și ține să le sprijine pe temeuri biblice și patristice, cărora le acordă o mare importanță, Soloviev poate fi socotit ca un mare teolog. În orice caz, serviciul pe care-l aduce gândirii creștine este considerabil. Așa se și explică preferința gânditorilor și teologilor ruși de a-l cita adesea ca pe o mare autoritate.

Pentru noi, teologii români, care-l cunoaștem atât de puțin, pe Soloviev, rducerea uneia din cele mai însemnate cărți ale lui într'o limbă accesibilă constituie o însemnată contribuție la cunoașterea problemelor de filosofie morală, privite prin prisma unui ortodox rus cu o gândire genială.

C. C. P.

CRONICA INTERNĂ

Telegrame de felicitare — Iată textul telegramelor de bună urare trimise anul acesta cu prilejul Sf. Sărbători ale Paștelui de Î. P. S. Patriarh Nicodim M. S. Regelui Mihai I și M. S. Reginei Mame Elena, și răspunsurile primite din partea MM. SS. Lor.

Majestății Sale Regelui Mihai I.

În aceste sfinte zile ne-am rugat călduros lui Dumnezeu pentru pacea a toată lumea, sub aripele căria România să propășească în hotarele sale etnice, iar Majestatea Voastră să aibă domnie rodnică și glorioasă, pentru fericirea întregului popor românesc. „Hristos a înviat!“.

† NICODIM
Patriarhul României

I. P. S. S. Nicodim Patriarhul României.

Vă mulțumesc din suflet pentru bunele urări și vă zic : „Adevărat a înviat“.

MIHAI R.

Majestății Sale Reginei Elena

De sfânta zi a învierii Domnului și de ziua nașterii Majestății Voastre, Vă prezentăm cele mai călduroase urări de mulți ani și Vă zicem din toată inima : „Hristos a înviat!“.

† NICODIM
Patriarhul României

I. P. S. S. Nicodim Patriarhul României.

Mulțumind pentru bunele urări Vă răspund din toată inima „Adevărat a înviat“.

ELENA

Telegrama de felicitări a I. P. S. Patriarh și răspunsul d-lui general Ion Antonescu. — I. P. S. Patriarh Nicodim a trimis d-lui general Ion Antonescu, Conducătorul Statului, următoarea telegramă :

D-lui General Ion Antonescu conducătorul Statului,

De sfânta și marea sărbătoare a Invierii Domnului Vă salutăm cu creștineasca salutare : Hristos a înviat ! și Vă dorim din inimă să vedeți înviate toate drepturile neamului nostru românesc cele pentru întregirea lui în hotarele sale etnice, ca încoronare minunată a marelor străduințe ale Domniei-Voastre.

† NICODIM
Patriarhul României

Iată și răspunsul d-lui general Antonescu :

Înalt Prea Sfințitului Nicodim Patriarhul României,
București.

Vă mulțumesc Înalt Prea Sfințite pentru urările pe care ați binevoit să mi le faceți. Gândurile Înalt Prea Sfinției Voastre sunt săpate adânc în inima mea.

Suferințele Domnului ne dau curajul să suportăm suferințele care s'au abătut asupra poporului român, iar Invierea Domnului ne dă speranța zilei de mâine, pe care o vom făuri cu credință, cu cinste și hotărîre.

La creștinescul „Hristos a înviat”, Vă răspund Înalt Prea Sfințite, cu întregul meu suflet și întreaga mea credință : „Adevărat a înviat”.

General ION ANTONESCU

Investitura nouilor chiriari. După o zăbovire de nouă luni, pricinuită de împrejurările grele abătute asupra neamului nostru, în ziua de 13 Martie a. c. s'a făcut la palatul regal din București investitura nouilor chiriari ai Bisericii noastre aleși în Iunie 1940, adică : a Prea Sfințitului Episcop Tit Simedrea al Hotinului în scaunul de mitropolit al Bucovinii, a Prea Sfințitului Grigore Leu al Argeșului în scaunul de episcop al Hușilor și a Prea Sfințitului Dr. Vasile Lăzărescu al Caransebeșului în scaunul nou înființatei episcopii a Timișoarei.

Potrivit datinei, în dimineața zilei de 13 a. c. s'a săvârșit mai întâiu slujba sfinte Liturghii în biserica Patriarhiei de către un sobor de preoți și diaconi având în frunte pe P. S. Arhiereu vicar Veniamin P. Ploșteanu, de față fiind și noii chiriari.

După terminarea sfinte slujbe I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei și PP. SS. Episcopi Grigore al Hușilor și Vasile al Timișoarei au trecut în palatul patriarhal ca să se îmbrace cu mantiile și astfel să meargă în obișnuitul alaiu la palatul regal spre a primi din mâna Majestății Sale Regelui Mihai I cârja păstorească și legiuita investitură. Către orele 11,30 alaiul a pornit de la Sfânta Patriarhie având în frunte pe d. Prefect al Poliției Capitalei, pe Protopopii Capitalei și două plotoane de cavalerie. Urmau apoi trăsurile regale în care se aflau : I. P. S. Patriarh Nicodim împreună cu I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii, I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei împreună cu P. S. Episcop Grigore al Hușilor și I. P. Mitropolit Nicolae al Ardealului împreună cu P. S. Episcop Vasile al Timișoarei. La urmă veneau alte două plotoane de cavalerie.

La sosirea în curtea palatului regal ostașii din gardă au prezentat armele, iar fanfara a cântat rugăciunea. Înalții prelații au coborât din trăsură și au fost conduși de curteni pe scara voevozilor spre sala tronului unde se aflau adunați : Casa civilă și militară a Majestății Sale Regelui, Guvernul Țării în frunte cu Domnul General Ion Antonescu Conducătorul Statului și Președintele Consiliului de Miniștrii, PP. SS. Membrii ai Sfântului Sinod, Primul Președinte, Președinții Secțiilor și Procurorul General de la Curtea de Casație, Șeful Marelui Stat Major, Comandantul Militar al Capitalei, Președintele Academiei Române, Primarii Municipiilor București și Timișoara și Primarul Orașului Suceava ; Rectorii Universităților și Școlilor Politehnice din București, Profesorii Facultății de teologie din București, Înalții Dregători ai Statului, Căpeteniile Instituțiilor publice, Directorul Sfântului Sinod, Consilierii patriarhali și Consilierii Referenți de la Mitropolia Bucovinei și Episcopii de Huși și Timișoara.

La ora 12 Majestatea Sa Regele a intrat în sala tronului după care I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei și PP. SS. Episcopi Grigorie al Hușilor și Vasile al Timișoarei au fost conduși înlăuntru, cu ceremonialul obișnuit, în timp ce corul Patriarhiei cânta Alliluia. Marele maestru de ceremonii al Curții regale a prezentat Majestății Sale Regelui pe noii chiriarhi. Apoi d-l General Radu Rosetti Ministrul Educației Naționale, Instrucțiunii, Cultelor și Artelor a cetit diplomele de investitură.

Înalt Prea Sfințitul Nicodim Patriarhul României a dat Majestății Sale Regelui cărja arhipăstorească a Mitropoliei Bucovinei, iar Majestatea Sa Regele luându-o a înmănat-o I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei, adresându-i următoarele cuvinte : *Iți încredințez cărja Mitropoliei Bucovinei, ca să păstorești această Eparhie cu frica lui Dumnezeu și cu credință către Țară și Tron.*

Apoi Majestatea Sa Regele luând cărja episcopiei Hușilor din din mâna I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei a încredințat-o P. S. Episcop Grigore Leu. Cârja nou înființatei episcopii a Timișoarei a fost dată Majestății Sale Regelui de către I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, iar Majestatea Sa a înmănat-o P. S. Episcop Vasile Lăzărescu, adresându-i același îndemn ca să păstorească noua eparhie cu frica lui Dumnezeu și cu credință față de Țară și Rege.

După înmânarea cârjelor cel dintâiu cuvânt de mulțămire pentru investitură a fost rostit de I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei, având următorul cuprins :

Sire,

Lucrarea duhovnicească ce am desfășurat timp de patru ani și jumătate ca episcop în eparhia Hotinului, m'a învățat să cunosc că slujba de episcop al Bisericii lui Hristos nu este lucru ușor.

De aceea adâncă și respectoasă recunoștința ce-mi stăpânește sufletul primind din augustele mâini ale Majestății Voastre toiagul arhipăstoresc al îndoliatei Mitropolii a Bucovinei, se umbrește de o abia stăpânită sfială și grijă, la gândul că poate nu voiu putea răspunde cum se cuvine chemării lui Dumnezeu și nădejdiilor nației și ale Majestății Voastre.

Că vrednicia de a porni iarăși misiunea de mântuire și de propovădanie creștină într'o eparhie pe jumătate robită, cu alt peisagiu sufletesc și cu alte probleme pastorale, în mitropolia Bucovinei, îmi dau seama că pe cât este de cinstită și de însemnată, este cel puțin tot pe atât de grea și de plină de răspunderi.

Mai cu seamă în aceste vremuri cumplit de turburi și nestatornice, când răspunderilor obișnuite se adaugă nu numai greutatea necazurilor ce ne bântue, nu numai greutatea relelor ce amenință, ci și grija zilei de mâine, a povățui duhovnicește poporul este o sarcină cum nu se poate mai gingașă. Dar de nu ar fi încredere în chemarea ce vine de la mai marele păstorilor, de la Domnul și Mântuitorul Iisus Hristos, a cărui binecuvântare s'a revărsat din belșug peste păstorii duhovnicești ce și-au cinstit vlădicia, au slujit bine Bisericii și Neamului și de nu ar fi nădejde în ajutorul ce vine de sus, de la Părintele luminilor, cine ar cuteza în aceste vajnice timpuri să ia loc printre cârmuitorii de suflete fără să nu se cutremure.

Sprijinit pe o astfel de nădejde și însuflețit de o asemenea încredere, apoi povățuit de marea putere a predaniei străbune și însuflețindu-mă din gândurile și faptele marilor vlădici înaintași, al căror nume umplu istoria Bisericii bucovinene, cutez să primesc cu smerită recunoștință această cârje arhiepiscopală, pe care mi-o hărăzește bunăvoința Majestății Voastre, cu nădejdea că voiu putea face dovada recunoștinței mele lucrând pentru mântuirea credincioșilor din Bucovina în așa fel, încât să pot ajunge cu ajutorul lui Dumnezeu a fi un păstor vrednic de nădejdea, cu care Biserica și neamul m'a ales în acest cinstit scaun arhiepiscopal.

*Să trăiți Sire! Trăiască Majestatea Sa Regina Mamă Elena!
Trăiască nația și patria română!*

După ce I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei a sfârșit cuvântarea, P. S. Episcop Grigorie al Hușilor a grăit următoarele:

Sire,

Rânduit-a Domnul ca după vechile datini creștinești și românești să fiu unul din cei dintâi episcopi care să mă prezint înaintea Prea Înălțatului și Noului nostru Rege, spre a primi toiagul arhipăstoresc în vremuri cu grele răspunderi.

Ales fiind ca episcop al Hușilor cu smerenie primesc din mâna Majestății Voastre cârja arhipăstoriei, cu rostul de a fi straje de veghe la Prut, întărind sufletele pentru refacerea morală și reîntregirea teritorială a României.

Mă rog lui Dumnezeu să-mi dăruiască înțelepciunea de a înțelege că numai „cel ce va face și va învăța acela mare se va chema“.

Sire,

Pregătirea școlărească și în deosebi slujirile ca preot la altar și ca învățător la catedră, îmi dau temeinicia de a înfrunta toate valurile vieții. Luptând până la jertfă pentru întărirea Bisericii și izbăvirea neamului, am căutat să pătrunđ cât mai temeinic rosturile sociale prin prisma înțelepciunii biblice. Icoana îndrumătoare și izbăvitoare mi-a fost Domnul Iisus Hristos, ai cărui urmași pe pământ suntem. Mulțimea Sfințelor monumente ce binecuvintează Moldova, unde am slujit ca arhieru vicar și în deosebi minunata mânăstire de la Argeș, unde am arhipăstorit ca episcop, mi-au arătat ce am fost, ce suntem și ce trebuie să fim. Nu se putea să nu mă cutremure contrastul cu caracteristica evanghelică: „pomul după roade se cunoaște“. Deviza-mi este să stau la straja mea cu dragostea de părinte până la jertfă. Sprijinindu-mă pe cârja încredințată, cu simbolismul ce-l reprezintă, am străbătut munți, văi, câmpii, vara și iarna, căutând oile cele rătăcite pentru a le aduce în staulul izbăvirii. M'am îngrijit cu multă trudă ca slujirea păstorilor și traiul păstoriților să îndeplinească cerința evanghelică și a vremurilor. Veghind părintește, m'am străduit ca preoții să slujească cu dragoste credincioșilor, ca să-i înțeleptească. Le-am răscolit adâncurile sufletești pentru a se convinge de vremurile ce le trăim și răspunderile ce le avem. Am urmărit apoi temeinicia sufletească a credincioșilor, în totalitatea traiului lor creștinesc și gospodăresc, convingându-i că: „Numai cine caută împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, toate celelalte i se adaugă“.

Sire,

Dumnezeu a rânduit să-mi plătesc tributul și în acele părți unde întâia dată am văzut lumina zilei, fiind, de acum, straje la Prutul ajuns momentan iarăși graniță. Iar Majestatea Voastră, inves-

tindu-mă cu puterea cârjei episcopale, îmi înoși, ca pe ale vulturului, tinerețile, însuflându-mă cu entuziasmul vârstei ce vă caracterizează. Plec întărit și entuziasmat de tinerețea și binecuvântata domnie a Majestății Voastre, să păstoresc frumoasele și mănoasele coline unde m'am născut, întărind sufletele cu ruga și cântarea potrivită vremurilor și împrejurărilor : „Cu noi este Dumnezeu, înțelegeți neamuri și vă plecați, căci cu noi este Dumnezeu“.

Figurile reprezentative ale marilor înaintași : Dosoftei stihuitorul de psalmi, Inochentie ctitorul Catedralei de azi, greu încercată de cutremur, Mitrofan tipograful bibliei lui Șerban, Veniamin și Melchisedec mari cărturari și organizatori, etc., îmi vor fi lumină. Mă voi strădui, după exemplul lor, să refac viața creștină. Imi revine în deosebi greaua sarcină de a insufla pârghia izbăvitoare a nădejdei restaurând bisericile și mănăstirile ruinate în acele părți, cum nu s'a mai întâmplat în alte eparhii. Voiu păstori cu aceeași dragoste și severitate părintească, întru adevăr și dreptate, urmărind viitorul binecuvântat. Nu voiu da odihnă genelor mele, cercetând, alinând, îndrumând și povățuind, pe cei bătrâni ca pe niște frați, pe cei tineri ca pe niște fii întru Domnul. Trebuie să fim cu privigherea de zi și noapte la sfintele Altare acum mai mult ca oricând. Trebuie deasemenea să pătrundem cu înțelepciune adâncul cuvintelor Sf. Apostol Pavel : „Chiar când stai ia aminte să nu cazi“. Trebuie să răscumpărăm vremea căci zilele grele sunt. Ruga de seară și de dimineață îmi este : „Doamne mântuește pe Rege și ne auzi pre noi în orice zi te vom chema“.

Binecuvântarea Domnului să se reverse asupra Țării și neamului nostru. Dumnezeu să vegheze asupra noastră în aceste vremuri grele și pline de primejdii, izbăvindu-ne de foc, de sabie, de cutremur, de venire asupra-ne a altor neamuri și de războiul cel dintre noi.

Iar Majestății Voastre, Dumnezeu să vă hărăzească o domnie pașnică și glorioasă întru mulți ani, ca neamul românesc unit în granițele lui firești, să petreacă viață liniștită întru bună credință cu nădejdea și dragostea izbânditoare.

Să trăiți Majestate, sănătos, încoronat de gloria străbună, cu Augustă Voastră Mamă, Majestatea Sa Regina Elena.

Să trăiască Domnul General Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român,

Să trăiască patria reîntregită cât soarele ceresc.

Iar P. S. Episcop Vasile al Timișoarei a rostit această cuvântare :

Sire,

Conștient, pe deplin, de importanța bisericească, religios-culturală, socială și, în același timp și mai cu osebire, națională a episcopiei, ctitorită pentru orașul Timișoara și pentru această regiune de graniță a Țării, care este nord-vestul Banatului. Vă făgăduesc solemn că îmi voi da toată silința și îmi voi pune în cumpănă tot ce am mai bun în sufletul meu, spre a face din această episcopie ceea ce s'a intenționat să se dea Banatului prin înființarea ei.

Și nădăjduesc, Sire, că având ajutorul harnic al Tatălui nostru din ceruri sub binecuvântata oblăduire a Majestății Voastre și prin împreună lucrarea fraților mei întru Domnul, episcopii din fruntea episcopiilor de pe granița de vest a Țării, vom izbuti să facem din episcopiile noastre tot atâtea fortărețe ale duhului creștin și românesc.

Copleșit de greutatea răspunderii și de sfințenia și măreția misiunii la care sunt chemat, cu smerenie îmi ridic ochii inimii spre Tatăl nostru Cel din ceruri, Dumnezeuul Milelor și al Îndurării și al Iubirii de oameni, rugându-L să întregească cu harul Său insuficiența puterilor mele, ca să-mi pot face slujba deplin spre lauda și mărirea Lui, spre slava sfintei noastre Biserici, spre binele și prosperitatea Neamului și a Țării noastre scumpe, cu atâtea jertfe întregită și azi atât de greu încercată și spre a putea aduce prin tot ceea ce voi izbuti să fac și Majestății Voastre curat prinos de înaltă cinstire, de nesfârșită drăgoste și neclintită credincioșie.

Să trăiți Sire. Trăiască Majestatea Sa Regina Mamă Elena. Trăiască scumpa noastră Românie și sfânta Biserică a strămoșilor noștri.

După cuvântările I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei și a PP. SS. Episcopi Grigorie al Hușilor și Vasile al Timișoarei, Majestatea Sa Regele Mihai I a rostit următorul răspuns, prin care îndeamnă pe noii investiți să lucreze astfel întru păstoria turmei cei cuvântătoare, în cât învățătura Mântuitorului Hristos să fie apă vie tămăduitoare de dureri și întăritoare de speranțe drepte în mijlocul poporului păstorit:

Inalt Prea Sfințite și Prea Sfințiți Părinți,

Țin să vă mulțumesc de la început pentru alesele cuvinte ce Mi-ați adresat azi, când potrivit datinei strămoșești și legilor țării, Vă întăresc în scaunele arhieresti, în care ați fost aleși prin voința lui Dumnezeu exprimată de glasul poporului binecredincios. Vă mulțumesc pentru făgăduințele cu care v'ați legat înaintea Tatălui Cereș și a Mea de a păstori eparhiile și turma ce vi s'a încredințat cu adevă-

rată frică de Dumnezeu și cu desăvârșită iubire de Patrie și de Neam.

Ne dăm seama cu toții că niciodată ca azi, când lumea întreagă se cutremură de freamătul urii și al patimilor, nu vom găsi un sprijin mai puternic pentru credința noastră în pacea cea dreaptă și în iubirea izbăvitoare de suflete și de neamuri, decât în învățătura Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Face-ți ca această învățătură să fie apă vie, tămăduitoare de dureri, întăritoare de speranțe drepte în mijlocul poporului păstorit.

Duceți această sfântă apă vie, mângâietoare de suflete și întăritoare de speranțe, pretutindeni unde datoriile de păstori vă chiamă de azi înainte. Ea este de sigur necesară acolo unde credincioșii îndură mai grele suferințe morale; ea este tot atât de necesară în noua ctitorie a eparhiei Timișoarei, care își așteaptă cu atâta nerăbdare păstorul rânduitor.

Inalt Prea Sfințite și Prea Sfințiți Părinți,

Plecând de aci la eparhiile Prea Sfinților Voastre, gândul și inima Mea și a celor din jurul Meu Vă însoțesc cu toată încrederea și dragostea pentru măreața operă creștinească și românească ce aveți de îndeplinit. Vă fac deci, cele mai călduroase urări de izbândă în această operă și rog pe cel Atotputernic să vă ajute și să vă binecuvinteze atât pe Prea Sfințiile Voastre cât și pe credincioșii eparhiilor ce vi s'au încredințat.

Inscăunarea Inalt Prea Sfințitului Tit la Mitropolia Bucovinei. — În ziua de 25 Martie a. c. s'a făcut în orașul Suceava înscăunarea I. P. S. Tit la Mitropolia Bucovinei. Inaltul păstor a sosit însoțit de I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei, de d. subsecretar de Stat Ioan Sandu și de părintele Gheorghe Vintilescu directorul Sf. Sinod, cu trenul până la stația Burdujeni, de unde au pornit în mașini, cu autoritățile locale, ce-i așteptau, spre orașul de reședință Suceava. Cortegiul era încadrat de două secții de motocicliști.

În Suceava au sosit la ora 6 dim., fiind primiți de către primarul orașului și un reprezentant al Mitropoliei cu pâine și sare în curtea bisericii Sf. Ioan.

La ora 9 au intrat în biserică, fiind primiți potrivit tradiției, după care s'a săvârșit sf. Liturghie.

La ora 11 s'a făcut instalarea I. P. S. Tit Simeonia de către I. P. S. Mitropolitul Irineu ca reprezentant al Sfântului Sinod și de către d. Ioan Sandu subsecretar de stat, ca reprezentant al Guvernului. Părintele Gheorghe Vintilescu a citit gramata Sf. Sinod de instalare canonică.

Au rostit cuvântări I. P. S. S. Irineu Mitropolitul Moldovei și d. Ioan Sandu subsecretar de Stat. A răspuns I. P. S. Mitropolit Tit.

Au mai luat parte la înscăunare d. comandant al garnizoanei cu ofițerii subalterni, autoritățile judecătorești, administrative, școlare și foarte mult popor.

După terminarea serviciului religios a defilat un detașament de ostași al trupelor din garnizoană.

La ora 13 la reședința Mitropoliei a fost un prânz.

Inscăunarea celui dintâiu episcop ortodox al Timișoarei. — Tot în ziua de 25 Martie a. c. a fost și solemnitatea înscăunării P. S. dr. Vasile Lăzărescu, cel dintâiu episcop al nou înființatei episcopii a Timișoarei.

Solemnitatea s'a desfășurat la catedrala din piața Asănești. Au fost de față reprezentanții armatei, în frunte cu d. general Dragalina și prefectul județului, primarul orașului, reprezentanții magistraturii, cultelor, autorităților și o delegație a episcopiei de Caransebeș. Ministerul Cultelor a fost reprezentat prin d. Emanoil Bucuța, secretar general, iar Sf. Patriarhie prin P. S. Arhieru vicar Emilian Antal.

La ora 9 dim. un sobor de preoți a întâmpinat în fața catedralei pe P. S. Vasile, însoțit de P. S. Emilian. Părintele Patrachie Turca, protoereul Timișoarei, a rostit o cuvântare, la care a răspuns P. S. Vasile, arătând că se bizue pe cler spre a-și duce la îndeplinire misiunea.

La ora 9 jum. a sosit și I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, însoțit de PP. SS. episcopi Nicolae al Oradiei și Andrei al Aradului. S'a oficiat sfânta liturghie în sobor cu vlădicii, răspunsurile fiind date de corul bisericii, condus de d. Grădinaru și corul „Craiu Nou”, condus de d. Surlașiu.

După terminarea liturghiei, d. Em. Bucuța a citit decretul regal, iar protoereul Scorobeț a citit gramata mitropolitană.

I. P. S. mitropolit Nicolae Bălan a rostit o impresionantă predică dezvoltând citatul biblic „Nu mă rușinez de Evanghelia lui Hristos, pentru că este puterea lui Dumnezeu”. A făcut legătura între morala de azi și Evanghelia, arătând că prin biserică vom înfrunta toate năpăstuirile. Biserica se simte obligată să îndeplinească aceeași misiune ca și în trecut. Pentru nimic în lume nu renunțăm la aspirațiile integrale ale neamului românesc.

A arătat apoi importanța acestei episcopii pentru a cărei înființare a luptat și marele ierarh Andrei Șaguna.

Adresându-se P. S. episcop Vasile, i-a spus : „Sunt convins că simți în inima frăției tale vibrând inimile tuturor și că vei păstori cu înțelepciune și blândețe“. S'a adresat apoi clerului și poporului bănățean ca să-și strângă rândurile în jurul episcopului.

P. S. Vasile Lăzărescu, noul episcop, într'o frumoasă cuvântare și-a înfățișat programul de păstorie spunând între altele :

„Astăzi se reintegrează ortodoxia românească din centrul Banatului în toate drepturile ei. De astăzi înainte episcopia va realiza coeziunea sufletească între Românii de la această graniță. După ce acum 22 de ani i s'a făcut Banatului dreptate națională, de și necompletă, astăzi i se face dreptate bisericească“. În continuare P. S. S. a arătat misiunea clerului ca factor de colaborare al episcopului și a făcut un impresionant apel către preoți și mireni, spre a-i da concursul în greaua misiune.

În încheiere, a mulțumit I. P. S. mitropolit și P. S. episcopi pentru că au luat parte la această solemnitate.

A urmat, la reședința episcopală, o recepție, la care reprezentanții tuturor cultelor, ai autorităților și armatei, au salutat pe noul episcop.

Moartea dascălului de psaltichie Nicolae Severeanu. În ziua de 9 Martie a. c., a încetat din viață la Buzău, bătrânul dascăl de psaltichie Nicolae Severeanu. Se născuse în anul 1868 în satul Flămânzi din județul Botoșani. Ucenicia desăvârșită întru ale muzichiei a făcut-o la Mitropolia din Iași cu vestitul dascăl și protopsalt Dimitriță Suceveanu, între anii 1881—1885. Cetitorii revistei noastre vor mai fi păstrând în minte, credem, amintirile din anii 1871—1885, publicate de Nicolae Severeanu în această revistă (an. LV (1937), pp. 713—717). De la Iași, unde a fost canonarh la Mitropolie, a venit la Buzău, și aici vreme de 30 de ani a fost protopsalt al Episcopiei și dascăl de psaltichie la Seminarul Chesarie Episcopul și la Școala de cântăreți bisericești din Buzău. A tipărit și câteva cărți de psaltichie, dintre care amintim : *Curs elementar de muzică orientală* ; *Liturghierul ritmic* ; *Irmologhionul-Catavasier* ; *Prohodul* ; *Anastasimatarul ritmic* (ed. II, Buzău 1938), precum și o *Colecțiune de cântece bătrânești și călugărești*.

Prin moartea lui Nicolae Severeanu muzica noastră psaltică pierde pe unul din bătrânii înfățișători și cunoscători ai frumuseților sale, și care muzică de și a făcut podoaba slujbelor noastre bisericești veacuri dearândul, este pe cale astăzi de a fi uitată sau chiar înlăturată.

Evreii de religie mozaică nu pot trece la alt rit. Monitorul oficial Nr. 68, din 21 Martie a. c. publică următorul decret:

Art. unic. — La finele art. 44 din legea pentru regimul general al cultelor, din 22 Aprilie 1928, se adaugă următorul alineat:

„Nu beneficiază de dispozițiunile cuprinse în acest articol persoanele aparținând cultului mozaic“.

Iată și raportul d-lui General Radu Rosetti ministrul instrucției, cultelor și artelor către d-l General Ion Antonescu Conducătorul Statului Român și Președinte al Consiliului de miniștri, pentru aprobarea acestor modificări.

„Ființa etnică a Neamului nostru trebuie ferită de amestecul cu sânge evreesc.

Evreii au astăzi posibilitatea ascunderii originii lor etnice, prin trecerea de la cultul mozaic la religiunile noastre naționale.

Spre a împiedeca aceste infiltrațiuni în comunitatea noastră națională, este necesară modificarea textului art. 44 din legea pentru regimul general al cultelor, în sensul că evreii de religie mozaică nu pot trece la niciun alt cult“.

Impărțirea premiilor absolvenților școalei de pictură bisericească. Joi 10 Aprilie la ora 12 dim., a avut loc la Sf. Patriarhie, în sala hărăzită lucrărilor de pictură bisericească, serbarea împărțirii premiilor acelor pictori cari s'au deosebit în râvnă și pricepere, după terminarea întâiului an de curs al școalei de pictură bisericească, de pe lângă Patriarhia Română.

Au luat parte: I. P. S. Patriarh Nicodim, d-nii I. Sandu, subsecretar de stat la culte și arte, P. S. Gherontie, episcopul Constanței, P. S. Veniamin Pocitan, dd. profesori: I. D. Ștefănescu, directorul școalei de pictură, maștrii Costin Petrescu și Verona, profesori, cari au fost „sufletul acestei școli“, cum i-a numit I. P. S. Patriarh Nicodim, pentru zelul ce au depus la îndrumarea ei; d. Dem. Ionescu-Berechet, arhitectul Patriarhiei, pp. cc. preoți: Petre Vintilescu, prof. univ., Al. Nicoreanu, Haralambie Popescu, Petru G. Savin, Gh. Vintilescu, Chiril Popescu, Const. Moisiu, Vasilovschi, Berariu, Marius Constantinescu, Protos. V. Vasilache, directorul cancelariei Mitropoliei, apoi protoerei Capitalei și ai eparhiei: Traian Costea, Al. Ionescu, I. Bucur, T. Rădulescu, Traian Vintilescu; pp. cc. preoți: dr. Marin Ionescu, Petru Șerpe, I. Florescu-Dâmbovița, Cernăianu, Antipa Florescu, Urseanu, Botez, E. Bărbulescu, Lupașcu, Iordănescu, Vasile Ionescu, G. Teodorescu, ș. a., elevele și elevii școalei și alți invitați.

D. prof. I. D. Ștefănescu a arătat rostul școlii pe care o conduce, sub protecția și înțelegerea I. P. S. Patriarh Nicodim.

D-na Călinescu și d. Marius Popescu, în numele pictorilor cari au urmat școala de perfecționare, au adus mulțumiri I. P. S. Patriarh, d-lui prof. I. D. Ștefănescu și tuturor profesorilor în cari au găsit adevărate suflete de creștini, au dat aripi talentului și i-au încurajat pe drumul acestei alese arte.

D. I. Sandu, subsecretarul de stat al cultelor și artelor, a spus între altele: școala aceasta se reîntoarce și reia tradiția credinței noastre. Este o cerință și o dorință a întregii Biserici și ea va da roade însutite, pentru că se trudește pentru păstrarea credinței.

I. P. S. Patriarh Nicodim a arătat că preoțimea românească a fost totdeauna zeloasă pentru ridicarea de locașuri mărețe, dar s'a îngrijit prea puțin de pictura ortodoxă. Această școală are scopul să deschidă o nouă epocă de înălțare a picturii bisericești și a împodobirii sfintelor locașuri cu icoane care să reprezinte tradiția ortodoxiei. I. P. S. Patriarh a mulțumit apoi d-lor profesori: I. D. Ștefănescu, maeștrilor Verona și Costin Petrescu pentru munca și dragostea ce au arătat în îndrumarea școlii.

La urmă au fost chemați, rând pe rând premianții: d-nii Marius Popescu, Călinescu, Năchescu, Mitescu, Bașa, maica Nifona, maica Iosefina, d. Băleanu, d-ra Dinu, d-ra Zotoviceanu, d. Panu și d. Călinescu.

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU

Moartea preotului Teodor Bălășel. Cu adâncă părere de rău vestim cetitorilor acestei reviste că vrednicul preot, Economul *Teodor Bălășel*, nu mai este între cei vii. Când am deschis Duminică dim. 9 Februarie ziarul *Curentul* am găsit un articol din Drăgășani, care vestea moartea sa. Cu multe amănunte și cu mari laude povestea lunga sa osteneală pe ogorul vieții bisericii și cetățenești în deobște.

Nu fusese decât preot în sat, în Ștefănești, Vâlcea și nu avea decât învățătura seminariului cu 4 clase. Cu toate acestea cât se luminase singur și ce muncă a fost în stare să desfășure! Cu așa de puține mijloace ale pregătirii din școală, a fost totuși în stare să se lumineze singur și să îplinească între ai săi lucrări prin care stă ca o stea luminoasă în mijlocul vieții sătești.

Răposatul preot Teodor Bălășel a fost un om rar. A rămas pildă pentru toți cei de seama sa, podoabă a preoțimii, bărbat cu care ne putem lăuda. N'a ieșit din căile preoției, în înțelesul cel mai larg și cel mai sănătos al ei, n'a bătut drumuri străine; dar pe singurul acesta ogor al preoției a secerat roade din cele mai

fericite, pentru care merită pomenit totdeauna ca bărbat de mare cinste a preoției românești.

Trăsătura lui a fost munca neîncetată pentru ridicarea vieții obștești. Era bătrân acum, trecuse de 70 de ani (născut la 1868) și-și ținea tot vechiul obicei de a mai înfăptui ceva.

Anul trecut, m'am trezit dela el cu un manuscript de 117 pagini împotriva beției, cu rugămintea de a-i face rost de tipărire în București. Acum mult mă doare că a trecut din această viață, iar dorul lui încă nu l-am putut împlini.

S'a ostenit cu condeiul, tipărind felurite cărți mai mari și mai mici, scriind în felurite reviste și culegând din popor povești și graiuri care zac în adâncimile neamului. Prin aceasta, s'a făcut cunoscut între bărbații care s'au ostenit pe același ogor și a ajuns să fie folosit și prețuit de condeiul lui N. Iorga.

Prin lucrările sale pentru ridicarea școalei, a ajuns să fie prețuit de fostul ministru Spiru Haret. Prin silințele sale a ridicat două biserici și două școale în parohia sa, a făcut să se înființeze bancă populară, cooperativă și alte așezăminte în folosul vieții obștești. Pentru toate acestea însă, nu se perdea în lucrări care să-l depărteze de preoția sa. Înainte de toate, răposatul se simțea preot și ca preot se ostenea pentru toate acestea.

În el trăia tocmai gândirea cea mai aleasă despre preoție. Îl vedea-i cu adevărat preotul care înțelege să scoată din preoția sa tot binele pe care-l poate revărsa asupra credincioșilor săi. Nu era streinul care se pierdea în altele, oricât de bune și acelea, ci era preotul care, cum spune Domnul Hristos, este *cărturarul învățat în împărăția cerurilor, asemenea omului stăpân al casei, care scoate din vistieria sa lucruri noi și vechi* (Matei 13, 52). Lucra și pentru obștea mirenilor, fiindcă aceia alcătuia păstoria sa, dar lucra și pentru tagma sa duhovnicească, silindu-se să înalțe cugețele și să întetească simțul de datorie al fraților săi preoți.

În scopul acesta, zeci de ani a stat cu condeiul în mână și întâlneam numele lui în fel de fel de reviste bisericesti. Mult a scris în revista *Cuvântul Adevărului* care ieșea în Râmnicul-Vâlcei pe vremea păstoriei Episcopului Atanasie 1897-1909 (fostul Mitropolit Primat) în Oltenia. Acesta îl prețuia mult și a cinstit pe răposatul preot cu multe podoabe ale preoției.

Pe un om îl cunoști nu numai prin ce lucrează în sânul obștii, ci și prin casa sa. În această privință, Preotul Bălășel era o măreață pildă. Casa lui era locuința unui om simțit, unui suflet cu rânduială, care și-a întocmit-o după nevoile și gustul omului cioplit.

Nu era casa bogată a omului de lux, care înțelege să adune și să-ți vrăjească ochii, dar era locuința îmbietoare a omului dela țară, care totuși știe să-ți arate întocmirile sătești în tot ce au ele mai viu, mai dulce și mai frumos. În casa lui de bârne, cu pereți de lut, dar lucrată cu mult meșteșug, sănătoasă, uscată și netezită frumos ca și casele de zid, aveai toată lărgimea și te simțeai atât de bine! Înăuntru însă, era înzestrată cu o mulțime de podoabe ale vieții de țară, care scot la iveală darurile și meșteșurile sătenilor noștri.

În această locuință, aveai toată frumusețea vieții de sat. Preotul sătesc înțelegea să aibă între ai săi viața țărănească în tot ce are ea mai frumos. Deacea scoarțele, ciopliturile, olăriile și zmălțuiturile vieții de țară erau podoabele care-ți mângâiau ochii în casa sa.

Dar omul nu se înfunda numai în ce-i dădea satul. Îi trebuiau și luminile vieții dela oraș. De aceia dela început te minunai văzând dealungul păreților intrării mari dulapuri pline de cărți. Era de mirat să găsești așa bibliotecă la un preot de sat, cu puțină învățătură din școală. Totuși o avea și se folosea de ea. Nu avea biblioteca numai ca o podoabă, ci ca o adevărată unealtă de lucru.

Îi trebuia s'o aibă, pentru că răposatul era un om viu, care se amesteca în multe chestiuni. Se nășteau discuțiuni în care oamenii nu sunt totdeauna de aceeași părere. Lui îi trebuia să-și dovedească negru pe alb vederile lui. Pentru aceasta avea nevoie să se folosească și de scrisul altora.

Condeiful său era aprig. Știa să se lupte cu ceice stăteau împotriva părerilor sale. De aceia una din cărțile lui se și numește *Polemici și Cronici*.

Preotul Teodor Bălășel cu adevărat a fost omul care s'a cunoscut că a trăit. Viața lui s'a revărsat în felurite laturi, încât prin aceasta a ajuns a fi foarte cunoscut. Îi întâlneai nume pe unde nu te așteptai. A fost preotul de sat care a trecut cu mult peste ce se închipuie a fi preotul de sat.

A dat dovadă că poți fi în slujbă mărunță, dar totuși să însemni cu mult peste ce-ți dă ea. Dacă este vorba de *Popa Tanda* din nuvela lui Slavici, trebuie să spunem că Preotul Bălășel a fost nu numai un Popa Tanda închipuit, ci în carne și oase. De aceia viața lui ar merita pusă ca pildă înaintea altora, pentru a se îmboldi la lucru frumos pe ogorul vieții pastorale. Într'o carte de Pastorală, n'ar fi un lucru greșit, dacă s'ar anina o povestire a vieții și a păstoriei sale.

Dacă lumea aude vorbe mai puțin ziditoare pe socoteala unor preoți, ca de pildă în vremea din urmă cu răscoala care a fost în țară, noi să scoatem înaintea ei un chip ca al preotului Teodor Bălășel, pentru că e chip de mare cinste, cu care ne putem lăuda. De aceia se cuvine să se vorbească mai mult despre el, pentru ca inimile să se înalțe, văzînd ce a putut fi și a face un preot de sat.

El a fost cu adevărat sluga bună și credincioasă din povestirea Evangheliei, despre care se poate spune că a meritat să fie pusă și peste mai multe decât a avut. Pilda nu trebuie lăsată să se șteargă, ci să fie des pomenită și folosită în școalele noastre bisericesti și în lumea preoților. Prin ea, vom acoperi multe din amărăciunile care ne vin de aiurea.

Arhim. SCRIBAN

Inaugurarea atelierului de obiecte bisericesti al Institutului Biblic. În ziua de 7 Aprilie 1941 a avut loc inaugurarea atelierului de obiecte bisericesti al Institutului Biblic, în localul Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române. La inaugurare au luat parte însuși Inițiatorul acestui nou așezământ, I. P. S. Patriarh Nicodim însoțit de PP. SS. Vicari Patriarhali, Preoții Consilieri Patriarhali, Membrii Comitetului de editură al Institutului biblic și alții.

Acest fapt nou de *rânduială bisericască* e deosebit de îmbucurător, întrucât e în spiritul vremii ca această „industrie” bisericască, practică până acum chiar în inima țării de diferiți indivizi de diferite națiuni și confesiuni, sau fără de nici o confesiune (până nu de mult și evreii vindeau cruci cu chipul Celui răstignit de străbunii lor), să se prefacă într'un atelier bisericesc, în capitala țării, cu lucrători pioși români și creștini.

Această lipsă, neînsemnată în aparență, a înțeles-o desăvârșit I. P. S. Patriarh Nicodim, care, împlinind-o acum, își leagă numele său pentru totdeauna de acest frumos început, contribuind cu încă un fapt pozitiv la opera sa, ca prim ierarh al Bisericii ortodoxe române.

Supravegherea atelierului o are P. S. Arhiepiscop Eugen Suceveanul, cunoscut ca bun administrator-gospodar, prin activitatea desfășurată până acum în calitate de Vicar al eparhiilor Hotinului și Bucovinei.

Lucrările atelierului se execută sub conducerea P. C. Protopiereu Silvestru Vatricu, refugiat din orașul Bălți, care este și primul muncitor efectiv al atelierului. Sf. sa a organizat un astfel de atelier și în orașul Bălți — cu îndrumarea tot a P. S. Eugen —,

care satisfăcea nu numai nevoile eparhiei Hotinului, ci executa comenzi și pentru alte eparhii din țară. Râvna pentru Casa Domnului a părintelui S. Vatricii este cunoscută. Biserica sa din orașul Bălți, ca și cele din circumscripția protoieriei sale erau adevărate podoabe. Este mai presus de orice adevăr că înfățișarea bisericii și a obiectelor sfinte înfățișează în aceeași măsură sufletul preotului bisericii. Este prima impresie pentru cunoașterea sufletului unui preot și prima notă pentru aprecierea activității lui pastorale. Se vede dintr'odată, de la intrare în biserică, dacă a meritat sau nu să fie hirotonit preot.

Devotamentul nemărginit cu care părintele Silvestru Vatricii i-a slujit pe cei doi ierarhi, sub cari a activat în eparhia reînființată a Hotinului, este înăscut în sufletul său: devotamentul către stăpân. Când s'a apucat de un lucru, l-a făcut complet. Cu același devotament slujește acum și Inalt Prea Sfințitului Patriarh Nicodim.

De aceia nădăjduim că atelierul de obiecte bisericesti cu secțiile ce se vor desvolta ulterior: pictură, poleit, etc., va contribui cu partea sa la strădania Institutului Biblic de creștinare a masselor, prin răspândirea de cruciuliți și iconițe în popor, începând cu copiii mici din școale, prin *auritul icoanelor pentru biserici și casele credincioșilor, prin auritul obiectelor bisericesti*, care vor fi admirate de preoți și credincioși.

Noi sântem bucuroși de înființarea atelierului de obiecte bisericesti, aici în București, unde acesta e necesar demult, mai mult decât în orice altă parte a țării. Fiindcă aceeași rânduială se poate întinde mai ușor de la centru spre margini, decât de la margini spre centru. E una dintre micile mângâeri pe care le pot avea pribegii nenorociți, că măcar unii din ei au ocupații serioare și folosesc cu ceva.

Pr. DIMITRIE I. BALAUR

CRONICA EXTERNĂ

BULGARIA

Date statistice. Direcțiunea generală bulgară a statisticii publice în buletinul ei anual următoarele date cu privire la situația Bisericii ortodoxe și a celorlalte culte din Bulgaria :

Populația totală a Țaratului bulgar în anul 1934 se ridică la 6.077.939 suflete. Majoritatea din ei sunt *bulgari-ortodocși* 5.128.890 (circa 84%). Celelalte confesiuni sunt reprezentate de o minoritate de străini, în afară de bulgari-mahomedani cunoscuți sub numele de pomaci, al căror număr se ridică la circa 100 mii suflete. *Romano-catolicii* fac o intensă propagandă în Bulgaria ca să atragă în sânul bisericii lor un număr cât mai mare de ortodocși. Activitatea lor însă rămâne fără succes, așa încât în Bulgaria nu există decât un număr foarte redus de romano-catolici, circa 45 mii suflete (0.8% din întreaga populație a țării), dintre cari circa 6 mii sunt cetățeni străini (Germani, Cehi, Francezi, Polonezi, Italiani, Croații, etc.). *Protestanții* (congregaționaliști, baptiști, adventiști, pentecostaliști, metodiști, luterani) sunt în număr de 8.371 suflete (0.1% din populația țării din anul 1934, dintre care jumătate sunt străini. *Armeno-gregorienii* (23.476 suflete, sau circa 0.4% din populația țării), *Israeliții* (48.371 suflete, sau 0.8% din numărul total al populației) și *Mahomedanii* (821.298 suflete sau 13% din populație, fac parte din confesiunile naționale fiind restrânse în limitele unor anumite grupuri etnice minoritare.

Situația juridică a Bisericii ortodoxe în Statul bulgar este reglementată atât în Constituție (art. 38-42, 80 și 83) cât și în Statutul Bisericii (art. 3). Biserica ortodoxă fiind confesiunea majorității poporului bulgar, este Biserica dominantă în Statul național bulgar.

Situația juridică a celorlalte confesiuni eterodoxe și necreștine nu este bine precizată. Articolul 42 din Constituție prevede alcătuirea unei Legi fundamentale a Cultelor. După un timp de jumătate de veac această lege încă n'a fost făcută. Stăruințele din partea Bisericii ortodoxe și încercările unor oameni de stat, cari recunosc importanța reglementării situației juridice a cultelor străine în Statul național bulgar, n'au ajuns la un rezultat pozitiv. Chestiunea legii de organizare a cultelor este actuală în Bulgaria, unde circulările provizorii și ordonanțele polițienești în această privință s'au dovedit de mult insuficiente și păgubitoare intereselor naționale ale

poporului bulgar. Lipsa unei legiferări precise în privința cultelor străine a dat de multe ori prilej de profit propagandelor religioase și culturale străine, susținute prin intervențiunile diplomatice ale puterilor occidentale (Franța, pentru Romano-catolici, iar Anglia și Statele Unite pentru protestanți și sectanți). Este bucurător însă, faptul că din ce în ce se ridică mai multe și voci puternice din opinia publică și lumea intelectuală, care cere alcătuirea și promulgarea urgentă a legii cultelor.

Din punct de vedere administrativ Biserica ortodoxă bulgară este împărțită în următoarele 11 eparhii: 1. Varna-Preslav, 2. Vidin, 3. Vrața, 4. Dorostol-Cerven (Rusciuc), 5. Loveci, 6. Nevrocop, 7. Plovdiv, 8. Sliven, 9. Sofia, 10. Stara-Zagora, 11. Târnovo. Fiecare eparhie este ocârmuită de un mitropolit. Autoritatea spirituală supremă a Bisericii este Sfântul Sinod, din care fac parte toți mitropoliți.

Numărul total al parohiilor (urbane și rurale) se ridică aproximativ la 2670, dintre cari 2390 își au preotul paroh al lor. Cele 280 parohii libere urmează a fi încadrate în viitorul buget al Statului.

Pregătirea clerului bulgar este încredințată școlilor teologice, sub ocrotirea Bisericii. În Bulgaria sunt două seminari teologice (la Sofia și Plovdiv), un institut teologic la mănăstirea Cerepiș și o Facultate de Teologie la Sofia.

Arhieriei și preoțimea bulgară sunt conștienți de rolul Bisericii ortodoxe în propășirea spirituală a poporului bulgar și în istoria întregii omeniri și activează fără odihnă pe ogorul credinței.

S. S.

Minunea Sf. Ioan Rilschi. — În cunoscuta mănăstire a sf. Ioan Râlschi din Bulgaria a avut loc nu de mult timp minunea vindecării unui băiat surd de opt ani, Aseni Caracașev. După rugăciunea lângă moaștele Sf. Ioan când părinții l-au ridicat pe copil să sărute moaștele, copilul a simțit că auzul i-a revenit. (Православная Русь, 1914, nr. 4, p. 6).

Pr. D. I. B.

CEHIA

Organizarea eparhiei ortodoxe în Cehia și Moravia. — Eparhia ortodoxă din Cehia, în fruntea căreia stă episcopul Gorazd (în mirenie Matei Pavlic), are 11 parohii la care slujesc 21 de preoți. Episcopul Gorazd s'a născut la 26 Mai 1879 în Moravia, unde a făcut liceul și facultatea de teologie. A început să se inte-

reseze de ortodoxie încă fiind liceist. În anul 1900, el a făcut un pelerinaj la Chiev vizitând marea lavră. A fost hirotonit episcop la 25 Septembrie 1921, în Belgrad. Toată activitatea sa ulterioară episcopul Gorazd a consacrat-o dezvoltării și întăririi Ortodoxiei între populația cehă din Cehia și Moravia. Organizarea bisericii ortodoxe cehe a fost făcută în anul 1929, când a fost aprobat statutul ei.

Din 1923 s'au început construcțiile de biserici ortodoxe în Cehia, astfel că de atunci în fiecare an se sfințea o nouă biserică. În orașul Praga o biserică veche catolică a fost prefăcută în biserică ortodoxă.

Biserica ortodoxă din Cehia atârna de biserica ortodoxă din Serbia, dar în chestiunile interne se conducea singură. Slujbe dumnezeiești se săvârșesc în 18 (lăcașuri). Religia se predă în 75 școli primare și 4 secundare. În anul 1935 au fost 1308 elevi ortodocși de curs primar și 564 de curs secundar. Toate parohiile au corurile lor. Apar și două publicații bisericești. (Православная Русь, 1941, nr. 4. p. 6).

Pr. D. I. B.

CHINA

Botezul a 65 de elevi ai școlii misionare din Peking. — În Peking se află patru biserici ortodoxe. Școala de pe lângă misiunea ortodoxă are 90 elevi de origine etnică chinezi. Școala este condusă de un mare misionar un excelent predicator, prof. M. Min. În ultimul timp s'au botezat 65 elevi. Toți cei botezați cunosc foarte bine rugăciunile și temeiurile învățaturii creștine.

Clericii chinezi sunt muncitori fiecare având rolul său precis în organizarea misiunii lor: tipografie, gospodărie, școală, cor bisericesc, bibliotecă, fabrică de lumânări, asil, etc.

Der emarcat este atitudinea prietenească a autorităților chineze față de misiunea creștină ortodoxă. (Православная Русь, 1941, nr. 2, p. 6).

Pr. D. I. B.

GRECIA

Școli catehetici. — Frăția Teologică „Zorî” a înfățișat Sf. Sinod al Bisericii grecești o dare de seamă anuală privitoare la activitatea noilor școli catechetice. În anul școlar trecut erau în Grecia și în insula Cipru 494 de școli catechetice cu 59.253 elevi, în timp ce în anii 1938-39 erau doar 394 de școli cu 47.888 elevi. Din aceste școli 388 sunt inferioare, 67 secundare, 15 superioare și 24 diferite.

Pr. P. I.

Statul și dezvoltarea sentimentului religios în popor. — Ministerul Cultelor a trimis Sf. Sinod o adresă prin care întreabă ce măsuri crede de cuviință să se ia pentru întărirea sentimentului religios în popor. În răspunsul său, Sf. Sinod stăruie că aceasta este o preocupare de seamă a sa și a întregului cler, nu de acum ci de totdeauna.

Printre măsurile ce trebuiesc luate neapărat este să aibă mijloacele trebuincioase pentru ca să trimită în mijlocul poporului un cler bine pregătit și la fel plătit. Metoda cea mai bună este predica, dar sistematică, și mai cu seamă regulat ținută. Pentru aceasta trebuiesc preoți predicatori în anumite orașe și chiar prin anumite circumscripții mult mai mulți decât sunt astăzi. Este nevoie de preoți învățați, care să trăiască în mijlocul poporului, cunoscându-i nevoile, lipsurile morale și religioase, curentele antireligioase și antinaționale, cum se face educația copiilor și multe alte lucruri, asupra cărora preoți sunt cei mai îndreptățiți să aibă o influență mai roditoare ca să-i călăuzească spre o viață religioasă aleasă. (Εκκλησία, an. XVIII (1940), nr. 23). Pr. G. C.

IUGOSLAVIA

Date statistice asupra Bisericii iugoslave. — În calendarul bisericesc al Iugoslaviei pe anul 1941, sunt următoarele date statistice despre Biserica ortodoxă din Iugoslavia: Biserica ortodoxă, sub conducerea patriarhului Gavriil constă din: 3 mitropoliți, 19 episcopi, 3356 preoți de mir, 497 călugări, 389 călugărițe. Credincioșii sunt în număr de 7.555.274 suflete, organizați în 3356 parohii cu 4157 biserici, 179 capele, 443 organizații bisericești și frății. Școli teologice: o facultate de teologie, cinci seminarii și o școală de călugări. (Православная Русь (1941), nr. 4, p. 6). Pr. D. I. B.

LITUANIA

Moartea mitropolitului Elefterie. — Mitropolitul Elefterie, care vreme de două decenii a cărmuit Biserica ortodoxă din Lituania, a murit subit în orașul Covno. Când începuseră problemele de jurisdicție în diferitele părți ale Bisericii ortodoxe ruse, rămase înafară de hotarele Rusiei, mitropolitul Elefterie s'a supus capului oficial al Bisericii ortodoxe ruse, mitropolitului Serghie din Moscova, dând iscălitură de loialitate față de stăpânirea sovietică, acum cincisprezece ani. Totuși această împrejurare nu l-a ferit pe bătrânul ierarh de de prigonirile ce au urmat după ocuparea Lituaniei, care l-au influențat dureros, făcându-l să-și răscumpere prin suferinți, greșalele dinainte. (Православная Русь, 1941, nr. 4, p. 6). Pr. D. I. B.

POLONIA

Hirotonie de episcop ucrainean. — Duminecă 9 Fevruarie 1941, în catedrala ortodoxă din Varşovia, a fost hirotonit în treapta de episcop ortodox al Cracoviei arhimandritul Palladie (Vidobin-Rudenco). (Православная Русь, 1941, nr. 4, p. 6). Pr. D. I. B.

RUSIA SOVIETICĂ

Lupta împotriva religiei. — Organul sovietic al ateiştilor militanţi Безбожник publică directivele partidului bolşevic cu privire la începerea luptei contra religiei. Partidul sfătuieşte pe ateii ca să nu schimbe niciodată lupta ideală prin măsuri administrative, cum sunt bunăoară închiderea bisericilor, întemniţarea clericilor, aruncarea icoanelor şi altele. Căci „măsurile acestea dau naştere la dispoziţiuni religioase mai puternice şi astfel se formează biserica tainică”.

Partidul dă o deosebită atenţie acelor regiuni care au aparţinut Poloniei. „Nu trebuie să uităm că religiozitatea locuitorilor din acele regiuni este foarte puternică. Ura dintre catolici, ortodocşi şi uniaţi este grozavă. Ar fi o greşală, dacă s'ar înfiinţa în regiunea apuseană alianţa ateilor, fiindcă acolo încă nu avem destule cadre calificate. Trebuie, totuşi, ca să intensificăm propaganda cu ajutorul conferinţelor şi lecţiilor predate în şcoli, prin care să putem dovedi că Dumnezeu nu există, că Hristos nu este veşnic, că preoţii catolici şi cei ortodocşi sunt nişte înşelători. În cele mai multe cazuri, o astfel de acţiune ar culege succese foarte mari. Noi singuri nu putem admite ordinele administrative brutale, pentru că trebuie să explicăm acelor ce cred, că autoritatea sovietică nu porneşte împotriva niciunei confesiuni şi nu împiedică pe nimeni să creadă aşa cum doreşte”.

Însă, precum ştim, în regiunea apuseană au suferit moarte mucenicească foarte mulţi preoţi din toate confesiunile creştine. (Гласник, nr. 21 (1941), p. 780; Православная Русь, nr. 23 (1940).

Starea ortodoxiei. — Ziarul „Россія” din New-York, publică din partea mitropolitului Anastasie, câteva ştiri privitoare la starea ortodoxiei în Rusia Sovietică. O persoană bine cunoscută acestui mitropolit, i-a trimis deadreptul din Rusia, o scrisoare prin care îi dă ştiri despre biserica din Rusia Sovietică, cu rugămintea ca ele să fie trimise şi „episcopilor de acolo” adică şi celor străini. Odată cu această scrisoare s'a trimis din Rusia şi o bucătică de prescuri, pentru ca să întărească cele cuprinse în scrisoare.

Din scrisoare reiese că la sfârșitul anului trecut, se aflau în Rusia Sovietică numai mitropolitul Serghie și arhiepiscopul Serghie Preobrajenschi, la Moscova și mitropolitul Alexandru Simanschi, la Petrograd.

În Moscova mai sunt astăzi vreo 20 biserici, în care numără întră o sinagogă și o biserică romano-catolică. Bisericile însă se închid treptat.

Parohiile sunt conduse de „cei douăzeci”, adică douăzeci de oameni răspunzători în fața autorităților pentru ordine și cheazășie că în biserică nu se va face nici un fel de propagandă. Preoții se întrețin din ceiace adună sau din diferite îndeletniciri, ca: tâmplăria, croitoria etc. Toți preoții tineri și mai credincioși au fost trimiși în lagăre de concentrare, rămânând preoții prea bătrâni, sau săraci cu duhul.

Un parohian scrie: „Trebue ca preoții să fie aleși din străinătate”. Din întâmplare oamenii mărturisesc credința ortodoxă, dar preoții sunt aceia care cred cu adevărat; credința la noi se păstrează”.

Tinerii între 18—20 de ani vin foarte rar la biserică. Ei sunt educați în „formațiunile sovietice”, și stau neconținut sub înrâurirea învățăturilor ateiste. (Гласник, nr. 21 (1940) p. 780—781).

Pr. P. I.

AMERICA DE NORD

Frăția ortodoxă Sf. Cruce. — În New-York s'a înființat frăția religioasă culturală misionară Sf. Cruce, cu scopul să apere ortodoxia de ateism și alte rătăcirii religioase. Ca să atragă pe credincioși, la predarea cursurilor ia parte și corul frăției. „O organizație slavă, după cum anunță Харбунское Время, a dăruit acestei frății castelul său pentru ca să-i înlănească mijloacele de propășire”. (Гласник nr. 18 (1940) p. 692).

Numărul parohiilor rusești. — Revista Православная Русь anunță că acum în America de Nord sunt 355 de parohii ortodoxe rusești, care sunt grupate în 10 eparhii. În Pensilvania, încă din nainte de războiu, este o mănăstire de bărbați, numită Sf. Tihon. Arhiepiscopul Vitalie a înființat o mănăstire în apropierea de New-York, iar episcopul Iosaf a deschis două mănăstiri în Canada. (Гласник, nr. 23—24 (1940), p. 869).

Pr. P. I.

Cetiți și răspândiți

Cărțile puse la îndemâna oricui de I. P. S. Patriarh Nicodim

	Lei
1.—Noul Testament, ediția IV, broșat, 650 pag.,	80
2.—Cele 4 Evanghelii	40
3.—Sf. Evanghelie după Matei	10
4.—Sf. Evanghelie după Marcu	8
5.—Sf. Evanghelie după Luca	14
6.—Sf. Evanghelie după Ioan	10
7.—Psaltirea lui David, împărțită în Catisme și cu arătări de tipic, 320 pag.,	80
8.—Cântarea Cântărilor, 46 pag.,	10
9.—Psaltirea în versuri de V. Militaru, verificată de I. P. S. Patriarh Nicodim 336 pag.,	100
10.—Biblia tradusă de I. P. S. Nicodim, în colaborare, 1919 pag.,	400

Semințe evanghelice pentru ogorul Domnului

Traduceri și prelucrări a I. P. S. Patriarh Nicodim
în 19 volume mari.

11.—Vol. I. 75 Predici catihetice pentru popor. <i>Tâlcuirea Crezului, Tatăl Nostru, 9 Fericiri și 10 Porunci, după C. Stratilatov</i> , 448 pag.,	120
12.—Vol. II. Cuvântări Apologetice, <i>adică apărarea adevărurilor fundamentale ale religiunii creștine ortodoxe, după Dr. Serghie, Arhiepiscop de Vladimir</i> , 400 pag.,	110
13.—Vol. III. <i>Menirea Științei și Artei, sau: Religia este știința științelor, după Contele L. Tolstoi</i> , 412 pag.,	110
14.—Vol. IV. <i>Viața și operele Sf. Părinți și învățători ai Bisericii, Partea I, după Farrar</i> , 443 pag.,	120
15.—Vol. V. <i>Cuvântări la Postul Mare, după Inocențiu, Arhiepiscop al Odesei</i> , 508 pag.,	120
16.—Vol. VI. <i>Predicile la Sărbătorile Impărătești, după Inocențiu Arhiepiscop al Odesei</i> , 512 pag.,	120
17.—Vol. VII. <i>Cuvântări la Sărbătorile Maicii Domnului, Duminici, etc. după Inocențiu Arhiepiscop al Odesei</i> , 444 pag.,	110
18.—Vol. VIII. <i>Cuvântări Liturgice.—Dumnezeu și dreptatea Lui — Mâna lui Dumnezeu în lumea văzută. Scurtă explicație a Sfintei Liturghii și pomenirea Morților. Originale și prelucrări</i> , 416 pag.,	110
19.—Vol. IX. <i>Paisie, Starețul Monastirei Neamțului din Moldova, viața, învățătura și influența lui asupra Bisericii ortodoxe, de Protoereul Serghie Cetțericov</i> , 640 pag.,	150
20.—Vol. X. <i>Viața și opera Sf. Părinți și învățători ai Bisericii, partea II, după Farrar</i> , 416 pag.,	90
21.—Vol. XI <i>Viața și operele Sf. Părinți și învățători ai Bisericii, partea III, după Farrar</i> , 478 pag.,	100
22.—Vol. XII. <i>Predici pentru tineretul școlar, după vestitul patrolog și predicator englez Farrar</i> , 416 pag.,	90
23.—Vol. XIII. <i>Biblia Ilustrată, în colaborare</i> , 382 pag.,	1000
24.—Vol. XIV. <i>Primele zile ale creștinismului, după Farrar, partea I.</i> 600 pag.,	180
25.—Vol. XV. <i>Primele zile ale creștinismului partea, II</i> , 440 pag.,	180
26.—Vol. XVI. <i>Primele zile ale creștinismului partea, III</i> , 449 pag.,	180
27.—Vol. XVII. <i>Predici despre căderea lui Adam; păcat moarte și înviere, după Inocențiu arhiepiscopul Odesei</i> , 544 pag.,	200
28.—Vol. XVIII. <i>Un păstor model</i> , 394 pag.,	100
29.—Vol. XIX. <i>Cei perduți</i> , 261 pag.,	80
30.—Vol. XX, <i>Cuvântări, pastorale și îndemnări</i> , 464 pag.,	180

III. NOTE BIBLIOGRAFICE

Preotul D. I. BALAUR, Diaconul I. LANCRĂNJAN, TEODOR N. MANOLACHE, IOSIF E. NAGHIU, PAUL I. PAPA-DOPOL, CONST. C. PAVEL, DUMITRU ȘT. POPESCU, Diaconul I. PULPEA, S. SIMEONOV.

<i>Lucrări cu caracter general</i>	225—228
<i>Teologia exegetică</i>	228—229
<i>Teologia istorică</i>	229—234
<i>Teologia practică</i>	234
<i>Teologia sistematică</i>	234—242

IV. CRONICA INTERNĂ

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, *Telegrammele trimise de I. P. S. Patriarh Nicodim cu prilejul Sf. Paști, M. S. Regelui Mihai I., M. S. Reginei Mame Elena și Domnului General Ion Antonescu și răspunsurile primite; Investitura I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei și a PP. SS. Episcopi Grigorie al Hușilor și Vasile al Timișoarei; Inscăunarea I. P. S. Tit la Mitropolia Bucovinei; Inscăunarea celui dintâiu episcop ortodox al Timișoarei; Moartea dascălului de psaltichie Nicolae Severeanu; Oprirea evreilor de a mai trece la alt rit; Impărțirea premiilor absolvenților școlii de pictură bisericească* . . . . .

	243—254
Arhim. IULIU SCRIBAN, <i>Moartea preotului Teodor Bălășel</i> .	254—257
Preotul DIMITRIE I. BALAUR, <i>Inaugurarea atelierului de obiecte bisericești</i>	257—258

V. CRONICA EXTERNĂ

Pr. D. I. Balaur, Pr. Gr. Cernăianu, Pr. P. Iacobovschi, S. Simeonov. *Bulgaria, Cehia, China, Grecia, Iugoslavia, Lituania, Polonia, Rusia Sovietică, America de Nord* . . . . .

	259—264

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la **Palatul Sfântului Sinod**, Str. Antim 29, București VI, cu mențiunea: pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.

ABONAMENTUL

În Țară:		În Străinătate:	
Pe an	200 lei	Pe an	500 lei
Un număr	40 lei	Un număr	80 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc Administrația, se trimit pe adresa: **Consiliul Central Bisericesc**, Str. Maria Rosetti, 63, București III, cu mențiunea: pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.

BISERICA
ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Anul LIX. Nr. 5—6

Maiu-Iunie 1941

BUCUREȘTI

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Î. P. S. PATRIARH Dr. NICODIM

Președintele ambelor comitete

Comitetul de colaborare: Membrii Sfântului Sinod; Profesorii Facultăților de Teologie; Profesorii Academii Teologice; Profesorii de Religie și Membrii Clerului.

Comitetul de redacție: I. P. S. IRINEU, Mitropolitul Moldovei, Director; Arhim. IULIU SCRIBAN, NICHIFOR CRAINIC, IOAN G. SAVIN, TEODOR M. POPESCU, Preotul GH. VINTILESCU, Preotul AL. NICOREANU, Preotul Dr. GH. CIUHANDU, Preotul Dr. D. FECIORU, Membrii; Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, Redactor.

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
† NICODIM Patriarhul României, <i>Îndrumarea tineretului</i>	265—268
Arhim. IULIU SCRIBAN, <i>Predica italiană din ziua de azi</i>	269—280
Arhim. Dr. ANTIM NICA, <i>Mișcarea biblică în Basarabia</i>	281—286
Dr. PETRU REZUȘ, <i>Teologumene și teologumeni ortodocși?</i>	287—303
V. MIHORDEA, <i>O intervenție rusească pentru Marele Schit din Galiția în anul 1773</i>	304—308

II. RECENZII

FELEA V. ILARION, Pr., <i>Pocăința. Studiu de documentare teologică și psihologică</i> , Sibiu 1939, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, VIII + 444 pp. (Pr. Dr. Grigore Cernăianu)	309—311
ZANCOW ȘTEFAN, Protopresviter Dr., <i>Българската православна църква отъ освобождението до настояще време (Biserica ortodoxă bulgară de la eliberare până în prezent)</i> , Sofia 1939, 372 pp. S. Simeonov.	313—315

III. NOTE BIBLIOGRAFICE

Pr. GR. CERNĂIANU, Pr. P. IACOBOVSCHI, TEODOR N. MANOLACHE, PAUL I. PAPADOPOLO, DUMITRU ȘT. POPESCU.	
<i>Lucrări cu caracter general</i>	316—318
<i>Teologia exegetică</i>	318—319
<i>Teologia istorică</i>	319—322
<i>Teologia practică</i>	323—325
<i>Teologia sistematică</i>	325—236

ÎNDRUMAREA TINERETULUI

Din clipa, în care se pune această întrebare: „care ar fi cea mai bună metodă pentru pregătirea tineretului?” înseamnă că această chestiune nu stă destul de bine astăzi.

Metodele pentru pregătirea tineretului cum trebuie, pot fi mai multe. Eu însă socot că una din cele mai bune este aceea pe care ne-o arată Mântuitorul nostru Iisus Hristos. El, după ce spune: „Fără mine nu puteți face nimic“, zice în alt loc și cu alt prilej: „Lăsați copiii să vină la mine“. (Matei XIX, 14). Aceasta o zicea Mântuitorul, când copiii erau aduși la El de amândouă subsuorile, când gloatele nenumărate de ceice aduceau copiii la El îl îmbulzeau și ucenicii Domnului îi certau pentru năvala lor. Și Domnul observând opreliștea aceasta, zise ucenicilor săi: „Lăsați copiii să vină la mine, că unora ca acestora este împărăția cerurilor“, al lor este viitorul, ei trebuie să ducă mâne mai departe opera voastră.

Astăzi însă copiii sunt înstrăinați de Mântuitorul. Ei sunt duși de amândouă subsuorile în altă parte, la alte lucruri: la cercetășii, la strejării, la premilitării, la fel de fel de gărzi și paragărzi și la tot felul de sporturi. Și când sunt duși la acestea? Tocmai Duminică dimineața, când ei trebuie să meargă la biserică, când trebuie să meargă la Mântuitorul.

Eu nu zic că acelea n'or fi fiind bune, dar cartea sfântă zice: și acelea să se facă, și nici acestea să nu se lese, însă fiecare la locul și la vremea sa. Duminica e pentru rugăciune, pentru lucrul Domnului. Să nu o fură de la destinația ei, că nu-ți va merge bine. Trebile însă să se facă în zilele rânduite, pentru trebi, pentru lucru. Vedeți acum? Dacă am făcut treaba pe dos, nu ne-au mers bine, nu ne-au ieșit bine trebile.

Pe de altă parte, preotul și învățătorul, care au o mare parte din sarcina pregătirii tineretului, au fost smulși de la altar și de la școală și vâriți în tot felul de alte treburi: în politică, în cooperative, bănci populare și tot felul de ce-

copave. N'au rămas, oare, bisericile și școlile închise, iar slujitorii lor plecați la întruniri și defilări urite și străine de chemarea lor?

Așa dar copiii acum trebuie duși la Mântuitorul. Dar cine și cum să-i ducă? Părinții, preotul parohiei, învățătorul satului, dascălul școlilor secundare, profesorul universitar, noi cu toții câți dorim să avem Neamul și Patria în propășire și câți avem tineret sub mână.

Mai întâiu părinții, mai ales mamele să îndrepte chiar de la leagăn cărarea copilului spre Mântuitorul, spre Dumnezeu. Printre cele dintâi cuvinte ce învață pe copil, să fie numaidecât numele lui Dumnezeu; să-i spună copilului mama tot ce știe ea despre Dumnezeu și despre bunătatea lui. Să-l învețe ași face cruce, a rosti rugăciuni scurte; să-i arate cum să stea la rugăciune, etc. Și până la vârsta de școală să-l învețe toată religia câtă o știe ea. Mai mult încă: să-l învețe a pune în practică religiunea creștină, învățându-l să se poarte bine cu frații, cu surorile și cu toți casnicii; să se poarte frumos cu cei ce vin în casă și cu cei ce se întâlnesc pe drum. Când părinții fac milostenie sau alt bine, să facă aceasta și prin mâna copilului.

Apoi părinții să ducă pe copil la biserică, să-l învețe cum să stea și să se roage acolo. Când duc lumânare sau pomelnic la biserică, să le prezinte prin mâna copilului etc.,

Cu alte cuvinte, cum mama se îngrijește să hrănească pe copil, să-l spele și să-l îmbrace, ca să fie sănătos la trup, tot așa trebuie să-i hrănească și sufletul, să i-l păstreze curat și să i-l îmbrace în cele mai frumoase hăinuțe ale credinței și dragostei creștinești.

Ba părinții trebuie să continue a povățui pe copiii lor la Dumnezeu până se fac oameni în toată puterea cuvântului și nici atunci să nu înceteze a le arăta această cale. Chiar și în cazul când copilul ar ajunge mare învățat, iar părinții ar fi niște modești muncitori, și atunci au dreptul și puterea a-l duce pe calea Domnului.

Alt învățător al copilului și tineretului, care-i dator să-l ducă la Hristos, este preotul parohiei. Acesta din ziua botezului copilului să-l aibă înscris printre oițele lui duhovnicești. Să se intereseze de el, când vizitează casa părinților și când aceștia îl aduc la biserică. La întâlnirea cu el să aibă fața pururea zâmbitoare și vorba dulce, așa

încât copilul să alerge cu drag întru întâmpinarea lui. Să nu fie copil în sat, care să nu aibă un semn văzut de la preot: o cruciuliță la gât, o iconiță la pat, o cărticică de rugăciune, etc.

Când copiii ajung la vârsta de școală și preotul începe să le predea religia, metoda lui trebuie să fie cu totul alta decât a celorlalți dascăli. El nu trebuie să pună note mari sau mici, după cum copilul tocește pe de rost lecțiile, ci să noteze mai ales sentimentele ce stârnesc în sufletul copilului acele lecții.

Preotul trebuie să păstreze mereu legătura cu elevii săi, nu numai cu cei ce rămân în sat, ci și cu cei ce trec mai departe la învățătură. Să aibă cu ei chiar și corespondență scrisă, interesându-se de situația lor.

Când preotul are ofrande la biserică, să caute să aibă părtași la ele pe copiii săraci, care să plece din biserică strângând la sân o părticică din acele ofrande și căutând înapoi cu ochii plini de recunoștință. Aceasta impresionează strașnic de binefăcător și pe copiii ceilalți, care n'au nevoie de ajutor și care vor povesti și acasă fapta asta bună. Asta este urmarea pildei Domnului, care a hrănit pe săraci și pe flămânzi.

Învățătorul satului de asemenea e dator să ia parte la această operă de apropiere a copiilor către Hristos. El trebuie să lucreze mână în mână cu preotul, să continue a adăuga și el ciment și material întăritor la opera preotului, și anume: să se ducă Duminica și sărbătorile cu copiii la biserică, să facă cor cu ei și cu tinerii, cari au terminat școala în trecut, să cânte în biserică sfânta slujbă. Prin asta va lega strâns pe copii de biserică, va face cea mai mare mângâere părinților, care și vor vedea copiii lor cântând Domnului și așa vor merge negreșit și ei la biserică nu numai să se închine, ci să și vadă și să și audă copiii cum cântă ca niște îngerași.

Să nu fie biserică pe tot cuprinsul țării, unde să nu cânte corul elevilor școalei satului. Poate învățătorul satului nici nu și dă seama câtă legătură s'ar face prin asta între el și preot, între el și săteni, și câtă podoabă și frumuseță ar aduce aceasta bisericii și slujbelor bisericesti, și cât de mulți s'ar îndrepta prin asta pe calea către Domnul? Dascălii de școli secundare și profesorii universitari au de

asemenea datoria să aducă tineretul la Hristos. Știința este atribut dumnezeesc și ea pe adevărații oameni de știință nu-i poate duce decât la Dumnezeu.

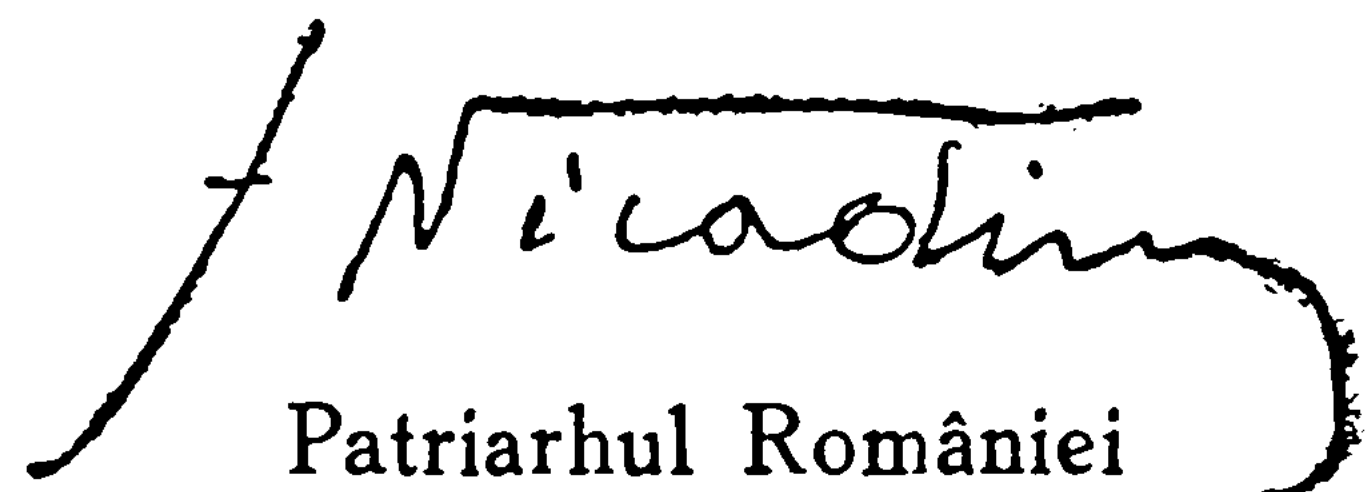
Totdeauna adevărații oameni de știință și-au manifestat vădit credința lor în Dumnezeu. Așa, de pildă, Newton, oridecâteori rostea numele lui Dumnezeu își descoperea capul, iar când avea vreo izbândă științifică, zicea: „Mulțumescu-ți Doamne, că m'ai învrednicit să ridic un colțișor al vălului, ce ascundea de mine tainele tale“.

De aceea rău s'a făcut, că s'a dat așa de puțin loc în programul școlilor secundare pentru religie, ba din unele s'a scos de tot.

Nu-i bine, nu-i bine, nu-i bine!

În sfârșit fiecare creștin are datoria de a îndrepta calea tineretului către Hristos. Până și trecătorul pe stradă, dacă observă că vreun tânăr nu ține drept această cale, are datoria să i-o arate.

Așa făcând toți și fiecare, vom pregăti tineretului viitor fericit, ne vom asigura nouă și lor bătrânețe tihnite, vom ajunge să prefacem viața socială, să asigurăm propășirea Neamului și a Patriei, și mai ales ne vom simți fericiți, că ne-am făcut datoria și am lucrat spre slava lui Dumnezeu și spre binele copiilor noștri.

Patriarhul României

PREDICA ITALIANĂ DIN ZIUA DE AZI

II.

PREDICA STRĂINĂ NECUNOSCUȚĂ

În predicarea de azi din Italia, nu descoperim numai marele număr de propoveduitori, ieșiți la iveală cu grăirea lor în feluritele orașe ale ei, ci încă și trăsătura că ies la lumină și multe scrieri, care să înlesnească pe feluriții cuvântători în vorbirile lor.

Ce poate fi totdeauna o grijă simțită pentru un predicator? Aceia de a găsi despre ce să vorbească. De și un cuvântător niciodată nu poate fi încurcat despre ce să vorbească, fiindcă totdeauna stau la îndemână vrafuri de învățături despre care se poate vorbi, cu toate acestea cuvântătorii începători sau cei mai puțin deprinși cu această osteneală pot simți oarecare stinghereală și să fie fericiți când altul le pune în palmă gândurile potrivite pentru a încheia o predică.

Lucrul acesta se bagă de seamă și la noi, unde, în vremea din urmă, nimic nu mi s'a cerut cu mai multă stăruință decât să dau la lumină urzeli de predici, șirurile de cugetări care ar putea fi desfășurate mai pe larg în vorbire. Va să zică greutatea se simte mai cu seamă la aflarea aluatului de folosit în feluritele predici.

Tocmai asta se vede că este și greutatea simțită în Italia. În adevăr, vedem multă osteneală cheltuită tocmai în laturea aceasta. Se socotește o mare înlesnire făcută preotului, dacă-i pui la îndemână o împletitură de gânduri, pe care apoi să le resfire el mai amănunțit în vorbire.

Aceasta ce înseamnă?... că o mare însemnătate, în învățătura noastră despre vorbirea creștinească, o are ceia ce retorica numește *inventiunea*, adică aflarea materialului de vorbire. Acestei trebuințe îi slujesc mulți din ostenitorii cu predica în Italia de azi și despre ei se cuvine să stăm de vorbă acum.

I.

PREDICAREA CANONICULUI G. LARDONE

Unul din cei mai rodnici predicatori din Italia de azi este canonicul Giovanni *Lardone*. A dat la lumină atâtea cărți, cu tot felul de cuvântări, încât este o uimire a privi șirul lor. Are nu atât cuvântări pe șirul anului bisericesc, cum fac cei mai mulți predicatori, ci mai cu seamă cuvântări la feluritele prilejuri ale vieții. L-am putea numi *Cuvântătorul parenzelor*, cum numim noi astfel de cuvântări.

Pe un înveliș de carte, număr nu mai puțin de 23 de astfel de scrieri și încă mai sunt arătate altele în pregătire. Ar fi prea lung să le înșir pe toate aici. Voi pomeni însă pe unele în pregătire, pentruca să se vadă ce fel de cuvântări are: *Evangheliile Apologetice*; *Evangheliile Liturgice*; *Evangheliile pentru femei*. Cu alte cuvinte, caută aluat din care să poată desfășura teme apologetice, teme liturgice; teme pentru femei. Deci nu sunt numai predicări în deobște, ci o cercetare a învățăturilor creștinești pe teme deosebite. Se face o specializare a lor, să nu luăm toate cu grămada.

Dar canonicul Lardone nu s'a mărginit numai să predice el, ci a voit ză ajute și pe alții. De aceea a dat la lumină 8 volume cu numele de *Evangheliile Dumnicilor și ale sărbătorilor mai însemnate*, în care nu se cuprind cuvântări depline și rostite, ci după cum spune el: „Mare curs de tâlcuiri asupra Evangheliei, cu teme potrivite, sporite și după nevoile zilei de azi”.

În aceste 8 volume, se cuprind numai arătări despre ce să se predice la cutare sau cutare Dumnică ori sărbătoare de peste an. Apoi ca să ai la îndemână 8 astfel de volume, înseamnă că-ți stau în ajutor comori întregi de gânduri din care să te adăpi pentru a putea propovedui. Cine le va avea cu sine nu va mai sta pe gânduri despre ce să predice. Numai timp să aibă să răsfoiască și să cetească, fiindcă fiecare din aceste 8 volume e o carte groasă de câte 500 de pagini și peste.

Dacă la acestea adăogăm apoi înseși cuvântările rostite de G. Lardone, putem socoti cât material de predicare ne pune la îndemână acest cuvântător bisericesc al Italiei.

Poate să nu fie un predicator cu numele marilor predicatori din alte vremuri, precum Paolo Segneri ori Leonardo da Porto Maurizio ; poate să nu fie cunoscut ca ei. Cu toate acestea nu vom tăgădui râvna sa vie de a înfățișa lucrul Domnului prin cuvânt și de a sluji pe frații săi, ca și ei să cuvinteze.

Aceasta e o trăsătură frumoasă a Italiei, prin mulți din predicatorii ei de azi. Între ei, un chip foarte rodnic este acest canonic și fără îndoială că are un loc însemnat între atâția ostenitori cu graiul creștinesc pe plaiurile Italiei.

De și urzelile de cuvântări din cele 8 volume pomenite am putea să le socotim numai ca însăilări de predici, după cum au și fost întocmite, totuși ele sunt atât de dezvoltate, încât o urzire sau însăilare de acestea e o adevărată predică.

Avem înaintea unuia din volumele sale, cu titlul „Sărbătorile Domnului“ (*le Feste del Signore*). E lucrat pe rânduiala aceasta, ca să slujească drept material de predicare. Cu toate acestea o însăilare de acestea cuprinde 5-6-7 pagini de tipar des. Apoi asta este mai mult decât îți trebuie pentru o predică. Deci dacă te-ai apuca să predici numai cu ce ți s'a dat, se cheamă că ai predica de-a gata. În felul acesta, numai pentru timpul de la Postul Crăciunului până la Paște, el a încheiat un volum de 563 de pagini. Și e numai volumul I. Deci ne putem da cu părerea ce material bogat avem în acest predicator al Italiei de azi.

Pentru a ajunge acum la o încredințare mai deplină de toate acestea, n'ar fi lucru mai nemerit decât să cetim vreuna din cuvântările sale. Atunci vom putea cântări cum se înfățișază grăirea lui și ce aluat dă el celor ce caută material de predicare. Venim și la aceasta, iar până atunci să trecem la altul.

În nr. trecut, am pomenit de volumele date de *Thiriet-Pezzali* sub numele de *Prontuario Evangelico* (Cămara Evangheliilor). Acestea sunt nu mai puțin de 10 volume, lucrate anume că să slujească de cămară lesnicioasă, din care cuvântătorul creștinesc să aibă de unde scoate pentru a învăța pe credincioșii săi. Ele sunt lucrate cu multă amănunțime, anume ca să poată sluji spre acest scop. În adevăr, ca să ai 10 volume pentru predicarea unui an,

înseamnă că trebuie să fie la mijloc un material mai mult decât îndestulător pentru a ajuta pe ceice vor voi să propoveduiască. Ia să vedem felul lucrării din aceste 10 volume.

Materia este împărțită pe Duminicile și sărbătorile anului bisericesc. Pentru fiecare din acestea însă, ți se pun la îndemână 30 și mai bine de pagini, din care să-ți scoți aluatul care-ți trebuie. Va spune cineva că e prea mult, că-ți va trebui timp să le cetești pe toate. Totuși n'ai nevoie să te frământă cu toate, dacă ai de predicat, de pildă a doua zi. Mai întâi, ți se dă o tâlcuire începătoare pe 5-6 pagini mijlocii. După acestea vine un plan de predică pe 2-3-4 pagini. Te poți mărgini la atâta și ai tot ce-ți trebuie ca să ții o predică. Dar autorul nu se mărginește la atâta. El are în minte că o cetire din Evanghelie la o Duminică sau la o sărbătoare nu cuprinde numai o temă de vorbire. De aceea, dacă la început ne-a dat un plan de predică, îndată după acesta ne mai dă încă unul, iar apoi și un al doilea și al treilea și al patrulea și chiar al cincilea plan.

Apoi dacă pentru o singură cetire din Evanghelie ai la îndemână 4-5 planuri de predică, e o dovadă măreață de bogatul material de predicare pe care-l dobândești de la acest autor. Și încă nu încheie cu atâta. Adăogă încă amănunte exegetice, iar după acestea 3-4 pagini de „Inspirațiuni oratorice“, adică multe amănunte din trecutul predicării, din felurimea gândurilor, care pot sluji pentru toate avânturile și mlădierile graiului unui cuvântător înimos.

Dar ca să ai la îndemână 10 volume cu asemenea zestre de predici, ești ca și cum ai fi la adăpost de toate grijile. Orice vei avea de cuvântat, n'ai decât să cauți la cămară și găsești din destul de unde să scoți, din ce să te însuflețești și deci cu ce să te ajuți la câte avânturi și gânduri vei fi avut și tu.

Oare nu înseamnă aceasta o mare înlesnire pentru predicatori, mai cu seamă pentru cei mai puțin încercați și mai sfioși? Este pentru dânșii o temelie pe care pot umbla mai fără temere și, neîndoielnic, vor dobândi mai multă îndrăzneală.

Tocmai într'o țară unde predicarea a mai slăbit de la ce a fost odată, unde ea s'a lăsat întrecută de vecini,

a trebuit să fie o mare ușurare a avea la îndemână asemenea mijloace, care să dea preoților din belșug aluat de predicare.

Iată, aceasta este acum o trăsătură a predicii din Italia de azi. Nu avem numai grăitori ai cuvântului creștinesc, ci încă și ostenitori de alt soi, bărbați care nu se griesc numai să cuvinteze ei, ci se muncesc să înlesnească și pe alții la cuvântarea lor. Fără îndoială că în așezămintele cu slujitori sfiicioși la vorbire, ieșirea la lumină a unor asemenea scrieri a trebuit să fie primită cu mare drag.

Nu ne îndoim că și la noi ele ar fi primite la fel, dacă am avea astfel de scrieri, fiindcă vedem cu câtă sete se cer urzirile de cuvântări. Nu 10 volume, ci de unul singur și preoții ar fi bucuroși. De aceia ei s'au și bucurat de unele ajutoare în această privință, precum de poveștirile de folosit în predică sau de pildele pentru predici, cum au fost cele date la lumină de răposatul *Iosif Trifa* sau de răposatul episcop *Grigorie* al Aradului sau de planurile de predici ale părintelui *Marin Ionescu*.

Deci cine își va deschide drum prin învățarea limbii italiene să știe că va dobândi multe înlesniri de felul acesta, fiindcă, dacă teologia teoretică este mai slab înfățișată în Italia ca în alte țări, teologia practică însă e slujită prin o mulțime de mijloace, unele mai îndemnătoare decât altele.

Și acum, dacă am ajuns să dăm știre despre acestea, ce ne rămâne de făcut? Să arătăm și în faptă cum se înfățișează aceste urziri de predici. Va fi de folos să arătăm aici bucăți din aceste soiuri de lucrări, pentruca cetitorul să vadă această trăsătură din osteneala pentru predică din Italia de azi. Va avea o trăsătură proprie a ei, pentrucă așa ceva este mult mai izbitor în sânul ei decât în alte țări.

Dacă planurile de predici se pot găsi în toate țările luminate, în mult mai mare măsură le găsim însă în Italia de azi. Ele sunt o dovadă de silința de a da cât mai mult spor predicii și deci a răspunde nevoilor vremii.

Acestea zise, să pășim a gusta ceva din amândoi autorii pomeniți. Să luăm mai întâi o cuvântare pentru ziua Crăciunului din cartea le *Feste del Signore* (Sărbătorile Domnului) de canonicul Giovanni Lardone.

1. ASTĂZI S'A NĂSCUT MÂNTUITORUL

Nicio rostire omenească nu poate avea un răsunet atât de adânc ca aceasta: *Astăzi s'a născut Hristos, astăzi s'a arătat Mântuitorul*. Da, fiindcă nicio vorbire omenească nu poate rosti un fapt atât de însemnat pentru viața oamenilor și a popoarelor. Astăzi s'a născut Hristos! Niciunul n'a fost ca dânsul, o ființă atât de așteptată pretutindenea, nici n'a fost numit *doritul neamurilor* într'o vreme cu mult înainte de nașterea sa!... Făgăduit ca un liberator de când cu înferbântatul sfârșit al Raiului, preînchipuit în întâmplările cele mai vestite și în fapăturile cele mai înfățișătoare ale poporului lui Dumnezeu, vestit de glasurile pustnicești ale proorocilor, — el era de veacuri în sufletul popoarelor, care nu încetau de a se îndrepta spre Celce avea să vie. Cu ce năzuințe nespuse poporul ales n'a *tresăltat în nădejdea de a vedea ziua sa!* Cu ce arzătoare făgăduieli nu l-a chemat... „Să se deschidă cerurile și tu să te scobori... Trimete, Doamne, pe Îngerul stăpânitor al pământului... E Dumnezeu nostru. Noi l-am așteptat, El ne va mântui! Cerurilor, răspândiți roua voastră și norii să ploaie peste cel drept și pământul să rodească pe Mântuitorul!” (Isaia, colo și colo). Toate chemările acestea nu aveau să fie amăgite... Când totul părea ajuns la cea din urmă pustiire, iată pe Emanuel sculându-se pentru a mângâia pe poporul său și a-l scoate din robia care-l ucidea pe încetul.

El s'a născut în Vitleem.... când Mama sa, Fecioara Maria, și înfrânatul său soț, Sf. Iosif, se duceau la cetatea lui David pentru a da ascultare Cezarului August, care poruncise să se facă numărarea poporului. N'au găsit însă primire în orașul părinților lor... Au trebuit să se ducă la loc deschis, să se adăpostească într'o colibă, unde, în tăcerea și singurătatea nopții, *Cuvântul trup s'a făcut și s'a sălășluit între noi*. Născut spre viața pământească, prin minunata mijlocire a Duhului Sfânt, a fost învelit de „uimita mamă” în scutece sărace și pus să zacă într'o iesle.

Ce naștere umilită! În schimb însă, câte n'a adus pe lume! Ne-a dat pe Ziditorul tuturor lucrurilor: *Toate printr'însul s'au făcut și fără de dânsul nimic nu s'a făcut ce s'a făcut...* Ne-a dat pe Făcătorul a toate, fiindcă prin El au fost toate, iar fără de El nimic... Ne-a dat pe Izvorul vieții, fiindcă *într'însul viață era*, și al oricărei vieți trupești și sufletești, a vieții firești și a celei mai pre sus de fire, vremelnice și veșnice... Ne-a dat pe Urzitorul lumii... *Era lumina cea adevărată care luminează pe tot omul* și a oricărei lumini, a credinței și a minții, a virtuții și a slavei... Mai pre sus de toate, ne-a dat pe Rescumpărătorul, Mântuitorul lumii...

Astăzi s'a arătat Mântuitorul... Da, fiindcă nu venea decât ca să rescumpere, să mântuie. Născându-se prunc în peștera din Vitleem, Fiul Fecioarei, adevăratul Dumnezeu și om adevărat, nu venea doar ca să dea întărire împărăției pământești a lui David, ci pentru a statornici din nou împărăția lui Dumnezeu. Trebuia să îndrepte jignirea adusă Dumnezeului cel Veșnic prin răzvrătirea cea veche, să zmulgă hotărârea osândeii tuturor, să șteargă păcatul de baștină; trebuia să spele sufletele în unda înoitoare a Sângelui său prea curat, trebuia să împace pe Dumnezeu cu oamenii și pe oameni cu Dumnezeu, trebuia să prefacă pe fiii mâniei în fii ai dragostei, trebuia să înalțe firea omenească până la a o așeza lângă ființa lui Dumnezeu... trebuia să-i facă pe toți moștenitori și să deschidă pentru toți porțile veșniciei...

Dacă la Vitleem zăcea pe paie în iesle, se mărturisea însă gata pentru chemarea lui, spunând Tatălui: „N'ai mai voit înjunghieri și jertfe... mi-ai dat un trup, și iată, Părinte, am venit să fac voia ta"... Dacă vremelnic trebuia să locuiască în granițele Zavulonului și ale Neftalimului (Matei 4,13), de acolo însă trebuia să înceapă chemarea lui rescumpărătoare în „Galileia Neamurilor"... trebuia să străbată pământul ca un biruitor, să sfărâme domnia întunecurului cu o biruință de care acea a lui Ghedeon asupra Madianților, care se închinau lui Baal, era numai un chip șters; trebuia să întemeieze domnia lui Dumnezeu.

Iată pentru ce Biserica, în măreția liturghiei sale, cântă: „Astăzi s'a născut Hristos; astăzi s'a arătat Mântuitorul“, fiindcă tocmai prin nașterea din Vitleem ne-a strălucit nouă ziua răscumărării celei nouă, îndreptarea celei vechi, a fericirii veșnice.

II. BUCURIE LA TOATĂ LUMEA.

Dar liturghia nu se mulțamește numai cu o arătare istorică. Prin glasul ei, rostește bucuria prea înaltă care a cuprins cerul și pământul la venirea Mântuitorului. „Azi pe pământ cântă îngerii, se veselesc arhanghelii, tresaltă dreptii“. Oare cerul și pământul puteau să nu se miște la întruparea Domnului și la ivirea sa pe pământ, a Dumnezeului care a făcut din nimic cerul și pământul, care sprijină toate cu puterea brațului său, care cârmuiește toate cu puterea cuvântului său?

De aici tresăltarea îngerilor care, cântând pruncului din Vitleem, se închinau Stăpânului pe care se făleau a-l sluji ei, umiliții slujitori ai măririi sale și străluciții vestitori ai voinței sale... acei îngeri cari au trebuit să încunjure sfânta iesle pentru a se închina

înaintea lui Dumnezeu... îngerii din care unul s'a înfățișat păstorilor pentru a le spune: „Iată vă vestesc vouă bucurie mare, care va fi la tot poporul. Astăzi vi s'a născut vouă Mântuitor în cetate: lui David, care este Hristos Domnul. Și semn acesta veți avea: veți afla un prunc înfășat în scutece și culcat într'o iesle“ (Luca 2, 1-14)... îngerii care s'au arătat în mulțime plăcută prin luminările cerului pentru a lăuda și a mări pe Dumnezeu celce s'a născut.

De aici veselia arhanghelilor... duhurile îmbrăcate cu și mai mare strălucire, pentru că sunt mai aproape de tronul lui Dumnezeu... Sunt chemați la taine mai înalte și la solii mai însemnate... mai cu seamă Arhanghelul Bunevestiri, Sf. Gavriil, care s'a scoborât către Sf. Fecioară, să vestească lucruri mari și, sfâșiind pânza viitorului, i-a proorocit măreția rodului din pânțelele său: „Nu te teme, Marie, că ai aflat har înaintea lui Dumnezeu! Și iată, vei zămisli în pânțele și vei naște fiu, care se va chema Iisus. Acesta va fi mare și fiul Celui Preaînalt se va chema. Și Dumnezeu Tatăl îi va da lui tronul lui David, tatăl său, și va domni în veac peste casa lui Iacov. Și împărăția lui nu va avea sfârșit“ (Luca 1, 29-33).

De aici tresăltarea dreptilor, a aceluia mic număr de adevărați israeliți fără vină și fără pată, care păzeau neschimbate făgăduințele cerului, care își țineau credincioși chemarea lor, care umblau fără ocară în căile Domnului, care se țineau străini de rătăcirile poporului și de înverșunările sectelor, care grăbeau venirea lui Mesia prin dorința, rugăciunea, sărăcia și munca lor. Așa erau Zaharia și Elisabeta... bătrânul Simeon și Ana, fiica lui Fanuil din seminția lui Aser, apoi păstorii neînvățați și curați la suflet, care, ascultând de vestirea cerului, au alergat iute să se închine lui Mesia... Toți puteau rosti acum, ca și Simeon, cuvintele: „Acum slobozești, Stăpâne, pe robul tău, că văzură ochii mei mântuirea ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor, luminează spre descoperirea neamurilor și mărirea poporului tău Israil“ (Luca 2, 29-32).

Bucuria cea mai curată și tresăltare preaînaltă găsim la Sf. Iosif și Fecioara Maria, chipurile cele mai vrednice, care răsar în lumina nașterii din Vitleem. Soțul curat al Fecioarei a văzut răsplătită ascultarea sa de rânduielile cerului. S'a adevărit cuvântul îngerului care i s'a arătat pentru a-i descoperi taina nașterii dumnezeiești. A văzut încununată vrednicia sa, așteptarea și rugăciunea sa. Știa bine că el avea să fie paznicul Pruncului din iesle, îngrijitorul, mântuitorul, crescătorul, învățătorul lui. Dar mai știa încă și că el înfățișa print'însul dreptul Părintelui (Sf. Petru Hrisologul) și a primit cu grijă slujba de bunătate, de dragoste, de priveghere, care i s'a încredințat din ceruri.

Cine poate spune bucuria Fecioarei în coliba din Vitleem? A zugrăvit-o Alexandru Manzoni¹, prin vestita poezie a „Crăciunul”-ui:

<i>Uimita mamă în sărace scutece</i>	Și i s'a închinat, fericita!
<i>De Fiul său l-a culcat</i>	Înaintea lui Dumnezeu a înge-
Și în umilita iesle	nunchiat,
Dulce l-a așezat:	Celce curatul sân l-a deschis..

Închinarea făpturii înaintea Ziditorului său și dragostea, fericirea Mariei înaintea făpturii sale au fost fără îndoială cele dintâi simțiri care s'au luptat să-și câștige loc în inima fecioarei: „a născut pe Fiul său cel unul-născut, l-a înfășat și l-a culcat într'o iesle” (Luca 2, 7). *Fericita i s'a închinat!* Ce putere de rostire în acest stih al lui Manzoni! El ne-o zugrăvește pe Maria ca partașă la preainalta bucurie care a umplut cerul și pământul la ivirea Aceluia, căruia ea putea să-i spuie: „Fiul meu unul-născut ești tu, eu astăzi te-am născut”.

III. SLAVĂ ȘI PACE.

Biserica însă nu se oprește numai să descopere bucuria ivită pe pământ prin nașterea din Vitleem. Ea vestește încă și binefacerile pe care Cuvântul le-a adus lumii, după cântarea îngerilor: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pământ pace, oamenilor de bunăvoie”.

În adevăr, cum fusese slăvit Dumnezeu în veacurile de înaintea nașterii lui Iisus? Dumnezeul cel adevărat era măcar cunoscut și închinat? Afară de poporul păstrător al legii sfinte și și credincios învățăturilor lui Moisi, încolo celelalte neamuri erau cufundate în întunerecul păgânismului și-și înălțau tămâierile lor unor chipuri deșarte, ba uneori chiar și unor dumnezeiri ticăloase. „Toate erau Dumnezeu, a spus Bossuet, afară de adevăratul Dumnezeu”. Grecia și Roma văzuseră filosofi ivindu-se în mijlocul lor; dar câtă șovăire în învățătura lor și ce slăbiciuni vinovate în purtarea lor! Se înțelegeau cumva cu privire la ființa lui Dumnezeu. la obârșia omului, sau cu privire la datoriile de îndeplinit ori asupra viitorului de urmat? N'o putem spune, fiindcă învățăturile lui Platon, Aristotel, Epicur, Seneca, Zenon se ciocnesc între ele. Mai cu seamă nu se împăca cu învățăturile lor viața atât de închinată

1. Alexandru Manzoni a fost un vestit scriitor italian. Între altele, a scris *Logodnicii*, roman care e tradus și pe românește. Scrisul său are mult aluat creștinesc. De aceia și predicatorul îl pomenește aici.

plăcerii, atât de roasă de apucături rele, atât de urâțită de vinovății, atât de plină de scandaluri și de nedreptăți.

Trebuia o răscumpărare a minții și a inimii. Dar aceasta nu s'a pornit decât prin ivirea Pruncului din Vitleem, dumnezeescul luminător al sufletelor, lumina adevărată care se ridica pentru a lumina mințile și a încălzi inimile. Numai El, Fiul lui Dumnezeu făcut om, a putut învăța cu toată temeinicia dorită, pentru ca oamenii să cunoască pe Cel ce l-a trimis și să i se închine în duh și în adevăr: „Așa erau închinătorii pe care Tatăl îi căuta“ (Ioan 4,23).

De atunci, ce străluciri de credință, ce lumină de religione nu s'a răspândit peste lume și ce înnoire în cunoștința, în închinarea și în slăvirea adevăratului Dumnezeu! Apostolii l-au propovedit cu aprinderea pe care o scoteau din tăria încredințării lor și din avântul chemării avute dela Duhul... Trâmbe întregi de mucenici au mărturisit măreția Aceluia pentru care ei aduceau jertfa sângelui lor... Mulțimi nenumărate de suflete avântate, care au lăsat toate pentru a urma lui Hristos, au înălțat o cântare neasemănată Stăpânului tuturor lucrurilor, Soțului sufletelor, Dumnezeului făcut om, Stăpânitorului, Împăratului.

Deci *Mărire lui Dumnezeu* au cântat cu dreptate îngerii și cântă Biserica; dar adaugă încă și: *Pacea oamenilor*.

Pacea! Este vreun bine mai de dorit? *Pacea Rânduieții* o avem atunci când, după vestita arătare a lui Augustin, fiecare lucru e la locul său. Dar cum ea ar fi putut domni peste lume, când rătăcirile cele mai grosolane au întunecat adevărul, când patimile au călcat peste drepturile minții și ale credinței? O desnădejde ucigătoare pusese stăpânire peste suflete: „Să mâncăm, să bem, să ne încununăm cu trandafiri, că mâne vom muri!“ Tristețe, neliniștea, muștrarea cugetului erau tot atâtea pricini care alungau pacea din inimi și din cuprinsul vieții.

Poate cumva vatra casnică se bucura de acest bine prețios? De ce fericire însă putea să se bucure femeia, căreia obiceiurile păgânești îi răpeau cununa de soață și de mamă, pentru a o face o roabă de rând? Și copiii, plămădiți de timpuriu la școala stricăciunii, erau îndrumați spre o tinereță necurată.

Domnea oare pacea printre popoare? Numai de două ori dela întemeierea Romei, templul lui Janus, zeul războiului, își închisese porțile, sub domnia lui Numa și după al doilea război punic. Dar August a dat poruncă să fie închis, pentru că lumea se odihnea în pace. Acea pace însă, dacă însemna părăsirea armelor și odihna celor înarmați, nu împedea împotrivirile cele mai înver-

șunate, apăsările cea mai crude, călcările cele mai nedrepte, jafurile cele mai tiranice, robia cea mai rușinoasă.

Era clipa aleasă de Dumnezeu pentru ivirea „Domnului Păcii”. Pruncul care se naștea în Vitleem trebuia să aducă pace minților, inimilor, familiilor, popoarelor de pe tot pământul, prin vestirea nouăi legi de dragoste și desăvârșire. „Pacea mea las vouă”, avea să spuie mai târziu apostolilor săi, în clipele cele mai tănuite și mai înalte ale întâlnirii lor; „pacea mea dau vouă, nu precum o dă lumea o dau eu vouă. De aceia fii liniștit și inima ta să nu se teamă” (Ioan 14, 27). Dar încă din coliba dela Vitleem putea trimete lumii întregi vorba bună care apoi avea să-i vie pe buze ca o obișnuință: *Pace vouă, pacea fie cu voi!*

În adevăr, pacea adevărată, dumnezeiasca pace, acea pe care „lumea n'o poate răpi”, răsărea acolo, lângă ieslea în care poposea Împăratul pașnic și blând care se pogorise din ceruri.

Încheiere. - Să ne unim deci cu cântarea Bisericii și să luăm parte la bucuria curată a Crăciunului. Iată cum ne îndeamnă Sf. Leon al doilea:

„Astăzi, preaiubiților, s'a născut Mântuitorul nostru. Să ne bucurăm! Nu poate fi loc pentru întristare când se naște viața. Odată ce a fost sfărâmată frica morții, ne umplem de bucurie prin făgăduința veșniciei. Nimenea nu e înlăturat de a lua parte la această veselie, al cărei temeii e deopotrivă și de obște pentru toți; fiindcă Domnul nostru, celce a sfărâmat păcatul și moartea, negăsind niciun om scutit de vină, a venit ca să-i slobozească pe toți. Să tresalte deci Sfântul, pentrucă se apropie de cununa lui; să se bucure păcătosul; să prindă inimă păgânul, pentrucă e chemat la viață. Fiul lui Dumnezeu, la împlinirea timpurilor, cea rânduită de adâncurile nepătrunse ale hotărîrii dumnezeiești, a luat ființă omească pentru a o împăca cu Făcătorul său, pentruca diavolul, urzitorul morții, să fie înfrânt tot de aceeași ființă pe care o biruise”,

Cu încredere în valul de bucurie adevărată care străbate Biserica, vom da și noi slavă lui Dumnezeu și ne vom face părtași ai păcii făgăduite oamenilor de bună voie.

Avem aici o întreagă cuvântare a lui Lardone. E o cuvântare obișnuită. Are vredniciile ei, după cum are și lungiri de prisos. Dar găsești în ea destule lucruri bune de spus și altora.

Cineva ar putea spune că se aștepta la mai mult. Dar să ne gândim că, dacă faci predică pentru folosirea

altora, ele n'au să aibă tot scânteierile vorbitii tale, ci caută să fie cât mai lesnicioase pentru folosirea altora. Aceasta a fost predică de folosit în propoveduirea bisericească, Dacă este așa, va trebui să mărturisim ca am găsit în ea destule gânduri alese de povestit credincioșilor noștri.

Dacă am trece la alt volum al lui Lardone, de pildă, la „Evanghelia Duminicilor și a sărbătorilor mai însemnate (*Il Vangelo delle Domeniche e Feste Principali*), care a fost tipărită acum 5 ani (1936 în Turin) am găsit predici mai scurte (4—5 pagini), care cuprind materie atâta cât ne trebuie și nouă, după trebuințele noastre. În cele 341 de pagini ale lui, avem mult aluat de care ne putem folosi, cum și altul, pe care, dacă nu-l putem folosi, dar e bun de știut. Cuprinde multe amănunte din scrierile literare. Deci își culege amănuntele dintr'un câmp mai larg de privire și aflăm astfel multe lucruri neștiute.

Prin amănunte de acestea, predicile se dovedesc a fi din alte ținuturi decât ale noastre. Nu putem folosi tot ce găsim, dar ne place să vedem predică bogată în material și culegând cu pricepere câte găsim în largul vieții.

Găsim predici mult deosebite ca urzire de ce gândim noi. În Duminica II după Paști, găsim o predică cu titlul „Să ne întoarcem la Parohie“. Se înțelege, frumos titlu, fiindcă e vorba în el de familia creștinească din jurul bisericii noastre. Vom găsi în ea multe din amănuntele pomenite mai sus.

Sunt toate predici cu noutăți, care arată câte daruri de suflet poți găsi într'o predică. Dar putem stărui mult asupra lor? Ne grăbesc altele. De aceia încheiem cu Lardone.

Acum ar urma să trecem la cellalt autor, Thiriet-Pezzali, pentru a vedea și felul lui. Dar cele de până aici au cuprins destul loc, așa că mai bine este să rămânem pe altădată cu cele neisprăvite acum.

Arhim. SCRIBAN

MIȘCAREA BIBLICĂ ÎN BASARABIA

O INDRĂSNEAȚĂ INCERCARE MISIONARĂ

Lucrarea misionară în Basarabia, în veacul XIX-lea, începe printr'o străduință, ce merită să fie mai bine cunoscută, de tipărire și răspândire a Cuvântului Domnului în graiul înțeles de popor. Această lucrare începe prin înființarea în 1817, la Chișinău, a unei filiale a *Societății biblice rusești* sau Россіеніаска Ассоціація Библиен, cum i se spunea în graiul nostru de atunci¹. Însăși Societatea biblică din Petersburg nu era cu mult mai veche. Ea a luat ființă în 1812, din inițiativa prințului A. N. Golițan, oberprocurorul Sfântului Sinod și apoi președintele acestei societăți. În organizarea și programul ei, noua societate avea ca model pe *British and Foreign Bible Society*, întemeiată în 1804, la Londra.

Intr'un scurt timp, de la 1813 și până la 1825, Societatea biblică a roit un însemnat număr de filiale pe tot întinsul Rusiei și a tipărit Sf. Scriptură în 41 de limbi, imprimând 184.851 exemplare de Biblii și 315.928 de Noul Testament².

Scopul ei era a tipări și răspândi Biblia, atât în slavonește, cât și în alte limbi, „fără nici o înșămănare și tâlcuire într'ânsa dela sâne”³. Traducerile acestea se vindeau cu preț efin și adeseaori se împărțeau gratuit celor săraci. Totodată „Însoțirea împărțește Bibliile celor ce se află în spitaluri, celor închiși în temnițe și în casele de îndreptare”⁴.

Dar societatea urmărește și un scop curat misionar, printre cei de altă credință. „Însoțirea se silește, pe cât

---

1. Cf. Arhimandritul Iuliu Scriban, *Cartea Cărților: Sf. Scriptură sau Biblia*, București 1937, p. 43.

2. Nicolae Popovschi, *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub Ruși*, Chișinău 1931, p. 24.

3. Vezi broșura: Пентрѣ скопосѣл Россіенещей Ассоціаціи а Библией ши мижлоучеле спре добжданрѣа лѣй, Chișinău 1918, p. 9.

4. *Ibidem*, p. 1.

este cu putință, să între Biblia și în mâinile noroadelor din Asia, cei ce locuiesc în Rossia, din mahometani și din închinătorii de idoli, în limba lor"¹.

Încă din anul 1814, mitropolitul Gavriil Bănulescu întreținea legături cu Societatea biblică din Petersburg, trimițându-i danii și subscripții anuale de la 70 persoane din Basarabia².

Societatea comunică mitropolitului hotărîrea ei de a întreprinde o nouă tipărire a Bibliei românești. În urma acestui fapt, mitropolitul Gavriil trimite Societății, pentru orientare, Biblia de la București din 1688 și ediția din Blaj de la 1795. El se interesează personal de buna reușită a acestei tipărituri. Lucrarea începe în 1816, luându-se ca bază ediția transilvăneană din 1795.

Pentru a se evita greșelile de tipar, mitropolitul trimite la Petersburg pe arhimandritul Varlaam Cuza, un bun cărturar și un iscusit cunoscător al limbei grecești, fost stareț la mănăstirea Dobrovăț. Acesta pleacă la Petersburg la 15 Fevruarie 1817, însoțit de un psalt, pentru supravegherea lucrărilor de tipărire a Bibliei.

La sfârșitul anului 1817, imprimarea Noului Testament este încheiată; iar la 15 August 1819 întreaga Biblie este scoasă de sub teasc³.

Odată cu traducerea și tipărirea Sf. Scripturi în diferite limbi, Societatea biblică, de bună seamă, trebuia să se îngrijească și de răspândirea acesteia în popor. În acest scop, prințul Galițan, în înțelegere cu mitropolitul Gavriil, înființează la Chișinău, *Filiala Basarabeană a Societății biblice rusești* = Бессарабское Отдѣленіе Россійскаго Библейскаго Общества.

Că Basarabia era un câmp nimerit pentru răspândirea Sf. Scripturi, se arată și într'o *dare de seamă* din 1822 a acestei filiale. „*Noi lăcuim*, se spune în darea de seamă, *la marginele împărăției cei mai mare în lume, la însuși pontul acela, spre care întregi împărății își*

1. *Ibidem*, p. 10.

2. A. Bălătescu, Бессарабское Отдѣленіе Россійскаго Библейскаго Общества (*Filiala basarabeană a Societății biblice rusești*), în hebdomadatul Кишиневскія Епархіальнея Вѣдомости (*Buletinul Eparhiei Chișinăului*). Chișinău 1872, VII, p. 212.

3. A. Bălătescu, *art. cit.*, p. 213.

*întorc ochii săi. Aici scapă cei nenorociți, cei gonțiți, carii cu inima și cu buzele mărturisesc dumnezeasca învățătură, ce s'au dat neamului omenesc prin Biblie*¹. Intr'adevăr, aici în Basarabia, își aflau pe atunci, adăpost mulți străini și refugiați din Principate și din țările balcanice, mai ales după turburările Eteriei.

Inaugurarea filialei basarabene s'a desfășurat cu solemnitate în ziua de 27 Septembrie 1817, în prezența autorităților locale, în frunte cu namestnicul oblastiei A. N. Bahmetiev².

După săvârșirea doxologiei rânduite, mitropolitul Gavriil, luând cel dintâi cuvântul, a vorbit celor de față moldovenește despre scopul *Societății biblice*³. Despre activitatea acestei Societăți, a cuvântat apoi în rusește, vicarul mitropoliei, arhiereul Dimitrie Sulima. Tot atunci, în clădirea seminarului teologic, adunarea a ales un comitet de conducere, alcătuit din doi vice-președinți, patru directori, un casier și un secretar.

Vice-președinți au fost aleși: mitropolitul Gavriil și namestnicul Bahmetiev, iar directori: mitropolitul sârbesc Leontie, arhiepiscopul Grigorie al Armenilor din Basarabia, arhiereul Dimitrie Sulima al Tîghinei și Cetății Albe și generalul F. I. Talâzin⁴. Casier este ales egumenul Ioanichie, proestos al mănăstirii Horodiștea și director al tipografiei eparhiale⁵.

Mai târziu se întocmește și un regulament al filialei format din 11 articole. Trebuie să amintim că putea deveni

1. Сокотала Комитетѣлѣи Бессарабическѣи Деспѣрцири а Россіенскѣи Библическѣи, ПЕНТРѢ АНДѢ 1822, Chișinău 1822, p. 4.

2. A. Bălătescu, *art. cit., rev. cit.*, vol. VIII, p. 239 seq.

3. A. Stadnițchi, Гаврииль Банулеско-Бодони, Экзархъ Молдо-Влахійскій (1808-1812) и Митрополитъ Кишиневскій (1813-1821) (*Gavriil Bănulescu-Boloni, Exarh al Moldo-Vlahiei (1808-1812) și Mitropolit al Chișinăului (1813-1821)*), Chișinău 1894, p. 363.

4. A. Bălătescu, *art. cit., rev. cit.*, vol. VIII, p. 239.

5. În anul 1823 comitetul de conducere al filialei basarabene era format din 4 vice-președinți: namestnicul I. N. Inzov, arhiepiscopul Dimitrie Sulima, guvernatorul C. A. Catacazi și arhiepiscopul Grigore al Armenilor din Basarabia. În acest comitet intrau deasemenea 20 directori, un casier, un secretar, un ajutor de secretar, un bibliotecar și 6 membri corespondenți. Vezi „Izvod de cilenii comitetului Basarabiei pe anul 1823”, în *Socoteala Comitetului*, 1823, pp. 23-25.

membru al Societății oricare creștin indiferent de nuanța confesională. Articolul II glăsuște astfel:

„Filiala basarabeană este alcătuită din credincioși de orice confesiune creștină, care fiind convinși, din toată inima, de folosul ce rezultă din cetirea Bibliei, doresc să se facă membri ai Societății și să ia parte la activitatea ei pentru tipărirea și răspândirea acestei cărți printre locuitorii Basarabiei și altor ținuturi, dar mai ales între cei săraci”¹.

Pentru a face poporul să înțeleagă scopul urmărit de această societate, s'a tălmăcit în moldoveneste broșura „*Pentru scoposul rossienestei însoțiri a Bibliei și mijloacele spre dobândirea lui*”, tipărindu-se în 2.295 exemplare, în luna Maiu 1818, în tipografia exarhicească din Chișinău. În această broșură de 14 pagini, format 8°, pe lângă arătarea scopului și mijloacelor de funcționare a Societății biblice, se expun pe larg foloasele ce se pot trage din cetirea Sf. Scripturi și se încheie cu un apel călduros către credincioși, pentru sprijinirea acestei „Însoțiri a Bibliei”.

În 1818 au sosit la Chișinău 2.285 exemplare din Noul Testament moldovenesc. Deasemenea s'a primit de la centru un mare număr de Biblii în limbile ebraică, armeană, latină, slavonă veche, italiană, franceză și germană. Numai în anul 1819 s'au vândut 2.678 exemplare din Sf. Scriptură. Multe Biblii au fost însă răspândite fără plată.

Activitatea de răspândire a Bibliei se întinde de la Chișinău în Moldova și Muntenia, precum și între moldovenii de peste Nistru². În Moldova, prin mijlocirea mitropolitului Grigore al Ieropolei din Iași, supus rus, iar în Muntenia, prin concursul consulului rusesc din București, Pini, și a mitropolitului Dionisie al Ungro-Vlahiei.

1. A. Bălătescu, *art. cit., rev. cit.*, vol. VIII, pp. 238-239

2. Dealtfel, până în 1837, eparhia basarabeană se întindea și peste Nistru, cuprinzând stepa Ociacov, cu orașele Dubăsari, Tiraspol, Ovidiopol, Odesa, Ociacov ș. a. Vezi Iosif Parhomovici: *Краткій историческій очеркъ противораскольнической мисеи въ Кишиневской епархіи съ 1813 до 1900 года*, (*Scurtă privire istorică asupra misiunii împotriva rascolnicilor în eparhia Chișinăului dela 1813 până la 1900*), în *Buletinul Eparhiei Chișinăului*, 1909, nr. 33-34, p. 1338 sq.

Veniturile Societății se formau mai ales din danii și cotizațiile membrilor înscrși. De la 27 Septembrie 1817 și până la sfârșitul anului, societatea a adunat 3.824 ruble și 5.579 lei¹. În darea de seamă din 1822 a filialei din Chișinău se dă pilda unui șef de vamă din Noua Suliță și a personalului ei, care au hotărât să verse filialei pe toată viața din salariul lor 3⁰/₀². Veneau donațiuni până și din Muntenia. Dar revoluția din 1821 din Principate a făcut ca veniturile societății să scadă puțin.

În anul 1822 filiala basarabeană număra 457 membrii și donatori, recrutați din toate clasele sociale³.

Lucrarea de răspândire a Sf. Scripturi în graiul moldovenesc este dusă mai departe, cu multă sârguință, de arhiepiscopul Dimitrie Sulima⁴. Rezultatele bune ale acestor osteneți n'au zăbovit a se arăta. Într'o *dare de seamă* a filialei din 1819 se spune că „*nu numai cei oârșnici, dar și copiii râvnesc a se îmbogăți cu știința dumnezească. Chiar și cei închiși în temnițe simțeau puterea de har a Cuvântului lui Dumnezeu*”⁵. Roadele acestei activități sunt asemănaute cu o „*nouă naștere*”⁶. În darea de seamă din 1822, de care am mai amintit, se fac câteva constatări interesante, referitor la orașul de reședință al filialei basarabene:

„*În mijlocul orașului nostru sânt așa feliu de familii, care s'au lepădat de cele înzădarnice cuvînți ale obștimei, de deșărtăciune... care vremea cea slobodă de îngrijirile vieții o afierosesc cetirii Cuvântului lui Dumnezeu, ce li s'au făcut lor acum înțeles, fiind tălmăcit pre limba cea știută*”⁷. Și mai departe:

1 A. Bălătescu, *art. cit., rev. cit.*, vol. VIII, p. 244

2 Socoteala Comitetului... *op. cit.*, pp. 10-11.

3. *Ibidem*: „Izvod după alfavită de cilenii și făcătorii de bine a Rossieneștii Bibliceștii Obștii, cari au iscălit la acea Obștie a Despărțirii Bessarabiei jărtviri în folosul Obștiei, în anul 1822”, pp. 26-46.

4. Arhimandritul Sebastian Veste Жизнь и дѣятельность преосвященнаго Димитрія Сулимы (*Viața și activitatea preasfințitului Dimitrie Sulima*), în revista Труды Бессарабскаго Церковнаго Историко-Археологическаго Общества (*Revista Societății arheologice bisericești din Basarabia*), Chișinău 1910, vol. V, p. 42.

5. A. Bălătescu, *art. cit., rev. cit.*, vol. XI, pp. 346-347.

6. Socoteala Comitetului... *op. cit.*, p. 15.

7. *Ibidem*, pp. 14-15.

„In mijlocul oraşului nostru sânt locuri, unde nu de mult se sălăşluia nesupunerea şi neînfrânarea dar acum intrăm în lăcaşurile acestea, aflăm acolo Biblia, şi vedem o minunată schimbare”¹.

Foloasele acestei societăţi se întindeau şi asupra celor de altă credinţă: a Evreilor şi Mahomedanilor din aceste locuri. Arhiepiscopul Grigore al Armenilor relatează cazul unui paşă, Ahmet Efendi, fost comandant al Rusciukului, care cetind Noul Testament în turceşte, procurat de la filiala basarabeană, se convinge de adevărul creştinismului².

Dar această frumoasă activitate misionară a trebuit în curând să înceteze. Soarta Societăţii biblice era prea mult legată de persoana iniţiatorului şi sprijinitorului ei, prinţul Galiţân. Un alt neajuns al ei era că avea un caracter prea oficial, fără să fi prins rădăcini temeinice în popor.

Prinţul Galiţân reprezenta pe atunci un curent mistic şi liberal de provenienţă străină, ce căpătase o mare dezvoltare în Rusia. În urma opoziţiei îndârjite a conservatorilor ruşi, care vedeau mişcarea liberală vătămătoare pentru ortodoxie şi pentru statul rusesc, prinţul Galiţân este nevoit să demisioneze în 1824 din postul de oberprocuror al Sinodului şi de preşedinte al Societăţii biblice.

În urma acestui fapt, Societatea biblică se desfiinţează³ în anul 1826 şi odată cu ea, cade de la sine şi *filiala basarabeană*.

Arhim. Dr. ANTIM NICA

1. *Ibidem*, p. 15.

2. A. Bălătescu, *art. cit., rev. cit.*, vol. XI, pp. 343-344.

3. După alţii Societatea biblică s'a desfiinţat în 1827. Vezi Arhimandritul Sebastian Veste, *op. cit.*, p. 42.

TEOLOGUMENE ȘI TEOLOGUMENI ORTODOCȘI ?

CONSIDERAȚIUNI ASUPRA ACTUALEI STĂRI DOGMATICE A BISERICII ORTODOXE

Tot mai multe îngrijorări cuprind în vremurile noastre inimile cu adevărat iubitoare de credință ortodoxă, tot mai multe voci se ridică pline de o tăinuită alarmă în fața pericolelor ce amenință Biserica ortodoxă, paznica și deținătoarea acestei credințe.

Ca în toate vremurile de restriște, ce ne-au zbuțuit nava Bisericii, pe valurile tuturor rătăcirilor și tuturor furtunilor, nu lipsesc nici astăzi glasurile pline de sfat ale părinților acestei Biserici, nici cârmacii vrednici, cu grijă pentru călătorirea pe drumul bun și ajungerea la limanul adevărat.

Pare că cu cât furtuna devine mai amenințătoare și dușmanii mai mulți, pare că cu atât și ortodoxia noastră devine mai dârză, mai hotărâtă pe pozițiile sale, mai încrezătoare în victoria finală.

Situația însă în care se află Biserica ortodoxă actuală, din punct de vedere al vicisitudinilor istoric-umane¹, cere o riguroasă examinare dogmatică a stării actuale și din punct de vedere doctrinal.

În jurul tezaurului doctrinal al ortodoxiei se consumă nu numai toate stările de conștiință mai incandescente, mai puțin incandescente, mai reci sau indiferente ale ortodocșilor teologi sau profani, dar și toate atacurile sau acuzele, meritate sau nemeritate, ce i se aduc ortodoxiei de către reprezentanții autorizați ai celorlalte confesiuni, sau de către dușmanii creștinismului în general. Și nu sunt de disprețuit atacurile și de băgat în seamă acuzele.

Noi ortodocșii am fi astăzi creștinii care am trecut de la credința ecumenică (catolică), la credința particulară sau specială fiecărei autocefalii ortodoxe².

---

1. Vezi în această privință articolul d-lui prof. TEODOR M. POPESCU, *Ce reprezintă azi Biserica ortodoxă*, în revista *Biserica Ortodoxă Română*, an. LIX, nr. 1—2, Ian.-Fev. 1941, pp. 10—39.

2. Cf. H. PERREYRE, *Entretiens sur l'église catholique*, t. II, ed. IV, Paris 1901, p. 413 sqq., 723 sq.; E. DUBLANCHY, art. *Église*, în *Dictionnaire de théologie catholique*, t. IV, col. 2113; M. JUGIE, *Theologia dogmatica christianorum orientalium*, t. I, Paris 1926, p. 42 sq.

Noi ortodocșii am fi astăzi creștinii cari au trecut de la creștinismul universal la un creștinism național, conturat fiecărui popor în parte și circumscris unor hotare nestătătoare istorice.

Noi ortodocșii am fi astăzi cei lipsiți de organ oficial de răsvedire și declarare de credință, reduși la sinoade fără atribut de ecumenicitate¹, deci ieșiți din masa credincioșilor mulți ai lui Hristos între cei puțini, ai oilor pierdute, de la turma dreptcuvântătoare².

Noi am fi, în fine, credincioșii cei ce ne-am îndepărtat deplin de la dogma sinoadelor ecumenice spre teologumene, deci de la universal spre particular de la autoritar spre subiectiv, de la normă infailibilă spre părere discutabilă³.

Sau, mai drept zis, spre eres, spre moartea doctrinală, spre acea stare, fără continuitate doctrinală hristică sau patristică, pe care din ce în ce mai mult occidentul rom. catolic și protestant o speculează, cu termeni din ce în ce mai vehemenți, împotriva noastră.

Am fi astăzi, noi ortodocșii, pe lângă celelalte acuze de retrograzi creștini, de ultratradiționaliști mărginiți și fără orizont, de hotărâți morții doctrinale, și acei credincioși creștini care trăiesc prin excelență numai datorită teologumenelor, sau teologilor teologumeni inventivi⁴.

Teologia dogmatică ortodoxă nu ar fi, după acești exagerați și pățimași cuvântători, decât o teologie dogmatică din ce în ce mai săracă în dogme, care nu mai corespund necesităților timpului actual și, din contră, din ce în ce mai bogată în teologumene — păreri teologice — necesar date în cazurile de gravă dispută sau neînțelegere doctrinală a fondului doctrinal ecumenic, mult prea îndepărtat de preocupările spirituale ale timpului actual, de mult epuizat de îndelungata folosire a sa, în neobosita șerpuire

1. Consultă : O. BUCEVSCHI, *Ecumenicitate*, în *Anuarul Cincizeci de ani de existență* al Academiei Ortodoxe, Cernăuți 1937, p. 154 sqq.

2. YVES DE LA BRIÈRE, art. *Église*, în *Dictionnaire apologetique de la foi catholique* t. I, col. 1295; A. LE. ROY-BEAULIEU, *L'empire des tsars et les Russes. La Religion*, vol. III, Paris 1889, p. 66 sqq.

3. În linia acestor susțineri, despre o unire cu Biserica ortodoxă, nu poate fi vorba decât în cazul unei supuneri a acesteia din urmă cu totul Bisericii romano-catolice. Numai astfel „*Cadavrul ortodox*” va mai fi readus la viață. Consultă, în afară de scrierile polemice mai vechi asupra unirii Bisericilor, ca : YOS. BOUSQUET, *L'unité de l'église et le schisme grec*, Paris 1913; CH. QUENET, *L'unité de l'église*, Paris 1923 și mult favorabilele scrieri noi ale lui : M. J. CONGAR, *Chrétiens désunis. Principes d'un „oecuménisme” catholique, (Unam Sanctum)*, 1, Paris 1937 și : *Die Wiedervereinigung der christlichen Kirchen*, Bonn 1937.

4. Cf. PETRU REZUȘ, *Desvoltarea dogmatică*, Cernăuți 1938, p. 137.

rațională a minții omenești asupra adevărilor creștine de credință.

Departe de a căuta dedesubtul acestei acuze, care lasă să transpire o vizibilă depreciere a fondului dogmatic revelat hristic și patristic și o mai mare prețuire a unui fond doctrinal nou, altoit pe acesta, — pare că ar putea exista două fonduri dogmatice, cu mai multă sau mai puțină necesitate soteriologică, sau că vechi-meia ar putea trage în cântarul valorii tocmai defavorabil acestui fond doctrinal, și nu invers: *noutatea*, — am crezut folositor să ne ocupăm despre starea actuală a dogmaticii ortodoxe, în fața acestor acuze și atacuri.

Fără a forma în corpul acestei reviste. de astă dată, decât ceea ce este strict necesar pentru luminarea chestiunii, vom evita discuțiile interminabile, pe care le-am susținut din punct de vedere ortodox în fața teologilor romano-catolici sau protestanți autorizați din Strasbourg, cât și cu cercurile libere studențești de acolo, vom evita și digresiunile documentare supărătoare, numai cu scopul ca temelia actuală dogmatică a Bisericii ortodoxe să iasă într'o cât mai strălucitoare lumină, în temeinicia ei și în adevărul unic al materialului pe care stă.

CE ESTE UN TEOLOGUMEN ?

Pentru mintea omenească, adevărul revelat va păstra cete întunecate și părți misterioase, până la înțelegerea față către față a lor¹. Cunoașterea actuală pământească se deosebește esențial de cunoașterea paradisiacă, premergătoare căderii în păcat, cât și cunoașterii de care se bucură dreptii, care au ostenit și au reușit în munca lor subiectivă de mântuire.

Cunoașterea noastră, a oamenilor, luptători cu trupul și cu sufletul, este imperfectă din toate punctele de vedere. Este imperfectă și atunci când are ca teren de exercițiu al său, sau ca obiect de însușit, adevărurile revelate.

Adresate minții omenești, spre a rodi mântuire, adevărurile revelate ies din starea de luminozitate absolută divină și intră pe o cale dintre cele mai ingrate din câte le cunoaște vre-o valoare umană teoretică sau practică. Deținătoare ale adevărului deplin, ele sunt cuprinse de mintea omenească numai în parte; locuințe ale luminii orbitoare, ele sunt silite să primească înlăuntrul lor cete de umbră, părți de mister și văluri de întuneric; date desăvârșit și definitiv omenirii, de acum două mii de ani, această ome-

1. I. Cor., XIII, 9 sq.

nire se chinuește și azi cu însușirea lor, cu priceperea lor.

Adevărul relevat s'a fragmentat astfel într'o mulțime de dogme, munca de însușire doctrinală a acestui fond doctrinal relevat s'a numit dezvoltare dogmatică, fondul doctrinal revelat, cuprins în Scripturi și Predanii, s'a numit Tradiție dogmatică, astfel că Biserica ortodoxă, singura deținătoare credincioasă a acestui tezaur doctrinal, este și matca doctrinală a lucrului ecumenic de dezvoltare doctrinală, cât și de conservare a singurei și adevăratei Tradiții dogmatice.

Este singura Biserică cu astfel de atribute, lângă care stau temeinic și așa de contestate: una, sfântă, ecumenică și apostolică, întrucât, după ultimul sinod ecumenic, numai ea păstrează nealterată credința definită de aceste sinoade, în timp ce celelalte Biserici sau confesiuni au evadat din hotarele intransigente ale Tradiției dogmatice, au desrădicat intoleranța dogmatică și s'au rătăcit pe căile înșelătoare ale tuturor libertăților doctrinale.

Romano-catolicismul, într'o gelozie doctrinală oarbă, a exagerat dogmatizarea sau dezvoltarea dogmatică, transformând-o din ecumenică, sau catolică, într'una particulară sau singulară: dogmatizează de un timp încoace sinodul lor confesional, sau rațiunea singulară a papii ¹!

Este explicabil că în această Biserică, sub aparența unei vieți înfloritoare, unei manifestări doctrinale agitate, adevărul revelat a fost depășit de rațiunea speculativă, apostolicitatea doctrinală de noutatea eretică, universalitatea soteriologică de oportunitățile locale sau confesionale.

În protestantism, din contră, libertatea doctrinală ia cu totul altă față. Dogma devine o piedică, un balast în fața minții și pentru minte, ea este desrădicată și aruncată, iar în locul ei încep a crește toate ciupercile otrăvitoare ale gustului și rațiunii subiective ².

Pe deoparte tot fondul teologic, fie el dogmă, fie el părere, este declarat fond simbolic, aceasta în romano-catolicism; pe de

1. Consultă: P. REZUȘ, *Dezvoltarea dogmatică*, p. 58 sqq.; Același, *Tradiția dogmatică ortodoxă*, Caransebeș 1939, p. 25 sqq.

2. Protestantismul ortodox revine pe urme vechi, compromite vechile mărturisiri, recunoscând autoritatea cărților simbolice, introducând din nou între Sfânta Scriptură și individ, autoritatea Bisericii, garanția unității și a ordinei. Aberațiile individualismului și raționalismului absolut nu-și mai pot susține pozițiile, supraumanizarea individului s'a dovedit, din începuturile ei, falimentară. Cf. A. RÉBELLIAU, *Bossuet historien du protestantisme*, Paris 1892, p. 52 nota 2 și P. REZUȘ, *Dezvoltarea dogmatică*, p. 79 sqq.; 133.

altă parte întreg fondul teologic, dogmă, nedogmă, este înlocuit cu arbitrarul autonom subiectiv, aceasta în protestantism. Toată această stare de lucruri a pornit ca o avalanșă la vale, în dogmatica creștină, numai și numai de la reaua înțelegere a teologumenelor, numai și numai de la ocuparea exagerată romano-catolică și protestantă cu ele, numai și numai de la victoria teologumenelor asupra dogmelor.

Teologumenele sunt păreri teologice speculative, persoane sau colective, de completare a cuprinsului unora dintre dogme sau dintre măsurile oficiale ale Bisericii¹.

Din însăși definiția aceasta se vede că teologumenul este o părere speculativă teologică, care merge alături de părerea speculativă oficial sau ecumenică a Bisericii, care a fost oficializată ca dogmă.

Cu alte cuvinte, dogma este un adevăr teoretic de credință, definit și predat de Biserică ca obligator pentru toți credincioșii², este un adevăr universal, ca valoare doctrinală și soteriologică; teologumenul în schimb este o părere speculativă particulară, cu valoare doctrinală și soteriologică discutabilă, cu durată sau eficacitate problematică.

Este mare deosebirea care persistă între dogmă și teologumen, așa cum persistă între un for infailibil rațional ecumenic, asistat de Spiritul Sfânt, și un for mărginit rațional subiectiv, fără nici o asistență, deci supus tuturor greșelilor³.

Eflorescența teologumenelor, — dacă am putea zice că începe odată cu contactul rațional al omului cu adevărul revelat lui, se continuă în tot decursul tuturor celor șapte sinoade ecumenice, fiind cel mai aprig stimulent în dezvoltarea dogmatică a Bisericii, el dând naștere tuturor discuțiilor oficiale, neoficiale și dogmelor ca și eresurilor, — nu am greși dacă am afirma că domnia lor începe de atunci când cauza de ordin doctrinal întâiu, apoi de ordin practic, au făcut să înceteze activitatea ecumenică sinodală a Bisericii. De la această dată întreaga creștinătate nu trăește decât din fondul doctrinal al vârstei celor șapte sinoade ecumenice; de la această dată se distinge și se desparte hotărît de ortodoxie trupul latin al Bisericii de oarece gustul subiectiv, particularul inte-

1. Cf. P. REZUȘ, *Desvoltarea dogmatică*, p. 127.

2. *Ibidem*, p. 128.

3. Infalibilitatea nu este acordată unei singure persoane, fie ea chiar papă; vezi: *Dosithei confessio*, Decretum XII, la E. I. KIMMEL, *Libri symbolici ecclesiae orientalis*, Ienae 1843, p. 444 sq.

resat și singularul îngânfat încearcă pentru prima dată să stăpânească samavolnic și necreștinește conștiințele creștinilor.

Teologumenul își începe activitatea, cu splendida inaugurare a înoirilor romano-catolice, refuzate de riguroșii ortodocși răsăriteni: primatul papal, purgatoriul, azima, indulgențele, etc., care nu întârzie a-și mări, cu afluenți din ce în ce mai streini, curgerea lor.

Tot ce admiră astăzi teologii romano-catolici și socotesc conținut simbolic nu este decât o victorie rațională speculativă a minții lor de abili teologumeni, tot ceea ce ei azi condamnă ca ortodoxie retrogradă constituie *punct terminus providențial și distinctiv* de la adevărata doctrină creștină tradițională încoace, de unde și de la care ei s'au îndepărtat.

„Pietrele unghiulare ale clădirilor rațiunii umane rămân în știința teologică dogmele, fără de care toate clădirile sunt amenințate cu dărâmarea. Căci dacă pietrelor unghiulare li se vor adăuga material diferit și fără trăinicie, de la sine va urma și prăbușirea. Ele sunt unice și generale tuturor clădirilor omenești, de la credința umilă a credinciosului simplu până la cele mai savante tratate de știință teologică. Dogmele sunt de caracter general sau universal, în afara particularului individual, localului național sau accidentalului temporal; teologumenele sunt de caracter particular, prin însăși ființa lor, fiind supuse unor grade de perfecțiune și înălțare în directă atârnare de superioritatea rațiunii de origine și supuse unor acceptări și refuzări, după întâlnirea lor fericită sau nefericită, în mers, cu alte rațiuni”¹.

În sânul catolicismului întâlnirea aceasta este autoritar refuzată, prin decretarea tridentină amănunțită a tuturor teologumenelor drept dogme. Romano-catolicul, teolog dogmatist, nu mai are decât să interpreteze teologia acestui sinod, în deplina siguranță că volumele sale vor fi considerate cărți simbolice (Scheeben², Pohle³, Specht⁴, Bartmann⁵, Schell⁶, Simar⁷, etc.).

În protestantism, din contră, întâlnirea este favorizată, anumit căutată și speculată la maximum. Cu cât rațiunile sunt mai dis-

1. P. REZUȘ, *Desvoltarea dogmatică*, p. 128.

2. *Handbuch der katholischen Dogmatik*, fortgesetzt von B. ATZBERGER, 4 Bde., Freiburg im Breisgau, 1875—1903.

3. *Lehrbuch der Dogmatik*, 3 Bde., III Aufl., Paderborn 1907.

4. *Lehrbuch der Dogmatik*, 2 Bde., III Aufl., herausgegeben von G. L. BAUER, Regensburg 1925.

5. *Lehrbuch der Dogmatik*, 2 Bde., VII Aufl., Freiburg im Breisgau 1928.

6. *Katholische Dogmatik*, 3 Bde., Paderborn 1889—1893.

7. *Lehrbuch der Dogmatik*, IV Aufl., Freiburg im Breisgau, 1899.

tructive, cu atât progresul dogmatic protestant este mai evident. Dar totodată mai anticreștin, mai necredincios, mai păgân!¹.

Totul, absolut totul, dela această ambițioasă continuare dogmatică a definițiilor ecumenice din epoca patristică pornește: în înnoire, în înstrăinare, în dușmănie confesională!

Ortodoxul rămâne cu temeritate pe poziții doctrinale nepătate și intransigent-ecumenice, romano-catolicul pornește cu temeritate pe pantă de teologumen speculativ. Din această speculație, romano-catolicul își va face o școală specială sofistică a sa, în dogmatică: *scolastica*; o morală specială interesată a sa: *cazuistica*.

Teologul ortodox dogmatist își va ancora cercetările și ajungerile sale numai în terenul stabil și stâncos al credinței tradiționale, cel romano-catolic va prefera tot mai mult terenul nisipos și plin de surprize al invențiilor, al intereselor, al puterii doctrinale, chiar prin putere și opresiune, dacă armele teologumenului sofist vor ceda.

TEOLOGUMEN ORTODOX ȘI DESVOLTARE DOGMATICĂ ORTODOXĂ

„Clădirile în știința dogmatică presupun intima și completa cunoaștere a tezaurului dogmatic ortodox, stricta deosebire între dogme și păreri curat teologice, sau de nuanță filosofic-teologică. Numai astfel se poate concepe erijarea în teologumen pozitiv, numai prin contrariul acestora se poate explica flora heterodidascaliilor putrede din trecutul și prezentul Bisericii creștine. Cantitativul nu impune, numărul nu recomandă în dogmatica ortodoxă. Exemplele sinodologiei ortodoxe, e drept, că conțin cazuri de impuneri arbitrare ale majorității numerice. Cazurile acestea de impunere însă, a unei păreri eretice, cantitativ destul de răspândită, de numărul zdrobitor, e caz sporadic și accidental în viața Bisericii. Însăși ființa dogmelor refuză validarea, sau invalidarea lor, prin cantitate, sau prin sufragii umane, de orice natură ar fi”².

Chiar propovădania apostolică făcea riguroasă distincție între ceea ce învăța Domnul nostru Iisus Hristos, între ceea ce era învățătură divină, sau adevăr revelat și între ceea ce era, într'o anumită problemă, ce zbuciuma viața creștină a primelor secole, părere personală a unui apostol oarecare.

Tipic în această privință este sf. apostol Pavel, care atunci

1. Asupra protestantismului consultă: P. REZUȘ, *Desvoltarea dogmatică* p. 79 sqq.; Același *Tradiția dogmatică ortodoxă*, p. 51 sqq.

2. P. REZUȘ, *Desvoltarea dogmatică*, p. 129 sq.

când comunică voința divină a Domnului nostru Iisus Hristos spune clar: Παραγγέλω οὐχ ἐγὼ, ἀλλὰ ὁ Κύριος...¹, iar atunci când își dă el părerea, în respectiva chestiune neavând hotărîre revelațională divină, spune tot clar, dar altfel: „λέγω ἐγὼ, οὐχ ὁ Κύριος“².

Procedura pavelină de și e ideală din punct de vedere doctrinal și pastoral, totuși este ortodox-precaută. Ea face distincție între părere-teologumen și adevărul revelat. Hotărît face deosebire, pentruca părerea să nu compromită cumva tezaurul revelat.

Patristica, tot atât de precaută, de și va depozita mai departe fondul păstrat tradițional, *per manus traditionae*, sau oral: gură de la gură, atunci când se va afla în situație identică va proceda la fel.

Sfinți părinți, ca: *Vasile cel Mare*³, *Grigorie de Nissa*,⁴ etc., cât și mari eresiarhi ca *Origen*⁵ vor face, atunci când vor trece de limitele adevărului revelat (încă nedogmatizat) sau dogmatizat, distincție luminoasă între adevăruri spuse *διαλεκτικῶς* sau *ἀγωνιστικῶς* și între cele spuse *δογματικῶς*.

După cum putem constata și sf. apostoli și sf. părinți ai Bisericii înaintează și-și dau părerea în anumite chestiuni de viață sau de doctrină, unii trec chiar la părere personală, dar toți anunță din vreme ceace fac: Nu grăește Domnul, ci grăesc eu Pavel... nu e dogmă, ci este o simplă părere...

„Caracteristica patristiceii creștine este mersul ei ortodox în credința și în știința teologică. Umanul și divinul colaborează intim și rodnic în tot timpul glorios al patristiceii. Colaborarea aceasta divino-umană se petrece sub aripile protectoare și îndrumătoare ale autorității bisericesti, depozitara unică a normelor perfecte de credință și cercetare științifico-teologică. Orice alt fel de colaborare e contrazisă de învățătura sfintei Tradiții; orice alt fel de autorități dau prilejul libertăților liberaliste, sau constrângerilor arbitrare. Conștiința ortodoxă a sfinților părinți nu a odihnit pe extrema liberală și nici nu a fost violată în mărturisirile ei de constrângeri arbitrare“⁶.

Acest lucru nu-l vor mai face romano-catolicii. Ei tocmai ceea ce va fi părere, vor susține cu mai multă îndârjire, tocmai ceea ce va fi departe de adevăr, vor susține drept ortodoxie.

1. I Cor. VII,10; Cf. I Cor., III,11; VII,25; XI,23; XV,3; II Cor., V,20; Gal., I,11; II,2; I Tim., VI,20; II Tim., I,14; IV,7.

2. I. Cor. VII, 12.

3. *De baptismo*, I, cap. II, 19; Migne, P. G., t. XXXI, col. 155.

4. *Or. catech.*, 38; Migne, P. G., t. XLV, col. 97.

5. *Περὶ ἀρχῶν* prooem., 3, Migne, P. G., t. XI, 116.

6. PETRU REZUȘ, *Desvoltarea dogmatică*, p. 132 sq.

E drept că și în ortodoxie nu a lipsit nici înflorirea părerilor teologice, sau a teologumenelor, și nici începuturile de greșite excese romano-catolice¹. Dar tocmai prin această denunțare că sunt de proveniență și influență romano-catolică, scutesc ortodoxia de alte scuze sau rechizitorii.

Așa unii teologi dogmatiști ortodocși au acordat o valoare simbolică, în bloc, unor opuri de dogmatică ortodoxă, ca celei a lui *Macarie*², în Biserica rusă antecomunistă, sau celei a lui *A. Comoroșan*³, în Biserica ortodoxă română.

Conduita însă a rămas aceeași: intransigent ortodoxă și pe poziție riguros dogmatică. Un teolog dogmatist de talia lui *Hristu Andrutsos* face astfel, o distincție riguroasă între adevărul dogmatic și între adevărul teologumen⁴.

S'au putut ridica unele teologii personale, ca cea a lui *Ciril de Alexandria*, cuprinsă în anatematismele sale⁵, sau cea a lui *Leon cel Mare*, cuprinsă în epistola către Flavian⁶, cât și cea a lui *Ioan Damaschin*, referitoare la icoane⁷, la dogmatizări oficiale ale lor, prin sinoade ecumenice, teologia ortodoxă însă a rămas conștientă, pe poziții intransigent dogmatice. Nu teologumenul, ci dogma recomandă ortodoxia.

„Sistemele nepatristice, de ultimă oră, ivite în creștinism năruiesc atât autoritatea bisericească cât și valoarea științei teologice. Atât confuzia catolică între divin și uman, discordantă între învățătura teoretică și cea practică, cât și separația protestantă strictă a acestor două elemente ne oferă priveliștea extremelor. Pe de o parte: tendința spre unitatea extremistă a divinului și umanului într'o știință teologică infailibilă și în bloc simbolică, pe

1. „Oficialului dogmatic catolic, ortodoxia timpurilor vitrege nu-i poate opune un sistem dogmatic, ecumenic oficializat, iar din cauza greului muncii în țarina puținelor dogmatizări ecumenice, generalizărilor tradiționale și sinodal locale negative opunem și o teologie săracă”. Cf. P. REZUȘ, *Desvoltarea dogmatică*, p. 137.

2. *Teologia dogmatică ortodoxă*, trad. de Arhim. GHERASIM TIMUȘ, 2 vol. București 1886.

3. *Prelegeri academice din dogmatica ortodoxă*, Partea specială, rev. și red. de E. VOIUȚCHI, Cernăuți 1889.

4. *Dogmatica Bisericii ortodoxe răsăritene*, trad. de D. STĂNILOAE, Sibiu 1930, pg. XIV, 99 sq.; 175; 287; 340; 350; 374 nota 2; 383 sq.; 461 nota 1.

5. *Anathem. Cyrilli*, Migne, P. G., t. LVII, col. 768—780.

6. *Epistola 38 ad Flavianum*, Migne, P. L., t. LIV, col. 755.

7. *Concilium oecumenicum VII contra iconoclastos (787)*, la MANSI, t. XIII, col. 378 C.

de alta: separare radicală între divin și uman, într'o știință teologică bisericească, streină creștinismului adevărat. Două sisteme anormale și neștiințifice" ¹.

TEOLOGUMENI ORTODOCȘI?

Față de aceste tulburătoare progrese ale teologiei romano-catolice în noui dogme, cât și față de neconținutele libertăți protestante spre noui orizonturi eretice, care este atitudinea teologilor ortodocși?

Ne vom reduce doar la câteva citări de nume și activități dogmatice, în ogorul ortodoxiei noastre, care vor ilustra îndeajuns atitudinea Bisericii noastre.

Ștefan Saghin, profesor de dogmatică la Facultatea de teologie din Cernăuți, în toate studiile sale dogmatice ², se întemeiază numai și numai pe dogmele oficiale ale Bisericii ortodoxe. Din studiul acestor dogme (dogma întrupării, sau cea soteriologică) el își face o misiune în a arăta adevăratele poziții ortodoxe tradiționale, în fața celor romano-catolice și protestante. Nu adaogă, nu inventează și nu înaintează pe poziții șubrede. Atitudinea lui este o neconținută laudă, o neconținută mărturisire, o neconținută adorație a adevărului ortodox. Toate încercările mele de a afla păreri personale, sau teologumene, în lucrările acestui dogmatist, au fost zadarnice.

Intru toate adept al aceleiași atitudini dogmatice ortodoxe este și actualul profesor de dogmatică, al acestei Facultăți, *Dr. Vasile Loichița*. Studiile sale tipărite în ultima vreme (*Perihoresa în dogmatică, Doctrina sfântului Ioan Damaschin despre Maica Preacurată, ca și traducerea în l. română a Expunerii exacte a credinței ortodoxe a sf. Ioan Damaschin*) ³ atestă pe lângă ortodoxa activitate ce o depune în ogorul dogmaticii și înclinările sale organic îndreptate înspre prețiosul tezaur al ortodoxiei. Mult mai puțin îl interesează pe acest profesor de dogmatică stările noi confesionale, sau descoperirile noi în domeniul dogmatic, de la început condamnate a fi studii sterile, lipsite de zidire sufletească; mai mult îl preocupă dogma ortodoxă curată și adevărată, așa cum a fost propo-

1. P. REZUȘ, *Desvoltarea dogmatică*, p. 133.

2. *Logosul la sfântul Evanghelist Ioan*, Cernăuți 1896; *Das Incarnationsdogma nach der Lehre der orthodoxen Kirche*, Cernăuți 1899; *Dogma soteriologică după doctrina Bisericii ortodoxe*, Cernăuți 1903.

3. Toate în revista *Candela*, 1937—1938 și extrase.

veduită de sf. părinți ai ortodoxiei. În acest sens, este interesantă și insistența sa continuă, comunicată discipolilor săi, de a traduce din operele prețioase ale sf. părinți, insistență căreia-i premerge cu pilda traducerii operii capitale a Sf. Ioan Damaschin.

Aceste zilnice preocupări ale dascălului de ortodoxie și-au aflat expresie în celălalt centru ortodox al țării, în București, fiind reprezentate de către vrednicii traducători: preoții *Dr. Olimp Căciulă* și *Dimitrie Fecioru*¹.

Pe aceleași linii dogmatice intransigente osârduesc în Biserica noastră și alți teologi dogmatisti de autentică creație: *I. P. S. Mitropolitul Irineu Mihălcescu* al Moldovei, *d. prof. Nichifor Crainic*, la Facultatea de Teologie din București și *prof. Dr. Dumitru Stăniloae*, la Academia de Teologie din Sibiu. *I. P. S. Mitropolitul Irineu Mihălcescu* a publicat, pe timpul când era profesor, monumentală sa *Simbolică ortodoxă*², izvorită din aceleași preocupări, iar mai târziu, *Dogmatica* sa³.

D. profesor Nichifor Crainic, considerat pe drept astăzi ca cel mai fecund și original teolog ortodox român, îmbogățește anual cu fericitele sale studii și articole atât revista *Gândirea*, al cărei director este, cât și literatura teologică⁴. Haina nouă și strălucitoare de lumină înveșmântează aceleași adevăruri vechi, pe care însă nimeni nu a reușit până acum să ni le redea ochilor minții atât de expresiv⁵.

Cu totul pe noua linie ortodoxă, pe care ostenește teologul și scriitorul *N. Crainic*, merge cu strălucită pildă de activitate și *prof. de teologie de la Sibiu, D. Stăniloae*. Cel din urmă inaugurează în teologia dogmatică ortodoxă un drum nou. Cu afinități sufletești, aceleași și la *Andrutsos*, cu un cult special al formei și al expresiei dogmatice, același și la *Crainic*, cu o grijă fanatică pentru exact în știință și pentru ortodox în credință, *D. Stăniloae* este unul dintre cei mai tipici reprezentanți în viață ai ortodoxiei românești⁶.

1. *Izvoarele Ortodoxiei: Dogmatica sfântului Ioan Damaschin*, București 1938; *Vasile cel Mare, Comentar la Psalmi*, București 1939.

2. *La Théologie symbolique au point de vue de l'église orthodoxe orientale*, Bucarest-Paris 1932.

3. *Manual de teologie dogmatică pentru seminarii*, ed. III, București 1924.

4. *Ortodoxie și etnocrație*, București 1938; *Nostalgia paradisului*, 1940.

5. Remarcabile sunt pronunțările acestui teolog ortodox asupra sfintei Tradiții, în *Ortodoxie și etnocrație*, p. 137; asupra mântuirii subiective și a sfințeniei, în *Nostalgia paradisului*, p. 300 sqq.; asupra activității pneumatice din sufletele noastre, *ibid.*, p. 374 sq.; etc.

6. Dintre studiile sale mai cunoscute cităm: *Viața și învățătura sfântului*

Nu lipsesc în ortodoxie însă nici trecerile peste marginile intransigenței dogmatice.

Teologia ortodoxă rusă, care ne-a oferit atâția corifei în dogmatică: *Macarie*¹, *Canev*², *Svetlov*³, etc., este reprezentată astăzi de un teologumen exagerat prin excelență, *Sergiu Bulgakoff*, profesor la Institutul teologic ortodox-rus din Paris.

Acest teolog rus este pe lângă autorul celebrei „*Ortodoxii*”⁴ și autorul răsunătoarei, mult discutatei și condamnatei *teorii sofianice*. Această teorie, întreagă bazată numai pe teologumene, după cum natural au depășit cadrele ortodoxe și surorile lor romano-catolice, a căzut în exagerare. Mulți teologi ortodocși de marcă și chiar sinoade (Carloviț, 1938) au denunțat-o și au calificat-o eres⁵.

ATITUDINI DOGMATICE MODERNE

În acest timp care este atitudinea romano-catolică față de noțiunea ortodoxă și problema actuală a teologumenului? O atitudine circumspectă, de neatenție, de înconjurare...

Dogmaștii romano-catolici vestiți evită problema teologumenului, în dogmaticile lor⁶, sau când se ocupă de ea se ocupă fugitiv sau favorabil fundamentărilor romano-catolice trecute sau viitoare⁷.

Teologumenul romano-catolic este justificat cât mai dialectic posibil.

„Conformările teologumenelor cu dogmele sunt distincte și ușor de adevărit în concluziile teologice (*conclusiones theologicae*), bazate pe ambele sau pe una din premise: adevăruri reve-

---

Grigorie Palama, Sibiu 1938; *Ortodoxie și românism*, Sibiu 1939 și *Antropologie ortodoxă*, în *Anuarul XVI al Academiei Teologice*, Sibiu 1940.

1. *Teologia dogmatică ortodoxă*, trad. de Arhim GHERASIM TIMUȘ, 2 vol. București 1886.

2. *Teologia dogmatică ortodoxă*, trad. de SILVESTRU episcop al Hușilor, 5 vol., București 1896—1906.

3. *Invățătura creștină în expunere apologetică*, trad. de Ic. ST. SERGHIE BEJAN și CONST. N. TOMESCU, 2 vol., Chișinău 1935—1936.

4. *L'Orthodoxie*, Paris 1932.

5. Vezi: *Sofianismul*, la cronica externă (C. Grumăzescu), în revista *Misionarul*, an. XI, nr. 5, Chișinău, Mai 1939, p. 318 sq. și: E. BEHR-SIEGEL, *Sofologia preotului Sergiu Bulgakoff*, trad. de C. Grumăzescu, Bârlad 1939, pp. 17-40

6. Scurte relatări la: DIEKAMP, *Katholische Dogmatik nach den Grundsätzen des heiligen Thomas*, VI Anfl., I Bd., Münster 1930, p. 23 sq.; POHLE, *op. cit.*, I Bd., p. 6 sq.

7. Cf. BARTMANN, *op. cit.*, I Bd., p. 7 sq.

late. Ceea ce dogmatica scolastică recunoaște, numind aceste rezultate: „*assensus theologicus seu lumen theologicum*“¹.

Distincțiile stricte rom. catolice dintre „*conclusiones*“ și „*opiniones theologicae*“ (teologumene) nu sunt justificate decât prin interesul de a-și apăra libertatea decretării de infailibile a unora dintre concluziile teologice².

Teologumenului i se acordă deci intrare oficială și argumentată între dogmele de credință.

Ce fac însă ortodocșii în fața acestei stări de lucruri?

În fața neconținutelor și injurioaselor acuze, ce neconținut ni le ridică în față catolicismul, că ortodoxia ar fi astăzi „o cantitate neglijabilă“, o „*terra missionis*“, o „biserica schismatică învechită“, destinată „sleirii și decadenței“³, teologii ortodocși se redresează pe pozițiile intransigente ale ortodoxiei, demonstrând pe de o parte netemeinicia acestor acuze, pe de alta credincioșia, fără pată în dogmă, a acestei Biserici, apocaliptic vitregită.

Redusă la importanțe naționale, Biserica ortodoxă devine sufletul dătător de viață al națiunilor ce cred în ea. Dogma ortodoxă, departe de a trece în particular, în accidental, sau în național, persistă și trăește alături cu persistența tenace și traiul chinuit al acestor națiuni.

Teologumenul sau părerea speculativă oportunistă sau forțată ar fi nenorocit de mult aceste națiuni. Fiecare națiune ortodoxă a devenit astfel câte o cetățue inexpugnabilă în fața oricăror intrusiuni streine. Naționalul, colaborând alături de ortodox, a dat expresie și trăinicie, dintr'odată fără seamăn cu internaționalul și interconfesionalul romano-catolic.

De aceea în ortodoxie nu se pot înțelege înnoiri forțate, desvoltări trâmbițate, sau progrese dogmatice, deoarece deodată cu progresul, desvoltarea sau înnoirea ar trebui noi, ca popor ortodox, să ne înnoim cu haină streină, cu obiceiuri streine, cu stăpâniri streine⁴.

1. Cf. DIEKAMP, *op. cit.*, I Bd., p. 23.

2. Cf. DIEKAMP, *op. cit.*, I Bd., p. 23; BARTMANN, *op. cit.*, I Bd., p. 7 sq.; R. M. SCHULTES, *Éclaircissements sur l'évolution du dogme*, în *Revue des sciences philosophiques et théologiques*, Paris 1925, p. 286—302 (Conclusion générale, p. 300 sq.); Id., *De definibilitate conclusionum theologiarum*, în *Scientia Thomista*, Roma 1921, pg. 305.

3. Cf. TEODOR M. POPESCU, *Ce reprezintă azi Biserica ortodoxă?* în *Biserica Ortodoxă Română*, an. LIX, (1941), pp. 12 sq.; 14.

4. Consultă și conferința preotului IOAN MIHĂLCESCU, *L'Église orthodoxe orientale et la vie spirituelle interieure*, în *Studii Teologice*, an. III, nr. 2, 1932, pp. 113—127.

În aceasta constă meritul de neasemuit al ortodoxiei pentru conservarea și promovarea virtuților naționale ale neamului nostru.

Fără ca ortodoxia să devie ceva dogmatic-național¹, deci contrafăcut pe modelul nației noastre, fără să țintim a transforma dogma ortodoxă într'o dogmă nouă specific națională, dogma și credința ortodoxă a convenit și convine, prin excelență, poporul nostru².

Compromis național nu se poate întâmpla în cadrul autocefaliilor ortodoxe. Compromis se întâmplă numai în sânul romano-catolicismului internațional. Aici se dă lupta legitimă între religie și nație, între credință și patriotism, deoarece pe deoparte religia romano-catolică țintește universalul interconfesional și cosmopolit, iar pe de alta, naționalul țintește numai cultul nației singurite³.

Iată înspre ce a condus teologumenul romano-catolic Biserica încredințată lui de la schisma cea mare!

Dar iată totodată stabilitatea providențială, în mijlocul noilor curente naționaliste radicale moderne, a micilor biserițe naționale ortodoxe ce-au mai rămas să laude pe Domnul!

Că se exprimă îngrijorări multe la adresa Bisericii ortodoxe și din cauză că-i lipsește organul infailibil de oficializare a învățăturii sale: *sinodul ecumenic*?

Da, sunt îngrijorări, dar nu în ele trebuie căutat esențialul! Biserica ortodoxă a dovedit că sub paza sfântului Duh, poate călători mai departe, spre victoria ce îi este hărăzită. Mai mult, ea dovedește în împrejurările actuale mai multă vigoare și vitalitate ca ori când.

Intr'un magistral articol, d-l profesor *Teodor M. Popescu* spune următoarele, referitor la situația dogmatică a Bisericii ortodoxe: „Biserica ortodoxă reprezintă spirit: spiritul creștinismului vechi, unitar și ecumenic, credincios tradiției bisericesti autentice și întocmirilor ei fundamentale. Reprezintă calitate: calitatea de a fi păstrat această tradiție curată, de a nu fi compromis ideia creștină în aventuri lumești, de a fi voit să fie nu stat în

1. Cf. T. M. POPESCU, *art. cit.*, p. 20.

2. D. STĂNILOAE, *Ortodoxie și românism*, p. 5, spune: „Creștinismul se adresează persoanei. El nu se adresează națiunii, pentru că nu există o conștiință ipostatică, de sine stătătoare, a națiunii”.

3. „Tendențele universaliste ale ortodoxiei creștine devin, astfel, prin prisma entităților naționale de neclintit în mersul și durata lor eternă oricare altă tendință universală, bazată pe internaționalism ori pe interconfesionalism. este destinată unui drum plin de piedici, lupte sterile și eșecuri. Organizarea ortodoxă a entităților naționale aparține, astfel, universalului, cosmicului”. Vezi P. REZUȘ, *Aspecte soteriologice*, Caransebeș 1939, p. 46.

stat, nu stat peste stat, nici bisericuță, ci Biserică în stat și în lume, cu misiune religioasă morală și cultică, nu politică și nici măcar în primul rând socială sau culturală, — menită să mângâie și să mântuiască sufletele, în virtutea harului, nu să le stăpânească lumește cu puterea autorității. Reprezintă o mare rezervă creștină în viitorul religios al popoarelor ei și al lumii, pentru că este o Biserică veche și încercată, fără a fi uzată sau sleită, trăește din trecut fără a muri cu trecutul și a fi robită unui timp, înfruntă istoria, fără a se teme de ea, evoluiază și progresează în pas cu credincioșii și cu vremea, fără a-și fi dat încă toată măsura puterilor ei spirituale; o Biserică tare în fiecare durere și renăscută cu fiecare eliberare, o Biserică ce viază chiar când este socotită moartă. Reprezintă astfel încredere și nădejde în spiritul, în puterea și în misiunea creștinismului, pentru că reprezintă rezistență în cele mai grele încercări prin care a trecut creștinismul. Reprezintă biruință creștină în lume, pentru că reprezintă de secole creștinismul persecutat. Nu există mai grea probă pentru vitalitatea unei biserici decât persecuția; această probă o trece dureros și eroic, numai ea astăzi, Biserica ortodoxă. Când alte Biserici ne arată cu mândrie întinderea și bogăția lor, întreprinderi misionare, biblioteci, școli mari și domuri celebre, Biserica ortodoxă arată cu smerenie cicatrice sau răni deschise, vânătăi sau semnul cuelor, și arată durerea ei mai mare decât toate de a fi lovită nu numai de vrăjmașii de totdeauna ai creștinismului, ci de a fi lovită și condamnată la moarte de însăși surorile ei creștine, în timp ce ea, suferind pentru creștinism, suferă și pentru ele”¹.

Când vorbește despre *credința acestei Biserici*, d. profesor Teodor M. Popescu sintetizează luminos adevărata stare dogmatică a ortodoxiei: „Biserica ortodoxă a păstrat credința până azi așa cum a înțeles-o și a formulat-o Biserica veche, Biserica geniului patristic. Opt secole, nu opt ani, nici opt zeci, ci opt sute de ani de cugetare creștină au stăruit asupra învățaturii revelate de Iisus Hristos, au tălmăcit adâncurile Scripturii, au înfruntat și rușinat îndrăzneala celor mai mari erezii, au întemeiat și lămurit dogma creștină în laturile ei mai importante, ne-au predat-o în textul de neschimbat al simbolului credinței, ne-au încredințat-o în scrierile sfinților părinți, cari sunt eroii și geniile dreptei credințe, ai ortodoxiei. Nu în graba și în fierberea unei scurte epoci turburi, ca a reformei protestante, și nu sub influența unor

---

1. TEODOR M. POPESCU, *art. cit.*, pp. 28-9.

filosofii necreștine, ca scolastica alimentată din aristotelism și din averoism — o filosofie păgână și una iudaică — și condiționată de raportul schimbător dintre concepții filosofico-teologice, ca realismul și nominalismul, sau de preponderanță teologică a unui scolastic, ci în veacurile Bisericii de aur, biruitoare prin sânge asupra păgânismului, biruitoare prin sinoade ecumenice asupra ereziei. Dogma ortodoxă este lumină și mister: lumină biblică și patristică asupra credinței creștine; mister lăsat în chip firesc asupra profunzimilor, în care cugetarea omenească n'a putut să pătrundă și asupra cărora n'a cutezat să se pronunțe. Biserica ortodoxă păstrează până azi conștiința insondabilului unor laturi de credință creștină și un respect mărturisit pentru ceea ce teologic nu se poate defini și cuprinde cu mintea. Socotind dimpotrivă că poate depăși și întregi cugetarea patristică, analizând rațional conținutul dogmei și complectând lămurirea ei în toate laturile și sensurile, teologia scolastică a Bisericii romane a tratat dogmele creștine ca pe categorii filosofice, le-a descompus și orânduit în silogisme, le-a transformat în ecuații și teoreme, le-a prezentat ca articole de cod și posedă azi o dogmatică raționalizată, sistematizată și demonstrată scolastic, care însă tinzând să facă progrese teologice formale, a pierdut farmecul misterului credinței, mister ce dă dogmaticii ortodoxe o anumită mireasmă religioasă, pe care teologia occidentală a pierdut-o, disecând, subtilizând și pulverizând misterul. E de prisos să arătăm ce însemnează teoretic și practic dogmele creștine în cugetarea protestantă și sectară. Biserica ortodoxă reprezintă credința creștină originală și autentic apostolică și patristică, pură, neschimbată, nefalsificată, ferită de inovații, de amplificări substanțiale, de diluări raționaliste, de diformări teologice" ¹.

Biserica ortodoxă, după cum am putut constata din cele de până acum, nu a îmbrățișat nicicând în trecutul ei, după cum nu va îmbrățișa nici în prezent, calea teologumenului comod și expeditiv.

De și nostalgia sinodului al optulea ecumenic este cântată din ce în ce de mai mulți trubaduri ortodocși ², cari văd în el ultima scăpare a ortodoxiei — scăpare condiționată de atâtea imposibilități de fapt și de drept, — totuși ortodoxia și fără sinod ecumenic, sau până la vreun sinod ecumenic viază.

1. TEODOR M. POPESCU, *art. cit.*, pp. 30—31.

2. Cf. V. ȘESAN, *Convocarea sinodului ecumenic*, în revista *Candela*, an 47, Cernăuți 1936, pp. 95—110; P. SVETLOV, *Invățătura creștină în expunerea apologetică*, trad. de Ic. St. SERGHIE BEJAN și CONST. N. TOMESCU, vol. I, Chișinău 1935, p. 287 sq.; P. REZUȘ, *Desvoltarea dogmatică*, p. 134 sq.

Hotărît ridicată în contra umanului îndrăzneț, în cadrul tezaurului ei doctrinal scump, Biserica ortodoxă, în ciuda tuturor acuzelor ce i se aduc, rămâne hotărîtă pe pozițiile sale.

„La masa unui viitor sinod ecumenic vor participa numai acei ce vor abjura toate ereziile și vor accepta totodată toate dogmele de credință, așa după cum le-a primit Biserica ortodoxă dela Mântuitorul Hristos și după cum le-a formulat în sinoade ecumenice și le-a păstrat curate și neschimbate până în prezent și le va păstra până la finitul timpurilor”¹.

Ea opune mereu ortodoxia mărturisirii sale, într'o luptă vitregită de timp, locuri și oameni, cu luminoasa pildă a mucenicilor din veacurile de aur ale Bisericii, ea nu se revarsă în apele tulburi și înșelătoare ale disputelor confesionale; ea nu îmbrățișează teologumenul — dogmă romano-catolică, și nici teologumenul — părere filosofică protestantă; ea nu caută calea largă și comodă a compromisurilor spirituale de tot felul; ea nu se sumește și nici nu părăsește adevărul.

Și va învinge !

Dr. PETRU REZUȘ
profesor la Academia teologică, Caransebeș

SUPLIMENT BIBLIOGRAFIC

Spre o deplină informare a viitorului cercetător preocupat de această chestiune, dau mai jos o listă de lucrări rom. catolice și protestante, neindicate în articol, dar care ar putea oferi un bogat material informativ și documentar.

- BAINVEL, I. V., *De magisterio vivo et traditione*, Paris 1905.
 CHESTERTON, G. K., *Orthodoxie*, trad. par C. Groleau, Paris 1923.
 DEDIEN, J., *L'instabilité du protestantisme*, Paris 1928.
 DUBOIS, A., *Le voile déchiré*, Lausanne 1929.
 FORISSIER, M., *Erreur et vérité: Catholicisme et protestantisme*, Lausanne 1923.
 GARDEIL, A., *Le donné révélé et la théologie*, I éd., Paris 1910.
 GARRIGOU-LAGRANGE, *Le sens commun, la philosophie de l'être et les formules dogmatiques*, II éd., Paris 1922.
 GRANDMAISON, L., de, *Le dogme chrétien*, Paris 1928.
 HEILER, F., *Der Katholicismus, seine Idee und seine Erscheinung*, München 1923.
 HERBIGNY, M., d', *L'anglicanisme et l'orthodoxie gréco-slave*, Paris 1922.
 JOURNET, CH., *L'union des Églises et le christianisme pratique*, Paris 1927.
 CÉPICIER, A., *De stabilitate et progressu dogmatis*, ed. II, Romae 1910.
 MARIN, SOLA, F., *L'évolution homogène du dogme catholique*, vol. I-II, Freiburg (Schiv.), 1924.
 MULERT, H., *Konfessionskunde*, Giessen 1927.
 PETROVITSCH-MALTAEV, AL., *Dogmatische Erörterungen für Einführung in das Verständniss der orthodox-katholischen Auffassung in ihrem Verhältniss zur Römischen und Protestantischen*, Berlin 1893.

1. Cf. V. ȘESAN, *art. cit.*, p. 98. Asupra mișcării ecumenice mai consultă I. N. KARMINIS, *Ἐκκλησιαστικὴ καὶ προτεσταντισμὸς*, vol. I, Atena 1937, p. 378 sqq. S. HURTEVANT, *L'unité des églises du Christ*, Paris 1930; F. TOURNEBIZE, *L'église grecque-orthodoxe et l'union*, vol. I-II, Paris 1900—1901; R. JANIN, *Les Églises séparées d'Orient*, Paris 1930; J. CALVET, *Le problème catholique et l'union des églises*. Paris 1921.

O INTERVENȚIE RUSEASCĂ PENTRU MARELE SCHIT DIN GALIȚIA ÎN ANUL 1773.

Mănăstirea „Schitul cel Mare” de la Maniava, districtul Stanislav din Galiția, a fost, până la sfârșitul veacului al XVIII-lea, o importantă citadelă a Ortodoxiei, bucurându-se și de privilegiul de stavropighie a patriarhului din Constantinopol¹. Călugării din această mănăstire erau renumiți prin evlavia lor și respectul canoanelor, nemâncând niciodată carne, nici unt, ci numai rareori untdelemn².

Dacă mai târziu, când din cauza greutăților politice imperialismul românesc în Biserica Orientului pierzând din influență, această mănăstire a trecut sub protecția specială a țarilor Rusiei³, începuturile i-au fost sprijinite de largul ajutor material al Domnilor Moldovei. Cu contribuția bănească a fiicei lui Ieremia Movilă, Maria, soția lui Ștefan Potocki⁴, se ridică la 14 Septembrie 1612 biserica Înălțarea Sfintei Cruci a numitului schit⁵, iar mitropolitul Chievului, Petru Movilă, i-a lăsat prin testament o importantă sumă de bani⁶.

Dar Movileștii, ctitorii bisericilor mănăstirești de la Sucevița⁷, întemeietorii episcopiei de la Huși și cei cari s'au străduit să vadă Mitropolia Moldovei ridicată la rangul de Patriarhie⁸, au dat o deose-

---

1. EUSEVIU POPOVICI, *Istoria bisericească universală, și statistica universală*, Trad. de Atanasie Mironescu, ed. II, vol. IV, București 1928, p. 358.

2. DIMITRIE DAN, *Mănăstirea Sucevița*, București 1923, p. 204, nota.

3. Depuis le Tzar Fedor Alexievitch a été constamment sous la protection speciale des souverains de Russie „(anexa). — O cruce de lemn, ferecată în argint aurit și ornată cu pietre scumpe, aflată acum la Sucevița, a fost dată schitului de țarul amintit, purtând inscripția: „Această cruce a jertfit-o marele domn, împărat și marele principe Teodor Alexievici, singur stăpânitorul a mării și micii și albei Rosiei la mănăstirea Înălțării a pustnicilor schitului din districtul Galiției, în anul dela facerea lumii 7188 (1680), Iunie într'a 2 zi”. D. DAN, *Ibidem*, p. 57. Țarul Fedor Alexievici a domnit între anii 1676-1682.

4. „Fundationem primam ab Illust. d. Maria Mahilanka, coniuge Stephani Potocki factum”. (N. IORGA, *Studii și documente*, VI, p. 559).

5. „L'Exaltation de la Croix Velikoskiteski ” (anexa).

6. DIM. DAN, *Ibidem*, p. 203, nota, după Televici: *Istoria skiti Maniavskago*, Liov 1887.

7. Episcopul de Rădăuți Gheorghe Movilă și Domnul Ieremia Movilă (DIM. DAN, *Ibidem*, p. 17).

8. DIMITRIE IONESCU, *Relațiile Țărilor românești cu patriarhia din Alexandria*, București 1935, pp. 4-5.

bită atenție Ortodoxiei și peste hotarele țărilor române. Pentru a ajuta credința primejduită în Polonia, unde Schitul cel Mare era un puternic stăvilă, fiica lui Ieremia Movilă a lăsat prin testament ca mănăstirea Sucevița să fie închinată centrului religios de la Măniava. Prin hrisovul de la 31 Martie 1648, Vasile Lupu execută această dorință și încuviințează ca Sucevița, cu toată averea și supușii ei să fie predată în mâinile părinților de la Schitul cel Mare — care se află de cinci ani în Sucevița — în „posesie”, un fel de arendă, făcând închinarea cu sfatul mitropolitului Varlaam și „altor episcopi ai țării noastre” și al boierilor¹.

Daniile au continuat. La 13 Iulie 1659 Gheorghe Ghica dă călugărilor schitului zeciuală cerealelor din Cernăuți, iar la 1665, Istrate Dabija, cu binecuvântarea mitropolitului Ghedeon, cu sfatul episcopilor și al boierilor, dă biserica din Mămăești, a cărei moșie aparținea Suceviței, să fie metoh călugărilor din schit². Se adaogă apoi, din partea altor donatori, satul Râvna (Revnova), $\frac{1}{2}$ din satul Mitcău, o măcriște în orașul Cernăuți³. Voevozii de după ei, atât din veacul al XVII-lea cât și al XVIII-lea, au avut grijă de a veghea ca, pe lângă ceace adăugau, să se păstreze neatinsă și în conformitate cu dorința donatorilor, averea acestei mănăstiri.

În 1748 Constantin Mavrocordat, fiind domn al Moldovei, la îndemnul mitropolitului Nichifor, a întreprins o acțiune de readucere a moaștelor Sfântului Ioan cel Nou, duse de mitropolitul Dosoftei în Polonia. Ca mijlocitor a fost ales ieromonahul Isaia, superiorul mănăstirii „Schitul cel Mare”, și lui se adresează în scris Nichifor, cerându-i să intervină ca, odată cu moaștele, să se restituie și documentele de proprietate ale Mitropoliei Moldovei, luate atunci. În scrisoarea de la 12 Dechemvrie 1749, Isaia dă mitropolitului Nichifor toate lămuririle pentru ca succesorul lui Mavrocordat, Constantin Racoviță, să intervină direct la Dieta Poloniei și la nunțiul apostolic de la Varșovia, iar la nevoie să se adreseze chiar Papei⁴. Nu cunoaștem ca Racoviță să-și fi însușit această propunere, întru cât aceste moaște împreună cu hrisoavele mitropoliei Moldovei vor sta mai departe la mănăstirea din Liov până la 1783, când din porunca lui Iosif II vor fi aduse la Cernăuți⁵.

1. După „cererea Mariei, fata răposatului Ieremia Vodă, îi închină Sucevița”. N. IORGA, *Studii și Documente*, VI, p. 126, nr. 5.—DIM. DAN, *Ibidem*, pp. 45 și 204.

2. *Ibidem*, p. 205.

3. *Ibidem*, p. 217.

4. Scrisoarea e publicată de C. ERBICEANU, *Istoria Mitropoliei Moldovei*, pp. 17-8, nr. XIX.

5. Lista documentelor, *Ibidem*, pp. 20-23.

Când s'a făcut unirea cu Biserica Romei, propaganda a atras un mare număr de adepți din Polonia și Rusia de Sud, astfel că numărul credincioșilor Bisericii orientale devine din ce în ce mai restrâns. Prin împărțirea Poloniei, la 1772, Galiția revenind Austriei, Uniții din această țară s'au bucurat de protecția guvernului care s'a servit de dânsii pentru lichidarea Ortodoxiei. Ultima citadelă de rit oriental rămânea numai Schitul cel Mare.

Cum în 1771 se reînnoiește pentru ultima dată titlul de protecție al țărilor asupra acestei mănăstiri, imediat după împărțirea Poloniei călugării s'au adresat mareșalului Romanzof, iar dânsul le susține cauza și cere guvernului rusesc să intervină pe lângă curtea din Viena ca aceasta să le garanteze libera dezvoltare a cultului, așa cum le era îngăduit și din partea regilor poloni, precum și recunoașterea proprietăților din care schitul își trăgea subsistența.

La 14 Ianuarie 1773, ministrul de externe al Rusiei, contele Panin, scrie ambasadorului rus la Viena, principele Galitzin, informându-l despre toate chestiunile și cerându-i ca în numele Catherinei a II-a să intervină pe lângă curtea unde este acreditat. Să expună ministerului detaliile acestei situații cu rugămintea de a aduce la cunoștința Mariei Tereza și a lui Iosif al II-lea dorința țarinei, ca susnumita mănăstire să se bucure și mai departe de aceeași viață liberă ca și până atunci și menținerea ei în posesia proprietăților pe care le are în Moldova.

Nu cunoaștem care a fost urmarea acestei intervenții diplomatice a guvernului rus la Viena în favoarea Schitului cel Mare și implicit a menținerii Ortodoxiei în statele austriace. Evenimentele ce vor urma, vor aminti mereu Austriei că este un stat catolic. Intrând, după pacea de la Cuciuc-Cainargi, și în posesia Moldovei de Nord, pe care au botezat-o Bucovina, imperialii vor aduce aici un nou regim, desființând mănăstirile și lăsând dintre ele numai trei: Putna, Sucevița și Dragomirna.

Cât privește Schitul cel Mare, singura mănăstire ortodoxă a Galiției, acesta ceruse la 25 Iunie 1776 ca, în conformitate cu intervenția diplomatică a Rusiei, mănăstirea Sucevița să-i fie și mai departe subordonată¹, dar acest lucru nu se aprobă și prin directiva ilirică de la 2 Ianuarie 1777, relațiile existente dintre cele două mănăstiri au fost desființate². Luându-i-se titlul de stavro-

1. D. DAN, *Ibidem*, p. 223.

2. Relațiile Suceviței cu schitul n'au fost întotdeauna dintre cele mai bune. Din cauză că acesta din urmă o bagateliza, trimețându-i numai călugări indezi-

pighie și punându-l sub ascultarea episcopului Dosoftei, un fel de mitropolit cu patentă de la Viena, fără titlu și fără recunoaștere în cuprinsul lumii ortodoxe¹ —, Schitul cel Mare nu va mai avea de trăit decât un număr mic de ani, căci va fi desființat prin Înalta rezoluțiune de la 1 Iulie 1785². Biserica și averea mobilă a schitului au fost transportate și repartizate diferitelor biserici unite din Galiția, iar o cruce de lemn la Sucevița. Călugării s'au adăpostit la Sucevița, Putna și mănăstirile din Moldova. Averea imobiliară, moșiile, proprietate acum a Suceviței, a fost vândută, împreună cu a altor mănăstiri, de guvernul austriac, în 1798, mai multor boieri moldoveni³.

La 20 Iulie 1786, călugării din Schitul cel Mare, repartizați la mănăstirile Coșula și Zghireni s'au adresat în scris Domnului Alexandru Mavrocordat Firaris și mitropolitului Moldovei, declarându-le că ei nu vor să aducă vre-o supărare boierilor sau Domniei cu ospitalitatea ce li s'a oferit. Nu vor primi alți străini și nu vor călugări pe nimeni fără învoirea Mitropoliei, iar averile aduse cu ei rămân proprietate a acestor mănăstiri chiar în cazul când ar fi nevoiți să se strămute în altă parte⁴. Așa s'a stins această cetate galițiană a ortodoxiei legată de contribuția dărnicii moldovenești, risipită aici cu prisosință.

A N E X Ă

Scrisoarea contelui Panin către prințul Galițin la Viena, cerându-i să intervină în numele Caterinei a II-a pentru călugării de la Schitul cel Mare.

. . . „Je profite au reste de l'occasion pour vous écrire sur l'affaire suivante. Dans la terre de Halicz, appartenante au partage de la cour de Vienne, se trouve la monastère de l'Exaltation de la Croix Vélikoskiteski, qui depuis le Tzar Fédor Alexiévitich a été constamment sous la protection spéciale des souverains de Russie. Elle leur a été assurée par des lettres patentes, lesquelles tout récemment et nommément dans l'année 1771, ont été renouvelées et confirmées par Sa Majesté L'Imperatrice actuellement régnante. Ce monastère a aussi reçu des rois de Pologne des pri-

---

rabili, Sucevița s'a plâns, după răpirea Bucovinei, comisiei de delimitare, cerând deslipirea ei de Schit. (*Ibidem*, p. 47).

1. N. IORGA, *Istoria Bisericei române*, II, p. 169.

2. D. DAN, *Ibidem*, 223.

3. EUSEVIU POPOVICI, *Ibidem*, IV, p. 496; DIM. DAN, *Ibidem*, p. 226.

4. C. ERBICEANU, *op. cit.*, pp. 339-340, nr. CCCLXXXIII.

vilèges authentiques pour le libre exercice de la religion grecque non unie, au moyen desquels il a toujours été à l'abri des persécutions, qu' éprouvaient dans le même district ceux de la même communion. Les moines de ce monastère tirent leur subsistance des villages du monastère de Sotchawitzki en Moldavie, qui anciennement leur ont été assignés pour leur entretien par les Hospodars et les métropolités du pays. A l'occasion du changement actuel de domination, ils se sont adressés au feld-maréchal comte Roumiantzof, et celui-ci a fait parvenir en cour leurs très humbles instances, par lesquelles ils sollicitent Sa Majesté Impériale, d'intercéder auprès de leurs Majestés Impériales et Royales, pour qu'ils soient maintenus et conservés tant dans la libre exercice de leur religion, que dans leurs propriétés.

L'Impératrice trouvant une obligation naturelle et de droit à déférer à leurs prières, m'a chargé de vous autoriser, mon prince, à parler en son nom en leur faveur à la cour où vous êtes. Vous exposerez au ministère le détail de cette situation et vous le prierez de porter à la connaissance de leurs Majestés Impériales et Royales, avec quelle confiance Sa Majesté Impériale requiert et se promet de leurs sentiments d'équité et de leur amitié, que le monastère susnommé jouira sous leur sceptre, où il a le bonheur de passer, d'une protection signalée qui lui assurera la jouissance tranquille et non interrompue de ses privilèges et le libre exercice de sa religion, éntendant même sa bienfaisance jusqu'à les faire maintenir dans la possession des terres qui lui sont affectées en Moldavie".

(*Sbornik Russkago istoriceskago obšttestva*, vol. 118, p. 325-326).

V. MIHORDEA.

RECENZII

FELEA V. ILARION, Pr., *Pocăința. Studiu de documentare teologică și psihologică*, Sibiu 1939, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, VIII+444, pp.

În afară de prefață (pp. III-V) și introducere (pp. 1—16) studiul acesta se compune din trei părți: I. Pocăința în soteriologia ortodoxă, II. Pocăința în concepția catolică și protestantă a mântuirii și III. Psihologie și experiență penitențială.

Pocăința este o cale de purificare sufletească. Dacă trăim în palate sau în colibe, oriunde am fi, muștrările conștiinței ne tulbură și de efectele păcatelor nu putem scăpa. Elemente despre pocăință găsim și la primitivi în diferite chipuri și mai ales ideia mijloacelor de purificare a sufletului și de împăcare cu Dumnezeu. La triburile primitive din Africa, Asia, Melanesia și America de Nord se întâlnesc diferite forme de mărturisire a păcatelor, uneori publică, alteori secretă. Existau rituri, gesturi și lucrări purificatorii ce însoțeau mărturisirea. La vechii mexicani mărturisirea păcatelor se făcea în fața preoților. Pocăința se găsește în religia japoneză — șintoistă —, în brahmanismul vedic, în religia lui Manu, în budismul indian, la vechii egipteni, la vechii sirieni, cât și la alte popoare și în alte religii. Așa dar se constată că sentimentul pocăinței și mărturisirea păcatelor face parte din miezul tuturor refugiaților și este o trebuință naturală a sufletului omenesc, iar în creștinism este un bun al revelației divine.

Partea I-a (Pocăința în soteriologia ortodoxă, pp. 17—237), autorul o începe prin a arăta pocăința în Vechiul Testament. Rolul aproape principal al profeților a fost de a îndemna poporul ales la pocăință, încât scrierile lor sunt presărate de aceasta. În V. T. găsim numeroase acte simbolice, purificări și sacrificii în vederea pocăinții ca: ruperea hainelor, presărarea capului cu cenușă, smulgerea părului, postul, rugăciunea, plângerea, jertfele la „ziua împăcării” cu Dumnezeu și altele. Se găsește și aici o mărturisire publică și una particulară.

Pocăința în N. T. — această carte este a întoarcerii la Dumnezeu, în raiul fericirii pierdute, — este predicată de Sf. Ioan Botezătorul, iar Mântuitorul spune clar: „Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie (μετανοείτε και πιστεύετε...). Parabola cu oaia pierdută este edificatoare. Apostolii o propoveduesc și strigă păcătoșilor „să se pocăiască” (Marcu 6,12). Cum să se facă pocăința avem exemple: vameșul și fariseul, femeia păcătoasă, Zaheu, parabola fiului risipitor și altele. Urmarea pocăinței este iertarea păcatelor. Pocăința este doar mijloc, iertarea este scop. Puterea cheilor prin care se leagă și se desleagă este o înfricoșată prerogativă duhovnicească dată apostolilor și de ei urmașilor lor. Pocăința în Evanghelia Domnului și în practica apostolilor este nu numai un adevăr de

credință, ci un ansamblu de rituri cu caracter harismatic — sacramental — prin care penitenții iau contact cu grația divină.

Pocăința în primele trei veacuri. Pocăința în scrierile părinților apostolici ne apare nu ca un tratat dogmatic despre pocăință, ci date răslețe ce aruncă multă lumină asupra dogmei. Se găsesc texte prin care se îndemneau credincioșii la aceasta înainte de cuminecare. Sancțiunile și remediile de îndreptare sunt ca și în N. T. : mustrarea, rugăciunea, căința și în cazuri mai grave izolarea. În Păstorul lui Herma se face deosebire între pocăința dinainte de botez — pentru catehumeni — și cea de după botez — pentru păcătoși.

În veacul al doilea și al treilea găsim scriitori ca Clement Alexandrinul, dar mai ales Tertulian. Cel din urmă în tratatul său „De pudicitia” influențat de disciplina montanistă atacă drepturile episcopilor de a ierta toate păcatele, deci limita puterea iertării. Nici el nu neagă, însă că e nevoie de pocăință pentru iertarea păcatelor. Origen menționează că pentru crime grave pocăința nu se repetă. După el există o pocăință particulară — secretă — pentru greșelile zilnice și alta publică pentru crime mari cum este omorul, idolatria și erezia. La fel Sf. Ciprian, Sf. Grigore Taumaturgul și alții, carii cu toții afirmă caracterul sacramental al preoției în actul pocăinței. Pocăința, după ei, nu are nici un conținut harismatic înainte de botez, fiind o pregătire instructivă și educativă în vederea acestuia. Locul de exercițiu al practicelor ispășitoare era pragul sau pridvorul bisericii, iar momentele prin care trecea penitentul de la începutul până la sfârșitul pocăinței erau, exomologeza, căința, ispășirea și deslegarea sa cerdotală.

Pocăința în epoca patristică. În răsărit Iacob Afraat compară pe păcătos cu omul rănit și de-și ascunde rănilor moare, iar cel care le descopere se vindecă. Pe larg vorbesc despre pocăință Sf. Efreem Sirul, Eusebiu de Cezareia, Sf. Atanasie cel Mare, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigore de Nazianz, care o numește botezul lacrimilor, Sf. Grigore de Nisa, Sf. Ciril al Ierusalimului, Sf. Ioan Hrisostom și alții. De menționat este că mărturisirea publică, din timpul patriarhului Nectarie, începe să meargă spre declin până la totala ei desființare, din cauza scandalurilor ce provocau și situațiilor penibile în care puneau, atât pe penitenți cât și pe clerici uneori. În apus, Sf. Ambrozie, Fericitul Augustin, Sf. Grigore cel Mare și alții, spun că păcatele făcute în public trebuiesc mustrate în public și păcatele făcute în taină trebuiesc dojenite în particular. Se preferă mărturisirea secretă în locul celei publice. Nimeni iarăși, să nu zică : „Eu fac pocăință în taină, înaintea lui Dumnezeu”, zice Fericitul Augustin. „Dumnezeu știe că eu fac pocăință în inimă și mă va ierta”. Dar Mântuitorul a dat această putere preoților de a lega și deslega, lor li s'a dat cheile. Nu poate fi deci o pocăință fără preot și fără biserică.

Pocăința în hotărârile sinoadelor locale și ecumenice. Sinoadele locale, ca cele din Ancira (314), Neocezareia (315), Antiohia (341), Laodiceia (343) și Cartagena (419), prevăd în canoanele lor penitențele și se referă la puterea episcopului în pocăință și la epitimiile ce au să le îndeplinească după gradul vinovăției lor, numind pocăința al doilea botez. Pedepse pentru cei ce se căesc mai prevăd canoanele Sf. Părinți

Sf. Petru († 311), Sf. Vasile cel Mare și Sf. Grigore de Nisa. În sinoadele ecumenice (Niceia 325, Constantinopole, trulan 692 și al șaptelea ecumenic, 787), s'a discutat despre pocăință, hotărîndu-se anumite lucruri, dar mai ales cel trulan care spune că creștinii care se află în orice greșală pot îmbrățișa monahismul, fiindcă „viața monahicească închipuește viața de pocăință” (Can. 43).

Pocăința în cărțile rituale ale Bisericii ortodoxe. Pocăința în cărțile cultului divin, ca în Octoih, Triod — vremea pocăinței — Molitfelnic este menționată pe larg. Mai ales în cea din urmă se deosebesc trei momente: a) învățătura pentru spovedanie, b) slujba mărturisirii și c) învățătura pentru canoane. De notat este că păstrarea secretului spovedaniei este o regulă capitală și ea se acoperă cu sigiliul tăcerii de săvârșite. Mai bine moartea decât trădarea secretului, iar de se întâmplă, pedeapsa duhovnicului vinovat este caterisirea și chiar tăerea limbei și temniță pe viață. Se desprinde din scrierile citate mai sus că pocăința este o lucrare dumnezeiască, mântuitoare, deci taină sfântă, ca și botezul.

În partea a II-a (Pocăința în concepția catolică și protestantă a mântuirii (pp. 241—287), autorul începe prin a arăta pocăința în hotărârile sinoadelor de la Latran (1215) și Trident (1551). Primul arată ce este pocăința și cum trebuie să se facă și menționează: „Preotul care va descoperi un păcat spus. va fi nu numai depus din oficiul sacramental, ci încă va fi închis într'o mănăstire rigoristă, unde va face pocăință perpetuă (can. 21).

Sunt deosebiri confesionale dintre Biserica romano-catolică și Biserica ortodoxă. Catolicii au introdus așa zisul confesional, un scaun special sau o gheretă — mărturisire auriculară. Pe lângă că nu are nici-o tradiție apostolică sau patristică, dar prin acest procedeu se lipsește și punerea sacramentală a mâinilor. Mai au și teoria despre satisfacție, care nu poate fi primită pentru că păcătoșii — penitenții — nu pot da nici-o satisfacție lui Dumnezeu. Teoria despre tezaurul meritelor prisositoare cu toate consecințele ei — thesaurus supererogationis Christi et perfectorum — din care papa de la Roma și episcopii catolici împărțesc, pe lângă anumite condițiuni celor ce le lipsesc — vii sau morți — merite, pentru a se mântui. Susțin iarăși că sunt două feluri de iertări: pentru osânda vremelnică și iertarea pentru osânda veșnică a păcatelor. Prin taina pocăinței se iartă numai cea din urmă, iar cea temporală nu se iartă, ci se cere ispășire pe pământ sau dincolo, în purgator. Este de neînțeles cum în pocăință Dumnezeu iartă păcatele de moarte gratuit și pe cele ușoare numai prin indulgențe. Cum un lucru greu se iartă mai ușor și unul ușor mai cu greu. Pe timpul Papei Leon X a ajuns să se confunde pocăința cu indulgențele și indulgențele cu finanțele.

De și confesiunea augustană prevede un fel de pocăință vagă și de o predare cu credință în brațele lui Dumnezeu, totuși după reprezentanții protestantismului mărturisirea obligatorie și adevărată se face în fața lui Dumnezeu și din toată inima. Desființând preoția ca taină era natural să înlăture și pocăința.

În primele 15 veacuri ale creștinismului, doctrina despre taina pocăinței, în esența ei, a avut un caracter unitar și universal. Dacă a fost o divergență de păreri, apoi aceasta a fost din punct de vedere disci-

plinar și nu dogmatic. Biserica ortodoxă în atitudinea ei s'a ținut și rămâne tare și trează pe poziția doctrinală, păzind nealterat depozitul învățăturilor biblice, patristice și liturgice, s'a ferit și de inovațiile catolicismului și de exagerările protestantismului.

În partea III-a (Psihologie și experiență penitențială, pp. 289-394) se arată după Origen, Sf. Efrem Sirul, Sf. Ioan Hrisostom și alții, că pocăința mângâie ca o mamă și spală sufletul ca o apă curățitoare. Pocăința este topitoarea păcatului, din plumb face aur, din întunec face lumină, din păcătoși apostoli și din pustie face casa lui Dumnezeu. În pocăință joacă un rol important emoția religioasă, iar rostul duhovnicesc este înfrânarea trufiei și cunoașterea de sine. Este chiar în natura omului trebuința de a tinde spre eliminarea răului și mărturisirea păcatului și totuși îndrumarea penitentului este sarcina cea mai grea pentru duhovnic. Deaceia omul trebuie pregătit din vreme ca să-și facă spovedania și numai în cazuri mai rare să i se pue întrebări. De preferat este ca un catalog cu întrebările ce se pun să cadă în mâna penitentului înainte, ca atunci când vine în fața scaunului de spovedanie să se mărturisească, singur să-și poată scruta cutele sufletului.

Un moment important pentru spovedanie este la tineri în pragul căsătoriei și este necesar să li se dea cea mai atentă asistență spirituală, educativă și instructivă, apoi medicală. Ocazia este unică și momentul solemn. Sunt oameni care viața întreagă rețin și-și aduc aminte cu drag de sfaturile primite de la preot într'o astfel de clipă sfântă.

Rolul duhovnicului în spovedanie este capital. El este omul Duhului. Biserica l-a consacrat cu numirea de πνευματικὸς πατήρ. În scaunul mărturisirii duhovnicul are misiunea de preot judecător, preot învățător și doctor sufletesc. Cu drept cuvânt însă, i s'a mai spus părinte iubitor și desinteresat.

Concluzia (pp. 395—400). „Pocăința în V. T. ca și în religiunile antichității” — în lipsa harului divin — era numai un rit practic, un simbol religios, care pregătea sufletele și vestea, ca și razele de lumină în zorii zilei, apariția soarelui. Prin Iisus Hristos, însă, am dobândit „harul și adevărul” și de acum putem vorbi de taina pocăinții. Din N. T. și din scrierile patristice reiese clar că regula generală în Biserică a fost iertarea generală, sacramentală și sacerdotală. Actul ultim este deslegarea făcută de preot în mâinile lui Dumnezeu prin punerea mâinilor pe capul penitentului și cu rostirea rugăciunii de iertare. Pocăința este virtute evanghelică, poruncă bisericească și taină dumnezeiască.

Lucrarea preotului Ilarion V. Telea, frumos tipărită și îngrijită în formă, prezintă un interes deosebit pentru teologii dar mai ales pentru preoții noștri, încât de această lucrare va trebui să se țină seamă ori de câte ori se va cerceta problema pocăinții. Științific lucrată, bine studiată, de o claritate deosebită în împărțirea materiei cât și în expunere, dovedește cu prisosință că autorul are o minte pătrunzătoare și o putere aleasă de sinteză. În ce privește bibliografia este de notat bogăția ei și de remarcat iarăși că autorul este un bun mânuitor al textelor din Sfinții Părinți.

Pr. Dr. GRIGORE CERNĂIANU

ZANCOV ȘTEFAN, Protopresviter Dr., Българската православна църква отъ освобождението до настояще време (*Biserica ortodoxă bulgară de la eliberare până în prezent*), Sofia 1939, 372 pp.

Imprejurările istorice excepționale în care a luat ființă Exarhatul bulgar, au ridicat o întreagă serie de probleme atât în ce privește viața lăuntrică a Bisericii bulgare, cât și în raporturile ei cu celelalte Biserici ortodoxe.

După proclamarea schismei și producerea rupturii cu Patriarhia ecumenică, Biserica ortodoxă bulgară a pornit la organizarea ei internă și externă. Procesul acesta de consolidare internă și de normalizare a raporturilor sale cu celelalte Biserici ortodoxe a fost brusc întrerupt de războiul ruso-româno-turc din anul 1877. După eliberarea Bulgariei eparhiile Exarhatului sunt împărțite din punct de vedere politic între Principatul bulgar (între Dunăre și Balcani), Provincia autonomă Rumelia răsăriteană și Imperiul turc (eparhiile din Macedonia și reședința exarhului din Constantinopol). Din acest moment începe o epocă grea pentru Biserica ortodoxă bulgară. Pe primul plan apare problema unității bisericești. Subt jurisdicția proprie a exarhului au rămas numai eparhiile din Rumelia răsăriteană aflată subt protectoratul politic al imperiului turc și cele șapte eparhii din Tracia și Macedonia turcească. În Principatul bulgar viața bisericească se desvolta în cadrul condițiilor politice ale noului Stat național bulgar. Conducerea supremă a Bisericii bulgare o avea Sfântul Sinod (împărțit în două corpuri) sub președinția exarhului. Acest Sinod n'a fost convocat în mod regulat, căci guvernul turc nu admitea nici participarea arhierilor bulgari din eparhiile macedonene la ședințe sinodale în afara imperiului, nici amestecul arhierilor din Principatul bulgar în afacerile bisericești ale minorității bulgare din Turcia. Însăși situația exarhului era nesigură la Constantinopol, căci împotriva lui sta Patriarhia ecumenică. Guvernul turc caută să-i limiteze jurisdicția numai asupra eparhiilor bulgare, care fac parte din teritoriul imperiului.

În această perioadă situația externă a Bisericii bulgare a rămas nelămurită, iar legăturile ei cu celelalte Biserici ortodoxe neprecizate: Bisericile grecești o socoteau schismatică, pe când celelalte Biserici naționale — rusă, română și sârbă, — de și n'au recunoscut schisma, se abțineau de a intra în raporturi oficiale cu Biserica bulgară și în deplină comuniune euharistică cu arhierii bulgari. Dar nici situația internă a Bisericii bulgare nu era mai bună. Legislația bisericească avea un caracter provizoriu. Pregătirea clerului lăsa mult de dorit, iar starea lui materială îl pune pe o treaptă inferioară în raport cu pătura conducătoare și culturală a poporului bulgar. Oamenii de Stat, preocupați de alte probleme de organizare a noului Stat independent, neglijau interesele Bisericii. De aceea raporturile între Biserică și Stat n'au fost totdeauna bune, ceiace a dat naștere de multe ori la conflicte serioase.

În această situație se găsea Biserica ortodoxă bulgară până în 1913. În urma războiului balcanic, Macedonia fu alipită la Serbia și Grecia. Eparhiile bulgare din Macedonia trec sub jurisdicția Bisericilor ortodoxe sârbă și greacă. Exarhatul bulgar din Turcia nu rămâne decât o ficțiune. După moartea exarhului Iosif I în anul 1915, evenimentele politice excepționale ale războiului și luptele interne din Bulgaria de

după război, n'au dat putința să fie rezolvată problema succesiunii la scaunul exarhal din Constantinopol, care a trebuit să fie încredințat unui mitropolit refugiat din Macedonia.

După războiul mondial începe o epocă nouă în viața Bisericii ortodoxe bulgare. În cercurile bisericești se creiază un puternic curent pentru reorganizarea radicală a vieții bisericești, care se arată mai ales în Adunarea națională bisericească, convocată în anul 1921 pentru a pregăti o nouă lege organică a Bisericii. Agitațiile în ajunul convocării Adunării naționale bisericești și debaterile aprinse la ședințele ei, au redeșteptat toate forțele creatoare în sânul Bisericii. Între cele două curente opuse — *negativismul* de stânga, sprijinit de politică liberală extremistă a guvernului Stamboliski și *conservatismul* de dreapta al cercurilor conducătoare bisericești, — spiritul pozitiv-reformist a dominat prin curentul moderat reprezentat de preoțimea orășeană. Personalitatea de seamă a acestui curent realist-împăciuitoare a fost preotul Ștefan Zankow.

În ședințele Adunării naționale bisericești s'au desbătut toate problemele vitale ale Bisericii ortodoxe bulgare. Opera ei legislativă este atât de importantă, încât autorul acestei lucrări o numește cu drept cuvânt „codificarea dreptului bisericesc bulgar”. De și statutul proiectat de Adunarea națională bisericească n'a putut intra în vigoare din pricina revoluției și răsturnării regimului lui Stamboliski, principiile fundamentale ale acestui statut (participarea mirenilor în conducerea Bisericii, intensificarea misionarismului intern, separația puterilor) s'au impus în toate cercurile bisericești și se bucură până astăzi de autoritate și popularitate.

În același timp situația interbisericească a Bisericii ortodoxe bulgare s'a îmbunătățit. Bisericile ortodoxe naționale (rusă, română, sârbă), care multă vreme se abțineau să intre în comuniune deplină cu Biserica bulgară, după războiul mondial, — în urma redeșteptării spiritului ecumenic în întreagă lume ortodoxă, — s'au grăbit să restabilească legăturile normale cu sora lor ortodoxă — care este Biserica bulgară, — nedreptățită de Patriarhia ecumenică din considerațiuni de ordin național-politic, care după încheerea păcii nu mai aveau nici un rost. Meritul cel mare în această privință este al Bisericii ortodoxe române, care a deschis cea dintâi drumul dragostei, intrând în legături oficiale și comuniune ortodoxă cu Biserica bulgară.

Situația internă a Bisericii bulgare deasemeni s'a îmbunătățit. După abdicarea regelui Ferdinand în anul 1918, care fiind catolic, nu putea să pătrundă duhul ortodox al vieții sufletești bulgare, s'a urcat pe tron tânărul rege Boris, a cărui dragoste în popor se întemeiază pe devotamentul său față de tradiția și credința ortodoxă. Suveranul de azi al Bulgariei este fiu credincios al Bisericii ortodoxe, atât prin viața sa particulară, cât și prin politica sa de ocrotire și consolidare a Bisericii ortodoxe în Statul bulgar. Luptele partidelor politice au influențat în chip negativ mersul vieții bisericești. Problemele național-bisericești nu și găseau în totdeauna rezolvarea lor fericită, fiind de competența unor oameni necunoscători ai spiritului și ai valorii adevărate a Bisericii ortodoxe. Desființarea partidelor politice în anul 1934 și luarea puterii de Stat de către oameni mai pricepuți, sub conducerea personală a regelui Boris, a pus Biserica ortodoxă bulgară în locul ce i se cuvine în

viața socială și spirituală a poporului bulgar. Autorul caracterizează starea de lucruri din ultimii ani ca începutul unei vremi de strălucire în viața Bisericii bulgare.

Activitatea „Uniunii preoților bulgari” a contribuit în mare măsură la îmbunătățirea situației materiale a preoțimei bulgare și i-a dat posibilitate să ocupe un loc vrednic de chemarea ei în viața poporului bulgar. Știința teologică a luat avânt mai ales prin înființarea Facultății de teologie din Sofia în anul 1923. Clerul se recrutează dintre absolvenții școalelor teologice bulgare (două seminarii duhovnicești — la Sofia și Plovdiv, — un institut teologic la mănăstirea Cerepiș și Facultatea de teologie de pe lângă Universitatea națională „sf. Climent de Ohrida” din Sofia), cari sunt făclii de lumină evanghelică-creștină în mijlocul poporului bulgar.

Opera misionară a Bisericii ortodoxe bulgare este încredințată unor organe anume, cari lucrează în fiecare eparhie și înregistrează succese lăudabile mai ales prin organizarea Frățiilor ortodoxe și a Asociațiilor tineretului bulgar. Autorul are un rol de seamă în organizarea tineretului bulgar în societăți cu caracter religios-creștin. Aceste societăți au umplut un gol în educația tineretului școlar, care era lipsit de învățământul religios. Prin conferințe, referate și alte manifestări de ordin religios tineretul a fost atras în rândurile luptătorilor pentru biruința lui Hristos în lumea întunecului. De și astăzi s'a introdus religia ca obiect de predare în liceele de Stat, societățile creștine ale tineretului școlar rămân și mai departe un factor de seamă în operă de educație creștină, pe care o exercită Biserica bulgară în mijlocul tineretului.

Lucrarea de față a protopresbiterului Ștefan Zankow cuprinde un bogat material istoric și prețioase date statistice, pătrunse de spiritul unui cunoscător de seamă a tuturor problemelor, cari au frământat Biserica ortodoxă bulgară timp de 60 ani. Ea ne înfățișează nu numai o înșirare amănunțită a istoriei Bisericii bulgare de la 1878 și până astăzi, ci este și o imagine a întregii vieți culturale și politice a Bulgariei din această vreme. Autorul are cunoștințe bogate în toate domeniile vieții naționale a poporului bulgar: literatură, diplomație, politică, drept, etc. Fiecare persoană, care are oarecare legătură cu viața bisericească, este caracterizată din punct de vedere al locului ce ocupă în procesul de dezvoltare a Bisericii ortodoxe bulgare.

Acest bogat material istoric și statistic autorul l-a adunat în decursul mai multor ani, având ca izvoare principale Arhivele Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe bulgare, Arhivele Ministerului afacerilor străine și cel al cultelor publicațiunile Direcțiunii generale bulgare a statistice și o mulțime de monografii științifice privitoare la istoria Bisericii și a poporului bulgar, cu toate laturile ei, de la 1878 și până în zilele noastre.

Este deasemeni vrednic de arătat faptul, că acest material este completat cu multe relații din activitatea personală a autorului. Legislația bisericească în Bulgaria post belică este în bună parte opera autorului. Organizarea tineretului creștin s'a făcut prin îndemnul și sub conducerea sa nemijlocită. Raporturile Bisericii bulgare cu celelalte Biserici ortodoxe s'au îmbunătățit prin participarea sa activă la toate manifestările de apropiere a Bisericilor ortodoxe.

S. SIMEONOV

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

39. CĂLINESCU RAUL, *Coroana de spini a Mântuitorului*, în ziarul *Universul*, an. XLVIII, nr. 106, din 20 Aprilie 1941 (Număr special de Paști).

În rubrica „Știința pentru toți” din ziarul *Universul*, d. Raul Călinescu, conferențiar universitar, luând ca certitudine — împreună cu catolicii — ipoteza că sfânta coroană (de spini) care a fost pusă pe capul Mântuitorului este cea care se găsește astăzi în biserica *La Sainte Chapelle* din Paris, aduce interesante contribuții de ordin științific și istoric, care nu pot fi trecute cu vederea cu ocazia unei serioase cercetări ale acestei probleme.

După ce face o amănunțită descriere a coroanei ce se găsește la Paris, d-sa afirmă că botaniștii de seamă au ajuns la concluzia, definitivă și indiscutabilă că a fost făcută din ramurile spinoase ale tufei de *Paliurus Spina Christi*, numită în limbaj popular *Păiur* sau *spinul lui Christus*, care crește în regiunea est-mediteraneană și anume în Sudul Europei (mai ales în Peninsula Balcanică), în Sud-Vestul Asiei (mai ales în Asia Mică, Siria, Palestina, Caucaz) până aproape de Trans-Caucazia și Persia. Ea crește și la noi, în Dobrogea, între Medgidia și Cernavodă, la Mangalia și la Surtuchioi (Caliacra). Ba, ceva mai mult, se găsește și în București, în grădina Botanică, pe movila Dobrogei.

Cel care face mențiune prima dată despre sfânta coroană de spini este Paulin de Nola (MIGNE, *P. L.* LXI, 407), în anul 409. Apoi Grigore de Tours (*Scriptores Meroving*, I, 492) și, mai târziu, Antonio de Piacenza și călugărul Bernardo. Justinian a dăruit câțiva spini episcopului Parisului Saint Germain, iar împărăteasa Irina, lui Carol cel Mare. Coroana a căzut rând pe rând în mâinile Grecilor (Alexie Comnen), cruciaților (Baudoïn al II-lea) și Ludovic al IX-lea, care a depus-o în biserica *La Sainte Chapelle*. În timpul revoluției franceze a fost dusă la abația din Saint-Denis, apoi la Hotel des Monnaies, Biblioteca națională, catedrala Notre-Dame (1806), iar în Iunie 1939, din nou la biserica *La Sainte Chapelle*.

T. N. M.

40. G[IURESCU] C[ONSTANTIN] C., † *Preotul Vasile Radu*, în *Revista Istorică Română*, X (1940), pp. 491—493.

Rânduri adânc simțite pentru cel care a fost preotul și profesorul Vasile Radu, „un învățat de seamă și anume cel dintâiu dintre Români care s'a specializat în studiul limbei arabe”.

Descriere sumară a vieții și operii preotului V. R., precum și o bibliografie a operelor mai însemnate ale lui.

T. N. M.

41. CRĂCIUN I., *Constantin Diculescu, 1880—1936*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, VII (1936—1938), pp. 868—871.

Se face un meritat necrolog regretatului conferențiar de Istorie medievală de la Facultatea de Litere a Universității din Cluj, decedat la 16 Noemvrie 1936, „Teolog și istoric, cel plecat dintre noi a îmbinat în persoana sa așa de

nimerit modestia unui slujitor în fața altarului cu onestitatea în câmpul muncii științifice". Ca *teolog*, Constantin Diculescu și-a dat contribuția la preamărirea trecutului Bisericii noastre prin mai multe studii obiective și de valoare. Ca *istoric*, C. Diculescu și-a legat numele de epoca cea mai întunecată din tot trecutul Neamului, de epoca năvălirilor barbare.

La sfârșit, se publică *bibiografia lucrărilor lui Constantin Diculescu*.

T. N. M.

42. IORDĂCHESCU T. Prof., *Figuri reprezentative de profesori*, în ziarul *Curentul*, an. XIV, nr. 4735, din 20 Aprilie 1941 (Număr special de Paști).

Intr'un articol scris cu prilejul sfințelor sărbători ale Învierii, autorul ne înfățișează documentat și sugestiv câteva „figuri reprezentative de profesori” „intrați în eternitate”. Se dau amănunte și aprecieri despre Constantin Georgian, Anghel Demetrescu, Z. Demarat, N. Nitzulescu, Dim. Petrescu, Francudi, Costică Șonțu și Pr. St. Călinescu, pe care d. Iordănescu i-a avut profesori la Seminarul Nifon Mitropolitul.

Deosebit de interesantă este viața lui C. Georgian, om de o vastă cultură, care cunoștea mai toate limbile europene și unele asiatice, în special sanscrita și persana. „Un sentiment religios profund îl făcea pe Georgian să nu lipsească de la slujba bisericească. Intr'o strană retrasă, el asista la slujbă dela începutul Utreniei până la sfârșitul Liturghiei. Spre sfârșitul vieții, el se ducea împreună cu Disescu la mănăstirea Căldărușani ca să ia parte la sfințele slujbe pe care le făcea mitropolitul Ghenadie. Devenise un mistic și îi plăcea să citească și să adânciască operele lui Huysmans, François Copé și ale altor mari convertiți”.

N. Nitzulescu a fost „un profesor care impunea nu numai prin știința lui, dar și prin modul sigur și clar, cu care explica cele mai complicate chestiuni exegetice”. El „era și un mare cunoscător al limbilor semitice, căci afară de limba ebraică pe care a predat-o mult timp la facultatea de teologie, cunoștea limbile arabă, siriacă, asiriană, aramaică, etc., fiind convins că a fi teolog trebuie să cunoști limbile cari au contribuit la fixarea textelor biblice.

Preotul St. Călinescu era un teolog desăvârșit, care, prin preocupare continuă și serioasă „ajunseseră să cunoască toate chestiunile de discuție ale teologiei noastre ortodoxe și chiar cele mai fine nuanțe de deosebire între diferite culte”.

T. N. M.

43. PUIU VISARION, Episcopul Hotinului, *Călătorind prin Turcia, Irac, Persia și Siria*, București 1941, 80 pp.

În această lucrare Vlădica Visarion descrie călătoria pe care a făcut-o împreună cu d. prof. Const. N. Tomescu, prin țările numite în titlul cărții.

Călătoria prin Turcia este mai mult o suferință decât o plăcere, din cauza timpului rău ce era atunci. Nu i-a împiedecat nimic, însă, de a fi atenți la locurile și la monumentele mai importante.

În Irac vizitează orașul Mosul cu vestitele moschei Kibura, Nebi-șit și biserica veche, Sf. Petru, cu o vechime de 1300 ani. Pe celălalt mal al Tigrului este vechiul oraș Ninive în care s'a clădit odinioară palate de Senaherib, Essahadon și alții. O descriere deosebită îl preocupă pe autor a orașului Bagdad, arătând cu multe amănunte și chiar cu deosebite cunoștințe tehnice tot ceea ce se poate vizita în acest vestit oraș.

Trecerea prin Persia este un bun prilej atât pentru autor cât și pentru

cititor de a-și aminti anumite evenimente descrise în V. Testament. În Teheran a vizitat în deosebi vechiul palat al Șahilor care este descris cu o deosebită măiestrie, dar mai ales cu amănunte tehnice, ce uimesc pe orice cititor. Este vizitat Babilonul cu ruinele de pe timpul regelui Nabukodonosor și pe unde au trecut regii Cirus, Darius și Alexandru cel Mare. Nu au fost ocolite nici ruinele palatului lui Baltazar și nici palatul dintre Tigru și Eufurat, pământul Raiului de odinioară.

Siria cu orașul Damasc este iarăși vizitat și unde excursioniștilor li s'a dat o deosebită atenție de Patriarhul Alexandru al III-lea, punând la dispoziție vizitatorilor noștri mijloacele pentru a vedea mănăstirea Sednaia, unde au fost însoțiți chiar de Inaltul Chiriarh.

Călătoria pe mare, vizitarea insulelor Cipru și Rodos, trecerea prin Turcia, dar mai ales prin vechiul oraș Smirna, sunt frumos descrise și mai ales întâmplările celor doi excursioniști.

Lucrarea este însoțită de multe vederi din locurile vizitate, ce face pe cititor să ia parte aproape real la această prea frumoasă descriere.

Pr. Gr. C.

44. ȘERBAN-CORNILĂ GH. O carte necunoscută: „Molitvele la Pogorârea Duhului Sfânt”, București 1680, în *Revista Teologică*, an. XXXI (1941), pp. 305-312, cu 3 facsimile reproduse pe o pagină.

Este vorba de o broșură intitulată *In Dumineca Pogorârei D(u)hului Sv(â)ntu* care a fost găsită intercalată într'un vechiu manuscris de molitfelnic ce provine din părțile Sibiului.

După ce face descrierea bibliografică amănunțită a cărții (format 4°, 28 pagini, numerotate pe file de la 1 la 14, tipărită — după cum reese dintr'o notiță adăugată la sfârșit — la Mitropolia din București, în anul 1680, de către călugării Chiriac de la mănăstirea Agapia și Nicodim de la mănăstirea Brâncoveni), autorul aduce argumente susținute împotriva unei eventuale presupunerii că n'ar fi o operă de sine stătătoare, ci numai un fragment din vreun Penticostar al timpului: „a) broșura are început și sfârșit; b) are o numerotație proprie; c) la sfârșit are o indicație tipiconală cu trimetere la Penticostar și d) după cuvântul „Sfârșitul”, are notița informativă despre tipăritori și despre locul și timpul tipăririi”.

Cartea face parte din primele cărți de ritual tipărite în românește în Muntenia, în vremea când se încerca „în mod sfios, să [se] introducă limba română în slujba religioasă din Biserica Munteniei”. Nu se găsește trecută în *Bibliografia românească veche* a lui Bianu-Hodoș-Simonescu.

Se reproduc în facsimil paginile 1 și 7 din broșură, precum și pagina 375 din manuscrisul în care s'a găsit broșura. Se redă deasemenea indicația tipiconală de la început, ectenia mare și molitva întâia.

T. N. M.

TEOLOGIA EXEGETICĂ

45. NANU MIHAIL, *Noul Testament de la Bălgrad*, în ziarul *Țara*, an. I, nr. 19, din 4 Maiu 1941, p. 2 (în foileton).

Este o prezentare a *Noului Testament* de la Bălgrad al mitropolitului Simion Ștefan, cu scopul de a sublinia „importanța retrăirii unei ideologii de energie românească”.

Se face un scurt istoric al epocii plină de frământări, când mitropolitul

Simeon Ștefan tipărește în Bălgradul de altădată, Alba Iulia de azi, Noul Testament. Pe vremea aceea ortodoxia lupta din răzputeri împotriva calvinismului. Simeon Ștefan, dându-și seama că nu putea să lupte împotriva craiului de pe atunci al Ardealului Gheorghe Rakoczy cu dârzenia cu care luptase înaintașul său în scaunul mitropolitan, Ilie Iorest, ajunge la concluzia că de data aceasta nu dârzenia, ci înțelepciunea poate folosi. Și de sigur, nu fără durere, face concesiuni calvinismului. Dar își răscumpără păcatul prin dorința de a salva și întări celălalt stâlp al templului: graiul".

Oricâte scăzăminte i-or găsi lui Simeon Ștefan istoricii, „nu i se poate însă contesta un desvoltat simț de înțelepciune românească, bazată pe răbdare și credință în slujba neamului său“.

T. N. M.

TEOLOGIA ISTORICĂ

46. BULAT, T. G., Profesor universitar, *Biserica Moldovei în vremea lui Bogdan al III-lea cel orb* (1504—1517), pp. 23. Extras din revista *Mitropolia Moldovei*, nr. 2—3, 1941.

În Iunie 1505 o solie cere regelui Alexandru al Poloniei să dea în căsătorie pe sora sa, Elisabeta, voevodului Bogdan cel orb. Ca să producă o stare sufletească favorabilă acestui eveniment, solia promitea regelui Pocuția, cu cetățile Kolomea, Tysmienica și Czeszybiesy.

Dar cu tot sacrificiul teritorial pe care era să-l facă, două piedici mari se ridicau împotriva acestei căsătorii: a) deosebirea de credință; b) Elisabeta prefera, din motive intime, călugăria, unei căsătorii cu Bogdan.

Ca să înlătore prima piedică, Bogdan făcu concesiuni Bisericii catolice. Se obligă să primească un episcop catolic — „și pe dânsul și biserica sa să o crească în țara sa — și preoți catolici și promitea că el și supușii săi le vor respecta credința. În fine, Bogdan făgăduia că va trimite soli Papei, prin care să arate că el dorește să ia parte la un război contra Turcilor.

Ruperea tratatelor pentru căsătorie, oprește realizarea acestor promisiuni.

Pentru Biserica ortodoxă, Bogdan n'a putut face mult „întâi, fiindcă amintirea stăpânirii lui Ștefan Vodă era prea copleșitoare și în domeniul de care ne ocupăm aci, iar în al doilea rând, sbuciumul domniei cât și scurtimea ei nu i-au dat îndemn și răgaz" (p. 10). Știm că împreună cu tatăl său este zugrăvit în rândul ctitorilor la m-rea Dobrovăț și este pomenit în inscripția de pe turnul de la m-rea Sf. Pavel din Athos.

Singur, va termina m-rea Răușeni și va începe biserica Sf. Gheorghe din Suceava (1514), pe care de la ferestre în sus o va clădi și termina (în 1522), Ștefăniță. În 1507—1508 va clădi nartexul și catehumele Protaton-ului din Karyes și, în 1516, turnul de veghe de la Sf. Pavel din Athos. Nu se știe precis dacă a construit ceva și la m-rea Dohiar.

În același timp el face danie câte 800 zloți tătarăști m-rilor Moldovița, Putna, Dobrovăț și „sfintei noastre Mitropolii din târgul Romanului" și Sf. Gheorghe din Suceava-Moldoviței îi mai dă o jumătate din satul Răciuleni, iar m-rii Voroneț, iezărul Leonte din ținutul Sorocăi. Toate acestea în 1514.

În anul 1515 dă m-rii Dobrovăț satul Vadul Crăstei și iezarul Bogatul; Voronețului, satul București, Braniștea și Muntele Lung și 800 zloți tătarăști, Mitropoliei din Rădăuți.

De la el a primit m-rea Putna o dveră, acoperăminte pentru mormintele părinților săi și un tetravanghel slavon, iar m-rea Dobrovăț, un aer.

Boerii din timpul domniei lui, Ioan Tăutul și Luca Arbore ridică și ei biserici. Primul, în Bălinești, iar al doilea, pe moșia sa Șipote.

Cât privește organizația bisericească, exista în Moldova o Mitropolie la Suceava și episcopii la Roman și Rădăuți. Mitropoliți: Gheorghe Nemțeanul (1477—1510-11) și Teoctist II, (1510-11—1528). Episcopi: Macarie, pomenit în 1513-14, la Roman și Pahomie, la Rădăuți, amintit la 1504, Noemvrie și 1515.

D. Șt. P.

47. GHEORGHE, CONST. I., Pr. *Chipuri de legendă din trecutul de lumină, de jertfă și de biruință a neamului. Popa Șapcă*, Pitești 1941, pp. 16, (editura revistei *Biserica Luptătoare*).

Radu Șapcă, preot ca și tatăl său în Celei (Romanați) și membru de onoare al societății secrete „Dreptate-Frăție” — întemeiată în 1843 de Ion Câmpineanu, Ion Ghica, Niculae Bălcescu și Cristian Tell — are un rol interesant, ținând, bineînțeles, seamă de rangul său, în revoluția izbucnită la 9 Iunie 1848, în Izlaz.

Istoria vieții acestui preot ar aduce lămuriri despre viața preoților și curentele sociale de acum un veac. Trebuie, însă, s'o așteptăm, deoarece lucrarea Pr. Gheorghe e prea săracă 'n știri și prea bogată în fraze.

D. Șt. P.

48. PETROȘAN, DRAGOȘ P., *Câteva schituri oltene necunoscute*, în rev. *Arhivele Olteniei*, an. XIX, nr. 107—112, Ianuarie-Decembrie 1940, pp. 31—36.

Autorul ne dă, pe scurt, știri despre 6 schituri din eparhia Olteniei, azi dispărute. E vorba mai întâiu de cele două metohuri ale m-rii Tismana: schitul Jupânești, așezat în județul Gorj, ctitorit de monahul Vasile Brăiloiul după 1700 și închinat Tismanei în 1706; și schitul Meantii, județul Mehedinți, clădit înainte de 1692 de jupâneasa Caplea Pârdeasca și închinat aceleiași mânăstiri la 23 Martie 1692.

Apoi metohul m-rii Brâncoveni, schitul Hurezu (jud. Romanați) ridicat înainte de 1682 și închinat la 17 Dechemvrie 1682 de ctitorul lui Irimia monahul, în mirenie Ilie armașul de la Slătioara.

Celelalte trei schituri: Izvorul Frumos, Viezuri și Gurguiata se aflau în satul Cheia, sau în jurul lui, în județul Vâlcea. Schitul Izvorul Frumos datează dinainte de 1775; la 1824 era părăsit, căci postelnicul Ion Bărbătescu îl folosea drept staul de vite. Schitul Viezuri este ctitorie a duhovnicului Sava Ezăreanu, din 1790, iar Gurguiata, a lui Ștefan eroshimonahu, 1770.

D. Șt. P.

49. ROMANESCU MARCEL, *Mile domnești în Srem și Herțegovina*, în revista *Arhivele Olteniei*, an. XIX, nr. 107—112, Ianuarie-Decembrie 1940, pp. 66—77.

Dărnicia unor domnitori români inlesnește viața mânăstirească și în Srem și Herțegovina. Astfel Vasile Lupu, prin hrisovul din 6 Septemvrie 1642, dăruiește m-rii Kruședol, ctitorie a despoților Brankovici, câte zece mii aspri anual, iar fraților care vor veni în această m-re, trei sute aspri pentru cheltuială.

Puțin mai târziu (20 Noemvrie 1644) Matei Basarab face danie anuală m-rii Papratie, strămutată mai târziu la m-rea Șișatovaț, de frica Turcilor, patru mii aspri, iar fraților, de cheltuială, două sute aspri. Șerban Cantacuzino schimbă dania de opt mii aspri făcută de domnitori mai vechi m-rii Urdnik-Ravanița, cu o sută drobi de sare de la Ocnele Mari. Aceleiași m-ri îi dă în 1702 Constantin

Brâncoveanu un ajutor. Nu știm cât a fost de mare, căci actul privitor la această danie s'a pierdut.

Ne-au mai rămas însă două hrisoave de la acest domnitor. Unul, din 14 Ianuarie 1702, prin care se obligă să ajute m-rea Trebinje cu câte 45 taleri, la trei ani; al doilea, din 24 Dechemvrie 1706, prin care dă m-rii Kruședol patru mii aspri anual și o mie aspri, călugărilor care vor veni.

Contribuțiile d. M. R. la studierea legăturilor dintre Români și Sârbi sunt cât se poate de temeinice și vrednice de luat în seamă. *D. Șt. P.*

50. SĂNDULESCU-VERNA, C., Diac, *Din trecutul eparhiei [Buzăului]. Familii vechi din Vernești*, în revista *Ingerul*, an. XIII, nr. 3—4, Martie-Aprilie 1941, pp. 230—253.

Cu informații din actele de stare civilă dintre 1833—1864 ale comunei Vernești (Buzău) și din diferite scrieri, autorul ne dă știri despre unii locuitori ai comunei.

Este prețioasă constatarea că în 1838 locuitorii satului erau împărțiți în: boeri de neam, boerinași, mazâli și birnici. În anexe, 5 acte și 6 povestiri despre vremurile trecute, făcute de bătrânii din sat. *D. Șt. P.*

51. † TIT SIMEDREA, Episcopul Hotinului, *Icoana junghiată de la Argeș. Glosă pe marginea vieții sfântului Nifon*, Sibiu 1940, 9 pp. Extras din: *Omagiu înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, la douăzeci de ani de arhipăstorie*.

O datină adânc înrădăcinată în viața popoarelor ortodoxe, moștenită de la Bizanț, este așezarea în biserici a moaștelor și icoanelor făcătoare de minuni. Avem știri privitoare la această datină la noi, încă din vremurile organizării noastre bisericesti.

Puțin timp după întemeierea Mitropoliei Ungro-Vlahiei, au fost aduse de la Târnova la Argeș, moaștele Cuvioasei Parascheva. Răpite de Turci, în locul lor găsim moaștele sfintei Filofteia, luate din Vidinul căzut sub Turci (1395). Alexandru cel Bun aduce în 1401, în același an când dobândește thomos-ul pentru ființarea canonică a Mitropoliei, de la Cetatea-Albă, moaștele sf. Ioan cel Nou și le așează în biserica Mirăuți (Suceava). Boerii Craiovești inzestrară, în 1497, ctitoria lor, Bistrița, cu moaștele sf. Grigorie Decapolitul. Iar moaștele sf. Parascheva, luate în sec. XIV de Turci, vor fi aduse de Vasile Lupu la biserica Trisfetitelor.

Și în ce privește aducerea de icoane făcătoare de minuni avem știri. Gavriil Protul, autorul cunoscutei opere, *Viața și traiul sfântului Nifon patriarhul Constantinopolului*, ne spune că Radu-cel-Mare (1496—1508) s'a străduit să aducă din Constantinopol sfânta icoană Pantocrator junghiată de un evreu.

Deabea Neagoe Basarab, căruia... „se arată în vis această sfântă icoană și-i zise, să o mute din Țarigrad în țara sa“ (p. 2), avu bucuria să o vadă în ctitoria lui de la Argeș.

Aducerea icoanei trebuie pusă înainte de 15 August 1517, ziua tânosirii bisericii mănăstirii, după cum reiese din povestirea lui Gavriil Protul, iar dacă primim ca exactă data lui Constantin Filipescu, în anul 1515. Păstrată în biserica domnească sau în palatul domnului, după tânosire este așezată în mănăstire, unde va sta până către sfârșitul veacului XVIII.

Diaconul Paul de Alep o vede, la 14 Ianuarie 1657, la „ușa altarului“. **E**

ne spune că cea mai mare parte din mozaic căzuse, de rămăsese placa goală. Către 1688, după cum ne spune Constantin Filipescu, icoana se afla tot la Argeș. Ea nu mai exista însă în 1746, când mitropolitul Neofit Criteanu e în vizită canonică la Argeș.

Legenda icoanei a fost scrisă pe marginea ei și după Paul de Alep și în cronicile vremii; un evreu o junghie cu hangerul la fântâna Samariteanului, din Sfânta Sofia (relatarea Paul de Alep) sau într'o pimniță (după Gavriil Protul). Din icoană izbucni sânge, care stropi pe profanator. De frică acesta aruncă icoana în fântână, dar „îndată apele se revărsară și se schimbară în sânge” (Paul de Alep). Oamenii văzând pe evreu așa „crunt de sânge pe haine”, îl întrebară ce a făcut, iar el mărturisi minunea.

Cât timp a fost în Constantinopol, icoana a fost așezată în diferite biserici. Arhiepiscopul Antonie din Novgorod, a văzut-o, pe la 1200, în biserica Sf. Sofia. Călugărul Ștefan din Novgorod pelerin rus, către 1350, ne spune că era în biserica Sf. Apostoli. Un alt rus, al cărui nume nu ni s'a păstrat, călător la Constantinopol între 1424—1453, a văzut-o în biserica Sf. Nicolae. P. S. Tit crede că după cucerirea Constantinopolului icoana se va fi aflat în biserica Sf. Fecioare Pammacaristos, de la 1456 biserica Patriarhiei ecumenice. De aici a fost luată de Neagoe Basarab.

Pe temeiul știrii date de pisarul Alexandru, călător rus la Constantinopol prin 1393, că în mănăstirea Perivlept se găsește „icoana Precistii pe care un evreu o pătrunsese [cu cuțitul], se pare că au existat două icoane diferite cu aceeași legendă. Este posibil ca pisarul Alexandru să fi făcut o confuzie, așa cum a făcut și arhiepiscopul Antonie, care, însă, s'a rectificat.

„Glosa” P. S. Tit este un adevărat studiu. Pornind de la o afirmație datorită lui Gavriil Protul, P. S. Sa cercetează atent și temeinic realitatea ei. Studiul acesta se impune printr'o erudiție, metodă critică și claritate cum rar se întâlnesc.

D. Șt. P.

52. V. N., Dr., *Biserica cu tuiurile*, în ziarul *Universul*, an. XLVIII, nr. 148 din 4 Iunie 1941.

În biserica Doamna Ghica-Tei din București, într'un dulap înalt, așeza lângă stranele din dreapta se găsesc câteva relicve ce amintesc o epocă întunecată din istoria noastră sbuciumată: sunt tuiurile turcești.

Ce erau aceste tuiuri? „Niște coade de cal, agățate în vârful unor prăjini împodobite cu fireturi”. Tuiurile erau echivalente ale drapelurilor, semne ale regimentelor turcești, care, prin numărul lor, arătau și rangul șefilor militari turci—Pașii. Domnitorii noștri din epoca suzeranității turcești aveau în armata turcească gradul de comandanți de ieniceri, și ca atare, la numirea în domnie li se încredința și tuiurile.

Se dau (după „condica de obiceiuri vechi și noi” a lui Gheorgaki) câteva detalii asupra ceremoniilor cu ocazia înmânării tuiurilor, precum și asupra cinstirii ce se cuvenea celor cu mai multe tuiuri. Se arată apoi împrejurările umilitoare în care a primit Grigore Ghica, (primul domn român după seria neagră a fanarioților), tuiurile de la biserica din Teiul Doamnei.

După plecarea și moartea lui Ghica, în timp ce țara era sub cârmuirea pravoslavnică Rusii, tuiurile au fost trimise la biserica Domnească de la Tei, lângă care „se odihnesc rămășițele lui Grigore Ghica Voevod, simbol al dreptului națiunii de a-și hotărî stăpânitorii”.

T. N. M.

TEOLOGIA PRACTICĂ

53. ALEXANDRESCU EUGENIU N., *Preotul și îngrijirea bolnavilor*, Tipografia Sfintei Mănăstiri Cernica-Ilfov [1941], in 16°, 95 pp. 60 lei.

Teologia românească ortodoxă, considerată din punct de vedere strict științific, este relativ tânără și de aceea nu posedă încă o literatură bogată și aprofundată, ca alte țări ortodoxe și ca celelalte confesiuni creștine. Nu înțelegem să spunem prin aceasta că noi n'am contribuit cu nimic în vastul câmp al activității teologice. În domeniul teologiei pastorale de exemplu, avem destule lucrări apreciable. Mai toate însă au un caracter general, tratând problemele în ansamblu, fără să desvolte amănunțit, pe fiecare în parte sub toate aspectele ei.

Și apoi, să nu se scape din vedere un lucru: dintr-ede disciplinele teologice, Pastorală și Morala sunt singurele care, având la bază principiile scripturistice și tradiționale, se aplică și se dezvoltă în strictă dependență de caracterul și evoluția societății.

De aceea, însemnăm aci cu o deosebită satisfacție apariția broșurei părintelui Eugeniu Alexandrescu — *Preotul și îngrijirea bolnavilor* —, care constituie o contribuție destul de meritoasă în tratarea unei însemnate probleme de Pastorală specială.

Lucrarea aceasta încearcă să umple un gol destul de simțit în literatura teologică-pastorală. Foarte puțini dintre Români s'au ocupat până acum în mod special de această problemă. După câte știm, lucrarea preotului Alexandrescu este, în ordine cronologică, a patra și ultima care tratează această problemă: 1) Ec. Cosma Petrovici, *Datoriile păstorului de suflete față de bolnavii sufletești și trupești*, București, 1907; 2) Dr. V. Gomoiu, *Preoțimea în slujba operelor de ocrotire și medicină socială*, București 1927, retipărită mai dezvoltat într-o nouă ediție, sub titlul *Biserica și medicina*, Brăila 1940, și 3) Preot Nicolae Vonica, *Preotul și sănătatea poporului*, Sibiu 1940.

În afară de *Introducere* și *Concluziune*, lucrarea cuprinde două părți distincte: a) A) *Problema suferinței omenești în lumina creștinismului*, și B) *Misiunea păstorului sufletesc față de bolnavi și îndeplinirea ei prin mijloacele care i le ofer Biserica creștină ortodoxă*. Prima parte are două capitole: I) *Cauzele boalelor fizice și psihice după Revelațiunea divină* și II) *Atitudinea Mântuitorului Iisus Hristos, față de cei bolnavi*, iar a doua, trei capitole: I) *Personalitatea preotului ortodox în raport cu misiunea îngrijirii bolnavilor*; II) *Păstoria individuală a bolnavilor* și III) *Păstoria colectivă și ocrotirea socială a bolnavilor*.

Autorul înfățișează problema în totalitatea ei, după un plan bine întocmit. Nu-i scapă nimic din vedere, nu lasă nimic laoparte, lucru care contribuie mult în a ridica valoarea acestei lucrări, atât de necesare astăzi.

„Clerul nostru, în marea lui majoritate, — afirmă cu bună dreptate autorul — perzistă să păstorească un suflet patriarhal, care a dispărut de mult. Deabia pe alocuri se ivesc mijiri de nouă îndrumare duhovnicească“ (p. 7). *Pentru timpuri noi însă, trebuiesc metode noi*.

De și „în vremea noastră, cunoștințele strict teologice nu sunt suficiente pentru acțiunea pastorală față de bolnavi“ (p. 9), totuși lucrarea de care ne ocupăm are în mare parte un caracter teoretic. Găsim aci juste considerațiuni dogmatice și morale asupra păcatului, principala, dar nu singura cauză a boalelor deasemenea despre justificarea suferinții ca mijloc de mântuire, despre integritatea vieții creștine a preotului, ca temei al autorității sale duhovnicești, despre

datoria lui de a cerceta și a îngriji pe bolnavi, dragostea creștină ca izvor al îngrijirii pastorale a bolnavilor, despre terapeutica sfintelor Taine, etc. Se enunță, cu alte cuvinte, principii. Nu se accentuează îndeajuns partea practică. Scopul lucrării pare a fi de a convinge preoțimea asupra rolului de căpetenie ce-l are în îngrijirea bolnavilor. Nu este așa dar o lucrare de medicină pastorală, care ar fi atât de necesară astăzi. Nu lipsesc însă și îndrumări destul de utile în această direcție.

Un merit deosebit al cărții părintelui Alexandrescu este acela că dă atenția cuvenită psiho-terapiei moderne, analizând cu oarecare spirit critic cele 5 metode (sugestia, hipnoza, psiho-analiza, psihologia individuală și psihologia analitică), ajungând la concluzia că „numai printr'o metodă medicală, întemeiată pe concepție creștină se poate aduce o vindecare sigură și complectă a bolnavilor psihici”.

Găsim apoi îndreptățite propuneri pentru asistența bolnavilor din spitale dispensarii și infirmerii (pp. 70-71). Pentru a corespunde îndatoririlor sale față de bolnavi, preotul trebuie să primească în anii școlarității pregătirea necesară (p. 88).

Se insistă prea puțin asupra asistenței preventive.

Ar fi fost de recomandat ca autorul să utilizeze neapărat, ca izvoare, și : Preot Nicolae Vonica, *Preotul și sănătatea poporului*, Sibiu 1940, precum și Henri Bon, *Précis de médecine catholique*, Paris 1936. Deasemenea, ediția nouă a lucrării D-rului V. Gomoiu, tipărită sub titlul *Biserica și medicina*, Brăila 1940.

Cartea preotului Alexandrescu rămâne totuși o prețioasă contribuție, fiind de un real folos pentru preoți. Este în același timp și un stimulent.

T. N. M.

54. CEHOVSCHI REM., Prof., *Din istoria clopotului*, în *Ziarul Științelor și al Călătoriilor*, an LV (1941), nr. 16 [Număr de Paști].

Dintre articolele pe care le publică revistele și ziarele în numerile lor festive cu prilejul marilor sărbători creștine, foarte puține depășesc actualitatea, având o importanță permanentă care ar putea fi oricând de folos în tratarea sau deslegarea vreunei probleme serioase.

Un asemenea articol este cel pe care îl publică *Ziarul Științelor și al Călătoriilor*, sub semnătura d. prof. Rem. Cehovschi, în numărul de Paști din anul acesta, în care face un scurt, dar important istoric al clopotului.

Clopotele se cunosc încă de pe vremea Egiptenilor, care le foloseau pentru adorarea zeilor. Nu erau însă clopote propriu zise, ci clopoțele. Clopotele mari apar în timpul creștinismului. Turnarea lor ar fi fost descoperită mai târziu, sec. V, de Episcopul de Nola (Italia), Paulinus. Numirea latinească a clopotelor mari, *campana*, vine de la *Compagna*, provincia italiană *Compagna*, în care se găsește localitatea Nola. În limba latină, clopotele se mai numesc și *nola*. Cuvântul românesc *clopot* vine de la un vechi cuvânt slavonesc, care înseamnă *sunet*. *Glocke* nemțesc și *clock* englezesc vine de la *clochon*, cuvânt vechi german, care însemna *a lovi*.

Introducerea clopotelor în serviciul liturgic s'ar datora după unii lui Paulin de Nola, iar după alții papei Sabinian (604). În vechime, sfintirea clopotului se făcea prin spălare și ungere cu sf. mir pe dinăuntru și pe dinafară.

Clopotul aduce șase servicii, și anume : *Laudo Deum verum, plebem voco, congreco clerum, defunctos ploro, nimbo fugo, festasque honoro* (Laud pe Dumnezeu cel adevărat, chem poporul, adun preoțimea, plâng morții, împrăștii norii și onorez sărbătorile).

În Biserica ortodoxă, clopotele sunt introduse cam prin 871, când împă-

ratul Basilius aşează într'un turn clădit anume la biserica sf. Sofia din Constantinopol cele 12 clopote pe care le-a primit în dar dela dogele Orso I.

Mai departe, se dau amănunte tehnice şi istorice asupra celor mai vestite clopote din lume, precum şi asupra turnării şi materialului component.

T. N. M.

55. RACOVEANU-NERA, Pr., *Misionarism şi artă. Din viaţa unui cor*, Caransebeş, Tipografia diecezană, 1941, 47 pp.

Autorul povesteşte prin cuvinte bune pentru evenimente epocale „misionadele” şi „descinderile misionare” în diferite localităţi din eparhie, între 1931-1934, ale corului episcopiei din Caransebeş.

Părintele Racoveanu-Nera ne spune, între altele, că ascultătorii au fost înălţaţi în „reverii astrale” (p. 10, 34), că „orice creştin radiază afluvii de bucurie...” (p. 88) şi că Ciprian Porumbescu „s'a spiritualizat acum 52 ani” (p. 35). Român este, şi cu mai multă modestie, s'ar scrie altfel...

D. Şt. P.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

56. BADET P. *Rugăciunea, Scara către cer*, traducere de Pr. Anton I. Popescu şi Prof. N. Creangă. Bârlad, Atelierele N. Chiriac 1940, pp. 334, preţul lei 85.

Jean François Badet născut la 20 Martie 1854, s'a preoţit în ziua de Sf. Ap. Petru şi Pavel, 1877. A fost un adevărat preot, trudindu-se din „răspuţeri pentru îmbunătăţirea vieţii parohiilor prin care a trecut; dar mai ales şi-a închinat viaţa rugăciunii” care a ajuns un fel de vină în ochii Statului francez din acel timp. Cartea de faţă este rodul muncii lui de mulţi ani, şi e împărţită în 14 capitole cu o precuvântare, şi un cuvânt către cetitori de traducători.

Aştăzi, când toate nevoile şi nenorocirile năpustesc ţara noastră, şi când foarte mulţi dintre noi nu mai ştim ce să facem şi cum să scăpăm de ele, cartea lui Badet vine şi ne spune: „Viaţa fără rugăciune nu va fi niciodată fericită, pentrucă este viaţa fără Dumnezeu” (p. 10), şi unde lipseşte Dumnezeu, lipseşte ceva căruia nimic nu-i poate ţine locul”.

„In zilele noastre rugăciunea nu mai are trecere”. Omul se roagă când este lovit de o durere mare, dar odată ce trece aceasta, s'a dus şi rugăciunea.

Apostolul Pavel ne îndeamnă: „Rugaţi-vă necontenit” (I Tes. 5, 17), pentrucă „Cerurile nu se deschid dacă nu ne rugăm”, mărturiseşte un misionar şi bun creştin japonez Kagawa.

„Rugăciunea este izvor şi har şi lumină”, rugăciunea ne întregeşte bucuriile, „rugăciunea mişcă inima lui Dumnezeu”, „rugăciunea ne uşurează dureriile”. „liniştea sufletească este darul rugăciunii”, „rugăciunea este izvor de respect în sânul familiei”. „rugăciunea este ocrotitoarea iubirii în familie”, „rugăciunea face pe bogat milostiv”, „rugăciunea îmbracă pe sărac în haina înnoitoare”, „rugăciunea face pe sfinţi”, „rugăciunea dă altă faţă vieţii naţionale”, „binecuvântată mijlocire a Domnului Iisus Hristos în rugăciunile noastre”, — iată foloasele ce ne aduce rugăciunea şi de care nu ne putem lipsi, formează capitolele cărţii şi sunt tratate de Badet cu atâta măiestrie şi pricepere încât eşti izbit cu totul de citirea ei. Analiza tuturor întâmplărilor şi încercărilor din viaţa fiecărui om, ce pot interveni la orice cotitură de drum, este aşa de îngrijit descrisă şi împodobită cu nenumărate exemple vii şi variate pe orice pagină a cărţii, încât simţi un îndemn puternic şi neîntârziat, izvorât din adâncul sufletului ca să te adresezi cu rugăciune,

îngenunchind înaintea Tatălui care cu răbdare așteaptă recunoștința noastră.

Nu poți să citești nici o frază ca să nu te oprești să cugeți, răscolind toate ascunzișurile inimii; toate simțurile înregistrate trebuiesc controlate, gândite și judecate pentru ca să continui citirea mai departe. Numai citind-o ne vom convinge de farmecul ei. Pentru o astfel de hrană sufletească, niciodată nu trebuie să ne gândim la costul ei, fiindcă nu vom regreta.

Cred că fiecare cunoaște câtă greutate, jertfe bănești și morale se cer pentru a vedea scoasă la lumina zilei o carte bună. Nu ne este străină nici ideea, cum se tipărește o literatură de pervertire a sufletelor, care urmărește desorientarea tineretului și poporului nostru.

O carte bună are un tiraj de cel mult 1500-2000 exemplare și cu regret spunem că se răspândește foarte greu pe motiv că este scumpă. Dar cu cât mai multe exemplare se tipăresc, cu atât mai ieftin se poate vinde, însă dacă 1500 exemplare se plasează greu, ce să mai spui de 5000?

Pe când cărțile de hârtie, cum e a lui Sherlock Holmes, și tot felul de romane senzaționale și polițiste cu titluri atentatoare, se tipăresc cu banii milionarilor iudea-masonici, cu scopuri bine definite, de a ne duce la pierzanie, au un tiraj de 100.000 mii exemplare este natural ca și prețul lor să fie mult mai mic.

Iată de ce și tineretul nostru este răslețit de părinții săi; copiii nu-și respectă părinții, care n'au alte griji decât să plângă viitorul lor tragic. Avem pilde destule! Deaceia, mi-am propus ca să recomand cartea de față, fiind sigur că cine o va citi, își va da seama de folosul ei.

Pr. P. I.

57. VASILESCU EM., *Misticism și patologie*, în *Studii teologice*, an. VIII (1940), vol. I, pp. 169—184.

Foarte bine venită este lucrarea d-lui Emilian Vasilescu, asistent la Teologie, care văzând în misticism-năzuința omului spre îndumnezeire, îl deosibește de pietatea obișnuită prin intensitatea și prin câteva note speciale «care îngreuiază distincția între misticismul fecund al marilor personalități religioase și delirul mistic al bolnavilor din casele „de nebuni”. Cercetarea analizează cu grijă aceste note: ascetismul, cu viața lui vitejească de ordin moral și intelectual, perioadele alternative de euforie și depresiune sufletească, altele decât acelea ale demenților, viziunile și glasurile supranaturale, care, spre deosebire de halucinații, rămân în deplină concordanță cu evenimentele vieții reale; apoi: cazurile de cetirea gândului, vedere la distanță, levitațiuni, stigmate — toate numai fenomene cu scop moral care nu izvorăsc din vanitate sau dorință de câștig. În fine: extazul mistic, fenomen foarte complex, pe care medicii au făcut greșala de a-l asimila cu una din manifestările sale morbide, fără să țină seamă de conținut și de consecințe.

În felul acesta ni se oferă un fel de călăuză prin ajutorul căreia am putea deosebi «misticismul sănătos, fecund, generos, de delirul paranoicilor sau al psihastenilor din clinici...», căci viața misticilor «este o continuă revărsare de generozitate, o icoană a vieții ideale către care suntem imbiați să tindem toți».

P. I. P.

CRONICA REVISTELOR

O ÎNVINUIRE ȘI O PROPUNERE. *Preotul Gh. Iacobescu* dintr'o comună din Nordul județului Dâmbovița - Buciumeni - pune în discuție sub acest titlu, în *Clerul Dâmboviței*, revista asociației preoților dâmbovițeni (an. XIII. nr. 9, Maiu 1941, pp. 10-11), învinuirea ce se aduce preoților că după terminarea studiilor se dispensează cu totul de orice preocupare intelectuală, parte dintre ei ne mai citind nici măcar o revistă, ba poate nici chiar vreo gazetă.

Ne place să credem că aceste din urmă cazuri sunt extrem de rari, însă explicabile, dacă ținem seama de legile care stau la temelia societății, din care fac parte integrantă și preoții.

Să vedem acum ce spune părintele Iacobescu: „Mai cetim noi ziare, reviste oficiale, cărți impuse, dar studiul de împlinire pe care ne-am obligat, că-l vom face - nu-l mai facem. Nu suntem în curent cu ce se scrie - măcar în domeniul teologiei. Învinuirea aceasta, ne-o aduc nu numai mireni, dar ea pleacă chiar din sânul nostru al preoților. Ne auto-învinuim. Și învinuirea este în mare parte adevărată. Dacă unii când o formulează se gândesc mai mult a preoții rurali, eu afirm că și preoții urbani, sunt în aceeași osândă, afară de câteva exemplare. Preotul studios, în adevăratul sens al cuvântului este „rara avis“. (Am respectat ortografia și punctuația autorului, conformându-ne întru totul regulei citațiilor).

Trebue să mărturisim că ne impresionează mult sinceritatea afirmațiilor de mai sus, cu atât mai mult, cu cât cel care le face nu intră câtuși de puțin în categoria celor învinuiți. Dovada cea mai evidentă este chiar articolul de care ne ocupăm.

Mai departe, preotul Gh. Iacobescu încearcă să găsească scuze pentru cei care s'ar găsi sub povara învinuirilor. Cea dintâi ar fi aceea că îndatoririle pastorale ale preotului îi răpesc mult timp „și îi angajează toate resorturile sufletului în așa măsură, încât îi consumă toată energia“. Să trecem însă peste acest „motiv“, căci însuși pr. Gh. Iacobescu recunoaște „că cu maximum de efort, preotul tot ar mai putea studia. Cum găsește timp, pentru multe altele ar mai găsi și pentru cetit măcar, dacă nu pentru studiu“.

Să trecem la cel de al doilea: „scumpetea cărții de teologie și lipsa mijloacelor materiale, pentru a o cumpăra“. Acesta ar fi, după părerea pr. Gh. Iacobescu, „adevăratul motiv, pentru care preoții, nu cetesc - sau mai propiu - nu pot ceti“. Ar fi și nu prea ar fi. Căci un preot cu dragoste de carte, sau mai bine zis de citit, oricât de mare ar fi „lipsa mijloacelor materiale“, atunci când dorește cu tot dinadinsul, este cu neputință să nu găsească posibilitatea să-și satisfacă și această datorie de conștiință.

Iată, de pildă, cum un alt preot de țară, din același județ și în aceeași revistă, cu câteva pagini înainte de articolul pr. Gh. Iacobescu, publică un interesant articol, „*Indreptări și complectări în cărțile de ritual bisericesc*“, întemeiat aproape exclusiv pe cărțile de ritual. E drept că se resimte lipsa izvoarelor necesare temeiniciei unui asemenea studiu; însă chiar așa cum se

prezintă, el denotă frământare a gândului, meditație, studiu. Autorul articolului este preotul Gh. Panaitescu de la Bezdead, la numai câțiva kilometri depărtare de comuna Buciumeni.

Dar pr. Gh. Iacobescu vine și cu o propunere nimerită: „pentru a da posibilitate de studiu preoților... să înființăm biblioteci... la reședința de județ... unde preoții merg aproape săptămânal, pentru diferite interese“.

Dacă la parohii nu sunt biblioteci, oricât de mici — și ar trebui să fie —, dacă nici pe cercuri nu se pot face, este bine să fie cel puțin în capitalele de județe, respectiv la sediile Asociațiilor preoțești județene, acolo unde există, cum e cazul la Dâmbovița.

Căci altfel... ar fi trist.

PREOȚI AI ÎNVIERII. Sub acest titlu, preotul *Marin S. Diaconescu* din Pitești pune (în *Păstorul Ortodox*, revistă lunară a Societății „Frăția“ a clerului din Eparhia Argeșului (an. XXII, nr. 3-4, Martie-Aprilie 1941, pp. 86-91), sub o formă deosebit de frumoasă și atrăgătoare, o mare problemă de conștiință pentru preoții Bisericii lui Hristos. Am socotit că nu este fără de folos a zăbovi puțin și a alege câteva gânduri și întrebări din acest articol, pentru ca astfel să mediteze asupra lor și cei ce n'au avut încă prilejul să le citească în revista în care s'au tipărit.

„Scriu aceste rânduri, de mai la vale, pentru mine și pentru tine, frate întru Domnul și deopotrivă slujitor al lui Hristos“.

Așa începe să-și depene gândurile părintele Diaconescu.

„Dacă ne recunoaștem împreună slujitori ai Mântuitorului Hristos, ai Adevărului deci, atunci, în numele Adevărului, să ne punem un șir de întrebări, care sunt tot atâtea probleme vitale, și să facem câteva socoteli de conștiință în fața lui Dumnezeu,.. De ce viața creștinilor din enoria mea și a ta nu este destul de bogată în fapte de înaltă creștinătate? De ce această supărătoare dizonanță între ce spune numele de creștin și ce spune viața? De ce păcatul e așa de frequent, iar virtutea așa de rară? De ce ura între frați cutreeră inimile, iar floarea cerului — iubirea — plânge pe margine de drum, călcată în picioare și nebăgată în seamă de cei ce se numesc fiii iubirii? „

De ce? Pentru că nu se face îndeajuns simțită, în enorie, prezența vie a Preotului cuprins de nesfârșita dragoste pentru *Hristos cel înviat*, pentru Biruitorul morții și Salvatorul vieții, pentru Cel ce a înfrânt răul prin Bine și ura prin Iubire.

Adâncile nevoi sufletești ale enoriei nu se pot satisface prin prezența formală a mea sau a ta, ci prin sufletul iluminat al Preotului cucerit total pentru cauza lui Hristos...

De ce Biserica nu se umple de lume? De ce clopotele sună spart sau par mute pentru auzul înfundat al atâtor creștini cu numele? De ce se răspunde așa de grabnic la chemările păcatului, de ce se răspunde așa târzielnic sau deloc la chemarea Bisericii? De ce temnițele se umplu? De ce localurile de petrecere devin neîncăpătoare și de ce casele de judecată gem de împricinați? De ce răul se întinde? De ce Binele se împuținează?

De ce? Din multe pricini și din pricina multora, dar — în orice caz — și din pricina mea și din pricina ta, mai ales din pricina noastră, frate de preoție...

Dacă eu însumi, Preot al Bisericii, pășesc cu silnicie — și numai dintr'o simplă datorie oficiăală — spre Casa Domnului, cum o să se adune enoriașii mei

a cerceta cu drag Biserica? Dacă eu însumi săvârșesc slujba liturgică de mântuială și la repezeală, cum o să pot determina pe enoriaș a veni și a zăbovi în casa Domnului? Dacă eu însumi mă arăt un pripit și un formalist sec în toate manifestările preoțești, cum o să cer altceva enoriașului meu? Dacă eu însumi nu mă simt cuprins de niciun fior sfânt măcar în timpul serviciului liturgic și la orice slujbă religioasă, dacă eu nu mă pot identifica măcar în parte și măcar din când în când cu Acela pe care-L reprezint, dacă eu însumi nu gust frumusețea de nedescris a rugăciunilor Bisericii, în care se revarsă Cerul și prin care te ridici cu mintea până la Cer, dacă eu nu mă pot emoționa religios niciodată sub mângâerea îngerească a cântărilor liturgice, dacă eu nu torn suflet în orice cuvânt rostit și dacă amvonul stă permanent mut sau grăește vorbe goale, dacă eu mă dovedesc plictisit în fața Aceluia pe care-L reprezint și care totuși e *prezent...* mă întreb și mă cutremur întrebându-mă: sunt eu preot al morții sau Preot al Invierii? Preotul Invierii determină curente de puternică viață religioasă în jurul lui...

Dar iată că nici în casa noastră preoțească nu suflă cu tărie duhul lui Dumnezeu, care să facă din cămin o cetate puternică, în stare să reziste oricăror tentațiuni ale diavolului. Și nu suflă, pentru că nici căminul Preotului nu este îndeajuns încreștinat. E dureros, dar e adevărat...

De ce soția Preotului nu reprezintă întotdeauna imagina vie a modestiei, a cuviinței, a vredniciei, a devotamentului, a fidelității conjugale, a adevăratei vieți creștine? De ce soția Preotului nu face permanent proba credinții în Hristos cel viu, servindu-se model de viațuire tuturor soțiilor, mamelor, gospodinelor din enoria respectivă? De ce maica preoteasă nu se grăbește să devină idealul după care să se călăuzească și spre care să năzuiască toate femeile satului sau orașului?

De ce? Din pricina mea și a ta, frate de preoție, fiindcă nici noi nu facem mereu dovadă față de soțiile noastre că suntem slujitori cu trup și suflet ai lui Hristos cel viu, că El este viața noastră toată...

De ce copiii Preotului nu sunt întotdeauna cei mai buni creștini – creștini practicanți –, cei mai iubitori de Hristos și Biserica sa, cei mai înflăcărați copii pentru cauza lui Dumnezeu pe pământ? De ce copiii Preotului fug de preoție și de ce, în dese cazuri, chiar în afara preoției, ei nu vor să audă de preoție? De unde au sorbit acest urit de preoție și de unde ura față de preoți? Cine este de vină? Cine? Eu și tu, frate întru Hristos, noi amândoi suntem de vină, noi în prima linie, fiindcă noi n'am putut să servim copiilor noștri icoana plină de farmec celei mai pilduitoare și atrăgătoare vieți creștine...

Este nebunie și tristă și goală priveliștea pe care eu sau tu, iubite frate, am oferit-o lumii, când în haina preoțească, primind salariu de preot și afișându-ne duhovnici ai lumii, am găsi în noi mai mult elan pentru *altceva* ce nu e preoție adevărată, și pentru *altcineva*, care nu este Hristos.

Așa dar: *avânt maxim pentru Hristos cel înviat din morți*. Așa ni se cere. Așa să facem..."

Și ce frumos încheie părintele Diaconescu: „Iartă-mă, iubite frate de preoție, că te-am pus și pe tine în vorbă alături de mine și poate, fără să vreau, ți-am tulburat pacea cugetului tău curat. Dacă nu ești în cauză, nu te impresiona de rândurile mele și vezi-ți de drumul tău drept și rămâi cinstit în convingerile tale mari..."

Să ne ierte cititorii noștri dacă li se pare cumva că am lungit prea

mult şirul citațiilor noastre. Din cele şase pagini mari de revistă n'am redat însă decât ceea ce am socotit că nu putea fi lăsat la oparte fără a păgubi prin aceasta pe cititori înşişi.

Socotim că n'am greşit prin aceasta.

SINGURI PREOȚII SUNT VINOVAȚI ? Constatăm cu regret că oridecâteori se întâmplă ceva anormal în viața socială, printre cei dintâi învinuiți sunt și preoții. Slujitorii altarului sunt folosiți adesea drept paravan după care se ascund principalii vinovați ai decăderii morale a multora și mai ales a tinerețului. Ecoul nemeritatelor învinuiri aduse Bisericii se multiplică mai ales prin coloanele mai tuturor ziarelor și nimeni din afară nu încearcă să-i ia apărarea.

Să fie oare într'adevăr numai preoții vinovați de toate relele care bântue societatea ?

Iată o întrebare pe care o pune de data aceasta un laic, însă un creștin convins, *d. M. Mihăileanu*, profesor de limba latină în Pitești. Ne facem o plăcută datorie rezumând prin citate alese articolul sau, mai bine zis, apologia pe care o publică d-nsa sub titlul „*Singuri preoții sunt vinovați ?*” în *Păstorul Ortodox*, revistă lunară a Societății „Frăția” a clerului din Eparhia Argeșului (an XXII, nr. 3-4, Martie-Aprilie 1941, pp. 83-85).

Biserica și credința noastră, afirmă curajos, dar pe drept cuvânt *d. Mihăileanu*, este lipsită de sprijin. „Și totuși, nu se încetează prin ziare să se prăvălească și astăzi apăsătoare învinuiri asupra slujitorilor altarului. Sunt și ei în mare parte trași la răspundere pentru amarnica și neostenita neorânduială, ce stăpânește astăzi în cugetele a foarte multora și mai ales ale tineretului. Ca și cum bieților preoți li s'ar da vreo putere, ca să-i aducă mai cu voce, mai fără voce pe creștini în biserici !”

Duminica și sărbătorile magazinele și atelierile sunt închise. Negustorii și meseriașii însă, atunci când clopotele chiamă pe toți creștinii la biserică, stau încă sub plapumă, sau bat cârciumile și cafenelele. „Și chiar dacă pe la unele școale, elevii sunt îndatorați să se roage Domnului Duminica în biserică, — mai niciodată nu-i vezi pe profesorii lor însoțindu-i. Ba încă, este bine știut că și în clasă, când la început și la sfârșit se spune rugăciunea, unii profesori nici gând nu au să se închine laolaltă cu elevii”.

Și totuși școala este făcută mai puțin vinovată decât Biserica de ameteala și semeția necoaptă a tineretului.

„Nicăeri ca în latura religioasă nu se simte mai multă nevoie de exemple vădite. Și cred că nu greșesc, dacă afirm, că aci mai ales exemplul cel rău al celor mai mari, îi zdruncină cumplit pe cei mai mici în credința lor. Pe copii, pe ucenici, pe elevi îi clatină amarnic necredința fățișe a părinților, a patronilor, a profesorilor”.

Și mai departe: „Nu-i de ajuns să-i mănăm pe copii, pe ucenici, pe elevi să aprinză pentru ei și pentru noi lumânări în sfânta biserică. Datori suntem să-i și însoțim, și alături de dânșii cu vădită cucernicie să ne închinăm Domnului din Ceruri. Cuvine-se, ca cei mai mici decât noi în rang sau în vârstă, să ne vază pururea dându-le exemple, nu numai în vorbe dar și în fapte. Numai astfel s'ar mai aduna lumea în biserici, numai astfel și preotul nostru, dacă s'ar sbate fără odihnă pentru a-și îndeplini anevoioasa-i chemare, ar putea să reaprindă iarăși în suflete virtutea smereniei și a iubirii aproapelui”.

Mulți se înstreinează astăzi de Biserică „văzându-i într'una pe *mai marii*

oștilor și ai orașelor sosind punctuali" la sărbătorile naționale pentru *Te Deum*, la ora 10 în sf. biserică, dar plecând foarte grăbiți în noaptea Sf. Invieri, îndată ce începe să se cânte: *Hristos a înviat*.

Articolul se încheie cu reproducerea unei vorbe cu tâlc a lui Hajdeu. Întrebat de cineva până la ce literă ajunsese cu întocmirea dicționarului *Etimologicum Magnum* – care e adevărat că nu prea sporea așa cum ar fi voit publicul nerăbdător – drept răspuns Hajdeu l-a întrebat la rândul său: „Data până la ce literă ai citit? Căci era sigur că cel ce întrebese nici măcar nu se uitase în dicționar. „Tot astfel și preoții noștri, când se văd aspru învinuiți, n’ar face rău dacă pe acuzatorii lor i-ar întreba: Dvs. la ce biserică obișnuiți să vă duceți Dumineca?“.

Din parte-ne, socotim că acesta ar fi cel mai nimerit răspuns care s’ar putea da celui mai zelos dintre procurorii preoțimii, d-ului *Pamfil Șeicaru*, directorul ziarului *Curentul*, nepot de preot, după cum însuși mărturisește într’unul din rechizitoriile d-sale.

Și încă ceva: rugăm pe d-nii profesori să nu se simtă jigniți; autorul articolului de care ne-am ocupat este un profesor. Nu de religie, ci de limba latină.

ÎNVIORAREA ACTIVITĂȚII CENTRELOR PAROHIALE. La punctul 4 din *Lămurirea* cu care *Comitetul de redacție* al revistei *B. O. R.* a început primul număr din anul acesta, între altele, se precizează: „Scurte îndrumări în parohie pentru întărirea ei... își vor găsi pe viitor, în revista Sfântului Sinod, loc de cercetare și de înfățișare, prin spicuri alese, în *cronica revistelor*“.

Ei bine, râvna stăruitoare cu care activează și roadele pe care le dă osteneala fără preget a I. P. S. Mitropolit Nifon, în de Dumnezeu păzita eparhie a Olteniei, ne dă prilejul să îndeplinim întocmai programul propus de Comitet.

Revista *Renășterea*, organul Societății preoțești cu același nume din Oltenia, an XX, nr. 3, Martie 1941, publică în *Partea oficială* (pp. 172-178) *Circulara Nr. 5520 din 24 Martie a. c.* a I. P. S. Nifon către Centrele parohiale prin care dă „îndemnuri și îndrumări, menite a completa și înviora activitatea ce urmează să fie desfășurată în Centrele parohiale“, invitând preoții să le citească cu toată luarea aminte „și apoi a le executa întocmai“.

Sunt precizate în această exemplară circulară problemele ce trebuie să preocupe clerul Bisericii noastre ortodoxe în vremea de azi, spre a corespunde întru totul spiritului tradițional al ortodoxiei și covârșitorului rol ce-l are în conducerea spirituală a societății.

Astăzi „mai mult ca oricând, preoții, păstorii sufletești și îndrumătorii spirituali ai poporului, trebuie să-și îndoiască puterile pentru a întări credința, a spori iubirea, a îmbunătăți viețuirea morală, a fortifica sentimentul patriotic, a sădi pacea și armonia între frați, îndemnându-i să prețuiască după cuviință munca și cinstea. În acest scop, se vor folosi toate mijloacele și darurile minunate, pe care le are un preot al lui Hristos: *a)* săvârșirea cu evlavie a slujbelor bisericești și a ierurgiilor; *b)* rostirea de predici frumoase și potrivit înțelegerii poporului, cu exemple bine alese, și – ceea ce este mai important, – izvorite din convingerea profundă asupra adevărilor propovăduite; *c)* predarea religiei la școală și catehizarea tineretului extrașcolar, căci din felul cum vom ști să pregătim tineretul va depinde și viitorul Neamului, iar pentru aceasta vom purta răspundere înaintea lui Dumnezeu și înaintea Istoriei; *d)* lucrarea pe teren cultural, misionar, filantropic, gospodăresc și social în parohie dând

pilde de hărnicie și pricepere, de abnegație și dărnicie păstoriților săi, și ridicând prin aceasta prestigiul Bisericii și e) în fine prin exemplele vieții noastre personale și a membrilor familiilor noastre, căci exemplul viu este cea mai bună și mai convingătoare propagandă și cea mai puternică armă în mâna unui păstor adevărat și înțelept“.

Cu prilejul adunării Centrelor parohiale se urmărește: 1. Infățișarea cultului nostru bisericesc în toată frumusețea și splendoarea lui dumnezeiască; 2. Perfecționarea în arta oratoriei; 3. Cultivarea cântării bisericești; 4. Organizarea procesiunilor, care constituie un mijloc minunat pentru educarea și reinviorarea sentimentului religios; 5. În fine, colaborarea clerului și încadrarea activității culturale a preoților în activitatea altor organizațiuni și așezăminte care lucrează pentru luminarea poporului, precum Căminele, Cercurile învățătorilor, etc...“.

Iată câteva directive asupra cărora ar trebui să reflecteze întreaga preoțime română ortodoxă.

Ceea ce ne bucură însă, este faptul că nu numai în eparhia Olteniei, ci și în altele s'au luat inițiative care merită să fie date ca exemplu, atât pentru ideile ce conțin în principiu, cât și pentru roadele aplicării lor. Ne vom ocupa pe rând de toate, atunci când se va ivi prilejul.

DUHUL ORTODOXIEI. Cu o deosebită mulțumire încreștăm aci o constatare menită să ne întărească în credința noastră, că în Biserica ortodoxă românească începe un curent sănătos de trezire la realitate, de reîntoarcere la duhul curat al ortodoxiei. Foile și revistele noastre bisericești și religioase încep să se preocupe din ce în ce mai mult de problema imixtiunii elementelor eterodoxe în serviciile și spiritul tradițional al cultului nostru ortodox.

În cadrul acestei probleme menționăm un substanțial articol al tânărului teolog *Dr. Const. C. Pavel*, publicat în *Viața Adevărată*, organul cultural al preoților din județul Tulcea (anul VII, nr. 3—4, Martie—Aprilie 1941, pp. 8—9), intitulat *Duhul ortodoxiei*.

Pornind de la constatarea că „a fost o vreme când lipsa slujitorilor Bisericii de la datoria de a propovădui și de a ieși din Biserică pentru răspândirea duhului creștin în afară, îndreptățea pe unii să învinuiască Biserica de „ritualism“, ajunge la aceea că de la un timp, datorită unei pregătiri mai temeinice, preoțimea a întreprins „însemnate opere sociale și a făcut să răsune amvonul, altădată mut“. Laturea aceasta s'a accentuat însă pe alocuri în așa măsură, în cât „funcțiunea sfințitoare a preotului pare să fie, dacă nu nesocotită, în tot cazul umbrită de funcțiunea didactică și socială“. Este în tot cazul o concepție protivnică spiritului ortodox, apropiată de cea protestantă, după care elementul central al cultului îl constituie predica.

Pentru revenirea la duhul ortodox nu trebuie să se înlăture predica și nici să se neglijeze activitatea socială, însă „prin acestea să se valorifice funcțiunea harismatică a Bisericii, care este esențială în ortodoxie... Trebuie, de asemenea, folosite și prețuite comorile de gândire și simțire ortodoxă ale Părinților bisericești, care sunt în bună parte traduse... Cu inspirații din cărți și opere catolice și protestante, caracterul ortodox al gândirii și vieții noastre religioase slăbește“.

Sunt în aceste câteva rânduri adevăruri evidente de care preoțimea noastră trebuie să se convingă adânc, căci, la nivelul cultural la care se găsește astăzi, nu-i este iertat să nu se sesizeze.

INDREPTĂȚIREA POSTULUI. Iată încă o problemă de actualitate care trebuie să preocupe pastorația socială. Postul creștin tradițional a început să fie desconsiderat nu numai în mediul orășenesc, ci chiar și în pătura țărănească, unde până la războiul de acum un sfert de veac era mult prețuit și respectat de credincioși. O influență nefastă a progresului și civilizației, greșit interpretate, a creat o mentalitate bolnavă, după care postul n'ar fi recomandabil decât celor mai înaintați în vârstă, ca o expiere a păcatelor săvârșite în tinerețe și ca o pregătire pentru intrarea în apropiata viață de dincolo. Preoțimea este datoare să lupte din toate puterile pentru readucerea credincioșilor la trăirea și practicarea postului creștin.

Asupra acestei probleme s'a insistat prea puțin în scrisul nostru bisericesc.

În timpul Sfântului și Marelui Post de anul acesta a fost pusă din nou și susținută temeinic de profesorul *Dr. D. I. Belu* de la Academia teologică din Caransebeș, care a tratat-o sub titlul *Îndreptățirea postului*, în *Foaia Diecezană*, din Caransebeș (an. LVI, nr. 13 și 14, 30 Martie și 6 Aprilie 1941).

„Dacă astăzi postul nu se mai practică în măsura în care s'ar cuveni, vinovați de lucrul acesta nu putem fi decât noi înșine, nivelul nostru scăzut de viață religioasă, iar nicidecum postul însuși, care, prin virtuțile pe cari le implică, rămâne pentru totdeauna un mijloc de disciplină și inobilare a omului“.

După ce explică pe larg și cu o rară claritate și sistematizare temeiurile postului, autorul rezumă: „Rânduiala postului își are o adâncă justificare în concepția de viață a Bisericii noastre. Âsprimea posturilor ne aduce aminte că starea în care suntem nu este starea potrivită menirii noastre, ne aduce aminte de păcătoșenia în care suntem. Dacă n'am fi păcătoși postul n'ar avea niciun sens. Prin postire putem înfrânge latura inferioară a naturii noastre și în același timp, ne putem întări sufletește. Postul ne poate feri de trufie, prin cultivarea în noi a sentimentului dependenței de o realitate superioară, și totodată ne îndrumă să ne deschidem larg sufletele către semenii prin fapte de ajutorare săvârșite în numele lui Dumnezeu“.

„Ă ști lucrurile acestea despre post - încheie d. Belu - este, fără îndoială, de folos pentru noi credincioșii. Dar, pe cât se pare, ne-ar fi infinit mai de folos dacă ne-am îndruma strădaniile în sensul postirii practice, așa cum prescriu străvechile rândueli ale Bisericii“.

ESSEU ȘI DOGMĂ. Din lipsă de subiecte, sau, mai probabil, dintr'o dorință orgolioasă de a-și arăta printr'o cât mai întinsă publicitate „profundele concepții personale“ sau „vastele cunoștințe enciclopedice“, foarte mulți mânăitori ai condeiului se amestecă în discuții și probleme cu totul străine de pregătirea și competența lor. Astfel în ultima vreme au apărut numeroși „gânditori“, „ideologi“ sau — întrebuițând un termen mai la modă și mai pe placul lor — „eseiști“, care, mânați nu știm din ce imbold launtric, au îndrăgit teologia, pe care, de și nu o „trăesc“ (un alt termen la care țin mult), o „gândesc“ după capul lor, desconsiderând cu totul adevărata concepție și învățătură creștină.

Față de această tendință ideologică primejdioasă, se impunea o reacțiune energică. Și, spre mulțumirea tuturor care gândesc cu adevărat creștinește, această reacțiune nu s'a lăsat prea mult așteptată. Ea a pornit tot din partea unui publicist, d. *Ion Roman*, care publică în *Curentul Literar* (seria II, an. III, nr. 111, 17 Mai 1941), o foarte întemeiată punere la punct, în această privință.

Pentru deosebitul interes ce prezintă articolul d-lui Roman, neputându-l reproduce în întregime, îl redăm fragmentar.

„Publicista românească este compromisă de două categorii de mânuitori ai condeiului: gazetarii și eseistii. Ceea ce caracterizează și pe unii și pe ceilalți este lipsa de competență în domeniile cele mai felurite, în care se aventurează cu o mare lipsă de modestie, și orgoliul, cu care nu se sfiesc să rostească sentințe definitive, pe care le vor cât mai originale...”

Dacă gazetarului „îi găsim totuși o scuză: e strateg, pedagog, critic de artă, fiindcă aceasta i-o cere meseria... pe plan spiritual însă, se crede că există posibilitatea de a aluneca fără nici un fel de pregătire dintr'un sector într'altul...” Eseistul „nu are scuza, pe care o acordăm gazetarului, aceea de a scrie orice pentru că așa-i cere profesiunea... Voind să pară mereu original, cultivă paradoxul, dă înlături barierele tuturor datelor câștigate prin studiu și verificate prin experiență. Este atât de vrăjmaș banalității, locurilor comune, încât sare dincolo de cal, socotind drept banalitate chiar adevărurile devenite axiomă... Această atitudine rezultă și dintr'o mentalitate ciudată, străină spiritului nostru. Această mentalitate, crescută din mucegaiul așa numitei libertăți de cugetare, înlăturând orice normă, pune accentul pe „trăire”, luată în sensul de liberă sbuciumare interioară... Nu suntem atât de naivi, încât să credem, că eseistul „trăiește” și înainte sau după ce și-a terminat de scris eseul. Totuși, este necesar uneori ca omul acesta să fie chemat la ordine, fiindcă nu se mulțumește ca răstăcirile lui să rămână simple exerciții de gimnastică spirituală într'un manuscris. Tipărindu-și încercările de a ocoli adevărul printr'un înot dezordonat, face un rău care, dacă nu poate să fie sancționat, trebuie în orice caz să fie demascat.

Iată de pildă eseul d-lui Ion Frunzeti: „*Aveți-vă crucea*”, dintr'un număr recent al „*Universului Literar...*”. Dorind să interpreteze sensul răstignirii Mântuitorului, „arată ce ar trebui să se înțeleagă, după opinia d-sale, prin răstignirea eternă a omului. Neavând însă pregătirea teologică necesară, sau, mai puțin pretențios, măcar cunoașterea adevărurilor elementare ale religiei creștine, eseistul, spirit negativ și independent, reușește, în loc să dea o reală interpretare a crucificării, să fie, oricât de greu ar părea cuvântul, *eretic...* Și totuși „credința nu trăește prin dogme” afirmă sentențios d. I. Frunzeti, ca un adevărat „eseist” ce se află. Părerea d-sale este că „dogmele sunt sortite mai curând răstălmăcirii subiective a simțului comun”, ceea ce este cu totul fals, deoarece dogmele sunt cele mai precise și mai categorice legiuiri date omenirii. Nimic mai explicabil ca un eseist să fie vrăjmașul supremelor îngrădiri...

Religia creștină cere umilință și ascultare. Înăuntrul acestor limite obligatorii evoluează adevărata trăire religioasă... D. I. Frunzeti descoperă că este greșit să se creadă că pătimirea trupească a lui Hristos ne-a adus mântuirea; să ne mirăm că d. I. Frunzeti vorbește despre „păcatul originar al Divinității, acela de a-și fi monopolizat veșnicia? Prin asemenea afirmațiuni, inadmisibile unui adevărat spirit creștin, eseistul se situează cu o ușurință surprinzătoare în afara comunității de credință a Bisericii creștine. Și atunci nu înțelegem de ce nu se mulțumește să scrie cât vrea despre orice altceva și de ce abordează chestiuni, care nu pot și nu trebuie să cadă sub pana otrăvită și stângace a oricui.

Îi amintim că noțiunea de „dogmă” nu cuprinde niște norme oarecare, care pot fi interpretate oricum și de oricine, ci înseamnă adevărurile revelate, adică destăinuite de însuși Dumnezeu și cele propuse de Dumnezeu lumii spre a le crede și urma, adevăruri păstrate de Sf. Scriptură și de Sf. Tradiție...”

Este o exemplară punere la punct, care face deosebită cinste distinsului publicist d. Ion Roman.

TEODOR N. MANOLACHE

CRONICA INTERNĂ

Pastorală I. P. S. Patriarh Nicodim pentru cinstirea eroilor. —
La praznicul Înălțării Domnului, din anul acesta, Joi 29 Maiu, Inalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim, președintele Așezământului național *Cultul Eroilor*, a dat următoarea pastorală, plină de gând creștinesc și de simțire românească, pentru cinstirea tuturor ostașilor care și-au jertfit viața în războiul de întregire a țării.

Praznicul de azi al Înălțării Domnului are pentru neamul românesc o deosebită însemnătate, pe care i-o dă faptul că în această zi noi, Românii, prăznuim și cinstim pe toți ostașii căzuți jertfă în toate ungherele pământului strămoșesc, pentru ca poporul nostru să poată trăi liber, în hotarele sale firești.

Și dacă odinioară prăznuirea „Zilei Eroilor” o făceam cu bucuria izbândirii și a încununării nesfârșitelor jertfe seculare, astăzi, inimile noastre sunt îndurerate, prin pătimirea la care frații noștri au fost din nou supuși.

De aceea, ziua de astăzi s'o folosim pentru a coborî în fundul sufletelor și conștiințelor noastre, spre a vedea dacă suntem temeinic oțeliți pentru a înfrunta cu tărie marea suferință care ne-a cuprins, prin sfărâmarea nedreaptă a hotarelor pentru care au sângerat și jertfit atâți feciori ai neamului nostru de pretutindeni.

Să folosim această zi spre a izgoni din suflete, orice urmă de pismă, ură, mânie, răutate și ceartă, care dau naștere la alte rele, atât de păgubitoare unității neamului.

Jertfa martirilor și ostașilor, pe care o sărbătorim astăzi, trebuie să fie pentru noi un îndemn de nesdruncinată credință în izbândirea neamului nostru.

Sfânta învățătură a Domnului nostru Iisus Hristos ne arată că, după pătimire, vine învierea. Dacă și noi ne vom iubi, cu înfocare și până la jertfă, glia și vatra în care ne-am născut, vom păstra cu siguranță moșia strămoșească, așa cum ne-au lăsat-o părinții noștri și vom ști ca, din nou întregită, s'o lăsăm neștirbită urmașilor noștri, ca s'o păstreze deapururi din generație în generație.

Suferințele și patimile poporului nostru au fost nu numai multe ci și lungi; ele durează de veacuri.

Și după cum spune sfânta Scriptură: „Până ajungi la cinste trebuie să suferi mult” (Proverbe, XV, 33), tot astfel credem că bunul Dumnezeu, îndurându-se de pătimirea noastră, ne va face parte iar

de înfăptuirea unității naționale, ca o dreaptă răsplată a îndelungatelor suferințe, pe care le-am îndurat și care au atins culmea în nesfârșitele jertfe făcute de ostașii țării, a căror cinstire o sărbătorim astăzi.

Să ne rugăm, deci, ca Dumnezeu să ne facă parte nouă, — celor de astăzi — de această dreaptă răsplată.

Dar această răsplată nu poate să vină dacă vre-o patimă ar întuneca conlucrarea armonioasă a tuturor fiilor acestei țări strâns uniți într'un gând și într'o simțire în jurul M. S. Regelui Mihai I, urmașul nemuritorului Rege Ferdinand I, întregitorul de țară, cât și a d-lui general Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român. Să-i urmăm cu credință în strădania lor necurmată pentru întărirea Patriei și repunerea ei la locul de cinste, ce i se cuvine printre popoarele lumii.

Biruința învățăturii creștine a stat în dragostea frățească pe care Hristos Dumnezeu a arătat-o față de oameni. „Aceasta este porunca mea: Să vă iubiți unii pe alții cum v'am iubit Eu”, — spune El apostolilor săi (Ioan, XV, 12).

Biruința noastră nu poate sta de cât în dragostea de neam și glie. Vraja între frați nu a putut duce niciodată la izbândă.

Ca președinte al Așezământului Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor și ca propovăduitor al iubirii creștinești și al înfrățirii tuturor fiilor acestei țări, le cer acestora să nu nesocotească nici-o clipă temeiturile vieții noastre naționale, să înlăture vraja și însuflețindu-se din patriotismul luminat al înainte mergătorilor noștri și virtuțile arătate de popor în zile de grele încercări, să-și contopească toate puterile lor pentru întărirea țării și a poporului.

Răspundere grea apasă pe umerii noștri de nu vom ști să păzim moștenirea ce ne-a lăsat străbunii. Sufletele martirilor și eroilor se vor cutremura de nevednicia noastră.

Generațiile înainte mergătoare au făcut dovada celor mai pilduitoare fapte pentru apărarea supremelor noastre interese naționale, iar înțelepciunea plină de patriotism a d-lui general Ion Antonescu. Conducătorul Statului, constituie pentru noi o cheazășie că destinele țării și ale neamului vor fi cu nețărmurită grijă ocrotite.

Să-l urmăm deci, cu încredere și neînfricată putere de luptă, pentru biruința neamului nostru.

Binecuvintez țara și poporul românesc de pretutindeni, în dorința ca să stăm strâns uniți în jurul Regelui și a Conducătorului Statului, pentru consolidarea și propășirea neamului nostru.

București, Ziua Înălțării Domnului, 1941.

† NICODIM
Patriarh al României

Războiul sfânt de desrobire. — Mult milostivul Dumnezeu s'a îndurat către Neamul nostru românesc și plecându-și urechea spre rugăciunile celor ce cu osârdie au chemat într'ajutor numele Lui, ne-a învrednicit să vedem pornit în zorii zilei de 22 Iunie 1941, războiul sfânt pentru desrobirea fraților de un sânge și de-o lege de subt tirania și împilarea bolșevică. Iar acum prin sprijin ceresc și prin jertfa vitejilor noștri ostași, avem încredințarea nestrămutată că lupta pornită cu atâta însuflețire pentru restatornicirea credinței și înălțarea crucii, va fi încununată de biruința râvnită de noi toți și astfel în curând pământul scump al Bucovinei de Nord și al Moldovei dintre Prut și Nistru va fi realipit la Patria Mamă.

Alături de scumpa noastră oștire și de bravul ei Conducător, Biserica este datoare să privegheze cu toată grija pentru câștigarea acestui războiu dus de întreaga creștinătate împotriva prigonitorilor credinței și a hulitorilor lui Hristos. Deaceea, socotim că preoțimea este cea dintâiu chemată să dovedească înțelegerea ceasurilor grele, dar înălțătoare, ale țării și ale dreptății românești în veci nepieritoare. Ea trebuie să fie apoi cea dintâiu care să dea pildă de jertfă și de sprijin pentru ajutorarea familiilor acelor care își dau la hotare bunul cel mai sfânt: sângele și viața pentru Neam și Rege. Dacă gândurile și rugăciunile noastre trebuie să însoțească pe cei plecați să lupte, fapta și cuvântul nostru trebuie să fie lângă cei rămași la vatră fără ocrotire și care simt nevoia unui cuvânt de mângâiere sau de îmbărbătare pentru alinarea suferințelor.

Cu nădejdea în Dumnezeu și în ajutorul Lui, să nu pierdem nici o clipă de a nu ne arăta vrednici de marea biruință ce ne așteaptă ca o răscumpărare pentru suferințele îndurate.

Proclamația d-lui General Ion Antonescu către țară. — Cu prilejul intrării României în războiul pentru desrobirea Bucovinei de Nord și a Moldovei dintre Prut și Nistru, d. General Ion Antonescu Conducătorul Statului și Comandant de căpetenie al armatelor româno-germane de pe frontul Moldovei, a adresat țării următoarea proclamație :

Români,

In fața Dumnezeului strămoșilor noștri, în fața istoriei și a veșniciei românești, mi-am luat azi răspunderea de a smulge prin onoare dreaptă ceiace ne-a fost cotropit prin silnică umilire și trădare, hotărând să pornesc lupta sfântă de redobândire a drepturilor neamului.

In ceasul când popoarele își torc istoria pe câmpuri de bătae,

când drepturile se cuceresc în flacăra jertfei, iar civilizația se plămădește din sângele veacurilor, poporul românesc nu poate privi cu brațe nevolnice și suflet golit mărețul vârtej al onoarei neamurilor.

Raclele strămoșilor, crucile martirilor și drepturile copiilor noștri ne poruncesc să ne scrim cu propriul nostru sânge dreptul la onoare spălând cu același sânge pagina nedreaptă înscrisă anul trecut în istoria noastră, nu de neamul românesc însuși, ci de trădătorii lui.

În numele credinței creștinești, al drepturilor românești și pentru viitorul nostru neînfricat, Români, vă chem la luptă, la lupta sfântă, în contra prăvălitorilor civilizației și Bisericii, ai dreptății și propriilor noastre drepturi; la lupta sfântă pentru Neam și pentru Rege, la luptă mare și dreaptă, alături de marea Națiune germană, pentru dreptatea viitorului omenesc.

Români,

La 6 Septembrie 1940 destinul îmi așezase pe cuget povara istovitoare a unei țări sfâșiate și descompuse. Am jurat să nu abdic o singură clipă de la sfintele drepturi și de la porunca demnității românești.

M'am trudit să țin sufletele, să unesc puterile, să adun toată munca românească pentru ca să pot păstra și reînălța neamul.

V'am cerut să-mi dăruiți nădejdea voastră, încrederea voastră, făgăduindu-vă să lupt pentru reînălțarea Patriei. Și m'ați ascultat.

Dumnezeu m'a ajutat ca un an numai de la prăbușirea granițelor, anul umilirei, al suferinței și învățăturii românești, să pot îndrepta din nou neamul nostru pe calea luptei și sfintelor drepturi strămoșești.

Am purtat deajuns pe brațele mele sbuciumate frământatele ruini ale României scumpe și mari, prăvălită de greșala noastră și trădarea unora. Am tăcut deajuns sbuciumul și lupta mea pentru drepturile României de totdeauna, ale României pentru care luptasem altădată.

A sosit vremea să-mi împlinesc jurământul. Pornim la luptă.

În acest ceas de încercare, jur să vă duc la biruința sfințirii drepturilor noastre asupra băirânei Moldove, să fac din nou din pământul Basarabilor vatra morților și leagănul copiilor noștri și din codrii Bucovinei straja nepieritoare a gloriei românești.

Mulțumesc Domnului că m'a învrednicit să sparg atât de repede cătușele roșii ale anarhiei și pradei cotropitoare, contribuind astfel și la măreața luptă de înnoire a civilizației, pe care o duc în Europa Germania marelui Adolf Hitler și Italia Ducelui.

Îi mulțumesc în numele Națiunii noastre geniului creator al lumii noi, Fuehrerului Cancelar Adolf Hitler, că a înțeles cu atâta

dreptate nedreptatea făcută unui popor loial — care a luptat și va lupta veșnic pentru sfânta lui unitate —, dându-i poporului Român mândria unei lupte puternice și curajoase nu numai pentru reclădirea drepturilor naționale, dar și împotriva celui mai mare dușman al lumii: Bolșevismul.

Legăți în jertfa pentru idealul nou și mare al lumii în plămădire, Românii își vor recăpăta drepturile prin fapta lor de credință, prin lupta lor de onoare pentru civilizația lumii, alături de marele popor German.

Români,

În viața oamenilor ca și a națiunilor vin ceasuri de desnădejde peste ceasuri de furtună, care lasă locul luminii și înălțării. Dumnezeu ne-a dat ani grei de încercare cruntă. Ne-a deschis drum de furtună spre zori de înălțare. Să-l urmăm cu încredere, Români. Cu gândul țintă la drepturile Neamului: cu sufletul lipit pe crucile eroilor și martirilor trecutului; cu trupul înfipt în glia copiilor noștri. Să pornim la luptă, Români. Să zidim cu trupurile noastre un nou altar Neamului și să lăsăm urmașilor noștri, gloria pământului strămoșesc.

Români,

Pentru Rege, pentru Țară, ca să răzbunăm nedreptatea, ca să întemeem lumea nouă. Ca să cinstim numele de Români,

Cu Dumnezeu înainte. Urmați-mă. Războiul sfânt a început!

22 Iunie 1941.

General ION ANTONESCU

Alegerea de episcop al eparhiei Caransebeșului. — În ziua de 3 Iunie 1941 Marele Colegiu electoral, alcătuit din membrii Congresului național bisericesc și ai Adunării eparhiale, au pășit la alegerea noului episcop de Caransebeș, în locul rămas vacant prin alegerea P. S. Episcop Dr. Vasile Lăzărescu în scaunul nou înființatei eparhii a Timișoarei.

După slujba religioasă, săvârșită potrivit datinei în biserica Sfintei Patriarhii, s'a început alegerea în sala Adunării Deputaților, Marele Colegiu fiind prezidat de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului. Au luat parte 140 votanți, iar după despuierea scrutinului a fost proclamat ales P. C. Arhimandrit Veniamin Nistor vrednicul și destoinicul consilier de la Arhiepiscopia Sibiului și care a dobândit 91 de voturi.

Alegerea P. C. Sale în scaunul de episcop al Caransebeșului a fost întâmpinat de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului prin aceste cuvinte de sfat și îndemn:

Înalt Prea Cuvioase Părinte Arhimandrit,

În numele Marelui Colegiu electoral, care te-a cinstit cu încrederea sa alegându-te episcop al eparhiei Caransebeşului, îţi fac cele mai călduroase urări de îndelungată şi rodnică păstorire.

În vremuri ca cele de astăzi: pline de frământări, de suferinţe şi îngrijorări pentru Ţară şi Neam, sarcina noastră a păstorilor Bisericii este deosebit de grea, dar şi de o deosebită însemnătate.

Biserica noastră a purtat cărma vieţii sufleteşti a Neamului dealungul veacurilor. Ea a prezidat încheierea lui într'o admirabilă şi nezdruccinată unitate sufletească de la Nistru pân' la Tisa. Ea i-a păstrat această unitate în pofida stăpânilor străine. Ea a ținut trează nădejdea unirii politice naţionale a Neamului şi când „plinirea vremii” a sosit, tot ea i-a stat într'ajutor la înfăptuirea acestui ideal.

Astăzi, după cruntele sfâşieri ce le-am suferit, datoria cea mare a Bisericii este: să propovăduiască cu râvnă sfânta credinţă în Dumnezeu şi în dreptatea Lui; să țină vie încrederea Neamului în destinul şi 'n puterile lui şi cultivând cu grijă spiritul de jertfă, să-i chează izbânda cea pentru vecie. Căci noi nu renunţăm la nimic din ce iace pe bună dreptate ni se cuvine. Iar acestei ţinte mari îi subordonăm toate gândurile, toate străduinţele şi puterile noastre.

Vei avea, prin urmare, Înalt Prea Cuvioase, după ce vei fi aşezat pe scaunul de la Caransebeş, să chemi turma duhovnicească ce-ţi va fi încredinţată spre culmile vieţii celei trăite după voia lui Dumnezeu şi să fii interpretul înflăcărat al celor mai avântate aspiraţiuni ale Neamului întreg.

Şi câtă vreme îţi vei sorbi inspiraţiunea şi energia de muncă din credinţa 'n Dumnezeu şi din iubire neţărmurită către Neam, să fii sigur că nu vei greşi, ci vei păşi pe calea cea bună.

Noi toţi te vom însoţi cu simţeminte de încredere pe cărările muncii devotate ce-o vei închina la altarul sfintei noastre Biserici şi al Neamului românesc şi-ţi implorăm ajutorul Celui de sus în strădaniile ce le vei desfăşura.

P. C. Arhimandrit Veniamin Nistor a răspuns prin următoarea cuvântare de mulţumire pentru încrederea şi cinstirea ce i s'a făcut:

Inalt Prea Sfinţiile Voastre, Prea Sfinţiile Voastre, Mărit Congres. — Adânc mişcat şi cu smerenie mă plec înaintea voiei lui Dumnezeu, care prin votul Domniilor Voastre m'a chemat la scaunul

de păstor sufletesc al Eparhiei de Dumnezeu păzite a Caransebeșului. Lui, Stăpânul vieții mele, îmi mărturisesc gândul în această clipă și din toată inima-L rog să-și verse darul Său asupra mea și să-mi întărească slabele mele puteri spre a-I împlini voia Lui cea sfântă în misiunea mare și grea ce mi s'a încredințat.

Imi dau seama, Mărit Colegiu electoral, de greaua sarcină ce ați așezat pe slabii mei umeri și numai credința și nădejdea ce mi-o pui în ajutorul Tatălui ceresc, care pe cele de lipsă le împlinește, mă încurajează să mă supun, cu sfială, chemării ce mi-ați făcut. Vă mulțumesc cu tot respectul pentru încrederea cu care m'ați onorat și Vă destăinuesc gândul curat și sincer care stăruiește în sufletul meu de a-mi închina toate puterile și străduințele în slujba misiunii sfinte la care sunt chemat — după cuvântul Sf. Apostol Pavel — ca să fiu slujitor al lui Iisus Hristos, îndeplinind slujba sfântă a Evangheliei lui Dumnezeu (Romani 15, 16), necăutând folosul meu, ci al celor mulți, ca să se mântuiască (I Cor. 10. 33).

Să-mi îngăduiască Î. P. Sf. Sa Mitropolitul nostru Nicolae și membrii Adunării Eparhiei Caransebeșului să-i chem ca martori că n'am râvnit această mare cinste și demnitate bisericească, împreună cu o răspundere, care trece dincolo de puterile unui om, dar tocmai pentru aceasta mă voi simți cu atât mai dator de a nu-mi mai aparține mie întru nimic, ci de a mă devota cu totul slujbei celei sfinte la care am fost ales.

Crescut de copil în tradiția și atmosfera bisericească, iar din tinerețe aflându-mă ucenic în preajma scaunului mitropolitan din Sibiu, unde stăruiește umbra ocrotitoare a marelui ierarh Andrei Șaguna, mă voi strădui să pun în lucrare experiența câștigată, înțeleptele sfaturi și îndemnuri primite de la Î. P. Sf. Mitropolitul Nicolae al Ardealului, de la care ca profesor mi-am primit cartea teologică, iar în cele din urmă două decenii am avut fericirea să-l slujesc ca secretar și consilier.

La eparhia Caransebeșului mă așteaptă o glorioasă moștenire încheată de la reînființarea ei, de marii ierarhi ce i-a avut: înțeleptul *Ioan Popasu*, organizatorul Eparhiei și colaboratorul devotat al mitropolitului Șaguna, cărturarul *Nicolae Popea*, ucenicul și biograful aceluiași mare mitropolit. Acestora le-a urmat episcopul Miron Cristea, primul patriarh de mai târziu al României, apoi blajinul și bunul episcop *Iosif Badescu*, și în urmă P. Sf. Sa Episcopul *Vasile Lăzărescu*, trecut la noua Eparhie a Timișoarei.

Figurile marilor înaintași mă obligă a păstra, a continua și a spori cu toată sfințenia și hărnicia tradiția moștenită și a face

ca Ortodoxia, precum a fost în trecut, să fie și astăzi și să rămână pentru totdeauna steaua călăuzitoare a sufletului românesc, iar *Biserica noastră strămoșească* să fie scut și adăpost al darurilor divine și al comorilor naționale cu care bunul Dumnezeu a înzestrat nația română.

Mai ales în aceste zile de grea încercare pentru Neam și Țară răspunderea Bisericii și a Păstorilor ei trebuie să fie mai trează și mai apărătoare ca ori când. Când trupul Țării a fost sfâșiat și milioane de Români, frați ai noștri, au ajuns iarăși în robie străină, Biserica și slujitorii ei trebuie să stea nedespărțită lângă aspirațiunile Neamului, lângă sufletul lui, întărindu-l, încurajându-l și ținându-i caldă nădejdea în viitorul lui.

Pentru această poruncă a vremii de azi voi lupta cu toată inima și cu toată credința mea de Român, păstorind acel isteț și harnic popor al mândrului nostru Bănat. Îl voi cerceta în satele lui, îi voi împărtăși toate povețele folositoare pentru înălțarea și progresul lui.

La această lucrare și la întărirea așezămintelor Eparhiei voi chema în ajutor devotamentul clerului și alipirea nestrămutată a poporului, în deosebi a intelectualilor mireni, față de Biserică. Întru toate mă voi călăuzi de duhul frăției și al bune înțelegeri care să ne închege pe toți, turmă și păstor, într'o indestructibilă unitate de cuget și simțiri și de rodnice fapte de bine obștesc.

Voi fi cu devotament și supunere către Majestatea Sa Regele Mihai I, către Conducătorul Statului și către legile Țării. Voi apăra Biserica și drepturile ei autonome cu credință neclătinată în originea ei divină și în misiunea sfântă ce o are în lume.

Mulțumind Înalt Preasfințitului Președinte și Mitropolit al meu pentru urările și cuvintele de îmbărbătare ce mi-a adresat, rog pe bunul Dumnezeu să mă întărească și să-mi ajute ca să pot lupta în toate zilele ce mi le va dăruia pentru realizarea acestui crez.

Alegerea de episcop al Argeșului. — În ziua de 4 Iunie 1941 s'a făcut alegerea pentru scaunul de episcop al Argeșului, rămas vacant prin trecerea P. S. Episcop Grigorie Leu la eparhia Hușilor.

Marele Colegiu electoral a fost prezidat de I. P. S. Mitropolitul Nifon al Olteniei și au luat parte 137 votanți. Deoarece la primul scrutin nici unul din candidați n'a dobândit majoritatea cerută de lege, s'a pășit la o nouă votare. De data aceasta cele mai multe voturi, adică 50, le-a întrunit P. C. Arhimandrit Dr. Filaret Jocu, care a fost proclamat ales.

Sfântul Sinod însă, în ședința sa de la 5 Iunie a. c., cercetând actele acestei alegeri și dovedind că proclamarea P. C. Arhimandrit Dr. Filaret Jocu s'a făcut fără păzirea rânduelilor legale, deoarece n'a dobândit majoritatea absolută a voturilor, a invalidat alegerea P. C. Sale, hotărându-se să se facă o nouă alegere pentru scaunul de episcop al Argeșului.

Hirotonia în arhiereu a P. C. Arhimandrit Veniamin Nistor noul episcop al Caransebeșului. — La Duminica Rusaliilor a. c. s'a săvârșit în biserica Mitropoliei din Sibiu hirotonia în arhiereu a P. C. Arhimandrit Veniamin Nistor, de către Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și PP. SS.. Episcopi Vasile al Maramureșului, Vasile al Timișoarei și Partenie al Armatei.

La sfârșitul sfintei Liturghii, Î. P. S. Mitropolit Nicolae a rostit o mișcătoare predică, povățuind pe noul Vlădică să păstorească turma ce i s'a încredințat la eparhia Caransebeșului, cu frica lui Dumnezeu, și în duhul tradiției creștinești.

P. S. Veniamin a răspuns printr'o caldă cuvântare, mărturisind recunoștința sa celor ce l-au chemat la înalta treaptă de episcop și făgăduind că va fi păstor după porunca Evangheliei, propovăduind cuvântul Domnului și prin pilda vieții.

Investitura P. S. Episcop Veniamin al Caransebeșului — În ziua de 14 Iunie 1941, a avut loc la Palatul Regal din București investitura P. S. Episcop Veniamin al Caransebeșului, de față fiind D-1 General Ion Antonescu Conducătorul Statului, Membrii Guvernului, Î. P. S. Patriarh Nicodim și Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, Casa civilă și militară a M. S. Regelui și Înalții dregători ai Statului.

După înmânarea cârjei de către M. S. Regele Mihai I, Prea Sfințitul Episcop Veniamin a rostit această cuvântare :

Sire,

După vechea datină străbună mă prezint cu adâncă smerenie în fața Majestății Voastre ca să primesc cu cea mai vie recunoștință și cu cel mai profund devotament din augusta mână a Majestății Voastre toiagul de păstor al dreptcredincioșilor creștini din Eparhia de Dumnezeu păzită a Caransebeșului. Voia lui Dumnezeu prin glasul aleșilor clerului și dreptcredinciosului popor a fost, ca să mi se pună pe umeri, prin această cârje, sarcina acestei episcopii întru care mă așezați astăzi Majestatea Voastră, cârje împreunată cu mari și grele răspunderi pentru misiunea sfântă ce mi s'a încredințat.

Duc cu mine la cârma Eparhiei Caransebeşului zestrea devotamentului neţărmurit faţă de Biserica străbună pe care mi-au hărăzit-o casa preoţească a părinţilor mei, şcolile de veche faimă ale Braşovului şi poveţele luminatului apărător şi plinitor al moştenirii şaguniene, Înalt Prea Sfinţia Sa Mitropolitul Nicolae al Ardealului, hotărît să desăvârşească tradiţia marilor mei înaintaşi episcopii Ioan Popasu şi Nicolae Popea.

Inconjurat de un cler însufleţit şi pregătit cu deosebită luare aminte, mă voi strădui să-mi călăuzesc turma pe căile vieţii celei noi ale Evangheliei Domnului şi ale credinţei faţă de Tron şi Țară. Întărirea temeliiilor atât de greu încercate ale familiei româneşti va căpăta un loc special în preocupările mele şi povăţuirea tineretului pe căile virtuţii, tot aşa.

Mai cu seamă, în împrejurări ca cele de azi, Biserica ortodoxă este chemată să slujească de scuta fiinţei noastre naţionale şi de însufleţitoare a conştiinţei româneşti. Ea trebuie să fie stâlpul de foc spre care să privească plină de încredere obştea fraţilor noştri dinlăuntrul şi dinafara vremelnicilor hotare.

Biserica noastră strămoşească cu forţele ei spirituale trebuie să fie prezentă în toate domeniile vieţii neamului nostru, căci numai aşa i se asigură trăinicia pe pământul unde l-a aşezat Dumnezeu pentru a-şi împlini misiunea sa istorică. Ortodoxia cu puterile ei divine a ocrotit neamul şi ţara în toate vremurile şi toate actele mari din istoria neamului s'au îndeplinit sub oblăduirea ei şi tot ea ne-a păstrat curată credinţa şi sufletul neamului.

Stăpânit de aceste sentimente, cu ajutorul lui Dumnezeu îmi voi îndeplini cu profund devotament către Majestatea Voastră, faţă de Neam şi Biserică sfânta mea misiune.

Să trăiţi, Sire, viaţă îndelungată, plină de fericire şi glorie. Trăiască Majestatea Sa Regina-Mamă Elena, Trăiască scumpa noastră Dinastie română.

Trăiască Conducătorul Statului. Trăiască Neamul şi Țara şi sfânta Biserică cea întemeiată într'ânsa.

M. S. Regele Mihai I a răspuns prin următoarele cuvinte:

Prea Sfinţite,

Cu voia lui Dumnezeu aţi fost ales şi confirmat păstor al istoriceii eparhii a Caransebeşului, iar astăzi vă prezentaţi ca să vă întăresc în scaunul pentru care a-ţi fost rânduit, potrivit datinei strămoşeşti şi legilor ţării.

Incredințându-vă această cârje, vă așez spre binecuvântată păstorie în eparhia de Dumnezeu păzită a Caransebeșului, cu încredere deplină că virtuțile, cu care v'a împodobit tradiția casei preoțești din care vă trageți și experiența pe care ați dobândit-o în administrația bisericească sub îndrumarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului, constitue cheazășie sigură pentru bogatele roade, pe care misiunea Prea Sf. Voastre le va culege, spre folosul Bisericii și al Neamului nostru.

Sânteți chemat să păstoriți după vrednici înaintași într'o eparhie, ai cărei fii binecredincioși și-au cinstit totdeauna biserica strămoșească, prin credință neșovăelnică, iar neamul prin vrednicie și sentimente românești pline de mândrie, pe care nu s'a sfiit să și le afirme nici în cele mai grele și vitrege împrejurări. Li-a plăcut să fie totdeauna în frunte și s'au impus. Să nu uite însă, că pe lângă tăria și curățenia simțemintelor, pentru păstrarea locului de frunte, este nevoie și de tăria propoveduirii cuvântului Mântuitorului și de numărul brațelor lor, — și aceasta mai ales astăzi. De aceea propovăduindu-le cuvântul Evangheliei și întărindu-i tot mai mult în credința Mântuitorului Hristos, să nu aibă odihnă P. Sf. Voastră până ce nu va vedea readus iarăși în tradiția românească bănățeană, cultul familiei trainice și numeroase.

Prea Sfințite,

Incordarea pe care o încearcă omenirea astăzi desfășurarea urii și a patimilor, în lupta la care s'au angajat în deosebi popoarele mari, scot în evidență tot mai mult necesitatea propoveduirii lui Hristos, pentru a face din virtutea dragostei creștine stâlpul de nesdruncinat al înțelegerii între indivizi și popoare.

Mergând în Eparhia Prea Sfinției Voastre duceți cuvântul Meu de îmbărbătare fiilor scumpului Banat și de întărirea lor în speranța viitorului strălucit al tuturor Românilor.

Fiți incredințat că în misiunea creștinească și românească ce vă revine în eparhia Caransebeșului, vă va însoți neîncetat gândul și inima mea și a celor din jurul Meu.

Vă mulțumesc pentru cuvintele ce Mi-ați adresat și rog pe cel Atotputernic să vă întărească puterile și să vă binecuvinteze toată lucrarea ce veți întreprinde pentru binele Eparhiei și a credincioșilor Caransebeșului.

După terminarea ceremoniei investiturii, P.S. Episcop Veniamin și Înalți Ierarhii au fost conduși la Patriarhie cu alaiul îndătinat, iar în pridvorul bisericii Sf. Mitropolii au fost întâmpinați de clerul slujitor, după care s'a săvârșit o scurtă slujbă de mulțumire lui Dumnezeu.

Telegrama I. P. S. Patriarh Nicodim trimisă d-lui General Ion Antonescu, Conducătorul Statului. — I. P. S. Patriarh Nicodim al României a trimis Domnului Ion Antonescu, Conducătorul Statului, următoarea telegramă :

„Dumnezeu v'a ales să fiți Conducătorul Neamului Românesc în aceste vremuri de adâncă prefacere socială în lume.

Pe El îl rugăm și îl implorăm să aducă armata noastră și a puternicului aliat și sprijinitor Adolf Hitler la izbândă deplină, hărăzind sufletului Domniei-Voastre marea mulțumire că v'ați împlinit cu prisosință datoria către Rege, Neam și Lege.

Chem binecuvântarea lui Dumnezeu asupra Domniei-Voastre și a armatelor aliate spre a vă aduce la victoria desăvârșită“.

† Patriarh NICODIM

Răspunsul Domnului General Ion Antonescu. — Domnul General Ion Antonescu a răspuns I. P. S. Patriarh Nicodim prin această telegramă :

Inalt Prea Sfințite,

„Din mijlocul trupelor care poartă în lupta lor biruitoare drapelul desrobirii naționale pentru mult încercatul pământ străbun al Basarabiei și Bucovinei, mulțumesc Inalt Prea Sfinției Voastre pentru binecuvântarea Bisericii, cerută Atotputernicului asupra armatelor aliate și asupra strădaniilor mele de refacere a Patriei și a onoarei românești.

Biruința ostașului român înfrățit în aceeași caldă camaraderie de arme și de simțeminte cu soldatul glorios pe toate fronturile al Marelui Reich German, este biruința crucii.

Altarele dărâmate și pângărite de protivnicii luminii vor fi refăcute în toată strălucirea, pentru mărturisirea smeritei închinări de mulțumire a Neamului și pentru mai marea mărire a Dumnezeului părinților noștri“.

General ANTONESCU

Moartea mitropolitului de Blaj Dr. Alexandru Nicolescu. — În ziua de 6 Iunie a. c. a încetat din viață mitropolitul unit Dr. Alexandru Nicolescu, în vârstă fiind de 59 de ani și după o păstorie de abia de cinci ani în scaunul de la Blaj. A fost un muncitor chibzuit care și-a legat numele de multe lucrări folositoare Bisericii sale și instituțiilor pe unde a trecut. Mai presus de toate a fost un bun Român, care a luptat cu însuflețire cinstită pentru drepturile Neamului nostru. Sănătatea șubredă însă nu i-a îngăduit să mai poarte pe umeri povara vremurilor grele și pline de răspundere. Și nici n'a putut să se mai împace sufletește cu durerea ce ne-a copleșit în urma răpirii unei părți din pământul scump al Ardealului.

Moartea sa prematură o deplângem alături de Biserica unită și rugăm pe Dumnezeu să-i așeze sufletul în ceata dreptilor.

Pentru îngrijirea cimitirelor — Ministerul instrucției, educației,

cultelor și artelor, de comun acord cu Ministerul Afacerilor Interne — având în vedere imperativul național al stabilirii unei cât mai trainice legături între generații în scopul întăririi solidarității Neamului — mai necesară astăzi decât oricând — și că cel mai potrivit mijloc de a atinge acest scop este cultul morților, obicei creștinesc cu care trebuiesc obișnuiți copiii.

Și având în vedere că slujitorii bisericii, ai școlii și ai administrației de Stat sunt cei dintâi chemați să ia parte la această mișcare de redresare a conștiinței românești, a dispus că preoții sunt și rămân personal răspunzători de buna alcătuire și de întreținerea în bună stare a cimitirelor. Autoritățile bisericesti superioare sunt obligate a consemna în procesele verbale de inspecții stare cimitirelor.

La inițiativa preotului, se va alcătui în fiecare comună rurală, urbană sau municipiu, unul sau mai multe comitete mixte — după numărul cimitirelor, din care fac de drept parte preoții, profesorii, învățătorii, epitropii, primarul comunei sau secretarul respectiv, ori un reprezentant al său, spre a-și lua sarcina îngrijirii cimitirului din comuna, satul sau sectorul respectiv.

Dintre aceștia se va alege o delegație permanentă restrânsă, compusă dintr'un reprezentant al fiecăreia din categoriile mai sus arătate. Comitetele, prin delegația permanentă, au în sarcina lor, împrejmuirea și alinierea cimitirului, pavarea aleilor, esteticul plantațiilor, repararea și înlocuirea crucilor de pe mormintele părăsite și așezarea unei inscripții pe mormintele acelor cari prin viața lor curată, prin patriotismul și eroismul lor ori prin operele de valoare ce au lăsat, cinstesc comuna.

Directorii școlilor de toate gradele, din comuna sau sectorul respectiv, vor angaja echipe de elevi cari în zilele de Sâmbătă după amiază și în perioadele anuale în care e nevoie, vor executa aceste lucrări. Coordonarea acestor lucrări se va face de consiliul directorilor de școli, sub privigherea celui mai vechi director de la școala de gradul cel mai înalt.

Prefecții de județe și primarii vor supraveghea binevoitor și ocrotitor activitatea acestor comitete și vor înscrie în bugetele comunelor fondurile necesare atingerii acestui scop. Lipsa de fonduri nu va fi o scuză pentru neexecutarea muncii manuale trebuincioase pentru curățenia cimitirelor.

Tot așa și reprezentanții cultelor minoritare recunoscute de Stat, vor lua măsuri pentru organizarea unor comitete similare pentru îngrijirea cimitirelor ce le aparțin, bucurându-se și ele de tot concursul administrativ.

75 de ani de la înființarea Academiei Române. — Academia Română a sărbătorit la 29 Maiu, în ziua Înălțării Domnului, a 75-a aniversare a ființării sale.

Cu acest prilej s'a ținut o ședință solemnă și dl. profesor C. Rădulescu-Motru, președintele Academiei Române, a vorbit despre: *Ființa și menirea Academiei Române*, iar dl. Al. Lapedatu, secretar general, a arătat împlinirile ei în acest răstimp de trei sferturi de veac.

La început această instituție s'a numit „Societatea literară română” și avea un scop determinat: stabilirea ortografiei, întocmirea unei gramatici și alcătuirea dicționarului limbii române. Această lucrare trebuia săvârșită în timp scurt pentruca să se poată pune în circulație o limbă în stare să contribuie la propășirea culturii naționale.

„Societatea literară română” înființată la 1866, a fost inaugurată la 1867 și în curând ia numele de „Societatea Academică Română”. De la 1879 începând se numește Academia Română.

La început a avut 21 de membri, toți fiind numiți și nu aleși. În anul 1879 s'a stabilit ca fiecare dintre cele trei secțiuni să aibă câte 12 membri, iar din 1935 începând fiecare secțiune are câte 15, deci în total 45 membri activi. În afară de aceștia sunt membri corespondenți și onorari. Până acum au fost 137 membri activi, dintre care sunt 41 în viață.

Academia Română are astăzi clădirea sa și 500.000 volume cărți și broșuri, 18.000 volume periodice, 100.000 foi volante, 8000 volume manuscrite, 30.000 documente istorice, 20.000 stampe și fotografii, 2.734 hărți, 1000 albume, 1.913 atlase, 7.000 note muzicale, 28.000 monete, 2.300 medalii, 158 ponduri, 200 sigilii, 739 mărci poștale, 714 obiecte de muzeu.

Totalul bugetelor anuale de la înființare și până în 1940 este 360.000.000 lei, din care sumă 68 milioane sunt subvenția Statului. Din acest buget s'au cheltuit 32 milioane pentru publicațiuni, iar 75 milioane pentru bibliotecă și colecțiuni.

Academia are 110 fonduri și fundațiuni provenite din diferite legate și donațiuni făcute în decursul timpului.

Patrimoniul mobil și imobil al Academiei se ridică la suma de un miliard și 200 milioane lei. Cele mai multe fonduri au o destinație anumită și mai ales pentru premii.

În total s'au distribuit 745 premii, în valoare de 5.581.000 lei și s'au dat pentru studii de specializare burse în valoare de 5.842.000 lei.

Din aceste date rezultă clar impunătoarea activitate a Academiei Române în decursul celor 75 de ani de ființare și însemnătatea sa actuală pentru viața culturală, morală și socială a poporului românesc.

Președintele Academiei Române a putut deci pe drept cuvânt defini astfel rolul Academiei :

Academia Română este instituția aleasă cu precădere de toate inimile generoase, care au voit în țara noastră în mod indirect, cu avutul lor, să contribuie la sporirea culturii naționale prin ajutoarea celor ce muncesc pe câmpul acesteia fie prin premii acordate muncii săvârșite, fie prin burse și înființare de școli, fie prin înființarea de instituții de asistență sanitară și socială. Legatele și donațiile cari s'au făcut, încă de la primele sale începuturi, și care s'au înmulțit ca număr și valoare pe măsură ce creștea și numărul anilor, au lărgit sfera de activitate a Academiei Române, și a făcut dintr'însa instituția de cultură română în înțelesul cel mai înalt al cuvântului. Ea premiază, deopotrivă originalitatea gândirii și virtutea faptei și prin aceasta întreține ritmul creației ; iar prin comunicări și comemorări, membrii să aducă la lumină tot ce este mare și etern în firea națiunii române, și prin asta unifică în același destin aspirațiile Românismului. Înființată pentru a îndeplini nevoile modeste ale culturii unui popor, obijduit de veacuri ; fără altă ambiție decât aceea de a pune o regulă în vorbirea și scrierea limbii, cerută de neamul întreg pentru noblețea originii și continuitatea istorică. Academia Română, fără a imita, prin mijloacele proprii ale inteligenței și ale inimei generoase românești s'a ridicat 75 ani, la situația ei de astăzi. Are o bogată bibliotecă, în care se adăpostește, de pe acum, un muzeu al limbii române, care poate fi socotit drept cea mai prețioasă comoară a spiritualității românești ; are fundații de școli și are un spital construit și întreținut din legatul Menachem Elias, care este model în tot sud-estul european ; are publicații de valoare și o activitate științifică, egală cel puțin, cu a celorlalte Academii străine.

Recapitulându-și astăzi înfăptuirile din ultimii 75 ani, departe de a se simți obosită, poate să privească cu încredere spre viitor, și sigură în puterile sale, să îndrăznească spre înfăptuiri și mai grele.

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU

Tipărituri ortodoxe în Ardealul cedat. — În Ardealul cedat prin verdictul de la Viena (29 August 1940) a rămas o singură episcopie ortodoxă-română—cea dela Cluj (cele dela Sighet și

Oradea sunt refugiate în Ardealul liber). În tot acest teritoriu a mai rămas o singură revistă ortodoxă—*Viața Ilustrată*—de la Cluj, condusă de P. S. Sa Episcopul Nicolae Colan. A apărut regulat și după cedare până în 1941, când a fost interzisă de autoritățile maghiare. *Viața Ilustrată* nu era propriu zis o revistă de știință teologică. Era o revistă cu caracter religios, dar care trata diverse probleme literare și sociale. Era o revistă de familie în duh creștinesc. Caracterul ortodox îl imprima directorul și colaboratorii cari în majoritate erau preoți ortodocși. În numerile apărute după cedare întâlnim și nume cari sunt în România (Ilarion V. Felea, Grigorie T. Marcu, etc.). Țin să remarc că până la cedare *Viața Ilustrată* avea un singur colaborator greco-catolic — pe D-l Emil Zegreanu, membru al Societății scriitorilor români din Ardeal. După cedare, *Viața Ilustrată* a fost singura revistă literară românească din Nordul Ardealului. Pe lângă D-l E. Zegreanu a mai colaborat în ultimele numere și D-l Virgil Șotropa, poet clujan din generația tânără. Organul oficial al Episcopiei din Cluj — *Renașterea* — condusă până la cedare de D-l Ioan Mateiu, Rectorul Academiei de înalte studii comerciale și industriale din Cluj, care apare acum la Alba-Iulia sub conducerea Pr. N. Vasiu. A fost un organ naționalist pe care autoritățile ungurești nu-l mai permit. Episcopia din Cluj a încercat să tipărească un alt organ oficial — *Semănătorul* — dar până azi încă nu s'a aprobat.

Cărți ortodoxe-române au apărut numai la Cluj. Părintele Galaction L. Munteanu profesor de studii neo-testamentare la Academia Teologică din Cluj a tipărit o *Viață a lui Iisus* pe care au răspândit-o în masele largi ale credincioșilor. Tot părintele Munteanu a terminat de tipărit după cedare un comentariu paulin și o carte despre locul în care a fost reședința primilor oameni.

Părintele Florea Mureșan profesor de teologie practică a publicat părți alese din viețile sfinților. Ce poate fi mai folositor pentru cei căzuți sub stăpânire străină decât o carte despre suferințele marilor eroi ai spiritualității creștine, despre suferințele sfinților? Tot sfinția sa a mai tipărit și manuale de religie pentru școlile primare.

Episcopia a tipărit și un calendar bogat. Partea literară a calendarului e instructivă și variată. Mai găsim articole religioase ortodoxe în *Tribuna Ardealului* — (singurul ziar românesc din Ardealul de Nord) și în *Calendarul Tribunei Ardealului* pe 1941. Iată toată slova ortodoxă română din Ardealul cedat, apărută timp de 10 luni. E puțină, dar nu din vina conducătorilor bisericești.

CRONICA EXTERNĂ

LEGISLAȚIA BISERICII ORTODOXE BULGARE

I. *Înființarea Exarhatului bulgar.* 1. *Controversa greco-bulgară din veacul al XXI-lea.* — Dacă principiile fundamentale ale dreptului bisericesc ortodox sunt cuprinse în sfintele canoane, aplicarea lor în apele vii ale vieții bisericești se realizează în legislația particulară a Bisericilor autocefale, care oglindește întreagă serie de probleme, pe care condițiunile variabile ale vremii le-au ridicat înaintea Bisericii ortodoxe.

Legislația Bisericii bulgare, în deosebi, prezintă interes prin faptul că împrejurările istorice în care ea a luat ființă, precum și organizația Exarhatului bulgar au ridicat probleme noi în doctrina și practica Bisericii ortodoxe. Iată de ce socotim că prezentarea cea mai potrivită a legislației bisericești bulgare este expunerea ei firească în ramele istorice, în care ea a apărut. Aceasta ne va permite să facem și o scurtă privire istorică asupra Bisericii ortodoxe bulgare.

Biserica bulgară¹ s'a bucurat de independență încă din veac. X, când în timpul țarului Simeon (906—927) arhiepiscopul bulgar a fost ridicat la rangul de patriarh al Preslavului, cu reședința la Silistra. După cucerirea Bulgariei în anul 971 de către împăratul bizantin Ioann Zimiskes, patriarhul Bulgariei își mută reședința întâiu la Triadița (Sardica) și apoi la Ohrida, în Macedonia. Independența Arhiepiscopiei bulgare de Ohrida a fost recunoscută și întărită de împăratul Vasilie al II-lea, care a cucerit în anul 1018.

Notă. Acest articol face parte din șirul de legiuiri bisericești ortodoxe pe care revista B. O. R. și-a propus să le publice, încă din 1934. cf. *Proiectul ordonanță pentru alegerea patriarhului de Ierusalim*, an. LII (1934), pp. 495-6; *Legea și Statutul Bisericii ortodoxe sârbe*, an. LII (1934), pp. 497-506; *Constituția pentru alegerea patriarhului Alexandriei* an. LII (1934), pp. 655-9; *Rândueli pentru alegerea mitropoliților în Biserica Antiochiei*, an. LII (1934), pp. 756-7; *Legislația bisericească în Grecia*, an. LIV (1936), pp. 67-84, 187-203; an. LVII (1939), pp. 378-9; an. LVIII (1940), pp. 72-92, 323-38, 595-608; *Legea de organizare a Bisericii ortodoxe din Polonia*, an. LVII (1939), pp. 122-5.

Redacția

1. După creștinare kneazul Boris, cu toată oscilarea între Roma și Bizanț, pentru a căpăta independența Bisericii bulgare, s'a mulțumit cu numirea unui arhiepiscop al Bulgariei, supus Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, cu nădejdea că mai târziu va căpăta independența deplină.

întreaga Macedonie. Autoritatea bisericească și canoniștii de mai târziu au recunoscut deasemeni independența Arhiepiscopiei bulgare de Ohrida. Ei o înșirau între Bisericile autocefale și o socoteau înființată chiar de împăratul Justinian ¹.

În anul 1169 a luat ființă imperiul fraților Asan și Petru, iar episcopul capitalei, Târnovo, este ridicat la rangul de patriarh. Independența i-a fost recunoscută mai târziu de patriarhul Constantinopolului cu consimțământul celorlalte Patriarhii răsăritene (Alexandria, Antiohia și Ierusalim) la un Sinod convocat la Lamp-saki în anul 1234, în urma unui tratat de alianță între Bulgaria și Bizanț.

Până în veacul XIV au existat, prin urmare, două Biserici autocefale bulgare: Arhiepiscopia de Ohrida și Patriarhia de Târnovo.

În anul 1393 imperiul bulgar cade sub stăpânirea Turcilor. Capitala Asanilor, Târnovo, este ocupată, iar patriarhul Evtimie trimis în surghiun. Din acest moment Patriarhia bulgară este desființată, iar poporul bulgar trece sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice din Constantinopol.

Patriarhia Ohridei, potrivit cu părerea generală, că ar fi fost înființată de Justinian, și-a păstrat independența până în a doua jumătate a veac. XVIII. În anul 1767 patriarhul Constantinopolului, Samuil I, a mijlocit pe lângă sultanul Mustafa III și a izbutit să supună Arhiepiscopia bulgară din Ohrida precum și pe cea sârbească de Ipek sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice ².

Pe temeiul privilegiilor acordate de Mahomed II, cuceritorul Constantinopolului, patriarhul ecumenic avea sub ocrotirea sa întreaga populație creștină-ortodoxă a imperiului otoman, nu numai în latura jurisdicției bisericești, ci și în unele chestiuni de drept civil ³.

Timp de aproape cinci veacuri Bulgarii au stat politicește sub dominația imperiului otoman, iar bisericește sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice.

În veacul XIX popoarele ortodoxe subjugate au arătat în

1. Balsamon, în afara patriarhatelor din Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, numără și următoarele Biserici autocefale (καὶ ἑτέρας ἐκκλησίας αὐτοκεφάλους): ὡς τὴν Βουλγαρίας, τὴν Κύπρου, καὶ τῆς Ἰθρηρίας. (RALLI și POTLI, *Sintagma*, vol. II (1852), p. 171. Aceeași mențiune a găsim și în *Sintagma* lui Mateiu Vlastaris: Σύνταγμα κατὰ στοιχείον (în RALLI și POTLI, *Sintagma*, vol. VI (1859), p. 258).

2. GEDEON M., *Πατριαρχικοὶ πίνακες*, Constantinopol 1885, pp. 657—660.

3. MILAȘ N., *Dreptul bisericesc oriental*, trad. de Dim. I. Cornilescu și Vasile S. Radu, revăzută de I. Mihălcescu, București 1915, p. 108.

felurite chipuri și împrejurări dorința lor vie de emancipare națională. Sub influența ideilor de libertate, dreptate și egalitate, conștiința lor națională se redeșteaptă și ele pornesc la luptă pentru o nouă existență politică, socială și culturală¹. Dar totodată iese la iveală și dușmănia între popoarele ortodoxe. Patrioții Eladei subjugate încep să viseze reînvierea unui imperiu grec-bizantin, moștenitor al imperiului otoman. Această dorință a venit în conflict cu năzuințele naționale ale celorlalte popoare ortodoxe din imperiul otoman și mai ales cu ale poporului bulgar. Acesta, pătruns de asemenea de spiritul emancipării, a început să-și arate dorința de a avea clerici care să-i înțeleagă limba și să-l povățuiască în învățătura evanghelică. Patriarhia ecumenică, însă, sub influența ideilor pan eleniste ale vremii, a refuzat în mod sistematic să satisfacă năzuințele poporului bulgar.

Conflictele dintre Patriarhia ecumenică și populația bulgară au avut la început caracter local și incidental; populația bulgară din diferite eparhii cerea Patriarhiei să recheme pe episcopii și mitropoliții greci, iar în locul lor să fie trimiși arhieriei de origine bulgară. Patriarhul ecumenic însă nu luă în seamă această dorință, ci ocolea sau respingea pe candidații, care erau de origine bulgară, la scaunele vacante din eparhiile bulgare. Arhieriei greci trimiși de Patriarhie erau întâmpinați cu neîncredere și dușmănie.

Așa s'au petrecut lucrurile până la convocarea marelui Consiliu bisericesc al Patriarhiei ecumenice (1858—1860), care avea menirea să alcătuiască un proiect de reformă în administrația bisericească, potrivit principiilor hattî-humayumului din 1856. Reprezentanții bulgari au arătat acestui Consiliu dorințele populației bulgare. Când, însă nici aici teza lor nu a găsit teren prielnic de discuție, lupta național-bisericească a luat un aspect nou, dar logic: Bulgarii au ajuns la convingerea că ei nu pot avea ierarhie națională decât după ce capătă independența bisericească. Iată pentru ce au început să ceară restatornicirea independenței Patriarhiei de Târnovo și a Arhiepiscopiei de Ohrida, care pe nedrept fuse-

---

1. Sub presiunea marilor puteri și a spiritului de emancipare care a pătruns în popoarele subjugate, Înalta Poartă a publicat în 1839 hattî-șeriful, prin care acorda egalitatea de drepturi tuturor supușilor imperiului. Iar în anul 1856 a fost dat cunoscutul hattî-humayum, prin care se determina raportul dintre Biserică și Stat, reînnoindu-se toate drepturile date patriarhilor și episcopilor creștini de Sultanul Mahomed II. În baza hattî-humayumului s'au făcut reforme și în viața lăuntrică a Bisericii, elaborate de un consiliu patriarhal în anul 1860. (Milaș N., *op. cit.*, pp. 109—111.

seră supuse jurisdicției Patriarhiei ecumenice. Între 1860—1870 se duse o luptă pentru independența bisericească bulgară. În frunte era colonia bulgară din Constantinopol, la spatele căreia stătea tot poporul bulgar, precum și emigranții bulgari din Rusia și România.

Patriarhia ecumenică, constrânsă de împrejurările politice și sfătuită de Rusia, care dorea împăciuirea popoarelor ortodoxe, a consimțit să le acorde în principiu unele drepturi de autonomie bisericească. Patriarhul Grigorie al VI-lea alcătuiase în anul 1867 un proiect, care prevedea înființarea unui Exarhat bulgar autonom. În principiu teza bulgară era recunoscută. Nu s'a ajuns la o înțelegere în ce privește delimitarea teritorială a Exarhatului proiectat. Bulgarii propuneau ca sub jurisdicția Exarhatului bulgar să intre toate eparhiile unde populația bulgară era majoritară, iar proiectul patriarhului prevedea numai eparhiile dintre Dunăre și munții Balcani. Fiecare ținând la punctul său de vedere nu s'a ajuns la nici un rezultat.

Cearta bisericească greco-bulgară a fost urmărită de aproape de Statul otoman, care dorea să restatornicească liniștea internă a țării. Bulgarii, convinși că nu mai este posibilă o soluție dreaptă a problemei, au cerut intervenția Statului, susținând că precum a procedat cu de la sine putere la supunerea Patriarhiei bulgare de Târnovo sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol, tot așa avea datoria să repare această greșală istorică redând independența Bisericii bulgare. După ultima intervenție nereușită pe lângă Patriarhia ecumenică pentru rezolvarea problemei bulgare, guvernul turc a publicat la 28 Februarie 1870 un firman, prin care se înființa Exarhatul bulgar, sau mai bine zis, se restatornicea independența Bisericii ortodoxe bulgare.

2. *Firmanul din 1870.* — Firmanul dat de guvernul turc cuprinde în 11 articole dispozițiunile principale pentru înființarea și organizarea Exarhatului bulgar. În general ele se întemeiază pe principiile canonice ale proiectului patriarhului Grigore al VI-lea din anul 1867.

Firmanul nu acorda o autocefalie deplină Bisericii bulgare, ci o autonomie sub jurisdicția supremă a Patriarhiei Constantinopolului (art. 1). Astfel, alegerea exarhului urma să fie confirmată de Patriarhia Constantinopolului (art. 3). Exarhul e dator să poменеască la slujbe numele patriarhului (art. 4), iar în privința tuturor chestiunilor de credință apelează la „ajutorul” patriarhului, de la care „primea răspunsuri” (art. 6). Exarhatul bulgar primea sf. Mir de la Patriarhia de Constantinopol (art. 7). Conducerea su-

preună a Exarhatului bulgar era încredințată Sf. Sinod, al cărui președinte era exarhul (art. 2). În art. 10 al firmanului sunt indicate eparhiile cari intrau sub jurisdicția Exarhatului bulgar. Se menționează deasemeni, că în afară de aceste eparhii cu populație curat bulgărească în ținutul bisericesc al Exarhatului bulgar pot intra și alte eparhii, unde $\frac{2}{3}$ din numărul credincioșilor ar cere aceasta.

Patriarhia ecumenică, care în principiu admitea înființarea unui exarhat autonom bulgar, sub influența curentului naționalist din cercurile conducătoare elene din Atena și Constantinopol, n'a recunoscut firmanul imperial din 28 Fevruarie 1870, deoarece prin delimitarea teritorială a Exarhatului, bulgar se sustrăgeau de sub influența elenismului eparhiile din Tracia și Macedonia¹. Ea declară anticanonică această soluționare a chestiunii bulgare și protestează contra intervenției puterii de Stat în viața internă a Bisericii. Comunicând prin scrisoarea din 30 Septembrie 1870 tuturor Bisericilor ortodoxe neîncuviințarea ei, pentru actul imperial turc, Patriarhia cerea convocarea unui sinod ecumenic.

Arhieriei și conducătorii bulgari au combătut punctul de vedere al Grecilor, declarând că Statul nu a înființat o biserică nouă, ci numai a restabilit independența Bisericii bulgare, nimicită odinioară de aceeași putere. Prin firmanul de mai sus Guvernul turc nu făcea altceva decât anula un act arbitrar al său, prin care s'a făcut o nedreptate față de poporul bulgar. Sinodul arhierilor bulgari a adresat o epistolă lămuritoare la 8 Ianuarie 1871 tuturor Bisericilor ortodoxe, arătând netemeinicia argumentelor Patriarhiei ecumenice și mărturisind păzirea canoanelor bisericești².

Firmanul Turcesc din 1870 este un act de mare însemnătate în istoria Bisericii ortodoxe bulgare. Prin el a luat ființă Exarhatul bulgar autonom. Conducătorii mișcării bulgare pentru independență precum și arhieriei bulgari au primit cu mulțumire dispozițiunile firmanului, care, de și nu acorda o deplină independență bisericească, totuși era un pas hotărîtor în calea restabilirii unirii spirituale a poporului bulgar sub cărja unui păstor național, cu ierarhie națională, precum fusese odinioară patriarhul din Târnovo. Iată

---

1. A. DIOMEDES KYRIAKOS, *Geschichte der Orientalischen Kirchen von 1453—1898*, Leipzig 1902, pp. 43—49.

2. Писмо окружно свѣтго Болгарскаго Синода къмъ самостоятелнитѣ православни църкви въ отговоръ на окружното патриаршеско писмо къмъ същитѣ църкви (*Epistola circulară a Sf. Sinod bulgăresc către Bisericile ortodoxe autocefale ca răspuns la epistola circulară a Patriarhiei către aceleași Biserici*), Țarigrad 1871.

dece ei au pășit cu hotărîre la organizarea internă a Exarhatului. Cele dintâi probleme în legătură cu organizarea internă a exarhatului erau: a) alcătuirea unei legi de organizare și b) alegerea exarhului.

II. *Organizarea Exarhatului bulgar.* 1. *Legea de organizare a Exarhatului bulgar din 1871.* — Art. 3 din firmanul turcesc prevedea alcătuirea unui statut pentru organizarea Exarhatului bulgar, care să fie în conformitate cu canoanele și practica Bisericii ortodoxe și aprobat de Înalta Poartă.

După publicarea firmanului o comisiune mixtă compusă din 5 clerici (arhieriei bulgari) și 10 laici, s'a întrunit ca să alcătuiască un proiect de lege pentru organizarea Bisericii. Iar în anul 1871 a fost convocat Soborul național-bisericesc care a primit cea dintâiu constituție a Exarhatului bulgar, cunoscută sub numele de *Exarhijski Ustav*¹.

Exarhijski Ustav din 1871 se împarte în trei părți: prima parte cuprinde principiile fundamentale ale conducerii bisericești, alegerea exarhului, a mitropoliților, a membrilor sf. Sinod, a membrilor consiliului mirean, ai consiliilor eparhiali, ai parohilor și ai reprezentanților clerici și laici în corporațiunile bisericești. A doua parte cuprinde dispozițiuni cu privire la competența autorităților administrative ale Bisericii. În a treia parte sunt trecute dispozițiuni cu privire la veniturile și cheltuielile Bisericii. *Exarhijski Ustav* este, cum am spune, legea fundamentală de conducere în Exarhatul bulgar, iar dispozițiunile lui, rectificate și completate ulterior, au intrat în uz și în Biserica din regatul bulgar, fiind în vigoare până astăzi.

Din punct de vedere administrativ-teritorial Exarhatul bulgar este împărțit în eparhii, protopopiate de județ și parohii. În conformitate cu firmanul din 1870, *Exarhijski Ustav* reproduce dispozițiunile acestuia (art. 10—11) cu privire la delimitarea teritorială a Exarhatului, care cuprinde următoarele eparhii: Rusciuk, Preslav, Târnovo, Sofia, Vrața, Loveci, Vidin, Niș, Pirot, Küstendil, Samokor, Veles, și Plovdiv (art. 1—2).

Organele de conducere în Biserica bulgară sunt individuale și colective. Organele individuale sunt clericii, iar cele colective sunt de obicei mixte — compuse din clerici și laici —, cu excepția celor două foruri bisericești superioare: a) Sf. Sinod, care este alcătuit numai din arhieriei și b) consiliul exarhal, care este

---

1. Екзархийски Уставъ отъ 1871.

alcătuit numai din laici. În competența Sinodului intră chestiunile pur spirituale: *a)* chestiunile privitoare la credința și morala creștină și ritul bisericesc; *b)* aplicarea disciplinei spirituale; *c)* formarea clerului; *d)* cenzura spirituală; *e)* hotărîrea definitivă în afacerile spirituale și matrimoniale și în certurile dintre clerici. Sinodul este alcătuit în principiu din toți mitropoliții Exarhatului. Întrucât nu toți pot să ia parte în mod regulat la ședințe, numărul membrilor sinodali a fost restrâns la 4 mitropoliți, aleși pe timp de 4 ani. (art. 4—6, 26—34, 93—97). Chestiunile „nespirituale” ale Exarhatului sunt de competența *Consiliului exarhal*, compus din exarh, ca președinte și din 6 membri laici mai cu vază, aleși de reprezentanții poporului și ai clerului din toate eparhiile Exarhatului și întăriți de autoritatea Statului după propunerea exarhului. Mandatul lor durează tot 4 ani. Între chestiunile „nespirituale”, cari intră în competența consiliului exarhal sunt: *a)* chestiuni bisericești-administrative (înființarea institutelor școlare pentru pregătirea clerului, clădirea de biserici și mănăstiri precum și înființarea institutelor de binefacere); *b)* chestiuni școlare (înființarea și conducerea școalelor bulgare), culturale — în vederea propășirii spirituale a poporului; *c)* administrarea averii bisericești; *d)* examinarea și controlul bugetelor anuale ale tuturor bisericilor și mănăstirilor și *e)* judecarea (definitivă) a părții civile — materiale în procesele matrimoniale¹. Și în sfârșit, chestiunile „mixte” ale Exarhatului sunt de competența ambelor foruri supreme bisericești (Sinodul și consiliul exarhal), reunite în ședințe comune. În această categorie de chestiuni intră: darea circulărilor exarhale, excomunicarea, judecarea arhierilor ș. a. (art. 14, 95, 97).

Președintele Sf. Sinod și al Consiliului exarhal este exarhul. Dispozițiunile statutului organic al Exarhatului din 1871, cu privire la alegerea exarhului, sunt asemănătoare cu prescripțiunile pentru

---

1. Mai târziu în urma principiului plebiscitar, prevăzut în art. 10 al firmanului, au fost alipite la Exarhatul bulgar următoarele eparhii din Tracia și Macedonia: Salonic, Seres, Drama, Nevrocop, Melnic, Strumița, Skoplie, Bitolia, Lerin, Kostur, Ohrida, Debar și Adrianopol. Acestea au rămas sub jurisdicția bulgară numai până la războiul balcanic, când au fost realipite Bisericilor ortodoxe din Serbia și Grecia. Subt jurisdicția Bisericii bulgare au rămas numai eparhiile din Nevrocop și Melnic, care făceau parte din teritoriul Bulgariei. Prin ocuparea Traciei și a Macedoniei de către autoritățile bulgare, după campania germană din Balcani din anul acesta, problema reintegrării acestor provincii la Biserica bulgară a devenit din nou actuală. Sf. Sinod a preluat conducerea afacerilor bisericești în aceste provincii.

2. cf. art. 8—9, 14, 35—39, 95, 96, 97, 98, 106, 122, 123.

alegerea patriarhului din Constantinopol, atât în ce privește esența, cât și în ce privește formalitățile care trebuiesc îndeplinite. Indată ce scaunul exarhal ajunge vacant, toți episcopii eparhiali sunt invitați de Sinod să propună de la 3 până la 5 persoane, pe care le socotesc demne pentru demnitatea de exarh. Dintre aceștia după aprobarea guvernului, o adunare (formată din toți membrii Sinodului și ai Consiliului exarhal, episcopii eparhiali și câte 2 reprezentanți civili din fiecare eparhie) prin vot secret aleg pe exarh. Alegerea este apoi supusă confirmării autorității civile (art. 15—26).

Dacă conducerea întregului Exarhat bulgar este încredințată exarhului, Sfântului Sinod și Consiliului exarhal, conducerea fiecărei eparhii este în mâinile mitropolitului și ale Consiliului mixt eparhial. Mitropoliții sunt aleși de adunarea eparhială (compusă din clerici și laici) dintre candidații desemnați printr'o listă de Sf. Sinod. Adunarea electorală alege două persoane, dintre care Sf. Sinod alege pe mitropolit. Alegerea este confirmată apoi de autoritatea civilă. Consiliul eparhial mixt este compus din 3 (sau 5) clerici și 5 (sau 7) mireni aleși de colegiul electoral pe timp de 2 ani, iar alegerea lor este supusă confirmării Sf. Sinod și consiliului exarhal, reunite în ședință comună. Președintele consiliului eparhial este mitropolitul. Chestiunile pur spirituale ale eparhiei sunt în competența mitropolitului, iar cele nespirtuale, prin analogie cu consiliul exarhal, sunt în competența Consiliului mixt eparhial. Membrii laici din Consiliul eparhial iau parte și la debaterile chestiunilor spirituale ale eparhiei, fără a avea însă vot deliberativ. În asemenea chestiuni deciziunile se iau numai de către membrii clerici ai consiliului eparhial. (art. 13, 99, 101).

Reprezentanții mitropoliților în județele eparhiei se numesc архиерейски намѣстничества (locuitori arhiereului), care corespund protopopiatelor din celelalte Biserici ortodoxe. Conducerea spirituală a județului este încredințată unui consiliu mixt, compus din 3 clerici și 5—7 laici, aleși de reprezentanții credincioșilor și confirmați de consiliul mixt eparhial. Consiliul mixt județean este prezidat de unul dintre membrii clerici. În competența lui sunt toate chestiunile (mixte) de disciplina bisericească în județul respectiv.

Dispozițiunile statutului organic din 1871 cu privire la organizarea parohiei au fost în mare parte completate în redacțiile ulterioare ale Statutului (din 1883 și 1895-7). Parohul se alege de adunarea parohienilor și e întărit de consiliul parohial. În administrarea parohiei, parohul este ajutat de sfatul parohial¹.

1. Art. 63, 71—78. Cf. VARGOV HR., Конституцията на бълг. прав. църква (*Constituțiunea Bisericii ortodoxe bulgare*), Sofia 1920, p. 10.

Puterea legislativă bisericească și controlul general al finanțelor în Exarhat este indeplinită de soborul exarhal general compus din reprezentanții clerici și laici din toate eparhiile (art. 134).

Din această sumară dare de seamă asupra organizării Exarhatului bulgar pe baza statutului organic (Екзархийски Уставъ) din anul 1871, putem să schițăm principiile fundamentale, care caracterizează cea dintâiu legislație constituțională-bisericească după înființarea Exarhatului.

Principiul colaborării între clerici și laici găsește o largă aplicare în viața și conducerea bisericească a Exarhatului, prin introducerea sistemului electiv la constituirea organelor reprezentative și a celor executive, la cari sunt reprezentați toți membrii Bisericii — clerici și laici.

Din punct de vedere istoric introducerea acestui principiu în conducerea vieții bisericești este expresia acelei unități sufletești între poporul bulgar și conducătorii lui bisericești, care a contribuit în cea mai mare măsură la biruință în lupta pentru independența bisericească.

În știința teologică modernă principiul colaborării laicilor (*poporului bisericesc*) cu ierarhia, în conducerea Bisericii, se numește „sobornost”¹. Acest principiu stă la temelia organizării Exarhatului bulgar în conformitate cu dispozițiunile Statului organic al acestuia din anul 1871. Principiul sobornicesc se bucură de mare vază în doctrina canoniștilor bulgari și în mare parte din cercurile bisericești².

2. *Proclamarea independenței bisericești.*—După primirea statutului organic de către Soborul național bisericesc, o comisiune a Soborului a prezentat Inaltei Porți textul statutului pentru aprobare. Totodată au cerut imputernicire pentru convocarea colegiului colectiv să procedeze la alegerea exarhului.

La 6 Fevruarie 1872 a fost ales cel dintâiu exarh bulgar, Antim I, mitropolitul Vidinului, care a și venit la Constantinopol, fiind întâmpinat pretutindeni de populația bulgară cu mare însuflețire. Însoțit de ceilalți arhierei bulgari exarhul Antim a mijlocit

1. Principiul sobornicesc a fost îndeosebi însușit de curentul slavofil din Rusia în secolul trecut, în frunte cu Homiakov. Reprezentanții acestui curent de astăzi (Bulgakov, Kartășev, Florovski, Berdiaev, etc.) au influență în cercurile bisericești bulgare.

2. ZANKOW ȘT., *Nation, Staat, Welt und Kirche im orthodoxen Osten als theologisches Problem*, Sofia 1937, p. 99; Idem; Бълг. Правосл. Църква... pp. 133—134.

pe lângă patriarhul ecumenic ca să confirme alegerea, potrivit dispozițiilor firmanului, cerându-i și învoirea ca să poată sluji la Constantinopol, potrivit datinei canonice a Bisericii. Patriarhul ecumenic n'a recunoscut însă alegerea exarhului Antim și ca atare a refuzat să-l primească în audiență.

La 11 Mai 1872, în ziua celei mai mari sărbători naționale bisericești bulgare — sfinții Chiril și Metodie, exarhul Antim, împreună cu întregul episcopat bulgar, a proclamat restabilirea independenței Bisericii ortodoxe bulgare. Într'un act semnat de exarhul Antim și de toți arhieriei bulgari (Екзархийски и архиерейски актъ) sunt arătate principiile independenței Exarhatului bulgar:

Art. 1. Se proclamă canonică și legală înființarea Bisericii ortodoxe bulgare de sine stătătoare sub denumirea de Exarhat bulgar, care va cuprinde toate eparhiile bulgare, arătate nominal sau menționate indirect în firmanul imperial.

Art. 2. Biserica ortodoxă bulgară, ca membră a sfintei, soborniceștei și apostolice Biserici, primește și mărturisește, precum odinioară primea și mărturisea, toate sinoadele ecumenice și locale, toate hotărârile și deciziunile lor, toate datinele sfinte, pe care și întrucât le primesc și mărturisesc toate Bisericile ortodoxe răsăritene, cu care rămâne în cea mai strânsă unitate spirituală și respinge orice învățătură eterodoxă, pe care o resping și ele.

Art. 3. Biserica bulgară se va conduce în general în conformitate cu Sf. Tradiție, cu dispozițiunile apostolice, cu canoanele sfintelor sinoade ecumenice și locale și în special cu statutul, debătut de Adunarea națională convocată pentru aceasta, după ce va fi aprobat și confirmat și de onoratul guvern.

Astfel s'a produs ruptura de Patriarhia ecumenică, care nu a întârziat să-i dea confirmarea formală și din partea ei prin proclamarea schismei bulgare.

Privind retrospectiv controversa greco-bulgară din secolul trecut, obiectivitatea istorică ne îndeamnă să ajungem la concluzia canonistului Ștefan Zankow, că „la urma urmei problema nu era de natură dogmatică sau în jurul unor fundamentale deosebiri canonice, ci se limita în jurul următoarei chestiuni: care sunt eparhiile pur bulgare și care sunt eparhiile mixte și cum să fie rezolvată mai drept problema jurisdicției acestor eparhii”¹. Latura politică a problemei predomina pe cea pur bisericească. Iată de ce patriarhia ecumenică, care a proiectat înființarea unui Exarhat bulgar

1. Șt. Zankow, *Nation, Staat, Welt und Kirche...* p. 77.

între Dunăre și Balcani, a refuzat să recunoască Exarhatul bulgar cu o jurisdicție teritorială mai mare.

De și pe baza tradiției și canoanelor bisericești Biserica ortodoxă bulgară are drept la autocefalie, drept recunoscut de celelalte Biserici naționale ortodoxe și chiar de Patriarhia ecumenică, totuși, având în vedere că ținutul bisericesc bulgar a fost în decursul mai multor veacuri sub jurisdicția ecumenică, Biserica bulgară putea să primească această independență în mod legal și potrivit tradiției Bisericii ortodoxe, prin aprobarea sau binecuvântarea Patriarhiei ecumenice, de care este silită să se despartă. Independența aceasta, Exarhatul bulgar n'a putut s'o primească din cauza împrejurărilor deosebite istorice în care s'a desbătut chestiunea. Această confirmare sau binecuvântare din partea Patriarhiei ecumenice din Constantinopol n'a fost dată nici mai târziu din cauza declarării schismei bulgare. Cu toate acestea Exarhatul bulgar se bucură de independență bisericească, o independență de fapt, care n'a fost și nu este contestată de celelalte Biserici ortodoxe.

3. *Schisma*. — Drept răspuns la proclamarea independenței bisericești a Exarhatului bulgar, patriarhul Constantinopolului a convocat un Sinod al tuturor Bisericilor ortodoxe grecești, în care Biserica ortodoxă bulgară a fost declarată la 16 Septembrie 1872 schismatică. La acest sinod au luat parte 32 episcopi greci, între care și patriarhii din Constantinopol, Alexandria și Antiohia precum și Arhiepiscopul din Cipru. Bulgarii (clerici și mireni) au fost socotiți vinovați de „filetism” (φιλετισμός) — o învățătură potrivnică Evangheliei și canoanelor bisericești —, pe care ei vor să-și întemeieze Biserica lor națională. Hotărîrea sinodală pentru condamnarea filetismului și susținătorilor lui este formulată în felul următor: „Noi judecăm, condamnăm și proclamăm filetismul, adică deosebirea după origina națională, prejudecarea față de un popor, certurile și antagonismele în Biserica creștină ca ceva ce este potrivnic învățaturii evanghelice și canoanelor fericitelor Părinți. Cei ce primesc asemenea deosebiri și care pe această bază îndrăznesc să facă încercări filetistice, îi declarăm, conform canoanelor, ca despărțiți (schismatici) de la una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică. Pentru aceasta, proclamăm ca schismatici pe cei ce s'au despărțit de Biserica ortodoxă și au ridicat altare aparte și au întreprins încercări filetiste (urmează numele arhierilor bulgari, dintre cari unii sunt depuși, iar alții excomunicați din Biserică) și pe cei ce sunt hirotoniți de ei ca episcopi, preoți și diaconi și pe toți acei

care sunt complici și de aceeași învățătură cu ei și pe colaboratorii lor și pe aceia care primesc ca adevărate și canonice serviciile religioase și binecuvântările lor — clerici și mireni¹.

În expunerea de motive a acestei hotărâri se arată că pentru Biserica ortodoxă este cu totul străină ideea, că în același loc pot exista mai multe jurisdicțiuni bisericești după naționalitățile populației respective. În actele sinodului patriarhal din 1872 adeseori este combătută această idee a Bisericii fără granițe (susținută, se zice, de Bulgari), ca jurisdicția unei Biserici particulare să se poată întinde pretutindeni unde se află credincioși de aceeași naționalitate².

Sinodul arhierilor bulgari a trimes în numele Bisericii bulgare o epistolă circulară tuturor Bisericilor ortodoxe, arătând că actul sinodului constantinopolitan este nedrept și anticanonic, respingând totodată în mod hotărît iuvinuirea Patriarhiei ecumenice că Biserica bulgară vrea să fie Biserica fără granițe. În această epistolă este combătută deasemeni și hotărârea sinodală, prin care este condamnat principiul național în Biserica ortodoxă³.

Punctele principale prin care Biserica ortodoxă bulgară a combătut actul Patriarhiei ecumenice din Septemvrie 1872 se referă atât la partea lui externă-formală cât și la însăși hotărârea sinodală.

1. Din punct de vedere formal: a) Între cei 32 episcopi (inclusiv patriarhii din Constantinopol, Alexandria și Antiohia), care au luat parte la Sinod, se găseau și episcopi fără scaun, care, după practica bisericească, neavând calitatea de reprezentanți, nu puteau avea vot legal în Sinod⁴. Participarea patriarhilor din Alexandria și Antiohia precum și a arhiepiscopului de Chipru lasă deasemeni un semn de întrebare, întrucât aceste patriarhate nu fac parte din Patriarhia ecumenică de Constantinopol, iar sinodul convocat de patriarhul ecumenic din Constantinopol nu este un sinod ecumenic, ci un sinod particular al acelei Patriarhii. Toate acestea în ceea ce privește compoziția sinodului constantinopolitan din 1872. b) Procedura sinodului este deasemeni ilegală, deoarece episcopii bulgari au fost depuși sau excomunicați, clericii și mireni proclamați schismatici, fără să fie chemați, întrebați sau audiați, căl-

1. ZANKOW ST., *Națion, Staat, Welt und Kirche im orthodoxen Osten als Theologisches Problem*, Sofia 1937, pp. 78—79.

2. Ibidem, p. 78.

3. Epistola circulară a Bisericii ortodoxe bulgare din 18 Octomvrie 1872.

4. BURMOV, *op. cit.*, p. 595.

când principiul de drept „dacă episcopul va fi acuzat pentru ceva de către oameni vrednici de credință, trebuie să se cheme de către episcopi (καλεῖσθαι αὐτὸν ἀναγκαῖον ὑπὸ ἐπισκόπων) și dacă se va prezenta și va mărturisi sau se va dovedi, să se hotărească pedeapsă. Iar dacă chemat fiind, nu va da ascultare, să se cheme și a doua oară (καλεῖσθω καὶ δεύτερον), trimițându-se la el doi episcopi. Iar dacă nici așa nu va asculta, să se cheme și a treia oară (καλεῖσθω καὶ τρίτον), trimițându-se iarăși doi episcopi la dânsul. Iar dacă și așa, purtându-se cu dispreț, nu se va prezenta, sinodul să hotărească asupra lui cum va socoti, ca să nu creadă că fugind de judecată (φυγοδικῶν), va avea folos”¹. c) Sinodul convocat de Patriarhia din Constantinopol, ca să discute chestiunea bulgară, nu numai că nu a fost convocat în mod legal, dar nu a avut nici condițiuni corespunzătoare pentru a lucra în liniște și obiectiv. Membrii lui au fost sub presiunea curentului panelenist și chiar terorizați de masele populare².

2. Din punct de vedere intern: hotărîrea sinodului local constantinopolitan din 1872, cu privire la filetism, nu găsește justificare nici în învățătura, nici în practica Bisericii ortodoxe. În doctrina Bisericii ortodoxe nu există o învățătură precisă, recunoscută de toți, cu privire la raportul între Biserică și Națiune. Această chestiune este una dintre cele mai grele și cele mai importante probleme ale Bisericii ortodoxe în timpul de față.

În Biserica antică rolul principal în delimitarea jurisdicțiunii bisericilor particulare îl avea împărțirea administrativă a Statului. Cuvântul „popor” din canonul 34 apostolic este întrebuițat, după interpretarea canoniștilor mai noi (Suvorov, Bukel, I. Berdnikov, St. Zankov, I. Palmov) în sens topografic al unui ținut (teritoriu) și nu în sens de nație, popor propriu zis³. Nici Biserica romană nu s'a format ca o Biserică națională, și nici Biserica bizantină nu este o Biserică grecească. În sens modern de „Biserici naționale” nu au fost în Evul Mediu nici celelalte Biserici autocefale: sâr-

1. Can. 74 Apostolic (SINT. AT., vol. II, pp. 93—94).

2. Patriarhul Chiril al Ierusalimului, care desaproba procedeul Patriarhie ecumenice în chestiunea bulgară și a refuzat să ia parte la sinod, a fost amenințat și constrâns să plece la Ierusalim. Intrând în discuție cu episcopii săi în privința acestei teme, el a fost depus în 1872 (KYRIAKOS D., *Geschichte der Orientalischen Kirchen von 1453—1898*, Leipzig 1902, p. 45, 65 sq.; BURMOV, *op. cit.*, pp. 74—90. ST. ZANKOV, *Die Verfassung d. bulg. orth. Kirche*, p. 71.

3. Can. 38 Trul. (Sintagma, VI, 392-393), 17, 28 (sin. IV ec.); 3 sinod. II ec; 4, 6, 7 (sin. I ec.) arată că conform dreptului canonic organizarea bisericească trebuie să urmeze totdeauna pe cea politică a statului.

bească, rusă, bulgară. Autocefalia și delimitarea jurisdicțiunii lor se bazează pe considerațiuni de ordin politic. Aceste Biserici particulare nu erau Biserici naționale în sens propriu, ci Biserici a unuia sau altuia din statele existente sau mai bine zis „Biserici imperiale” — Reichskirchen. Problema raportului între Biserică și Națiune se impune conștiinței ortodoxe abia în veac. al XVIII-lea, când renașterea națională a cuprins toate popoarele ortodoxe. Chestiunea bulgară a fost numai un moment de încordare din această problemă generală, un prilej de a i se da o rezolvare urgentă și practică ¹.

Hotărîrea sinodului patriarhal din 1872 condamnă în principiu „deosebirea după origina națională” în Biserică. Fără să punem în discuție această vastă problemă a raportului între Biserică și Nație, ținem să subliniem, că știința teologică ortodoxă modernă a ajuns la rezultate cu totul contrarii hotărîrii sinodale. Deosebirile naționale sunt o realitate, recunoscută în antichitate în Sf. Scriptură, de Mântuitorul Hristos ² precum și de sf. Apostol Pavel ³. Idealul creștin nu este suprimarea lor într’o lume cosmopolită, ci împăcarea și colaborarea lor armonioasă. Bisericile naționale nu sunt o transformare națională a naturii Bisericii creștine, ci o adaptare a creștinismului la condițiunile istorice și spiritual-culturale, care variază de la popor la popor. Existența lor nu contrazice unitatea sfintei sobornicești și apostolești Biserici ecumenice, care unește pe toți în dragostea creștină, până când toți vor deveni o unitate în Dumnezeu Tatăl, ca fii ai lui Dumnezeu, poporul lui Dumnezeu ⁵.

Hotărîrea sinodului patriarhal din an. 1872 cu privire la filietism, că din punct de vedere al Bisericii este de condamnat — fiind împotriva sf. Scripturi și a canoanelor bisericești — deosebirea după naționalități, este desmințită de însăși realitatea existenței Bisericilor ortodoxe naționale — rusă, română, sârbă, poloneză, albaneză, cehoslovacă, letonă, finlandeză etc., Biserici cu caracter național, spiritualitate națională, limbă națională în cult.

Antagonismele și controversele naționale în Biserică nu sunt o urmare a recunoașterii principiului național în Biserică, ci a lipsei de înțelegere între națiuni. Ele se vor aplană nu prin negarea

1. ZANKOV ST., *Nation Staat, Welt...*, p. 54-55.

2. Mat. X, 5.

3. Rom. I, 16.

4. I Corint. 12, 12.

5. Zankov, *op. cit.*, p. 87.

și condamnarea deosebirilor naționale, ci prin satisfacerea justă a drepturilor naționale ale fiecărui popor. Controversă greco-bulgară și-ar fi găsit sfârșitul ei fericit prin recunoașterea poporului bulgar de a-și avea Biserica lui națională și nici decum n'a putut fi aplanată prin condamnarea principiului național, oricât de impresionantă ar fi forma acestei condamnări.

În ceea ce privește susținerea Patriarhiei ecumenice, că Biserica bulgară vrea să-și întindă jurisdicțiunea nu după principiul teritorial, ci după naționalitate, adică oriunde se găsește un creștin ortodox de origine bulgară, acolo să se întindă jurisdicția Bisericii bulgare, este lipsită de orice temei. Căci nu există nici un act oficial și nici-o intervenție nu s'a făcut din partea Bisericii bulgare, prin care să se recunoască, să se susțină sau să se exprime o asemenea tendință. Atât firmanul imperial turc din 1870 ¹, cât și Statutul organic al Exarhatului din anul 1871 ² și toate statutele de mai târziu, și Constituțiunea regatului bulgar ³ fixează în principiu și nominal eparhiile, care fac parte din ținutul bisericesc al exarhatului. Principiul canonic al teritorialității ⁴ stă la temelia organizării administrative a Bisericii ortodoxe bulgare. „Patriarhia din Constantinopol, scrie canonistul bulgar St. Zankow, va rămâne datoare pentru totdeauna să-și dovedească afirmația, bazată pe o născocire sau neînțelegere” ⁵.

Pe baza acestor considerațiuni Biserica ortodoxă a declarat schisma ca un act nejustificat și nul și a protestat împotriva lui, iar prin epistola sa circulară către toate Bisericile ortodoxe și-a exprimat devotamentul față de credința și Biserica ortodoxă. Celelalte Biserici ortodoxe — rusă, română și sârbă — de și priveau cu simpatie cauza bulgară, din punct de vedere formal al dreptului canonic, nu puteau să nu se conformeze actului sinodului constantinopolitan. O inițiativă independentă din partea lor în privința schismei bulgare ar fi însemnat o intervenție ilegală în viața internă a patriarhatului constantinopolului ⁶. Prin urmare, actul schismei chiar de la început a fost o piatră de poticnire în consolidarea si-

---

1. Art. 10.

2. Art. 1, 2.

3. Constituția din 1878, art. 37, 39.

4. Can. 2, sinod. II ec.; can. 8 al sinod. III ecum.; can. 17, 28 al sinod Halcedon.

5. Situația interbisericească a Bisericii ortodoxe bulgare, p. 78.

6. Can. 16 apost., 15 sinod. I ecum.; can. 1 Sard.; 105 Cart. interzic episcopilor să se amestece în viața celorlalte eparhii, cari sunt în afara jurisdicțiunii lor.

tuației Bisericii ortodoxe bulgare, care multă vreme a fost izolată, împiedicându-se cu aceasta și recunoașterea autocefaliei sale. Căci canoanele bisericești, admițând existența bisericilor autocefale, obligă totodată să păstreze unitatea canonică (Κανονική ἐνότης) cu toată Biserica (respectiv cu toate celelalte Biserici autocefale)¹.

III. *Biserica ortodoxă bulgară după eliberarea Bulgariei* 1. *Unitatea Bisericii ortodoxe bulgare.*

Proclamarea schismei bulgare avea o justificare: ea trebuia să impresioneze populația creștină ortodoxă din eparhiile bulgare și să refuze a se supune jurisdicției Exarhatului schismatic. În acest scop Patriarhia ecumenică a cerut guvernului imperial turc să interzică clericilor bulgari de a mai purta haine preoțești, întrucât ei s'au despărțit de Biserica ortodoxă. Cu toate acestea, viața Exarhului bulgar se dezvoltă sub semnul unei activități din ce în ce mai rodnice pentru organizarea administrației și constituirea organelor reprezentative bisericești.

Procesul acesta de consolidare internă a fost, însă, întrerupt de evenimentele politice, care au adus o schimbare totală în situația externă și internă a Exarhatului. În anul 1876 a izbucnit în întreaga Bulgarie, răscoala organizată de mișcarea revoluționară bulgară, al cărei centru se afla la București. Răscoala a fost suprimate cu cruzime de autoritățile turcești. Exarhul Antim, care a luat apărarea populației², a fost depus și exilat în anul 1877. În locul lui a fost ales Iosif.

După războiul ruso-româno-turc din anul 1877 și eliberarea Bulgariei (1878), ținutul bisericesc bulgar, până atunci sub regim politic unitar în cadrul imperiului otoman, a fost împărțit între mai multe State: 1. Principatul bulgar între Dunăre și Balcani. 2. Provincia otomană Rumelia răsăriteană (Bulgaria de Sud) și 3. Imperiul turc, sub a cărui dominație politică au rămas mai departe eparhiile Exarhatului bulgar din Macedonia, precum și însăși reședința exarhului din Constantinopol. În această situație pe primul plan al vieții bisericești apare problema unității Exarhatului. Poporul bulgar, împărțit politicește, vedea în Biserica ortodoxă o instituție națională, prin care se conserva unitatea spirituală a națiunii. Constituanta bulgară, convocată la Târnovo în anul 1879, a fost preocupată în

1. Can. 12, 13, 16, 32 Apostolice; can. 5 al Sinodului I ecumenic.

2. Exarhul Antim, în fruntea unei delegațiuni bulgare, a vizitat capitalele marilor puteri occidentale, solicitând o anchetare și protecția lor pentru populația bulgară îngrozită de procedeele barbare ale autorităților militare turcești pentru suprimarea mișcării revoluționare bulgare.

deosebi de această problemă, care și-a găsit rezoluția în art. 39 din Constituție: „Țaratul bulgar din punct de vedere bisericesc, fiind o parte nedespărțită din teritoriul bulgar bisericesc, este supus Sfântului Sinod, autoritatea spirituală superioară a Bisericii bulgare, oriunde s'ar afla această autoritate și păstrează unitatea cu Biserica ortodoxă răsăriteană”.

Unitatea Bisericii ortodoxe bulgare, proclamată de Constituție, a rămas numai o unitate în principiu, o unitate ideală. În realitate Biserica ortodoxă bulgară a fost împărțită în două părți: a) sub jurisdicția propriu zis a exarhului, a cărui reședință era la Constantinopol, erau eparhiile din Provincia autonomă a Rumeliei răsăritene (cu capitala Plovdiv) și cele 7 eparhii din Tracia și Macedonia turcească: Skoplie, Bitolia, Debar, Ohrida, Strumița, Nevroscop și Veles; b) eparhiile din regatul independent bulgar care se organizau și consolidau în condițiile noi ale vieții libere a poporului bulgar.

Conducerea superioară a întregii Biserici bulgare o avea Sf. Sinod sub președinția exarhului. Convocarea acestui sinod, însă, era imposibilă atât timp cât guvernul turc nu admitea participarea arhierilor bulgari din eparhiile macedoniene la ședințele sinodale în afară imperiului, nici amestecul arhierilor din Bulgaria în afacerile bisericești ale populației bulgare din Statul turc. S'au constituit atunci două sinoade, care aveau același președinte — exarhul; fiecare sinod ținea ședințe independente, având în competența lui chestiunile privitoare la eparhiile de sub jurisdicția lor; iar chestiunile generale ale întregii Bisericii bulgare erau de competența sinodului întreg, în ședințele comune ale celor două corpuri sinodale. Exarhul era realmente președinte numai al Sinodului exarhal din Constantinopol, iar sinodul din regatul bulgar era prezidat de un mitropolit desemnat de Exarh ca locțiitorul său.

În această situație se găsea Exarhatul bulgar până în anul 1913, când, în urma războiului balcanic, eparhiile bulgare din Macedonia și Tracia au trecut sub jurisdicția Bisericilor ortodoxe din Serbia și Grecia¹.

---

1. Situația bisericească în Macedonia se prezenta în ajunul războiului balcanic astfel: Din cele 15 eparhii cari au optat pentru Exarhatul bulgar, numai 7 au avut arhierii eparhioți, iar celelalte au fost supuse conducerii unor locțiitori care erau în legătură directă cu Exarhia din Constantinopol. Numărul credincioșilor bulgari, care au recunoscut Exarhatul se ridica aproximativ la 1 milion, populând 53 orașe și 2389 sate. Dintre cele 1218 parohii, 1216 aveau preoți parohi, în mare majoritate fără o pregătire teologică specială. La Constantinopol

Lipsit de teritoriu jurisdicțional Exarhatul bulgar din Turcia nu rămâne decât o ficțiune. După moartea exarhatului Iosif (1915), din cauza războiului mondial succesiunea scaunului exarhal a rămas până astăzi nerezolvată. Guvernul turc a limitat jurisdicția exarhului numai asupra populației minoritare bulgare din Turcia.

2. *Raporturile între Biserică și Stat.* — În viața sa poporul bulgar s'a dezvoltat în strânsă legătură cu Biserica ortodoxă, care l-a adus la maturitatea politică și culturală, atât la începutul formării sale ca Stat independent, cât mai ales în procesul de renaștere și emancipare spirituală și politică din secolul trecut. Constituanta bulgară din 1879, care a desbătut și a precizat principiile fundamentale ale raporturilor între Biserica ortodoxă și noul Stat național bulgar, a ținut seamă de această tradiție seculară, pe care a căutat s'o adapteze și s'o armonizeze cu ideile democratice moderne, în spiritul cărora a fost elaborată prima constituție a noului Stat liber bulgar. Aceste principii sunt înșirate în art. 37, 42, 80, 83 din Constituție.

Cel dintâiu principiu, care se impune întregii materii din Constituție, cu privire la problema raporturilor între Biserică și Stat, este caracterul confesional ortodox al Statului bulgar. „Țaratul bulgar din punct de vedere bisericesc, fiind o parte nedespărțită din teritoriul bulgar bisericesc, este supus Sfântului Sinod, — autoritatea spirituală superioară a Bisericii bulgare, oriunde s'ar afla această autoritate și păstrează unitatea cu Biserica ortodoxă răsăriteană”¹. „Țarul Bulgariei nu poate să fie de altă credință decât cea ortodoxă”², căci „credința dominantă în țaratul bulgar este cea ortodoxă-creștină-răsăriteană”³.

Textele citate din Constituția bulgară aruncă lumină asupra mai multor probleme ce stau în legătură cu situația juridică a Bisericii ortodoxe în Statul național bulgar. Situația ei de Biserica dominantă este bazată nu numai pe considerațiuni de ordin istoric-

---

a fost înființat un seminar duhovnicesc pentru pregătirea clericilor bulgari din eparhiile Traciei și Macedoniei. O activitate foarte bogată a avut Exarhatul bulgar în organizarea școalelor bulgare din Macedonia. În anul 1913 numărul școalelor întreținute de Exarhatul bulgar în Macedonia se ridica la 1.373, dintre care 13 licee. Această operă a Exarhatului a fost distrusă de evenimentele politice care au urmat războiului balcanic. (Datele statistice sunt redată după Zankow St. Българската православна църква отъ освобождението до настояще време *Biserica ortodoxă bulgară de la liberare până astăzi*, Sofia 1938, p. 128—130).

1. Art. 39 din Constituția.

2. Art. 38 din Constituția.

3. Art. 37 din Constituția.

tradițional, dar și prin faptul că credința ortodoxă este confesiunea marei majorității a poporului bulgar¹. Ea este „dominantă” în Statul bulgar numai în ceea ce privește chestiunile religioase-bisericești („țaratul bulgar din punct de vedere bisericesc... este supus Sfântului Sinod”). Prin urmare, nu poate fi vorba de un principiu teocratic în organizarea Statului bulgar. Biserica ortodoxă este dominantă și în raport cu celelalte culte. Ea are întâietate față de celelalte confesiuni și corporațiuni religioase recunoscute de Stat, fiind considerată o corporație de drept public privilegiată.

Principiul autonomiei bisericești, ocupă deasemeni un loc de frunte în reglementarea raporturilor între Biserică și Stat. El este cuprins în articolul 39 din Constituție. Prin faptul că țaratul bulgar se considera „supus” Sfântului Sinod în ceea ce privește chestiunile de credință și cult, autoritatea Statului recunoaște libertatea forului superior bisericesc în exercitarea independentă a puterii lui legislative, administrative și jurisdicționale.

În Constituția și Statutul organic din 1895 principiul autonom-bisericesc își găsește expresie în următoarele puncte principale: 1. În stabilirea și mărturisirea publică a doctrinei dogmatice și morale a Bisericii ortodoxe²; 2) în stabilirea și oficierea cultului³; 3) în stabilirea și exercitarea normelor de conducere a Bisericii⁴ în cadrul statutului organic⁵ și 4) în conducerea autonomă a administrației, disciplinei și averilor bisericești⁶.

Dacă principiul autonomiei bisericești delimitează sfera de acțiune pur bisericească, principiul colaborării între Biserică și

1. În anuarul Direcțiunii bulgare al statisticii publice (1930, p. 26, 28) se dau următoarele date cu privire la populația Bulgariei în anul 1887: întreaga populație bulgară (în principatul bulgar) se ridică la 3.154.375 suflete, dintre care 2.424.371 suflete (76,86% din populația țării) sunt de credință ortodoxă, 18.505 (0,59%) sunt romano-catolici, 1.358 (sau 0,04% din populația țării) sunt protestanți, 24.352 suflete (sau 0,77% din numărul total al locuitorilor) — israeliți, 676.215 suflete (24,44%) sunt mahomedani și 9.574 n'au indicat confesiunea lor. Aceeași proporție între diferite confesiuni față de credința ortodoxă a rămas și în prezent. Datele statistice ale direcțiunii generale bulgare a statisticii pentru anul 1934 sunt următoarele: din întreaga populație a țării (6.077.939 locuitori), sunt ortodocși 5.128.890 locuitori (sau 84,4% din întreaga populație), romano-catolici 45.704 suflete (0,8%), protestanți 8.371 (0,1%), armeno-gregorienii 23.476 (0,4%) israeliți 48.371 (0,8%) și mahomedani 821.298 (13,5%).

2. Const. art. 39, 80; Statutul organic, art. 100, p. 1, 11; art. 115, p. 2.

3. Statutul organic, art. 100, p. 2; art. 115, p. 3.

4. Const. art. 39; Statutul organic, art. 2, 3.

5. Statut. organic, art. 180, 3.

6. *Ibidem*, art. 2, 7, 100, 115, 119, 131, 148 și 164.

Stat își găsește aplicarea în următoarele privințe: a) *Coordonarea legislativă*. Legea fundamentală a Bisericii ortodoxe (Exarhiiski Ustav) nu poate fi modificată sau abrogată decât după o prealabilă înțelegere între Sf. Sinod și Ministerul Cultelor¹. Colaborarea Statului la opera legislativă a Bisericii se referă la materia de drept matrimonial, succesiuni, donațiuni, învățământ religios etc., care au și un caracter civil. În ceea ce privește legislația pur bisericească contribuția Statului constă numai într'un drept de a preveni contradicția ei posibilă cu legile de Stat în vigoare. b) *Controlul financiar general al Bisericii și aprobarea bugetelor unor institute bisericești*². *Avizul Statului la formarea unor organe constitutive și reprezentative*: aprobarea candidaturilor pentru alegerea exarhului³, aprobarea și investirea unor organe bisericești, după alegerea (exarhul⁴, mitropoliții)⁵ sau numirea lor (protosinghelul⁶, protoiereul)⁷.

Principiul modern democratic al libertății conștiinței, deasemeni și-a găsit locul cuvenit în reglementarea situației juridice a Bisericii ortodoxe și a celorlalte culte religioase în Statul bulgar. Constituția garantează tuturor cetățenilor libertatea credinței și a cultului⁸.

Acest principiu nu exclude posibilitatea Statului de a-și exercita dreptul său de control și a da protecție credinței ortodoxe pentru a-i garanta poziția ei de religie dominantă. Protecția credinței religioase este garantată prin interzicerea asociațiilor, al căror scop și mijloace de acțiune prejudiciază religiunea⁹. Celorlalte confesiuni Statul bulgar le acordă libertatea credinței numai întrucât riturile lor nu contravin legilor în vigoare¹⁰. Conducerea afacerilor lor religioase este încredințată organelor lor „sub controlul suprem al Ministerului respectiv, în conformitate cu legile care se vor elabora în această materie”¹¹.

1. Ibidem, art. 180.

2. Constituția, art. 40-42.

3. Statut. organic., art. 15, alin. 8, art. 20, 21.

4. Ibidem, art. 24.

5. Ibidem, art. 45.

6. Ibidem, art. 118.

7. Ibidem, art. 57.

8. Constituția, art. 40.

9. Ibidem, art. 83.

10. Ibidem, art. 40, 41.

11. Ibidem, art. 42. De și a trecut o jumătate de veac, totuși aceste legi încă n'au fost făcute. Situația juridică a cultelor eterodoxe și necreștine în Bulgaria a rămas până astăzi nehotărîtă. Lipsa unei legiferări precise în această privință a dat de multe ori prilej de profit propagandelor religioase și culturale străine, susținute prin intervențiuni diplomatice de puterile occidentale (Franța, pentru

3. *Modificările statutului organic al Bisericii ortodoxe bulgare.* Statutul exarhal din 1871 (Екзархийски Уставъ отъ 1871) este cea dintâiu lege fundamentală a Bisericii ortodoxe bulgare. Concepută într'o epocă de renaștere spirituală, ea poartă pecetea devotamentului poporului bulgar față de Biserica ortodoxă și a solidarității între cler și popor pentru măreața operă a înființării Exarhatului.

Imprejurările politice, însă, n'au permis aplicarea principiilor statutului. Eliberarea Bulgariei în anul 1878 a schimbat radical condițiunile în care se desvolta viața bisericească a poporului bulgar până atunci. Rolul Bisericii ortodoxe, în procesul de emancipare politică și spirituală a poporului bulgar, a fost recunoscut în mod solemn la Constituanta bulgară din anul 1879. Principiile fundamentale ale Constituției în ce privește religiunea sunt un început strălucit al unei ere de aur în viața Bisericii ortodoxe bulgare.

Cu toate acestea, în realitate situația Bisericii ortodoxe bulgare nu corespundea situației ei „de jure”. Oamenii de Stat, preocupați de alte probleme ale noului Stat independent, au neglijat interesele Bisericii. Raporturile între Biserică și Stat n'au fost întotdeauna bune. O concepțiune fundamental greșită stăpânea spiritele conducătoare în Bulgaria de atunci: se făcea deosebire între afacerile pur spirituale (dogmatice și ale cultului) și afacerile externe-materiale ale Bisericii. Și dacă cele dintâi sunt de competența Bisericii, cele din urmă sunt lăsate în seama laicilor și prin urmare puterii civile a Statului. Faptul acesta a dat prilej oamenilor de Stat, pătrunși de ideile liberale ale vremii, să intervină în viața internă a Bisericii și chiar să legifereze în ea, fără a consulta conducerea bisericească și împotriva voinței ei. Aceste abuzuri ale politicienilor au dus de multe ori la conflicte serioase între Biserică și Stat.

Primul conflict între Biserica și Statul bulgar a fost provocat de problema adaptării statutului organic al Exarhatului în principatul bulgar. În anul 1880 o comisiune mixtă (de arhieriei și mireni) a pregătit un proiect-lege pentru adaptarea statutului organic în principatul bulgar și îl prezintă guvernului. Ministrul Cultelor Dragan Țancov, pe temeiul acestui proiect, dar fără a consulta Sf. Sinod, a elaborat o lege („Regule provizorii”) pentru organizarea creștinilor, mahomedanilor și israeliților. Arhieriei bulgari au re-

---

romano-catolici, iar Anglia și Statele Unite, pentru protestanți și sectanți). În ultimul timp se ridică din ce în ce mai multe voci, care cer alcătuirea și promulgarea urgentă a legii cultelor.

fuzat s'o primească și s'o aplice. S'a produs un conflict serios, care s'a aplanat după demisionarea ministrului Dragan Țancov. Adunarea arhierilor bulgari elaborează apoi un nou proiect-lege pentru „adaptarea statutului exarhal în principat”, care, prezentat guvernului, de data aceasta a fost aprobat de Consiliul de Stat, primit de Adunarea națională, întărit de principele Bulgariei și promulgat în anul 1883.

În linii generale statutul exarhal din anul 1883 se ține de principiile statutului din 1871, cu excepție principiului colaborării între cler și popor la conducerea Bisericii. De și este prevăzut soborul național bisericesc¹, căruia i se încredințează legiferarea și controlul suprem în Biserică, însuși statutul exarhal din anul 1883 este elaborat și primit de Biserică fără avizul unui asemenea organ bisericesc. Mirenii sunt aproape cu totul îndepărtați de la conducerea Bisericii; consiliul exarhal este desființat; consiliile mixte eparhiale devin consilii eparhiale spirituale (compuse numai din clerici în număr de 4, aleși de adunarea electorală a eparhiei); în consiliile protopopești (архиерейски намѣстничества) participă și mireni, dar funcțiunea lor este limitată numai la chestiunile de procedură ale judecăților². O completare esențială se aduce statutului din 1871 prin organizarea unui nou organ colectiv al conducerii bisericești—a epitropiei parohiale, compusă din 3-5 mireni, aleși pentru un an. Sub președenția preotului paroh epitropia are menirea să administreze averile bisericești³. Mirenii participă de asemenea în formarea corpurilor reprezentative pentru alegerea exarhului, mitropolitului și parohului. O altă modificare cu caracter canonic privește instituția exarhală: în timp ce statutul din 1871 dispune, că „exarhul se va alege totdeauna numai pentru 4 ani”⁴, statutul din 1883 prevede slujba exarhală pe viață⁵.

Statutul exarhal din 1883 admite participarea Statului în afacerile administrative și financiare ale Bisericii.

Partea a V-a din acest statut este contribuția cea mai importantă, cuprinzând dispozițiuni în materie de căsătorie.

O nouă redactare a statutului exarhal s'a făcut în anul 1895⁶.

1. Art. 105 prevede un „Sobor exarhal general”.

2. Art. 57., Compl., part. I, art. 26.

3. Compl., part. IV.

4. Statut. din 1871, art. 5.

5. Statut. din 1883, art. 5.

6. Ultima parte din acest statut, anume aceea care cuprinde dispozițiuni în materie de căsătorie, a fost aprobată de Adunarea națională în anul 1897.

pătruns de același spirit clerical ca și statutul din 1883. Elementul mirean este cu totul eliminat din conducerea Bisericii. Soborul exarhal este desființat. Este suprimată și participarea mirenilor în consiliile protopopești.

Contribuția statutului exarhal din 1895 (1897) constă în reorganizarea conducerii mănăstirilor și întărirea disciplinei bisericești.

Acest statut este în vigoare de câteva decenii. Cu timpul, condițiunile vieții bisericești s'au schimbat în mod radical. S'au ridicat voci atât în cercurile teologice cât și în cele preoțești, cerându-se reorganizarea Bisericii ortodoxe bulgare. În ajunul războiului și mai ales după război s'a format un curent puternic, susținut și de politica liberală a guvernului agrarist al lui Stamboliski, în favoarea unei modificări radicale a statutului exarhal.

Printr'o lege¹ guvernul Stamboliski convoacă Soborul național bisericesc, care se întrunește la 6 Fevruarie 1921.

Soborul național bisericesc și-a continuat ședințele până în anul 1922 (16 Fevruarie), debătând toate problemele vitale ale Bisericii ortodoxe bulgare. El a lucrat un nou statut pentru organizarea Bisericii, compus din 568 articole grupate în 4 părți: I. Despre organizarea Bisericii (art. 1—134); II. Despre competența autorităților bisericești (art. 135—233); III. Justiția bisericească (art. 233—429); IV. Despre veniturile și socotelile autorităților bisericești (art. 430—568).

Opera legislativă a soborului național bisericesc este o sistematizare și codificare a dreptului bisericesc bulgar². Ea restabilește principiul colaborării între cler și mireni la conducerea Bisericii, se introduce principiul separației funcțiilor fundamentale ale puterilor (legislativă, administrativă și judecătorească), se ține seamă de sistemul electoral la constituirea organelor administra-

1. „Legea privitoare la modificarea și dezvoltarea constituției exarhatului“, promulgată la 5 Nov. 1920. Cu acest prilej s'a produs un conflict între guvernul Stamboliski și Sinodul bisericesc, deoarece legea pentru convocarea soborului național bisericesc a fost dată, fără să se ceară avizul Sf. Sinod. După o luptă dramatică, între radicalismul extremist al guvernului și conservatorismul conducătorilor bisericești s'a ajuns la o înțelegere. Sf. Sinod a consimțit să fie convocat Soborul după ce s'au convins, că compoziția lui prezintă suficientă garanție, că se va lucra în spiritul canonic-tradițional al Bisericii ortodoxe.

2. ZANKOW ST., Вългарската православна църква отъ освобождението до настояще време, p. 143. O parte din proiectul alcătuit de Comisiunea specială și propus Adunării naționale bisericești, a fost tradus în românește de d. Șt. Berechet și publicat în revista *Biserica Ortodoxă Română*, an. XLI (1922—23), pp. 228—250, 307—8, 470—2.

tive și reprezentative și se accentuiază opera social-etică a Bisericii.

Statutul întocmit și primit de Soborul național bisericesc a fost aprobat și de Adunarea arhierilor. El însă n'a putut fi primit și de Adunarea deputaților (Народно събрание) căci guvernul Stamboliski a fost răsturnat. Turburările interne care au urmat n'au permis nici mai târziu îndeplinirea acestui fapt, iar proiectul statutului a rămas numai un document istoric, ale cărui principii (participarea mirenilor în conducerea Bisericii, accentuarea autonomiei bisericești față de Stat, organizarea și intensificarea misiionarismului intern) au căpătat autoritate și popularitate în cercurile bisericești. Introducerea lor în viața bisericească este una dintre problemele actuale ale Bisericii ortodoxe.

Ultima modificare a statutului exarhal, care s'a făcut în anul 1937¹, privește numai articolele referitoare la alcătuirea Sf. Sinod, autoritatea supremă a Bisericii ortodoxe bulgare. În timp ce după dispozițiunile anterioare Sf. Sinod era compus din membrii aleși dintre arhierii eparhioți, actuala lege dispune, că „Sinodul este compus din Exarhul și toți arhierii eparhioți; el lucrează în număr plenar și în număr restrâns” (art. 8, 28). Președintele Sf. Sinod este exarhul, iar în lipsa lui un locotenent-președinte (art. 27, 29). Sinodul plenar are două sesiuni pe an (în Iunie și Noemvrie) și poate fi convocat în ședințe extraordinare, când este nevoie. Sinodul restrâns își fixează singur ședințele (art. 105).

Această modificare parțială a statutului exarhal nu poate să împlinească golul care se simte din ce în ce mai mult prin nevoia urgentă de o reorganizare radicală a vieții bisericești. Reorganizarea tribunalelor bisericești este de actualitate.

Iată de ce în anul 1939, Sf. Sinod a întocmit și a prezentat guvernului o nouă lege pentru organizarea Bisericii bulgare. Din pricina împrejurărilor grele prin care trece omenirea și care țin încordată aproape exclusiv atenția oamenilor de stat, noul proiect de lege n'a fost încă luat în cercetare de guvern. Sf. Sinod insistă în deosebi asupra urgentării intrării în vigoare a ultimei părți din noul statut „Despre justiția bisericească”, prin care să se pună capăt situației dificile pentru Biserică față de opinia publică bulgară.

Sunt câteva puncte în noul proiect care merită să fie arătate, întru cât dovedesc tendințele unei noi orientări în organizarea Bisericii ortodoxe bulgare. Două lucruri de seamă atrag luarea aminte: a) ridicarea Bisericii bulgare la rangul de Patriarhat și b)

---

1. Decret-lege Nr. 111, publicat în *Monitorul Statului*, Nr. 92, 1937.

largă participare a mirenilor în corporațiile electorale, administrative și judecătorești ale Bisericii. Astfel se vor rezolva cele două probleme, care privesc situația externă și internă a Bisericii bulgare. Căci prin ridicarea sa la rangul de patriarhat, Biserica bulgară va rupe cu urmările schismei din 1872 și își va găsi iarăși locul ei de moștenitoare a patriarhatelor bulgare de la Târnova și Ohrida, între celelalte Biserici ortodoxe autocefale. Iar prin primirea mirenilor la conducerea Bisericii se va pune capăt luptelor în jurul principiului sobornicității și se va ajunge din nou la o pace lăuntrică.

S. SIMEONOV

BIBLIOGRAFIE

- ARNAUDOV M., Екзархъ Иосифъ I (*Exarhul Iosif I*), Sofia 1940.
- BOBCEV S., Церковно право (*Dreptul bisericesc*), Sofia 1927.
- BURMOV T. ST., Българо-гръцка църковна распря (*Controversa bisericească greco-bulgară*), Sofia 1912.
- CIUCIULAIN AL., Софийската архиепископска катедра и главенството на Българската църква (*Scaunul arhieresc din Sofia și primatul Bisericii bulgare*), Sofia, 1937.
- CONSTANTINOV N., Първият български Екзархъ Антимъ (*Cel dintâiu Exarh bulgar Antim*), Sofia 1922.
- GEDEON M., Патриархийски поѣнахес..., Constantinopol 1885.
- KAZIMIROVICI RADOVAN N., Dr., *Situația actuală de drept a Bisericilor ortodoxe răsăritene* (Supliment la *Dreptul bisericesc oriental*, de Dr. Nic. Milaș, ed. III, Belgrad), trad. de K. Kovonici și N. Popovici, Arad 1927.
- KIRIAKOS DIOMEDES A., *Geschichte der Orientalischen Kirchen von 1453—1898*. Autorisierte Übersetzung nebst einem Vorworte von Dr. Erwin Rausch, Leipzig 1902.
- MARINOV D., Какъ е създадена българската екзархия (*Cum a fost înființată Exarhia bulgară*), Sofia 1898.
- MILAȘ NIC., *Dreptul bisericesc oriental*, trad. de Dim. I. Cornilescu și V. S. Radu. Revăzută de I. Mihălcescu, București 1915.
- MILCOV T., Антимъ първи български Екзархъ (*Antim primul Exarh bulgar*), Plovdiv 1899.
- NIICOV P., Отношенията между българската държава и българската църква презъ 1887 г. (*Raporturile între Statul bulgar și Biserica bulgară în anul 1887*), Sofia 1932.
- PALMOV I., Болгарская екзархийская церковь (*Biserica exarhală bulgară*), St. Petersburg 1896.
- PAȘEV G. ST., Отношенията между българската църква и държавната власт, *Raporturile între Biserica bulgară și puterea Statului*, Sofia 1931.
- Писмо окружно святого Болгарскаго Синода къмъ самостоятелинтъ православни църкви въ отговоръ на окружното патриаршеско писмо къмъ сиѣщитъ церкви (*Epistola circulară a Sfântului Sinod bulgar către Bisericile ortodoxe autocefale ca răspuns la epistola circulară a Patriarhiei către aceleași Biserici*), Tarigrad 1871.

- PETLEȘCOV N. HR. Българската православна църква въ миналото и днесъ, (*Biserica ortodoxă bulgară în trecut și astăzi*), Ed. sf. Sinod, Sofia 1932.
- SAPUNGIIEV EBTIMIE, arhim., Българската Екзархия (*Exarhia bulgară*), Sofia 1934.
- SECULOV IL. K., Българската Екзархия отъ гледище на международното право (*Exarhia bulgară din punct de vedere al dreptului internațional*), Sofia 1934.
- СNEGAROV IV., Руски опити за предотвратяване и дигане на схизмата (*Иъ-сърчări rusești pentru prevenirea și ridicarea schismei*), Sofia 1929.
- Отношенията между българската православна църква и другитѣ православни църкви следъ провъзгласяването на схизмата (*Raporturile Bisericii bulgare cu celelalte Biserici ortodoxe după proclamarea schismei*), Sofia 1929.
- СТАНИМИРОВ Ст., История на българската църква (*Istoria Bisericii bulgare*), Sofia 1925,
- СТОЈАНОВ М., *Die Kirchenpolitische Tätigkeit des Mitropolitens Kliment von Tyrnovo*, Sofia 1932.
- ШОPOV Ат., Въпроса за вдигането на схизмата (*Chestiunea ridicării schismei*), Sofia 1896.
- ТАNCEV HR., Екзархийски уставъ (*Statutul exarhal*) Sofia 1904.
- ТРОИТКИ I. E., Церковная сторона болгарскаго вопроса (*Latura bisericească a chestiunii bulgare*), St. Petersburg 1888.
- ВАРGOV HR., Конституцията на българската православна църква (*Constituțiunea Bisericii ortodoxe bulgare*), Sofia 1920.
- ZANKOW ST., *Die Verfassung der bulgarische orthodoxe Kirche*, Zürich 1918.
- *Die Verwaltung der bulgarische orthodoxe Kirche*, Halle 1930.
- Негово Блаженство българския екзархъ глава ли е на българската църква (*Fericirea Sa Exarhul bulgar este oare capul Bisericii bulgare?*), Sofia 1918.
- Правото и църквата (*Dreptul și Biserica*), Sofia 1924.
- Държава и църква (*Stat și Biserică*), în *Anuarul Facultății de Teologie din Sofia*, vol VIII (1930-1931).
- Междуцърковното положение на българската православна църква следъ освобождението на България (*Situația interbisericească a Bisericii ortodoxe bulgare după eliberarea Bulgariei*), în *Anuarul Facultății de Teologie din Sofia*, vol. X (1932-1933).
- Конституционнитѣ принципи за отношението между държава и църква въ славянскитѣ страни (*Principiile constituționale ale raporturilor între Stat și Biserică în țările slave*), în *Anuarul Facultății de Teologie din Sofia*, vol. X (1932-1933).
- *Nation, Staat, Welt und Kirche im orthodoxen Osten als theologisches Problem*, Sofia 1937.
- Българската православна църква отъ освобождението до настояще време (*Biserica ortodoxă bulgară de la eliberare până prezent*), Sofia 1939.
- Измѣненіята на Екзархийския уставъ (*Modificările statutului exarhal*), Sofia 1922.

IV. CRONICA REVISTELOR

Pagina

- Teodor N. Manolache, *O învinuire și o propunere; Preoți ai învierii; Singuri preoții sunt vinovați?; Înviorarea activității centrelor parohiale; Duhul ortodoxiei; Îndreptățirea postului; Esseu și dogmă* . . . . . 327—334

V. CRONICA INTERNĂ

- Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, *Pastorală I. P. S. Patriarh Nicodim pentru cinstirea eroilor; Războiul sfânt de desrobire; Proclamația d-lui General Ion Antonescu către țară; Alegerea de episcop al eparhiei Caransebeșului; Alegerea de episcop al Argeșului; Hirotonia în arhieru a P. C. arhimandrit Veniamin Nistor noul episcop al Caransebeșului; Investitura P. S. Episcop Veniamin al Caransebeșului; Telegrama Î. P. S. Patriarh Nicodim trimeasă d-lui General Ion Antonescu; Răspunsul d-lui General Ion Antonescu la telegrama I. P. S. Patriarh Nicodim; Moartea mitropolitului de Blaj Dr. Alexandru Nicolescu; Pentru îngrijirea cimitirelor; 75 de ani de la înființarea Academiei Române* . . . . . 335—349
- IOSIF E. NAGHIU, *Tipărituri ortodoxe în Ardealul cedat* . 349—350

VI. CRONICA EXTERNĂ

- S. SIMEONOV, *Legislația Bisericii ortodoxe bulgare* . . . 351—376

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la **Palatul Sfântului Sinod**, Str. Antim 29, București V, cu mențiunea: pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.

ABONAMENTUL

În Țară:	În Străinătate:
Pe an . . . . . 200 lei	Pe an . . . . . 500 lei
Un număr . . . . . 40 lei	Un număr . . . . . 80 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc Administrația, se trimit pe adresa: **Consiliul Central Bisericesc**, Str. Maria Rosetti, 63, București III, cu mențiunea: pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.

BISERICA
ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Anul LIX. Nr. 7—8

Iulie-August 1941

BUCUREȘTI

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Î. P. S. PATRIARH Dr. NICODIM

Președintele ambelor comitete

Comitetul de colaborare: Membrii Sfântului Sinod; Profesorii Facultăților de Teologie; Profesorii Academiiilor Teologice; Profesorii de Religie și Membrii Clerului.

Comitetul de redacție: I. P. S. IRINEU, Mitropolitul Moldovei, Director; Arhim. IULIU SCRIBAN, NICHIFOR CRAINIC, IOAN G. SAVIN, TEODOR M. POPESCU, Preotul GH. VINTILESCU, Preotul AL. NICOREANU, Preotul Dr. GH. CIUHANDU, Preotul Dr. D. FECIORU, Membrii; Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, Redactor.

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
† NICODIM Patriarhul României, <i>Cuvântul Bisericii pentru războiul sfânt</i>	377—382
Arhim. IULIU SCRIBAN, <i>Pastorală războiului</i>	383—400
ȘTEFAN CÂRSTOIU, <i>Theologia militans</i>	401—413
Preotul D. FECIORU, <i>Un catalog vechi de manuscrise și cărți al bibliotecii mănăstirii Neamțului</i>	414—443

II. RECENZII

ANTONIADIS SOPHIE, <i>Place de la liturgie dans la tradition des lettres grecques</i> , Leiden 1939, XVII + 367 pp. (Preotul Petre Vintilescu).	444—454
OLGIATI FRANCESCO, Mons., <i>Schemi di conferenze</i> , ed. V, Milano 1940 (Arhim. Iuliu Scriban)	454—457
† TIT Mitropolitul Bucovinei, <i>Ectenii și rugăciuni pentru timpuri de războiu</i> , București 1941, 64 pp. (Arhim. Iuliu Scriban)	458

III. NOTE BIBLIOGRAFICE

Diac. GHEORGHE I. MOISESCU, D. ȘT. POPESCU. <i>Lucrări cu caracter general</i>	459—461
<i>Teologia istorică</i>	461—463
<i>Teologia practică</i>	463—465
<i>Teologia sistematică</i>	465—468

CUVÂNTUL BISERICII PENTRU RĂZBOIUL SFÂNT

PASTORALĂ CĂTRE CLERUL ȘI POPORUL DREPTCREDINCIOS

Iubiți mei fii sufletești,

După ce un an de zile, împreună cu voi cu toți, „am stătut și am plâns“ durerea și rușinea adusă Neamului și Țării noastre, durerile și suferințele la care dulcea Bucovină și scumpa Basarabie smulse din trupul țării au fost supuse de neamul celor fără de Dumnezeu; după ce un an de zile am plâns pe copiii rămași pe drumuri, pe femeile batjocorite, pe preoții chinuiți și izgoniți, ogoarele înțelenite și nimicite, casele părăsite și neîngrijite, bisericile devastate și pângărite, iată, „Domnul Puterilor“ pe care necontenit – zi și noapte – L-am rugat ca „să nu-și tindă până în sfârșit certarea Sa“, ne-a încredințat să trăim zilele în care, răsufând ușurați de nădejdea marei bucurii ce se apropie, să ne simțim din nou Români, urmașii lui Ștefan și Mihaiu, din coapsa Daciei și-a Romei – sentinela răsăriteană a creștinătății și a civilizației.

Iubiți mei fii Români și Românce,

Țara noastră e în războiu cu neamul celor fără de Dumnezeu. Cu drept cuvânt Conducătorul Țării a numit acest războiu – războiul sfânt –; căci în el se urmărește nu numai cauza națională a refacerii unor hotare, ci mai ales doborîrea balaurului apocaliptic al bolșevismului, care a prefăcut pravoslavnica Rusie în cuibul tuturor fără de legilor, în cuibul tuturor acelora care au declarat războiu chiar lui Dumnezeu, a tuturor acelor cari urmăreau să împrăștie în toată lumea, groaznica lor otrăvă sufletească.

Alături de glorioasa armată germană și de toate națiunile ce și-au dat acum mâna, națiunea și țara noastră trăiesc marea bucurie de a se număra printre cei ce alcătuiesc oștirea cea sfântă a lui Dumnezeu, în fruntea căreia luptă în chip nevăzut El însuși, pentru nimicirea uriciosului dușman. De aceea, în ceasul acesta de grea, dar și de frumoasă, mareață

și sfântă cumpănă, cuvântul meu de părinte duhovnicesc al vostru al tuturor, se îndreaptă cu grijă către fiecare dintre voi, care locuiți pământul binecuvântatei noastre patrii, pământ plămădit cu sângele părinților și strămoșilor noștri, pământ din care nici un bulgăre nu este neamestecat cu sânge de eroi; către voi toți, care simțiți curgând în vinele voastre același sânge, care vorbiți aceeași limbă și vă închinați la același altar. Și de mi-ar fi cu putință, aș împărți inima mea în mii de bucățele ca să pun în inima fiecăruia dintre voi câte o fărâmbă și astfel să mă simțiți tot atât de aproape pe cât vă simt eu, cu grija și cu iubirea mea.

Cuvântul meu se îndreaptă către voi toți, ca să vă strig din toată inima: luptați-vă cu vitejie, luptați-vă cu credință, căci voi faceți parte de oștirea lui Dumnezeu și luptați lupta cea sfântă.

Prin glasul Conducătorului Țării, Dumnezeu însuși ne cheamă și ne trimite la luptă. Luptați-vă deci toți, Români și Românce, căci „cu noi este Dumnezeu”. Lupta voastră va aduce nu numai desrobirea fraților noștri, ci, odată cu asta, desrobirea milioaneilor de ruși, cari de douăzeci de ani duc cu cea mai mare greutate, jugul bolșevic. Lupta voastră va aduce biruința crucii.

De aceea cei ce vă aflați la hotarele Țării, pe uscat, pe apă sau în văzduh, puneți acum pieptul vostru pază și făcându-vă prednici de moștenirea strămoșilor, duceți cu bărbăție lupta, înfruntând toate greutatele ei, oricare ar fi jertfa ce vi s'ar cere pentru aceasta.

Cei ce vă aflați la vatră: soții, copii, părinți, luptați și voi! Căci cu toții suntem în război. Nu numai cei de pe front, ci și cei de la vatră. După cum cei de pe front trebuie să fie pururea treji și gata de orice luptă, oricât de grea, tot astfel cei de la vatră trebuie să fie pururea în luptă.

Împliniți-vă cu mai multă sârguință fiecare, la locul vostru datoric, munciți mai mult, mai cinstit, mai cu tragere de inimă. Postiți și vă rugați lui Dumnezeu pentru neîntârziata biruință a armatelor noastre! Păstrați-vă liniștea și toată nădejdea în strălucita biruință a dreptății.

După cum cei de pe fronturile de luptă îndură atâtea suferințe, tot astfel și noi cei de la patra să primim toate greutățile care însoțesc războiul, fără cârtiri și fără supărări.

Cei de pe front își varsă sângele. Cei de la patra să-și dea munca lor neostoită și dragostea lor întreagă în felul în care fiecăruia îi va fi cerut.

Pâinea să nu pară deci nimănui prea mică sau prea amestecată, ordinele autorităților să nu pară prea aspre sau prea grele, alimentele să nu pară prea scumpe sau prea puține, impozitele să nu pară prea mari sau prea multe, îndatoririle ce ni se cer să nu pară nimănui prea apăsătoare, bombardamentele prăjmașe să nu pară prea înspăimântătoare, jertfele ce se vor cere să nu pară nimănui prea mari.

Căci, iubiții mei fii sufletești, chiar un lucru mic de ar avea cineva de făcut și tot trebuie oarecare suferință, oarecare jertfă.

Se coase un nasture și se consumă ață, timp, stăruință; dar mai întotdeauna cel ce coasă, primește și o împunsătură de ac. Dar când e vorba de refăcut o țară și mai oârtos de refăcut credința creștină în milioane de oameni? Ce jertfă va fi atunci prea mare? Și ar fi cu putință oare fără jertfe sau fără suferințe?

Nici să cugetăm așa ceva? Ci, toți să fim gata a jertfi nu numai timpul, munca, avutul, dar chiar viața noastră pentru a ne putea număra printre luptătorii crucii, printre ostașii lui Dumnezeu.

Iubit cler drept credincios,

În războiul, în care din mila lui Dumnezeu ne aflăm, Biserica își are, ca întotdeauna, rolul ei covârșitor. Pe amândouă fronturile, pe care se duce lupta la hotarele țării sau la patra - Biserica trebuie să-și împlinească acest sfânt rol prin străduința fără odihnire și până la jertfă, a Prea Cucernicilor Voastre.

Deci, la hotare, în luptele încleștate ce se dau pentru biruința crucii, pentru desrobirea fraților și a brazdei strămoșești, voi țineți mereu aprinsă în sufletele luptătorilor candela nădejzii în desăvârșita biruință a dreptății lui Dumnezeu? Aflându-oă pururea

„cu crucea'n fruntea“ armatelor, înflăcârați pe toți cu pilda voastră de curaj, de avânt și de credință, fiind în același timp părintele la care tot luptătorul să-și găsească înțelegerea și mângâerea.

Puneți în lucrare tot harul preoției voastre, prefăcându-vă prin el, în stâlpi de foc care să lumineze tuturor! Învațați pe luptători ca disprețuind moartea cu tot sângele rece, să se avânte împotriva dușmanului de lege și de neam și, sub steagul crucii, să ducă peste tot pacea Evangheliei Domnului Hristos.

Arătați-le că cei ce își vor da astfel viața, vor fi nu numai eroi naționali, dar și eroii credinței celei adevărate, și că prin aceasta păcatele lor vor fi iertate de bunul Dumnezeu și sufletele lor așezate în împărăția cea plină de lumină neînserată.

Dar, cuvântul meu se îndreaptă tot cu atâta stăruință, și către cei ce sunteți pe frontul de la patrie.

Cinstiți Părinți, vă îndemn cu Apostolul Neamurilor: „Luați seama la turma în care Duhul Sfânt v'a așezat“. Nu părăsiți din ochi nici o clipă turma ce vi s'a încredințat spre păstorire, căci să știți că în orice clipă pot intra într'însa „lupii răpitori“.

Voi sunteți ofițerii armatei de la patrie. Fiți pururea în mijlocul ei. Nu încetați a învăța, a întări, a mângâia, a pildui, a lupta. Țineți bisericile deschise și chemați poporul la rugăciune pentruca, pe aripi nevăzute, să trimiteți armatei de la hotare întărire sfântă. Puneți la inima poporului în tot mai mare lumină încredințarea „Că cu noi este Dumnezeu“. Amintiți-i tot mai des „că de n'ar păzi Domnul cetatea, în zadar se ostenesc cei ce păzesc“ și că „ajutorul nostru cel mare e la Domnul, Cel ce a făcut cerul și pământul“, că prin acest ajutor orice necaz se ușurează, orice întristare se mângâie, orice temere se imprășteie, căci „Domnul este ajutorul meu, de cine mă voiu teme; Domnul este păzitorul vieții mele, de cine mă voiu înfricoșa“.

Îngrijiți mai de aproape ca până acum de toate familiile celor mobilizați și faceți așa fel ca să nu ducă lipsă soțiile și copiii lor. Alcătuiți cete de ajutorarea acestor familii, cete care să le muncească ogoarele și să le strângă roadele. Faceți să circule

tot mai neîmpiedecat și tot mai regulat ajutorul celor mai cu stare către cei mai lipsiți. Ștergeți „toată lacrima de la toată fața”, descrețiți frunțile și mângâiați inimile cele întristate sau prea îngrijorate.

Îndemnați poporul la liniște, la ascultare și la muncă. Cultivați încrederea în strălucita victorie a armatelor aliate și țineți aprinsă flacăra iubirii de Patrie.

Urmăriți și descoperiți pe vrăjmașii Țării, cari umblă în ascuns să strecoare știri mincinoase, producătoare de îngrijorări și chiar de turburări sufletești.

Conducând sufletește armata de la fronturi sau pe cea dela patra, dovedeți-vă preoții lui Hristos, cari mângâie, ceartă, îndeamnă, sfîntesc și care — oriunde s'ar afla — aduc lumină, destindere, curaj, încredere.

Conducând sufletește pe poporul românesc în războiul cel sfânt al desrobirii fraților și a credinței, voi veți putea să vă socotiți pururea liturghisind Domnului, și astfel binemeritând răsplata „slugii bune și credincioase” ceace eu v'o doresc tuturor.

Iubiții mei fii sufletești: cler și norod binecredincios,

În fruntea războaelor celor drepte stă însuși Dumnezeu. Nu vă temeți dar de altă ceva decât de păcat și spuneți dușmanilor, prin armele, prin răbdarea, prin munca și prin credința voastră: „Murim mai bine în luptă cu gloria străbună, decât să fim sclavi iarăși în vechiu-ne pământ”; spuneți-le și arătați-le că „pentru cel ce ne iubeste, tot ce avem noi dăm cu drag, dar când neamul ni-l hulește și dușman ne vine'n prag, mii de oști cu el s'aducă, noi suntem români destui, când de piept cu noi s'apucă, aibă-l ceru'n mila lui”; spuneți-le că dreptatea nu poate zace'n lanțuri”, că nu s'a văzut încă „cel drept părăsit de Dumnezeu sau copiii lui cerșind pâinea” că noi „ne apărăm sărăcia și nevoile și neamul”, dar că din pământul strămoșesc și din credințacreștinească, noi nu dăm nimica.

Îmbărbătați-vă în luptă și întăriți-vă în suferință, și fiți siguri că foarte curând vom sărbători într'o țară mărită, întărită și înfrumusețată, biruința cea mare. Recunoscători bunului Dumnezeu, „Care ne-a fost din veci părinte și stăpân”, să-l rugăm pentru

sănătatea Führerului Adolf Hitler și a glorioaser sale armate, pentru sănătatea Conducătorului Țării, Generalul Ion Antonescu, suflet călit în suferință și întărit în credința cea curată și pentru sănătatea și fericita domnie a Majestății Sale Regelui Mihai I.

Eu binecuvintez lupta voastră, suferința, munca și răbdarea voastră a tuturor. Eu îngenunchez ziua și noaptea și mă rog Stăpânului celui din ceruri, să vă întărească brațul, să vă lumineze mintea, să vă sporească nădejdea și puterea de răbdare, să vă înpuțineze suferințele, să vă țină întreagă sănătatea trupească și sufletească și să vă înmulțească puterea. Voi fiți vrednici de chemarea unică ce aveți de a vă dovedi adevărații și singurii stăpânitori ai meleagurilor pe care ne-a găsit istoria, pentru că aici ne-a așezat Dumnezeu.

Și cu toții, cu pace și cu smerenie plecând genunchile noastre, să ne rugăm Domnului zicând:

Doamne Iisuse Hristoase — Fiul lui Dumnezeu celui viu și Mântuitorul sufletelor noastre, primește „în sfântul și cel mai presus de ceruri și înțelegătorul tău jertfelnic“ truda noastră, suferința, credința și lupta noastră, pe care noi le așezăm smeriți la picioarele tale ca pe o neînsemnată jertfă.

Izbăvește Doamne, Țara aceasta, întru care se proslăvește numele Tău, izbăvește-o Doamne de foc, de sabie și de venirea asupra-i a altor neamuri“.

Întărește Doamne cu puterea Ta pe prea înălțatul nostru Rege Mihai I, pe Conducătorul Statului și a armatelor luptătoare și pe vitejii noștri aliați, pe care i-ai ales să facă dreptate între popoare. Umbrește-i Doamne cu harul tău la zi de război și întărește vârtutea lor.

Pomeneste Doamne, sfânta ta sobornicească și apostolească Biserică, cea dela margini până la marginile lumii, pe care ai răscumpărat-o cu scump sângele Tău și curățește sfintele tale altare de pângărirea ce li s'a făcut de către cei fără de lege.

Mântuește Doamne poporul Tău și binecuvintează moștenirea Ta, biruință binecredincioșilor asupra celor protivnici dăruiește și cu crucea Ta păzește pe poporul Tău. Amin.

† NICODIM
Patriarhul României

PASTORALA RĂZBOIULUI

I

CHEMAREA PREOTULUI LA VREME DE RĂZBOIU.

Războiul schimbă dintr'odată viața unei țări. Din potolită și pașnică, în care tot omul își vedea nestingherit de treburile lui și în care rosturile țării sunt urmărite și împlinite fără împiedecare, — tot insul se vede dintr'odată supus unei strâmtorări, unei griji și răspunderi de care nimenea nu e scutit. De și fiecare totdeauna suntem legați unul lângă altul, în vremea războiului însă, priemejdia care ne paște pas cu pas, oricât de departe ar fi câmpul de luptă, — ne silește să ne strângem mult mai aproape unul de altul, să ne simțim umăr la umăr și datori a ocroti fiecare pas al țării, prin care ea își sprijină drepturile ei.

În aceste împrejurări, oamenii sunt mai neliniștiți, tresar mai ușor, se așteaptă la vești turburătoare și sunt cu urechile mult mai ciulite, pentru a prinde șoapte, zvonuri și felurite vestiri. Dacă în altă vreme n'au nevoie numaidecât să știe ce-a mai fost și să întrebe ce mai este, în vremea războiului însă, iute se ridică să audă o veste nouă, să-și facă socoteli și să-și chibzuiască rosturile viitoare.

Prin acestea, omul e mai nervos, mai puțin stăpân pe sine, mai ușor cade pradă feluritelor știri care-l năpădesc și astfel e mai împrăștiat, cu mintea mai împărțită și mai nehotărât asupra celor ce ar fi de făcut. De unde, în alte împrejurări, el se simte bine înrădăcinat într'o anumită temelie a vieții, care-i dă statornicie și neclintire, acum e mai șovăitor. Nu știe încotro se poate hotărî o stare sau alta de lucruri. De aceia e mai întrebător și mai nehotărât.

Se înțelege, e foarte firesc să fie așa. Starea războiului e starea ciocnirilor, starea în care rosturile țării se pot pleca spre o parte sau alta. Multe se pot schimba

spre bine sau spre rău. Aceasta privește pe tot locuitorul țării și deci nu este cu puțință ca omul să stea nepăsător și să încheie numai cu „ce-o vrea Dumnezeu“. Nu, fiindcă Dumnezeu a dat omului minte și putere. Lucrurile își pot lua un drum sau altul, după felul cum oamenii au știut să lucreze și după puterea pe care au desfășurat-o.

Oricâte căi deschise cuprinde războiul, oricât nu poți ști de mai nainte ce se va alege, totuși lucrurile atârnă mult de starea sufletească a locuitorilor, de felul cum ei poartă sarcinile lui, de statornicia sau șovăirea lor. Multe războaie s'au pierdut din pricina clătinerii duhurilor. Dacă știrile bătăliilor nu sunt însoțite cu inimă tare de cei de acasă, dacă ei, dela o vreme, încep a cârti ori a se îndoii ori a se amări și a slăbi cu duhul, — asta se simte până departe și slăbește puterea de a duce războiul. De aceea s'a spus cu dreptate că războiul îl câștigă celce poate răbda mai mult, celce ține un sfert de ceas mai mult decât cellalt.

Aici sunt două voințe care se ciocnesc. Izbirea are să hotărască într'un fel. Toată ciocnirea armelor are un răsunset asupra sufletelor.

Dacă unele din ele slăbesc, dacă unele din ele încep a se clătina și a se îndoii, ruptura are să se întâmple în partea aceia.

Deci războiul este o singură încheiere între popor și oștire. Nu te poți liniști cu gândul că războiul se duce departe, pe câmpul lui de luptă, și că nu-l simți acasă. Nu, fiindcă el se simte și acasă și poate avea răsunete care, la rândul lor, să se simtă și pe câmpul de bătaie.

În adevăr, războiul se poartă nu numai cu armele, ci și cu sufletele. Cei de pe câmpul de luptă sunt mai tari sau mai slabi, după veștile pe care le află și ei despre treburile de acasă.

Dacă ei aud că toți cei dela vatră se țin bine și sunt dârji în hotărârea de a duce războiul, atunci și sufletele lor sunt mai hotărâte și luptă mai cu avânt și bărbăție. Dacă, dimpotrivă, ei aud că ai lor de acasă sufăr, că sunt sătui de războiu, că nu mai au hotărârea vie dela început, sufletele lor se moaie și luptă mai slab. Atunci nu ajută să ai arme bune, dacă la mijloc nu sunt și sufletele oțelite care să le mânuiască cu bărbăție.

Deci, la urma urmei, războiul nu este numai o ciocnire de arme, ci și o zvâcnire a sufletelor. Le ai pe acestea vii și înfierbântate, atunci și armele au să fie mânuite mai voinicește și mai hotărât.

De aceia, în curgerea unui războiu, trebuie să ne gândim că este de lucru nu numai pe câmpul de luptă, pentru a sprijini toate încordările oștenilor, ci și acasă, pentru ca toți cei dela vatră să stea la o inimă și la un gând, cu cei de pe câmpul de sânge. Dacă în războiul trecut, dela o vreme în Rusia gândul lucrăturii pe dedesupt a tot străbătut și a slăbit sufletele, dacă odată a izbucnit revoluția, — mai putut-a oastea de pe câmp duce războiul? S'a isprăvit.

De fapt, războiul de atunci al Rusiei s'a încheiat dela izbucnirea revoluției. N'a mai stăpânit un gând între țară și oaste, și atunci n'a mai domnit o singură voință prin care o țară își duce încordarea ei. Oricât au venit apoi guverne revoluționare, guvernul lui Kerenski, care făgăduia să ducă războiul cu hotărâre, odată ruptura făcută, unirea gândurilor și a inimilor nu s'a mai putut înfăptui și Rusia și-a urmat soarta înfrângerii care a ajuns-o. Aceasta e soarta tuturor celor ce nu stau cu un gând și cu o inimă în clipele cele mari ale încordării unui neam.

De aici urmează o mare sarcină pentru preoțime, care este și o însemnată chemare pastorală: Preoțimea trebuie să ia asupra ei întreaga încordare a neamului, s'o sprijine din toată inima, prin neîncetată stăruire și îndrumare a credincioșilor de a se simți una cu oștirea, de a o sprijini cu gândul și cu inima, a se simți alături de ea și a face neîncetate rugăciuni pentru ea.

Deci cea dintâi datorie a grosului preoțimii este de *a hrăni duhul celor de acasă cu gândul dreptății spre care neamul se încordează* și a-l face să rămâie statornic în credința dreptății și în hotărârea de a sprijini cu toată inima silința fiilor de pe câmpiile de luptă. Când neamul se înfățișează astfel, ca un singur trunchi, fără ramuri care se pleacă la pământ și se ofilesc, atunci el are mult mai mulți sorți de izbândă.

Iată cum lupta o duce țara întreagă, unii cu sufletele și cu armele, alții numai cu sufletele, dar toți făcând un trup mânat de hotărârea de a dobândi dreptatea. Se

prea poate întâmpla însă ca gânduri răzlețe să se furișeze între oameni, care să știrbească hotărârile de temelie. Pentruca unele ca acestea însă să nu se întâmple, preoții trebuie să privegheze ca gândirea cea sănătoasă să nu pornească pe drumuri care să o abată din pornirea ei de la început. În popor trebuie să se păstreze unirea gândurilor în neștirbirea hotărârii.

Cum s'a putut întâmpla în sânul poporului rusesc că odată gândurile au luat alt drum? Numai că inși răzleți au ros din vreme la rădăcina hotărârilor ocârmuirii, și duhurile s'au văzut hâite din hotărârea lor dela început.

Tocmai când este nevoie însă ca toți să fie cu un gând și cu o inimă, tocmai atunci să se întâmple astfel de abateri? Dar dacă ele se întâmplă, poporul nu mai poate duce hotărârile luate, precum s'a și întâmplat.

În sânul poporului nostru, care a dus totdeauna războaie drepte și cinstite, de așa ceva nu s'a pomenit niciodată. Poporul a mers totdeauna una cu stăpânirea și nu s'a sculat niciodată decât pentru a-și apăra dreptățile lui.

Nici acum nu ne aflăm în alt fel de războiu. Simțirea românească e una și neșovăitoare în gândul că trebuie să-l ducem pentru scoaterea fraților noștri din Basarabia de sub jugul bolșevic. Suntem mânați de același gând, ca și în războiul pentru neatarnare, ca și în cel pentru desrobire și întregire de acum 25 de ani. Așa acum, așa și în toate războaiele trecute.

Dar aici nu stăm de vorbă numai despre lucrurile noastre. Este vorba despre ce are de făcut preotul în deobște, în sânul oricărui popor. Învățătura noastră este că el trebuie să sprijine simțirea obștească să nu șovăiască.

Dacă datoria lui totdeauna este de a învăța și îndruma, pentruca credincioșii lui să fie bine înrădăcinați în ogorul sfintelor învățături creștinești; în vremea războiului această datorie sporește. Mai cu seamă acum el trebuie să fie neîncetat cu cuvântul învățaturii în mijlocul poporului, pentru a ținea în picioare duhul lui și a-l împiedeca să cadă. De sunt vești bune, să-i îmboldească înima ca s'o ție cu hotărârea lui temeinică până la capăt; să se simtă una cu oștirea în gândul neabătut de a-și dobândi toată dreptatea, de a sprijini, cu toate mijloacele sale, silințele care se desfășoară pe câmpiile de luptă.

II

CUM SLĂBEȘTE UN POPOR.

Este o mare lipsă în sânul unui popor, când duhul lui slăbește. În sânul poporului rusesc puterile lui nu el erau secătuite ca să zici că nu mai putea, că, oricât a fi voit duhul, dar puterile lui erau sleite. Nu; poporul rusesc, cu mijloacele lui nemăsurate, putea duce lupta înainte în 1917. Dar în sânul lui a lucrat duhul stricător al revoluției, care n'a mai lăsat pornirea dela început să fie statornică în hotărârea ei. Unele pături din popor, tocmai cele hotărâtoare, s'au găsit deodată sub alte îmboldiri, iar la mijloc nu s'a găsit puterea care să ție în loc șivoiul și să ferească inimile de molipsire și șovăire.

Judecate lucrurile acestea din punctul de vedere al Pastoralei, se înțelege că la mijloc a fost o mare lipsă. Rugăciuni se făceau pentru izbânda oștilor, dar nu se făceau celelalte lucrări prin care duhul obștii este întărit ca să nu șovăiască.

Din pățania unora, învață alții. Popoarele, oricât de mari, cad și iau drumul pierzării, dacă nu este cine să le sfătuiască drept și să le îndrumeze. Poporul rusesc este o pildă din cele mai nenorocite. Păstorii lui au lăsat gândurile nemernice și nenorocite să se furișeze în sânul lui, și ele au ros de jur împrejur, până ce au cuprins mari pături de popor.

Cine va ceti romanele din urmă ale răposatului C. G. Stere despre mișcările din Rusia, va vedea cum gândul revoluționar se răspândea. Cuprindea și lumea școlărilor.

Unde erau însă păstorii care să privegheze ?

Iată că ei lipseau. Lupii furau duhurile și ei nu vedeau.

Când au venit vremurile cele grele ale încercărilor, aceste duhuri nu erau întărite. Ele au ascultat șoaptele care rupeau legătura sufletească și odată a izbucnit revoluția, care a pus poporul în neputința de a mai duce înainte încordarea războiului.

Păstorul însă neîncetat trebuie să fie cu privegherea neadormită, pentruca gândurile destrămării să nu pătrundă în sânul lui. Aceasta trebuie urmărită din vremea păcii.

Cu atât mai mult el trebuie să fie cu ochii în patru în vremea războiului.

Basarabia a avut episcop pe Serafim cu puțini ani înaintea marelui război. Oh! cu ce nimicuri își pierdea vremea acesta! Nu era cioplit ca păstor, fiindcă fusese mai înainte colonel și păstra obiceiurile ostășești.

La hirotonia tinerilor, în loc de a-i învăța să fie cu totul copleșiți de măreția faptei că Duhul Sfânt îi întărea pentru viitoarea slujire ca preoți, decî să fie umiliți de covârșitoarea faptă care se împlinea asupra lor, — el îi îndemna să stea cu capul sus, cu trufie, fără niciun gând duhovnicesc, ci par'că ar fi fost să ducă o partidă de bal.

Pentru acestea avea aplecare și înțelegere. Se ducea la balurile dela seminar și le ocrotea cu mantia lui de episcop. Până într'atâta era de înecată în duhul lumii creșterea care se da sub el viitorilor preoți?

Cu așa apucături însă, ce stăpânire era să mai ai asupra duhurilor de care nu purtai nicio grijă! Ba nici nu-și dădeau seama de răul care se săvârșea, de cărmuirea cu totul necreștinească a unui asemenea episcop.

Când eu am criticat în Chișinău asemenea apucături pastorale, înfierându-le ca necreștinești, preoții către care vorbeam luau în apărare apucăturile lui Serafim. Aveau și ei duhul hâit de a nu mai înțelege ce e creștinesc și ce nu. Gândeau într'un chip lumesc. Luau slujirea duhovnicească numai dintr'o lature formală, adică să faci rugăciuni, să săvârșești slujbe strălucite, să ai toată pozoaba liturgică, dar cu mult mai puțin munca de priveghere asupra duhurilor.

Episcopul Serafim prigonea pe Români și nu-i lăsa să aibă slujbă în limba lor. Prigonea pe bieții oameni care se duceau să asculte slujbă moldovenească la Balta, unde slujea moldovenește călugărul moldovan Inochentie; dar nu se ostenea să urmărească gândirea revoluționară care rodea și măcina eparhia sa. Numai câțiva ani, și ea a izbucnit. Nu-și vedea chemarea lui în buna propovăduire a gândirii creștinești, care trebuia săvârșită fără încetare. Trăia în formalismul împlinirii unor programe de slujbe, ca și cum ar fi îndeplinit niște regulamente de oaste, dar nu urmărea propovăduirea curat duhovnicească. Pe aceasta n'o pricepea și era cu totul nepregătit.

Atunci, cu asemenea îndeplinire numai formală a sarcinii de episcop, ca a preoților evrei la templul din Ierusalim, cum nu era să se răspândească gânduri care rup pe oameni dela închegarea sufletească prin care înșii stau unul lângă altul în sânul unui neam? În propoveduirea revoluționară de care scria C. G. Stere, este pomenit și un școlar seminarist. Va să zică până și în seminar pătrundeau furișările gândurilor împrăștiate de revoluționari! Eh! aici ar fi fost chemarea păstorilor să muncească, pentru a păstra unirea gândurilor în nedezlipirea duhurilor.

Asta e chemarea păstorilor. Prin aceasta ei păstrează temeinicia în sânul unui neam, ca să nu tragă unii hăisa și alții ceala.

Nu că Rusia n'ar fi avut mari păstori și gândiri limpezi. Cartea călugărului catolic Aurelio Palmieri, *La Chiesa Russa*, cuprinde mărturisiri de păstori ai Bisericii rusești care și dădeau seama de aceste lipsuri. Dar ei erau puțini. După unul care și înțelege rostul lui, cum a fost la Chișinău episcopul Vladimir, care a sprijinit pe Români și i-a ajutat, chiar și cu banii lui, ca să și poată scoate pe românește revista *Luminătorul*, a venit un Serafim, care a stricat.

Deci răul cel mare a fost că gândul cel sănătos n'a străbătut mulțimea. Biserica rusească a fost mâncată de formalism. Preotul se ținea obișnuit ca un fonograf în sânul poporului și atât.

În felul acesta însă, nu poți ținea unirea cugetelor. Ușor răzbate gândul străin care molipsește și strică.

Lucrarea aceasta, îndeplinită în vreme de pace, pregătește calea bunei cărmuirii la vreme de războiu. Se vede însă că aceasta nu s'a făcut. Rusia a lucrat numai cu mijloace polițienești, iar acestea nu puteau aduce închegarea duhurilor pe care numai o lucrare sufletească lungă și înceată o poate aduce.

Cine se gândește din vreme la aceste trebuințe își dă seama că ele nu se pot împlini decât prin urmărirea neîncetată a cărmuirii sufletești. De se va sili din vreme în această privință, va putea nădăjdui roade viitoare. Atunci sarcinile războiului vor fi purtate mai ușor. De oarece războiul se poartă nu numai cu armele, cum am

arătat, ci și cu armătura duhurilor, după vorba de care și păgânii își dădeau seama: *mens agitat molem* (mintea mișcă materia), pe care a spus-o poetul roman Virgiliu (*Eneida*, 6,727), — urmează că cioplirea duhului trebuie urmărită cu cea mai mare grijă. De acolo te poți sili să oțelești voința și așa omul să stea temeinic în fața încercărilor care pot veni asupra lui.

Ca să încheiem această parte din datoriile preotului la vreme de războiu, trebuie să spunem că aceasta e faptă de paznic al sufletelor. Ea e arătată verde în Sf. Scriptură, prin cuvintele spuse de Dumnezeu proorocului Amos: *Du-te și proorocește poporului meu* (Amos, 7,15).

A păstra deci gândirea cea dreaptă și sănătoasă este chemarea preotului și prin ea el apără poporul de destrămări și împedecă pe vrăjmași de a-i fura sufletul. Pentru aceia el trebuie să fie tare la cuvânt și gata totdeauna a sfătui poporul și a-i deschide ochii. Mai cu seamă în vremurile turburi și amenințate, chemarea lui este mai apăsătoare, ca să nu slăbească a păstra gândirea dreaptă și curată, în mijlocul încercărilor prin care un neam poate trece.

Așa au făcut proorocii de care ne vorbește Sf. Scriptură. Ei din vreme au înștiințat norodul și l-au învățat calea dreptei credințe. Numai să cetim pe Ieremia și vom vedea că el n'a așteptat ca Nabucodonosor să vie cu războiu asupra poporului său. Își dădea seama că lucrurile merg într'acolo și rostea sfaturile și înștiințările de trebuință, pentruca primejdia să nu cuprindă neamul său.

Lucrurile acestea sunt atât de limpezi, că nu este nevoie să fii preot ca să le vezi și să le înțelegi. Era vremea anilor 1916-17, când Nemții sa aflau la București. Un cârciumar, în poarta prăvăliei lui în Piața Bibescu Vodă, vorbea c'un cumpărător al său și-i spunea că cele ce se petrec au fost povestite întocmai așa cum se văd în Sf. Scriptură. Atunci m'am oprit și l-am întrebat:

— Ei, cum așa? Unde ai văzut asta?

Și mi-a răspuns:

— Da, Părinte, chiar așa am cetit, cum le vedem astăzi petrecându-se între noi.

Cârciumar cum era, dar cetise pe proorocul Ieremia și vedea de acolo cum anumite pagube sufletești cuprind

pe poporul care se abate dela albia învățăturilor care i s'au dat. Decî este prea ușor de înțeles că poporul trebuie învățat. Aceasta făceau proorocii, și Sf. Scriptură ne stă mărturie despre această lucrare și ne slujește ca pildă de a face și noi la fel.

De aceia, dacă poporul este deprins din vreme de a asculta învățăturile păstorilor săi, cu atât mai mult ogorul va fi pregătit pentruca să-i asculte la vremuri grele și turburi, cum sunt războaiele.

Dacă aceasta nu se face și pagubele ies la iveală mai târziu, omul se plînge de ele. Eu am cunoscut multă lume din păturile înalte ale Rușilor. Trăind ani de zile în străinătate, unde veneau și ei, am stat deseori de vorbă cu bărbați și cocoane din boierimea Petersburgului, despre stările dinăuntru ale țării lor. Asta era înainte de războiul cel mare. Dar m'am întâlnit cu ei și după aceia. Vorbind despre revoluție și despre cele pățite cu fuga lor din țară, se jăluiau spunând: „Eh! n'a avut cine să învețe poporul și el a căzut pe mâni rele!”

Se plîngeau, dar era prea târziu. Nu vedeau aceasta din vreme și-și dădeau seama de lipsuri abea după ce răul se săvârșise. Preoții lor nu învățau, ci se mărgineau a face Sf. Slujbă și atât.

Dacă am spus unuia despre predică, mi-a răspuns că „dacă predici, iese lumea din biserică”. Auziți comedie? să iasă fiindcă o înveți? Dar asta dovedește o mare lipsă: că în Biserica Rusiei nu se îndeplinea o lucrare de învățare a poporului. Nu e de mirare atunci că el s'a văzut fără o cărmuire sufletească și a ascultat șoapte de unde se nemerea.

Dacă seminaristii se puteau duce la adunările revoluționare unde se ducea C. G. Stere, e o dovadă de lipsa cărmei sufletești care stăpânea acolo. Și urmările s'au arătat. Unirea cugetelor a fost știrbită și poporul n'a mai fost în stare să ducă războiul. Cei de acasă n'au mai fost una cu cei de pe câmpurile de luptă.

Aspră pildă aceasta, și popoarele trebuie să tragă din ea toate învățăturile. Iată de ce preoții trebuie să fie totdeauna gata cu toate învățăturile în sânul neamului lor, iar apoi cu atât mai mult în vremurile cele grele.

Să nu se pară cuiva că acestea sunt ținte cu nepu-

tință de ajuns, fiindcă sunt popoare unde cugetele sunt în mâna preoților. Ei învață neîncetat, și mulțimile ascultă glasurile bunelor învățături. Astfel noi ne aducem aminte de un preot american, care a vorbit în 1931 la un congres creștinesc în Cambridge. El a spus hotărât că preoțimea americană nu mai îngăduie poporului să să plece într'un nou războiu. O vorbă ca aceasta însă te pune pe gânduri. În adevăr, puteau avea ei atâta putere? Se vede însă că da, dacă a spus-o.

Apoi dacă, de pe 30.000 de amvoane ale republicii răsună într'o zi 30.000 de glasuri de învățatură într'un singur înțeles, ele nu pot trece fără a avea urmări sufletești. Acesta era înțelesul celor spuse de Cambridge în 1931 de preotul Merrill.

Va să zică este o preoțime care învață și e ascultată. Deci preotul poate cârmui gândurile în chip sănătos, și el trebuie s'o facă și să nu le lase a orbăcăi, mai cu seamă în vremuri când poporul se află la mari încercări sau în clipe hotărâtoare ale vieții lui.

Cu aceasta am încheiat câte erau de spus despre chemarea preotului la vreme de războiu dintr'un anumit punct de privire a lucrurilor și putem trece acum la altele.

III.

CHEMAREA PREOTULUI LA VREME DE RĂZBOIU ÎN ÎNTELES STRÂNS

Cele înșirate până aci pot privi datoria preotului la vreme de războiu în înțeles larg. Se înțelege că preotul, având sarcina de învățător în orice vreme, cu atât mai mult se cuvine ca el s'o îndeplinească la vremuri de mari încercări.

Dar datoria preotului nu se poate mărgini la atâta. Când ne apucăm să privim câte sunt de orânduie în viața de acasă pe când oștenii sunt plecați la luptă, descoperim că ele sunt cu mult mai multe decât cele din vremurile obișnuite.

1. În adevăr, ia să ne gândim că în multe familii stăpânește o vie îngrijorare, din pricina vlăstarelor lor plecate pe câmpiile de bătălie. Fii, frați, gineri, părinți lipsesc de acasă. Ce stare sufletească rămâne în urma lor? La fiecare veste, familiile trebuie să tresară și să

fie cu inima strânsă. E o stare sufletească nouă. E ceva cu totul deosebit de ce poate întâmpina preotul în vremea păcii.

Ce are el de făcut? Dela sine se înțelege că preotul trebuie să pășească drept mângâietorul firesc. Așa cum Domnul Hristos a pășit în fața Martei și Mariei, la fel și preotul trebuie să pășească la familiile din păstoria sa.

Tocmai el trebuie să le caute spre a le mângâia. De cumva veștile sunt triste, să aibă destulă tărie în cuvânt pentru a le spune cuvinte de îmbărbătare. De! un război nu se face fără jertfe, și atunci preotul trebuie să aibă în camera lui graiuri cu care să poată alina ceva din durerile de neînălțurat care vor veni peste unele familii.

Aceasta e o slujbă, fără îndoială, grea și dureroasă. Cum să îndulcești inima unei familii din care stâlpul ei a pierit? Cum să mângâi pe biata văduvă? Cum ai să privești pe îndurerații orfani?

Dar tocmai fiindcă apăsarea e atât de mare, preotul este cu atât mai trebuincios. Tocmai acum el nu trebuie să lipsească din sânul unor astfel de familii. Să îmbrățișeze pe cei îndurerați, să plângă cu ei, dar să găsească și cuvinte de înălțare a duhurilor, prin care să hrănească nădejdi de ușurare pe viitor.

Da, în multe familii este jale nu numai pentru pierderea stâlpului ei, ci și pentru grija viitorului. Copiii rămân fără sprijin. Trebuie să vii la ei și să le dai încredințări că nu vor fi lăsați așa. Ei trebuie să vadă că este cineva, un părinte sufletesc, care nu-i lasă să se macine singuri în durere. Să știe că este cineva la care pot alerga.

O! este o măreață chemare aceasta, ca preotul să fie știut drept limanul la care păstoriții lui pot alerga la vreme de nevoie. De și țara, fără îndoială, are orânduiești pentru a sprijini pe cei păgubiți de războiu, dar aceasta se va face cu atât mai dulce și cu mai mare încredere, cu cât se va ști că în sânul parohiei se află slujitorul Domnului, care sare îndată pentru fiii săi cei amărâți.

Deci preotul, la vreme de aceasta, trebuie să fie mai neadormit, mai sprinten a se afla în mijlocul credincioșilor săi și a se mișca pentru familiile lor în clipele cele grele care le-ar putea izbi. Făcând aceasta, el cu adevărat va fi în chemarea sa cea mai înaltă.

2. Mai este însă și altă latură din care se poate privi chemarea preotului în înțeles strâns. Plecând din casă capul unei familii, se prea poate că unele familii să rămâie în lipsă. Unele căsnicii o pot duce greu, dacă în mijlocul lor nu mai este bărbatul care purta grijă de agonisita casei. Tocmai acestea sunt stări care vatămă buna închegare a gândurilor de a nu se clătina la vreme de războiu. Suferința de acasă este o slăbire a puterilor cu care țările luptă.

Unde se pot afla astfel de lipsuri, preotul trebuie să fie alături pentru a ajuta. El trebuie să puie la cale strângerea de mijloace pentru cei nevoiași. Se poate ajuta cu oamenii mai simțitori din păstoria sa și să facă mai puțin simțită lipsa familiilor rămase fără propteaua lor.

A lucra în felul acesta, înseamnă a ajuta nespus de mult pentru a păstra o inimă voioasă în sânul neamului, așa ca încordarea hotărârii să nu sufere cu nimic și toate voințele neamului să meargă înainte fără nicio șovăire. Nu trebuie să se vadă că, din pricina războiului, unele familii sunt prea lipsite de sprijinul lor. Unde însă aceasta se petrece, preotul trebuie să fie acolo, cu ajutorul lui sau cu ale altora, pentru a face mai ușoare de răbdat clipele grele prin care fără doar și poate o țară trece în asemenea împrejurări.

Deci grija milosteniei trebuie să fie cu mult mai vie și mai largă la asemenea vreme. Nu vor fi de ajutat numai săracii obișnuți ai parohiei, ci și familiile care-și puteau duce traiul lor, dar se găsesc deodată în lipsuri pe care obișnuit nu le încercau.

Fără îndoială, la asemenea vreme, preotul nu se va găsi singur. Din pricina împrejurărilor deosebite, se vor găsi mai mulți care să sară la glasul său. Astfel, cu puteri unite, el va găsi mai mult răsunset și nu va rămânea singur la împlinirea grelelor sarcini care-l așteaptă.

Și când va vedea că sunt mulți ceice ascultă de glasul său și-i vin în ajutor, cu atât mai mult va fi în stare a face față nevoilor. Atunci el va vedea o însuflețire care câștigă tot mai multe suflete și deci va gusta clipe de mai mult avânt, care-i vor înlesni peste măsură munca obișnuită.

3. Este cu puțință ca parohia sa să nu fie cea mai în-

cercată, dar altele să fie mai greu încercate și fără mijloace de a face față nevoilor. Atunci, dacă cumva se află într'o parohie cu oameni înstăriți și mai la adăpost de nevoile zilei, el tot nu trebuie să stea în nelucrare, ci să vie cu mijloacele înstăriților săi în ajutorul parohiilor care nu pot face prea mult. Va fi prea frumos când preoții vor fi văzuți ajutându-se unul pe altul în lucrul Evangheliei și mișcându-se unul pentru altul la sarcinile care pot trece peste puterile unuia singur.

Încă se poate întâmpla ca unele parohii să aibă prilejuri mai multe ca altele de a se munci cu nevoile războiului. Se poate întâmpla ca în unele din ele să se afle spitale cu răniți de pe câmpurile de luptă sau cu bolnavi din tabere. De asemenea, se poate ca, în unele din ele, să se afle tabere de prizonieri. Preotul locului nu poate trece cu vederea că în parohia lui au venit oaspeți atât de rari. El numai decât trebuie să caute a păși în mijlocul lor, pentru a le spune cuvinte de mângâiere și înveselire creștinească, cum și a le duce daruri pe care le va fi putut dobândi de la credincioșii săi. Și la lucrări de felul acesta va fi bine să se ajute cu credincioșii săi.

Tot așa, în taberele de prizonieri, de și se va întâlni cu luptători vrăjmași, totuși rânduiala creștinească cere ca să facem parte oricui de mângâierea credinței. Prizonierul este un om îndurerat. Este o ființă omenească în suferință. Nu este o vină personală a lui că se află în starea unde se găsește.

Întru cât este o ființă care suferă, preotul trebuie să-i facă parte și lui de îngrijire creștinească. Prin aceasta, el poate lăsa o urmă aleasă în sufletul unui locuitor de departe, prin care acesta să-și aducă aminte cu drag mai târziu de țara în care a fost prizonier și unde s'a găsit un preot care să aibă milă de el. În chipul acesta, preotul duce până departe numele bun al țării și face să fie lăudat numele Domnului care este slujit de astfel de preoți.

Și preoții care nu au în parohiile lor astfel de prilejuri, dar văd pe frații lor muncindu-se cu ele, fac foarte bine dacă se ostenesc și ei a ajuta pe frații lor preoți și vor pătrunde și ei nu mai puțin între răniți, bolnavi și prizonieri. Prin acesta puterile Bisericii vor sporii, oastea credinței se va dovedi temeinică, iar Pastorala războiului

se va arăta o vrednică întocmire, care aduce roade bine simțite și încarcă de cinste Biserica. Ea se va înfățișa atunci ca așezământ la toată înălțimea și va închide multe guri din acele care n'au destulă evlavie către înfăptuirile Bisericii.

Iată datorii cari privesc pe preoții rămași cu poporul de acasă. Dar nu este aceasta toată Pastorală războiului. Încercările cele mai grele sunt pe câmpul de luptă. Acolo se află sufletele care și mai mult trebuie sprijinite. Cuvințele bunelor învățături și îndeplinirea rugăciunilor și a slujbelor cu Sfintele Taine trebuie să fie uneltele cu care preoții țin sufletele în neîncetată înarmare și gata spre împlinirea datoriilor lor. Aceasta înseamnă însă a împlini Pastorală războiului în altă latură a ei și anume pe câmpiile de luptă sau în preajma lor.

Se înțelege, aceasta nu mai cade în sarcina preotului de parohie. Cade în sarcina preoților oștirii, a celor care sunt statornic în slujba oștirii sau numai sunt chemați cu prilejul acesta.

Ei au însărcinări deosebite și prilejuri cu totul de altfel. În adevăr, ei se pot afla cu fiii lor chiar în clipele cele mai sângeroase, cum s'au aflat unii preoți în trecut. Unul din acestia a fost de curând răposatul Arhimandrit Iustin de la Mănăstirea Cernica, despre care s'au povestit lucruri atât de vrednice la moartea lui.

Acestea pot aduce împrejurări cu totul nouă și ele ne dau înfățișări de alt soi al Pastoralei războiului. Despre acestea se cuvine să se vorbească drept o mare noutate în sânul slujirilor noastre. Deci trebuie să vorbim și despre ele.

IV.

CU OȘTENII PE DRUMUL LUPTELOR

O seamă de preoți însoțesc oștirea în mersul ei spre câmpiile de bătaie. Până să ajungă însă la clipele ciocnirilor, trec multe zile și săptămâni. Oștenii sunt adăpostiti pe unde se poate. Dacă nu stau în case, atunci în corturi, așa cum îi vedem noi acum pe Nemți în jurul Bucureștiului și în țară.

Se înțelege, aceasta e o viață nouă. Nu mai este viața de acasă. E un trai mai neobișnuit. Acest chip al

vieții însă aduce împrejurări care prefac ceva în viața omului. Ele îl scot din rânduiala lui de toate zilele și-l fac să trăiască într'o rânduială de alt soi.

Nu este ca acea dela cazarmă, fiindcă acolo te aștepti că are să fie și mâine ce a fost azi. De data aceasta, te aștepti la schimbări mari. Toate treburile sunt întocmite în vederea ciocnirilor care se așteaptă.

Faptul acesta însă aduce un freamăt în suflete. Fără îndoială, trăiești într'o așteptare care este cu totul altceva decât viața de mai înainte.

Această stare sufletească deschide preotului prilejuri de lucru pe care nu le avea în vremea păcii. Omul stă înaintea morții și, când zici moarte, fiecare muritor stă mai adâncit în gânduri, nu mai ia lucrurile cu glume și ușurătate. E așa cum scria Alexandri al nostru: „Părea tot omul mai înalt față de moartea crudă“.

Ce să facă preotul în aceste împrejurări?

Să ia aminte la starea de adâncă seriozitate a clipeilor și să aibă întâlniri cu oștenii. Acestea pot fi ori Slujbe Sfinte, ori întâlniri întâmplătoare.

Până să se ajungă la înseși ciocnirile, oștenii pot petrece multă vreme în tabere. Dacă cumva se întâmplă că n'au de lucru, vremea aceasta supune pe om la ispîte. E adevărat, comandanții își dau seama de aceasta și nu lasă zilele să se piardă în nelucrare. Dacă nu altceva, dar pun pe oșteni la instrucția obișnuită, pentruca ei să nu-și piardă sprinteneala și să nu se îngreueze.

Dar oricum, una este a fi pus la treabă ca să nu stai degeaba, și alta este a munci de zor pentru a întocmi tabără sau a face lucrări de întărire. În împrejurarea dintâi, când pui pe om la treabă numai ca să nu-l lași în zăcere, oșteanului i se lasă multă vreme slobodă. Acestea sunt clipele când preotul poate găsi pe oșteni pâlcuri-pâlcuri, împrăștiați ici și colo. Atunci poate sta de vorbă cu ei. Dacă cei din jur văd că s'a alcătuit un pâlc în jurul preotului, vin și ei să asculte. Iată deci un chip de a le vorbi.

Aceste împrejurări trebuie să le caute preotul, fiindcă sunt acele în care poate vorbi mai slobod, mai prietenește, în care poate schimba vorbe cu oștenii. El poate atinge subiectele cele mai felurite, dar toate țintind spre

întărirea sufletească a luptătorilor. Povestiri din feluritele cetiri ale preotului, despre războaiele trecute, despre pășanii și vitejii, — vor fi materii care nu se poate să nu fie ascultate cu drag. De va pomeni de chipurile de ostași care au avut o trăsătură religioasă mai răsărită, iată că are prin ce-și umplea vorbiriile cu oștenii.

De acestea se găsesc multe. Dar pentru aceasta preotul trebuie să fie cetit în astfel de materii. În această privință, foarte mișcătoare sunt povestirile despre mulțămirile aduse lui Dumnezeu în urma unei biruințe. Au fost mari comandanți care nu s'au îngâmfat în ei înșiși pentru biruințele câștigate, ci au căutat, mai înainte de toate, să mulțamească lui Dumnezeu. Așa au făcut Mareșalii Hindenburg și Foch. Când lumea venea să le mulțamească pentru biruințe, ei îi spuneau că se cuvine mai întâi să mergem la biserică să ne închinăm lui Dumnezeu.

În ce-l privește pe Mareșalul Hindenburg, povestiri puternice se găsesc în cartea *Deutsche um Christus* (Nemți pentru Hristos) de *Hermann Waldenmaier* (Stuttgart, 1937). Nu mai puțin găsim și despre alți bărbați de seamă ai Germaniei.

Imprejurările de a sta de vorbă astfel preotul le poate avea în fiecare zi și de mai multe ori pe zi. Ele vor hrăni frumos sufletește pâlcul de ostași unde preotul se va afla și vor clădi o stare sufletească înălțată, pe care oștenii o vor gusta cu drag și va curăți sufletul lor. Ei vor fi prin acestea mai pregătiți pentru încercările care îi așteaptă și se vor simți mai bine în tovărășia preotului. Li se va părea că au propteaua lui Dumnezeu cu ei și-i vor purta sarcinile mai vitejește.

Dar partea cea mai de temelii vor fi Sfintele Slujbe, pe care preotul va trebui să le facă pentru oșteni. În înțelegere cu comandantul, el va trebui să le facă pe acestea mai des decât numai din săptămână în săptămână. Multe după amezi va trebui să le folosească pentru slujiri de paraclise, cu rugăciuni vii către Maica Domnului și către felurii sfinți. Slujba paraclisului fiind mai scurtă decât o întreagă liturghie, el va avea vreme să vorbească ceva mai amănunțit despre datoriile oșteanului, despre pregătirea lui sufletească.

Va trebui să vorbească mult despre *jertfă*, luând

ca pildă pe Domnul Hristos, pe mucenici și pe toți sfinții. În această privință, va avea multe de spus din viața lor. Va arăta că jertfa este fapta cea mai culminantă în viața omului, fiindcă în ea el își pune toată în-suflețirea și toată puterea ca să facă ceva pentru frații săi. În aceasta, călcăm pe urmele cele mai sfinte ale Domnului Hristos, care a spus că el *n'a venit în lume ca să-i slujească alții, ci să slujească el altora și să-și dea sufletul său rescumpărare pentru mulți* (Matei 20,28).

În această vreme de războiu, s'au scris multe cărți de folos, care ne dau aluat de gândire pentru astfel de împrejurări. Acum 2 ani, a ieșit în Franța o carte, nu mare, cu titlul „Moartea stăpâna vieții“ (*la Mort maîtresse de oie*) de Edward Montet și cuprinzând „30 de meditațiuni pentru vremea războiului“. În cele 112 pagini ale ei, dă preotului destul aluat ca să gândească la astfel de materii și să aibă ce vesti oștenilor.

Afară de acestea, preotul trebuie să se muncească a face pe toți oștenii să se spovedească și apoi să-i împărtășească, pentruca să fie curați în marea jertfă spre care pășesc. Aici poate sta de vorbă în chipul cel mai duios cu războinicii.

Slujba Sfintei Liturghii, când îi va împărtăși, va fi în-cununarea tuturor acestor clipe pline de înduioșare. Preotul va cunoaște singur, din ținuta oștenilor, că ei sunt cuprinși de măreția faptelor care se săvârșesc și va fi fericit să vadă cum firele nevăzute ale credinței leagă pe viteji și-i pregătesc în chipul cel mai înalt spre marile clipe care îi așteaptă.

Ce am spus noi aici este încă puțin din ce este de scris. Ar fi fost de dat ceva din cărțile pomenite; ar fi fost de povestit multe despre ispitele din viața petrecută în tabără. În adevăr, viața cu multe ceasuri slobode lasă gândurile omului să hoinărească și îi vin în minte nu numai gânduri bune, ci și destule rele. În unele privințe, viața este atunci mai slobodă, mai puțin supravegheată. Aflându-se în vecinătăți de gospodării, starea aceasta ispitește pe unii să râvnească spre bunul altuia. Știindu-se fără casa lui proprie, cu anevoie de urmărit, omul se ispitește a face fapte de apăsare, de silnicie, crezând că nu i

se va întâmpla nimic. Viața de oștean însă trebuie să fie o viață curată și cinstită, fără pată prin fapte de scădere sufletească. Preotul trebuie să sfătuiască față de toate ispitele, care se pot ivi înaintea omului pofticios.

În războiul trecut, în Seminariul Central dela București era spital. Ca director al școlii, eram acolo în fiecare zi. Odată aud de peste gard niște țipete. Ce era? Un rănit vindecăt, rus de neam, a sărit gardul și a furat dela o gospodărie vecină. De aici țipetele.

Vedeți, cum s'a simțit ceva în putere, l-a și cuprins ispita, după apucăturile din timp de pace de acasă. Ispitele acestea cuprind pe mulți, într'un fel sau altul.

Una, pe care nu mai avem loc s'o povestim aici, este scrisă în cartea „Cu Napoleon în Rusia“, care se găsește uneori și pela anticarii noștri.

Iată lucruri despre care încă este de scris și de pus înaintea preoților noștri.

Arhim. IULIU SCRIBAN

THEOLOGIA MILITANS

O teologie este militantă, sau nu există? Iată sensul celor două cuvinte împreunate aci.

Este în natura însăși a religiei de a *milita*, de a lupta, de a propovădui. „Și mergând, propovăduiți Evanghelia la toată lumea“, a zis Iisus Apostolilor. Dar mai mult chiar decât în porunca aceasta misionară, este în atitudinea oricărui creștin adevărat o înfățișare cenzorială, o poziție permanent protestatară. Creștinul nu poate avea pace. „N'am venit s'aduc pace, ci sabie“, a spus Mântuitorul, văzând inerția și comoditatea inimii omenești. Într'o lume a păcatului, creștinul nu poate fi decât „piatră de scandal“. Numai o slăbire a conștiinței specific creștine poate explica „uitarea“ sau „confuzia“, pe care lumea modernă o face între ceea ce fericitul Augustin a numit „Civitas Dei“ și „Civitas mundi“. „Dați Cezarului, ce este al Cezarului și lui Dumnezeu, ce este al lui Dumnezeu“, este porunca și principiul pe care se poate întemeia și ordinea divină și ordinea umană a lumii; orice imixtiune însă a uneia asupra alteia, sau confuziune a amândorora este în fond o trădare a spiritului și naturii religiei creștine. Căci nu se poate amesteca Împărăția lui Dumnezeu — „Împărăția mea nu este din lumea aceasta“ — cu istoria și destinul istoric al omenirii. Desigur că istoria merge spre împărăția lui Dumnezeu; dar aceasta nu va veni *în istorie*, care este inextricabil amestec de bine și de rău, ci preparată de istorie, ea va veni la *sfârșitul istoriei*, la sfârșitul lumii. Orice *monism*, care pune sensul și idealul vieții umane și sociale numai în lumea aceasta, este în fond un *mesianism utopic* și un preludiu la pesimism și disperare. Că este așa, martoră este *disperarea* contemporanilor. Căci ce altceva este, decât disperare, faptul aproape general și caracteristic lumii de azi, că omul renunță de bună voie la prerogativele personalității umane și le abandonează în mâna unei persoane sau a câtorva? Ce altceva, faptul că lumea se vrea biciuită, umilită?

Este azi în lume o mare sete de suferință; sufletul omenesc este pus la grea încercare.

Ci, de unde vine aceasta? Dacă privim mai bine caracterul acestei suferințe, motivele care o determină, cum și valoarea ei etică, repede ne vom da seama de caracterul ciudat, de motivele îndoelnice și de valoarea etică contestabilă și specioasă a acestei suferințe.

Intr'adevăr, lumea suferă. Suferă, cum poate de la începutul ei, încă n'a suferit. Suferă în integralitatea componenței ei. De la un cap la altul, planeta e îmbrăcată în suferință. S'ar părea că în stihiiile nevăzute ale lumii s'a produs o adâncă turburare.

Ci, de unde vine aceasta? Din *lipsa de speranță*. Iar lipsa de speranță din concepția monistă a lumii, pe care omul modern o mărturisește sub diferite forme.

Este, de altfel, un fapt evident că de patru sute de ani, omul nu face altceva decât să schimbe un monism cu altul. Schimbare care și ea este numai în aparență, fiindcă, în fond, subiacent tuturor schimbărilor de la suprafață, stă neturburat unul și același monism: *Omul*. Căci este indiferent dacă descoperind o oarecare ordine în natură, eu îmi leg destinul de puterea *instinctului* sau de cea a *rațiunii*, sau de-a amândorora la un loc. Esențial rămâne faptul că problema ultimă a sufletului omenesc — problema mântuirii, adică visiunea în eternitate a destinului uman, este așezată pe puterile exclusive ale ființei umane. Că esența lumii este *materia* sau *spiritul* — în vremea noastră problema *spirit și materie*, care de la Descartes încoace a chinuit mințile tuturor protagoniștilor științei și culturii, pare numai părăsită, nu și rezolvată — este aproape indiferent. Căci accentul în problema mântuirii nu stă pe puterile imanente ale omului, cât pe sensul transcendent al acestora. Nu pe eficiența mântuitoare a acestora, cât pe *prednicia*, care face posibilă coborîrea harului asupra omului. Omului nu-i este dat decât să *năzuiască*, să *tindă*, să *aspire*. Împlinirea mântuirii însă se face numai prin har. Oricât de dreaptă, oricât de curată ar fi viața unui om, dacă într'un singur moment din durata ei nu s'a deschis primitoare spre cer și nu a invocat coborîrea Duhului Sfânt, este ca și cum ar fi agonisit valori de preț într'o monedă lipsită de cir-

culație. Trebuie să accepte, până la urmă, un schimb de valută. Ceeace înseamnă să adere la un anumit punct de vedere, care, în cazul de față, este *credința în Dumnezeu*. Totul e chestie de orientare. Și din acest punct de vedere, lumea de acum patru sute de ani s'a orientat spre om. Inchizându-și toate ferestrele care dădeau spre cer, spre Dumnezeu, făcând, la început, din El o „forță” care, după ce a creat lumea, se odihnește undeva în univers, retras și indiferent la ce se întâmplă pe pământ, pentru ca mai apoi să-l tăgăduiască integral, omul, zis modern, s'a închis în carapacea propriilor lui forțe și captiv sie-și, se rostogolește în neant neprotejat de nici o speranță, nesprijinit de nici o credință. Legat de propriul lui *determinism*, purtat de sentimentul propriei sale efemerități, ținut ca Procust pe patul singurelor sale puteri, care, și acestea sunt disperant de limitate și nepuțincioase, omul auto-idolatrizat a căzut vertiginos spre limitele de jos ale umanității sale, stimulând instinctele și forțele telurice, redeșteptând animalitatea ce zace în adâncul ființei sale. Pentru că, dacă admitem că ipoteza originii din maimuță a omului epuizează complet și definitiv tot fondul naturii umane și, închis în legile naturale ale propriei sale ființe psiho-fisice, omul își reneagă orice destin transcendent, logic și rațional devine impulsul, care ridică animalitatea în centrul cultului său. Și dacă admitem că între om și animal nu este o deosebire de natură, ci numai una de grad, se înțelege că este o utopie a căuta destinul și natura ființei umane în afara propriei sale animalități...

Că într'adevăr, sensul culturii și civilizației europene merge, de la Renaștere încolo, înspre salvarea și cultivarea animalității, nu rămâne nici o îndoială. Luați toate curentele de gândire, în filosofie ca și în știință, în literatură ca și în morală, în științele spiritului ca și în ale naturii, și veți vedea, peste tot, *triumful omului* — al omului în plinătatea datelor lui concrete — împotriva omului creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. *Legile mistice* ale ființei umane au fost treptat-treptat anulate, legăturile sale cu transcendentul au fost rând pe rând rupte, până la completa izolare a omului de orice mister.

Iluzionist și îngust, omul modern, punând călușul în

gură oricărui mister, descoperind că lucrurile au o ordine a lor, crede că a descoperit și armele pe care să le ridice împotriva autorului lor.

Rezultatul real al acestei orientări este *sporirea animalității*, desfrâul instinctelor, războiul fratricid. Este un paradox al culturii moderne de a fi pus pe om în situația irațională de *autodistrugere*. Ceeace este încă un argument în plus despre limita și incapacitatea rațiunii umane de a se salva prin propriile sale puteri din întunerecul neștiinței și iraționalitatea voinței. Pentru că, este, credem, un fapt evident pentru orice om luminat și de bună credință, că lumea actuală merge spre autodistrugere, dacă nu vor interveni alte forțe de alt ordin, care să o salveze de la o totală nimicire. Altfel, cu izgonirea lui Dumnezeu din lume și cu zidirea unei ordini în care totul este cantitate și număr, raport și corelație, calcul și corespondență, nimic nu mai este de așteptat. Războiul celor tari împotriva celor slabi este iminent, și în curând vom avea o lume în care vor domni cele mai frumoase și puternice animale, rasa cea mai bine dotată în forțele distrugerii, *supra=omul* lui Nietzsche, Anti=christul.

Astfel că situația actuală a culturii și lumii moderne este opoziția: *Christ și Antichrist*. Nu este vorba numai de unii atei, de acei „*libres penseurs*” și nici de spiritul voltairian și ușuratic al omului fără adâncime metafizică și religioasă, ci de două poziții oficiale antagoniste, declarate în luptă și având în obiectivul lor biruința finală și definitivă: *schimbarea totală a omului, nimicirea integrală a omului creștin*.

Se vorbește, prin urmare, de un *om nou*: unul totalmente nou, croindu-și o cultură și o civilizație deslegate de orice legătură cu tradiția și istoria Europei creștine; altul reînviind tocmai tradiția și istoria, desgropând din ruinele timpurilor apuse, credința și virtuțile străbunilor, tezaurul sacru de energie și avânt ce zace sub pietre funerare. Oricum va fi acest om nou, ceea ce este caracteristic este faptul că realizarea lui se caută, fie prin religie ca în poziția ultimă, fie împotriva religiei.

Ceeace este important pentru cercul de idei care ne preocupă în momentul de față, este faptul că se pune necesitatea unei *Teologii militante*.

Problema centrală a acestei teologii va fi desigur *problema omului și a culturii*; iar, în înțeles precis, va fi problema refacerii totale a structurilor culturale și temporale formate sub climatul spiritual al dualismului și raționalismului antropocentric. Ea va pune problemele și principiile unei noi vârste creștine, ale unui nou ev creștin.

Tipul psihologic al acestei vârste va fi „*sfântul*” spre deosebire de „eroul” Renașterii¹.

Mijloacele ei vor fi: *crucea lăuntrică*, iar ca atitudine: *conștiința de sine evanghelică*, în opoziție cu conștiința de sine naturalistă.

Pentru a crea însă climatul prielnic unei lupte pentru refacerea creștină a omului, pentru a reda inimii omenești toată rezonanța sa prin fire teistă, este nevoie în prealabil de o acțiune de identificare a elementelor anticreștine din modalitățile de gândire ale omului de cultură, din procedeele acestuia de investigare a adevărului și chiar de o nouă teorie a adevărului. Vom descoperi astfel la primul pas, ceea ce vom numi *Elemente marxiste în gândirea curentă*. Marxiste mai mult prin natură și poziție, decât prin autorul de tristă celebritate care le-a împrumutat doar numele său. Căci vom găsi elemente marxiste în gândirea curentă a Europei, chiar mai înainte ca Marx să fi apărut.

Astfel, importanța pe care Marx o dădu factorului economic în explicarea fenomenelor sociale și politice, ba chiar a celor ideale și religioase, a fost presimțită înainte de Marx, iar după el și prin el a devenit o metodă de cercetare și un mod de gândire curent. Materialismul istoric este o mentalitate existentă chiar înainte de Marx; prin el însă devine nu numai o formulă politică, un standard de luptă, ci și o metodă de gândire științifică. În adevăr, când operele de artă se explică prin mediu, rasă și moment (Taine); când cultura este asemeni unei plante strâns legată de condițiile materiale în care crește (Spengler); când științele sufletului, devenind experimentale, leagă destinul omului exclusiv de aptitudinile sale fizice, biologice și psihice (Freud); când puterile omului își au originea numai în datele ființei psihologice (naturalismul);

---

1. Jacques Maritain, *Humanisme integral*, Paris, Fernand Aubier, Editions Montaigne, p. 83.

iar istoria este o înscriere a actelor voluntare a indivizilor ; când, în sfârșit, centrul vieții și universului este omul și nici o forță transcendentă nu există și nu intervine în procesul istoric al lumii, suntem în cea mai autentică mentalitate marxistă. Comunismul, ca mentalitate, este, am zice, un aspect inerent sufletului omenesc ; inerent, nu însă și esențial. Căci el apare endemic, în orice societate omenască, într'un anumit moment din evoluția sa. Și dacă totuși se poate teoretiza și idealiza ca în viziunea Statului ideal al lui Plato, în fond el nu este decât o soluție precară la o problemă, care aparține zonei de animalitate a omului. Comunismul este o încercare de satisfacere a egoismului brutal al individului în conflict cu forțele colective. Lipsa de metafizică, repudierea oricărei idei religioase ca primejdioasă ordinii sale esențiale, abandonarea cultului și vieții în seama dialecticii materiei și ruperea omului de la orice mister, pentru a ancora totuși în mitul unei înfrățiri generale a oamenilor prin conceptul unei egalități juridice, sunt semnele unei mentalități, în care ideea de om este coborâtă la valoarea sa pur animalică. Căci ceea ce este paradoxal în întreaga gândire revoluționară a secolului trecut, care a culminat în comunismul rus, este faptul că de și problema centrală era omul și fericirea lui, totuși nu omul real, concret, se avea în vedere când se imagina societatea viitoare, ci omul colectiv, omul anonim, omul desbrăcat de propria lui personalitate. Intr'adevăr, e paradoxal ca pornind de la starea de robie a insului și postulând o eliberare a lui din lanțurile unor servituți nedrepte să-i răpești până și libertatea gândului, reducându-l la o infimă parte din ființa socială. Ca și cum pentru a putea fi fericiți, trebuie să fim cu toții nenorociți ; iar pentru a putea gusta un strop de fericire, trebuie să sorbim, până la fund, paharul tuturor nenorocirilor inerente condiției noastre umane. Este ceva maniheic aici, ceva din ereziile și gnozele Orientului, cu care sufletul rus a fost din plin adăpat încă cu mult înainte de izbucnirea revoluției din Octombrie 1917. A crea însă o ordine colectivă din a cărei normală funcționare să se răsfrângă în chip automat asupra individului o undă de fericire, înseamnă a reduce pe om la proporțiile lui pur animalice și a-l pune în situația de a se încăera cu semenul lui pe bucata de fericire ce le este

aruncată de stăpâni. Plato a crezut că, dacă va suprima în statul ideal proprietatea și căsătoria, va curma izvorul oricărui egoism. Uita însă că egoismul este inerent ființei umane; că fără egoism omul ar fi inferior animalului; că egoist fiind, se adevărește a cuprinde în el structura animalică întreagă; că, totuși, animal superior fiind, dotat cu rațiune, el poate depăși condiția animalică în sensul altruismului. Că prin urmare, nu distrugând fondul de animalitate al omului, egoismul, ființa umană poate fi înălțată, ci dezvoltând sămburele de umanitate sădit în el, altruismul, omul poate fi sporit în condiția, care depășește animalitatea. Plato însă era aici, un rău psiholog. Urmașii săi aplicându-i teoria, au dovedit slăbiciunea ei, prin falimentul obținut.

Dar, elemente marxiste în gândirea curentă, găsim în unele poziții spirituale de pe care gândirea se desfășură automat. Astfel, atunci când constrânși de antinomiile gândirii noastre, sau de nepotrivirile dintre gând și realitate, recunoaștem o zonă de incertitudine în care lucrurile ne putând fi „explicate” pe calea rațiunii, rămân oarecum în suspensie, și punem aceasta pe seama imperfecțiunii științei noastre, sperând într'un viitor în care toate problemele și misterele vor fi elucidate de știință, suntem marxiști, fiindcă suntem *progresiști*. Credem adică, într'un *progres continuu* al cunoștinței și într'un *meliiorism* ascendent al ființei umane. Suntem progresiști, fiindcă suntem, în fond *pozitiviști*. Nu ne-a învățat Auguste Comte legea progresului indefinit al Umanității? Cele trei faze ale civilizației umane nu încep cu faza *teologică*, se continuă cu cea *metafizică* și culminează în cea *pozitivistă*? Dar pozitivism, înseamnă deja *materialism* deghizat sau inconștient, cel puțin ca metodă; iar fără Auguste Comte, Marx nu era posibil; poate nici Hegel, de la care porcede. Toți nu sunt de altfel, decât membrii unei aceleiași familii spirituale, ale cărei baze le-a pus filosofia modernă, începând cu Bacon, Galilei, Descartes, Hobbes și continuând cu Rousseau, Kant și întreaga cultură științistă a sec. XIX-lea.

Astfel că mentalitatea descrisă mai sus nu este în fond, decât strănepoata târzie, poate ultima, a aceluia mare curent de gândire, care a fost numit *Renăștere*.

Suntem încă pe pozițiile câștigate de Renaștere. Câștigate însă de cine? Și împotriva cui? *De om împotriva lui Dumnezeu*. Căci Renașterea asta înseamnă: *deslipirea omului de Dumnezeu* și ridicarea lui trufașe în fața Divinității, mergând spre negarea Acesteia. *Anthropocentrism* contra *theocentrism*, culminând în *atheism*.

Lumea actuală, chiar dacă nu este atee convinsă, trăește însă într'o confuzie religioasă și morală, care o apropie de animalitate mai mult decât orice poziție tranșantă.

Ca și Prometheu odinioară, omul modern i-a furat lui Dumnezeu atâtea secrete, încât, înlănțuit de propriile sale incertitudini și îndoeli, e devorat de vulturii propriului său orgoliu.

Ceeace este grav și complet lipsit de logică este poziția contradictorie a omului de azi - și poate a ireligiosului de totdeauna - care, sub cuvânt că nu vrea să fie *supersticios* - pentru el religia e o superstiție - înlătură orice forță transcendentă în explicarea lumii și crede în atotputernicia științei, fără să bage de seamă că explicația pe care i-o dă știința, la oricare din necesitățile și problemele spiritului său, se sprijină în fond pe o *credință*. O credință care se verifică în manifestările ei aparente, dar care în fond acoperă o realitate, pe care știința nici nu o poate bănuși, necum cunoaște. Fondul adevărului științific este *credința în armonia universului*, iar legile științifice, dovedite în timpul din urmă destul de probabile și aproximative - „dans ce monde il n'y a que des à peu près“, zicea Renan - nu sunt decât aproximații practice și adaptări la o ordine, care ne cuprinde și ne depășește. *Credința este inima lumii; ea este adevăratul ethos al omului, din care universul crește, așa cum crește lujerul din pământ*. Nu e vorba aici de solipsism, ci de acel adevăr simplu, că lumea are înfățișarea pe care i-o dăm noi ca o specificitate a structurii noastre morale și fizice. Vorbind despre concepțiile moderne asupra determinismului, E. Mayerson spune: „Mais croire scientifiquement établi le régime absolu de la légalité, ne serait-ce pas en outre oublier que nous y avons cru *avant* la science proprement dite, que celle-ci n'a pu être édiflée, que parce que nous y avons cru?“ (*Réel et Déterminisme dans la physique quantique*. Ed. Hermann).

Credința este condiția umanității noastre, rațiunea, cea a animalității noastre superioare. Rațiunea este în ordinea naturii, credința în cea supranaturală. Prin rațiune ne deosebim gradual de animal și năzuim dialectic spre un ideal de perfecțiune, care este înscris în însăși arhitectonica ierarhică a scării zoologice – evoluționismul cosmic este aici suveran –; prin credință depășim ordinea naturii și ancorăm în mister, în ordinea supranaturală. D-l Lucian Blaga numește aceasta „existența într-un mister”, și consideră că aceasta constituie o „mutație ontologică” a speciei „om” față de ordinea naturală.

Ceeace vrem să demonstrăm este aceasta: realitatea esențială, aceea care zace în adânc, adevărul către care năzuim cu toată ființa noastră este inaccesibil minții noastre — rațiunii. Ea este *mister*. Și ca orice mister, el nu se comunică omului decât pe două căi: una, *metafizică* și nedesăvârșită; alta, *revelația*, care este divină.

Urmează deci că *adevărul esențial* nu este de domeniul științei, ci de cel al metafizicii și religiei. Există totuși un adevăr, pe care l-am numi *secundar*, care este propriu științei: este cunoștința relativă și parțială a fenomenelor naturii. Sunt legile și principiile, desigur raționale, după care natura și lumea *durează*. Exprimat altfel, am spune că omul cunoaște o parte din cauzalitatea tempo-spațială sub care existența ne apare nouă. A cunoaște însă adevărul care ne devine accesibil numai sub forma spațiului și timpului, este deja a cunoaște „ca'n oglindă”, cum zice Sf. Ap. Pavel, și nu deplin. Este mai mult o autocunoaștere. Căci, închiși în formele apriorice ale sensibilității noastre, dacă e să-i dăm dreptate lui Kant, *numenul* ne va rămâne deapururi inaccesibil, și vom concede, până la urmă, că *agnosticismul* este poziția ultimă a cunoștinței omenești pe cale rațională. Cel mult dacă, trecând de la „rațiunea pură”, astfel eșuată, la „rațiunea practică”, vom fi nevoiți să admitem că, limitat prin natură în domeniul cunoașterii teoretice, omul își recâștigă libertatea și puterea de creație în domeniul practic. Aci rațiunea devine suverana acțiunii omenești, prin aderența pe care o are cu Binele suprem, devenindu-i normă. În acest caz însă, temele pe care rațiunea le descoperă ca înnăscute ființei omenești sunt cele ale *adevăr-*

rului revelat, ale harului și ale credinței. Cu acestea însă ne întoarcem la postularea misterului, a Divinității ca *garant* al *eficienței* și chiar al *esenței* spirituale a omului. Când Descartes afirmă că Dumnezeu există fiindcă omul există, el inaugura un procedeu și o metodă ale cărei incalculabile consecințe n'au fost îndeajuns de cercetate. Nu știm dacă Descartes făcea aici o concesie inchiiziției și timpului său afirmând aceasta – ar fi însă să-l bănuim de cea mai grosolană eroare logică, fiindcă întregul său sistem filosofic se rezimă pe această afirmație – dar în această concesie stă toată soarta culturii și salvării omului. Chinuit de problema *esenței* și a *existenței*, el descoperă în însăși faptul *îndoelii* siguranța existenței sale: „*dubito, ergo cogito; cogito, ergo sum*“. Odată sigur de existența sa, el se ridică la temeiurile acestei existențe. Astfel el descoperă că ideea fundamentală a rațiunii este ideea de Divinitate; este singura care nu poate fi dedusă din alta; ea este înăscută spiritului. Și cum ideea unei Ființe perfecte nu se poate afla într'o ființă imperfectă, nu-și are adică originea în această ființă, urmează că ea este *pecetea* pe care Ființa supremă i-a imprimat-o acesteia. De unde, concluzia că ideea de Divinitate, prezentă în rațiunea umană, probează existența lui Dumnezeu. În realitate Dumnezeu devine *un garant* al rațiunii umane și a ideilor ei *clare și distincte*.

Ceeace Descartes intuia global, Kant separă. El ajunge la postularea Divinității numai prin rațiunea practică. Este evident însă că gândirea lui Descartes a fost sărăcită, că din ideile sale numai acelea au fost luate, care mergeau pe linia generală a vremii. Tot ce venea în atingere cu probleme devenite odioase sau falacioase – cum erau cele religioase –, tot ce păstra un cât de cât aer scolastic și teologic, era abandonat și detestat. Astfel se explică faptul că din gândirea lui Descartes numai acele idei fac carieră în filosofie, care pun bazele umanismului Renașterii, pe când cele ale *misticismului* său sunt abandonate.

Astăzi însă, după 300 de ani Descartes, cunoaște o vie actualitate. Filosofia lui e reluată și adâncită. Azi se vorbește de *misticismul* lui Descartes mai mult decât de *raționalismul* său.

Amintim toate aceste lucruri pentru a ne apropia

încă odată mai mult de criza vremii noastre și de nevoia ei de îndrumare. Este un lucru evident pentru oricine e deprins să-și arunce privirea asupra formelor de viață și de cultură ale lumii actuale, că omenirea străbate o profundă criză. O criză care e totală și definitivă, pentru că e de fapt o *prăbușire spirituală* în primul rând și o renaștere.

Oricare ar fi aprehensiunile noastre, o lume nouă se naște sub ochii noștri și noi asistăm la actul ei de botez. N'au lipsit de la înlăptuirea acestui act nici profețiile, nici ereziile, nici semnele, nici minunile. Astfel sunt cunoscute tuturor profețiile unor spirite puternice asupra culturii și civilizației europene, ca cele ale lui Oswald Spengler, Kayserling, H. Massis, Berdiaeff, Tagore, ș. a.

Dacă este prezentă conștiința unei civilizații și culturii în declin, nu este mai puțin acută conștiința unui *om nou*. Problema unui om nou s'a desbătut cu atâta pasiune în literatură și filosofia europeană, că s'ar putea spune că aceasta a fost problema centrală a culturii post-belice. Războiul n'a fost numai moartea unor moravuri și sisteme politice și economice pe alocuri, ci și moartea unui anumit om. Războiul trecut a fost în fond eliberarea omului dintr'o anumită rețea de servituți pentru așezarea lui într'o nouă formă de libertate. Și cum oridecâte ori s'a găsit în lume o formă nouă de libertate, de atâtea ori *omul a renăscut*, este firesc ca și de data asta să se nască un om nou. Căci problema libertății este centrul destinului uman. Nici nu s'ar putea vorbi, de altfel, de un destin omenesc, fără problema libertății funciare a omului. *Omul este liber, sau nu e om*, iată adevărata natură a ființei umane. Ce a făcut omul - în istorie - cu libertatea sa? Cum a înțeles-o și cum a trăit-o? Cât a realizat în existența sa din ceea ce prin esență i-a fost dat? Aceasta este o altă problemă. Filosofia culturii nu are alt obiect decât acela de a stabili formele și gradele de realizare ale naturii libere a omului în formele vieții culturale. Ceea ce este însă esențial în problema omului este că *este de esența omului să fie liber*. Și oridecâte ori - în procesul istoric de ascensiune a omului spre libertatea deplină, spre acea libertate pe care o va resimți în clipa reîntoarcerii sale în marea libertate care este Dumnezeu - oridecâte ori -

zic – în procesul acesta de ascensiune spre forma desăvârșită a libertății se câștigă o nouă treaptă și o nouă formă de libertate – se naște cu alte cuvinte un nou sentiment de libertate, și încă, cu alți termeni, omul își găsește o nouă perspectivă de trăire a libertății sale, de realizare liberă în limitele naturii și destinului său – de atâtea ori – faptul este exact istoricește – se naște un om nou, se întâmplă o *renaștere*.

Dacă orice renaștere a omului înseamnă și un *nou humanism*, adică un cult al omului esențial, o potențare a puterilor de desăvârșire a omului, este o chestiune care merită a fi cercetată. Căci și aici, ca în orice problemă de orientare asupra esenței, eroarea este la un pas și adesea calea, care duce la adevăr, ocolită.

Asupra acestei chestiuni, filosoful J. Maritain, în lucrarea sa *Humanisme intégral*, arată în ce a constatat humanismul renașterii, odată cu ruperea culturii și civilizației occidentale de valorile și temeiurile culturii creștine ale Evului mediu.

Problema, care se pune, este aceea a unei acțiuni, pe care am numit-o *theologia militans*, înțelegând prin aceasta lupta pe care atât Biserica și oamenii săi, cât și creștinii laici trebuie s'o dea pentru reîncreștinarea lumii. Adevărul de la care trebuie pornit este următorul: experiența creștină a primelor 16 veacuri a dat lumii anumite valori pe care s'a întemeiat ordinea politică și socială a Europei. Peste această ordine s'a așezat ordinea ultimelor trei veacuri. Indiferent dacă această ordine s'a întemeiat ca o reacțiune împotriva ordinii creștine, sau ca simplă folosire a unor idei fundamentale laice amestecate cu puteri și reprezentări creștine, adevărul este că ceea ce s'a luat din creștinism a fost prea puțin și a fost deformat și trădat.

Doctrina creștină trebuie să fie reluată. Lumea trebuie gândită din nou din punct de vedere creștin. Ea va da lumii din nou o sevă regeneratoare.

Pentru aceasta, teologia trebuie să învețe din nou pe oameni ideile fundamentale ale vieții. Creștinismul este din nou chemat să refacă tabla de valori a umanității și să arate oamenilor cât de mărunte și neputincioase sunt adevărurile „naturale” și „raționale”, pe care de atâtea secole încearcă mintea omenească să le fundeze.

Imi imaginez că așa trebuie să fi fost lumea la sfârșitul erei antice, când creștinismul fu menit să redea lumii, obosite de povara unei milenare speculații, criteriul adevărului și îndreptarul vieții. Aceeași confuzie totală a valorilor, aceeași incertitudine a adevărului, aceeași infinită textură de păreri și sisteme contradictorii, aceeași exasperare în fața unei vieți fără orizont, același sentiment fundamental că răul este așa de adânc, că lumea este așa de iremediabil pervertită și decăzută, încât nimic nu o mai poate salva, decât un mare pârjol. O conștiință bolnavă a sfârșitului, un tragic sentiment al inutilului și zădărniceii, un surâs amar și sceptic dădea învechitei lumi aerul unei epave și duhoarea unui putregaiu. Când frunți încoronate nu mai găseau spectacol demn de admirat decât incendiul Cetății, când mulțimile nu mai puteau fi săturate decât cu „panem et circenses”, iar în forul roman își găsiră azil toate zeitățile popoarelor învinse, este evident că nimic nu mai rămăsese din ceea ce odinioară făcuse faima și tăria poporului roman. Intr’o lume sclavă tuturor patimilor și pradă instinctelor celor mai josnice, tot ceea ce făcuse mândria Romei - *libertatea de spirit și iubirea de patrie* - acel „civis romanus sum” devenise fără înțeles și fără dinamism. Când ideile fundamentale, pe care s’a înălțat întreaga forță morală a unui popor, s’au golit de dinamismul lor lăuntric, acel popor este mort și nimic nu-l mai ține în viață decât formele exterioare ale vieții, care, și acelea, nu așteaptă decât tăvălugul năpraznic al unei alte forțe, care să prefacă în cenușă vestigiile unei vieți altădată prestigioasă și puternică. Numai așa se poate înțelege cum putură să dispară - aproape fără urmă - o splendidă cultură și civilizație, în fața unei forțe infinit inferioare, dacă e să ne gândim la armele cu care luptau fiecare. Și totuși, ce spectacol măreț, demn, parcă, de a fi atribuit unei persoane cu adevărat divine. Atât de puțin explicabilă pare biruința - post mortem - a unui singur Om, împotriva întregii lumi.

„Indrăsniți, Eu am biruit lumea”.

ȘTEFAN CÂRSTOIU

UN CATALOG VECHI DE MANUSCRISE ȘI CĂRȚI AL BIBLIOTECII MÂNĂSTIRII NEAMȚULUI ¹

În vara anului 1935 am avut puțința, prin bunăvoința Înalt Prea Sfințitului Nicodim, pe atunci Mitropolit al Moldovei și Sucevei, și a Prea Sfințitului Valerian Moglan, pe atunci Stareț al sfintelor Mânăstiri Neamțul și Secul, să cercetez manuscrisele pe care Biblioteca Sfintei Mânăstiri Neamțu le mai păstrează. Am făcut descoperiri surprinzătoare nu numai pentru literatura noastră românească, dar chiar pentru literatura ortodoxă în genere. Intențio-

---

1. D. Iosif E. Naghiu, în revista *Mitropolia Moldovei*, pe Februarie-Martie 1941, nr. 2 — 3, pp. 67 — 83, publică un articol : „*Biblioteca Mânăstirii Neamțu*”. La pagina 68 scrie : „*Nu știm ce era în bibliotecă pe vremea starețului Paisie Velicovschi. Bănuim că au fost opere importante*”. Afirmație întru totul nepotrivită, deoarece nu numai că „bănuim”, dar știm cu precizie ce anume lucrări erau în acea vreme. Rostul articolului de mai sus are tocmai scopul de a arăta valoarea acestei biblioteci pe timpul fericitului Paisie. D-l Naghiu, de și spune că a cercetat biblioteca, de și a făcut un catalog al manuscriselor aflătoare azi la Neamțu, totuși afirmă că nu putem ști. De unde provine afirmația ? Să-mi fie îngăduit de a o spune : din superficialitatea cercetării și a studiului. Domnia Sa n'a luat manuscris cu manuscris, nu s'a uitat în fiecare, n'a fost atras de munca migăloasă de caligrafi încercați ai manuscriselor de la Neamțu. Dacă ar fi deschis numai manuscrisele, ar fi văzut că chiar în inventarul — cu totul neștiințific — publicat de Domnia Sa, sub nr. 117 este un manuscris intitulat, greșit de altfel, — greșeli de transcriere se întâlnesc des în acest pseudo-catalog — „*Condici pentru cărțile moldovenești și grecești*” (titlul exact al manuscrisului să se vadă mai jos). În acest manuscris este notat deci tot tezaurul bibliotecii Mânăstirii Neamțu pentru vremea când D-l Naghiu numai bănuiește că au fost opere importante. Dacă D-Sa ar fi avut curiozitatea unui autentic și pasionat cercetător al trecutului, atunci poate că toate paginile de față nu s'ar mai fi publicat, publicând D-Sa manuscrisul și făcând prin asta un serviciu cu mult mai mare istoriei literaturii teologice ortodoxe românești de cât paginile date la iveală de D-Sa. Pe lângă aceasta, întreg articolul publicat în „*Mitropolia Moldovei*” este clădit pe munca altora. Întâiu pe munca râvnitorului bibliotecar Ieromonahul Mitrofan Rudow, al cărui inventar D-l Naghiu l-a copiat, ba cu greșeli de transcriere, fără să o mărturisească, și apoi pe munca fericitului întru pomenire Episcopul Melchisedec, al cărui studiu asupra cărților „*sârbești și rusești*” îl reproduce prescurtându-l, fără să se întrebe dacă mai sânt acele opere notate de Melchisedec la Neamțu sau dacă, nu cumva, s'au mai adăugat altele în urmă. Dar probabil că pentru D-l Naghiu această preocupare este cu totul secundară. Cu asemenea cercetări deci nu numai că nu aducem contribuții scrisului teologic, dar îl și vătămăm. În sfârșit ceea ce mi se pare semnificativ este faptul că D-l Naghiu nu cunoaște că Î. P. S. Patriarh Nicodim a hotărât, pe când era

nam să le fac cunoscute teologilor români și pe unele și pe altele, dar vitregia vremurilor m'a împiedecat, cu toată dorința mea de a pune în valoare o mică parte din trecutul nostru teologic românesc atât de frumos, dar tot atât de ignorat.

Rândurile de față au scopul de a publica o parte din materialul adunat atuncea.

* * *

Printre manuscrisele românești ale Bibliotecii Sfintei Mănăstiri Neamțu — și aici mi se va îngădui să afirm că se mai păstrează încă numai grijii cărturărești a actualului Patriarh al Țării, care, încă de pe când era stareț al sfintei mănăstiri paisiene, a înțeles că o mănăstire și în general Biserica nu este viabilă decât în măsura în care este culturală — printre manuscrisele românești deci ale Bibliotecii — multe din ele necunoscute și pe care de-mi va sta întru ajutor mila Celui de sus voiu face mențiune de ele în volumul al doilea din: *Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică*, și în *Catalogul de manuscrise al Bibliotecii Mănăstirii Neamțului*, la care tocmai lucrez, am descoperit și un manuscris, inventariat sub nr. 110, ce cuprinde un catalog de manuscrisele și cărțile românești și grecești, pe care le avea Biblioteca Mănăstirii Neamțului.

Pentru teologia românească importanța lui este capitală.

1. Ne dă la iveală numele a multor traducători și copiiști necunoscuți ai mișcării paisiene.

2. Ne face cunoscută o sumă de opere patristice traduse în românește, de existența cărora nu știm decât prin mărturia acestui catalog.

3. Îmbogățește cu încă un dosar puternica și rodnică mișcare paisiană.

* * *

Nu avem nicio însemnare pe el din care să putem preciza timpul, și autorul catalogului.

Despre timp se poate afirma totuși, pe temeiul datei de tipărire a cărților menționate în acest manuscris, că s'a scris între anii 1800 și 1825. Autorul trebuie să fie un discipol al lui Paisie, un discipol cult, cu cunoștințe de greacă și latină, cu spirit științific

---

stareț al Neamțului, aranjarea și conservarea cu sfințenie a bibliotecii, așa că dacă astăzi D-Sa constată că „biblioteca de la Mănăstirea Neamțu este un adevărat tezaur“, apoi aceasta se datorește exclusiv inițiativei Î. P. S. Patriarh. Altfel, manuscrisele și cărțile de valoare ar fi apucat calea atât de mult bătătorită de manuscrisele și cărțile noastre vechi ale anticărilor evreești.

și metodic, dovadă grija pe care a avut-o la întocmirea catalogului de a da toate referințele unei bune bibliografii, în sensul modern al cuvântului, adică de a nota: autorul, titlul, numărul paginilor, formatul, traducătorul, copistul. Pot afirma cu toată siguranța că nu știa slavonește, deoarece nu înglobează în catalogul său sutele de manuscrise slavone, pe care le mai păstrează și acum biblioteca Mănăstirii Neamțului. Probabil că autorul catalogului făcea parte din ceata ucenicilor starețului Paisie, cunoscători ai limbii grecești.

Catalogul este un volum legat în piele, cu clapă. Legătura este stricată la cotor. Dimensiuni: Tartașii $20,4 \times 14,8$; corpul manuscrisului $19,8 \times 13,8$. Are 114 foi; numerotația este pusă de mine; foile $1^v - 42^r$ cuprind catalogul manuscriselor românești și grecești; foile $42^v - 114$, albe; din acestea f. 42^v și f. 43^r au liniatură pentru cărți grecești, iar pe foaia 44^r se află următoarea însemnare, scrisă de o altă mână decât autorul catalogului.

„Ceeace s'au cheltuit pentru viibliothică :

5. — Cărți Minunile Maicei Domnului

5. — *Idem* Acaftistiere

5. — *Idem* Invățături creștinești“.

Ca la orice catalog și autorul catalogului de care ne ocupăm încadrează cărțile ce notează într'o liniatură adecvată scopului său. Pentru ușurința tehnică tipografică nu voiu da, publicând manuscrisul, liniatura, ci mă voiu mărgini să o notez în această introducere.

Pentru cărțile românești are următoarea liniatură :

Câte sânt	a			
	Numele cărții	În câte iaste coala	Câte frunze	Numele dascalului sau a[l] preascritoriului

sau următoarea numai pe f. 1^v

	a			
	Numele cărții	In câte iaste coala	Câte frunze	Numele dascalului sau a[l] preascritoriului

În prima coloană orizontală notează totdeauna litera alfabetului sub care însumează cărțile ce cad sub această categorie.

În coloanele verticale notează :

În prima coloană: câte exemplare de același fel posedă Biblioteca. Titulatura coloanei nu este uniformă: uneori nu notează (f. 1^v, 2^r, 21^v, 22^r, 23^r, 23^v, 24^r, 25^v, 26^r, 26^v, 27^r, 27^v, 28^r), alteori pe lângă titulatura de mai sus „câte sânt“ (f. 3^v) are: „câte de un fealiu“ (f. 4^r, 9^r, 13^v, 15^v), „câte cărți sânt de un feal“ (f. 5^v), „câte's de un fealiu“ (f. 7^v), „câte cărți de un f[fealiu]“ (f. 8^r), „câte sânt de un fealiu“ (f. 8^v), „câte cărți de un fealiu“ (f. 11^r, 12^v, 14^r, 17^v, 18^r, 19^v, 20^r), și „câte cărți de un feal“ (f. 16^r).

În coloana a doua: numele autorului și titlul cărții, sau numai numele autorului, sau numai titlul cărții sau un titlu ales de autorul catalogului pentru miscelanee. Pe lângă titulatura de mai sus: „numele cărții“ (f. 1^v, 2^r, 3^v, 4^r, 5^v, 7^v, 8^r) are și „numele cărților“ (f. 8^v, 9^r, 11^r, 12^v, 13^v, 14^r, 15^v, 16^r, 17^v, 18^r, 19^v, 20^r, 23^v, 26^v, 27^r, 27^v, 28^r), sau nicio titulatură (f. 21^v, 22^r, 23^r, 24^r, 25^v, 26^r).

În coloana a treia: formatul cărții. Și aici titulatura nu este aceeași: „în câte ieaste coala“ (f. 1^v, 4^r, 5^v, 7^v, 8^r, 8^v, 11^r, 13^v, 14^r, 15^v, 16^r, 17^v, 18^r, 19^v, 20^r); „în câte e coala“ (f. 2^r, 3^v, 12^v); „în câte coala“ (f. 9^r, 26^v), sau nu are de loc titulatură (f. 21^v, 22^r, 23^r, 23^v, 24^r, 25^v, 26^r, 27^r, 27^v, 28^r).

În coloana a patra: numărul foilor fiecărei cărți. Titulatura coloanei este următoarea: „Câte frunze“ (f. 1^v, 2^r, 3^v), sau: „numărul frunzelor“ (f. 4^r, 5^v, 7^v, 8^r, 8^v, 9^r, 11^r, 12^v, 13^v, 14^r, 15^v, 16^r, 17^v, 18^r, 19^v, 20^r, 26^v) sau nicio titulatură (f. 21^v, 22^r, 23^r, 23^v, 24^r, 25^v, 26^r, 27^r, 27^v, 28^r).

În coloana a cincia: Numele traducătorului sau al copistului sau cu termenii autorului catalogului: „Numele dascalului sau al preascritoriului“. Și pentru această coloană titulatura este diferită. Pe lângă cea notată (f. 1^v, 2^r), mai avem: „numele dascalului sau a[l] preascritoriului“ (f. 3^v, 4^r, 5^v, 7^v, 8^r), „numele tălmăcitoriului sau a[l] preascritoriului“ (f. 9^r, 11^r, 15^v, 19^v, 20^r), „numele tălmăcitoriului sau a[l] preascritoriului“ (f. 13^v, 14^r), „numele tălmăcitoriului sau a[l] scriitoriului“ (f. 12^v, 17^v, 18^r), „numele preascritoriului sau a[l] tălmăcitoriului“ (f. 16^r), sau nu are nicio titulatură (f. 21^v, 22^v, 23^r, 23^v, 24^r, 25^v, 26^r, 26^v, 27^r, 27^v, 28^r). Din aceste diferite titulaturi pentru indicarea aceluiaș lucru, se poate vedea și sensul pe care îl are cuvântul „dascal“ în terminologia bisericească la sfârșitul secolului XVIII și începutul celui de al XIX, adică de traducător. Tot aici vreau să dau și sensul altui cuvânt, întâlnit în manuscrisul pe care îl public: cu-

vântul *izvod* înseamnă *traducerea inițială*, așa cum a ieșit din mâna dascalului adică a traducătorului.

Pentru cărțile grecești avem altă liniatură:

Câte cărți	A			
	Numele cărților; moldovenește	În câte coala	Grecește	Greco-Latino

În prima coloană orizontală autorul notează, ca și la cărțile românești, litera alfabetică.

În coloanele verticale notează:

În prima coloană: câte cărți de același fel se află în Bibliotecă. Foaia 41^v și 42^r nu are titulatură în această coloană.

În coloana a doua: numele autorului și titlul cărții, sau numai titlul cărții, sau numai autorul. În această coloană titulatura nu este uniformă. Numai pe foaia 31^v este titulatura dată mai sus: „*numele cărților; moldovenește*“, adică dă titlul cărților fie în traducere românească, fie transcrie titlul grecesc cu litere românești. Pe celelalte foi, afară de f. 39^v, 40^r, 42^r, care nu au nici o titulatură, se găsește următoarea: „*numele cărților* (f. 32^r, 32^v, 33^r, 34^r, 34^v, 35^v, 36^r, 36^v, 37^r, 37^v, 38^r, 38^v, 39^r, 40^v, 41^r, 41^v).

În coloana a treia: formatul cărții. Titulatura are următoarele forme: „*în câte coala*“ (f. 31^v, 32^v, 33^r, 34^v, 35^v, 36^r, 36^v, 40^r), „*în câte-i coala*“ (f. 32^r, 34^r, 37^r, 37^v, 38^r, 38^v, 39^r, 39^v, 40^v, 41^r), nici o titulatură (f. 41^v, 42^r).

În coloana a patra, prin cifra 1 pusă în dreptul lucrării arată că întreg textul cărții este în limba greacă. Peste tot este aceeași titulatură „*grecește*“, afară de f. 41^v și 42^r, care nu au titulatură.

În coloana a cincia, prin cifra 1 pusă în dreptul cărții arată că lucrarea este cu text paralel: grec și latin. Avem aceeași titulatură: „*greco-latino*“ peste tot, afară de f. 41^v și 42^r, care nu au titulatură.

Textul este scris în chirilică, frumos și citeț, cu aceeași cerneală, de aceeași mână, afară de câteva locuri unde intervine o altă mână; voi nota aceste locuri. Cifrele sânt scrise cu arabe; totuși întâlnim și chirilice; de acestea voi face mențiune.

În privința transcrierilor chirilicelor și a prescurtărilor voi

respecta aceleași norme ca cele fixate în lucrarea: *Bibliografia traducerilor în românește din literatura patristică* vol. I, fasc. I, București 1937, p. 7.

În sfârșit, țin să mulțumesc și părintelui arhimandrit Melchisedec Dimitriu, care, în calitatea sa de stareț al Mănăstirii Neamțu, mi-a dat un nelimitat concurs spre a putea cerceta acest manuscris.

Semne întrebuințate :

////// ilizibil

[ ] text întregit de editor.

C O N D I C A

pentru cărțile moldovenești întâiu și pentru ceale grecești,
câte să află la viv[1]iothica sfintei Mănăstirii Neamțului. ¹

f. 1r albă.

CĂRȚI MOLDOVENEȘTI.

f. 1v

¶

1	Apocalipsis tâlcuit. Izvod.	2	148 ²	Un Stancu oarecarele.	
1	Descoperire pentru venirea lui Antihrist. Izvod.	4	184	Nu să știe.	
1	Antonie Marele, 170 capete.	4		Ieromonah Macarie.	
1	Apostol de Beligrad.	2	189		
1	Arătare de Scripturile lui Ioan Gură de Aur.	4		Isaac Dascăl.	
2	A sfântului Antonie cel Mare.	4			
1	Pentru Antihrist.	4		Iereu Theodor.	
3	Adunături și vieți.	2		Multe condeae.	
25	Adunături fealiu de fealiu, vieți, cuprinzând și pen- tru luarea aminte.	4		Multe fealiur[i]de condeae.	
6	Aseamenea adunături feal de fealiu.	8		Multe condeae.	
3	Alfavite.	8	253	Tipărite în Iași.	
1	Alexandria.	4			
1	Aprilie luna. Izvod.	2	255	Ierodiacon Ștefan Dascal.	f. 2r
1	Aprilie prescrisă.	2	274	De Ieroshimonah Vasile Huș[an].	

1. Titlul este scris pe o hârtie, aplicată pe tartașul din față al volumului.

2. 148 cu chirilice

1	Avgust luna. Izvod.	2		Ierodiacon Stefan Dascal.
1	Arătare a hotarălor a sfântului Vasilie Mare.	4		Stefan Dascal.
1	Apocalipsis tâlcuit scris.	2		Veniamin Ieromonah.
1	Apologhia.	8	32	În Iași tipărite.
3	Azbucoavne.	8	47	In Iași tipărite.
1	Acathistul Adormirii și alte adunături și vieți.	4	56	Monah Chesarie.
1	Antonie cu Isihie.	4		Stefan Dascal.
1	A fericitului Avgustin 3 cărți.	2	174	Dosithei Calmoțchii.

f. 2v și f. 3r albe.

f. 3v

Б

4	Biblia întregi de București	2	932	S'au tipărit la București.
1	Biblie de București s'au îmbucătățit în doao părți, din carea o parte merge din început până la [.....], iar ceaialaltă până în sfârșit.			
3	Biblia de aceaste noao din Blaj, dela care s'au luat Testamentul Nou și s'au legat deosebite.			
1	Bogorodicina.	4		Simeon, carele s'au tăiat de Turci.
3	Bogosloviia sfântului Athanasie cel Mare.	4		Tipărit.
1	Aseamenea preascrisă.	4		
f. 4r	1 Vasilie cel Mare pentru năravurile oamenilor.	2		Ieromonah Macarie.
1	Vasilie cel Mare, 30 ¹ de cuvinte]. Izvod.	2		Ieromonah Macarie.
1	Varsanufie Marele.	2		Isaac Dascalul l'au scos și s'au îndreptat de Ilarion.
1	Varsanufie prescris.	2		M: Grigorie scriitoriu.
1	Varsanufie prescris.	2	331	De Gherontie cel Mic.
1	Viița sfântului Nifon patriarhu[l] Țari[gradului].	4		Ruvim [E]clisiarh.
1	Viița sfântului Vasilie cel Nou și vămile.	4	156	Monah Ioannichie.
1	Vasilie Marele cuv[ânt] către Amfilohie.	4		Izvod ci nu săștie dascalul.
1	A aceluiaș aseamenea.	4	35	Monah Chesarie.
1	A sfântului Vasilie cel Mare 30 cuv[inte].	4	135	Stefan Dascal.

1	Aseamenea.	4		
1	A acestuiaș, cuvinte alese. Izvod.	4		Părintele nostru Paisie stareț.
			f. 4v și f. 5r albe.	
			I	f. 5v
1	Grigorie Bogoslov; 2 ¹ cu- vinte. Izvod.	2		Ilarion Dascal talm[ăci- toriu].
1	Grammatecă românească.	2		Facerea lui Ieromonah Macarie Dascal.
2	Grigorie Sinaitul.	4		Macarie Ieromonah.
1	Grammatecă romănea[scă].	8	217	In Sibiiu tipăr[ită].
1	Grammatecă theologhiciască.	4	36	Tipăr[ită] în Iași.
2	Gheografii.	4	114	Tipărit[e] în Iași.
1	Grigorie Sinaitul. Izvod. Viița.	4	59	Ierodiacon Stefan.
1	Grigorie Sinaitul. Izvod.	4	120	Chesarie Monah.
1	Grigorie Sinaitul.	4	126	

f. 6r liniată, cu titulatura căsuțelor, rezervată pentru litera I
f. 6v și 7r albe.

				A	f. 7v
1	Duminecescul drum.	2	275	Isaac Dascal talmă[citoriu].	
1	Duminecescul drum, a doa parte. Izvoade.	2	336	Tot de Isaac la leat 1798.	
1	Duminecescul drum, I ² carte prescrisă	2	358	Ieroshimonah Ioan scrii- to[riu].	
1	[A]șij[derea], a 2 ³ carte.	2	322	Pafnutie și Gherontie cel Mic scriitorii.	
12	Dorothei.	2	70	Tipărite în Râmnic.	
1	Dorothei scris.	4		Grigorie Dăscălașul.	
1	Dorothei scris.	4	316	Vechiu.	
1	Diadoh cu Isihie la un loc.	4			
4	Diadoh.	4			
1	Dorothei scris.	8	247		
1	Dorothei, Tâlcuire la Gri- gori Bogoslov.	4		Grigorie Dăscălaș.	

-
1. 2 cu chirilice
2. 1 cu chirilice
3. 2 cu chirilice

f. 8r	1	Dechemvrie luna.	2		Ștefan Dascal.
	1	Dechemvrie 15 zile.	2		Simeon ce l'au tăiat Turcii.
	1	[A]șij[derea], dela 15 până în sfârșit.	2	367	peste tot. Tot acelaș.
	1	Divanul lumii.	2	150	Eustathie Pop[o]vici.
	1	Divanul lumii.	2	138	Tipărit în Iași pe 2 limbi: grece[ște] și moldov[e- nește].
i. 8v				€	
	1	Exaimerón o bucată. 5 vo- roave. Izvod.	2		Dascal Ilarion.
	1	Exaimerón și pentru rai bu- cata den urmă.	4		Tot Ilarion.
	1	Ervan. Izvod.	4		Isaac Dascalul.
	1	Efrem Sirul. Izvod.	2		Isaac Dascal.
	1	Efrem Sirul.	2		Ieroshimonah Gheorghie.
	1	Efrem Sirul. Vechiu. Nu tot.	2	427	
	1	O parte din Efrem.	4	244	
	1	Exaimerón și de raiu.	4		Ieroshimonah Gheorghie. și altul.
	1	Efrem Sirul pentru ocărîrea de s:ne. Izvod.	4	76	Ierodiacon Stefan.
	4	Aseamenea.	4		
	1	Ervan cu Grighentie.	4	191	Monah Dorothei.
	1	Efrem Sir[ul]. O parte.	2	155	Irinarh și Climent Duhov- nici și Isaac.
	1	Efrem Sirul o parte.	2	113	Ieroshimonah Gheorghie.
	1	Exaimerón.	4		Nestor Eclisiarh.
f. 9r	1	Everghetinos. 1 carte.	2		
	1	[A]șij[derea], a 2 carte.	2	228	Aceaste patru cărți le-au tălmăcit părintele Climent
	1	Asemenea, 3 carte.	2		Duhovnic și aceaste-s iz- voadele.
	1	Tot Everghetinos, 4 carte.	2	255	

f. 9v și 10r albe.

f. 10v liniată; albă cu liniatură
și indicație pentru litera 3.

H Y

f. 11r	1	Trimiterile purtătorului de Dumnezeu Ignatie. Izvod.	4		
	1	Isaia Pustnic.	4	179	Evstathie oarecarele.
	2	Isihie.	4		

1	Isihie cu Filothei Sinaitul.	8		
1	Istoriia soborului al .8.	4		Bună slovă, ci nu știu a cui iaste.
1	Isaia, Cartea 2. Izvod.	4		Isaac Dascalul.
2	Ilie Mineiat.	2	267	Tipărit in București.
1	Isaia Pusnic, în care și viița sfântului Andrei cel nebun pentru Hristos.	4	185	Slovă bună, ci nu să știe a cui.
1	Isaia Pustnic. Cartea întâi.	4	242	Porfirie Shimnicul.

f. 11v și 12r albe.

f. 12v

1	Fisichi a lui Nichifor Vlemidul.	2	536	Ieromonah Macarie.
1	Filothei Sinait[ul]. Izvod.	4	25	Gherontie Dascal.
4	Aseamenea.	4		Multe condeae.
1	Aseamenea.	8	40	
1	Fevruarie luna. Izvod.	2		Ierodiacon Stefan.
1	Fevruarie. Prescrisă.	2	176	Gherontie cel Mic.
1	Filosofia lucrătorea, Partea 1.	8	88	Tipărită în Sibiu.
1	Filosofia a doua parte	8	104	Tot in Sibiu.
1	Filothei, Isihie, Zosima și alte adunătur[i].	4		Chesarie și al[ii].

f. 13r albă cu liniatură și titlatură pentru căsuțe.

I

f. 13v

1	Ioann Gură de Aur, Tâlcuire la Matthei Evanghelist[ul]. Izvod.	2		Isaac Dascal au talmăcit la an 1795.
1	Isaac Sirul. Izvod vechi.	2	270	Ieromonah Macarie.
1	Isaac, 22 ¹ cuvinte.	2	81	Ieromonah Macarie.
1	Ioan Carpafiul. Izvod.	4	36	Ieroshimonah Irinarh.
1	Ioann Scărariul. Izvod.	2		Pafnutie Dascal.
1	Isidor Pilusiotul. Izvod.	2		Ierodiacon Iosif.
1	Isidor Pilusiotul.	2	202	Monah Theofan.
8	Ioan Scărariul, 4 ² cuv[inte] pentru ascultare.	4		Multe condeae.
1	Aseamenea.	8		

1. 22 cu chirilice

2. 4 cu chirilice

	1	Istoriia Ierusalimului.	4	91	Ieroshimonah Vasile Huș[an].
	1	Iosif Vrienie. Tom 2. ¹	2	1001	Ieromonah Macarie.
	1	Ioan Scărariul, Cuvinte 4. ²	4	56	
	1	Iustin Filosoful.	2		Isaac Dascal tâlmă[ci- toriu].
f. 14r	1	Ioann Gură de Aur. Tom 2. ³	2		Au tâlmăcit-o Ierodiacon Iosif.
	1	A acestuiaș tâlc[uire] la Psalm 140. ⁴	4		Isaac Dascalul.
	1	Iosif Indian.	4		Foarte veache slovă.
	1	Isaac Sirul. Izvod.	2		Gherontie Dascalul.
	1	Isaac Sirul.	4		Părintele Silvestru Du- hovnic.
	1	Istorie veache. Tomul întâi.	8	218	Tipărită în Buda.
	1	Isa			
					f. 14v și 15r albe.
f. 15v					K
	1	Chirill Ierusalimleanul. Izvod.	2	272	Isaac Dascal tâlm[ăcitor].
	1	Callist. Cartea 1. ⁵ Izvod.	4		Ilarion Dascal.
	1	Callist Catafigheotul. Izvod.	4		Gherontie Dascal.
	1	Crinii țarinii.	4	71	Porfirie Shimnicul.
	1	Chiprian, Tâlcuire la Cân- tarea Cânt[ărilor]. Izvod.	4		Isaac Dascalul.
	1	Casian Râmlean[ul]. Pentru dreapta socoteală. Izvod.	4	27	Stefan Ierodiacon Dascal.
	1	Chiprian, Tâlcuire la Cân- tarea Cântări[lor].	2		Ieromonah Veniamin.
	1	Aseamenea.	4		
	2	Chiriadromion.	2	248	Tipărite în București.
	6 ⁶	Casian Râmleanul, Pentru ceale 8 gânduri.	4		Multe condeae.
	2	A acestuiaș, Pentru dreapta socoteală.	4		

-
1. 2 cu chirilice
  2. 4 cu chirilice
  3. 2 cu chirilice
  4. 140 cu chirilice
  5. 1 cu chirilice
  6. A fost 8 și s'a scris peste el 6

1	Carte cu vieți din luna lui Ianuarie și minunile Preceștii	4		
1	Crinii țarinii.	4	79	Monah Ioannichie.
1	Carte cu patru cuvinte la tundera. Izvod.	4		Isaac Dascal.
1	Aseamenea prescrișă.	4		Gherasim Diaconul,
1	Carte, o parte pentru ascultare și Isihie cu Filothei.	4		Avdie Tânărul. f. 16r
1	Carte cu 5 [cuvinte] la praznice.	4		
1	Callist.	4		Veniamin ieromonahul.
1	Aseamenea.	4		
2	Catafigheot.	4		
1	Cuvinte vro 8 în săptăm[âna] patimilor.	2		
1	Carte cu cuvinte la praznice preste tot anul.	2	604	Isaac Dascalul.
1	Carte cu vieți.	2		Părintele Timothei Duhovnic.
1	Carte pentru ascultare.	4	323	
1	Aseamenea. Izvodul.	4		Ștefan Dascalul.
1	Chiril Ierusalimlean.	2	214	Monah Theofan.
1	Cartea pentru ascultare, O parte.	4		Multe condeae.
1	Carte de ascultare.	4	260	Ieroshimonah Gheorghie Duhovnic.
1	Carte de ascultare.	4	306	
//	Cartea cu cuvinte la praznice.	2		Ieroshimonah Gheorghie.
				f. 16v și 17r albe.
				Λ
				f. 17v
1	Loghichi sau filosofia lui Nichifor Vlemidul. Izvod.	2	445	Ieromonah Macarie au talmăcit.
5	Cărți adunări pentru luarea aminte ce să numesc luoări aminte.	4		Multe condeae.
1	Limonariu.	4		Ioannichie Monah.
1	Limonariu.	4	225	Un Gheorghie frate de obște.
1	O parte din Limonar.	4		
1	Litopesiți[i] țării, o parte.	4		Slovă veache.

	3	Lavsaicon.	4	fără număr	Tipărite în București.
f. 18r		Intr'această tăbliță s'au însemnat cărțile asupra latinilor.			
	2	Maxim Poloponis.	4		Tipărit în București.
	1	Tâlc[uire] la pîiatra smin-tealii. Izvod.	4		Isaac Dascalul.
	1	Pentru botez a 4 patriarhi ¹ . Izvod.	2		Ieromonah Macarie.
	1	Aseamenea prescrisă.	4		
	1	Marco Efesean. Izvod.	4	40	Ilarion Dascal.
	1	Pravoslavnică mărturisire a Dascalului Evghenie.	4		
	3	A acestuiaș, cuvinte sfătuitoare.	4		Isaac, Stefan Dascalii, Ieroshimonah Ioann.
	2	Lumina să numesc.	4		
	2	Filadre pentru botez.	8		
	1	Floarea bunei credințe. 30 capete.	4		
	3	Nil Solunean.	4	24	Tipărite în Râmnic.
	1	O carte pentru unie.	1	122	Gherontie Dascal.
	1	Pentru botez a celor patru patriarhi ² .	2		
					f. 18v și 19r albe. f 19v
f. 19v					III
	1	Minunile Maicii Domnului. Izvod.	4	189	
	1	Maxim Mărturisitoriul, 400 capete. Izvod.	4		Ilarion Dascalul.
	1	Macarie Eghiptean. Scris. Izvod.	4	227	Irinarh Duhovnic.
	1	Macarie Eghiptean și din Pateric puțin.	2		Ieromonah Macarie.
	13	Macarie Eghiptean.	2	105	Tipărite în București.
	2	Marco Pustnic.	4	204	
	1	Maxim Mărturisitoriul, 400 capete și Grigorie Sinaitul o parte.	4		Nu să știe.

1. în ms. patriarș

2. în ms. patriarș

3	Maxim Mărturisitorul tot.	4			
1	Marco Pustnic.	4	174	Ștefan Dascal.	
1	Mântuirea sau îndreptarea păcătoșilor.	4	167	Tipărite în Iași.	
1	Martie luna.	2	393	Ștefan Dascal.	f. 20r
1	Maii	2		Ștefan Dascal.	
1	Maii	2		Ieromonah Misail.	
1	Mai lipsă 12 zile, veache	2			
1	Maxim Mărtur[isitorul], 1 cuv[ânt] pusnice[sc].	4			
1	Marco Pustnic, 200 capete.	8			
1	Minunile Maicii Domnului.	4	174	Un logofăt de țară.	
1	Mântuirea păcătoșilor.	2	276	De un logof[ăt] din Iași anume Dimitrache	
2	Mărgărituri.	2	257	In București tipărite; slovă mare.	
1	Mâncare neputredă.	2	240	Tălmăcită de Părintele Dosithei Calmoțchii.	
				f. 20v și 21r albe.	
				H	f. 21v
1	Nil Sinait. Izvod.	4	35	Gherontie Dascalul.	
	Nichifor Theotoc, 4 cuv[inte] la tundere.	4		Isaac Dascalul au tălm[ăcit].	
1	Nichita Stithat ¹ . Izvod.	4		Irinarh Ieroshimonahul.	
1	Nil Pustnic, 75 capete. Izvod.	4	76	Gheorghie Ieroshimonah	
1	Nichita Stithat.	4	87	Chesarie Monahul.	
3	Nichita Stithat.	4			
1	Nil Pustnic Sinait, 153 capete	4			
1	A acestuiaș.	8	54		
3	Nil Sorsca.	4			
1	Nil Pustnic, 75 capete.	4			
2	Neofit, Cuv[ântul] ¹ ² .	4	29	Pentru sângele ce-l iau jidovii dela creștini.	
1	Nil Sorsca.	4		Porfirie Shimnicul.	
1	Noemvrie luna. Izvod.	2		Ștefan Dascal.	f. 22r
1	[A]șij[derea] Noemvrie	2	270	Simeon ce l-au tăiat Turcii.	

1. în ms. *Stifat*.

2. 1 cu chirilice

f. 22v albă cu liniatură fără denumirea căsuțelor, rezervată
pentru litera $\mathfrak{Z}$.

f. 23r			0	
1	Ohtoih scris.	4	342	
f. 23v			II	
1	Petru Damaschin, Cartea 2 ¹ . Izvod.	4		Ieromonah Macarie.
1	Pateric mare. Izvod.	2	180	Chesarie Monah scrii- t[oriu].
1	Pateric mare.	2		Ieromonah Timothei Du- hovnic.
1	Pateric mare.	2	291	Multe condeae.
1	Prolog, lun[a] Iul[ie], Av[gust].	2	188	Vasile Huș[an] Ieroshi- monah.
1	Patericul Pecerscăi. Izvod.	4	420	Ierodiacon Stefan.
3	Prolog vechi dela Septem- [vrie] până la Mar[tie].	2		Tipărit în Iași.
2	Pentru nemâncarea cărnii.	4	22	Facerea Starețului
			36	Paisie.
1	Petru Damaschin, Cartea 1 ² , cu Isihie și cu Filothei.	4	170 ² 51 ²	Chesarie la Filothei și altul.
5	Petru Damaschin, 1 ³ carte.	4		Multe condeae.
3	A acestuiaș a 2 ⁴ carte.	4		Chesarie și alții.
1	Pior.	4		Slovă proastă.
1	Pior și alte adunăr[i].	8		Aseamenea.
1	Pateric Pecerscăi	4		Multe condeae.
1	Pentru adevărarea rugăciunii.	4		Facerea Starețului Paisie.
1	Piiatra credinții. Izvod.	4	218	Monah Theofan.
f. 24r	1 Pildele filosofești ⁵ și alte adunări.	4	74	
2	Pravoslavnică mărturisire.	4	171	Tipărită în București.
1	Panihida cu alte adunături.	2	22	Slovă bună.
1	Pateric pe alfavita mic și alte prea frumoase adună- turi și 30 cuv[inte] pustni-			

1. cu chirilice

2. cu chirilice. În ms. se indică 170 pentru Damaschin cu semnul :,
iar 51 pentru Isihie cu semnul :

3. cu chirilice

4. cu chirilice

5. în ms. *filofeșt*

	cești a[le] Marelui Vasilie. 4		Hârtie sclivisită. Slovă mică veache și curată.
1	Patimile Domnului. 2		Shimonah Porfirie.
1	Patimile Domnului. 4		Monah Ioannichie.
1	Patericu[l] Pecerscăi. 2	197	Ieroshimonah Gheorghie.
1	Prolog. Dechemvr[ie], Ghena- r[ie], Fevru[arie]. 2	255	Vasile Hușan Ieroshi- monah.
1	Prolog, Sept[emvrie], Oct[om- vrie], Noem[vrie]. 2	179	Tot Vasile Huș[an].
1	Pateric mare. 4	457	Stefan Dascal.
			f. 24v și 25r albe.
			P
			f. 25v
1	Rasa, mantiia și shima. Izvod. 4		Monah Isaia Dascal.
1	Numai shima. 4	36	Monah Chesarie.
1	Retorică rumân[ească]. 8	148	Tipăr[ită] în Buda.
			G
			f. 26r
	Simeon Noul Bogoslov. Izvod. 2	802 ¹	Isaac Dascalul au tăl- măcit și au prescris Gherontie cel Mic.
1	Simeon Noul Bogoslov 52 cuv[inte]. 2		Gherontie cel Mic.
1	Simeon Metafrast. Izvod. 4		Nu să știe.
1	Stihurile lui Sinesie. Izvod. 4.		Ieromonah Climent.
1	Simeon Noul Bogoslov. 4	179	De de mult s'au scris.
1	A acestuiaș. 4		Veache slovă bună.
5	Samuil Ravi. 4	128	Tipărit în Iași 1771.
2	Simeon Metafrast. 4		
2	Slujba Sfântului Dimitrie. 4	41	Tipăr[it] în Bucur[ești].
1	Sinopsis. 8	84	Tipărit în Sibii.
2	Simeon Noul Bogoslov, Capetele. 4		Irinarh Duhovnic și altul.
4	Simeon Thesalon[iceanul]. 2	281	Tipărite în București.
//	Sinopsis tipărit. 4	123	În Râmnic.
1	Septemvrie. Izvod. 2		Ierodiacon Stefan Dascal.
1	Septemvrie prescris. 2	234	Gherontie cel Mic.
			T
			f. 26v
2	Tipic pentru sfințirea bise- ricii. Izvod. 4		Stefan Dascalul și mo- nah Gamaliil.

	2	Târnosaniia.	4		In Iași tipăr[ite].
	1	Tâlcuri, întrebări și răspunsuri.	8		
	10	7 taine bisearicești tipărite.	2	109	
f. 27r			⊖		
	1	Theodorit episcopul Chirului, tâlcuirea la Psalmii lui David 150 ¹ .	2		Isaac Dascal au tălmăcit-o, pe hârtie treca-pelion, la anul 1800.
	1	Aceasta s'au prescris.	2		De Gherontie cel Mic.
	1	Theodor Studit. Izvod. Scris.	2		Ieromonah Macarie.
	1	Thalasia Livianul, 400 capete.	4		Ilarion au tălmăcit.
	1	Theognost. Izvod.	4	39	Stefan Ierodiacon Dascal.
	1	Theodor Stud[itul]. Scris.	2	198	Chesarie Scriitoriu.
	1	O parte din Theodor Stud[itul].	2	52	Chesarie Scriitoriu.
	1	Theodor Stud[itul].	2		Chesarie Scriitoriu.
	6	Teodor Studit.	2	123	Tipărite în Râmnic.
	3	Theolipt.	4		
	1	Theognost.	4		
	1	Theodor Edesean cu Diadoh.	8	104	
	2	Theodor Edes[ean].	4		Nu să știe.
	50	Theofilact, Evanghelie tâlcuită.	2	707 ²	Tipărit în Iași, dat de Părintele Mitropolit Veniamin.
f. 27v			X		
	1	Hotăririle pe larg a[le] marelui Vasilie. Izvod.	2	133	Ieromonah Macarie.
	1	Hotăriri a[le] sfântului sobor.	4		Isaac Dascal.
	1	Hotăriri pe larg a[le] Marelui Vasilie.	2	61	Theofan și Gherontie.
	1	Aseameana.	4		Ieroshimonah Ioan.
	1	Hotăriri în scurt a[le] sfântului Vasilie. Izvod.	4	213	Ștefan Dascal.
	1	Aseamenea preascrisă.	4	222	Ieromonah Veniamin.
	1	Hronograful sfântului Dimitrie Rostovschii.	2	480	Ștefan Dascalul.
f. 28r			Ψ		
	1	Psaltire tâlcuită a lui Theodorit. Izvod.	2		Isaac Dascalul pe treca-pelion.

1. 150 cu chirilice
2. 707 cu chirilice

1	Aseamenea prescrisă.	2	448	Gherontie cel Mic.
1	Psaltirea tâlcuită scoasă de pe slovenie, veache.	2		

f. 28v și 29r albe cu liniaturi fără
denumirea căsuțelor, rezervate pentru w.
f. 29v—31r complet albe.

CĂRȚILE GRECEȘTI.

f. 31v

A

4	Athanasie patriarhul Alexand[riei].	2	1	
1	Apostol pe 21 limbi.	2		
2	Adam Zornicovici.	2	1	
3	Apocalipsis, tâlc[uire] a lui Theodorit.	2	1	
2	Acathistul crucii.	8	1	
3	A încungiurării copiilor. Tom. 1.	8	1	
4	Aseamenea. Tom 2.	8	1.	
5	Aseamenea. Tom 3.	8	1	
5	Aseamenea. Tom 4.	8	1	
1	Ahilevs.	8	1	
1	Aristofan.	8	1	
1	A oarecărui pravoslav[nic] pentru latini.	8	1	
1	Athinagor filosoful Athineul.	8	1	
1	Arithimetecă.	4	1	
1	Adunături.	8	1	
1	Adunare filosofească.	8	1	
1	A semeritului Gavriil.	4	1	
1	Apologhiia creștinească.	8	1	
2	Apostole bisericesti.	4	1	
1	Anastasie. Tom 1.	4	1	f. 32r
1	Andrei Arhiepiscopul Chesarie[i]. Scris.	4	1	
1	Albina.	4	1	
1	Antonie Marele. Scris.	8	1	
1	Aristotelos.	8	1	

B

f. 32v

9	Vasilie cel Mare. Trei rânduri.	2	1	
2	Vasilie Machidon.	4	1	
1	Vasilie episcopul Selevchiei.	4	1	
2	Vizantida. Tom 2.	4	1	
2	[A]șii[derea]. Vizantida, Tom. 3.	4	1	
2	Vizantida. Tom 5.	4	1	
1	Varsanufie. Scris.	2	1	

1	Aseamenea.	8	1
1	Vedeniia oarecãruia bãrbat.	4	1
1	Voroave scrise a oarecãrora înțelepți.	4	1
8	Vasilie cel Mare. Voroave.	8	1
1	Volter.	4	1
1	Viiãa sfintei Siglitichii.	2	1

f. 33r

Γ

4	Grigorie Nazianzinul. Doao rânduri.	2	1
1	Grigorie Arhiepiscopul Neochesariei.	2	1
1	Gheorghie Chedrinul.	2	1
4	Grammateci a[le] lui Theodor.	2	1
3	Grammateci.	8	1
2	Grammaticã gheograficiascã. Tom. 3.	8	1
8	Grammateci ale lui Theodor Gazin.	8	1
1	Grammatecã și logicã.	4	1
2	Grigorie Sinait. Scris.	4	1
1	Grammaticã pentru sindaxi.	8	1
1	Grammatecã gheograficeascã. Tom 2.	8	1
7	Grammateci a[le] lui Lascar.	8	1
1	Grigorie Nisis, Tãlc[uire] la Cânt[area] Cânt[ãrilor]. Scris.	2	1
4	Grammate[ci] a[le] lui Catifor.	8	1
2	Grammateca lui Visarion.	8	1
1	Gherman Mãrturisitoriul. Scris.	4	1
1	Gramatic[a] lui Theodor Gazin. Tom 4.	8	1
2	Gramateca lui Anania.	4	1
1	Gram[matecã] a lui Vindot.	8	1
1	Gram[mateca] lui Gheorghie.	4	1
1	Gram[mateca] lui Neofit.	8	1

f. 33v albã cu liniaturi rezervatã
pentru continuarea literii Γ.

f. 34r

Δ

2	Dionisie Ariopaghitul. Un rând.	2	1
1	Dosithei patriarhul Ierusalimului.	2	1
3	Dascal de casã.	8	1
1	Dorothei. Scris.	4	1
1	Doftorești sfãtuiri.	8	1
4	Dumineacescul drum. 2 rânduri.	4	1
4	Aseamenea ceale veachi.	4	1
2	Duminecescul drum a[l] lui Agapie.	4	1
1	Dogmaticescã întrarmare.	2	1

1	Duhovnicească învățetură.	8	1
1	Damaschin Ipodiaconul.	4	1
1	Dogmaticească întrarmare.	2	1

E

f. 34v

1	Evanghelia cu tâlc jos.	2	1
2	Ethafie diaconul. Un rând.	2	1
1	Epifanie episcopul Chiprului. Tom 2.	2	1
4	Epistolarion.	2	1
1	Epistoliile lui Ignatie.	4	1
2	Enhiridion ¹ a[l] lui Hrisanth.	4	1.
1	Evstratie Arghentie pentru azime.	4	1
1	Eortologhion sau cântări la praznice.	8	1
1	Evanghelie pe 12 limbi.	2	
1	Evsevie Pamfil.	2	1
1	Efrem Sirul.	2	1
1	Evloghii. O cărticică.	8	1
1	Evsevie. Pentru botez.	8	1
1	Evhologhion.	4	1

f. 35r albă cu liniatură cu indicație
pentru litera Z.

H

f. 35v

1	Ignatie Antiohianul. Scris.	4	1
4	Izop.	8	1.
2	Isaia Pustnic. Scrise.	4	1
1	Isihie și alte adunături. Scrise.	4	1
1	Isaia, a doua carte. Scrisă.	4	1
2	Ilie Miniat.	4	1
1	Isihie și Simeon Noul Bogoslov. Scris	2	1
1	Icumenie.	2	1

Φ

f. 36r

1	Filon Iudeul.	2	1
5	Fealiuri de istorii.	4	1
3	Floarea darului.	8	1
3	Fluer păstoresc.	4	1
4	Filosofie învățătoare de năravuri.	4	1
1	Fotie pentru Theologie.	4	1
1	Fisichi a[le] lui Theotoc. Tom 1.	8	1
	Fisichi a[le] aceluiaș. Tom 2.	8	1
2	Faptele soboarălor. Un rând. Prahtica ton sinodica.	2	1

1. textual: *Eghiridion*

f. 36v	l		
	13	Ioann Gură de Aur, de rând.	2 1
	8	Ioann Gură de Aur, mai vechi.	2 1
	1	A aceluiaș, foarte vechi.	2 1
	1	Tot a acestuiaș, prea vechi.	2 1
	2	Ioann Zonora.	2 1
	1	Iustin Filosoful.	2 1
	2	Iosif ¹ Iudeul, Un rând.	2 1
	1	Ioan Stoveul.	2 1
	1	Ioann Scărariul.	4 1
	1	Ioan Scărariul. Scris.	2 1
	2	Aseamenea. Scris.	8 1
		Isaac Sirul, 7 tomuri.	4 1
	4	Istoriia Crimiului. 2 rânduri.	8 1
	1	Istorie veache.	8 1
	1	Ioan Gardeghie cu epistoli.	4 1
	2	Ioan Pustnic. Scrisă.	4 1
	1	Iosif Mediolanul.	8 1
	1	[I]oann Carpafiul. Scris.	4 1
	1	Istoria acestui războiu. Tustreale tomurile legate la un loc.	8 1
	1	Istoriia acestui războiu. Tom 2.	8 1
f. 37r	1	Istoriia împărățiilor.	8 1
	3	Istoriia Bisericii. Tom 1.	4 1
	3	Aseamenea. Tom 2. Trei rânduri.	4 1
	3	Aceiaș, Tom 3. Adecă 9 cărți de toate	4 1
	2	Istoriia Americii. Tom 1 și 2.	8 1
	2	Iosif Vrienie. Tom 1.	8 1
	2	A aceluiaș. Tom 2.	8 1
	1	A[l] treilea Tom, tot a[l] aceluiaș.	8 1
	1	Ioan Gură de Aur. Tom 1.	8 1
	1	A aceluiaș, Tom 2.	8 1
	1	Ioan Gură de Aur, Pentru post.	8 1
	1	A acestuiaș, Cătră călugări.	8 1
	1	Ioann Domenicul.	8 1
f. 37v		K	
	2	Chiril Ierusalimleanul.	2 1
	1	Chiril Alexandreanul.	2 1
	1	Calea învățaturii.	2 1

1	Climent Alexandreanul.	2	1	
1	Costantin ce s'au numit Chesarie.	4	1	
1	Carte cu rugăciuni. Scrisă.	4	1	
4	Callist. Scris.	4	1	
1	Callist Catafigheotul.	4	1	
2	Chir împăratul Pesidei.	8	1	
2	Calocherini sau bună vară a lui Agapie.	4	1	
1	Carte cu vieți.	4	1	
1	Chiril Ierus[alimleanul], Catihisis.	8	1	
1	Carte cu cuvinte la Mântuitoarea patimă.	8	1	
1	Credința și năravurile jidovilor.	8	1	
7	Corvdalevs.	8	1	
1	Carte cu istorii.	8	1	
1	Altă carte cu istorii.	2		1
1	Climent papa.	4	1	
2	Carte cu cuvinte foloșitoare. Scrisă.	4	1	
3	Critis tis alithias.	8		1
1	Calinic patriarhul Țarig[radului].	8	1	
3	Canoane ohtoicești.	4	1	
1	Canoane din pravilă. Scrisă.	8	1	f. 38r
1	Canoane și rug[ăciuni] de umilință.	8	1	
1	Corvdalevs, pentru ceriu.	4	1	
1	Costantin Armenopolitul.	4	1	
1	Cuvânt de laudă la sfântul Spiridon.	8	1	
1	Cartea mitropolitului Paisie.	4	1	
4	Cărticeale cu slujba oarecăra sfinți.	4	1	
1	Cuvinte la praznice.	4	1	
1	Comoară. Thisavros.	4	1	
1	Cuv[inte] în Duminecile Păreasemilor a[le] lui Nicolai Mavroidis Ierochirix.	4	1	
1	Corvdalevs. Scris.	2	1	
1	Claudiu Tolomeu.			
Λ				
3	Lanțul sfinților părinți la Psalmii lui David. Un rând.	2		1
3	Lexicoane latinești.	2		
4	Lexicoane varii.	2		
4	Lexicoane tetraglos.	2		
2	Lexicon scrivelion.	2		
2	Lexicon mic mai mult latinesc.	8		
1	Lexicon grecesc i rusesc.	4		
4	Loghică și fisichi a[le] Vlemidului.	8	1	
f. 38v				

3	Loghica lui Corvdalevs.	4	1
3	Lumina celor dintru întunearec.	8	1
1	Loghică scrisă.	4	1
2	Loghică.	4	1
1	Lavsaicon	4	1
5	Lanțul sfinților părinți. 2 rânduri și mai întreace Tom 1.	2	1

f. 39r

M

1	Meletie Mărturisitoriul. Scris.	2	1
3	Mântuirea păcătoșilor.	4	1
1	Macarie Eghipteanul.	8	1
1	Macarie Eghipteanul. Scris.	8	1
1	Marcu Pustnic. Scris.	4	1
1	Maxim Peloponisul.	4	1
1	Moscopul. Pentru nume.	4	1
1	Mărgăritul.	4	1
5	Meletie Alexandreanul.	4	1
1	Mavrucordat.	4	1
1	Meletie Sirigu.	8	1
1	Mustrare asupra celor fără de Dumnezeu	8	1
2	Meletie Pigas.	4	1

Mineae grecești, doao rânduri, însă un rând s'au pus la paraclisul părintelui mitropolitul[ui] Veniamin.

f. 39v

N

4	tomuri, Nichifor Vlemidul.		
1	Nil igumenul.	2	1
1	Nichita Stithat. Scris.	4	1
2	Nicolai Mavrughidi.	4	1
1	Nectarie Criteanul.	4	1
1	Noao floarea darului.	8	1
2	Noul raiu.	4	1
1	Noul epistolarion.	8	1
2	Noao comoară.	8	1

O

1	Orighen.	2	1
	Ohtoih mare, care s'au dat la paraclis[ul] de sus.		

II

1	Povestire prea frumoasă a lui Mihail.	8	1
1	Prigonirea Asiei cu Evropa.	8	1

1	Pentru scaunul Romei. Învățătură.	8	1	
1	Pravoslavnică privire a Bogosloviei.	4	1	
1	Pateric. Scris.	4	1	
1	Patericul lui Grigorie Dialog.	8	1	
1	Pashalion și canoane.	4	1	
1	Pentru lucrarea de pământ.	8	1	
1	Prolog peste an.	4	1	
1	Povestire basnică.	8	1	
2	Pățimirea lui Telimah.	8	1	
1	Pentru sindaxisul arthrurilor.	4	1	
3	Pidalion.	2	1	f. 40r
1	Pentru botez.	8	1	
1	Petru Damaschin. Scris.	4	1	
1	Pentru ce iaste grammatica.	4	1	
1	Plutarh, Pentru creșterea copiilor.	8	1	
1	Parimiiariu.	8	1	
1	Palefat, Pentru necrezute istorii.	8		1
1	Pentru botez a celor patru patriarhi.	4	1	
3	Proschinitarion a Sfetagorei.	8	1	
3	Piiatra smintelei.	8	1	
1	Pateric. Scris pe pergament.	4	1	
1	Petru Damaschin. A doa carte.	4	1	
1	Pravoslavnica mărturisire.	8	1	
1	Privire gheograficească.	8	1	
1	Proschinitarion.	8	1	
1	Povestire jalnică.	8	1	
2	Privire creștinească.	8	1	
1	Platon. Pravoslav[nica] învățetură.	8	1	
1	Păvățuirea adevărului.	8	1	
1	Proschinitarion a[l] Peșterii cei mari.	4	1	
1	Panthecti calestai pasan hronu ¹ .	4	1	
1	Penticostarion ² .	1	1	
	P			f. 40v
1	Raiu.	4	1	
2	Retorica lui Scuf.	8	1	
1	Rughin Episcopul Scopelion.	4	1	
1	Rânduiala pentru împărțășire.	8	1	
	Σ			
1	Socrat.	2	1	

1. altă mână

2. altă mână

	2	Simeon Thesaloneanul.	2	1
	2	Sinodeca. Un rând.	2	1
	1	Suirea minții către Dumnezeu.	8	1
	1	Simeon Metafrast. Vieți.	4	1
	1	Sinopsis a meșteșug[ului] ritor[icesc]. Scris.	4	1
	1	Socoteală folositoare.	4	1
	1	Sfințita istorie.	8	1
	1	Simeon Metafrast. Scris.	4	1
	1	Sfințirea Bisericii.	4	1
	1	Simeon Maghistrul.	8	1
	1	Simeon Noul Bogoslov. Scris.	4	1
		Simfonii.	2	
f. 41r		T		
	1	Tâlcuire la Evangheliia sfântului Matthei a sfinților părinți.	2	1
	4	Tâlcuire la Psalmii lui David a lui Theodorite episcopul Chirului.	8	1
	2	Tainecă învățetură.	8	1
	1	Trâmbiță evanghelicească.	4	1
	1	Troicinicul othoiului.	8	1
	1	Tâlc[uire] la grammateca lui Gazin.	4	1
	2	Tâlcu[ire] la psalmi a lui Theodorit episcopul Chirului.	8	1
	1	Tipichi diataxis.	4	1
	1	Tâlcuire la Faptele Apostolilor.	2	1
	1	Tâlc[uire] la Cântarea cântăr[ilor] a lui Ioan.	4	1
	1	Tâlcuire la canonul cel mare.	4	1
	1	Tâlcuirea lui Corvdalevs la loghica lui Aristotel.	4	1
	1	Treapta suirii către Dumnezeu.	4	1
	3	Tâlc[uirea] dumnezeeștii Liturghii.	4	1
	1	Tomos haras.	2	
f. 41v		Θ		
	3	Theofilact arhiepiscopul Vulgariei. Un rând.		
	1	Theofil Prodromul. Scris.	4	1
	1	Theodor Edeseanul. Scris.	4	1
	1	Theofrast.	8	1
	1	Theologia lui Ioan Damaschin.	4	1
	1	Theodorit episcopul Chirului pentru Troiță.	8	1
	4	A aceluiăș.	8	1
	1	A acestuiaș.	8	1
	2	Toma Mandacachi.	8	1

	X		
4	Hrisanth patriarhul Ierusalimului.	2	1
1	Hronicon.	2	1
	Y		
1	Ypolit Theveul.	4	1
	Ψ		
1	Psaltirion,	8	1
1	Psalida.	8	1
	Ω		
1	Oglinda fămeilor.	8	1
	* *		

f. 42r

Pentru a completa tezaurul Bibliotecii Mănăstirii Néamțului în prima jumătate a secolului XIX, în cece privește manuscrisele românești, voi adăuga aici, ca un supliment publicării manuscrisului de mai sus, și inventarul de manuscrisele românești ce se aflau în Bibliotecă la anul 1843. Acest inventar se află în Manuscrisul Nr. 102: „*Condică averilor bisericesti și iconomicești a sfintelor monastiri Neamțul și Secul. Anul 1843*“. În grupa mare a cărților dela Neamțu: „*Insemnare pentru toate cărțile câte să află față în vivlioteca Mr. Neamțului bez acele împrăștiate pi la părinți și acelea din pîrg. Anul 1843*“ (f. 43^v—55^v), între foile 45^v și 47^r se găsesc trecute manuscrisele românești. Făcând comparație între manuscrisele trecute în catalogul publicat mai sus și cele din acest inventar se poate constata că Biblioteca Mănăstirii Neamțului s'a îmbogățit simțitor în două sau trei decenii.

MANUSCRIPTURI: IZVOADE DI PE CELE GRECEȘTI.

f. 45r

- 3 tomuri a sv. Ioan Gură de Aur.
- 1 „ Theofilact.
- 1 „ Ioann Vrieni.
- 4 „ Filocalie.
- 1 „ Rozită a sv. Dimitrie pentru scrisorile lipovenilor.
- 1 „ a sv. Ioan Damaschin, Cuvânte la praznice împărătești.
- 1 „ a sv. Chiril Arhiepiscopul Ierusalimului.
- 2 „ Kiriadromion al Evanghelii.
- 1 „ [A]șij[derea] a apostolului, Theofilact.
- 1 „ cincii cuvinte a s. Vasilie celui Mare.
- 1 „ a lui Grigorie Neochesariei.
- 1 „ filosofie a lui Nechifor Vlemidul.
- 2 „ a sv. Simion Noul Bogoslov.

- 1 tomuri a sv. Calist.
 1 „ Istoriei bisericească a lui Theodor episcopul Chirului.
 1 „ pentru sv. taine.
 f. 45v 1 tom a sf. Vasilie cel Mare și Maxim, tălcuirea la Tatăl Nostru.
 1 „ a sf. Isidor Pilusiotul ¹.
 2 „ hotărârea sv. Vasilie pe larg.
 1 „ Tălcuirea la cele șase zile.
 2 „ a sf. Avgustin.
 1 „ a sf. Vasile cătră sf. Amfilohie ².
 1 „ la Duminica Thomii.
 2 „ a sf. Athanasie cel Mare.
 1 „ filosofia a lui Nichifor Vlemidul.
 3 tomuri cuvinte a sf. Efrem.
 1 tom Isac Sirul.
 3 „ a sf. Macarie.
 1 „ a sf. Varsanofie.
 1 „ a sf. Grigorie Naziinzul.
 1 „ Adunături di mai multe cuvinte.
 1 „ tălcuirea psaltirii.
 1 „ piatra smintelii alcătuită de Clememat.
 1 „ tălcuirea marilui canon a sf. Andreiu al Critului.
 1 „ talmut.
 1 „ Marcu Pustnicul.
 2 „ a sf. Calist Catafighiotul.
 1 „ tălcuiri de psaltiri evreești și moldovinești a lui
 Neofit dascal.
 1 Cărți a sf. Vasilie, însă.
 1, exaimiron.
 2, hotărâte pi scurt.
 1, cu 30 capete cătră Amfilohie ³.
 4
 1 „ Cântarea Cântărilor.
 1 „ al 2-lea și al 3-lea a sv. Isaia Pustnicul.
 1 „ bogorodicină.
 1 „ pt. botezi.
 1 „ șărul părinților la fericitul Iov.
 1 „ ușa pocăinții.
 1 „ piatra credinții.

---

1. In ms.: *Palasiotul*.

2. In ms.: *Afilohi*.

3. In ms.: *Afilofie*.

- 1 „ a sf. Dorothei.
 1 „ Ervan.
 1 „ cu cuvinte la praznice.
 1 pravoslavnică mărturisire.
 1 carte trimiterea sv. Ignatiî.
 1 „ floarea darurilor.
 1 „ a sv. Macsim.
 1 „ a sv. Nichita Stihat¹.
 1 carte cu aratare cuvintelor celor învățătoare de moravuri. f. 46r
 1 „ ci să numești mâncare neputridă.
 1 „ nemâncare di carne.
 1 „ adiverirea rugăciunii.
 1 „ Simion Bogoslovu, mică.
 1 „ Acatistul sv. Ioan dila Suciava.
 1 „ stihiri iambicești a sv. Grigori Bogoslov.
 1 „ din viața Dimitrie Rostovul.
 1 „ Diadoh.
 2 „ Isihie pentru trezviri și altele.
 1 „ a sv. Filothei.
 2 „ a sv. Antonie pentru naravul oamenilor.
 1 „ Petru Damaschin cartea a dooa.
 1 „ a sv. Thalasă.
 1 „ a sfintii Singlitichii.
 1 slujba pocrovului.
 1 cârtică a sf. Grigori pt. rugăciune.
 1 „ Nil Sorsca.
 1 „ Ioan Carpethiul.
 1 „ a sf. Ioan Scararul cuvânt pentru ascultare.
 1 „ prifacirea a sf. Simioan Metafrast la cuvântul lui
     Macarie Egipteanul.
 1 „ tundirea în shimă.
 2 „ Theolipt.
 1 „ Evghenie Dascalul asupra latinilor.
 1 „ viața starițului Paisie.
 1 „ bogorodicină.
 1 „ panahidă.

CĂRȚILE CELE PRESCRISĂ DIN IZVOADE PI CURAT.

f. 46v

- 1 tom filocalie.
 1 „ sf. Simion Noul Bogoslov întreg.

---

1. In ms.: *Stifat*.

- 1 tom sf. Isidor Piloponisul.
- 6 „ patiric.
- 2 „ tilcul psaltirii.
- 5 „ a sv. Efrim.
- 2 „ a sv. Efrim patriarhul Ierusalimului.
- 1 „ viețile sfinților din lunile Martie și Ghenari.
- 7 „ a sf. Isac Sirul.
- 1 „ a sf. Varsanofie.
- 1 carte Faptele Apostolilor.
- 2 „ Theofilact tălcuire la epistolia sf. Pavel ce către Romani.
- 1 „ istorii în stihuri asupra papii.
- 1 „ Nil Sorsca.
- 7 „ viețile sfinților din care una pi trii luni.
- 1 „ hronograf a sv. Dimitrii.
- 1 carte divanul lumii.
- 1 Cântarea Cântărilor.
- 2 pentru sf. botez.
- 1 cărticica sv. Nil Pusnicul.
- 1 carte slujba canonului celui mare.
- 1 „ adunături din patiric și a altor sfinți.
- 1 „ Cuvinti la sămbăta cia mare și la praznici.
- 1 „ a sf. Ioan Gură de Aur cuvinte de sfătui.
- 1 „ a sf. Ioan Damaschin și a altora.
- 2 Apocapsi tălmăcite.
- 2 a sfinților Antonie¹ și Theodosie.
- 2 cărți din a sv. Simioan Bogoslov.
- 2 „ sămnile văzduhului.
- 1 „ viața sfintii Theodorii.
- 2 Mântuirea păcătoșilor.
- 1 carte, sv. Filothei.
- 4 „ a sf. Grigorie Sinaitul.
- 1 „ sf. Calist.
- 1 patiric al pecerschii.
- 1 carte adunături di cuvinte și vieți di multe feliuri.
- 1 ușa pocăinții.
- 1 troicinic.
- 2 Kiriadromion.
- 6 cărți sf. Ioan Scararul.
- f. 47r 7 hotărări a sf. Vasilie celui mari, însă.

---

1. In ms.: *Atonie*.

6 pre scurt și pre larg în multi obiecturi.

1 pentru sv. Duh.

7

- 6 tomuri Verghil noaă.
 2 „ Theodor¹ Studitul.
 1 carte bogorodicenă legată cu aur.
 1 „ glasul al 6 di pisti săptămână.
 1 Testament.
 1 Ohtoih.
 1 Theofilact al Bulgariei.
 4 cărți a sv. Isaia Pustnicul.
 4 „ a sf. Calist Catafighiotul, din care una legată cu aur.
 7 „ a sf. Petru Damaschin.
 1 „ pentru antihrist.
 1 „ Canoane pi toate zilile.
 1 Cărticică muștrătoare asupra latinilor.
 3 limonare.
 4 cărți crinii țarinii.
 1 Piatra credinții.
 2 cărți a cuvioșilor părinți Varlaam și Ioasof² indienii.
 1 „ Mântuirea păcătoșilor, minunile Maicii Domnului și
 strașnica judecată cuprinsă într'un tom.
 2 „ a sv. Dorothei.
 1 „ a sv. Marcu pentru pocăință.
 1 Patimile Domnului nostru Iisus Hristos.
 1 sv. Simioan Metafrast³.
 1 istorii pentru mulți sfinți și a sfintei icoani.
 1 carte minunile maicii Domnului.
 1 „ lumina cea dintru întunec.
 1 „ Doftoriiia sufletească.
 1 „ împotriva evcolinanilor.
 1 Tetrade cu 48 de hărți pentru lumi.
 1 carte luminată cu slujba pocrovului.
 1 scrisoare a starițului Athanasie către starețul Paisie.
 1 litopis a lui Neculai Alixandru Vodă.
 1 Agathanghel.
 1 sinopsis.
 1 paraclisul Maicii Domnului ce-i zic mirti deoghisa (sic).

Pr. D. FECIORU

---

1. In ms.: *Theodur*.
 2. In ms.: *Iosif*.
 3. In ms.: *Metofrist*.

RECENZII

ANTONIADIS SOPHIE, *Place de la liturgie dans la tradition des lettres grecques*, Leiden 1939; în 16, XVII + 367 pp.

Privită sub raportul structurii sale formale, liturghia creștină a fost apreciată de obicei ca un adevărat monument de artă. Un studiu comparativ al aparatului său extern ne-ar încredința, într'adevăr, că ea a pus la contribuție toate mijloacele, pe care inventivitatea și experiența geniului uman le-au consacrat pentru exprimarea marilor adevăruri. Mențiuni și observațiuni ocazionale asupra unui astfel de subiect se întâlnesc adesea, dar un tratat sistematic nu s'a scris în această privință. O astfel de lipsă încearcă s'o împlinească sub un anumit unghiu, lucrarea *Place de la liturgie dans la tradition des lettres grecques*, publicată de D-na Sofia Antoniadă, profesoară de limba greacă post-clasică la universitatea din Leida (Olanda).

Autoarea privește și examinează liturghia Bisericii ortodoxe nu cu interes liturgic, ci ca pe un monument literar. În preocupările sale, liturghia apare ca „o excelentă compoziție literară” (p. 1); ea este „un poem dramatic” (p. 2), „o epopée sacră, bogată în elemente dramatice”, produs al unei colaborări de mai multe ori seculare a diverselor generații eline (p. XIII).

Pentru dezvoltarea acestei teme, expunerea este împărțită în trei părți. Ele sunt precedate de-o *introducere* (pp. VII-XVI), în care autoarea schițează ideile, ce vor fi dezvoltate în restul cărții. După un scurt tablou de abreviațiuni (p. XVII), prima parte a cărții, privitoare la studiul general al textului, se deschide cu capitolul întâiu (pp. 1—5), consacrat unei analize pregătitoare, în care cititorul este prevenit sumar asupra părților componente ale liturghiei (proscomidia, liturghia catehumenilor și a credincioșilor), asupra principalelor acțiuni liturgice, momente și expresiuni. Capitolul II, paginat dublu (pp. 6—44), îl formează textul grec al liturghiei sfântului Ioan Gură-de-Aur, așa cum se oficiază astăzi, având traducerea franceză în față, pe pagina din dreapta. În capitolul III (pp. 45—49), autoarea se ocupă de citațiile din cele două Testamente, turnate cu gust și măsură în fraze noi, care au intrat în alcătuirea unei „koiné liturgic” sau a stilului liturgic. Capitolul IV (pp. 50—86) cuprinde o confruntare a textelor liturghiei din cartea VIII a Constituțiilor apostolice, cu cel al liturghiilor sfinților apostoli Iacob și Marcu, precum și ale sfinților ierarhi Vasile-cel-Mare și Ioan Gură-de-Aur, pentru a conchide la dependența textului hrisostomic de cele dinaintea lui.

Partea doua a lucrării este consacrată limbii liturgice, care este prezentată ca mai savantă decât cea a Noului Testament, fără să însemneze însă o întoarcere la atticism sau la acea *καλλιπέπεια* sau vorbire frumoasă, cultivată afară din biserică de autori creștini, cum sunt, de pildă, sf. Grigore de Nazianz sau Mihail Psellos. Primul din cele două capitole ale acestei părți privește *vocabularul* (pp. 89—117), studiat

pe următoarele șase texte grecești ale liturghiilor: cartea VIII a Constituțiilor apostolice, sf. Iacob, Marcu, Vasile-cel-Mare și Ioan Gură-de-Aur în cele două înfățișeri ale sale din codicele Barberini și liturghierul curent. Aceste texte fac remarcabil un fenomen de purism al limbii liturgice, din care cuvintele streine aproape lipsesc. Afară de substantivul *παλάτιον*, întâlnit pretutindeni și *λεγεών*, reprodus de Constituțiile apostolice după textul Evangheliei lui Marcu (V, 9) și Luca (VIII, 30), limba liturgică nu mai întrebuițează niciun cuvânt latinesc. Din limba ebraică n'au intrat în liturghie decât cuvintele, care n'au fost traduse nici de Septuagintă, nici de elenismul creștin, ca: *ἀμὴν*, *Σαβωθ*, *σεραφήμ*, *χερουβήμ*. Explicația acestui fenomen se găsește, după autoare, în instrucția primită de scriitorii creștini respectivi, în celebrele școli de retorică și filosofie, din orașele Asiei mici și ale Egiptului, precum și din Atena. În al doilea rând, autoarea subliniază comunitatea de termeni între liturghii, insistând asupra evoluției lor în vechiul elenism și în Sf. Scriptură, spre a ajunge la accețiunea lor liturgică (spre ex.: *δόξα*, *εἰσοδος*, *καλλιεργῶ*, *πανάγιος*, *χάρις*). Caracteristică este folosirea comună, în toate cele șase texte, de termeni juridici, ca: *ἀκατάκριτος* (*neosândit*), *ἄνομος* (*fără de lege sau nelegiuit*), *βῆμα* *scaun [de judecată]*, *πλημμέλημα* (*greșeală din nebăgare de seamă*), *ἀπροσώληπτος* (*fără a căuta la față sau nepărtinitor*) etc., ceea ce face să se presupună că aceasta se datorește unei influențe siriene. La Beyrut, în florea în ultimele veacuri ale antichității o celebră școală de drept, foarte frecventată și, cum afară de Marcu al Alexandriei, toți ceilalți autori de liturghii erau sirieni, filiera nu ar fi greu de stabilit. Termenii filosofiei întâlniți de obicei în lungile rugăciuni rostite de episcop sau preot, sunt o ocaziune pentru autoare de a stabili o corelațiune între diferitele școli și autorii liturghiilor. Astfel liturghia Constituțiilor apostolice s'ar caracteriza prin termeni împrumutați din vechea filosofie clasică, dar părăsiți în parte de liturghiile posteroare. Unii din aceștia ca *μετάληψις* (*împărtășire, comuniune*), de pildă, au un sens abia schițat într'o liturghie mai veche, pentru ca în cele mai noi să devină mai precis și lămurit. Textul liturghiei sfântului Marcu, pe lângă termenii comuni, lasă a se vedea lecțiuni corespunzătoare celei de-a doua școale sofistice, în timp ce în liturghia sfântului Vasile-cel-Mare, alături de expresiuni foarte clasice, se întâlnesc semnele unei retorici decadente. Cele două texte ale liturghiei sfântului Ioan Gură-de-Aur înfățișează o limbă liturgică formată, care, fără să renege trecutul, a adoptat termenii pe care i-a impus teologia și dezvoltarea culturii. „Aci, avem a face cu un vocabular foarte curat, care evită termenii supărători sau oarecum realiști; această limbă este vrednică de epoca elenistică prin numeroasele și multiplele sale compuse, prin sinonimele și împrumuturile sale din limba filosofică” (p. 115).

Despre *stilul liturghiei*, se poate spune ca și despre vocabular, că el observă printr'o formulare frumoasă regulile preocupării de a plăcea. În deosebi rugăciunile mai lungi, dar mai cu seamă cele din ritul anaforiei, lasă să se vadă „chipul, în care cea de-a doua sofistică aplica regulile degajate din operele clasice” (p. 119).

Examinarea stilului liturgic formează conținutul capitolului II (pp. 118—137). O serie întregă de exemple ilustrează figurile de stil puse

la contribuție de textul liturgic: apostrofe, hyperbaton, parisa, antiteze, alliterațiuni, chiasme, oxymora. Felul, în care se găsesc întrebuințate unele figuri de stil, lasă să se vadă că autorilor de liturghii nu le-au fost streine nici preocupări de *ritm*. Negreșit, nu este vorba de un sistem metric propriu zis, în accepția celui aplicat în poezia greacă și latină, ci de o așezare caracteristică a cuvintelor în frază, pentru a produce impresii auditive. De sigur, liturghia având destinația de a fi rostită, nu se puteau neglija anumite procedee de artă, necesare fie pentru a da un aer solemn unui pasagiu biblic intercalat în textul liturgic, ori pentru a atrage atenția și a face mai lesnicioasă înțelegerea și memorizarea (p. 136). Câteva exemple numai. Astfel, în ectenia mare, în loc ca propozițiunile să înceapă: *Δεηθῶμεν τοῦ Κυρίου ὑπέρ...* (*Să ne rugăm Domnului*), se preferă o inversiune, pentru a se realiza un ritm lesne de remarcat: *Ἑπὲρ... δεηθῶμεν τοῦ Κυρίου* (*Pentru... Domnului să ne rugăm*). „Este aci, ca să zicem așa, un chip meșteșugit de a construi un cadru ritmic, în care pot să intre toate rugăciunile” (p. 133). Se creează astfel și anumite înlesniri diaconului sau preotului, care, în recitarea ecteniei, pot atrage atențiunea printr’o prelungire mai mare sau mai mică a intonației, pe care o permite accentul pe ultima silabă a cuvântului *ὑπέρ*; versetul câștigă pe această cale ca putere de exprimare. Pe de altă parte, accentul pe penultima cuvântului *δεηθῶμεν* (*să ne rugăm*) de la finele propozițiunii îngăduie o cădere lentă și solemnă, preferată de versificarea neo-eleonică. Sunt de relevat apoi asonanțele, ce se găsesc îngrămădite uneori, între termenii menționați, de la extremitățile versetelor ecteniei: (*Ἑπὲρ*) *πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων...*, (...*δεηθῶμεν*) = [*Pentru*] *cei ce plutesc pe ape, cei ce călătoresc pe drumuri, cei bolnavi, cei ce se ostenesc, [...să ne rugăm]*. Ectenia după evanghelie realizează ritmul său printr’un procedeu contrar celui precedent și anume: *Εἰπωμεν πάντες ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ὅλης τῆς διανοίας εἰπωμεν* (*Să zicem toți din tot sufletul și din tot cugetul, să zicem*). Acestei ectenii îi este caracteristică figura numită *epanaforă*, adică repetarea aceluiași cuvânt *ἔτι* (încă), la începutul fiecărui verset al ei, purtând accentul pe prima silabă; cuvântul următor *δεόμεθα* (*ne rugăm*), fiind accentuat pe antipenultima, face să rezulte pentru frază o vioiciune muzicală. Alteori textul liturghiei întrebuințează artificii unui fel de gamă a accentelor, care se suie în cuvintele succesive de la ultimă până la penultimă: *Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον...* (*Apără, mântuește, miluește și ne păzește...*).

Sub raportul stilului, textul liturghiei sfântului Ioan Gură-de-Aur reprezintă ultimul stadiu de evoluție. El se remarcă prin sobrietate și concizie. De altfel, veacul al cincilea găsește încheiată evoluția textului liturghiei. Privit în comparație cu literatura savantă a veacului al IV-lea, el se înfățișează cu un aer de aceeași familie, de și nu se poate ascunde că la autorii de liturghii se observă în plus o dexteritate particulară de a țese textul lor din citațiuni scoase din V. și N. Testament. Apropierea aceasta de natură literară între liturghii și scrierile creștine și păgâne din aceeași epocă, este explicată prin împărțășirea autorilor de cultura greacă, ce se găsea în renaștere, încă din cursul veacului al treilea, în bazinul mediteraneeu oriental.

Preocupându-se de valoarea liturghiei ca operă literară, autoarea

a privit-o ca pe un text savant, care, începând din veac. III—IV, a trecut dintr'o epocă într'alta cu variante neesențiale, simplificându-se și stilizându-se, pentru ca în cele din urmă „să ajungă prin excelență monumentul scris al elenismului creștin” (p. 138). Circumscriindu-l în lumea greacă în curgere de 15—16 veacuri, este logic să se pună chestiunea raportului liturghiei cu viața elenică. Ceea ce autoarea și face în partea a III-a lucrării, sub titlul: *Liturghia și societatea* (pp. 138—250). În capitolul I, intitulat: *Opinii și păreri scoase din autorii proto-creștini și bizantini* (pp. 142—221), sunt luați ca izvor de informație nu mai puțin de 40 autori și scrieri, începând de la sf. Iustin Martirul și Filosoful din veac. II și până la Simion, arhiepiscopul Salonicului, din veac. XV-lea. Episcopi, teologi, scriitori, istorici și împărați sunt invocați, pentru a se pune în evidență atracțiunea exercitată de liturghie față de poporul grec, care lua act și se pasiona de evenimentele cu caracter liturgic cu un interes cel puțin egal celui arătat față de întâmplările naționale și politice. *Cartea de ceremonii* (Βασιλειος τάξις) a împăratului Constantin VII Porfirogenitul înfățișează aproape un raport endosmotic între liturghie și viața curții imperiale în deosebi.

Pentru a surprinde chipul în care era privită *Liturghia în literatura greacă populară*, se creiază un capitol aparte (pp. 222—231), explorându-se diferitele ediții din Viețile sfinților. Sugestionată de armonia ce există între textul liturgic și societate, în timpul celor zece veacuri de viață bizantină, autoarea socotește că liturghia a jucat rolul de *laborum* oral (p. 231). „E probabil că într'o zi sociologia va avea de spus mult cu privire la influența liturghiei asupra destinelor elenismului creștin. Acest text plin de bucurie și măreție, conceput de primii săi redactori într'un spirit de admirație pentru slava dumnezeiască, sub câte unghiuri n'a fost el văzut de numeroasele generații, care l-au cântat! Se știe de câte ori a putut el să îndrepteze spre optimism poporul bizantin și de câte ori a trebuit să i inspire încredere în el însuși, bucuria de a trăi și a trăi într'o ambianță de măreție! Căci suntem, într'adevăr, mult departe de spiritul de sărăcie, care domnește în cele trei evanghelii sinoptice. Părinții bisericii sau învățați credincioși, fericiți de triumful creștinismului și mândri de limba lor, pe care o mânuiau cu artă, au elaborat un text atât de bogat și maiestos încât curtea din Bizanț, pentru fastul său pe jumătate oriental, n'a avut nevoie decât de un minim efort de adaptare, pentru a apărea în armonie cu ceea ce se numia atunci „misterele creștine” (p. 231). În cel de-al treilea capitol se examinează felul cum se reflectă liturghia în *Folklorul modern* (pp. 232—239) și se dă o culegere de *Expresiuni familiare împrumutate din liturghie* (pp. 240—246) de vorbirea zilnică și de proverbe.

În *Concluzia generală* (pp. 247—250), autoarea afirmă că a ajuns la capătul sarcinei sale și anume „de a face să se vadă evoluția unui text și rolul, pe care acesta l-a ținut în istoria religioasă, socială și literară a unui popor. Născut probabil într'o epocă mult mai veche decât veacul al IV-lea, el ne apare ca un prețios monument al Orientului elenizat și creștinat” (p. 247). Fără să fie o capod'operă, acest text a supraviețuit totuși generațiilor, care l-au compus, datorită pe de-o parte sfintei taine a Euharistiei, care, fiind admisă de toți, făcea cu neputință

inovațiile și deci modificarea textului. Pe de altă parte compunerea, amplificarea și simplificarea liturghiei fiind opera unor învățați, ea a câștigat admirația clericilor mai simpli, care-i creiază la rândul lor o aureolă de miracol. De altfel, întregul proces al elaborării liturghiei este pus în funcție de diferitele faze ale istoriei și spiritualității lumii eline, unde „liturghia ia o semnificație națională, care va face din ea nu numai un fel de imn de slavă, ci și un simbol sfânt împotriva creștinilor eterodoxi și năvălitori, împotriva mohametanilor cuceritori fără milă” (p. 250),

Paginile 251—357 sunt umplute cu textul grec al liturghiilor din Constituțiile apostolice, a sf. Iacob, a lui Marcu și anofra liturghiei Sf. Vasile-cel-Mare. Bibliografia, o listă de nume grecești menționate în vocabular și tabla de materii sunt date în pp. 359—367.

* * *

În cadrul acestei lucrări, liturghia ritului bizantin este studiată exclusiv ca fenomen social și anume ca un produs literar al spiritului grec creștin. Circumscrierea aceasta nu este scutită, de altfel, de orice preocupare, întru cât autoarea schițează în treacăt, dar destul de categoric, convingerea că origina liturghiei s'ar putea lămuri mai degrabă „prin tradiția literară a limbii, în care a fost redactată” (p. XII; vezi și p. IX), decât printr'un model sugerat de serviciul sinagogii israelite. Exagerările, care se surprind ici-colo, apar deci explicabile.

Prezentată ca rezultatul colaborării în timp și în spațiu între numeroase persoane, din generații și provincii diferite, liturghia apare totuși cu o structură strânsă și logică. Fenomenul acesta este însă explicat printr'un proces de filtrare operat în curgerea vremii, de spiritul de măsură și concizie întreținut în lumea greacă de diferite școale filozofico-literare. Ca atare, autoarea găsește imposibilă întrebuintarea cuvântului „autor” pentru personagiul ipotetic, care ar fi redactat-o. În consecință, este adoptat „cuvântul „compiler”, care nu exclude multiplicitatea colaboratorilor” (p. 45 n. 1). Similitudinile incidentale între limba liturghiilor și a diverselor școale, prezența în texte a unor cuvinte ce par a lăsa să se reflecte amănunte particulare vieții din unele provincii, precum și accentuarea elementului dramatic în liturghie, începând dintr'o anumită epocă, constituiesc motive, pentru care perspectivele acestui studiu sunt limitate într'un cadru strict etnografic.

Lucrarea nu se clasează, deci, în știința liturgică, dar nici în istoria religiilor, de și nu se află, de fapt, la periferia interesului niciuneia din aceste două ramuri de știință. D-na Antoniadis nefiind teolog și liturgist, nici prin specialitate, nici prin atitudine, elementul substanțial al liturghiei scapă preocupărilor sale. Așa se explică de ce ajunge să pună la baza atașamentului generațiilor succesive, la liturghie — de și acesta nu este un fenomen specific grecesc — simplă admirația pentru frumusețea ei, iar nu atracția exercitată de revelație și de misterul actualizat prin formele ei. Studiul rămâne astfel unilateral prin împărtășirea concepției protestante, după care teoria cultului n'ar fi decât o problemă de psihologie și de istorie religioasă, care intră prin urmare în antropologie sau în sociologie, cum foarte exact caracterizează d-l Robert Will atitudinea lui Schleiermacher. Sensul liturghiei nu se epuizează însă în

elementul de artă umană, care vine la expresie în obiectivitatea ei fenomenală. El se referă la realități mult mai înalte, privind între altele conlucrarea comunității religioase, cu harul, ce stă la baza raportului divino-uman din cult.

Elementul etnografic a putut să fie, deci, factor principal în localizările liturghiei primitive, determinând astfel apariția familiilor de liturghii sau a riturilor liturgice. Explicația acestui fenomen stă într-o firească lege de biologie liturgică, care își găsește justificarea și sub raportul teologic. Ilustrarea lui nu constituie însă un apanagiu exclusiv al lumii grecești, de oarece liturghierele tuturor bisericilor ortodoxe-naționale ca, de altfel, și alte cărți de cult, se caracterizează prin amănunte accesorii în părțile secundare și neesențiale ale liturghiei, fără a altera prin aceasta unitatea și uniformitatea liturgică. Se înțelege, deci, că de aci nu se poate scoate un argument împotriva paternității liturghiilor.

Îmbinarea elementelor pietății individuale și oficiale, atât de perfectă într'adevăr în cultul ortodox, este de fapt un proces petrecut înlăuntrul liturghiei catehumenilor, comună ambelor liturghii ale ritului bizantin. Specialiștii știu însă că opera personală a autorilor sau compunătorilor privește liturghia credincioșilor sau, mai precis, anaforă (ritul jertfei), prin care se diferențiază liturghiile unui rit de liturghiile altui rit. Textul propriu zis al liturghiei nu se poate pune, deci, sub anonimat, lăsându-l în seama unei colaborări colective succesive. Ca să nu ne referim decât la liturghia sfântului Vasile-cel-Mare, vom aminti că autenticitatea ei se află confirmată de documente, ce-i sunt contemporane.

De altfel, lucrarea lasă în mai multe locuri să apără atitudinea liberă a autoarei, față de valoarea religioasă a liturghiei. Astfel, la pag. 143, în legătură cu mărturiile furnizate de Didahia celor 12 apostoli, se găsește alături de atâți autori protestanți, când afirmă că ideea de jertfă și de transubstanțiatione era streină de concepția primară a sfintei Euharistii, care s'ar fi redus atunci la o o simplă cină în comun. Pe de altă parte, recomandăția făcută neofiților, de către sfântul Ciril al Ierusalimului, de a-și atinge ochii cu mâna, în care au primit după obiceiul vremii pâinea euharistică, este calificată la pag. 147, drept superstiție.

* * *

Trebue să recunoaștem totuși că, într'un fel, lucrarea nu este lipsită de valoarea unei contribuții chiar pentru știința liturgică. Ea înlesnește în deosebi o largire de perspective liturgiștilor și aduce confirmări de natură filologică unora din concluziile acestora. Astfel, vechimea și succesiunea formularelor liturgice și raportul dintre ele este confirmat de analiza critică a textului și urmărirea variantelor. La rândul său, autoarea a luat în sprijin cercetările și datele, la care au ajuns liturgiștii. Lipsa de specialitate în materie liturgică și absența unei armături teologice expun însă uneori pe autoare nu numai la unele confuziuni, ci chiar la unele deficiențe pe teren filologic, nefiind în curent cu istoria vieții creștine și cu accepțiunea liturgică a unora dintre termeni.

În prima categorie putem pune, pentru exemplificare, confundarea sfântului Grigore de Nazianz ca autor de liturghie bizantină, cu sfântul Grigore Dialogul (p. X), precum și indicarea zilei de 30, în loc de 23

Octomvrie, ca dată pentru oficierea liturghiei Sfântului Iacob (p. VIII, n. 2).

Pentru ilustrarea celei de-a doua părți a observației noastre, vom stăruii mai mult asupra unuia dintre exemplele ce s'ar putea cita. Ne vom referi adică la propozițiunea, cu care se deschide una din cererile ecteniei după evanghelia de la liturghia catehumenilor și anume: "Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν τῷ ἁγίῳ καὶ πανσέπτῳ ναῷ τούτῳ...". Sensul dat de traducerea românească este, de altfel, ca în toate limbile moderne: „Încă ne rugăm pentru cei ce aduc *daruri* (de roade, de fructe) și *fac bine* în sfânta și întru tot cinstită biserică aceasta...”.¹ Pe baza unor speculații filologice, autoarea ajunge să traducă însă acest text grec astfel: „Nous prions encore pour *ceux qui cultivent la vertu avec fruit* dans cette sainte et vénérable église...” (p. 24) = „Încă ne rugăm pentru *cei care cultivă virtutea cu rod*”, trebuind să înțelegem prin aceștia — precum ne lămurește D-na profesoară Antoniadis în nota de pe aceeași pagină — „ceux qui font d'utiles efforts, ceux dont les travaux sont fructueux” (pe acei care fac sforțări cu folos, pe aceia ale căror strădanii sunt cu rod). Traducerea literală de până acum (cei ce aduc daruri sau roade ca daruri și fac bine...) este privită ca puțin satisfăcătoare, iar „întru cât privește verbul καλλιεργῶ, el pare a fi luat deja” — în ochii autoarei — „sensul modern de «a cultiva»”.

Reluând aceeași chestiune la pag. 73 și anume în paragraful despre raportul textului chrisostomic cu textele mai vechi, autoarea începe a-și desvolta astfel argumentele: „Le participe καρποφοοῦντες sans complément qui figure dans le texte de Jacques (p. 302 r. 12) et dans ceux de Basile et de Chrysostome désigne indubitablement ceux qui s'occupent des choses de l'esprit ou de la foi. On ne peut que penser à Luc VIII, 15 (καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ) et à Col. I, 10 (ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοοῦντες). Du Cange va plus loin et le prend comme terme de la vie monastique: «in libris Ecclesiasticis Graecorum dicuntur qui vulgo apud nos Aedium sacrarum vel Monasteriorum benefactores. Et il cite les liturgies de même que d'autres textes chrétiens”. — Participiul καρποφοοῦντες fără complement, care figurează în textul lui Iacob și în cele ale lui Vasile și Chrisostom, desemnează în chip neîndoios pe aceia care se ocupă cu lucrurile spiritului și ale credinței. N'avem decât să ne gândim la cap. VIII, 15 Luca («... aduc rod întru răbdare») și apoi la Coloseni I, 10 («... aducând roadă în tot lucrul bun»). Du Cange merge mai departe și-l ia ca termen al vieții monastice: «în cărțile bisericesti ale ortodocșilor se numesc astfel cei cari sunt de obicei la

1. DOM PLACIDE DE MEESTER traduce: „Prions encore pour tous ceux qui offrent des fruits et qui opèrent le bien en cette sainte et vénérable église...” (*La divine liturgie de notre Père S. Jean Chrysostome*, Rome-Paris 1925. — DOM F. J. MOREAU: „Prions encore pour ceux qui offrent des fruits et qui ont bien travaillé...” (*Les liturgies eucharistiques*, Bruxelles 1924). — F. MERCENIER ET CHAN. FRANC. PARIS: „Nous vous prions encore pour ceux qui offrent des fruits et font le bien...” (*La prière des Eglises de rite byzantin*, tome I. Pr. d'Am. s.-Meuse Belgique, 1937). — REMIGIUS STORF: „Noch bitten wir Dich für diejenigen, welche in diesem heiligen und ehrwürdigen Tempel Früchte und gute Werke bringen...” (*Griechische Liturgien*, p. 233, in *Bibliothek der Kirchenväter*, hrsgg. von Geh. Rot., Prof. Dr. BARDENHEWER, Prof. Dr. TH. SCHERMANN, Prof. Dr. K. WEYMANN. München 1912).

noi binefăcători ai sfințelor locașuri sau mănăstiri». Și el citează liturghiile ca și alte texte creștine.

Cu privire la cel de-al doilea participiu, καλλιεργοῦντες, adaugă la p. 93, în capitolul despre vocabular: „Καλλιεργῶ est un verbe qui dans la langue classique signifie «faire un beau travail», «travailler avec art»; dans la langue ecclésiastique il a pris le sens „développer les qualités supérieures de l'âme“, ce que l'on peut comprendre comme évolution du sens primitif. Du Cange cite la phrase de la liturgie καρποφοροῦντες καὶ καλλιεργοῦντες ἐν τῷ ναῷ et il traduit „qui bona opera faciunt“ et il développe „id est qui in Ecclesiis vel in pauperes suas eleemosinas conferunt“ etc. On sait que le grec moderne a donné à ce mot le sens „cultiver la terre“; il est considéré comme étant au figuré s'il exprime une idée morale grâce aux compléments qui peuvent l'accompagner. Il semble que c'est le langage liturgique qui a produit ce glissement...” (= „Καλλιεργῶ este un verb, care în limba clasică însemnează „a face un lucru frumos“, „a lucra cu artă“; în limba bisericească el a luat sensul „a desvolta însușirile superioare ale sufletului“, ceea ce se poate înțelege ca evoluție a sensului primitiv. Du Cange citează fraza din liturghie καρποφοροῦντες καὶ καλλιεργοῦντες ἐν τῷ ναῷ și traduce „cei care fac fapte bune“ și el lămurește: „adică cei care aduc milosteniile lor pentru biserici sau pentru săraci“ etc. Se știe că greaca modernă a dat acestui cuvânt sensul „a cultiva pământul“; el este socotit ca fiind la figurat, dacă exprimă o idee morală grație complementelor, care îl pot însoți. Se pare că limba liturgică este aceea care a produs această alunecare de sens...”).

Liturgiștii nu s'au găsit, într'adevăr, într'un acord perfect asupra sensului celor două participii din ectenia citată. Unii au interpretat pe cel dintâi din ele ca o aluzie la credincioșii, care, în epoca primară a creștinismului, aduceau produse sau daruri în natură la biserică. Alții, între care Iacob Goar¹ și Du Cange, citat de autoare, iau laolaltă cele două verbe, considerând că se referă deopotrivă la binefăcătorii, care contribuiesc prin darurile lor față de biserici și de săraci. Trebuie să observăm că niciuna din aceste interpretări nu forțează un sens figurat, în felul lucrării, de care ne ocupăm.

Traducerea preconizată de D-na Antoniadis pentru expresiunea „καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων“ se găsește însă în plin dezacord cu accepțiunea celor două verbe în liturghia creștină. Cel puțin, substantivul καρποφορία, derivat din verbul καρποφορῶ, apare în literatura părinților apostolici și bisericești ca un termen tehnic cu sens propriu bine determinat în legătură cu liturghia. Astfel, o dispoziție disciplinară din Constituțiile sfinților apostoli atrage atenția episcopului asupra persoanelor, de la care nu trebuie să accepte ofrande aduse din produse sau roduri. „Episcopul este dator să știe ale cui *daruri de roade* (καρποφορίας) trebuiesc primite și ale cui nu...”², trebuind să se ferească de ofrandele aduse cu rea credință la altarul lui Dumnezeu (εἰς τὸ θυσιαστήριον τοῦ θεοῦ)³. Este cât se poate de evident că prin termenul καρποφορία

1. Εὐχολόγιον sive Rituale graecorum... Paris, 1647; pp. 144—145, n. 152.

2. Cartea IV, cap. 6 (P. G., t. I, col. 812).

3. Ibidem, cap. 7 (P. G., t. I, col. 820).

sunt desemnate aci ofrandele în natură, ce se aduceau de către credincioși, iar nu cultivarea virtuții cu rod ori sforțările virtuozitate. Cuprinsul capitolului, 6, cartea IV din Const. ap. precizează chiar că o parte din aceste ofrande erau destinate pentru ușurarea vieții celor lipsiți.

Obiceiul de a se aduce astfel de daruri din produse și chiar preparate continuă până astăzi în biserica ortodoxă, de și într'o măsură incomparabil mai mică decât în vechime. Între rugăciunile din liturghier, rânduite pentru binecuvântarea lor, una și anume aceea care se rostește pentru pârga din struguri, desemnează acest fruct cu termenul general de καρπός: „Binecuvintează, Doamne, această roadă nouă a viței (τὸν καρπὸν τοῦτον τῆς ἀμπέλου τὸν νέον)“.

În biserica primară, aceste ofrande în natură erau aduse de obicei în contul zecimilor și al pârgii, după obiceiul Vechiului Testament, iar altele din spontaneitatea religioasă a celor mai evlavioși¹. Precum ne lămuresc canoanele 3 și 4 apost., autoritatea bisericească a trebuit să facă o clasificare a acestor daruri, neîngăduind a fi aduse la biserică decât mănunchiuri de spice de grâu și struguri, ca pârgă, precum și untdelemn și tămâie. În altar, nu era îngăduit însă să se introducă decât cele două din urmă, în timp ce celelalte ofrande în natură (legume, miere, lapte și chiar băuturi, animale și pasări) trebuiau dirijate la casa episcopului, destinația lor fiind de a se împărți în proporții determinate între trebuințele de întreținere ale bisericii, ale clerului și ale asistenței săracilor, văduvelor, orfanilor și streinilor.²

Administrarea acestor ofrande a făcut obiectul multor dispoziții. Dintre acestea, noi vom cita numai pe cele prescrise de sinodul de la Gangra, care face uz în același sens de termenul καρποφορία. Trebuind să restabilească dreptul ortodocșilor uzurpat de eustațieni, în colectarea și distribuirea acestor daruri, sinodul dispune să fie anatema cei care „ar vrea să ia sau să dea celor ce sunt excluși din biserică, darurile din roade aduse pentru biserică (καρποφορίας ἐκκλησιαστικῆς)“ (can. 7), precum și cel „care ar da sau ar primi fără voia episcopului, ofranda de roade (καρποφορίαν)“ (can. 8)³.

Καρποφοροῦντες erau deci aducătorii acestor daruri în natură, pe care biserica s'a simțit obligată, dintr'o datorie religioasă și într'un scop educativ, să-i menționeze în rugăciunea publică.

Cine sunt însă acei καλλιεργῶντες, pe care-i menționează în al doilea rând cererea respectivă a ecteniei?

După sensul literal, acest participiu al verbului καλλιεργῶ ar însemna: cei care lucrează frumos, cei care fac lucruri bune sau sunt făcători de bine. Binefăcători, prin ce? Prin folosul, pe care îl au biserica și instituțiile sale de pe urma karpoforiei lor, adică a ofrandelor din pârgă și zecimi, dani extraordinare sau de bună voie, ori prin servicii și orice alt fel de osteneli? Atunci, cererea din ectenie ar trebui interpretată în chipul următor: „Încă ne rugăm pentru cei ce aduc da-

1. Cf. Const. ap., cartea II, cap. 25, 34; cartea VII, cap. 29 etc.

2. Cf. locurile indicate în nota precedentă, precum și comentariile la can. 3 și 4 ap. în DR. NICODIM MILAȘ, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. I, partea I (trad. rom. de UROȘ KOVINCICI și DR. NICOLAE POPOVICI, Arad 1930).

3. Vezi CHARLES JOSEPH HEFFELE, *Histoire des conciles*, t. I part. 2, p. 1036.

ruri de roade și < prin aceasta > fac bine în sfânta și întru tot cinstită biserică aceasta"... Filologiceste, o astfel de interpretare nu este imposibilă. La ea se oprește Du Cange, precum am văzut, dar mai ales Iacob Goar, în lucrarea sa despre Evhologhiul bisericii ortodoxe. În acest caz, participiul καλλιεργούντες desemnează efectul ce decurge din acțiunea indicată de participiul καρποφορούντες, care, în cazul ambelor verbe, se referă la unele și aceleași persoane.

Realitățile istorice ale vieții bisericești nu s'ar opune unei astfel de traduceri. Dacă adâncim însă observația noastră asupra acestor realități și luăm în considerație și contextul ecteniei, însemnarea de „binefăcători” a celui de-al doilea participiu (καλλιεργούντες) va căpăta o precizare mai lămurită a conținutului său.

În sens propriu, *binefăcători* trebuiesc considerați în trecutul bisericii, cei care contribuiau peste obligațiile comune, adică peste cele reglementate ca aduceri de pârgă și zecimi. Daniile extraordinare, cărora se datoresc fondările de biserici și de alte instituții ale acestora, făceau din autorii lor—ca și până astăzi, de altfel—*ctitori ai sfintelor locașuri*, pe care biserică îi pomenește ca și pe binefăcători, în cursul aceleiași ectenii. Cazul cel mai frecvent a fost însă întotdeauna al bisericilor ridicate prin colecta comună și anonimă a credincioșilor și neinzestrate cu bunuri, care să le asigure bună starea în curgerea vremii. O astfel de lipsă a fost îndeplinită de foarte multe ori de dărnicia adhoc a unor persoane iubitoare de podoaba (εὐπρέπεια, măreția, splendoarea, înfățișarea cuviincioasă) a casei Domnului. Prin sacrificiile lor materiale sau prin acțiuni și osteneli de orice fel, au înlesnit reparațiuni și înzestrări cu obiecte sfinte, asigurând, într'un cuvânt, înfățișarea demnă a sfintelor locașuri. Aceștia sunt în sensul strict și curent al cuvântului *binefăcători* (καλλιεργούντες) *ai sfintelor locașuri*, pentru care biserică se roagă sub un titlu aparte, spre deosebire de ctitori.

În vorbirea zilnică, termenul „binefăcători” cunoaște, într'adevăr, un sens mai larg, referindu-se în general la oricine face o faptă bună și mai ales de milostenie. Cărțile de slujbă bisericească, însă, nu confundă pe „binefăcători” cu „miluitorii”. Astfel, ectenia după primele tropare din slujba panhidei sau parastasului, care, în liturghierul român, se găsește sub o formă mai dezvoltată, și în rugăciunea de la proscomidie pentru cei morți, face pomenire pentru iertarea păcatelor „a tuturor celor din veac răposați întru buna credință”, între care: „...a ctitorilor sfântului locașului acestuia, a miluitorilor și făcătorilor de bine...”. Rugăciunea dipticelor din liturghia sfântului Vasile cel Mare, din care a fost împrumutată această formulă, este mai completă și, deci, mai convingătoare. Aducătorii de roduri, binefăcătorii sfintelor locașuri și ajutătorii săracilor sunt menționați desebit astfel: „Μνήσθητι, Κύριε, τῶν καρποφορούντων, καὶ καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἀγλαῖς σου Ἐκκλησίαις, καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων (Pomenește, Doamne, pe cei care aduc roduri și fac bine în sfintele tale biserici și-și aduc aminte de săraci”.

Așa dar, în accepția sa literală, participiul καλλιεργούντων din ectenie desemnează de fapt în liturghie nu numai genuri deosebite de acțiuni, ci și ale unor persoane în cele mai multe cazuri distincte de cele indicate prin participiul καρποφορούντων din aceeași cerere a ecteniei. De

altfel, verbul καλλιεργῶ n'a fost, poate, întrebuințat aci, la întâmplare. La acești καλλιεργοῦντες face aluzie, fără îndoială, și Rugăciunea amvonului prin fraza: „...sfințește pe cei ce iubesc podoaba (τὴν εὐπρέπειαν) casei tale”.

Chiar admitând că sensul celui de-al doilea participiu s'ar putea extinde și asupra actelor de milostenie ale binefăcătorilor, totuși trebuie să reținem că aducerea de roade ca daruri (καρποφορία) și facerea de bine (καλλιεργία) erau realități obiective. În consecință, verbele, prin care au fost exprimate aceste acțiuni, au un sens propriu, iar nu o întrebuințare figurată, ca în textele din Noul Testament, la care se raportează autoarea. Traducerea celor două participii, preconizată de D-na Antoniadis, nu poate fi preferată, deci, în niciun caz, versiunilor de până acum.

Interesul autoarei fiind reținut exclusiv de considerațiuni filologice, fără scrupulele unui liturgist de specialitate și fără înțelegerea unei credincioase pentru acțiunea liturghiei, nu este de mirare că ajunge și în alte cazuri la traduceri artificiale. Astfel, răspunsul Ἔλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως este redat: „Ofrandă de pace, jertfă de laude” sau „de cântări”. Preferând scrierea ἔλαιον, Domnia sa traduce „ofrandă”, adică „aromat adus lui Dumnezeu ca recunoștință pentru pacea, de care ne bucurăm”¹. Nu stăruim asupra acestei expresii, întru cât ea a făcut deja obiectul unui studiu al nostru².

Alteori, se găsește alături de traducerile de până acum, ca în cazul participiului ὀρθοτομοῦντα, pe care îl redă ca și Dom F. J. Moreau: „enseignant fidèlement”, adică în sensul liturghierului român („drept învățând cuvântul adevărului tău”). Noi nu împărtășim însă această traducere, pentru motive, pe care le vom desvolta într'un studiu aparte.

Am fi nedrepti, totuși, dacă n'am recunoaște valoarea cu totul specială a lucrării Doamnei Antoniadis, care, chiar pe cale negativă uneori, înlesnește sugestii de cea mai mare importanță pentru liturgică.

Pr. PETRE VINTILESCU

Profesor la Facultatea de Teologie din București

OLGIATI FRANCESCO, Mons., *Schemi di conferenze*, ed. V, Milano 1940.

Este de neînchipuit câte silințe se desfășoară azi în Italia, pentru a pune la îndemâna preoților și a altor ostenitori creștini cât mai mult aluat pentru vorbirea creștinească. Nu este vorba numai despre vorbirea de pe amvon, ci și de pe tribune, în atâtea împrejurări pe care propoveditorii creștini le au pentru a răspândi cuvântul creștinesc. Silința cea mare este de a folosi toate împrejurările când se pot împărtăși credincioșilor cuvinte de bună învățătură creștinească.

În lumea catolică de azi, se lucrează cu multă stăruință pentru a pune la lucru în folosul credinței nu numai pe preoți, ci și pe mireni inimoși. Este vorba de așa zisa *Acțiunea catolică*.

Prin aceasta se înțelege o întocmire în care să intre mulți mireni, care să ia asupra lor sarcini la care preoții nu mai ajung. Cu alte cuvinte, să fie cât mai mulți ceice se ostenesc pentru Domnul. Dacă propoveditorii necredinței sunt mulți, cu atât mai mulți să fie grăitorii Bisericii,

1. Vezi pp. 32 și 66.

2. Vezi *Mila păcii, jertfa laudei în liturghiile bizantine* în revista *Studii teologice*, an. VII, vol. 1, 1940.

Dar pentru aceasta trebuie să stârnești inimile binevoitoare care se pot găsi împrăștiate în toate taberele vieții. Se pot ivi prilejuri unde să fie nevoie de spus cuvânt creștinesc, de pus umărul la treabă, unde nu se află un preot de față. Cine să se miște atunci?

Ei, dacă este acolo un creștin inimos, aceasta o poate face el. De aceea este bine să ai astfel de oameni, de care să te poți sluji. Când la astfel de împrejurări se vor găsi mai multe glasuri și mai multe brațe, cu atât mai bine.

Dar să presupunem că avem astfel de bunăvoințe. Când însă va fi nevoie, au să poată face treabă? Dacă oamenii nu sunt pregătiți? Dacă nu știu cum să se rostească? În atâtea căminuri culturale, unde este prilej să vorbească 3—4 inși, au să poată spune cu toții graiurile sănătoase, gândurile care trebuie?

Tocmai de aceea se dau la lumină azi fel de fel de scrieri îndrumătoare, care să pregătească această lume. Vrei să ai o lucrare creștinească de acest soi? Ei, atunci trebuie și să-i pui la îndemână marfa de trebuință ca să se cioplească.

Deci este vorba de un fel de școală. Trebuie să pui pe roate toată această mișcare pe care o dorești, și atunci nu trebuie să lași pe creștinii săritori la treabă numai la ce li s'o părea lor că trebuie să spuie. Să le pui în palmă mănunchiuri de gânduri sănatoase și bine închegate, cu care ei să fie în stare a grăi înaintea fraților lor.

Iată pricini pentru care acum ies la iveală fel de fel de scrieri în slujba lucrării creștinești care vrea să stârnească la treabă și pe mireni.

Dar nu numai atâta, ci înșiși preoții sunt stârniți la treabă mai mult ca înainte. Azi prilejurile de a vorbi adunărilor sunt cu mult mai multe decât altădată. Trebuie să le folosești pe toate pentru a picura gânduri alese în sufletele oamenilor. Altfel îi lași în voia gândurilor care umblă în lume de capul lor și care pot îmbâcsi mintea oamenilor cu tot felul de rătăciri. De fapt, acestea se și văd. De aceea preotul nu trebuie să treacă „nemuritor și rece” peste asemenea stări de lucruri, ci să ia aminte la mijloacele de îndreptare.

Dacă însă preotul, când este vorba de vorbirea la biserică, știe să-și găsească materia de vorbit (de obicei cuprinsul evangheliei zilei), el este mai stingerit când îl vei pune să vorbească afară din biserică, la felurite prilejuri culturale. Despre ce să vorbească? Și dacă a vorbit odată, de două ori, de șapte ori, a opta oară despre ce să mai vorbească? Trebuie multă felurime în vorba de adus înaintea ascultătorilor și atunci și preotului îi trebuie un chip și mijloace de a privi în larguri pentru a găsi despre ce să cuvinteze.

Se vede că starea aceasta de lucruri aduce oarecare stinghereli și șovăieli, pentru că și din alte țări ne vin vești că nu este bine să lăsăm pe muncitorii de pe un asemenea ogor fără mijloace potrivite de lucru, ci să le punem la îndemână aluat bun despre care să poată vorbi.

De acest soi este cartea Monseniorului Francesco Olgiati despre care ne apucăm să scriem aici. În Italia se țin acum multe conferențe religioase. În prefața cărții pomenite, ni se spune că în eparhia Milanului, pe fiecare Duminică, se țin mai mult de 100 de conferențe. Dar dacă sunt atât de multe, grăitorii sunt uneori la strâmtoare. De aceea se îndreaptă rugători către unul ca autorul cărții pomenite: „Părinte Olgiati, o temă de cuvântare, un crâmpei de desfășurare a ei”...

Față de această stare de lucruri, Don Olgiati, care e unul din cei mai rodnici scriitori creștinești din Italia de azi, s'a chibzuit că e mai bine să alcătuiască scrieri pentru astfel de trebuințe. De aceea el a dat la lumină în 1932 cartea aceasta, cu titlul care pe românește s'ar putea da cu „Însăilări de conferențe”. În adevăr, cuprinde cuvântări scurte, care se pot lărgi apoi prin îndemânarea vorbitorului. Dar se chiamă că ai căpătat în palmă o împletitură scurtă despre ce ai de vorbit.

Uneori ea este mai lungă. Ai chiar și 10 pagini la îndemână, care-ți dau destul aluat de bună desfășurare înaintea ascultătorilor.

Se vede că aceste cuvântări, puse la îndemâna feluriților vorbitori, au răspuns unei adevărate nevoi, căci volumul din 1932 a ajuns în 1940 la a cincea edițiune. Va să zică feluriții vorbitori din Italia simțeau trebuință să li se puie în palmă un asemenea ajutor. Dela cereri răzlețe care i-au venit autorului, dacă el a făcut o carte întreagă pentru împlinirea unei asemenea nevoi, atâția au fost ceice s'au grăbit să se slujească de ea.

Dar odată apucat pe calea aceasta, autorul nu s'a oprit aci. A scos și al doilea volum, cu titlul: *Nuovi schemi di conferenze*, iar apoi al treilea cu titlul: *Nuovissimi schemi di conferenze*. Acesta din urmă era în 1938 la a II edițiune.

Apoi dacă acestea au mers volum după volum, cu atât mai mult înseamnă că autorul venea în ajutorul celor mulți, care simțeau nevoia de un povățuitor în această privință. Din aceasta înțelegem că nu numai vorbirea în biserici, ci și vorbirea în deobște a început a fi ajutată în Italia. Aceasta dovedește că nevoia de a vorbi și dincolo de zidurile bisericii și dincolo de Sfintele Slujbe, s'a întins și trebuie lucrat pentru ea. Cu alte cuvinte, granițele Omileticii se lărgesc și trebuie să lucrezi acum pe un ogor mai întins.

Vorbim de lucrul acesta din Italia. Dar parcă la noi e altfel? Preotul nu este cerut să vorbească în felurite împrejurări, altele decât cele din sânul Sfintelor Slujbe? Mai cu seamă căminurile culturale sunt cele care-l poftesc pe preot să vorbească în sânul lor. Despre ce să vorbească? Aici nu se vor mai rosti predici, ci cuvântări în de obște. De aceea scrisul autorului Olgiati ar fi de folos și pentru preotul nostru.

Dar să vedem despre ce scrie el pentru preoți și alți grăitori creștini?

În cele 45 de conferențe din vol. I, are titluri care se potrivesc și pentru noi, teme morale, despre care se poate vorbi oriunde. Așa, de pildă, găsim teme despre: Cinematograf; duel; ziare; opiniunea publică; caracterul; curăția; lupta împotriva înjurăturilor, care bântuie cumplit în Italia; problema vieții, despărțenia; libera-cugetare, mănăstirile; Știința și credința; Biserica și barbarii; catolicii și iubirea de patrie; despre catehism; cultura religioasă; despre oamenii încurcă—lume și altele ca acestea. În volumul III (*Nuovissimi schemi di conferenze* — Cele mai nouă însăilări de conferențe), găsim alte teme: Simțul moral; Lupta împotriva modei necuviincioase; limba; omul nervos; cruciata milosteniei; milostenia creștinească și binefacerea necreștinească; Să muncim; Sf. Impărtășanie și viața obștească; cultura religioasă în Italia; trebuința de Dumnezeu; chemările credinței; Mărunțișurile din liturghie; Dumnezeu în literatura veacului 19; Problema unității religioase în ceasul de față; Creștinism adevărat și creștinism mincinos. Mai cuprinde încă și alte teme, de cuprins mai strâns catolic.

Cum se vede, nu este cuprins de predici decât în parte. Cuprinde și multe alte teme de cunoștințe de tot soiul. Toate acestea însă pot fi discutate din punct de vedere al gândirii creștinești.

Ceiace însă face prețul lor nu se poate cunoaște din această pomenire a lor numai ca titluri. Mai cu seamă cuprinsul ni le arată cât de prețioase sunt. În adevăr, toată desfășurarea teoretică este presărată cu o mulțime de fapte, de amintiri din istorie, din întâmplările zilei, din pățaniile oamenilor, din scrisul ziarelor. Mai ales acestea sunt cele ce dau farmec și viață unei cuvântări. De ele simți vie trebuință. Autorul Olgiati însă ți le pune la îndemână din belșug, și astfel te ajută mult pentru a-ți face cuvântarea cât mai plăcută și mai ascultată.

Prin aceasta, toate volumele lui de soiul acesta sunt pline de fapte și ești bucuros să le ai la îndemână pentru a le împărtăși și altora. După ce ai citit câteva lucrări de acestea, ieși cu mintea plină de nouăți care-ți dau ghies să le povestești mai departe.

Ia să gustăm o povestire de felul acesta, cu învățătura pe care autorul caută s'o scoată din ea. O luăm din volumul I, din tema „Pentru cultura religioasă”. Iată încheierea ei :

Marchizul Crispolti a scris acum câțiva ani: „Sunt câteva zeci de ani de când, în împrejurimile orașului Bolonia, se vedea rătăcind un cerșetor orb. După ce-și punea jos vioara și-și socotea cei câțiva gologani căpătați, el ruga pe cei din apropierea lui să se găsească între ei unul care să facă milă cu el și să-i cetească dintr'o carte pe care o purta cu dânsul. Scotea din buzunar cartea *Divina Commedia* a lui Dante. Prin mijlocul acesta, el a izbutit să învețe pe de rost toată cartea. Când i s'a părut că o știe deplin, n'a mai hoinărit prin împrejurimi, ca de obicei, ci a plecat din oraș cu un gând bine hotărât. Sunând și cerând din casă în casă, s'a dus cât mai departe. În ziua însă când iar s'a întors în Bolonia, a povestit că și-a putut împlini juruința sa, anume aceia de a fi dormit o noapte pe treptele mormântului lui Dante”.

„Mie mi se pare, scrie Olgiati, că societatea de azi seamănă cu acest cerșetor. Ea umblă oarbă și nenorocită, căutând ajutor. Întinde mâna, cere o îmbunătățire a traiului. Dar toate acestea nu ajung. Astăzi, mai mult ca oricând, ea are o sete de nemărginire, de avânt, de Dumnezeu. Ca moștenire prețioasă a veacurilor, are o poemă de adevăr și bunătate, Evanghelia lui Hristos. Dar nu știe s'o cetească. Și mii de suflete în zilele noastre, cheamă alte suflete frățești care să le învețe frumusețile Adevărului. De aceia să răspândim cultura religioasă! Contemporanii noștri se vor îndrepta atunci spre Hristos și vor găsi viața”.

Aceasta e una din povestirile de acest soi. Dar cuprinde multe altele de cuprins felurit. În acest chip, cărțile lui Olgiati ne sunt o mare comoară, cu care putem umplea cuvântările noastre.

Mai mult ne vom putea da seama ce sunt aceste cuvântări și de cât folos ne pot fi și nouă, când vom citi o cuvântare întreagă. Atunci vom putea prețui și mai mult aceste silințe și a înțelege cât de mult nevoia vorbirii este azi mai adâncă decât altădată. Deci cu atât mai mult se cere să ne ascuțim limbile și să ne hrănim mințile. Va trebui să dăm mai pe larg astfel de cuvântări pentru a ne pregăti apoi și mai bine pentru nevoile care ne cheamă fără încetare.

Arhim. IULIU SCRIBAN

† TIT Mitropolitul Bucovinei, *Ectenii și rugăciuni pentru timpuri de războiu*, București 1941, Tipografia Cărților Bisericești, 64 pp., prețul 75 lei.

Iacă o carte venită la timp. Ne bucurăm de ea și o vom folosi. De și este culegere de colo și de colo, dar folosul mare este că ni se pun la îndemână. În adevăr, acum avem nevoie de învățături și rugăciuni în legătură cu împrejurările grele ale războiului. Biserica trebuie să ajute silințele neamului. Mai cu seamă trebuie să se scoale la treabă acum, când crucea luptă cu păgânismul cel mai sălbatec. Nu se luptă două popoare, ci două îndrumări deosebite a sufletelor: pe de o parte îndrumarea de la Dumnezeu spre iubire de oameni prin îmboldul crucii, iar pe de alta închinarea Satanei. Biserica stă fericită la lucru pentru întărirea fiilor luminii și se silește să folosească toate armele ei, pentru a-și întări pe fiii care duc lupta crucii.

I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei ne dă o mână de ajutor tocmai în această privință. Aveam nevoie să ne fie cât mai lesne la îndemână rugăciunile bisericești pentru asemenea prilejuri. Dar până să le cauți în cărțile cele groase, ce înlesnire este să le ai strânse într'o carte lucrată anume pentru acest scop!

Pe lângă rugăciunile cele obișnuite de rostit la slujirea ecteniilor, avem aici și slujba rugării pentru omul care se luptă cu protivnicii, adică *Paraclisul Maicii Domnului*. Ce frumos sună stihira: „*De mult Ghedeon a tăiat taberelē lui Madiam cu apărarea îngerului; iar acum, Preacurată, trimete pe înger să gonească taberele varvarilor și să sfărâme pe vrăjmașii ceice se oștesc asupra noastră*“. Iată apoi și alta: „*Din biserica ta cea sfântă, ascultă pe robii tăi, Curată, și peste neamurile care nu te cunosc și peste împărățiile care numele tău cel mult dorit nu-l cinstesc, varsă mânia lui Dumnezeu*“. Încă să pomenim cu drag și stihira de încheiere: „*Intinde acoperemântul tău, Stăpână, ca norul cel luminat, iar țara ta o acopere și cu brațele cu care ai îmbrățișat pe Hristos cuprinzând, o păzește pe dânsa neturburată, care pururea se laudă întru numele tău*“,

Mai puțin lesne de găsit era rugăciunea părintelui Macarie al Filadelfiei, fiindcă era mai puțin știută și folosită. Prea bine a făcut I. P. S. Tit că a pus-o la îndemâna tuturor. În sfârșit, *Panihida* care se slujește la Tăierea capului sfântului Ioan Botezătorul întregește, prin graiurile ei, rostirile sfinte care ne trebuiau la asemenea prilejuri. Toate acestea acum, afiându-se spre folosința preoților, ei le vor putea întrebuința mai des și mai ușor.

Peste acestea însă trebuie să mai pomenim și chipul ales al cărții. E tipărită cu atâta podoabă, pe o hârtie atât de bună, cu o slovă pe care ochiul o cuprinde așa de sprinten, — încât o vei folosi nu numai îmboldit de trebuința clipei, ci și cu plăcerea că ai în mână o carte dragă. Îți place să umbli cu ea, să te uiți în ea și să lauzi lucrarea tipografiei care știe să dea un tipar de cinste și de laudă. Da, Tipografia Cărților Bisericești se poate lăuda cu așa tipăritură. Ea va bucura pe I. P. S. Tit că i-a lucrat cartea în chip prea ales, iar pe noi toți ne va ferici că ne-a pus în mână o carte prin care vom sluji mai cu drag.

Arhim. IULIU SCRIBAN

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

58. BARDIER AL., *Preotul, Hristos pacea lumii*, Fălticeni 1941, 24 pp.

Străbătând paginile acestei cărți scrise și tipărite cu multă îngrijire, simți o nespusă bucurie sufletească pentru aflarea unui smerit preot de sat, care în vremuri de grăa cumpănă ca cele de azi, se sârguește să dea la lumină gânduri ieșite din zbuciumul trăirii și slujirei sale cu adevărat creștinești. Deaceia nu ne putem stăpâni cuvântul de laudă pe care îl merită pe bună dreptate. Și mărturisim că așteptăm cu vie nerăbdare să vedem tipărite și lucrările asemănătoare celei de față, făgăduite în cuvântul de la început, având noi încredințarea neștrămutată că ele vor folosi tot așa mult pentru zidirea sufletească a credincioșilor; vor fi ca niște semințe roditoare pentru predicile slujitorilor sfântului altar și vor agonisi o cetire duhovnicească aleasă pentru orice iubitor al învățurii creștinești.

Autorul arată mai întâiu că în ceasurile de față, când se dau lupte așa de crâncene, când mulți se depărtează de la dreapta credință, numai o reîntoarcere pe cărările strâmte, arătate de Mântuitorul Hristos, ne-ar putea scăpa din adâncă prăbușire. Trebuie să recunoaștem că fără Dumnezeu nu sântem în stare să facem nimic din ceea ce vrem și plănuim. De prisos sânt toate frământările în veacul acesta dacă nu-l luăm sprijinitor pe Domnul cerului și al pământului. Iar chezașia păcii între oameni, a înlăturării tuturor relelor și a războaielor, nu poate găsi alt temei decât numai în Iisus și prin mijlocirea harului său. Așa dar, pe acest Iisus trebuie să-l propoveduim lumii, să-l facem cunoscut oamenilor, să fim crainicii voiei sale și să-i trâmbițăm cuvintele „cu timp și fără timp”. Pe acest Iisus să ne străduim ca să-l apropiem de sufletele mulțimii și să-i coborâm strălucirea măreției în adâncul fiecăruia din noi, să ne împărtășim cu el, să-l avem pururea pe buze și în inimă, căci atunci se va pogori pacea, dragostea și buna înțelegere între popoare. Dușmani ai credinței avem mulți, însă datoria noastră este să fim pătrunși de dreptatea luptei. Iar împotriva necredincioșilor să ducem războiu prin cuvânt și prin faptă, ca să se încredințeze ei că Iisus este adevăratul dreptar de trăire în viață.

În „*icoana omenirii de azi*” (pp. 7-13), ni se zugrăvește starea de zbucium și de frică grozavă pe care o trăim. Dragostea frățească a pierit. Neîncetat auzim de furturi, de certuri și de dușmăni care merg până la ucideri. Credința slăbește în unele suflete, iar în altele lipsește cu desăvârșire. Căsătoria începe să fie necinstită de mulți. Ba sunt țări care nici nu vor să o recunoască decât ca o legătură între bărbat și femeie. Și atunci cum se înfățișează țarina sufletească în vremurile de azi? Părăginită prin multe părți și năpădită de buruieni, iar prin altele sufletul ofilit abia își poate arăta capul. Cu cât lumea pășește înainte, cu atât se depărtează de izvorul trecutului, uitând pe cerescul ziditor și crezând că se poate lipsi de ajutorul său. Unii se abat de la învățătura Bisericii și nesocotesc tainele și rânduelile cele sfinte. Alții se răsvrătesc împotriva pravilei

și a canoanelor. Mulți tineri nu mai au frică de părinți, nu le poartă cinstea, nu dau ascultare dascălilor, nu urmează pe cărările binelui, ci se apucă de blestemății, sunt destrăbălați și duc o viață fără rost. Bisericele sunt ocolite în timpul sfintelor slujbe, posturile încep să fie nesocotite, iar sărbătorile nu sunt cinstitute cu odihna trupului și îngrijirea sufletului. Tradițiile și obiceiurile trecutului sunt lăsate și ele în părăsire și gata să piară odată cu trecerea în veșnicie a celor din urmă bătrâni.

După această oglindire tristă se cercetează „cauza răului moral de azi” (pp. 14-19), arătându se că ea se datorește mai ales depărtării de Hristos. Omenirea de azi fuge de Domnul și de Evanghelia lui, temându-se ca nu cumva să se desbare de răutăți, de vicleșuguri, de ură și de alte fapte care pricinuesc între popoare războaie și ucideri fără seamăn. Izvorul faptelor rele din vremea de azi este pânza întunerecului care se întrepune între sufletul nostru și Mântuitorul Hristos, între lume și Dumnezeu, nelăsând prin uneltirea diavolului să pătrundă în inimă raza strălucitoare a dragostei și a adevărului.

În încheiere se arată că *mijloacele de îndreptare* (pp. 20-24) nu trebuiesc căutate decât prin revenirea noastră la Hristos. Numai prin jertfa lui vom fi mântuiți de înviforarea păcatelor, numai prin el vom putea aduce pace și bună înțelegere pe pământ. Prin urmare avem datoria să ne lăsăm călăuziți de Duhul Sfânt, ferindu-ne de poftele firii pământești și îmbrăcându-ne cu virtuțile creștinești. Pentru aceasta ni se cere însă pocăință și credință tare și să fim neconținți râvnitori de fapte bune. Numai așa răutatea vremurilor noastre se va preface în pulbere, iar pacea și bunăvoirea între popoare va domni biruitoare așa cum strălucește un luceafăr peste liniștea măreață a unei nopți senine.

G. I. M.

59. CRĂCIUN IOACHIM, Prof. Dr., *Tiparul la Românii din Transilvania*, în *Revista Teologică*, anul XXXI, nr. 3—4, Martie-Aprilie 1941, pp. 157—169, și extras.

Cea dintâiu tipografie ardeleană o găsim la Sibiu în 1529. Aici, Philippus Mahler, probabil, tipări prima carte în limba română, *Catehismul creștinesc* (1544). Hărnicia neobosită a diaconului Coresi dă la iveală, la Brașov, unde luteranul Honterus așezase o tipografie mică din 1533, 22 cărți, dintre care 9 în românește.

Pentru răspândirea cărților apar și librării: a lui Nicolau Schmidt, la Brașov și a lui George Wilder, la Sibiu.

În veac. XVI activitatea tipografică e mai rodnică în Ardeal decât în celelalte provincii locuite de Români.

Tipografii mai sunt la Cluj (1550) și Orăștie. Cu ajutorul lui Matei Basarab, care trimite pe tipograful popa Dobre, mitropolitul Ghenadie așează în Bălgrad (Alba-Iulia) o tipografie. De subț teascurile ei vor ieși renumitele cărți: *Catehismul calvinesc* (1640) și *Noul Testament* (1648). Tipografii sunt și la Sebeș și Sâmbăta Mare. După unirea cu Roma, tipografia din Bălgrad e folosită de uniți. Când vlădicii uniți se așează la Blaj se mută și tipografia în acest oraș.

În veac. XVIII Ardelenii ortodocși nu mai au o tipografie a lor. Deaceea tipăresc pe unde pot, uneori la Buda, dar nu numai aci. Așa că nu a existat, în realitate, o „epocă budapestană” a tipăriturilor ardelene, cum pretinde prof. ungar Fritz. Din cele 462 cărți tipărite de Ardeleni între 1775—1830, — epoca budapestană — numai 157 apar la Buda.

Deasemenea și aportul tipografiei de la Blaj este mai mic decât al celorlalte tipografii ardelene. La Blaj s'au tipărit 85 cărți românești, 6 latinești și 1

româno-germană; în celelalte tipografii ardeleni : 105 cărți românești, 7 latinești și 9 româno-străine.

Mai mult decât aceste date statistice ar fi fost concludentă o comparație între circulația, importanța și influența cărților tipărite de uniți și ortodocși. În acest chip s'ar vedea precis cât datorăm modeștilor tipografi ardeleni.

D. Șt. P.

60. STĂNCULESCU, GH. I., Pr., *Duhul care stă împotriva sau cea mai grea boală a sufletului*, în colecția *Cina cea de taină*, Roșiorii-de-Vede 1941, 28 pp. prețul 10 lei.

Omul pătimește în viață de un soi de boale prea puțin cunoscute, dar care în multe și felurite chipuri stăpânesc și rod sufletele slabe. De și el duce o luptă crâncenă cu ele, totuși nu se îngrijește de tămăduirea lor, pentru că nu le simte usturimea decât foarte rar sau târziu de tot. Spre deosebire de boalele trupului, omul nu încearcă aceiași împotrivire și stăvilire, atunci când o patimă rea vine să zdruncine ori să îmbolnăvească sufletul. Aceasta se întâmplă pentru pricina că mulți din noi nu-și pot închipui că și în cele ale sufletului, întocmai ca și în cele ale trupului poate fi vorba de molime care vatămă și nimicesc sănătatea sufletească, într'un chip mult mai trist și mai zguduitor. Ba, încă, prea puțini știu că din acest soi de boale izvorăște duhul negru și urit care stă împotriva mântuirii noastre și ne preface viața în chin și amar.

Grija numai de sănătatea trupului, tulbură adânc mersul vieții religioase. De aceea omul este dator să înțeleagă că lupta lui e deplină numai atunci când purtând grijă de trup știe să prețuiască și să ocrotească și sănătatea sufletului.

Boalele sufletului se nasc din neascultarea și călcarea legilor și a poruncilor lui Dumnezeu, iar cel care le strecoară în suflet, sub felurite și nebănuite chipuri, este păcatul. După ce înfățișează prin câteva pilde și povestiri aceste patimi sufletești, autorul arată că pentru tămăduirea lor este nevoie de întărirea voinței și de întoarcerea omului spre Hristos, spre Evanghelie și spre Biserică. Iar ca leac pentru orice ispită ce ne încearcă, avem rugăciunea, care este hrana sufletului și scara către cer.

G. I. M.

TEOLOGIA ISTORICĂ

61. CRISTACHE, IOAN ST., Preot, *Botezul lui Constantin cel Mare în istorie și legendă*, Tipografia sfintei mănăstiri Cernica, 1941, 16 pp., prețul 15 lei.

Autorul încearcă să arate care este adevărul istoric asupra botezului împăratului Constantin cel Mare. Pe temeiul mărturiilor lui Eusebiu din Cezareia, Biserica ortodoxă susține că el a fost botezat în anul 337 de episcopul Eusebiu al Nicomidiei. Romano-catolicii însă sprijiniți pe unele legende false, cuprinse în *Donatio Constantini* și în *Acta Silvestri*, spun că botezul l-ar fi săvârșit papa Silvestru în anii 311-3, sau 324-29. Spre a dovedi netemeinicia acestor legende, preotul Ioan St. Cristache arată nepotrivirile între datele aflate în cele două documente de mai sus, și apoi cu argumente scoase chiar din scrierile teologilor apuseni combate legendele romano-catolice privitoare la botezul împăratului Constantin cel Mare.

Fără a ține seamă de numeroasele greșeli de tipar, și trecând cu vederea lipsa unei expuneri mai sistematice, autorul se dovedește în această broșură un cercetător sânguincios pentru chestiunile de istorie bisericească. G. I. M.

62. SCOROBET TEODOR, Arhimandrit, consilier arhiepiscopesc, *Mitropolitul Ioan Mețianu 1828-1916. Sensul vieții lui și șapte scrisori de la Șaguna*, în *Revista Teologică*, anul XXXI, nr. 3-4, Martie-Aprilie 1941, pp. 176-189.

Autorul ne dă puține știri, — și din cele cunoscute — despre... „cel mai neaoș ierarh al poporului ardelean și al tradițiilor noastre religioase” (p. 177), mitropolitul Ioan Mețianu. Aproape tot articolul ne prezintă obișnuitele considerațiuni despre epoca și activitatea lui Andrei Șaguna și despre rolul ortodoxiei în formarea civilizației și culturii românești.

Reținem din scrisoarea mitropolitului Șaguna, de la 12/24 Decembrie 1870, interesanta mărturisire: „Dacă poțtești să știi cum petrec eu zilele bătrânețelor mele, apoi îți dau de știre, că eu în singurătate m'am retras și studiez limbile clasice și meditez despre sfârșitul meu, că eu nu cunosc nici cea mai mică desfătare sau petrecere, căci văd că lumea nu mă iubește, dar eu o iubesc, ca un părinte sufletesc și gata sunt a aduce în favoarea ei ori și ce sacrificiu”.

D. Șt. P.

63. TURDEANU ÉMILE, *La broderie religieuse en Roumanie. Les epitaphioi moldaves aux XV-e et XVI-e siècles*, în *Cercetări Literare*, vol. IV, București 1940, pp. 164-214 + X planșe în afară de text.

Autorul studiază cele 15 epitafuri ce ne-au rămas de la domnii, călugării și boerii din Moldova în veac. XV și XVI.

Primul, făcut cu cheltuiala mitropolitului „Moldovlahiei și părților dinspre mare”, Macarie, la 1428, numit însă epitaful lui Alexandru cel Bun, reprezintă „o contaminare a două tipuri diferite de epitafuri bizantine: prin subiectul lui este o replică simplificată a epitafului sârb al reginei Evtimia, care a fost adus în Moldova la începutul sec. XV; prin cadrul său se leagă cu ajutorul unui intermediar necunoscut de tipul ilustrat în epitaful bizantin de la Ohrida”, dăruit bis. Sf. Clement, din acest oraș de unul din Paleologii: Andronic II (1282-1328), sau Andronic III (1328-1341).

Un cronograf grec spune că a fost făcut la Constantinopol. Asemănarea cu epitaful lucrat de regina Evtimia, cât și faptul că în Moldova pe vremea aceea se desfășura o frumoasă activitate artistică și culturală fac să se admită că a fost lucrat în țară.

Al doilea epitaf, al ieromonahului Silvan, egumenul m-rii Neamțu, de la 1 Septembrie 6949 (= 1441, după autor), reprezintă un tip evoluat al epitafului de la Ohrida. Totuși se observă și efortul de adaptare, în costumul sigur local al unui personaj reprezentat, cât și în inscripția slavă.

În epoca lui Ștefan cel Mare se desvoltă și broderia religioasă. Particularitățile tipurilor iconografice ce sunt reprezentate de cele 7 epitafuri rămase din această epocă, vădesc două școli. Una, așezată la Moldovița, arhaizantă, rămasă credincioasă modelului de la 1428, așa cum ne arată epitafurile din 1484 și 1494 și cele de la Sucevița, din aceeași epocă. Cealaltă, la Putna, inovatoare, cu o compoziție clară în care joacă rol și sensibilitatea artistului, de unde au ieșit cele două epitafuri din 1481 și cel din 1490. Aceleași trăsături le găsim și în epitaful dăruit m-rii Dobrovăț, început de Ștefan cel Mare și terminat de Bogdan cel Orb, care probabil a fost lucrat la curtea domnească, cât și cel dat m-rii Voroneț de vistierul Gavriil Troțușanul, la 1516, lucrat, crede autorul, în casa acestui boer.

În veac. XVI broderia religioasă străbate 3 etape de evoluție. Prima, în timpul domniilor lui Petru Rareș, când se formează o nouă școală moldovenească

de broderie, care-și va menține supremația pâră la sfârșitul veacului. Ea a lucrat epitaful dăruit de Petru Rareș m-rii athonite Dionisiu în 1545. A doua, în timpul lui Alexandru Lăpușneanu, când se are în vedere exemplare de același tip cu cel de la m-rea Dionisiu. Ne-au rămas două exemplare: cel dăruit de Alexandru Lăpușneanu m-rii Slatina, la 1556 și altul dăruit m-rii Milēsevo, în 1567.

Cea din urmă, înfățișată prin epitafurile lui Ieremia Movilă (dăruit Suceviței la 1597) și Nestor Ureche (dăruit m-rii Secul la 1608), revine la modelul din 1428. Centrul activității a fost la m-rea Sucevița.

La urmă, în 10 planșe, sunt redată fotografiile luate după epitafurile: de la Ohrida, al reginei Evtimia, al lui Alexandru cel Bun, al lui Silvan, ale lui Ștefan cel Mare (Putna 1490, Moldovița 1494 și cel de la Dobrovăț), de la m-rele Dionisiu, Slatina și Sucevița.

Studiul d-lui E. Turdeanu ridică o problemă și o lasă nerezolvată. E vorba despre locul unde a fost lucrat epitaful lui Nestor Ureche. Pe marginea de jos a epitafului este o inscripție în l. greacă, în care, între altele, se spune că e lucrat de călugărița Filoteia, la Constantinopol, în 1608, indiction 1. D-sa, în legătură cu aceasta, scrie: „Il s'agirait donc cette fois d'un travail étranger. Pourtant, l'évidence est tout autre. Comparons l'épithios de Secu à celui de Sucevița. Leur ressemblance ne laisse pas d'être concluante: réplique de l'épithios de Jérémie Movilă, l'exemplaire du boïar Ureche s'écarte de son modèle par quelques détails secondaires, ornementaux, qui ne peuvent nullement justifier un filiation étrangère (p. 199).

Dar... evidența este cu totul alta. Căci cum s'ar justifica existența acelei însemnări? Și apoi, dacă ar fi fost lucrat în țară, nu s'ar fi scris pe el în Martie 1608, că a fost făcut în timpul lui Simion Movilă, când acesta murise la 24 Sept. 1607. Anachronismul acesta ne arată sigur că a fost lucrat într'o localitate îndepărtată de Moldova, de nu se primise știrea morții lui Simion Movilă.

Deasemenea și părerea d-lui I. D. Ștefănescu, de care amintește autorul, (*L'évolution de la peinture religieuse eu Bucovine en Moldavie, depuis les origines jusqu'au XIX-e siècle, Orient et Byzance, II, Paris 1928, pp. 58-59, la Turdeanu p. 199*) că: „Le style et la technique [de la broderie de Secu] indiquent clairement un atelier moldave” afirmație categorică, ce nu se împacă cu concesiunea aceluiași autor: „Philotée a pu broder à Constantinople une chose dessinée en Moldavie, avec de la soie et des couleurs moldaves et dans le style de son pays”.

S'a recurs deci la multe ipoteze ca să se ocolească un adevăr: a fost lucrat la Constantinopol, de o călugăriță greacă. Și atunci cum rămâne cu „stilul și tradiția atelierului de la Sucevița”?

D. Șt. P.

TEOLOGIA PRACTICĂ

64. FELEA, ILARION V., Pr., *Catehism creștin ortodox*, Arad, Editura diecezană, 1940, 111 pp.

Părintele Ilarion Felea a alcătuit, pentru elevi și credincioși, un catehism. Ⓢ încercare grea pentru oricine. Căci catehismul nu poate fi o simplă înșiruire de învățături și texte și nici o expunere îngreuiată de teorii și ipoteze. Cuprinsul lui, o expunere complectă a doctrinei, trebuie redată cu multă îngrijire, simplu, clar și temeinic, pe înțelesul cetitorilor.

Apoi catehismul nu e o carte de învățătură ca oricare alta. El nu trebuie

numai memorat și știut, ci crezut și trăit. Să lumineze mintea și să încălzească sufletul.

Autorul a scris pe 'nțeleșul tuturor. (Mare merit). A căutat să creeze o atmosferă religioasă, cucernică, folosindu-se de sugestive tablouri și de rugăciuni.

S'a străduit să dea o lucrare bună și a izbutit. Sunt însă și câteva scăpări din vedere: revelația divină arată care este ființa lui Dumnezeu (p. 5), ceea ce nu-i exact; credința înseamnă încredere în ceea ce ne spune cineva (p. 6); canonul V. Testament trebuia dat complet.

D. Șt. P.

65. IONIȚĂ, NICODIM, Protos., *Rânduiala sfintei slujbe a dumnezeștilor Patimi ale Domnului nostru Iisus Hristos (Pasiile)*, Editura sfintei Mănăstiri Antim, București 1941, în 16°, 32 pp.

Această slujbă, care se săvârșește în fiecare Duminică a Postului mare, afară de Duminica Floriilor, este menită să amintească Patimile Domnului nostru Iisus Hristos. Ea nu este cunoscută întregii Biserici ortodoxe române, ci numai eparhiilor din Basarabia, fiind o înrăurire venită din Rusia. Deasemenea ea este cu totul streină și Bisericii grecești. Nu se cunosc îndeajuns împrejurările în care a luat naștere. Se știe că Biserica ortodoxă a rânduit ca în Vinerile Postului mare să se citească Acatistul Bunei-Vestiri, după un tipic anume. Biserica rusească însă a simțit nevoia ca pe lângă această rânduială să adauge și o prescurtare a slujbei sfintelor Patimi, cu gândul ca să stăvilească propaganda catolicilor care veneau cu o mulțime de slujbe pentru „sfânta Golgotă”. Așa se face că încă de pe timpul țarului Petru cel Mare această slujbă se împrăștie din sudul Rusiei în Ucraina, de unde trece apoi în Polonia și în Basarabia.

În românește această slujbă este dată acum de părintele protos. N. I. cu ajutorul tălmăcirii părintelui protoiereu Teodor Petrovici, după ediția slavonească tipărită în 1934, la Varșovia, cu binecuvântarea I. P. S. Mitropolit Dionisie al Poloniei. Ea poate fi socotită cu adevărat folositoare clerului, și spre zidirea sufletească a poporului dreptcredincios.

G. I. M.

66. IONIȚĂ, NICODIM, Protos., *Formarea preotului după hirotonie*, în Biblioteca Misionarului ortodox, nr. 21, București 1941, 16 pp.

Se dau câteva îndemnuri bune pentru tinerii preoți, arătându-se piedicile pe care le va întâmpina la începutul lucrării sale în parohie, și necazurile de care se vor izbi ei ca slujitori ai lui Dumnezeu. Se lămuresc apoi pe scurt care sunt cerințele unei temeinice pregătiri după hirotonie și prilejurile de folosit pentru ca preotul să-și poată spori cunoștințele în laturea pastorală și misionară după primirea sfântului har.

G. I. M.

67. PERVA, GHEORGHE, Pr., *Cazanii pentru azi. Câte cinci minute de cultură duhovnicească*, Editura diecezană, Arad 1941, 176 pp., prețul 95 lei.

Această carte cuprinde tâlcuiri pe scurt la evangheliile ce se citesc în Duminicile și Sărbătorile de peste an. Nu este, cum am spune, o carte de predici, alcătuite după toate cerințele și rânduelile omilitecii, ci în ea ai să afli mai degrabă unele îngemănări de gânduri și îndemnuri duhovnicești cu ajutorul cărora să poți face o vorbire mai mare în fața credincioșilor. Din această pricină cartea pr. G. P. se citește cu înlesnire și de orice credincios știutor de carte. O parte din aceste „cazani” chiar au mai fost publicate prin ziare, de pildă în *Universul* a pagina bisericii, iar altele prin revistele eparhiale din Ardeal.

Ca să fie mai ușor de ținut minte, fiecare tâlcuire, are un titlu ales cu multă iscusință. Așa bună oară la Duminica Vameșului și a Fariseului când se începe Triodul se spune: *Pregătiri și dereticări pentru Înviere* (pp. 5-6); la Duminica Sfinților Părinți: *Ortodoxie și împotrivorii ei* (pp. 52-54); la Duminica XXIII după Rusalii: *Prețul unui suflet* (pp. 112-113).

Cu anumite îndreptări de graiu, menite să înlocuiască mai ales neologismele, cartea aceasta poate fi întrebuințată cu bun folos de frații preoți, și în același timp ea poate agonisi o bogată roadă duhovnicească pentru credincioșii dornici să cunoască tâlcuirea evangheliilor ce se citesc în biserică la duminici și sărbători.

G. I. M.

68. SACHELARIE NICODIM, Ierom., *Îndrumarea vieții, folositoare pentru bărbați și femei, tineri și bătrâni, muncitori și elevi, și pentru toți cei ce caută o călăuză în viața aceasta trecătoare*, ed. II, Tipografia sfintei mănăstiri Cernica, 1941, 80 pp., prețul 10 lei.

O carte cu adevărat folositoare pentru creștinul care caută o călăuză duhovnicească în viața lui trudită de necazuri și griji. Mai întâiu i se lămurește aici pe graiu înțeles vinovăția moștenită din păcatul strămoșesc care îl târăște mereu spre patimi și obiceiuri rele. De toate acestea el însă se curățește prin spovedanie, și dacă își răscumpără greșelile prin căință și fapte bune. Ca urmare se dau îndrumări pentru spovedanie, arătându-se cum să te pregătești și ce trebuie să faci până ce-ți vei putea mărturisi păcatele înaintea duhovnicului (pp. 7—19). Nu lipsește nici arătarea păcatelor de moarte, pentru ca omul credincios cunoscându-le să se ferească de ele (pp. 19—27). Apoi se tâlcuește trebuința canonisirii, căci iertarea se dobândește cu osteneala pocăinții trupești, cu smerenia vieții și prin rugăciune (pp. 29—35). Așijderea pentru primirea sfintei împărășanii se dau sfaturi bune de pregătire, scoțându-se și temeuri din pravilă și canoane, când ea poate fi oprită (pp. 35—40). Vrednice de ținut seamă mai sunt și povețele de urmat în viață (pp. 40—44) și îndemnul ca pocăința să nu fie amânată pentru vremea bătrâneții (pp. 44—50).

O altă lature a vieții duhovnicești este rugăciunea, prin care mulțumim, lăudăm sau cerem ajutorul milostivului Dumnezeu. De ea sunt legate închinăciunile, metaniile, postul și canonisirea. La sfârșit se lămuresc și rugăciunile obștești, sfintele Liturghii și parastasele cu pomenirile pentru cei morți (pp. 50—57).

Creșterea copiilor și datoriile fiilor și ale părinților sunt înfățișate tot așa de bine. Deasemenea se tâlcuește rostul logodnei și al căsătoriei, arătându-se rudeniile de sânge și încuscririle, opririle de la căsătorie, timpul când nu se face nunta și căsătoria nelegiuită. Toate acestea sunt sprijinite pe pravilă și pe sfintele canoane.

Felul cum este întocmită această carte, cu vorbirea limpede, cu pilde ușor de înțeles și potrivite pentru mintea poporului, dovedește că poate fi cetită cu folos și socotită cu adevărat un îndreptar duhovnicesc pentru creștinul evlavios.

G. I. M.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

69. BALTAG GHEORGHE, Pr., *Educația morală a tinerimei*, Fălticeni 1941, 98 pp., prețul 40 lei.

Lucrarea aceasta, pe care autorul a întocmit-o spre dobândirea licenței în teologie, încearcă să înfățișeze cu toată modestia, cărarea de urmat pentru pre-

gătirea sănătoasă și temeinică a tineretului creștin din țara noastră. Sunt contribuții vrednice de luat în seamă, căci ele izvorăsc dintr'un suflet dornic de mai bine. Răsfoind cartea, ai să afli gânduri menite să oțelească și tagma noastră preoțească la lupta împotriva năravurilor rele pe care tineretul, în lipsă de îndrumare, le deprinde din frageda vârstă. Pentru înlăturarea acestui rău, pedagogii și-au spus cuvântul în diferite chipuri. Se știe însă că numai o educație morală în duhul învățaturii creștine este în stare să mulțumească pe deplin o creștere sănătoasă a tineretului. Căci creștinismul vine nu numai cu cuvinte de îndrumare morală către un ideal, ci și cu pilde vii de abnegație. Toți care au socotit că vor putea îndruma omenirea după alte dreptare decât cele creștine au greșit (p. 13). Reforma socială va trebui să vină nu prin legi, ci mai vârtos prin moralizarea maselor,

După introducere, în partea I a lucrării (pp. 16-44), sunt înfățișate păreri și felul de a se face educația tineretului la popoarele vechi, înainte de ivirea creștinismului. Aceasta spre a i se putea vădi lipsurile. Se arată apoi educația morală a tineretului în creștinism, ca să ne încredințăm că numai în lumina Evangheliei tineretul poate dobândi o îndrumare sănătoasă.

În partea II (pp. 45-84), pornind de la cercetarea „crizei morale a generației actuale”, autorul se silește să înfățișeze pe rând și „factorii de educație care stau la baza structurii și consolidării oricărui popor”. Aceștia sunt: familia, școala, statul și biserica. Din alcătuirea și rostul fiecăruia se scot și observații interesante pentru cunoașterea unor lipsuri și pentru înlăturarea multor greșeli care se săvârșesc. Totdeodată se desprind și câteva îndemnuri bune de a se lua măsurile cuvenite pentru o bună educație morală. În încheiere (pp. 85-95), motivează pentru ce este nevoie de o educație morală creștină a tineretului nostru românesc, arătându-se totdeodată care sunt îndatoririle sale și cum își va putea îndeplini el menirea în chipul cel mai drept și mai cinstit. Tineretul țării noastre crescut sub atâtea înrâuriri, trebuie să înțeleagă astăzi ținta către care merge. Viitorul este al lui și prin urmare trebuie să fie cu luare aminte la drumul pe care umblă. Să fie mai împăciuitor, mai sârguincios la muncă, cu iubire de aproape și cinstitor față de cei mari și vrednici. Făcând așa, va fi scutit de toate lipsurile morale de care ne tânguim azi cu atâta durere și desnădejde. G. I. M.

70. CAMARIANO ARIADNA, *Spiritul filosofic și revoluționar francez combătut de Patriarhia ecumenică și Sublima Poartă*, în *Cercetări Literare*, IV, București 1940, pp. 114—136, cu un rezumat în limba franceză, pp. 137—138.

În 1816 se tipări la mănăstirea Neamțu, în traducerea lui Gherontie, cu o prefață semnată de prietenul său, viitorul mitropolit al Ungro-Vlahiei, Grigorie, *Apologhia, adică cuvânt sau răspuns împotriva socotelii celor fără de Dumnezeu, doveditoriu cum că Domnul nostru Iisus Hristos iaste Dumnezeu adevărat...*, urmată de o omilie a sfântului Ioan Hrisostom despre a doua venire.

Cu titlul, puțin schimbat, *Apologie adică cuvânt sau răspuns împotriva socotelii celor fără de Dumnezeu și dovedire a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Hrisostomul împotriva Iudeilor și a Elinilor, iar acum și a Volteriștilor cum că...*, se retipări la București în 1819. Omilia despre a doua venire este înlocuită cu una rostită de același sfânt împotriva Iudeilor și Elinilor.

V. A. Urechiă, indus în eroare, probabil de omilia Sf. Ioan Hrisostom, atribue acestuia și apologia. N. Iorga o confundă cu apologia scrisă de Dimitrie mitropolitul Rostovului, tradusă în limba română în 1803. D-l C. N. Tomescu socotește tot pe Dimitrie ca autor al ei.

Comparând textul Apologiei cu acela al scrierii *χριστιανική ἀπολογία συντεθεισα μὲν ὑπὸ τινος φιλαδέλφου χριστιανοῦ πρὸς ὠφέλειαν τῶν εὐσεβῶν...* tipărită la Constantinopol, din porunca patriarhului Grigorie V, la 1798 și apoi la Leipzig în anii 1800 și 1805, autoarea dovedește că acesta este originalul traducerii lui Gherontie.

Cartea a fost scrisă în împrejurări speciale. Sultanul, îngrijorat de răspândirea ideilor filosofice și a curentului revoluționar francez printre supușii săi și mai ales că Francezii se aflau în Egipt și stăpâneau și insulele Ionice, „dă ordin patriarhului ecumenic să condamne ideile ateiste și revoluționare”. (Traducerea în limba română s'a făcut cu același scop).

Unul din fanaticii călugări, apărători ai credinței și tradiției; din „acești obscuranțiști, orbiți de patimă, incapabili de a aprecia valoarea spiritului filosofic modernist” (p. 116), este autorul acestei apologii. Titlul nu-i poartă numele. Îl divulgă însă elevul și biograful său, Mamucas. E un preot învățat și scriitor iscusit, Atanasie din Paros.

Tot în 1798, veghind din poruncă la menținerea statului turcesc, Grigorie V cere printr'o scrisoare, mitropoliților din Smirna, Paros și Naxos, să confisce și să trimită la Constantinopol constituția tradusă și adaptată de Rigas Velestinlis după cele franceze din 1793 și 1795. Ea ne privește, autoarea nu spune, dar arată titlul, și pe noi, Români (Νέα πολιτική διοικήσις τῶν κατοίκων τῆς Ρόδου καὶ τῶν μικρῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ νήσων καὶ τῆς Βλαχομπογδανίας).

În același an, Patriarhul ecumenic, la îndemnul Sultanului, trimite o scrisoare parenetică locuitorilor din insulele Ionice, stăpânite de Francezi, încercând să discrediteze pe noii stăpânitori și îndemnându-și conaționali: „să alungați din insulele voastre pe acești răsvrățiți în contra lui Dumnezeu și viclenii tirani ai omenirii și uniți cu puterile aliate (Turcii, Rușii, Englezii); să luptați cu zel și cu râvnă pentru nimicirea nelegiuitorilor Francezi”. Vor primi, în schimb, libertate și privilegii, trăind în viitor ca oameni liberi.

Îi răspunde un agent secret al Franței în țările românești, Constantin Stamaty (Πρὸς τοὺς Ρωμαίους τῆς Ἑλλάδος ὁ φιλόπατρις Ἐλεφθεριάδης).

La cererea sultanului, Grigorie publică o nouă lucrare împotriva Francezilor: *Διδασκαλία πατρική, συντεθεισα παρὰ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ κὺρ Ἀνθίμου...*, Constantinopol 1798.

Cu toate că titlul arată ca autor pe Antim patriarhul Ierusalimului, lucrarea nu-i aparține. Un contemporan, profesorul Serghie Macreos, care avea legături cu Patriarhia ecumenică, ne spune că Grigorie V, profitând de faptul că Antim era grav bolnav și i se aștepta moartea, a publicat-o sub numele acestuia. Când Antim s'a însănătoșit a desaprobat-o. L. Petit și C. Amantos o atribue lui Anastasie din Paros; Beauvepaine unui „organ” al lui Grigorie V; și în fine, alții chiar patriarhului ecumenic.

Răspunsul îl dădu Adamantie Coray prin *Ἀδελφική διδασκαλία...* publicată la Paris (nu Roma, cum se arată în titlu) în 1798.

Probabil din înalt ordin, domnitorul Ioan Sandu Sturdza puse să se traducă *Διδασκαλία πατρική*. Traducerea o făcu episcopul Hușilor Meletie și se tipări la Iași în 1822. Ca să fie răspândită cât mai mult, ea „se împărți în dar pe la toate bisericile țării aceștia”, după cum ne spune titlul.

Studiul acesta aduce prețioase contribuții atât la istoria traducerilor în limba noastră, cât și la cunoașterea zbuciumatei istorii a Patriarhiei ecumenice.

71. MLADIN NICOLAE, Diacon, *Comunitarism și comunism*, în *Revista Teologică*, an. XXXI, (1941) pp. 103–156.

Cândva a fost curentă părerea că în evanghelii s'ar găsi mărturii despre o viață și învățatură comunistă. F. Villegarde a dus mai departe cercetarea și îndrăzneala și a strâns într'un volum citate din scrierile sf. părinți care ar dovedi că au propovedit desființarea proprietății private.

Autorul dovedește, pe larg, de partea cui este adevărul.

Biserica a condamnat ereziile comunizante (Carpocrațienii, Eustațienii, Maniheii, Donatiștii, Pelagienii). Prin canonul 21 al sinodului din Gangra (340), atitudinea bisericii este din nou precizată: „Bogăția cea cu dreptate și cu facere de bine nu o defăimăm”.

În scrierile părinților bisericești deasemenea nu găsim idei comuniste. În acest sens, autorul restabilește înțelesul unor texte din Didahia celor 12 apostoli, din Tertulian, Ambrozie, Sf. Vasile și Sf. Ioan Hrisostom.

După părinții bisericești adevăratul proprietar al bunurilor este Dumnezeu. Deaceea ele nu sunt rele, pentru că Dumnezeu n'a creat nimic rău. Omul este posesor, administrator. Titlul (dreptul) de proprietar îl dă modul folosinței. Bogăția este un instrument, un mijloc spre mântuire. De aici obligația pentru bogat de a ajuta pe cel sărac. Bogăția este spre folosul tuturor; are un sens comunitar (de folos obștesc).

În ceea ce privește câștigul, el este condiționat de nevătămarea bunei stări comune. Tot ce prisosește, însă, peste strictul necesar nu mai aparține bogatului ci trebuie să fie dăruit săracului. Căci a poseda de prisos înseamnă a poseda bunul altuia. Cel ce nu îmbracă pe un om gol, când poate, e un hoț, zice Sf. Vasile: iar, după Fer. Augustin, cei ce putând ajuta pe săraci, îi lasă să moară de foame, sunt vinovați de omucidere.

Admisă pentru creștinii de obște, proprietatea privată este interzisă monahilor, care se obligă la sărăcia de bună voe. De bună seamă aceasta nu provine dintr'o concepție comunistă. Monahismul țintește la depășirea vieții obișnuite, deaceea monahul nu trebuie să aibă preocupări materiale. Monahul se leapădă de lume ca să îmbrace chipul ingeresc. Trăind pe un plan de viață superior în care sunt depășite concepțiile de viață obișnuită, nu mai are (sau nu trebuie să aibă) contact cu lumea și preocupările ei.

Păr. diacon Mladin ne-a dat un studiu temeinic, documentat și mai ales scris cu multă căldură și frumusețe. Studiul n'ar fi avut decât de câștigat dacă ar fi fost expusă și organizarea asistenței sociale a bisericii, cât și restricțiile ajutorării, căci au existat și acestea, ca să nu se încurajeze lenea.

D. Șt. P.

CRONICA INTERNA

Telegrama de felicitare trimeasă d-lui Mareșal Ion Antonescu de către I. P. S. Patriarh Nicodim. — Cu prilejul decorării d-lui General Ion Antonescu cu crucea ordinului crucii de fier, de către Fuehrerul Reichului Adolf Hitler, și a înălțării la gradul de mareșal al armatei române de către M. S. Regele Mihai I, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim i-a trimis următoarea telegramă :

Suntem fericit să vă înfățișăm cele mai călduroase și respectuoase felicitări pentru înaltele distincțiuni ostășești acordate Mareșalului Nostru General Conducător de Majestatea Sa Regele și de Fuehrerul Reichului.

Dumnezeu să vă ocrotească și să vă țină sănătos întru mulți ani spre cinstea și binele României,

Vibrantul apel care l-ați îndreptat către Țară în legătură cu împrumutul național de reîntregire deșteaptă în sufletul nostru cel mai răsunător ecou. Consiliul Central Bisericesc și Arhiepiscopia Bucureștilor subscriu prin Noi suma de nouă milioane lei. Am recomandat apoi stăruiitor tuturor clericilor și credincioșilor ortodocși români să-și facă fiecare datoria, aducând economiile și jertfa lor.

† NICODIM
Patriarhul României.

* *

D-l Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului, a răspuns Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim următoarele :

Mulțumesc Înalt Prea Sfinției Voastre pentru felicitările exprimate cu ocazia distincțiunilor cu care Majestatea Sa Regele și Fuehrerul Mării Națiuni Germane aliate, au onorat virtuțile ostășești ale Neamului Românesc, cum și pentru patrioticul îndemn adresat clerului și credincioșilor bisericeii naționale de a răspunde din toată inima apelului Patriei și de a aduce sprijinul economiei lor la Împrumutul Reîntregirii.

Rog pe Înalt Prea Sfinția Voastră să transmită Consiliului Central Bisericesc și Arhiepiscopiei Bucureștilor, viile mele mulțumiri pentru pilduitoarea subscriere de 9 milioane lei la acest împrumut de zidire românească și creștinească.

Mareșal ION ANTONESCU

Dania Sfintei Patriarhii pentru bisericile din ținuturile desrobite. — După recucerirea Bucovinei de Nord și a Basarabiei de către armatele româno-germane, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim a trimis d. General Ion Antonescu următoarea telegramă:

Biserica recunoscătoare Generalului izbăvitor de neam și întregitor de țară, vă pune la dispoziție, în dar, cărți de ritual în valoare de un milion lei pentru biserica din Basarabia și Bucovina și rugăm pe Dumnezeu să vă dăruiască izbândă deplină.

† NICODIM
Patriarhul României

D-l General Ion Antonescu a răspuns Înalt Prea Sfințitului Patriarh Nicodim următoarele:

Mulțumesc Înalt Prea Sfinției Voastre și Bisericii românești pentru darul generos și de înaltă semnificație creștinească făcut mult încercatelor biserici din Basarabia și Bucovina eliberate de sub tirania potrivnicilor crucii sfinte a lui Hristos.

General ANTONESCU

Cuvântul I. P. S. Patriarh Nicodim de ziua biruinței armatei române pentru recucerirea Basarabiei. — În ziua de 17 Iulie a. c. când armata română a dobândit prin lupte crâncene și jertfe eroice, strălucita biruință pentru recucerirea Basarabiei de sub stăpânirea hulitorilor de Dumnezeu bolșevici, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim, ca părinte și ocârmuitor duhovnicesc al țării, a adresat obștei noastre românești acest cuvânt numit „de ziua biruinței“.

Basarabia a fost numai „Țara Basarabilor“, în miazăzi a Moldovei, între Prut, Dunăre și Nistru. Iar la miazănoapte, spre Chișinău și în codrii Corneștilor, în Codrii Orheilor, la Soroca și Hotin, și până departe între Prut și Nistru, a fost pretutindeni Moldova. Și Moldova lui Ștefan a fost una, dela Ceremuș cu toată țara dintre Prut și Nistru până la Marea Neagră, cu Chilia și Cetatea-Albă, porțile ei spre răsărit și miazăzi, și isvoare de bogăție, pentru cari au sângerat ostașii marelui nostru voevod.

Moldova aceasta a cuprins deci întreaga Basarabie de astăzi. Și aceasta a fost cinci sute de ani a noastră. Într'o vreme, când abea se înfiripa „Moscova“, înconjurată de ținuturile aproape pustii și de barbaria asiatică, Basarabia, trup din trupul Moldovei, a fost țară de ctitorie, de vitejie și de evlavie românească și creștinească. Pavăză împotriva hoardelor tătărești și cetelor uro-altaice, ea a fost ținutul de graniță al civilizației europene, țară de idealism tracic și de lumină latină.

O sută de ani a trăit în sbucium, smulsă cu trădare și abilități rușinoase. Și după ce a fost iarăși a noastră, a trebuit să pătimească anul de jale căruia i-a pus capăt mândra armată românească și gloriosul nostru aliat german. Slavă lui Dumnezeu celui ce stăpânește țaria. Recunoștință Înălțatului nostru Rege Mihai I și marelui nostru Conducător, Mareșalul Ion Antonescu. Suflet din sufletul neamului românesc, Basarabia Moldovei noastre este din nou, și va fi pe veci, sentinela neînfricată a civilizației și, la hotarele unei lumi nețărmurite, Țara Crucii.

București, 17 August 1941.

† NICODIM
Patriarhul României

Chemarea I. P. S. Patriarh Nicodim pentru subscrierea la împrumutul reîntregirii. — Țara noastră a trecut în vremea din urmă prin mari greutăți. Conducătorul Statului însă, în fruntea bravei noastre oștiri a învins toate piedicile ivite în cale. În mai puțin de o lună, Basarabia și Bucovina de Nord au fost desrobite de sub jugul bolșevic.

Dar din nenorocire, aceste ținuturi se găsesc ruinate cu totul: bisericile, școlile și așezămintele de folos obștesc sunt dărâmate, iar orașele și satele pustiite. Pentru refacerea acestora se cer neapărat noi mijloace bănești. Deaceia Înaltul Guvern a hotărît să facă un mare împrumut intern.

I. P. S. Patriarh Nicodim înțelegând nevoia pe care țara o are de acest mare sprijin, după ce personal a subscris suma de 500.000 lei, a adresat către preoții și dreptcredincioșii creștini din cuprinsul Patriarhiei Române următoarea chemare, îndemnându-i pe toți ca din puținul ce au și din economiile strânse să subscrie fără întârziere la împrumutul reîntregirii.

Iată cuprinsul acestei chemări:

În urma victoriilor dobândite pe câmpul de luptă se deschid Țării noi perspective, noi trebuințe, noi datorii.

D. General Ion Antonescu, Conducătorul Statului, a refăcut și sporit prestigiul țării înăuntru și în afară. Pentru a încununa jertfa ostașilor noștri dragi și strădaniile din zi și noapte ale înțeleptului și vajnicului luptător General Ion Antonescu, tot românul este dator să subscrie, cât mai mult și cât mai curând la împrumutul reîntregirii, spre a dovedi lumii că țara românească este strâns unită în jurul Conducătorului său.

Prima pildă ne-a dat-o M. S. Regele Mihai I și Augusta Sa Mamă Regina Elena.

Biserica Ortodoxă Română a cărei viață în decursul vremurilor se împletește armonios cu viața și ființa Statului Român, consequentă

cu trecutul ei glorios și dorind a vedea Statul Român în toată splendoarea lui, subscrie prin Arhiepiscopia Bucureștilor și Patriarhia Română — Consiliul Central Bisericesc — suma de 9.000.000 lei. În plus clerul Arhiepiscopiei București, subscrie salariul pe una lună, în zece rate, iar noi vom purta grija ca țara să aibă suma imediat a îndemână.

Poporul drept credincios este îndemnat să urmeze pilda bisericii și a clerului. Cel ce urmează biserica și clerul, urmează poruncilor lui Dumnezeu.

† NICODIM
Patriarhul României

Sprijinul dat țării de către Biserică în împrejurările de azi.— Credința a fost reazemul puternic al poporului român dealungul tuturor veacurilor sale de luptă. Prin credință a biruit și tot prin ea și-a putut păstra ființa etnică neamul nostru. Ori de câte ori dușmanii au avut prilejul să ne atace, au căutat să lovească întâiu în biserică, fiindcă aceasta reprezenta piatra de temelie și de rezistență a neamului.

Lucrul acesta l-am putut constata în cele două provincii românești cotropite anul trecut de hoardele bolșevice și desrobite astăzi prin vitejia soldatului român și german.

Cea mai înverșunată luptă, pornită dintr'o ură sălbatecă, s'a dus în aceste ținuturi, timp de un an, împotriva bisericilor. Au fost peste tot închise, ruinate, pângărite, sau transformate în magazii Bolșevicii, al căror Dumnezeu nu poate fi decât geniul răului, al distrugerii și al barbariei, urmăreau să nimicească bisericile creștine și, odată cu ele, și credința poporului român de acolo, ca să poată aduce mai ușor la starea de mizerie morală în care se sbat popoarele în Rusia Sovietică.

Astăzi, când hoardele bărbare au fost alungate de pe pământul strămoșesc, se impune să se înceapă, cu sprijinul Bisericii, opera de redresare morală și de refacere a hotarelor naționale.

Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor încredințată fiind de această înaltă datorie, și ca să dovedească sprijinul pe care Biserica înțelege să-l dea țării fără nici o precupețire în împrejurările grele de azi, a hotărât următoarele măsuri:

1. În fiecare Vineri la ora 6^{1/2} în toate bisericile, preoții vor face rugăciuni pentru desăvârșita victorie a armatelor aliate.

2. Tot personalul bisericesc: arhierei, preoți, diaconi și cântăreți ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, potrivit dorințelor exprimate de majoritate, au dăruit salariul pe 5 zile în folosul ostașilor răniți și a familiilor mobilizaților.

3. În fiecare biserică se înființează o cutie în care creștinii își vor pune obolul lor pentru ajutorarea ostașilor răniți și a familiilor mobilizaților ce nu dispun de mijloace suficiente pentru trai.

4. Clerul va îndemna poporul în fiecare Duminică și sărbătoare să-și depună obolul său în aceste cutii.

5. Bisericile cu averi proprii sunt obligate a face danii după putere.

6. Toate sumele colectate, ca și salariile reținute se vor trimite Sfintei Arhiepiscopii pentru a fi înaintate Președinției Consiliului de Miniștri.

7. Preoțimea este îndatorată să comunice Sfintei Arhiepiscopii sumele colectate pe diferite liste de subscripție ce li s'au trimis de autorități, societăți sau persoane particulare.

8. În biserici nu se vor mai face alte chete decât cele inițiate de oficialitatea bisericească.

9. La sate preoții vor ajuta ca familiile mobilizaților să fie ajutate, atât la facerea muncilor agricole, cât și la împlinirea oricăror lipsuri materiale ar avea.

10. Preoții Capitalei au fost repartizați la toate spitalele pentru a cerceta zilnic pe cei răniți și a-i mângâia, înmânându-le daruri, cărți de rugăciuni, cruciulițe, iconițe, etc.

Protoierii celorlalte județe vor lua măsuri ca și în orașele de provincie în care se vor înființa spitale militare, preoții să viziteze zilnic pe răniți.

Protoierii Capitalei ca și preoții delegați vor supraveghea zilnic ca propaganda sectantă să fie complet eliminată.

Direcțiunile spitalelor sunt rugate să semnaleze Sfintei Arhiepiscopii, Secția Administrativă eventualele lipsuri.

La transferări se va ține seama de activitate pe care fiecare preot o va desfășura pentru ducerea la bun sfârșit a măsurilor luate.

Basarabia s'a întors acasă. — Lupta împotriva bolșevismului continuă fără răgaz. Pe tot întinsul uriașului front al creștinătății, trupele aliate fac salturi uimitoare în teritoriul inamic. Petrogradul și Chievul sunt pe punctul de a cădea, Somolenskul a fost cucerit, așa zisa „linie Stalin a încetat să mai existe, iar Moscova e serios amenințată.

După o perioadă de defensivă — impusă de înalte socoteli militare — a venit și rândul trupelor românești să arate ce pot. Și au arătat din plin. Întreaga lume creștină laudă avântul nestăpânit cu care știu să biruiască și să moară românește ostașii Re-

gelui Mihai I și ai mareșalului Antonescu. Bucovina a fost curățată în întregime. Bravura arătată de Corpul vânătorilor de munte și de Artileria noastră, a întrecut orice așteptări. Pe frontul din Basarabia, s'au petrecut în ultimele zile fapte de vitejie răsunătoare.

Țara a aflat, cu mândrie și tresărire sufletească — din Comunicatul nr. 5 din 17 Iulie, dat de Marele Cartier general al Comandamentului frontului româno-german din România — că „cheia strategică a Basarabiei este în mâinile noastre”. Hotinul, Soroca, Orheiul și Chișinăul au fost ocupate. Aviația Corpului V Armată și două divizii de frunte s'au acoperit, de glorie cu acest prilej. Și Basarabia a răsuflat în sfârșit, ușurată. Nu pentru decenii, ci pentru veci de veci.

Ne plecăm genunchii, mulțumind Părintelui ceresc și cerșindu-i noi biruinți. Hotarul nedrept de la Răsărit s'a prăbușit — și Basarabia e iarăși a noastră. Laudă luptătorilor și pioasă aducere aminte celor ce și-au jertfit viața pentru țară, neam și lege.

Reorganizarea vieții bisericești din Bucovina. — Îndată după ocuparea Cernăuților de către armatele germano-române, Î. P. S. Mitropolit Tit a luat măsurile convenite pentru reorganizarea și ocârmuirea bisericească a Bucovinei.

Mergând la Cernăuți și în satele din împrejurimi, Î. P. S. Sa s'a interesat îndeaproape de stările lăsate de pângăritorii credinței, iar printr'o scrisoare pastorală a cerut preoților din Mitropolia Bucovinei următoarele:

1. Să pășească fără întârziere la locurile de unde, prin vitregia împrejurărilor, au fost siliți să se îndepărteze și să se pună cu toată supunerea și dragostea la îndemâna credincioșilor;

2. Ajunși în parohiile părăsite, să comunice de urgență un tablou amănunțit al obiectelor de artă sau cult distruse sau înstrăinate de dușmani. Să săvârșească toate actele liturgice întârziate (botez, cununii, prohoduri, în mod gratuit, dând atenție deosebită de la caz la caz, prin cuvântări potrivite împrejurării.

3. Să intervină prin faptă și cuvânt, cu toată stăruința și autoritatea, la forurile corespunzătoare, ajutând la refacerea gospodăriilor distruse, fie ale credincioșilor, fie ale instituțiilor publice.

4. Să-și revizuiască practica de până acum, pornind la o activitate mai vie și mai potrivită cu duhul evanghelic².

---

2. cf. *Telegraful Român*, an. 89 (1941), nr. 30.

PROECTUL DE LEGE PENTRU ORGANIZAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI RELIGIOS.

Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim, ținând seama de dorința Guvernului de a se face o nouă organizare a învățământului teologic, potrivit căreia școlile teologice, adică Seminariile, Academiiile și Facultățile de teologie etc., urmează să treacă în seama și sub îngrijirea Bisericii, a alcătuit proiectul de lege, de mai jos, cu următoarea *Expunere de motive* :

„Împrejurări excepționale au pus în lumină vie rolul covârșitor al Bisericii în viața socială și, cu deosebire, în viața neamului nostru. Datorită aceluiași împrejurări s'a pus în discuție pregătirea, activitatea și contribuția clerului românesc ortodox în vremile turburi pe care le străbatem și în plămădirea societății viitoare. S'a stăruit mult asupra unor unghere de umbră, și au vorbit sau scris mai degrabă oameni puțini informați.

Două fapte sunt însă dovedite de experiență. Cel dintâiu privește munca clerului nostru ortodox, căruia trebuie să i se recunoască, în majoritatea cazurilor, avânt, chemare și devotament. Cel de al doilea e în legătură cu lipsuri, uneori foarte regretabile care au a fi atribuite adevăratei pricini. Și aceasta din urmă, desfăcută de toate contingențele și aspectele pe care le îmbracă, caută să fie pusă în evidență și subliniată fără teamă. Biserica Ortodoxă Românească are desigur o mare înrâurire în organizarea și însuflețirea muncii clerului. Clerul românesc ortodox este însă educat și format, de aproape optzeci de ani încoace și după o lungă perioadă de neîngrijire, în școale laice, organizate de Stat și conduse de elemente din care nu au lipsit ateii, liber-cugetătorii, masonii, hulitorii ierarhiei și ai monahismului, și, câteodată, chiar semănătorii de idei protivnice ordinii de Stat. Pe temeuri streine de canoane, de istorie și de înțelepciune, i s'a refuzat Bisericii dreptul de a se ocupa de educația viitorilor preoți slujitori, organele ei de lucru. În ceasurile grele, Statul și mai ales observatori grăbiți au muștrat însă Biserica și au făcut-o răspunzătoare de toate alunecările. S'a vorbit astfel de „Biserica Vie“, de lăncezirea creștinismului, de reforma clerului și de lipsa de activitate a ierarhiei superioare. Și mai totdeauna, cu superioritate, în spirit dușmănos și fără pricepere ¹.

1. Nu uităm de felul salarizării cu totul insuficientă a clerului nostru încărcat de obligații și de griji și nici raporturile reale de considerație dintre Stat și Cler. Dar acestea formează alte laturi ale problemei asupra cărora nu putem stăruia aici.

În fața acestor fapte, Biserica își cere dreptul ei. Ea trebuie îndreptățită de lege să-și formeze singură slujitorii cu care e chemată să lucreze și de care este răspunzătoare.

Biserica creștină a privit cultura încă din primele veacuri, cu cea mai prețuitoare înțelegere și a considerat-o drept pârgie de înălțare sufletească și de adâncire a Evangheliei. Sânt cunoscute acum, în această direcție, cuvintele sfântului Climent din Alexandria care îndeamnă pe rarii întârziați ai vremii să se folosească de învățământul filosofiei și de școalele înalte ale elenismului pentru a se ajutara întru pătrunderea cuvântului lui Iisus Hristos.

Din epoca sfinților părinți, erudiți și cugetători în înțeles elenistic, și creștini adânc convinși, până în veacurile XI și XII, perioada de strălucire a lumii bizantine și orientale creștine, cultura a devenit și a rămas ținta stăruitor urmărită de Biserică, care și-a luat asupra sa și creșterea generațiilor succesive de tineri în cunoștința și dragostea adevărului.

Cu acest înalt înțeles despre viață și despre învățătură, Biserica a trimis din Bizanț luminile ei făuritoare de suflet nou la popoarele tinere din Orientul european și mai departe, în Apus, devenind astfel creatoarea civilizației Slavilor din Apus și de Miază-zi, a Rușilor, a Românilor și a popoarelor barbare din Italia, Galia, Spania, Germania, Irlanda și Bretania.

Biserica a format lumea europeană și tot ei i se datorește o avere considerabilă de ordin filosofic, științific și artistic, mândria și principalul isvor de inspirație al civilizației moderne. Întreaga civilizație românească este la rândul ei, de origină și caracter bisericesc, și tot ceea ce este socotit, pe drept cuvânt, drept temelie și nădejde a ființei noastre culturale, se leagă de monastiri, școala cea mare a neamului.

A trebuit să vină, adusă de împrejurări asupra cărora nu este nevoie să întârziem, oboseala care urmează marilor străduinți intelectuale, îndoiala și necredința unite cu prestigiul descoperirilor științifice ale veacurilor mai apropiate de noi, pentru a se ajunge la creierea unui învățământ străin de Biserică ori dușman ei. Nicăieri însă și niciodată, nu s'a pășit la greșeala de neînțeles de a i se lua Bisericii dreptul de a-și pregăti preoții și misionarii, capi și lucrători ai acestei instituțiuni cu atât de mari drepturi la recunoștința tuturor. Pretutindeni, în Apusul luminat de învățătura Răsăritului, și acum el însuși izvor de cultură, Biserica și-a crescut preoții și ierarhii, precum în chipul cel mai firesc armata își for-

urmează ofițerii și cadrele inferioare, școala laică pe profesorii săi, administrația propriu zisă pe funcționarii săi.

Numai la noi, din pricini cari nu mai dăinuesc astăzi, ca și din grăbita aplicare a unor curente străine de inimă și cugetul românesc, Statul a luat Bisericii orice drept de înrâurire asupra propriilor ei măduiure. Într'adevăr, se știe prea bine, școale laice, destul de departe de spiritul și tradiția acesteia, au primit sarcina de a făuri pe viitorii preoți, impuși apoi drept colaboratori unor chiriarihi de altă formație și de altă tradiție. Seminare și facultăți de teologie, în care Biserica nu a avut, cum nu are nici astăzi, nici un fel de influență, sub pretextul păstrării obiectivității științifice pe care ar vătăma-o amestecul acestei glorioase instituții, au pregătit astfel generații de slujitori cari au fost impuși hirotoniei. Soldați și cadre militarești, crescuți în afară de spiritul ostășesc și impuși unor comandanți cari nu au cum să-i conducă, aceasta nu a văzut nimeni, dar reprezintă exact ceea ce s'a petrecut în Biserica noastră, în ultimile zeci de ani. Rezultatele au început să fie vădit turburătoare, și măsuri de normalizare, în cel mai larg înțeles, sânt absolut de nevoie.

Biserica românească este o Biserică națională. Ea nu privește în afară de granițele țării și nici alături de tradiția și de idealurile neamului. Creatoare și păstrătoare a unui trecut de muncă glorioasă și de civilizație, ea este în stare să-și întregească averea cu oricare din adevărurile științifice mai noi. Lumina lui Iisus Hristos luminează tuturor și nimic din ceea ce-i luminează nu poate fi străin de ea și nu-i pricinuește teamă. Obiectivitatea științifică înseamnă grija și dragostea de adevăr, și amândouă aceste înalte preocupări sunt temeuri cunoscute ale Evangheliei. Biserica poate forma astfel suflete învățate și puternic înzestrate, fără nici un fel de mărginire și fără nici o umbră.

Biserica are datoria națională să-și revendice dreptul de a forma pe soldații săi, colaboratorii chiriarihilor de care aceștia sunt răspunzători în fața lui Dumnezeu, a Regelui și a Neamului. Biserica nu poate lucra în chip folositor și luminos decât cu preoți crescuți de ea în școale și așezăminte de cultură a căror organizare să nu-i fie în nici un chip străină.

O a doua latură a problemei, nu mai puțin importantă, este legată de principiul și rânduiala învățământului teologic de astăzi. Ea privește un neajuns grav, de ordine profesională și practică. Într'adevăr, învățământul teologic actual numără numai în facultăți peste trei mii de studenți. Toți acești tineri urmează studiile în

condiții grele. Internatele nu pot adăposti nici a zecea parte din numărul lor. Greutățile vieții împiedică pe cei mai mulți de la frecventarea normală a cursurilor. Examenele, în chip firesc, mai degrabă îngăduitoare, liberează anual un număr mare de diplomați, licențiați și doctori, cu o pregătire de natură teoretică, cărora le trebuiesc acordate după aceasta hirotonii și parohii. Pregătirea profesională de preot slujitor și de misionar, în înțelesul larg al cuvântului, lipsește celor mai mulți candidați. Și oricum lipsesc parohiile care se cer și ajung de multe ori să se înfățișeze treizeci și patruzeci de postulanți pentru un singur loc. Natura studiilor făcute și aceea a preocupărilor lor, îi împiedică pe acești tineri să aleagă alte cariere, și pletora lor formează o problemă greu de rezolvat.

Biserica are nevoie în primul rând de buni slujitori, misionari creștini convinși și entuziaști, care să ajungă sufletul satelor și orașelor noastre, isbutind să rămână, pentru ochii tuturor, Români adânc iubitori de Patrie și pilde de gospodari aleși. Ea are nevoie, în al doilea rând, de o elită din care să răsară cărturari de seamă, cuvântători cu chemare, chiriarhi și preoți, conducători de eparhii și așezăminte culturale, stareți de monastiri cari să reia vechea tradiție creștină, specialiști, în sfârșit, în adâncirea mândriei Bisericii ortodoxe, pictura monumentală și de manuscrise ilustrate, muzica bisericească de tradiție bizantină și psaltichia.

Iar pentru asigurarea atât a unității Bisericii cât și a tăriei care rezultă din unitatea aceasta, se impune cu o strictă necesitate ca toate aceste școli să fie conduse și supravegheate, în ceea ce privește programele și organizarea, de către un „consiliu al învățământului religios”. Păreri ca acelea cari susțineau ca fiecare eparhie să-și organizeze după criteriile proprii învățământul religios, ar duce la o dureroasă fărâmițare a acestui învățământ și care ar avea ca urmare firească slăbirea Bisericii prin fărâmițarea unității ei. De asemenea părerea ca acest învățământ să fie condus de un consiliu în care jumătate din membri să fie ai Bisericii, iar cealaltă jumătate să fie a Onoratului Minister, nu poate sta în picioare, de vreme ce, ca să nu mai facem mențiune de sarcasticul proverb românesc, i se opune chiar sf. Evanghelie, că zice: „nu puteți sluji la doi domni”.

Cugetând la aceste nevoi și folosind experiența noastră bisericească de mai multe decenii, am întocmit un proiect de lege pentru organizarea învățământului bisericesc.

PROECT DE LEGE PENTRU ORGANIZAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI RELIGIOS.

Dispoziții generale.

Art. I. — *Învățământul religios se predă în așezăminte de trei grade : inferior, mediu și superior,*

1. *Învățământul inferior se predă de preoți în școalele primare potrivit legii și regulamentelor Ministerului Culturii Naționale și Cultelor, și în Școalele de Cântăreți, organizate de prezentul proiect de lege ;*

2. *Învățământul mediu se predă în liceele confesionale, iar*

3. *Învățământul superior în Academii teologice, Facultăți de teologie și Academii de pictură, sculptură și muzică bisericească.*

ȘCOALELE DE CÂNTĂREȚI.

Art. II. — *Școalele de cântăreți funcționează, câte una de fiecare eparhie, sub directa priveghere a Chiriarhului, după regulamentul care explică și aplică principiile prezentei legi.*

Învățământul are de scop în aceste școale să pregătească cântăreți bisericești de strană, după tradiția psaltică a Bisericii Ortodoxe răsăritene, care să fie Români drept credincioși și gospodari aleși.

Cursurile vor dura patru ani, și anume la reședința eparhiei sau într'o mănăstire, unde elevii vor fi crescuți în internat, în atmosfera și cuviința bisericească.

Elevii vor fi aleși prin concurs dintre candidații având cel puțin patru clase primare și vârsta, la admitere, între 15 — 16 ani.

Cursurile vor fi, în cea mai largă măsură, însoțite și urmate de demonstrații și exerciții de ordine intuitivă și practică, cu preocuparea de a crea în sufletul elevilor adevărate îndeletniciri înțelese și simțite.

Învățământul va cuprinde următoarele materii :

1. *Istoria Românilor și Istoria bisericii românești ; lecții și călătorii cu explicații la monumentele istorice ale Țării ;*

2. *Limba română (compoziții, scrisori, dări de seamă de slujbă, descripții exacte de monumente religioase, etc.) ;*

3. *Aritmetica, geometria și agrimensura ;*

4. *Agronomia, horticultura, pomicultura, zootehnica (noțiuni și aplicațiuni practice) ;*

5. *Noțiuni de igienă și prim ajutor medical ;*

6. *Liturgica teoretică (noțiuni), Liturgica practică și tipicul ;*

7. *Psaltichia teoretică și practică ;*

8. *Muzica vocală și corul.*

LICEELE CONFESIONALE.

Art. III. — *Liceele confesionale sânt institute de învățământ secundar care funcționează cu programul liceelor de Stat. Aceste instituțiuni prezintă următoarele particularități :*

1. Nu sunt admiși de cât elevi români de religie creștină ortodoxă ;

2. Directorul liceului și subdirectorul sunt preoți ortodocși, și în sarcina lor cade îndatorirea de a apropia pe elevi de biserică, de a le lămuri slujbele divine și de a-i învăța să înțeleagă și să prețuiască trecutul bisericii, rolul ei în viața neamului nostru și în aceea a omenirii ;

3. Elevii liceelor confesionale care se hotărăsc să intre în cinul preoțesc vor face o declarație, în scris, la începutul clasei a șaptea, declarație confirmată tot în scris de părinții sau tutorii legali.

Elevii din această categorie vor urma, în clasele a șaptea și a opta, un program anume, în care vor figura, în afară de studiile de ordin științific și educativ, și următoarele materii de introducere în studiile teologice :

a) Noțiuni de liturgică teoretică și practică ;

b) Psaltichie ;

c) Noțiuni de dogmatică ortodoxă ;

d) Istoria Bisericii românești și studiul așezămintelor și monumentelor bisericesti naționale.

4 Absolvenții clasei a opta din categoria de mai sus vor fi supuși unui examen de bacalaureat în fața unei comisiuni din care vor face parte și profesori de Academii sau Facultăți teologice, în proporția de o treime.

5. Candidații reușiți la examenul de mai sus, vor putea urma cursurile Academiiilor teologice, ale Facultății de teologie sau ale Academiiilor speciale.

Chiriarhii vor avea dreptul să aleagă și să îndrumeze către Academii sau Facultăți pe absolvenții cei mai distinși cu îndatorirea de a-i dota cu burse,

ACADEMIILE TEOLOGICE.

Art. IV. — Academiile teologice sânt institute de învățământ superior, destinate să pregătească preoți slujitori pentru sate, drept credincioși, buni români și gospodari aleși. Aceștia pot fi înaintați preoți la oraș după un stagiu de cinci ani la țară, în urma unui concurs sau la alegerea Chiriarhului.

2. În Academiile teologice sunt primiți :

a) Absolvenții claselor de specializare teologică ai liceelor confesionale, fără concurs și în ordinea clasificării la examenul de bacalaureat ;

b) Absolvenții ceilalți ai liceelor confesionale prin concurs și în proporția de o pătrime, din numărul locurilor disponibile.

3. Numărul studenților anului întâiu se hotărăște totdeauna de către Chiriarh, potrivit nevoilor eparhiei și posibilităților bugetare.

Academiile teologice funcționează, câte una, de fiecare Mitropolie: Craiova, Sibiu, București, Iași, Cernăuți și Chișinău. În Ardeal, dacă se va cere, poate rămânea situația de astăzi.

4. Studenții Academiei teologice sânt educați în internate sub directa supraveghere a Chiriarhului.

5. Cursurile durează patru ani. Materiile cari se predau sânt următoarele:

- a) Testamentul Vechi;
- b) Testamentul Nou;
- c) Dogmatica și Apologetica;
- d) Pastorală, Catihetică, Omiletică și Morala creștină;
- e) Liturgica studiată din punct de vedere istoric, simbolic și practic; Tipiconul;
- f) Istoria Bisericii universale și Istoria Bisericii românești, cu privire la aceasta din urmă.
- g) Istoria Artei creștine și în special Istoria Artei românești, în scopul de a înțelege monumentele religioase românești și de a cunoaște problemele de întreținere și restaurare care se leagă de acestea;
- h) Psaltichia și muzica bisericească modernă;
- i) Agronomie, zootehnie și pomicultură (noțiuni teoretice și îndeleticări practice).

6. Absolvenții celui de al patrulea an vor trece un examen de diplomă superioară și vor primi, dacă sânt admiși, titlul de diplomați ai Academiei teologice.

7. Chiriarhul va alege dintre absolvenții Academiei și dintre preoții de sat pe cei mai meritoși pentru a-i trimite la studii de specializare la facultățile din țară sau din străinătate în vederea pregătirii lor pentru profesorat, grade ierarhice superioare sau pentru munca științifică în domeniul teologic.

8. Profesorii Academiei teologice sânt numiți prin Decret Regal, în urma unui concurs de catedră, la care se pot prezenta doctorii sau licențiații în teologie ortodoxă, având activitate și publicații științifice în materia care candidează. Pentru Istoria Artei și Agronomie se va cere doctoratul sau licența în specialitățile respective precum și dovezi de activitate și publicații științifice. Toți candidații vor trebui să aibă în prealabil, pentru a se putea prezenta la concurs, agrementul Sfântului Sinod și al Chiriarhului de care depinde Academia.

Concursul se va trece în fața unui juriu compus din trei profesori de Academie, de specialitate și un profesor de Facultate de

teologie, de specialitate. Acesta din urmă poate fi luat, dacă va fi nevoie, și dintre profesorii Facultății de litere. Juriul va fi completat cu un delegat al Chiriarhului și prezidat de acesta din urmă, dacă va avea rangul de arhiereu, de nu va fi acesta, președinte va fi cel mai vechiu profesor din juriu.

FACULTATEA DE TEOLOGIE.

Art. V. — Facultatea de teologie este institut superior de învățământ și cercetare științifică în domeniul teologiei. Ea are drept țintă să formeze cercetători în stare să adâncească această materie și să contribuie la luminarea dogmelor, liturghiilor, artei și istoriei lumii creștine. Facultății de teologie i se impune sarcina de a fi făclia ortodoxiei în materie de dreaptă credință și izvorul adevărului.

1. Facultatea de teologie este numai una la București.

2. Sânt admiși două categorii de studenți:

a) Primii bacalauriați ai liceelor confesionale în număr de 8 sau 10 de la fiecare liceu.

b) Diplomați ai Academiilor teologice, care urmăresc să dobândească titlul de licențiat sau doctor în teologie. Ei vor petrece tot timpul studiilor în internatul Facultății din București, organizat și condus de Biserică.

3. Facultatea de teologie funcționează întru ce privește numirea profesorilor, executarea programelor, regulamentele și celelalte nevoi, în cadrul universității și potrivit legilor universitare.

4. Nimeni nu poate concura la o catedră a Facultății de teologie fără a avea, în scris și prealabil, agreementul Sfântului Sinod. Acest agreement motivat și documentat științificește, privește ca și refuzul, ortodoxia operelor și activitatea publică de ordine științifică a candidatului. Sfântul Sinod poate refuza acest agreement și pe temeiuri de ordine morală. În acest din urmă caz motivarea este de ordine strict confidențială.

5. Materiile de curs sânt următoarele:

a) Limbi orientale și Exegeza Vechiului Testament.

b) Exegeza Noului Testament și Ermineutica;

c) Dogmatica;

d) Apologetica și Istoria filosofiei creștine, cu referire la istoria filosofiei generale;

e) Teologia morală;

f) Teologia practică (Pastorală, Cathetică, Omiletică și Misiunile);

g) Liturgica, studiată din punct de vedere istoric și dogmatic;

h) Patrologia;

- i) *Istoria Bisericii universale* ;
- j) *Istoria Bisericii românești* ;
- k) *Dreptul bisericesc* ;
- l) *Arheologia creștină și istoria artei religioase* ;
- m) *Limba greacă a Părinților Bisericii și limba textelor bizantine (conferință)* ;
- n) *Limba textelor slave vechi și limba rusă (conferință)* ;
- o) *Teologia biblică, Introducerea în Vechiul Testament și discipline auxiliare (conferință)*.

6 *Facultatea va organiza și cursuri și lucrări de doctorat. Legea învățământului religios sau o lege specială va hotărî catedrele și conferințele necesare.*

7. *Facultatea de teologie decernă titlurile de licențiați și doctori în teologie. Licența în teologie se obține după patru ani de studii, în urma unui examen de licență și cu o teză aprobată de facultate. Se poate acorda dispensă de 2 ani de școlaritate diplomaților Academiiilor teologice sau licențiaților în litere și filosofie din țară și din străinătate. Această dispensă se acordă de facultate de la caz la caz în urma unui examen sau a cercetării publicațiilor științifice ale candidatului.*

8. *Licența în teologie dă dreptul la obținerea unei parohii de oraș.*

Titlul de licențiat în teologie nu constituie o excepție pentru cazul când Chiriarhul sau Sfântul Sinod ar hotărî concurs pentru ocuparea parohiilor.

9. *Licențiații în teologie pot concura la ocuparea locurilor de referenți în administrația bisericească, protoierei, revizori eclesiastici, stareți de monastiri, profesori de religie în învățământul secundar, catiheți, prefecți de studii, etc. Ei pot concura, alături de diplomații Academiiilor teologice, pentru posturile de diaconi în condițiile regulamentelor privitoare la această funcțiune.*

10. *Doctoratul în teologie se acordă licențiaților sau diplomaților în teologie cari vor fi urmat cu succes dovedit prin examene și lucrări scrise, (se admite și școlaritatea dovedită legal la o universitate din străinătate), trei ani de studii, după licență, sau diplomă, și anume într'una din specialitățile următoare :*

- a) *Dogmatica sau Apologetica* ;
- b) *Liturgica* ;
- c) *Teologia practică* ;
- d) *Patrologia sau Istoria Bisericii* ;
- e) *Exegeza Vechiului sau a Noului Testament* ;
- f) *Arheologia creștină și Istoria Artei religioase.*

11. *Candidații la doctorat trebuie să lucreze, sub direcția unuia din profesorii de specialitate, două teze care urmează să fie tipărite după aprobarea lor de facultate ;*

a) *O teză principală având drept subiect cercetarea unei probleme teologice sau prezentarea ei sub un aspect original, cu întemeierea științifică necesară ;*

b) *O teză secundară, care poate fi un memoriu bibliografic alcătuit științificește, o descriere de monumente, o publicare de documente sau o traducere de texte grecești, slavonești sau rusești. Aceste teze vor fi cercetate de doi specialiști cari vor face rapoarte scrise, și vor fi susținute în fața unui juriu compus din 5 profesori între cari cei doi raportori și un al treilea specialist în materiile tezelor.*

Facultatea va putea face apel pentru a avea specialiști necesari în juriu și în celelalte facultăți de litere ale țării, la specialiști în afară de universitate și chiar la profesorii specialiști străini.

12. *Pentru a fi profesor de facultate teologică și pentru arhierie se cere doctoratul în teologie.*

ACADEMIA DE PICTURĂ.

Art. VI. — *Academia de pictură monumentală și arte decorative bisericești are drept țintă formarea de tehnicieni cunoscători ai picturii monumentale și ai artelor decorative bisericești și, cu deosebire, pregătirea de artiști în stare să reia tradiția artei monumentale și decorative de caracter teologic.*

1. *Studiile academice constau dintr'un curs pregătitor și dintr'un curs de specialitate.*

a) *Cursul pregătitor este destinat tinerilor cu aptitudini artistice aleși prin concurs și având la admitere vârsta între 16 și 20 ani. Ei vor petrece anii de studiu într'un așezământ cu viață și caracter bisericesc (de preferință o mănăstire din eparhia Patriarhiei).*

2. *Cursurile durează patru ani și cuprind studii comune celor două secțiuni (pictură bisericească și artă decorativă) și studii speciale.*

a) *Studii comune : Liturgica și Tipicul bisericesc ; Istoria artei bisericești, cu deosebită privire la istoria artei religioase românești.*

b) *Studii speciale pentru pictura monumentală : Desen, culoare și compoziție, cu specială privire la cunoașterea materialelor ; Tehnica și stilul monumental bisericesc ; Anatomia artistică ; Perspectivă.*

c) *Studii speciale artelor decorative ; Modelaj, Sculptură ornamentală în lemn și metale.*

B) *Cursul de specializare este urmat de absolvenții cursului*

pregătitor și de artiștii pictori, cari lucrează astăzi și vor fi admiși a urma lecțiile Academiei. El cuprinde studii teoretice și studii practice.

a) Studii teoretice: Liturghiile, studiate din punct de vedere istoric și simbolic; Istoria artei bisericesti din Apus, Bizanț și Țara noastră; noțiuni de Dogmatică ortodoxă: studiul Tratatelor de pictură (Erminii); Technica picturii monumentale de la origină până în vremea noastră, și noțiuni de Pictură monumentală (culoare, desen, lumină și compoziție),

b) Studii practice: Materiale întrebuințate în pictura bisericească; Prepararea tencuielilor, substrat al decorului; Technica frescei și temperii; Technica uleiului în pictura monumentală; Cleiuri de animale și plante, etc.

Atât în cursul pregătitor cât și în cel de specializare, elevii vor lucra copii de icoane și de picturi murale; vor face călătorii de studii la monumentele de artă bisericească din Țară și din Răsărit. Cei mai aleși vor fi ajutați să studieze într'unul din centrele de artă ale Răsăritului sau Italiei.

ACADEMIA DE MUZICĂ.

Art. VII. — Academia de muzică religioasă va funcționa, la București, pe lângă Sfânta Patriarhie. Ea este un institut de învățământ superior, care are de obiect studiul muzicii, tradiționale bisericesti, muzica bizantină, muzica gregoriană și psaltichia, în scopul de a reexpune în cinste o avere nespus de prețioasă a Bisericii creștine și de a o face înțeleasă și vie. Academia va forma cântăreți bisericesti în tradiția psaltichiei și a muzicii bizantine.

1. Elevii Academiei se aleg dintre tinerii cu aptitudini muzicale, având la bază liceul confesional. În cazul unor elemente cu deosebire dăruite, consiliul profesoral poate primi și elevi ce nu au decât patru ani de liceu confesional.

2. Cursurile durează patru ani și materiile de studiu sunt următoarele:

- a) Teoria și Solfegiul;
- b) Armonia, contrapunct și compoziție bisericească;
- c) Psaltichie;
- d) Muzica bizantină și gregoriană;
- e) Paleografia muzicală;
- f) Liturgica și tipicul;
- g) Istoria muzicii gregoriene și bizantine, cu specială privire la istoria muzicii religioase din Țara noastră (referință la folklorul muzical
- h) Pian și orgă;
- i) Ansamblu coral.

ORGANE DE DIRECȚIE ȘI CONTROL.

Art. VIII. — 1. *Învățământul religios se conduce de către Sinodul Permanent al Bisericii Ortodoxe Române, compus din Patriarh, doi membrii aleși de Sfântul Sinod plenar, și doi numiți de Patriarh dintre membrii Sfântului Sinod plenar.*

2. *Sinodul Permanent e ajutat de două organe :*

A) *Consiliul permanent al învățământului religios. Acest consiliu are sub căderea sa organizarea școalelor, programele, numirile de profesori, chestiunile de administrație propriu zisă și contabilitatea. El se compune din :*

- a) *Un delegat al Sinodului ;*
- b) *Un delegat al liceelor confesionale ;*
- c) *Un delegat al Academii teologice ;*
- d) *Un delegat al Facultății ;*
- e) *Un delegat al Academiei de pictură monumentală și arte decorative bisericesti ;*
- f) *Un delegat al Academiei de muzică religioasă .*

Membrii Consiliului permanent al învățământului religios au sarcina de inspectori de specialitate numiți și lucrând la Patriarhie, sub ordinele Sinodului Permanent.

B) *O cancelarie compusă din trei servicii organizate cu funcționarii necesari. Aceste trei servicii sânt :*

- a) *Serviciul școalelor de cântăreți și liceelor confesionale ;*
- b) *Serviciul Academii și Facultății de teologie ;*
- c) *Serviciul Academiei de Pictură monumentală și Arte decorative religioase, și al Academiei de muzică religioasă.*

† NICODIM
Patriarhul României

Reclădirea bisericii catedrale din Chișinău. — Din știrile date prin ziare, din imagini fotografice și din mărturii verbale, se știe că bolșevicii, în clipa izgonirii lor de către biruitoarele trupe germano-române, s'au năpustit cu o furie sălbatică asupra tuturor așezămintelor și clădirilor de tot felul din Basarabia și Bucovina. A fost într'adevăr aceasta o faptă de nelegiuită distrugere, care pecetluște odată mai mult, mentalitatea comunismului bezbojnic. Căci nimic n'a scăpat neprăbușit de către acești barbari în nestăvilita deslănțuire a înfrângerii și a alungării lor din ținuturile românești pe care le-au pângărit timp de un an. Iar pentru ca să-și încununeze sălbăticia lor, bolșevicii hulitori de Dumnezeu au găsit cu cale să dea foc și să nărue chiar biserica Mitropoliei din Chi-

șinău. Se poate, oare, o mai grozavă nelegiuire decât aceasta? În altarul sfintei biserici, de unde răsuna până la cotropirea lor, glasul preoților slujind lui Dumnezeu,—păgânii au vrut să ridice vâl-vătăile de foc ale necredinței. Flacăările au cuprins și au mistuit sfintele icoane, crucile, policandrele, odoarele de preț, și tot ce era sub bolțile bisericii, semn de credință, de evlavie și de închinare, de rugăciune și de mărire a puterii dumnezeiești.

Dar simțământul nostru religios, adânc împlântat în făptura lăuntrică a neamului întreg, se cutremură în fața nelegiurii. O asemenea priveliște grozavă: prăbușirea sfântului locaș de închinăciune din Chișinău, nu poate dăinui între Români dreptcredincioși. Deaceia s'a și luat hotărîrea vrednică de toată lauda pentru reclădirea acestei biserici.

Inițiativa aparține d. general Ciupercă comandantul armatei din Basarabia și se cuvine a fi sprijinită. În acest scop s'a și alcătuit un comitet ca să îngrijească de lucrările pentru refacere și de strângerea ajutoarelor și care a adresat acest apel către Români:

Ostașul român, condus de marele și viteazul nostru mareșal Antonescu, prin sângele și jertfa sa a adus din nou la sânul Patriei mame, Basarabia, pământ scump și de veacuri românesc.

Bolșevici, păgâni și barbari, înfrânți de vitejia legendară a soldatului nostru, s'a retras rușinos, distrugând totul în urma lor.

N'au cruțat nemernicii nici chiar frumoasa catedrală istorică a Chișinăului. I-au dat foc, arzând astfel cel mai impunător locaș de închinăciune al credincioșilor români din Basarabia și de pretutindenii.

Refacerea ei este un imperativ național și de sfântă credință strămoșească. L-au înțeles toți ostașii mareșalului Antonescu. Ei au luat inițiativa refacerii și au contribuit cu entuziasm, cu obolul lor, lăsându-ne nouă, Comitetului de execuție, sarcina ducerii la îndeplinire.

Vrem să redăm mândrei catedrale din capitala Basarabiei strălucirea ei din'nainte, în care să se preamărească vitejia și spiritul de jertfă al neamului întreg.

Pentru a atinge țelul propus, adresăm acest apel către toți bunii Români de pretutindenii, pentru ca să ne vină în ajutor. Listele de subscripție ce lansăm, dă puțință tuturor să subscrie pentru refacerea mărețului și sfântului locaș dumnezeesc din capitala Basarabiei.

Dumnezeu să ajute tuturor și nouă ca să ducem la bun sfârșit marea operă națională și creștinească ce începem.

Listele de subscriere cu sumele și orice donațiune în bani sau materiale, le primim la sediul Comitetului în localul Comandamentului Militar al Chișinăului, str. Mihai Viteazul, nr. 52.

General de Corp de Armată N. Ciupercă, președinte de onoare; general C. Voiculescu, împuternicitul mareșalului I. Antonescu pentru administrarea Basarabiei, președinte; Ștefan Ciobanu, prof. universitar, Efrem Tighineanu, locțiitor de Arhiepiscop al Chișinăului, col. D. Tudosie, comandantul militar al Chișinăului, vice-președinți; Ion Pelivan, Daniel Ciuhureanu, Gherman Pântea, Gheorghe Glod, prefectul jud. Lăpușna, col. Dobjanschi Haralambie, primarul municipiului; preotul P. Grosu; căpitan Alexandrescu T. Al, membrii.

Acolo unde bolșevicii s'au înfrățit cu focul, distrugând până și lăcașurile sfinte, se ridică iată ca întotdeauna în trecutul neamului nostru, mărturii vădite ale credinței în dreptatea luptei sfinte și în puterea izbăvitoare a lui Dumnezeu care pe toate le împlinește și le răsplătește după fapte.

Răspunzând acestei chemări, I. P. S. Patriarh Nicodim a subcris din partea Arhiepiscopiei București suma de 100.000 lei, iar din fondurile Consiliului Central Bisericesc, 50.000 lei.

Se cuvine, așa dar, să îndemnăm pe toți frații preoți și pe dreptcredincioșii români să fie și de astădată milostivi și să ajute la reclădirea măreței biserici catedrale din Chișinău.

Formulă pentru pomenirea la slujbele bisericesti a Conducătorului Statului. — Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim Președintele Sfântului Sinod, a hotărât să se comunice tuturor eparhiilor următoarea formulă pentru pomenirea la slujbele bisericesti a Conducătorului Statului:

După pomenirea Patriarhului sau a Chiriarhului și după pomenirea M. S. Regelui urmează:

1. LA ECTENII: *Pentru osârduitorul Conducător al Statului, pentru Guvernul Țării, pentru mai marii oștilor, ai Ținuturilor și orașelor și pentru tot binecredinciosul popor român, Domnului să ne rugăm.*

2. LA SFINTELE DARURI: *Pe osârduitorul Conducător al Statului, pe Guvernul Țării, pe mai marii oștilor, ai Ținuturilor și orașelor și pe tot binecredinciosul popor român, să-i pomenească Domnul Dumnezeu întru împărăția Sa.*

3. LA POLIHRONIU: *Osârduitorului Conducător al Statului, Guvernului Țării, mai marilor oștirilor, ai Ținuturilor și orașelor și întreg binecredinciosului popor român, dă-le Doamne, zile bune și îndelungate, pace și sănătate și întru toate bună sporire, și-i păzește întru mulți ani.*

Moartea arhimandritului maior în rezervă Iustin Șerbănescu. În zorii zilei de 6 Iunie 1941 s'a stins din viață, la metania sa de la mănăstirea Cernica, bătrânul și bravul arhimandrit maior în rezervă Iustin Șerbănescu. Pentru cronica vremurilor viitoare, chipul acestui călugăr — mic de statură, cu fața senină, cu ochi blânzi, umbriți de sprâncenele-i stufoase, și cu barba albă și lungă asemeni unui pustnic —, va lua înfățișare de legendă. Și pe bună dreptate va fi aceasta, căci vitejia, destoinicia și dragostea de țară și biserică ce a arătat părintele Iustin pe câmpurile de luptă în trecutul războiului pentru întregirea Neamului, nu se vor putea uita.

Născut în anul 1869 Octombrie 26, în satul Obileștii-Noi din județul Ilfov, după ce a terminat școala militară de la Bistrița, a îmbrățișat slujba ostășească. Dar înclinările sale către viața duhovnicească îl îndemnară să părăsească armata și să intre în monahism. După ce colindă pe la mănăstirile din sfântul Munte Atos, unde avea de gând la început să rămâie, se hotărî să se întoarcă în țară și intră călugăr la mănăstirea Cernica. Aici a făcut ascultare de călugăr smerit și credincios, iar pentru a să vrednicie a fost rânduit în slujba de casier al mănăstirii și cinstit în călugărie cu treapta de protosinghel.

În războiul din 1916 a fost mobilizat cu gradul de preot locotenent în rezervă la regimentul 21 infanterie, fiind mutat apoi în regimentul Feldioara. Curând după aceea, în luptele de la Azuga, de pe muntele Susai și Diham, a dat dovadă de vitejie fără seamăn, mergând la atac cu crucea în mână în fruntea soldaților săi. După ce comandantul regimentului a căzut rănit, părintele Iustin a condus regimentul în două rânduri la contra atac, căzând el însuși greu rănit.

Reîntors pe front, a fost rănit a doua oară. Dar acum n'a mai primit să fie trimis la spital, ci a rămas mai departe în mijlocul ostașilor săi. Întâmplarea a făcut să cază prizonier. Dar a izbutit repede să fugă din lagărul de concentrare și trecând prin linia frontului s'a reîntors la regimentul său ca să lupte mai departe, până la biruința deplină.

Aceste fapte de bravură i-au agonisit din partea regelui Ferdinand decorarea cu crucea ordinului Mihai Viteazul, fiind singurul preot român care s'a învrednicit de o asemenea cinste ca să poarte pe p ept cea mai înaltă decorație de războiu. Iată cuprinsul ordinului de zi către armată, din 25 Iunie 1918, prin care i se recunosc virtuțile ostășești:

„Pentru vitejia, destoinicia și iubirea de Patrie ce a arătat pe câmpul de onoare în 1916.

Pe lângă că și-a îndeplinit cu mare devotament îndatoririle ce avea ca confesor al regimentului, a mai luat parte la toate luptele, mergând cu sfânta cruce în mână, în fruntea luptătorilor regimentului.

În ziua de 21 Octombrie 1916 văzând că regimentul Fel-dioara a pierdut în lupte aproape pe toți ofițerii și că comandantul căzuse rănit pe muntele Clăbucetul Taurului, a luat comanda acestui corp și luptând ca un erou o zi și o noapte, a respins pe inamic până pe muntele Susai, oprindu-l de a ocupa Azuga. În luptele de pe muntele Dihamului a condus batalionul de dispensați; iar la 16 Noiembrie 1916, fiind pentru a doua oară rănit pe muntele Sorica în timpul unui atac al Azugei, a refuzat evacuarea pentru a nu se despărți de vitejii regimentului“.

După terminarea războiului s'a întors la metania sa de la mănăstirea Cernica. Răposatul patriarh Miron, ținând seamă de meritele alese ale acestui viteaz călugăr, l-a ridicat la treapta de arhimandrit, numindu-l totdeodată și stareț al mănăstirii Cernica. Peste câțiva ani s'a retras din slujba de stareț, fiind numit exarh al mănăstirilor din eparhia Mitropolia Ungro-Vlahiei.

Pe vremea când seminarul călugăresc a fost adus în mănăstirea Cernica, arhimandritul Iustin a arătat o largă bunăvoință acestei școli, pe care a ajutat-o cât i-a stat în putință, dând chiar jumătate din locuința sa pentru cancelaria seminarului, până ce și-a putut face o clădire aparte. Cât a stat în mănăstire părintele Iustin a dat dovada unui călugăr chibzuit și bun gospodar, lucru pe care-l pretindea de la toți cei ce erau sub ascultarea sa.

Înmormântarea rămășițelor sale pământești s'a făcut la mănăstirea Cernica în după amiaza zilei de 8 Iunie a. c. Au fost de față: d. General C. Pantazi subsecretar de stat al armatei de uscat, General Calotescu secretar general al Ministerului Armatei; o delegație a cavalerilor ordinului Mihai Viteazul, în frunte cu dl. General în rezervă N. Rujinski și mai mulți ofițeri din Ministerul Apărării Naționale și de la Comandamentul Militar al Capitalei. Slujba pogribaniei a fost săvârșită de un sobor de preoți ai mănăstirii în frunte cu P. C. Arhim. Chesarie Păunescu. S'au rostit și câteva cuvântări în care s'a arătat pilda sa de vitejie cu care răposatul a cinstit tagma preoțească și oștirea, precum și însușirile sale de călugăr evlavios și de român iubitor de țară și de neam.

Dumnezeu să-l odihnească în pace și veșnică să-i fie pomenirea.

• *Lucrarea culturală-misionară în eparhia Argeşului.* — În rândurile ce urmează se vor arăta roadele dobândite pe câmpul cultural-misionar în ultima vreme la eparhia Argeşului. Vom începe cu *învăţământul religios în şcoala primară*, arătând că preoţii şi-au îndeplinit mulţămitor această îndatorire. Din vizitele făcute pe la câteva şcoli primare s'au constatat însă şi unele neajunsuri, ca de pildă o lipsă de cunoaştere a rugăciunilor şi a cântărilor religioase, ceea ce a impus grabnica tipărire a unei *cărţi de rugăciuni*. Pe de altă parte, pentru curmarea multor lipsuri care privesc învăţământul religios s'a arătat în scris forurilor în drept următoarele:

a) Nevoia alcătuirii unei noi programe analitice, pentru învăţământul religios în şcoala primară.

b) Să se tipărească tablouri intuitive şi albume religioase pe cari preoţii să le aibă la îndemână.

c) Să se tipărească pentru copii şi tineret cărţi de cetit.

d) Frecvenţa copiilor la biserică, în frunte cu tot corpul didactic, să devină o realitate.

e) Să se alcătuiască pentru preoţi şi învăţători o colecţie de cântări religioase, cuprinzând şi răspunsurile liturgice.

f) Să se alcătuiască un manual catehetic, cu lecţii model şi îndrumările cuvenite, pe care să-l aibă fiecare preot. La fel este nevoie de un manual de şezători religioase.

Mergând mai departe, se remarcă sârguinţa preoţilor în suplinirea învăţătorilor concentraţi. E bine să amintim că unii preoţi se silesc să înveţe pe copii cântări religioase şi răspunsurile liturgice. Copiii sunt conduşi de preoţi să se spovedească şi să se împărtăşească, mai ales la Crăciun şi la Paşte. Unii cetesc cărţi religioase şi reviste, în deosebi revista „*Lumina pentru toţi*”, editată de Sf. Episcopie. Frecvenţa şcolarilor la biserică depinde mai ales de înţelegerea corpului didactic al şcolii. În prezent, centrul eparhial are în studiu problema organizării unui control mai sever al învăţământului religios, astfel ca roadele lui să fie cât mai folositoare pentru sufletele plăpânde ale şcolarilor.

Pentru activitatea culturală misionară preoţimea eparhiei Argeşului este împărţită în cercuri pastorale de câte 5-8 membri. Cercurile pastorale sunt prilejuri sărbătoreşti de mare însemnătate pentru întărirea sentimentului religios, prin slujba în sobor, prin predică, prin opera de caritate ce se săvârşeşte distribuindu-se cărţi folosite şi prin şedinţele publice de după amiază, unde se rostesc cuvântări pentru popor, încadrate într'un program artistic-cultural. La şedinţele intime ale cercurilor se tratează subiecte interesante şi se fac recenzii de cărţi teologice.

Cu rezultate frumoase, în latura culturală filantropică, lucrează în eparhie societatea preoțească *Frăția*, prin editarea revistei *Păstorul ortodox*, care se găsește în al 22-lea an de apariție, prin conferințe publice ținute în orașul Pitești, prin opera filantropică: ajutoare de studii, de boală, de înmormântare, cămin pentru preoți și un internat pentru elevii de liceu. Anul acesta sub ocrotirea Societății Frăția s'au ținut două conferințe: *Temeiurile nădejdei*, de P. C. Arhim. Scriban și *Cuvinte pentru vremea de azi*, de Al. Lascarov-Moldovanu.

Asociația misionară *Oastea Domnului* activează în câteva parohii, sub supravegherea preoților respectivi și după un program cunoscut centrului eparhial.

În ce privește celelalte fețe ale lucrării culturale -- misionare preoții au activat în căminele culturale și la subcentrele de pregătire premilitară.

În latura *asistenței sociale* au dat sprijinul la funcționarea cantinelor școlare, în ajutorarea concentraților, a refugiaților și sinistraților. E bine să amintim că colecta parohiilor eparhiei Argeșului pentru refugiați, a fost în sumă de lei 140.000. Preoții s'au convins pe deplin ce mijloc puternic pentru întărirea sentimentului religios este ajutorarea nevoiașilor și săracilor parohiei. Pe alocuri s'a luat obiceiul de a se împărți la copiii săraci așa numitele „daruri de Crăciun”. Eparhia a dat, în anul trecut, ajutoare la săraci și studenți în sumă de lei 94.974.

In ajutorarea reciprocă clerul eparhiei este vrednic de admirat. A fost ajutată, în anul trecut, familia unui preot decedat cu lei 40.000, iar cântăreții au ajutat 8 familii ale colegilor decedați cu lei 120.000.

Preoții au depus străduință pe *tărâmul sanitar*, în parohii și la spitale. De asemenea și-au cunoscut îndatoririle pastorale acolo unde sunt orfelinat, azile, penitenciare, fabrici. Au activat pentru *combaterea alcoolismului* și au făcut cele mai bune lucrări cu ocazia *recensământului populației*.

Se remarcă, de asemenea, sânguința preoților pe teren misionar, în centrele sectare. Pentru coordonarea și controlul activității misionare a preoților, P. S. Episcop Dionisie a numit *doi misionari*, dintre cei mai buni și mai pregătiți clerici, câte unul de fiecare județ.

În ce privește *activitatea centrului eparhial*, în această latură, s'au dat preoților îndrumările necesare, lăsând în același timp să rodească și inițiativa lor. Printre realizările mai însemnate ale Consiliului eparhial, secția culturală, se pot aminti următoarele:

S'a editat și răspândit în popor revista *Lumina pentru toți*, care a atins un tiraj de 9.000 ex. lunar. Revista se împarte gratuit, mai ales în parohiile sărace și cu sectanți. Se află în al 10-lea an de apariție regulată. Deasemenea s'a tipărit *Calendarul* de perete în 55.000 foi. S'au răspândit următoarele cărți tipărite pentru popor: 10.000 exemplare *Cartea de rugăciuni*, ed. III-a, revăzută și adăugită. Ediția IV-a se găsește sub tipar. *Sfătuire către cel ce voește să se mărturisească*, cu un cuvânt introductiv al P. S. Episcop Dionisie, în 15.000 ex. *Credințele deșarte*, în 15.000 ex.

Acum se găsesc sub tipar câteva broșuri pentru popor.

În eparhie a fost organizat *colportajul*, iar cărțile se împart prin cântăreți și buni enoriași, sub supravegherea de aproape a preotului. Astfel, în mai puțin de trei luni au fost răspândite în eparhie peste 100.000 de broșuri la prețul de lei 2—5 lei.

Mișcarea culturală și misionară în Episcopia Dunării de jos. — Pe temeiul unei scurte dări de seamă primită la redacție din partea Sfintei Episcopii a Dunării-de-jos, înfățișăm în rândurile ce urmează mișcarea culturală și misionară în cuprinsul acestei eparhii.

I. *Cercurile culturale.* Întreaga eparhie, afară de orașele Galați și Tulcea, se împarte în 17 cercuri culturale având fiecare cerc un număr de 4 ședințe anual, compusă din slujbă la biserică, făcută în sobor, și însoțită de predică, ședință intimă, în care se discută chestiuni în legătură cu slujba sau viața bisericească și cu nevoile clerului și ședința publică, ținută în localul școlii sau al căminului, compusă și aceasta din conferințe, cceruri bisericești, naționale etc.

Misiunea predicatorială de la catedrala episcopală se începe în Duminica Vameșului și Fariseului și se sfârșește la Duminica Rusaliilor. La această misiune sunt chemați preoții din Galați, care vin cu rândul și predică înaintea enoriașilor respectivi.

Misiunea de la închisoarea centrală, constând din slujbă și predică, este îndeplinită tot de preoții din Galați.

Acum este în lucru și o *misiune pentru lucrătorii fabricilor din oraș*, care urmează a se face tot de preoții gălățeni.

În afară de aceste lucrări pastorale, mișcarea culturală se mai manifestă prin scrisul bisericesc, împrăștiat atât prin revistele eparhiale, cât și în afară de acestea, prin preoții eparhiei.

La sediul eparhial este revista *Căminul*, ca organ cultural al Soc. *Solidaritatea*, care apare lunar sub conducerea secției culturale a Sf. Episcopii. Aceasta este o revistă creștină pentru familii la care colaborează preoții mai de seamă ai eparhiei. Articolele publicate în paginile acestei reviste nu au fost fără răsunset și din-

colo de cercul în care intră revista. De la această revistă s'au ridicat uneori colaboratori și la alte reviste din Capitală sau din alte părți ale țării.

O altă revistă este *Vestitorul*, organ al Consiliului eparhial, apare lunar nu numai cu circulări și știri către preoți și cântăreți dar și cu o parte neoficială în care s'au publicat meditațiuni religioase în legătură cu Duminicile din luna respectivă, care pot servi ca material pentru predică.

Preoțimea tulceană scoate lunar iarăși o bună revistă bisericească, *Viața adevărată*, sub conducerea părintelui Econ. C. Cronț, de la parohia Jijila.

O bună foaie parohială este revista *Îndrumări creștine*, care apare lunar sub conducerea păr. G. Chirica, de la parohia Moscu.

Tot la scrisul bisericesc vom aminti și *Biblioteca eparhială*, în care au apărut până acum 10 numere, în câte 5000 de exemplare. Prețul mic al acestor broșurele este accesibil pentru orice pungă.

Nu putem să nu amintim că preoții eparhiei Dunării-de-jos au lucrat neîncetat cu priceperea și talentul lor la întreținerea unei rubrici bisericești în ziarele gălățene, care și-au deschis coloanele pentru a primi acest scris. Așa au avut coloane duminicale ziarele: *Acțiunea*, *Vocea*, *Ora*, *Curajul*, etc. unde au lucrat preoții: Econ. P. G. Savin, T. Iordache, Gh. Florea, N. Roșca, David Portase, A. Ciuhureanu, D-tru Beldie, C. Chirica și Econ. Dr. I. C. Beldie.

Deasemenea din pana preoților noștri au eșit lucrări destul de importante. Printre autorii acestora vom cita pe Econ. L. Cosma, P. G. Savin, C. Andrei, T. Iordache, C. Chirica, A. Ciuhureanu și Ec. Dr. I. C. Beldie.

Din cele arătate se vede că atât lucrarea pastorală cât și cea culturală a preoților gălățeni este vrednică de toată lauda, iar P. S. Episcop Cosma a ținut seamă de ea și a încurajat-o după cuviință.

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU

INTERVENȚIA Î. P. S. PATRIARH D. D. NICODIM PENTRU-SUPRIMAREA IMPOZITULUI PE VENITUL EPITRAHILULUI

Începând de la războiul mondial, preoțimea română a fost pusă la bir, pe așa zisul „venit al epitrahilului”. Impunerile s'au făcut anual, iar preoții au plătit ce li s'a cerut.

Pe anul financiar 1941/1942, preoții au fost impuși din oficiu, fără nici un criteriu obiectiv și legal, la sume ce întrec orice închipuire. De aceea, au îndreptat proteste viguroase împotriva impozitelor din nou aplicate, către autoritățile competente și în măsură să înlăture această mare nedreptate.

Cum era firesc, un asemenea protest a fost adresat și Î. P. S. Patriarh, Conducătorul spiritual al Bisericii Ortodoxe Române și Părintele sufletesc al preoțimii.

Cu prilejul unor convorbiri, Î. P. S. Patriarh a informat pe d-l Ministru de Finanțe despre plângerea preoților și despre nedreptatea făcută de comisiunile de impunere, care au stabilit veniturile epitrahilului pe anul financiar 1941/1942.

Preoții au fost impuși la așa zisele „venituri pe epitrahil“, cu sume ce nu vor putea fi acoperite cu tot salariul ce primesc de la Stat. Î. P. S. Sa a lămurit pe d-l Ministru că în Biserică nu sunt asemenea venituri și că ele nu pot exista decât în imaginația unor oameni ce nu-și dau bine seama despre organizația Bisericii și rosturile preoțimii în Stat. Adăugând că asemenea biruri nu s'au pus asupra preoților nici sub păgâni, a rugat pe D-l Ministru ca să remedieze această stare de lucruri și să suprimе impozitele așezate pe veniturile epitrahilului.

D-l Ministru al Finanțelor, de acord cu Î. P. S. Patriarh au rânduit o comisiune, compusă din doi delegați, unul din partea Ministerului și altul din partea Bisericii, care să studieze problema și să aducă propuneri.

În urma delegațiunii date, d-l Director al contribuțiilor directe a întocmit un referat informativ către d-l Ministru al Finanțelor, în care se ocupă de modul cum s'a instituit impozitul pe „venitul epitrahilului“ prin legiuirile financiare. Insistând, în special, asupra impunerilor fiscale pe veniturile epitrahilului, pe anul 1941/1942, a reținut următoarele intervențiuni și acte oficiale:

1. Hotărîrea Sfântului Sinod că în Biserică nu există venituri ale epitrahilului, ci numai ofrande benevole primite de preoți de la credincioși și ca atare, ofrandele nu pot fi impuse la bir;

2. Plângerea preoților din Capitală că impunerile pe 1941/1942, asupra venitului epitrahilului, s'au făcut fără nici o normă și sunt exagerate față de anii precedenți și față de realitate;

3. Deciziunea Ministerului de Culte prin care s'a interzis preoților încasarea unor anumite taxe de cult;

4. Starea de drept și de fapt ce rezultă din legile financiare și modul lor de aplicare.

Legile financiare nu exceptează nici o categorie de contribuabili de la impuneri și dela plata unui impozit pe venitul profesional.

Se observă însă că impunerile pe anul financiar 1941/1942, spre deosebire de anii anteriori, s'au făcut pe temei de informații culese de organele fiscale și că aceste impuneri sunt exagerate,

necorespunzând realităților, mai ales dacă se ține seamă și de deciziunea restrictivă a Ministerului de Culte.

Se constată că problema este dificilă, cu atât mai mult cu cât aceste venituri din epitrahil au fost impuse și în anii precedenți, iar fiscul nu se poate lipsi de un asemenea venit.

Ca soluție tranzitorie se propune ca veniturile epitrahilului să se considere drept venituri forfetare, iar impozitul ce s'ar stabili să se rețină lunar din salariul bugetar al preoților.

Întâmpinarea Sfântului Sinod, prin care se cere suprimarea impozitului pe venitul epitrahilului, deschide o problemă radicală care nu poate fi soluționată decât numai de d-l Ministru al Finanțelor, cum va crede de cuviință.

Delegatul Bisericii luând cunoștință de relatările D-lui delegat al Ministerului de Finanțe, a adus următoarele obiecțiuni și lămuriri :

1. Preoția *nu este o profesiune*, ci un apostolat și un ministeriu. Preoția implică în sine harul divin și jertfirea pentru Biserică și pentru cei ce sunt în necazuri și strâmtorări; ea nu este o profesiune ca oricare alta, de care să se lege existența materială a celui ce o practică, cum ar fi de pildă: medicina, avocatura, ingineria, etc.

2. Ofrandele și darurile încredințate preoților sunt o datină străveche în Biserică: „ele datează din timpuri imemorabile, iar în Biserică creștină ortodoxă ele datează chiar de la întemeierea ei. Pe vremea ucenicilor Domnului cei avuți își vindeau averile și prețul îl aduceau dar lui Dumnezeu și-l puneau la picioarele apostolilor, ca aceștia să-l întrebuințeze pentru ajutorarea săracilor din comunitatea creștină și la promovarea trebilor apostolatului și ale Bisericii. De atunci și până astăzi s'a urmat așa peste tot în Bisericile creștine: cei mai înstăriți au adus lui Dumnezeu daruri din avutul lor în scopul în care se aduceau pe vremea apostolilor.

Datina aceasta s'a urmat și în Biserică noastră. Cei cu dare de mână au adus și aduc daruri lui Dumnezeu din avutul lor și-l pun la îndemâna slujitorilor lui Dumnezeu. Din aceste daruri aduse lui Dumnezeu preoțimea ajută pe săraci, împodobeste lăcașul sfânt, face biserici noi, reînnoiește pe cele vechi, zidește așezăminte de binefacere, căminuri culturale, aziluri, orfelinate, etc.

Așa s'a născut și a crescut sub strașina Bisericii „Domnița Bălașa” din București, marele așezământ spitalicesc „Brâncoveanu”, unde Patriarhul este prim efor și astăzi; așa s'a născut și a crescut sub aripa Bisericii marele așezământ spitalicesc „Spiridonia” din Iași, unde binecuvintează un Arhiereu; așa s'a născut și a crescut

spitalul „Precista“, în Monastirea „Precista“ din Roman, ș. a.

Astăzi pe tot cuprinsul țării se zidesc, pe fiecare an, din aceste daruri, de către preoți, zeci de biserici noi și se restaurează sute din cele vechi. Așa se explică că azi toate bisericile se fac de preoți. Chiar în București sunt acum gata două biserici mărețe ca niște catedrale: „Sf. Elefterie“ și aceea din Parcul Domeniilor. Toate bisericile și casele parohiale au fost vătămate de cutremur. Statul n'a putut da decât puțin și numai pe alocurea a contribuit și totuși aproape toate stricăciunile au fost lecuite prin osârdia preoților, costând multe milioane.

Nici o categorie alta de slujitori ai țării nu face ce fac preoții: magistrații nu fac tribunale, profesorii nu fac școli, ofițerii nu fac cazărmi, primarii nu fac primării, etc. etc... Apoi dacă jertfele, darurile și ofrandele aduse de creștini lui Dumnezeu și puse la picioarele preoților fac așa minuni, pentru Biserică și Țară, de ce se caută a se înăbuși?

Dar, se zice că din aceste daruri se împărtășesc și preoții, În Cartea Sfântă stă scris: „Cel ce slujește Altarului, din Altar se împărtășește“ și „Nu lega gura bouului care treeră“. Sau: „Cine sădește vie și din roada ei nu mănâncă?“; „Cine paște turma și din laptele ei nu se îndulcește?“; „Cine slujește la oaste cu leafa lui?“. (Î. P. S. Patriarh Nicodim).

Așa dar, ofrandele și darurile aduse de credincioși în biserici, nu sunt venituri personale ale preotului, sau, cum se zice, venituri profesionale. Ele nu pot fi supuse impozitului după cum nu sunt impuse darurile pe care dintr'un spirit creștin le fac oamenii între dânșii.

3. Preoții nu au venituri din epitrahil, fiindcă epitrahilul este numai un vestmânt bisericesc și nu poate fi socotit ca producător de venituri. Cei ce au denumit ofrandele cu acest nume, nu cunosc rânduiala și datinile Bisericii.

Știut este, că până la războiul mondial preoții erau scutiți de biruri. Numai după acest războiu, odată cu noile concepții de viață, se constată o aversiune a Statului față de Biserică și un tratament nefiresc și nedrept față de servitorii Sf. Altare. Biserica, prin reprezentanții săi autorizați, cere să se revie asupra acestor impuneri, întrucât nu au nici un fundament legal și sunt de-a dreptul o ofensă pentru prestigiul sacerdotal.

Statul român este creștin acum, iar Conducătorul și Dregătorii săi manifestă dragoste statornică și credință nețărmurită în Biserică și Conducătorii săi, împletită cu dragostea de Neam.

Biserica și slujitorii săi au convingerea nestrămutată că se va repara nedreptatea și impozitele pe așa zisul „venit al epitrahilului”, vor fi suprimate.

4. Ofrandele credincioșilor nu pot fi puse în legătură cu salarizarea preoților. Statul este obligat, nu numai în schimbul secularizării averilor bisericesti, ci și a serviciilor superioare ce-i aduce, să asigure remunerația personalului bisericesc. Biserica, prin organele sale de conducere a cerut totdeauna o salarizare dreaptă a clerului, conformă cu ministeriul ce îndeplinește și cu pregătirea sa.

Ofrandele nu pot fi socotite ca parte întregitoare la salariu, căci ele nu sunt ale preotului, ci ale lui Dumnezeu. Organele fiscale, ca și alți oameni de altfel, au interpretat greșit sensul ofrandelor și au comis o abatere de la rânduelile bisericesti. Ca dovadă, aducem faptul că numai preoții români ortodocși sunt supuși la tratamentul de a li se considera ofrandele drept venit al epitrahilului și a fi calculat la impuneri. Preoților minoritari, de orice confesiune: catolici, protestanți, mahomedani, predicatorilor sectanți, etc., nu li se aplică acest tratament.

Numai preoții români ortodocși sunt puși în situațiunea de a fi purtați pe la comisiunile de impunere și de apel și în genere pe la toate instanțele de judecată pentru a și susține drepturile și a justifica veniturile din epitrahil.

5. Greșita interpretare a sensului ofrandelor sau darurilor aduse de credincioși, a dus la legalizarea unui venit pe epitrahil. Darurile de orice natură, n'au fost prevăzute de lege și n'au fost supuse impozitului.

Starea de fapt nu este decât consecința urmărilor fiscale, la care a fost supusă preoțimea fără consimțământul ei.

Preoțimea nu recunoaște un venit al epitrahilului; fiind însă constrânsă la plata unui impozit pe un asemenea venit, din spirit de ordine și răbdare evanghelică, a plătit.

6. Așa cum s'au stabilit impunerile pe anul 1941/942, la sume exagerate, uneori fantastice, fac dovada unei mentalități anumite și constituie o neplăcere pentru preoți.

Dacă într'adevăr există convingerea că veniturile epitrahilului, provenite din ofrandele strânse de la credincioși, sunt venituri personale ale preoților, ei nu ezită să declare că renunță la asemenea venituri; iar dacă fiscul nu renunță la impunerile pe asemenea venituri, rămâne ca tot el, prin organele sale și pe căile ce le va găsi normale, să încaseze asemenea impozite.

7. Pe lângă orice alte motivațiuni, impuse de împrejurările grele prin care a trecut cu prilejul impunerii de către diferitele comisiuni fiscale, la venitul pe epitrahil, preoțimea este de acord cu propunerea făcută de Sfântului Sinod de a se suprima orice impozit pe ofrandele primite dela credincioși.

CONCLUZII

Problema fiind desbătută, cei doi delegați au stabilit, de comun acord, următoarele două propuneri, care să fie aduse la cunoștința autorităților superioare, pentru a dispune:

a) Scutirea preoților de impozite pe venitul epitrahilului este o problemă nouă. Soluțiunea ei rămâne în competența d-lui Ministru al Finanțelor și a I. P. S. Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române;

b) Până la soluționarea problemei, dacă preoții vor fi sau nu scutiți de impozite și pentru a se reveni asupra impunerilor fiscale, exagerat calculate, să se suspende orice urmărire a preoților, urmând ca ei să plătească impozitele, potrivit evaluărilor din anul financiar precedent.

Drept rezultat al acestei din urmă propuneri, Ministerul de Finanțe a publicat următorul comunicat: „Întrucât este în studiu o altă modalitate de așezarea impozitului pe venitul epitrahilului, care să permită stabilirea unor venituri cât mai apropiate de realitate, Ministerul de Finanțe a dispus suspendarea executării debitelor stabilite pe exercițiul 1941/942, urmând a se adopta ca criteriu de urmărire pentru această categorie de contribuabili, debitele stabilite pe exercițiul precedent. Aceste dispozițiuni se vor aduce imediat la cunoștința organelor de percepere, cunoscând că, în caz de nerespectarea lor, organele fiscale vinovate, vor fi sever sancționate”.

După cum se vede, problema impunerii preoților pe venitul epitrahilului, este în curs de discuțiune și soluționare. Nădejdele preoțimii se îndreaptă toate către I. P. S. Patriarh, Nicodim care și în această grea împrejurare, ca Conducător spiritual al Bisericii și Părinte sufletesc al preoților, a luat la inimă și cu tot interesul rezolvarea acestei probleme.

Și nu ne îndoim că intervențiile neîncetate ale I. P. S. Sale, pe lângă d-l General N. Stoenescu, Ministrul Finanțelor, vor găsi ecoul dorit și vor fi încununuate de izbânda așteaptă: suprimarea impozitului pus pe Biserica lui Dumnezeu, suprimarea impozitului pe așa zisul „venit al epitrahilului”.

De încheiere adăugăm cuvintele I. P. S. Patriarh Nicodim, îndreptate cu atâta dragoste către fiii săi sufletești:

„Socot că numai în ziua cea mare, când se vor deschide inimile și cărțile, vom afla toată însemnătatea clerului pentru binele poporului, care întrece de mii de ori veniturile Bisericii”.

Preotul CHIRIL POPESCU

CRONICA EXTERNĂ

JAPONIA

Viața bisericească ortodoxă în Japonia. — Ziarul *Заря*, nr. 1, din Ianuarie 1941, care apare la Can-De, descrie foarte pe larg, o convorbire amănunțită între corespondentul său și mitropolitul Serghie, șeful Misiei spirituale din Japonia. După cum au mai anunțat unele știri mărunte apărute prin ziare, mitropolitul Serghie a renunțat să mai conducă Biserica ortodoxă din Japonia. Soarta ei, pe viitor, produce o mare tulburare în lumea ortodoxă, dar mai ales în cea rusească. Cauza este că mitropolitul Serghie n'a avut un episcop vicar, căruia să-i fi putut încredința Biserica din Japonia.

În convorbirea amintită mitropolitul Serghie încearcă să lămurească corespondentului motivele serioase în urma cărora a fost silit să facă pasul acesta și arată starea în care se găsește acum Biserica ortodoxă din Japonia.

Înșirând toate știrile în legătură cu cele întâmplate, redacția ziarului se abține de la comentarii, așteptând hotărârile ce se vor lua de către Biserica ortodoxă rusă din străinătate, care se va pronunța de bună seamă după primirea știrilor oficiale relative la aceste întâmplări de o mare însemnătate.

Precum se știe Biserica ortodoxă din Japonia era reprezentată de Misia spirituală rusă în Japonia, condusă de mitropolitul Serghie urmașul renumitului episcop Nicolae și care se afla sub jurisdicția Bisericii rusești.

După revoluție, mitropolitul Serghie (pe atunci arhiepiscop) a intrat în Biserica ortodoxă rusească din străinătate, iar mai târziu s'a supus mitropolitului Serghie al Moscovei, după declarația lui de loialitate față de autoritatea Sovietică. În timpul din urmă s'au produs certuri lăuntrice în Biserica japoneză din care pricină mitropolitul Serghie a lepădat sarcina conducerii.

Din cele spuse de corespondent, se vede limpede desbinarea produsă între Misia ortodoxă rusească și Biserica ortodoxă japoneză. Mitropolitul Serghie rămâne conducătorul Misiei, iar Misia va continua să existe, având ca scop să servească nevoile spirituale numai ale rușilor ortodocși. Odată cu această despărțire

toată averea Misiei rusești, destul de însemnată, trece pe seama Bisericii ortodoxe japoneze, care își croește un drum nou.

După cum mărturisește însuși mitropolitul Serghie, refuzul său de a mai conduce Biserica ortodoxă, a fost provocat de o lovitură indirectă venită din partea Statului japonez, fiind silit să primească „noua lege” referitoare la controlul religiei din partea guvernului. Legea aceasta s'a discutat de mai multe ori în Parlament, dar a fost votată abia acum.

Asociațiunile religioase, — corespondentul citează cuvintele mitropolitului Serghie, — erau la început sub jurisdicțiunea Ministerului de Interne (Naimuseo). În anii din urmă însă au trecut la Ministerul Educațiunii Publice (Mombuseo), Departamentul afacerilor religioase (Siucleo-checu).

Conducătorul acestui departament este acum o autoritate nemijlocită pentru sintoism, buddism și creștinism (mahomedanismul n'a fost înregistrat până acum în numărul religiunilor din Japonia). De la începutul lui Aprilie și până la sfârșitul lui August 1939, Ministerul Educațiunii Publice a întocmit un proiect de lege pentru organizațiunile religioase (Keodan) — pentru „Siucleo-Keodan”, conținând peste 400 de articole, pe care le-a înaintat tuturor organizațiunilor religioase — sintoiste, buddiste și creștine. Fiecare organizațiune religioasă, conformându-se cu acest model, trebuia să-și întocmească un statut adaptându-l și aplicându-l potrivit nevoilor sale. „Acest model l-am primit și noi, — spune mitropolitul Serghie, — pentru a întocmi normele necesare organizațiunii Bisericii ortodoxe japoneze (Niponn-Seicleo-cai-Keodan-chisocu). La Adunarea din anul 1939, 13—15 Iulie, noi am alcătuit o comisiune: a) onorabilul supraveghetor-mitropolitul, b) membrii Soomu-checu (Consiliul Bisericesc) — clerici și mireni, c) ceilalți clerici din orașul Tokyo, d) reprezentanții creștinilor, care cu părere de rău n'au fost aleși, ci numiți.

Până la 1 Aprilie 1940 (peste 8 luni) *Normele* erau prelucrate de noi și litografiate. Un exemplar cu traducerea paralelă în l. rusă mi-a fost prezentat mie. Aceste *Norme* aprobate de mine au fost prezentate în ziua de 1 Aprilie 1939 spre confirmare Ministerului Educațiunii Publice (secția religioasă). Prima redactare a acestor *Norme* cuprindea 171 paragrafe. Secția respectivă după ce le-a studiat a lăsat numai 159 de paragrafe, făcând multe corecturi fundamentale și schimbări, cerând și unele complectări.

Ca rezultat al lucrării Comisiunii din Adunarea anului 1940, s'a formulat *Proiectul de Norme* cu un număr de 153 paragrafe.

El a fost văzut de Adunarea din anul 1940 (13—18 Iulie). In paragraful 1 din aceste *Norme* cetim: „Când nu va fi episcopul principal, locul lui îl va ocupa alt episcop mai vechi după hirotonie și numit de Ministerul Educației Publice. In cazul acesta președintele Soomu-checu (Consiliului Bisericesc) trebuie să ceară imediat de la Ministerul Educației Publice această numire“. Chiar girarea temporală a episcopului principal (de pildă în caz de boală), de către un alt episcop, potrivit art. 20 din *Norme*, se face cu aprobarea Ministerului Educației Publice. In caz de nu va fi episcop, atunci protopopii care înlocuiesc pe episcop, trebuie să fie confirmați de Ministerul E. P. (art. 24). Mai mult încă: dacă episcopul însănătoșit vrea să-și reia îndeplinirea obligațiilor sale, trebuie să aibă din nou aprobarea Ministerului Educației Publice (art. 26).

„Pentru mine este destul de limpede, — spune mitropolitul Serghie, — că dacă noi până acum eram numai înregistrați la Ministerul E. P., de azi înainte am căpătat o autoritate superioară în persoana Ministerului, care confirmă pe cei ce intră în serviciu. Dar autoritatea mea este Patriarhia... Pentru că vorbele Mântuitorului sunt veșnice: „Nimeni nu poate să slujească la doi domni, căci sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipi și pe celălalt îl va disprețui“ (Mateiu, 6, 24). Și fiind de acord cu noile reguli atât de clare și de folositoare pentru japonezi, eu încă din timpul Adunării m'am hotărât să renunț la conducerea Bisericii ortodoxe japoneze și la titlu japonez, rămânând în aceeași calitate în care am fost numit, adică Șeful Misiei ortodoxe în Japonia, continuând să mă socotesc sub jurisdicția Patriarhiei. Desigur că am știut și știu, că din anul 1917 (7 Noiembrie), Misia o compuneam eu singur. Inșă dacă ideea este vie — poate din sămânța ei să învie și Misia complectă. Hotărârea mea n'a fost tăinuită. Eu am anunțat-o oficial la 4 Sept. 1940“.

„Mai departe, — continuă mitropolitul Serghie, — trebuie să menționez următoarele: Comisiunea a primit instrucțiuni de la Ministerul E. P. iar la adunarea din 28 August 1940 a hotărât să ceară ca mitropolitul Serghie să binecuvinteze conducerea Bisericii ortodoxe japoneze întărindu-i pe nipponi.

Cerința aceasta mi-a fost comunicată în ziua de 4 Septembrie 1940, după masa ce ni s'a oferit în onoarea mea la Cio-Tei. Răspunsul meu a fost scurt și exprimat prin următoarele cuvinte: „In momentul de față întreaga Japonie întrebuițează sfortări eroice pentru ca să se uniască în toate domeniile vieții, transfor-

mându-se într'o stâncă de granit invicibilă. Ori cât de mult n'ar iubi un străin Japonia, el nu poate să facă în direcția aceasta, din punct de vedere psihologic aceia ce va face mai ușor și mai firesc un japonez. Rugămintea D-vs eu o înțeleg. Și ea nu apare pentru mine ca ceva neașteptat.

Acum 32 de ani (Iunie 1908) când am plecat spre Japonia, în veci pomenitul mitropolit Antonie (Vădcovschi) al Petersburgului mi-a dat următoarele sfaturi și îndrumări: „Considerați-vă ca succesorul arhiepiscopului Nicolae și... ca ultimul episcop rus în Japonia. Deaceea pregătiți-vă un moștenitor dintre Japoneji.

În același fel îmi scria și renumitul protoiereu A. P. Malțev din Berlin, când eram încă în S. Petersburg.

Desigur că în direcția aceasta am căutat să lucrez. Din anul 1912 am chemat în ajutor „Sfatul de pe lângă episcop” compus din clerici și mireni, având ca președinte pe S. Mii numit de mine.

În anul 1919 am cedat Bisericii „Kempoo” (Constituția) conducerea ei prin „Sonmukeku” compusă din președinte și membrii aleși din cler și mireni, rezervându-mi numai înalta supraveghere administrativă și financiară. Astăzi predau, cu multă bucurie sufletească, sarcina mea unui japonez, fie ca aceasta va fi A. I. Ivasava sau protoiereul I. Kodera sau alt cineva.

Știm însă cu toții că fără bani este cu neputință să lucrezi și se faci ceva; deaceea eu predau Bisericii ortodoxe japoneze întreaga avere a Misiei spirituale rusești atât mobilă cât și imobilă, care a fost agonisită la vremea sa de către Misie.

E drept că averea aceasta s'a strâns anume pentru Biserica ortodoxă japoneză, fiind înregistrată încă în anul 1909 de arhiepiscopul Nicolae pe seama persoanei juridice japoneze (Idzizaida).

Domnul să binecuvînteze Biserica națională japoneză care începe că ia ființă. Cred însă că ea nu-și va uita nici Biserica ei mamă, și nici pe mine, care m'am consacrat timp de 33 de ani.

Japonezii adunați mi-au răspuns la aceasta, unii cu lacrimi, că ei nu vor uita niciodată binefacerile Bisericii Mame și că iau în întregime asupra lor asigurarea vieții mele, care apune... În ziua de 5 Septemvrie 1940 am predat temporal conducerea Bisericii în seama „Reprezentantului” (gaiheosia) Bisericii—candidatului la doctorat A. I. Ivasava.

Arsenie Iacob Ivasava, colegul Patriarhului Tihon, a intrat în anul 1875 în Seminarul Misiei, pe care la terminat în 1883. În Iunie același an pleacă în Rusia și în luna August se înscrie în clasa a 6 la seminarul teologic din Moscova terminându-l în

Iunie 1884. Toamna intră în Academia din S. Petersburg și în Iunie 1888 luă titlu de licențiat în teologie.

Intors la Tokyo pe data de 22 Octomvrie 1888, Arsenici Iacob Ivasava predă neîntrerupt filosofia și teologia morală în seminarul Misiei, până la închiderea acestuia (1918). Primind un salar modest de 40 ieni dela Misie, el își completea nevoile vieții, predând lecții de limba rusă în școlile militare. În prezent își asigură existența cu pensia ce o primește dela aceste școli.

A. I. Ivasava, omul învățat și stimat de toți, fostul profesor, muncitorul harnic, folositor și vrednic în ogorul lui Hristos, este cel dintâiu candidat la scaunul Episcopal. În genere el este un om capabil, cu o memorie fenomenală.

Deoarece „Normele asociațiilor religioase” nu sunt încă definitiv redactate, A. I. Ivasava poartă provizoriu titlul de: Locțiitorul Conducătorului (Toorisia) Bisericii ortodoxe din Japonia, devenind prin aceasta mai marele „Soomukeku-lui”.

Până acum, spune mitropolitul Serghie, v'am anunțat fapte, iar mai departe urmează întâmplările. Ele s'au produs în afară de știința mea nemijlocită, din care cauză nu le voi expune într'un fel sau altul. Eu păstrez complecta neutralitate față de înființarea Bisericii ortodoxe japoneze, aplicabilă noiei structuri naționale a Imperiului Japonez. Știu numai că pe ziua de 8 Septemvrie s'a fixat chemarea Adunării, desigur fără mine. Știu, că Adunarea s'a ținut la 21-22 Septemvrie, dar membrii au plecat, fără să fi luat vre-o hotărâre oficială. Știu că mulți clerici (probabil 90%) așteaptă convocarea Adunării pentru alegerea episcopului sau Șefului Bisericii dintre protoierei. Dar, fără îndoială, că situația nesigură de astăzi plutește ca un nour negru nu numai deasupra centrului Bisericii din Tokyo, dar și peste toate comunitățile provinciale. Inșă Arhiereul cel Mare este Hristos. Arhiepiscopul Nicolae supraveghează lucrul său, și eu mă rog pentru o desvoltare sănătoasă a Bisericii.

Convorbirea sa, Prea Sfințitul Serghie a terminat-o arătând că în Japonia este o populație ortodoxă rusească, pe care el o va hrăni și pe viitor, ca șeful Misiei Spirituale Rusești. Este o colonie rusească la Tokyo — 200 oameni, în Iokagam, 150, Kobe 250 și în alte orașe Japoneze și a exprimat încrederea, că el va oficia mai departe serviciul divin în catedrală unde va cânta corul rusec, precum și în bisericile Sf. Serghie, Sf. Nicolae și altele.

(Церковная Жизнь, nr. 1, Ianuarie 1941, pp. 8-12).

Preotul PETRU IACUBOVSCI

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, <i>Telegrama de felicitare trimeasă d-lui Mareșal Ion Antonescu de către I. P. S. Patriarh Nicodim și răspunsul d-lui Mareșal Ion Antonescu; Dania Sfintei Patriarhii pentru bisericile din ținuturile desrobite; Cuvântul I. P. S. Patriarh Nicodim de ziua biruinței armatei române pentru recucerirea Basarabiei; Chemarea I. P. S. Patriarh Nicodim pentru subscrierea la împrumutul reîntregirii; Sprijinul dat țării de către Biserică în împrejurările de azi; Basarabia s'a întors acasă; Reorganizarea vieții bisericești din Bucovina; Proiectul de lege pentru organizarea învățământului religios alcătuit de către I. P. S. Patriarh Nicodim; Reclădirea bisericii catedrale din Chișinău; Formula pentru pomenirea la slujbele bisericești a Conducătorului Statului; Moartea arhimandritului maior în rezervă Iustin Șerbănescu; Lucrarea culturală misionară în eparhia Argeșului; Mișcarea culturală și misionară în episcopia Dunării-de-Jos . . . . .</i>	469—494
Preotul CHIRIL POPESCU, <i>Intervenția I. P. S. Patriarh Nicodim pentru suprimarea impozitului pe venitul epitrahilului . . . . .</i>	494—499

VI. CRONICA EXTERNĂ

Preotul PETRU IACUBOVSCI, <i>Viața bisericească ortodoxă în Japonia . . . . .</i>	500—508

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la **Palatul Sfântului Sinod**, Str. Antim 29, București VI, cu mențiunea: pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.

ABONAMENTUL

În Țară:		În Streinătate:	
Pe an	200 lei	Pe an	500 lei
Un număr	40 lei	Un număr	80 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc Administrația, se trimit pe adresa: **Consiliul Central Bisericesc**, Str. Maria Rosetti, 63, București III, cu mențiunea: pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.

BISERICA
ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Anul LIX. Nr. 9—10

Septembrie-Octombrie 1941

BUCUREȘTI

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

I. P. S. PATRIARH Dr. NICODIM

Președintele ambelor comitete

Comitetul de colaborare: Membrii Sfântului Sinod; Profesorii Facultăților de Teologie; Profesorii Academii Teologice; Profesorii de Religie și Membrii Clerului.

Comitetul de redacție: I. P. S. IRINEU, Mitropolitul Moldovei, Director; Arhim. IULIU SCRIBAN, NICHIFOR CRAINIC, IOAN G. SAVIN, TEODOR M. FOPESCU, Preotul GH. VINTILESCU, Preotul AL. NICOREANU, Preotul Dr. GH. CIUHANDU, Preotul Dr. D. FECIORU, Membrii; Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, Redactor.

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
† NICODIM Patriarhul României, <i>Biruința nu se poate dobândi numai prin destoinicia clerului ci prin vitejia întregii oștiri creștine</i>	505—517
Dr. MILAN ȘESAN, <i>Obligativitatea căsătoriei bisericești după canonistul Dr. Valerian Șesan</i>	518—535
Preotul Dr. GHEORGHE CIUHANDU, <i>Un vechiu Molitvenic manuscris din Bihor în legătură cu alte Molitvenice</i>	536—576

II. RECENZII

COTOȘMAN GH., Protoiereu Dr., <i>Episcopia Caransebeșului până în pragul secolului al XIX-lea</i> , teză de doctorat la Facultatea de Teologie din București, Caransebeș 1941, 201 pp. (Protoiereu Dr. Ștefan Lupșa) . .	577—581
COJOCARU HARALAMBIE, Diacon Dr., <i>Este primatul lui Petru un privilegiu de drept divin după Noul Testament?</i> , Colecția „Seria teologică”, Sibiu 1940, 434 + LXXXII pp., prețul 300 lei (N. Chițescu) . .	582—586
MARCU, GRIGORIE T., Diacon Dr., <i>Studii Biblice</i> , Sibiu 1940, 97 pp. (Prof. Dr. Sofron Vlad)	587—588
MARCU, GRIGORIE T., Diacon Dr., <i>Antropologia paulină</i> , Sibiu 1941, 335 pp., prețul 180 lei (Prof. Dr. Sofron Vlad)	588—590
PAVEL, CONSTANTIN C., <i>Tragedia omului în cultura modernă</i> , București 1941, 70 pp. (Ștefan Cârstoiu) .	590—592

BIRUINȚA

NU SE POATE DOBÂNDI NUMAI PRIN DESTOINICIA
CLERULUI CI PRIN VITEJIA ÎNTREGEI OȘTIRI CREȘTINE

„Nu știu? Au doară eu sunt păzitorul fratelui meu?” (Facerea, IV, 9).

În timpul din urmă, am citit mereu articole prin jurnale, privitoare la starea Bisericii și a Creștinismului, în care se spune, că Biserica nu-i la înălțime, că Creștinismul e în criză, și altele¹.

Printre rânduri, și chiar pe rânduri, am citit că autorii unor asemenea articole înțeleg prin Biserică clerul. Din convorbirile ce am avut cu mulți din asemenea oameni, am văzut lămurit, că în lumea noastră delaoaltă prin Biserică se înțelege clerul, și deci asupra lui se îndreaptă toate săgețile.

Greșală.

Faptul că uneori unii preoți, uitându-și chemarea, s'au amestecat în mișcări politice, se impută ierarhiei bisericești. Vina însă nu este a ierarhiei bisericești, ci a oamenilor politici, cari, pe de o parte, au atras pe preoți în luptele politice, iar pe de altă parte, depe la 1864, au luat școala bisericească de pregătire a candidaților la preoție din mâinile ierarhiei și au dat-o pe alte mâini, și acum, dacă rezultatele nu sunt mulțămitoare, aruncă vina asupra ierarhiei bisericești.

Iarăși greșală.

Va să zică oameni, cari nu cunosc lucrurile, se apucă să scrie, ca să lămurească altora niște chestiuni, pe care ei nu le cunosc. Tocmai așa e cazul nostru. Oamenii, cari nu cunosc ce-i Biserica, din cine se compune ea și cine pregătește candidații la preoție; oameni, cari nu știu că și ei fac parte din Biserică și deci și ei au, sau merit, dacă trebile Bisericii merg bine, sau răspundere,

---

1. Vezi articolele Doamnei Alexandrina Cantacuzino, publicate în ziarul *Porunca Vremii*, 1941.

dacă trebile Bisericii merg rău, se apucă să critice starea de lucruri și să arunce vina pe alții.

De aceea, în cele ce urmează, țin să lămuiesc chestia aceasta cu Biserica și alcătuirea ei și să arăt că toată suflarea creștinească alcătuește Biserica lui Hristos, și toți creștinii, - clerici și mireni - sunt datori să evanghelizeze sau să propovăduiască legea lui Hristos; că clerul alcătuește comanda, iar mireni sunt oștirea și că clerul are în plus harul sfințitor sau preoția.

Nimic nu poate fi mai ușor și mai firesc decât pornirea de a lăuda mărirea și biruințele dobândite de Biserica lui Hristos. Înraurirea ei este mare, statornică și binefăcătoare. Copil mic primește Biserica pe om în brațele sale. Ea îl binecuvântează în scaldătoarea botezului, iar în timpul copilăriei îl învață legea creștină și-l primește la împărtășire. Biserica binecuvântează pe tânăr și pe tânără, când stau la cununie înaintea altarului, le vorbește de taina sfântă a unirii lor și îi îndeamnă să-și crească copiii și casnicii în frica lui Dumnezeu. Ea cercetează pe bolnavi, mângâie sufletele lor prin compătimirea sa, îi întărește cu rugăciunile sale. Se bucură cu cei ce se bucură și plânge cu cei ce plâng. Când vine sfârșitul, când lucrul pământesc este terminat și Dumnezeu îi trimite omului odihnă, Biserica mângâie pe cei rămași și sloboade pe cel adormit în pământul sfințit cu nădejde deplină în învierea pentru viața vecinică. Cele mai multe din aceste înalte datorii se îndeplinesc de slujitorii ei, anume rânduiți pentru acestea.

Dar în toate timpurile opera Bisericii nu s'a mărginit numai la această latură rituală. Ea a avut legătură și cu viața politică, cosmopolită și umanitară a omenirii, care foarte mult datorește ei în mersul său înainte. Ea a dovedit lumii pieritoare că omul e slobod. Ea a mântuit resturile civilizației rănite în timpul potopului furtunos al năvălirii barbarilor și a deșteptat creștinismul să găsească în Scripturile Sfinte țeluri nouă încă și mai înalte. În vremurile întunecate de anarhie, Biserica a susținut spiritul de iubire pentru nefericitele lepădături ale rasei noastre. Opera ei s'a atins de soarta tuturor oamenilor, pentru că Hristos a murit pentru toți. Ea a acoperit cu scutul său și pe rob în ergastul și pe gladiator în arenă. Cu ajutorul legii

morale, ea a dus luptă crâncenă cu stăpânirea nețărmurită. Nebiruită în neputință, ea a fost centrul influenței civilizatoare în timpul cuceritorilor grosolani ai imperiului. Ea a dat impuls puternic artelor, științelor, educației și faptelor de binefacere. Așa că astăzi ea numără în sânul său opt sute milioane de oameni, fii scumpi ai ei, și cuceririle ei merg mereu înainte pânăce toată omenirea va fi Biserica lui Hristos, pânăce va fi o turmă și un păstor, adecă păstorul Hristos. Deaceea te miră de se va găsi măcar un singur sceptic, înzestrat măcar cu cunoștințe istorice mediocre, care să nu se plece cu respect în fața activității ei din trecut. Biserica atuncea își îndeplinea cu spor chemarea sa, și astăzi silințele ei trebuie să fie încă și mai înalte.

Vă rog însă să nu cădeți în greșala obișnuită, și să nu credeți că prin cuvântul „Biserică” s’ar înțelege numai „clerul”. Tot ceea ce eu am vorbit de Biserică se referă la creștinism în genere, și în deosebi la creștini. Nu-i nimic mai primejdios pentru opera Bisericii Domnului, adecă pentru opera noastră, a voastră, a tuturor creștinilor, a întregii omeniri, care a primit credința lui Hristos, decât concepția că prin cuvântul „Biserică” se înțelege numai clerul, că toată treaba Bisericii trebuie să fie făcută numai de singura clasă oșebită de oameni, care poartă numele de cler.

Atâta vreme, cât noi nu vom lepăda această concepție greșită, nouă nu ne e posibil mersul înainte și biruințele. Numai deșteptarea în fiecare creștin a simțului de răspundere personală pentru durerile și păcatele generale poate să mântuiască un popor de pieire și omenirea întreagă de degenerarea morală și intelectuală. Numai Biserica lui Hristos, întreagă poate să îmbunătățească lumea, însă voi sunteți Biserica lui Hristos, membrele Lui sănătoase sau bolnave, vițele roditoare sau sterpe ale butucului Lui de vie, pietrele alese sau lepădate ale zidirii Lui duhovnicești. Sforțările nesfârșite care duc la îmbunătățirea lumii, de care am vorbit, privesc și pe fiecare din voi. Biserica slăbește, scopurile ei nu se îndeplinesc, bunastare nu se obține, lumina se împuținează, dacă fiecare din voi nu socoate că trebile Ei sunt și ale sale și nu întrebuințează, după putere, talanții dați lui de Dumnezeu la locul ce i l-a arătat El. „Voi”, nu numai clerul singur, ci și „voi”, adevărații creștini, „voi” și copiii voștri, „voi sunteți binecuvântații

Domnului“. „Voi“ toți câți sunteți creștini, fiecare în parte și toți laolaltă, dacă sunteți credincioși chemării și datoriei voastre, „voi sunteți neam ales, popor luat de moștenire, ca să vestiți desăvârșirile Celui ce v'a chemat din întunec la minunata sa lumină“ (1 Petru, II, 9).

Să nu socotiți că grăind așa, eu aș dori să micșorez măcar cu o iotă adevărata menire a clerului. Datoriile lui sunt mari și grele. Ele cer toate eforturile oamenilor acestei clase, toată înțelepciunea lor și toate rugăciunile lor și ale voastre. Eu nu tăgăduesc însemnătatea lor, dar voesc să trezesc în inimele voastre conștiința răspunderii voastre personale. Printre noi, cei chemați să fim slujitori ai lui Hristos, nu poate fi niciunul, care să nu simtă adânc nevrednicia sa; printre preoți nu se va găsi niciunul care, spre marea sa durere și rușine, să nu se simtă slugă nevrednică a lui Dumnezeu. Dar mi se pare, că dacă vom privi la lucrarea noastră preoțească nu din punct de vedere individual, ci obștesc, ca la lucrarea unei întregi corporațiuni, atunci căpătăm curaj și putem să mulțămim lui Dumnezeu.

Eu nu cunosc o instituție mai bună, mai rodnică, un instrument mai puternic în folosul virtuții și religiei decât organizația parohială a Bisericii. Prin orașele noastre mari și mici se află sute de parohii, în care trăesc mulțime de oameni afundați nu numai în grozavă sărăcie, dar, vai! și în tot felul de păcate.

Ca simplu fapt vă spun, că numai clerul influențează din latura religioasă asupra acestor fii și fiice ale lepădării, asupra acestor turme gata să piară. În cele mai sărace din aceste parohii, lucrul Bisericii se săvârșește în toate funcțiunile Ei, pe când toate celelalte lucrări adesea lipsesc acolo. Cunosc ulițe întregi, unde înflorește sărăcia, mizeria, ticăloșia. Nici Statul, nici filantropia, nici socialismul, nici diferitele secte religioase nu le ating, și numai Biserica singură face câte ceva, ca să ajute trupurile și să înalțe sufletele oamenilor, ce trăesc în acele ulițe. Alții vorbesc, declamă, acuză, - Biserica în mijlocul sărăciei, a uitării, a atacurilor furioase, tace și-și îndeplinește opera sa zilnică și liniștită, adesea, fără nici un ajutor de afară.

Sunt încredințat că lucrul Bisericii este neprețuit de mare, chiar și numai simplu din punct de vedere al ordinii

și moralității. Oare nu înseamnă nimic, că prin parohii nu-i nici o uliță zoioasă, nici o înfundătură întunecoasă, nici o căsuță săracă, pe care să nu le fi cercetat preotul? Pretutindenea, slujitorii Bisericii duc măcar câte o picătură de mângâiere, de înseninare și de ușurare până și în clipele cele mai nefericite ale creștinilor. Nu mai punem la socoteală că cele mai multe biserici prin parohii se ridică sau se restaurează la inițiativa preoților. Casele parohiale toate se ridică nu numai din inițiativa lor, ci și cu mari contribuții din partea lor. Pe alocurea și asociații, și mici societăți de binefacere, și atenee, și case culturale se ridică tot din inițiativa lor.

După aceea, nu se ia aproape nici o inițiativă de luminare, de igienă, de sprijinire în masele poporului, fără să nu fie solicitați preoții să conlucreze. La băncile populare au fost solicitați preoții, la cooperative preoții, la echipele regale preoții, la cercetășie preoții, la străjerie preoții. Tot ei predau în școlile primare religia fără nici o răsplată.

Unii, din faptul că preoții nu au anume ore de serviciu, fixate pe fiecare zi, au tras concluzia că preoții n'au nimica de lucru¹. Unii ca aceștia au făcut analogie cu celelalte categorii de slujbași. Slujbașii administrativi, corpul didactic, medical, etc. au ore de serviciu, anume fixate, iar preoții nu au, — deci preoții nu au de lucru. Treaba stă altmintrelea. Ceilalți slujbași au 7 sau 8 ore de lucru, pe zi, și încolo sunt liberi. Preotul nu poate fixa ore de lucru, pentru că e la îndemâna enoriașilor toată ziua, ba și noaptea. De pildă, preotul stă la masă, dar iată vine cineva și-l chiamă la o împărtășire grabnică. El trebuie imediat să lase masa și să plece. E miezul nopții, preotul doarme. Dar vine cineva și spune că s'a născut un copil, e slab și e primejdie să moară. Preotul trebuie să se scoale și să plece la botez². Ce rezultă de aici? Iată ce: Preotul

1. Așa unii ne-au scris să punem în vedere ca și preoții să contribuie cu ajutor pentru oștire că au lefuri mari, iar de lucru au numai 4 sau 5 zile pe lună.

2. A muri un om neîmpărtășit sau un copil nebotezat este pentru adevărații creștini, cea mai mare nenorocire, mai mare chiar decât le-ar arde casa sau și-ar pierde toată starea materială din lumea asta. Oamenii necredincioși însă socot asta drept nimica; deaceia și grija preotului pentru asemenea lucruri nici nu este băgată în seamă.

are, în fiecare zi, 24 ore de slujbă, pe când toți ceilalți slujbași numai 7 sau 8 ore, și, încolo, nu-i poți trage la răspundere, dacă nu-i găsești. Pe preot, dacă moare vreun om, neîmpărtășit, în orice oră din zi, îl tragi la răspundere.

Socot că numai în ziua cea mare, când se vor deschide inimile și cărțile, vom afla toată însemnătatea clerului pentru binele poporului, care întrece de mii de ori veniturile Bisericii.

Dar, de data asta, ași voi să vă dovedesc că marea lucrare a Bisericii nu trebuie să fie restrânsă la eforturile unor persoane singuratece. Eu nu sunt deprins să lingușesc, și de aceea voi arăta adevărul gol, când voi spune, că o mare mulțime de oameni, ba chiar majoritatea mirenilor, rămân cu totul indiferenți față de grija și lupta clerului și, adesea, îl lasă să se lupte singur cu sărăcia și grijile strivitoare. Dacă, cu toate acestea, puține persoane particulare isbutesc să facă așa de mult bine, atunci ce ar fi, dacă fiecare creștin, fiecare creștină s'ar crede răspunzător de marea operă creștinească.

Eu bănuiesc că înclinațiunea treptată de a considera pe preoți nu păstori ai poporului, nu predicatori ai Evangheliei, nu învățători și slujitori ai lui Dumnezeu, cum și sunt ei în realitate, ci o castă, o clasă supra naturală deosebită, care aduce pe ceilalți oameni la Dumnezeu și asupra căreia, din această pricină, se poate pune sarcina de a îndeplini și datoriile religioase personale ale celorlalți oameni, — s'a produs totuși în trecut și a tot sporit.

Unul din rezultatele acestei concepțiuni a fost că mireni au renunțat la privilegiile sfinte, inalienabile și inerente lor și la libertatea dată lor de Hristos. Alt rezultat constă în convingerea, că sunt două feluri de morale: una pentru cler și alta pentru mireni, și că aceștia din urmă pot, cu ajutorul celor dintâi, să capete scutire de datoriile lor și iertare de păcate. Și astfel pentru cler, afară de datoria învățaturii și a sfințirii, s'au mai ivit și niște datorii, pe care ar trebui să le poarte toți membrii Bisericii.

N'am să mă apuc să intru aicea în discuție asupra situației clerului. Voiesc numai să vă expun cea mai intimă idee a mea, și să mă silesc să vă conving de justetea ei. Printre problemele importante, care stau în fața națiunii noastre, a primejdiilor ce o împresoară, speranța

Bisericii și a toată lumea stă în răspândirea adevărului. Numai adevărul poate susține morala, păstrarea căreia devine tot mai grea, după măsura uimitoare înmulțiri a populației. Numai adevărul poate să smulgă otrava cotoșitoare a viciilor și să abată amenințările revoluției și ale decăderii. Sub numele „Biserică” eu nu înțeleg numai clerul singur, ci adunarea creștinilor credincioși. Problema importantă, care mereu sporește, trebuie să fie nu o treabă particulară, ci obștească, treaba fiecărui om. Trebuie să fie nu clericală, ci în genere creștină.

Aceasta trebuie să fie treaba tuturor, iar nu numai a câtorva, sau măcar a multor oameni; nu numai a preoților, ci și a tuturor mirenilor creștini credincioși. În marea bătălie armaghedonică, care pare că s'a și început, victoria depinde de eforturile și bărbăția nu numai a câtorva persoane singuratece, ci de rândurile strânse, de inimile îndrăsnețe, de brațele puternice, de entuziasmul personal și de devotamentul plin de sacrificiu al fiecărui soldat din marea oștire a lui Dumnezeu, adevărat din fiecare din voi, care e demn de numele de creștin.

Iată, în această stare aș dori eu să vă văd pe toți creștinii. Printre bărbații și femeile creștine nu e niciunul, care să nu găsească vreun lucru de făcut întru slava lui Dumnezeu și în folosul omenirii. Și lucrul acesta nu vă privește numai personal pe voi; el nu constă în aceea, ca să primiți venit, sau anumită profesie; nu se atinge el de asemenea personal nici de familia voastră, nici de interesele voastre casnice, ci el privește parohia voastră, aproapele vostru, țara voastră, omenirea întreagă; privește Biserica lui Dumnezeu de aici și din toată lumea. Strașnic aș dori eu să trezesc în voi încredințarea că bunăstarea a toată lumea atârnă în parte și de voi și de fiecare creștin, în parte luat, fie bărbat sau femeie, fie cleric sau mirean, episcop sfințit sau om știut numai de Dumnezeu cel ce binecuvântează pe fiecare fiu adevărat și credincios al Domnului.

Acum vreau eu să arăt măcar una din îndatoririle de felul acesta. Ea constă în susținerea nivelului moral al poporului, în prevenirea și împiedecarea, după puterile voastre, a răspândirii viciilor vechi și nouă, în trezirea neconținută a conștiinței poporului. Cine trebuie să poarte răspunderea

pentru păcatele care au întunecat viața generațiilor trecute, și care și astăzi întunecă încă viața milioaneilor de oameni? Și voi și eu putem să purtăm răspunderea fatală pentru păcatele timpului nostru, dacă nu ne vom deștepta să ne cunoaștem datoria. Oare nu există blestemul grozav al beției, isvorul negrăitelor mizerii și al crimelor grozave? Oare nu există molima larg răspândită a senzualității? Dar înșelătoria, minciuna și clevetirea larg organizată? Dar sectele și tot felul de amăgitori? Oare săgețile nu sboară împrejurul nostru în întuneric și demonii nu umblă ziua în amiaza mare? Dar răul de ieri, nouile forme de corupție rafinate, ce s'au ivit fără de veste, ca niște flori otrăvitoare, care au înmugurit peste noapte? Dar poate veți zice: „oare eu sunt păzitorul fratelui meu?” Duhul care vă face să graiți, că voi nu sunteți păzitorul fratelui vostru, e duhul lui Cain. Acesta este duhul zavistiei, senzualității, egoismului. El face să se dărâme casele, să se umple ulițele noastre de fărâdelegi, să piară miliarde de oameni ispitiți de beție și pretutindenea otrăvește pacea și curățenia vieții oamenilor. Acesta este duhul lumii și nu al Bisericii; duhul lui Mamona și nu a lui Dumnezeu; Duhul lăcomiei de avere și nu a lui Hristos. Da, și eu și voi, noi cu toții suntem răspunzători și încă în măsură foarte mare, pentru păcatele comunității noastre. Întrebați-vă singuri, căutați-vă pe voi înșivă, ca și cu un felinar, și întrebați-vă: „Nu am înlesnit eu oare direct sau indirect toate aceste rele, nu le-am susținut eu oare și nu m'am uitat eu oare printre degete la ele? Nu m'am dat eu oare, neconținut sau întâmplător, pentru plăcere, pentru câștig sau din zavistie, cu cuvântul sau cu fapta vreunui dintre blestemele poporului meu și a toată omenirea? Nu cumva mi-am pătat eu conștiința cu ele? Se găsesc oare printre voi mulți oameni de aceia, care pot, cu conștiință senină și liniștită și cu mâna pe inimă să se recunoască nevinovați? Mulți oare pot să zică, că niciodată, nici pasiv, nici activ, nici în tinerețe, nici în anii bărbăției n'au fost părtași la păcatele timpului nostru? Și chiar dacă voi sunteți nevinovați, apoi oare mulți din voi preoți, sau mireni, ca adevărați patrioți și creștini, ca oameni adevărați în orice timp, uitând comoditatea și plăcerile noastre, unim glasurile noastre la acea mare putere duhovnicească, singura care pronun-

țând cu curaj cuvintele adevărului și ale iubirii, poate să se lupte cu păcatele societății, singura care poate să ușureze suferințele lumii ?

Prietenii mei, aceasta este una din ilustrațiile datoriei lor Bisericii, care dorește să răspândească împărăția lui Dumnezeu. Datoria aceasta obligă pe membrii ei să nu se atingă de nimic necurat, și să zică : „Ce se atinge de mine și de casa mea, apoi noi cu toții voim să slujim Domnului“. Ce-am voit eu oare să întipăresc în mintea și inima voastră, vorbind de răspunderea voastră individuală ? Cui zice oare apostolul Petru : „voi sunteți preoție împărătească“ ? Preoților și diaconilor distinși ? Nu. El spune aceasta tuturor creștinilor din Biserica lui Dumnezeu, din toată lumea. El vă spune aceasta și vouă. Se vor găsi, poate, oameni fără de judecată, cari vor zice : „O, noi nu suntem preoți ; noi putem să facem ce vrem. Ar fi grozav, dacă preotul ar putea să pue rămășag, să se certe, să fie cartofor, să ducă viață vicioasă, să otrăvească prin minciuni viața aproapelui, să trăiască din meserii vătămătoare pentru oameni, să se îmbogățească din câștiguri necinstite, să se dedeie la viață trândavă ; – dar noi suntem numai mireni, nu ne dăm drept sfinți și nu ne atingem de chestiunile religioase și morale. Noi, putem face orice“.

Vai, Dumnezeule, au oare unii ca aceștia suflet ? Oare nu au să moară ei niciodată ? Oare nu le-a spus Dumnezeu niciodată ce trebuie și ce nu trebuie să facă ? Sau poate au să moară ca dobitoacele și nu au să fie înfățișați la judecata lui Dumnezeu ? Eu socot că numai puțini din voi se țin de asemenea păreri cinice. Chiar și cei mai puțin luminați din voi știu, că au oarecare părtașenie la marea luptă a luminii dumnezeiești cu întunericul, dar mulți din voi se mulțumesc cu aceia, că lasă pe alții să lupte cu imoralitatea care poate, mai curând sau mai târziu, să piardă popoarele. Mulți sunt oare printre voi, care cu mâna pe inimă, pot să spună aicea, înaintea lui Dumnezeu : „Eu nu numai că m'am abținut de la vicii, nu numai că m'am silit să lucrez contra lor prin pilda mea personală, dar le-am și combătut ca om, ca cetățean, ca creștin, și fiindu-mă să împiedec desfășurarea lor ? Eu m'am silit să îndeplinesc datoria mea față de Dumnezeu și față de om, luptându-mă contra viciilor din toate puterile mele.

Și anume această luptă și este lucru încredințat vouă dela Dumnezeu.

*„A vieții mele întreaga țintire
E pe făcătorul și Dumnezeu să-l slăvesc,
Sufletul să mi-l duc la mântuire
Și pentru ceruri să-l pregătesc“.*

Da, dar acest lucru nu trebuie să vă privească numai pe voi personal. Omul trăește și moare nu numai pentru sine singur. Nimenea din voi nu este scutit de problema, de ținta comună, impusă tuturor de Evanghelie. Voi trebuie să vă luptați cu lucrurile diavolului, ridicând și activ și pasiv, nivelul moral al omenirii. Israil văzu, că el a avut partea sa de părtășenie la căderea lui Ahan. Voi deasemenea veți găsi partea voastră de părtășenie la rușinea Țării voastre. O, ce minunat ar fi să căpătați convingerea că voi nu ați făcut nimic, sau ați făcut tare puțin pentru slava lui Dumnezeu și să luați hotărârea de a participa cu abnegație la marea bătălie a lui Dumnezeu! Ce val luminos al râului vieții ar uda atunci lumea muribundă! Oare noi nu avem nevoie de aceste curgeri de ape ale vieții? Cât de grosolană trebuie să fie inima și cât de tâmpită trebuie să fie conștiința omului, care se mulțamește cu starea de astăzi a lucrurilor, sau, care dacă își dă seama de starea rea, se apucă nu de lucrat, ci de criticat! Dacă în cetățile noastre, în satele noastre, în toată Țara noastră, ar fi bisericile pline, apoi tot ar rămâne o mare mulțime de oameni, care nu și-ar găsi loc în ele. Dacă datele statistice despre frecventarea bisericilor de către credincioși sunt adevărate, măcar aproximativ, apoi numai unul din zece cercetează, Duminica, Biserica lui Dumnezeu, sau, cu alte cuvinte, milioane de oameni creștini, dintr'o țară creștină, nu-și îndeplinesc nici măcar cea mai simplă datorie religioasă. Încă și mai puțini vor rămâne, dacă ne vom apuca să numărăm pe cei ce se mărturisesc și se împărtășesc. Numărul oamenilor, care într'o singură zi își bat la papuc starea lor, care-și pradă familia lor și care pier în miile de tavere, este cu mult mai mare decât numărul celor ce se închină lui Dumnezeu în bisericile Lui. Poate oare să fie de mirare, că iezerul poftelor și al beției aruncă valuri de noroi murdare pe malurile dimprejurul lui?

Europa trimite în Africa Centrală episcopi și preoți, care cad acolo de moarte mucenicească, dar în același timp acasă la ea este tare mult de lucru. Dacă nu vă înrolați la lucrul Domnului, atunci voi cu toții sunteți părtași la această solidaritate a răului. Voi cu o petică udă nu veți putea șterge de pe sufletul vostru petele lăsate de păcatele altora. De la fiecare din voi se întinde nevăzută ața de păianjen, care va avea urmări nenumărate. Dar dacă simțul vostru de ură pentru ceva poate să pricinuiască lovitură de moarte în veacul viitor în cealaltă emisferă; dacă stricăciunea voastră lăuntrică poate să ucidă suflete ce încă nu s'au născut; dacă vorbele voastre deșarte și purtările voastre rele pot să aibă urmări, care să vă facă să vă cutremurați, apoi tot aceeași, mulțămită lui Dumnezeu, se poate petrece și în bine. El poate să îmbrace haina albă și să se arate ca inger luminat, ce binecuvintează lumea.

Am vorbit până acum de evanghelizare, în general. Să vedem acum amănunțit cum trebuie ea făcută la noi, în parohia noastră, în Țara noastră.

Toți creștinii dreptcredincioși din toată lumea alcătuiesc Sfânta Biserică Creștină Ecumenică sau universală, sau a toată lumea. În fruntea ei stau: Patriarhii, Mitropoliții, Episcopii și Arhierii. Aceștia adunându-se la un loc alcătuiesc soborul sau sinodul ecumenic sau a toată lumea. La aceste sinoade ecumenice s'au alcătuit și se alcătuiesc regule și rândueli de conducere ale Bisericii și de evanghelizare și sfințire a oamenilor. Sinoadele acestea se țin foarte rar, numai la împrejurări însemnate, și au fost de la început, până astăzi numai 7.

Biserica ecumenică, se împarte după țări și după națiuni, în Biserici locale sau naționale, în fruntea cărora stau mai mulți Mitropoliți și Episcopi și, câte odată, și un Patriarh. Aceștia adunându-se la o laltă, alcătuiesc sinoadele locale sau naționale, care cârmuesc Biserica națională după rânduelile statornicite la sinoadele ecumenice, cum și după regulele statornicite de ele, după nevoile bisericilor lor.

Una din aceste Biserici locale sau naționale, este și Biserica noastră creștină ortodoxă a României. În fruntea ei stau mai mulți Mitropoliți, Episcopi și Arhierii, cu un Patriarh, care alcătuiesc sinodul local al Bisericii Române. Acest sinod conduce Biserica noastră după rânduelile

statornicite la sinoadele ecumenice, cum și după regule puse de dânsul, după nevoile Bisericii noastre.

Regulele acestea de conducere și evanghelizare și sfințire, sinodul le trimite spre executare tuturor eparhiilor, în care este împărțită Țara și în fruntea cărora stau Mitropoliții și Episcopii care alcătuiesc sinodul local-național. Regulele de evanghelizare și sfințire Episcopii le aplică prin preoții de enorie sau de parohie.

Preotul de parohie trebuie să învețe pe fiecare parohian al său legea creștinească și rugăciunile de trebuință. Îl sfătuiește să vie în fiecare Duminică și sărbătoare la Biserică, unde prin ascultarea cântărilor, a rugăciunilor și a citirilor lămurite din Sf. Evanghelie, din Apostol și din viețile sfinților, ei își îmbogățesc mintea și inima cu cunoștințe și simțăminte creștinești. Tot aicea, preotul ține predici sau cuvântări, prin care lămurește și tâlcuește creștinilor cele citite din Evanghelie și Apostol, sau le explică rugăciunea Tatăl Nostru, Crezul, Cele 10 porunci, etc., prin care deasemenea le sporește comoara creștină în suflet.

După aceea preotul trebuie să adune pe tineri și pe tinere, pe bărbați și femei, pe bătrâni și bătrâne, și să-i sfătuiască cum să-și îndeplinească datoriile de creștini. Tot preotul trebuie să poarte grija de copiii de școală, unde trebuie să meargă regulat să-i învețe religia creștină.

Preotul își mai ia ca ajutoare cântăreții bisericești, epitropii bisericii, gospodarii fruntași ai parohiei, și le pune îndatorirea ca fiecare, în cercul lor de cunoștințe și în întâlnirile lor, în loc de vorbiri deșarte, să se facă evanghelizator, dând sfaturi și povețe creștinești.

În sfârșit, preotul va obliga hotărâtor părinții de familie, tata și mama, să-și creștineze neapărat casa lor: pe copii, pe slugi, pe argați, pe toți cei din casa lor, învățându-i încă din leagăn rugăciuni, apoi cum să-și facă cruce, cum să se roage dimineața și seara, la masă și la cină și după ele, cum să stea la rugăciune, etc. Ba îi va învăța și povățui cum să aplice în viață legea creștinească, cum să se poarte unii cu alții, cum să se ajute, etc.

De mare folos cu adevărat, va fi și aceea, ca preotul să sfătuiască pe părinții de familie să procure cărțile de rugăciuni și de frumos cuprins creștinesc și să pună pe copiii de școală să le citească în ore libere ca să le

asculte toți casnicii. Aceasta va fi un adevărat izvor de îmbogățire a minții, a inimii, cu simțiminte și cunoștințe creștinești. Ba va mai avea și alt folos, că se va întreține și spori cunoștința de carte, cum și dragostea de ea.

Apoi, preotul va cerceta casele enoriașilor săi, ca să vadă cum își îndeplinesc părinții de familie datoria lor de a-și creștina casa. Va observa neajunsurile, va da povețe și sfaturi și va încuraja în tot felul acest lucru cu adevărat bun și sfânt.

Iaca dece am zis și zic eu, în loc să criticăm și să cârtim că starea vieții creștine nu este la înălțime, și în loc să reproșăm altora pentru această stare, să ne apucăm toți de lucru, fiecare în colțișorul său și cu puterile sale, să ne ajutăm unii pe alții, și atunci, oricât de puțin am face fiecare, puținul fiecăruia pus la un loc cu al tuturor, ar fi tare mult și ar schimba fața lucrurilor, ar schimba fața vieții sociale și ne-ar bucura pe fiecare și pe toți laolaltă.

O, dacă fiecare din noi ar putea să simtă cât de mare este răspunderea sa și cât de necesară este munca noastră personală pentru binele obștesc în lumea obișnuită, noi am vedea îndeplinindu-se vechea proorocie, Dumnezeu ar revărsa Duhul Său cel Sfânt peste toți muritorii. Fiii și fiicele noastre ar începe să prooroască, bătrânii noștri vedenii ar vedea, tinerii visuri ar visa, iar orașele noastre, satele noastre, Țara noastră, lumea toată ar fi mântuită, după făgăduința Domnului. Amin.

† NICODIM
Patriarhul României

OBLIGATIVITATEA CĂSĂTORIEI BISERICEȘTI DUPĂ CANONISTUL Dr. VALERIAN ȘESAN

Fiind baza societății omenești, familia ca instituție divină a fost de la început obiectul cercetării din partea legiferatorilor precreștini, iar apoi mai ales a celor creștini; aceasta cu atât mai mult, că Biserica fiind un organism social perfect, a fixat precis normele pentru încheierea căsătoriei bisericești, stabilind astfel canonic bazele familiei, dar și ale societății creștine. Dacă dispozițiunile luate în privința matrimonială din partea Statului oscilează după vremuri, atunci cele date de Biserică sunt universal valabile și obligatorii, deoarece ele se bazează pe prescripțiile Domnului nostru Iisus Hristos, depuse în sf. Scriptură și sf. Tradițiune, aplicate de sf. Apostoli și de sf. Părinți în practică și concretizate în sf. Canoane. De aceea canoanele bisericești au fost respectate în imperiul bizantin, iar împărații și-au însușit hotărârile cuprinse în ele. Așa d. p. împ. Justinian I declară în novela VI din 540, că: „oportere sacras regulas pro legibus valere“, iar împ. Leon VI dispuse prin novela 89 din anul 894: „căsătoria bisericească este obligatorie pentru toți supușii imperiului bizantin“, recunoscând în același timp că această practică era în uz încă din cele mai vechi timpuri. Alte amănunte instructive aduce d. Iorgu Ivan în lucrarea sa: *Biserica și instituția căsătoriei*¹.

Sesizat de marea importanță a familiei pentru Biserică, prof. V. Șesan, inauguratorul principiului că *Biserica este un organism social perfect*, insistă în Cursul său de drept bisericesc universal (prelegeri litografiate) ed. I Cernăuți 1936 (ed. III, 1938), asupra următoarelor: „Fiind căsătoria în formă monogamă o instituție divină naturală... ea a fost ridicată de Mântuitorul la rang de sfântă Taină și astfel primi caracter obligatoriu pentru creștinii ce voiau să înceapă traiul conjugal. Ca urmare, din punct

1. Publicată în revista *Studii teologice*, VIII-2, București 1940, pp. 127-165.

de vedere bisericesc, numai căsătoria bisericească este o căsătorie perfectă și deplină, iar căsătoria civilă este pentru Biserică, din punct de vedere curat dogmatic și canonic, un concubinaj. De aceea Biserica, având un scop mai înalt decât îl are Statul legat de existența trecătoare pământească, cere obligativitatea căsătoriei bisericești ca un imperativ categoric pentru creștini" (pp. 314-325). În continuare, prof. V. Seșan fixa, în conformitate cu sf. Canoane, toate principiile privitoare la încheierea căsătoriei bisericești (p. 325-331), iar cu privire la impedimente, le împărțea, în opoziție cu ceilalți canoniști ortodocși, mult mai practic și mai adecvat în: impedimente cari lovesc în esența sfintei taine a cununiei și impedimente cari lovesc în formalitățile ei de încheiere (pp. 331-431).

În lucrarea sa: *Proiect de unificare a organizației Bisericii autocefale ortodoxe din România întreagă*, Cernăuți 1920, p. 52, canonistul V. Seșan constata la cap. XV, privitor la: *Căsătoria și divorțul*, următoarele: „În tot cuprinsul Bisericii ortodoxe, afară de vechiul regat român și Transilvania, căsătoria bisericească este obligatorie. Însă atât în Muntenia cât și în Moldova, înainte de punerea în aplicare a Codului Civil, la 1.XII. 1863, actele stării civile erau încredințate preoților cari aveau rolul de ofițeri ai stării civile, iar binecuvântarea religioasă sub vechea legiuire Caragea era indispensabilă pentru existența unei căsătorii. Chiar și însăși Constituția din 1866 enunța clar de tot în art. 22, că binecuvântarea religioasă pentru căsătorii va fi obligatorie, dară actul civil va trebui să preceadă întotdeauna. Asupra acestei obligativități însă, Curtea de Casație a dat deciziuni pro și contra; apoi însă a hotărât că principiul obligativității ceremoniei religioase la căsătoria civilă, pus în Constituție, nuși poate avea efectul întrucât acest principiu nu este încă legiferat de legislatura ordinară. Comentând cu o rea credință art. 22 din Constituție, curentul dușmănos a încercat să submineze autoritatea Bisericii ortodoxe. Fără îndoială din aceeași cauză și codul civil, în ce privește căsătoria bisericească, a tot întârziat să se conformeze cu Constituția. Astfel, fără orice cauze mai profunde s'a creat o coliziune între Statul român și Biserica ortodoxă, de și în Constituție accentua

că recunoaste de sfinte și neatacabile canoanele Bisericii ortodoxe. Este deci numai o cerință justă a Bisericii naționale, ca legile civile ale Statului român să țină seama de principiile Bisericii, stabilite cu privire la încheierea căsătoriei. Precedarea uneia înaintea celeilalte ar trebui fixată printr'o înțelegere pacinică între Biserică și Stat; din punctul de vedere al Bisericii ar trebui să precedeze căsătoria bisericească, însă admitem și cazul invers din motive de concilianță față de Statul român. După *căsătoria bisericească ar trebui să urmeze cea civilă imediat în mod obligator*. Astfel s'ar ține seama de faptul, că legătura de căsătorie în esența sa nu este o conviețuire pur civilă, ci un contract mixt supus la îndeplinirea formalităților civile și la consfințirea religioasă. Forma civilă și cea bisericească de încheiere a căsătoriei se întregesc reciproc într'atât, încât lipsind una din ele, efectul legăturii de căsătorie scade în dauna moralității obștești. Asupra impedimentelor de căsătorie ar trebui Statul să se înțeleagă cu Biserica spre a evita coliziuni. Asemenea și asupra divorțului, adică asupra motivelor cât și a formei procesuale de divorț. Procesele de divorț să fie purtate înaintea tribunalelor mixte sau dacă nu, atunci tribunalul civil să nu admită procesul de divorț până nuși vor exprima tribunalele bisericești sentința de divorț, cum era d. p. în Basarabia“.

De aceea canonistul V. Şesan insistă, ca între articolele Constituției din 1922-3 să fie cuprins și pasagiul: „Căsătoria bisericească este obligatorie, în afară de cazurile prevăzute de legi speciale“ (în *Glasul Bucovinei* din 7.I.1923), și ca în Dispozițiunile generale privitoare la unificarea organizației Bisericii ortodoxe din România întregită, să fie trecut la art. 16 precizarea că „pentru toți ortodocșii din România, cununia bisericească să fie obligatorie, iar divorțul să cadă în competența Bisericii“.

Dar, în zadar. Constituția din 1923 „nu a mai avut nici un considerent față de prerogativele Bisericii ortodoxe, în viața poporului român, iar membrii Constituantei nici nu au mai pus în textul art. 23 al Constituției mențiunea, că binecuvântarea bisericească este obligatorie. La dreptul vorbind, ei au suprimat simplamente această bine-

cuvântare din textul Constituției din 1866, unde obligativitatea ei stătea cel puțin de formă¹.

Spre a ușura înțelegerea dintre Stat, care acceptase ideii laicizante, și Biserică, prof. V. Șesan sublinia trebuința, ca mai întâiu Biserica să și codifice normele bisericești universale privitoare la chestiunile matrimoniale (impedimente și motive de divorț), să stabilească legile care au a fi codificate și cum are să se facă această codificare și apoi, codificându-le, să mai facă totodată și o revizuire a lor, în sensul de a cerceta amănunțit valoarea lor practică, prevenind însă orice modificări arbitrare și dăunătoare ale canoanelor².

Biserica are drept la această prioritate și în chestiuni matrimoniale. „Astfel împ. Leon VI Filosoful a introdus căsătoria bisericească obligatorie pentru toți supușii imperiului bizantin, supunând jurisdicției bisericești toate chestiunile matrimoniale precum: condițiunile pentru încheierea căsătoriei, forma de încheiere, impedimentele la căsătorie, divorțul și toate celelalte urmări juridice ale căsătoriei. Imp. Alexiu I Comnenul prin novelele sale din 1086 și 1095, apoi și împ. Andronic II Paleologul prin novela din 1306, au întărit din nou acest punct de vedere al Statului bizantin. La noi, de și în Constituția din 1866 căsătoria bisericească era decretată obligatorie, totuși legile speciale de aplicare a acestei dispoziții nu s'au dat nicicând, iar bărbații politici din 1922 au eliminat din Constituție cuvintele privitoare la căsătoria bisericească obligatorie, ca și când i-ar fi jenat existența acestor cuvinte într'un text de Constituție“³.

„Și de fapt vedem, că autoritatea și prestigiul Bisericii ortodoxe, deși proclamată dominantă în Statul român, au fost totuși scăzute, contestându-se cu o nepăsare uluitoare autoritatea de drept public a canoanelor Bisericii ortodoxe, d. p. în privința căsătoriei: încheierea și desfacerea ei, impedimentele la căsătorie între creștini și ne-

1. cf. *Căsătoria bisericească obligatorie*, Sibiu 1940, p. 2.

2. cf. *Revizuirea canoanelor și altor norme bisericești precum și codificarea lor*, Cernăuți 1937, pp. 5 și 16.

3. cf. *Catedra de drept bisericesc la Facultățile de drept*, Cernăuți 1939, pp. 5-6.

creştini, hirotonia şi voturile monahale ca impedimente, în privinţa învăţământului religios, a jurământului preoţilor, a votului de sărăcie şi a moştenirii după călugări etc." (p. 10).

Având în vedere, că problema matrimonială a ajuns şi în discuţia întregii Biserici ortodoxe, stabilindu-se la punctul 10 pentru prosinodul panortodox din 1932, postulatul: „examinarea practicilor actuale în vigoare în bisericile locale în privinţa impedimentelor la căsătorie, a cauzelor de divorţ şi a procedurilor respective legale, precum şi studierea mijloacelor prin care s'ar putea ajunge, pe cât posibil, la o practică uniformă în toată Biserica ortodoxă”, canonistul V. Şesan a atacat problema din nou în lucrarea sa: *Căsătoria bisericească obligatorie*, (Sibiu 1940, p. 9), publicată în Volumul omagial dedicat I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului şi primită cu mare însufleţire de cercurile bisericeşti române¹.

Fiind căsătoria o instituţie divină îndată de la crearea primei perechi de oameni şi până la finitul timpurilor şi fiind legătura cea mai intimă, nu numai corporală ci şi spirituală între două persoane de sex diferit, nu numai din motive personale ci şi în vederea interesului general ca bază şi tărie a familiei de la care depinde orânduirea solidă a unui popor şi stat, în vederea mântuirii de mai apoi, obligativitatea ei în laturea religioasă trebuia respectată. Dar spre regret, această obligativitate a fost desconsiderată sau eludată chiar formal sau real în tustrele Constituţiile din 1866, 1923 şi 1938, lipsind totdeauna legea specială de aplicare efectivă a ei (p. 1). În plus, Codul civil din 7 Noembrie 1939 „în loc să atenueze şi să micşoreze deosebiriile dintre dispoziţiile Codului civil şi Canoanele bisericeşti cu privire la condiţiunile necesare pentru încheierea unei căsătorii legale, adică în prima linie cu privire la impedimentele la căsătorie, el înmulţeşte deosebirile; aşa d. p. suprimă de tot rudenii spirituală prin ţinerea la botez, de şi Codul civil vechiu recunoştea această rudenie cel puţin într'un singur grad (între naş şi fin). La

1. Vezi dările de seamă din revistele: *Cuvântul Preotesc*, nr. 8-9, Rădăuţi 1940, p. 10; *Viitorul*, revistă bisericească şi didactică, nr. 9-10, Bucureşti 1940, p. 8; *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2 (1941), p. 91 şi *Apostolul*, nr. 1-2, Bucureşti 1941.

fel se reduce cuscrenia de felul I numai la cumnați (grad 2), pe când soțul și uncheșul sau mătușa, sau nepotul și nepoata, precum și verii primari ai celui alt soț, nu sunt rude întreolaltă, deși și aceste grade (3 și 4) au fost recunoscute de vechiul Codice civil român, iar Biserica ortodoxă nu poate trece peste aceste rudeni, ele fiind statuate de Sinodul Trulan" (p. 9). A fost numai o măsură salutară, că prin decretul-lege din 30 August 1940 punerea în aplicare a acestui Cod civil a fost amânată sine die și astfel s'a dat posibilitate îndreptării punctelor greșite din el.

Abordând problema, care căsătorie să premeargă: cea bisericească sau cea civilă, canonistul V. Șesan preciza următoarele (pp. 3-4): „Legiștii afirmă, că trebuie să premeargă căsătoria civilă. Fiind căsătoria bisericească obligatorie, concluzia juridică este, că mai mare autoritate îi revine, chiar din punct de vedere al legii civile (!) căsătoriei bisericești care urmează, deoarece fără ea căsătoria civilă nu poate avea valoare cât timp nu-i urmează, până într'un termen de, căsătoria bisericească. Din punct de vedere bisericesc se accentuează protia căsătoriei bisericești. În cazul acesta, tot din punct de vedere juridic, căsătoria bisericească ar fi fără valoare cât timp nu-i urmează, până într'un termen de, căsătoria civilă. Căci în aceasta consistă doar momentul juridic al obligativității, că ambele căsătorii, cea bisericească și cea civilă, sunt *esențial necesare pentru valabilitatea căsătoriei* peste tot. Deoarece juriștii reclamă întâietatea căsătoriei civile, opinez că Biserica poate ceda Statului această întâietate, căci în primele timpuri ale creștinismului, când imperiul roman dușmănea învățătura Mântuitorului, Biserica însăși a recomandat membrilor ei căsătoria civilă și *numai după aceasta* a cerut binecuvântarea ei de preot. De aceea astăzi Biserica ortodoxă poate admite precedarea căsătoriei civile, căci urmând ei, ca ceva obligatoriu, binecuvântarea bisericească este corectivul celei civile precum și actul desăvârșitor al căsătoriei legale. Statul român poate cu ochii închiși și în deplină încredere să îndrepteze Bisericii sale strămoșești acest vot de definitivare a căsătoriei. Dar confesiunile străine recunoscute de legile Statului român nu li se poate concede acest rol hotărîtor. Din punct de vedere juridic, concluzia după părerea mea

ar fi că: *precedarea căsătoriei civile față de căsătoria bisericească să fie decretată obligatorie numai pentru cetățenii români ortodocși, pe când pentru membrii confesiunilor recunoscute de legea românească binecuvântarea religioasă să premerge, căsătoria civilă având să urmeze până într'un termen de, ca un correctiv al binecuvântării religioase care va fi însă numai facultativă, în cazul când autoritatea competentă a cultului minoritar respectiv ar refuza, până într'un termen de, binecuvântarea religioasă din motive nerecunoscute de Codul civil*". Obiecțiunile aduse de contrari, că obligativitatea căsătoriei bisericești ar restrânge libertatea conștiinței, că nu înlesnește căsătoria între ortodocși și eterodocși cetățeni ai aceluiași Stat, că impune tuturor cetățenilor căsătoria religioasă după ritul ortodox și că Românul ca bun creștin va merge el singur și fără constrângerea legii să primească binecuvântarea preotului la căsătorie, sunt respinse de canonistul Şesan ca „scrintite” și „pline de subterfugii” (pp. 6-7). În concluzie obligativitatea căsătoriei bisericești nu întâmpină nici o greutate și nu i se poate pune nici o piedică din partea Statului, care doar admite Biserica ortodoxă ca dominantă; Statul însă nu poate pretinde de la Biserică să lucreze în contra propriei ei Constituții. Și atunci problema se poate rezolvi fără nici o greutate: „Se întrunesc membrii sf. Sinod și o delegație de juriști și sub conducerea I. P. S. Patriarh se sfătuiesc creștinește ca fii ai aceluiași neam și ai aceleași Biserici ortodoxe strămoșești și cu siguranță vor afla pe cale de bunăvoință reciprocă expedientul cel mai potrivit pentru întărirea fundamentului moral în căsătorie prin binecuvântarea bisericească” (p. 9).

În consecință canonistul Şesan făcea următoarele propuneri, formulate într'un articol separat, care, din cauza morții sale premature la 10 Maiu 1940, nu a putut apărea și pe care îl prezint textual în cele ce urmează:

„În vederea punerii în aplicare în întregime a obligativității căsătoriei bisericești, este de neapărată trebuință de a face mai întâiu o armonizare între canoanele bisericești și Codul civil. Această armonizare nu se va putea realiza altfel decât printr'o revizuire, dar nu numai a canoanelor ci și a Codului civil român cu

privire la condițiunile necesare pentru încheierea unei căsătorii valabile atât din punct de vedere bisericesc, precum și al Codului civil. În prima linie trebuiesc revizuite impedimentele la căsătorie, statofite de Canoane precum și de Codul civil. Deoarece Codul nostru civil din anul 1865 este o imitare a Codului Napoleon, care respinge pretențiile papei la potestas directa în temporalia, *Codul nostru civil trebuie mai întâiu revizuit prin prisma raportului de prietenie și colaborare de veacuri a Statului român cu Biserica ortodoxă.* Deoarece atât Biserica precum și Statul român au stipulat unilateral, fiecare în domeniul său, condițiunile pentru încheierea căsătoriei, precum și motivele de divorț, e necesar ca acum reprezentanții acestor două foruri supreme să le stabilească din nou în comun acord. Biserica ortodoxă a dat dovadă că este indulgentă, atenuând unele din dispozițiile ei canonice, bineînțeles numai până la o anumită graniță care nu vatămă principiile fundamentale de credință și de organizație bisericească. Cu privire la impedimentele la căsătorie Biserica era la început foarte riguroasă și a tot înmulțit impedimentele, sporind gradele de rudenie și introducând și noi feluri de rudenie, unele împrumutate din legile civile ale statului, fără a admite dispense. Cu timpul însă s'a început în Biserică practicarea unei dispensări în măsură mai mare sau mai mică dela diferitele grade de rudenii. *Dar acolo unde principiile dogmatice și cele religios-morale nu admit dispense, mai ales fiind legiferate de Sinode ecumenice, Statul la rândul său precum și codificatorii Codicelui civil trebuie să înțeleagă acest non possumus al Bisericii și deci trebuie să respecte dispozițiile ei.* Cazurile de acest fel nu prea sunt multe și nici nu sunt greu de împlinit și nici nu degradează prestigiul unui Stat modern. De pildă: hirotonia, voturile definitive monahale, deosebirea de religie între creștini și necreștini, căsătoria a patra, rudenii de cuscrie între frații vitregi, rudenii spirituală între nași și fini, sunt atât de rare cazuri excepționale, încât nu conturbă de loc principiul libertății conștiinței.

Având în vedere armonizarea între exigențele Bisericii ortodoxe și cele ale Codicelui civil român cu privire

la impedimentele la căsătorie și motivele la divorț, P. S. Episcop Tit al Hotinului a propus, în baza adresei Mitropoliei Bucovinei nr. 2425/938, iar Sfântul Sinod în ședința sa din 16 Martie 1938 a decis, că „se va interveni la forurile în drept să se pună în acord legile civile cu cele bisericești spre a se putea impune obligativitatea lor“. Un pium desiderium în vremurile de astăzi?

„Nefiind încă publicat nici un proiect în acest sens, cred, spunea cononistul Şesan, că propunerile mele ar da *unele sugestii în scopul armonizării care trebuie este făcută neapărat*“.

Intrând în medias res subliniez, că în prealabil trebuie să distingem greutățile ce se pot ivi la încheierea unei căsătorii bisericești; pe acestea le împart în două feluri și anume: 1. impedimente cari lovesc în esența căsătoriei și 2. impedimente cari lovesc în formalitățile de încheiere a căsătoriei.

I.

Impedimentele cari lovesc esența căsătoriei sunt: sau lipsuri de condițiuni necesare pentru încheiere, sau împrejurări=obstacole existente cari împiedică încheierea căsătoriei, iar dacă totuși ea s'a încheiat, fac căsătoria neavenită sau cel puțin nepermisă, adică validă dar se pedepsesc cei vinovați (preotul sau nupturienții).

A) *Lipsurile* cari lovesc esența căsătoriei sunt:

1. lipsa posibilității consensului matrimonial la caz de nevârstnicie până la 18 ani, la caz de boli mintale;
2. lipsa libertății consensului la caz de eroare, forță, frică sau raptus;
3. imposibilitatea îndeplinirii consensului cu privire la obligația conjugală.

Biserica poate să adopte dispozițiunile Statului cu privire la lipsurile induse mai sus; și de fapt ea le-a și adoptat în toate statele, căci aceste dispozițiuni cu privire la condițiunile necesare pentru validitatea consensului matrimonial în sine înaintea legilor Statului, sunt aplicabile și în ce privește consensul ca materie a sf. Taine a cununiei, deoarece numai consensul valabil în fața Codului civil poate fi baza-materia sfintei Taine a cununiei, bineîn-

teles at!t timp c!t Codul civil va stabili consensul matrimonial ca o leg!tur! pe via!!

B) *Imprejur!rile=obstacolele existente* cari !mpiedic! !ncheierea unei c!s!torii sunt sau anumite *obligamente existente* (o c!s!torie existent! , hirotonia !n gradele superioare, votul definitiv monahal, deosebirea de religie !ntre creștini și necreștini, deosebirea de confesiune !ntre creștini, trei c!s!torii !ncheiate) sau *raporturi intime* (rudeniile de diferite feluri și grade) sau *!mprejur!ri cari dovedesc lipsa sentimentului religios=moral* pentru c!s!torie (adulterul, atentarea la via!a celuilalt soț, condamnarea la !nchisoare pe via!).

1. Pe c!nd v!rsta corespunz!toare, mintea matur! și libertatea deplin! pentru consensul matrimonial sunt exigen!e ale unei vieți sociale ordonate, deci lipsurile lor le resimte nu numai Biserica ci și Statul, și deci Biserica le poate l!sa !n legiferarea total! a Statului, !mprejur!rile=obstacolele existente cari !mpiedic! !ncheierea unei c!s!torii pot s! poarte și poart! chiar toate, pe l!ng! caracterul social, și un caracter pronun!at religios=moral. Acesta !ns! nu poate fi legiferat unilateral de c!tre Stat, c!ci !ncep!nd cu Constitu!ia din 1866, Statul român accentu!nd libertatea absolut! a conștiinței, d!dea de cunoscut !n multele sale atitudini fa!a de Biserica sa str!moșeasc!, c! ar dori s! se „elibereze“ de sub „tutela“ acestei Biserici, pe care totuși o declarase „dominant!“. !n consecin!a, !n Codul civil, alc!tuit !n spiritul Constitu!iei din 1866, precum și !n Codul civil din 1939, ies la iveal! tot mai evident tendin!ele de separare a Statului de Biseric! !n unele chestiuni vitale ale poporului român; aș! mai ales !n ce privește c!s!toria bisericeasc!, deși se accentua mereu !n textul tuturor celor trei Constitu!iile situa!ia dominant! a Bisericii ortodoxe !n Statul român. St!nd pe acest punct de vedere modern occidental, codificatorii Codului civil v!d !n c!s!torie numai un contract civil, ca d. p. contractul de !nchiriere, și-i deneag! orice caracter religios=moral. De aceea acești juriști nu se sim!eau obligați de a pune !n concordan!a Codul civil cu art. 22 din Constitu!ia din 1866, și ca atare au procedat unilateral la statuarea impedimentelor la c!s!torie, trec!nd cu totul cu vederea urm!toarele impedimente

religios-morale: hirotonia, voturile definitive monahale, deosebirea de confesiune, rudeniile cuscrii de felurile II și III, cuscria prin logodna bisericească, restrângând rudenia de sânge până la gradul 4, la fel și cuscria de felul I, iar rudenia spirituală prin ținerea la botez la un singur grad între nași și fini. Codificatorii Codului civil din 1939 merg și mai departe. În loc să micșoreze numărul deosebirilor între sf. Canoane și Codul civil, ei le înmulțesc, restrângând cuscria la gradul 2 (între cumnați), iar rudenia spirituală o suprimă de tot.

Văzând această ostilitate vădită față de Biserica ortodoxă, *propun cu toată conștiinciositatea de apărător al Canoanelor un fel de maxim de concesiuni și un minim de exigențe indispensabile cu privire la impedimentele statorite de Biserică.* Ca principii conducătoare opinez precum urmează: unele condițiuni necesare pentru încheierea căsătoriei Biserica le poate modifica, acomodându-le legiferării Statului, deoarece aceste condițiuni s'au produs mai ales din trebuințele vieții sociale în Stat. Alte condițiuni necesare, izvorâte din trebuințele vieții religios-morale ale membrilor Bisericii, nu suportă aceeași flexibilitate ca și primele în ce privește o adaptare la punctul de vedere al Statului modern. În cazul acesta trebuie însă să facem distincție între organele bisericești cari au stabilit aceste condițiuni religios-morale. Deciziile apostolice și ale Sinoadelor ecumenice între cari mai ales Sinodul Trulan, sunt obligatoare fără posibilitate de schimbare până când un nou Sinod ecumenic sau cel puțin un Sinod panortodox sau măcar Consensul episcopatului întregii Biserici ortodoxe nu va fi dat o rezoluțiune nouă. Aceasta înseamnă că dela aceste dispoziții o dispensare nu se poate acorda, cu excepția rudeniei între verii primari și doi frați și două surori, despre care vezi mai jos la locul cuvenit.

2. În ce privește *obligamentele existente, ele sunt deci impedimente peste cari întreaga Biserică ortodoxă nu poate trece. Codul civil român trebuie așa-dar să le recunoască și el ca impedimente distrugătoare.* În ce privește hirotonia, trebuie să admitem că există o mișcare, aproape generală în toate bisericile ortodoxe autocefale, de a îndupleca episcopatul la o dare

de dispense. Deocamdată Sfântul Sinod român a interzis categoric, în conformitate cu canoanele existente, căsătoria după hirotonia în una din cele trei grade superioare. Deci, la acest loc, neputând trata această chestiune, mențin hirotonia ca impediment indispensabil. Deosebirea de confesiune între creștini ar putea fi considerată numai ca impediment împiedecător, deci dispensabil sub anumite cautele¹.

3. În ce privește anumite *raporturi intime*, adică *diferitele feluri de rudenie* ca impedimente la căsătorie, opinez precum urmează:

Luând la bază dispozițiunile Sinodului trulan (can. 54) *rudenia de sânge*, în linie dreaptă până la infinit, iar în linia colaterală până la gradul 4, este impediment distrugător. Codul civil din 1930, art. 150, zice la fel, nefăcând deosebire între rudenie legitimă și cea nelegitimă. Celelalte grade ale rudeniei de sânge, stabilite în Biserica ortodoxă de către diferite sinoade patriarhale până la gradul 7 (în anul 1166), sunt a se privi ca impedimente împiedecătoare deci dispensabile la cerere, nefiind ele cunoscute în epoca clasică a Sinoadelor ecumenice.

La fel și în ce privește *cuscria de felul I*.

Astfel s'ar putea împăca ambele exigențe, atât ale Codului civil român precum și cele ale Bisericii ortodoxe române, care singură nu poate desființa rudenie de sânge și nici cuscria de felul I peste gradul 4, până la gradul 7, dar poate da dispense dela impedimentele în aceste grade, precum se uzitează de fapt în întreaga Biserică ortodoxă.

Cuscria de felul II este rudenie între rudele de sânge ale unui soț față de rudele de sânge ale celuilalt soț. Această rudenie, deci și impedimentul produs de ea pentru căsătorie, l-a statorit pentru prima dată Sinodul Trulan între: frații vitregi (copiii din două diferite căsătorii a căror părinți-văduvi au încheiat o căsătorie), deci gradul 2; cuscrii adică părinții ambilor soți întreolaltă, la fel gradul 2; apoi fiul vitreg față de sora mamei sale vitrege, precum și tatăl față de sora soției fiului său; deci gradul 3. În fine rudenie între fratele unui soț și sora celuilalt soț (doi frați cu două surori), deci gradul 4. În baza deciziei sinodului patriarhal sub patriarhul Sizinu, din 997,

---

1. Vezi și N. MILAȘ, *Dreptul bisericesc*, 1915, p. 530.

practica Bisericii a întins această rudenie până la gradul 5 în toate cazurile, apoi în gradul 6 la caz de schimbare de nume în general, iar în gradul 7 la caz de schimbare de nume între ascendenți și descendenți. Schimbare de nume este atunci când o rudă de sânge de un grad superior devine prin căsătorie o rudă de cuscrie de grad egal sau chiar de grad inferior; d. p. dacă tatăl și fiul ar lua de soții două surori, ei devin cumnați. Se pot produce însă și schimbări de nume foarte caraghioase; d. p. dacă tatăl-văduv și fiul său pe de o parte ar vroi să se căsătorească cu o mamă-văduvă și fiica ei în așa fel, că fiul ar lua de soție pe mama iar tatăl pe fiica; în cazul acesta fiul ar deveni tatăl-socru al tatălui său trupesc. Desigur, o situație aproape imposibilă din punct de vedere, nu al moralității, ci al ordinii în viața socială și cea familiară, căci s'ar produce situații uneori ridicole sau penibile din punct de vedere al respectului ce se cuvine să-l aibă fiul trupesc față de tatăl său trupesc, chiar dacă acesta i-a devenit ginere. Dar aceste schimbări de nume în gradele mai îndepărtate, începând cu gradul 5, precum peste tot întinderea acestei rudeniilor peste gradul 5, nefiind cunoscute pe timpul Sinoadelor ecumenice, trebuesc privite numai ca impedimente împiedecătoare, deci dispensabile. Chiar cu riscul unei disimulări, trebuie să ne călcăm pe inimă în vederea înlesnirii unei armonizări între impedimentele stabilite de Biserică și de Codul civil.

Această concilianță a Bisericii în cazul de mai sus, precum și în alte cazuri, o propun ca un procedeu consult de oportunitate, în vederea captivării legislatorilor Codului civil pentru concilianțe și din partea acestora acolo unde Biserica ortodoxă română nu poate să cedeze în nici un caz, nu numai în forma de resemnare, ci nici măcar în forma de disimulare. (Deosebirea între resemnare și disimulare este, că în cazul prim nu există opoziție nici în suflet, pe când în cazul al doilea există *reservatio mentalis* de a nu renunța în principiu, ci de a reveni la timp favorabil).

In ce privește rudenii cuscriei de felul II opinez că Codul civil trebuie să o recunoască cel puțin în gradele și în cazurile de tot restrânse concrete și stabilite limitativ de Sinodul Trulan, și anume: frații

vitregi, cuscrii și tatăl și fiul sau mama și fiica pe de o parte și două surori sau doi frați pe de altă parte. În ce privește căsătoria a doi frați cu două surori, opinez posibilitatea unei dispense din partea Regelui, la fel ca și în cazul de rudenie de sânge sau de cuscrie felul I în gradul 4 (art. 151 din Codul civil 1939). Propun această disimulare pentru astfel de impedimente, căci dispense în astfel de cazuri s'au mai dat și până acum de diferiți chiriarhi. În ce privește frații vitregi, trebuie să avem în vedere că ei trăesc cu părinții lor în aceeași căsnicie la vatra părintească, deci sunt în contact zilnic întreolaltă. Ori, este lucru omenesc și adevărat prin atâtea și atâtea cazuri, că acolo unde este posibilă o căsătorie legală adică o legătură sexuală legală, este poarta deschisă și pentru desfrânare. Acolo însă unde chiar o căsătorie legală poate fi un incest, acolo legătura sexuală ilegală este o oroare și mai mare. Crescuți și educați în această tradiție religios-morală, frații vitregi sunt feriți de ispită și deci de imoralitate. La fel și cuscrii.

Cuscria de felul III este rudenie între un soț și consăngeniul lui față de încuscriții celuilalt soț. Această rudenie și deci impedimentele produse de ea nu sunt de origine bisericească ci au fost întâiu statorite de legile romano-bizantine (Justinian și Vasilicale). Biserica a recunoscut acest fel de cuscrie, amplificând-o până la gradul 3. Cazul tipic al acestei rudeni este rudenie dintre tatăl vitreg și soția fiului său vitreg. De oarece tatăl vitreg trăiește foarte adese în căsnicie comună cu fiul său vitreg și soția acestuia, se ispitește slăbiciunea omenească ca și între frații vitregi. Dacă legislatorii moderni ai Codului civil sunt de părere că prevederile din motive de scrupulozitate morală ale înaintașilor lor romano-bizantini sunt astăzi fără rost în vederea libertății moderne a conștiinței, îi privește pe ei personal, Biserica ortodoxă însă trebuie să mențină această rudenie, dar impedimentele produse de ea, trebuiesc privite, după părerea mea, numai ca împiedecătoare. Poate că cei implicați în această rudenie vor fi mai accesibili unor îndrumări religios-morale din partea păstorilor lor sufletești.

Aceste trei feluri de cuscrie sunt *cuscrie legală reală*. *Cuscria legală ideală* prin logodnă bisericească,

astăzi nu mai poate avea ca altă dată aspectul unui impediment important la căsătorie, căci astăzi logodna bisericească se săvârșește, de regulă, în același timp cu nunta; deci excepțional unde s'ar mai săvârși logodna bisericească la distanță de cununie, acolo excepțional s'ar putea da dispense pentru a nu îngreui armonia dintre Biserică și Stat și pe o chestiune de mai puțină însemnătate.

De o *cuscrie ilegală*, regretabilă din motive religio-morale, vorbește sf. Apostol Pavel în epistola I către Corinteni, cap. VI, 16. Și legile romano-bizantine (L 4 Cod. V. 4-Vasilicale, LX 37, 1) osândesc acest crimen stupri, care în practica Bisericii a fost întins până la gradul 4 de cuscrie felul I.¹ Codul civil din 1939, la art. 150, aprobă acest punct de vedere, stabilind o rudenie de sânge între legitimi și nelegitimi, deci la fel și cu privire la cuscria felul I.

Rudenia spirituală prin ținerea la botez, legiferată mai întâiu de împ. Justinian între nași și fini, a fost întinsă de Sinodul Trulan (can. 53) dela nași și fină la mama și fiica finei sau finului. Vasilicalele (XXVII. 5, 14) adaugă încă și pe fiul corporal al nașului. Această limitare a rudeniei spirituale la anumite cazuri concrete (ar putea fi și alte cazuri în gradul 3; d. p. nașul și sora finului sau finul și sora nașului; dar aceste cazuri nefiind considerate, nu sunt rudenie, deci nici impedimente) în gradul 3 este astăzi normă fundamentală generală (Milaș, op. cit. p. 505). Opinez că numai dispozițiile Sinodului Trulan cu privire la gradul 2 al rudeniei spirituale înglobând și frații spirituali, să fie impedimente distrugătoare. Codificatorii Codului din 1939, în opoziție nejustificată și deci neintelegibilă cu Codul civil vechiu, au crezut că trebuie să fie și mai moderniști, și deci au suprimat rudenia spirituală. O modernizare deplină a vieții poporului român, cu scop de a-l face să renunțe la nimbul inatacabil al cumetriilor tradiționale care din străbuni înviorează legăturile de unitate ale neamului român, este inacceptabilă.

Rudenia adopțiunii produsă printr'un act al autorității civile, dacă primește binecuvântarea Bisericii, este a se asimila, în ce privește întinderea ei, rudeniei spiri-

1. ZHISMAN J., *Eherecht d. oriental Kirche*, Wien 1864, p. 369.

tuale. Și aici gradul 3 de rudenie este a se considera numai impediment împiedecător. Codul civil din 1939, art. 152, întinde această rudenie și deci și impedimentele distrugătoare produse de ea, făcând chiar o combinație de cuscrie și adopțiune: între tatăl adoptiv și soția fiului adoptat și invers fiul adoptat și soția tatălui adoptiv. Biserica poate să aprobe această întindere a rudeniei de adopțiune.

4. Situația între *tutor și pupila* este stabilită încă de dreptul romano-bizantin ca un impediment la căsătorie între tutor, fiul sau nepotul său și pupila, cât timp durează această situație adică până ce tutorul nu a înaintat tribunalului toate socotelile cu privire la averea pupilei. Acest impediment l-au adoptat și legislatorii Codului nostru civil.

5. Imprejurările care dovedesc *lipsa sentimentelor religioase morale* necesare pentru căsătorie (adulterul și atentatul la viața celui alt soț) sunt recunoscute ca impedimente distrugătoare atât de către Biserică precum și de către Codul civil; la fel și condamnarea la închisoare pe viață. *Căsătoria a patra ca impediment este foarte respectată în întreaga Biserică ortodoxă¹, iar cazurile fiind foarte rare, după părerea mea, Codul civil ar trebui și el să recunoască acest impediment.*

II.

Impedimentele cari lovesc formalitățile de încheiere a căsătoriei sunt lipsuri de anumite condițiuni formale și sunt în fond numai impedimente împiedecătoare, deci dispensabile. Unii P. S. Chiriarhi dau o însemnătate deosebită unora dintre aceste impedimente, d. p. postul ca timp interzis, oprindu-l cu desăvârșire și declarându-l indispensabil. Astfel de strictețe trebuie însă atenuată cel puțin în cazuri excepționale sub presiunea unei forțe majore, în vederea armonizării legislației bisericesti și civile în scopul înlesnirii obligativității căsătoriei bisericesti,

III.

Deoarece căsătoria civilă premerge, ofițerul stării civile este, în orice caz, a se obliga când i se cere pregătirea oficierei căsătoriei civile, să le pună în vedere nup-

1. N. MILAȘ, *op. cit.*, p. 491.

turienților obligativitatea căsătoriei bisericești, îndrumându-i să facă concomitent, în interesul lor propriu, pașii necesari și la parohul competent în scopul încheierii căsătoriei bisericești care trebuie săvârșită imediat sau cel târziu până în 8 zile; la din contră se invalidează căsătoria civilă care din această cauză este ținută în evidență de către ofițerul stării civile.

IV.

În ce privește *divorțul* propun următoarele: Căsătoria bisericească – sf. Taină a cununiei – este indisolubilă, ea simbolizând, ca un mare misteriu, unirea Domnului nostru Hristos cu Biserica sa (Apost. Pavel în Efeseni V, 23, 32). Și dreptul romano-bizantin a accentuat acest principiu: „nuptiae sunt consortium omnis vitae“ (H. Modestinus), pe care îl recunosc mult puțin și statele moderne. Totuși, însuși Mântuitorul a admis, în vederea slăbiciunilor omenești, și o desfacere a căsătoriei, bineînțeles din anumite motive determinate, cari sunt: moartea și adulterul. Biserica a continuat această indulgență a Mântuitorului și a mai adăugat unele motive (cărora le lipsește mobilul religios-moral pentru o conviețuire și cari deci din punct de vedere religios-moral admit desfacerea și trupește a unor legături desfăcute sufletește) pentru divorț, asimilate celor două principale și anume: moartea spirituală (apostasia, erezia, afurisirea totală); moartea morală (alegerea de episcop a unui presviter căsătorit, votul definitiv monahal al unui soț); moartea civilă (osândirea la închisoare pe viață); declararea morții prin judecătorie. Motivele asimilate adulterului sunt diferite împrejurări cari produc bănuieli de imoralitate¹.

Motivele de divorț, stabilite în mod strict limitativ de Codul civil din 1939: moartea, art. 208; adulterul, art. 209; excese, cruzimi sau insulte grave, art. 210; muncă silnică sau temniță grea, art. 211; alienare mintală, art. 212; atentat, direct sau indirect, la viața celuilalt soț, art. 213, sunt aproape aceleași ca și cele stabilite de Biserică; cazurile, rare de tot, de moarte spirituală și morală pot fi înglobate, cu oarecare bunăvoință, în art. 210².

1. V. POCITAN, *Compendiu de drept bisericesc*, București 1898, p. 252-7.

2. Acest articol admite la insulte grave o interpretare destul de largă,

O armonizare a dispozițiilor bisericești și civile cu privire la motivele de divorț este deci foarte ușor de realizat, mai ales din motivul că atât Biserica ortodoxă precum și Statul român, stând pe punctul de vedere al stabilității căsătoriei, deoarece numai o căsătorie stabilită garantează stabilitatea familiei, baza Bisericii și a Statului, îngrădesc cât mai mult posibil (prin 3 încercări de împăcare, 4 instanțe de judecare, anul de încercare etc.), libertatea soților de a desface ușuratic căsătoria lor.

În consecință, procedura de divorț poate fi efectuată sau prin două acte separate, ca la încheierea căsătoriei, desfacerea civilă premergând, sau Biserica și Statul alcătuiesc o instanță comună de divorț (astfel de tribunale mixte nu sunt fără precedent în viața poporului român; în Divanurile Domnești mitropoliții și episcopii fiind membri de drept, judecau împreună cu boerii chestiunile de divorț), încercările de împăcare având a se face concomitent de organele Bisericii și ale Statului, fiecare în deosebi“.

Iată cuvântul răspicat al canonistului V. Șesan. Al unui canonist, care „din adâncă râvnă pentru Ortodoxie s'a aprofundat cu inimă curată în preceptele Mântuitorului și în canoanele sf. Apostoli și ale Sinoadelor ecumenice și particulare, recunoscute ca obligatorii pentru întreaga Biserică, precum și în cercetarea Tradiției bisericești în decursul veacurilor, spre a se ține de singura temelie, care este învățătura curată a Mântuitorului Hristos (Apost. Pavel în I Corinteni III, 11), propovăduită de sf. Apostoli (Apost. Pavel, Efeseni II, 20) și păstrată neschimbată cu sfințenie de Biserica ortodoxă (Apost. Pavel, Galateni I, 8s)“¹.

Prof. Dr. MILAN ȘESAN

G. PETRUC, *Divorțul, dreptul și procedura după Codul civil român*, Cernăuți 1939, pp. 15, 18 ss).

1. Cf. ȘESAN V., *Modificarea legii și a statutului pentru organizarea Bisericii ortodoxe române*, Cernăuți 1939, p. 69.

UN VECHIU MOLITVENIC-MANUSCRIS DIN BIHOR ÎN LEGĂTURĂ CU ALTE MOLITVENICE.

E vorba aci despre un vechiu manuscris bihorean, ce mi-a căzut în mână d'abia în timpul din urmă, deși de peste treizeci de ani port interes manuscriselor bisericești vechi, mai ales liturgice, despre cari începusem să scriu și să public oarecari însemnări și caracterizări încă acum două decenii¹.

Manuscrisul, despre care vom trata aici, e deosebena de o mare importanță, nu numai din punctul de vedere al istoriei culturale românești, ci și din cel liturgic: ca limbă veche și ca anumite criterii deosebitoare în ce privește ritualul, în raport cu cel de azi, ba chiar și față de molitvenicele românești din Moldova și Muntenia dela sfârșitul veacului XVII și începutul celui următor.

Din aceste duble considerațiuni, manuscrisul bihorean de molitvenic ar merita să fie examinat amănunțit și studiat comparativ cu alte izvoare și practici locale sau pe ținuturi românești, — dacă adică lucrul acesta ar fi așa ușor. Nu ne angajăm să facem tocmai acest lucru; dar ne vom sili să spunem ceva ce credem de interes — într'un cadru mai îngust — în general despre Molitvenic și, în special, despre manuscrisul bihorean. Vom face acest lucru și cu gândul că, doară, vom reuși să trezim, acolo unde se cuvine, un interes pentru asemenea studii, a căror întrelăsare de până aci ni se pare a fi o mare pierdere și pentru Teologia românească, precum și, mai ales, pentru istoria culturală românească veche. Numai așa s'a putut ca, *în absența teologilor de pe terenul cercetărilor sistematice în domeniul vechilor monumente de limbă*

---

1. Mai ales în revista culturală din Oradea, *Cele Trei Crișuri* (an. 1920 și 1921) sub titlul: *Vechi urme de cultură românească în Bihor*, tratând acolo despre manuscrise de: Liturghier, Triod, Octoih, Mineiu prescurtat (numit și Prăznicar), toate de proveniență bihoreană.

românească, toate cu caracter și cuprins bisericesc – *ni-au scris mireni istoria culturală veche*, emițând fel și fel de teorii despre preinșii factori de promovarea vechei culturi românești: bogomilism, catolicism, husitism, luteranism, calvinism, etc. Numai despre cel mai indicat și mai autentic factor, care a fost Biserica noastră orientală, nu s'a găsit cine să scrie, punând chestiunea față și pe bază de probe ce ne-au mai rămas din veacurile trecute¹. După aceste gânduri și cuvinte introductive, vom expune câteva generalități despre Molitvenicele în uz la Români de prezentindena.

I. DOUĂ MOLITVENICE SLAVONE.

Molitvenicul – la noi e numit astfel, în deosebire de termenul grecesc *Evhologhion*, ce denotă o altă influență bisericească, mai nouă –, e cartea rituală cea mai necesară cultului ortodox, în afară de biserică. Prin el s'au împărțit sfințiri și mângăieri și ajutor duhovnicesc masei largi de țărani a poporului nostru. Și, tocmai de aceea, este nu numai logic, ci zace în cea mai intimă natură a lucrului, ca slujbele în popor să se fi făcut în limba lui, și nici decum în limbă neînțeleasă de el. Firește, nu putem avea probe prea vechi în această privință, din motivul că Molitvenicul e cartea cea mai frământată – și mai ales în vremurile mai de demult? – și, prin urmare, era cartea cea mai expusă deteriorării și pieririi.

Dar, suntem siguri, se vor găsi cine să grăbească de a afirma – în fața tezei noastre despre existența de totdeauna, a Molitvenicului, în românește – că Molitvenicele cele mai vechi, pe cari le avem, sunt slavonești, – pentru că, așa și așa, a fost „dominant” Slavonismul în Biserica românească din trecut. (Iarăși, o gogoriță, ce ar merita un studiu mai deaproape din partea teologilor noștri).

Ei, bine! Admitem și noi ipoteza „slavonă”, cu oarecare corectiv ce nu încapă de a fi expus aici. Știm chiar, că un Molitvenic slavon a apărut la Târgoviște (1545), descris și cu arătarea sumarului în știința românească¹.

1. Noi tocmai avem în curs de prelucrare mult material documentar în această privință, în manuscrisele bihorene, câte am putut aduna sau cel puțin de a lua note de prin ele și despre ele acolo unde le-am văzut odinioară. Dar până la isprăvirea lucrării, ținem să publicăm acest studiu.

1. I. BIANU și N. HODOȘ, *Bibliografia românească veche*, vol. I, p. 27 sqq.

Dar știm și aceea, că acest Molitvenic e precedat de un altul, tot slavon, apărut în Balcani, în Gorajd pe râul Drina, la anul de la facerea lumii 7032, iar de la Hristos 1531¹, și că, pe cât am putut-o face, din confruntarea sumarelor celor două molitvenice slavone, rezultă că Molitvenicul târgoviștean, mai tânăr cu douăzeci și unu de ani, e o retipărire a ediției din Balcani.

Amândouă aceste molitvenice sunt, oareșicum, ediții bogate, cari trec și una și alta dincolo de îngrădirile vieții pastorale acumulată la sat, și cuprind și rituale necesare numai pentru căpeteniile și centrele bisericesti-ierarhice. De aci vine că în amândouă Molitvenicele slavone sunt cuprinse ritualele pentru categoriile deosebite ale călugărilor – la călugărare și la moartea lor –; la „reînnoirea unui hram sfințit“ (vrea să zică, de sigur, sfințire de biserică, ceea ce, iarăși, intră în atribuțiile ierarhiei superioare). Fără a rește, *asemenea Molitvenice nu se tipăreau pentru usul satelor românești de nicăiri*, cari aveau un Molitvenic redus și adaptat la necesitățile lor.

II. MOLITVENICUL ÎN ROMÂNEȘTE.

Noi stăruim în această logică și firească „bănuială“ despre existența Molitvenicului românesc în relațiile mai apropiate cu masele credincioșilor, și credem, că ostenele ce și li-ar lua vr'unul din teologii noștri cercetând mai deaproape manuscrisele Academiei Române, ar putea să producă și dovezi în această privință.

Pe lângă însăși rațiunea psihologică și liturgică a Molitvenicului, noi invocăm, pentru existența de totdeauna a unui Molitvenic românesc, fie cât de redus măcar, încă și alte temeieri. Ardealul, cu Bihorul și Maramurașul – în care ținut geografic se remarcă prezența celui mai vechiu și mai bogat element latin în limba veche ca și în graiul curent², și se resfrânge și în manuscrisele bihorene, și tot așa și în Molitvenicul manuscris din Bihor –

1. În exemplarul ce avem, pe pagina ultimă sunt indicați acești ani cronologici. Dar nu înțelegem diferența, de oarece dacă scoatem obișnuit cifra 5508 din 7032, ar rezulta că acest Molitvenic e tipărit în 1524, resp. în 1525 deoarece tot acolo se spune, că Molitvenicul a fost tipărit după luna Septembrie, cu care începe anul bisericesc.

2. Vezi probele în minunatul *Atlas al Limbei române*.

nu se putea să nu-și fi avut și Molitvenicul pe românește, dacă-și aveau alte cărți rituale, din cele principale, pentru cultul public, în limba română. Mai mult chiar. În această unitate geografică și de cultură bisericească-românească intră, într'o măsură oarecare, și Moldova, prin cuvinte și expresiuni din tipăriturile veacului XVII și mai ales ale lui Dosoftei, în forme mult asemănătoare cu limba manuscriselor bisericești ungurene. Între aceste dovezi, încă de pe acum semnalăm un lexic de moștenire latină¹, din manuscrisele bihorene, asupra cărui lexic vom reveni mai deaproape tratând despre câteva piese din cuprinsul Molitvenicului bihorean.

În mod firesc trebuie să presupunem că edițiile de tipar ale Molitvenicului încă au fost precedate de Molitvenicul-manuscris. Cel dintâiu Molitvenic pe românește, tipărit, după Bibliografia veche românească, este cel al mitropolitului Dosoftei, scos în Iași (1681); cel de a doilea e Molitvenicul de Belgrad (1689) al mitropolitului Varlaam, înfățișate ca ediții românești. După ele urmează Molitvenicele: de Buzău (1699) slavo-român; altul tot de acolo (1701) iarăși slavo-român, după cari urmează alte două: de Râmnic (1706) și de Târgoviște (1713), amândouă arătate ca slavo-române.

Prin urmare, primul Molitvenic românesc, tipărit, ar fi cel al lui Dosoftei mitropolitul. Această tipăritură e datată în Bibliografia veche românească, din anul 1681. Chestiunea tipăriturilor de Molitvenic ne interesează în legătură cu manuscrisul nostru. Examinând exemplarul ce avem² din tipăritura lui Dosoftei, ajungem la altă concluzie cu privire la datarea în cauză. Pe fila 72 verso (la sfârșitul molitvei pentru blagoslovitul mătășoarelor) din exemplarul nostru avem „leatul“ de 7191 (= 1683 de la Hristos), cunoscut deja³. Dar pe fila 132 verso,

1. De ex. *despuitoriu* (dela lat. *dispono*) în loc de: stăpâne; *domnitoriu* (dela lat. *domino*) în loc de: stăpânitoriu; *domnitoaria*, în loc de: stăpâna (Sf. Fecioară Maria). Ba, Dosoftei are și anumite ungurisme, cari dovedesc și mai mult legătura vremii sale cu Ardealul de sub stăpânire ungurească. Dar are Dosoftei și modernisme latinisante - ce lipsesc din manuscrisele bihorene, mai pure ca limbă și cu o limbă mai ordonată - nereușite: „șerbul“ și „șarba“ (în loc de: robul, roaba); apoi: „*rămășița timpului*“ („cealaltă vreme...“).

1. El cuprinde, legat într'un volum, Liturghierul și Molitvenicul lui Dosoftei.
2. *Bibliografia românească veche*, vol. I, p. 239.

exemplarul nostru arată leatul 7189 (=1681); iar pe fila 119 verso (la sfârșitul molitvelor de „ploe“) figurează leatul 7182, ceea ce corespunde anului 1674 *dela Hristos*¹. În nota slavonă se amintește numele mitropolitului Dosoftei, ca o mai bună garanție, că datarea nu poate fi greșită.

Din aceste considerații, noi înclinăm să admitem, că prima ediție de Molitvenic a lui Dosoftei în românește datează din 1674; a doua, poate, de la 1681, și o a treia, de la 1683, după care a urmat prima ediție românească la Belgrad, din care însă n'am ajuns să vedem vreun exemplar. *Manuscrisul bihorean de Molitvenic, însă, este mult mai vechiu decât oricare dintre edițiile tipărite în românește*, și tocmai în aceasta zace valoarea lui pentru istoria noastră culturală, precum și din punct de vedere bisericesc. Temeiuri și dovezi de limbă tocmai dovedesc oarecare apropiere între acest manuscris de Molitvenic și tipăritura lui Dosoftei.

Ceea ce făcea Molitvenicul lui Dosoftei în Moldova și în alte părți – exemplarul nostru îl avem de la un țăran, descendent dintr'o veche familie preoțească, din Săliștea-Sibiului – aceeași operă o făcea, în curând, Molitvenicul, zis Evhologhiu (care și el cuprinde Liturghierul și Molitvenicul) tipărit la Râmnic (1706), al episcopului de acolo Antim Ivireanul. Acesta, însă, nu se orientează de fel după tradiția existentă în jumătatea geografică nordică a Bisericii românești, ci – și publică Liturghierul și Molitvenicul după o ediție greacă, a lui Nicolae Glyki ce apăruse la 1691. Limba lui Antim care era o traducere în spiritul buneii și frumoasei limbi românești de atunci, care este aproape la fel cu cea de astăzi, se deosebește foarte mult de limba Molitvenicului moldovean și a celui ardelean. Din fericire, mai avem din aceea veche lume și viață românească manuscrisele bihorene, cari, *la fel cu niște fragmente de Molitvenic românesc*, găsite în Ardealul propriu, ne oferă temeuri limpezi și sigure despre existența unui foarte vechiu Molitvenic românesc.

1. Și aceste două date cronologice sunt cunoscute Bibliografiei vechi; totuși – nu înțelegem, – de ce datează tipăritura în anul 1683!

III. UN VECHIU FRAGMENT ARDELEAN ȘI MANUSCRISUL BIHOREAN DE MOLITVENIC.

Până la probe contrare și pe baza dovezilor ce ne stau la îndemână, suntem în drept să afirmăm, că *originea celui mai vechiu Molitvenic românesc este a se căuta în cuprinsul Bisericii românești de sub stăpânirea unghurească de pe vremuri*. Dăm această indicație, ca noțiune geografică numai, și nu în alt înțeles.

Pe cât știm, nu s'a găsit până acum un Molitvenic manuscris mai vechiu și complet, nicăiri în ținuturile românești. Textele ce cunoaștem în această privință sunt următoarele:

a) Un fragment din slujba înmormântării; găsit în Ardeal și publicat într'un studiu al profesorului Nicolae Drăgan¹. Fragmentul are o bună parte din lungul ritual al înmormântării, dimpreună cu sfârșitul aceluia².

b) Al doilea text de Molitvenic, acesta complet, este acela din Bihor.

Dăm, mai întâiu, o descriere scurtă a manuscrisului de Molitvenic bihorean.

El e un exemplar legat, cuprinzând, pe 209 file, serviciile religioase obișnuite în viața pastorală a satelor. Dar scrisoarea nu este a unui singur copist, ci, dacă am putut aprecia destul de obiectiv caligrafia, volumul provine dela 8-9 copişti, dintre cari cel din urmă este dela 1763, când exemplarul nostru - deteriorat și defectuos până atunci și trecut prin mai multe întregiri din partea copiştilor - a fost întregit pentru ultima oară la acel an.

Titlul manuscrisului e următorul: „*Molitvenicū*“ izvoditū din slovenie, pre limba rumânească, în zilele craiului Apafi Mihai, cu blagoslovenia mitropolitului *Varlaamū*, în Mitropoliia Belgrad. Precum spune mai chiarū în *molitvenicile* cele tipărite, de pre care sau scrisū acesta, *Amū muncitū*, și alăturându, doao molitvenice, de *fara*

1. *Dacoromania*, an. II (1922), pp. 302-312.

2. Se semnalează - ea provenind din Ardeal, fără precizare geografică mai deaproape - un Molitvenic româno-slav din veacul XVII, găsit de prof. G. Pascu. Vezi studiul din *Revista Critică* dela Iași, 1929, publicat de Eufrosina Simionescu (reprodus și în extras): *Un Molitvenic româno-slav...*, Iași 1929. Pagubă că nu i se arată și mai deaproape cuprinsul, în care sunt intercalate și piese ce nu pot aparține Molitvenicului. Facem mențiune și despre acest ms., regretând că nu-l cunoaștem mai deaproape.

rumănescă unul și altul de Belgrad, Am scris care-su mai cu pohvală; eu das(calulu): Ion Boiț, mold(ovanul), lăcuioriu fiind în varmeghé Chivariului, în Șincuta. 1763. Mar(tie) 13." – Iar pe pagina următoare continuă:

„*Ephologhion*, ce să zice *Molitvenicū*, carele are întru sine, toată tréba Bisericii, ce să cade preoților, Dat întâiu dela Sfinții Apostoli; După aceia dela Sfinții Părinți, la toate trebile". – După aceasta începe „Rânduiala Botezului”, urmând cu celelalte.

Titlul copistului e o prescurtare după titlul *Molitvenicului* lui Varlaam. El reține și titlul al doilea, aproape din cuvânt în cuvânt, după care urmează rânduiala Botezului, ca în exemplarul de Belgrad.

Copistul își zice „dascăl moldovean”, dar-după analogia altor dieci bihoreni, cari au umblat prin Moldova, zicându-și apoi „moldoveni” – credem, că avem de a face cu un personaj de origine de dincoace, trecut la învățătură în Moldova.

Cu acest volum, stăm în fața unui interesant caz, ce nu totdeauna s'a repetat, de a întregi filele bătrâne, nedeteriorate total, și de a le păstra pentru posteritate, întrucât prea de multe ori filele imputinate prin prea lunga întrebuințare se pierdeau, ori chiar se nimiceau. În cazul manuscrisului nostru, întâmplarea a făcut să avem, în filele mai vechi ce ni s'au păstrat în acest volum, dovada despre *mai mult decât o singură variantă* de *Molitvenic*, întrucât piesele înmănunchiate în acest volum se deosebesc nu numai sub raport caligrafic, ci și sub cel ortografic. Această împrejurare denotă, că ușor putem avea în față frânturi de *Molitvenice* din vremi deosebite; dar, totodată, aceste frânturi au aceleași note caracteristice de limbă și de formă: e același fir de limbă veche și cu elemente latine, a cărei origine în timp n'avem pretenția să o stabilim, dar care (limbă) este, și trece aceeași ca un fir roșu, prin toate piesele mai vechi din acest volum. Iar ca formă, relevăm aproape totala înlăturare a indicațiilor slavone și puritatea, aproape exclusivitatea textelor românești (în mai mare măsură decât la *Dosoftei*).

În ordinea vechimei textelor, dăm următoarele indicații despre manuscrisul bihorean, după cum urmează¹:

1. Textele arătate după pagini denotă și pe presupușii copişti, cari nu și-au nsemnat numele, în afară de ultimul.

1) pp. 292-315: „Rânduiala îngropării cându să să-vârșeste vreun creștin dintre pravoslavnici“, în săptămâna uminată.

2) pp. 4-51: partea cam dela început din ritualul botezului; - cu caligrafia acestui copist seamănă și textul dela pp. 412-14: molitvă de toată spurcăciunea, și pp. 414-15: molitvă la blagoslovenia colivei;

3) pp. 168-174: Rânduiala cându să va tâmpla cu graba a pricestui bolnavul; - pp. 174-191: Rânduială care iaste la eșire sufletului; pp. 192-261: Rânduiala îngropării omului mirean;

4) pp. 54-58: rânduiala logodnei; pp. 59-81: Rânduiala cununiei;

5) pp. 316-19: Rânduiala osștanii cei mici; pp. 340-68: Rânduiala osștanii cei mari;

6) pp. 262-91: Rânduiala pogrebaniei pruncilor mici;

7) pp. 338-9 și 368-9: (Rugăciuni la grindină, texte intercalate între textele molitvenicului);

8) pp. 408-9: molitvă pentru cei ce să pocăesc:

9) Ultimul cōpist, Ioan Boiș, care a complectat volumul, ni-a dat paginile următoare (scrise, unele, în formă de imitația literei tipărite, iar alte părți cu scrisoare semi-cursivă), și anume: foaia de titlu, apoi pp. 1-3, începutul ritualului botezului; pp. 52-3: fragment din același; pp. 82-93: ritualul cununiei a doua; pp. 93-110: rânduiala ispovădaniei; pp. 111-167: rânduiala maslului; pp. 370-1: Rânduiala ce să face la casa noao; pp. 372-95: In Dumineca Pogorărei Duhului Sfātu; pp. 396-8: Molitva la Nașteré lui Hs. fiilor de duhovnicie; p. 398: la Dumineca Floriilor; pp. 399-401: Molitva la Paști; p. 401: Molitva spre carne și brânză la Paști; pp. 402-3: Molitvă la ziua Sfântului Petru; pp. 403-4: Iarăși molitva a doao; pp. 404-6: Molitva când va căde ceva spurcat în vasul cu vinul, sau cu untul, sau cu miare, sau într'altu ceva; pp. 406-7: Molitva celor ce să pocăescu; pp. 410-11: molitva nevéstei vrând să mérgă în biserică după nuntă; pp. 416-18: „însemnarea“ sau sumarul volumului.

După cum o spune însuși copistul ultim, el a făcut întregirile sale, arătate mai sus, din două molitvenice, unul dela Belgrad și altul muntean (?). Noi n'am controlat

mai deaproape aceste împrumuturi sau întregiri ajunse în molitvenicul bihorean. Ne mulțumim să semnalăm numai afirmația copistului. Am putea să dăm – pe baza citatei „Bibliografii” – doar un amănunt cu privire la raportul manuscrisului cu tipăritura similară dela Belgrad (1689). În volumul manuscris, seria „rânduielilor” și „molitvelor” e aproape identică cu cea de Belgrad; dar din manuscris lipsesc: slujba parastasului, rânduiala sfințirii de 1 August, molitva de Crăciun; cea când cade ceva spurcat în fântână; întrebarea Sfântului Anastasie, apoi molitvele: celui ce „jură pre sine înșiși”; de deslegarea a tot blăstămul; celor ce intră în post; la urzirea bisericii; la curățirea bisericii (spurcate, de sigur).

Ținem să adăogăm, că filele mai vechi ale m-sului își au numerotarea lor, pe care a schimbat-o și adaptat-o copistul dela 1763.

IV. FRAGMENTUL ARDELEAN DE SLUJBA ÎNMORMÂNTĂRII.

Trecem acum la câteva constatări cu privire la conținutul mai deaproape, sub raport ritual și de limbă, ale Molitvenicului manuscris.

Incepem cu *fragmentul*, menționat mai sus, *de proveniență specific ardeleană*, publicat de răposatul profesor Nicolae Drăgan. Aceste texte fac parte dintr'un foarte lung ritual pentru înmormântare. Inceputul nu îl cunoaștem; dar deducem, din rezultatul unor mici comparații ce am făcut, că ritualul este, dacă nu întocmai, dar cel puțin se aseamănă cu ritualul slavon, ce pare să fi fost tradus de timpuriu pe românește.

Partea începătoare din fragment are seria *de antifoane*, pe toate opt *glasurile*, fiecare antifon cu câte trei cântări. Seriile antifoanelor sunt alternate cu serii de „stihiri”. Urmează apoi „fericirile”, apostolul și evanghelia, cântările la „sărutarea mortului”, crezul, „Cu sufletele de reptilor...” și Otpustul.

În seria pieselor din singuraticile antifoane, fragmentul ardelean are un număr mai redus de „stihiri” decât molitvenicul slavon din Balcani. Pe lângă aceasta, în cel slavon, înainte de piesa a treia din fiecare serie de antifoane se cântă „mărire...” și „și acum...”, pe când în fragmentul ardelean aceste introductive (Mărire... și acum...)

sunt așezate numai la cea de a treia piesă din fiecare serie antifonică. Nu e o deosebire esențială, dar totuși e o deosebire de formă. Tot astfel, nu concordă, în cele două rituale: slavo-balcanic și româno-ardelean, nici numărul stihirilor¹. Mai mult chiar: în Molitvenicul slavon, primează stihirile, cari sunt urmate de antifoane, pe când în Molitvenicul ardelean, tocmai din contră: primează antifoanele și urmează stihirile².

Cum se vede, Molitvenicul ardelean, la slujba înmormântării prezintă unele deosebiri. Cele arătate până aci nu se văd a fi esențiale. Când este vorba, însă, de citirile biblice – apostol și evanghelie – ele ar trebui să fie aceleași, în amândouă ritualele anumite, *dacă adică ar fi necondiționată atârnarea Molitvenicului românesc din Ardeal de cel slavon, din Balcani* (ori de la Târgoviște). Cazul însă e din contra: numai evanghelia concordă, pe când Molitvenicul slavon citește apostol dela „Soluneni” (Tesaloniceni), iar cel românesc din Ardeal citește dela „Filipeni”: „Frați, Hristos din morți s'au sculat, începătoriu... morților fu...” Pe lângă această deosebire, „Crezul” îl găsim, deasemenea, numai în ritualul românesc. Așa se vede, în mijlocul prigoanilor religioase din țară străină, înaintașii noștri căutau și se foloseau și de slujba înmormântării, pentru a-și mărturisi credința drept măritoare. Era și cazul unei „catehizări” publice, de obște, pentru a învăța „Crezul”. Rostirea Crezului se făcea când mortul era deja așezat în groapă.

Nu ne oprim mai deaproape și la câteva deosebiri rituale între cele două Molitvenice, în partea dela „sărutarea de apoi” și până la sfârșit, deoarece nu s'au prea mari; ele însă există, și aceasta e esențialul.

Din textele fragmentului ardelean, fiind el deja pu-

1. Stihirile, începând cu antifonul 4, de unde putem face paralela, se prezintă astfel:

La glas 4: stihiri slavone 8, românești 6.

„ 5: „ „ 4, „ 5.

„ 6: „ „ 13, „ 7.

„ 7: „ „ 4, „ 6.

„ 8: „ „ 2, „ 6.

2. Acest lung ritual — care prin lungimea lui denotă și o vechime mai mare, poate — e prescurtat mult, în această parte a sa, în ms. bihorean, precum și în ritualul moldovean.

blicat întreg, reținem aici numai otpustul: *Înoisă* din moarte Hristos adevărit *domnul* nostru, drept ruga precuratei-ți maice și a tuturor sfinților sufletul celuiia ce dela noi pristăvitu-s-au robul *domnului* (imr.) suptu acoperemântul dreptților fă-lu și în poala lui Avramu odihnește-l, pre noi miluiaște ca un *dulce domnu* și la oameni iubitoriu. amin" Apoi: „Dumnezău-l iarte: și *pasă* la masă“. Acest otpust e singular; tot așa cuvântul „*pasă*“ e foarte vechiu și nici nu se găsește în toate limbile române; noi însă-l avem, aici în depărtatul Orient.

În orice caz, fragmentul ardelean de Molitvenic vechiu românesc merită toată atenția și prețuirea.

V. „RĂNDUIALA ÎNGROPĂRII“ DIN BIHOR ȘI COMPARAȚII CU RITUALUL SLAVON ȘI MOLDOVEAN

Ne-am oprit din adins la constatările de mai sus despre fragmentul de Molitvenic ardelean și slavon, pentru a avea, în parte măcar, câteva puncte de rezim și de comparație acum, tratând mai deaproape despre Molitvenicul-manuscris din Bihor. Comparația o vom face și cu Molitvenicul lui Dosoftei mitropolitul.

Ne referim mai întâiu la tehnica rituală a slujbei de înmormântare și apoi la temeuri de limbă.

„Rânduiala îngropării omului mirén“, din Bihor, începe cu obișnuita binecuvântare introductivă, în românește, care, însă, la Dosoftei, e în limba slavonă, ca și alte câteva texte, pe cari nu le putuse părăsi dintr'odată.

În ms. bihorean, urmează: „Cu sufletele dreptilor...“ etc. și ectenia mică, a morților, ecfonisul și otpustul; tot așa și la Dosoftei; — dar această parte introductivă a ritualului lipsește din Molitvenicul slavon din Balcani.

În manuscrisul bihorean, în continuare — după binecuvântarea obișnuită, dar aceasta arătată acum în slavonește¹ — urmează *ectenia mare* a morților, începând: „Cu

1. După încheierea slujbei de la casa mortului, acesta e dus „în beserecă cântând Sfinte D(oa)mne...“ după care urmează preotul slujba, cu noua binecuvântare introductivă (Bihor); — în Moldova, mortul era dus „în *tinda* bisericii, cântându-i-se pe drum „aghios“; dar în ritualul lui Dosoftei nu este indicată binecuvântarea introductivă.

Tot așa, lipsește din ritualul slavon, psalmul 90, care însă există dincoaci: „Carele petrece...“ (Bihor) și „Cine *lăcuiaște* într'ajutorul...“ (la Dosoftei).

pace Domnului să ne rugăm". Aceasta, însă, lipsește atât din ritualul slavon, cât și din cel al lui Dosoftei; și n'am găsit-o decât în manuscrisul bihorean și la slujba „parastasilui” din molitvenicul de Sibiu (1874), de pe vremea mitropolitului Procopie Ivacicovici.

Socotim, că această ectenie merită să nu fie uitată. Ea, după o revizuire sub raportul limbei, chiar ar putea fie restabilită în ritualul românesc – pentru cuprinsul ei bogat și mângâietor. De aceea o reproducem:

Cu pace Domnului să ne rugăm.

*Pentru pace de sus și pentru mântuirea sufletelor noastre,
Domn:*

*Pentru sufletele celor mai de nainte răpăosați și pentru
nădejde învierii și a vieții de veci: Domnu:*

*Pentru robul lui D(u)mn(e)dzău imrcu și pentru ertare
păcatelor și pentru fericita a lui odihnă: Domnu:*

*Pentru să se iarte lui toate greșelele cele cu voe și fără
de voe: Dom:*

*Pentru să fie elu împreunatu cu Aoraam și cu Isaacu și
Iacobu: Domnu:*

*Ca D(o)mnul D(u)mn(e)dzăul nostru să odihnescă su-
fletul lui în laturia viilor în locu luminat, unde toți sfinții
și dreptii să odihnescu: Domnului:*

*Pentru ca să ste elu neosânditu înainté înfricoșatului giu-
detului lui Hs. D(o)mn(u)lui să ne rugăm.*

*Pentru să moștenească elu împărăția cé fără de moarte:
Domnului să ne:*

*Pentru să fie elu părtașu veseliei ceii neîncetate a sfinți-
loru celor din veci: D(o)mnului să ne rugăm.*

*Pentru ceia ce plângu și su în durere și pentru mângâiaria
lor cé dela Hs:*

*Pentru să ne izbăvim noi de toată scârba, mâniia și ne-
voia, D(o)mnului;*

*Foloséște, mântuiăște, miluiăște, și ne feréște pre noi
D(o)amne cu darul tău celu bun.*

*Pre pré sf(â)nta curata, și pré bine cuvântata biruitoare
noastră de D(u)mn(e)dzău născătoare, și pururé fecoară Maria,
cu totii Sf(i)ntii pomenindu-o, și însine pre noi, și unul pre
altul. și toată viața noastră lui Hs. D(u)mn(e)dzău să o dăm.*

Văzglășenie: Că tu ești înviiaré și viața și odihnéla ador-

*mitului robului tău Hse D(u)mn(e)dzeulū nostru : și tie slavă trimitemū. cu fără de începutului tău părinte. și cu pré Sf(â)n-
tului și bunului și de viață făcătorului tău d(u)hū, acumū și
pururé și în vécii vécilorū : Aminū.*

Urmează acum, în Molitvenicul slavon și în cel bihorean „Aliluia“ pe glas 8 și: „Cela ce tocmești toate cu adâncul înțelepciunei...“ Slavă și aceeași cântare, apoi „inné“ (și acum) „Pre tine te avem cetate și liniște“. Acestea însă lipsesc din ritualul lui Dosoftei.

În privința celor 3 „stări“ ce urmează în ritual încă se găsesc oarecari deosebiri, mai puțin importante; de aceea nu ne oprim la ele.

Dacă cele trei „stări“ seamănă, oarecum, a fi un fel de paralelizare cu cele trei serii de sedelne dela începutul serviciului utreniei – căci, în definitiv, această paralelizare se poate remarca și la alte rituale –, antifoanele înmormântării ar ținea, prin formula de paralelizare, locul antifoanelor utreniei, după cari, cu un salt oarecare s'ar trece la „canoane“. Într'adevăr, în ritualul de azi există și așa numitul „canonul Sf. Teofan“; dar el lipsește din toate ritualele vechi de cari ne ocupăm. Așa se vede, procesul modificărilor de ritual a fost acesta: s'au modificat și redus lungile serii de antifoane și stihiri pe toate cele opt glasuri, pentru a se ajunge, în ms. bihorean, la o formulare mai redusă, sub titlul „Stihirile răpăosări a(le) sf. Ioan Damaschin“, pe cele 8 glasuri (din cari stihiri, usul comun încă înlătură astăzi, foarte multe din ele).

„Stihirile răpăosării“, cele din Bihor (cari se cuprind și în ritualul slavon), exclud antifoanele cu desăvârșire. Ele sunt fixate, în ritualul bihorean, în număr de câte-trei piese de fiecare glas; cea de a treia „stihiră“ din fiecare serie a glasurilor, se cântă cu „slavă...“ și „inné...“ (și acum), pe când în ritualul ardelean, aceste adausuri (Slavă... și acum...) vin totdeauna adăogate stihirei ultime din serie.

Aceste stihiri, ale „răpăosării“ – pe care le-am arătat, după numărul lor, în o notiță subliniară precedentă, și cari aveau un număr considerabil în Molitvenicul slavon dela 1524 – sunt reduse mult, cum văzurăm, în ritualul bihorean, dar și mai reduse sunt în ritualul moldovean. Le înfățișem în următoarele, comparativ cu Molitvenicul lui Dosoftei:

Stihiri pe glas 1 :

„Care desfătare lumescă...” ; „Cu lucrul Mântuitorul meu te arătași...” ; „Pre Hs. Fiiul tău roagă=1 maică fecioară”. Dintre acestea, Dosoftei păstrează numai pe cea dintâi.

Pe glas 2 :

„Ca floarea ce vestejește și ca umbra...” ; „Vai câtă nevoe are sufletul...” ; „Când va vrea sufletul meu...” ; Dosoftei alege pe a doua.

Pe glas 3 :

„Toate=s deșertăciune...” ; „Oameni, pentru ce ne învăluim...” ; „Făclia înțelegerii...” ; ~ Dosoftei păstrează pe prima.

Pe glas 4 :

„Unde iaste desfătarea lumească...” ; „Veni moartea ca un răpitoriu...” ; „Urmând cuvintelor grăitorilor de Dumnezeu pro-roci” ; ~ dintre ele, Dosoftei păstrează pe cea dintâi.

Pe glas 5 :

„Adusu=mi aminte de prorocul...” ; „Tu m=ai zidit Doamne...” ; „Tie ne rugăm maica lui Dumnezeu” ; ~ Dosoftei alege pe cea dintâi.

Pe glas 6 :

„Începăturii mele...” ; „Durerea lui Adam fu...” ; „Arătași=te petrécere cu frâmsête dumnezeiască...” ; ~ Dosoftei păstrează pe cea dintâi.

Pe glas 7 :

„Odihnéște Mântuitorul nostru dătătoriule...” ; „Pre chipul tău și pre asămănare...” ; Născut=ai pre...” ; ~ Dosoftei păstrează pe a doua.

Pe glas 8 :

„Plâng și tânguesc...” ; „Moartea ta Doamne fu sol...” ; „Ceeace ai zămislit...” ; ~ Dosoftei păstrează pe cea dintâi.

După această serie de stihiri în ritualul bihorean urmează ectenia mică, a morților, cu condacul (glas 8) : „Cu sfinții odihnéște Hse...” și icosul. Acestea, însă, lipsesc din ritualul slavon, precum și la Dosoftei ; dar nu lipsesc din ritualul românesc ardelean.

Urmează acum „Fericirile”, cari sunt păstrate în toate patru ritualele ce consultăm.

La Apostol, manuscrisul bihorean e de acord cu textul slavon și cu Dosoftei, citind din epistola sfântului

Pavel către „Soluneni“ și rămânând singular în această privință numai ritualul ardelenesc (cu citirea sa dela „Filipseni“).

În molitva ce urmează, preotul rostea, în Bihor, și cuvintele acestea: „În numele Tatălui și al... pentru rugăciunile preacuratei *biruitoarei* noastre... *ertu-te și eu popa* (imrcū)...“; în celelalte rituale n'am aflat acest text. Deci avem de a face cu o notă specifică, locală.

La „sărutarea cea de apoi“¹ a mortului, înainte de a fi dus la groapă, - se arată unele deosebiri de text și de așezare mai sus și mai jos în serie între textele de cântat, între ritualul ardelean și cel bihorean; ba deosebirea se arată și în textul limbei².

Seria acestor cântări, în ritualul bihorean, este următoarea:

a) „Veniți să dăm fratelui cestui mort sărutarea de apoi...“; - la Dosoței încă e prima în serie.

b) „Spune nouă acum, frate, unde te duci...“

c) „Eu cătră Domnul Dumnezeu mă duc...“ Aceste minunate cântări de efect mare pentru forma lor dialogică cu mortul, sunt abandonate de Dosoței³.

d) „Acum toate mădulările trupești deșarte se arată...“ (La Dosoței:?)

e) Când sufletul se desparte...“ - la Dosoței e la locul 8 în serie;

f) „Toată viața noastră iaste floare...“ lipsește la Dosoței;

g) „Care despărțire, fraților...“, e la Dosoței a doua în serie.

1. Dosoței, aci, întrebunțază - ca în multe alte locuri - termeni slavoni. La dânsul, „sărutarea cea de apoi“ e: țelovenie.

2. Textul din Ardeal are, la acest loc, 8 cântări, cel din Bihor 9. „Cum e viața noastră, adevărū iaste floare...“ (piesa III din seria ardeleană, e identică cu: „Toată viața noastră iaste floare...“ (piesa VI din ritualul bihorean).

1. Le reproducem:

- „Spune noao acum frate unde te duci dela noi, tăcândū nu răspunzi, întoarce-te și mângăe plânsul părintelui și a maicii, și soții potolește: vedzi plânsulū și lacrămile ce să varsă pentru tine. Unde-s acum rudele și priatinii, iată că ne despărțimū, intru adevărū deșerte-s ceste omenești“.

- „Eu cătră Domnulū Dumnedzău giudecătorulū meu mă ducū, să stau înaintē giudețului, și să dau răspunsū de lucrurile mele: ce mă cucerescū voao, rugați-vă pentru mine ca să-mi fie m(i)l(o)stivū mântuitorulū în dzua giudețului, iată că ne despărțimū, intru adevărū deșerte-sū ceste omenești“.

h) „Văzându-mă fără glas și fără suflare...” – la Dosoftei a 13-a în serie.

i) „Măntuiaște pe ceia ce nădăjduesc spre tine...” – la Dosoftei a 12-a în serie.

Deci, Dosoftei, care își avea și prescurtările sale față de ritualul bihorean, la acest punct are în plus 4 piese. Dintre acestea, ultima, cântată Născătoarei de Dumnezeu, diferă și în text: „Prin soliile aceleia ce te-au născut...”

În schimb, partea ce urmează în ritualul bihorean, lipsește dela Dosoftei, dar se află în ritualul ardelean, privind actul înhumării însăși.

Ritualul ardelean, după seria cântărilor de „sărutarea cea de apoi” a mortului (seria lor încă e deosebitoare față de ritualul bihorean), are două cântări („Cândū cu cuvântulū vom sta înainte giudețului tău...” și „Vedeți-mă fără glas și fără sufletū dzăcându...”), între cari se spune: „aici îngropându mortulū să cânte: „Vedeți-mă fără glas...”. Preotul rostește (ritualul ardelean și bihorean, deosebindu-se puțin numai în limbă): „Păminte cască și priiméște. (pre) cea ce din tine îi zidit”. „Aici să ia popa (urmăm tot după ritualul ardelean) vin cu untū de lemn mestecat, să verse cruciș deasupra mormântului și să dzică: *Stropiși-mă* cu isop și *curățiu-mă...* și așa să astupe groapa și [să] cânte ce iaste aci:

– „Chipul crucei tale iubitoriu la oameni, moarté-omorātu și... iadul ai deșertat, și morții cei de demultū *învisu-i-ai...*

– „Frații mei cei sufletești și postitorii, nu uitareți (pre) mine cândū vă veți ruga...”

– „Slava: Cum ai dzis domne Martheei, eu sîntū înviîaré, cu cuvântul lucrul ai săvrășit, din iad ai chemat (pre) Lazarū...”

– „Inné (și acum...) *Despuitoare* fecioară roditoare domnului, priméște ruga robilor și izbăvéște (pre) noi de toată nevoia și scrăba”. Acest pasagiu lipsește din ms. bihorean, și la Dosoftei, nu însă și din cel slavon.

Urmând (în fragmentul ardelean și în ms. bihorean) Crezul și: Cu sufletele dreptilor..., încheierea ritualului se face cu otpustul. Acesta, în Bihor, începea cu forma de veche limbă: „Cela ce ai *învisū* din morți”, pe când la Dosoftei: Acela ce s-au sculat din morți“...

Încă un amănunt: Dacă după ritualul ardelean (cum văzurăm) mortul se îngropa *înainte* de „Crez“, după ritualul bihorean și cel moldovean înmormântarea se făcea *după* „otrust“. După „Cela ce ai învisu din morți“, preotul bihorean mai rostea: „Intru fericita adormire“... și d'abia după aceasta era pus mortul în groapă; iar preotul lua puțină țărână cu lopata, și o presară în groapă, cruciș, grăind: „Toate cele din pământ, în pământ le trimiți, D(oa)mne, iară sufletul robului tău cu dreptii îl împreunăză“. La Dosoftei, însă, e comună, la acest loc, numai „rădicarea“ „oaselor“, pe cari abia acum „le ducem la groapă“.

În decursul acestor însemnări despre ritualul înmormântării – căruia i-am dat importanță deosebită, fiind un serviciu religios dintre cele mai cercetate de credincioși, deci mai văzute și mai expuse îndatoririi de a nu ieși din regula slujbei, ci de a păzi tradiția Bisericii – am văzut multe asemănări, dar și deosebiri, în ceea ce privește tehnica liturgică a ritualului acestuia. În această privință, putem stabili acum o concluzie: *Ritualul înmormântării, după manuscrisul bihorean, își are mult-puțin individualitatea sa proprie, oarecare originalitate, prin care se deosebește de ritualele din celelalte părți locuite de Români*. Cu alte cuvinte: prin-urmare nu se poate vorbi în trecut despre o deplină uniformitate în cult și în rit, în cuprinsul Bisericii românești. Dovadă tocmai cele ce le-am spus, prin confruntările de mai sus.

Ne-am oprit asupra deosebirilor de tehnică liturgică și de ritualistică, numai pentru a dovedi, într'o măsură oarecare: ce vast și important este acest domeniu de confruntări și de studiu care, de atâta vreme, așteaptă pe teologii români, și mai ales pe preoții noștri să-l cultive. Căci într'adevăr, în acest domeniu se cere și cunoașterea reală a cultului și ritualului nostru.

Ne vom referi acum la același ritual sau rânduială a înmormântării, din punctul de vedere *al ochimei limbei românești*, întrebuințate în fragmentul ardelean, în manuscrisul bihorean și în molitvenicul lui Dosoftei¹.

1. Cunoaștem și ritualul similar din molitvenic de Râmnic (1706) al lui Antim Ivireanul. Dar acel molitvenic n'are importanță din punctele *noastre* de

Stabilim dela început următoarea gradație de hronologie: Fragmentul cel mai vechiu de molitvenic românesc este cel ce l-am înfățișat ca fiind de proveniență ardeleană, putând să fi existat el și în o traducere mai veche decât fragmentul ce ni s'a păstrat. Această concensiune o făcuse și profesorul N. Drăgan, care a studiat și publicat fragmentul, admitând pentru această copie o datare cel puțin din veacul XVI. — Manuscrisul bihorean, în partea sa de ritual al înmormântării, poate fi datat pe la începutul veacului XVII, dar și lui trebuie să-i admitem o origine mai veche, și chiar cât se poate de veche și aceasta. Molitvenicul lui Dosoftei, care se prea poate să fi cunoscut ritualul românesc și din alte părți, datează d'abia dela sfârșitul veacului XVII. Intre aceste trei isvoare de informație sunt și apropieri, dar și deosebiri de limbă.

Din punctul de vedere al limbei, apropierea este mai mare între cele două surse mai apropiate geograficește (Ardealul și Bihorul), fiindu-le limba mai omogenă, cu deosebirea că manuscrisul bihorean trecuse în decursul vremii, cel mult în parte numai, printr'o nouă stilizare, ceea ce însemna și o primenire, o adaptare a scrierii la graiul curent și mereu în desvoltare.

În aceeași vreme, despre limba lui Dosoftei, în general, putem spune, că are și termeni comuni cu sursele de peste Carpați.

Punct legător între fragmentul ardelean și manuscrisul bihorean este limba, din cari unii termeni arhaici se mai păstrează în acesta din urmă; dar și terminologia în formă latină: *despuitoriu*, *despuitoare* și *domnitoriu*, *domnitoare* (din verbele latinești: *dispono*, *poruncesc*, și: *domino*, *domnesc*) la adresa lui Hristos și a Prea Sfintei Fecioare. Ne oprim aici, numai la acești termeni, pentru că-i găsim și în tipăriturile lui Dosoftei. Tot astfel se găsește, în toate aceste trei surse, cuvântul „mănule” — mânilă — dela latinescul: *manus*.¹

---

vedere, deoarece e o traducere nouă după *grecește*, iar limba n'are criterii de vechime.

1. În restul studiului nostru vom avea prilej să revenim cu exemplificări în privința ilmei, când vor trata și despre alte slujiri din molitvenic. Aci adăogăm o curiositate de limbă, ca să-i zicem așa, din partea lui Dosoftei, care, se vede, a făcut multe schimbări cu abatere dela graiul curent.

VI. RÂNDUIALA ÎNGROPĂRII ÎN SĂPTĂMÂNA PAȘTILOR.

Revenind la manuscrisul bihorean, începem cu câteva note despre „rânduiala îngropării” în săptămâna luminată. Din întreg cuprinsul volumului, această slujbă prezintă criteriile celei mai mari vechimi a textelor din acest volum.

După cum e știut, din ritualul înmormântării în acest interval face parte și „Canonul Învierii”, scris de Sf. Ioan Damaschinul, ce se cântă începând dela Sf. Paști și în serviciile publice. Din punct de vedere liturgic-ritual nu avem de făcut vr'o constatare mai de seamă față de textele în cauză, ci numai din punctul de vedere al limbei.

Semnele de limbă sunt de așa natură, că ele denotă o vechime însemnată, ce se apropie de epoca termenilor latini puri ai graiului românesc; dar se simte în graiu și o influență regională, ce ne trimite cu gândul la vechea Biserică românească de sub fosta stăpânire ungurească. Să dăm exemple:

Cuvântul „oameni”, ținând locul noțiunii de azi de „popor”, e redat în forma simplă „omeni” (și nu diftongat), mai apropiată de latinescul: homines: „În dzua învierii să ne luminăm *omeni*, paștile d(o)mnului paștile”.

Și în acest canon al învierii previne termenul „*despuitoriu*” (dispono), în loc de: stăpân: „în loc de mir cântare să aducem *despuitorului*”. Tot așa, în icos: „...să-i strigăm, o *despuitorule* scoală-te...”.

Nu mai puțin remarcabil e și termenul: „păsați”, în sensul de: mergeți, în textul stihirei pe gl. 4: „...ce căutați viul cu morții... *păsați*¹ de spuneți ucenicilor...”.

Limba monumentelor celor mai vechi de limbă românească, din veacul XV, e bine reprezentată și în acest „canon”. Cităm și din aceste forme vechi de limbă câteva exemple: „...nu-l căutareți cu morții... c=au *înviș* domnul”. „...ca Iona din chitū ai *învisū* din gropă...” ; „ferind întregi pecețile H=se ai *învisū* din gropă...” ; „înțelegeți că mân=tuitorul *învisâ* din gropă” ; „...și așe străgămu Hs. *învisâ* din morți...”.

Formele de perfecte simple, - cari, după N. Iorga,

1. Pe lângă o seamă de forme imitate după latinește, are la troparele morților, pe glas 5, această formă: „Blagoslovit ești *Domnule*...”, în loc de „Doamne”. Cuvântul acesta se întrebuințează și azi în Bihor.

încep a fi abandonate din tipare de la sfârșitul veacului XVI încoace – încă sunt foarte frecvente, putem spune aproape exclusive în acest text, ceea ce de asemenea denotă o mare vechime a limbei, inclusiv și a originii în timp a acestei traduceri. Nu vom cita toate cazurile, ci reproducem câteva texte, în mod fragmentar. Iată de ex. părți din „trupariu învierii” pe glas 5: „Săborul îngerescū *să miră* văzându-te pre tine, între cei morți asămănatu...”. „Forte de dimineață mironosițelē *alergară* cătră mor-mântul tău... ce *stātu* îngerul și *zisâ*...”. „Pre dătătoriul de viață *născușu* fecioră, și *izbăviși* pre Adamu de păcatu, și Evei *dăruși* bucuria... în loc de grije, din viața din care *căzură* iară îi *rădică* cela ce să *întrupă*...”.

Există și forma perfectului simplu, a verbului „dau”, în vădită apropiere de perfect latin: *dedi*, am dat: „...cela ce *dedeși* (latinește: dedisti) înviere celor căzuți”.

Unde și când s'a putut face traducerea aceasta a canonului învierii dela slujba înmormântării? Răspunsul poate fi dedus din îmbinarea următoarelor împrejurări: că în lexicul acestui canon dăm și de cuvintele „biruire” („de *biruire* să-i cântămū”) și „biruință” (de *biruință* să cântămū”), ceea ce denotă o influență a limbei ungurești: birni, a învinge; – cealaltă împrejurare, dovedită cu ajutorul Atlasului limbei române, este că cele mai multe elemente latine, rămase până și în limba curentă a Românilor, revin tocmai ținuturilor românești din Țara=Crișurilor, inclusiv Maramurașul și Nordul Ardealului.

Prin urmare *traducerea acestui „canon pascal” trebuie atribuită Bisericii vechi românești din acea parte a locului*. Graiul din Bihor, unde s'a găsit Molitvenicul nostru, merge convergent cu aceasta afirmațiune.

Noi credem, după criteriile de limbă, că textul actual poate proveni dela începutul veacului XVI, dar având la bază un original mult mai vechiu.

Ăci se potrivește să amintim și împrejurarea că, de și seria canonului pascal e în text românesc, totuși la un loc din cuprinsul lui se află și cinci cântări în slavonește, pe care nu le-am putut descifra și înțelege precis. Prezența textului slavon nu e de fel supărătoare; din contră, poate fi socotită și ca o garanție de ortodoxie a traducerii românești, care, prin urmare, nu avea să se izoleze de textul

slavon sau să-l abandoneze cu desăvârșire (nu o făcea nici Dosoftei, mult mai târziu și alții), ca dintr'un îngust spirit sectar.

VII. RÂNDUIALA BOTEZULUI ÎN BIHOR.

Dintre piesele Moltvenicului bihorean, în ordinea hronologică a vechimei, după canonul pascal al Sf. Ioan Damaschin urmează *slujba Botezului*, paginile 4-51 din manuscris.

Și „rânduiala Botezului“ o vom privi din punctul de vedere liturgic-ritual, și din cel al limbei, făcând comparații mai restrânse: numai cu Moltvenicul lui Dosoftei și, apoi, și cu cel dela Râmnic (1706) al lui Antim Ivireanul.

Manuscrisul bihorean are moltvă și pentru moașe („baba“, ungurism?); Dosoftei și Antim însă nu o au.

Crezul în manuscrisul bihorean e indicat pe slavonește, spunându-se în manuscris, că are a se rosti: „véruiu vă edinogo boga, tot până în sfârșit 3“, adică de trei ori. Nu credem că textul Crezului s'ar fi rostit în slavonește, ci avem de a face numai cu o indicație tipiconală, pe slavonește, despre rostirea Crezului de trei ori. La Dosoftei și la Antim Ivireanul, crezul e reprodus în românește.

Ungerea cu unt de lemn, după manuscrisul bihorean, se face cu „*bosioc*“¹; celelalte moltvenice n'au precizarea aceasta de amănunt.

În manuscrisul bihorean, stihurile de rostit la aceasta ungere, nu sunt indicate, deci un caz de hiatus; dar în celelalte două Moltvenice ele există.

La botezare, formula botezului este identic, dară stilizarea tipicului diferă, nu însă în cele esențiale.

Ungerea cu sfântul mir, după ritualul bihorean se face și „la spinare“, spre deosebire de celelalte două.

La tunderea părului, formula bihoreană (tunde-să robul lui Dumnezeu: imrcu: părul capului lui, în numele Tatălui...) lipsește la Dosoftei, la locul acesta de îndată după Evanghelie, fiindcă el orînduia, ca tunderea să se facă d'abia înainte de otpust, cu alt ecfonis.

După ritualul bihorean, rostindu-se formula tunderii,

1. Așa am văzut și la răposatul meu părinte, odinioară preot în Roșia jud. Bihor).

preotul „să ia puțină *ciară caldă și lipește părul cel tăiat, în păréte(le) beséricii*“. Aceasta practică nu e arătată în niciunul din Molitvenicele ce cunoaștem. Simboliza, de sigur, în formă plausibilă, legarea strânsă a celui botezat de biserică și legea sa.

Din deosebiri ce am arătat nu rezultă că ar fi violată unitatea rituală în ce privește săvârșirea acestei taine sfinte, ci se adevărește cel mult existența unor uzuri locale, care încă își au dreptul lor la existență.

Din punctul de vedere al *limbei*, și ritualul botezului ne prezintă același fenomen dublu: termeni de proveniență străveche, în formă latină sau de apropiată legătură cu formele *limbei* latine, și de altă parte, felul arhaic al *limbei* românești din veacul XV și poate și mai vechiu, precum și împrumut lexic unguresc.

Termeni *latinizați*, care provin nu numai în ritualul bihorean ci și în cel moldovean, sunt următorii: *domnitoriule* și *despuitoriule*, dar și *biruitoriule*, *biruitoare* (după ungurește). Nu ne oprim mai deaproape și la terminii arhaici de limbă românească, fiind ei aceiași, cunoscuți de mai sus, ca mai ales formele perfectelor simple, păstrate în mare parte în ritualul bihorean, dar trecute și la Dosoftei. Aci am putea adăoga doar termenul vechiu românesc, din fraza: „...împreună pre el turmei *moșiei* tale...“, ceea ce la Dosoftei are forma: „...la turma *ocinei* tale“.

În comparație cu Dosoftei, manuscrisul bihorean știe de „robul“ și „roaba“ lui Dumnezeu, care se botează, pe când Dosoftei știe de „șerbul“ și „șarba“, după latinescul „servus“ și „serva“. Limba ritualului, în general, în manuscrisul bihorean, e mai curată, mai omogenă și neforțată, decât cea a lui Dosoftei, de și e mai veche decât cea din tipăriturile lui Dosoftei. Acesta are o prea mare râvnă pentru premenirea *limbei* în spirit latinist. De aceea el are, nu numai „mânule“ (mânile¹), dela lat. manus), ci și alte forme: „*durorile* (reamintește de lat. dolor) tămăduște=i“; „născutul“ (nașterea coconului) etc. Dosoftei are și alte forme de limbă, nereusite, care în ritualul bihorean (în legătură cu lăpădarea de Satana) sunt mai firești. Ritualul

1. „mânule tale *fiacere=ma*“, deodată două latinisme: *manus* tuae *fecere me*.

bihorean, după „lăpădare“ spune: *Făgădueste-te* lui Hs. și crezi întru el“, iar la Dosoftei avem: *Incetești-te* lui Hs.?” – „*Incetescu-mă*“ „*Incetiși-te... încetitu-m'am...*“ Evident, e un cuvânt nou, format de Dosoftei, din cuvântul „ceată“.

Nu știu de unde vine și în acest ritual, ca peste tot în manuscrisele noastre bihorene, expresiunea „darul *cel bun*“, care la Dosoftei e „*har*“ (scris: ghar). Iar expresiunea, deasemenea frecventă, „*slavă tremitem*“ ni se pare a fi influență grecească: Πέμπω, trimit, după cum și „*oloiu*“, „*oloiu de lemn*“ și „*uloiu*“ e un maghiarism (olaj, faolaj). Prin urmare terminii de limbă cu împrumuturi din lexicul maghiar încă denotă, că și ritualul botezului s'a întocmit, pe românește, în Biserica românească veche de sub stăpânirea ungurească. Bine înțeles nu prin grația ungurească, ci prin forța culturală a Bisericii noastre, care a refuzat dogma catolică reprezentată de Maghiari, dar nu s'a putut îngrădi împotriva împrumutului de cuvinte, și *numai de cuvinte*.

VIII. RÂNDUIALA LOGODNEI ȘI CEA A CUNUNIEI ÎN BIHOR.

Noi am ținut să examinăm, comparativ cu manuscrisul bihorean, și *rânduiala logodnei și a cununiei*, pentru a dovedi, că și această „rânduială“ din Țara Crișurilor merge convergent către același izvor și având aceeași remarcabilă vechime. Dar avem și afirmațiunea din altă parte¹, că ritualul săvârșirii acestei taine ar fi de altă proveniență, mult posterioară.

Răposatul I. Bianu afirma că *probabil* Antim Ivireanul „prelatul progresist“, a voit să facă în românește serviciul cununiei unuia sau mai multor fii domnești. De aceea el să fi tradus în acest scop românește slujba logodnei și a cununiei¹. Acest exemplar, scris frumos, s'a găsit lipit la un exemplar legat al unei cărți despre Botez și Mir, tipărită la 1651. I. Bianu forțează chestiunea, cu provocare la „vestitele porunci pe care la 1698 le-a dat, în Mitropolia din București, Dionisie² patriarhul Ierusalimului“.

1. I. BIANU: *Despre introducerea limbii românești în Biserica Românilor*, Discurs de intrare în Academia Română, București 1904 p. 22.

2. Nu, ci *Dositeiu*.

mului, lui Athanasie, episcopul Ardealului, atunci sfințit“, de a întrebuința în cult „limba slavonească sau elinească, iar nu românească sau într'alt chip“¹. Ion Bianu mai riscă și afirmațiunea că „rânduiala Logodnei și a Cununii traduse în românește în timpul lui Brâncoveanu“ (pe care o și reproduce ca o anexă la discursul său de recepțiune, pp. 47-56), ar fi însemnat: „întâia ruptură a tradiției slave“, întru cât la 1713, s'au tipărit în Țară, la Târgoviște, pentru întâia oară, cele două cărți principale de ritual: Liturghia și Molitvenicul².

Probele de cari dispunem în Molitvenicul bihorean ne îndreptățesc, însă, să afirmăm prezența și a acestui ritual sau rânduială, în limba românească, cel puțin cu un veac și jumătate de mai înainte de datarea ardeleanului I. Bianu³.

Noi am consultat și textul ritualului atribuit lui Antim Ivireanul ca traducător. Constatarea noastră în cauză este că, în realitate, sunt multe și vădite asemănări între limba textelor publicate de Bianu, atribuite lui Antim, și ritualul tipărit la Râmnic, cu binecuvântarea și, desigur, și cu conlucrarea de traducător al iscusitului Antim Ivireanul.

Și în cele ce urmează, ne vom referi mai întâiu la tehnica și ritualul „rânduiei“, și apoi vom releva notele de limbă.

Nici aci nu avem de a face cu deosebiri prea mari în ritual, și mai ales nu în cele esențiale. De ex. în rânduiala logodnei, înainte de otpust, ritualul bihorean are ectenia stăruitoare: „Miluește-ne pre noi, Doamne...“, ceea ce la Dosoftei lipsește.

Formula logodirei are deosebirile următoare: În Bihor se zicea: „Logodește-să robul lui Dumnezeu *cu* roaba...“, pe când la Dosoftei, pare că acțiunea logodirei pornește dela logodnic, zicându-se: „Logodește-și șerbul lui D.

1. Dispoziția aceasta e mereu tălmăcită și răstălmăcită de aderenții catolicismului de printre noi (și I. Bianu era unit!) și aruncată, cu predilecție, în obrazul Bisericii românești, pentru a scoate la iveală „meritele“, de prioritate culturală românească, ale Catolicismului. Dar după cercetările și rezultatele noastre situația se lămurește perfect, în alt sens.

2. I. BIANU, o. c. 22. - Dar Liturghiere și Molitvenice, în românește, se tipăriseră, încă în veacul XVII, la Iași și la Dosoftei și în Bălgradul Ardealului.

3. În Muntenia încă exista, dela 1706, Liturghierul-Molitvenic de Râmnic al lui Antim Ivireanul.

...*pre* șarba...“, deci în formă acuzativală. În ritualul reprodus de Bianu se spune: *să* legodește robul... *cu* roaba...“; dar și în forma dativală: „logodește=*să* robul... *roabei*...“. Această formă dativală provine și în Molitvenicul de Râmnic.

Cu privire la cununie, e o deosebire în ce privește așezarea molitvei „Blagoslovit ești Doamne Dumnezeul nostru și a(l) părinților noștri, a tainei și a precinstitei nunte...“, care molitvă în ritualul lui Dosoftei se citea înainte de formula cununiei, iar în cel bihorean, după binecuvântarea cununiei și după citirea Evangheliei.

Mai delicată e deosebirea în ce privește însăși *formula* cununiei. Textul din Bihor este următorul, dimpreună cu unele explicații de procedură: „După aceia ia cununile de pre umeri și făcându cruce, (preotul) cunună întâiu pe bărbatū: Cu slavă și cu cinste cununașū¹ pre elū și ai pusū pre capulū lui cunună de pietri scumpe, și iarăș pre muiare așjderé, după aceia să dia muiare mâna dréptă bărbatului și să blagoslovească pre amândoi, grăind *molitva* acesta: Doamne Dz. nostru cela ce cu slavă și cu cinste cununași mucenicii tăi, *tu* și acuma *cunună* - adecă Dumnezeu să=i cunune - *pre robii tăi* aceștia... cu cununa slavei și a cinstei: cu cununa păcii: cu cununa veseliei, întru slava Tatălui...“ etc. (după aceasta urmează Apostolul și celelalte). - În deosebire de aceasta formulă, Dosoftei o are pe cea întrebuintată astăzi. Redăm și textul dânsului dimpreună cu lămuririle rituale: „Déciia ia cununile preotul și pune întâi în capul mirelui zicând: *Cunună=să* șerbul... cu șarba., în numele Tatălui... făcând mirelui cruce cu cununa și=i pune în cap, așjdere și miriasii=n acela chip, și schimbă cununile nănașii până de trei ori, i molitva siia (slavonește, ceea ce însemnează: și molitva aceasta), Molitva este aceeași ca în ritualul bihorean. Dar acestuia din urmă îi lipsește (cum văzurăm) formula usuală, precisă, de astăzi, a cununiei: *Cunună=se* robul lui Dumnezeu., cu roaba lui Dumnezeu...“. Nu încercăm nici o explicație a acestei deosebiri, ci numai o semnalăm.

Alta deosebire: În ritualul bihorean figurează citirea din epistola către *Corinteni* („Fraților, că așū vré toți

1. Iarăși caz de perfect simplu: cununași.

oamenii să fie cumu=s și eu, ce fiește carele are darul său de la Dumnezeu, unul așa, iară altul într'altu chipu. Grăescu dreptu aceia, necăsătoriților și văduâlor..."¹. Molitvenicul lui Dosoței, însă, are cetire din „poslania” cătră *Efesenii*, cea obișnuită și astăzi.

O notă diferențială și mai pronunțată are ritualul din Bihor prin împrejurarea, că în rânduiala cununiei are părți intercalate din liturghie și anume partea sărutării frățești și dela sfânta împărtășire. Partea aceasta începe îndată după citirea sfintei Evanghelii, cu o ectenie corespunzătoare și cu molitva din cuprinsul ei. Aceasta parte o redăm întreagă, după cum urmează:

- *Să zicem toți cătră Domnul.*

- *Dinū totū sufletulū, și dinū totū gândulū să zicem toți:*

- *Dmne a toate țitoriule Dmnezăulu nostru rugămu=ne ție auzi și ne miluiaste.*

- *Miluiaste=ne pre noi Dmne după mare milă ta, rugămu=ne ție. Dmne auzi=ne și ne milu[iaște].*

- *Incă ne rugăm pentru robii lui Dmnezău îm. cește noi împreunați pentru sănătate și pentru spseniia lor, Domnului să ne rugăm.*

- *Incă ne rugăm pentru oamenii ce stau înaintea întru snta besereca acașta pentru sănătate și spseniia lor. Dom[nu=lui... etc.]*

- *Incă ne rugăm pentru toți frații noștri și pentru toți pravoslavnici creștini, și pentru sănătate și spseniia lor. Dom.[...]*

- *Că ești Dmnezău mlțivū și de oameni iubitoriu și ție slavă trimitem. Părintelui și Fiului și Dhului sntū acum și pururé și în vecii vecilor:*

- *Domnului să ne rugăm.*

- *Blsvitū² ești Dmne Dumzăul nostru și al părinților noștri a tainei și a precinstitei nunte snta, făcătoriule și puitoriule de legia trupască. neputregiunii feritoriu și bunătăților lumesti tocmitoriu. dinū [în]ceputu ai zidit pre om ca pre un împărat și domnitoriu l=ai pus a toată făptura, și ai zis (:) nu=i bine omului să fie sângur pre pământū, să=i facem lui agiu=toriu după elū: și luând o coastă dintre costele lui zidișū lui*

1. Și azi, în graiul bihorean se zice: *văduoiu*, *văduă*, formă mai apropiată de latineștile: *viduus*, *vidua*.

2. *Blsvitū*, prescurtat: *blagoslovit*.

muiare. pre care văzându=0 Adamū zisă. iată acum osū dīnū oasele mele. și trup dīn trupul mieu. aceia să va chiema mu= iare, că dīnū bărbatulū său tu luată. pentru aceia va lăsa o= mul pre tată său și pre mumă=sa. și să va lipi cătră muiarē sa și vor fi amândoi unū trupū. și pre ceia ce aū împreunatū Dmzău omū să nu=i despartă. însuțū și acum Despuitoriule Dmne. Dmzăul nostru. trimite dīnū ceriu darulū tău pre robii tăi acește. imrc. | și dă fiȃo[a]rii aceștia că întru toate să sâ plēce bărbatului. și robului tău acestuia să fie capū muiarii. ca să petrecă în voia ta. Blspēște Dmne Dumzăulū nostru. cum ai blspit pre Abraam cu Sarrâ. Blspēște Dmne Dmzăul nostru, cum ai blspitu pre Isaacū cu Raveca. Blspēște Dmne Dmzăul nostru cum ai blspitu pre Iacobū cu Rachila. Blspēște Dmne Dmzăulu nostru. cum ai blspitū pre Zahariia cu Elisatha: fe= rește Dmne Dmzăulū nostru cum ai feritū pre Noe în cora= biia : Ferește Dmne Dmzăulū nostru. cum ai feritū pre cei trei coconi în cuptoriul cel cu focū trimitându=le roao de sus. Fe= rește Dmne Dmzăul nostru. cum ai feritū pre Iona în pante= cele chitului, ca | să vie pre ei bucuriia aceia care aū avutū fericita Elena când află cinstitâ crucia : Pomeneste=i Dmne Dmzăul nostru cum ai pomenitu pre sntiī tāi 40 de m[u]ce= nici. trimitând lor cununi dīn ceriu. Pomeneste Dmne și pre părinți[i] ior care i=aū hrănitū : pentrucă rugăciunile părinți= loru întăresc casele fiȃorilor. Pomeneste Dmne Dmzăul nostru și robii tăi aceștia, cari s'au adunat. la acasta cinstitâ nuntâ. Pomeneste Dmne Dmzăul nostru pre robulū tău imrc : și pre roaba ta imrcu : și=i blspēște pre dânsii. și dă lor rodulū pân= tecelui de cuconi buni : uniciunē sufletelor și trupurtlor. înal= tă=i ca kedri[i] Libanului. bine să rodescă ei ca viia. cu pu= terea sntului tău Dhu. dând lor sămăntă marunkelor (?). ca întru tot aoând destul | să prisosască întru totū lucrul celū bunū și fie plăcutū. și să vază feȃorii feȃorilor săi că (= ca) odraslele de maslinū tinere împregiurul mesei lor : și bine în= găduind înaintē ta : să strălucască ca luminile la ceriu. dela tine Dmne Dmzăul nostru Că fie să cuvīne toată slava cinste și închin. Tat. și Fl.[...]

- Folosește, mântuiaste, miluiaste și ne fereste pre noi Dmne cu darul tău cel bunu.

- Ziioa întru tot deplinū cu pace. și fără pacate la Dmnu să o ceremū:

- *Milă și ertare greșelilor, și smintelelor noastre la Domnul să cerem:*

- *Cele bune și de folos sufletelor și trupurilor noastre la Domnul să cerem:*

- *Ceia lalți ani ai vieții noastre în pace și cu pocăință a=i sfârși la Dom[...]*

- *Sfârșitul creștinesc al vieții noastre fără de chinuri, nerușinați, și bun răspuns la înfricatul giudeț a lui Hs. la Dom[...]*

- *Uniciune credinței și împreunare Dhului suntu ceind înșine pre noi și unul altuia și toată viața noastră la Hs. să=i cerem:*

- *Că ești Dmzău mlstou. și de oameni iubitoriu, și ție slavă trimitem Părintelui și Fiului și Dhului suntu acum și[...]*

- *Pace tuturor.*

- *Să iubim unul pe altul. cu un gând să mărturisim:*

- *Pre Tatăl și pre Fiul[...]*

și să sarutăm amândoi grăind:

- *Aicia pre mijlocul nostru iaste Hs. și va fi.*

- *Capetele noastre, Dmnelui plecați.*

molvă în taină:

- *Dmne Dmzăul nostru, care întru socotința ta cé de mântuiria, spodbit=i în Ca= | na Galileii de cinste să arăți nunta pentru venirea ta. însuși și acum Despuitoriule, robii tăi acește, pre carii voești să să împreune unul altuia în pace și în unciune păzește=i. nuntă lor arată=o cinstită, patul lor so. cotește nespurcatu. Traiul lor bine voește să rămăe făr de păcat și=i spodbește pre ei să agiungă adânci bătrânețelor(?) cu inimă curăie lucrând poruncile tale. că tu ești Dmzăul nostru, Dmzău de (= de a) milui și de opri și ție slavă trimitem Părintelui și Fiului. și Dhului suntu. acum și pururé și în oecii vecilor: a[minus].*

décii să întră în altariu și zici:

- *Și ne spodbește pre noi biruitoriule cu îndrăznire făr de osândă a cuteză și a te cântă pre tine, Dmnedzăulu ce= rescu Tatălui și a grăi:*

Dzi Tatăl nostru: Preotul:

- *Că a ta ias[te] împărăția, puteria.*

Rădică svnta grăind:

- *Să luăm aminte Sonta sonților. Strana:*

- *Unul sont, unulū Dmnuļū Is. Hs. întru slava lui Dmnozăū Părintelui. aminū.*

și pricestuiăște pre ei după obiciaiul, apoi molitva :

- *Dmne Dmnozăul nostru toate le făcuși cu tăria ta și ai întăritū lumia. și ai înfrămșetăū cununi tuturoră. carele=s făcuți de tine. și împreunare acestui păharū ce iaste înaintea a=cestora. ce=s împreună cu uniciunē nuntei. blșpeștei cu blșpe=niia sufletescă. ca să blșoi și să proslăvi pré cinstit și de mare cuviiță numele tău [al] Părintelui și Fiiului și Dhului sontu acum și purur[...]*

După aceia să întoarce cu ei cãntãndū, gl. 7 :

- *Dmne Dmne caută din ceriu și vãz (— vezi) și cerce=tézã viia acésta (?), și o fă desãvãrșit. pre care dinū tãi o aū rã= | sãditu dirépta ta Dmne. (3) (— de trei ori).*

Stih :

- *Fericitū bărbatulū. care să teme de Dmnuļū:*

- *Puternicã va fi pre pãmântū sãmãnta lui : 3 (ori).*

- *Rodulū dreptului să va blșoi : slavă și dîreptate în casa lui și în bogătate va petrece (?) în veci :*

- *Sonți m[u]cenici care bine v=afi încunurat. rugați=vã cătră Dmnozău să mântuiascã sufletele noastre.*

- *Slavă ție Hse Dmnozău. lauda Ap[o]s[to]lilor și bucurie m[u]cenicilor. carii au propoveduit Troița, una fiind. Slavă : Inné :*

- *Una curatã și nevinovatã Feç oarã care ai nãscut pre Dmnuļ cu trupū fãr de sãmãntã pre acela ilū roagã să spsascã sufletele noastre.*

și rădicãndule cununile zi :

- *Mãritū să fii mire ca Abraam. și blșvitū să fie ca Isaacū și să te înmulțesti ca Iacobū îmblând cu pace. și lucrând cu dîreptate poruncile lui Dmnozău :*

și nevestei dzi :

- *Și tu mireasă. mãritã să fii ca Sarra. și să te bucuri ca Rãveca. și să te înmulțesti ca Rahila. veselindu=te de bărbatul tău. pãzind învãțaturile legii, cã așé au vrutū Dmnozău :*

- *Domnului să ne rugãm :*

- *Dmne Dmnozăulū nostru. carele ai venitū în Cana Galileiului. și acolo nunta ai blșvitū : Blșpește și pre robii tãi acéste (?). cu a ta de maintia [de mai nainte] socotintã, carii să unirã cu împreunaria nuntei : Blșpește întraria lor și eșiria, înmulțeste în bine viațã lor. priméște cununi[le ?] lor întru*

împărăția ta. nespurcați și nevinovați. neîndemnători spre rău. pre ei ferindu=și, acum și pururia și în vecii vecilor. aminu.

Și să ia preotul cununile. Mltva :

Dmne Dmzăulū nostru. vîstîiariul bunii | frămșeți. spodbitai pre toți și pre cei dinū lege, cununei tale cei neputrezitoare. cari pre cei dinū tăi cu vārguriia nespurcatā. însuți blsoește pre robii tăi aceștia, după blsoeniia părinților noștri, a lui Ābraam și a lui Isaacū. și a lui Iacobū, de [=dā] le lor facere de cuconi, bătrānețe cinstite. și mulți ani. Că s[ă] blsoi și s[ă] proslāvi prēcinstitū și de mare cupiintā numele tău, [alu] Tatălui și a Fiului și a Dhului sōntū, acum și purur[...]

Ecteniia

- *Miluiaste=ne pre noi Dmne după mare milā ta rugāmu=ne ție Dmne auzi=ne și ne[...]* :

- *Încā ne rugām pentru robulu tău imrcu : și roaba ta imr. : carii să împreunare [împreunară] unul cu altul. și pentru sănătate și sps[...]* :

- *Încā ne rugām pentru toți frații noștri | și pentru. toți pravoslavnicii creștini. pentru sănătate și spseniia lor :*

- *Că ești Dmzău mlstivū și de oameni iubitoriu, și ție slavā trimitem, Părintelui și Fiului și Dhului sōntū, acum și pururia și în[...]*

- *Pre înțelepciune.*

= *Ātnéșū (?) :*

Otpustū.

- *În Cana Galileii cînstitā ai arataŭ nunta cu venirea ta Hse Dmzăul nostru celū adevăratū: Pentru rugăciunile Précuratei maicei tale, și a tuturor sōnților ne miluiaste și ne spsește pre noi ca unū bunū și de oameni iubitorū.*

Și=acum, după reproducerea textelor de mai sus, dăm câteva lămuriri. În nici unul din ritualele ce cunoaștem nu am găsit toate momentele citate din ritualul bihorean : a) adaosul : „Să iubim unul pre altul“, b) sărutarea între olaltă a celor ce s'au cununat, c) intrarea preotului în altar înainte de rostirea Rugăciunei Domnești, d) ridicarea sfântului agneț și cuminecarea celor ce s'au cununat. Ritualul lui Dosoftei, singurul ce are, *dar numai în limbă*, oarecare apropiere, e mult redus în aceasta privință. Dânsul încă are „*Uniciunia* credinței și *cumenecăciunia* sântului Duh...“ ; înainte de rostirea Rugăciunei Domnești

are și el „Și ne spodobiaște *despuitoriule* cu îndrăznire fără de osândă, să cutezăm a te chema pre cerescul Dmndzău Tatâ și a grâi“. Aceasta apropiere în limbă, a lui Dosoftei, de ritualul bihorean, dovedește limpede, că acesta i-a fost cunoscut mitropolitului Moldovei când își tipărea Liturghierul-Molitvenic. Ritualul bihorean e mult anterior, deci, epocii lui Dosoftei, care cunoscându-l, l-a utilizat, prescurtându-l în partea respectivă, eliminând ritul cuminecării.

În ritualul bihorean se păstrează și binecuvântarea *păharului nuntei*. Nouă ni-se pare a fi în spiritul străvechiu-creștin, ca la binecuvântarea cununiei să se fi introdus în mod logic ritul cuminecării; și numai când se va fi răcit râvna euharistică a credincioșilor se va fi introdus binecuvântarea păharului nuntei; sau, se vor fi introdus amândouă formele în vremea de apogeu a dezvoltării ritului cununiei, pentruca la urmă să se ajungă – ca în zilele noastre – numai la păharul nuntei, ca semn sau simbol al împărtășirii reciproce dintre cei cununați. Ori-care ar fi geneza și explicația cazului, ritualul bihorean ne redă o veche și frumoasă, practică evlavioasă, a *cuminecării* la săvârșirea tainei acesteia¹.

Binecuvântarea păharului nunții își are molitva sa, și la Dosoftei. O reproducem pentru nota ei de limbă: „Dumnezău carele toate le *fecesi* (fecisti, pe latinește) cu *oărtuté* (virtus, putere) ta, și ai întărit lumia și ai împodobit cununa tuturor *făcutelor* (facio, – ere, feci, *factum*) de tine, și acest păhar de obștenie ce l-ai datu-l celor ce să-npreună cu *uniciune* de nuntă, bl(ago)s(lo)viaște-l cu bl(ago)s(lo)venie sf(i)ntescă... amin“. – Cum se vede, Dosoftei cunoștea limba veche românească din Vestul Carpaților, cu formele ei străvechi rămase din patrimoniul latin, și le trece în tipăriturile sale.

Dar să revenim. În ritualul bihorean se găsesc – Dosoftei și alte rituale însă nu le are – stihurile dela „întoarcere“ sau încunjurare cu cei cununați: „Doamne

1. Dacă ar atârna de mine, eu aș admite în Molitvenicele noastre și ritul împărtășirii și l-aș pune în practica nupturienților cari s'ar adapta creștinește acestui uz sfânt și sfințitor. Restabilirea aceasta ar putea aduce roade duhovnicești. Greșala s'a făcut atânci când acest uz a fost desființat din pricina celorce fugeau de sf. cuminecătură la asemenea prilej și preferau ospățul lumesc.

Doamne, caută¹... Fericit bărbatul... Puternică va fi...". Aceasta „întoarcere“, ce la Dosoftei se numește „horă“ și urmează după gustarea „din pahar cumu=i obiçna țării“², se face așa ca „diiacii încungiurâ cu hora s(â)nteii nunte cân=tând: Slava tebé Hse. b(o)je apostolom pohvala (ceeace se traduce: Mărire ție Hristoase Dumnezeule, lauda apostolilor).

La aceasta încunjurare, ritualul bihorean – vezi mai sus – are patru cântări românești, iar Dosoftei una, slavonă. În ritualul dela Râmnic (1706) sunt trei cântări de încunjurare, cele obișnuite azi: „Săltează Isaia ...Sfinților mucenici ...Mărire Ție Hristoase...“. Cea de a patra cântare, din Bihor („Una curată...“) ce, poate, se cânta după a treia încunjurare, nu se găsește decât în Molitvenicul bihorean.

În ritualul moldovean, după cântarea slavonă: Slava tebé Hse..., se trece la ridicarea cununilor. Prin urmare ritualul moldovean e prescurtat și la acest loc.

Încă o deosebire: În locul molitvei de ridicarea cununilor: „Doamne Dumnezeul nostru, vistiierul...“ din ritualul bihorean, Dosoftei are următoarea molitvă: „Părin=tele Fiiul și Sv(â)ntul D(u)hă pre S(â)nta și=nr=o ființă, și viiață începătornica Troița careia o D(u)m(ne)dzăire și'npărăție, să vă bl(agosto)viască și să vă dăruiască viiață îndelungată, coconi³ buni...“

Din ritualul lui Dosoftei lipsește și ultima ectenie de naintea otpustului: Miluește=ne pre noi, Doamne... Iar otpustul sau încheierea ritualului e mai bogată la Dosoftei, aproape ca otpustul actual, încadrându=se între sfinții cărora li se cer rugăciuni – în plus de ritualul bihorean – Sfinții apostoli, Sfinții împărați Constantin și Elena și sf. mucenic Procopie.

La sfârșit, ritualul moldovean adaogă: „și sărutâ

1. Reproducem acest text, întreg: „Doamne, Doamne, caută din ceriu și văzi, și cercetază via acésta și o fă desăvârșit, pre care din ū=tăi o au răsădit dirépta ta Doamne“.

Intr'un alt ms. de Molitvenic ardelean, găsit de I. Bărbulescu în text româno-slav, avem textul următor: „Doamne Dumnezeul nostru caută din ceriu și vezi și păzește vine ta aciasta care o sădi dirépta ta Doamne“ (EUFROSINA SIMIONESCU, *Un alt molitvenic româno=slav*, Iași 1929. p. 11, reprodus din *Revista Critică* din Iași, 1929), urmând după acest text molitve de ale cununiei.

2. Dăm și noi un caz de „obicină“ sau obicei. Păr. Gh. Sperlea din Vața de jos, jud. Hunedoara (unde se scrie acest studiu), spune, că a găsit în acele părți obiceiul că, în loc de a se binecuvânta paharul și de a gusta din acela, preoții binecuvânta pâne și sare din care apoi gustă ceice se cunună.

1. În Bihor: „prunci“. – Cei ce s „copii“ au pata nașterii nelegiuite: așa-i graiul și azi în Bihor.

s(â)ntele icoane și sărută nănașii pre hini“, ceea ce lipsește din ritualul bihorean.

Trecem acum în revistă, comparativ, câteva forme de limbă din cele patru rituale ce am consultat cu privire la logodnă și nuntă. Dela început trebuie amintit în general, că textele bihorene, d'abia au aici=colo, prizărite, câte=0 notiță rituală sau indicație de text în slavonește, pe când ritualul lui Dosoftei nu e curățit în aceeași măsură de elementul lexic slavon. Tot atunci, după cum dovedesc și puținele texte ce am reprodus, limba rituală românească din Bihor e mai îndelung frământată, în decursul unei mai lungi practice liturgice, decât limba primului Liturghier și Molitvenic moldovean care, pe lângă păstrarea de elemente slavone, mai are și inovații de limbă, nereușite, cari au fost scoase din circulație. Izolarea acestei limbi forțate s'a produs din două laturi: de o parte, prin graiul și limba liturgică a manuscriselor bisericești din Biserica românească de sub stăpânire străină, cunoscute și dincolo de marginile acestei Biserici; iar de altă parte prin opera de desăvârșire a scrisului și limbei românești, începută de iscusitul Antim Ivireanul și urmată mai departe de alți chiriari și condeie muntene și moldovene.

Dăm acum un mic tablou comparativ, lexic, ce am promis.

<u>In Bihor :</u>	<u>In Moldova (Dosoftei)</u>	<u>Textele-Bianu</u>	<u>Râmnic (1706)</u>
despuitoriule	<i>despuitoriule</i>	stăpâne	stăpâne
uniciune (sufletelor)	<i>uniciune</i>	unire și	împreunare și
uniciune (credinței)..	<i>uniciunia</i>	<i>uneciune</i>	un gând
împreunarea duhului	cumencăciunea sfântului duh	împreunare	<i>uniciune</i>
uniciune nuntei	<i>uniciune</i> de nuntă		

Tabloul acesta, nici pe de parte nu e complet. Totuși, el dovedește cum elemente din vechiul graiu bisericesc din părțile ungurene au trecut până în Moldova și până în Muntenia, de unde ni s'a întors, mai apoi, împrumutul în forma cărților cu desăvârșită limbă românească în Biserica. Am putea spune, credem, fără riscul unei desmințiri, că procesul de revenire la limba liturgică românească a pornit dinspre Ardeal și Țara-Crișurilor (unde Slavonismul nu avea la spate sprijinul și ocrotirea puterii politice) înspre celelalte ținuturi românești, întrucât vechile manuscrise bisericești de aici dau dovadă decisivă

despre un *mai oechiu uz de limbă românească în Biserică și despre prezența în limba bisericească, a unor texte mai pure în raport cu slavonismul.*

IX. „RÂNDUIALA MASLULUI“ IN BIHOR.

Ne oprim acum la altă „rânduială“ importantă, la slujba de săvârșire a sfintei Taine a *Maslului*. Incepem cu constatarea, că „rânduiala“ din manuscrisul bihorean cuprinde, în această privință, un caz cu totul singular ce nu ne este cunoscut din nici o parte. De aceea ne restrângem să dăm numai niște informații sumare.

Singularitatea acestui ritual ne-a determinat pentru o comparație și cu amintitul Molitvenic slavo-balcanic precum și cu ritualele românești ce cunoaștem.

Primul rezultat al comparației este, că ritualul bihorean nu se potrivește nici cu Molitvenicul slavon, dar nici cu Molitvenicele românești cunoscute nouă. El apare ca ceva cu totul singular, de și ritualul bihorean, copiat de cel din urmă (al IX-lea) în seria copiștilor, și-a făcut lucrul acesta după jumătatea veacului XVIII (în 1763).

È interesant tabloul următor despre citirile din Apostol:

Seria citirilor	Molitvenicul slavon :	M-sul bihorean :	Molitvenicul lui Dosoftei :	Euhologion Râmnic :
I	Iacob: Zac. 57	Iacov: Zac. 57.	Iacov : Izvor vă luați a pătimi	Iacov.
II	Romani: Zac. 116	Romani: Zac. 116.	Romani : Datori suntem noi cești tari	Romani.
III	Galateni : Zac. . .	<i>Corint</i> : Zac. 123. Voi trupul lui Hs.	Corinteni : (Voi, trupului Hristos)	Corinteni.
IV	Coloseni: Zac. . .	<i>Corint</i> : Zac. 182. Voi, Biserica lui Dumnezeu.	Corinteni : Voi Biserica lui Dumnezeu	Corinteni.
V	(?)	Galateni : Z. 210. Nu se îndreaptă omul din faptele legii	<i>Corinteni</i> : Nu vreau să nu știți pentru scârba	Corinteni.
VI	(?)	Coloseni : Z. 258. Imbrăcați-vă ca aș leșii lui Dumnezeu	<i>Galateni</i> : Plodul[rodul] Duhului	Galateni.
VII	(?)	Efeseni : Zac. 233. Întăriți-vă pentru Domnul și în vârtutea puterii lui.	<i>Soluneni</i> : rogu-vă învățați pe cei neînvățați.	Soluneni.

Din acest tablou rezultă o variație neașteptată în ce

privește citirile din Apostol, între Molitvenicul slavon¹, manuscrisul bihorean și cele două Molitvenice, unul moldovean și altul muntean.

Tot astfel bate la ochi și deosebirea și mai mare, la citirile din Evanghelie, întrucât ritualul bihorean are, la fiecare serie de citire biblică, chiar câte două citiri din Evanghelie, o citire pentru bărbat și alta pentru femeie. Noi credem, prin urmare, că în caz de a se fi săvârșit maslul deodată pentru persoane bărbătești și pentru femeiești, se vor fi citit amândouă evangheliile, deci de tot 14.

Iată, tabloul comparativ despre cetirile din Sf. Evanghelie :

Seria citirii	Molitvenic slavon :	Manuscrisul bihorean :	Molitvenicul lui Dosoftei :	Evhologhiul de Râmnic :
I	Ioan : Zacialo 14.	p. b. <i>Ioan</i> , Z. 14. Se sui Iisus în Ierusalim. p. f. <i>Matei</i> , Z. 34. puterea peste duhuri.	Luca : Hs. și legiuitorul : Ce aş face...	Luca :
II	Luca : Zacialo 94.	p. b. <i>Luca</i> , Z. 94. Zaheu p. f. <i>Marcu</i> , Z. 23. Trimiterea celor 12 apostoli.	Luca : Iisus prin Ierihon și Zaheu.	Luca :
III	Ioan : Zacialo ...	p. b. <i>Matei</i> , Z. 34. (vezi mai sus) p. f. <i>Luca</i> , Z. 35. Putere asupra dracilor.	Matei : Puterea asupra duhurilor	Matei :
IV	Luca : Zacialo ...	p. b. <i>Marcu</i> , Z. 23 (v. mai sus) p. f. <i>Matei</i> , Z. 32. fem. cu curgere.	Matei : Soacra lui Petru	Matei :
V	?	p. b. <i>Ioan</i> , Z. 49. nu se tulbure inima v. p. f. <i>Marcu</i> , Z. 21 Iisus și femeia ce-i curgea sânge.	Matei : Zece fecioare	Matei :
VI	?	p. b. <i>Luca</i> , Z. 33 Iisus în casa fariseului p. f. <i>Luca</i> , Z. 39. Iisus și Iair.	Matei : Iisus în părțile Tirului și hanaanca.	Matei :
VII	?	p. b. <i>Matei</i> , Z. 17 De veți ierta... p. f. <i>Matei</i> , Z. 26 Soacra lui Petru	Matei : Matei ședea la vamă.	Matei :

1. Nu înțelegem, cum de în Molitvenicul slavon sunt numai patru serii

Tabloul de mai sus ne dispensează de o examinare mai de aproape, ce ar intra în atribuția cercetărilor în domeniul istoriei cultului ortodox. Pentru necesitatea de moment, a studiului nostru, tabloul dovedește variația ce exista în cultul Bisericii noastre ortodoxe, slave și românești deopotrivă și între oaltă, precum și *unicitatea* în felul ei, a *ritualului bihorean* cu privire la rânduiala maslului, întocmai ca la ritualul cununiei.

Ar fi interesant — la ceea ce ne-am gândit, dar trece peste condițiile noastre de cercetări — dacă aceste texte biblice, și peste tot textele noastre biblice de prin deosebite cărți liturgice¹, ar fi studiate de aproape, cu aparat critic comparativ.

Nici din punctul de vedere al limbei românești, nu ne vom extinde, cu privire la ritualul manuscris în chestiune. De și această parte din volumul manuscris provine din veacul XVIII, dar deoarece copistul a păstrat multe din semnele de veche limbă românească, vom spune pe scurt, numai următoarele:

Și în acest ritual avem de a face cu elemente de limbă ce reamintesc de străvechea moștenire latină în limbă. De ex. cuvântul: *despivitoriu* (de la lat. dispono) l-am găsit în slujba maslului de cel puțin trei ori (la pp. 154, 159, 162; dar pot fi și alte cazuri). — Deasemenea dăm și de cuvântul „*domnitoriule*” (din lat. dominator), — amândouă aceste cuvinte, înlocuite mai apoi și până azi cu: Stăpân, stăpânitor.

Limba veche de mai înainte de epoca lui Coresi încă e reprezentată, prin termenii ca aceștia, de perfecte simple și alte forme vechi, mai ales în cetirile biblice: „*mérsă* omul și *déde* veste”; — „*déde* putere”; *intraiu* în casa ta, apă picioarelor mele nu *dédeșu*”; — sărutare

---

de citiri biblice, în loc de șapte! Iar în filele următoare se cuprinde rânduiala maslului la mort (!?), cu 7 citiri din *Apostol* (I. către Soluneni; II. III. V, VI și VII către Corinteni. și IV către Râmleni) și alte 7 citiri din *Evangelii*: I, II, III, V, și VI: de la Ioan, IV de la Matei, VII de la Luca. — Deci și citirile aceste diferă de cele din rânduiala de azi a Maslului. Și e interesant, că în Molitvelnicul slavon, la începutul acestui ritual stă scris cu mâna, în românește: „*maslo la morți*”.

1. Intr'adevăr în Biserica ortodoxă în general, avem atâtea și atâtea cetiri biblice în cultul public și în cel privat, în cât ele *aproape exclud necesitatea unui codice biblic*. Și sunt în cărțile rituale tocmai părțile principale din cuprinsul Sf. Scripturi.

mie nu *dedeșu*. Tot astfel se remarcă — ceeace am în-trelăsat de a scoate la iveală cu privire la celelalte rânduiri liturgice despre care am tratat mai sus — și fenomenul de limbă următor: întrebuițarea în românește a lui „să” în înțelesul condițional *al latinescului: si* = dacă. Astfel, în una din evangheliile citite dela Sf. Matei: „...să veți erta oamenilor... iară să nu veți erta...”

Dealtfel, se resimte și elementul lexic unguresc, în cuvântul *uloiu* (olaj, oleu sau uleu), înțelegându-se aici untul-de-lemn, ce se sfințește la slujirea maslului).

Numărul mai redus al semnelor de veche limbă românească din acest ritual se explică prin târzia copiere a acestei părți de molitvenic, presupunându-se cu drept temei despre copist, că a mai făcut modificări în limbă, modernizându-o. Totuși, din fericire, ni-au rămas cele câteva semne, din cari am relevat o seamă, ca dovezi autentice despre existența veche și a slujbei maslului pe românește, în Bihor.

X. RÂNDUIALA ISPOVEDANIEI.

Din seria „rânduierilor” din Molitvenic ne oprim acum încă la una, de un deosebit interes liturgic, de și din punctul de vedere al vechimei limbei vine pe un plan secundar. Problema aceasta, din punct de vedere liturgic și ritual, ne-a preocupat altădată, când am publicat, în coloanele revistei cernăuțene *Candela* (anul 1932) un studiu, reprodus și în broșură¹.

În studiul acesta, arătasem lipsa de unitate, mai mult în ritual decât în procedură, și diferența cu privire la ceeace azi numim, în limbaj teologic, formula de deslegare din partea duhovnicului. Arătam, atunci, deosebirile și pe regiuni bisericesti, dovedind că lipsa de unitate în ritual exista încă și în veacul XVIII și că, după cum îmi luasem voie să o spun și Sfântului Sinod al Bisericii noastre, ar fi utilă o revizuire a ritualului².

1. Dr. GH. CIUHANDU, *Rânduiala sfintei Mărturisiri la Români*. Insemnări rituale, cu două anexe: Ritualul sârbesc (1524) și Ritualul românesc. Cernăuți. 1933. O broșură de 44 pagini, ce merita să fie căutată. În revistă nu publicam și anexele.

2. În concret: eram de părerea, ca fiind vorba de săvârșirea uneia din sfintele Taine, ritualului să i-se adăogă binecuvântarea potrivită („Binecuvântată

Deastădată revenim din alte considerente, accentuând că ritualul bihorean al mărturisirei, în o formă mult extinsă față de ritualul de astăzi, îl găsim numai în Ținutul Crișurilor și la mitropolitul Dosoftei.

Privit în comparație cu citatul ritual slavon, cele două rituale sunt aproape identice numai în partea lor introductivă; dar pe mai departe ele se deosebesc, esențial am putea spune. În ritualul slavon nu se cuprind *cităiri biblice*, dar în ritualul românesc ele există: Ele-s: „Cătră Timotei poslania sfântului apostol Pavel”: „Fiule Timotei. Credinciosu-i cuvântul, și a toată primirea destoinică, că Hs. Is. au venit în lume pre păcătoși să-i mântuiască...” ; și evanghelia dela Mateiu: „In vriamia aciaia trecându Is. vădzu pre un om șadzându la vamă ce-l chema Mathei, și grăi lui, *iamblá* după mine...”

Ritualul acesta este lung, nu putem ști de ce proveniență este. În Biserica ortodoxă de sub fosta stăpânire ungurească el era întrebuințat și tot așa, credem, și în Mitropolia Moldovei, cum dovedește Molitvenicul lui Dosoftei.

În Biserica bihoreană el era practicat pe o scară întinsă, ceea ce dovedește împrejurarea că se menține și în veacul XVIII. Din Bihor, noi cunoaștem o copie dela 1739, gătită de Popa Iosif dela Beiuș, care era preot acolo, copist iscusit, tot așa și compactor minunat, și dela care avem un antimis, în limba slavonă, imprimat de el pentru unul din episcopii dela Arad, punându-și numele, imprimat pe o margine a antimisului în text românesc, ca fiind el tipăritorul. „Rânduiala” aceasta era legată la un loc cu „Șapte Taine” a mitropolitului moldovean. — Cel de al doilea exemplar îl avem în cuprinsul molitvenicului bihorean de care vorbim, confecționat destul de târziu (1763), dovadă că și pe atunci, ritualul acesta era în practica Bisericii bihorene¹.

O întrebare vine acum dela sine unde s'a pus în

---

este *împărăția...*); și ca rostirea formulei de deslegare să se aplice *înainte* (și nu după) apolis sau otpust, ca astăzi. — Dealtfel propunerile în cauză le-am cuprins în nouă puncte (pp. 28—31).

1. În ritualul tipărit de Dosoftei se prevede dispoziția duhovnicului cătră „ispoviadnicu” (cel ce-și mărturisește păcatele): „Fiule să nu-ți fie cu greu și cu urit pocăindu-te, că ce *te osăbescū dela bisīrică* a sta *afară, 40 de dzile*”. Această prevedere disciplinară se cuprinde și în manuscrisul bihorean (1763) aproape ca aceleași cuvinte, drept dovadă că disciplina aceasta penitențială

practică, aceasta „rânduială“, mai întâi? În Moldova ori Bihor? Indicii de altă natură decât cele de limbă, nu avem, în această privință. Dar limba ritualului este mult modernizată, ceea ce dovedește că a fost mult întrebuițat și că a trecut prin mai multe copieri, cu al căror prilej, în mod firesc, s'a ajuns la primenirea limbei. Cu toate acestea, între textele bihorene și între tipăritura lui Dosoftei, s'a păstrat multă asemănare de limbă. Și mai ales stau aproape de olaltă, în această privință, copiile de la mâna lui Popa Iosif și de la a lui Ion Boiț. Unele îndreptări de cuvinte, mai mult decât de limbă, la cei doi numiți, față de textul lui Dosoftei, dovedesc că sunt posterioare tipăriturei lui Dosoftei. Dar aceasta nu însemnează totodată și prioritatea tipăriturei moldovene față de manuscritele bihorene.

Pentru a ne apropia de cunoașterea adevărului, recurgem la constatarea că și în manuscritele în cauză (dela 1739 și 1763), găsim aceleași — dar mai puține — cuvinte cu veche semnificație latină, pe cari le întâmpinăm în general în toate celelalte manuscrite bihorene și pe cari le-am semnalat în studiul nostru. Dăm exemple:

Dosoftei spune „*mânule*“, în formă latinizată, dela latinescul: „*manus*“, mână; dar cei doi copişti scriu: *mânile*,

Dosoftei: *Domnitorule* Doamne, tot așa și cei doi copişti.

Dosoftei pune în gura penitentului cuvintele: „am voie (voință, dorință) să mă pocăescu *de-mi va* D(umne)-dzău agiuta“, iar în textul lui Ion Boiț se spune: „mi-i voia să mă pocăescu *să-mi va ajuta*“ — evident, e forma condiționalului „*si*“ (latin: *dacă*), întrebuițat repetit și în celelalte manuscrite bihorene, cum mai văzurăm.

În evanghelia ritualului se spune: „*Păsați* de vă învățați...“, altă formă veche, obișnuită și în celelalte msse bihorene; dar la cei doi copişti e înlocuită cu: *mergeți*.

Dosoftei știe de „*meserătate*“, (lat. *miseritas*, sără-

---

se va fi practicat, în Bihor, poate, și pe vremea arătatei copieri. În această convingere ne întărește și o împrejurare că, de ex. la o biserică veche din Bihor, de pe Valea Crișului. Repede, în partea externă dinspre sud, într'una cu construcția bisericii, este o îngrăditură de stâlpi, unde — cum spuneau localnicii mai bătrâni — erau puși marii păcătoși, supuși la pocăință. Din locul respectiv ei puteau auzi, printre bârnela bisericii, slujba ce se făcea în interior.

cie), ceea ce se redă la Popa Iosif mai precis: iubirea de săraci, iar la Ion Boiț: iubirea de sărăcie, ca mijloc prin care se merge spre mântuire.

În molitva penultimă a lui Dosoftei „de deslegat ispoviadnicul”, se citește: „Milosule și milostivule D(oam)ne, bunule *om — iubitorule*” — o frecventă formă de exprimare a lui Dosoftei după firea limbei grecești —; cei doi copişti însă scriu: „Milostive și miluitorule D(oam)ne, *dulce¹ iubitoriule de oameni...*” — Tot acolo Dosoftei are termenul „*domnitoriule, slobozi...*”, pe când cei doi copişti spun: *despuitoriule*, deci în același spirit și proveniență lexică latină. În molitva din urmă, Dosoftei are *Domnitoriulū* Domnulū nostru..., iar cei doi copişti: *biruitoriul...*”

Credem că nu greșim în concluzia ce o scoatem, că ritualul bihorean nu a venit din Moldova la noi, ci invers; iar Dosoftei, sau altul de mai nainte l-a primit în patrimoniul spiritual al Bisericii moldovene. Cele câteva urme ce au mai rămas în text din limba veche îngăduie această concluzie. Căci de nu s'ar fi resimțit această influență a Bisericii bihorene-maramureșene, n'ar fi de înțeles nici alte forme de exprimare ale lui Dosoftei, cuprinzând și unele cuvinte adoptate de Românii ungureni din limba ungurească sau cel puțin sub influența limbei ungurești.

XI. CONCLUZII.

Constatările ce-am făcut cu privire la amintitul manuscris bihorean de Molitvenic, așa credem, sunt concludente și importante, atât din punctul de vedere liturgic, cât și din cel al limbei.

Din laturea *liturgică-rituală*, manuscrisul, evident, ni se prezintă în condiții excepționale², cari ar merita să fie studiate, mai deaproape, în comparație cu alți codici, din cei mai vechi, din alte Biserici particulare din Orient. Lucru, la care ne-am gândit din primul moment, dar eram încredințați că acesta trece departe dincolo de informațiile și de puterile noastre.

Din laturea *limbei*, deasemenea, acest manuscris —

1. Și acest atribut, „dulce”, apare des în manuscrisele bihorene.

2. Cum sunt, mai ales, particularitățile dela ritualul botezului, cununiei, maslului și ispovedaniei.

care este numai unul din multele categorii de manuscrise bihorene ce studiem acum — își are o importanță netăgăduită pentru istoria culturii noastre românești.

Și astfel, cercetările noastre merg convergent către gândul de a dori s'avem odată lumină, din amândouă punctele acestea de vedere, asupra monumentelor noastre de limbă, vechi, cari toate, sunt bisericesti.

Și-atunci, dela sine se înțelege că cei mai indicați și mai datornici de a face asemenea cercetări sunt tocmai *reprezentanții științei teologice românești* — profesori de Facultăți și de Academii teologice — *sub ocrotirea specială și cu tot felul de concurs* din partea celorce reprezintă autoritatea bisericească.

Oare cândva, când ne ocupasem de chestiunea revizuirii ritualului sfintei Mărturisiri, — sunt deatunci nouă ani — spuneam, în legătură cu ideia unor asemenea cercetări, următoarele: „*Lucrări din acest domeniu* al Istoriei noastre, ar fi nu numai folositoare, ci și *necesare* și, poate, ele ni-ar aduce lumină și asupra raporturilor de filiațiune ierarhică-canonice și de legături bisericesti“¹. Ceeace, mult-puțin, începeam atunci, spuneam că sunt indicați să continue dascălii de profesiune în ale științei teologice-bisericesti, dimpreună cu ucenicii lor.

Determinați de rezultatele, de și sumar expuse, ale cercetării fugitive asupra amintitului manuscris, revenim pentru a exprima aceeași convingere, în care ne-au înțărît și mai mult studiul și cercetările în acest domeniu.

Și-am socotit, ca acest studiu — merit a trezi interesul și în alte părți pentru asemenea cercetări — să-l scriu pentru revista Sfântului Sinod *Biserica ortodoxă română*, pentruca ideia să poată fi mai larg cunoscută și, cum e de dorit, și urmată.

Pe lângă acest temei, invoc încă unul: dacă între cetitorii acestui venerabil organ de publicitate s'ar găsi unii sau alții, cari să-mi poată fi de folos în continuarea cercetărilor de acest fel, sau să le pot fi eu de același ajutor bun și frățesc — să putem sta de vorbă.

Iconom stavrofor
Dr. GH. CIUHANDU

1. A mea: *Rânduiala Sf. Mărturisiri la Români...* Cernăuți 1933, pp. 6.

RECENZII

COTOSMAN GH. Protoiereu Dr. *Episcopia Caransebeşului până în pragul secolului al XIX-lea*, teză de doctorat la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Caransebeş, editura autorului, 1941, 201 pp.

I. *Rezumat*. Cap. I, a) : *Istoria politică a Caransebeşului* (pp. 1-12). Caransebeşul şi-a primit numele de la refugiarea în cetatea Sebeş, la confluenţa râurilor Sebeş şi Timiş, a locuitorilor comunei aşezate cu 14 km. mai spre Nord, Căvăran, înainte de 1290, când regele ortodox al Ungariei, Ladislau IV, numeşte oraşul în care petrecea: Caransebeş. Primul castelan cunoscut, pe la 1300, a fost Românul Ivul, iar juzii primari, de la Sturza, din 1360, şi până la Ioan Popa din 1688, aproape toţi au fost români. Cancelarul Transilvaniei Şt. óşika, din sec. XVI, era, după Szamosközy, „ex Karansebesso, Valachorum oppido”. La mijlocul veacului XV în Caransebeş era sediul judecătoriei nobililor români din 7 districte româneşti. Dela 1552 Banatul Caransebeşului şi al Lugojului e anexat Transilvaniei; dela 1658 e sub Turci, dela 1688 sub Austrieci, dela 1699 iar sub Turci, apoi iar sub Austrieci dela 1716 şi până în 1918.

Cap. I, b) : *Istoria bisericească veche a banatului Caransebeşului* (pp. 12-40). O parohie *romano-catolică* apare în Caransebeş spre sfârşitul veacului al XIV-lea. Ea aparţinea eparhiei Cenadului, care după 1552 ajunse simplă ficţiune, episcopii lipsiţi de credincioşi şezând la Seghedin până la 1724, când îşi iau reşedinţa în Timişoara şi cu ajutorul Austriei reînvie eparhia. Simplă episcopie titulară a fost şi cea de Severin dela începutul ei (1382) până la dispariţia sa totală, la începutul secolului al XVI-lea. *Protestanţii* au avut între Români succesul arătat de prefaţa Paliei din 1582 şi de regulamentul şcolii lorantffiene din 1657: o şcoală de dascălie calvinizantă şi preoţi români calvinizaţi în Caransebeş şi în Lugoj. Şcolile calvine ne-au dat în secolul XVII pe umanistul român Mihai Halici, cele iezuite pe Gh. Buitul şi pe Gavril Ivul *Biserica ortodoxă română* („sârbească”) şi cimitirul ei, în str. Severinului, în Caransebeş, se amintesc în 1597. Biserica fusese de lemn. În 1780 fu înlocuită cu una de zid, sfinţită la 11 Maiu 1781 de episcopul Caransebeşului şi al Vârşeşului, Vichentie Popovici. Hramul ei a fost Naşterea Sf. Ioan Botezătorul. Catedrala se află mai la vale de ea şi avea hramul Sf. Gheorghe. Preotul ei, Ioan Popescu, notează pe *Apostolul* ei slavon din 1696 că l-a salvat în Maiu 1738, când au spart Turcii Caransebeşul. Episcopul „Caransebeşului, Vârşeşului, Lugojului etc.” Ioan Georgevici îi înnoieşte tabla de piatră a prestolului. La 1796 a restaurat-o episcopul Iosif Ioanovici Sacabent. E la câţiva metri de pâraul numit Ieruga şi care la 1581 e amintit ca *Aqua monachorum*, semn că în vechime catedrala adăpostise călugări. După

tradiție, întreaga suprafață cuprinsă între cele două biserici, cea din cimitir și cea catedrală, forma proprietatea mănăstirii românești. Lângă catedrală se află și vechea moară episcopescă, mânăta de apa Ierugii, pe când 24 de jugăre pământ arabil are episcopia din vechime în hotarul Caransebeșului, la Balta-Sărată. Între 1578 și 1591 a funcționat în Caransebeș preotul ortodox român Ștefan Zăcan.

Cap. II: *Episcopia Caransebeșului în sec. XV—XVI* (pp. 41-67). Istoricul diletant Srecico (Felix) Milleker în cartea sa: *Proslost vrsacikog vladicianstva*, Vârșeț (an. ?), p. 3, a afirmat că în secolul al XV-lea a fost episcop la Caransebeș Partenie. Înainte de 1552 a fost mitropolit al Timișoarei Iosif, cel îngropat în mănăstirea Partos. La 1552 Turciiucid un episcop în Lipova. (Eus. Popovici, *Istoria Bisericii universale*, ed. II-a, t. IV, p. 424). La 1563 își cumpără casă în Lipova episcopul Daniil. La 1562 principele Transilvaniei întărindu-l de episcop la Geoagiu pe Sava, urmașul lui Cristofor, îl recomandă și parohilor și preoților români, și slavoni ortodocși din districtele Hațegului și Caransebeșului. Episcopia Geoagiului dispare la 1570. La 1572 începe seria mitropoliților de Alba-Iulia, cu Eftimie. La 1584 se prezintă la al doilea urmaș al acestuia, la Ghenadie I, doi nobili români ortodocși din Caransebeș și-i cer un preot pentru ținutul lor, căci sunt 60 de sate în care Români nu vreau să-și deie copiii să-i boteze calvinii. Autorul crede că iezuitul care a scris informația aceasta a pus „preot” în loc de episcop. Caransebeșenii vor fi cerut episcop, căci 60 de sate fără preoți nu se poate admite la 1584, când funcționa în Caransebeș preotul Ștefan Zăcan. „Episcopul Todor, amintit la 1594, se pare că este episcopul trimis de mitropolitul Ghenadie I în urma intervenției nobililor români dela 1584”. După eșuarea răscoalei din 1594, vlădica Todor fugi, peste Teiuș, la Sibiu. Lukics l-a numit Tivodorovici. El va fi fost din familia Todor din Caransebeș, cunoscută între 1511-1654. Pașa din Timișoara jupui de viu, pentru că luase parte la răscoală, pe episcopul sârb din Vârșeț, numit, după Sandici, Teodor Nestorovici. După Eus. Popovici (*l. c.*) Turcii jupuiră atunci pe episcopul român Doțian.

Cap. III: *Episcopia Caransebeșului în sec. XVII* (pp. 68-82). „După vlădica Teodor, în Caransebeș, a urmat, „la finea sec. al XVI-lea episcopul Simeon, mai târziu, la 1622, episcopul Antonie și în 1663 Teodosie” — scrie Mata Kosovac. „Vlădica Simeon se pare că la începutul sec. al XVII-lea s'a refugiat la Vârșeț, unde a păstorit până la 1619, ca episcop de Vârșeț și Sebeș. Urmașul său, Antonie, a fost transferat, după 1619, la Caransebeș, dintr'o episcopie din mitropolia Rudnicului, din Sârbia. În anii 1622-3 a fost după milostenie în Rusia. Între 1641 și 1648 episcopul ortodox îi determină pe Turci să alunge misionarii catolici din Secaș (unde preotul ortodox român tolerase un locuitor catolic, numit Păpușarul), din Deta, Caransebeș, Lipova, Reșița, etc. La 1646 episcopul Râmnicului își afirmă jurisdicția asupra „Mehadiei toate”. La 26 Dechemvrie 1651 cere milostenie în Moscova mitropolitul Lipovei și al Giulei, cu reședința în mănăstirea Bodrogului, Sofronie. La 1656 mitropolitul Transilvaniei primește jurisdicția și peste ținutul Severinului, peste doi ani însă stăpânirea turcească, aducătoare de episcopi ortodocși, se extinde și peste jud. Caraș-Severin. La 14 Octom-

vrie 1662 pleacă în Rusia pentru milostenie pe seama mănăstirii Vodița (hramul arată că pe seama m-rii Tismana ; Vodița fusese distrusă în secolul XV) mitropolitul Vârșețului, Teodosie, dar nu se mai întoarce în Banat.

Cap. IV : *Episcopii Spiridon Știbița și Isaia Diacovici* (pp. 83-103). Imigrați la 1689, împăratul le confirmă la 4 Martie 1695 scaunele din patria nouă : Vârșeț și Timișoara. Isaia neputând șede în Timișoara din cauza stăpânirii ei de Turci, se stabili în Becicherecul mare, dar trăi mai mult călătorind. Nici în Arad, unde-și cumpără loc de casă în 1706, nu putu șede lungă vreme, fiind ales mitropolit în 1708. Nici Știbița n'avu tihnă, fiindcă și Caransebeșul, unde șede, fu des ocupat provizoriu de Turci înainte de ocuparea definitivă din 1699. În Iunie 1700 participă ca episcop al Caransebeșului la Sinodul din Seciiu. Împlinind Isaia 15 ani de arhipăstorire bănățeană, merse la Caransebeș și cumpără cu 20 de galbeni episcopia Caransebeșului dela Știbița, care trecu la Vucovar, unde era episcop în 1708.

Cap. V-VI : *Biserica bănățeană — 1718-1739* — (pp. 104-132). Patriarhul din Ipec numi la 21 Dechemvrie 1713 episcop la Caransebeș pe Moise Stanoievici După eliberarea de sub Turci, enoriașii îl părăsc la generalul austriac că îi asuprește cu grozave stoarceri de bani și cer înlocuirea lui cu Petronie, probabil arhimandritul Segarcei, dar nu izbutesc. La 16 Noemvrie 1720 Moise Petrovici, care încă din 11 Octomvrie 1719 vizitase eparhiile Caransebeș, Timișoara și Arad e supus mitropolitului ortodox din Belgrad, la 22 Aprilie 1721 își luă reședința în Timișoara, alături de episcopul Timișorii, Ioanichie Vladislavlievici. La 29 Octomvrie 1725 Moise Petrovici e ales mitropolit la Carloviț și astfel contopește mitropolia Belgrad-Timișoara cu cea de Carloviț. Moare la 7 August 1730 lăsând prin testament Mitropolia în administrarea episcopului Timișorii, Nicolae Dimitrievici, care apoi purtă toată viața titlul de mitropolit, ca și urmașul său, Gheorghe Popovici (24 Fevruarie 1745-Septemvrie 1757), fost mitropolit de Niș. Așa a existat din nou Mitropolia Timișorii. Mitropolitul Carlovițului Vichentie Ioanovici dela alegere, 2 Aprilie 1731, până la 2 August 1735 șezu în Belgrad și în 1732 obligă pe toți preoții bănățeni să facă acolo un curs teologic. Moise Stanoievici, la 5 Martie 1724, în Caransebeș, dispune prin testament de averile grămădite prin afurisita lui arghirofilie și la 28 Iulie 1724 se desparte de ele prin moarte.

Cap. VII : *Urmașii lui Moise Stanoievici* (pp. 133-142). În vara anului 1726 episcopul Caransebeșului, Maxim Nestorovici, sfinți biserică și dădu antimis în Lugoj. Fu confirmat de Curtea din Viena la 1 Maiu 1728. La 25 Fevruarie 1731 sinodul carlovițan având în vedere micimea diecezei sale, îi anexă pe timpul vieții sale districtele de peste Dunăre : Cluici, Craina și Clivina, iar la 1733, cu consimțirea episcopului Timișorii, 13 sate din eparhia acestuia, districtul Lugojului. La 1738, când (în Maiu) Turcii pustiiră Caransebeșul și-i împrăștiară locuitorii, pieri Maxim. Îi urmă Eftimie Damianovici, poate simplu administrator trimis dela Carloviț, unde în 1737 sosise ultimul val de imigranți. În anul 1740 episcopul Aradului Isaia Antonovici (29 Noemvrie 1731-2 Fevruarie 1749) ceru dela Viena pentru sine episcopia *vacantă* a Caransebeșului. O primi în administrare la 24 Ianuarie 1741 și o men-

țină până la moarte, Curtea vrând să înlesnească propagarea unirii papiste.

Cap. VIII: *Episcopul Ioan Georgevici*. La 1749 eparhia Caransebeșului era împărțită în 4 districte: Caransebeș, Mehadia, Vârșeț, Palanca și protopopiatul Lugojului. Cuprindea 266 sate, cu 21.938 case și 215 preoți. După alegerea și confirmarea (la 11 Noemvrie 1748) de mitropolit a lui Isaia Antonovici, Ioan Georgevici ceru episcopia Caransebeșului. În congresul național-bisericesc din Carloviț, 21 Iulie 1749, el semnează: *episcopus Caransebesiensis et Versetziensis*. După N. Tincu-Velea, a fost confirmat de Maria Theresia la 14 Iulie 1750 „*pro Episcopatu Versetz et Caransebes cum appertinentibus eo districtibus Lugos et Ujpalanka*“. Vârșețul se ridicase grație coloniștilor sârbi și germani așezați în el la 1690, 1723 și 1737, pe când Caransebeșul decăzu în urma pustirii din 1738. La 1753 ep. Ioan avea vicar în Vârșeț pe Dimitrie Mihailovici, dar încă din 1750 își cumpără casă cu grădină și 2 vie acolo, iar în 1757-63 își zidi în Vârșeț reședința episcopală și paraclis, silind (cu bătaie) preoții români a lucra vara 6 săptămâni cu carul și cu mâinile la zidire. O publicație oficială scrie că în 1759 și-a mutat reședința la Vârșeț. Iosif al II-lea notează ca întâmplătoare prezența în Caransebeș la 25 Aprilie 1768 a episcopului de Vârșeț, un bătrân bun. La 7 Septemvrie 1769 fu ales mitropolit la Carloviț.

Cap. IX: *Episcopul Vichentie Popovici* (pp. 162-183). Ales în 1769, confirmat de Curte și instalat la 1774 în Caransebeș, șezu în Vârșeț. În 1775 își organizează consistoriul eparhial, cu chipul Sfântului Gheorghe, hramul catedralei din Caransebeș, în sigil. La 1770 regulamentul iliric afla cele 266 de sate ale eparhiei Caransebeșului grupate în 9 protopopiate. La 1774 se reduc protopopiatele la 6 (suprimându-se cele din Ferendia, Biserica-Albă și Vasilova): Caransebeș, Vârșeț, Mehadia, Lugoj, Vărădia și Palanca-Nouă, cu 239 parohii și 29 filiale. La 26 Octomvrie 1777 vlădica Vichentie citi poporului din Vârșeț regulamentul nou iliric, restrictiv, impus de Curte. Urmă o revoltă înecată în sânge de armata chemată de episcopul baricadat în reședință. La 31 Octomvrie 1777 dă o pastorală, păstrată în text românesc: „...jeluesc pentru voi și pentru întâmplarea ce s'au întâmplat“. Muri la 16 Dechemvrie 1785. După sedisvacanța de un an, îi urmă în scaun Iosif Ioanovici Șacabent (28 Octomvrie 1786—19 Dechemvrie 1805). La 26 Iunie 1778 poruncește preoților săi să tolereze pe Sârbii care au venit din țara turcească și s'au așezat între Români și să le permită preoților ce și-au adus cu ei, dacă au singhelie, să slujească.

Cu această dovadă a dreptului românesc asupra Banatului, zis iugoslav, se încheie expunerea istorică. Urmează lista episcopilor bănățeni, bibliografia și indicele.

II. *Critică*. Monografia aceasta umple un gol foarte simțit în literatura istorică română, în care trecutul bisericesc al Banatului e foarte puțin deslușit. Cuprinsul, pe care tocmai pentru aceasta l-am rezumat cât mai complet, recomandă cartea și pe autor pentru laudă.

Este de remarcant în special bogăția bibliografiei. Să nu mi se ia în nume de rău dacă remarc lipsa broșurii mele extrase din revista *Candela*, Cernăuți, 1929: *Catolicismul și Românii din Ardeal și Ungaria până la 1556*. În ea găsea autorul știri utilizabile în legătură cu pro-

zelitismul introdus în Banat de regii Ludovic I și Sigismund și plasarea corectă (la Sebenico) a episcopului Matei (pentru pp. 14, 43 și 47-8 ale cărții sale).

În privința metodei, expunerea are pe alocurea aspect de istorie a literaturii istorice cu privire la subiectul în cercetare (pp. 54-67, 93-99, 122-5, 129-30). Istoricii sunt ca fluviile, unde apa e murdară, curată e numai în izvor. Acela trebuie găsit și reprodus pe cât se poate, nu media părerilor istoricilor (p. 69: „*Din haosul de teorii și ipoteze, una mai extravagantă decât alta, inventate de istoricii străini, va trebui deci să căutăm adevărul și să-l restaurăm în toată puritatea lui*”), al căror loc e în notele subliniare. Un capitol introductiv, de inventariere a izvoarelor, cum are teza de doctorat a D-șoarei Marina I. Lupaș (*Mitropolitul Sava Brancovici*, Cluj 1939, pp. 7-19), ar fi fost f. folositor. Recunosc însă, că subiectul e prea extins spre se putea face ușor acest lucru și că, ceea ce-l împiedică e faptul că problema izvoarelor istoriei noastre în provinciile desrobite în anul 1918 este o problemă de politică internațională, a cărei soluție dată în tratatele de pace de atunci, a rămas literă moartă și nu știm dacă actuala conducere a statului nostru va avea bunăvoința și puterea s'o urnească din loc, sau vom fi lăsați și pe mai departe să ne hrănim istoriografia națională cu fărâmiturile ce cad dela masa vecinilor îmbogățiți pe nedrept cu arhivele noastre, pe care le închid de noi cu șapte lăcate.

La interpretarea documentelor din textul cărții aș face următoarele întregiri: 1. Documentul despre cumpărarea de către Isaia a episcopiei Caransebeșului dela Spiridon (p. 100) trebuie datat 1705, pentrucă cei 15 ani de arhipăstorie bănățeană a lui Isaia sunt să se numere dela sfârșitul anului 1689 (V. R. Radic: *Die Verfassung der orthodox-Katholischen kirche bei den Serben in Oesterreich-ungarn*, I, Werschetz, 1877-8, p. 37). Că stăpânirea Turcilor în Caransebeș nu excludea venirea lui Isaia aici, dovedește. pasajul din document că „dela domnia turcească a avut totdeauna și dreptul de episcop”. În ce privește dreptul de la stăpânirea austriacă peste eparhia Caransebeșului, am (din arhiva episcopiei latine a Orăzii, dosarul 1020) copia diplomei din 30 Iunie 1699, prin care împăratul Leopold îl împuternicește pe Isaia Diackovich, Ienopolitanum Episcopum, să viziteze bisericile de rit grec, totodată și sârbești, din județele Zarand, Arad, Bichiș, Cenad, Severin (Zevriensem) și Ciongrad și să călătorească prin Croația, Rascia, Herțegovina, Dalmația, Podgoria și Ienopolia unde sunt clerici și mireni sârbi și români de ritul grec, și ordonă ca toți soldații și supușii împărăției să-l lase să treacă pe mare și pe uscat unde va vrea, cu servitorii și caii săi și cu sarcinile și lucrurile sale. 2. În Protocolul Congresului din Carloviț, la pp. 152-3, în loc de...? citește: *betreffend*, în loc de fromlichen, einfollig ihr: *samentlichen einhellig ihre*. La p. 156 în loc de M?: *H(ochlöblichen)*; der Nation, ihre Vota, auf den. Jos: *einhellig*. P. 157: *Hofkrieges, worden seyen, Insiegel, Razesberg k. k. Hofkriegssecretarius et Co(mmissi)onsactuarius*. 3. Piatra dela Moravița are inscripție cronostihă, cu data în ea: 1776. Numele de pe ea: *a Brigido și Bles(s)ing*.

Protoiereu Dr. ȘTEFAN LUPȘA

COJOCARU HARAHAMBIE, Diacon Dr., „*Este primatul lui Petru un privilegiu de drept divin după Noul Testament?*“, Colecția „Seria Teologică“, Sibiu 1940, pp. 434+LXXXII, lei 300.

Existența înlăuntrul hotarelor românești a atâtor papistași cu năzuinți atât de păgubitoare ortodoxiei noastre, înseamnă o neostoită chemare la luptă pentru apărarea adevărurilor dumnezeiești. În cartea de față se înfățișează tocmai subiectul care depășește pe toate celelalte din acest punct de vedere; iar actualitatea lui nu poate fi pusă la îndoială cât va dăinui romano-catolicismul, adică până ce vor fi pe tot pământul o singură turmă și un sigur păstor — Păstorul cel bun!. Și nu e desigur, o întâmplare că această lucrare vede lumina tiparului în „Seria Teologică“ a Mitropoliei din Sibiu, călăuzită și întreținută de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Preotul H. Cojocaru are ca înaintași, vrednici ostenitori români pe tărâmul apărării dreptei credințe față de năvalnica și superficiala tâlcuire papistașe a textelor sfinte. Credem de bine a aminti numai *Procanonul unitului Petru Maior*, care n'a șovăit să ia condeiul spre a spulbera minciuna, luptând astfel, cu vrednicie și înverșunare, pentru izbânda adevărului; deasemenea, studiul scurt dar substanțial, plin de sugestii și temeinic argumentat al I. P. S. Mitropolit Dr. Nicolae Bălan, intitulat *In chestia reunirii Bisericilor, răspuns la o broșură*.

Autorul ne înfățișează o lucrare de întindere mare, care îmbrățișează chestiuni de Drept canonic, de Istorie bisericească și Patrologie, ca și de Istoria Dogmelor, dar mai ales de Exegeza Noului Testament. Și prin această din urmă trăsătură se deosebește de alte studii ortodoxe; această exegeză, pe care se pune toată greutatea, pentru prima dată, la noi e făcută cu o sinceritate și obiectivitate desăvârșită, recunoscând și părțile minime, care n'ar conveni unei tâlcuiri curat ortodoxe, din scrierile celor dintâi opt veacuri creștine.

Cartea a fost, cu căldură, vestită de publicațiile din Transilvania și s'a bucurat de o deosebită prețuire din partea unor persoane cu totul competente în materie¹, iar din cuprinsul ei — destul de greu de rezumat, de altfel, — se vede însemnătatea unui asemenea studiu ce pune temelii tari punctului de vedere ortodox.

În *Prefață*, autorul arată că gravitatea ereziei apusene a primatului papal s'a mărit în urma formulării ei ca dogmă la sinodul din Vatican. Această învățătură greșită se întemeiază pe a primatului lui Petru; de aci, nevoia de a cerceta în chip științific și nepărtinitor textele sfinte ale Noului Testament. Dărâmând temelii se prăbușește clădirea toată, căci studierea textelor respectate ale N. T. prin ele însele și în lumina scrierilor Sf. Părinți ne arată limpede reaua credință și greșita tâlcuire dată de papistași în sprijinul pretențiilor lor. Și aceasta și-a propus autorul.

În *cap. I*, se arată că Mântuitorul a întemeiat Biserica, iar în cel următor că El e capul ei suprem; depozitarii autorității în ea sunt apostolii. Toate textele evanghelice dovedesc egalitatea absolută a

1. Dintre acestea amintim recenzia părintelui profesor Haralambie Roventza, din *Studii Teologice*, an. VIII (1940), vol. II, pp. 182-186.

acestora. Astfel, cererea fiilor lui Zevedei e făcută după incidentul dela Cezaria lui Filip; se spune că „cei zece” s'au mâniat, iar printre ei era și Petru. Deci el n'avea „un rol fără egal” în colegiul sfinților apostoli. Tuturor li s'a dat întreita slujbă: sacramentală, învățătoarească și jurisdicțională, iar organizarea Bisericii își găsește incununa în principiul dragostei lui Hristos, „unica și fundamentala lege de care se va conduce întreaga Biserică” (p. 71). Capitolul III tratează pe larg despre *Iisus și primatul lui Petru* (pp. 72-196). Din § 1 reiese că Petru s'a bucurat, într'adevăr, de o cinste omenească, „o întâetate de respect și de onoare, în virtutea căreia Petru a putut să fie un purtător de cuvânt al colegilor săi”, datorită vârstei și temperamentului său, ca și faptului că a fost cel dintâi chemat la apostolat. Dar acestea nu îndreptățesc pretenția unei prerogative de drept divin. În § 2 cercetează legătura dintre apostolul Petru și textul mateian din ev. Matei „Tu ești Petru...”, unul dintre acela care „par să îndreptățescă primatul lui Petru de drept divin”, arătându-se autenticitatea sa. Textul e des pomenit de sfinții Părinți, dar aceștia înlătură ideea primatului papal. Autenticitatea istorică a textului e studiată în § 2, ajungându se la încheerea că, de și teza Protestantismului, care tăgăduște autenticitatea acestor cuvinte ale Domnului ne-ar ușura combaterea primatului, totuși, „pentru Biserica ortodoxă, problema autenticității textului nu există. Ea este proprie Bisericii catolice și Protestantismului” (p. 167). În § 3 se arată „Înțelesul și valoarea teologică a textului dela Matei XVI, 18-19”, unde, teologii ortodocși, în consensul Bisericii primare, au văzut, în „piatra” pe care e zidită Biserica, nu pe Petru, ci credința în dumnezeirea lui Hristos, mărturisită de el în numele celorlalți apostoli; iar făgăduința nemuririi e făcută Bisericii și nu lui Petru. Această tâlcuire e întărită de cap. IV: *Textul „Tu ești Petru” și exegeza patristică*. Vrednică de amintit e, aici, interpretarea lui Origen, după care „piatra” e orice creștin, ce mărturisește mesianitatea Fiului lui Dumnezeu. Autorul subliniază — și pe bună dreptate, — concepția sfântului Ioan Damaschinul despre piatră: „Aceasta este credința cea tare și neclintită, pe care, ca pe o piatră a fost zidită Biserica...” (Migne, P. G., t. XCXI, col. 556, AB; apud Cojocaru, p. 241). Dar și la el, ca și la sf. Ioan Hrisostomul, Efrem Sirul și alții, aflăm acele exagerări de stil, comparații și superlative, proprii vorbiri oratorice, poetice ori politice, orientale, din care nu se pot scoate încheeri dogmatice în ce privește chestiunea primatului papal. Într'adevăr, tot sf. Ioan Damaschinul a scris, de pildă, că Biserica se sprijină pe cei doisprezece apostoli, care sunt ca o liră cu douăsprezece coarde ale Duhului; cel ce cutează să pretindă că Petru ar fi lira aceea, „unul ca acela ar fi un mincinos”. (p. 245). Și nu putem decât să repetăm, împreună cu autorul, încheerea la acest capitol, atât de judicioasă, a I. P. S. Mitropolit Nicolae Bălan în studiul amintit. (p. 61). „Cu această categorică sentință rostită asupra celor ce atribue sfântului apostol Petru și și preinșilor săi urmași, un primat de jurisdicție și de autoritate infalibilă în Biserică, se închee doctrina timpului patristic din Răsărit cu privire la chestiunea ce discutăm aici”. Aceeași învățătură rezultă din § 2 al aceluiași cap.: „Textul „Tu ești Petru” în exegeza părinților apuseni” (pp. 247-304). Tâlcuirea acestui text în același fel ca la Răsări-

teni se lămurește prin legăturile strânse dintre sf. Părinți din toate părțile lumii creștine și este, în același timp, argumentul cel mai puternic împotriva papalității, pe care Apusenii aveau toată râvna de a o susține. De aceea vom stăruii mai mult asupra lor.

În disputa binecunoscută care privește privilegiile susținute de Calist al Romei, în edictul său „peremptoriu”, acestea se reduc la puterea dată ierarhiei de a lega și deslega păcatele, iar nu la un primat papal de drept divin. Tertullian susține același lucru, făcând din Petru simbolul întregii Biserici, căreia i s'a dat puterea de a lega și deslega; (iar în *De pudicitia* va înlătura pe episcopi dela acest privilegiu, el rămânând „pnevmaticilor”). Sf. Ciprian a dat mai multe lămuriri textului citat, după împrejurările în care a trăit. Dar unitatea Bisericii nu poate fi asigurată decât de corpul episcopal în totalitatea lui, după Sf. Ciprian, și această totalitate e simbolizată, oarecum, de unul dintre apostoli, Sf. Petru. Acesta a primit puterea legării și deslegării nu prin subordonarea celorlalți, ci în coordonare cu ei. Exegeza Sf. Ciprian, devine normativă printre Apuseni, până în Evul Mediu. La Sf. Ambrozie aflăm trei înțelesuri ale *pietrei*: Ea e credința mărturisită de Petru; este, apoi, Petru, ca simbol al unității episcopatului și al Bisericii; (aplicată la persoana lui „piatra” are un caracter figurativ și extensiv); și, în sfârșit, cei ce mărturisesc tare credința Bisericii; (ca și la Origen), pot fi fericiți ca Petru, iar credința lor e „piatra”. Fericitul Ieronim caută, în certurile sale, să-și asigure părtinirea papei Damasiiu, neprecupețindu-i nici o laudă și lingușire — fără să reușească, se pare. Dar scrisorile sale au rămas și Romano-catolicii sprijinesc pe ele primatul papal. În alte părți, însă, el vede în „piatră” credința mărturisită de Petru, ba chiar, ca însuși Origen, pe apostoli și ierarhia. Rufin de Aquileia și Paulin de Nola admit că „piatra” e Hristos. Inocențiu I are trista faimă de a fi dat origină dumnezeiască pretențiilor episcopilor Romei, întemeindu-se pe aceea că sinodul din Niceea i-a cinstit în deosebi („non humane sed divina decrevere sententia”); iar din punct de vedere exegetic, primatul juridicțional e demonstrat de papii Zosima, Bonifaciu I, Celestin și Leon cel Mare. Fericitul Augustin a arătat adeseori că „piatra” e sau credința mărturisită de Petru, sau Mântuitorul însuși, unicul pe care se poate zidi Biserica. Petru e un simbol al unității Bisericii, iar unitatea stă în toți (*unitas multis*). Același idei se repetă la toți urmașii fericitului Augustin ¹.

Așa dar textul citat nu poate sluji ca temelie scripturistică exegezei romano-catolice: sf. Părinți ne împiedică în quasi-unanimitate. De altfel, toți apostolii — și deci și urmașii lor, — au fost învredniciți de

1. Reluând statisticile făcute de Lannoy în veacul al XVIII și de anglicanul Moréton, în zilele noastre, autorul dă o mică statistică, din care reiese că 3-4 au fost interpretările date textului mateian de sf. Părinți: 1. *Piatra e Petru* (după sf. Ciril al Ierusalimului): se găsește de 17 ori împreună cu tâlcuirea după care 2. *Piatra se referă la toți sf. apostoli* (de 8 ori), Petru fiind simbolul unității episcopatului Bisericii; 3. *Piatra e credința în dumnezeirea lui Hristos* (de 44 ori); 4. *Piatra e însuși Mântuitorul* (de 16 ori). Vedem, dar, că pe când exegeza romană e reprezentată printr'un singur sfânt părinte, ca o buruiană, care apare în Evul Mediu în chip aproape miraculos, fără sămânță patristică, celelalte tâlcuiri sunt susținute laolaltă sau pe rând, de toată predania sfântă bisericască.

puterea legării și deslegării păcatelor și nicăeri nu e vorba de un primat al lui Petru — invenție medievală lămurită în chip istoric.

Cap. V studiază *Primatul lui Petru și textele dela Lc. XXII, 31-32 și Ioan XXI, 15-18* (pp. 305-841), cu § 1 „Textul dela Lc. XXII 31-32: Primație și infalibilitate sau cădere din apostolat a lui Petru prin întreita lepădare de Iisus?” Textul acesta, care arată îndurarea dumnezeiască față de slăbiciunea omenească a sfântului Petru este înțeles, într'un chip curios, drept o dovadă a... primatului și infalibilității acestuia, ba și a urmașilor săi! Cu alte cuvinte, după romano-catolici, se dă o răsplată, un privilegiu, celui ce cade din credință, în paguba celor mai tari! Textul, dimpotrivă, arată că „întors prin pocăință, Petru se va strădui să convingă pe frații lui și să-i dispună în bine față de el. Acesta este înțelesul verbului *σπρηίζειν*”, (p. 314). Sfinții părinți înșiși leagă textul acesta de întreita lepădare și nu amintesc deloc vreun privilegiu special dat sfântului Petru; acesta păcătuse, spune sf. Ioan Hrisostomul, prin opunerea sa la hotărîrea Domnului și prin aceea că se socotise mai presus de ceilalți apostoli. la cina cea de taină. Această tâlcuire patristică și potrivită bunului simț a înțeles-o minunat unitul Petru Maior, când a scris: „...Fiindcă tu [Petre] până acum decât toți te-ai arătat mai cu mare râvnă spre mine, nu puținel vrei să smintești pre frații tăi, prin lepădarea ta de mine. Deci întorcându-te de la greșala lepădării ridică această scară delă și sminteală și întoarce pre frații tăi la părerea cea bună, ce mai 'nainte au avut despre tine și cu pilda cea bună pe toți îi întărește: „Și tu oarecând întorcându-te întărește pre frații tăi... Și pentru ce, dacă pe toți i-au cerut [Satana] n'au zis: Pentru toți m'am rugat? Au nu ai avea ceia ce am zis mai sus? că adică să-l mustre și să arate că mai greu decât ceia-l-alți au căzut, către dânsul îndreaptă vorba” (pp. 323-4). In § 2 tratează despre „Textul dela Ioan XXI 15-18: Confirmarea primatului sf. Petru sau reabilitarea și reintegrarea lui în apostolat?” După teologii romano-catolici aici ar fi vorba despre un primat, căci lui i se dă puterea păstoriei asupra mieluşeilor — simplii credincioși — și aspra oilor — adică „păstorii”. De fapt, aici nu e vorba decât de reintegrarea lui Petru în apostolatul din care căzuse prin întreita lepădare. E ceea ce recunosc toți sfinții Părinți în cuvinte foarte alese, accentuând faptul că pașterea turmei este dată tuturor apostolilor și urmașilor lor. Autorul citează, în această privință, pe sf. Ciril al Alexandriei, Ambrozie, pe fer. Augustin și pe sf. Ioan Hrisostomul. Așa dar nu poate fi vorba aici de o legătură între persoana lui Petru și viitorul Bisericii și nici de un privilegiu special al lui Petru.

In cap. VI se studiază *Biserica primară și sfântul Petru*, vorbindu-se, în § 1 despre „Rolul sfântului Petru în comunitatea creștină din Ierusalim”. Sf. Petru avea un caracter mai aprins și era mai în vârstă decât ceilalți apostoli; deaceea uneori se grăbia să vorbească, alteori i se cădea cinstea de a grăi în numele lor. Trebuia, însă, să țină seama de părerea lor și să le și dea socoteala de ce vorbea și făcea, ca unor frați egali ai săi. In cele dintâi 15 capitole ale Faptelor sf. Apostoli se istorisesc mai multe episoade din care se poate vedea însemnătatea sf. Petru în comunitatea creștină și de unde se poate trage încheerea că totul se decidea acolo *synodaliter*. In sfârșit, sunt și texte care pun în

mare încurcătură pe cei care vor cu orice preț să înfățișeze pe Petru ca deținând un primat jurisdicțional; acestea sunt studiate de autor în paragraful următor: „Sfântul apostol Pavel și „primatul“ sfântului Petru“. Intr'adevăr, apostolul neamurilor nu pomenește nimic despre acest primat, în toată învățătura sa despre Biserică; ba, mai mult, purtarea sa față de Petru înlătură cu totul ideea recunoașterii unui primat al acestuia. El afirmă că Iisus Hristos este piatra cea din capul unghiului (Efes. II, 20) și înlătură orice altă temelie (I Cor., III, 11). Față de cei doisprezece, Pavel arată un anumit respect, fără, însă, a subordona apostolia sa celorlalți apostoli, pe care îi socotește egali săi (I Cor. 4 IV, etc.). La Ierusalim se lămurește cu desăvârșire acest raport.

În § 3 autorul face o paralelă între Pavel și Petru. Din istorisirea legăturilor sale cu apostolii din Ierusalim, Rom.-cat. au tras cu grabă încheerea că sf. apostol Pavel ar fi cerut un fel de recunoaștere a sa de către „șeful apostolilor“. Ori, textele arată că e vorba de o simplă prezentare a lui făcută de Varnava apostolilor (Fapte IX 27-28). Ținerea sinodului apostolic (Gal. II, 1-10) dovedește că chestiunile de credință erau deslegate de sinod și nu de o singură persoană. Iar incidentul din Antiochia — la puțin timp după sinodul amintit — spulberă orice putință de susținere a unui primat al lui Petru: Departe de a primi „porunci“ ca din partea unei căpetenii supreme a Bisericii, sf. apostol Pavel stigmatizează atitudinea de „fățarnicie“ a lui Petru, în cuvinte neobișnuit de aspre. Cartea se termină cu o *Incheere* (pp. 396-408), urmată de un *rezumat* în franțuzește (pp. 409-416), de un *registru al textelor biblice* (pp. 417-423) și de unul al numelor proprii (pp. 424-434).

Cred de bine să sfârșesc acest rezumat cu transcrierea câtorva linii care exprimă credința autorului și la care se poate subscrie fără rezerve: „...va veni însă o vreme când prin progresele teologiei în legătură mai conștiincioasă cu izvoarele revelațiunii divine, ca și prin alți factori pe care îi va îndruma providența divină, doctrina despre primatul lui Petru și despre cel a papilor derivat din el, va fi recunoscută și în Apus ca o născocire omenească, ce trebuie abandonată. Noi avem încredere în biruința adevărului și suntem profund convinși că el nu poate fi ascuns până la infinit sub obroc. Biserica ortodoxă nu va înceta a-l afirma fără șovăire și astfel va sta într'ajutor creștinătății apusene să primească lumina ei. Biserica ortodoxă cheamă prin glasul ei, care nu este decât ecoul vechii ecumenicități creștine, la recunoașterea și primirea adevărului, iar nu sub jugul unei jurisdicții și al unei persoane. Pentru ea nu este obligatorie decât autoritatea adevărului divin, în sensul cuvintelor sfântului Ioan evanghelistul: „Adevărul vă va slobozi pe voi“ (p. 408).

...Însă interesul unui astfel de studiu nu stă în cunoașterea rezultatului unei analize ci în însăși această disecare a textelor sfinte.

Deaceea nu pot să nu adaug la acest rezumat îndemnul de a ceti lucrarea însăși. Astfel va face cunoștință cititorul cu una dintre cărțile de polemică interconfesională dintre cele mai temeinice, mai convingătoare și mai serioase, scrise de un ortodox în zilele noastre, cu mult elan, competență și erudiție, folosind o bibliografie nu numai bogată, dar absolut completă, din bibliotecile apusene, din Franța și Germania.

MARCU, GRIGORIE T., Diacon Dr., *Studii Biblice*, Sibiu 1940, 97 pp.

Sub acest titlu, tânărul și foarte harnicul profesor de Studiul biblic al Noului Testament, de la Academia teologică din Sibiu, și-a strâns laolaltă șapte studii diferite, publicate unele în Anuarele Academiei, iar altele în paginile *Revistei Teologice* al cărei redactor este. Un concurs fericit de împrejurări, a contribuit să facă din Sibiu, un centru important de cultură teologică. Printre aceste împrejurări amintim în primul rând: existența la Sibiu a unui înalt ierarh cărturar și îndrăgostit de carte, care face cele mai mari jertfe pentru a înzestra Biblioteca mitropolitană și pe cea a Academiei teologice cu cele mai noi și mai de seamă publicații teologice; iar în al doilea rând: existența la Sibiu a unui mănunchiu de tineri, cu o serioasă pregătire teologică, pricepuți și harnici, care cercetează cu spor literatura teologică, iar rezultatele cercetărilor, cu ajutorul material al înaltului ierarh, le prezintă publicului cititor în cărți îngrijit tipărite. Din numărul acestor tineri, face parte și autorul cărții, pe care voim să o înfățișăm acum cititorilor,

Lucrarea *Studii Biblice* a apărut în biblioteca: *Contribuțiuni la studiul Testamentului Nou*, care a fost inițiată și este condusă de părintele diacon Grigore T. Marcu. Cartea iese dintr'un condeiu încercat, întru cât autorul ne-a mai dat și alte lucrări, dintre care noi vom aminti doar monografia intitulată *Saul din Tars*, apărută în „Seria Teologică”. Incă din publicațiile anterioare ale autorului se putea constata că este pasionat pentru problemele pauline. Lucrările autorului eșite recent de sub tipar, nu fac decât să confirme acest lucru,

Lucrarea de față începe cu studiul despre: *Originea și originalitatea teologiei pauline*. După ce justifică dreptul de a vorbi despre o „Teologie paulină”, autorul ne arată, că această teologie este hristocentrică. Intrebuintarea deasă a formulei $\epsilon\nu \text{ Χριστῶ}$ este o confirmare a acestui lucru. Autorul ne arată că reversul influenței extraordinare pe care a exercitat-o apostolul Pavel asupra cercetărilor doctrinei creștine, îl formează greșelile comise nu numai de cei care l-au combătut, ci chiar și de cei care admirându-l, i-au exagerat importanța, situându-l alături sau chiar mai pe sus de Mântuitorul; pe când după cum reiese dintr'o interpretare corectă a epistolelor sale, el n'a voit să fie decât un subordonat, un servitor a lui Hristos. Apostolul Pavel n'a propovedit altă evanghelie, decât cea propovedită de Mântuitorul, iar singurele influențe admisibile asupra Paulinismului se află în Biblie și nu în afara ei.

Al doilea studiu tratează despre „mistica paulină”. Această mistică este hristocentrică, întocmai cum este și teologia paulină din care face parte. Impreunarea cu Hristos, care formează esența misticei pauline, se întâmplă prin sfintele Taine și prin Biserică. Studiul se încheie prin dovedirea originalității acestei mistici. Studiul al treilea tratează despre *Concepția paulină a istoriei*. Din acest studiu se desprinde că „adevărată istorie este în ultima analiză istorie a mântuirii” (p. 43). Cele două perioade mari ale vieții omenirii, sunt rezumate în cele două tipuri biblice, care sunt: Adam și Hristos, ca noul Adam. Precum decăderea omenirii a rezultat din solidaritatea acestei omeniri cu primul Adam, reînnoirea rezultă prin solidaritatea cu Hristos.

Autorul a scris despre *Mitul lui Hristos* cu prilejul centenarului

operei lui Strauss: *Viața lui Isus*, arătând cât de șubredă și de scurtă durată a fost celebritatea acestei opere.

În studiul *Tare în Scripturi*, autorul ne arată că Biserica primară și-a cules puterea ei din Sf. Scripturi. Dorul de a citi Sf. Scripturi a existat dela început la credincioșii Bisericii ortodoxe și sectele cel mult l-a stimulat (p. 73). În fața erorilor de tot felul, preotul și azi are o singură armă: să fie tare în Scripturi. Să dominăm Sf. Scriptură pentru a putea învăța pe alții; să ne lăsăm dominați de ea, adică să o trăim, pentru a putea fi pildă altora, iată concluzia acestui studiu.

Autorul mai scrie despre *Invierea lui Hristos și învierea zeilor*. Din paralela ce o face între Hristos și zeii păgâni concludă că există între ei exact aceeași distanță care este între un fapt istoric și între niște legende.

În ultimul studiu, se dau informații prețioase asupra lexicografiei Noului Testament. În special este prezentat lexiconul teologic a lui G. Kittel și soții.

O documentare științifică temeinică, perspicacitate critică, o convingere fermă despre adevărurile expuse, un stil frumos și străbătut de căldură, sunt tot atâtea calități care caracterizează lucrările părintelui diacon Grigorie T. Marcu și fac să fie cetite cu interes și plăcere.

Prof. Dr. SOFRON VLAD

MARCU, GRIGORIE T., Diacon Dr., *Antropologia paulină*, Sibiu 1941, 335 pp., prețul 180 lei.

Această carte este o frumoasă și temeinică, de altfel după cunoștința noastră și unica, monografie scrisă în românește, asupra uneia din părțile importante ale doctrinei marelui apostol al neamurilor.

Apostolul Pavel a fost studiat foarte mult. Viața și doctrina sa în întregime, sau numai anumite părți din această doctrină, au făcut obiectul unor cercetări întinse. În literatura streină, asupra nici unui autor neo-testamentar nu s'a scris atât de mult, ca asupra apostolului Pavel și asupra doctrinei sale. Totuși, în românește se pot număra pe degetele de la o mână lucrările care se ocupă cu viața marelui apostol. Iar scrieri care să aibă de obiect doctrina marelui apostol, nu cunoaștem afară de comentarii și articolele de revistă, nici una mai de seamă. Iată de ce întâmpinăm cu deosebită bucurie apariția acestei monografii, care face cinste nu numai „Seriei Teologice” dela Sibiu, ci întregii noastre literaturi teologice. Valoarea cărții este cu atât mai mare, cu cât a fost mai puțin tratată problema de care se ocupă.

În literatura streină s'a scris mult despre partea soteriologică a doctrinei sf. Apostol Pavel și în special hristologia paulină a fost studiată în chip deosebit. S'a scris mai puțin despre „omul paulin”, privit sub toate aspectele, întrucât chiar și autori ca Schauf, în monografia sa *Sarx*, sau Bertrams în cartea su *Das Wesen des Geistes nach der Anschauung des Apostels Paulus*, nu tratează decât despre una din părțile constitutive ale omului. Capitolele consacrate antropologiei pauline în diferitele Teologii biblice, se ocupă cu această problemă numai pe scurt. Pentru aceea părintele diacon Grigorie T. Marcu, care ne dă o

bibliografie impresionantă și care a avut ocazia să consulte în străinătate tot ce a apărut în legătură cu subiectul despre care a scris, nu ne indică decât vreo două monografii în legătură cu antropologia paulină.

Dealtfel această lucrare a fost prezentată cu câțiva ani înainte, ca teză de doctorat la Facultatea de teologie din Cernăuți. Autorul a mai complectat-o apoi și a pus-o la curent și cu literatură mai nouă. Multe cărți înșeală nădejtile cititorilor prin aceea, că sub un titlu cuprinzător și răsunător, prezintă un conținut prea sărăcăcios. Cartea aceasta însă sub un titlu nu prea pretențios, ne prezintă un conținut foarte bogat și variat, în care-și află deslegarea un mare număr de probleme, greu de descurcat.

Autorul ne dă planul arhitectonic al lucrării sale, chiar în introducere. În prima parte a lucrării sale, studiază antropologia paulină în extensiunea ei, tratând despre *Elementele antropologiei pauline*, lămurindu-ne concepția apostolului despre omul lăuntric și omul dinafară. Din această secțiune a lucrării se vede, că „omul paulin” este o ființă dihotomică, iar nu trihotomică, cum au susținut anumiți critici.

Intr’o altă secțiune, se studiază omul, pe baza terminologiei pauline, din punct de vedere etic. Aici se lămuresc concepțiile apostolului despre „omul trupesc” și „omul duhovnicesc”, despre „omul vechiu” așa cum era sub păcat, cât și concepția apostolului despre „omul cel nou” renăscut prin har. De și această parte a lucrării se ocupă mai mult de precizarea terminologiei sf. apostol Pavel și astfel prin natura subiectului ar fi firesc să fie mai seacă, totuși analizele fine și limbajul limpede, o fac plăcută și interesantă la citire.

Partea a doua a lucrării are un caracter biblic-teologic. Ea este intitulată: *Esența antropologiei pauline*. Dacă în prima parte a lucrării, omul a fost privit mai mult în ființa sa, în partea a doua a lucrării, el este privit din punct de vedere al raportului său cu Dumnezeu. Plecând dela concepția paulină a istoriei, după care concepție, istoria omenirii prin apariția lui Hristos, a fost împărțită în două perioade mari, autorul ne arată ce-a gândit ap. Pavel despre omul dinainte de Hristos și ce a devenit omul în concepția sa după apariția Mântuitorului. Astfel, pe baza textelor, ni se înfățișează portretul omului vechiu, dominat de păcat, arătându-se și pregătirile făcute de Dumnezeu pentru mântuirea lui. Ni se arată apoi portretul omului celui nou, care a devenit o creatură nouă, prin solidaritatea în care stă cu Iisus Hristos. Autorul ne arată pe larg cum se face unirea omului cu Hristos și care sunt mijloacele prin care se face această unire, încheind această parte a lucrării, prin descrierea „desvoltării vieții în Hristos”.

În partea a treia, autorul tratează despre *Originea și originalitatea antropologiei pauline*. Din comparația ce o face între antropologia paulină de o parte și între antropologia biblică și concepțiile antropologice extra biblice pe de altă parte, ajunge la concluzia că marele apostol al neamurilor în privința concepției sale antropologice, stă pe teren biblic. Multe cuvinte din terminologia apostolului, îi sunt proprii numai lui și astfel originalitatea apostolului se evidențiază și din considerarea concepției sale antropologice.

O carte atât de bogată și variată în conținut, ca cea de față,

nu poate fi rezumată în câteva rânduri. Ea își descopere valoarea numai celui ce o citește și cine-și dă această osteneală, nu va regreta. Autorul a avut o idee fericită, atunci când și-a propus să scrie mai ales despre „omul cel nou” după apostolul Pavel. Acest subiect azi este cum nu se poate mai actual. Omenirea nu va ieși din impasul în care se află, decât realizând „omul cel nou” așa după ni-l înfățișează marele apostol. Autorul se poate mândri că a izbutit să ne dea o carte frumoasă, care impune prin greutatea conținutului ei substanțial și variat, prin temeinicia documentării științifice, prin limpezimea limbii, ca și prin înfățișarea ei aleasă din punct de vedere tehnic.

Prof. Dr. SOFRON VLAD

PAVEL, CONSTANTIN C., *Tragedia omului în cultura modernă*, București 1941, 70 pp.

Studiile și cercetările asupra culturii, asupra naturii și finalității ei, abundă de la un rând de vreme încoace. S'ar putea oarecum și preciza cam de când au ajuns oamenii a se preocupa de ființa și soarta culturii, putându-se trage unele încheeri edificatoare, chiar cu privire la soarta omului în această cultură.

Ne ispitește gândul să afirmăm că preocupările insistente despre cultură sunt simptomatice. Și anume: oamenii simțind un gol în viața lor individuală și socială, un gol pe care niciuna din valorile și disciplinele născocite de spiritul lor nu-l umple și nu-l reglementează, s'au întrebat: în sarcina cui ar cădea această lucrare? și au descoperit *Cultura*. Un fel de *res nullius*, pe care au pus stăpânire cei ce nu erau satisfăcuți de bunurile oprite de valorile curente ale vieții.

Nici o epocă nu s'a ocupat atât de stăruitor cu cultura ca epoca noastră. Nu este aceasta simptomatic? Astăzi avem o *Știință* a Culturii, nu numai o filosofie a Culturii. Se scrie despre geneza și formele culturii, despre stilurile culturale, despre tragedia culturii, etc. Cultura a devenit o ființă în carne și oase, cu care specialiștii se ocupă, spre marea lor încântare și spre binefacerea omenirii.

Este aceasta o urmare a unui exces de cultură în viața oamenilor? Sau este tocmai semnul unui *vid cultural*? Este vremea noastră vremea adevăratei culturi? sau, dimpotrivă, tânjește după bunuri pe care nu le poate avea? S'a născut știința culturii din descoperirea unui domeniu nou de cercetare în care trebuie pusă ordine? Sau întreagă știința culturii nu este altceva decât mărturisirea neputinței vremii noastre de a avea o cultură?

Procesul prin care așa zisa problemă a culturii s'a impus spiritului cercetător este foarte interesant de știut. El se leagă de însăși începuturile perioadei moderne a istoriei și este urmare firească a concepției despre lume și viață a omului modern. Am putea spune că este un efect de perspectivă, pe care omul modern le-a câștigat din privirea sinoptică a lumilor vechi cu lumea modernă, după ce între ele s'a în-terpus creștinismul, cu noua lui tablă de valori și cu noua lui viziune asupra omului.

Lumea veche n'a cunoscut problema culturii, după cum nici pe-

rioadă creștină ce i-a urmat nu s'a împiedecat de ea. Pentru aceste două forme de viață organice și unitare, problema culturii nu exista și nu putea să existe. Cultura era un epifenomen al relației strânse ce era între valorile materiale și spirituale, care regentau societățile respective. (Nu facem aici o apreciere calitativă asupra acestora, ci una logică).

Vremea noastră însă nu este o formă organică, și unitară de viață. Desbaterea la care a purces încă din zorii ei, tinzând să aleagă între idealul antic și idealul creștin, nu s'a terminat încă. Omul modern, după aproape patru sute de ani de desbateri, adeseori dramatice, oscilează încă nehotărit între cele două perspective de viață: umanistă (adică fundată pe valorile antice renăscute prin Renaștere), sau creștină.

Din acest îndelungat proces a ieșit problema culturii. Din lipsa de armonie dintre valorile moderne și idealul creștin s'a născut grija de soarta omului în acest divorț permanent. Căci problema culturii nu este altceva decât grija de soarta omului naufragiat pe marea unei vieți în permanentă turburare și în permanentă suferință după un ideal. Renașterea, propunând un ideal făurit după cel al antichității, în vădită discordanță cu valorile impuse de creștinism timp de cinsprezece veacuri, a produs o spărtură în gândirea și sensibilitatea omului, pe care n'a fost în stare s'o astupe toate veacurile care au urmat. Vina ei nu este atât că, simțind nevoia unui nou ideal, și l-a făurit după puterea și priceperea ei, ci într'aceea că și-a făurit acest ideal în contradicție cu idealul creștin. Și mai mult încă, vina ei stă în neputința ei de a înțelege progresul de conștiință și sensibilitate adus de creștinism, cum și neputința reînvierii formelor de viață apuse. Socotind creștinismul ca protivnic culturii și progresului umanității, Renașterea își punea o premiză falsă noului său ideal și și crea, prin aceasta, o problemă falsă, care avea să și perpetueze oțioasele sale desbateri fără nici un rezultat.

Omul modern trebuie să înțeleagă că și-a clădit viața pe o eroare și că întreaga lui suferință provine din căile ce nu duc nicăeri ale acestei erori. Omul modern suferă de lipsă de perspectivă, de lipsă de soluție la problemele sale formale. Este afundat într'un labirint de soluții, care nu reușesc decât să-l despereze, pentru că niciuna nu duce nicăeri. Propunându-și rezolvarea problemelor sale prin mijloacele sale proprii, omul modern s'a rătăcit în păinjenişul interiorului său, uitând că destinul său duce spre depășirea sa lăuntrică și spre ancorarea dincolo de imanent.

Din această cauză, toate câștigurile sale meritorii în câmpul vieții materiale și psihice, suferă de lipsă de eficiență pentru rezolvarea problemei mântuirii. Niciuna din valorile făurite de el nu se interesează de soarta sa. Sunt ca bijuteriile care strălucesc indiferent pe brațul femeii încântate de ea însăși, ca și pe brațul palid al celei părăsite de viață. Cum? Toate frumusețile acestea n'au putut salva cu nimic sufletul și viața celei ce le purta cu atâta fermecătoare grație și iubire?

Iubim valori care strălucesc o zi, dar care, în ziua cea mare a despărțirii, ne vor părăsi.

Iată desacordul valorilor culturale moderne cu problema din adânc a sufletului omenesc.

Iată dece, pornind să scriem aceste câteva rânduri pricinuite de

cartea d-lui C. C. Pavel, ne mărturiseam îndoiala cu privire la studiile despre problema culturii. Nu tăgăduim valoarea acestor studii, ci prezența și frecvența lor ne-au trezit reflecții amare în legătură cu obiectul lor.

Cartea de față este, în ciuda celor numai 80 de pagini, aproape completă. Ea ridică toate obiecțiunile ce s'au adus și se pot aduce culturii moderne și face un tur de orizont teoriilor celor mai noi asupra ei, obținând un rezultat destul de sigur cu privire la soarta omului în această cultură. Claritatea cu care expune argumentele critice și siguranța cu care propune armonizarea valorilor culturii sub semnul creștinismului, fac din lucrarea aceasta un studiu definitiv pentru oricine va căuta o soluție la tragedia omului modern.

Nu ezităm să o propunem ca o carte de adânci lămuriri pentru cei ce doresc să-și dăscurce nedumeririle și elanurile privitoare la poziția noastră de oameni și creștini. Este o carte care ridică cercetările asupra culturii la un nivel superior celor ce se mărginesc numai să filosofeze asupra ei. Folosind mărturiile laicilor cu privire la soarta culturii, d. Pavel le arată cauza decăderii acesteia, care nu este streină de procesul de autonomizare a valorilor moderne ale culturii și de disarmonia dintre acestea și valorile creștine.

Pentru sufletul neliniștit al contemporanilor, cartea poate fi o orientare și o siguranță.

ȘTEFAN CĂRSTOIU

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

72. BARDIER AL. Pr., *Ceva despre librăriile parohiale*, revista *Luminătorul*, an LXXIV (1941), nr. 7-8, pp. 417-418.

Pentru răspândirea cărților religioase în mijlocul poporului, autorul propune, „înființarea unor mici librării pe lângă pangarul fiecărei biserici”. Toate cărțile și revistele să aibă un cuprins moral-religios și, ca să fie cumpărate de cât mai mulți credincioși, să se vândă pe preț mic.

Preotul va face lecturi religioase în biserică, la căminul cultural, s'au chiar prin case, ca să atragă cât mai mulți credincioși dornici de hrană sufletească.

D. St. P.

73. MUNTEANU-MUNTMARG N., *Preot. Calea crucii — calea lui Iisus*. Sibiu, 1941, 36 pp., prețul 6 lei.

E o prețioasă broșură pe care, unul din cei mai zeloși mădulari ai „Oastei Domnului”, o trimite drept hrană sufletească tuturor celor ce însetează după cuvântul ales cu grijă și immiresmat cu mireasma mântuirii sufletului. Și e firesc să fie așa: calea aceasta a vieții este atât de spinoasă, atât de primejdă o fac uneori atâția dintre însoțitorii noștri, cari nu recunosc pe Hristos, în cât e mare nevoie să se ivească — întocmai ca în vremurile fericite ale începutului cărturării românești — tot felul de aleși ai Domnului, care să picure lumină în sufletul celor innecați în intunec, să samene podoaba nădejdei în sufletele celor primejduiți de otrava deznădăjduirii. În această direcțiune vine broșura mărturisitoare a acestui preot tânăr și ales publicist, care, chemat de glasurile nedumerite ale fraților ostași le sare în ajutor, arătându-le că din moment ce ne-am hotărât să-l urmăm pe Iisus, am înțeles să parcurgem cu toată grija drumul Crucii, adică al suferinței Lui. Insufleteșirea provocată de această ceată de credincioși ne îndeamnă să nu ne plângem de neazuri, dar, desbrăcându-ne de tot ceea ce este omănesc, să cucerim cât mai multe inimi, căci: Oastea Domnului este calea Crucii lui Iisus, care duce la mântuire, în Patria cerească. Astăzi — mai mult decât oricând — această luptă e mai îndreptățită, căci e vorba de Biserica Neamului românesc. Piedicile să nu ne înfricoșeze, dar strânși laolaltă prin dragoste, să ducem lupta până la sfârșit, zdrobind balaurul răutăților care ne amenință, în veacul idolatriei de azi, când, pentru mulți creștini, Evanghelia a rămas ca o carte istorică, iar sfânta biserică o *instituție oficială pentru slujbe oficiale*...

Nimic să nu ne intimideze, dar ferindu-ne de faptele irozilor și zarafilor acestui veac, să mergem bărbătește pe calea mântuirii, viețuind cu Iisus, spre învierea vieții de veci, iar nu cu Varava, spre osândă.

Cărticica aceasta mântuitoare e ca un fagure încărcat cu daruri dintre cele mai alese și e scrisă cu acea căldură rară care dă pe față chemarea adevăratului misionar și darul de a înfățișa într'o formă simplă și ușoară idei dintre cele mai fericite care tind să ne arate că adevărata fericire este în Iisus și în

biserica Lui. Pline de avânt sunt — îndeosebi — ultimile capitole : Cu Iisus în biserică ; Înainte cu Iisus ; Cu Domnul Iisus, numai cu El — iar încheierea e de-o dureroasă actualitate, căci — într'adevăr :

„Trăim vremuri biblice, schimbătoare și [pline de frământări. Satana s'a cuibărit de-abinelea în sânul lumii... Instrăinat-u-s'a lumea de Dumnezeu. Păcătuesc oamenii în neștire și se bucură Satana pentru aceasta. Umplutu-s'a pământul de răutate și cerul se cutremură din această pricină. E firesc deci, ca fiecare dintre noi să ne punem întrebarea : În această stare aflându-se lumea, tu ce faci, iubite frate ? Pe ce drum te găsești ? În ce tabără lupți ?”.

Cărțica de față este — tocmai din această cauză — bine venită. Ea ne arată o singură cale : aceea a Crucii lui Hristos, singura prin care ne va veni mântuirea.

P. I. P.

74. OPRIȘAN, I. GR., *Vaduri și bulboane*, București [1941], 196 pp., preț 55 lei.

Iată o carte nouă și totuși veche. Nouă prin ținuta ei îngrijită, prin atmosfera înviorătoare, rar întâlnită în scrisul românesc actual. Nouă prin forma ușoară, prin grija de cele ale sufletului, prin această revărsare de bunătate și curățenie morală, nouă prin știința creștină și prin optimismul organic, de care abundă, această carte prezintă — sub formă de povestiri — o serie de figuri vechi, de oameni cu sufletul sănătos și vrednic, pentru care creștinismul e o realitate vie, un izvor de îndemnuri nobile în serviciul colectivității.

Dar mai înainte de orice, această carte de realități trăite și de reflexiuni sănătoase ne duce prin apele turburate ale vieții — vadurile, așezate sub unghiul Evangheliei, apoi prin sorburile primejdioase ale trăirii în afară de Evanghelie — bulboanele.

Și totul nu sub forma uneori greoaie a predicei, a expunerii chiar calde și colorate, dar prin prezentarea frânturilor de viață, a trăirii în sine, a sbuciumărilor sufletești, căci — așa cum e firesc — scriitorul I. Gr. Oprișan a lăsat să vorbească înșiși oamenii, să-și înfățișeze ei singuri necazurile și bucuriile, să-și dea pe față păsurile, să se lovească de vâltoarele vieții ori de răutatea semenilor lor. În felul acesta prezentată, predica lor va stărui, se va întipări pentru totdeauna în materia cenușie și sensibilitatea celor „ce au urechi de auzit și ochi de văzut”.

În felul acesta — d. I. Gr. Oprișan știe să îmbine de minune cuvântul Domnului și morala creștină cu povestirea caldă, literară, presărată cu tot felul de frumuseți — ca un vrednic urmaș al lui I. Slavici, de care se apropie, uneori, ca în bucata „Părintele Andrei din Rudeni”, inspirată de-a-dreptul din „Popa Tanda”.

Se desprinde din această carte atât de bine intenționată și atât de îngrijit lucrată, o ideologie sănătoasă, românească, fiindcă are ca fundament acea trăsătură care ne deosebește pe noi, Românii, de alte neamuri.

Astfel în „Două arătări pe un vârf de deal” se scoate în lumină „bunul simț omenesc” adică forma de cultură, de omenie, în care a trăit neamul nostru totdeauna.

E exact același sentiment care se desprinde din această prețioasă carte în care impresiile de călătorie se împletesc cu amintirile de familie, iar dragostea pentru frumusețile naturii — cea mai aleasă dintre înfăptuirile Creatorului, se alătură de cel mai curat sentiment religios, dublat de un deosebit simț moral. Căutând-o, ai impresia precisă și prețioasă că-ți trec prin fața ochilor câțiva

oameni de treabă, câteva suflete alese care ne amintesc timpurile fericite ale bunicilor noștri, când credința era un adevărat sprijin — căci ideea de Dumnezeu era vie în sufletele creștinilor.

Și cum e natural — din cuprinsul lor — se furișează un discret sentiment de nemulțămire împotriva acelor cioflingari cari: „aruncă la Cazinou grămezi de bani, fac baluri și petreceri ca'n vremuri bune... când țărani stau pe zonă și la frontiere, când femeile rămase fără ajutor și fără ban în casă, cerșesc mila Cerului, trudind să facă cele ale bărbaților, în vremea când țara tremură de griji, cum n'au mai fost...”.

Și — pentru cei iubitori de lirism — iată un pastel dintre cele mai sugestive, așa cum se găsesc destule în cartea aceasta:

„S'a innoptat de mult... Ne uităm la copacul milostiv. Nici o frunză nu se clatină. E o tăcere de mormânt. Natura întreagă parcă ciulește urechile, să asculte istoria vieții unui crâmpeiu dintr'ânsa, a urui om care a avut și el un rost odată, care nu mai are pe nimeni pe lume, fără numai pe Dumnezeu. Numai Oltul sparge tăcerea asta solemnă cu clipoceala și neastâmpărul lui de azi, de ieri, de totdeauna același. Și numai licuricii — scânteii vii — care s'aprind, se sting și iar s'aprind deasupra bătrânului stingher pe lume, ca niște amintiri de tinerețe, străjuesc în noaptea asta un om de care s'a îndurat doar teiul cu bolta lui de frunziș, înmărmurit de durere, și o piatră de căpătâi”.

În felul acesta, în cartea d-lui Opreșan se înfrățeste de minune, natura cu omul, pentru ca deasupra lor să plutească duhul evanghelic: „Acum înțeleg eu, zise Ion Armașu către preotul cu barbă albă colilie, cât de nepătrunse sunt căile Domnului. Când te-am văzut aici, mi-am adus aminte de minunata călăuzire a lui Serapion către Sf. Marcu cel din muntele Frascati din pustiul Etiopiei, carele 95 de ani om n'a văzut în pustie, și de părintele Grighentie căruia de trei ori îngerul Domnului i-a bătut în geam, în miez de noapte, pentru a merge în pădurea dela Agafton să dea sfânta împărtășanie unui muribund. Acum am văzut cu ochii cum ne-au călăuzit și pe noi îngerii lui Dumnezeu”.

Reproducerile de mai sus mă scutesc să adaug vorbe îngrijite despre limba aleasă și curată, despre stilul curgător și liniștit în care e scris volumul „Vaduri și Bulboane”, care, cu drept cuvânt, trebuie socotit una din puținele cărți bune apărute în ultimul timp.

P. I. P.

TEOLOGIA ISTORICĂ

75. CHIRICA, CONST. GR., Pr., *Biserica la Români ca instituție națională*, București 1939, 24 pp.

După autor rostul național al bisericii s'ar vădi mai ales prin naționalitatea conducătorilor săi (...ea [biserica] a tins cu tot dinadinsul ca să aibă numai erarhi români și cu bucurie constatăm că a avut în cea mai mare parte (p. 23) Dar mai veche și mai puternică a fost conștiința și solidaritatea ortodoxiei, decât sentimentul naționalității, câștigat în vremurile mai apropiate de ale noastre.

D. St. P.

76. GIURESCU, CONSTANTIN C., *Vechimea așezărilor Românești dintre Prut și Nistru*, în *Revista Fundațiilor Regale*, an VIII (1941), nr. 8-9, pp. 307-319, cu o hartă. Și extras.

Primele știri documentare pe care le avem, din timpul lui Alexandru cel Bun și al fiilor lui, arată că în Moldova dintre Prut și Nistru — autorul se ocupă

în special de jud. Lăpușna — erau numeroase sate, cu nume curat românești, unele chiar mai vechi decât întemeierea statului, deoarece au hotare „pe unde au umblat din veac“, din vremuri a căror amintire se pierduse.

Un document din 1436 amintind de „Cheșenăul lui Alabaș“ dă prilej autorului să stabilească adevărata etimologie: termenul popular pentru căderea de apă, cascadă. (Albia Băcului are o cădere la Chișinău, deci afirmația se verifică). Trebuesc părăsite păreriile că numele ar deriva de la ucraineanul *chiseni* = buzunar; sau *Kesené* = capelă de mormânt, ori *Keșen* = mănăstire, schit, în limba tătară; și în fine, dela *Kisjenö* = jenö, cel mic în l. ungară.

Se înălțaseră și mănăstiri. Într'un document din 25 Aprilie 1420 se menționează și mănăstirea lui Vârzar (Vârzărești), iar într'altul, la 10 Fevruarie 1429, de mănăstirea de pe Viznevăț (azi Căpriană, după numele egumenului Chiprian), dăruită atunci de Alexandru cel Bun soției sale, Marina.

Studiu, de o înaltă ținută științifică, e un model prin metoda folosită și limpezimea expunerii.

D. St. P.

77. CHIRICA, CONST., GR., Pr. *O doctorie de mare preț*, București 1939, 30 pp.

Un studiu despre aghiasmă, doctorie de mare preț, cum o numește autorul, ar fi bine venit în literatura noastră teologică. Lucrarea de față, având alte rosturi nu răspunde acestei nevoi.

D. St. P.

78. IONIȚĂ NICODIM, Protos., *Îndrumări pentru viața creștină*, în Biblioteca Misionarului ortodox, nr. 20, Chișinău 1940, 56 pp., prețul 35 lei.

Lucrarea aceasta nu este decât o retipărire cu neînsemnate schimbări de graiu, a broșurii date la lumină în anul 1857, cu binecuvântarea episcopului Filoteiu al Buzăului, de seminaristul Haralambie Rălescu, subt titlul: *Datoriile însoțirii casnice*.

Cartea cuprinde 9 capitole în care sunt arătate pe rând: *Pregătire de căsătorie*; *Cum să se facă nunta sau căsătoria*; *Ce purtare trebuie să aibe omul în căsătorie și Cum să-și crească pruncii dobândiți în căsătorie și datoriile acestora către părinți* (pp. 10-24). Urmează apoi: *Datoriile stăpânilor către slugi și ale slugilor către stăpâni*, precum și *Alte datorii ale omului* (pp. 25-30). În cap. VII-VIII se arată: *Copilăria și tinerețea lui Iisus ca model vieță și Părinteasca purtare de grijă și silința lui Avraam la căsătoria fiului său Isaac* (pp. 31-38). La sfârșit se dau și câteva sfaturi: *Ce fel de femeie să ia cineva*; *Despre podoaba femeilor și Despre beție* (pp. 39-54).

Multe din aceste capitole pot fi întrebuințate cu folos de către frații preoți pentru alcătuirea predicilor la Duminici și sărbători în legătură cu evanghelia zilei, sau la alte vorbiri care se fac pe la cercurile pastorale ori conferințele preoțești.

G. I. M.

79. STAN LIVIU, Preot Dr., *Căsătoria religioasă și familia*, în *Revista Teologică*, an. XXXI (1941), nr. 7-8, pp. 317-325,

Autorul acestui articol cerere întocmirea unei „constituții a familiei românești“ în care să se prevadă: a) Obligatoritatea căsătoriei religioase, recunoscându-i-se toate efectele de drept. Preotul, în ce privește căsătoria, să fie și ofițer de stare civilă. Legislația italiană, engleză, elvețiană, spaniolă, irlandeză, canadiană, norvegiană, daneză, greacă și bulgară recunosc această calitate preotului.

b) Impedimentele arătate de dreptul canonic să fie adoptate și de Codul Civil. c) Divorțul, în urma concluziilor unei comisii civilo-bisericești, să fie pronunțat de ierarhi. d) Concubinajul să fie aspru pedepsit. e) Interzicerea căsătoriei între disgenici. f) Interzicerea căsătoriei Românilor cu Evreii sau Țigani. g) Copiii născuți din părinți de confesiuni diferite să fie crescuți în confesiunea ortodoxă; dacă tatăl nu e ortodox, atunci copilul să urmeze confesiunea părintelui, care e majoritară față de a celuilalt. h) Iniințarea unui „ajutor familiar”, ale cărui fonduri vor proveni din: impozitele proporționale pe averile și veniturile celibatarilor și ale familiilor fără copii; impozitele asupra marelui industrii și marilor mijloace sau bunuri de producție (proprietăți, bănci, întreprinderi comerciale).

Propunerile pr. L. Stan, adoptate și aplicate, ar întări desigur, elementul de bază al Statului, familia.

D. St. P.

80. VLAD SOFRON, Preot Dr. *Adevăruri vechi pentru zidire nouă. Tălmăcirii biblice pentru tineret*, Sibiu 1941, 90 pp. (în colecție *Foșasuri Duhovnicești*, nr. 22),

Părintele Dr. Sofron Vlad, profesor de studii neotestamentare la Academia Teologică din Arad, cunoscut publicului cititor de literatură teologică din lucrările: *Convertirea Sf. Apostol Pavel și Prologul Evangheliei a patra*, ne dă o carte de propovăduire creștinească printre tineri.

Pe bună dreptate, Mântuitorul Hristos se adresează în diferite rânduri mai ales tinerilor. Tinerețea e prin definiție orizont deschis spre perspectiva misterului. Este epoca în care idealismul e mai puternic și mai dornic de soluții la marile probleme ale existenței. I. P. S. Sa Patriarhul Nicodim a tradus din Farrar un volum de predici pentru tineri. Predicile pentru tineri trebuie să plece dela o înțelegere a sufletului tineresc și dela principiul elementar al propovăduirii pentru copii. Fără de „adaptarea” — la cerințele duhovnicești ale sufletului tineresc, propovăduirea întâmpină dificultăți mari. Predicile lungi și îmbinate cu prea multă expunere apodictică obosesc și fac pe tinerii ascultători să-și piardă răbdarea. Tălmăcirile biblice ale păr. S. Vlad sunt scurte și totuși destul de bogate în miez duhovnicesc. Sunt adaptate pentru toate trebuințelor psihologice ale tinerețului. Există o carte de predici pentru tineri de P. Lallemand, *Allocutions pour les jeunes*, Paris 1941, care, de obicei, se consideră drept model pentru predicile adresate tinerilor. Dar cartea de față e rezultatul unei experiențe îndelungate în învățământul secundar (la Seminarul Pedagogic din Cluj, condus după principiile cele mai liberale școli active în sensul de azi) și cuprinde 38 de cuvântări către tineri cu subiecte morale și școliărești dintre cele mai variate. Pot folosi ca vademecum pentru propovăduirea duhovnicescă între tineri.

I. E. N.

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

81. BELU, D. I., *Maica Domnului în lumina imnelor liturgice*. Caransebeș, Tipografia Diecezană, 1941, 87 pp.

Mariologia e atât de vastă încât cu drept cuvânt se poate spune că niciodată ea nu va putea expune tot ce se referă la Maica Domnului. Niciodată graiurile omenești nu vor putea exprima întreaga plenitudine a celei „mai mărită decât Heruvimi” și „mai slăvită fără de asemănare decât Serafimi”. „De Maria nunquam satis” rămâne un mare adevăr al dogmaticii sau mai bine zis al cercetărilor dogmatice din toate timpurile. Teologia mariologică o găsim expusă în

mirificile texte ale cărților rituale. Imnele liturgice sunt harta serafică a marilor mistici din trecute vremuri. Pr. D. I. Belu urmărește în ele ceea ce se spune despre Maica Domnului. După Sf. Scriptură și după textele patristice, urmează ca al treilea izvor al cercetărilor dogmatice textele cărților de ritual. Imnele liturgice exprimă conținutul sacru al tezaurului credinței. Dacă uneori conțin și fapte neverificabile pe plan istoric, aceasta nu înseamnă decât că sufletul însetat de pătrunderea faptelor minunate a încercat să spună ceva și despre unele hiatus-uri pe cari le vedea în desfășurarea datelor rigide ale științei teologice. După ce se ocupă de importanța dogmatică a imnelor liturgice, autorul trece la studierea sistematică a felului în care imnele liturgice ne vorbesc despre: 1. nașterea și copilăria Sf. Fecioare, 2. concepția activă a Sf. Fecioare, 3. lipsa păcatelor personale la Sf. Fecioară, 4. Sfânta Fecioară este Născătoare de Dumnezeu, 5. Maria pururea Fecioară, 6. Adormirea Maicii Domnului, 7. Venerarea Maicii Domnului. Strict dogmatic, capitolul al șaptelea trebuia să se intituleze Supravenerarea Maicii Domnului (Sfinților le datorăm venerare, sau cu termen grecesc *dulie*, Maicii Domnului — supravenerare, sau cu termen grecesc *hiperdulie*, iar lui Dumnezeu adorare, sau cu termen grecesc *latrie*).

Lucrarea de față are în sine sigiliul științificității. Textele cărților rituale sunt studiate științific și tot așa sunt și trimiterile bibliografiei (ca amănunte de tehnică a muncii intelectuale românești poate trebuia menționată și ediția cărților rituale după cari traduce precum și faptul că unele opere la cari se referă există în traducerea românească — cum e cazul istoriei lui Sozomen tradusă de fostul Mitropolit primat Iosif Gheorghian). Lucrarea păr. D. I. Belu e foarte meritorie. Autorul a controlat pe alocuri și textele grecești. În această privință teologia ortodoxă ar mai avea mult de lucrat. În cărțile de teologie orientală — ale cercurilor catolice (*Orientalia Christiana*, *Échos d'Orient*, etc.) se citează adesea în favoarea dogmei *Immaculata Conceptio* (decretată dogmă la 8 Dechemvrie 1854 — dar sărbătoare din 8 Dechemvrie la romano-catolici nu e numai aniversarea acestei decretări, ea a existat și înainte — contrar celor spuse de autor. Dacă teologii ortodocși din centrele cu biblioteci teologice ar studia cu deamănuntul această problemă s'ar putea răspunde cu dovezi științifice *teologiei orientale* a cercetătorilor occidentali, în scrierile cărora *nu* se observă întotdeauna dictonul *sine ira et studio*.

I. E. N.

CRONICA INTERNĂ

Telegrama de bună urare trimisă M. S. Regelui Mihai I de către I. P. S. Patriarh Nicodim, cu prilejul împlinirii unui an de nouă domnie. — În ziua de 6 Septemvrie a. c. când Majestatea Sa Regele Mihai I împlinea un an de nouă și fericită domnie, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim i-a adresat următoarea telegramă:

Un an de greutăți mari învinse, ne îngăduie să privim viitorul cu încredere. Nădejtile noastre se îndreaptă cu putere către Majestatea Voastră și rugăm pe Dumnezeu să Vă dăruiască sănătate și cea mai glorioasă domnie.

Dumnezeu să țină voioasă întru mulți ani pe Majestatea Sa Regina Mamă, sprijinul Majestății Voastre și bucuria Neamului Românesc.

† NICODIM
Patriarhul României

La această telegramă, Majestatea Sa Regele a binevoit să răspundă Înalt Prea Sfințitului Patriarh Nicodim, prin următoarele cuvinte:

Împreună cu Mama mea Vă mulțumesc călduros pentru devotatele sentimente ce ne arătați.

MIHAI R.

Telegrama trimisă domnului Mareșal Ion Antonescu de către Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim, la împlinirea unui an de rodnică guvernare. — Tot în ziua de 6 Septemvrie a. c. când d. Mareșal Ion Antonescu a împlinit un an de rodnică guvernare a Statului român, și de strălucită conducere spre împlinirea idealurilor firești ale Neamului nostru, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim i-a trimis această telegramă:

Se îplinește un an de când ați vestit Țării întregirea hotarelor, ordine și dreaptă mândrie. Dumnezeu V'a ajutat să Vă țineți cuvântul. Neamul întreg Vă datorește recunoștință. Rog pe Dumnezeu să Vă dăruiască ani mulți fericiți și întru realizarea tuturor năzuințelor Domniei-Voastre atât de frumoase: putere, noroc și mulțămire sufletească deplină.

Atotputernicul să Vă binecuvinteze.

† NICODIM
Patriarhul României

D-l Mareșal Ion Antonescu a răspuns Înalt Prea Sfințitului Patriarh Nicodim următoarele :

Mulțumesc Înalt Preasfinției Voastre pentru bunele urări și pentru rugile îndreptate către Atotputernicul, la aniversarea zilei de instaurare a regimului de refacere națională. Sunt fericit să constat aici, că în acest an, care s'a încheiat cu biruința unor împliniri de adâncă dreptate românească, strădaniile mele au primit toată înțelegerea și tot sprijinul Înalt Preasfinției Voastre, al Clerului și al Bisericii. Victoria va fi împlinită integral, dacă vom fi uniți în muncă, în jertfă și credință.

ION ANTONESCU

{Mareșal al României și Conducătorul Statului

Telegrama trimisă M. S. Regelui Mihai și d-lui Mareșal Ion Antonescu de către I. P. S. Nicodim cu prilejul luării Odesei, și răspunsurile primite.—Când întregul popor românesc a tresărit de bucurie la aflarea vestii că vitejii noștri ostași au cucerit Odesa, și pentru care s'a vărsat atâta sânge creștinesc și s'au jertfit atâtea vieți de luptători, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim a trimis Majestății Sale Regelui Mihai I următoarea telegramă :

Războiul de reîntregire și strălucita victorie de care este încununat prin luarea Odesei sunt din cele mai mari pe care le-au avut Români în cursul istoriei.

Mulțămim călduros lui Dumnezeu pentru amândouă, și-l rugăm să facă parte de multe bucurii de acestea Majestății Voastre, Augustul Șef al armatei, vitezei oștiri și destoinicului ei Mareșal și binecredinciosului popor român.

Să trăiți Sire, mulți, mulți ani glorioși.

† NICODIM

Patriarhul României

Iată și răspunsul Majestății Sale Regelui Mihai I către Înalt Prea Sfințitul Micodim :

Mulțumesc călduros Înalt Prea Sfinției Voastre pentru bunele urări ce mi le aduceți și pe care le împart cu viteaza noastră armată care a înscris încă un fapt glorios în Cartea Neamului.

MIHAI R.

Telegrama trimisă domnului mareșal Ion Antonescu cuprinde aceste cuvinte :

Cu luarea Odesei, Dumnezeu încununează cu slăvită victorie unul din cele mai mari războaie purtate de Români în cursul istoriei.

Să trăiască armata română, să trăiască strălucitul ei mareșal Ion Antonescu, să trăiască Majestatea Sa Regele.

Să trăiască România.

† NICODIM
Patriarhul României

Domnul mareșal Ion Antonescu a răspuns Înalt Prea Sfințitului Patriarh Nicodim prin telegrama următoare :

Mulțumesc călduros Înalt Prea Sfinției Voastre pentru recunoștința Bisericii adresată oștirii naționale în ceasul unei glorioase și hotărîtoare izbânzi asupra vrășmașului Neamului și al crucii.

ION ANTONESCU
Mareșal al României și Conducătorul Statului

Telegrama de felicitare trimisă M. S. Regelui Mihai I, de către I. P. S. Patriarh Nicodim la împlinirea vârstei de douăzeci de ani. — În ziua de 25 Octomvrie a. c., când Majestatea Sa Regele Mihai I a împlinit vârsta de douăzeci de ani, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim i-a adresat următoarea telegramă de felicitare :

Cu prilejul împlinirii a douăzeci de ani, rog fierbinte pe Dumnezeu să Vă dăruiască Sire tinerețea inimii entuziaste și generoase pentru toată viața, odată cu puterea de muncă și înțelepciunea vârstei celei mai mature pentru mulți, mulți ani, întru norocul și bucuria Neamului românesc.

† NICODIM
Patriarhul României

La această telegramă Majestatea Sa Regele Mihai I a binevoit să răspundă Înalt Prea Sfințitului Patriarh Nicodim următoarele :

Mulțumesc din toată inima Înalt Prea Sfinției Voastre pentru bunele urări.

MIHAI R.

Cuvântul și îndemnarea I. P. S. Patriarh Nicodim pentru adunarea obștească plebiscitară. — În ziua de 9 Noemvrie a. c., poporul român a fost chemat în adunare obștească plebiscitară, ca să se rostească fiecare, după cugetul său, asupra actelor de guvernământ săvârșite de d. mareșal Ion Antonescu în cursul întâiului an de conducere a țării, și astfel să-și dea votul pentru aprobare sau desaprobare. Iar ca o mărturie a cuvântului rostit da, avea să se lege în scris toți cei hotărîți să sprijine cu încredere pe viteazul nostru Conducător, la făurirea unei noi întocmiri a țării și a vieții obștești prin legiuiri și așezăminte temeinice. Cu acest prilej s'a rostit la radio în ziua de Joi 6 Noemvrie a. c.

cuvântul plin de cea mai curată simțire românească al Înalt Prea Sfântului Patriarh Nicodim, și prin care îndeamnă cu toată stăruința pe fiii săi sufletești să-și ridice înțelepciunea și dragostea la înălțimea marilor clipe istorice de azi și cu judecată nepărtinitoare să sprijine din răspuseri osârdia și râvna iubitului nostru Mareșal pentru ridicarea țării și propășirea neamului românesc de pretutindeni. Iată cuprinsul acestui cuvânt:

Iubiți Români, fii ai Bisericii străbune,

După un an de grele încercări Națiunea Română este chemată să-și spue cuvântul asupra actelor de guvernământ săvârșite de Mareșalul Antonescu și să dea votul de aprobare sau desaprobare.

Scrutând trecutul, cu tot cuprinsul său de fapte excepționale: Înălțarea Monarhiei și a unității de simțire și de gândire a întregului popor românesc;

Cercetând apoi rezultatele activității încordate, numai în răstimp de un an, putem aprecia, în dreaptă măsură, însușirile providențiale ale omului, care și-a asumat răspunderea conducerii Statului român.

Mareșalul Ion Antonescu este omul providențial, pe care Dumnezeu ni l-a trimis. Numele său stă în inimă, în sufletul și pe buzele tuturor Românilor.

După ce a înlăturat adevăratele catastrofe ce s'au abătut asupra neamului din pricina unor imense greșeli politice, eram lipsiți de prieteni în afară și de solidaritate națională înlăuntru. Numai el a întărit și a asigurat prietenia marilor noștri aliați: a Germaniei și a Italiei, dând puțința reparațiunii unor greșeli cari au dus la sfârtecarea trupului țării.

După ce a pus la contribuție puterile creatoare ale Națiunii în pragul desnădejdiei și al destrămării, cu aprigă și sfântă credință în ajutorul lui Dumnezeu, — Dumnezeul părinților și al strămoșilor noștri —, a pornit războiul de desrobire a pământurilor românești, cotropite de oamenii cei fără de lege și fără de Dumnezeu.

Intreg poporul, într'o unanimă și românească încordare, l-a urmat; viteaza armată, cu armele în mâini și nădejdea în ajutorul Sfintei Cruci, a cucerit ce ni s'a furat. Cei rămași acasă i-am dat ascultare prin muncă fără de preget, i-am dat toată iubirea, care l-a și condus în lupte.

A biruit!

Conducătorul Statului român și al Armatelor române se întoarce astăzi glorioș, cu fruntea sus spre Dumnezeu și cu dreptatea mândriei românești împlinite. Pământurile românești dinspre Răsări sunt astăzi din nou întregite la trupul țării.

Războiul nu s'a sfârșit.

Problemele mari stau în fața Națiunii, legate de istoria glorioasă a neamului nostru și de străduințele nezăgăzuite ale bătrânului continent european, pentru noi întocmiri spirituale și sociale.

Omul providențial, Mareșalul Ion Antonescu, ne chiamă din nou în adunare obștească plebiscitară; ca să ne rostim asupra faptelor sale de guvernământ; pentru tot ce a făcut până acum pentru țara lui scumpă și sfântă, țara Voivozilor și a eroilor slăviți; pentru tot ce-și propune să aducă la îndeplinire prin reformarea structurii și a organizării Statului român.

Cu judecata nepărtinitoare a istoriei tuturor veacurilor, cu conștiința românească a drepturilor restabilite, cu sufletul întreg alături de distinsa înțelepciune a marelui om de Stat și vașnic apărător al drepturilor românești și cetățenești, Biserica ortodoxă română dă deslegare Mareșalului Ion Antonescu.

Pentru reformele necesare de natură să asigure și să consolideze peste veacuri existența Statului român și unitatea lui geografică și spirituală, între hotarele rânduite și statornicite de Dumnezeu, îi dăm binecuvântarea noastră Patriarhicească.

Iubiți fii ai bisericii noastre drept măritoare
și ai României reîntregite,

Patriarhul Bisericii ortodoxe române se îndreaptă astăzi spre voi, la această răscruce a timpurilor, cum nu a fost alta în istoria poporului român. Cu grija de părinte și răspunderea spirituală a acestui neam din adâncul sufletului vă cere iubirea și unirea:

Ridicați înțelepciunea și dragostea voastră la înălțimile istoriei și a marilor transformări, pe care le croesc și îndeplinesc popoarele lumii.

Asigurați prin mărturia glasului vostru soarta glorioasă a țării și a poporului român.

Noi, cu Patriarhicească binecuvântare, chemăm ajutorul lui Dumnezeu și din adâncul inimii zicem întregului popor român:

Trăiască Regele Mihai I al tuturor Românilor;

Trăiască Mareșalul Ion Antonescu, viteaz conducător de oștire și iscusit conducător al Statului român;

Trăiască România tuturor Românilor, în veci unită și nedespărțită!

† NICODIM

Patriarhul României

Scrisoarea comandantului unei unități care luptă pe front, adresată I. P. S. Patriarh Nicodim. — Ca să se vadă însuflețirea cu care luptă astăzi oștirea românească pentru apărarea crucii și a credinței, și ca mărturie vie a nădejzii de biruință cu care i-a

într'armat Biserica prin rugăciunile și binecuvântările ei către cel Atotputernic, publicăm aici scrisoarea primită de Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim din partea comandantului unei unități de Vânători de Munte, care luptă astăzi pe frontul Mării de Azov și care pentru faptele de vitejie săvârșite a fost cinstit de Führer cu decorația „Crucea de Fer“.

Înalt Prea Sfinte Părinte,

Eu și Batalionul meu venim prin prezenta a Vă aduce prinosul nostru de recunoștință și curată închinare pentru Înalta binecuvântare cu care ne-ați împodobit în anul trecut, și Vă mulțămim respectuos, deoarece Înaltele Prea Sfinției Voastre rugă către Domnul ne însoțesc, ne ajută și ne dau puteri în acest crâncen război.

Suntem la porțile Crimeei. Luptăm din greu pentru îndepărtarea păgânismului bolșevic și mergem din victorie în victorie, în suflete și inimi cu Dumnezeu și Biserica Lui.

Mă simt fericit că m'a învrednicit Puterea Divină să Vă încunoștițez că în nenumăratele lupte avute cu hoardele lui Stalin, Batalionul meu înscrie prin eroism fără pereche cele mai frumoase pagini de glorie în istoria Țării și a Neamului Românesc.

Nu am precupețit absolut nimic din viețile noastre în scopul de a reda integritatea României și reînălțarea sfintei noastre Biserici. În Bucovina, la Prut, la Nistru, în Moldova Transnistriană, pe Bug, prin stepele Rusiei, pe Nipru și Marea de Azov străjuiesc deapărarea morminte de eroi din Batalionul 24. Vânători de Munte, — despre ale căror jertfe și fapte de arme vor vorbi și dușmanii dușmanilor noștri — în vecii vecilor.

Noi am plecat la lupta dreaptă și sfântă, convinși că vom învinge trufia celor ce au dărâmat Crucea lui Hristos, și au semănat fără nici un drept jale și durere pe ogorul Neamului nostru.

Înalt Prea Sfinția Voastră ne-a dat puteri și moral sublim, deșteptându-ne conștiințele și mărimdu-ne puterile de jertfă pentru dezrobirea fraților; ne-ați pus în suflete jertfa apostolilor și martirilor creștinătății și ne-ați înarmat cu virtuțile eroilor din trecutul Neamului, pentruca astăzi să culegeți Înalt Prea Sfinția Voastră și România întreagă, roadele victoriei, rezultate din sămânța înaltelor virtuți cu care ne-ați cultivat în cele zece zile la Prea Sfânta Mănăstire a Neamului, altarul marelui erou Ștefan cel Mare.

De aceea viu, eu, umilul rob al lui Dumnezeu, să Vă aduc prin prezenta scrisoare, dragostea și profundul respect ce Vă păstrează deapărarea ofițerii și soldații Batalionului meu și Vă spunem sincer și devotat că, deși ne despart 2000 km., sunteți mereu cu noi, ne ajutați, ne îmbărbătați, ne feriți de grelele pericole și ne înarmați cu răbdarea lui Hristos, al căror rezultat este victoria Vânătorilor de Munte și a României, slăvită în vecii vecilor de întreaga omenire.

Astăzi, când pe pieptul meu și al Batalionului 24 V. Munte s'a așezat de Marele Führer al Germaniei cea mai mare distincțiune „Crucea de Fier“ pentru înalte fapte de arme, cuvinez să încunoștițez pe Înalt Prea Sfinția Voastră că viețile noastre sunt închinare pentru totdeauna

Țării, Regelui nostru scump, Marelui nostru Conducător și Înalt Prea Sfinției Sale, Părintelui Patriarh al României.

Deviza noastră este : „Onoare și Patrie“.

Și acum, când ora atacului a sunat, când miile de proiectile sparg văzduhul și improașcă moartea în camarazii mei din linia întâia, noi, cei din al 24-lea, strigăm : „Prezent“ !

„Cu noi e Dumnezeu“ cântă în genunchi ostașii cari pun cu o deosebită credință semnul Crucii pe piept, și în strigăte de „Doamne ajută-ne“ se pornesc în acest moment, năvalnic, pentru cucerirea poziției inamice !

Fiecare din noi Vă vedem aici ; direcția noastră de atac ne-ați trasat-o prin semnul Sfintei Cruci. Mitralierele deschid focul. Armamentul tot al Batalionului pune focul Gheenei pe comuniști. E un adevărat infern !

De departe se aude o muzică sublimă : „Născătoare de Dumnezeu, binecuvântat fie rodul pântecelui Tău“ ! E soborul mănăstirii Neamțului, care ne însoțește și care spune păgânilor la atac : „Lăsați armele, voi, cei ce ați păcătuit în fața lui Dumnezeu, și veniți de luați lumina dumnezească dela armata română a lui Hristos“ . E părintele sfânt — Melhisedec, — cu toți preoții și soborul de la mănăstirea lui Ștefan, — „Auziți noroade și vă plecați“.

Primiți, Înalt Prea Sfinte Părinte Patriarh al României noastre, credința sfântă a noastră, precum și nemărginita dragoste și devotament ce Vă păstrăm noi, ostașii Batalionului 24 V. Munte.

Vă rugăm să ne însoțiți mereu cu rugăciunile Înalt Prea Sfinției Voastre până la victoria finală, când, reîntorși în țară, să luăm iarăși Sfânta binecuvântare cu sublimul imperativ : „Pace vouă, liberatori ai Țării și ai credinței“.

Al Înalt Prea Sfinției Voastre supus fiu credincios,

Lt. Colonel (ss) ST. MARINESCU,

Comandantul Batalionului 24 V. Munte, Poșta militară 66.

22 Octomvrie 1941.

Apostolatul Bisericii ardeleni în Basarabia și Transnistria. — După ce Dumnezeu ne-a ajutat prin jertfa și eroismul soldaților noștri să ne vedem restatornicit hotarul de răsărit al țării ; după ce hoardele bolșevice au fost silite prin lupta începută în zorii zilei de 22 Iunie a. c. ca să părăsească pământul Bucovinei și al Basarabiei pe care-l cotropiseră cu un an în urmă, și în vreme ce satele și orașele românești dintre Prut și Nistru fumegau încă de pârjolul și prăpădul comunist, vlădicii ardeleni în frunte cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae hotărîră să plece laolaltă, ca să ducă mângâiere și hrană duhovnicească fraților moldoveni scăpați din robie. Pentru ducerea la bun sfârșit a acestei misiuni s'au ales 56 de preoți fruntași din cele cinci eparhii ardeleni, a Sibiului, Aradului, Caransebeșului, Orăzii și Timișoarei.

În ziua de 5 Septemvrie a. c., cu prilejul plecării din București a vlădicilor ardeleni și a preoților misionari însoțitori, d-l

General R. Rosetti Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor, a făcut presei din București următoarele declarații :

„Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Dr. Nicolae Bălan al Ardealului nu s'a mulțumit să întocmească doar grupuri de preoți misionari, pe care să le trimită să propovăduiască pe Hristos, ci în clipe și împrejurări mari și hotăritoare pentru neam, cum sunt vremurile actuale, Î. P. Sf. Sa a ținut să dea, personal împreună cu Episcopii din Mitropolia sa, pilda celei mai înalte și sfinte datorii. Împreună cu cei patru episcopi și cu 56 de preoți misionari, reputați pentru experiența, râvna și spiritul lor de muncă și de jertfă, au pornit cu toții, după ce s'au pregătit sufletește și duhovnicește, să întâlnească pe cei slăbiți și să recâștige sufletele fraților înstrăinați sub înrâuriri streine.

Fiecare grupare de preoți va lucra într'o regiune determinată sub directa îndrumare a Ierarhului. Câmpul misionar va fi împărțit în cinci regiuni. Se va sluji dimineața sf. liturghie, de fiecare preot, în câte un sat, și se va predica, după planul și temele statornicite de Î. P. S. Mitropolit Nicolae, pentru a se realiza astfel o adevărată unitate, de cuget și de simțire.

S'a și trimis un vagon de cărți religioase din cele tipărite de Mitropolia Ardealului și grupele misionare vor întemeia în fiecare sat câte o bibliotecă sătească, dăruită și trimisă pentru locurile indicate de asociația transilvană „Astra”. În douăzeci de zile se vor săvârși în acest fel o mie de sfinte liturghii, în duhul adevăratei credințe și al dragostei de neam și se vor întemeia tot atâtea biblioteci pentru luminarea poporului.

Pretutindenii predicile vor fi urmate de îndemnurile pentru rezidirea și redeschiderea sfintelor biserici, cărora apostolii bisericii ardelenne le duc cărțile liturgice.

De la sosirea în București, ierarhii și preoții misionari, găzduiți în Internatul Teologic, au ținut cursuri și consfătuiri, urmate de adânci reculegeri”.

În popasul făcut în capitala țării, această grupare misionară s'a prezentat Marți 2 Septembrie ora 11 dim. la reședința patriarhală pentru a primi binecuvântarea I. P. S. Patriarh Nicodim.

Cu acest prilej a vorbit I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului arătând scopul misiunii ce a pus la cale și dragostea cu care merg între Basarabeni.

Î. P. S. Patriarh răspunzând în cuvinte pline de căldură părintească, a dat odată cu înalta binecuvântare, și prețioase îndemnuri și sfaturi celor plecați în această misiune.

În aceeași zi Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim a dat o masă înalților ierarhi ardeleni.

La această masă au mai luat parte, ca invitați ai I. P. S. Patriarh, d-rii: Mihai Antonescu, vice-președinte și președinte ad-interim al Consiliului de miniștri, General R. Rosetti, ministru al Culturii naționale și al Cultelor și d-l colonel D. Chirescu, secretarul general al ministerului de Culte.

La sfârșitul mesei I. P. S. Patriarh, binecuvântând misiunea orânduită de către Biserica ardeleană și care este numai o parte din marea bătălie misionară pe care Biserica Ortodoxă Română a pornit-o și o duce în părțile batjocorite, ruinate și spurcate de hoardele celor fără de Dumnezeu, îi urează succes la înălțimea pregătirilor și așteptărilor.

D. Mihai Antoneseu, vice-președinte și președinte ad-interim al Consiliului de miniștri, arată valoarea credinței și a Bisericii nu numai în refacerea individuală a unui om, dar în refacerea unui neam și chiar în refacerea structurii întregii lumi.

Mulțumește atât Bisericii ardeleni pentru misiunea ce a rânduit în Basarabia, dela râvna și priceperea cărora se așteaptă roade multe și bune cât și I. P. S. Patriarh pentru prilejul fericit pe care i l-a procurat de a se găsi în mijlocul Înaltelor fețe bisericesti și pentru lucrarea misionară pe care I. P. S. Sa a început-o încă dela intrarea armatelor desrobitoare în Basarabia și Bucovina prin trimiterea și așezarea de arhieriei la sediile episcopale, prin trimiterea de preoți, cărți de ritual, broșuri de propagandă etc., iar acum în urmă prin alcătuirea și trimiterea unei misiuni speciale pentru Transnistria.

I. P. S. Mitropolit Nicolae, în cuvinte pline de avânt mulțumește atât I. P. S. Patriarh Nicodim pentru frumoasa primire și bunele sfaturi ce a dat misiunii, cât și d-lui Mihai Antonescu pentru cuvintele pline de nădejde prin care a mângâiat cu un ceas mai înainte, inimile rănite ale preoțimii și Bisericii ardeleni.

Înainte de a păși pe pământul Basarabiei, Înalții Ierarhi ardeleni a făcut în ziua de 3 Sept. următoarea chemare către credincioși:

Iubiți frați Basarabeni,

Venim la voi — noi ierarhii Bisericii noastre din Ardeal și un număr de preoți ardeleni — în numele Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Venim de pe meleagurile Ardealului, noi ierarhii și preoții lui, să vă aducem cuvântul de mângâiere al credinței după sufe-

rințele prin cari ați trecut și cari au lăsat răni dureroase în sufletul și în casa fiecăruia din voi.

Venim să ne rugăm împreună cu voi, pentru înfrângerea vrășmașului și pentru așezarea pe veci a granițelor scumpei noastre Români acolo, unde le duce vitejia străbună reînviată.

Nu vă cerem nimic, ci vă aducem toată dragostea noastră creștinească și românească. Vrem să ne lipim sufletul nostru de sufletul vostru și să vă vorbim de Cel ce strânge pe toți în iubirea Lui și tămăduiește toată suferința, de Domnul Iisus Hristos.

Cei ce v'au stăpânit în anul durerii care a trecut n'au avut decât cuvinte aspre și lovituri neomenoase pentru voi. Ați trăit ca niște orfani într'o lume de străini. V'au stingherit de la bucuria cea mare și mai sfântă a omului, acea de a vorbi de Dumnezeu și de-a se ruga Lui. Ați rămas cei mai mulți fără părinții voștri duhovnicești cari să facă rugăciuni pentru voi și să îmblânzească firea omenească, cea ușor purtată spre răutate.

Toate acestea au trecut ca un vis rău. Dumnezeu, prin vitejia bravilor noștri ostași cari și-au vărsat sângele pentru libertatea sufletului vostru, v'a ferit de apăsări și mai grozave cari aveau să vie. Să-i dăm slavă Lui, să fim recunoscători morților și răniților noștri, să-i mulțumim Majestății Sale Regelui nostru Mihai I și Conducătorului Statului Mareșal Ion Antonescu, cari au purces cu iubire de Hristos și de neam la această vitează faptă.

Dușmanii crucii și ai mântuirii omului fug împrăștiați și se mistue ca întunerecul de fața luminii.

Adunați-vă în jurul nostru să înălțăm, în slobozenie, rugăciuni de mulțumită și de mărire Tatălui ceresc, să ne mărturisim credința nesdruncinată în puterea Domnului Iisus Hristos în harul mântuitor al Duhului Sfânt. Numai unde stăpânește Sfânta Treime e liniște, pace și bunăvoire între oameni. Numai acolo coboară Dumnezeu dreptatea și dragostea între ei. Veniți să cântăm Dumnezeului nostru: Slavă Ție Doamne, Slavă Ție!

Îmbrățișându-vă cu dragostea noastră cea întru Domnul, vă împărtășim arhiereshile noastre binecuvântări.

† NICOLAE, mitropolitul Ardealului; † ANDREI al Aradului; † NICOLAE al Orăzii;
† VASILE al Timișoarei; † VENIAMIN al Caransebeșului.

Duminică 6 Septembrie a. c., cetele de preoți având în frunte pe vlădici, s'au îndreptat spre județele ce le-au fost încredințate mai dinainte pentru vestirea cuvântului sfânt și anume: I. P. S. Mitropolit Nicolae în județele Lăpușna și Orhei; P. S.

Episcop Andrei în județele Tighina și Cetatea Albă ; P. S. Episcop Vasile în județele Bălți și Hotin ; P. S. Episcop Nicolae în jud. Soroca iar P. S. Episcop Veniamin în județele Cahul și Ismail.

Au fost cercetate peste 600 de sate basarabene și transnistriene. I. P. S. Mitropolit Nicolae a pătruns până în preajma frontului Odesei, iar la Sucleia, sat mare curat românesc, a târnosit cea dintâiu biserică din Transnistria reparată prin osârdia căpitanului german Lehmann.

Despre roadele acestei misiuni, în Basarabia și Transnistria, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului a înștiințat pe credincioși prin următoarea pastorală :

„Cuvântul lui Dumnezeu
nu poate să fie legat”.

(II Tim. 2, 9).

Iubiții mei fii sufletești,

Acest adevăr l-a scris marele Apostol al neamurilor pe când se găsea în închisoarea din Roma din pricina râvnei sale întru propovăduirea Evangheliei mântuitoare a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Cât de mult suferea acest neînfricat crainic al Domnului să nu poată cerceta comunitățile creștine întemeiate de el și să nu-și poată împlini mai departe marea misiune de răspândire a cuvântului dumnezeesc, cu care își simțea una întreaga sa ființă. Dar și în această stare sufletească în care se găsea din pricina lanțurilor în cari era legat, el avea mângâierea că, oricare ar fi soarta sa personală, „cuvântul lui Dumnezeu nu poate să fie legat”. El se convinsese și simțise cutremurător în însăși ființa sa adevărul, că nu este putere pe lume care să fie în stare să încătușeze cuvântul Domnului. Când prigonea biserica lui Dumnezeu, minunea de pe drumul Damascului l-a silit să vadă că în cuvântul Domnului este o putere ce sparge toate îngrădirile și spulberă toate vrăjmășiile și nimic pe lume nu-i poate sta împotriva. Această putere l-a trântit și pe el la pământ și din cel mai nedomolit prigonitor l-a schimbat în cel mai înfocat propovăduitor al lui, cutreerând lumea în lung și în lat pentru a-l semăna în toate părțile. Iar atunci când, la bătrânețe adânci, se afla în închisoare din cauza acestei iubiri a cuvântului dumnezeesc, pe lângă toată marea și singura lui întristare că nu-l poate propovădui mai departe, avea și mângâierea neclătinată că acest cuvânt nu poate fi închis de nimeni pe lume.

Cu cât se împotrivește lumea aceasta mai mult cuvântului, Domnului, cu atât el își arată mai învederat puterea sa biruitoare. Nenumărați și vajnici prigonitori au încercat să-i pună zăgaz, dar

el a răzbit prin toate piedicile. Și astfel s'a răspândit lumina lui, adevărul lui, sfințenia și puterea lui pe la toate neamurile până la marginile pământului, încât nu este popor la auzul căruia să nu fi răsunit și să nu fi repurtat biruințe.

Tăria acestei puteri netăgăduite a cuvântului Domnului au simțit-o în săptămânile trecute din nou vlădicii Ardealului (căci împreună cu mine au fost Prea Sfinții Lor Episcopii: Andrei al Aradului, Vasile al Timișorii, Nicolae al Oradiei-Beiușului și Veniamin al Caransebeșului), și un număr de 56 de preoți cari ne-am îndreptat pașii spre meleagurile scumpei noastre Basarabii, desrobotă de curând de sub stăpânirea celor fără Dumnezeu. Au încercat dușmanii Celui ce s'a suit pe Cruce din iubire pentru oameni, să înăbușe cuvântul lui Dumnezeu în acea parte a pământului strămoșesc, să zdrobească din sufletul fraților noștri credința prin care a trăit neamul nostru de la obârșie și până azi.

Dar încercarea lor s'a izbit de împotrivirea neînduplecată a fraților noștri și de puterea cuvântului dumnezeesc sălășluit în ei. Ne-am convins despre aceasta și ne-a copleșit tăria cu care au rămas neabătuți și întemeiați în credința lor străbună cu toate mijloacele înfricoșătoare întrebuintate pentru a zmulge din inima lor alipirea la Dumnezeu.

Deaceea, pe lângă cuvântul cald de frățesc și creștinesc salut ce li l-am dus din partea clerului și poporului nostru din Ardeal, i-am lăudat pentru păzirea bărbătească a credinții lor și a noastră și i-am mângâiat pentru toate suferințele și încercările prin cari au trecut. Le-am spus că am mers la ei să le ștergem lacrimile cari le-au muiat obraji și sufletele un an întreg și să mulțumim împreună cu ei lui Dumnezeu că le-a hărăzit și lor și nouă de-a ajunge la fericita zi a libertății. Am înălțat rugăciuni către Dumnezeu la altarele lor unde s'au păstrat, sau în preajma fostelor altare dărămate de urgia nebună a foștilor stăpânitori, ca să ajute neamului nostru să iasă în întregime fericit din învălmășeala în care se zbate lumea și să fie ferit de primejdii viitoare. Am făcut cereri pentru biruința oștirii noastre viteze ce luptă pentru dreptatea și viața neamului. Nu voiu uita sfintele Liturghii ce le-am făcut în sfânta mănăstire Curchi, la sărbătoarea Nașterii Preceștii și în cetatea Orheiului în ziua sfintei Cruci în biserica zidită de voevodul Vasile Lupu al Moldovei, cum și în fruntașele comune: Grătiești, Răzeni, Vorniceni, Chiperceni, Onițcani, Peresecina, înaintea unor mulțimi de popor atât de mari, încât nu încăpea în biserici și a trebuit să-i vorbesc adeseori în curtea bisericilor ca să audă toți. La sfintele slujbe ce le-am săvârșit vlădicii și preoții din misiune în toate județele Basarabiei, în peste șase

sute de comune și în propovăduirea noastră creștină și românească am fost primiți cu deosebită dragoste, cu însuflețire curată și cu lacrimi de bucurie de tot poporul basarabean, care după un an de suferință și de încătușare a credinței sale, a înțeles și mai mult ce binefacere o să fii sub stăpânirea Țării tale, să te bucuri de libertatea națională care îți îngăduie să-ți desvolți toate însușirile și virtuțile tale firești și să te poți aduna la altarul bisericuțelor tale pentru întărirea sufletului, ca să biruiască năpăstuirile ce vin să te încerce.

Vă aduc acum din partea lor, iubiții mei, răspunsul frățesc de mulțumire pentru salutul ce li l-am dus din partea voastră. Ei se simt una cu noi, precum ne simțim noi cu ei. În vinele lor curge același sânge, de pe buzele lor sboară cuvintele aceluiasi dulce graiu românesc, în piepturile lor inima bate la fel cu a noastră. Ne-au dat asigurarea că atunci când va bate ceasul ne vor întinde și ei mâna de ajutor pentru desrobirea scumpului nostru pământ.

Numai două momente mai grăitoare vreau să desprind din lucrarea noastră de propovăduire creștină și românească pe acele meleaguri, spre a vi le înfățișa acum, iubiții mei. Aflându-ne în acele locuri am ținut de datoria noastră să ne ducem la mormântul unui mare mitropolit al Basarabiei Gavriil Bănulescu, fiu al Ardealului din părțile Bistriței, care acum un veac și mai bine, pe când Basarabia a căzut prima dată sub jugul rusesc și a lăsat locurile de naștere și s'a dus să stea lângă sufletul poporului basarabean pentru a-l întări și mângâia în încercarea sa. Ne-am închinat la mormântul lui și i-am dus cuvânt de recunoștință pentru credința lui cea mare și pentru dragostea de frații năpăstuiți, care l-a făcut să se ducă să împăriășească soarta lor. Din mormântul lui de la mănăstirea Căpriana, de pe malul Nistrului, străjuește în fața lui Dumnezeu și a oamenilor drepturile și hotarele dinspre Răsărit ale neamului nostru.

Din Basarabia am trecut și dincolo de Nistru la frații români de acolo cari de 24 ani n'au mai auzit slujba dumnezeiască. Bisericele sunt sau dărâmate la pământ, sau prefăcute în grajduri, magazii și localuri de petreceri. Dar și sub această grea și îndelungată prigoană, poporul și-a păstrat în tainițele sufletului întreaga credință în Dumnezeu. S'au rugat camenii în casele lor, înlăuntrul sufletului și Dumnezeu i-a ascultat, aducând mai curând decât se putea aștepta timpul în care îl pot mărturisi iarăși deschis și fără teamă.

Am sfințit dincolo de Nistru cea dintâiu biserică reclădită după alungarea bolșevicilor. E biserica din Sucleia, sat curat românesc de vre-o mie de familii, așezat lângă Nistru la câțiva kilometri spre miază-zi de la orașul Tiraspol. Am auzit cu acest prilej cum s'a

păstrat credința pe altarul sufletului poporului ca o putere mai presus de lume ce nu poate fi zdrobită de nimic. A alergat la această sărbătoare toată lumea din satele din jur câtă a putut afla despre praznicul ce avea să se întâmple. Cu lacrimi pe obraji au urmărit credincioșii tot timpul această sfântă Liturghie, cea dintâiu pe care o auzeau după 24 de ani. A fost o adevărată cutremurare religioasă. Par'că ieșise biserica primelor veacuri din catacombe, din ascunzătorile ei de sub pământ. Se îngrămădeau toți să se atingă de vestimentele arhieresti, să sărute crucea, Evanghelia.

După sf. Liturghie le-am slujit un parastas pentru toți morții lor. A fost o mulțumire de nedescris. Câți morți scumpi n'au avut într'un sfert de veac, câte rudenii ucise de regimul de prigoană al bolșevismului, fără să fi avut măcar mângâierea de-a face prin preot o slujbă de pomenire pentru ei? Și acum toată dorința lor se stâmpăra. Nu voiu uita nici când icoana acestor suflete de credincioși cari-și primeau înșfârșit hrana după care atâta au flămânzit.

Și ne-am zis, văzându-i: Când te vei întoarce acasă spune credincioșilor din Ardeal că prin nimic nu poate fi mulțumit sufletul omului și al poporului ca prin credință. Spune tuturor fiilor Bisericii din Ardeal să-și întărească credința, să-și încălzească și mai mult rugăciunea de mulțumită către Dumnezeu că i-a ferit de asemenea încercări, să-și învioreze iubirea față de Dumnezeu și de aproapele, căci acestea formează chiagul care leagă pe om de om într'o frăție ce nu poate fi biruită de nicio durere.

După asemenea bucurii duhovnicești, după ce preoții noștri au botezat sute de copii rămași neîncreștinați sub stăpânirea păgână, ne-am întors la Chișinău, unde făcusem cea dintâiu sfântă Liturghie în ziua sosirii noastre acolo, în catedrala cea mare, căreia i-au dat foc bolșevicii la retragerea lor. Intre zidurile ei afumate și sub cupola prin care se vedea cerul, am cuvântat cu multă mișcare a inimii poporului adunat în mare număr. P. S. Episcop Efrem de acolo, atunci când eram gata de plecare spre casă, ne-a dăruit ca o amintire pentru călătoria și lucrarea noastră în Basaracia, o prea frumoasă icoană a Maicii Domnului. Ei o numesc „Maica tuturor celor scârbiți“, căci ochii ei sunt plini de lacrimi pentru suferințele și pentru păcatele oamenilor. În cântări și rugăciuni ea a fost dusă la gară, iar ajungând în Sibiu a fost adusă cu aceeași cinstită în catedrala noastră. Ea va sta aci ca o amintire a suferințelor prin cari au trecut frații noștri basarabeni și a drumului pe care plini de dragoste l-am făcut îndată după desrobirea lor la ei,

Mai amintesc că am dus cu noi de aici din Sibiu, un vagon

plin cu cărți, cărți de rugăciuni și alte cărți de zidire sufletească dintre cari unele ne-au fost încredințate spre a le împărți din partea societății noastre „Astra”, apoi mii de cruciulițe și iconițe pe cari le-am împărțit peste tot locul. În cutreerările noastre am vizitat pretutindenea pe iubiții noștri ostași răniți prin spitale. Unde am întâlnit pe drumuri regimente întregi de ostași m'am oprit la ei, le-am făcut rugăciuni, le-am cuvântat, le-am împărțit cărți de rugăciuni și cruciulițe în număr mare și le-am împărtășit binecuvântări ca să le ajute bunul Dumnezeu în lupta lor.

Deosebit de mare a fost bucuria mea de a fi întâlnit în ținutul de la Nistru pe viteazul nostru mareșal Ion Antonescu, conducătorul Statului, plin de încredere în izbânda gândurilor mărețe și a planurilor de fericire pentru neamul românesc; iar la Comandamentul oștirii am alergat să duc binecuvântările bisericii Generalilor noștri cari au comanda acolo la front. Dumnezeu să le ajute în lupta cea sfântă pentru Cruce și Țară!

Am ținut să vă înfățișez pe scurt, iubiții mei, icoanele și gândurile cu cari ne-am întors din misiunea noastră. Eram dator să o fac pentruca să vă mulțumesc tot odată pentru rugăciunile cu cari ne-ați însoțit voi, dragii mei, ca drumul nostru să fie încununat cu cât mai frumoase izbânzi.

Rog pe bunul Dumnezeu să facă să rodească în viața creștină a Basarabiei sămânța aruncată de noi cu dragoste. Il rog să ajute întregului neam românesc să vadă împlinindu-se cu un ceas mai de vreme dorința lui arzătoare după libertatea fraților ce se mai găsesc încă în robie. Și atunci vă voi face tot din acest loc invitarea să mergem în număr cu mult mai mare cu cuvânt de mângâiere la ei, ca să ne bucurăm împreună de ziua pe care ne-o va da Domnul. Acum le trimitem gândul, inima și nădejdea noastră neclintită că nu va mai trece mult până atunci.

Domnul este cu noi și vrea să fie cu noi într'o țară mare, care să se întindă până unde răsună graiul nostru și credința noastră străbună, în care li vom lăuda în veacuri nesfârșite.

Cu bucuria părintească de a mă fi întors cu bine acasă și în mijlocul iubitei mele turme credincioase, împărtășindu-vă arhierestiile mele binecuvântări, am rămas, al vostru de tot binele voitor

ss. NICOLAE
Arhiepiscop și Mitropolit

Înscăunarea P. S. Veniamin noul episcop al Caransebeșului. — Duminică 24 August a. c., s'a desfășurat la Caransebeș în fața d-lui general Radu Rosetti, Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor și a I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului însoțit de PP. SS.

Chiriarhi ardeleni: Andrei al Aradului, Vasile al Timișoarei și Nicolae al Oradiei, înscăunarea P. S. Veniamin Nistor, noul episcop al eparhiei Caransebeșului.

După săvârșirea sfintei Liturghii în catedrala episcopală, de către un sobor de vlădici și preoți, I. P. S. Mitropolit Nicolae a rostit cuvântul de înscăunare, povățuind pe noul episcop de felul cum trebuie să-și conducă turma spre calea mântuirii. Între altele I. P. S. Sa i-a spus: „Să ai veșnic înaintea țințele spirituale de renaștere și de mântuire a sufletelor, de înălțare a lor la comuniunea cu Domnul nostru Iisus Hristos. Să ți încâlzești cu ele sufletul Prea Sfinției Tale și al preoțimii eparhiei, ca să puteți chema cu succes spre ele și poporul dreptcredincios. Toate celelalte mijloace și lucrări ale Bisericii să fie puse în slujba țințelor spirituale, pentru care s'a întrupat Fiul lui Dumnezeu și a pățimit pe cruce.

Iar răspunderea pentru această înfricoșată îndatorire n'o lăsăm din mâna noastră, pentru că nu ne este îngăduit s'o lăsăm. Așa înțelegem noi autonomia bisericească: Este identificarea Bisericii cu răspunderea pentru misiunea primită de la Domnul spre mântuirea sufletelor.

Fii, Prea Sfințite, pe toată linia un vajnic apărător al autonomiei bisericești, împreună cu tot clerul și poporul. *Pentru noi autonomia nu este literă moartă, înscrisă într'un paragraf de lege, ci e o poruncă dumnezească săpată adânc în inimile noastre. Statul să fie fericit că are o Biserică ce nu e bucuroasă să se desfacă de răspunderea ce i-a dat-o Dumnezeu, aruncând-o pe umerii altora.*

La această răspundere ne cheamă, tot ce-a însemnat Biserica noastră în îndelungatul ei trecut pentru neamul românesc. Noi i-am dat acestui neam minunata lui concepție despre lume și viață, prin care a trăit și s'a precizat ca o entitate națională atât de originală și superioară. La altarul Bisericii i-am făurit sufletul unitar al acestui neam ori unde se găsește, i-am sădit virtuțile și i-am ocrotit comorile sufletești prin care s'a păstrat dealungul veacurilor identic cu sine însuși. Pe genunchii ei și-a alcătuit limba și i s'a umplut de toate miremele simțirii duhovnicești. Prin școlile ce i le-am dat i-am dezvoltat cultura pe linia firească a ființei sale. I-am organizat până și viața economică, de la îndrumările gospodărești prin preoții satelor și până la autonomizarea lui financiară prin întemeierea institutelor de credit. „Tuturor toate s'a făcut“ sfânta noastră Biserică, întocmai ca o mamă bună, ca pe toți fiii ei să-i mântuiască și să-i scoată la libertate și unire națională“.

Din partea Guvernului a vorbit d. General Radu Rosetti.

Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor, arătând că „Azi când războiul ne-a readus la sânul patriei, prin vitejia oștilor conduse de marele nostru Conducător, Basarabia și Bucovina de Nord, neamul nostru e din nou chemat să-și îndeplinească misiunea istorică, de strajă a civilizației europene la porțile Orientului. Se reia astfel vechea și glorioasă tradiție a voevozilor români de odinioară, apărători cu sabia ai creștinătății față de cutropirea necredincioșilor“.

La sfârșit a adresat P. S. Episcop Veniamin aceste cuvinte : „Sarcina păstoririi sufletelor pe care o luați Prea Sfințite, e deosebit de grea, fiindcă asupra ei apasă o lungă și strălucită tradiție și mai ales pentru că prielnice rătăciri scot la suprafață probleme noi în legătură cu păstoria credincioșilor. Toate marile prefaceri sociale se caracterizează și printr'o sete nepotolită după cele duhovnicești. Această năzuință spre cele cerești trebuie îndrumată de Biserica. Cel ce se rupe de Biserica strămoșească, rupe cu trecutul, cu tradiția românească și se desrădăcinează din însăși viața națiunii“.

A vorbit la urmă și P. S. Episcop Veniamin, urzindu-și întreaga cuvântare pe citatul Sf. Apostol Pavel din epistola către Efeseni : „Cu vrednicie să umblați după chemarea cu care sunteți chemați, cu toată smerenia și blândețea, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-vă unii pe alții cu dragoste, silindu-vă să păstrați unitatea Duhului în legătura păcii“.

P. S. Sa a făgăduit apoi că se va lăsa călăuzit pururea de porunca dragostei creștine, va apăra autonomia bisericească, va contribui din răsputeri la întărirea familiei, la combaterea plăgilor sociale și se va sârgui pentru buna creștere a tineretului, înțelegând să-și întărească propoveduirea cu pilda vieții.

Retragerea din scaun a I. P. S. Gurie Mitropolitul Basarabiei și a P. S. Dionisie Episcopul Cetății Albe-Izmail. — Sfântul Sinod în ședința sa de la 24 Octomvrie a. c. a luat act de comunicarea Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor că Înalt Prea Sfințitul Gurie s'a retras pe ziua de 1 Octomvrie a. c. din scaunul de Arhiepiscop al Chișinăului și Mitropolit al Basarabiei, iar Prea Sfințitul Dionisie din acela de Episcop al Cetății Albe-Izmail. Cei doi Prea Sfințiți Ierarhi urmează să primească pensie, sub formă de recompensă națională, acordată anume printr'un decret lege.

Potrivit hotărârii Sfântului Sinod de la 11 Noemvrie 1936,

Înalt Prea Sfințitul Gurie se va așeza pentru restul vieții la una din mănăstirile Putna sau Dragomirna, după alegerea personală a I. P. S. Sale, Vlădica Dionisie s'a retras la mănăstirea Suruceni, unde își are metania.

Temelii de lucrare misionară și culturală în Arhiepiscopia Bucureștilor. — Greutățile vremii prin care trecem, pretind din partea Bisericii și a slujitorilor ei o lucrare tot mai avântată. Căci odată cu izbucnirea războiului sfânt de întregire a hotarelor țării și de nimicire a dușmanilor crucei și a hulitorilor de Dumnezeu bolșevici, toată lumea a văzut cât de mare este sprijinul pe care-l poate da credința adevărată și cu ce pavază minunată apără ea sufletul omenesc. Iar luptele grozave purtate de ostașii noștri bravi prin șesurile Basarabiei și ale Ucrainei, au dovedit în ei pe mărturisitorii neînfricați ai legii strămoșești, care și-au vărsat sângele cu voioșie și au murit în cete nesfârșite, apărându-și credința, biserica și glia, socotite mai scumpe și mai sfinte chiar decât viața lor. Prin jertfa aceasta curată se va zidi în laturile pângărite de tirania comunistă viață nouă și se vor reîncreștina sufletele îndepărtate prin chinurile unui sfert de veac, de la sânul bisericii. Se știe însă că întotdeauna lupta de la hotare nu poate fi încununată de izbândă deplină, decât atunci când ceata ostașilor se bizue pe tăria poporului din lăuntrul țării, unit în cuget și 'n simțiri și înarmat sufletește pentru orice durere sau lipsă. Intru acestea toate, Dumnezeu ne-a ajutat să vedem preoțimea noastră ortodoxă luptând sub povățuirea Ierarhilor săi, cu multă râvnă și însuflețire, sfătuind și ajutând pe cei rămași la vatră, îndemnând pe cei plecați la luptă, mângâind pe cei răniți și binecuvântând deasupra gropii trupurile celor ce se dăruiau pământului pentru care ei muriseră apărându-l.

Dar pentru a ajuta pe fiecare preot să-și desăvârșească lucrarea începută în enoria sa, pentru a-l indruma mai cu folos în lupta grea pe care o duc laolaltă și spre a le înlesni înlăturarea feluritelor piedici întâmpinate aproape de toți în munca pentru păstoria duhovnicească, noul consilier al secției culturale al Arhiepiscopiei Bucureștilor, părintele Ion Gafton, un harnic și priceput ostenitor în via Domnului, a înfățișat Înalt Prea Sfântului Arhiepiscop și Mitropolit Nicodim Patriarhul României, mai multe temelii de lucrare misionară și culturală, care după dreaptă cumpănă și chibzuială pot ajuta nespuse de mult pe frații preoți să-și împlinească mai cu spor îndatoririle ce sunt legate de slujba și che-

marea lor. Am socotit că este de folos să spicuim din referatul sfinției sale aceste laturi de lucrare, care cuprind următoarele propuneri. 1. *Editarea unei reviste misionare pentru popor*; 2. *reapariția revistei Apostolul*; 3. *consfătuiri pe protopopiate cu preoții*; 4. *centre parohiale de lucrare misionară*; 5. *asociațiile religioase*; 6. *colportajul și bazarul parohial*; 7. *mila creștină*; 8. *predicile la radio*; și 9 *misionarismul*.

1. Revista misionară pentru popor va trebui să apară săptămânal, însă în așa fel ca cel mai târziu Sâmbăta, să fie ajunsă la parohii. Pentru început, câtva timp până își va deschide drum ar putea să apară din două în două săptămâni. Va fi tipărită în 8 pagini și într'un format ceva mai mare ca *Buletinul Circularilor*. Prețul ei va trebui să fie minimum, așa încât pe lângă acoperirea cheltuielilor să se realizeze doar câștigul cu ajutorul căruia să se poată împărți de fiecare dată și un număr de exemplare gratuit.

Această revistă se va adresa deopotrivă maselor populare și păturii intelectuale; de aceea se va scrie într'o limbă cât mai curată și nu va trata probleme de ordin dogmatic sau de gândire filosofică, ci va fi o foaie de înțelepciune creștinească, de viața ortodoxă, de răspândire a cuvântului evanghelic, și de tălmăcirea lui pentru viața fiecărui om în parte, ca și pentru viața obștei.

Nu va face operă negativă de polemică cu sectanții sau cu indeferent ce alți vrăjmași ai ortodoxiei, ci pe cea pozitivă, combatând rătăcirile prin înfățișarea adevăratei învățături a Domnului. Va evita didacticismul pedant și sec, printr'o variație de material dela directă tâlcuire a Evangheliei, până la articolul de atitudine a Bisericii în fața diferitelor probleme ce i se pun, a diferitelor situații și perspective ce o privesc, până la predica model scurtă, substanțială și de aleasă limbă românească, până la versurile și povestirile de inspirație religioasă și până la textele biblice și învățăturile Sfinților Părinți.

Nu va lipsi din cuprinsul ei, nici latura națională, nici evocările înălțătoare din trecutul Bisericii sau al Neamului nostru, nici pilda de viață sau de judecată dumnezeiască, precum nu vor lipsi nici povățuirile gospodărești și igienice și nici coloana știrilor felurite, privite în lumina ortodoxiei. *Un colț al ei va fi rânduie tineretului*.

La început, această foaie se va scoate, în 12.000 exemplare câte 10 exemplare de fiecare parohie.

2. Reapariția revistei *Apostolul* este necesară pentru a se relua și în această formă, atât legătura spirituală dintre Chiriarchie și preoțime, cât și a preoților între ei. Această revistă va ținti să

oglindească viața bisericească a Eparhiei în toate manifestările ei: îndrumările dela centru și realizările din Eparhie.

Revista fiind de cultură și de informații culturale, va putea să desbată toate problemele cu care se întâlnește astăzi lucrarea pastorală a preoțimei, atât în domeniul ideilor, cât și în cel al vieții practice. Nu va fi însă un organ de studii grele și pretențioase și cu atât mai puțin o tribună de lucrări neserioase. Articole scurte, substanțiale, totdeauna semnate, cuprinzând directive și îndemnări date de centru, experiențe și realizări din Eparhie sau de pe aiurea, recenzii, bibliografie, știri bisericești, etc... Revista va apare odată pe lună, într'un număr de exemplare egal cu numărul personalului clerical din Eparhie, cca. 3.000 de exemplare.

3. Consfăturile pe protopopiate cu preoții sunt indicate și necesare atât pentru că ne mai ținându-se de mult conferințele generale pastorale, se simte nevoia întâlnirii preoților, cât și pentru că cu prilejul acestora se pot afla multe din doleanțele sau din realizările preoților. În afară de aceasta, prin apelul ce s'ar face, de către delegatul trimis de Sf. Arhiepiscopie, la conștiința fiecăruia pentru o mai riguroasă și mai jertfelnică împlinire a datoriei, precum și prin comunicările diferitelor îndrumări sau experiențe, s'ar putea ajunge la rezultate mult mai bune și mai repezi, decât cele la care se ajunge pe cale de corespondență.

4. În fiecare Protopopiat se vor fixa câteva centre misionare parohiale de lucrare misionară în care se va face o lucrare regulată de evanghelizare și de combatere antisectară. Aceste centre se vor stabili în parohiile grav contaminate de sectele religioase, în cele în care indiferentismul religios sau viciile sunt prea notorii, și în cele cu neobișnuită aglomerație de norod: fabrici, servitori, etc., și vor lucra Duminica toată ziua: dimineața săvârșind Sfânta Liturghie cu predică, iar după amiază ținând adunări religioase de zidire sufletească.

Pentru a fi bine pregătită și de ajuns de susținută lucrarea acestor centre, ea va fi săvârșită de preoții locului, ajutați și de către 2 preoți din alte parohii; aceștia vor fi rânduiți după un program înainte stabilit, în consfăturile cu P. C. Protopopii respectivi și aprobat de Sf. Arhiepiscopie, în așa fel încât să se știe cu luni de zile înainte care preot va merge la cutare centru și ce anume subiect va desvolta acolo. Ca teme generale se vor trata: punctele de credință, iubirea de neam și țară, virtuțile și viciile, la acestea din urmă *stăruindu-se în chip deosebit asupra plăgii avorturilor și a bolilor sociale.* Aceste teme vor fi dezvoltate și în ce-

lelalte enorii în ședințele săptămânale, pe care fiecare preot este obligat să le țină cu parohienii săi, comunicând Protoieriei ziua și orele în care se vor ține aceste ședințe.

5. Existența pe ici pe colo în parohii a asociațiilor religioase dovedește setea sufletului după cuvântul lui Dumnezeu și dorința de a fi orientat pe calea mântuirii.

De aceia, peste tot pe unde există astfel de asociațiuni, ele vor fi îngrijite de către preoți, care se vor sârgui ca întotdeauna să le fie pildă și călăuză. Toate ședințele acestor asociații vor fi prezidate și conduse numai de către preoți. În caz de lipsă a preotului, ședința se suspendă. Preotul însă nu va putea lipsi, decât numai în cazuri de forță majoră, sau în serviciu comandat de obligațiunile sale pastorale. În acest chip se va ajunge ca atari asociații să se confunde peste tot cu Biserica, așa cum se cuvine și cum este drept să fie.

6. În fiecare parohie se va organiza un colportaj religios, și în fiecare biserică un bazar religios.

a) Nefiind obligat nici preotul, nici enoriașul său să cumpere o anumită carte, o anumită revistă, sau vre un anumit obiect religios, este obligat preotul de însăși misiunea sa, ca în fiecare sărbătoare sau și la alte vremuri cu prilej, să recomande fiilor săi duhovnicești, citirea de cărți și reviste religioase, arătându-le folosul ce va avea fiecare dela aceste lecturi. Cărțile, broșurile și revistele vor fi procurate dela Sf. Arhiepiscopie și Institutul Biblic.

b) Buna și recunoscuta dispozițiune a poporului nostru, dornic de a-și împodobi locuința sau a purta asupra lui diverse obiecte sfințite, ca: iconițe, cruciulițe, etc., trebuie cultivată și îndestulată. Pentru aceasta, la fiecare biserică trebuie organizat un bazar cu obiecte religioase, pe care parohiile și le vor procura dela Institutul Biblic al Bisericii Ortodoxe Române.

Pe lângă folosul moral care se va dobândi prin colportajul și bazarul parohial, se va realiza și un folos material, rezultat din rabatul ce se va acorda la fiecare carte, broșură, revistă sau alt obiect religios, rabat care va fi folosit de fiecare parohie, așa cum va socoti mai bine.

7. În fiecare parohie se va continua sau se va organiza săvârșirea faptelor de milostenie. Prin colecte, pe care fiecare preot le va face în biserică și parohia lui, când va crede de cuviință, și prin beneficiul realizat din rabatul dela colportajul și bazarul parohial, fiecare parohie va trebui să-și facă un fond cu care să vină în ajutorul celor necăjiți sau prea săraci. Să nu rămână nici

un caz de durere în care parohia să nu aducă mângâiere, nici o lacrimă care să nu fie ștearsă, nici o frunte încrêțită, și aceasta nu numai prin cuvânt, ci și printr'un ajutor material.

În sate ca și la orașe este destulă suferință, destulă amărăciune, destulă durere. Peste tot mila creștină se cere înfăptuită.

Dar în afară de lipsurile materiale, sunt mult mai dese și mai grele lipsurile sufletești: căci pe de o parte familii în vrajbă, avorturi, divorțuri, concubinajuri, procese, iar pe de alta false orientări, cras materialism, dezechilibru în dorinți, furie în patimi, rătăcirii religioase și alte nenumărate modernisme contemporane, amenință cu ruina sufletul omenesc. Activitatea milei creștine va păși cu toată râvna, cu toată hotărîrea și cu toată îndrăzneala, și spre aceste cazuri, silindu-se să aducă mângâiere și îndreptare.

8. Pentru că sufletul omenesc este atât de variat, iar cutele sale sunt atât de multe și de ascunse, este bine ca la predicile ce se rostesc la Radio să fie rânduiți cât mai mulți preoți. Aceasta va da atât putința de manifestare, cât și pe cea de descoperire a elementelor valoroase din acest punct de vedere și, fiind cât mai mulți cei ce frământă aluatul duhovnicesc pe această cale, s'ar ajunge, poate, la o tot mai bogată roadă duhovnicească.

9. Preoți însărcinați, în mod deosebit cu supravegherea și conducerea lucrării misionare a Bisericii, vor continua activitatea lor peste tot pe unde sunt chemați sau trimiși. În fabrici, în întreprinderi, în spitale, în închisori, etc., ei trebuie să fie prezenți. În afară de acestea misionarii vor trebui să pășească și în Eparhie, pentru a emula și a ajuta lucrul săvârșit de preotul de enorie. Dacă nu mai mult, cel puțin câteva zile în fiecare lună, vor trebui să se găsească pe teren în Eparhie.

O altă preocupare a preoților misionari va fi lucrul la revistele scoase de Sf. Arhiepiscopie, fiecare urmând a se îngriji în chip deosebit de una din aceste reviste, având toată răspunderea regulatei și buneii ei aparițiuni. Și, pentru că în prezent sunt numai doi misionari, trebuie neapărat împlinit numărul lor, deocamdată la trei, pentru ca astfel să se poată împărți mai bine munca lor și pentru ca acest lucru să fie la timp și la înălțime împlinit.

Aceste reviste, atât cea misionară pentru popor, cât și „Apostolul”, vor avea drept colaboratori pe toți preoții buni mântuitori ai scrisului din Eparhie. Pe lângă aceștia se va primi și colaborarea laicilor binecredincioși și dornici de a ajuta lucrul și ostenele Bisericii.

Iată cum încheie acest raport părintele consilier Ion Gafton: „De bună seamă, că și în alte multe laturi lucrarea misio-

nară a Bisericii va trebui să se manifeste. Acțiunea și experiența ne vor indica, noi câmpuri de luptă, noi măsuri și noi mijloace. Și oricât de mari ar fi eforturile și jertfele ce vor trebui făcute, ele vor fi întotdeauna prea mici față de cerințele vremii și de proporțiile datoriei. Îndeplinindu-se cât vom putea din ele, noi vom trebui să „semănăm cu lacrimi“, lăsând în grija și în bună-tatea lui Dumnezeu ca El binecuvântând lupta cea dreaptă, să le facă să rodească, „la vremea lor“. Și chiar dacă noi nu vom putea culege nici una din roedele așteptate și dorite, ne vom ruga totuși neîncetat Tatălui nostru „Care este în ceruri“ ca primindu-ne lupta și jertfa, să rânduiască roada lor, în numele Domnului nostru Iisus Hristos“.

Dumnezeu să ajute pentru înfăptuirea acestor bune lucrări.

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU

LUCRAREA MISIONARĂ PESTE NISTRU

I

ÎNCĂ NU E PRILEJ DE MISIUNE CA LA PĂGĂNI

Abea am putut pași peste Nistru, și ocârmuirea noastră bisericască și politicească îndată s'a gândit: Trebuie să pornim îndată un lucru misionar peste Nistru, fiindcă timp de 23 de ani urgia bolșevică a umblat să stârpească orice scânteiere de credință în sufletele oamenilor. 23 de ani de prigonire și de creștere în duh necreștinesc vor fi avut ca urmare o abatere a sufletelor spre gânduri înstrăinate de credința creștinească. Deci trebuie lucrat pentru întoarcerea lor la simțirea de baștină a poporului creștinesc.

Așa am auzit din multe guri. Spunem că, până la urmă, cine știe? poate că bolșevicii vor ridica rânduri-rânduri de tineri care să nu mai știe de Dumnezeu și să croiască șiruri de oameni cu totul abătuți de la ce au fost părinții lor.

Toate acestea au fost păreri de acasă, chibzuieli despre ce ni s'ar fi părut nouă că s'ar putea petrece în Rusia. Și era cu dreptul să te gândești că s'ar putea întâmpla și așa. Deci trebuia să te gândești că ar fi de pornit o lucrare misionară peste Nistru, ca și cum ar fi să pășești în țara păgânească.

Dar adevărul era altul. Aceia era numai teoria ; practica avea să fie alta. Când am pășit pe ogor peste Nistru, am văzut că bolșevicii n'au izbutit să zmulgă credința creștinească din sufletele oamenilor. Ei trăiau cu ea ascunsă în fundul inimilor, își păstrau odoarele creștinești și nu se puteau lipsi de a se folosi de ele.

Se înțelege, se ascundeau de privirile vrăjmașe, dar nu se

abăteau de la poruncile credinței. Când sunau clopotele la noi în Soroca, satele de peste Nistru, care le auzeau, cântau și ele acolo cântările liturghiei și astfel se socoteau luând și ele parte la Sf. Slujbă. Întrebate cum de n'au uitat cântările și cum pot da acum răspunsurile la liturghie, au spus ce făceau când auzeau clopotele de la Soroca și deci așa se face că n'au uitat a cânta.

Pretutindenea unde calcă ai noștri și se apucă să săvârșească Sf. Slujbă, găsesc coruri gata a cânta, după cum era rânduiala la Ruși, mai răspândită ca la noi.

De aici urmează că peste Nistru încă nu e prilej de a face misiune ca și cum te-ai duce la păgâni. Nu, fiindcă locuitorii țin latina creștinească și sunt prea fericiți acum să pornească din nou cu Sfintele Slujbe. De aceia ei se mișcă din multe sate și la oraș să caute preoți și se îngrijesc să-și întocmească din nou bisericile lor prefăcute în cinematografe sau în încăperi de jocuri.

Prin aceasta, chemarea noastră e mai ușoară decât ne-am aștepta. Odată ce temelia sufletească o avem nezdruncinată, de fapt asta e totul. Aici ar fi fost tot greul, dacă bolșevicii ar fi izbutit să dărapene ceva în suflete. Dar n'au izbutit.

Deci grija noastră trebuie să fie mai mult pentru lucruri, nu pentru oameni. Trebuie să dregem bisericile, să le întoarcem la starea lor de la început, să le înzestrăm cu odoarele de trebuință și celelalte lucruri de slujbă, iar încolo nu mai avem altceva de făcut decât să slujim și să propoveduim.

În laturea aceasta trebuie acum să ne îndreptăm toate silințele noastre, pentru că de lipsit lipsesc multe. Urgia bolșevică n'a trecut fără a face multe pustiiri. Oricât au ascuns credincioșii lucrurile sfinte, bolșevicii tot au apucat a pune mâna pe unele și a le strica. Astfel, în cancelariile de acum ale Mitropoliei Chișinăului, unde bolșevicii și-au avut biurouri ale lor, am văzut pijamale făcute din odăjdii. Privești mirat ce pot fi acele haine atârinate în cui? Prea par colorate și învrâstate cu fir de aur pentru niște haine. Când acolo vezi că ei au stricat odăjdiile noastre, spre a-și face haine de casă pentru ei.

Din apucături de acestea, urmează că bisericile au pierdut multe odăjdii. Ele trebuiesc aduse acum de peste Prut, fiindcă mult mai greu le găsești în bisericile pustiite de peste Nistru.

În laturea aceasta trebuie să ne cheltuim noi silințele noastre, dacă voim să statornicim din nou viața creștinească peste Nistru. Sunt de pornit mai mult treburi de bună gospodărie bisericească

decât de lucrat asupra sufletelor care nu s'au lepădat de buna îndrumare creștinească.

În această privință, putem fi fericiți că bolșevicii n'au putut pustii sufletele și că poporul nostru a trecut prin încercări din cele mai întăritoare. S'a făcut dovada că nu e de jucat cu credința creștinească, fiindcă ea stă bine prinsă de adâncurile sufletului.

Oricât unii se plâng de formalismul slujbelor noastre, de lungimea lor, adevărul este însă că ele au o fericită resfrângere asupra sufletelor și că oamenii le doresc, oricâte ceasuri ar ținea¹.

II

DOMNIA BOLȘEVICĂ N'A LĂSAT URME SUFLETEȘTI ?

Așa am spus. Dar să nu fie oare nicio urmă după atâta urgie a lor? Chiar dacă oamenii nu se lasă de credința lor, dar dacă tu nu împlinești ceva nici azi, nici mâne, nici poimâne, nici ani după ani, oare, de la o vreme, sufletul nu începe a se mai desobișnui de unele rânduieli? Da, oamenii s'au silit să se ție de toate datinile creștinătății, dar dacă acestea se făceau cu multe îngreueri, cu multe știrbiri, oare se putea ca starea aceasta să nu lase nicio urmă?

Trebuie să ne punem această întrebare, fiindcă de fapt urmări au fost. N'au fost însă în ce-i privea pe oamenii care au apucat a gusta viața creștinească, ci în ce-i privea pe copii. Ceice se nășteau și începeau viața lor în plină domnie bolșevică nu se mai puteau împărtăși din darurile vieții rânduielilor creștinești ca părinții lor. Ne mai având biserică, fiindcă era prefăcută în cinematograf și casă de petreceri, ne mai având preoți, ne mai fiind un învățământ creștinesc împărtășit la școală, — cu ce era să mai îndrumezi pe copii? Părinții făceau ei ce puteau, dar oricum, le lipseau și lor multe pentru a îndruma pe copii creștinește. Nu puteau înlocui pe preot și nu puteau face ei slujbe.

Copiii au crescut nebotezați, n'au mai știut ce e aceia preot. Ei privesc azi pe preot ca o arătare cu totul necunoscută.

La începutul lui Septemvrie trecut, m'am dus în satul Slobozia din jos de Tiraspol la 12 kilometri. Numai decât bărbați și femei m'au încunjurat și-mi cereu binecuvântarea. Era vădită bucuria lor de a vedea preot în satul lor. De aceia s'au ținut cârd de mine de la primărie până la biserică.

---

1. Vezi art. profesorului C. Dinu : *Duminică, într'o biserică de sat*, din ziarul *România Viitoare*, 27 Iulie 1941.

În cârdul acesta, se aflau și mulți copii. Dar se uitau la mine ca la ceva nemaivăzut. Ei nu erau deprinși cu preoți. Nu știau ce e noutatea asta: omul cu haină lungă, cu potcap pe creștet, cu toiag lung în mână, cum umblam eu. Atunci mi-au spus mamele ce este: Ei nu mai văzuseră preot și de aceia se uitau ca la ceva nemaipomenit. Dar mamele nu-i lăsau: îi imbiau să vie la mine, să primească binecuvântare, să-mi sărute mâna și crucea dela piept.

Copiii însă nu se speriau, nici nu se fereau ca de o arătare necunoscută, ci, dacă vedeau dragostea părinților lor, dacă auzeau vorbele bune și vesele de la mine, prindeau inimă și luau parte cu toată veselia în cârdul care se ținea după mine.

Trebuia să te întrebi însă nu atât despre copiii de 10-12 ani, ci de cei de 17-18 ani. Aceștia pășeau spre starea bărbăției. Ajungeau a fi flăcăi, oameni pe spinarea cărora începeau să apese răspunderile cetățenești. Și la bolșevici vorbele acestea de *cetățean* și *cetățenesc* se împleteau des cu învățăturile lor. Tipăreau în moldovenește cărți pentru acest tineret, pentru școalele de adulți ale lor. În ele ridicau în slavă pe căpeteniile lor bolșevice, orânduile lor. Se sileau să altoiască asupra tineretului toate trăsnelile lor.

Deci trebuia să te întrebi mai cu seamă de resfrângerea silințelor lor asupra acestui tineret. Acesta e răstimpul când în deosebi se face altoiul asupra sufletelor. Ei, să nu fi câștigat ceva asupra sufletelor fragede?

Suntem încă la început cu cercetările noastre. Vor fi fost urmări în această privință în largul Rusiei. Dar noi voim să spunem aici numai ce am putut prinde cu privirile noastre. Descoperim stări de lucruri care merită a fi povestite.

Era în ziua de Duminică, 21 Septemvrie trecut. Ne aflam în satul Suhleia, în marginea Tiraspolului. Satul acesta poate fi socotit ca o suburbană a orașului.

Se orânduise acolo pentru a fi sfințită din nou vechea biserică pângărită de bolșevici. Î. P. S. Mitropolit Nicolae de la Sibiu avea să săvârșească sfințirea, însoțit fiind de Vlădicii Grigorie de la Huși, Nicolae de la Oradea și Partenie al oștirii, care păstorește acum și episcopia Hotinului. Așteptam pe Mitropolitul Nicolae în fața bisericii cu crucea și evanghelia. Până să sosească Înalț Prea Sfinția Sa însă, aveam răgaz să privesc câte se petreceau în forfota lumii.

În adevăr, lume peste lume se îngrămădea să pătrundă în biserică. Aveai dovada că sufletele creștinești sunt prea bucuroase că biserica se deschide din nou în satul lor. Ce am spus mai sus

despre alipirea oamenilor către biserică se adeverea acum. Locuitorii nu uitaseră nimic din datinile lor și veneau acum să și le împlinească. Veneau cu multe daruri de adus la altar, cu colaci și colivi pentru pomenirea morților. Era viața datinilor creștinești în toi.

Pe când stăteam și priveam toată desfășurarea aceasta, înainte de venirea Mitropolitului Nicolae și de a se începe slujba sfințirii, am văzut intrând pe poartă doi tineri ca de 18-19 ani. Îndată mi-am pus întrebarea: Oare aceștia vor ști ce să facă la biserică? Ei sunt născuți și crescuți sub bolșevici; ce vor fi simțind ei și ce vor fi știind din datinile creștinești? Bine, părinții îi vor fi îndrumat, dar nu mai puțin școala bolșevică îi va fi îndrumat și ea. Vor fi avut în mână cărțile care-i făceau să se închine lui Lenin și Stalin. Ei, cu ce inimă puteau sta acum la biserică?

Dar i-am văzut că veneau singuri și nu-i ducea nimenea. Deci veneau din curat îmboldul lor.

Cum au intrat pe poartă însă, i-am văzut că se închină. Și-au făcut niște cruci mari, încă până a nu fi pășit în biserică.

Atunci m'am umplut de bucurie. Mi-am zis: uite bolșevicii n'au putut stârpi datina creștinească nici din sufletul tineretului.

Nu va fi fost așa cu toți, dar se cheamă că am văzut tineri care țineau de datinile noastre.

III

PREOȚI, PREOȚI.

Asta e nevoia cea mare acum: Trebuie să se găsească preoți. Oamenii nu numai că îi doresc, ci îi caută. Eram încă în Chișinău, la începutul lui Septembrie trecut. Nu călcasem încă peste Nistru, când vedeam locuitorii veniți de acolo la Mitropolia Chișinăului și cerând preoți.

Atunci am cunoscut pe trimișii din satul Slobozia de care am scris mai sus. Le-am spus că am să vin în satul lor să-i văd. S'au bucurat foarte mult când, la câteva zile după aceea, m'au și văzut la ei. Încă nu se așteptau ca aceasta să se poată petrece atât de iute.

Am orânduit ca să se ducă preot la ei, preotul al doilea din satul Tașlâc din Basarabia. Așa m'am înțeles cu Vlădica Efrem dela Chișinău, ca Prea Sf. Sa, cât îi va sta în putință, să slujească cu organele sale eparhiale și poporul de peste Nistru care se află în dreptul eparhiei sale.

Până ce ne vom putea întemeia și noi peste Nistru, este

bine să lucrăm și așa, fiindcă noi nu avem încă mijloacele de trebuință pentru a face față nevoilor noastre.

După locuitorii dela Slobozia, apoi alții și alții au început a veni la Chișinău pentru a cere preot. Acum însă eu m'am așezat în Tiraspol, unde e scaunul guvernământului nostru peste Nistru. Am a duce de acolo lucrarea noastră ortodoxă românească peste Nistru.

Acum se pornește dâra de a veni acolo. Vin oameni care să ceară preot și vin preoții care au mai rămas risipiți pe ici pe colo.

La sfârșitul lui Septemvrie, au venit 3 oameni din localitatea Grigoriopol să ceară preot. Vorbeau toți frumos românește. Parcă nici n'ai fi cunoscut că nu sunt oameni trăiți în ținuturile noastre. Este ceiace te izbește cu drag de câte ori stai de vorbă cu moldovenii noștri din laturile astea.

Toți erau setoși să statornicească din nou viața creștinească în localitatea lor. În această privință, constați cu plăcere că toată viața sufletească a acestor oameni se strânge în jurul bisericii. Ei nu cer altceva, din câte se mai pot întocmi în laturea sufletească. Lor le trebuie una și bună: biserică și biserică. De aici înainte apoi, se pot întocmi celelalte.

Deci te înalți cu duhul văzând că Biserica a fost și este pentru ei alfa și omega. Ea a fost pentru dânșii plămânul prin care au răsufolat sufletește și până acum nu năzuiesc spre altceva spre a-și trăi viața lor sufletească.

Iată de ce Biserica trebuie să intre iute în lucru, pentru a împlini toate trebuințele lor în această privință.

IV

INTRE TIRASPOL ȘI CHIȘINĂU.

Deși noi ne-am așezat acum cu lucrul nostru duhovnicesc peste Nistru, totuși n'au încetat raitele spre Chișinău. Peste Nistru nu se găsesc câte trebuie pentru Sfintele Slujbe, nu se găsesc odăjdii și vase sfinte. De aceia oamenii aleargă la Chișinău să-și poată agonisi de acolo.

Se înțelege, nici Chișinăul nu se află în stări prea fericite, dar oamenii cearcă. Chișinăul este stricat rău, de nu se mai găsește în el nicio prăvălie. Se caută însă să se găsească odăjdii pe la felurile biserică.

Nu numai ortodocșii, ci și alte întocmiri bisericesti, caută a

se ajuta prin Chişinău. La misiunea noastră din Tiraspol au venit credincioşi de la două biserici lipoveneşti din Tiraspol, cerând să mijlocim la jandarmerie să se poată duce la Chişinău spre a-şi putea aduce odăjdii de acolo. Am socotit că e bine să vadă cum, sub Statul românesc, ei pot trăi tihnit şi ocrotiţi în laturea creştinească. De aceea am făcut această mijlocire către inspectoatul jandarmilor din Tiraspol. Unii chiar veniseră însoţiţi de un colonel de jandarmi, care spunea că ei le dau această învoire de a se duce la Chişinău, dacă noi mijlocim oficial pentru ei.

În deosebi oraşele Chişinău şi Bălţi sunt cele mai căutate acum pentru întocmirea din nou a vieţii religioase peste Nistru. Fiind acolo scaune vlădiceşti, oamenii socotesc să poată găsi acolo şi preoţi şi lucrurile de trebuinţă pentru slujbă. Şi nu greşesc, fiindcă, în adevăr, unde ar putea fi ajutaţi mai bine decât la scaunele vlădicilor? Vlădica Partenie de la Bălţi şi trece deseori peste Nistru, pentru a împlini trebuinţele sufleteşti ale locuitorilor. Scaunul său vlădicesc fiind mai aproape de Nistru decât Chişinăul este mai înlesnit a păşi dincolo şi a sluji nevoile sufleteşti ale mulţimii.

Are să treacă vreme, până ce să putem avea peste Nistru toată înzestrarea trebuincioasă Sfintelor Slujbe. De aceea nevoia de faţă este de a ajuta feluritele sate cu odăjdii şi alte lucruri de trebuinţă pentru desfăşurarea unei vieţi religioase temeinice. Putem avea preoţi, dar ei nu vor putea avea câte le trebuie pentru săvârşirea Sfintelor Slujbe.

Peste Nistru se ivesc acum şi alte greutăţi cu preoţii care ies la iveală de colo şi de colo. La sfinţirea bisericii din Suhleia, era un preot care-şi zicea protopop şi despre care mulţi credincioşi spuneau că în adevăr a fost protopop sub Ruşi. Se vedea om foarte râvnitor pentru cele sfinte, deşi a venit între noi îmbrăcat civil. Ei nu mai aveau hainele vechii lor slujiri, dar păstrau în suflet râvna ei.

Pe acesta l-am întâlnit la câteva zile şi la scaunul guvernământului din Tiraspol. Dar mai venise acolo şi alt preot, care cerea să intre în slujbă la vreo parohie de peste Nistru. Pe acesta de unde să-l ştii: este preot? nu este preot?

De la primarul dintr'un sat venise cu o ţidulă că este preot şi că vor să-l aibă în satul lor. Dar cellalt, protopopul, a intrat la bănuială. L-a luat la iscodit şi a aflat de la el că este preot, dar a trecut prin oarecare alunecări. Anume, bolşevicii au umblat să facă vrajbă în sânul Bisericii şi să împartă pe credincioşi.

Au izvodit așa zisa *Biserică Vie*, de care ceteam și noi prin ziare, cu episcopi căsătoriți și care nu se mai țineau de multe din vechile rândueli. Biserica de baștină însă nu era aceasta, ci cea a Patriarhului Tihon. Numai aceasta era Biserica legiuită și care mergea înainte pe dâra vechii Biserici ortodoxe a Rusiei.

Preotul care cerea acum slujbă făcea parte din Biserica Vie. Protopopul îl descoperise ca atare.

Ei, ce să faci acum cu așa preot? să-l ții de preot legiuit, să nu-l ții? Dacă la vremea de încercare a Bisericii ei au făcut bolșevicilor plăcerea de a vedea împărecheri și sfâșieri în Biserică, să-i lași să slujească de acum înainte ca preoți în bună rânduială?

Preotul cu pricina e adevărat că se apăra spunând:

— Dar Biserica Vie au izvodit-o alții, nu noi. În satul nostru am făcut înainte Sfintele Slujbe ca și mai nainte, fără nicio abatere de la rânduelile noastre. Impotrivirile între unii și alții erau între vlădici, dar noi ce știam de ele?

Și a început a povesti despre cutare vlădică de la Odesa, care era din vremurile cele vechi, iar apoi despre alt vlădică și că unul nu se potrivea cu altul.

Deci ar fi să spui că întru cât preotul era hirotonit după vechea rânduială, iar atârnarea de un vlădică după noile născociri era numai cu numele, el ar putea fi socotit cu dreptul de a sluji mai departe.

Dar tot îți stă înainte întrebarea: Dar nu este o zmințeală să ai un preot care a stat în atârnare de un vlădică dat de partea bolșevicilor? Se înțelege este vorba numai de o stare disciplinară, canonică. Ea nu vatămă săvârșirea dreaptă a Sfintelor Taine. Ce liturghie va fi făcut un asemenea preot e bună liturghie, fiindcă el era hirotonit în bună rânduială, iar atârnarea de un vlădică răzvrătit de la Odesa nu răpea vrednicia de săvârșitor al Tainelor.

Iată întrebări de care ne vom izbi, ba ne și izbim peste Nistru. De aceia e mai bine să slujim cu preoții pe care-i aducem noi, iar cu privire la preoții rămași de la Ruși, să facem mai întâi o cercetare și să lăsăm Sfântului Sinod sarcina de a hotărî.

Încă și în Tiraspol mi s'a pomenit că se află un preot din vechea slujire, care slujește și acum într'o casă de rugăciuni, dar că nu ar fi în dreaptă rânduială pentru săvârșirea slujbelor.

Această stare de lucruri rămâne deocamdată *sub lite*, adică urmează să fie cercetată și judecată. Trebuia însă să pomenim de ea, ca să se vadă înfățișări nouă sub care găsim stările bisericesti de peste Nistru.

Fără îndoială, acestea nu vor trece fără supărări pentru ceice se vor fi făcut vinovați de alunecări. Dar până la urmă, se va găsi o deslegare. Una ar fi ca pe acei ce și-au ținut înainte toată datina duhovnicească fără abatere 'să-i deslegăm să poată sluji înainte. Pe ceice însă îi vom dovedi că au luat parte la născocirile Bisericii Vii și că au stat râvnitori de partea ei, nu-i vom putea îngădui, fiindcă acea stare de lucruri de fapt a fost o shizmă. Ea n'a ținut cu trunchiul de baștină al Bisericii la vremea cea de încercare a ei.

V.

INVIEREA MĂNĂSTIRILOR.

Un noroc pentru Biserica noastră este că Basarabia are mănăstiri în apropiere și că peste Nistru tot se mai ține în picioare câte una. Zilele acestea a venit către mine un ieromonah întors de peste Prut, cerându-mi să-i înlesnesc chipul de a se duce la o mănăstire de la Balta. Ei iată, dacă monahii încep a se mișca spre vechile așezări monahale, vom avea vetre de unde să putem sluji poporul.

În fața Tiraspolului peste Nistru, se află Mănăstirea Noul Neamțu, numită de oameni obișnuit Mănăstirea Chițcani, după satul din apropiere. Aceasta este o veche mănăstire moldovenească, înființată de călugării plecați de la Mănăstirea Neamțului de la noi după răpirea averilor mănăstirești. Este o mănăstire măreață și frumoasă, cu un turn de o înălțime care stăpânește depărtările și se vede de la zeci de kilometri.

Ea este mănăstire cu mare răsunet duhovnicesc. O femeie a fost adusă la mine de jandarmerie ca să fac mijlocire pentru ea să poată trece Nistrul ca să se ducă la mănăstire. Dorea să se ducă acolo pentru a se spovedi și împărtăși.

Va să zică mănăstirea își păstra puterea ei de a chema pe credincioși către dânsa. Acolo socoteau ei că se afla staniștea lor sufletească pentru a se hrăni duhovnicește.

Astfel de mănăstiri se află multe de acolo în sus. Starea aceasta trebuie să ne bucure, pentru că avem pe ce ne bizui. Intrucât oamenii sunt deprinși să se ducă la ele pentru închinare, înseamnă că ei au mănăstirile ca mari vetre sufletești, care totdeauna vor sluji pentru buna lor îndrumare și hrănire duhovnicească.

Călugării lor sunt doritori de a sluji pe credincioși. La Sfințirea bisericii de la Suhleia, am găsit pe un ieromonah de la Noul Neamțu. El fusese adus de locuitori acolo ca să grijească de toate

cele trebuitoare pentru sfințire. Pe el l-am găsit întâi acolo și el ne-a dat toate lămuririle. Pe urmă, după ce slujba s'a isprăvit, a plecat din nou la mânăstire peste Nistru în Basarabia.

De aceia este de dorit ca aceste mânăstiri să fie ajutate să-și i-a zborul din ce în ce mai mult, fiindcă ele ajută la mângâierea și înălțarea neamului. Credincioșii doresc o viață duhovnicească vie și aleargă la mânăstiri cu drag, ca la niște limanuri unde se pot odihni sufletește.

VI.

OAMENII DE PESTE NISTRU.

Multă lume întreabă cum ni se par oamenii de peste Nistru? ce părere ne putem face despre ei?

Până să ne dăm părerile noastre, vom da părerile unui basarabean, care a pus în cântar poporul din Basarabia și cu cel de peste Nistru. Este vorba de Păr. Rudiev, misionarul eparhiei Chișinăului, care între cei dintâi a pășit peste Nistru ca să slujească pe frații de acolo.

Ar fi fost să te aștepți ca poporul de peste Nistru să fie mai asemenea celui din Basarabia, întru cât au făcut parte și unul și altul din împărăția rusească și s'au împărtășit mai ales dela unul la altul. Și totuși Păr. Rudiev îmi povestea că găsește acest popor al nostru de peste Nistru mai inimos, mai curat la obiceiuri și mai doritor de viețuirea creștinească decât al lor din Basarabia. În toate privințele, găsea numai daruri alese de povestit despre acest popor moldovenesc, trăit atâta vreme sub înăbușirea bolșevică. De aceia Sf. Sa era plin de dorul de a se tot întoarce între locuitorii satelor de peste Nistru, fiindcă inima te îmboldea să te tot duci la ei, odată ce i-ai cunoscut.

La fel mi-au povestit apoi și alții:

Într'o bună zi, m'am trezit la Misiunea noastră din Tiraspol cu un locuitor venit cu căruța din satul Doroțcaia, din partea mai de mează-noapte a Transnistriei, ca să facem acolo o sfințire de biserică. Dar el venise azi, iar sfințirea trebuia făcută a doua zi.

Cum să poți face aceasta bătând din palme? Pentru o sfințire de biserică trebuie mai întâi o pregătire. Și cu ce să duci până acolo? Cu căruța ne-ar fi trebuit măcar 4 ceasuri. Am căutat un automobil la guvernământ, dar n'am găsit.

Atunci am însărcinat pe Preotul Andrei Nicov, pe care-l aveam pe lângă mine, fost paroh în Călărași lângă Chișinău, să se ducă cum va putea, cu căruța, la Doroțcaia și să vadă ce ar fi de făcut

acolo. Sf. Sa s'a dus cu Păr. Lavru Florea, diaconul Misiunii noastre, și cu unul din secretarii mei. Au făcut acolo slujbă de mare mângâiere pentru creștinii locului și nu mai conteneau la întoarcere cu laudele cele mai încărcate pe seama locuitorilor, cum aceștia doreau să le vie în casă cu toții și-i primeau cu o rară dragoste și îmbrățișare.

Iaca, așa se arată poporul nostru moldovenesc de peste Nistru. Și aceasta nu numai într'o lature a țării, ci pretutindenea. Am făcut sfințiri de bisericii (cea din urmă în Karagaci, mai jos de Tiraspol) și am găsit aceiași lume setoasă peste măsură de slujbe sfinte și doritoare de a avea binecuvântarea lor pentru toți ai casei,

Și dacă ai poposit cu slujba la ei, te doresc să tot stai cu ei. Greu te lasă să pleci. Astfel, dacă am făcut sfințirea bisericii din Zavartaica, au cerut slujbă și pe a doua zi. Și a trebuit să le las acolo pe Păr. Andrei Nicov cu Păr. Arhidiacon Lavru Florea, ca să-i îndestuleze cu tot ce le cerea inima. Și dacă a doua zi Păr. Lavru a putut pleca, dar Păr. Nicov încă nu. A trebuit să mai stea și să îplinească deafirapăru și alte slujbe sfinte.

Ceiace constați este că această lume răsuflă numai prin Biserică. Ea nu are alte chipuri de viață sufletească. Nu caută și nu-i trebuie altceva. Dar aceasta îi trebuie și o caută din toată inima.

Dacă am făcut sfințirea bisericii din Zavartaica, trebuia să mă aștept ca să mai dau ici colo peste unele uitări sau scăpături dela rânduielile creștinești. De! cum să crezi altfel, când era vorba de o țară în care slujirea creștinească fusese alungată, iar biserica fusese sală de cinematograful și de jocuri!

Cu toate acestea cât a trebuit să mă mir, văzând că satul are cor bisericesc, că în el cântau bărbați și femei, că știau să cânte pe glasuri armonizate! Mă uitam la oamenii bătrâni din cor. la femeile care cântau și-mi făceam socoteală în minte despre pregătirea aceasta a lor. Mă gândeam cum de niște țărani sunt atât de îndrumați să poată cânta în măestria cântării armonizate? Și dacă au avut-o mai nainte, pe când slujbele bisericesti erau în toi, cum de n'au uitat-o?

Și în adevăr, n'au uitat și cântarea lor mergea strună. Deci am putut isprăvi cu ei slujba sfințirii în chipul cel mai mulțamitor.

Aceasta însă dovedește că locuitorii n'au slăbit în cele duhovnicești, ci că ei și-au hrănit gândurile cu acestea și că au cântat și când n'au mai avut preot cu ei. Mi-au mărturisit că de 7 ani nu mai avuseseră slujbă la acea biserică. Și trebuie să ne gândim că, dacă cu șapte ani în urmă avuseseră, dar aceasta n'a putut fi

săptămână cu săptămână. Și iată că totuși ei au ținut cu drag la toate datinile și au putut cânta.

Aceasta n'a fost să zici partea unui pâlc dintre săteni. I-am văzut și unul câte unul ce fericiți erau că au putut avea slujbă. Nu mai știau cum să-și mărturisească aceasta și să ne mulțamească. Aceasta însemna că tot satul era părtaș la așa bucurie și că locuitorii, până la unul, au Biserica drept organul prin care ei răsufla cu inimile lor.

Apoi toate acestea sunt constatări prea fericite și care ne strigă că avem mari datorii către ei. Este o țară întreagă mânată de acelaș duh, duhul închinării la Hristos și a alipirii către Biserică. Deci Biserica iese la iveală încă odată ca marele organ prin care un neam întreg răsuflă și se înalță.

VI.

APOLOGETICA NAȚIONALĂ.

Pe temeiul acesta, noi putem clădi acum un nou capitol de apologetică și să-l numim: *apologetica neamului*. În adevăr, iată că neamul românesc se mărturisește pe sine popor creștinesc și doritor de a trăi creștinește. Oricât ar voi cineva în viitor să dea poporului nostru altă îndrumare de viață sufletească, oricât s'ar spune că trebuie să-l împărtășim și din alte noutăți și valori sufletești, care se mai pot ivi de acum înainte, — se cheamă că poporul românesc a răspuns: El vrea să fie popor creștinesc și a suspinat după aceasta.

Acum, când zările s'au luminat și el este slobod să se închine după pofta inimii, iată-l că vine să ceară preoți, să-și agonisească odăjdii și alte unelte de slujbă și să înceapă din nou viețuirea sa creștinească. Au venit peste el păgânii și i-au infipt sula în coastă, ca să trăiască după alt calapod și să gândească altfel de cum au gândit părinții lui. N'a fost chip. Poporul românesc nu s'a dat la brazdă și vrea să ia din nou firul vieții lui sufletești de acolo de unde i l-au tăiat bolșevicii.

Va să zică poporul acesta nu vrea să trăiască după un calapod străin. El are alipită pe inima lui pecetea creștinătății, are „Pecetea darului Sfântului Duh” și nu înțelege să trăiască altfel.

Ce înseamnă aceasta? Înseamnă că el spune: Acesta e adevărul vieții mele! Eu pe acesta îl cred și-l mărturisesc. Lăsați-mă în pace cu altele!

E o mare clipă aceasta, când un popor vine și-și strigă starea

de suflet care zace în adâncurile lui. El mărturisește nu cu graiul rece al minții, nu cu socoteli din carte, oricât de înalte și cinstite și acestea; ci mărturisește din gustarea lui însuși că acesta vrea să fie ospățul lui. El a văzut pe unii zicând așa, pe alții altfel, a văzut ce vor să facă și alții pe spinarea lui; dar hotărârea lui este neabătută și fără șovăire: El vrea să fie cu Hristos și al lui Hristos. Așa a cercat el cu viața lui că e bine, așa s'a plămădit traiul întregului său neam, și acum, dacă alții au cercat altfel pe spinarea sa, el nu vrea. El își strigă adevărul care i s'a destăinuit din viețuirea lui. El înțelege să fie popor creștinesc.

Apoi când viața lui însuși i-a destăinuit acest crez drept cel mai de seamă pentru dănuirea sa în lume, nu este aceasta o dovedire a însemnătății acestui crez? nu este o cunoaștere a valorii sufletești pe care acest crez îl are?

Ba da, avem în aceasta o mărturisire apologetică măreață. Nu strică nimic că nu este încheată în temeuri de carte, că nu este întărită cu nume de filosofi. Ea este întărită însă cu strigătul vieții gustate și încercate. Poporul românesc de peste Nistru și-a pus pecetea sa pe crezul creștinesc și prin aceasta el a dat o temeinicie acestui crez. L-a cunoscut, cum și este, ca un cheag de întărire națională și ca un temel de întocmire a vieții lui. A trăit cu el și l-a adevărit ca o putere de viețuire a unui neam. Dimpotrivă, pe cel care i s'a pus în spinare cu sila l-a cunoscut ca pe o pacoste cu care viața neamului se destramă.

Deci poporul românesc este prin el însuși un temel pentru adevărul creștinătății. El a adevărit în ființa sa adevărul și vrednicia națională a învățăturilor creștinești și astfel aduce prin sine un temel mai mult pentru ele. Ne slujește și el în apărarea adevărilor credinței noastre. Nu ne este prin aceasta și el o proptea apologetică?

Fără doar și poate. Vom apăra adevărul creștinătății și prin puterea lui de a ne închea ca neam și a ne cârmui sufletește. Oare să nu tragă aceasta nimic la cântar, când vorbim despre drepturile credinței creștinești?

Se înțelege că da și deci iată că putem lucra în sânul apologetice creștinești și prin faptele petrecute în mijlocul nostru.

Un asemenea punct de vedere este foarte însemnat și trebuie folosit de noi. În adevăr, când se încearcă la noi a se furișa, între obiceiurile noastre, apucături străine, gusturi de aiurea, dar care strică gustului creștinesc al vieții, nu avem decât să strigăm: Nu este aceasta hotărârea poporului românesc. El s'a rostit altfel.

El a înlăturat chipuri de viețuire străină de rânduiala viețuirii lui, Deci afară cu ele!

Vrea cineva să trăiască de capul lui, fără să ție seamă de nimic? Nu-i punem sula în coastă. Îl privește. Dar să ție aceasta pentru sine! Să nu umble să-mi strice gustul curat al neamului prin sărire afară din orbita creștinească a vieții.

În felul acesta facem apologetică națională. Spunem că poporul românesc a încercat puterea acestei credințe în laboratorul lui și că lui i s'a adevărit rânduiala creștinească drept cea mai fericită pentru viața lui.

Aceasta înseamnă a ne călăuzi după poporul românesc. Se înțelege, să nu ne amăgim cu vorbele. Nu vom spune că puținii înțelepți să se ia după grosul mulțimii neștiutoare. Tot înțeleptul va fi cel ce va tâlcui. Nu fiecare om de rând în parte va fi cârma noastră. Dar mulțimea norodului a supt în sine o rânduială a vieții după legea cea creștinească. Aceasta i-a dat un tipar, a plămădit sufletul lui să gândească și să viețuiască în chip curat și ales. Băgând noi de seamă aceasta, văzând ce pecete sănătoasă legea creștinească a așternut pe desfășurarea vieții neamului, vom înțelege că aceasta e plină de toată vrednicia, că ea s'a dovedit a fi chipul cel mai ales de viețuire a unui popor și deci să ținem seama de el în șirul vieții neamului. Să nu lăsăm să se furișeze între noi chipuri de viață străină, vătămătoare, care se dovedesc nepotrivite pentru firea croită creștinește a neamului nostru și fiind acum de pagubă, ca niște înstrăinări și știrbiri aduse sufletului național.

Din privirea asupra poporului nostru românesc în mersul vieții lui limpezi și nespălăcite prin împrumuturi necreștinești, noi adevărim rânduiala creștinească a vieții drept temelie cea mai trainică și mai vrednică a neamului. Plămăda creștinească, intrată în dospirea ființei noastre ca neam, iesc la iveală drept altoiul cel mai de preț pentru creșterea vieții noastre ca neam. Constatăm cum picurarea creștinească asupra vieții oamenilor este tot ce poate fi mai folositor și mai înfloritor pentru ei.

Aceasta este o dovadă care te izbește în ochi și deci nu cartea, nu vorbele unui învățat, nu îmbinarea oricât de strălucită a unor judecăți înalte vor fi marele temei al acestui adevăr, ci însuși plinul vieții trăite sub ochii noștri și adevărate ca cea mai de seamă încheiere pentru viața unui neam.

Stăm în mijlocul vieții fraților noștri de peste Nistru și vedem traiul lor atât de cinstit și de curat! Este atâta bunătate în sânul acestui neam, încât ne minunăm de descoperirea noastră. Ni se

pare culmea de viețuire a neamului nostru. În adevăr, îl vedem atât de fericit când gustă rânduiala creștinească! Aceasta e o trăsătură adâncă a sufletului său. Te ia de mână să intri în casa lui, să-i fii bun oaspete, să te îndestulezi la masa lui și să trăiască împreună cu tine clipe de dulce frăție.

Așa experiență au făcut slujitorii Misiunii noastre românești ortodoxe de peste Nistru, ducându-se pentru slujbă creștinească în satul Doroțcaia de pe malul Nistrului. Dacă au isprăvit slujba și au gustat ospățul satului pentru slujirea de la biserică, apoi și fiecare familie în parte poțtea să intrăm în casa lor și să ne veselim unii cu alții și să ne împărtășim frățeste de la inimă la inimă, în cea mai dulce frăție și apropiere. Era atâta armonie și voie bună, atâta pătrundere între suflete, încât cu adevărat trebuia să-ți spui: Asta este cu adevărat împărăția lui Dumnezeu! Oamenii trăiesc în cea mai curată frăție și fericit este neamul unde viața este gustată în felul acesta.

Și aceasta nu e ceva întâmplător într'un sat. Așa vedem viața fraților noștri de peste Nistru în toată resfirarea lui. Dacă cele povestite mai nainte s'au petrecut mai sus pe Nistru, același lucru l-am găsit și mai la vale în satul Karagaci. Aceiași inimă bună a oamenilor, aceiași gustare curată a unei vieți tihnite.

Ce era să se lipească de aceștia blestemăția bolșevică! Au rămas unii cu atții ca niște lucruri străine, între care nu putea fi nicio legătură. Și acum, când am venit noi și am statornicit din nou între ei rânduiala creștinească, se simt fericiți cu ea și nu știu cum să ne mai mulțamească. Ei au viața croită din moși-strămoși pe făgașul acesta și nu înțeleg să se închine la dumnezei străini și să trăiască după socoteli străine și trăsnete.

Trebuie să ne simțim fericiți și noi când facem această descoperire. Da, aceasta este plămădirea poporului românesc în laturile cele mai puțin îmboldite de înstrăinări și trebuie să ne simțim fericiți cu ea. Aici găsim pe poporul românesc nemo-lipsit, așa cum e el în carne și oase.

Dar dacă am făcut descoperirea aceasta și ne bucurăm de ea, trebuie să ne întrebăm mai departe: Și cine a croit, cine a plămădit pe poporul nostru în felul acesta? cine i-a turnat în suflet această înaltă vrednică și strălucită rânduială a vieții?

Trebuie să mărturisim fără încunjur: Numai legea Domnului Hristos. Ea a străbătut cu dulceața ei în adâncurile neamului, i-a îndrumat sufletul și toate năzuințele lui pe albia cea mai sănătoasă a vieții unui neam, și acum îl vedem blând, bun și curat.

A face această descoperire însă și a o mărturisi înseamnă a rosti un mare adevăr apologetic despre credința noastră. Ea se adevărește drept pârghia cea mai sănătoasă pentru viața unui neam. A face descoperirea aceasta e mai mult decât a scoate niște adevăruri din cărți sau de pe buzele marilor cugetători.

Însăși viața neamului dovedește că pentru ea nu este chip de mai înaltă închegare a ei *decât prin altoiul lui Hristos*. Adevărim dreptatea cuvintelor Sfântului Apostol Pavel, că dacă măslinul sălbatec s'a altoit cu ramuri de măslin bun, atunci și măslinul sălbatec se face părtaș rădăcinii și grăsimii măslinului bun (Romani 11, 17 și 24).

Acest mare adevăr apologetic îl gustăm cu drag și temeinicie din privirea la viața neamului nostru peste Nistru. Da, poporul acesta trăiește acolo culmi de vrednicie și măreție pe care trebuie să ne simțim prea fericiți că le aflăm acum. Pe de altă parte, dacă le aflăm, trebuie să spunem: Ei, această este cheia înfloririi și poleirii sufletești a unui neam, adică să i se păstreze rânduiala creștinească.

Arhim. IULIU SCRIBAN

CRONICA EXTERNĂ

RUSIA

Misionarismul ortodox al lui Dimitrie Merejkowsky — Moartea lui Dimitri Merjkowsky, întâmplată anul trecut, a stârnit un slab ecou în presa noastră literară, iar în presa bisericească nici nu știm de-a fost măcar menționată. Și totuși, timp de douăzeci de ani lumea occidentală a fost permanent informată și chiar surprinsă de bogăția conceptului ortodox, servit cu mare putere de sugestie de pana înaripată și harnică a acestui neobosit mandatar al ortodoxiei pravoslavnice, care fusese silită de răsturnările sociale din fostul imperiu țarist să ia drumul pribegiei.

Încă înainte de revoluția din 1917 Merejkowsky era un nume cunoscut în lumea scriitorilor patriei sale. Fiu al unui slujbaş de la curtea țaristă și membru proeminent al intelectualității rusești grupată în societatea *intelligentsia*, autorul „Domniei lui Antihrist” a trebuit în mod firesc să sufere prigoana revoluționarilor roșii, cari l-au silit în cele din urmă să se expatrieze împreună cu alți doi prieteni de scris și idei. Stabil în Apus, după o scurtă ședere în Polonia eliberată, Merejkowsky își continuă nu numai cariera literară propiu-zisă, dar se crede chemat și pentru deșeptarea atențiunii europene asupra realității fenomenului ortodox pe care îl înfățișează, cu o nesecată vervă stilistică și cu un exceptional material documentar, sub toate felurile lui aspecte.

Prodigioasa activitate în spirit ortodox a lui Merejkowsky ar fi fost condamnată să intereseze numai pe „specialiști” și cel mult pe filozofi, dacă marele său prestigiu literar pe de-o parte, iar pe de alta impresionanta sa putere polemică, cheltuită din plin întru înfierarea ateismului științific și politic, nu l-ar fi impus în toate cercurile intelectualității europene. La moartea sa, Merejkowsky, de și autor de opere literare cu răsunet mondial, a fost cu deosebire remarcat pentru latura profund religioasă a personalității sale, pentru fanaticul său profetism ortodox.

Fenomenul preocupării marilor scriitori ruși de arzătoarele probleme ale credinței, nu este un fapt necunoscut în istoria îmbinării veacurilor XIX și XX. Astfel, dacă în latura negativismului ateist și sceptic, literatura rusă a dat pe Cehov și Gorki, în cealaltă latură, a fanatismului doctrinar și mistic, generator de curente

ideologice și chiar de mișcări de masse, sunt în deobște cunoscute numele lui Dostoewsky și Tolstoi. Cu spiritul său crescut din străvechile trăiri ale sufletului slav, Merejkowsky se așează în rândul acestor doi titani ai misticismului ortodox rus, pe cari îi întregește în scop, depășindu-i în puterea de expresie. Puterea de expresie a sa, direct vizibilă din stilul său dinamic, colorat, necruțător și agresiv (vom cita aici un exemplu), ca și faptul că până în 1917 făcuse parte din acea „intelligentsie” fățiș vrăjmașă ideii de divinitate, au determinat pe unii critici și istorici literari să vadă la un moment dat în persoana lui Merejkowsky un revoluționar în sensul marxist al cuvântului sau un adept al teoriilor nietzscheniene despre „suveranul drept al individualismului. Așa sunt istoricii literari Serge Persky și Karl Busse.

Activitatea ulterioară a scriitorului și ideologului, ca și amănunțita cercetare a tuturor operelor sale, în care mustește seva unei convingeri ortodoxe nesdruncinate și totale, înlătură definitiv paradoxul „revoluționarismului” sau nietzschenianismului la Merejkowsky. Dimpotrivă, în cărțile și articolele sale ideologic ortodoxe, până și misticii vor trebui să constate o prea nestăpânită explozie de sentiment la acest desăvârșit cizelator al materiei artistico-literare. Ceiace a făcut să se creadă că Merejkowsky cultivă individualismul și înclină spre un revoluționarism care era la modă în epoca imediat post-belică, când lumea lua cunoștință de înflăcăratele lui pledoarii pentru o nouă ordine spirituală în univers, a fost mai ales stilul său de-o vigoare într'adevăr revoluționară și faptul că pe vremuri lucrase alături de reprezentanții „intelligentsiei”, căreia, de altfel, el încercase să-i găsească un sâmbure creștin, atunci când spunea — referindu-se la oamenii cari alcătuiau acea societate — că la intelectualii ruși „spiritul neagă, dar inima chiamă pe Dumnezeu”...

Care e linia de conduită pe care se mișcă marele scriitor rus în dezvoltarea și afirmarea programului său creștin-ortodox? Firește, e aceeași linie a misticismului lui Dostoewsky: un pan-ortodoxism care să înglobeze tendințele de viitoare trăire nu numai ale sufletului slav, ci ale tuturor popoarelor pământului, de ar fi cu puțință. Dacă până în acest punct Merejkowsky urmează în totul calea trasată de ilustrul său înaintaș, de aici încolo se desparte de el și preconizează o nouă cale de izbândă totală a ortodoxiei. Intr'adevăr, autorul *Fraților Karamazov* profesase concepția *ortodoxismului răsboinic*, răsbătător prin cuceriri teritoriale către idealul țintit. Dostoewsky se făcea astfel exponentul tradiționalei

politici țariste de expansiune în provinciile asiatice ale creștinismului primitiv și în pământul stăpânit de țările balcanice, sub cunoscutul pretext al protejării steagului ortodox.

Merejkowsky înlătură ortodoxismul răsboinic și șovinist al acestuia, predicând înlocuirea gândirii și spiritului dizolvant al Renașterii și Reformei — care guvernau încă lumea și dincoace de pragul celui de-al 20-lea veac — printr'un *ortodoxism pașnic*, care ar fi în măsură să ofere sufletului posibilități infinite mai vaste și mai proprii naturii sale decât cele aduse de științismul pozitivist și ateu.

Dislocat din sânul comunității rusești de marxiști și obligat să cutreere capitalele Europei fără speranța de a se mai întoarce într'o patrie de care totuși se simțea organic legat, Merejkowsky devine un anti-etatist, nu în sensul vederilor laic umanitare, ci în spiritul larg al contopirii tuturor ginților într'o unică trăire religioasă, care, se'nțelege, va trebui să fie de esență ortodoxă.

Gândirea lui nu este însă unitară și concludentă, fie în ce privește, ca să zicem așa, statul universal creștin, fie în latura organizării pe baze solide a unui asemenea paradis pământesc, căci Merejkowsky se vedește dealungul carierei sale politico-religioase și ca un convins partizan al dreptului popoarelor de a dispune de ele înșile, iar lipsa unui sistem economic din programul său de reformă a îndreptățit pe mulți să vadă în teoriile sale doar simple visuri de literat, ce nu pot determina și impune un curent de răsturnare a psihologiei și vechilor așezări ale omenirii. Gândirea lui de reformă în spirit religios are mai mult un caracter estetic, nefiind dintr'acele doctrine ce servesc la confecționarea legilor de orânduire administrativă și socială.

Totalmente unitar și concludent se arată a fi însă într'o preocupare ce rezumă însăși rațiunea lui de a fi: în consecvența cu care alătură și contopește principiul religios cu toate manifestările vieții. Chiar și în operele de pură construcție literară, cum sunt *Moartea zeilor* și *Învierea zeilor* — acestea apărute și în românește în traducerea d-lui V. Demetrius —, Merejkowsky strecoară discret sentimentul regretului pentru lipsa de convingere creștină a lui Leonardo da Vinci de pildă, sau sentimentul de aprobare a intoleranței mistice din viața fulgerătoare a lui Girolamo Savonarola. Ca portretist critic, iată cum caracterizează el două figuri din cele mai proeminente ale literaturii ruse:

„Cehov și Gorki sunt într'adevăr profeți, dar nu în sensul ce s'ar crede și pe care îl cred ei înșiși poate. Ei sunt profeți pentru că binecuvintează ceea ce ar voi să blesteme și blestemă ceea ce

ar voi să binecuvinteze. Ei voiau să demonstreze că omul fără Dumnezeu este Dumnezeu; și au demonstrat că e un animal, mai rău decât un animal, o vită de jug, mai rău decât o vită de jug, un cadavru, mai rău decât un cadavru, nimic".

Acolo unde Merejkowski isbucnește cu toată puterea temperamentului său împotriva spiritului pozitivist al timpului, împotriva marilor figuri anti-creștine, ca și pentru întronarea domniei lui Iisus în univers, sunt operele sale: *Sclavul-rege*, *Sufletul lui Dostoewsky* și *Domnia lui Antihrist*. Numeroase eseuri răspândite în revistele europene și neadunate în volum dovedesc aceiași năvalnică dorință a autorului de a se ajunge la o conciliere a spiritului contemporan numai prin impunerea primatului creștin de esență ortodoxă. De asemeni în piesele teatrale *Mihai Bakunin* și *Bucuria viitoare*, Merejkowsky desbate puternice conflicte psihologice în lumina credinței sau apostaziei personajilor, păstrând totuși cu o uimitoare intuiție și dexteritate măsura artei în afara imixtiunilor tendenționiste.

Pe de altă parte, Merejkowsky, care asistase la o adevărată întrecere în toate sensurile pentru fixarea vieții lui Iisus, utilizând bogatele lui cunoștințe în materie de arheologie și cultură antică și luându-și drept punct de plecare nesdruncinata sa credință în rolul și ființa Răscumpărătorului, ne-a dat o admirabilă și cuprinzătoare descriere a vieții Aceluia din care intenționa el să facă centrul de gravitate al spiritualității universale.

Intreaga sa viață de scriitor și militant în câmpul ortodoxei credințe, biograful lui Leonardo da Vinci și-a închinat-o unui misionarism care, dacă astăzi pare firesc și binevenit, părea cu totul ciudat în anii revoluțiilor sociale și spirituale determinate de războiul mondial. Oricât de puternică îi era vocea și oricât de fecunde resursele intelectuale, Dimitri Merejkowsky a trebuit să aștepte aproape cincisprezece ani până să se facă auzit, nu în latura meritelor literare, care s'au bucurat de la început de toată luarea aminte a cercurilor europene, ci în aceia a rolului de misionar creștin și ortodox pe care l-a ridicat la o nouă și statornică strălucire în veacul tuturor incertitudinilor.

Prin Merejkowsky și alții de talia lui, lumea contemporană privește cu alți ochi ai sufletului veșnicile valori spirituale și morale din tezaurul neseecat al creștinismului.

Preotul TEODOR IORDACHE

III. NOTE BIBLIOGRAFICE

Pagina

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, IOSIF E. NAGHIU, PAUL I. PAPADOPOL, DUMITRU ST. POPESCU.

<i>Lucrări cu caracter general</i>	593—595
<i>Teologia istorică</i>	595- 596
<i>Teologia practică</i>	596—597
<i>Teologia sistematică</i>	597—598

IV. CRONICA INTERNĂ

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, *Telegrama de bună urare trimeasă M. S. Regelui Mihai I de către Î. P. S. Patriarh Nicodim, cu prilejul împlinirii unui an de nouă domnie; Telegrama trimeasă d-lui Mareșal Ion Antonescu de către I. P. S. Patriarh Nicodim, la împlinirea unui an de rodnică de guvernare; Telegrama trimeasă M. S. Regelui Mihai I și d-lui Mareșal Ion Antonescu de către I. P. S. Patriarh Nicodim cu prilejul luării Odesei, și răspunsurile primite; Telegrama de felicitare trimeasă M. S. Regelui Mihai I, de către I. P. S. Patriarh Nicodim la împlinirea vârstei de douăzeci de ani; Cuvântul și îndemnarea I. P. S. Patriarh Nicodim pentru Adunarea obștească plebiscitară; Scrisoarea comandantului unei unități care luptă pe front, adresată I. P. S. Patriarh Nicodim; Apostolatul Bisericii ardelenе în Basarabia și Transnistria; Încăunarea P. S. Veniamin noul episcop al Caransebeșului; Retragerea din scaun a I. P. S. Gurie mitropolitul Basarabiei și a P. S. Dionisie episcopul Cetății Albe-Ismail; Temelii de lucrare misionară și culturală în Arhiepiscopia Bucureștilor* . . . . . 599—621

Arhim. IULIU SCRIBAN, *Lucrarea misionară de peste Nistru* 621—636

V. CRONICA EXTERNĂ

Preotul TEODOR, IORDACHE, *Misionarismul ortodox al lui Dimitrie Merejkowsky* . . . . . 637—640

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la Palatul Sfântului Sinod, Str. Antim 29, București VI, cu mențiunea: pentru Revista Biserica Ortodoxă Română.

ABONAMENTUL

În Țară:		În Streinătate:	
Pe an	200 lei	Pe an	500 lei
Un număr	40 lei	Un număr	80 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc Administrația, se trimit pe adresa: Consiliul Central Bisericesc, Str. Maria Rosetti, 63, București III, cu mențiunea: pentru Revista Biserica Ortodoxă Română.

304.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

297

Anul LIX. Nr. 11—12

Noembrie-Deceembrie 1941

BUCUREȘTI

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

I. P. S. PATRIARH Dr. NICODIM

Președintele ambelor comitete

Comitetul de colaborare: Membrii Sfântului Sinod; Profesorii Facultăților de Teologie; Profesorii Academiiilor Teologice; Profesorii de Religie și Membrii Clerului.

Comitetul de redacție: I. P. S. IRINEU, Mitropolitul Moldovei, Director; Arhim. IULIU SCRIBAN, NICHIFOR CRAINIC, IOAN G. SAVIN, TEODOR M. POPESCU, Preotul GH. VINTILESCU, Preotul AL. NICOREANU, Preotul Dr. GH. CIUHANDU, Preotul Dr. D. FECIORU, Membrii; Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, Redactor.

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
† NICODIM Patriarhul României, <i>Îndemn pentru ajutorul de iarnă</i>	641—642
D. I. BELU, <i>Despre icoana ortodoxă</i>	643—655
Diaconul IOAN I. PULPEA, <i>Mărturii despre Sf. Apostol Pavel și Mântuitorul Iisus Hristos</i>	656—665
Preotul TOMA VASILESCU, <i>Basilica-biserică</i>	666—681
DRAGOȘ P. PETROȘANU, <i>Sfântul Grigorie Decapolitul din mănăstirea Bistrița-Vâlcea</i>	682—703

II. RECENZII

† NICODIM Patriarhul României, <i>Viața și operele Sf. Apostol Pavel</i> , traducere după F. V. Farrar, Editura și Tiparul Sfintei Monastiri Neamțu, 1941, XVIII+637 pp., prețul 250 lei (Diaconul Gh. I. Moiescu)	704—709

III. NOTE BIBLIOGRAFICE

IOSIF E. NAGHIU, DUMITRU ST. POPESCU, Dr. P. REZUȘ, S. SIMEONOV.	
<i>Lucrări cu caracter general</i>	710—713
<i>Teologia exegetică</i>	713—714
<i>Teologia istorică</i>	714—719
<i>Teologia practică</i>	719—721
<i>Teologia sistematică</i>	721—722

ÎNDEMN PENTRU AJUTORUL DE IARNĂ

CĂTRE CLERUL ȘI POPORUL DREPTCREDINCIOS
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Iarna a sosit.

Anul acesta a sosit prea de timpuriu și în mijlocul atâtor strâmțorări și neajunsuri sufletești și trupești, că suntem datorî nu numai să gândim, dar să și venim în ajutorul celor săraci.

Copiii așteaptă îmbrăcăminte, hrană și căldură;

Văduvele și orfanii scumpilor eroi, care și-au sacrificat viața pentru Țară, cer ocrotirea recunoscătoare a celor rămași în viață;

Părinții se străduiesc din răzputeri să împlinească cele mai de seamă datorii față de căminul familiar;

Oropsiții vieții, la marginea desnădejdiei, întind mâinile;

Cu toții așteaptă cele de folos la bună vreme.

Se cuvine ca noi, cei ce suntem în căminuri îndesțulate, să deschidem inima, ca toți să se bucure de bunătăți.

Cu necurmata grijă de Părinte, pe care o port fiilor mei, îndemn pe toți Românii, fiii aleși ai dreptmăritoarei noastre Biserici, să dea pilda iubirii și în aceste clipe de încercare și să se ajute unii pe alții, cu încredințarea că numai așa vor împlini porunca Domnului.

Sfânta noastră Biserică, ai cărei slujitori v'ați învrednicit a fi, ocrotește cu iubire de mamă pe toți fiii săi, fără deosebire de stare socială.

Ea a găsit în toate vremurile, oricât de aprige au fost, mângâiere pentru cei ce sunt într-o necazuri. Fiți pururea îndrumătorii păstoriților voștri cu cuvântul, dar mai ales cu fapte, aducându-vă pe voi pildă de ajutorare și alinare, tuturor celor ce se află în necazuri și lipsuri de tot felul.

Dragoste mai mare nu puteți arăta, decât dacă veți pune chiar și sufletul vostru ca preț pentru mântuirea turmei din nevoi.

Consiliul de Patronaj, de sub conducerea d-nei Maria Mareșal Antonescu, a pornit o nouă lucrare de alinare a celor ce sunt în suferință, întemeind „Ajutorul de iarnă”, o nouă instituție, menită a strânge rândurile tu-

turor bunilor creștini și a-i îndemna pe calea de omenie și dărnicie a tradițiilor noastre străvechi.

Instituția se organizează în toate orașele și satele Țării pretutindeni unde se află credincioșii Bisericii noastre, cu scopul de a stămpăra foamea și frigul și de a strânge daruri, în bani și în natură, pentru cei ce sunt în neputință de a câștiga un traiu omenesc. Lucrarea ei începe la 1 Dechemvrie, cu norme stabilite.

Vă îndemnăm din toată inima să sprijiniți instituția de ajutorare, pusă în slujba Țării și a aproapei noastre.

Stați în fruntea acestei lucrări așa cum se cuvine unor păstori duhovnicești și nu uitați adevărul sfânt al Scripturii, de Dumnezeu însuflețită: „Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât și pe singurul său Fiu, Domnul nostru Iisus Hristos, L-a dat pentru ea“. Cine zice: „Iubesc pe Dumnezeu, dar urăște pe fratele său, mincinos este“.

Amintiți poporului român și fiilor mei sufletești, cu timp și fără timp, graiul Mântuitorului: „Flămând am fost și mi-ați dat să mănânc; însetat și mi-ați dat să beau; străin și m'ați primit; gol și m'ați îmbrăcat; bolnav și m'ați cercetat; în temniță și ați venit la mine“.

Mângâiați pe cei ce și-au plecat inima, spre fapta de bine, cu răsplata dată de Mântuitorul celor ce și-au împlinit sfintele datorii: „Ori de câte ori ați făcut aceste lucruri unuia dintre frații mei mai mici, Mie ați făcut“.

Ajutați pe aproapele vostru acum, când are trebuință de ajutor; mângâiați-l întru suferințele lui; ridicați-l dacă a căzut; iertați-l dacă v'a supărat și vă rugați pentru el dacă v'a prigonit.

Cu ochii țintă la hotarele Țării, unde se jertfesc vieți și se pecetlueste destinul de veacuri al poporului român, cei cu dare de mână, ca și cei ce au mai puțin, să deschidă baerele inimii și așa, „Într'o inimă și într'un cuget“, să sporim cu dragoste darurile lui Dumnezeu.

Eu vă binecuvântează, cu dorirea ca lucrul instituției „Ajutorul de iarnă“ să înfăptuiască și să culeagă cele mai bune roade pentru Țara Românească și robustețea sufletească și trupească a fiilor ei. Dărnicia voastră să fie răsplătită de Domnul îndurărilor și al milostivirii cu Harul său bogat.

Binecuvântarea lui Dumnezeu să fie cu voi cu toți.

DESPRE ICOANA ORTODOXĂ

I.

1. Despre icoana ortodoxă se poate vorbi din mai multe puncte de vedere. Așa, i s'ar putea face istoricul, arătând fazele prin care a trecut dintru început și până în vremurile mai noi; s'ar putea vorbi deasemeni, despre tehnica și estetica ei; despre justificarea folosirii ei ca obiect de cult, ori despre simbolica și specificul ei în raport cu icoana neortodoxă, etc.

În cele ce urmează vom înfățișa pe scurt temeiurile folosirii icoanei ca obiect de cult; deosebiriile dintre icoana ortodoxă și cea neortodoxă și temeiurile acestor deosebiri.

2. Un prim temei pentru folosirea icoanelor în rândurile vieții noastre creștinești ni-l oferă însăși trebuința de concret a firii omenești. Această trebuință de concret nu poate fi înăbușită până la desființare, nici chiar în firea aceluia ce și îndrumază activitatea spre cele mai înalte speculații abstracte, spre cele mai adânci contemplații spirituale.

Acestei înăscute trebuințe de concret se datoresc, în largă măsură, plăsmuirile cu care omul își marchează strădaniile lui în diversele domenii ale vieții. Acestei trebuințe de concret se datoresc închipuirile în marmoră și în alte materii, ale zeilor religiilor necreștine; ei i se datorește, nu în mică măsură, însăși încorporarea Mântuitorului; și tot ei, plăsmuirea sfintelor icoane, care nu sunt altceva decât concretizarea prin linii și culori a chipului sufletesc al acelor, pe cari istoria ni-i înfățișează ca pe eroii luptei pentru izbânda în lume a adevărilor creștine, în frunte cu acelea al iubirii de Dumnezeu și de oameni.

Atât de adânc este înrădăcinată în firea noastră această trebuință de concret, încât o desconsiderare a ei ar echivala cu o sărăcire, cu o mutilare a firii proprii. Explicarea trebuie căutată în însăși structura naturii omenești care nu e numai spirituală ci și corporală. Prin la-

tura lui trupească, omul e legat de concret, simte trebuința acestuia și e condiționat de el în toate înălțările și în toate căderile lui.

În legătură cu trebuința de concret a firii omenești, ca temei al folosirii icoanelor sfinte, sf. Ioan Damaschinul, genialul dascăl creștin, care a fost în ale gândirii teologice, cam ceea ce a fost Kant în ale celei filosofice, zice așa în lucrarea lui întocmită pentru apărarea cultului icoanelor: „Apostolii au văzut pe Domnul cu ochii trupului, pe apostoli alții, iar pe mucenici alții. Și eu, pentru că am fost zidit din suflet și din trup, doresc să-mi văd și cu sufletul și cu trupul și să am o doctorie care să mă ferească de orice rău. Tu probabil, pentru că ești înalt și imaterial – continuă nu fără oarecare ironie marele dascăl – și ai ajuns dincolo de trup și oarecum fără de trup, disprețuești tot ceea ce se vede. Eu însă, pentru că sunt om și sunt îmbrăcat cu trup, doresc să fiu în chip trupesc în legătură cu cele sfinte și să le văd. Tu care ești înalt, coboară-te gândului meu smerit ca să-ți păstrezi înălțimea ta”¹.

Se vede lămurit din aceste cuvinte cum marele teolog socotește ca temei al folosirii icoanelor sfinte, trebuința de concret a firii noastre, trebuință înrădăcinată în faptul că suntem zidiți nu numai din suflet ci și din trup:

3. Dealtfel adevărul acesta al legăturii strânse dintre viața spirituaală și datele concrete, este astăzi un bun elementar al culturii omenești în genere. Este știut, de pildă, că pe adevărul acesta se sprijină unul dintre principiile fundamentale ale pedagogiei moderne: principiul intuiției, potrivit căruia, cunoștințele, cu cât sunt înfățișate mai viu, mai concret, cu atât sunt mai atractive și, deci, cu mai mulți șanși de a fi mai bine înțelese, păstrate și folosite.

Necesar în domeniul instrucției și educației în genere, principiul acesta este și mai trebuitor în domeniul instrucției și educației religioase. Fiindcă aici avem de-a face, mai mult decât în oricare alt domeniu, cu realități care depășesc concretul dar care au menirea de a fi articulate în concret spre a-l îndruma și transforma în sensul indicat de ele. Iar unul dintre mijloacele cele mai

1. *Cultul sfințelor icoane*, trad. de dr. Dumitru Fecioru, București 1937, p. 42; cf. și p. 111.

bune pentru întuirea realităților spirituale creștine, se arată a fi icoanele sfinte.

Să nu se obiecteze că icoanele nu reprezintă realități spirituale. Fiindcă, deși înfățișează chipuri sfinte, icoanele nu sunt totuși numai niște portrete sfinte. O icoană e cu mult mai mult decât un portret. Ea este tălmăcirea, prin chipul sfântului, a marilor adevăruri creștine. Numai în lumina acestor adevăruri al căror purtător și trăitor a fost în viața lui de aici, sfântul din zugrăvitură își capătă înțelesul lui deplin.

Dacă lucrurile stau așa, nu este greu de intuit marea utilitate pe care icoanele sfinte o au pentru instrucția religioasă a credincioșilor.

Caracterul acesta instructiv și educativ al lor a fost subliniat chiar din primele veacuri creștine, sau mai precis, din veacul în care a început să se închege strălucita artă bizantină, în care se încadrează și icoanele noastre, adică din veacul al IV-lea. Așa au subliniat caracterul acesta al lor un Vasile cel Mare, un Grigore al Nisei, un Grigore de Nazianz. Întrebat de prefectul Olimpiodor, care voia să zidească o biserică, dacă pentru înfrumusețarea ei pe dinăuntru poate picta scene de pescuit ori de vânatoare – adică dacă în decorarea ei să se lase condus numai de plăcerea ochilor – sfântul Nil, un discipol al sf. Ioan Hrisostomul, îi răspunde că un astfel de proiect ar fi cu totul copilăresc. Nu scene de vânatoare și nici scene de pescuit să se picteze în biserică, ci în altar să se picteze chipul crucii, iar pe pereții interiori ai naosului să se zugrăvească icoane împrumutate din V. T. și din Evanghelii, „pentru că – adaugă el – acei care nu cunosc literile și nu pot citi sfintele Scripturi, să-și aducă aminte, privind picturile, de frumoasele fapte ale celor care au slujit cu credincioșie adevăratului Dumnezeu și să se simtă îndemnați a le urma purtarea”¹.

Două sute de ani mai târziu – adică spre sfârșitul veac. al VI-lea – sf. Grigore cel Mare subliniază aproape cu aceleași cuvinte rostul instructiv al icoanelor. „Ceeace Scriptura este pentru cei ce știu citi, zice el, este icoana pentru neștiutorii ce învață din aceste icoane drumul pe

---

1. MIGNE, Patrologia Graeca, t. LXXIX, col. 578.

care trebuie să-l urmeze. Icoana este cartea celor ce nu pot citi"¹.

Marele apărător al icoanelor, sf. Ioan Damaschinul, reliefează și mai plastic însușirea aceasta a icoanelor de a înrâuri educativ asupra sufletelor. El zice: „Nu am prea multe cărți și nici n'am timp liber pentru a citi; întru însă în biserică, spital obștesc al sufletelor, înăbușit de gânduri ca de niște spini; podoaba picturii mă atrage să mă uit, îmi desfătează vederea ca o livadă și, pe ne-simțite, gloria lui Dumnezeu pătrunde în suflet. Am privit răbdarea mucenicului, răsplata cununilor și mă aprind ca prin foc cu dorința de a-l imita“.

Caracterul acesta al icoanei de a fi învățătură pictată în scopul instruirii și educării credincioșilor, îl subliniază și cercetătorii laici ai iconografiei bizantine. Charles Diehl de pildă, vorbind despre caracterele artei bizantine afirmă că ea a fost „în mod esențial o artă religioasă“. O artă „care a avut de timpuriu un caracter teologic foarte pronunțat, pe care și l-a păstrat totdeauna“². Iar când se ocupă în mod special de iconografia bizantină, el subliniază că acesta a avut „ca obiect esențial să înfățișeze credincioșilor adevărurile de credință“³.

4. Este însă și un alt temei care legitimează primirea și folosirea icoanei în rosturile vieții creștine.

După concepția ortodoxă, icoanele sunt nu numai mijloace de instrucție și educație, ci și mijloace harice. Cum trebuie să înțelegem lucrul acesta?

Sfinții au fost oameni care s'au străduit într'o măsură mai mare decât credincioșii de rând, să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu prin practicarea virtuților. După concepția creștină însă, înfăptuirea asemănării cu Dumnezeu, sau a personalității morale în cea mai înaltă accepțiune a ei, nu este posibilă numai prin strădaniile proprii și nici numai prin ceea ce iar putea oferi mediul social, ci numai dacă strădaniilor proprii se adaugă un ajutor din partea lui Dumnezeu.

Cu cât cineva simte mai mult trebuința ajutorului sau harului dumnezeesc, cu atât își lasă sufletul mai

1. MIGNE, *P. L.*, t. LVII, col. 991, 1128.

2. CH. DIEHL, *Manuel d'art byzantin*, Paris 1925-1926, I², p. 328.

3. *Ibidem*, p. 326.

deschis către el. Și cu cât e mai hotărît să conlucreze cu harul dumnezeesc, cu atât și acest ajutor i se acordă în mai mare măsură.

Sfinții sunt tocmai bărbații cari au conlucrat cu harul dumnezeesc într'o mai mare măsură decât credincioșii de rând, ajungând astfel pe treptele dinspre vârful scării desăvârșirii.

Adăugăm că harul acordat sfinților nu rămâne în sufletul lor, ca ceva străin și suprapus puterilor lor firești, ci intră cu acestea într'o legătură organică. După cum focul, deși deosebit de fier, poate totuși să se unească cu acesta și să-i confere însușiri noi, tot așa și harul dumnezeesc, deși deosebit de puterile omenești, se poate uni totuși cu ele, conferindu-le unele însușiri deosebite de acelea pe care le au în afară de legătura lor cu harul.

Dacă însă harul intră în organică uniune cu firea credinciosului, atunci urmează că el poate rămâne în permanentă legătură cu această fire. În speță, harul de care s'au învrednicit sfinții în viața pământească poate rămâne deapururi în legătură cu firea lor. Și de fapt, în concepția Bisericii noastre se și cuprinde o asemenea învățătură. După această concepție, harul dumnezeesc poate lucra nu numai prin făptura vie a sfântului, ci și prin *moaștele* lui, ba chiar și prin *icoana* lui. „Sfinții – zice Ioan Damaschinul – sfinții încă de pe când erau în viață au fost plini de Duhul Sfânt, iar la moartea lor harul Sfântului Duh se află în chip nelipsit în sufletul lor, în trupurile lor din morminte, în chipurile lor și în sfintele icoane, nu în chip substanțial, ci prin har și lucrare“¹.

Sf. Ioan Damaschinul nu ne lămurește în ce fel se face legătura între chipul celui înfățișat în zugrăvitură și între duhul lui. Filosoful Sergiu Bulgakov ne lămurește asupra acestui punct, arătându-ne că legătura dintre zugrăvitură și duhul celui zugrăvit se face în mod tainic prin actul liturgic al sfințirii icoanei. „Ritul binecuvântării icoanei – zice el textual – stabilește o legătură între imaginea zugrăvită și prototipul său, între ceea ce este înfățișat și înfățișarea însăși“².

Așa încât, putem zice că atunci când suntem în fața

1. *Cultul sfintelor icoane...* p. 21.

2. S. BULGAKOV, *L'Orthodoxie*, Paris 1932, p. 196.

icoanelor sfinte, suntem oarecum chiar în fața celor ce sunt înfățișați într'însele. În fața icoanei sfinte, sufletul nostru se întâlnește, într'un mod tainic, cu sfântul însuși, care, prin mijlocirea zugrăviturii, își destăinuie prezența lui plină de har, înaintea noastră.

Tocmai această însușire a icoanelor de a fi mijloace ale harului de care s'au învrednicit cei înfățișați pe ele, tocmai această însușire constituie temeiul de căpetenie al cultului pe care noi creștinii li-l dăm. Și tocmai din pricina acestei însușiri de a fi purtătoare de har, cinstirea icoanelor nu poate fi, în principiu, idololatrie, întrucât venerarea pe care le-o dăm nu se îndreaptă către liniile și culorile din care s'î făcut chipul sfântului, ci către persoana lui vie, și anume nu pentru ea însăși, ci pentru harul dumnezeesc de care s'a învrednicit în viață și care lucrează mai departe în lume, fie prin mijlocirea moaștelor, fie prin mijlocirea chipului său înfățișat în icoană.

În ultima analiză deci, cinstirea icoanelor se referă la harul dumnezeesc, care lucrează prin ele, adică la Dumnezeu însuși, izvorul oricărui har.

Adăugăm că prin însușirea lor de a fi mijloace harice, icoanele sfinte se deosebesc în mod esențial de tablourile religioase, precum și mai ales de tablourile profane.

II.

5. Se pune acum întrebarea: de ce, noi ortodocșii, trebuie să folosim numai icoane ortodoxe și să le evităm pe cele neortodoxe?

Pentru a lămurii această chestiune, socotim potrivit să vedem mai întâi - măcar în linii generale - prin ce se deosebește o icoană ortodoxă de una neortodoxă și care e explicarea acelor deosebiri.

Să mergem cu închipuirea, de pildă într'o mănăstire ortodoxă veche și să ne aruncăm, cu gând cucernic, privirile asupra zugrăviturilor care s'î împodobesc pereții pe dinlăuntru... Sau să pătrundem cu sfială, pe ușile meșteșugit înflorite, în altar, și să ne apropiem de vechile icoane de lemn înșirate ca o salbă de mare preț, pe peretele dinspre răsărit al sfântului prestol. Să alegem dintre ele, una, o icoană a unui sfânt de pildă și să ne fixăm o clipă, două, privirile asupra ei.

Ce descifrăm în zugrăvitura acestei icoane?

Câteva linii care schițează o față suptă, uscată; mâini cu degete lungi, osoase, diafanizate; un trup aproape descarnat și abstractizat într'o transfigurătoare interiorizare, a cărei realitate o destăinue nu numai fiecare detaliu anatomic, dar și mai ales lumina aceea care se revarsă tainic prin priviri spre a se rotunji, aureolă, în jurul capului sfântului. Toată violența cărnii e absorbită și convertită într'o intensă trăire lăuntrică, mărturisită de întreaga înfățișare a sfântului.

Zugrăvitura este rânduită în plan bidimensional. Cea de a treia dimensiune, adâncimea spațială, este lăsată la o parte aproape cu desăvârșire. Nici un alt obiect spațial nu este zugrăvit lângă sfânt. Iar dacă totuși întâlnim vreunul, apoi între atitudinea sfântului și între obiectul înfățișat alături de el, nu se observă nicio relație. Tot efortul zugrăviturii merge în sensul de a ni-l înfățișa pe sfânt, numai pe el singur. Și din singurătatea aceasta a lui, chipul oarecum rigid al sfântului se reliefează puternic într'o atitudine de impresionantă măreție. O liniște înalt solemnă se desprinde din întreg ansamblul zugrăviturii sfinte.

Intorcându-ne acum privirile asupra unei icoane neortodoxe, adică asupra unei icoane catolice, fiindcă protestantismul nu cunoaște un cult al icoanelor sfinte, nu ne va fi prea greu să vedem deosebiri.

Sfântul dintr'o zugrăvitură catolică e cu fața mai plină, mai rotundă; degetele-i sunt mai puțin osoase, iar trupul mai puțin descarnat și mai puțin uscat. Făptura lui nu e înconjurată de un aer de rigiditate, de austeritate, de ascetică asprime, ci e mai vie, mai liberă în atitudine, mai apropiată de înfățișarea celor pe care-i întâlnim în viața obișnuită. Caracterul acesta realist al înfățișării sfântului în zugrăvitura catolică e orânduită nu în plan, ci într'un cadru tridimensional.

Astfel, în vreme ce sfântul din zugrăvitura bizantină ni e înfățișat ca fiind oarecum deslipit de realitatea spațială, sfântul icoanei catolice ni e înfățișat ca având puternice aderențe cu viața obișnuită.

Între celebrele tablouri ale lui Rafael este și unul cunoscut sub numele: Școala din Atena. Tabloul înfățișează pe cei doi mari filosofi ai anticității Plato și Ari-

stotel. Cel dintâi, Plato, este înfățișat arătând cu degetul spre înălțime, iar cel din urmă, Aristotel, e înfățișat arătând cu degetul spre lumea de aci. Semnificația gesturilor celor doi filosofi trebuie căutată în filosofia lor. Plato, precum se știe, da mai multă atenție lumii ideilor pe care o socotea ca pe adevărata realitate. Aristotel dimpotrivă, da mai multă importanță lumii acesteia concrete. Dacă ne este îngăduită această apropiere, am zice că sfântul ortodox resfrânge, prin atitudinea lui, mai mult gestul lui Plato, iar sfântul catolic, mai mult gestul lui Aristotel.

6. Dar să vedem care este explicarea amintitelor deosebiri dintre icoana ortodoxă și cea catolică.

În ce privește felul în care sunt înfățișați sfinții în zugrăvirile bizantine, adică în icoanele noastre ortodoxe, credem că lucrul acesta își are o dublă explicație: una de natură istorică și alta de natură doctrinară.

Se știe că cei vechi, Grecii bunăoară, aveau un adevărat cult pentru frumusețea trupească. Urâtenia fizică era socotită la ei ca semn al unei firi bolnăvicioase. Dimpotrivă, frumusețea fizică era socotită ca semn al sănătății nu numai trupești, ci și sufletești. Deaceia Plato cerea ca acei care ar urma să fie aleși la conducerea statului, printre alte calități, să împlinească și pe aceia a frumuseții fizice (Republique, VII, 303). Așa se explică și atenția deosebită pe care Grecii o dădeau exercițiilor fizice, gimnasticii. E drept, grija lor se îndruma și în sensul formării sufletului. Idealul lor era acel *kalogathia*, adică o frumusețe fizică, îmbinată cu frumusețea unui suflet virtuos. Dar idealul acesta a rămas la ei totdeauna un pium de siderium, nu numai pentru gloată, ci chiar și pentru exemplarele de elită. Fiindcă, de fapt, ei n'au isbutit niciodată să realizeze un echilibru armonios între grija față de frumusețea trupului și între aceea față de frumusețea sufletească. Iar grija față de trup a fost împinsă până la un cult față de acesta, dovedindu-se astfel, practic, legată de foarte multe primejdii, dintre care cea mai gravă era aceea a desfrâului.

Un exemplu. În primul veac creștin, Corintul, unul dintre cele mai mari centre ale vieții grecești de atunci, era căutat nu atât pentru cultura lui, cât mai ales pentru viața de lux și de desfrâu. După mărturia lui Strabo

(8, 6, 20), în acest oraş se afla cel mai vestit templu al zeiţii Afrodita în a cărei slujbă îşi închinau viaţa, femeile cu miile. Atât de mult îi mersese Corintului faima în ce priveşte desfrâul, încât verbul *korintiazestai*, adică a trăi viaţa din Corint, era echivalent cu a trăi o viaţă de desfrâu. Şi Corintul nu era singurul oraş grec în care se ducea o astfel de viaţă. Aşa încât atunci când aceşti Greci care avuseseră, prin însăşi situaţia lor, prilejul să trăiască viaţa de decădere şi să cunoască marile primejdii legate de cultul fizicului, al corpului frumos, atunci când ei se converteau la creştinism, nu puteau să nu simtă o adâncă aversiune faţă de acest cult şi să nu întreţină în sufletul lor, o puternică tendinţă de înfrânare a celor legate de viaţa trupească. Nu puteau să nu pună la cale organizarea unei severe discipline menite să dea întâetate nu grijilor pentru formele armonioase ale trupului, ci grijilor pentru înfrumuseţarea omului celui dinlăuntru.

Tendinţa aceasta de deplasare a centrului de gravitate dinspre exterior spre interior, dinspre un cult al trupului, spre un cult al sufletului, a fost valorificată în sânul creştinismului, în deosebi prin instituţia monahismului. Monahismul este acela care a ridicat mortificarea trupului la rangul unuia din cele mai importante mijloace pentru asigurarea unui primat al duhului şi implicit, al desăvârşirii morale. Năzuinţa aceasta către o ascetică înfrânare a trupului, năzuinţa trezită în sufletul celor ce veneau din sânul păgânismului la creştinism, şi valorificată la maximum în sânul monahismului, a influenţat şi asupra iconografiei, îndemnând pe marii creatori de icoane să ne înfăţişeze chipuri de sfinţi cu trupuri modelate sub lucrarea asprei asceze creştine.

Dar este şi un al doilea temeiu - de natură doctrinară acesta - care ne poate ajuta să înţelegem înfăţişarea pe care o au sfinţii din zugrăviturile ortodoxe.

După concepţia ortodoxă, omul a fost creat cu o natură corporală-spirituală şi lipsit de orice metehne, atât fizice cât şi morale, cum se şi cădea să fie o creatură ieşită din mâinile Aceluia care e desăvârşirea absolută.

Menirea ce i-a fost dată, dintru început omului, a fost aceea de a deveni stăpânul tuturor puterilor naturii, prin punerea la contribuţie a tuturor darurilor firii sale

proprii, nu însă într'un mod independent, ci într'un mod dependent de Dumnezeu, spre a cărui cunoaștere, iubire și proslăvire trebuiau să conveargă, în ultimă analiză, toate strădaniile lui.

Pentru înfăptuirea acestei meniri omul primise din partea Creatorului său toate mijloacele trebuitoare. Primise puteri trupești întrucât avea să lucreze în mijlocul unei lumi fizice. Primise puteri spirituale, întrucât avea să trăiască în strânse legături cu semenii săi și, împreună cu aceștia, să lupte pentru stăpânirea puterilor naturii. Primise, în sfârșit dela Dumnezeu și mijloace harice, întrucât el avea nu numai o menire naturală, ci și una supra-naturală: de a fi în strânsă comuniune cu Dumnezeu.

Intru început deci, în natura omului se găseau organic îmbinate aceste trei elemente: corporale, spirituale și harice.

Abuzând de libertatea lui însă, omul a rupt această unitate, smulgându-se din legăturile sale cu Dumnezeu. Urmările au fost deosebit de grele. Puterile trupești și sufletești ale omului au fost slăbite și desfigurate, așa cum se desfigurează o plantă lipsită de lumina și căldura soarelui. De unde mai înainte de cădere, natura omului nu era atinsă de nicio meteahnă și de nici o înclinare spre rău care să-i turbure viețuirea, după fapta de emancipare de sub ascultarea lui Dumnezeu, ea s'a văzut descumpanită în echilibrul ei lăuntric și tiranizată de o covârșitoare înclinare spre păcat.

Concepției acesteea despre om și căderea lui în păcat, îi corespunde un anumit mod practic de luptă împotriva păcatului.

Intr'adevăr, dacă înclinarea covârșitoare spre păcat nu este numai o condiție a păcatului, ci ea însăși este păcat, atunci urmează că strădania credinciosului trebuie să se îndrepteze nu numai în sensul înlăturării păcatului ca faptă, ci și în sensul micșorării puterii înclinării spre păcat. Fiindcă, dacă faptele păcătoase sunt în strânsă legătură cu înclinarea spre păcat, urmează că, cu cât aceasta din urmă va fi mai puternică, cu atât și faptele rele vor fi mai numeroase și invers, cu cât înclinarea spre păcat va fi mai lipsită de puteri, cu atât și faptele rele vor fi mai puțin numeroase. Cum însă puterea înclinării spre

păcat este legată, în foarte mare măsură, și de puterile trupesti, urmează că o luptă împotriva acestei înclinări nu se poate duce cu bună izbândă, decât împuținând înseși puterile în care e înrădăcinată ea, adică micșorând însăși vigoarea trupului. De aici înalta prețuire și larga folosire pe care asceza, dusă uneori până la o aspră mortificare a trupului, o găsește în ortodoxie. Și desigur, tot de aici acea austeră înfățișare, uscată aproape, a sfinților din icoanele noastre ortodoxe.

Infățișare din care totuși transpiră, nu un aer de sfârșeală, ci din contră, un aer de neasemuită energie duhovnicească, mărturisită nu numai de bunurile vii ale privirilor, ci și de acel mănunchiu de linii drepte, cari schițează silueta sfântului. Căci, spre deosebire de linia curbă care denotă destindere, moleșeală, linia dreaptă exprimă energie, încordare dârză, bărbătească fermitate.

Iată cum și doctrina ortodoxă despre starea omului de după cădere și despre lupta împotriva păcatului ne poate ajuta să înțelegem înfățișarea sfinților din icoanele noastre.

Ce privește lipsa de perspectivă spațială în zugrăvirile noastre, precum și rigiditatea în care sunt învăluite chipurile sfinte, acestea credem că își au explicarea nu în lipsa de cunoștințe a zugrăvitorilor, ci în concepția ortodoxă despre mântuire.

După această concepție, omul nu poate fi mântuit prin nici o putere din lumea aceasta, prin nici o putere creată, ci numai cel ce l-a creat pe om, poate să-l și mântuiască.

De bună seamă, pentru dobândirea mântuirii proprii, și omul trebuie să îplinească anumite condiții. Însă împlinirea acestor condiții nu poate constitui niciodată, pentru el, un merit de așa natură încât, din pricina lui, Dumnezeu să se simtă obligat să ofere omului ajutorul său mântuitor. Așa că, în fond, mântuirea este pentru ortodox, mai mult din îndurare dumnezească, decât din merit personal.

În lumina acestei concepții înțelegem de ce în zugrăvirile sfinte nu observăm nicio relație între sfânt și între vreun obiect spațial și de ce chipul sfântului e învăluit într'o atmosferă de rigiditate. Anume, lipsa de relație

dintre sfânt și dintre realitatea spațială își are temeiul în concepția amintită, potrivit căreia, în procesul mântuirii, relația aceasta n'are nicio importanță, sau în orice caz, are una cu totul secundară, întrucât, după cum am văzut, mântuirea nu depinde, în ultimă analiză, de legătura omului cu cele de aici, ci de legătura lui cu Dumnezeu, adică cu acea putere personală care domină și transcende întreaga realitate spațială. Iar rigiditatea care învăluie chipul sfântului ortodox, resfrânge concepția că, în ce privește mântuirea, omul, nu numai că depinde de Dumnezeu, dar că depinde de El într'un mod covârșitor.

Dependența aceasta absolută a omului de Dumnezeu, spânzurarea aceasta de transcendent, nu putea fi redată, credem, mai bine decât prin rigiditatea care caracterizează imaginea iconografică a sfântului.

Așa dar, nu ignoranța a determinat pe marii iconografi bizantini să înlăture din zugrăviturile sfinte perspectiva de adâncime și, pe cât se pare, nici niscaiva împrumuturi din vechea artă persană cum crede Charles Diehl¹, André Grabar² și alții, ci concepția ortodoxă despre raportul dintre om și Dumnezeu în procesul mântuirii.

Intorcându-ne acum privirile asupra icoanei catolice și întrebându-ne despre pricina pentru care ea se deosebește de icoana ortodoxă, vom afla că temeiul acestei deosebiri stă în concepția diferită pe care catolicismul o are despre starea omului căzut în păcat și despre mântuire.

Dacă după concepția ortodoxă, înclinarea spre păcat sau concupiscenta cum i se zice cu termenul tehnic, este — precum am văzut — o consecință a păcatului și, deci, păcat ea însăși, în concepția catolică, această concupiscentă este ceva ce revine naturii omenești și, prin urmare, este ceva ce există în om și înainte de căderea în păcat³. Dacă însă înclinarea spre păcat nu este păcat, atunci nu e nici un motiv ca mortificarea trupului să fie prea aspră, ori ca asceza să fie dusă până la împuținarea puterilor biologice ale acestuia.

Așa se face că, în general, sfinții icoanelor catolice nu s'atât de interiorizați ca sfinții ortodocși, ci sunt cu

1. *Op. cit.*, pp. 13-15.

2. *L'empereur dans l'art byzantin*, Paris 1936, p. 192.

3. Cf. Mgr S. SARTMANN, *Précis de Théologie Dogmatique*, I³, Mulhouse 1938, pp. 330-331.

înfățișări mai pline de viață, mai robuste, mai apropiate de ale omului obișnuit.

În sfârșit, lipsa atmosferei de rigiditate din zugrăvirile catolice se datorește deosebirii ce există între aceste două confesiuni în legătură cu partea de contribuție a omului în procesul mântuirii.

După concepția ortodoxă, am văzut că mântuirea este mai mult din îndurare dumnezească. Partea de contribuție a omului, în acest proces, este infimă. După concepția catolică însă, partea de contribuție a omului în același proces al mântuirii, pare a fi cu mult mai sporită. Dovadă teza teologiei catolice despre meritul de condigno, care presupune că omul poate săvârși fapte bune în atât de mare măsură, încât Dumnezeu se vede obligat să i le ia în seamă și să i le răsplătească.

În iconografie concepția aceasta se resfrânge sub forma unor trăsături și atitudini mai libere, mai degajate, mai puțin rigide. Trăsături și atitudini înapoia cărora se întrevede o mai mare încredere în puterile proprii, o mai mare biziuire a omului pe faptele proprii.

7. În rezumat:

a) Folosirea icoanelor sfinte în rânduelile vieții creștine își are temeiul pe de o parte în trebuința de concret a firii noastre, în caracterul concret al sentimentului religios, iar pe de alta, în utilitatea lor ca mijloace instructive, educative și harice.

b) Icoana ortodoxă se deosebește de cea catolică în ce privește modul de înfățișare a sfinților, deoarece se inspiră din concepții teologice diferite despre om, păcat și mântuire.

c) În consecință, orice creștin ortodox are datoria ca, pentru împlinirea trebuințelor sale religioase, să dea o atenție deosebită și icoanelor sfinte. Și anume, nu oricăror icoane sfinte, ci numai celor ortodoxe. Deoarece în calitate sa de ortodox, creștinul are datoria să promoveze și să apere în primul rând adevărurile ortodoxe sub orice formă s'ar înfățișa ele, deci și sub forma icoanelor sfinte.

Datoria aceasta nu ne-o poate lua nimeni în nume de rău, fiindcă împlinirea ei purcede nu din ură față de străin, ci din iubire, numai din iubire, față de ceea ce este al nostru.

D. I. BELU

MĂRTURII PROFANE DESPRE SF. APOSTOL PAVEL ȘI MÂNTUITORUL IISUS HRISTOS

SCRISOAREA MEDICULUI ROMAN ESCULAPIUS COLTELLUS CĂTRE
NEPOTUL SĂU GLADIUS ENSA ȘI RĂSPUNSUL ACESTUIA

Mărturiile necreștine care ne vorbesc despre existența istorică a Mântuitorului Iisus Hristos și a apostolilor săi sunt puține. Pentru cetățenii vastului imperiu roman, Palestina era o provincie neînsemnată și mică, pierdută în depărtatul Orient, încât marele eveniment al întrupării Fiului lui Dumnezeu în lume le-a scăpat aproape neobservat. Și chiar dacă l-ar fi cunoscut, existența Mântuitorului putea fi ușor confundată cu apariția atâtor profeți în mijlocul poporului iudeu, pentru care lumea păgână nu se interesa. Noul ideal religios predicat de Iisus și faptele sale minunate s'au petrecut pe scena istorică a lumii iudaice. Mai târziu, însă, după înălțarea Mântuitorului, datorită operii misionare a apostolilor Lui, ecoul noii învățături a ajuns și la urechea unor scriitori de seamă ai lumii romane.

Dintre puținele mărturii profane care au ajuns până la noi, unele au o autenticitate nedubioasă iar altele sunt neautentice. Informațiile pe care ni le dau mărturiile autentice nu sunt bogate. Ele cuprind date sumare despre existența istorică a Mântuitorului. Judecate după originile lor, unele sunt de proveniență iudaică iar altele păgână. Astfel, o mărturie autentică de origină iudaică este informația istoricului evreu Iosif Flaviu (născut pe la anul 37 d. Hr.), care într'un paragraf din cartea sa *Antiquitates Iudaicae* (Cartea XVIII, cap. 3, par. 3), ne dă informațiuni prețioase despre Iisus Hristos, atunci când vorbește despre Ioan Botezătorul și Iacob cel Drept¹. E adevărat însă că și

---

1. IOSIF FLAVIU, *Antiquitates Iudaicae*, XVIII, 3, 3, ed. BENEDICTUS NIESE, *Flavii Iosephi Opera. Antiquitates Iudaicae*, vol. IV, Berlin 1890, pp. 130—131; cf. CONRADUS KIRCH, *Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae*, ed. IV. Freiburg im Breisgau 1923, p. 7; cf. și *Antiquitates Iudaicae*, XX, 9, 1, ed. B. NIESE, *Ibidem*, p. 261, care este socotit de unii singurul paragraf autentic din Iosif Flaviu, cu privire la Iisus Hristos. Vezi A. MICHEL, art.

acest paragraf este considerat de unii istorici în parte interpolat.

Dintre mărturiile autentice de origină păgână ni s'au păstrat mai multe. Avem mai întâi cunoscuta scrisoare a proconsulului Bitiniei, Pliniu cel Tânăr, către împăratul Traian (98-117), în care vorbește despre creștinii din provincia sa și amintește și despre Iisus Hristos, căruia ei îi cântă imnuri ca unui Dumnezeu¹. Deasemenea, istoricul Tacit († 120 d. Hr.) vorbind în *Annales* (Lib. XV, 44) despre chinurile îndurate de creștini în timpul persecuției împăratului Nero (54-68), ne informează că ei își au origina numelui de la Chrestus, condamnat la moarte de Pontiu Pilat². Tot așa istoricul Suetoniu, în cartea sa *Vita Claudii*, ne spune că acest împărat (domnește 41-54 d. Hr.) spre sfârșitul domniei lui, pe la anul 51-52, a alungat din Roma pe Iudeii care se agitau din cauza unui oarecare Chrestus³ (Christus). Acestea sunt puținele mărturii profane autentice despre Iisus Hristos și începuturile creștinismului.

Pe lângă aceasta ni s'au mai păstrat câteva mărturii neautentice cum sunt: Epistola savantului sirian Mara către fiul său Serapion, scrisă în limba siriană, în a doua jumătate a sec. I sau începutul sec. al II-lea, în care ni se spune că distrugerea statului iudaic este consecința uciderii lui Iisus⁴, corespondența regelui Abgar al Edessei

---

Jésus-Christ, cap. *Jésus-Christ et les Documents de l'âge apostolique*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, t. VIII, 1, Paris 1924, col. 1132—1134; LÉONS DE GRANDEMAISON, art. *Jésus-Christ*, cap. *Les sources de l'histoire de Jésus*, în *Dictionnaire Apologetique de la foi catholique*, t. II, Paris 1924, col. 1295—1315.

1. PLINIUS CEL TÂNĂR, *Epistolae*, X, 96. Cf. CONRADUS KIRCH, *op. cit.*, pp. 22—24; J. LEBRETON et JACQUES ZEILLER, *L'Eglise Primitive*, în *Histoire de l'Eglise depuis les origines jusqu'à nos jours*, publiée sous la direction de AUGUSTIN FLICHE et VICTOR MARTIN, vol. I, Paris 1934, pp. 295.

2. TACIT, *Annales*, Lib. XV, 44, ed. HENRI GOELZER, *Tacite. Annales*. Texte établi et traduit. (Collection des Universités de France publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé), vol. III, Paris 1925, p. 491.

3. SUETONIUS, *Claudius*, XXV, 4, ed. HENRI AILLOUD, *Suétone, Vies des douze Césars*. Texte établi et traduit. (Collection des Universités de France publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé). Tome II, Paris 1932, p. 134; JOHANN PETER KIRSCH, *Die Kirche in der antiken griechisch-römischen Kulturwelt*, t. I, Freiburg im Breisgau 1930, p. 104.

4. JOHANNES B. AUFHAUSER, *Antike Jesus-Zeugnisse*, în *Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen* hrsg. von HANS LIETZMANN, t. 126, Bonn

cu Iisus¹, și așa numitele Acta Pilati, niște acte și rapoarte neautentice trimise de Pilat împăratului Tiberiu (14-37 d. Hr.) despre Iisus². Origina lor, însă, trebuie dusă tocmai în sec. al IV-lea, în timpul persecuțiunii lui Maximin Daja (308-313).

Nu stăruim mai mult să cercetăm toate informațiile pe care le putem culege despre creștinism, în deosebi din mărturiile autentice. Ceea ce ne-a făcut să amintim despre existența lor, este faptul că, de curând, istoricul Hendrik Willem Van Loon a publicat în lucrarea sa *Histoire de l'Humanité*, scrisă în limba engleză și tradusă în limba franceză³, la capitolul intitulat *Joshua de Nazaret*, două scrisori cu privire la sf. apostol Pavel și Iisus Hristos, care, dacă sunt autentice, s'ar putea adăoga la mărturiile profane citate mai sus și ne-ar putea da foarte prețioase informațiuni despre începuturile creștinismului. Autorul nostru nu ne indică documentul original după care le-a tradus și nici nu ne dă vreo informație bibliografică spre a ne putea orienta pentru aflarea lui ca, după o examinare critică, să ne putem pronunța dacă pot sau nu pot fi socotite autentice.

Cea dintâi scrisoare este trimisă de medicul roman *Esculapius Cultellus* nepotului său *Gladius Ensa*, ofițer

1913, pp. 4-10; vezi și lucrarea lui KURT LINCK, *De antiquissimis veterum quae ad Jesum Nazarenum spectant testimoniis*, in *Religions-geschichtliche Versuche und Vorarbeiten*, t. XIV, fascic. 1, Giessen 1913, inaccesibilă nouă.

1. EUSEBIU, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, I, 13, ed. Ed. Schwartz, *Eusebius Kirchengeschichte*, in *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte*, t. IX, 1, Leipzig 1903, pp. 90-93; J. LEBRETON et JACQUES ZEILLER, *op. cit.*, I, p. 287.

2. Pentru *Acta Pilati*, vezi: TERTULLIAN, *Apologeticum*, XXI, 24, ed. J. P. WALTZING, *Tertullien, Apologétique*. Texte établi et traduit. (Collection des Universités de France publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé), Paris 1929, p. 52; EUSEBIU, *Ibidem*, I, 5, 1, ed. ED. SCHWARTZ, t. IX, 2, Leipzig 1908, p. 810. Vezi și LÉON BOURNET, *Le Christianisme naissant. Expansion et luttes*, Paris 1923, p. 398; PIERRE DE LABRIOLLE, *La Réaction Païenne. Étude sur la Polémique antichrétienne du Ier au VIe siècle*, Paris 1934, pp. 327-328; JULES LEBRETON et J. ZEILLER, *De la fin du IIe siècle à la paix constantinienne*, in *Histoire de l'Église depuis les origines jusqu'à nos jours* publiée sous la direction de Augustin Flich et Victor Martin, vol. II, Paris 1935, p. 478.

3. HENDRIK WILLEM VON LOON, *Histoire de l'Humanité*. Traduit de l'anglais par Maurice Soulié, Paris (Payot) 1937, pp. 95-99.

roman din cohorta a 7-a de infanterie galică, în Siria. Medicul nu ne indică locul de unde scrie. Istoricul nostru, H. W. v. Loon, ne spune că această corespondență s'a făcut între unchiu și nepot în anul roman 815, care, după calendarul nostru de azi, ar fi anul 62 al erii creștine. În acest an, deci, E. Cultellus a fost chemat la căpătâiul unui bolnav numit Pavel. De la acesta a aflat că era citat la judecată înaintea unuia din tribunalele romane, acela din Cezareea sau al vreunui alt oraș de pe țărmurile Mediteranei Orientale. Un prieten al medicului care însoțea armata romană în Asia Mică i-a spus că a auzit vorbindu-se despre acest Pavel la Efes, unde ținuse cuvântări despre un Dumnezeu necunoscut. Atunci el a cerut bolnavului din fața sa să-i confirme dacă lucrul acesta este adevărat. Pavel i-a răspuns că împărăția despre care el vorbise nu este din lumea aceasta și adăugă și alte lucruri pe care medicul nu le-a putut înțelege. În urmă a aflat că Pavel a fost ucis pe calea Ostia. În concluzie, roagă pe nepotul lui, să-i dea, atunci când se va duce la Ierusalim, unele informațiuni despre prietenul său Pavel și despre ciudatul profet iudeu care pare să fi fost învățătorul său.

La șase săptămâni după aceasta, nepotul său Gladius Ensa, cum ne informează istoricul nostru, a răspuns de la Ierusalim unchiului său. Brigada sa a fost trimisă la Ierusalim și, după o ședere de o lună în acest oraș, urma să plece îndată la Petra unde se ivise o răscoală printre câteva triburi arabe. În seara din ajunul plecării face o cercetare în Ierusalim ca să poată răspunde la întrebările puse. De la un negustor ambulant care venise în tabăra lor, a putut afla unele lucruri despre „faimosul Mesia”. După spusa negustorului, tatăl său l-a condus pe Golgota pentru a asista la execuția lui Mesia și a vedea astfel soarta care îi așteaptă pe dușmanii legii poporului iudeu. Totdeodată negustorul i-a dat adresa unui oarecare Iosif, care fusese un prieten personal al așa numitului Mesia, pentru a se informa mai bine de la el.

În dimineața plecării cohorței sale la Petra, s'a dus la acest Iosif, care acum era foarte bătrân. Cu toată vârsta lui înaintată memoria sa era vie și i-a făcut o istorisire amănunțită despre evenimentele întâmplare sub domnia

împăratului Tiberiu (14-37) și sub Ponțiu Pilat (26-36) guvernatorul Iudeii și al Samariei. Iosif cunoștea puțin pe acest Pilat. În anul 784 a. H., Iosif nu-și mai amintește exact, Pilat a fost chemat la Ierusalim pentru a împăca o revoltă izbucnită din cauza unui dulgher din Nazaret, care era acuzat că voește să organizeze o răscoală împotriva stăpânirii romane. Adepții religiei iudaice erau foarte înfuriați împotriva lui, fiindcă se bucurau de o mare popularitate în clasele de jos ale poporului și mai ales fiindcă declarase în public că, un Grec, un Roman sau un Filistean, care s'ar sili să trăiască după dreptate, ar fi tot așa de meritos ca și un Iudeu care petrece zilele și nopțile sale studiind legea lui Moisi. Pilat însă nu a fost prea mult impresionat de argumentele lor și, pentru a-și salva viața, l-a trimis la închisoare. În cele din urmă chemă înaintea sa pe Ioshua Nazarineanul, pe care Grecii din Siria se încapățânează să-l numească Mesia, pentru a se putea informa singur despre învățăturile periculoase pe care le propoveduia. Astfel a aflat de la Mesia că el se interesa mai mult de viața spirituală a oamenilor, decât de cea trupească. El voia ca toți oamenii să se iubească între ei ca frații și să nu adore decât un singur Dumnezeu care este tatăl tuturor ființelor vii. Pilat n'a găsit nimic vrednic de osândit în cuvântările lui Iisus și a încercat a doua oară să salveze viața blândului profet. Dar preoții iudei au trimis rapoarte autorităților din Cezareea în care spuneau despre Pilat că devenise o victimă a învățăturilor Nazarineanului. Afară de aceasta, circulau plângeri care cereau rechemarea lui, pentru motivul că devenise un dușman al Împăratului. Pus în situația aceasta, pentru a împiedica izbucnirea unui războiu civil în Iudeea, Pilat a trebuit să sacrifice pe prizonierul său. Iisus a fost răstignit în mijlocul huiduelilor și râsetelor batjocoritoare ale mulțimii Ierusalimului. Acestea i le-a povestit Iosif despre Iisus.

Înainte de a se despărți, ofițerul l-a întrebat de asemenea și despre Pavel. El l-a cunoscut puțin. Pavel era făcător de corturi și predica Evanghelia unui Dumnezeu bun și milostiv, deosebit cu totul de Iehova al Iudeilor. În urmă, se pare că Pavel a trecut prin Asia Mică și Grecia predicând sclavilor că toți sunt copii unui Părinte

care îi iubește iar fericirea este dată tuturor celor care trăesc o viață cinstită.

Când Iosif povestea toate acestea, lacrimile curgeau peste obrajii săi îmbătrâniți. La plecare, ofițerul a vrut să-i dea o monedă de aur, dar Iosif l-a rugat s'o păstreze pentru unul mai sărac decât el.

După ce încheie această istorisire, ofițerul scrie unchiului său, că i se pare fără pericol pentru siguranța statului roman, că Romanii nu au putut înțelege nicio dată pe oamenii acestei provincii și îi pare rău că ei au omorât pe prietenul său Pavel.

Examinarea cuprinsului acestor două scrisori ridică o mulțime de întrebări care ne conduc mai degrabă la concluzia că ele nu pot fi socotite autentice. În primul rând, doi cetățeni romani, care scriu în anul 62 d. Hr., nu puteau avea atâtea informațiuni despre apostolul Pavel și Iisus Hristos și nu puteau folosi atâtea noțiuni creștine câte se găsesc în corespondența lor. Apoi, e greu de crezut ca Iosif, care, după toată probabilitatea, cum lasă să se înțeleagă contextul celei de a doua scrisori, este bătrânul Iosif, logodnicul sf. Fecioare Maria, să fi mai trăit până în anul 62 al erii noastre. De asemenea redactarea scrisorilor nu ne lasă să vedem că au vreo asemănare cu genul epistolar al vremii, și e greu de admis ca în timpurile acelea, cu mijloacele de circulație de atunci, să se fi putut schimba această corespondență între cele două persoane, numai în interval de șase săptămâni. Deocamdată noi nu avem la îndemână niciun element sigur pentru cercetarea critică a acestor două epistole, ca să ne putem face o idee despre autenticitatea sau neautenticitatea lor, și nici nu putem arunca asupra istoricului care le-a publicat, bănuiala că a pus în circulație o corespondență fictivă. De aceea ne mulțumim acum numai cu semnalarea lor, iar pentru temeinicia celor spuse mai sus, dăm aci mai jos traducerea celor două scrisori în limba română, după traducerea publicată în limba franceză.

În toamna anului roman 815 (care ar fi după calendarul nostru anul 62 al erii noastre), un medic roman numit Esculapius Cultellus trimitea nepotului său care era în Siria ca ofițer în armata romană, următoarea scrisoare ¹.

1. H. W. v. LOON, *op. cit.*, pp. 95—96.

„Scumpul meu nepot,

Acum câteva zile, am fost chemat la un bolnav numit Pavel. El se socotea cetățean roman și mi s'a părut de rasă iudaică, de altfel, bine crescut și cu purtări alese. Am aflat că era aici chemat la judecată, citat înaintea unuia din tribunalele noastre de provincie, acela din Cezareea sau al vreunui alt oraș de pe țărmurile Mediteranei orientale. Imi fusese zugrăvit ca un om cu caracter sălbatic și violent, care ținuse cuvântări împotriva poporului și a legii. Eu l-am găsit foarte inteligent și de o mare cinste sufletească.

Unul dintre prietenii mei, care însoțește adesea armata romană în Asia Mică, mi-a spus că a auzit vorbindu-se despre el la Efes, unde ținea cuvântări despre un Dumnezeu nou foarte ciudat. Am întrebat pe bolnavul meu dacă acest fapt este adevărat și dacă el atâțase poporul să se revolte contra autorității prea iubitului nostru împărat. Pavel mi-a răspuns că împărăția despre care el vorbise nu era din lumea aceasta și adăugă afirmațiuni curioase pe care eu nu le-am înțeles și care erau probabil provocate de starea lui de boală. Totuși personalitatea sa mă impresionase mult și m'am întristat când am aflat că fusese ucis pe calea Ostia, de câteva zile. Pentru acest lucru v'am trimis această epistolă. Când veți merge la Ierusalim, aș fi fericit să aflați unele informațiuni despre prietenul meu Pavel și despre ciudatul profet iudeu care îmi pare să fi fost învățătorul său¹. Sclavii noștri sunt foarte agitați de acest așa zis Mesia și câțiva dintre ei, care vorbeau pe rață despre o „nouă împărăție“ (ori care ar fi însemnarea acestui cuvânt), au fost răstigniti. Aș dori să știu ce este adevărat în aceste sponuri și sunt

Al vostru unchiu devotat, Esculapius Cultellus“

La șase săptămâni după aceasta, Gladius Ensa, căpitan din cohorta a 7-a galică, răspunse unchiului său².

„Scumpul meu unchiu,

Am primit scrisoarea voastră și am urmat instrucțiunile voastre. Acum două săptămâni, brigada noastră a fost trimisă la Ierusalim. În timpul secolului din urmă au fost în acest oraș numeroase revolte și n'au mai rămas în picioare decât puține

1. Sublinierea ne aparține.

2. H. W. v. LOON, *op. cit.*, pp. 96—99.

edificii. Noi am locuit aici o lună și, mâine, vom continua drumul nostru spre Petra, unde sunt răscoale printre câteva triburi arabe. Voiu folosi seara aceasta ca să fac o cercetare, pentru a răspunde la întrebările pe care mi le puneți, dar vă rog să nu vă așteptați la un raport amănunțit.

Am vorbit cu mai mulți bătrâni în oraș, dar puțini dintre ei au fost în stare să-mi dea informațiuni precise. Zilele acestea din urmă un negustor a venit în tabăra noastră. L-am cumpărat câteva măslina și l-am întrebat dacă auzise vorbindu-se despre faimosul Mesia care fusese ucis de tânăr. El mi-a spus că își amintea foarte bine despre acesta, fiindcă tatăl său îl condusese pe Golgota (o colină foarte aproape de oraș) pentru a asista la execuțiunea acestui om și a-i arăta astfel soarta care îi așteaptă pe dușmanii legii poporului iudeu. Mi-a dat adresa unui oarecare Iosif, care fusese un prieten personal al așa numitului Mesia, și a adăugat că, dacă ași vrea să fiu informat mai bine, nu aș face ceva mai bun decât să merg să-l văd și să vorbesc cu el.

În dimineața aceasta, am fost la Iosif, care este un om foarte bătrân. El fusese pescar pe unul din lacurile de apă dulce ale ținutului. Memoria sa este încă foarte vie și mi-a făcut o istorisire amănunțită despre tot ce s'a întâmplat în timpurile turburi dinaintea nașterii mele.

Tiberiu, marele și gloriosul nostru împărat, stăpâna atunci la Roma și un ofițer numit Ponțiu Pilat era guvernator al Iudeii și al Samariei. Iosif cunoștea puțin pe acest Pilat. Se pare că el a fost un funcționar destul de onest, care a lăsat o reputație onorabilă ca procurator al provinciei. În anul 783 sau 784 (Iosif nu-și mai aminteste exact), Pilat a fost chemat la Ierusalim pentru a potoli o mică revoltă. Un tânăr, fiul unui dulgher din Nazaret, era acuzat că voeste să organizeze o răscoală împotriva stăpânirii romane. Este destul de curios că serviciul nostru de informațiuni, care, în general, este bine informat, să nu fi auzit vorbindu-se nimic, și când agenții noștri făcură cercetarea, raportară că dulgherul era un foarte bun cetățean și că nu se află niciun motiv de învinuire. Dar preoții religiei iudaice, după cele ce mi-a spus Iosif, erau foarte înfuriați împotriva lui, din cauza popularității pe care o câștigase în clasele de jos ale poporului ebru. Ei spuseră lui Pilat că Nazarineanul declarase în public că un Grec, un Roman sau un Filistean, care sar silii să trăiască după dreptate și bunătate, ar fi tot așa de

meritos ca un Iudeu care petrece zilele și nopțile sale să studieze vechile legi ale lui Moisi. Se pare că Pilat nu a fost prea mult impresionat de argumentele lor, dar, când populația se adună împrejurul Templului amenințând să sfâșie pe Iisus și pe discipolii săi, hotărî să-l pună pe dulgher la închisoare pentru a-i salva viața.

De altfel, Pontiu Pilat părea că nu înțelege motivele acestei agitațiuni. Când el cerea preoților iudei să-i expună acuzațiile lor, ei strigau cu furie cuvintele de „erezie” și de trădare”. In sfârșit, după ce mi-a povestit Iosif, Pilat lăsa să apară înaintea lui pe Ioshua Nazarineanul (pe care Grecii din Siria se încapățânează să-l numească Iisus) și voi să-l cerceteze singur.

El discută mult timp cu acesta, îl întrebă despre învățăturile periculoase pe care le propoveduia, zice-se, pe țărmurile lacului din Galileea. Iisus îi răspunse că el nu se îngrijea de politică. El se interesa mai puțin de viața trupească a oamenilor decât de cea spirituală. El voia ca fiecare să iubească pe aproapele său ca pe un frate și să nu adore decât un singur Dumnezeu care este tatăl tuturor ființelor vii.

Pilat, care se pare că a cunoscut doctrinele Stoicilor și ale altor filosofi greci, nu găsi poate nimic răzvrătit în cuvântările lui Iisus. După informațiunile care mi s'au dat, el încercă a doua oară să salveze viața blândului profet și întârzie execuțiunea lui. Dar poporul iudeu, îndârjit de preoții săi, se înfurie. Se întâmplă, înainte de aceste evenimente, mai multe revolte la Ierusalim și (erau) puțini soldați romani pentru a le potoli. Preoții trimiseră rapoarte autorităților din Cezareea, pretinzând că Pilat devenise „o victimă a învățăturilor Nazarineanului”. Circulau plângeri care cereau rechemarea sa pentru motivul că devenise un dușman al Împăratului. Știți că guvernatorii noștri au instrucțiunea foarte strictă să evite, atât cât este posibil, o ruptură cu supușii noștri străini. Pentru a împiedica un războiu civil, în Iudeea, Pilat trebui în cele din urmă să sacrifice pe prizonierul său. Ioshua se purtă cu o mare demnitate și iertă tuturor celor care îl urau. El a fost răstignit printre huiduelile și râsetele batjocoritoare ale poporului Ierusalimului.

Iată ceea ce mi-a povestit Iosif, și, în timpul povestirii sale, lacrimile curgeau peste obrajii săi îmbătrâniți. Părăsindu-l, i-am dat o monedă de aur, dar el m'a rugat s'o păstrez pentru unul mai sărac decât el. I-am pus deasemenea câteva întrebări despre prietenul vostru Pavel. El l-a cunoscut puțin. Acest

Pavel era probabil un făcător de corturi care părăsise meșteșugul lui ca să predice Evanghelia unui Dumnezeu bun și milostiv, deosebit cu totul de acest Iehova despre care preoții iudei ne vorbesc continuu. Se pare că în urmă, Pavel trecu prin Asia Mică și Grecia predicând sclavilor că ei sunt toți copii unui Părinte, care-i iubește și fericirea este făgăduită tuturor oamenilor, bogați sau săraci, care se silesc să trăiască cinstit, făcând bine bolnavilor și nenorociților.

Sper că am răspuns la întrebările voastre în așa fel ca să vă mulțumească. Istoriă aceasta întreață mi se pare fără pericol pentru siguranța Statului roman. Dar noi ceilalți, Romanii, nu am putut niciodată înțelege pe oamenii acestei provincii. Imi pare rău că ei au omorât pe prietenul vostru Pavel. Sper să mă reîntorc îndată și sunt ca totdeauna,

Nepotul vostru credincios, Gladius Ensa".

După cum se vede conținutul celor două epistole de mai sus este cât se poate de interesant. Cea dintâi, epistola medicului Esculapius Coltellus, ne informează despre sf. ap. Pavel că a fost citat în fața tribunalului roman din Cezareea Palestinei, că a predicat în Asia Mică, la Efes și în urmă a fost ucis pe calea Ostia, la Roma. Cea de a doua, răspunsul ofițerului Gladius Ensa, se ocupă mai mult cu Mântuitorul. În ea ni se vorbește despre frumusețea și noutatea învățăturii creștine care făcuse mare impresie asupra claselor de jos ale poporului, despre spiritualitatea și universalitatea ei, precum și despre judecarea și răstignirea Mântuitorului sub Ponțiu Pilat, guvernatorul Indiei și Samariei în timpul împăratului Tiberiu. Cum am spus și mai înainte, corespondența aceasta pune o serie de chestiuni care nu pot fi ușor rezolvate și ne împiedică s'o credem autentică. Până în prezent, însă, nu avem elemente necesare ca să ne pronunțăm definitiv asupra valorii ei ca mărturie profană despre Iisus Hristos și începuturile Creștinismului.

Diaconul IOAN I. PULPEA

BASILICA=BISERICĂ

Istoricii profani admit în general că, încă din epoca romană a Daciei, a ajuns vestea despre noua religie a lui Iisus prin părțile noastre; „convertirea însă în masă a populației daco-romane din stânga Dunării s'a făcut între 350-450, cu ajutorul misionarilor, dintre care cel mai însemnat este Niceta din Remesiana“¹.

Această afirmație se sprijină, în esență, pe două temeuri:

Primul, negativ: nu se găsesc „documente“ scrise, îndeosebi pe piatră — inscripții — (arheologia, pe bună dreptate, fiind în mare trecere) înainte de veacul IV și deci „logic“ și mai ales lesne de tras concluzia: în Dacia n'a existat mai înainte creștinismul. Vorba d-lui prof. S. Mehedinți² „ca și cum America n'ar fi existat decât după ce-a descoperit-o Columb“, (admițând deocamdată în ceace ne privește, că nu există „documente“). Dar pentru că știința nu se face cu „probe“ negative, s'a găsit și *al doilea temei*, *pozitiv*, în unele cuvinte din terminologia latină creștină: cuvântul românesc *biserică* vine din latinescul *basilica*; însă *basilica* nu a avut înțelesul de *biserică* — zic dânsii — de cât după ce Constantin cel Mare a adus pacea religioasă (313). Așa dar „când s'a întâmplat misionarea Nordului latin al Dunării? Firește după 350, căci mai înainte nu exista *basilica*“³.

În acest caz, tradiția noastră bisericească, că avem creștinism apostolic, nu s'ar confirma. Are, de aceea, foarte mare importanță cuvântul *biserică*, pentru că despre

---

1. CONSTANTIN C. GIULESCU, *Istoria Românilor*, ed. III-a, București 1938, t. I, p. 222; V. PARVAN, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București 1911. Mai categoric însă C. DAICOVICI, *La Transylvanie...* 1936, p. 92, nota 2.

2. În *Creștinismul românesc...*, *Adaos la caracterizarea etnografică a poporului român*, București [1941].

3. V. PARVAN, *op. cit.*, p. 91.

multe din celelalte numiri creștine venite din limba latină (afară de câteva: Crăciun, de pildă) s'ar putea afirma că au venit la noi mai târziu, după ce a fost creștinată pe teritoriul latin din afara Daciei. Despre *biserică* (basilica), îndeosebi, nu se poate spune la fel, căci termenul latin *basilica* nu a lăsat urmași cu înțeles general de „*locas de închinare creștin*“, de cât la Români și în câteva insule, oarecum izolate, de populație tot romanică, prin Alpi.

Deci ori a venit în Dacia după ce *basilica* păgână dobândise în Occident înțelesul general de *biserică* (dacă l-a dobândit), ori *biserică*, din latinescul *basilica*, s'a format în aria romanică danubiană, cu mult înainte de pacea religioasă a împăratului Constantin; deci înainte de veacul IV, și tradiția bisericească — că avem creștinism apostolic — se confirmă și pe această cale¹.

„Nicio altă noțiune creștină n'a fost redată mai variat de cât casa Domnului². De bună seamă nu-i ceva întâmplător, ci arată anume dispoziții sufletești, anume împrejurări sociale și istorice în care trăește poporul, cum vom vedea, pentru poporul nostru românesc, ceva mai departe.

Sunt trei cuvinte popularizate pentru noțiunea de *locas de închinare creștin* și fiecare s'a folosit într'un domeniu geografic aparte:

1. *Ecclesia* în orientul grec și occidentul latin, devenit în limba greacă *ἐκκλησία*, în limba italiană *chiesa*, în limba franceză *église*, în spaniolă *iglesia*...

2. *Kuriaxh* (scilicet *οἰκία*) la popoarele germanice și slave, devenit germ. *Kirche*, eng. *church*... (țig. *kurko*...

3. *basilica* la noi, Daco- și Macedoromâni, *biserică*, la vegliot. *basálca*, retor. *baselgia*, valt. *bazelga*³...

Ne ocupăm de termenul românesc, reținut și păstrat de strămoșii noștri ca termen tehnic pentru casa Domnului.

Relativ la această chestiune ar fi, în general, două păreri: *Întâia*, foarte răspândită, este că termenul *basilica*,

1. Ca și pe calea tradiției populare religioase, care azi, mai mult ca altă dată, trebuie ținută în seamă; Arheologia însăși a arătat că legendele grecești nu sunt pur și simplu plăsmuiri.

2. T. CAPIDAN, *Basilica*, în rev. *B. O. R.* LVI, 1938, nr. 1-4 și extras.

3. Vezi orice dicționar etimologic și P. KRETSCHMER, *Wortgeschichtlichen Miscellen: Kirche, Dom, Munster*... în *Zeitschrift für vergleich. Sprachforschungen dem Gebiete der indogermanische Sprache*, XXXIX (XIX), p. 539.

care era dat în latina cultă și oficială unei anume clădiri, și-a schimbat înțelesul în „biserică“, după ce acele clădiri (*basilicae*) ar fi devenit locașuri de cult creștin, cum se crede în deobște. Este părerea adoptată de istorici.

A doua părere, mai recentă, afirmă că *basilica*; chiar cu sens creștin este mai veche decât *ecclesia*¹ și că «le sens de basilica „église chrétienne“ s'explique par les coutumes juives, de même que l'origine du terme ἐκκλησία... Il est établi que les Juifs aux IIe et IIIe siècles de l'ère chrétienne construisaient, en Galilée, leurs temples (synagogues) en empruntant aux Grecs les styles de leurs basiliques. Le grec βασιλική pouvait désigner en Galilée „le temple Juif“, construit sur le modèle de la *basilique profane grecque d'où le passage au sens de „église chrétienne“, le mot n'étant pas juif*»².

Ca părerea întâia să fie întemeiată, urmează să fie adevărat: 1. că basilicile păgâne au fost toate, sau cele mai multe, transformate în biserici creștine; 2. că vorba *basilica* — ca urmare — a ajuns termen tehnic creștin pentru „*casa Domnului*“ și că a fost *usual* cel puțin în părțile de unde ne-ar fi adus misionarii creștinismul.

Ca să fie temeinică întru totul părerea a doua, urmează să fie adevărat: 3. că actele de cult creștine se săvârșiau în sinagogile evreești; 4. că sinagogeii se zicea βασιλική și că și latinii îi ziceau „basilica“, pentru că este în afară de orice îndoială că noi avem cuvântul *biserică* din latinul *basilica*, nu din grecescul βασιλική; 5) să se facă dovada că în primele veacuri, creștinii întrebuițau acest nume pentru locașul lor de cult.

Să vedem cum stau lucrurile și care a fost realitatea căci semantică trebuie să se facă cu sprijinul realității istorice și sociale a vremii de atunci.

1. Basilicile publice erau la Romani clădiri cu două, trei rânduri de coloane, cu galerii la etaj și potrivite pentru multe întrebuițări: afaceri, comerț, bancă, justiție și chiar plimbare; „burse“, „tribunale“ și loc pentru pierdut vremea. Un fel de for acoperit.

Tit Liviu³ spune că M. Porcius Cato, în 184, a făcut

1. T. CAPIDAN, *Basilica, Ibidem*, p. 5 (extras).

2. PETAR SKOK, *La terminologie chrétienne en slave... in Revue des études slaves*, 1927, pp. 177-198. La fel T. CAPIDAN, in *art. cit.*

3. *Ab Urbe condita*, XXXIX, 14.

cel dintâiu o astfel de clădire (*basilica Porcia*). Cuvântul ca adjectiv (*basilicus=a,=um* = ca pentru un rege, măreț...) este obișnuit în limba vorbită, de vreme ce un scriitor popular ca Plaut îl întrebuițează de mai multe ori¹. Cuvântul este împrumutat din grecește, dar trebuie să fie destul de vechiu, fiind uzual și având derivate. Poate însăși clădirei să i se fi zis *basilica domus* (sau *casa* de către cei de la țară) și apoi adjectivul a devenit substantiv, așa cum din *dextera manus* (= *mâna dreaptă*) a rămas *dextera=ae* (= *dreapta*). Astfel de clădiri s'au făcut multe la Roma, în Italia și în provincii. Însă „transformarea basilicilor în biserici nu-i dovedită”².

Împăratul a transformat enorma sa basilică din Roma „d'un type tout différent”³, (de 90/70 m., cu 3 rânduri de coloane etc.) în biserică; a făcut una pe mormântul Domnului. Însă „L'aménagement des basiliques civiles ou des temples païens pour le culte chrétien est plus rare qu'on ne serait disposé à le supposer”⁴.

De aceea nici cuvântul *basilica* n'a dobândit sensul de *biserică* în general. Filologul german, W. v. Wartburg dă: *Basilica* = „Klosterkirche”, „Grabkapelle nach der Basilica Constantini, der Gedächtniskirche über dem Grabe Christi im Ierusalem”⁵ și altcineva spune că... „*basilicam* sexto et septimo saeculo apud Gallos semper significasse Monachorum ecclesiam. Cathedrales et parrochiales ecclesias appellatas fuisse”⁶.

Așa dar *nu orice locaș* de cult creștin *era o basilică*, nu numai îndată după Constantin cel Mare, dar nici chiar în veacul VI și VII și niciodată, în afară de aria danubiană, pentru că basilicile păgâne n'au devenit biserici creștine decât excepțional; de aceea nici lat. *basilica* n'a devenit termen special cu înțeles de locaș de

1. Capt. IV, 2. 31; Trin. IV, 3, 23 etc.

2. PAULY-WISSOWA, Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft III, col. 96 Stuttgart 1897.

3. J. GAUDET, in Daremberg... Dictionnaire d. Antiq. gr. et rom. I, p. 678 b.

4. F. CABROL-LECLERCQ, Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie, 1907, t. I, col. 535.

5. W. v. WARTBURG, Franz. etym. Wörterbuch, 1928, *basilica*.

6. *De antiq. S. DIONYSE* (din *Du Cange*, Glossarium mediae et infimae latinitatis, ed. L. Favre Niort 1883, t. I, 593.

„adunare creștin“, nici în literatura cultă cum dovedesc textele și cu atât mai puțin în vorbirea poporului.

2. Noțiunea de *Biserică=comunitate creștină* este redată de la început și obștească prin ἐκκλησία, trecut în latina cultă ecclesia și popular eclisia. Pentru ideea de *biserică=locăș de adunare și cult* nu există un termen special la început, pentru că nu existau nici locășuri anume ci se zicea οἰκία sau οἶκος ἐκκλησίας, resp. *domus ecclesiae, conventiculum, dominicum* și chiar *basilica* (înainte de Constantin cel Mare), iar de la începutul veacului III, cuvântul *ecclesia* dobândește înțeles concret de „biserică=locăș“ și devine termen tehnic creștin în Orientul grec și în Occidentul latin. „*Ecclesia în veacul III are amândouă înțelesurile*“¹. Înainte de acest fenomen semantic suferit de ecclesia trebuie să fi dobândit, aici la noi, *basilica* sens special creștin de „casa Domnului“, pe care îl are și azi, cum vom vedea mai jos. *In veacul IV=VI* — căci acest timp ne interesează deocamdată — *basilica nu era termen tehnic creștin*, ca astfel să fi putut veni la noi prin misionari. În adevăr *fericitul Augustin*² spune lămurit: „*sicut appellamus ecclesiam basilicam qua continentur pòpulus qui vere appellatur ecclesia, ut nomine ecclesiae id est populi qui continentur, significemus locum qui continet, ita quod animae corporibus continentur, intelligi corpora filiorum per nominatas animas possunt*“³. Epistola este scrisă în an. 418, cam pe când ar fi fost epoca creștinării noastre, după părerea unor istorici. Același, în epistola VIII, 81, scrie „*aedificium quod appellatur ecclesia.*“ Un decret sinodal din 347 zice: „*ipsam basilicam* (= însăși

1. P. KRETSCHMER, *art. cit.*, p. 541.

2. Epistola CXC, 19 (MIGNE, Patrologia Latina, t. XXXIII).

3. V. PĂRVAN, (Contrib... p. 89, n. 399) spune că FERICITUL AUGUSTIN recomandă poporenilor cuvântul *basilica* în loc de *ecclesia*. D-1 C. DAICOVICIU (Există monumente creștine în Dacia Traiană din secolul II-III? în Anuarul Institutului de studii clasice al universității din Cluj, II, 1933-35, p. 209, n. 1), corectând (!) greșala, afirmă că Augustin impune noul termen *ecclesia* pentru „*obișnuitul basilica*“. Iată-i sensul adevărat: „Așa precum cu vorba *ecclesia* (= Biserică) — nume dat de drept comunității poporului — înțelegem locășul în care se adună poporul (încât cu numele comunității numim locul care cuprinde comunitatea), tot așa cu numele dat sufletului înțelegem (și) trupul, fiindcă trupul este locășul sufletului“. Urmează că *ecclesia* cu înțeles concret (locăș) este adânc intrat în vorbire (nu-i de loc „termen nou“ !) de vreme ce Augustin îl folosește ca termen de comparație pentru a lămuri o idee nouă.

clădirea), Dei domus, *ecclesiam* (= biserică) *Christi* demolitus est".¹ Așa dar *basilica* nu înseamnă biserică, ci *clădire*, fie creștină, fie însă și profană. Dovezi încă: comentatorul lui Virgil, Servius, din vremea lui Theodosiu (sfârșitul veac. IV) scrie: „unde apparet errare eos qui *triclinium* (= sala (de mâncare) dicunt *ipsam basilicam*“². Ba chiar scriitori creștini întrebunțează pe *basilica* cu acest sens profan: *Fericitul Ieronim* în *epistola XLVI, 10*. Text mai precis la *Sidonius Apollinaris*²: *huic basilicae appendix piscina forinsecus; ceeace ar fi fost cu neputință dacă cuvântul era termen tehnic creștin*. *Sidonius Apollinaris* scrie această epistolă în 472 și este un evlavios episcop la Arverna. Deasemenea *Rufinus*, de origine din jurul Aquileei, mort la 410, întrebunțează „*ingentem basilicam*“ spre a arăta *încăperea casei gospodarului Teofil*, pe care a consacrat-o „biserică“, în v. II.

Cuvântul deci are sensul obișnuit de „*încăpere*“ „*odae mare, aleasă*“ „*clădire*“. Plecând de la acest înțeles scriitorii creștini îl întrebunțează și pentru a arăta aș nume clădiri creștine. *Basilica* este întrebunțat și indică paraclisul — i-am zice noi — ridicat pe locurile unde au suferit și au fost uciși creștinii. De cele mai multe ori întâlnim *basilica martyrum*. Intre *basilica* și *ecclesia se face* însă deosebire. *Ecclesia* corespunde cu *conventiculum* în latinește. *Basilica*, în traducerea Vulgata, corespunde cu ἡ αὐλή din grecește: *fecit Solomon... basilicam grandem* (τὴν αὐλὴν τὴν μεγάλην)³. Nu cred că se poate afirma temeinic că *ecclesia* a înlocuit pe *basilica*. Fiecare, când are sens creștin, exprimă altceva. Deosebirea între ele este netă⁴.

Chiar dacă *basilica* ar fi devenit termen tehnic pentru „capelă“ comemorativă⁵ tot nu ar fi putut să fie

1. Thesaurus linguae latinae, II cuv. *Basilica*.

2. Epistola II, 2 (Patrologia Latină, t. LVIII, col. 475) în care descrie frumoasa sa proprietate și casă dela Avitacum.

3. Thesaurus linguae latinae, II, *Basilica*.

4. CABROL-LECLERCQ, Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie... I, col. 851. Texte: IERONIMU, Epistola LVII ad. Lactam (Patrologia Latină XXII, col. 875); Sulpicius Severus, Historia sacra, II (P. L. XX, col. 148 și 150); S. AVIT. Ep. VI; GRIGORIE DE TOUR, Historia Francorum, X, c. XXXI (P. L. XXXI, col. 563) etc.

5. Ceeace nu s'a întâmplat cum arată citatele de mai sus ale scriitorilor creștini.

adus la noi de misionari, căci nu-l puteau întrebuința de cât pentru acel obiect pentru care devenise termen tehnic. Însă astfel de monumente amintitoare nu puteau exista pe la noi, de vreme ce nu eram nici creștinați (cum se susține). E adevărat că un cuvânt poate să-și lărgescă sau să-și strâmteze înțelesul, însă acest fenomen semantic este determinat de împrejurări nu de vrerea cuiva. În caz că ar fi adevărat că basilica a venit la noi după pacea creștină, el nu putea veni decât cu înțelesul special de Grabkirche și nu avea rost. Cred că azi chiar numai în București cei foarte bogați își fac la morminte așa ceva. Scriitorii profani, când vorbesc de *biserica creștină* (locaș), întrebuințează pe *ecclesia*: „*ecclesia christianorum*“ e chiar vorba lui Aurelian¹, față de „*templa paganorum*“.

Nici în patria sf. Niceta, peste Dunăre, nu se întrebuințează *basilica*, ci numai *ecclesia* (până în veacul VI), cum afirmă însuși regretatul profesor V. Pârvan².

Nici chiar la Remesiana, locul de reședință al sf. Niceta, nu-i de cât *ecclesia*³.

Să-l fi ales anume misionarii Daco-Romanilor, pe basilica ca termen nou pentru „biserica-lăcaș“? Ar fi să le punem în seamă o preocupare lingvistică, desigur cu totul străină de râvna și gândul lor pios.

Așa dar prima părere este neîntemeiată: documentele scrise o infirmă. Să vedem pe cea de a doua.

3) Săvârșeau oare creștinii, chiar la început, cultul în sinagogi, care, numindu-se basilici, au dat cuvântului înțeles de biserică?

...„*Si acolo unde veți intra spuneți stăpânului casei că Învățătorul zice: unde este odaia de oaspeți, unde să mănânc Paștele împreună cu ucenicii mei?*

*Iar el va arăta o încăpere mare de sus, așternută*⁴. *Acolo să pregătiți pentru noi*“ (Marcu XIV, 13-15, Luca XXII, 11, 12...) „*Si mâncând ei, a luat Iisus pâinea și binecuvântând a frânt și le-a dat lor și a*

1. VOPISCUS, Vita Aureliani, 20, 5; 28, sfârșit; CODIX THEODOSIANUS citate în Thesaurus linguae latinae II, Basilica.

2. V. PARVAN, op. cit. p. 90.

3. V. PARVAN, ibid. p. 91.

4. În traducerea latină Vulgata: *cenaculum grande stratum*.

zis: *luați, mâncați...*“ (Marcu XIV, 22). Aceasta este porunca. Aici șade deslegarea problemei cu *basilica*. Si evangelium sequemur nunquam errabimus. Apostolii au făcut cum le poruncise Iisus. Mărturii? câte vrem în *Fapte și Epistole*. Să luăm vers. 46 din cap. II (*Faptele Apostolilor*): „Și în fiecare zi, cu stăruință și într'un cuget erau în templu și frângeau pâinea în case“. E deci adevărat că Evreii=creștini mergeau în templu; îndeosebi Sf. Ap. Pavel intra în sinagogi, unde putea găsi mulțimea să-i propoveduiască adevărul descoperit și lui în chip minunat; dar niciodată „frângerea pâinei“ – sublima taină – nu se făcea decât în casă, în odaia cea frumos gătită (*cenaculum grande stratum*). Nici nu era cu putință. „Pâinea pe care o frângem nu-i oare împărtășirea trupului lui Christos?“¹ De altfel nici mergerea la templul evreesc nu a durat prea mult, căci spiritul judaic a grăbit despărțirea (Faptele Apostolilor VI, 1). Însuși Pavel își întoarce fața de la îndărătnicia alor săi „căt-re neamuri“ „căci așa ne-a poruncit nouă Domnul“. (Fapte XIII, 46-47) ...de l'an 64 la rupture était accomplie². Din Sulpicius Sever, Chron. II, 30, 6, printr'un pasaj care pare împrumutat din părțile pierdute pentru noi ale *Hist.* lui Tacit, se vedește că încă Titus (împărat 79-81) făcea deosebire între cele două religii. Iar răspunsul lui Traian dat lui Pliniu cel Tânăr arată că numele de creștin era bine diferențiat și era o vină³. Deci de sinagogă nu s'au mai putut apropia nici pentru propagandă. Pentru cult n'au folosit-o niciodată.

Acea încăpere din casa gospodarului creștinat și se înțelege, mai avut, care servia pentru reuniuni și pentru taina „frângerii pâinei“, nu avea un nume deosebit, ci se numea cu vorbe obișnuite: *cenaculum*, *domus...* și chiar *basilica*, cum se dovedeste cu textul pseudo-clementinei⁴ tradusă de Rufin: ...Theophilus qui erat cunctis potentibus in civitate sublimior domus suae *ingentem*

1. I Cor., X, 16.

2. LECLERCQ, Manuel d'Archéologie depuis les origines jusqu'au VIIIe siècle, Paris 1907, p. 340.

3. JOSEPH HUBY, *Christus*, 1927, p. 1065, n. 3.

4. Recognit. libri X, 71, la LECLERCQ, op. cit., p. 354 și PAULY-WISSOWA, Real-Encyclopädie, V, Ἐκκλησία.

basilicam ecclesiae nomine consecraret... E o apocrifă dar ea ne atestă că : 1) pe la anii 150-200 – când a fost scrisă – dăinuia obiceiul apostolic de a se aduna creștinii pentru cult în case particulare și 2) traducătorul numește acest loc *basilica*. Și pentru locul de cult păgân se zice *basilica* ¹.

În acest obicei apostolic, aici este reazemul sufletesc al obiceiului românesc, ctitoria de biserici. E de la sine înțeles că, după o vreme, mai ales când stăpânirea era mai blândă, s'au clădit case anume pentru cultul creștin „*casa comunității*“ (*domus ecclesiae*, οἶκος ἐκκλησίας). *Das älteste bestimmte Kirchen, gebäude von dem mir wissen, ist die im Jahre 201 durch eine Überschwemmung zerstörte Kirche von Edessa*². Pe Aventin, biserica sf. Prisca este clădită pe locul casei lui Prisca, la care trăgea sf. Apostol Pavel (Romani XVI, 3 și 5). *Ut domum meam ecclesiam consecrarem...* e dorința sf. Cecilia³. În tot veacul II dăinuește acest obicei. În al III-lea existau și case clădite anume pentru acest înalt scop⁴. Acum *ecclesia*, ἐκκλησία, ia sens concret, de „*locas*“ pe lângă cel de „*comunitate*“. Așa dar *originea bisericeii este în casa particulară*⁵, în odaia numită *basilica*. Mai ales în lumea greco-romană, obișnuită cu aceasta – fiecare casă avea un altar familiar – trecerea la religia creștină nu era bruscă sub acest raport. Prin urmare obiceiurile creștine nu confirmă ipoteza originii sinagogale a bisericeii⁶.

4) Nu știm pe ce se bazează afirmația că sinagogeii se zicea βασιλική. Și în acest caz de ce nu-i atestat în Noul Testament? Cuvântul obișnuit grecesc nu-i acesta, ci ἡ βασιλεια σιναί, așa îl găsim chiar la Josef Flaviu⁷, ară-

1. A. HARNACK, in *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, VI, p. 115, sq.

2. HARNACK, *Mission und Ausbreitung der Christentums in der ersten drei Jahrhunderten*, ed. II, Leipzig 1907, II, p. 68.

3. LECLERCQ, op. cit., II, p. 360 și p. 362.

4. I. P. KIRSCH, *Die christlichen Cultusgebäude im Altertum*, 1893, p. 8.

5. La această constatare ajunge și V. VĂTĂSANU, *Vechile biserici de piatră românești din jud. Hunedoara* în Anuarul Comisiei monum. ist., Cluj 1929.

6. PETAR SKOK, (art. cit.) nu dă dovezi; și nici d. T. CAPIDAN (art. cit.), dar se sprijină pe KRAUS, *Synagogale Altert.*, pe care nu am avut unde să-l găsec. Însă cele 11 sinagogi basilicale descoperite în Palestina, nu pot face dovada, între altele și pentru motivul că „*elles sont trop tardives pour avoir exercé une influence quelconque sur les chrétiens déjà complètement émancipés*“ (LECLERCQ, op. cit., I, p. 339).

7. *Antiquitates Judaicae*, XV, 411; v. PAULY WISSOWA, *Real-Encyclopädie V*, ἐκκλησία.

tând basilica ridicată de Irod în anul 19 a. Chr. la sud de templu. ἡ βασιλική este o traducere greacă a cuvântului latin *basilica*. În diaspora se pare că e mai frequent *προσευχή* = lat. *proseuha*¹. Însăși arhitectura ajunge la aceeași concluzie, că basilica creștină n'a ieșit nici din sinagogile judeo-grecești, nici din basilicile publice, ci din casa gospodărească, din atrium – numit și *basilica* – căci și el era susținut de coloane...².

„Die Mutterform der christlichen Basilika ist das antike Haus, nicht... der Palast, sondern der Bürgerhaus“ afirmă și Dehio³. Și după acest autor *basilica* înseamnă *Halle (sală mare)*, cum am arătat mai sus cu texte latinești.

Acum am ajuns la partea principală, interesantă în chip aparte pentru noi: cum de avem numai în părțile acestea *biserică* din *basilica*?

În limba vorbită cuvântul trebuie să fie de foarte multă vreme aici. Părerea d-ilor *P. Skok, T. Capidan, T. Papahagi* – filologi recunoscuți –, este că cuvântul *basilica* e mai vechiu decât *ecclesia* și că acesta din urmă a alungat pe cel dintâiu în Occidentul latin⁴. La noi trebuie să fi venit cu primii Romani poposiți pe meleagurile acestea, când încă basilica avea sensul comun de „sală mare” „odaie deosebită” ... „clădire”. Aceasta înainte de Traian. Cam cu același înțeles îl duseseră Romanii și pe meleagurile britanice: *basilicam equestrem exercitatoriam... aedificavit*⁵.

Prin argumentele de geografie lingvistică ale învățatului italian *M. Bartoli*, aplicate de dd. prof. *T. Capidan* și *T. Papahagi*, cuvântul creștin *basilica* se dovedește a fi foarte vechiu. De altfel el a suferit absolut regulat toate transformările fonetice pe care le-au suferit sunetele – vocale și consoane – în toate cuvintele în poziții ase-

1. JUVENAL, Satire, III, 296.

2. S. REINACH, în *Revue archéologique*, 1913, II, p. 258 și 449, în recenzia făcută lui LEROUX, *Les origines de l'édifice hypostyle...* Paris 1913 și lui R-LAMAIRE, *L'origine de la basilique latine*, Paris 1912.

3. În recenzia lui A. HARNACK, *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, Nachrichten N. 7.

4. T. CAPIDAN, art. cit. și T. PAPAHAĞI, *Basilica-Ecclesia*, în Omagiu lui I. Bianu, București 1927.

5. C. I. L. VII, 965. A se observa și fonetica cuvântului.

mănătoare. Două din aceste schimbări de sunete sunt foarte vechi: „i” începuse a se pronunța „e” încă din limba latină, de la începutul imperiului cum se vede și din *basilica* de mai sus. Era în uzul popular și de aceea și Suetoniu (Claud. 25) scrie *Chresto*, în loc de *Christo*. De asemenea trecerea lui „l” (intervocalic) la „r” este un fenomen fonetic foarte vechiu¹. Este de bună seamă, greu de admis ca un cuvânt venit pe cale carturărească, necunoscut, prin misionari, mai târziu, să fi putut intra atât de organic în vorbirea obștească încât să fie tratat ca oricare altul. E cazul chiar cu cuvântul „ecclesia” în Occidentul latin. Prof. N. Iorga² spune că „dincolo de veacul IV am fi luat: *văsearecă* (nu biserică) din *basilica*. La fel este cuvântul *christianus*, care a devenit *chrestianus* încă din limba latină și care a venit în românește *creștin* (cu *e*), de și ar fi avut – dacă venea mai târziu – sprijin pentru păstrarea lui *i* pe grecescul *Christos*. Tertulian, în 197, face următoarea mustrare: *chrestianus pronuntiatur a vobis nam nec nominis certa est notitia apud vos*; încă mai veche e această pronunțare; o atestă și Suetoniu (citat mai sus), la începutul veacului II.

Acum, din două una: ori misionarii (cărțurari până într’atât, încât țineau strajnic să întrebuințeze pentru părțile noastre un nume strălucit ca *basilica* pentru „biserică” – de și în alte părți chiar de unde au venit ei, nu era în uz –) ne-ar fi adus cu pronunțare corectă și pe *christianus* și n’am fi avut *creștin*, ci *cristin*; ori și *basilica*, *basilica* este o vorbă uzuală, populară, ca și „chrestianus” și așa au venit aici prin popor, de mult, făcând organic parte din graiul strămoșilor noștri, de când încă vorbeau limba latină. De aceea „basilica” a suferit toate schimbările, iar *ecclesia* nu, formele fonetice ale acestui cuvânt fiind mai noi. Așa se explică afirmația d-lui prof. T. Capidan că „formele fonetice ale cuvântului *Basilica* sunt istoric mai vechi ca cele ale cuvântului *ecclesia*”³.

Fie substantiv (fie poate adjectiv) *basilica* era în uz în aria latină danubiană în înțelesul popular de „odă mare” și astfel încă din vremea apostolică a putut servi ca

1. O. DENSUȘIANU, *Histoire de la langue roumaine*, I, Paris 1901 (1902), 217-218.

2. *Istoria Românilor*, II, p. 88.

3. Art. cit., p. 1.

numire pentru locul unde după tradiție „se frângea pâinea”. Le nom même de la basilique a été emprunté par les chrétiens non aux grandes constructions des forums¹. Cuvântul „basilica” a devenit termen tehnic creștin pentru „biserică” — lăcaș în această arie și înainte de a fi dobândit acest înțeles *ecclesia* și *κυριακή*. *Ecclesia* capătă înțeles concret, în chip răspândit, de când încep a se clădi locașuri deosebite pentru cult, (începutul veacului III). Se pare însă că de la *sf. Apostol Pavel* alunecă către sensul concret, ca de pildă în Ep. I Cor. XI, 18 și mai ales 22². *Κυριακή* a fost în uz prin a II jumătate a veacului III și în v. IV, de vreme ce l-au împrumutat Goții, care au fost evanghelizați la sfârșitul veacului III³. De aceea nu s'a încetățenit cuvântul *ecclesia*, obișnuit în Remesiană sfântului Niceta; când „*ecclesia*” dobândește și sensul de „casa Domnului”, „basilica” îl are de mai înainte. Putem cita și aici concluzia d-lui prof. S. Pușcariu (relativă la cuvântul *cuminicătură*): „*toutes ces vagues d'innovations parties du sud se sont brisées dans leur expansion vers l'ouest et le nord contre un mur relativement puissant, derrière lequel résistaient les mots latins*” ... „*un barière de mots et de formes anciennes d'origine latine*”⁴.

Pentru noțiunea de *comunitate*, religia creștină nu avea nevoie de vreun cuvânt în satele noastre mici și sufletește (ba și după rubedenie) *unitare*, în care din pricina acelui „*instinct nezdruncinat de solidaritate rurală*”⁵ nu puteau avea loc „comunități” ca ceva aparte de restul locuitorilor, cum este cazul în orașe, îndeosebi în cele mari, cu învălmășare de tot felul de neamuri și credințe. Până azi cuvântul *biserică*, în vorbirea poporului român are numai înțelesul concret de „casa Domnului”⁶.

1. LEROUX, în recenzia citată a lui S. REINACH.

2. Celelalte locuri citate de SOPHOCLES GREEK, *Lexicon of the roman and byzantine Periods.*, p. 302, nu sunt atât de categorice cum le afirmă autorul. TERTULIAN întrebuițează însă *ecclesia* pentru locaș, de pildă *De idololatria*, c. 7 și a.

3. CABROL — LECLERCQ, *Dictionnaire d'Archéologie...* col. 1013.

4. În art. *Les enseignements de l'Atlas linguistique de Roumanie*, *Revue de Transylvanie*, 1936, p. 21.

5. N. IORGA, *Observații... asupra istoriei antice*, 1916, p. 170.

6. Vezi *Dicționarul limbii române* al Academiei Române, cuv. *biserică*.

Se trece lesne cu vederea un fapt esențial pentru explicarea multor particularități românești: *la noi a fost și este o civilizație românească de tip rural*, nu urban. Avem o psihologie colectivă altfel caracterizată decât cea apuseană¹. Nici concepția getică despre Divinitate, aparte, nu trebuie trecută cu vederea. *Filip Bruneleschi* spune că vorba *basilica* „ne duce cu gândul la misterioasa prezență a Divinității”². Dar pe această latură nu-i locul aci să începem discuția.

Din această pricină, a tipului de civilizație, creștinarea la noi a pornit și a mers altfel, de la sate: „*ainsi ce n'est pas le christianisme d'empire qui est à sa base ; c'est un christianisme populaire*”³. Iar *Meyer Lübke* remarcă că *basilica=biserică* s'a răspândit „*in Gegenden wo grosse Städte fehlten*”⁴. „Dunărea prelungită cu Sava a adus elemente romane din Italia, Noric, Dalmația și Panonia, care au cumpărat aici pământ în calitate de coloniști, uneori singurateci (ad villam suam...) dând naștere la „*vici*” întregi în jurul proprietății lor... satul luând numele întemeetorului”⁵. *Basilica* din casa acestuia, era, după străvechiu obicei roman, locul pentru *publica et privata judicia arbitriaque*⁶, care a dăinuit și după ce aceea a devenit *biserică*. De aici era obiceiul românesc al satului de demult de a se judeca neînțelegerile „*de către oamenii buni și bătrâni*” în jurul *bisericii* lor⁷. Iar amintirea că *biserica își are obârșia în casa gospodarului, dăinuește până azi în obiceiul românesc de a împodobi micuțele biserici de sat. - locașul Domnului -, cu ștergare frumos lucrate întocmai ca odaia cea gătită din locuința omului.*

1. Vezi f. interesantele pagini 137-139 din C. RĂDULESCU-MOTRU, *Vocea*, 1932.

2. Enciclopedia Italiană, VI, p. 301: (*basilica*)... allude alla misteriosa presenza della divinità.

3. Scrie istoricul de cât care nimeni nu a avut nu numai știință dar nici o mai adâncă intuiție istorică, N. IORGA, *L'Europe nouvelle*, din 27 Februarie 1926, nr. 419, p. 264.

4. Rom. etym. Wörterbuch, Nr. 972.

5. V. PÂRVAN, *Dacia...* 1937, p. 187.

6. VITOUVIUS, VI, 8. 1 la PAULY-WISSOWA, *Real-Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft*, III, col. 94.

7. N. IORGA, *Observații...* p. 168-169.

Înainte deci de a veni aici tot felul de oameni cu tot felul de credințe și apucături („păsări californiene“ și „un haos de naționalități, de religii și de îndeletniciri“, cum arată inscripțiile... „documentele“ !) și cum zice însuși V. Pârvan¹, se puseseră bazele romanității noastre creștine cu atât timp anterior, cât a fost de ajuns să se structureze atât de solid în cât varietatea aceea pe care o arată inscripțiile – de după cucerire –, nu a putut nici să o sfărâme, nici măcar să o împeștreze. „Avem un romanism danubian deosebit de celelalte“². Așa că în zorii istoriei, poporul românesc iese la lumină ca nimeni altul; uimitor de unitar și ca limbă și ca religie. „*Il est certain qu'avant Trajan il y avait une population romanisée... même sur le rive gauche du Danube*“³. Dacii înșiși știau – desigur nu toți – latinește. Burrîi trimit scrisoare în *latinește* lui Traian⁴, pe un burete sau „mâner de sabie“ (N. Iorga). „Acești Burrî ar putea să fie cei de pe Valea Oltului, cari-și aveau capitala la Burrîdava, lângă R. Vâlcea“⁵. Iată că pe harta xxx – *Expansion du christianisme vers 300*⁶ – acest ținut al Burrîilor este notat în Dacia ca *fiind creștin*, cu aceeași desime de populație creștină ca în Macedonia, Moesia, Pannonia... și parte din Italia. Acești Burrîi deci, care dau sfaturi în *latinește* lui Traian, sunt socotiți creștini de învățații istorici profani care au alcătuit acest Atlas original. Ei modifică aici harta lui Harnack⁷. De altfel înainte de 325 Moesia superior avea 4 episcopate și la 344 – *numai după câțiva ani deci* – are de 3-4 ori pe atâtea⁸. *Tit* predica în *Dalmația*. În *Retia* sunt „documente“ creștine dinainte de *Constantin*⁹. Concluzia și pentru ținutul dacic vine în chip firesc, când termenii creștini fundamentali sunt latini și când de prin anii 50 ai veacului III Gepizii

1. În Dacia... p. 183.

2. V. PÂRVAN, Dacia... p. 185.

3. N. IORGA, *L'Europe nouvelle*, 1926, p. 264.

4. DIO, LXVIII, 8, 1, apud V. PÂRVAN, *Getica*, 1926, p. 167 și 601.

5. V. PÂRVAN, op. cit., 1926, p. 167.

6. *Atlas historique*, coll. „Clio“ 1937 par DELAPORTA, PIGANIOL etc.

7. *Mission und Ausbreitung in den ersten drei Jahrhunderten*, Leipzig 1906. Nu cunosc ultima ediție.

8. V. PÂRVAN, *Contribuții...* p. 47.

9. *Ibidem*, p. 45.

erau instalați aici¹. Traian nu creează, ci definitivează o stare de fapt intensificându-o prin noi colonizări. Așa afirmă și filologia: „le latin qui se trouve à la base du roumain represente au point de vue du vocalisme, une phase plus ancienne de son développement que celle qui apparaît en français, en espagnol“...² de și acele ținuturi au fost cucerite militarește cu mult înaintea Daciei.

La fel și Creștinismul arată același aspect arhaic, pe care îl afirmă etnografia³.

Că se mai găsește cuv. *basilica=biserică*, în unele locuri izolate în afara României?... Istoricii înșiși dau lămurirea pe deplin satisfăcătoare: „*de la Alpi la Carpați se alcătuișe o perfectă romanitate danubiană până la gurile Dunării*“ „un romanism danubian ieșit de dreptul din plugarii danubieni“⁴. De aceea „*au point de vue de lexique la concordance entre le roumain et la rhetique est frappante dans plus d'un cas; christianus apparaît en Tyr. et en roumain avec un curieux élargissement de sens; il est devenu presque synonyme de homo*“⁵. Cuvintele acestea (*basilica=biserică*, *christianus* -) erau în vorbirea poporului părți vii, aici cu mult dinainte de vremea când neamurile barbare începuseră a răvăși ținuturile de la mijlocul Dunării⁶. Rezumând: cuvântul *biserică* este în limba română din *basilica*, nu numirea splendidelor basilici publice romane, sau greco-romane, nici a sinagogilor iudeo-grecești, ci din *cuvântul comun popular basilica, basilica = încăpere, odaie mare, frumoasă, clădire*. Poate - o simplă ipoteză - și din adjectivul *basilica* (sc. *casa*) substantivizat;

1. C. DICULESCU, Contribuție la vechimea creștinismului în Dacia: din istoria religioasă a Gepizilor, în Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj, III 924-25, p. 357.

2. O. DENSUȘIANU, Histoire de la langue roumaine I, p. 70.

3. S. MEHEDIŢI, op. cit., p. 43.

4. V. PARVAN, Dacia... p. 188.

5. *Ibidem*; O. DENSUȘIANU, op. cit. p. 229.

6. Situația rea socială (cotropirea pământului de cultură, întrebuintarea la muncă a sclavilor... explică exodul populației romane din Italia dela sfârșitul republicei, deci dinainte de Chr. Iar pentru vechimea creștinismului la Roma, Pompei... v. J. CARCOPINO, La vie cotidienne à Rome, 1939 p. 163 sq. și *articolul nostru* Învierea Domnului și Inscripția din Nazaret, în B. O. R. Nr. 3-4, 1941, pp. 132-142.

în acest caz expresia ar putea fi și o copie al grecescului ἡ βασιλικὴ οἰκία. Această o confirmă: 1) *filologic*, vechimea foarte mare a cuvântului; 2) *obiceiul tradițional creștin* că cenacul sau *basilica* unei case particulare servia drept locaș pentru cultul creștin. Il atestă Faptele și Epistolele Apostolilor și texte latinești.

Cuvântul *basilica* a dobândit înțelesul special de *locaș înainte* de veacul III, adică înainte de a-1 fi dobândit „ecclesia” și κυριακή. Altfel: ori am fi împrumutat pe κυριακή, pe care l-au luat Goții lui Ulfila, care erau la noi când s’au creștinat, ori pe *ecclesia*, general întrebuințat în restul lumii creștine. Când la noi ziceau casei Domnului, „baselica”, în celelalte părți i se zicea doar „domus (ecclesiae)” etc. Departe deci ca vorba biserică să arate un creștinism târziu la noi, ci dimpotrivă *arată vechimea lui, confirmată de romanismul nostru arhaic, de faza mai veche a vocalismului limbii române și de etnografie.*

Tradiția creștină a bisericii noastre se confirmă deci. *Tradiția* de orice fel, cu atât mai mult cea religioasă, — mai conservatoare, — *este firul cel mai sigur care duce la deslegarea adevărului*, după cum *ghidul*, în noianul de idei de tot felul nu numai religioase, ci și filosofice, sociologice îl *constituie Evangelia și doctrina creștină*. O spune cineva care a trăit această realitate. Si evangelium sequemur nunquam errabimus.

Preotul TOMA VASILESCU

SFÂNTUL GRIGORIE DECAPOLITUL DIN MÂNĂSTIREA BISTRIȚA-VÂLCEA

I. INTRODUCERE.

În istoria creștinismului românesc, din pricina vi-tregiei soartei acestui pământ, bătuit din cele mai vechi timpuri de năvăliri barbare și de lupte necurmate ce î-au înroșit brazdele cu sângele atâtor neamuri, se întâl-nesc puțini sfinți, cuvioși sau pustnici de neam românesc, al căror nume să strălucească peste veac, până în zilele noastre.

Totuși, tocmai din cauza acestei ursite nemiloase, numărul martirilor români, uciși pentru credința lor, a fost desigur mult mai mare decât ni l-au păstrat izvoarele istorice. Din timpul năvălirilor barbare, ele ne amintesc jerfa unui Nichita Romanul, Mercurie martirul, Sava Gotul, sfântul Theotim din Tomi, Elefterie martirul, etc.¹, iar mai târziu între alți martiri sau pustnici trecuți în rândul sfinților, întâlnim pe Ioan cel Nou de la Suceava², sf. Theofana fiica lui Nicolae Alexandru Voevod³, Ni-codim sfințitul⁴ întemeietorul primelor mănăstiri româ-nești, Daniil de la Voroneț, la care căuta sfat Ștefan cel

---

Notă Autorul acestui articol nu mai este astăzi printre noi. El a căzut în ziua de 16 Octombrie 1941, pe câmpul de luptă la porțile Odesei, în războiul de reîntregirea hotarelor țării și pentru apărarea sfintei cruci.

Intr'o scrisoare trimisă Redacției, pe la sfârșitul lunii Septembrie a. c., mult regretatul autor se interesa și de soarta articolului de față pe care ni-l lăsase înainte de a pleca pe front. Aștepta să fie publicat în curând, însă era îngrijorat de facerea corecturilor.

Pentru pomenirea sa și ca o încununare a vitejiei cu care și-a jertfit viața, murind pentru apărarea dreptei credințe și a patriei, îi pu-blicăm acum rodul cercetărilor sale despre Sfântul Grigorie Decapolitul. Grija tipăririi și a corecturilor, Redacția a încredințat-o d-lui Dumitru St. Popescu.

Redacția

1. Ierom. T. IONESCU, *Sfântul Dimitrie cel Nou...* București 1926, p. 76.

2. cf. S. FL. MARIAN, *Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava*, București 1895.

3. Ierom. T. IONESCU, *l. cit.*, p. 77.

4. cf. IOSIF BOBULESCU, *Viața Sfântului Nicodim*, București 1881.

Mare după lupta de la Valea Albă, Rafail de la Agapia și mulți alții canonizați în Rusia sau în celelalte țări vecine¹. Deasemenea tradiția orală pomenește de viața unor sfinți pustnici, în legătură cu anumite locuri din țară, mai ales peșteri, cum e cea a sfintei Teodora, aflată mai sus de schitul Sihla², sau a sfântului Antonie din munții Vâlcii, aproape de satul Cheia³.

Istoria ne vorbește și de o altă categorie, a sfinților străini de țărâmurile noastre, dar ale căror moaște odihnesc în mănăstirile și bisericile române, o mărturie în plus a pietății și a râvnei de care dădeau dovadă Domnii țărilor române și marii boieri, atunci când era vorba să ajute mănăstirile ortodoxe chiar din locurile cele mai depărtate, sau să adăpostească mulțimea călugărilor fugari din fața Turcilor și odoarele scumpe fiecărui creștin, pe care aceștia le scăpaseră de urgia păgânilor.

Între aceste moaște făcătoare de minuni și înconjurate de toată pietatea creștinească a poporului, mai însemnate sunt cele care ni s'au păstrat întregi: ale sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, ale sfântului Dimitrie Basarabov, aflat astăzi în biserica Patriarhiei, sfânta Paraschiva — moaște aduse de Vasile Lupu la Sfinții Trei Ierarhi din Iași —, sau sfânta Filofteia de la Curtea de Argeș. Dar mult mai numeroase sunt cele din care avem doar părți: un deget, o mână, capul sau unele oase — și aici sunt de pomenit: un deget al lui Nicodim sfințitul, al cărui trup, aflat mult timp la Tismana, se găsește astăzi într'o mănăstire din Serbia, iar în mănăstirea olteană nu se mai păstrează decât această pătucică din trupul lui; capul și mâna sfântului Nifon, patriarhul Constantinopolului, aflate într'un chivot la mănăstirea Curtea de Argeș, ctitoria lui Neagoe Basarab, trupul fiindu-i îngropat la

1. Ierom. T. IONESCU, *op. cit.*, p. 75.

2. *Ibidem*, p. 77.

3. E atestat și documentar, din timpul lui Const. Brâncoveanu până pe la 1720. A zidit din nou schitul Iezerul și a săpat singur o bisericuță într'o peșteră din apropiere, lucrând cu ciocanul timp de 3 ani. În această peșteră și-a petrecut apoi restul vieții, purtând verigi de fier împrejurul trupului și dormind pe pietre. Viața lui, scrisă de un ucenic, în ms. Ac. Rom. nr. 3469 și tipărită de ATANASIE MIRONESCU, *Sfânta Episcopie a Râmnicului...* București 1907, pp. 355-358; cf. I. DONAT, *Fundațiunile religioase ale Olteniei...*, Craiova 1937, p. 55.

Muntele Athos¹; apoi capetele sfinților mucenici: Tatiana, Serghie și Vach, care se găsesc tot la Argeș², sau moaștele de la Arnota: mâna apostolului Filip, a sfintei mucenice Marina și oasele sfinților: Ioan Zlataust, Athanasie, Chiril și ale mucenicului Teodor Tiron³, etc.

Printre aceste mănăstiri blagoslovite de Dumnezeu este și Bistrița din județul Vâlcea, unde se păstrează întregi, încă de la întemeierea ei, moaștele făcătoare de minuni ale sfântului Grigorie Decapolitul, la care, într'o procesiune nesfârșită, dealungul vremurilor, veneau să se închine voievozii, boerii și poporul de rând, făcându-le daruri bogate, iar în timp de secetă sau boală grozavă (holeră, ciumă) fiind purtate prin țară pentru izbăvirea dreptcredincioșilor.

II. VIAȚA SFÂNTULUI. ADUCEREA MOAȘTELOR ÎN ȚARĂ. MINUNI.

Născut pe la 780-790⁴ la Irinopolis, una din cetățile ce formau o „decapolis“ în Isauria, provincie bizantină din Asia Mică, din părinții Serghie și Maria, a trăit pe timpul iconoclaștilor, contra cărora a luptat toată viața, fiind, probabil, contemporan cu împăratul Leon V Armenul (813-820)⁵. De mic copil se simțea atras spre cele dumnezeiești, încât atunci când ajunse la vârsta tinereții și părinții vroiau să-l însoare, se retrase într'o mănă-

1. cf. TIT SIMEDREA, *Viața Sfântului Nifon Patriarhul Tarigradului* [ed. Gavriil Protul], București 1937. Extras din rev. *B.O.R.*, an. LV (1937), nr. 5-6.

2. Ierom. T. IONESCU, *op. cit.*, pp. 64-66.

3. Pr. D. CRISTESCU, *Arnota*, R.-Vâlcea 1937, pp. 71-78. Tot astfel la Bistrița trebuie că au fost și alte moaște, afară de cele ale sfântului Grigorie, mai mici, păstrate în cutiuțe sau iconițe, căci în scrisoarea lui Hagi Stan Jianu din 1791, se spune: „...fiind și alte sfinte moaște...” în afară de ale sfântului (vezi mai jos).

4. F. DVORNIK, *La vie de saint Grégoire le Décapolite et les Slaves macédoniens au IXe siècle*, Paris 1926, pp. 19, 27.

5. *Academia Română*, doc. nr. XCIV/30: Document din 23 Mai 1765 de la Ștefan Mihai Racoviță: „...La marea Bistrița să află întregi moaștele sfântului... Grigore Decapolitul, carele intru viața lui au fost pe vremea împărăției lui Leon al Armeniei, la leat 837... născut în Isavriia și crescut într'una din Decapoli ce să chiuma Irinopoli...” Publicat de d-l AL. LAPEDATU, *O procesiune religioasă la 1765*, în *Biserica Ortodoxă Română*, XXVIII (1904), pp. 57-65; cf. și G. D. FLORESCU, *Drumul urmat de procesiunea religioasă a moaștelor sfântului Grigore, în București la 1765*, în *Bucureștii Vechi...* I-V. (1930-1934) București, pp. 113-117. *Mineiul pe Noemorie*, București 1852, p. 200. Prigoana contra icoanelor începută de Leon III, în 726, se termină în timpul Teodorei, la 842.

năstire unde era stareț Simeon Mărturisitorul – viitor măcenic al ortodoxiei –, unchiu din partea mamei sale, care-i va deveni adevărat părinte sufletesc.

După 14 ani de aspră viață călugărească are niște vedenii și un înger îi poruncește să plece în lume „în pământul în care bine vei putea a sluji lui Dumnezeu“, pentru a ajuta creștinilor în lupta contra ereticilor, și a vindeca pe cei bolnavi, căci a dobândit har din partea Domnului, care nu dorește să rămână „ca lumina sub obroc“ ci să lumineze tuturor. Pornește în scurt timp, trecând prin Efes, strâmtoarea Helespontului, Enos, Hrisopolis, se îndreaptă prin Corint și Neapolis, spre Roma, unde ajunge după multe peripeții. Nu zăbovește mult, nici aici, ci pleacă iarăși în Silichia Siracuzei, Idrisa, stabilindu-se apoi la Solun, pe unde trecuse mai înainte. Retras într-o chilie alături de biserica Sf. Mina, se preoțește, îndeletnicindu-se cu cele bisericesti, vindecă mulți bolnavi – mai ales îndrăciți – și aduce mulți eretici pe calea drepte credințe. Îmbolnăvindu-se grav, de „i se uscaseră tot trupul“¹ și simțind că nu va mai trăi mult, pleacă la Constantinopol unde se afla Simeon, alături de care trăiește încă un an de zile.

Moartea îl găsește în acest oraș, într-o zi de 20 Noemvrie², dar trupul lui rămas nestricat făcând multe minuni și de acum înainte, numai prin simpla atingere a bolnavului de sfintele moaște, păstrate cu mare cinste în mănăstirea în care se pristăviseră³.

După aproape 600 ani, moaștele lui vor fi aduse cu multă osteneală și cheltueli de banul Barbu Craiovescu cel bătrân (pe la 1497)⁴, în ctitoria lui de la Bistrița, – unde odihnesc până astăzi –, fie chiar din Constantinopol⁵, din

1. *Academia Română*, ms. nr. 2516. Totuși alte izvoare ne informează că s'a îmbolnăvit de hidropică (sau hidropizie, boală adusă de prea multă apă strânsă în unele părți ale corpului, mai ales în stomac); vezi *Mineitul pe Noemorie*, p. 200.

2. Când i se serbează și hramul; cf. *Academia Română*, ms. 2516.

3. Dacă nu în marea Orescului, din Măgura Misiei, cum zice *Cronica Țării Românești* (în *Magazin Istoric*, IV, p. 258).

4. *Academia Română*, doc. nr. XCIV/30: „...banul Barbul Craiovescul ...le-au fost adus de le-au așezat la marea sa Bistrița, la leat 7006 (1497-8)“.

5. DR. M. GASTER, *Texte române inedite din sec. XVII*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, I, 1883, pp. 74-96, p. 85; A. MIRONESCU, *Istoria Eparhiei Râmnicului Nouului Severin*, București 1907, p. 203.

Serbia¹, sau din Bulgaria², unde vor fi fost transportate de călugării fugari din fața Turcilor.

În legătură cu aducerea moaștelor în țară de către banul Barbul, se păstrează amintirea a două minuni făptuite de sfânt:

„Oarecari așa povestesc pentru aducerea sfintelor moaște ale sfântului Grigorie în Țara Românească. Că rămâind în mănăstirea aceea întru care ș'au și săvârșit... până în vremea aceea... întru carea împărăteasca cetate... Roma cea noa... s'au luat de Agareni... împreună cu toate celelalte sfințenii ale creștinătății care era învise-rite întru dânsa, s'a luat și sfintele aceste moaște supt stăpânirea turcească. Și zic cum că să fi căzut întru stăpânirea unui turc mare; iar banul Barbul Craiovescul... zidind sfânta mănăstire Bistrița și având mare dorire ca pre lângă alte odoară și moșii să o înzestreze și cu nis-cariva sfinte moaște ale vreunui sfânt și răsunate fiindu-i urechile de vestirea minunilor acestor sfinte moaște... au mers la Țarigrad și cerând să le cumpere de la Turcul acela: așa și se vor da, au răspuns turcul, dacă le vei cumpăni cu galbeni, socotind Agareanul că va lua mulți galbeni. Cu care răspuns s'au învoit banul Barbul, tras fiind de evlavie și dragostea cea către sfântul. Deci puindu-să sfintele moaște în cumpănă și atârând în jos mult, banul Barbul au început să pue în cealaltă terezie... galbeni și puțină sumă puind, îndată s'au rădicat cea cu moaștele sfântului și au stătut întocma, care lucru văzându-l turcul au zis cu mirare: „bacu, bacu, gheauri, gheaura techer“, adecă: „vezi, vezi, cum creștin la creștin trage“. Și așa luându-se sfintele moaște, cu mare cinste s'au adus în Țara Românească și s'au așezat în sfânta mănăstire Bistrița.

Și povestesc încă și aceasta: cum că... banul Barbul, mai pe urmă, să fi fost căzută într'o urgie împărătească

1. PAUL DE ALEP, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiochia în Țările Române* (1653-1658), trad. Emilia Cioran, București 1900, p. 171: „...El [Sf. Grigorie] fu adus din Serbia de către fondatorul mănăstirii...“.

2. Versiunea în *Cronica lui Matei al Mirilor*; cf. N. IORGA, *Manuscripte din biblioteci străine relative la istoria Românilor* București 1899, (al II-lea memoriu), p. 20: „...Înainte de a cuceri sultanul Constantinopolul, călugării din mănăstirea unde erau moaștele sfântului, luându-le, au plecat în Bulgaria și le-au pus în altă mănăstire...“.

și să-l fi luat la Țarigrad și să-l fi fost legat cu lanțuri de gât și de picioare și să-l fi închis într'o înfricoșată temniță, unde, după ce au înoptat, văzându-să pe sine și într'o închisoare... și neavând altă nădejde de scăpare, și-au aruncat toată nădejdea la Dumnezeu și... la sfântul Grigorie. Și rugându-să cu lacrimi, toată noaptea, au adormit despre ziuă, de osteneală și îndată au văzut, în visul său, pre un călugăr, unde au venit la dânsul și și-au vârât un deget pre supt lanțul cu care era legat de gât și de picioare și i să părea că l-au rădicat și cum că îl ducea oare unde. Și după ce s'au deșteptat s'au aflat în sfânta mănăstire Bistrița și, după multă vreme deabia dezmețindu-să... și cunoscând mărimea minunii... luând lanțul de pre dânsul și intrând în biserică... au căzut la sfintele moaște și cu lacrimi fierbinți aducea mulțămită dintru adâncul inimii sale, făcătoriului său de bine și izbăvitoriului. Și nu numai aciasta ci și pre sineși tot s'au dăruit lui Dumnezeu și sfântului Grigorie, că s'au lepădat de lume și de toate ceale din lume, și făcându-se monah și-au petrecut cealaltă viață a sa întru nevoițe pustnicești¹...”

III. RACLE

Moaștele sfinților, puse la început în racle de lemn scump, sculptat, au fost mutate, cu timpul, prin râvna întru cele dumnezeiești a domnilor sau boerilor țării, în racle de argint poleit „pe care erau bătute cu ciocanul scene din viața sfântului, grupe cu multă mișcare și varietate într'nsele, care reprezintă ceiace a dat mai înalt acest gen de artă în țările noastre...”². În aceste racle sau cutii de argint, deseori destul de mici când închideau doar fragmente de moaște, se țineau sfintele oseminte ascunse de privirea omenească. Numai la diferite ocazii solemne, — hramul mănăstirii, sărbătorirea sfântului, vizita Domnului țării sau a unui mare ierarh — se desfăcea

1. Viețile Sfinților, Neamț 1809, fol. 198 b ; cf. Dr. M. GASTER, *op. cit.*, pp. 84-85. În adevăr banul Barbu s'a călugărit în mănăstirea Bistrița, luând numele de Pahomie, iar lanțul cu care a fost legat în această împrejurare, după tradiția care s'a păstrat și aci, a stat mult timp în mare.

2. N. IORGA, *Istoria Românilor în chipuri și icoane*, Craiova 1921, pp. 216-217.

capacul pentru ca ochii drept-credincioșilor să se bucure la vederea sfântului; de cele mai multe ori însă, o părțică din trupul acestuia, — atunci când moaștele sunt întregi, mâna —, se lăsa descoperită pentru a fi sărutată de cei ce veneau a i se închina.

Moaștele sfântului Grigorie Decapolitul, așezate în biserica cea mare a mănăstirii, pentru a fi vizitate de toți credincioșii, și ascunse în timp de primejdie în peștera zisă a sfântului Grigorie,¹ vor fi avut o asemenea raclă de lemn scump, făcută prin străduința banului Barbu. Această raclă s'a ruinat până către începutul sec. XVII, când, la îndemnul lui Teofil, egumen al Bistriței și mai apoi mitropolit al Țării Românești², Voevodul de atunci al țării, Radu Mihnea (1611-1623), care vizitează împreună cu Chiril patriarhul Alexandriei, mănăstirea Bistrița, pune să se lucreze un nou coșciug din lemn de cedru. E lung de 1,58 m. dar „de pe urmele ferestrelui pe lemn și după còpilul ce nu vine drept în mijloc, se vede că capătul de jos a fost tăiat de o palmă și mai bine...“³, din care cauză lipsește și anul dela sfârșitul pisaniei scrise în slavonă și română:

† Єіо кошчюгь сьтвори г[оспо]дѣ нашеліс Іу Радѣа воевод, снѣ по[ко]ннаго Іоннѣ Михнѣ во[е]вод, когда пріде ѡ с[вѣ]тїо монастирѣ Бистрицѣ, къ с[вѣ]тїи мѣч[еник] Григоріе Декаполитѣ, въ пещерѣ. *Si a fost și cinstitul și mai marele patriarhul chir Chiril de la Alexandrie. Потрѣдѣт ермонах, ерѣменѣ Теофіл ерм[она]х.*

Traducerea: „Acest coșciug l-a făcut Domnul nostru, Io Radul Voevod, fiul răposatului Ioan Mihnea Voevod, când a venit în sfânta mănăstire Bistrița, la sfântul mucenic Grigorie Decapolitul, în peștera... S'a trudit ieromonahul egumen Teofil ieromonah“⁴.

1. În iarna anului 1610-1611, năvălind Ungurii lui Gabriel Bathory în țară, mitropolitul Matei al Mirelor și alți fugari, ajung la Bistrița și se adăpostesc în peștera unde se păstrau și moaștele. cf. *Cronica lui Matei al Mirelor*, ed. N. IORGA, op. cit., p. 20.

2. N. IORGA, *Studii și documente*, VII, p. CXXVIII.

3. AL. I. ODOBESCU, *Antichități eclesiastice. Bistrița*, în *Buletinul Instrucțiunii Publice*, 1865, 1-31 Octomvrie pp. 141-142; inscripția e transcrisă și grafic. Racla se află azi la Muzeul de Artă Religioasă din București.

4. După V. DRĂGHICESCU, *Monumentele Olteniei*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, XXVI, p. 57. Transcrierea d-sale nu e identică cu

Mai târziu, alt Domn al Țării Românești, Constantin Șerban zis Cârnu (1654-1658) și Doamna lui Bălașa, aducând la mânăstirea Arnota oasele lui Mateiu Basarab, vizitează Bistrița și pătrunși de pioasă dragoste față de moaștele sfântului, hotărăsc a-i face un nou coșciug. Sicriul de argint aurit, în care odihnesc până astăzi moaștele sfântului Grigorie, comandat meșterilor din Brașov¹, pentru suma de 1500 reali² este gata în anul 1656, după cum spune și inscripția³:

„Acest sicriu făcutu-l-am noi robii lui Dumnezeu, Io Constantin Voevod și Doamna mia Bălasa, puindu-se într'însul cinstitele moaște ale prea cuviosului părintelui nostru Grigorie Decapolitul, la mân[ăsti]rea Bistrița: въ ПАМЯТИ ВѢЧНОЕ, ЛѢТА Г[ОСПО]ДНИИ АУНС (Traducere: „Spre veșnică pomenire. Anul Domnului 1656).

Sicriul, lung de 1,45 m., are bătuți cu ciocanul, în relief pe pereți, de jur împrejur, 21 de sfinți cuvioși, fiecare între două colonete. Pe laturile capacului, de fiecare parte, sunt 6 apostoli, tot între colonete și la căpătâie, buchete de flori și de poame. Pe latura de la cap e Răstignirea, pe cea de la picioare, armele Țării Românești, purtate de către doi îngeri. Pe fața capacului sus, sfinții împărați Constantin și Elena cu crucea între ei și Iisus Hristos, cu doi îngeri, îi binecuvîntează din nori; la mijloc, este sfântul Grigorie Decapolitul și la picioarele lui sunt îngenunchiați, de o parte Domnul, cu inscripția: „Io Constantin Șerban voe[vod]“ și de cealaltă parte Doamna, cu un copil și cu inscripția: „Io G[os]p[ol]dja Bălașa“. Aceste persoane sunt în costume domnești cu coroane,

---

cea redată grafic de Al. I. Odobescu. După ПОТРѢДНТ ЕРМОНАХ trebuie că a mai urmat câteva cuvinte, în special numele meșterului și apoi continua ca mai sus, căci nu are nici un sens repetiția: „s'a trudit ieromonahul, egumen Teofil ieromonah“.

1. IOAN PRIȘCU, *Scrisori domnești*, în rev. *Țara Bârsei*, I, 4, p. 320, publică, în regist, o scrisoare din 1 Ianuarie 1657, în ungurește, a lui Constantin Șerban către judele Brașovului, în care-i cere să se intereseze ca „meșterii care i-au făcut sicriul“, să-i termine mai repede niște pahare de argint.

2. EM CIORAN, *op. cit.*, p. 170; A. D. XENOPOL, *Istoria Românilor*, ed. III-a, t. VIII, p. 42, în notă, arată că realul era egal cu $\frac{1}{10}$ dintr'un leu.

3. N. IORGA, *Inscripții*, I, p. 197.

dar mult mai mici decât sfântul. Toate figurile și ornamentele sunt suflate cu aur iar câmpul e de argint¹.

Prin asemenea daruri de preț, voievozii noștri căutau să se facă mai plăcuți lui Dumnezeu și celor ce-l înconjurau, pentru iertarea păcatelor lor și pentru blagoslovenia Țării Românești atât de urgisită, asupra căreia sperau să atragă – prin daruri cât mai numeroase și bogate lăcașelor sfinte – mila și bănăvința puterii divine.

IV. ISTORICE. DANII

Pietatea strămoșilor noștri, prinosul recunoștinței lor pentru multele tămăduiri săvârșite de sfânt, au făcut ca atât moaștele sfântului Grigorie Decapolitul, cât și locașul care le adăpostea, să fie dăruit cu multe odoare, mili domnești, moșii, sau să se ridice unele biserici în numele sfântului.

Atunci când dădea vreun necaz mare asupra țării, moaștele erau cerute pentru a fi purtate în procesiune, ca o ultimă nădejde de izbăvire, iar când nenorocirea era înlăturată, ca mulțămită, se hrărezeau multe danii sfântului.

Două biserici din Oltenia îi poartă hramul: 1. biserica zisă „Păpușa“, fost schit al mănăstirii Bistrița, așezată pe un picior de munte puțin mai sus de mănăstire și terminată în 1712² și 2. mănăstirea Popânzălești din județul Romanați, zidită în 1799 și având hramul sfântului Nicolae, Grigorie Decapolitul și Grigorie Bogoslovul³.

1. Neagoe Basarab, poposind în 1514 la Bistrița⁴, dăruiește sfântului un covor de catifea albastră cu deseneuri în fir de aur și un alt obiect de cult, tot în aur.

1. AL. I. ODOBESCU, *op. cit.*, p. 142.

2. Zidită de Ștefan ieromonah, egumenul Bistriței, al cărei metoh a și fost; cf. A. SACERDOȚEANU, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, XXVII p. 10.

3. V. DRĂGHICEANU, *art. cit.*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, 1934, fasc. 81, p. 115.

4. GR. G. TOCILESCU, *Catalogul muzeului național de antichități din București*, București 1906, p. 103; *Acad. Rom. ms. nr. 3255*. (AL. ODOBESCU, *Relație despre antichitățile ce se află în mările din districtele Argeș și Vâlcea*, p. IV: *Marea Bistrița și schiturile ei*, p. 16, dă inscripția slavă cusută pe acest

2. Mai târziu un boier al lui Matei Basarab, jupân Diicul vel agă, dăruiește mănăstirii, în anul 1643, o icoană rotundă, de vreo 10 cm. diametru, având săpat în aur pe sfântul Grigorie¹. Însăși Domnitorul său Matei Basarab, cel care ridică în toată țara locașuri sfinte și repară pe ale înaintașilor, întărindu-le și înmulțindu-le daniile, cunoscând minunile făptuite de moaștele sfântului, de pe când venea la Bistrița pentru a supraveghea înălțarea mănăstirii Arnota, - înainte de 1636² -, printre alte înoiri și danii făcute mănăstirii, închină, în 1650, sfântului Grigorie o candelă de argint, având sculptate pe ea, în medalioane, scene din Evanghelie³.

3. Patriarhul Macarie al Antiochiei, care vizitează Țările Române între anii 1656 - 1658, însoțit de diaconul Paul din Alep, care povestește această călătorie, ajunge și la mănăstirea Bistrița, unde se închină moaștelor sfântului Grigorie: „... la deschiderea lui (sicriului) ei stăteau de jur împrejur cu făclii și cădelnițe... Noi furăm încântați la vederea acestuia și de mirosul său parfumat; la sfârșit am sărutat și am luat binecuvântare de la mâna sfântului“⁴.

4. În anul 1765, izbucnind mare ciumă la București, Domnul de atunci intervine la Mitropolie, să se aducă în Capitală moaștele sfântului Grigorie, care, în adevăr, la 1 Maiu sunt la Mitropolie, de unde, împreună cu Domnul, cu înaltele fețe bisericești și boerii, pornesc în procesiune prin București rugându-se toți și nădăjduind că-i va scăpa de ciumă“⁵. Cu acest prilej, Ștefan Mihail Racoviță dă mănăstirii Bistrița un hrisov prin care o

---

covor, pe care o traduc: „În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, eu, robul lui Dumnezeu, Io Neagoe Voevod, am venit în marea Bistrița, hramul cinstitei Născătoarei de Dumnezeu și am depus sfântului Grigorie Decapolitul această invelitoare și un ... de aur, iar cine o va strica [să fie] cu Iuda. Luna August, 4 zile, în anul 7022 (1514)“. Traducerea lui Odobescu are unele greșeli, dar nu avem textul pentru control, căci covorul împreună cu multe alte odore au fost evacuate în anul 1916 la Moscova.

1. Însemnarea săpată jur împrejur, în l. slavă, glăsuiește: Acest capac l-au făcut jupân Diicul vel agă, în zilele lui Io Mateiu Basarab Voevod, la anul 7151 (1643). Cf. *Acad. Rom. ms. 3265: AL. ODOBESCU, op. cit., p. 24.*

2. Pr. D. CRISTESCU, *op. cit.*, p. 17.

3. GR. G. TOCILESCU, *op. cit.*, p. 112.

4. PAUL DE ALEP, *op. cit.*, Trad. Em. Cioran, p. 170.

5. Descrierea drumului parcurs pe străzile Bucureștilor, cu comentariul la G. D. FLORESCU, *art. cit.*, pp. 113-117.

scutește de plata lefii dascălului și doftorului din Craiova, la care era obligată¹, fiind scutită mai dinainte de celelalte dăjdi, „ca să fie cu totul și tot slobodă... numai să se roage călugării pentru mântuirea țării și când va fi nevoie să vie cu moaștele la București...”². Pune însă și lege că în fiecare an, de săptămâna luminată, episcopul Râmnicului să aducă la București moaștele, unde să stea până la Ispas, după care să fie înapoiate mănăstirii.

5. Peste un an, noul Domn, Scarlat Grigore Ghica, întărește această hotărâre, însă deoarece mănăstirea Arnota, care trebuia să plătească doftorul și dascălul din Craiova, în locul Bistriței, – împreună cu încă alte două mănăstiri – nu aveau bani, obligă pe egumenul bistrițean să dea 90 taleri, până când va face rost cel dela Arnota³.

6. La 28 Septembrie, 1767, Alexandru Scarlat Ghica, văzând că nu se poate respecta dorința lui Ștefan Racoviță de a se aduce în fiecare an moaștele sfântului la București „fiind cu greutate” și ca să nu se puie mănăstirea la bir, îi dă privilegiul să plătească anual 300 taleri unui dascăl de la Craiova și să fie scutită de orice altceva⁴.

7. Puțin mai târziu, în 1769, Septembrie 12, Grigore Ghica dă voie mănăstirii Bistrița să-și caute în țară patru oameni străini, scutiți de bir, ca să-i fie poslușnici „de pază la peșteră, unde să află sfintele moaște ale sfântului cuviosului părinte Grigorie Decapolitul⁵.”

8. În vara anului 1779, fiind în țară secetă mare și lăcuste⁶, Episcopul Chesarie al Râmnicului și mult cler,

1. *Ac. Rom. doc. nr. XCIV/28*, din 1763, Iulie 30, prin care același domn hotărăște ca din venitul Mării Arnota și Bistrița să se plătească dascălul de la școala elinească și slavonească și doftorul din Craiova.

2. *Ac. Rom. doc. nr. XCIV/30*.

3. *Arhivele Statului, Marea Bistrița*, pachet III netrebnice, doc. 208. (Hrisovul din 1766, Noembrie 18).

4. *Arhivele Statului, Marea Bistrița*, pachet III, netr., doc. 292.

5. *Arhivele Statului, Marea Bistrița*, pachet III, netr., doc. 300. Era cazul ca moaștele să fie ținute în peșteră, deoarece izbucnind războiul dintre Turci și Ruși (1768-1774), țara se afla la cheremul oștirilor dușmane, iar haiducii apăreau pretutindeni în aceste timpuri, jefuind și omorînd. Pentru epoca 1610-1611, Matei al Mirelor spune textual: „...și de frică sau mai bine, de prigoană... părinții mării, le aduseseră (moaștele) în spelunca în care eram și noi”. Ed. N. Iorga: *Manuscripte...* mem. II, p. 21.

6. AL. I. ODOBESCU, *Despre unele manuscrise și cărți tipărite aflate în marea Bistrița*, în *Revista Română pentru științe, literatură și arte*, 1861, pp. 705-706.

însotesc la Craiova moaștele sfântului, în procesiune, căruia i se dăruiesc, drept mulțumire, „2 mâini de argint poleite, care sînt în sicriul sfântului Grigorie, date de dumnealui cămărașul Iane...” și niște sfeșnice de argint, făcute de neguțătorii de aci și aduse la mănăstire în 19 Noemvrie 1779 de Zamfir sin Hagi Gheorghe¹.

9. Dacă un bolnav pierdea nădejdea în vindecare, singura-i scăpare era să vină la Bistrița și să rămână mai mult timp în apropierea sfintelor moaște, așa cum face Hagi Stan Jianu, care în 1791 își trimite fiul, bolnav de friguri, la mănăstire „să-l las acolo câtăva vreme, fiind și alte sfinte moaște și sfetii Grigorie... doar va face Dumnezeu vr'o minune...”².

10. În 1795, moaștele sfântului Grigorie sunt duse iarăși la Craiova, fapt amintit în zăpisiul prin care zăpisiul plășii Olt închină mănăstirii Bistrița, în Martie 10, anul următor, o moșie numită Fântânele, la Ocnele Mari „însă am lăsat și zăpisiul moșii în sfântul sicriu...”³.

11. Peste patru ani, în 1799, Constantin Peloponisiotul, egumenul Bistriței, dăruiește sfântului „o icoană prețioasă, îmbrăcată cu argint și împodobită cu chipul sf. Grigorie Decapolitul, întreg, și cu alte 16 chipuri mai mici, de sfinți în relief...”⁴.

12. Pomelnicul mănăstirii Bistrița amintește o mulțime de asemenea daruri pioase: arhimandritul Ștefan, fost egumen la Bistrița și Tismana, dă la 25 Martie 1805, o candelă de argint; Stamatie și Iovan îi hărăzesc în 1814 un covor de catifea roșie cu cruci de sârmă, iar șetrarul Dincă Bârsăscul îi dă în anul 1829, Iulie 29, „un inel de aur cu noao pietri de diiamant”. Tot cam în acest timp sunt amintiți: Dumitrașco Racoviță, biv vel vornic, care dăruiește, între altele și „un covor de canavăț cu flori de fir greu în șatrang și cu o pafta de argint pe sicriul sfântului Grigorie...”; Parthenie monah, zugravul, care scrie „doao paraclise ale sfântului” și mai mulți inși ce-i închină „o cunună de auru cu 11 diiamanturi”⁵.

1. Amintite în *Pomelnicul mării Bistrița*, ce se va publica aparte.

2. N. IORGA, *Studii și documente*, VIII, p. 21.

3. *Arhivele Statului, Marea Bistrița*, pachet 43, doc. 2.

4. AL. I. ODOBESCU, *Antichități eclesiastice...*, p. 141.

5. Pomelnicele nr. 54, 8, 63, 12, 6 și 14 din ms. păstrat la Bistrița (vezi mai sus).

13. În anul 1814, Maiu 22, Ioan Caragea dă privilegiu mănăstirii Bistrița să ia de la toate viile ei, din vama domnească, cinci bani de fiecare vadră, mulțumire pentru faptul că în timpul ciumei ce bântuise țara prin 1812-1813, s'au adus la București moaștele sfântului Grigorie Decapolitul „și s'au cunoscut în faptă ajutorul, că au început boala a scădea până s'au și conținut mai de tot...”¹. Nu se părăsise obiceiul ca la vreme de nevoie, cum zice Ștefan Mihail Racoviță în 1765, să se aducă în București moaștele făcătoare de minuni ale sfântului Grigorie, de și multe greutăți trebuie să fi întâmpinat o asemenea călătorie pe acele timpuri, iar după ce se „cunoștea în faptă ajutorul sfântului”, Domnul dăruia cu multe privilegii mănăstirea care-l adăpostea..

14. Mai târziu, în 1831, izbucnind la Craiova „epidemia necunoscută pân'aci, cholera morbus” se cer grabnic moaștele sfântului de la Bistrița, pentru mântuirea orașului și sfântul trimis în acest oraș e „întâmpinat (de) toată oștirea română, făcându-i o mare paradă”².

15. Odată cu începerea restaurării Bistriței, sub Gheorghe Bibescu, moaștele sfântului, ca și celelalte odoare și cărți sunt duse, în Martie 1847, la mănăstirea Hurezu, al cărei stareț, Hrisant, avea în grije această restaurare³. Deaceia, un an mai târziu, când izbucnește iarăși holera în țară, pe lângă multele slujbe ce se fac pretutindeni, se cer cu stăruință la Hurezu sfintele moaște, pentru a fi trimise în orașele oltene, unde bântuia boala mai puternic. În Iunie 1848 moaștele sunt la Râmnic, iar mai apoi, după multe insistențe, căci Hrisant nu vroia a le slobozi, sunt duse la Caracal și Craiova, unde, timp de mai multe zile, se fac slujbe în biserici „purtându-se sfintele moaște și prin ulițele orașului”, iar la 12 August se înapoiază la mănăstirea Hurezu⁴.

16. Un călător străin, vizitând în 1859 Țara Românească, trece și pe la mănăstirea Bistrița, unde între altele

1. *Arhivele Statului, Marea Bistrița*, pachet II, netr., doc. 176.

2. *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, publicate de Radu Crutzescu, cu un comentariu istoric de I. C. Filitti, București 1935, p. 58.

3. *Arhivele Statului, Ministerul Instrucțiunii*, dosar nr. 4266/1856, fila 86.

4. T. G. BULAT, *Biserica olteană și holera de la 1848*, în *Renasterea*, nr. 4, (Aprilie 1940), pp. 401-404.

spune că se găsesc „sântele relici (moaște) ale sfântului Grigorie Decapolitul, ce sunt în mare venerațiune în toată Oltenia. La marile calamități le scoate... cu o deosebită pompă, spre a potoli mânia cerească”¹.

17. Pentru a termina această lungă înșiruire a tuturor întâmplărilor legate de moaștele sfântului Grigorie, amintesc procesiunea făcută în vara anului 1904, prin orașele și satele din județul Vâlcea, pentru potolirea secetii ce bântuia ținutul, la care procesiune ia parte și episcopul Râmnicului, făcând numeroase slujbe². Asemenea procesiuni se fac și astăzi în Oltenia, când holdele sunt arse de vreo secetă cumplită iar oamenii și dobitoacele sunt amenințați să moară de foame. Iată cum descrie scriitorul oltean, Nicolae al Lupului, o astfel de procesiune prin județul Gorj³.

„Ne adunasem noi mazilii Gorjului la Isprăvnicie, să ne ducem întru întâmpinarea sfintelor moaște ale Sfântului Grigorie de la Bistrița, care fuseseră cerute de popor stăpânirei, căci dase Dumnezeu o secetă cumplită. Pământul căscase crăpături înspre măruntaiele lui, livezile și holdele începuse a se usca supt vipia de foc a soarelui, iar pădurile se aprindeau din te miri ce. Am făcut... rost de un car mai frumos și de patru juncani tineri, porumbaci în păr și de curând învățați la jug, ca să putem căra racla cu Sfântul. Am luat pe Sfânt în primire, de la mănăstirea Polovracilor, cea așezată la cheia Oltețului. Patru călugări bătrâni și Starețul străjuiau racla., pe de lături mergeam noi mazilii, călări... făcând gardă de cinstire Sfântului., mai pe alătura cu noi, mergeu călugării ceilalți... iar în urmă tot poporul... Așa treceam din sat în sat.

Când am ajuns în câmpul Cărbuneștilor, după ce trecusem de conacul Bengeștilor, a început a se îngreui din ce în ce, racla cu Sfântul, parcă cineva nevăzut, dar greu, se tot urca în car. Juncanii se opinteau din răș-

1. THEODORE MARGOT, *O oiațorie în cele șaptesprezece districte alle României...*, București 1859, pp. 38-39.

2. Relatarea acestei procesiuni în rev. *Cuvântul Adevărului*, R. Vâlcea, II, nr. 9-10; III, nr. 7-8 (1904).

3. NICOLAE AL LUPULUI, *Sfântul Grigorie de la Bistrița*, în *Țara Oltului*, Craiova, I, nr. 2 (1939), p. 2.

puteri... apoi au stat obosiți și fără puteri... Oamenii caută prin prejur ceva necurat și găsesc într'un puț un om mort, căruia i se fac legiuitele slujbe și e îngropat, după care juncanii au urnit carul cu racla Sfântului care le părea acum ușoară, căci jugul sta la jumătatea gruzmazului ca și cum n'ar fi avut vreo greutate.

Așa l-am adus pe Sfântul Grigorie la Târgu-Jiu și l-am băgat în Biserica Domnească din Piața-Mare, unde i s'a făcut priveghiu și slujbă mare de zi și noapte. După asta s'a îndurat Dumnezeu și a deschis jghiaburile, căci a plouat trei zile încheiate... ploaie bogată și lină, de s'a săturat pământul de apă și a început a se îndrepta holdele ofilite și a se arăta începutul rodirei.

Și a ascultat Dumnezeu rugăciunile cuvioșilor călugări și ale poporului obidit și în mare lipsă, pentru slăvirea fericitului său ales întru aleși, Sfântul Grigorie dela Bistrița, care a cerut îndurarea celui prea slăvit în veci...".

Atâtea minuni făptuite de moaștele sfântului, ajutorul pe care-l afla țara la el în vreme de boală năprasnică sau secetă flămânzitoare, toate au făcut să i se ducă faima dealungul țării, mai ales în Oltenia unde este socotit ca sfânt oblăduitor acestui ținut; nenumăratele danii o mărturisesc.

V. MANUSCRISE ȘI TIPĂRITURI ■■

Mănăstirea Bistrița fiind un însemnat focar de cultură, slavonească la început, apoi românească, având școală de grămătică unde veneau să învețe buchile copii din cele mai depărtate colțuri ale Olteniei, a avut călugări caligrafi de seamă, care, în liniștea chiliilor, copiau cu migală, luni întregi, câte un manuscris, înflorind cu multă artă titlurile și inițialele.

Printre aceste manuscrise, cum era și firesc, un rol de seamă îl ocupă cele care privesc viața și slujba sfântului Grigorie Decapolitul. Operile, tipărite sau manuscrise, privind pe sfântul Grigorie se împart în două grupe: 1. cele care-i povestesc viața, a. pe larg, sau b. mult prescurtată, și 2. cele care cuprind rugăciunile și slujba ce se face în ziua de 20 Noiembrie, la praznicul lui.

Viața i-a fost scrisă, după moarte, de unul din ucenicii lui, așa cum se obicinuia, sau de vreun călugăr din

mânăstirea grecească unde îi odihneau la început oasele. Din grecește a fost tradusă în limba slavă și de sigur, când banul Barbu Craiovescu i le-a adus în țară, a pus să se facă o nouă redacție a acestei vieți, care, totuși, nu ni s'a păstrat decât în traduceri târzii. Probabil „Viața” din anul 1633, menționată de dr. M. Gaster¹, este prima traducere a manuscrisului slavon, după care vor urma altele amintite mai jos. „Viețile Sfinților” ale lui Dosofteiu, nu cunosc decât redacția prescurtată, folosită până astăzi în mineiele bisericii române, la ziua lui.

Cunoaștem însă pe autorul slujbei sfântului Grigorie Decapolitul, care nu este altul decât vestitul Matei, mitropolit al Mirelor, copist destoinic a sute de manuscrise, dar și scriitor original, între altele, singurul povestitor al evenimentelor de după moartea lui Mihai Viteazul, până pe la 1618.

Alte multe rugăciuni, paraclise și „stihiri” ce se cântă în cinstea lui, s'au prelucrat cu timpul de unii călugări smeriți, admiratori ai sfântului, înzestrați cu oarecare talent de compunere.

1. Mitropolitul Matei al Mirelor, fugar înaintea oștilor lui Gabriel Bathory, care năvălesc în Țara Românească în iarna anului 1610-1611, găsește adăpost în peștera Bistriței și ca mulțumită pentru izbăvirea sa, scrie „niște encomii... adică slujba sfântului...”². Textul ni s'a păstrat într'un manuscris grec, - probabil originalul - din Biblioteca Imperială de la Viena³, având titlul în grecește: „Slujbă pentru Grigorie cel mare Decapolitul, lucrată și scrisă de către Mateiu, smeritul mitropolit al Mirelor”, continuă tot în grecește textul, așa cum e redat și în cronica lui în proză: „Povestire pe scurt despre neașteptata cădere din domnie a lui Șerban Vodă zis și Radu și despre venirea în Țara Românească a lui Radu Voievod, fiul lui Mihnea”⁴.

1. *Op. cit.*, p. 83.

2. N. IORGA, *Manuscripte...* mem. II, 1899, p. 20.

3. Publicate de Kollar, împreună cu toate manuscrisele fondului grecesc, într'un catalog, sub nr. XL; cf. N. IORGA, *op. cit.*, mem. I. 1898, p. 44.

4. Publicată de N. Iorga: *op. cit.*, mem. II, p. 20-21. „Slujba...” e importantă pentru noi, prin predoslovie ei, în care se povestesc evenimentele aceluși timp, redată pe larg și cuprinzând întreaga epocă 1602-1618, în *Cronica*

Manuscrisul nostru are pe ultima foaie însemnarea: а Бистрици се книг (a Bistriței această carte) și probabil a fost luată și dusă la Viena în timpul stăpânirii austriace din Oltenia (1718-1739).

2. Dr. M. Gaster¹ descrie un manuscris miscelaneu, aflat pe vremea aceia la Biblioteca Centrală din București, scris cel mai târziu în anul 1633; „unul din cele mai... frumos scrise manuscrite române”². Cuprinde, pe lângă un molitvenic și o colecție de cazanii, „Viața sfântului Grigorie Decapolitul”, tradusă din slavonește după cum rezultă din multele cuvinte slave întrebuițate, din sintaxa și limba greoaie³. Nu se știe cine a prefăcut-o din slavă; trebuie să fi fost un călugăr bistrițean, căci mai ales mănăstirea Bistrița avea interes să traducă această „Viață”; iar însemnarea de pe copertă arată că a fost proprietatea ei. I. G. Sibera⁴ înclină a crede că manuscrisul nostru e mai vechiu decât 1632, fiind poate chiar traducerea sau copia acestei traduceri, făcută din porunca banului Barbu Craiovescu.

3. Viețile Sfinților, tipărite de mitropolitul Dosofteiu în 1682, dau pe scurt viața sfântului Grigorie, unele știri deosebindu-se de redacția pe larg⁵.

4-6. Către mijlocul secolului XVIII întâlnim, pe lângă un manuscris, încă două tipăriri care cuprind viața și slujba sfântului.

a. Manuscrisul Acad. Rom. 2516, un Otăcinic „întru carele să scriu viețile sfinților părinți sihaștri”, după cum rezultă din notița dela urmă: „Laudă lui Dumnezeu cel ce au ajutat de am ajunsu și sfârșitul, ispîs[ah] griș[nih] Ilarion igum[en]”, este scris de Ilarion egumenul Bistri-

---

lui în versuri, publicată de Papiu Ilarian, în *Tezaur de Monumente Istorice...* I, p. 327-384.

1. *Op. cit.*, p. 83.

2. *Ibidem.*

3. *Ibidem.*

4. *Miscări culturale și literare la Românii din stânga Dunării, în răstimpul de la 1504-1714*, Cernăuți 1897, p. 74.

5. Pe mama sfântului o cheamă Macaria (nu Maria), iar sfântul, la sfârșitul vieții, retrăgându-se în muntele Olimbului s'a îmbolnăvit de „îmflăciune, să cunoștea numai după grai, cine-l știa” sau „hidropică” (vezi *Mineitul pe Noembrie*, Bucureștii 1852, p. 200), pe când viața pe larg, arată că suferea de o boală de „i să uscasse tot trupul” (vezi mai sus).

ței, între 1739-1740 sau 1754-1758, când întâlnim un egumen cu acest nume. Între fila 8r.-45r. se cuprinde povestită pe larg viața sfântului Grigorie Decapolitul¹, tradusă poate din limba slavă², lucru afirmat, fără a spune din ce limbă traduce, de însuși scriitorul la fila 43v.-44r. „cu cuceri[nic]ie rog pe d[um]niavoastră ca cu dragoste și cu evlavie să priimiți și să citiți aciaste puținiale vo-roave și minuni ale sf[ânt]ului Grigorie, care am tâlcuit și am spus d[um]nia noastră prin cât ni-au fostu puțința, din zăbavnica noastră limbă și din nepriceputa și neîn-vățata minte, că de aș fi avut 10 guri și 10 limbi, încă n'aș fi putut tălmăci și a povesti toat[e] minunile câte au făcut sf[ânt]ul în viața lui“.

b. În anul 1753 se tipărește în tipografia Episcopiei de Râmnic, cu cheltuiala episcopului Grigorie, o „Carte osebită a sfântului Grigorie Decapolitul“³. Este cea mai completă redacție privind pe sfântul Grigorie, căci cuprinde slujba ce se cântă la hramul lui, viața sfântului pe larg⁴, paraclisul sfântului și, în fine, o rugăciune către același „la vreme de ciumă“. În prefață, episcopul Grigorie spune că a găsit „aciastă cărticică a sfântului Grigorie Decapolitul la sfânta mănăstire Bistrița... slovenească [și] am poruncit de s'au tălmăcit și cu multă bucurie o am dat în tipariu...“⁵.

c. În prefața Anthologhionului, tipărit la marea Neamț în 1852⁶ se amintește că „viața și slujba sfântului Grigorie Decapolitul“ s'au mai tipărit într'un Anthologhion, la Râmnic, în 1758, deci 5 ani mai târziu decât „Cartea osebită a sfântului Grigorie...“.

1. Rezumată la începutul articolului.

2. Bistrița este una din puținele mări românești, în care s'a păstrat mult timp tradiția slavă, alături cu cea românească. Pe când în celelalte mări însemnate pătrund călugării greci și cultura grecească, aici abia la începutul sec. XIX, dacă întâlnim unii egumeni greci.

3. I. BIANU și N. HODOȘ, *Bibliografia românească veche* (1508-1830), vol. II (1716-1808), București 1910, pp. 121-122.

4. Același cuprins ca în manuscrisul de mai sus.

5. Exemplarul de la Academia Română în formatul în 4° mic, cuprinde 2 file nenumerate, 60 numerotate+5 numerotate separat, la sfârșit; tiparul roșu cu negru, pe 24 rânduri. Între fila 1-29 e slujba, 29 v.-54 e viața, 54 v.-60 v., e paraclisul și 1-5 numerotate separat, rugăciunea pentru ciumă.

6. I. BIANU, NERVA HODOȘ și D. SIMIONESCU, *op. cit.*, III (1809-1830), p. 452.

7. In anul 1792, Iulie 29, Grigorie logofătul ot sfânta Mitropolie București, ucenicul iconomului Mitropoliei, chir Dositeiu Buzoianul, termină de copiat viața și paraclisul sfântului Grigorie Decapolitul „dupe o filadră ce o am aflat la metoh sfintii Mitrop[o]lii ce să numește Măgurean[ul] care aceia era cu tipar și cu toată orâ[n]duiala...“¹. E vorba, probabil de aceeași „Cart. osebită...”

1. *Ac. Rom*, ms. nr. 4468, fila 3 v. Este interesantă notița de introducere și predoslovia.

Pe fila 3-3v citim: „Această viață a sfântului cuviosului și de Dumnezeu purtătorului părintelui nostru Grigorie Dicapolit, o am scriso dupe o filadră ce o am aflat la metoh sfintii Mitrop[o]lii, ce să numește Măgurean[ul], care aceia era cu tipar și cu toată orâ[n]duiala, adică cu vecernia, cu utrăniia și cu canoane și cu paraclis[ul] sfântului, care paraclis l-am scris aici. Și s'au scris în zilele prealuminatului Domn Io Mihail Costa[n]d[in] Suțul Vvd., întru a dooă domnie a Mării Sale, păstorind turma pravoslavnicului norod al lui H[risto]s Prea sfinția sa părintele Mitrop[o]lit chiriu chir Cozma, întru a cincilea an al păstorii prea sfinția sa, și am scris spre pomenire. Iar cei ce vă veți întâmpla a ceti, bucurați-vă întru Domnul cu multe cuvint[e] folisitoare, (ce) sînt în viața sfântului, pentru care mă rog, ca orice greș-lă veți găsi, îndreptați că n'au scriso mână de inger, ce de om; ci mă ertați, nezicând vreun cuvânt rău, ca și pe dum[nea]vo[a]stră să vă erte Domnul și să vă îndrepteze spre lumina poruncilor lui. Iar carele să va întâmpla să o fure, să fiie afurisit de Domnul nostru Is[us] H[risto]s și de 318 sfinți părinți de[la] săborul Nichei și de toate sfintele soboară; și să aibă pârâș la dreapta judecată pre marele și luminătorul Grigorie Dicapolit. Și am (scris) la anii di la nașterea lui H[risto]s 1792, Iulie 29, de robul lui Dumnezeu Grig[o]rie.

Pe fila 4-4 v: Predoslovie către pravoslavnicu cetitor.

Mai multu decât alte bunătăți, lucru plăcut milostivului Dumnezeu, ne învățăm din dumnezeiască scriptură, pravoslavnice cititor, că iaste mulțumită și laudă sfântului numelui lui, precum grăește sfântul Ambrosie: să ci[n]stim, zice, sfinți[i] ca pre niște folositori ai lumii și următori lui Dumnezeu, carele sînt în lăcașurile lui; și precum zice Ioan Damaschin: Slavă Dumnezeului nostru că oase goale izvorăsc tămăduiri. Pentru aceast[a] și această viață a sfântului așa mă nădăduesc că de mare folos va fi celor ce vor ceti sau vor asculta viața și minuniile sfântului, precum sînt aici, ca să o îndrepteze spre lucruri bune, cu darul lui Dumnezeu și cu rugăciunile sfântului. Deci și eu păcătosul, cu plecăciune mă rog, ca oricui i să va întâmpla a ceti cu dragoste și cu evlavie, să o priimească și să o citească aciastă viață a sfântului și minunile care au făcut, cât în viața aceasta au fost și face și acum la cei ce merg cu credință la dânsul, carele s'au învrednicit a sta împreună cu toți dreptii întru împărăția cerului, căriia împărății, milostivul Dumnezeu, cu rugăciunile sfântului părintelui nostru Grigorie, să vă învrednicească și pre voi, pre toți, pravoslavnici creștini, amin. Tuturor, de obște, plecat și slugă, *Grigore ot sfânta Mitropolie*”.

Din nenumăratele însemnări de pe filele cărții, rezultă că acest Grigorie logofăt, a fost crescut de chir Dositeiu Buzoianul, iconom al Mitropoliei din

tipărită în 1753, căci viața sfântului este redată identic.

8-10. În sec. XIX, și anume din epoca 1830-1840, găsim trei manuscrise care cuprind paraclisul sfântului Grigorie și diferite rugăciuni în cinstea lui, toate scrise la Bistrița.

a. Parthenie monah, zugravul mănăstirii Bistrița, mărturisește în anul 1829 Dechemvrie 20, în pomelnicul său¹ că a scris și două paraclise ale sfântului Grigorie Decapolitul. Aceste paraclise se află în manuscrisul Academiei Române, nr. 4467. El este frumos împodobit cu o acuarelă artistică a sfântului², inițialele în chinovar, având și două cuvinte scrise cu verde. Cuprinde: paraclisul sfântului, „alte stihiri către sfântul Grigorie, la multe primejdii și pentru boala ciumii“ și o „deosebită rugăciune“ către același. Notița de la fila 13v. spune: „S'au prescris aceste doao paraclise de smeritul între monahi Parthenie zoog[rav], prin osârdia și îndemnarea s. părintelui chir Gavriil arhima[n]d[ritul], igumenul al aceștii s. mân[ă]stir[i] Bistri[ța], pentru a lor pomenire, 1831 Noem[vrie] 16“.

Alte două manuscrise, ce cuprind mai multe bucăți cu caracter religios, copiate de Paisie shimonahul, „zoograf“ al mănăstirii Bistrița, cuprind și paraclisul sfântului Grigorie.

b. Manuscrisul Academiei Române nr. 3156, conține de la fila 1-15 paraclisul sfântului și altă „deosebită rugăciune către prea cuviosul părintele nostru Grigorie Decapolitul“, cu următoarea notiță: „Și s'au prescris acest șf[â]nt paraclis prin osârdia și cheltuiala sf[i]nții sale părintelui Iosif ieromonah al sf[i]nței mănăstiri Bistriții, de smeritul înt[r]e monahi, Paisie shimonahul, zoograf al aceștii mănăstiri, pentru a sa pomenire, la anii de la Mântuitorul nostru Ii[su]s H[risto]s, 1836 Septemvr[ie] 15“.

c. Manuscrisul Academiei Române nr. 2179, mai

București 8 ani și apoi, sub Mitropolitul Dositeiu - fost Episcop la Buzău-, egumen la marea Aninoasa, unde-l însoțește și scriitorul nostru, fiind numit, prin 1797, iconom al acestei mănăstiri.

1. Vezi pomelnicul mării Bistrița.

2. În toate reproducerile, sfântul Grigorie Decapolitul este privit din față, în picioare, cu odăjdii preoțești lungi și patrafir; în stânga ține o carte iar cu dreapta binecuvintează. În stânga lui începe să se ridice un munte, iar în dreapta, în planul II, mai mică, se vede mănăstirea Bistrița.

mare, cu frontispicii și acuarele interesante, cuprinde, între filele 11-23, aceleași rugăciuni, terminând cu însemnarea: „Și s'au prescris acest sfânt paraclis al sfântului Grigorie de smeritul între monahi, Paisie shimonah, cu a sa osteneală, spre pomenire. Leat 1837 Aprilie] 10“.

Astfel Paisie shimonah, zugrav al Bistriței, care se pricepe și la împodobirea unui manuscris, transcrie în 1836 și 1837, pe lângă alte rugăciuni, și pe cele care privesc slujba sfântului Grigorie Decapolitul, însoțindu-le de chipul sfântului în acuarelă³.

Desigur viața și slujba sfântului au circulat în mult mai multe manuscrise și tipăriri, însă multe s'au nimicit cu timpul, iar altele se află în diferite biblioteci ori în mâna vreunui unchiuș care, în serile lungi de iarnă, citește cu greu din buchile șterse de timp, nepoților așezați împrejuru-i, minunile și viața sfântului.

Vorbind despre viața culturală a mănăstirii Bistrița nu se poate trece cu vederea acest capitol al manuscriselor în legătură cu sfântul Grigorie Decapolitul.

VI. INCHEIERE.

Moaștele celor doi sfinți protectori ai poporului și Bisericii românești, sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, pentru Moldova și sfântul Grigorie Decapolitul de la Bistrița, pentru Țara Românească, înconjurată în totdeauna cu dragostea și evlavie plină de dărnicie a Domnilor și boierilor noștri, moaște la care alergau credincioșii cu plecate rugăciuni, pentru a căpăta - prin ei - mila Domnului, s'au bucurat de o mare faimă înaintea strămoșilor noștri.

Astăzi moaștele sfântului Grigorie Decapolitul, închise în sicriul lor de argint, darul unui voevod român, odihnesc în biserica cea mare a mănăstirii Bistrița, lângă altar, pe partea stângă a naosului, fiind vizitate și primind prinosul creștinesc al tuturor călătorilor poposiți pe acele meleaguri, dar mai ales al sătenilor din toate comunele învecinate, ce formau odinioară frumosul plaiu al

3. Aceste paraclise par a fi prelucrări după cel din anul 1831, al lui Parthenie zugrav, care este și mai artistic lucrat.

Hurezului, mult mai credincioși și mai nestricați sufletește.

Ca și acum câteva sute de ani, în vreme de cumplită secetă ele sunt purtate în procesiune dealungul județului, sau chiar prin părțile mai depărtate ale Olteniei. Poporul purtând steaguri bisericești, le însoțește umil, în cântece religioase, iar ajutorul sfântului se vedește în curând căci ploaia binefăcătoare nu întârzie a cădea.

La praznicul mânăstirii Bistrița ca și de ziua sfântului Grigorie Decapolitul, biserica este neîncăpătoare pentru mulțimea credincioșilor. Orice s'ar întâmpla, în aceste zile, moaștele făcătoare de minuni ale sfântului, trebuie să fie în mânăstire, pentru a primi ofrandele, închinarea, gândurile și ecoul suferințelor celor ce-i cad la picioare.

Incheind această istorisire întru cinstirea sfântului Grigorie Decapolitul, sfătuiesc pe toți cei care au putința, să meargă să vadă și mânăstirea Bistrița cu vechile ei schituri: Păpușa, Pietreni sau 40 de izvoare, Peștera și bolnița Bistriței, dând câteva clipe de reculegere și darul lor sufletesc sfântului, ale cărui moaște odihnesc de veacuri aci.

DRAGOȘ P. PETROȘANU.

RECENZII

NICODIM Patriarhul României, *Viața și operile Sf. Apostol Pavel*, traducere după F. V. Farrar, Editura și Tiparul Sîntei Monastiri Neamțu, 1941, XVIII+637 pp., prețul 250 lei.

Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim a făcut obștei noastre românești, în preajma sîntelor sărbători ale Crăciunului, un dar de mult preț. Adânc pătruns de grija pentru hrănirea și cu merinde duhovnicești a drept credincioșilor săi tii și păstoriți, în vâltoarea atâtor treburi care îi împovărează răspunderea ocârmuirii întregii noastre Biserici, mai ales în vremuri grele ca cele de azi, și cu toată truda aspră care apasă asupra anilor cărunți, cu o hărnicie fără seamăn și cu o seninătate vrednică de cea mai înaltă cinstire, Înalt Prea Sfințitul nostru Stăpân a găsit răgaz, jertlindu-și odihna de zi și de noapte, ca să îmbogățească literatura noastră teologică cu o nouă lucrare și astfel să pună la îndemâna tuturor o carte într'adevăr folositoare. Ea este închinată vieții și scrierilor sîntului Apostol Pavel și are menirea pe de o parte să întregască lucrarea cunoscută *Primele zile ale Creștinismului*¹, iar pe de altă ca să descopere măreția strădaniei și chipul marelui apostol al Neamurilor, care a fost cu adevărat „vas ales”, precum și să lămurească deplin istoria lucrării sale misionare, și de care este mare trebuință spre priceperea celor 14 epistole care a ajuns pentru toate veacurile următoare ale Bisericii creștine moștenire neprețuită de înțelepciune și de înaltă gândire teologică. Așa dar, scrierea aceasta alcătuește o tâlcuire deplină a cărții Faptelor și a epistolelor sf. Apostol Pavel, și într'ânsa autorul a așternut, cu obișnuita-i iscusință și cu ajutorul întinselor sale cunoștințe istorice, teologice și exegetice, tot ce iace se poate ști despre cel mai mare propoveditor al învățaturii creștine.

Capitole întregi sunt închinare înfățișării și cercetării unor anumite împrejurări ale vieții sf. apostol Pavel. În ele se desvâluie acele clipe mărețe când creștinismul se ivește pentru irtăia oară ca forță istorică universală, care trebuja să renască și să inoiască lumea veche prăbușită din pricina stricăciunii ei lăuntrice. Înaintea noastră se desfășoară toată lupta care s'a dat între noua învățatură creștină și clasicismul lumii greco romane care își spusese ultimul său cuvânt începând cu cultura filosofică și sfârșind cu religia politeistă. Și faptul este cu atât mai uimitor, cu cât această înfățișare puternică a geniului păgân se prăbuși numai prin atingerea de dânsa a propoveditorilor Evangheliei care în ochii înțelepciunii clasice era o jalnică rătăcire și o curată nebunie. Se înțelege că vremea când s'a petrecut pentru irtăia

---

1. Apărute în traducerea românească tot prin osârdia I. P. S. Patriarh Nicodim, vol. I-III, Mănăstirea Neamț 1938. Vezi și darea noastră de seamă, publicată în această revistă, an. LVII (1939), pp 669-689.

oară întâlnirea clasicismului cu creștinismul, prezintă cel mai viu interes și este tezaurul cel mai bogat de cugetare filosofică despre soarta omenirii, servind drept izvor nesecat de zidire sufletească. Și tocmai această vreme, în toate înfățișările ei de seamă, a fost zugrăvită de învățatul scriitor F. V. Farrar în această lucrare. Multe capitole și mai ales acelea în care se povestește întâlnirea marelui apostol al Neamurilor, cu reprezentanții lumii clasice, căreia el fusese chemat să predice „nebulia crucii”, pot fi luate drept pildă de caracterizare a epocilor istorice.

Aceiași metodă de cercetare istorică autorul o aplică cu iscusință și asupra persoanelor aparte, în deosebi asupra sf. Pavel, stăruind asupra multor amănunte ale vieții lui sufletești, cu scopul ca să facă mai înțeleasă nu numai viața și lucrarea sa, ci și a celor cu care a fost în legătură.

Dar partea cea mai aleasă a acestei cărți este că în ea autorul se ocupă pe larg despre învățătura și predica sf. apostol Pavel, închinând uneori zeci de pagini pentru înfățișarea temeiurilor dogmatice cuprinse în epistolele sale. Se înțelege că la arătarea acestei învățături, mai ales a celei din epistola către Romani, autorul avea să îmbrace haina gândirii confesionale a Bisericii anglicane, de care atârna. Însă acest neajuns a fost înlăturat de profesorul A. Lopuhin care tâlmăcind cartea aceasta în limba rusă, a cernut prin sita deasă a ortodoxiei și a netezit toate acele deosebiri dogmatice. Și aici stă marele folos, pe care alții nu-l înțeleg, de ce tâlmăcirile scrierilor lui F. V. Farrar trebuiesc făcute numai din rusește și nu din altă limbă. Răspundem: fiindcă în traduceri rusești nu vom găsi nimic primejdios și nimic care n'ar fi potrivit după duhul și tradiția Bisericii noastre ortodoxe. Singur I. P. S. Patriarh Nicodim a înțeles dintru început lucrul acesta și deaceia sârguința I. P. S. Sale nu cunoaște margini până nu va izbuti să împământenească în teologia și în cultura obștei noastre românești scrierile atât de folositoare și de prețioase ale vestitului teolog F. V. Farrar.

Cu adevărat nu e cu puțință a tăgădui însemnătatea strădaniei sf. apostol Pavel pentru răspândirea învățăturii creștine. Aprins de râvnă și plin de dragoste pentru Domnul, el s'a ostenit mai mult decât oricare dintre apostoli. De la Ierusalim și până în Iliric, și de la Atena până la Roma el a propovedit fără încetare Evanghelia și a mărturisit dumnezeirea Mântuitorului Hristos. Și totuși, acestea au fost, poate, cele mai puțin însemnate din faptele vieții sale de care s'a folosit omenirea creștină. În epistolele sale, oricât de scurte ar fi unele, găsim cele dintâi roduri ale literaturii creștine, din care a izvorit cele mai bogate comori de gândire teologică, de înțelepciune morală și de mângâiere duhovnicească. Minții lui inflăcărare de iubire și luminată de Duhul Sfânt, datorăm noi înfățișarea plină de rânduială și începutul de statornicire a marilor adevăruri de credință, ale tainelor din veac ascunse, descoperite doar prin sf. Evanghelie. Îndrăznelii lui fără de teamă, vederilor lui limpezi și înălțimei sale morale, datorăm noi eliberarea religiei de subt jugul amarnic al legii vechi, și despărțirea trupului viu al creștinismului de stârvul mozaismului (p. 3). Apostolul Pavel a

fost unealta aleasă de Dumnezeu, care a înlesnit răspândirea ecumenică a creștinismului. El a fost acela care, mai lămurit decât toți, a arătat însemnătatea credinței și a stârnit dealungul veacurilor în nenumărate inimi de creștini simțul propriei lor neputințe, dovedind în același timp măreția răscumpărării noastre din păcat săvârșită de Mântuitorului Hristos. Dar să spicuim cuprinsul cărții.

Sf. apostol Pavel s'a născut prin anul 3 d. H., în Tarsul Ciliciei. De neam era evreu. În copilărie a învățat până la desăvârșire legea părintească și a trăit în cea mai aspră supunere la legea iudaică. Din tinerețe învățase limbele arameică și greacă în școala vestitului rabin Gamaliel. La școala acestui renumit membru al Sinedriului a petrecut Savlu din Tars mulți ani. Adânca sa cunoștință în ce privește cărțile Vechiului Testament dovedește cât de sârguincioasă a fost îndeletnicirea sa cu ele încă din copilărie.

Dacă învățătura îngrămadită timp de două decenii, între anii 13-33 ai vieții sale, a lăsat urme vădite pe paginile epistolelor sale, cu atât mai mult reiese aceasta din toate acele lupte duhovnicești cu sine sau cu alții, pe care el a trebuit să le ducă până la convertirea sa în drumul spre Damasc. Nu putem ști amănunțit ce fel de viață a dus Savlu fariseul înainte de a fi creștin. El însă spune ca avea râvnă fierbinte pentru datinile sale strămoșești (*Galateni*, I, 14) și că a trăit ca fariseu, după cea mai aspră învățătură din legea mozaică. (*Fapte*, 16, 5). Bănuim deci că se va fi sârguit să îplinească fără șovăire toate acele pravili și opreliști care uneori făceau din ziua Sâmbetei „ograda sfântă și slăvită a Domnului”, o povară nemiloasă și nesuferită. Se știe cu ce grijă se păzeau toate acele porunci și prevederi ale ritualului iudaic, și de bună seamă că fățarnicia cu care ele erau împlinite, era tare neplăcută în ochii tânărului Savlu. Deaceia este neîndoelnic faptul că el ajunsese mai dinainte la conștiința nimicniciei grozave a legii mozaice. Conștiința aceasta pătrundea câte odată prin negura deasă a sofisticeii și până la rabini, și chiar din gura lor auzim uneori că smerenia, mila și adevărul sunt mai bune decât jertfa. Din propriile cuvinte ale sf. apostol Pavel, reiese că el, ca fariseu, credea în veșnicie, în înviere, în îngeri și în duhuri, în glasuri și arătări, în visuri și vedenii. Dar în lupta aceasta grea și chinuitoare pentru atingerea sfințeniei, se pare că nu era nici o nădejde de ușurare. Cerul îl vedea închis și nici un glas nu răsuna în urechile sale încordate. Conștiința păcătoșiei îl apăsa, și nici o mână de ajutor nu i se întindea. Se silea din tot sufletul să fie supus legii și totuși nu descoperia pe Mesia!

Cercarea lui Savlu din Tars era sbuciumul care sfâșia sufletele tuturor acelora care căutau pace în afară de dragostea lui Dumnezeu. Că viața lui a fost scutită de călcări strigătoare ale legii, o vedem din propriile sale mărturisiri despre statornicia sa cuvioșie. El n'a fost un convertit de la necredință sau de la desfrâu. Vorbind despre viața sa în această înfățișare de neliniște sufletească, el spune că ascultarea slugarnică a legii nu-i dădea pace lăuntrică. El ar fi tins către dreptate, dacă ar fi putut să cunoască adevărata dreptate, mai bună însă decât a cărturarilor și a fariseilor. Chiar după trecerea a peste douăzeci de ani de muncă, de cutreerări, de lupte și de pătimiri, tot se mai întrezărește în

epistolele sale ecourile triste ale zilelor de sbucium, ca niște răsunete de tunet, care și după contenirea furtunei se mai aud în munții îndepărtați.

Asupra întrebării care se pune, dacă Savlu din Tars a văzut pe Iisus în trup, după o cercetare amănunțită a dovezilor ce se aduc, autorul răspunde că este aproape neîndoelnic că nu, căci atunci când întunericul din mijlocul amezii a acoperit jertfa înspăimântătoare de pe Golgota, când poporul striga cerând liberarea unui tâlhar ucigaș și răstignirea Mântuitorului, pe care îl așteptase de atâta vreme, în vremea aceea Savlu nu era în Ierusalim.

După învierea Domnului, prin venirea sa în Ierusalim, Savlu va fi putut afla toate știrile în legătură cu aceasta. Dar el s'a încredințat apoi singur că Biserica n'a pierit, cum se așteptaseră saducheii și fariseii. Dimpotrivă, nădejdea mântuirii risipise norii de tristețe care se cuibăriseră în sufletele ucenicilor. Iar după înălțare, prin pogorârea sfântului Duh peste apostoli în chipul limbilor de foc, inimile lor se luminau și se aprinseră de râvnă pentru vestirea Evangheliei la toate popoarele.

Întâmplările care au urmat după pogorârea sf. Duh, au ajutat nespuse de mult la întărirea celor dintâi comunități creștine. Viața primilor creștini era fericita copilărie a Bisericii în nevinovăția ei timpurie. Ea se deosebea prin pace, rugăciune și frățietate. Și acasă și în locașurile de adunare viața lor era o neîntreruptă rugăciune; cina lor un neconținut ospăț al dragostei și o neincetată euharistie. La aceste izbucniri ale bucuriei frățești, mulți își vindeau averile ca să sporească avutul obștei creștine. Dar după aceste zile pașnice urmară în curând și răzburările iudaice, cu amenințări și prigoniri tot mai strașnice.

Prefacerea treptată a legăturilor dintre iudei și creștini a dus în chip firesc la lărgirea hotarelor bisericii creștine. Trei împrejurări mai de seamă au pregătit calea creștinismului și anume: răspândirea limbii grecești, întinderea imperiului roman și risipirea Iudeilor. Astfel Evanghelia a eșit din capitala Iudeii, a fost propovăduită în limba Atenei și s'a răspândit în imperiul Romei. Când obștea credincioșilor spori, apostolii au ales pe cei șapte diaconi între care a fost și sf. Ștefan, prețuit mult pentru tăria credinței sale. Dar îndrăzneala sa de a mărturisi deschis în fața Sinedriului pe Mesia cel răstignit, aprinse furia Iudeilor care se năpustiră asupra sa ucigându-l cu pietre. La acest omor care avea să încununeze pe cel dintâiu mucenic al Bisericii creștine se pare că a fost martor și Savlu din Tars.

În prigoana cumplită care se începuse atunci împotriva creștinilor, Savlu a luat parte cu toată setea lui de iudeu zelos, fiind un grozav uneltitor. Astfel, plecă el din Ierusalim către Damasc spre a duce niște scrisori din partea arhiereului Teofil către emirul Areta. Dar pe când se apropia de Damasc o flacără de foc însoțită de un zgomot suprafiresc l-a oprit în cale; în această lumină Savlu, întins la pământ, văzu un chip omenesc, care-i grăi: „Saul, Saul ce mă prigonești?” Iar când el întrebă: „Cine ești Doamne?” i se răspunse: „Eu sunt Iisus Nazarineanul, pe care tu-l prigonești”. În aceste împrejurări s'a petrecut convertirea minunată la creștinism a celui care mergând la Damasc avea să se boteze și să ajungă apoi apostol al neamurilor și propovăduitor înfocat al sf. Evangheliei.

Savlu era acum „creștin” și se chema după noul nume primit la botez, Pavel. Dar el n'a putut rămâne multă vreme în Damasc, din pricina Iudeilor care începuseră să-l prigonească căutând să-l omoare. El nu păși deocamdată în misiunea sa la păgâni, ci propoveduirea lui apostolică se îndreaptă mai întâiu tot către Iudei. Atunci se întoarse la Ierusalim unde îl aștepta o nouă încercare. Ca să scape, a trebuit să fugă și de aici tocmai în Tarsul Ciliciei. După aceia bisericile erau în liniște. Lipsa prigonirii, care înlesnea propășirea credinței în Hristos, se tâlcuește mai ales prin privirea mai îngăduitoare a împăraților romani, Caius și Claudius.

Dar iată că sosise vremea când și celelalte oi, care nu erau din staulul lui Israil, trebuiau să audă glasul Evangheliei. După uciderea sf. arhidiacon Ștefan, creștinii fugiră de frica Iudeilor din Ierusalim, spre Samaria și Antiohia unde îndrăzniră să propoveduiască și păgânilor. Aici Pavel împreună cu Varnava munciră fără răgaz pentru convertirea la creștinism a locuitorilor, făcând din acest oraș a doua capitală a creștinismului.

După uciderea prin sabie a sf. apostol Iacov și după minunata slobozire din temniță a sf. Apostol Petru, sosi în sfârșit și ziua mult așteptată de sf. Pavel în care „Domnul îl va găsi gata spre îndeplinirea făgăduinței lui, de a-l trimite departe către neamuri”. (*Fapte IX, 15-6*). Cu cât se gândea mai adânc la misiunea prezisă lui, cu atât își dădea seama, că ea îi era sortită de faptul cel dumnezeesc. Lumea păgână către care pleca ap. Pavel, se afla în acel timp în cea mai mare stare de decădere. Țările apusene spre care se îndrepta acum misiunea sa erau mai ales grecești și romane. Aci se cuibărise toată trufia uricioasă a stoicismului, pe care avea s'o dărâme glasul duhului și al adevărului.

Cea dintâiu călătorie misionară o făcu Pavel însoțit de Varnava și Marcu către insula Cipru, unde se aflau zeci de mii de păgâni și mii de Iudei care nu primiseră încă creștinismul. Nu știm durata petrecerii lor aici, căci știrile despre această călătorie sunt foarte sărăcăcioase. Străbătând apoi Ciprul „Pavel și cei ce erau cu dânsul” s'au urcat în corabie și au plecat spre Antiohia Pisidiei. Însă propoveduirea apostolilor nu se îndreaptă către păgâni, ci către Iudeii care locuiau acolo. În zilele de Sâmbătă cerceta sinagoga și folosindu-se de prilejuri potrivite rostea predici către adunare. Nu-i de mirare că predicile acestea au înrăurit puternic Iudeii și păgânii, care în curând se vor încredința de valoarea adevărilor propoveduite de apostol și mulți vor cere să se boteze în numele sfintei Treimi.

Sfârșitul călătoriei întâia avu loc atunci când ei au fost isgoniți din Antiohia. Acum plecară spre Iconium, unde se loviră iarăși de îndărătnicia dușmăniei iudaice, și de aceia se duseră în Listra, unde au predicat cu izbândă. Aci vindecă Pavel pe un olog. Pentru această faptă minunată locuitorii încercaseră să slăvească pe Pavel și Varnava cu jertfe și cununi, ca pe niște zei; ei însă lepădară cu tărie asemenea lucruri. Apoi prin uneltirea unor Iudei, se strămută și aci dușmănia lor otrăvită împotriva apostolilor. Din această cauză fură siliți să părăsească Listra și să meargă în Derbe.

Oricât de scurt a fost timpul acestei călătorii, urmările ei au fost

foarte mari. De și sf. apostol Pavel s'a întors în Antiohia cu totul zdruncinat, de și drumurile și silniciile vrășmașilor i-au amenințat neconținut viața, iar primejdiile de moarte îl pândeau la orice pas, totuși el se înapoie cu o sete nespusă de misionarism, cu hotărîrea mai tare decât oricând de a propovedui iarăși lumii și de a fi gata să învețe cu timp și fără timp.

După sosirea lor în Antiohia, Pavel și Varnava avură cea dintâi grije ca să adune soborul bisericii și să dea seama despre izbutirea misiunii lor, care folosea drept dovadă că Dumnezeu deschizând acum păgânilor „ușile bisericilor“, a arătat că predicarea Evangheliei către acești necredincioși este potrivită cu voia lui. Așa se strânse soborul de la Ierusalim la care se luară cele dintâi hotărîri cu privire la întocmirea lucrării misionare către păgâni, făcându-se tot deodată îndemn și pentru ajutorarea săracilor.

Sfârșindu-se soborul, sf. apostoli Petru și Pavel au venit în Antiohia, unde fură întâmpinați cu dragoste și bucurie de creștinii de acolo. Acum însă Pavel se pregăti pentru călătoria a doua misionară în Galatia. El plecă într'acolo însoțit de ucenicul său Sila. Ținta urmărită de apostol era ca să întărească biserica pe care el o întemeiase. După ce trecu prin Listra și Derbe, unde întâlni pe Timoteiu, mergând pe uscat, străbătu Frigia, și ajunse în Galatia.

Cât timp a stat sf. apostol Pavel și însoțitorii săi în Galatia, nu se știe. Aici însă a întemeiat câteva biserici, ceea ce dovedește izbutirea misiunii sale.

Aici se termină istorisirea acestei cărți despre viața și faptele sfântului apostol Pavel. Volumul II, care trebuie să urmeze, are menirea să ducă mai departe firul acestor minunate strădanii ale celui mai plin de râvnă dintre apostoli. Nădăjduim că Înalțul nostru Stăpân, cu toată asprimea vremurilor de azi, ne va hărăzi în curând și tălmăcirea vol. II, căci o carte mai folositoare și mai plină de rod duhovnicesc ca aceasta rar se poate afla. Citirea ei răsplătește cu adevărat osteneala de a-i străbate paginile multe la număr, dar una mai frumoasă decât alta.

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

82. BĂNESCU NICOLAE, *N. Iorga. Elogiu Academic*, București, Academia Română, 1941, în 8°, 22 pp.

La 15 Maiu 1941 Academia Română a comemorat pe marele savant Nicolae Iorga. Cu acest prilej d-l Nicolae Bănescu, profesor de bizantinologie la Universitatea din București, a prezentat succint viața și scrisul marelui nostru poligraf și polihistoric supranumit cu drept cuvânt Herodot al vremurilor moderne. Pleacă de la un citat din N. Iorga, care se potrivește și pentru destinul său: „Sunt oameni la mormântul cărora nu poți vorbi decât de viață, de viața întrupată odată cu ei, care n'a sburat de la dânșii decât în clipa din urmă, aruncând înapoi trupul zdrobit al invinsului și care pecetluită cu firea, cu numele lui, va merge și de acolo înainte ani și zeci de ani încă, stăpânind mințile, încălzind inimile, îndemnând și poruncind” (p. 1).

După ce prezintă în câteva cuvinte viața lui N. I. se ocupă apoi de vasta sa activitate profesorală, bogată în realizări. Trece la opera istorică, prin care aparține lumii internaționale. A fost unul din cei mai mari bizantinologi și istorici medievali. Ca membru al Academiei Române era „nelipsit de la ședințe, avea totdeauna o comunicare de cetit, un document sau o raritate bibliografică de prezentat, o propunere de făcut” (p. 20). A publicat lucrări importante în memoriile Secției istorice și literare ale Academiei Române. D-l N. B. încheie pomenirea magni nominis umbra, amintind că morții supraviețuiesc prin opera lor.

I. E. N.

83. CRĂCIUN I., *Nicolae Iorga cărturarul*, Sibiu, Tip. Arhiediecezană, 1941, în 8°, 13 pp.

La 15 Martie 1941 Universitatea Daciei Superioare a comemorat pe marele cărturar Nicolae Iorga. Cu acest prilej d-l Ioachim Crăciun, profesor de bibliologie, a rostit un cuvânt de pomenire. Prezintă în trăsături generale viața și opera foarte fecundă a marelui Herodot al zilelor noastre. Revista Sfântului Sinod Biserica Ortodoxă Română (al cărei colaborator era) a publicat în 1931 bibliografia scrisului lui N. Iorga. Nu e deloc ușor să alcătuești o bibliografie a lui N. Iorga. Cea dintâi bibliografie a lui N. Iorga a alcătuit-o Pr. Ștefan Meteș, membru corespondent al Academiei Române. A doua, a alcătuit-o d-l A. Ianculescu (în volumul omagial francez). Cea mai bună bibliografie (ceeace nu înseamnă că a epuizat și traducерile străine și alte lucrări) este a d-lui Barbu Teodorescu. 1) Bibliografia istorică și literară a lui Nicolae Iorga, 1890—1934. București, Cartea Românească, 1935, în 8°, XXIV + 381 pp. 2) Bibliografia socială și economică a lui N. Iorga, 1890—1934. București 1937, în 8°, VIII + 370 pp.). În 1934 N. Iorga avea 1003 volume, 12755 articole și 4963 de recenzii (în total 18721 de titluri). În 1940 avea 1200 de opere și 23000 de articole, deci vreo 24200 de titluri.

I. E. N.

84. CRAINIC NICHIFOR, *Elogiul lui Octavian Goga*. Cu răspuns de Lucian Blaga, București, Academia Română, 1941, în 8°, 33 pp. (Discursuri de recepție, LXXIX)

D-l Nichifor Crainic, profesor la Facultatea de teologie de la Universitatea din București, a rostit la Academie discursul de recepție despre Octavian Goga. Putem afirma, fără exagerare, că cititorul discursului trăește momente de adevărată religiozitate. D-l Nichifor Crainic stăruie asupra faptului că poezia lui Octavian Goga are caracter religios. „Niciun poet nu folosește atâtea cuvinte specifice cultului nostru religios ca Octavian Goga. E ca o stropitură rituală de botez, pulverizată peste toate versurile și peste întreaga lume a viziunii sale poetice. Feciorul preotului din Rășinari cu cel mai firăsc gest al făuritorului de metafore, extinde cât lumea biserica satului natal, îi face zidurile străvezii ca bolta cerului și le duce până la marginea orizontului. Altar, clopotniță, catapeteasmă, preot sau popă, apostol, liturghie, scriptură, ceaslov și molitvelnic, cantor și strană, credeul, rugăciune, cuminecătură, hirotonire, aghiasmă, mir, busuioc, raiul, păcatul, iadul, soborul, cucernic, tropare, isonul, praznic, Mântuitorul, Născătoarea sau Prea Curata, Sfântul Nicolae, milostiv, umilință și așa mai departe — sunt cuvintele cele mai frecvente, care dau mireasma și muzica deosebită a lui Octavian Goga. El le întrebunțează când în sens propriu, ca să definească un legământ sufletesc cu așezământul credinței, când în sens figurat, ca să dea lumii o coloratură potrivită cu sensibilitatea creștină a poporului românesc” (p. 6). „Octavian Goga înbisericește firea întreagă cu încrederea unui copil că se află în casa lui Dumnezeu. Și când ne vorbește, foarte des, despre „înțelepciunea firii” sau despre „înțeleapta firii îndrumare”, el dă acestei expresii un înțeles divin, în acord cu evlavia răsăriteană” (p. 7).

Răspunsul d-lui Lucian Blaga, cel mai reprezentativ filosof român de azi, este o analiză a locului lui Nichifor Crainic în cultura românească de azi. „Invazia teologiei în cultura românească postbelică — zice d-l Lucian Blaga — înțeleg penetrația ei masivă și profundă, va rămâne pentru totdeauna legată de numele lui Nichifor Crainic. Nu va trece mult și nimenea nu-i va mai contesta acest merit. Teologia ortodoxă a devenit sarea culturii românești de astăzi datorită precumpănitor, activității sale literare, susținute și de fiecare zi. Ceeace Crainic a întreprins timp de douăzeci și cinci de ani pentru renașterea spiritului ortodox, rămâne fără pereche în anele vieții noastre literare” (p. 28).

Închete afirmând că odată cu N. C. „intră în Academia Română și Dionisie Areopagitul, Maxim Mărturisitorul și Ioan Damaschinul, gânditorii falnici ai creștinătății răsăritene, sosiți din țara lui Lerui-Ler”. (p. 33).

I. E. N.

85. GHELLINCK, J. de, *Les exercices pratiques du séminaire en théologie*, Paris-Roma 1934, 146 pp.

În opera *Les grandes hommes*, a lui Oswald, citim că oamenii mari se cunosc de la seminariile universitare. Preocupările intelectuale din epoca universitară caracterizează întreaga viață culturală a unui individ. Pentru inițierea în tehnica muncii intelectuale, pentru metodologia științifică, a fost necesar seminarul. În evul mediu nu existau seminariile în învățământul universitar. Predomina acel jurare magistri dicta. Seminariile apar abia în secolul al XVIII-lea în legătură cu învățământul istoriei. Cel dintâiu seminar a fost deschis la Halle în 15 Oct. 1786, de profesorul August Wolf de la secția istorică. La începutul secolului XIX organizează seminariile istoricul Ranke și discipolii săi: Weitz-

Wattenbach, Von Sybel, Droysen, etc. În Franța se întemeiază la 1821 École des Chartes, Școala superioară de bibliografie și metodologie științifică.

Seminariile au pătruns și în învățământul teologic. Autorul se ocupă de evoluția seminariilor în cadrul Facultăților de teologie din lumea catolică. Pentru exercițiile de seminar s'au tipărit o întreagă serie de lucrări teologale: 1. Enchiridon Asceticum, de M. J. Rouët de Journal și J. Dutilleul. 2. Enchiridion Simbolorum, de H. Denzinger și J. B. Umberg. 3. Enchiridion Patristicum, de M. J. Rouët de Journal. 4. Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae, de C. Kirch, etc. În Facultățile de teologie ortodoxă seminariile sunt ceva mai noi. Încă nu avem un studiu istoric al seminariilor de la Facultățile de teologie ortodoxă, dar experiența ne spune că sunt la nivelul seminariilor de la Facultățile de filosofie, sau de drept. Au apărut și lucrări pregătite în diverse seminarii (citez colecția îngrijită de părintele profesor Nicolae M. Popescu de la Facultatea de teologie din București).

Autorul se ocupă și de partea pedagogică și metodologică a seminariilor, aducând multe contribuții interesante. Insistă asupra rolului pe care îl are traducerea și interpretarea textelor, precum și citirea critică a unei cărți. I. E. N.

86. HODOȘ E., *Literatura zilei. Articole diverse*. Sibiu, tip. Oct. L. Veștemean 1942, 179 pp.

Vechiul publicist ardelean, profesorul E. Hodoș (născut la Roșia Montana în 31 Dec. 1858), cunoscut prin manualele sale de limba română și prin lucrările sale folkloristice și literare, este un abil mânuitor de condeiu bisericesc. A fost ani îndelungați redactor cultural al gazetei *Telegraful Român* de la Sibiu. A colaborat și la *Foaia Diecezană* de la Caransebeș (unde a fost profesor de limba română la școala normală confesională numită, atunci, preparandie). A adunat vreo 51 de articole bisericești, literare și istorice în volumul de care ne ocupăm. În ele întâlnești o serie de figuri din alte vremuri. Voiu remarca articole de cuprins bisericesc. Începe cu câteva amintiri din viața școlii normale ortodoxe din Caransebeșul de altă dată. Scrie articole evocatoare despre: Episcopul Ioan Popasu al Caransebeșului, Arhiereul Filaret Musta, Arhiereul Dr. Ilarion Pușcariu, compozitorul bisericesc D. Cunțan, Prot. Mateiu Voileanu, episcopul Roman Ciorogariu al Oradiei, episcopul Nicolae Ivan al Clujului, protopopul Iosif Blaga (fost profesor la liceul ortodox din Brașov), protoereul Ioan Moța, Andreiu Șaguna, Gheorghe Lazăr. Dintre cei în viață se ocupă de Ioan Lupaș și de episcopul Lucian Triteanu al Romanului. Scrisul bătrânesc al d-lui E. Hodoș se citește cu plăcere. I. E. N.

87. VASILESCU EMILIAN, *Râvna casei Tale. Gânduri și îndemnuri spre folosul Bisericii*, București, tip. Cugetarea (Biblioteca Teologică), 1940, 294 pp. prețul 50 lei.

În această lucrare, sub sugestivul ei titlu, autorul adună o serie bogată de articole publicate într'un răstimp de zece ani, prin mai toate cotidienele și periodicele românești.

Toate aceste articole, după cum mărturisește autorul, s'au născut din „nevoile mai de seamă ale Bisericii și Teologiei românești”, cât și din preocupările momentane ale autorului în ele. Mănunchiul acesta ales de articole reușește mai grăitor decât orice studiu sau savantă dare de seamă, să treacă în revistă tot ce a fost mai de seamă în Biserica și Teologia noastră în ultimii zece ani și a putut forma preocuparea unui scriitor teolog.

Afli, astfel, articole de cea mai pură teologie teoretică alături de cele

mai serioase și profunde preocupări filosofice; află apoi articole de principii și atitudini generale alături de probleme speciale, disecate cu desăvârșită competență; află, în sfârșit, chestiuni ce privesc existența națională și universală a Bisericii, cât și existența noastră ca neam. Aceste preocupări, pline de râvnă pentru casa Domnului, despre care autorul a lăsat urme concrete în toate cotidienele și periodicile românești ce i-au primit și oferit ospitalitate scrisului său, sunt împărțite de autor în cinci cicluri sau clase distincte, după cum se referă la: *orientarea generală a Bisericii, scrisul bisericesc, credința poporului, educația morală și religioasă a tineretului și înfrățirea popoarelor prin Biserică*. În ciclul I: *Orientarea generală prin vreme* sunt cuprinse următoarele articole: Orientarea generală prin vreme; Pentru o atitudine creștină; Pentru o anchetă religioasă printre intelectuali; Pentru legătura cu trecutul religios; Pentru sporirea preocupărilor de filosofie religioasă.

În ciclul II: *Scrisul bisericesc*, sunt cuprinse următoarele articole: Contra spiritului gazetăresc în presa bisericească; Pentru controlul scrisului bisericesc; Pentru o editură creștină; Pentru o publicație bibliografică bisericească; Pentru o bibliotecă teologică; Pentru o enciclopedie teologică ortodoxă; Reviste bisericești; Calendare bisericești.

În ciclul III: *Credința poporului*, sunt cuprinse următoarele articole: Cauze mai adânci ale lipsei de pricepere în cele religioase; Psihologia și sociologia în slujba păstorilor de suflete; Folosul cercetărilor monografice; Apologetica în slujba misiunii creștine.

În ciclul IV: *Educația morală și religioasă a tineretului*, sunt cuprinse următoarele articole: Educația religioasă în școlile secundare; Orele de „educație morală” în școlile secundare; Trucurile școlărești; Lectura religioasă și morală pentru tineret; Colaborarea între asociațiile cu scop moral.

În ciclul V: *Infrățirea popoarelor prin biserică*, sunt cuprinse următoarele articole: Din lecțiile crizei; Infrățirea popoarelor prin Biserică; Tineretul creștin și infrățirea popoarelor; Tineretul creștin și problema păcii prin Biserică; Christus Victor.

După trecerea în revistă a cuprinsului acestei lucrări, putem constata că unele dintre aceste preocupări, care au format pioase deziderate din partea autorului pe vremuri, au fost între timp înlăptuite (*Biblioteca teologică, Educația morală prin lecturi*, 2 vol., Buc. 1934-1936; *Apărarea credinței. Lecturi apologetice*, Buc. 1937), iar altele, din pricina prea multului lor azur teologic și imposibil practic, nici astăzi încă nu sunt luate într'o mai serioasă considerare.

Ele rămân însă, ca o mărturie nobile a preocupărilor acestui singular scriitor, misionar cu cuvântul și peregrin cu tipărirea lui, cât și a permanenței și neștirbitei lor actualități. De aceea, ele nu recomandă numai orizonturile țargi teologice înspre care se îndreaptă biruitoare gândirea acestui scriitor religios, ci formează și tot atâtea îndemnuri și pentru alții, de însoțire pe drumul acestui apostolat.

Dr. P. R.

TEOLOGIA EXEGETICĂ.

MARCOVSKI, IV. S., Религиозно-философскѣ проблеми въ кн. Иовъ (*Probleme religioase-filosofice din cartea Iov*), Extras din *Annuaire de la Faculté de Théologie*, Sofia (XVII) 1939-1940, pp. 1-64.

Cartea Iov este cea mai populară dintre cărțile Vechiului Testament, în afară de Pentateuh. Ea este apreciată pentru conținutul său filosofic și expunerea

poetică. În istoria literaturii este pusă alături de Iliada lui Omer, Divina comedie a lui Dante și Făust al lui Goethe. Multe opere literare dintre cele mai geniale au fost inspirate de ideile cărții Iov. Taina acestei cărți constă în universalitatea și adâncimea problemelor tratate în ea.

Studiul d. Marcovski, profesor de Exegeza V. Testament la Facultatea de teologie din Sofia, este o încercare științifică de a lămuri aceste probleme.

După prezentarea datelor introductive cu privire la originea cărții, autorul studiului face o amănunțită analiză exegetică a cuprinsului, împărțindu-l în mai multe capitole: I. Prolog, sau istoria lui Iov; II. Primul monolog al lui Iov; III. Prima grupă de discursuri; IV. A doua grupă de discursuri; V. A treia grupă de discursuri; VI. Al treilea monolog al lui Iov; VII. Cele 4 discursuri ale lui Elin; VIII. Cele două cuvântări ale lui Dumnezeu; IX. Epilog sau sfârșitul fericit al istoriei dreptului Iov.

În câteva cuvinte autorul rezumă astfel ideea centrală din cartea lui Iov: „în această carte este descris destinul unui om drept, care suferă nevinovat, fără a fi păcătit. Suferințele sale totuși au o rațiune — să încerce puterea credinței lui. Această idee va rămâne pentru totdeauna cea mai bună învățătură, cum trebuie să răbdăm noi oamenii și să suportăm suferințele noastre pe pământ”.

S. S.

TEOLOGIA ISTORICĂ.

. 89. IONAȘCU I., *Ieromonahul transilvan Nicodim în Țara Românească*, extras din volumul „*Omagiu Profesorului Ioan Lupaș*”, București 1941, 23 pp.

Nicodim, un înfocat adversar al catolicismului, a fost tuns în monahism și hirotonit ieromonah de Grigorie Socoteanu, ep. Râmnicului, în 1749. Face parte din delegația trimisă la Viena, în 1750, ca să arate Curții imperiale doleanțele Românilor ortodocși. Ca să scape de arestare, fuge în Rusia cu pașaportul dat de ambasadorul Rjumin. Acolo era și în 1752. Revine la Râmnic unde stă câțiva ani pe lângă protectorul său, episcopul Grigorie.

În 1757 pleacă din nou în Rusia, cu scrisori de recomandare date de episcopul Grigorie și mitropolitul Filaret, ca să prezinte țarinei Elisabeta un memoriu al ortodocșilor din Transilvania. Ajunge până la Moscova, de unde memoriul e trimis la Petersburg, iar el este sfătuit să se întoarcă în țară. Obține, însă, îngăduința să adune milă, timp de un an. După multe călătorii revine la Râmnic. Poate prin străduința arhimandritului de la Argeș, Nichifor, odinioară protopopul transilvănean Nicolae Balomir, a fost numit egumen al schitului Berislăvești, deci nu la Bistrița, cum s'a crezut până acum, probabil în 1761.

La Berislăvești desfășoară o frumoasă activitate gospodărească. Construește clopotnița schitului (1762) și așează (în 1764) pe moșia Ciofrângeni un sat de Ungureni. În 1768 nu mai era egumen. La 1 Iulie, același an, prezenta o jalbă Domnului, la București, contra unor datornici. E probabil că a plecat a treia oară în Rusia.

La 15 Martie 1774 era iar egumen la Berislăvești. Se îngrijește de aducerea lucrurilor de preț ale schitului evacuate la Sibiu și de buna administrare a averii schitului.

Când izbucnește războiul ruso-austro-turc (1787) fuge în Ardeal. Acolo moare. Într'un document din 1792 se spune că „întâmplându-să să moară în țara ungurească”, înlăturându-se astfel părerea că ar fi murit la Bistrița,

Studiul d-lui I. Ionașcu aduce prețioase lămuriri asupra vieții sbuciumate a acestui monah.

D. St. P.

90. NISTOR, ION I., *Călugărița Elisaveta Sturdza. Un episod din timpul zaverii*. București, Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice, Seria III, Tom. XXII, mem. 3. pp. 81—94 (14 p.).

În această comunicare dl. Ion I. Nistor relevă ceva din activitatea culturală a unei călugărițe de neam boeresc de la începutul secolului XIX. E vorba de Elisaveta Sturdza de la mănăstirea Văratec.

Revoluția eteristă din 1821 s'a terminat prin măcelurile din munții Neamțului. Călugării sprijineau pe Greci. Turcii ajungând stăpâni și pe munții Neamțului, au prădat mănăstirile și au ucis preoții și călugării. Au ucis și călugărițele mai bătrâne, iar pe cele tinere le-au împărțit pe la comandanți. Tragedia monahismului nemțean din acele vremuri o cântă și Alecu Beldiman în *Jalnica tragedie a Moldovei*. Mulți călugări și multe călugărițe s'au refugiat în Bucovina. Printre călugărițele refugiate la Gura-Humorului era și maica Elisaveta Sturdza. În refugiul ei a scris o carte de rugăciuni, în românește și grecește. Reproduce și multe imnuri religioase. La sfârșit își descrie refugiul tragic din fața Turcilor, „spre pomenirea bejenilor din vremea lui Mihai-Vodă, care a pricinuit Moldovei atâtea rele și grozave întâmplări și vărsări de sânge prin sprijinirea revoluției Grecilor eteriști” (p. 90). Ms. are o caligrafie aleasă, este împodobită cu heruvimi și cu diferite scene biblice. Are și multe inițiale artistice. Din el reiese că maica Elisaveta Sturdza era cultă (cunoștea limba elină, însemna lucruri importante, desemna foarte frumos).

Cartea de rugăciuni a maicei Elisaveta Sturdza nu s'a tipărit. S'a păstrat în ms. la un dascăl sătesc Samoil Magiar. A ajuns apoi în posesiunea d-rei Elena Bacinschi, care a scris despre ea o carte. Dl I. Nistor ne spune (p. 94) că ar fi trebuit să ajungă în patrimoniul Academiei Române. La cedarea Bucovinei ms. a rămas în Cernăuți.

I. E. N,

91. ROȘU, TITU L., *Insemnări și inscripții bihorene*, vol. I, Beiuș 1941, 93 pp.

Bihorul este bogat în urme ale trecutului. Bisericuțele de lemn din satele bihorene, au păstrat multe hrisoave din cele trecute vremuri adeverind că *Ecclesia est mater historiae*. D. T. L. Roșu a adunat însemnări de prin cărțile și manuscrisele vechi bihorene, și le publică acum într'un volum. Cartea se deschide cu un cuvânt introductiv scris de Pr. Petru E. Popp. D. T. L. R. își împarte cartea în două părți. În partea I (pp. 7-32) ne dă un studiu asupra inscripțiilor, iar în partea a doua (pp. 33-93) publică diversele însemnări găsite în satele bihorene (prin bisericuțele de lemn). N. Iorga spunea odată la un curs ținut la Universitatea liberă de la Vălenii de Munte, că jumătate din știința sa istorică o scote din însemnările depe cărțile bătrâne. În însemnările acestea găsim multe mărunțișuri bibliografice importante. Să extragem câteva. În 1785, comuna Vășcău cumpără cu 2 zloți o *Păscălie. Indreptarea Legii* (1652) se vinde la Vășcău cu 80 florini. Popa Teodor din Vărzarii de Jos cumpără o *Evangelie* (Snagov 1697) cu 14 zloți. În Maiu 1816 parohia Drăgănești cumpără un *Antologhion* cu 60 zloți. E interesant de remarcat că pomelnicul cărții arată câțiva săteni care n'au contribuit cu bani la cumpărarea cărții. Satul Beiușele cumpără un *Kiriadromion* cu 26 florini. În 1784 parohia Remetea cumpără un *Strașnic* cu 5 florini și un *Kiriadromion* cu 14 florini. Pavel Dascălu din Muncaciu copiază un *Mineiu* cu 8 florini, în 1801. Gheorghe Duma cumpără, în 1766, o *Cazanie* pentru biserica din Cârpeștii-Mici cu 22 florini. În satele biho-

rene erau adesea și preoți și dieci cari legau cărți. „Smeritul Toma“ leagă în 1826 o carte a parohiei Cârpești cu 5 zloți.

Cărțile rituale se dădeau și ca amanet. În Merag era un exemplar din *Noul Testament* al lui Simeon Ștefan pe care citim: „au fost zălog la Bărsanu Mihai din Cusuș pentru 7 mărieși și au datu Istoc Mihai din Merag 3 mărieși, Istoc Simeon 4 mărieși. După aceea au venit diecii din Cusuș, anume Dimitrie și Vasile și au mai luat 3 floriniți de la Istocești din Merag. Apoi această carte să nu o poată înturna nimeni până când or veni banii... Eu diac ot Mereag anume Ilie. (Meseța) Făurar în 28 de zile 1753". Multe cărți conțin și afurisanii împotriva celor cari ar fura. „Această dumnezeiască a noastră carte spre sfântă sfințită biserică — orcine s'ar afla să o ia de la biserică să rămâe afurisit și blestemat... și să fie blestemat numele lui — iar pe necredinciosul și popa care va sluji și nu va pomeni, cât va sluji la sfânta biserică, precum o picat luceafărul din cer, așa să pice în munca iadului. Și iară, de nu va pomeni întodeauna, precum s'a dovedit mai sus, iară aceasta. 1822". În satele bihorene se întâlnesc adesea colportori din Principate. Așa se explică prezența multor tipărituri muntene și moldovene din sec. XVII și XVIII. I. E. N.

92. ȘESAN MILAN, Dr., *Duminica Ortodoxiei*, extras din volumul „*Omagiu Profesorului Ioan Lupaș*“, București 1941, 11 pp.

Printr'un decret comun dat de sinodul ținut în Martie 843, de împărăteasa Teodora, regenta fiului ei Mihail III de la moartea lui Teofil (20 Ian. 842) și de patriarhul ecumenic Metodie, ales la 4 Martie 843, în locul iconoclastului Ioan VII, depus la începutul lui 843 printr'un sinod, s'a hotărât ca zi comemorativă a triumfului ortodoxiei, prima duminică a postului mare, ziua în care s'a dat această decizie. (11 Martie 843). Numirea de *Κυριακή της ὀρθοδοξίας* a fost sugerată, presupune autorul, de *Ακριβὴ ἐκδοσις της ὀρθοδοξίου πιστεως* a sf. Ioan Damaschinul.

Autorul dă o importanță epocală acestui sinod, care, e drept, a fost numit de membrii lui „sfânt și ecumenic“, căci: „Fixarea unei anumite zile ca simbol al Ortodoxiei este un act covârșitor și deci un eveniment epocal, deoarece se stabilește în mod „ecumenic“ ce este a se înțelege sub ortodoxie“. „El sfârșește în mod normal, dar și hotărîtor, lupta pentru ortodoxie; astfel acest sinod din 843 încheie perioada a II-a a istoriei bisericești universale“ (p. 10).

Dar atitudinea „oarecum rezervată“ a cronografilor bizantini față de acest eveniment, „covârșitor“ și „epocal“ — cu toate explicațiile autorului — lasă să se înțeleagă altfel importanța sinodului din 843. D. St. P.

93. SNEGAROV IV., *Солунъ въ българската духовна култура (Salonicul în cultura spirituală bulgară)*, în *Biblioteca universitară*, Sofia 1937, XII + 223 pp.

Așezarea geografică a Salonicului și împrejurările istorice au făcut ca acest mare oraș, — a cărei istorie se pierde în antichitatea statului macedonean —, să aibă un rol deosebit în viața politică, economică și culturală a popoarelor cari și-au trăit destinele istorice în ținuturile apropiate ale Macedoniei, Traciei și Iliricului. Între aceste popoare sunt și Bulgarii.

În volumul de față autorul ne prezintă, într'o expunere istorică, tot cecece a dat Salonicul pentru viața culturală a poporului bulgar. Influența acestui oraș asupra populației bulgare din Sudul Peninsulei Balcanice se exercită prin creș-

tinarea populației bulgare. Comunitatea creștină a Salonicului a dat dovadă de un misionarism exemplar în mijlocul popoarelor păgâne năvălitoare. Având un creștinism de origine apostolică și fiind centru economic și administrativ al Macedoniei, comunitatea creștină a devenit și centru bisericesc a unei părți din Peninsula Balcanică. În anul 415 papa Inocențiu I a proclamat pe episcopul Salonicului vicar al Romei pentru Iliricul oriental, care era sub jurisdicția episcopului din Roma. În sec. VIII (pe la 732) împăratul bizantin Leon Isaurul a luat Iliricul de sub jurisdicția papei și l-a supus patriarhiei din Constantinopol. Biserica Salonicului ajunge de atunci mitropolie, cu câteva episcopii în Macedonia de Sud și Tessalia. Cu toate condițiunile istorice neprielnice, activitatea misionară a Salonicului n'a încetat. Între veac. VI—IX în Macedonia năvălesc Slavii (în deosebi triburile slave Dragoviti și Sagudati). Epoca aceasta din istoria Salonicului este însă insuficientă studiată. Este un fapt dovedit, însă, că în veac. IX, când cneazul Boris al Bulgariei, după formarea statului bulgaro-slav, a luat hotărîrea să se boteze, masele populare slave erau creștine. Populația slavă din jurul Salonicului a fost îndeosebi aptă pentru credința creștină și cultura bizantină. Putem deduce din isvoare că la ei anume a existat obiceiul de a scrie în limba lor cu litere grecești. Putem presupune însă, că în mijlocul lor s'au distins bărbați, încercând să creieze prima literatură slavă, transformând dialectul lor barbar într'o limbă cultă, care, prin măreața operă a fraților Ciril și Metodie, a devenit limba literară a tuturor Slavilor.

Prin urmare Salonicul este cuibul literaturii și culturii slave, care a avut un rol de seamă în existența istorică a poporului bulgar. Salonicul este leagănul culturii și spiritualității bulgare.

Din punct de vedere politic Salonicul n'a fost sub dominația bulgară. Din punct de vedere cultural, însă, el a fost un focar de lumină.

Cu deosebit interes și într'o expunere amănunțită și bogată, cu material documentar, este tratată importanța Salonicului în epoca subjugării otomane și mai ales rolul populației bulgare din Salonic și din împrejurimile lui, în renașterea bulgară și în luptele pentru independența bisericească. Printr'o deplină înțelegere Bulgarii din Salonic au cerut să intre în sânul Exarhatului bulgar și au intervenit în mod energic împotriva tendințelor extremiste în Macedonia, cari pregăteau încheierea unirii cu Roma papistașă. Mulțumită conștiinței lor ortodoxe, idealul lor național pentru independența bisericească a triumfat fără să se facă compromis față de conștiința ortodoxă a poporului bulgar.

Această perioadă din istoria Salonicului este studiată de autor pe baza actelor conservate în arhivele Exarhiei bulgare din Constantinopol. Aceste acte sunt publicate la sfârșitul lucrării de față, la pp. 193-292. S. S.

94. SNEGAROV IV., ЕДУНЪ ОХРИДСКИ ДОКУМЕНТЪ (*Un document de la Orhida*), extras din revista *Македонски прегледъ*, nr. 3-4 an. XI (1939), pp. 113-127.

Studiul de față pune în discuție un document din sec. XVII-lea, care aruncă lumini noi asupra situației Bisericii ortodoxe sub stăpânirea turcească. Actul este păstrat în arhivele de stat ale Greciei.

Acest document este o scrisoare a arhiepiscopului Orhidei, Gherman (1688-1691), trimisă sultanului în 1689, prin care cere să fie destituit mitropolitul Ignatie din Berat, care a reușit prin intervenția unor oameni politici să capete aprobarea guvernului pentru suirea sa pe scaunul mitropolitan, fără învoirea canonică a arhiepiscopului Ohridei, sub jurisdicția căruia se afla mitropo-

lit. El declară numirea lui Ignatie ilegală și anticanonică și cere să fie numit în locul acestuia fostul arhiepiscop al Ohridei, Partenie.

În concordanță cu alte date istorice, autorul stabilește că mitropolitul Ignatie, amintit în actul de față, a ajuns și arhiepiscop al Ohridei (în anul 1693). Naționalitatea lui este neprecizată. Autorul crede că este de origine albaneză sau valahă. Mai târziu găsim un arhiepiscop tot de orgină valahă la scaunul arhiepiscopiei din Ohrida, Ioasaf (în anul 1719).

Însemnătatea documentului istoric, cercetat de d. Snegarov, constă în relatările pe care le dă la iveală cu privire la drepturile arhiepiscopiei din Ohrida și procedura pentru numirea canonică și legală a mitropoliților ortodocși sub stăpânirea imperiului otoman. Este scris în limba turcă. Autorul îl reproduce în original (fotografie) și în traducere bulgară.

S. S.

95. SNEGAROV IV., ТЪРНОВСКИ МИТРОПОЛИТИ ВЪ ТУРСКО ВРЕМЕ (*Mitropoliții Târnovei pe vremea Turcilor*), Sofia 1935, extras din *Revista Academiei Bulgare de științe*, vol. LII, pp. 208—254.

În anul 1393 capitala Bulgariei, Târnova, a fost cucerită de armatele turcești, care ocupaseră o bună parte din Peninsula balcanică. Patriarhul Bulgariei, Evtimie, care își avea reședința la Târnova, a fost trimis în surghiun. Biserica bulgară din acest moment istoric este supusă jurisdicției Patriarhiei ecumenice. Nu este cunoscută data precisă a acestei schimbări în viața bisericii bulgare.

Este sigur, însă, că în anul 1394 patriarhul ecumenic Antonie IV trimisese la scaunul Târnovei pe Ieremia, care mai înainte fusese numit mitropolit al Moldovei.

Eparhia Târnovei, supusă jurisdicției Patriarhiei ecumenice, avea trei episcopii: a Preslavului, Cervenului și Loveciului. Mitropolitul Târnovei nu se bucura de multă vază printre ceilalți mitropoliți ai Patriarhiei ecumenice. El ocupa abia locul al XI-lea între toți mitropoliții (ai Asiei și Peninsulei Balcanice); dar printre cei din Peninsula Balcanică ocupa locul al 3-lea (după mitropoliții Irakliei și Tesalonicului). Mitropoliții Târnovei purtau titlul de Exarh al întregii Bulgariei.

D. Snegarov încearcă în studiul de față să întocmească o listă a tuturor mitropoliților care au păstorit în această perioadă în eparhia Târnovei (1394—1872), când era supusă jurisdicției Patriarhiei ecumenice. Toți mitropoliții au fost mai mult de origine greacă. Autorul face pentru fiecare, câte o mică mențiune cu privire la viața și activitatea lui. Lista, aceasta este incompletă, însă, ea ne prezintă informațiuni prețioase cu privire la istoria Bisericii bulgare din epoca aceasta, până în preajma înființării Exarhatului bulgar (1872)

S. S.

96. STOIDE, C. A., *Documente din ținutul Neamț. Secolele XVI—XVIII*, extras din *Anuarul liceului „Petru Rareș” din Piatra Neamț pe 1936—1940*, Piatra-Neamț 1941, 15 pp.

Din cele 11 documente publicate de d-l C. A. Stoide, două (1 Aprilie 1695 și 13 Iunie 1729) arată daniile făcute m-rii Runcu; alte două (din 20 Decembrie 1724 și 16 Ianuarie 1742) privesc hotărnicirea satului Pelitucii, proprietatea lui Ursu Iurașco și a m-rii Bogdana, ctitorită de mitr. Teodosie și vistiericul Iordache Cantacuzino; și în fine, altul este un curriculum vitae al unui monah contemporan cu Paisie Velicikovski, despre care dă unele știri.

Autorul acestui document a fost botezat a doua oară. Ne dă și o descriere sumară a ritualului. Motivul nu-l desvăluie, dar e probabil că prin repetarea tainei s'a urmărit vindecarea de o anumită boală.

D. St. P.

97. ZANKOV ȘTEFAN, Protopresviter, Варненски и Преславски митрополитъ Симеонъ (*Mitropolitul Simeon al Varnei și Preslavului*), Sofia 1940, 22 pp.

Personalitatea cea mai de seamă din istoria modernă a Bisericii ortodoxe bulgare este mitropolitul Simeon al Varnei și Preslavului. Viața acestui ierarh se confundă cu istoria Exarhatului bulgar. Născut în anul 1840, încă din tinerețe își închină viața Bisericii ortodoxe și cauzei naționale a poporului bulgar. Ia parte activă în luptele național-bisericești în jurul înființării Exarhatului. În anul 1870 intră în monahism, iar în anul 1872 (anul înființării Exarhatului) este ales mitropolit al Varnei. Până la sfârșitul vieții sale (1937) mitropolitul Simeon a avut un rol de frunte în viața politică a Statului bulgar fiind apărătorul prin excelență al Bisericii ortodoxe înaintea autorităților de stat, conduse de indiferentismul modern și luptând cu vehemență împotriva influențelor străine, însoțite aproape întotdeauna de propagande sectante.

În afară de activitatea pastorală de 65 ani neîntrerupți, mitropolitul Simeon a fost și un scriitor de seamă. El este considerat ca cel mai bun elenist din Bulgaria, cunoscând limba greacă-clasică, bizantină și modernă. Are mai multe opere — traduceri și studii originale, dintre care însemnăm : 1. „*A doua epistolă a sf. Clement Romanul*” ; 2. „*Viața martirilor din Tiveriopol*” ; 3. „*Ecloga lui Leon Isaurul și Constantin Kopronim*” ; 4. „*Epistola patriarhului Fotie către prințul Boris al Bulgariei*” ; 5. „*Scrisorile arhiepiscopului Teofilact al Ohridei*” (cu comentarii) și 6. „*Învoățătura celor 12 Apostoli*”. Ca reprezentat de seamă a științei teologice și istorice bulgare, a fost ales în 1925 membru de onoare al Academiei Bulgare.

Protopresviterul Ștefan Zankov ne prezintă un bogat material bio-bibliografic și face o frumoasă caracterizare a personalității și activității acestui mare ierarh al Bisericii ortodoxe bulgare. S. S.

TEOLOGIA PRACTICĂ

98. CĂLUGĂRU DUMITRU, Preot, *Copii din Biblie. Despre cei mici din vremea veche, pentru cei mici din vremea noastră*, Sibiu 1940, 104 pp.

Părintele Dumitru Călugăru e cunoscut în lumea școlară prin lucrarea de îndrumarea didactică, anume *Hristos în școală* și prin manualele sale de religie pentru cursul primar. În Seria Didactică de la Sibiu apare o nouă lucrare a sf. sale. E despre copii și pentru copii. Literatura pentru copii e de obicei fantezistă, spre a satisface dorința de fabulos și de mit a celor mici. După cum scrie în prefață ; „Cartea aceasta însă nu vă aduce istorioare scornite de minte omenească, ci vă învață istoria adevărată, a copiilor din Biblie, din sfânta și dumnezeiasa Scriptură. Din viața și faptele acestor copii, voi veți putea pricepe cum au lucrat ei după voia și hotărârea lui Dumnezeu și cum a întins și Tatăl Ceresc mâna Sa sfântă peste dânșii. Veți putea vedea și ce li s'a întâmplat unor copii cari nu au fost prea buni și așezați” ; va prezenta copii din Biblie, pentruca din exemplele lor să învețe copiii de azi și de totdeauna. Pr. D. C. povestește simplu și pe înțelesul tuturor despre Ismail, Isaac, Moise, Samuil, pățania unor copii din timpul lui Eliseu, Ioan (din Vechiul Testament). Un loc aparte ocupă copilăria Mântuitorului. Din Noul Testament ne vorbește despre : fiica lui Iair, fiica Cananiencii, copiii binecuvântați de Mântuitorul, copiii Ierusalimului, Eutibie (un copil înviat din morți de Sf. Pavel) și nepotul Sf. Pavel, un copil cu îndrăzneală sfântă.

Despre toți acești copii din Biblie scrie duios și impresionant, dând astfe

o carte foarte potrivită pentru copii. E și admirabil ilustrată. Am remarcat și icoane eterodoxe. Răstignirea ortodoxă are 4 cue (nu 3 ca la p. 15). În ortodoxie Iisus nu e trist. Iconografia ortodoxă reprezintă numai pe Christus triumphans, senin chiar în cele mai grozave chinuri. Christus patiens, cu figuri pline de suferință, apar în iconografie în sec. XIII—XIV, sub influența franciscană. De altfel și în cărțile de religie ale Pr. D. C. am găsit câteva icoane eterodoxe.

Cartea de care vorbim se recomandă ca lectură foarte potrivită pentru educația religioasă a celor mici.

I. E. N.

99. *Carte de rugăciuni cu îndrumări creștine*, tipărită cu binecuvântarea Sf. Sinod, în zilele drept credinciosului Rege Mihai I și pe timpul păstoririi I. P. S. D. D. Nicodim, Patriarhul Sfintei Biserici Ortodoxe Române, București, Institutul Biblic, 1941, VIII + 246 pp.

Cărțile de rugăciuni sunt cele mai răspândite cărți românești. Străbat în masele largi ale poporului. Ioan Heliade Rădulescu povestește că a găsit cărți de rugăciuni în vârf de munte, la niște ciobani săraci. Mulți fii ai bisericii învață taina slovelor, descifrând pe îndelete paginile cărților de rugăciuni. Dovada cea mai bună a faptului că și azi se citesc foarte multe cărți de rugăciuni, e deaselor retipărire. Toate tipografiile eparhiale și mănăstirești scot an de an tot mai multe cărți de rugăciuni.

Institutul Biblic de pe lângă Sf. Sinod, reorganizat de curând, își începe noua sa activitate prin tipărirea unei cărți de rugăciuni, executată în excelente condiții tehnice, împodobită cu xilogravuri din vechile tipăriri bisericești. I. P. S. Patriarh Nicodim scrie un cuvânt introductiv în care dă povețe creștinești, foarte necesare mai ales în veacul nostru, străbătut de suflul necredinței. Cartea de rugăciuni a Institutului Biblic se impune prin frumusețea sa, iar o carte de rugăciuni care place ochiului, te atrage și mai mult.

I. E. N.

100. APOSTOL ILIE NICOLAE, *Și azi strigă Iisus — „Veniți la Mine” — Îndrumare la împărăția lui Dumnezeu*, [fără loc] 1941, 127 pp.

Cartea aceasta nu este o operă teologică. Nu este o lucrare de sagacitate teologală în care cineva vrea să-și arate erudiția în știința sacră. E glasul cucernic al unui învățător pensionar. Într'o epocă în care învățătorii se interesează foarte puțin de cultura religioasă, fostul învățător din Drăgășani scrie o carte religioasă. De ani de zile autorul ei se află într'un spital din Craiova. A citit și a recitat Sf. Scriptură. În istoria pedagogiei se menționează că în epoca veterotestamentară era un principiu educativ: *lege Biblia, relege Biblia, repeta Biblia* (citește Biblia, recitește Biblia, repetă Biblia). Autorul nostru se arată partizan al acestui principiu. A citit Sf. Scriptură cu scopul de a descifra din slovele ei de aur înțelepciunea de diamant. Cartea de care ne ocupăm a scris-o după lectura atentă a Sf. Scripturi. N'a întrebuințat nici un alt izvod. Din Cartea Cărților se poate scoate mai multă înțelepciune decât din oricare carte.

Se ocupă de câteva probleme mari, Dumnezeirea lui Iisus, rolul social al Evangheliei, morala creștină și morala filosofică. Le tratează pe toate pe marginea textelor sacre, cu argumente luate de acolo. Cartea e scrisă limpede și se citește ușor.

I. E. N.

101. VELEA AUREL, Preot, *Rolul preotului în asistența bolnavilor și medicina socială*, extras din revista *Renașterea*, Alba-Iulia 1941, 104 pp.

Preotului îi revine un frumos și activ rol în medicina socială. Cercetând

în numeroase împrejurări locuințele enoriașilor și având legături sufletești cu ei, poate să dea sfaturi igienice și să descopere pe cei bolnavi. Are datoria să-l sfătuiască să consulte medicul și să nu dea crezare leacurilor băbești. Deasemenea trebuie să-l îndemne să respecte și să îndeplinească cele prescrise de medic. În același timp va încerca să aprindă nădejdea în bunătatea lui Dumnezeu. Iar când boala este gravă se cade să-l pregătească pentru viața de dincolo de mormânt și să-l povățuiască să-și aranjeze chestiunile familiare.

Dar mult mai activ poate interveni preotul pentru prevenirea și îngrijirea boalelor, când i se cere să facă anumite slujbe.

Autorul ia pe rând rugăciunile din Molitvenic și arată ce sfaturi sunt potrivite să dea preotul pentru fiecare împrejurare când i se cere să facă vreo slujbă.

Cartea se citește ușor și cu plăcere. Nu știu ce a vrut să spună autorul prin: „Preotul ortodox poate să dea în cazuri de acestea un sfat folositor fiindcă este căsătorit, așa că în societate și în enoria sa apare ca un om cu *geneologie*“ (p. 54). Iar când se referă la constatarea morții scrie „iar pentru aceasta are nevoie să aibă și el acele cunoștințe care le are un bun *necroscop*“ (p. 86).

D. St. P

TEOLOGIA SISTEMATICĂ

102. IRINEU, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Teologia luptătoare*, București, ed. Cugetarea, 1941, 219 pp. (Biblioteca Teologică).

Prin *Teologia luptătoare* I. P. S. Irineu, mitropolitul Moldovei și Sucevei, înțelege o parte a teologiei sistematice, formată din apologetică și polemică, adică din apărarea credinței față de atacurile celor necredincioși și față de atacurile celor de altă confesiune, sau de aceeași confesiune, dar cu păreri ce diferă de învățătura genuină a Bisericii ortodoxe. Materialul acestei cărți îl formează manualele de cl. VII-a și a VIII-a secundară ale I. P. S. Sale. (Apologetica sau elemente de filosofia religiei pentru clasa VII-a; Elemente de filosofie creștină pentru clasa VIII-a). Din manualul de clasa VIII-a lipsește partea finală de Drept bisericesc (care de fapt nu are nimic comun cu titlul cărții, dar s'a introdus în manual din motive pur didactice pentru ca absolventul să cunoască ceva din organizația bisericească de azi). S'a adăugat un capitol în plus despre Francmasonerie (pp. 160—172).

Cartea are la început șapte capitole despre religie. Pentru existența unei religii, de orice natură, cu orice colorit, sunt necesari doi factori: o divinitate, (concepută într'o formă oarecare), și omul, ca ființă spirituală, căci religia este raportul dintre om și Dumnezeu, (în evreește religia se numește *berith*, iar acest cuvânt înseamnă legătură). În capitolele despre Dumnezeu expune argumentele pentru existența lui Dumnezeu, iar la problema antropologică se ocupă de problema sufletului omenesc, nemuritor și de origine divină.

După justificarea rațională a conceptului de religie, trece la religia prin excelență, *la creștinism*. Expune caracterul supranatural al creștinismului. În afară de religia creștină mai există și alte religii și doctrine. I. P. S. Sa le expune sintetic, în esența lor. Partea finală a lucrării se ocupă cu cele trei aspecte ale creștinismului de azi — catolicism, protestantism și ortodoxie —, arătând că Biserica ortodoxă a păstrat cu sfințenie creștinismul primar.

Lucrarea aceasta este foarte potrivită pentru mireni care vor să cunoască ceva din lumea de vrajă și mister a științei sacre.

I. E. N.

103. VASILESCU, EMILIAN. *Probleme de psihologie religioasă și filosofie morală*, Ediția II-a adăugită, București, Cugetarea-Delafras (Biblioteca Teologică), 1941, 208 pp., prețul 80 lei.

Cu același bun gând, care a stat la temelia strângerii articolelor din *Râvna casei Tale*, autorul adună, de astă dată, articole de mai lungă respirație și de mai hotărîtă nuanță psihologică și morală.

Și aceste articole și studii au fost tipărite, la vremea lor, în publicațiuni periodice cunoscute și de seamă: *Biserica ortodoxă română*, *Studii teologice*, *Raze de lumină*, etc., unde au făcut o deosebită impresie, atunci când au apărut.

Aceste articole și studii au de dața asta un colorit cu totul strein și încă necunoscut în teologia românească — aici stă secretul ineditului lor și al surprizei —, ele ocupându-se cu probleme de psihologie religioasă și filosofie morală, ambele discipline teologice importante, dar încă neexplorate mai adânc în scrisul nostru teologic.

Autorul reușește să ne prezinte o serie din problemele ce le ridică aceste două discipline, în mersul Bisericii creștine spre încoronarea sa finală, care, prin ineditul și importanța lor, cât și prin resolvarea lor, inaugurează și reprezintă cu cinste aceste discipline teologice și la noi.

În capitolul *Problemele de psihologie religioasă* autorul se ocupă cu: Intuiția mistică; Psihologia stării de grație; Eficacitatea rugăciunii; Sentimentul religios sub raportul individual și social; Conservatism și inovație în viața religioasă; Psihologia religioasă și teologia (articole scurte); *Materialismul medical și Misticism și patologie* (studii).

În *Probleme de filosofie morală* se înfățișează: Amoralismul contemporan; Știința și morala; Principiile moralei creștine; Moraliști creștini; Biserica și pacea, Reflexii pe teme morale și sociale (articole scurte); *Problema libertății spirituale în filosofia lui Bergson*; *Durkheim moralist* (studii).

La *Anexe*, autorul se ocupă cu interesantele probleme: *Sufletul și corpul* și *Există o filosofie creștină?*

De pretutindeni, din problemele cu care se ocupă și din resolvarea lor, reiese preocuparea intimă a autorului de a fi util și de a se menține cu studiile sale pe vremea actualității teologice, unde ostensesc și se luptă din ce în ce mai mulți teologi și scriitori bisericești convinși.

Ceea ce formează, astfel, meritul de netăgăduit al autorului nostru este felul preocupărilor sale, cât și felul rezolvării lor științifice. Unele dintre aceste preocupări, ca: *Materialismul medical*, *Misticism și patologie*, *Biserica și pacea*, *Amoralismul contemporan*, etc., sunt unice în întreaga noastră literatură de specialitate apologetică, morală sau psihologică, iar rezolvarea lor științifică face cinste nu numai instituției la poalele căreia ostenește acest tânăr teolog, ci și întregii noastre teologii răsăritene.

Dr. P. R.

CRONICA INTERNĂ

PASTORALA ÎNALT PREA SFINȚITULUI MITROPOLIT AL MOLDOVEI ÎMPOTRIVA BOLȘEVISMULUI ȘI COMUNISMULUI

De obicei, pastoralele sunt închegări de învățătură politică, înfățișată lin și domol, ca niște sfaturi și îndrumări tihnite împărtășite credincioșilor. Așa ne-am așteptat să fie și Pastorală Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Irineu al Moldovei, dată acum câteva luni către preoțimea eparhiei sale despre „Războiul sfânt contra hidrei bolșevice“. Cu toate acestea numita pastorală, dată la puțină vreme după pornirea războiului nostru peste Prut și Nistru, nu este de loc o alcătuire domoală. Am putea spune că este o unealtă de război. În adevăr, găsești în ea atâta încordare, atâta duh vânjos, așa rostire vie și bărbătească, încât îți zici: De unde această ostășească armătură a condeiului la Mitropolitul Irineu, pe care altfel îl știm chip blând și îngăduitor? Trebuie să răspundem că la mijloc este toată scârba care te cuprinde înaintea bolșevismului. Este cu dreptate să mai dai drumul și fierii, când este vorba de otrava care s'a abătut asupra omenirii și care pofta încă să se mai întindă. Mitropolitul Irineu, ca și orice cuget drept, a fost cuprins de toată indignarea, care nu se poate să nu umple inima cuiva privind bolșevismul și de aceia condeiul său parcă ar vărsa flăcări.

Aceasta este starea firească, pe care trebuie s'o simțim cu toții împotriva bolșevismului. Inalt Prea Sf. Sa pășește ca bun învățător, când vine să îndrumeze pe preoții săi în privința acestei molimi care a pustiit o întreagă împărăție. Nouă ne pare prea bine, cetind acest scris bărbătesc al Inalt Prea Sfinției Sale și despre el venim să facem aici o scurtă dare-de-seamă.

I. P. S. Mitropolit Irineu arată mai întâi cum o $\frac{1}{2}$ din Europa a fost spurcată de niște învățături nemernice, pe care Lenin, Troțki și tovarășii lor le-au luat cu împrumut de la Karl Marx și s'au apucat apoi să ferească Rusia cu ele. Pe acestea le-a luat pe mână „seminaristul dezertor Stalin, ajuns dictator roșu al republicii sovietice“, cum și „șlehta pistruiată și pestrițată din

jurul lui". Pe acestea le-au pus apoi „la temelia nouăi organizațiuni a statului bolșevic“.

Numai din acest scurt crâmpei și se vede aprinderea cu care Mitropolitul Moldovei scrie împotriva „hidrei“ de la Răsărit, cum îi zice. Înalt Prea Sf. Sa arată apoi cum acești tartori ai hidrei au pus ca plămădă a învățăturilor lor ateismul și comunismul. Aci ne zugrăvește știrba cugetare a ateismului. Ne arată, cu pomenire de mari nume de scriitori, cât de neîndestulător este ateismul pentru gândirea și inima omului. De aceea el și rodește pretutindenea numai stărpiciune și pustiire, precum vedem azi în Rusia.

După ce a plesnit astfel asupra ateismului, Înalt Prea Sf. Sa ne arată în ce se cuprinde „al doilea cap al hidrei bolșevice“, care este comunismul. Despre acesta ne spune că „a vărsat în lume otrava sufletească cea mai distrugătoare din câte se cunosc... El este un sistem social, care urmărește să schimbe viața lumii prin reforme economice, la a căror temelie stă în prima linie suprimarea proprietății particulare și introducerea în locul ei a proprietății colective, sau obștească, ori în comun, de unde își trage și numele. Punctul de plecare al comunismului este concepția materialistă despre lume, că adică tot ce există se reduce la materie și funcțiunile ei. Nu există dar suflet, Dumnezeu, viață spirituală, altruism, idealism și deci religie și biserică. „*Religia este opium pentru popor*“, a zis Marx și a repetat după el Lenin, făuritorul bolșevismului, și cu el împreună toți bolșevicii. „*Religia și comunismul sunt incompatibile, atât teoretic cât și practic*“, a zis un alt doctrinar comunist, *Bukharin*. Dacă deci între religie și comunism este incompatibilitate, nimic mai firesc, mai logic, mai stringent decât compatibilitatea, cărdășia, tovarășia dintre comunism și ateism“.

Prin aceasta, Mitropolitul Moldovei a desfășurat înaintea preoților țesetura gândirii bolșevice și deci lămurirea pentru noi de a ști ce să cugetăm despre ea și ce avem de făcut împotriva ei.

Mai la vale, I. P. S. Mitropolit Irineu ne dă mărturii, din felurite ziare, despre isprăvile bolșevismului împotriva Bisericii și despre grozăviile la care el a supus bietul popor rusesc pe care cu dreptate îl numește „fala ortodoxiei“ (pag. 6). Înalt Prea Sf. Sa a cules cu amănunțime multe date statistice despre aceste ticăloșii și prin el acum întărește pe preoții săi ca să știe ce să cugete despre această ciumă de la Răsărit.

În a doua $\frac{1}{2}$ a Pastoralei sale, Mitropolitul, întemeiat pe acestea, spune :

„Pentru voi anume am scris rândurile de până aci despre bolșevism, ca să vă împrăpătez cele spuse în ele și să aduc la cunoștința celor ce nu le știau, colosalele proporții ale primejdiei ce ne păștea, caracterul cu totul sfânt al războiului ce ducem și datoriile ce ni se impun în aceste împrejurări tuturor fiilor neamului, dar mai cu osebire nouă celor duhovnicești, păstorilor sufletești, călăuzitorilor pe căile mântuirii și ale fericirii pământești și cerești a drept credincioșilor fii ai poporului român”.

„Prin voi, cuvintele, sfaturile, îndemnurile mele propoveduite pe înțelesul mulțimii, vor răsună în mai multe urechi, vor lumina mai multe minți, vor încălzi mai multe inimi, vor căli mai multe voinți”.

Aici e cheia Pastoralei. Preoții trebuie să se silească a lumina poporul despre ticăloșia bolșevismului, pentru ca fiecare să știe ce trebuie să gândească despre el și că trebuie să simtă scârbă de el. Câte ni se spun despre bolșevism preoții trebuie să le tâlcuiască „pe înțelesul mulțimii”, cum ne spune Înalt Prea Sf. Sa, pentru ca poporul să poată prinde ușor cuprinsul acestor învățături.

Sfaturi despre ce avem de făcut pe viitor în purtarea cu oamenii, în gospodăriile noastre, în toate lucrările noastre — încheie această vânjoasă și miezoasă Pastorală. Cine o cetește o străbate rute, fiindcă îl mână la vale tot aluatul material bogat pe care Înalt Prea Sf. Sa l-a adunat și l-a tâlcuit aici. Prin el, preoții vor avea o bună îndrumare în cunoașterea bolșevismului și a ști ce să facă pentru înfierarea lui. Scrisul nostru împotriva acestei molime a sporit frumos prin scrisul Înalt Prea Sfințitului Irineu și trebuie să-i mulțămim pentru aceasta.

SCRISUL CRĂCIUNULUI

I

CRĂCIUN CU ALT CHIP

Dacă în fiecare an Crăciunul a fost un prilej deosebit și însuflețit de a pune condeiele în mișcare pentru a scoate la iveală cugetările înalte ale acestei mari sărbători, cu atât mai mult anul acesta Crăciunul a fost însoțit de împrejurări care au îmboldit încă și mai viu pe mânuitorii condeiului de a trâmbița gândurile sfinte. În adevăr, în curgerea lui 1941, noi am dus războiul Crucii, cum

i s'a zis. Am avut de împlinit un rost creștinesc, cum n'am avut din vremea războaielor trecute cu Turcii.

Războiul acesta însă a întrecut cu mult războaiele de atunci, prin măsura foarte întinsă în care s'a răspândit și prin mijloacele cu mult mai mari ca cele de altădată. Încă trebuie să avem în vedere că, dacă în vremurile de demult ne luptam cu stegarii altei religii, care umbla să se răspândească în paguba creștinătății, închinătorii ei însă nici de departe nu-și luaseră o chemare atât de turbată împotriva creștinătății, de și erau mohamedani, pe cât și-au luat bolșevicii de azi. De aceea, când scrii despre Crăciun în aceste împrejurări, se înțelege că, de sub condeiele noastre, are să se simtă toată încordarea împotriva unor așa vrăjmași.

Deci nu se putea ca toată această stare de fapt, care stârnește cele mai vii simțiri, să nu se simtă ceva de sub condeiele feluriților ostenitori ai scrisului zilnic. Ziarele aveau să scrie ca de obicei. Aveau să scrie mâunate de toată însuflețirea și de încordările clipei.

Dacă numai gândul ne duce pentru a ne chibzui că așa trebuia să fie, apoi când am trecut pentru a vedea cum s'au petrecut lucrurile în faptă, am putut adevărați că a fost întocmai așa. În neastâmpărul condeilor, s'a putut băga de seamă că ele se mișcă mai viu, sub îmboldul împrejurărilor în care scriau.

Nici nu se putea altfel. Cine nu era să zvâcnească la gândul că scrie despre sărbătorile creștinești tocmai în vremea când ne ciocneam cu vrăjmașii creștinătății! Fără îndoială de aceea și condeiele au fost mai multe și mai avântate a scrie despre vredniciile și adâncurile credinței. Și nu s'au mărginit a scrie numai pentru ziua întâia a Crăciunului, ci au ținut-o una în tot lungul sărbătorilor. Neîncetat am avut prilej să cetim articole despre ele atât în ziarele din București, cât și în cele din țară.

Astfel sărbătorile Nașterii Domnului și cu cele următoare ne-au fost anul acesta neîncetat prilej de a sta cu mintea așintită spre temeiul lor. Asta a fost trăsătura acestui an. El ne-a dat prilej și îmbold mai mult decât altădată de a cugeta la cele sfinte și de a împărtăși și altora gândurile noastre. De aceea și ziarele au scris acum mai întehit și nu ca pentru a se plăti de o datorie care vine odată pe an și a isprăvi iute cu ea. Gândul la sărbătorile noastre a stăruit neîncetat și-l vedem stăruind încă și acum, la mai mult de o săptămână dela Nașterea Domnului. Aceasta e partea îmbucurătoare a sărbătorilor din anul acesta și se cuvenea să o scoatem la iveală.

Acum aceste arătări din zbor de pasăre vor căpăta mai multă pătrundere și înțelegere, vor fi gustate mai viu, dacă vom urmări, în înseși feluritele ziare și alte tipărituri, cum au împlinit ele. acestea. Deci să pășim la răsfoirea, cetirea și cercetarea multora din ele.

II

Mai mult când în alții ani, anul acesta trebuie să avem un cuvânt deosebit pentru ziarul *Curentul*. Nu numai că ne-a dat un număr bogat (aceasta ca de obicei 24 de pagini cu 6 lei), dar are prețioasă materie creștinească. E atât de felurită, încât nu poți spune că ai materia obișnuită a Crăciunului numai ca să îplinească obiceiul. Nu, ci afară de pag. 1 cu priveliști de copii cu steaua și de Moș Crăciun cu tolba plină, afară de minunate înfățișări din Crăciunul satelor,—avem pe pag. 2 nu mai puțin de 5 bucăți cu aluat de sărbători.

Cea dintâi este "Bethleem, orașul Nașterii Mântuitorului,, de P. L. (Popescu Lorin?). Aci avem o pioasă pătrundere în amănuntele privitoare la orașelul Betleemului. Condeii d-lui P. L. ne scoate la iveală amintiri vechi din Biblie despre ce a fost Betleemul, cum și alte amănunte din vremea mai proaspătă. Ne face să cunoaștem mai amănunțit locul nașterii Domnului Hristos. Avem în aceasta o bucată frumos țesută din condei, care ne face să gustăm mai din plin locurile dulci ale Bibliei, cele atât de împletite cu viața Domnului Hristos.

Să nu trecem însă peste alte amănunte... Biblia este o carte veche. Pentru a ști deplin toate ale ei, cetitorul trebuie să aibă proptele mai multe decât dacă ai citi o carte nouă. De multe ori trebuie să stai cu harta înaintea, pentru a judeca depărtările, pentru a vedea cum se leagă un loc cu altul.

Autorul nostru îi mai scapă însă unele amănunte. Astfel domnia sa ne spune că Betleemul se află cam la o milă de drum de Ierusalim. Asta ar veni cam la 2 km. și ceva depărtare. Mai adaogă însă că ar fi la această depărtare socotind-o dela poarta Iafei. De ce însă socoteala dela poarta Iafei? Față de Ierusalim, Iafa vine la apus, pe când Betleemul e la miazăzi. Ce zor este să măsoar depărtare unuia de altul dela apus? Asta ar fi cași cum aș număra depărtarea Vidrei de București de la Cotroceni. O măsură mai bine însă dela capătul Căii Rahovei, că pe acolo vine linia Giurgiului.

Așa și Betleemul. El se află la miazăzi de Ierusalim. Dacă el este departe de Ierusalim o milă, socotit dela poarta Iafei, cât

este atunci socotit din miazăzi? Și mai puțin.., Vreun kilometru.

Atâta este însă? Nu. Socotit astfel, depărtarea este de 6 km.

Noi știm asta și din cetire și din hărți, dar și din călătorie. Am fost acolo în 1935 și am adevărit pe drum că este așa cum știam din carte.

Incolo, tot ce scrie d. P. L. este bine și frumos. Cetești articolul cu gândul pios cu care a fost scris și-ți lasă urmă dulce în suflet.

În „Din lumea colindelor“, condeii lui *Iosif E. Naghiu* ne dă destăinuiri nouă frumoase și amănunțite din cuprinsul colindelor noastre. Pe lângă câte știm despre ele din scrierile profesorului N. Cartoian, mai aflăm acum și alte trăsături ale lor. Le cetim cu drag și cu multă părtașie sufletească. Nu ne încercăm să dăm ceva din ele, pentru că cetitorul dare dorește de ele poate căuta singur articolul pomenit și să găsească acolo ceea ce-i trebuie. Mai multe să spunem despre autor.

Iosif Naghiu este un diacon de peste munți. L-am avut student la Chișinău, iar acum, după ce și-a isprăvit cartea bisericească la Iași, stă peste munți și dă dovada de un condei foarte neastâmpărat. Umple o mulțime de tipărituri cu scrisul său. Numai acum, de Crăciun, în câte ziare nu i-am cetit numele! Ba nu se astâmpără nici astfel. Muncește nu numai din condei, ci vrea să vie și peste Nistru pentru a lucra acolo cu propoveduire.

Păr. Naghiu dă astfel dovada unei hărnicii care te bucură și-ți face mare plăcere văzând că avem între noi un slujitor al altarului care se muncește neîncetat cu gândul și cu brațul și cu umbletele spre a sluji Domnului. Față de această râvnă a sa, credem că vom mai auzi multe despre roadele muncii sale. Noi le gustăm cu drag și povestim și altora întipărirea frumoasă pe care și-o lasă o asemenea muncă neobosită.

Un articol neiscălit poartă numele de „Datinele Crăciunului la diferite popoare“. Cuprinde multe și frumoase amănunte din datinile de Crăciun la feluritele popoare din Europa și America.

Din el poți vedea câtă bogăție de obiceiuri a prilejit Crăciunul. Aflăm de unde e „Pomul de Crăciun“, căruia mai bine i s'ar zice „Bradul Crăciunului“. Obârșia lui este dela vechii Germani, care la 22 Decembrie, „data solstițiului de iarnă, se adunau în păduri, în jurul unor focuri mari aprinse și în apropierea unui brad mai mare“. Acolo prăznuiau ei venirea iernii.

Două poezii, tot cu gânduri de Crăciun, găsim pe aceeași pagină. Una e „Laudă Mariei“, de cunoscutul condei creștinesc

al d-lui C. Goran, iar altul „Colind“ de Mih. Lupașcu. Amândoi ne împărtășesc gânduri duioase și încheagă, prin stihurile lor, o bună împletitură din gânduri de Crăciun.

O singură pagină și ne-a dat atât de vorbit! Dar *Curentul*, cu multele sale pagini de sărbători, nu se oprește la atâta. În pag. 5 avem 3 chipuri cu înfățișări duhovnicești: Nașterea lui Iisus în iesle de pictorul Le Nain; fațada catedralei din Reims, în care se vede chipul Fecioarei; apoi tot Sf. Fecioară cu Pruncul Iisus în brațe. Ca articole, avem pe al d-lui Lorin Popescu, având titlul: „Cu Iisus se naște o lume nouă“. Sunt rânduri bine gândite, cu gânduri simțite drept și care ne arată ciocnirea dintre ce aduce Crăciunul și ce găsește el pe pământul acesta ud de sânge. Deci cu dreptate numește acest Crăciun „un Crăciun al sângelui“. Oricât însă aceasta izbește simțurile noastre, noi totuși simțim Crăciunul drept cetatea păcii și ne adăpăm inimile la gânduri și simțiri de pace.

Trebuie să pomenim însă în deosebi de un lung articol al d-lui D. Karnabatt, „Dela materialism la creștinism“, în care domnia a ne scrie amănunțit despre Doctorul *Gemelli*, bărbat de seamă în viața științifică a Italiei, care, dela o vreme, a simțit bătând viu în el inima creștinească, s'a călugărit și preoțit, iar acum e cunoscut în lumea bisericească și cea mirenească a Italiei, ca un bărbat de frunte în amândouă aceste ogoare. Ce lucru mai potrivit la vreme de sărbători decât să cetești astfel de materii, în care vezi puterile credinței răzbătând în casa omului de știință! E foarte frumos că la așa vreme ni s'a dat prilej să cetim destăinuirii atât de mărețe și de folositoare.

Nici cu aceasta însă nu s'a isprăvit câte are a ne spune *Curentul*. Gânduri împletite cu amintiri de Crăciun mai găsim în alt articol al d-lui Lorin Popescu. De asemenea mai dăm peste poezii cu asemenea cuprins, de *Cridim* și iar de C. Goran. Vin apoi alte și alte chipuri de Crăciun, alte și alte articole cu dări de seamă despre ce a fost serbarea datinilor, încât *Curentul* din anul acesta ni s'a părut atât de bogat și de plin, de sănătos și de bun! Celelalte materii, care de obicei nu înalță numele unui ziar, prin ușurătățile femeiești despre mode și chipuri ale ei, au rămas mai pe de lături și au fost înecate în mulțimea de închegări ale Crăciunului. De aceia am fost prea mulțămiiți de acest număr și l-am putut da ca pildă.

Tot frumos trebuie să vorbim și despre multe ziare. Astfel *Timpul* și-a umplut toată fața I cu steaua Crăciunului dusă de 3

băieți. Articolul „În zi de sărbătoare“ din p. 2, se silea să cuprindă în graiuri scurte bucuria Crăciunului în mijlocul împrejurărilor grele pe care le-am străbătut. În „Lumina de sub brad“, d. Ion Istrăteanu ne-a dat tot gânduri de Crăciun, într'o lungă povestire. E mai mult povestire de război, dar prin care se simte și firul sărbătorii.

În „Pagina Consiliului de Patronaj“, avem numai gânduri creștinești. În mijlocul lor găsim condeiul de adâncă simțire creștinească al doamnei *Sanda Matei*, pe care ne bucurăm că-l vedem din nou la iveală. Îl știm de mult ce condei vrednic și prețios era, care a fost însoțit uneori de săgeți nemeritate.

Dar articolul d-lui Profesor C. Calumschi ! Cu câtă îmbrățișare îl cetești ! Ce minunată gustare de Crăciun ne dă prin destăinuirile despre petrecerile de sărbători din laturile Bârladului ! Merită să fie pus sub ochii cât mai multora, ca să fie cetit.

La fel trebuie să prețuim și articolul Crăciunul în Ardeal. Cinstirea datinelor strămoșești într'un sat „dela munte“ de N. M. Dobârceanu.

Numai bine voi spune despre scrisul de pe pagina din *Timpul Femeii*, pe care de mai multe ori l-am înfierat pentru ușurătățile femeiești pe care le cuprindea. De data asta, ne dă destulă și frumoasă materie de Crăciun, cu chipul potrivit al Sfintei Feocioare. Nu strica dacă lipsea un colț cu obișnuitele mode, pentruca priveliștea Crăciunului să nu fie știrbită cu nimic. Ne bucurăm însă și de atâta și încheiem veseli pentru acest număr al *Timpului*.

N'am mai pomenit de un articol al meu despre sfințirile de biserici de la Odesa, care se află tot în acest nr. al *Timpului*. Ele toate alcătuiesc aluatul de Crăciun al ziarului, încât și el dă hrana creștinească potrivită la vreme de sărbători. Cetitorul a avut aici cu ce să-și hrănească sufletul și să-și desfăteze simțurile.

4. *Felurimea condeielor Crăciunului*. Pe când la ziare purtătorii condeielor își împart ramurile scrisului, așa ca unul să scrie despre unele materii, alții despre altele, — când e vorba de Sfintele Sărbători, nu mai aleg. Toate condeiele se amestecă și găsești că cele mai felurite scriu tot despre temele creștinești.

Se înțelege, faptul e îmbucurător. Înseamnă că îmboldirea acelor clipe sfinte se simte la toți și-i încleștează mai viu decât alte materii. De aceia și vezi condeiele cele mai neobișnuite apucându-se a toarce și ele firul Crăciunului.

E întrebarea numai dacă o nemeresc, fiindcă, oricât gândirea creștinească e la îndemâna omului, dar când te apuci să scrii, o

depeni ceva mai din larg, ceva mai amănunțit și nu e greu atunci să calci alături cu drumul. Aceasta se și întâmplă. Dai peste articole de sărbători, dar n'o nemeresc totdeauna. Uneori n'o nemeresc când e vorba de amănuntele istorice, alte ori când e vorba să tâlcuiască gândirea creștinească pentru vremea noastră.

Privim *Pagina Femeii* din ziarul *Timpul* de Crăciun. Pagina aceasta e închinată totdeauna nimicurilor modei și îndrumărilor pentru feluritele sulemeneli. Dar dacă vine Crăciunul, condeiul cucoanei nu se poate închide numai în atâta. Atunci deschide coloanele și pentru temeuriile credinței și pentru graiurile despre Domnul Hristos și despre feluritele îmbinări ale acestora cu viața noastră.

Mai găsești în câte un colț vechile poze, cu rochiile care sugrumă mijlocul, cu gulerele și zbârlelele pieptănăturilor care fac din capul bieteii cucoane par'că un ciuf de palmier, nu cap de om. Cu toate aceste largul paginii este lăsat pentru chipurile și gândurile Crăciunului. Așa și în pagina de acum de Crăciun a *Timpului*.

Mijlocul paginii ne dă chipul Sfintei Fecioare cu Pruncul Iisus încunjurat de copii. Sub iscălitura T. B., cetim rânduri de seamă despre feluritele chipuri din Italia, din Spania și de aiurea de a zugrăvi pe Sf. Fecioară. Ni se arată cum felurite năzuințe cerești și pământești și-au găsit oglindirea în aceste așterneri pe pânze, pe lemn sau pe ziduri. Din ele aflăm noutăți care merită luate în seamă și-ți pare bine când le afli.

În rânduri puține, d-na *Alice Basarab* ne arată cum a fost Nașterea Domnului și ne dă îndemnuri cum să prăznuim acele clipe sfinte.

„Iisus s'a dăruit omenirii întregi din dragostea de aproapele, dăruirea de sine să ne fie îndreptar, laudă și preamărire adusă sfintei și izbăvitoareii nașteri a Domnului.

„Cu suflete neîntinate, cu nemărginită iubire de semenii noștri în inimi, să întâmpinăm ca adevărați creștini Crăciunul și prin fapte creștinești să merităm minunea din Betleem“.

Eh! dacă asemenea gânduri dulci n'ar fi încălcate iar în numerele următoare ale ziarului, de palavrele despre mode și sulemeneli! Până atunci însă, să vedem ce mai găsim în această pagină zmulă din grijile despre gătelile femeiești.

În „Scrisoare de Crăciun“, cineva care nu iscălește ne dă rânduri duioase, izvorâte din simțiri picurate de mult peste inimi, despre Crăciunul vechi, adică Crăciunul cum era gustat odată și în chip obișnuit prin casele creștinilor. Guști cu mare drag aceste

destăinuiri din vechi și-ți pare bine când dai la ziar peste astfel de rânduri.

„Crăciunul vechi, Crăciun totdeauna nou al copilăriei noastre...

„Ți-aduci aminte? Era o seară plumburie de iarnă când ai venit să ascultăm împreună cum glasurile copiilor vesteau nașterea Domnului. Glasurile lor erau crude, proaspete ca un fruct ne-copt încă...“.

Cum să nu cetești cu drag astfel de rânduri, care te străbat în toate adâncurile, prin dulcile amintiri despre Crăciunul nostru creștinesc!

Sub titlul de „Invitație la simplitate“, deci fără să ne gândim că sub ele poate fi vorba de Crăciun, găsim totuși un art. lunguț, în care d-na *Lucia Demetrius* ne deapănă numai gânduri creștinești. Sunt roada Crăciunului, fiindcă fără ele n'ar fi fost scrise și face să ne oprim înaintea lor.

Domnia sa începe cu gânduri care bine ar fi să fie adevăruri, dar de fapt sunt numai doruri de împlinit pe viitor. Astfel cetim că „foarte mulți dintre noi am cetit în treacăt sau mai pe larg *Viețile Sfinților*, am întâlnit vreodată „*La Légende Dorée*“ și avem pe masă *Biblia*“.

Unde-o fi văzut d-na Lucia Demetrius minunea aceasta ca mulți dintre noi să fie cetrît cărțile pomenite? Dacă este ceva care lipsește între noi, este tocmai cultura religioasă.

Mai știe lumea noastră de azi de *Viețile Sfinților*? O! ele ni se puneau la îndemână acum 300 de ani de Mitropolitul Dosoftei, apoi de alții după el. Au și ajuns a fi cartea căutată de strămoșii noștri și este căutată până în ziua de azi în lumea sătenilor; dar am putea spune că o mai găsim în lumea orășenilor?

Deci acestea sunt gânduri frumoase de sărbători, dar nu se potrivesc cu starea de fapt. Vedem lucrurile mai dulci decât sunt, din pricina zilelor senine prin care trecem.

De aici mai la vale, d-na Lucia Demetrius ne ia de mână ca să ne plimbe duhovnicește și să ne arate alese chipuri de sfinte: Sf. Cristina, Sf. Ecaterina, apoi pe Sf. Alexe, Sf. Gheorghe. Astfel scriitoarea își ia sarcina de a tâlcui vieți și privești din trecutul creștinătății numai fiindcă s'a întâlnit cu zile ale credinței, care îndeamnă gândurile noastre astfel decât zilele obișnuite.

Asta este vraja zilelor de sărbătoare. Ele înlătură gândurile de rând și ne pornesc spre culmi mai înalte și mai alese. Asta a făcut și d-na Lucia Demetrius și noi am însemnat aceasta ca o plăcută constatare pentru Pagina Femeii, care de obicei nu

strălucește prin gânduri atât de vrednice și înălțătoare. De data aceasta însă, numita pagină s'a întrecut pe ea și noi nu avem decât să dorim de a o vedea cât mai des în asemenea ipostasuri creștinești.

Cu aceasta aproape încheiem ce aveam de spus despre *Timpul* de sărbători, încă tot ne mai dă o bucată despre Crăciunul într'un sat de munte din Transilvania, cu amănunte pline de vrednicii și temeuri sufletești.

Treci prin acestea cu o adevărată desfătare sufletească și guști Crăciunul mai din plin prin această vie părtășie a ziarelor la bucuria cerului și a pământului.

Dar n'am cercetat decât numai câteva ziare, și ele mai sunt. O! este o întreagă literatură. Se cuvine însă să nu trecem ușor peste ea, fiindcă este o cinstită încununare a acestor zile prin darurile scrisului.

Cel dintâi ziar care se cuvine să fie cercetat, când este vorba de scrisul de sărbători, fără îndoială este *Universul*, care trebuie numit *decanul ziarelor noastre*. Dar ne-a părut atât de bun și atât de frumos *Curentul*, încât de aceia am început cu el. Să ne grăbim însă a veni la *Universul*, care totdeauna a dat loc larg în paginile sale gândirii de sărbători. Se înțelege, n'a lipsit a face așa și de data aceasta.

El și-a deschis pagina cu o față întreagă închinată zugrăvirilor sfinte. În mijloc se vede Sf. Fecioară cu brațele încrucișate, iar alătura Pruncul Iisus înfășat, cu dobitoacele ieslei care-l privesc. Deasupra străjuesc îngerii. Într'o margine se văd cei Trei Crai dela Răsărit călătorind, iar în alta păstorii. Dedesupt avem stihuri pentru „Moș Crăciun“, din condeiul prețuit al cunoscutului meșter în astfel de treburi, d. Mircea Rădulescu.

Cum deschidem foile, dăm apoi de o bogată marfă a Crăciunului: Nașterea Domnului văzută de „Coran“, scrisă cu amănunte prețioase de Păr. T. Negoită din București, apoi avem nelipsitul condei la *Universul*, în asemenea clipe mari, al Părintelui C. Dron, cu articolul „Hristos se naște, slăviți-l!“! S. Sa ne dă vrednice gânduri din scriitorul francez preot Lamennais, care proorocește o nouă dospire a creștinismului în lume, fiindcă cea de până acum nu e deplină. Alte gânduri, izvodite de un tablou al pictorului Băncilă din Iași împlinește cu temei ceiace Păr. Dron are a ne împărtăși la un așa prilej. Sunt priveliști care ne dau de gândit și la care face să ne oprim, pentru a croi un viitor mai înălțat pe mai târziu.

Amănunte dulci despre Crăciunul la alții ne dă apoi scriitorul *Mihai Tican* în „Crăciunul în Spania de odinioară”,

În Pagina Femeii găsim mai puțin aluat creștinesc ca în *Timpul*, dar tot găsim un articol care merită de a fi pomenit: „Creștinismul în artă” de *Viorica Stârcea*. Avem aci rânduri de preț despre zugrăvirea Sfintei Fecioare în curgerea vremii. Ele ar merita să fie păstrate și să nu fie aruncate, cum se aruncă de obicei foile de ziar. Sunt o cetire care merită să mai stea sub ochii noștri.

Veselie de Crăciun ne mai dă cunoscutul condei al d-lui *Cazaban*, prin art. „Curcanul lui Moș-Crăciun”. Dacă nu ne dă gânduri creștinești despre sărbătoare, ne dă gânduri vesele de sărbători și slujește a însufleți atmosfera Crăciunului.

Nu putem trece peste un miezos articol cu acest prilej, „Crăciunul în satele transnistriene”, de preotul de oaste *Gh. I. Barbu*. Sf. Sa ne dă considerațiuni despre ce înseamnă Crăciunul pentru atâția frați de ai noștri, care au fost lipsiți atâția ani de binecuvântarea sărbătorilor.

Curcanul lui Moș Crăciun este o închipuită poveste de Crăciun, hazlie, ca să facă veselie de sărbători, dar fără teme adevărat. În adevăr, cele povestite sunt puse ca petrecându-se într'o cârciumă din Șoseaua Iancului dela o margine din București. Părtașii la petrecere sunt arătați ca vorbind despre treburi de teatru și cu graiuri de joc și muzică pe care nu e de crezut să le găsești la niște cheflii obișnuiți din lumea cârciumilor. De aceia o numim poveste închipuită. Ea slujește însă pentru a face haz și a face astfel plăcerea clipelor de sărbători. În această privință, ea își ajunge scopul, iar scriitorul, d. *Al. Cazaban*, își dovedește încă odată cunoscuta sa măiestrie în depănarea gândurilor și a graiurilor. I le cunoaștem de mult și ele n'au dat îndărăt nici cu un fir de ață.

Unde se încheie povestirea sa, la un cap de coloană, dăm dăm peste o potrivită îndemnare, care merge de minune la o vreme de sărbători: „Citiți Rugăciunea Tineri-Creștini” de Pr. *M. Bulacu*. Lei 30”. Da, mai cu seamă la vreme de sărbători este de toată vrednicia ca oamenii să se înzestreze cu astfel de scrieri. Oamenii sunt mult de îmbiat spre citire, mai cu seamă la această vreme, și e bine să nu scăpăm din vedere unele ca acestea.

Suntem încă la paginile de la început, și aluatul Crăciunului nu slăbește. Iată în pag. 6 un art. al Preotului *Gh. I. Barbu* din oastea noastră și care ne scrie despre „Primul Crăciun în satele

transnistriene“. Sf. Sa scrie cu mult avânt, cu mare bogăție de vorbe despre marea faptă de învoire creștinească peste Nistru și Nipru. Cuvintele sale sunt o cântare de slăvire a faptelor petrecute cu aducerea orânduiriilor creștinești în locul păgânătăților bolșevice.

Aceiași pagină este încheiată prin două înfățișări de Crăciun. În pagina următoare găsim o povestire din Banat sub titlul de „Crăciunul micilor colindători“ scrisă de *Aurel Cosma*. E o alcătuire plină de duioșie despre niște tineri care s'au pregătit cu colindele de Crăciun, dar când a venit vremea lor, unul din ei a căzut bolnav. Mama lui îl îngrijea, dar bolnavul era foarte scârbit că nu poate umbla și el „cu Betleemul“. Prietenii săi au venit însă la el, i-au cântat graiurile sfinte și i-au urat sănătate. La urmă i-au dăruit ce câștigaseră până în clipa aceea, ca să aibă de cheltuit cu medicul și cu leacurile. Au fost clipe pline de dulceață, pe care le guști cu drag din șirul povestirii. Mama tânărului nu voia să primească, spunând:

— Nu, sunt darurile voastre. Păstrați-le!

Ei însă îmbiau înainte spre primirea darului, răspunzând:

— Ba luați-le, că noi mai câștigăm, cu ce mai umblăm de acum înainte.

Guști cu atâta drag povestirea, care arată valurile de bună-tate revărsate cu la asemenea sfinte prilejuri. Cine va ceti bucata fără doar și poate că va simți prin ea dulceața clipelor de sărbători.

Cu privire la aceasta, avem o singură cârtire: S'o fi zicând în Banat „umblăm cu „Betleemul“? Credem că se zice „cu Vicleimul“, nu „cu Betleemul“. Rostirea asta din urmă e după carte. Românii nu zic așa.

În pagina lui „Zâmbiți, vă rog... cel puțin de Crăciun“, avem o împetrișare de povestiri și mărunțișuri, care se împletesc tot în jurul Crăciunului.

Trecem peste câte se mai cuprind în alte pagini ale *Universului*. El și-a ținut și anul acesta frumosul obicei al împărtășirii graiurilor creștinești care să stea la înălțimea clipelor sfinte ale praznicului Nașterii Domnului. Ziarul și-a împlinit cu vrednicie chemarea sa, ca și în alți ani, și-i stă bine.

5. *Ziarele catastife*. — Cine a pus mâna pe multe din ziarele noastre în vremea sărbătorilor s'a minunat ce teancuri groase avea de strâns în mână. În adevăr, cumpărai ziarul, iar el era gros cât o condică. Și dacă te hotărai a cumpăra nu un ziar, ci mai multe,

ca să vezi cum înfățișează fiecare gândul sărbătorilor și ca să ia ce ceti în acele zile sfinte, — apoi aveai de dus acasă un teanc gros, care se simțea greu la mână. Și simțeau aceasta nu numai prin ziarele vechi și prea cunoscute, ci și prin altele mai proaspete și mai puțin răzbătute.

Am cumpărat teancul gros de 26 de pagini al *Poruncii Vremii*. Impăturit în 4, parcă lua-i în mână o carte.

O $\frac{1}{2}$ de pagină era chipurile Creciunului: Nașterea Domnului în iesle, cu primirea darurilor celor Trei Crai, iar pe marginea ei foarte frumoase înfățișări ale călătoriei călăuzite de stea. În cealaltă $\frac{1}{2}$ de pagină, avem frumoase slăviri ale Nașterii Domnului din condeie insuflete. Dr. *Ilie Rădulescu* scrie cu mare dreptate că Domnul Hristos a venit nu numai să aducă oamenilor mântuire din scurtul popas al hălăduirii noastre pe acest pământ, și să dea vieții „sensul ei înalt și adevărat...”, să aducă liniște în frământarea și încleștările sălbatice dintre oameni, lumineze în întunecul deslănțuirilor noastre pasionate, animalice“.

În Noaptea Sfântă, condeiu prețuit al d-lui *Vasile Militaru* scrie stihuri înaripate; iar d. *I. P. Prundeni* scrie în „Copiii” rânduri care arată câtă dulceață aduc aceștia în gustarea sărbătorilor noastre de iarnă...“. După devastarea noastră morală și psihologică, după calvarul sfâșierilor de azi, vin copiii, cu prospețimea morală și psihologică, după calvarul sfâșierilor de azi, vin copiii, cu prospețimea simțirii lor, cu mugurii plini de sevă ai romantismului lor, începător, cu această foame de senzații și neprevăzut, care dau peisagiului aspectul fermecător și catifelat al lipselor de griji, al nepăsării zâmbitoare...“.

În bucata „În fața peșterii din Betleem“, Păr. Gh. Butnariu condei obișnuit la *Porunca Vremii*, arată simțirile înalte care te cuprind în fața ieslei dela Betleem și adâncă ei rodire în șirul lung al istoriei omenirii. Împreună cu câteva ilustrațiuni care ne înfățișează priveliștile Nașterii Domnului, cum și cu unele colinde, scrisul său umple o pagină întreagă și te așterne la fericită cetire.

Și nu s'a oprit Păr. Butnariu la acea pagină, ci, mai spre mijlocul ziarului, am găsit altă pagină, plină de scrisul său, sub titlul: „Glas în Rama s'a auzit“, încunjurând cu două coloane pline, o prea frumoasă zugrăvitură a Nașterii Domnului, aceasta având titlul. „Și când s'au împlinit proorociile a venit Iisus“.

Aci Sf. Sa ne dă o povestire din lumea păstorilor care străjuiau în șesul Betleemului când s'a născut Iisus. Toată povestirea e plăsmuirea Sfinției Sale, după cunoscuta îndemânare a sa, pe

care Păr. Butnariu și-a mai dovedit-o cu alte frumoase și meștere povestiri ale sale. În această privință, putem spune că Sf. Sa și-a croit un drum al său, drumul povestirilor biblice, pe care trebuie să le prețuim în deosebi. De acum înainte, când vor mai veni Sfintele Sărbători și vom căuta să dăm credincioșilor cetiri de sărbători, totdeauna să-i îndrumăm spre scrisul Părintelui Butnariu! Să ne pară bine că avem între preoții noștri, pe unul care și-a croit acest făgaș și că ne dă cetiri sfinte, care se pot ceti și gusta mai ușor ca altele, fiindcă sunt povestiri. Pe drumul pe care a umblat Păr. Runceanu dela Sfânta Vineri din București, tot cu astfel de povestiri, iată că avem acum un mare și ales spor în Păr. Butnariu. Crăciunul de anul acesta ne-a dat acest frumos prilej de a dobândi această nouă povestire a sa.

Pe aceeași pagină însă, avem nu numai această povestire, ci și o poezie a sa, de 6 strofe: „Spre orașul Betlleem“. Aceasta este o nouă strălucire a Sfinției Sale pe care nu i-o știam: scrisul în stihuri. Deci avem cu ce ne lăuda, când e vorba de scrisul Părintelui Butnariu.

O pagină despre suferințele pentru credința creștinească în Basarabia și cum frații noștri au ținut sărbătorile sub bolșevici încheie ceiace *Porunca Vremii* ne-a dat ca ca scris de sărbători. Ne-a dat cu adevărat un aluat foarte prețios și care n'a putut fi decât gustat cu drag. Noi ne-am făcut o datorie de a-l fi pomenit ca atare.

Alte ziare. — Ziarul de ameazi *Evenimentul* ține și el cu vrednicie hangul scrisului de Crăciun. În „Crăciunul zilelor noastre“, ne dă gânduri despre Crăciunul mai sărac și mai frământat de anul acesta, dar tot Crăciun, cu îndulcirile și veseliile lui.

În „Datini românești“, d. *Radu Boureanu* ne dă tâlcuiri viu simțite despre datinile noastre. Ele sunt însoțite dealungul paginilor cu plăcute poze de Crăciun: Steaua Vitleemului, Cei Trei Crai dela Răsărit, colindătorii. D. Victor Eftimiu ne dă tot acolo, în „Crăciunuri de demult“ dulci amintiri despre Crăciunurile tinereței, când se pregătea din vreme cu prietenii să cânte de Crăciun și când își făureau planuri de viitor.

Două pagini care urmează ne dau numai gânduri de Crăciun, cu foarte mult și vrednic material de cetit. D. *Radu Tudoran* ne dă „Zilele Crăciunului la limanul Nistrului“; d. *Miron Paraschivescu* traduce simțite stihuri din Charles Peguy despre „Pruncul adormit“, unde am găsit gânduri alese despre inimile care bat pentru Hristos. La fel găsim în „Însemnări pentru copilul meu“ de *Ion Ojoc*. Apoi avem „Crăciunul, în iarna 1917“, crâmpei din cartea

d-lui Gheorghe I. Brătianu despre războiul trecut, apoi „Un Crăciun în cafenelele Bucureștilor de altă dată“ de *Ion Minulescu*; o amintire din alte vremuri“ de d. *Cezar Petrescu*, tot cu gânduri de Crăciun. Ele umplu paginile pomenite, ba mai trec și dincolo și arată ce mult material de cetit avem la îndemână.

Dar parcă s'a isprăvit cu atâta! Pe de altă pagină din cele 8 găsim, în capul ei chipul Sfintei Fecioare; apoi, d-na Hortensia Papadat-Bengescu ne dă „Crăciunul copilăriei mele“; Cea mai bună amintire de Crăciun“, cu numele „Mici frânturi fugare“ ni-o dă cunoscutul povestitor d. *Victor Ion Popa*; „Crăciun moldav. Amintiri cu ingeri și zăpezi“ ne dă d. *Nicolae Jianu*; iar d. *D. Karnabatt* ne dă în scurte stihuri „Icoane de Crăciun“ Toate acestea îți dau dovadă ce bogăție de simțiri stârnește Crăciunul, câte are de povestit despre el fiecare din noi și deci ce izvor de curate amintiri și de puternice îmboldiri este această serbare creștinească.

Evenimentul, deși de 3 ori mai mic decât *Porunca Vremii* în zilele Crăciunului, totuși s'a ținut bine, dându-ne prețioasă și multă marfă pentru cetitul nostru la vremea Crăciunului. Merta să fie păstrat și pentru cetiri mai târziu la alți ani.

Iată alt ziar de măsura *Evenimentului*. Este ziarul *Rapid*, ziar mai nou. Ne-a dat și el 8 pagini de Crăciun. Toată pag. 1 e acoperită de zugrăviturile Crăciunului: Nașterea Domnului, slujbe sfinte, ospățul Crăciunului într'o gospodărie, afară de una, care ne arată țeava amenințătoare a unui tun și care ne vestește ce fel de Crăciun gustăm în anul acesta. Mai încolo, pe alte pagini, avem „Crăciunul durerilor și Crăciunul mântuirii“ *Ion Berbeceanu*, cuprinzând gândurile care firește se țin în inima cuiva la zile ca acestea; apoi găsim o lungă povestire, încâlcită, „Crăciunul și spiritul faustic“ de *Iosif Naghiu*, care a scris multe la acest Crăciun, dar bucăți nu totdeauna bine încheigate și care sunt grele la cetit. Astfel însă condeiul acestui scriitor e plin de suflet pentru ce are a ne împărtăși și se arată foarte râvnitor în această privință.

Pe alte pagini, găsim „Carnetul femeii“, cu multe bucăți de sărbători. În „Fuga din noaptea de Crăciun“, avem o povestire de *Petru Vintilă*, țesută tot cu gânduri de Crăciun. Crăciunul cu materie ceva mai puțină ca a altor ziare, totuși *Rapid* și-a împlinit și el sarcina luată, de a nu-și lipsi cititorii de aluatul care fără doar și poate trebuie dat la aceste zile.

Ne silim noi aici să cuprindem toate țipăriturile care a avut

articole de Crăciun, dar oare este cu putință să le cercetezi pe toate? Nu le-am pomenit pe toate cele din București, dar câte sunt încă cele din provincie!

Și toate mărturisesc năzuințe frumoase și vrednice, acele de a cinsti după cuviință Sfânta Naștere a Domnului. Hristos Deci oricât ne silim întru aceasta, deplin tot nu vom izbuti. Vom putea numai să dăm o zugrăvire despre multe gânduri care au ieșit la iveală cu acest prilej, dar nu despre toate. Dacă e așa, să mergem înainte cu celelalte pe care le avem în mână!

Sărbătoare și nărav. — Ziarele se supun rânduelii croite între ele de a da articole însuflețite de sărbători. Ar trezi mirare ziarul care ar trece marile prăsnuri fără a pomeni de ele, fără a scrie despre datinile de sărbători, fără a pomeni atât amintirile legate de ele. Cu acestea umplu multe pagini și dau o cetire de folos, potrivit cu clipele prin care străbatem.

Dar una este când faci ceva fiindcă așa s'a pornit dâra, și alta este când însoțești aceasta cu însuși crezul sufletului tău. Da, să scrii de sărbători nu numai fiindcă așa este clipa, fiindcă așa cere acum obiceiul, ci și pentru că tu însuși vrei să cinstești sărbătoarea și înțetegi că este lucru vrednic să închini rânduri alese și inimoase în cinstea ei.

Se vede însă că rânduiala aceasta e mai slab simțită, fiindcă vedem ziare care au convenitul articol de sărbători. ba și mai multe, dar nu se lasă nici de articolele ușurate, care se potrivesc cu vremea de sărbători, ca nuca 'n perete. Acesta este lucrul de nesuferit la așa vreme, ca și omul care se îmbată de sărbători.

Avem în București un ziar proaspăt cu numele *Gazeta*. A mai fost o *Gazetă* acum câțiva ani, dar se vede că aceasta o fi alta.

Nr. 12 al ei e nr. de Crăciun. Are frumoase priveliști ostășești în frunte cu Mareșalul Antonescu în capul unor pâlcuri de luptători; iar dedesupt bradul cu daruri de sărbători și chipuri de copii. Ca articol, este o frumoasă rugăciune, care brăzdează această priveliște. Cuprinde rânduri de simțire aleasă și vrednică de luat în seamă. Dar după alte materii neutre, care merg, iată și un art. ușuratec despre „Poate fi o femeie frumoasă profesoară de matematici?” Într'însul ce să cetești? Numai fleacuri cu treburi de dragoste, ca și cum dintr'un ziar n'ar putea lipsi asemenea scăderi.

Poate fi aceasta materie de sărbători? Cum poate sta ea în acelaș nr. cu frumoasa rugăciune dela început?

Așa e la noi cu multe ziare. Dau materie de sărbători, dar mai lasă pe de lături și ușurătăți despre modele femeiești și despre feluritele sulemeneli. N'ar trebui să le găsești niciodată, dar mai puțin tocmai la zile atât de mari.

Ce rost are, de pildă ca să dai vestirile feluritelor teatre și cinematografe, care poftesc lumea la ele tocmai în clipele slujbelor de sărbători? Asta înseamnă să îndemni lumea să se ducă la teatru și cinematograful, în loc de a se duce la biserică. Dacă, pe de o parte, ai cinstit Crăciunul, dacă ai ridicat în slavă ivirea Domnului Hristos pe lume, ce noimă are să trimeți lumea la desfătări străine de Hristos și tocmai în zilele lui?

Așa privim în nr. de Crăciun al *Evenimentului*. Vedem în el vestirea de Crăciun a priveliștilor dela teatrul Aro. Se spune în ele că „Spectacolele încep la orele 9 dim.” adică tocmai la vremea când bisericile își încep slujbele lor.

Și băgați de seamă că priveliștile dela Aro sunt arătate că se mai dau și după amiazi la 3, la 5, la 7, la 9 și la 11 seara. Apoi dacă se mai dau de 5 ori într'o singură după amiazi, mai este nevoie să fie date și în dimineața zilei de sărbătoare?

Și când treburile se fac astfel, eu să mai ajut aceste deșănțări prin înștiințările mele? Și tocmai numerele de Crăciun ale ziarelor să te trimeată la asta?!

De aici [se vede cu câtă lipsă de unitate lucrează multe ziare. Pe de altă parte articole pentru Hristos, iar pe de alta trimetere la priveliști care tăgăduiesc pe Hristos! Asta este deosebire dintre a lucra după dâra altora și alta a-ți da seama de ce faci și a lucra din simțul creștinesc.

Am avut de sărbători și asemenea priveliști și trebuie să pomenim și de ele, alătura de cele îmbucurătoare pe care de asemenea, cu mare drag, le tot pomenim.

Arhim. SCRIBAN.

INDICE LA REVISTA „BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ“

ANUL LXI (1941)¹

INDICE DE NUME ȘI LOCURI.

- Abdera, loc. 235.
 Abgar, regele Edessei, 187, 657.
 Abrosolmes, 235.
 Academia Română, 81, 82, 89, 94, 538, biblioteca —, 66, 67, 68, 80, 232; 75 ani de la înființarea —, 348-349.
 Acatistul Bunei Vestiri, 464.
 Acta Pilati, 658.
 Acta Silvestri, 461.
 Adam, personaj biblic, 49.
 Adormirea Maicii Domnului, m-re atonită, 78; chilie în m-rea Xiropotamos, 79.
 Africa, 109, 309; — centrală, 515.
 Afrodita, zeiță elenă, 651.
 Agafton, pădurea de la, 595.
 Agapia, m-re, 318, 683.
 Agata, vezi Anastasia.
 Agatanghel, 160, 162.
 Ahmet pașă la Rusciuk, 286.
 Ajtony, prinț ungar, 230.
 Alba-Iulia, 87, 319, 350, 460; mitr. ort. din —, 578.
 Albania, 91; bis. ort. din —, 18.
 Albaș, 596.
 Alecsandri (V.), 397.
 Alèoutes, loc., 118.
 Alep, loc., 231, 691; tip. din —, 231.
 Alexandrescu (Căp. Al. T), 488.
 Alexandrescu (Pr. Eug.), 323-324.
 Alexandria, 64, 476; patr. de —, 86, 352, 361, 362, Alegerea noului mitropolit al Nubiei, 117; Măsuri pentru apărarea credinței, 117.
 Alexandru, pisar rus, 322.
 Alexandru, regele Poloniei, 319.
 Alexandru III, patriarh, 318.
 Alexandru VII, papă, 88.
 Alexandru cel Bun, 321, 595, 596; epitaful lui —, 462, 463.
 Alexandru cel Mare, 318.
 Alexandru Ioan Ipsilanti, 195.
 Alexandru Lăpușneanu, Domnul Moldovei, 463.
 Alexandru Mavrocordat Firaris, domnul Moldovei, 307.
 Alexandru Scarlat Ghica, 692.
 Alexie, ep. de Alèoutes, 118.
 Alexios Comnen, împ. bizantin, 316; novelele lui — (1086, 1095), 521.
 Alfavitalfavitos, scriere a lui Metodie Mărturisitorul, 57, 67.
 Alföldi, bizantinolog ungar, 230.
 Alianța pentru înfrățirea popoarelor prin mijlocirea bisericii, 167.
 Alivizatos (Hamilcar S.), 210, 213 — 215.
 Almaj, vale, 98.
 Alpi, m-ți, 152, 680.
 Altai, 91.
 Amantos, (C.), 467.
 Ambrosie. sf., 155, 156, 310, 468, 584, 585.
 America, sinodul din —, (1595), 4.
 America, 15, 45; Biserica ortodoxă din —, 19; — de Nord, 117, 118, 126, 309; — de Sud, 152, O măsură bună, 117; Urmările slăbirii morale, 117; O statistică din America de Nord, 117; Urme vechi de ortodoxie, 117-118; Soborul episcopilor ruși, 118; Frăția ortodoxă Sf. Cruce, 264; Numărul parohiilor rusești, 264.
 Amfilohie, sf., canoanele, 64.
 Amos, prooroc, 390.
 Amur, fluviu, 91.
 Ana, arhieru evreu, 49, 141.
 Ana, fiica lui Fanu, 276.
 Anastasia, mama lui Nicodim Aghioritul, 52.
 Anastasie, Intrebarea sf.; (Molitenic), 544.

1. Acest indice privește articolele, notele bibliografice și cronicile. Partea oficială nu este cuprinsă în acest indice. La cronici am dat însă pe lângă numele proprii și rezumatul faptelor. Pentru economie de spațiu am folosit următoarele prescurtări: *art.* = articol; *rec.* = recenzie; *n. b.* = notiță bibliografică.

- Anastasia**, mitr., președintele Sinodului Bisericii rusești din străinătate, 110, 263.
- Ancyra**, sin. din (314), 64, 310.
- Andrei**, sf. ap., 230; —, schit rus la Athos, 60.
- Andrei**, ep. bulgar, 118.
- Andrei II**, rege ungur, 230.
- Andrei Magieru**, ep. Aradului, 251, 609, 610, 614.
- Andronic II Paleologul**, (1282—1328), 462; novela lui — (1306) 521.
- Andronic III Paleologul** (1328—1341), 462.
- Andrutsos** (Hristu), 295, 297.
- Anglia**, 26, 48, 126; High Church, low —, broad —, 219.
- Annecy**, 71.
- Antim**, patr. Ierusalimului, 467.
- Antim I**, mitr. Vidinului, exarh bulgar, 1872-1877, 359, 360, 366.
- Antim Ivireanu**, 231, 556, 558, 559, 568; ep. de Râmnic, 540.
- Antim**, mitr. Paronaxiei, 55.
- Antiohia**, 118, 231, 586, 691, 708, patr. din —, 86, 352, 361, 362, sin din —, (341), 64, 310. Primirea noului calendar, 118—9;
- Antiohia Pisidiei**, 708.
- Antipa**, preot, 162, 163.
- Antologhion** (Neamțu 1825; Râmnic, 1758), 699.
- Antonescu**, (Gen. Ion), 103, 108, 243—245, 248, 253, 336, 337, 343, 346, 382, 470, 471, 599, 600—603, 608, 613; Mareșal, 409, 474, 487, 488; Răspuns la telegramele de felicitare, 103, 244, 346, 469, 470, 600, 601. Proclamația către țară, 337—339. Formulă pentru pomenirea la slujbe, 488.
- Antonescu**, (Maria Mareșal), 641.
- Antonescu** (Mihai), președinte interim al Cons. de miniștri, 607.
- Antoniadis** (Arhim.E.), 211.
- Antoniadis** (Sofia), 444, 448, 450, 451, 454.
- Antonie**, sf., 18; chilia (Caries), 57, 60, peștera —, 683.
- Antonie IV**, patr. ecumenic, 718.
- Antonie**, monah, cotraducător al Hristoitiei, 65.
- Antonie**, mitr. rus, 83.
- Antonio de Piacenza**, 316.
- Antonie din Novgorod**, arhiep. rus, 322.
- Antonie**, ep. Caransebeșului, (sec. XVII), 578.
- Antonie**, tatăl lui Nicodim Aghioritul, 52.
- Antonovici** (Isaia), ep. Aradului, 579, mitr., 580.
- Anzi**, m-ți, 152.
- Apafi** (Mihail), 87, 541.
- Apostoli**, bis. sf., (C-pol), 322.
- Aquilea**, loc., 584, 671.
- Arabia**, 91, 232.
- Arabii**, 20.
- Arad**, 579, Academia Teologică din —, 597; ep., 82, 85, 251, 273, 573, 579, 605, 608, 610, 613, jud. —, 581.
- Arbitrul adevărului și expunerea dreptății**, (Iași 1746), 232.
- Arbore** (Luca), boer moldovean, 320.
- Ardealul**, 88, 113, 464, 538, 540, 541, 553, 568, 607, 610—612. activitatea tipografică, 460; ep., 559; mitr., 251, 339, 341, 343—345 522, 582, 606, 608, 609, 613, principele, 87, 319; — cedat, Tipărituri ortodoxe în —, 349—350; — liber, 350; — de Nord, 350, 555.
- Ardelenii**, 460.
- Areta**, emir, 707.
- Argentis** (Eustratie), 232.
- Argeș**, 321, ep. 244, 330, 343, 491, 492, 714. Lucrarea culturală-misionară în eparhia —, 491—493.
- Arie**, ereziarh, 207.
- Aristotel**, filosof elen, 277, 649, 650.
- Armenia**, 77.
- Armenii**, — din Basarabia, 283.
- Arnota**, m-re, 684, 689, 691, 692.
- Arrighini** (P.), 150, 151, 157-159.
- Arsenie din Peloponez**, 55, 58.
- Arseniew**, (N. von), 214.
- Artemie**, chilia în m-rea Lavra, 79.
- Arverna**, loc., 671.
- Asan**, împ. româno-bulgar, 352.
- Aser**, seminție iudaică, 276.
- Asia**, 109, 282, 309, 316.
- Asia-Mică**, 316, 445, 659, 661, 665, 684, viața călugărească din —, 77.
- Astra**, asoc. transilvană, 606, 613.
- Atanasie II**, predicile lui, 231.
- Atanasie cel Mare**, sf., 310; ep. canonice, 64; chilia—, 58, oasele—, 684.
- Atanasie Mironescu**, ep., 225, 255.
- Atanasie din Paros**, 58, 80, 467.
- Atena**, 64—68, 77, 210—212, 214, 354, 445, 705; arhiep. din —, 210; biblioteca națională din —, 62, 68; congresul de Teologie ortodoxă din —, 15, 76, 167, 209—215; Facultatea de Teologie din —, 66, 210, 211, 215; școala din —, tablou de Rafael, 649; Universitatea din —, 66, 120, 210.
- Atanasie**, ep. Ardealului, 559.
- Atanasie și Chiril**, proimiile, 58.
- Athanasie IV**, Dabbas, patr., 231.
- Athos**, sf. munte, 51, 55, 58, 61-64, 77-80, 89, 160, 319, 489, 684; Acade-

- nia atonită**, 80, chinotita —, 77; conferința panortodoxă din —, 15; episc. de Sf. Munte —, 78; școala ort. 77.
Augustin, fer., 76, 169, 216, 220, 222, 238, 278, 310, 401, 468, 584-5, 670.
Aulus Plautius, consul, 139.
Aurelian, împ. roman, 672.
Austria, 59, 306, 577.
Austriecii, 577.
Avdie Tănărul, 425.
Avel, pers. biblică, 205.
Aventin, 674.
Avraam, pers. biblic, 562, 564, 565.
- Baal**, zeu sirian, 275.
Babilon, 152, 318.
Bacău, ep. catolic din —, 88.
Bacinski (Elena), 715.
Badet (Jean François), 325.
Bagdad, 317.
Bahmetiev, (A. N.), 283.
Baia-de-Criș, protopopiat, 87.
Balamand, m-re, 231; tipografie română-arabă, 231.
Balanos, (Dim. S.), prof., 212, 213.
Balaur, (Pr. D. I.), n. b.: 82—83, 89, 90—91, 225—6, 236; cr. ext.: 122-123, 127—8; 260, 260—1, 262, 263; cr. int.; 257—8.
Balcani, 313, 354, 361, 366, 538; molitvenicul slavon din —, 538, 544-6, 570.
Balomir (Prot. Nic.), v. Nichifor, arhim.
Balta, oraș Transnistrian, 388, 629.
Balta-Sărată, 578.
Baltazar, rege babilonean, 318.
Balzac, (Honoré de), 174.
Banat, 98, 252, 342, 579, 580, 581;—jugoslav, 82, 580; N. Vestul —, 249.
Banffy, prim min. ungar, 84-5.
Barberini, codice, 445.
Barbu Craiovescu, 685-6, 688-698.
Barth (Karl), 218.
Bartmann, dogmatist catolic, 292.
Bartoli (M.), 675.
Basarabia, 113, 233, 282—284, 346, 377, 388, 464, 470, 471, 474, 487, 520, 605, 607, 609, 613, 615, 616, 625, 630; — s'a întors acasă, 473-474; Apostolatul Bisericii ardelenne în — și Transnistria, 605-609; mitropolia din —, 611, 615.
Bașa, pictor, 254.
Bathory (Francisc), 88.
Bathory (Gabriel), 697.
Báthory (Sofia), 88.
Batifoll, 167.
Baudoin II, cruciat, 316.
Baur, (Chr.), 219.
- Bădescu** (Iosif), ep. Caransebeșului, 82, 341.
Bălașa, doamna lui Constantin Șerban, 689.
Bălașa, bis. Domnița, (București), 496.
Bălășel (Teodor), ec., 254—257.
Bălcescu (Niculae), 320.
Băleanu, 254.
Bălgrad, 319; mitropolia din —, 541; Molitvelnicul de —, (1689), 539—544; Noul Testament de la —, (1648), 318, 460; Tip. din —, 460.
Bălinești, propr. lui Ion Tăutul, 320.
Bălți, 257, 258, 677; jud. —, 609.
Bănescu (Nicolae), 710.
Bărbătescu (Ion), postelnic, 320.
Bărboiu, m-re, 79.
Bărbulescu (E.), preot, 253.
Bărsanu (Mihai), 716.
Bâcu, râu, 596.
Beauvepaine, 467.
Becicherecul Mare, 579.
Bees, (N. A.), 51.
Beirut, 445.
Beiuș, 573.
Beiușele, sat, 715.
Blaga (Prot. Iosif), 712.
Beldie (Pr. D-tru), 494.
Beldie (Econ. Dr. I. C.), 494.
Belgia, 45.
Belgrad, 89, 213, 261; Institutul rusec din —, 82; Mitropolia din, 579; Mitropolia — Timișoara, 579.
Bellarmin, 174, 218.
Belu (Pr. D. I.), 333, 598; art. Despre icoana ortodoxă, 643—655.
Benevent, sinodul din—, (1374), 4.
Berariu, preot, 253.
Berat, 717.
Berdiaeff (N.), 93, 237, 411.
Bergson, (H.), 93, 237.
Berislăvești, schit, 714.
Berlin, 127, 503; Univ. din 120.
Bernard, sf., 93.
Bernardo, monah, 316.
Berdnikov, canonist rus, 363.
Bertrams, 588.
Berutti, editură din Turin, 46, 159.
Berzunți, m-re, 79.
Bethania, 207.
Betleem, 109, 275, 276, 277, 278-9.
Bezdead, com., jud. Dâmbovița), 328.
Bezobrazof, (Casian), eg., 211.
Bianu (Ion), 206, 558, 559, 560, 568.
Bibescu (Gheorghe) 694.
Bichiș, județ., 581.
Bihor, 538, 553, 555, 568, 572-574, Un vechiu Molitvenic manuscris din

- , 536—576.
Birciș, sat din ep. Aradului, 82.
Biserica-Albă, protopopiat, 580.
Bistrița, m-re, 321, 684—696, 698, 699, 701—703.
Bistrița, șc. militară din, 489.
Bitinia, 134, 657.
Bitolia, ep. ort., 367.
Bizantini, 229, 230.
Bizanț, 94, 321, 476; regiunea —, 77; imp. —, 230, 352.
Blaga (L.), 93, 216, 237; 409, 711.
Blaj, 346; biblia din, (1795), 282, tip. din, 460.
Bobulescu (C.), preot, 160.
Bodrog, m-re, reședința ep. Lipovei și Giulei, 578.
Bogatul, iezer, 319.
Bogdan cel orb, domnul Moldovei, 319, 462.
Bogdan (Damian), 229.
Bogdana, m-re, 718.
Bogdania=Moldova, 57.
Boiț (Ion), dascăl (sec. XVIII), 542, 543, 574 575.
Bolonia, 457.
Bon (Henri), 324.
Bonald, 218.
Bonifaciu I, papă, 584.
Bonomelli (Geremia), ep. de Cremona, 13, 16, 44, 145, 167.
Boris, țar bulgar, 86, 87, 717.
Boris, regele Bulgariei, 121, 314; prinț, 87.
Borkovicz (Martin), fr., 88.
Bortolis (Antonie), tipograf venețian, 65.
Bossuet, 70, 71, 73, 143, 277.
Botez., preot, 253.
Botoșani, jud., 252.
Bourdaloue, 70, 71, 73, 143.
Brancovici, familie de despoți sârbi, 320.
Brancovici (Gheorghe), 88.
Brancovici (Sava), mitr., 87, 88.
Braniștea, 319.
Brașov, 84, 85, 344, 689 comunit. grecească, 77, liceul din —, 84, 85, eforia școlară, 84, tip. (1533), 460, librăria din —, (sec. XVI), 460.
Bratsiotis, (Pan.), profesor, 210.
Brăila, soc. cult. bulgară din —, 87.
Brăiloiu, (K. N.), 195.
Brâncoveanu, așezământ spitalicesc, 496.
Brâncoveanu (Constantin), 88, 89, 231, 321.
Brâncoveanu (Șerban), 320.
Brâncoveni, m-re, 318, 320.
Breazova, bis. din, 82.
Brebul, sat, 82.
Preitcop și Airtal, tip. în Leipzig, 63, 67.
Bretania, 207, 476.
Bretonii 139.
British and Foreign Bible Society, 281.
Brno, 225.
Brote județul (P.), 84.
Bruhnes, 167.
Bruneleschi (Filip), 678.
Buciumeni com. în jud. Dâmbovița, 327, 328.
Buciumi, jud. Iași, 160.
Bucovina, 113, 306, 346, 377, 463, mitr. din —, 244 — 246, 249, 250, 257, 458, 474, 526, 604, 607; — de Nord, 337, 470, 471, 474, 605, 615. Reorganizarea vieții bisericești din —, 474.
Bucur (I.), protopop, 253.
Bucuța (Em.), 251.
București, sat.
București, 46, 67, 80, 92, 106, 112, 162, 214, 231, 244, 255, 258, 284, 297, 322, 343, 390, 396, 496, 499, 606, 672, 691, 692, 694, 698, 714, Arhiep. din —, 469, 471, 488. Temelii de lucrare misionară și culturală în arhiep. —, 616—621; Biblia de la —, (1688), 282; Consiliul Central Bisericesc, 469, 471, 488; Conferința profesorilor Facultăților de Teologie, 210; Conferința anglicano-ortodoxă la —, 219; Facultatea de Teologie din —, 75, 92, 209, 234, 297.
Mitropolia din —, 318, 558, 700, Mișcarea revoluționară bulgară (1876) din —, 366; Seminarul Central din —, 400.
Budapesta, 229, 230, 460; Universitatea din —, 229.
Bug, 604; reg. — Nistru, 233.
Bulczu, prinț ungar, 229, 230.
Bulgakov, (S.), 126, 171, 211, 298, 647.
Bulgaria, 77, 87, 91, 119, 122, 126, 352, 366, 371, 686. Adunarea Națională bis. (1921), 314; Exarhatul bulgar, 233, 351—366; Frățiile ortodoxe, 315; principatul, 313, 366, patriarhia —, 351; Uniunea frățiilor preoțești din —, 123, 315. Preotul profesor Ștefan Zankow Rector al universității din Sofia, 119—121; Religia în școli, 121-122; Un nou proiect de lege pentru organizarea Bisericii ortodoxe bulgare, 122; Conferința frățiilor ortodoxe bulgare, 122; Moartea mitropolitului Pavel, 122; Expoziția de pictură creștină, 122-3;

- Cărbunești, câmp, (jud. Gorj), 695.**
Căscioarele, m-re, 79.
Câmpineanu (Ion), 320.
Câmpu-Lung, 92.
Cântarul vremii, scriere teologică, 231.
Cârpeștii-Mici, loc., 715.
Cârstoiu (Ștefan), art. Teologia militans, 401—413; rec., 590—592.
Ceahlău, 105.
Ceaslovul greco-arab, (1702), 231.
Cecilia, sf., 674.
Cedrenus, ist. biz., 229.
Cedron, pârâu, 49.
Cefalonia, 55.
Cehi, 259.
Cehia, 124, 260, 261; Pomenirea prof. V. Șesan, 124;
Cehoslovacia, Bis. ort. din —, 18, 124, Români ort. din —, 124.
Cehov (A.), 637, 639.
Cehovschi (Rom.), prof., 324.
Celei, sat în jud. Romanați, 320.
Celestin, papă, 584.
Cel-Nab Elias Soaia, m-re, 231.
Celsus, scriitor păgân, 236.
Cenad, 230; ep. romano-cat., 577; jud. —, 581.
Ceremuș, râu, 470.
Cerepiș, m-re, instit. teol. din, 260, 315.
Ceresi (Vincenze), 50.
Cernăvodă, 316.
Cernăianu (Pr. Gr.), 253, rec. 309-312; n. b., 317-8; cr. ext. 117, 118-119, 262.
Cernăuți, 213, 305, 474, Fac. Teologie, 119, 124, 296, 589.
Cernica, m-re, 396, 489, 490.
Cerven, ep., bulgară, 718.
Ceșme, loc. lângă Smirna, 55.
Cetatea-Albă, 283, 321; jud. —, 609; — Ismail, ep. ortodoxă, 615.
Cezareia, 461, 659, 660, 661, 664, 665.
Cezareia lui Filip, 583.
Chamby, 209.
Cheia, sat în jud. Vâlcea, 320, 683.
Chesarie, ep. Râmnicului, 692.
Chesarie Episcopul, Seminarul, 252.
Chesarie, monah din m-rea Neamțu, 420, 421, 423, 427—430.
Cheșenăul lui Albaș, sat, 596.
Chiev, 230, 232, 261, 473.
Chigi (Flavio), cardinal, 88.
Chilia, 470.
China, 125, 152; Starea înfloritoare a bisericii ortodoxe, 125;
Chinezi, 156; —, ortodocși, 125.
Chiperceni, sat (jud. Orhei), 610.
Chiprian, eg. m-rii de pe Vișnevăț, 596.
Chiprian, zugrav, 60.
Chipru, vezi Cipru.
Chirescu (Col. D.), 607.
Chiriac, monah din m-rea Agapia, 318.
Chirica (Pr. G.), 494.
Chirica (Pr. C.), 494.
Chiril, sf., 684.
Chiril, misionarul Slavilor, 123, 360.
Chiril, patr. Alexandriei, 688.
Chiril V, patr. ecumenic, 80.
Chiril, proimiile lui Atanasie și—, 58.
Chișinău, 105, 144, 284, 388, 389, 474, 486, 488, 596, 612, 625—627, 630; Arhiep. —, 615; mitr. —, 622, 625, 630; tipografia eparhială din —, 283, 284; Filiala Soc. biblice rusești de la —, 285; Reclădirea bis. catedrale din —, 486-488; Locțiitor de arhiep. al, — 488.
Chițcani, m-re, 629.
Chițescu (Niculae), rec. 215—224.
Cibela, zeiță, 154.
Cicero, 154.
Cilicia, 706, 708.
Cina cea divină, scriere teologică, (Iași 1747), 232.
Ciobanu (Prof. Șt.), 488.
Ciofrângenii, moșie, 714.
Ciongrad, județ, 581.
Cioran (Emil), 237.
Ciorogariu (Roman), ep., 712.
Cio-Tei, loc. (Japonia), 502.
Ciprian, sf., 310, 584; —, m-re, 79.
Ciprian, arhim., 126.
Cipru, 19, 125, 261, 318, 708; arhiep. 361, 362; Raporturile dintre Biserică și autoritățile engleze, 125.
Ciril de Alexandria, 295, 585; canoanele sf., 64; anat., 220.
Ciril al Ierusalimului, sf., 310, 449.
Cirus, rege pers, 318.
Ciuhureanu (Pr. A.), 494.
Ciuhureanu (Daniel), 488.
Ciupercă (Gen. N.), 487, 488; Apelul pentru reclădirea catedralei din Chișinău, 487.
Claudius, împărat roman, 138, 139, 141, 142, 708.
Clăbucetul Taurului, munte, 490.
Clemen (K), 235.
Clement Alexandrinul, 219, 310,
Clement de Ohrida, sf., 121: Universitatea, (Sofia), 315; bis. —, (Ohrida), 462.
Climent, duhovnic din m-rea Neamțu, 422, 429.
Climent, mitr. Târnavei, 87.

- Clivina**, district, 579.
Clocociovu, m-re, 79.
Cluici, district, 579.
Cluj, 597; ep. ort. din, 349; Ac. Teologică din, 350; tip. (1550), 460.
Cociașu, 84.
Codex Critias, 81.
Codul Civil, (1864), 519, 525, 527, 530, 532 —, (1939), 522, 527, 528, 529, 531, 532, 533, 534.
Cojocaru (Pr. H.), 582.
Colomanc, sat, 226.
Colonia, sinodul din, (1280), 4.
Coman (Ioan), 234.
Comentariu la gramatica lui T. Gazis, (București 1768, 80.
Condacul, (Iași 1745), 231.
Congar, (M. J.), 16.
Comoroșan, (A.), 295.
Compte (Auguste), 407.
Comșa (Grigore), ep. Aradului, 273.
Constantin cel Mare, 77, 83, 227, 461, 666, 667, 669, 670, 679.
Constantin Mavrocordat, domnul Moldovei, 305.
Constantin Monomahul, împărat bizantin, (1042-1054), 78, 229.
Constantin Peloponisiotul, 693.
Constantin Porfirogenitul, împ. bizantin, (913-959), 228-230, 447.
Constantin Racoviță, domnul Moldovei, 305.
Constantin Șerban, 88, 689.
Constantin și Elena, sf. împărați, 567, 689.
Constantinescu (Pr. Marius), 253.
Constanța, comun. grecească, 77; congr. studentesc, 84; ep. din, 253.
Constantinopol, 15, 18, 52, 53, 62, 64—68, 76, 77, 88, 89, 125, 161, 221, 229, 304, 321, 325, 355, 359, 360, 462, 463, 467, 683-687, 717; Conferința panortodoxă din —, 15; Consiliul bisericesc al patriarhiei din —, (1858-1860), 353; Colonia bulgară din —, 354; patr. din —, 78, 80, 88, 352, 354, 358, 361—363, 365; Reședința exarhatului bulgar, 313, 314, 366, 367; Sinodul exarhatului bulgar, 367; Sin. ecumenice din —, 311; sin. din —, 64; Școala cea mare din —, 53, 55; O descoperire prețioasă, 125; Pomenirea patriarhului Chiril Lucaris, 125;
Constituția română din 1866, 519, 527; — din 1923, 520; — din 1938, 520.
Constituțiile apostolice, 451-2; liturghia din —, 444, 445, 448.
Copé (François), 317.
Copenhaga, 209.
Copernicus, 237.
Corabia, 111.
Coray (Adamantie), 467.
Corblet (Jules), abate, 7.
Coresi, diacon, 89, 90, 460.
Corint, 650, 651, 685; mitr. de —, 55, 57, 58.
Cornean (Nicolae), 81.
Cornești, codru, 470.
Cosma Etolianul, vezi Cosma neo-martirul.
Cosma (Econ. L.), 494.
Cosma, neo-martirul, 52.
Cosma Petrovici, ep. Dunării de jos, 494.
Costea (Traian), protoereul, 253.
Coșula, m-re, 307.
Cotin, predicator, 73.
Cotoșman (Pr. Gheorghe), 84.
Cotroceni, m-re, 80; moșia, 84.
Covno, 262.
Cozia, m-re, 89.
Cracovia, 128; ep. ort. din —, 263; --- Lemcovșcina, ep. ort., 128.
Craina, district, 579.
Crainic (Nichifor), 93, 217, 237, 297.
Craiova, 110—116, 692—4.
Crăciun (Ioachim), 710.
Cremona, 13, 44, 145.
Creta, insula, 125.
Crimeia, 604.
Crispolti, marchiz, 457.
Cristache (Pr. Ioan), 461.
Cristofor, ep. de Geoagiu, 578.
Criș, reg. dintre Dunăre și —, 230.
Croația, 88, 581.
Croații 259.
Cronica internă; Schimb de telegrame, 103; Pastorală I. P. S. Patriarh Nicodim pentru îndemn la liniște și la înfrățire, 103—5; Reaparitia revistei Luminătorul, 105—6; Oprirea preoților de a mai face politică, 107—8; Felicitări de Crăciun și Anul nou 1941, 108—110; Lucrarea culturală, misionară și filantropică în eparhia Mitropoliei Olteniei, 110—116; Telegramele de felicitare, 243—4; Investitura nouilor chiriari, 244—250; Inscăunarea I. P. S. Tit la Mitropolia Bucovinei, 250—1; Inscăunarea celui dintâiu episcop ortodox al Timișoarei, 251—252; Moartea dascălului de psaltichie Nicolae Severeanu, 252; Evreii de religie mozaică nu pot trece la alt rit, 253; Impărțirea premiilor absolvenților școlii de pictură bisericească, 253-4; Moartea preotului Teodor Bălășel, 254-257; Inaugurarea atelierului de obiecte bisericesti al Institutului Bi-

blic, 257-258; Pastorală I. P. S. Patriarh Nicodim pentru cinstirea eroilor, 335-6; Războiul sfânt de desrobire, 337; Proclamația d-lui General Ion Antonescu către țară, 337-9; Alegerea de episcop al eparhiei Caransebeșului, 339-342. Alegerea de episcop al Argeșului, 342-3; Hirotonirea P. C. Arhim. Veniamin Nistor noul episcop al Caransebeșului, 343; Investitura P. S. Episcop Veniamin al Caransebeșului, 343-345; Telegrama I. P. S. Patriarh Nicodim trimisă d-lui General Ion Antonescu, 346; Răspunsul d-lui General Ion Antonescu, 346; Moartea mitr. de Blaj Dr. Alexandru Nicolescu, 346; Pentru îngrijirea cimitirelor, 346-7; 75 ani de la înființarea Academiei Române, 348-9; Tipărituri ortodoxe în Ardealul cedat, 349-350; Telegrama de felicitare trimisă d-lui Mareșal Ion Antonescu de către I. P. S. Patriarh Nicodim, 469; Dania Sfintei Patriarhii pentru bisericele din ținuturile desrobite, 470; Cuvântul I. P. S. Patriarh Nicodim de ziua biruinței armatei române pentru recucerirea Basarabiei, 470-471; Chemarea I. P. S. Patriarh Nicodim pentru subscrierea la împrumutul reîntregirii, 471-2; Sprijinul dat țării de către Biserică în împrejurările de azi, 472-473; Basarabia s'a întors acasă, 473-474; Reorganizarea vieții bisericești din Bucovina, 474; Proiectul de lege pentru organizarea învățământului religios, 475-486; Reclădirea bisericii catedrale din Chișinău, 486-488; Formulă pentru pomenirea la slujbele bisericești a Conducătorului Statului, 488; Moartea arhimandritului maior în rezervă Iustin Șerbănescu, 489-490; Lucrarea culturală-misionară în eparhia Argeșului, 491-493; Mișcarea culturală și misionară în Episcopia Dunării de jos, 493-494; Intervenția I. P. S. Patriarh D. D. Nicodim pentru suprimarea impozitului pe venitul epitrahilului, 494-499; Telegrama de bună urare trimisă M. S. Regelui Mihai I de către I. P. S. Patriarh Nicodim, cu prilejul împlinirii unui an de nouă domnie, 599; Telegrama trimisă domnului Mareșal Ion Antonescu de către I. P. S. Patriarh Nicodim, la împlinirea unui an de rodnică guvernare, 599-600; Telegrama trimisă M. S. Regelui Mihai și d-lui Mareșal Ion Antonescu de către I. P. S. Nicodim cu prilejul lu-

ării Odesei, și răspunsurile primite, 600-601; Telegrama de felicitare trimisă M. S. Regelui Mihai I, de către I. P. S. Patriarh Nicodim la împlinirea vârstei de douăzeci ani, 601; Cuvântul și îndemnarea I. P. S. Patriarh Nicodim pentru adunarea obștească plebiscitară, 601-603; Scrisoarea comandantului unei unități care luptă pe front, adresată I. P. S. Patriarh Nicodim, 603-605; Apostolatul Bisericii ardelenice în Basarabia și Transnistria, 805-613; Inscăunarea P. S. Veniamin, noul episcop al Caransebeșului, 613-615; Retragera din scaun a I. P. S. Gurie, Mitropolitul Basarabiei și a I. P. S. Dionisie, Episcopul Cetății Albe-Ismail, 615-616; Temelii de lucrare misionară și culturală în Arhiepiscopia Bucureștilor, 616-621; Lucrarea misionară peste Nistru, 621-636;

Cronica revistelor, Erezie muzicală, 97-98; Enciclopedia Ortodoxiei, 98-99; Icoanele, 99; Deosebirea între troița monument și crucea românească, 100; Formele cultului în ortodoxie, 100-101; O necesitate parohială; cronica, 102; O învinuire și o propunere, 327-328; Preoți ai învierii, 328-330; Singuri preoții sunt vinovați? 330-331; Inviorarea activității centrelor parohiale, 331-2; Duhul Ortodoxiei, 332-333; Esseu și dogmă, 333-4;

Cronț (Econ. C.), 494.

Cronț (G.), n. b., 85, 85-86, 91, 91-92, 94.

Csáky (L.), 88.

Cubinovici, prof., 128.

Cuciuc-Cainargi, pacea de la, 306.

Cumont (F.), 133-135, 137, 138.

Cunțan (D.), 712.

Cușuș, (loc.), 716.

Cuq (E.), 133-135.

Curchi, m-re, 610.

Curtea-de-Argeș, m-re, 24, 247, 683, 684.

Cutulmuş, m-re, 60.

Cuvântul Adevărului, rev., 255.

Cuza (Alexandru Ioan), 203.

Cuza (Varlaam), arhim., 282

Czeszbiesy, cetate în Pocuția, 319.

Dacia, 666, 667.

Daci, 227.

Daco-Geți, 236.

Daco-Romani, 667, 672.

Dalmația, 77, 581, 678, 679.

Damasc, 232, 318, 609, 706-8.

- Damasius**, papă, 584.
Damianovici (Eftimie), ep. Caransebeșului, 579.
Dancu, m-re, 79
Daniil, episcop, 578.
Daniil de la Voroneț, 682.
Darius, rege persan, 318.
David, împ. Iudeilor, 275.
David, monah, 57.
Dâmbovița, jud., 327, 328.
Debar, ep. ort., 367.
Decapolis, 141.
Decartes, 73, 407, 410.
Dehio, 675.
Della Corte, 139.
Demarat (Z.), prof., 317.
Demetriescu (Anghel), prof., 317.
Demetrius (V.), 639.
Denzinger (H.), 712.
De propaganda fide, 88.
Derbe, loc., 708, 709.
De Sanctis (Gaetano), 133, 141.
Despina Doamna, 24.
Deta, loc., 578.
Diacovici (Isaia), ep. Timișoarei, 579, 581; ep. Caransebeșului, 579.
Diaconescu (Pr. Marin S.), 328-9.
Diamandi (Manole), 85.
Diculescu (Constantin), 317.
Didahia celor 12 apostoli, 449, 468.
Diehl (Charles), 646, 654.
Diham, munte, 489, 490.
Diicul, vel agă, 691.
Dimitrache, logofăt din Iași, 427.
Dimitrie, diac. din Cușuș, 716.
Dimitrie, sf. muc., 208.
Dimitrie, mitr. Rostovului, 466.
Dimitrie Basarabov, sf., 683.
Dincă Bârsăscu, șetrar, 683.
Dimitrievici, pr. prof., 213.
Dimitrievici (Nicolae), ep. Timișoare, 579.
Dimitriu (Arhim. Melchisedec), 419.
Cremona, 13, 44, 145.
Dinu, d-ra, 254.
Diodor, 235.
Dionisie Areopagitul, 711.
Dionisie din Alexandria, sf., canoanele, 64.
Dionisie, mitr. Ungro-Vlahiei, 284.
Dionisie, patr. Ierusalimului, 558.
Dionisie, mitr. ort. polon, 127, 128, 464.
Dionisie Erhan, ep., 492, 493, 615; retragerea din scaun, 615—616.
Dionisiu, m-re atonită, 57, 58, 79, 463.
Disescu (C.), 317.
Doamna, m-re, 80.
Doamna Ghica-Tei, bis. în București, 322.
Dobjanschi (Col. Har.), 488.
Dobre, popa, tipograf, 460.
Dobrogea, 316; movila —, (Grădina botanică, București), 316.
Dobrovăț, m-re, 79, 287, 319, 320, epitaful de la —, 463.
Dobschütz, (Ernst von), 41, 228.
Dohiar, m-re atonită, 67, 77, 79, 319.
Domețian, arhim., 62.
Donatio Constantini, 461.
Donatiști, 468.
Dorostol — Cerven, ep., 260.
Dorothei, monah, 422.
Doroțcaia, sat transnistrian, 630, 635.
Derpart, loc., 14.
Dositeiu Buzoianul, 700.
Dosoftei, ep., 307.
Dosoftei, mitr. Moldovei, 248, 305, 539; Molitvenicul lui —, (Iași 1681), 539-575. Viețile sfinților (1682) de —, 697, 698.
Dossios, (N. C.), 228.
Dostoiewsky, 176, 638, 640.
Doțian, ep. român. 578.
Dragalina, gen., 251.
Dragomirna, m-re, 306, 616.
Dragoviti, trib. slav, 717.
Drava, fluviu, 88.
Drăgan (Nicolae), 541, 544, 553.
Drăgănești, parohie, 715.
Drăgășani, 254.
Droysen, 712.
Dreptate-Frăție, soc. secretă română, 320.
Drina, râu, 538.
Drumev (Vasile), vezi Climent mitr.
Dubăsar, 233.
Du Cange, 450, 451, 453.
Dumitrașco Racoviță, biv vel vornic, 693.
Dumitru, sf., m-re atonită, 79.
Dunăre, 98, 230, 313, 354, 361, 366, 470, 579, 666, 672, 678, 679, 680.
Dunărea de jos, ep., 493.
Dutilleul (J.), 712.
Dyovuniotis (Const.), 212.
Ebioniți, 3.
Economidis (Dimitrie V.), art. Nicodim Aghioritul, 51-69.
Edessa, 657.
Edesenii, 187.
Efes, 659, 662, 665, 685.
Efrem Sirul, sf., 310, 312, 583.
Efrem Tighineanu, arhieru, 488, 612, 625.
Eftimie ierom., 52, 53.
Eftimie, mitr. de Alba-Iulia, 578.

- Egiptul**, 91, 117, 154, 445, 467;
- **Viata călugărească**, din —, 77.
Ehrenberg, 167.
Elada, vezi **Grecia**.
Elefterie bis. sf., 497.
Elefterie martirul, 682.
Elefterie, mitr. Lituaniei, 262.
Elena, Regina României, 243, 246, 248, 249, 344, 471.
Elensis, 154.
Elias (Menachem), 349.
Elinii, vezi **Grecii**.
Eliodor, 7.
Elisabeta, mama sf. Ioan Botezătorul, 276, 562.
Elisabeta, sora lui Alexandru, regele Poloniei, 319.
Elisabeta, țarină rusă, 714.
Elveția, 126, 209.
Elvețieni, 21.
Emilian Antal Târgovișteanu, arhiepiscop, 251.
Englezii, 21, 467, lit. teologică la, 41.
Enos, loc., 685.
Epicur, filosof grec, 277.
Erbiceanu, (C.), 74, 228.
Eremie Românul, 232.
Ermupolis, oraș, 66, 68.
Escobar, 182.
Esculapius Cultellus, medic roman, 658, 659, 661, 665; **scrisoarea către Gladius Ensa**, de —, 662.
Esfigmenos, m-re atonită, 77.
Essahadon, rege asirian, 317.
Eși, vezi **Iași**.
Etiopia, pustiu, 595.
Etolia, 52.
Eufrat, fluviu, în Mesopotania, 318.
Eugen Laiu, arhiepiscop, 257.
Euripide, 154.
Europa, 15, 109, 232, 316, 405, 412, 515.
Eusebiu de Cesarea, 230, 310, 461.
Eusebiu, ep. Nicomidiei, 461.
Eustațienii, 468.
Evanghelia (1706), 231, 232; (1708), 232;
Evreii, 6, 136, 137, 138, 140, 154, 253, 286, 466, 657.
Evstatie, monah, 422.
Evtimia, regină a Serbiei, 462, 463.
Evtimie, patriarh bulgar, 718.
Explicarea Evangheliilor de peste an, (1708), 23;
Ezăreanu (Sava), duhovnic, 320.
Fagundez, 182.
Fanuil, 276.
Farrar (F. V.), 705.
Fecioara Pammacaristos, bis. sf., (C-pol.), 322.
Fecioru (Pr. Dimitrie), 297, art. **Un catalog vechi de manuscrise și cărți al Bibliotecii Mănăstirii Neamțului**, 414—443.
Fedor Alexievici, țar rus, 307.
Feldioara, regimentul, 489, 490.
Felea (Ilarion V.), pr., 312, 350, 463.
Fénelon, 70, 73, 143.
Ferdinand I, regele Românilor, 336, 489.
Ferdinand, rege bulgar, 87, 314.
Ferendia, protopoiat, 580.
Festus, 141.
Filadelfia, 458.
Filaret, mitr. Moscovei, 212.
Filaret, mitr. Ungro-Vlahiei, 714.
Filiala basarabeană a Societății biblice rusești, 281, 282, 284, 286.
Filip, sf. ap., 684.
Filipescu (Constantin), cronicar, 321, 322.
Filoff (B.), 121.
Filofteia, sf., moaștele, 321, 683.
Filotei, ep. Buzăului, 596.
Filoteia, monahie din C-pol, 463.
Filothei, 428.
Filotheos, patriarh, 90.
Finlanda, Mănăstirea Noul Valam, 126; **Un dar sfânt**, 126;
Finlandezii, 126.
Flavian, ep. lui Leon cel Mare către —, 295.
Flavius Sabinus, 139.
Flămânzi, sat, (jud. Botoșani), 252.
Florea (Pr. Gh.), 494.
Florența, 145.
Florescu (Antipa), pr., 253.
Florescu-Dâmbovița (I.), 253.
Florești, m-re, 80.
Florovsky, (G.), 76, 167, 212, 213.
Foch, mareșal, 398.
Fortu Roșu, vezi Fort Ros.
Fort-Ros, loc. în Statele Unite, 117, 118.
Franci, 230.
Francudi, prof., 317.
Frank, guvernatorul Poloniei, 128.
Frantz Iosif, împ., 84.
Franța, 70, 72, 73, 126, 219, 399, 467, 586, 712; **Facultatea rusă de teologie din Paris**, 126; **Mângâiere în credință**, 126;
Francezii, 21, 259, 467; lit. teologică la, 41, 42.
François de Sales, 70—73.
Frascati, munte, 595.
Frăția, soc. clerului din ep. Argeșului, 328, 330, 492.

- Freud (S.), 405.
 Frigia, 154, 709.
 Fritz, prof., 460.
 Froehner, 132, 136, 141.
- Gafton (Pr. Ioan), 616.
 Galatia, 709.
 Galați, 77, 144, 493; com. grecească, 77.
 Galia, 476.
 Galilei (G.), 407.
 Galileia, 141, 275, 563—565, 659, 664.
 Galinescu (G.), prof., 234.
 Galițin prinț, ambasador rus, 306.
 Galițan, (A. N.), prinț rus, 281, 282, 286.
 Galiția, 127, 304, 306, 307.
 Gamaliel, 706.
 Gamaliil, monah, 429.
 Gangra, sin. din (340), 64, 452, 468.
 Garpolas (C.), 64.
 Gaster (M.), dr., 697, 698.
 Gavriil, sf. arhanghel, 276.
 Gavriil, eg. Bistriței, 701.
 Gavriil, patriarhul Iugoslaviei, 262.
 Gavriil Bănulescu, mitr., 282, 283, 611.
 Gavriil Protul, 321, 322.
 Gavriil Troțușanul, vistier, 462.
 Gândirea, rev., 297.
 Gebeleizis, 235.
 Geneva, 71, 167.
 Geoagiu, ep. ortodoxă, 578.
 George II, regele Greciei, 209, 210.
 Georgevici (Ioan), ep. Caransebeșului, 577, 580; mitr. Carlovițului, 580.
 Georgia, țară, 77.
 Georgian (Constantin), prof., 317.
 Gepizii, 679.
 Germain, sf., ep. Parisului, 316.
 German, arhep. Ohridei, 717.
 Germania, 218, 338, 398, 476, 586, 602.
 Germanii, 21, 259, 390, 396; lit. teologică la, 40, 41, 42.
 Gerock (Karl), 143.
 Geții, 234—236.
 Ghedeon, judecător israelit, 275, 458.
 Ghedeon, mitr., 305.
 Ghenadie, sf., ep. canonică, 64.
 Ghenadie I, mitr. de Alba-Iulia, 578.
 Ghenadie, mitr. Ardealului, 460.
 Ghenadie Scolarul, 229.
 Gheesie, chilie în m-re Lavra, 79.
 Gheorghaki, 322.
 Gheorghe, sf., chilie în m-rea Vapopedi, 79; — în m-rea Pantocrator, 79; școala — (Naxos), 52—54; hramul — (Caries), 60; — m-re, 230;—, hramul bis. Catedrale din Caransebeș, 577, 580; bis. —, (Suceava), 319.
 Gheorghe, frate de obște în m-rea Neamțu, 425.
 Gheorghe, hagi, 693.
 Gheorghe (Pr. Const. I.), 320.
 Gheorghe Ghica, domnul Moldovei, 305.
 Gheorghe Nemțeanul, mitr. Moldovei, (1477—1510/11), 320.
 Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei, 85, 88.
 Gheorghie, ieroshimonah din m-rea Neamțu, 422, 425, 427, 429.
 Gheorghiu (Vasile), pr. prof., 213, 228.
 Gherasim, diacon, 425.
 Gherasim din Vizia, 53.
 Gherman Mărturisitorul, 224.
 Gherontie, ierom., tip., 66.
 Gherontie, monah, 340, 466, 467.
 Gherontie cel mic, monah din m-rea Neamțu, 420, 421, 423, 429, 430, 431.
 Gherontie Dascălul, din m-rea Neamțu, 423, 424, 426, 427.
 Gherontie Nicolau, ep. Constanței, 253.
 Gheorghian (Iosif), mitr. primat, 598.
 Ghetsimani, 49, 185.
 Ghica (Ion), 320.
 Gilson (Et.), 93.
 Giula, prinț ungar, 229, 230.
 Giula, ep. de Lipova și —, 578.
 Gladius Ensa, ofițer roman, 658, 659, 662, 665; scrisori către Esculapius Cultellus, 662—665.
 Glod (Gheorghe), 488.
 Glubokovski, teolog rus, 30.
 Glykis Nicolae, tip. în Veneția, 63, 64, 65; Molitvenicul tip. de —, 540.
 Goar (Jacob), 451, 453.
 Goga (O.), 93, 218, 711.
 Gogol, 174.
 Golgota, 50, 92, 663.
 Golia, m-re, 79.
 Gomoiu Dr. V.), 323, 324.
 Gorajd, loc., 538; Molitvenicul din —, (1531), 538.
 Gorazd, ep. ort. ceh., 260, 261.
 Gore (Ch.), 219.
 Gorj, jud. 320, 695.
 Gorki (M.), 174, 637, 639.
 Gorna-Orehovița, 119.
 Goșiv, (Ivan). prof., 214.
 Goții, 677, 681.
 Govora, 191.
 Grabar (André), 654.

- Granici. (E.), prof., 213.
 Grădinaru, 251.
 Grătiești, sat (jud. Orhei), 610.
 Greci, 19, 69, 77, 79, 198, 234, 235, 316, 355, 466, 650, 651, 660, 664; lit. teologică la —, 41, 42.
 Grecia, 55, 91, 154, 155, 209, 211, 261—2; 277, 313, 353, 367, 600 665; frăția teologică «Zoi», 261.
 Grecianu (Șt.), 84.
 Grecu (Vasile), prof., 89, 90.
 Grighentie, 595.
 Grigorașcu Ghica Vodă, 88.
 Grigore, monah atonit, 55.
 Grigore, monah, 79.
 Grigore cel Mare, sf., papă, 310, 449, 645.
 Grigore de Nissa, sf., 173, 181, 294, 310, 311, 645; canoanele, 64.
 Grigore de Tours, ep., 316.
 Grigore din Nazianz sf., 217, 310, 444, 449, 645, 690; Canoanele —, 64.
 Grigore Ghica, domnul Moldovei, 79.
 Grigore Ghica, domnul Țării-Românești, 322, 692.
 Grigore Leu, ep. Hușilor, 244, 245, 246, 249, 342, 624; cuvântare la învestitură, 247—8.
 Grigore Sinaitul, 421.
 Grigore Taumaturgul, sf., 310.
 Grigorie, 162.
 Grigorie logofătul, 700.
 Grigorie, monah din m-rea Neamțu, 420.
 Grigorie I, papa, 224.
 Grigorie II, papa, 224.
 Grigorie III, papa, 224.
 Grigorie V, patr. C-polului, 467.
 Grigorie VI, patr. C-polului, 354.
 Grigorie IV, mitr., 229, 466.
 Grigorie, arhiep. Armenilor din Basarabia, 283, 286.
 Grigorie Dăscălaşul, monah, 421.
 Grigorie Decapolitul, sf., 321 682-703.
 Grigorie, mitr. Ierapolei, 284.
 Grigorie Socoteanu, ep. Râmnicului, 699.
 Grigoriopol, 626.
 Grosu (Pr. Pavel), 106, 488.
 Grotta, loc. în Naxos, 52, 53, 54.
 Gruici (R.), prof., 234.
 Guisan, 167.
 Günther, A., 216.
 Gura-Humorului, 715.
 Gura-Motrului, m-re, 94.
 Gurguiata, schit (jud. Vâlcea), 320.
 Gurie Grosu, mitr. Basarabiei, retragerea din scaun, 615—616.
 Gusti (Dim)., prof., 92.
 Hagiavramie, monah atonit, 57.
 Hagimacarie, monah, atonit, 57.
 Halas (Ant. F.), 62.
 Halki, insulă, 89.
 Halici (Mihai), (sec. XVII), 577.
 Halle, 711.
 Hanko, insulă, 126.
 Haret (Spiru), 225.
 Harmenopulos (Const.), 201.
 Harnack (Adolf von), 14, 167, 219, 230, 679.
 Hartum, reședința mitr. Nubiei, 117.
 Hasdeu (B. P.), 206, 331.
 Hatti-humayum, (1856), 353.
 Hațeg, protopopiat, 87; district —, 578.
 Hecaten din Abdera, 235.
 Hegel, 82, 237, 407.
 Heiler, 167.
 Hellespont, 235, 685.
 Herbstein, general, 88.
 Herma, păr. apostolic, 310.
 Herodot, 234—236.
 Herțegovina, 320, 581.
 Hey-bely, insulă, 89.
 Hidroparastați, 3.
 Hindenburg, mareșal, 398.
 Hios, insulă, 55, 56, 68.
 Hitler (Adolf), 128, 338, 346, 382, 469.
 Hobbes (T.), 407.
 Hodoș (H.), 712.
 Holl, 167.
 Holm, oraș, 127; eparhia, 127, 128; — Podlesie, ep. ort., 128.
 Homeacov, 82, 83.
 Homor, m-re, 229.
 Honoriu III, papă, 230.
 Honterus, propagandist luteran, 460.
 Horaița, m-re, 160.
 Hotăranu, m-re, 79.
 Hotin, 470, 474; ep., 244, 246, 257, 258, 526, 624; jud. —, 609.
 Horodiștea, m-re, 283.
 Hrisant din Etolia, 52, 53, 54, 55.
 Hrisant, eg. Hurezului, 694.
 Hrisopolis, loc., 685.
 Hrisostom cel Mare, m-re, 67.
 Hristofor, patr. Alexandriei, 117.
 Hristov (Țv.), prot., 123.
 Hunedoara, protopopiat, 87.
 Hurezu, m-re, 694, 703.
 Hurezu, schit jud. Romanați, 320.
 Hurtado, 182.
 Huși, 233, 244, 246, 247, 249; ep., 245, 342, 467, 624.
 Huysmanss, 317.

- Iacob cel Drept, 656, 708.
Iacob Afraates, 310.
Iacob, pers. biblic, 6, 562, 564, 565.
Iacob, liturghia sf. ap., 444, 445, 448, 450.
Iacobescu (Pr. Gh.), 327, 328.
Iacobovschi (Pr. P.), cr. ext., 117, 117—118; 124—5; 125, 126—7; 261, 263—4; n. b., 325—6;
Ianculescu (A.), 710.
Iane, cămăraș, 693.
Ianina, 61.
Iao (= Dumnezeu), 235.
Iași, 79, 87, 160, 162, 231—234 252, 284, 467, 496, 539, 683; divanul domnesc din —, 233; mitr. din —, 252, școala din —, 80.
Iconium, loc., 708.
Idrisa, loc., 685.
Ienopolia, 581.
Ierapole, mitropolie, 284.
Ieremia, mitr. Moldovei, 718.
Ierihon, 152.
Ierisos, istm., 77; ep. 78.
Ieronim, fericitul, 7, 155, 584, 670.
Ierotei, monah, 58.
Ierotei, ep. Evripului, 58.
Ierotei, ep. al Ungurilor, 229.
Ierotei din Naxos, 62; ep. Evripului, 58, 62; ep. Ianinei, 62.
Ierotei din Patmos, monah, 79.
Ierotei din Smirna, dascăl, 53, 54.
Ieruga, pârâu, 577, 578.
Ierusalim, 86, 232, 236, 586, 662, 663, 664, 705, 707; patr. 352, 467, 559.
Ieszenszky, 85.
Ignatie mitr. Berat, 717, 718.
Iguruc, 233.
Iarion, dascălul, din m-rea Neamțu, 424, 426, 430.
Iarion, eg. Bistriței, 698.
Iarion, monah, din m-rea Neamțu, 420, 421, 422
Ileuszmänn, arheolog, 230.
Ilfov, jud., 489.
Ilie, diac din Merag, 716.
Ilie, chilie în m-rea Lavra, 79.
Ilie, armașul de la Slătioara, 320.
Ilie Iorest, mitr. Ardealului, 319.
Ilin, 126.
Iliric, 705, 716.
Inălțarea Sfintei Cruci, bis. în Schitul cel Mare, 304.
Inocențiu I, papă, 584, 714.
Inocențiu III, papă, 78.
Indreptarea legii, (Târgoviște, 1652) 191, 201.
Indrumări creștine, rev. bis., 494.
Inochentie, ep., 248.
Inochentie, călugăr moldovean din Balta, 388.
Institutul Biblic, 257, 258.
Intrarea în biserică, chilie în m-rea Dionisiu, 79.
Ioana, regina Bulgariei, 121.
Ioan, vezi Ierotei monahul.
Ioan, ieroshimonah, din m-rea Neamțu, 421, 426, 430.
Ioan, monah, cotraducător al Hristoitei, 65.
Ioan, sf., biserica, 161.
Ioan VII, patr. ecumenic, 716.
Ioan Botezătorul, sf., 309, 656; Panihida dela Tăierea capului —, 458; nașterea —, hramul bis. din Caransebeș, 577.
Ioan Caleca, patriarh, 90.
Ioan cel Nou, sf., 305, 321 682, 683, 702.
Ioan Damaschinul, sf., 93, 173, 187, 220, 223, 224, 295, 297, Canonul învierii al —, 554.
Ioan Gură de Aur, sf. 67, 89, 310, 312, 468, 583, 585, 645, 684; omiliile, 231; liturghia, 444, 445, 450; omilia—despre a doua venire, 466.
Ioan din Saeg, m-rea sf., 231.
Ioan Popescu, pr. în Caransebeș, (sec. XVII), 577.
Ioan Sandu Sturza, 66, 467.
Ioan Teologul, chilie în m-rea Lavra, 79.
Ioanichie, eg. m-rii Horodiștea 283.
Ioanichie, monah din m-rea Neamțu, 420, 425, 429.
Ioanovici (Vichentie), mitr. Carlovițului, 579.
Ioasaf, arhiep. Ohridei, 718.
Iokagam, loc., 504.
Ion, sf., bis. (Suceava), 250.
Ion Postitorul, sf., canoanele, 64.
Ionașcu (Ion), 229, 714.
Ionescu (Al.), protoereu, 253.
Ionescu-Berechet, (Dem.), arhitect, 253.
Ionescu (Pr. Marin,) 253, 273.
Ionescu Șerban, 93, 214; art. Morala ortodoxă, 164—208.
Ionescu (Take), 84.
Ionescu (Pr. Vasile), 253.
Ionice, insule, 467.
Ioniță (Protos. Nicodim), 464.
Iordănescu, pr., 253.
Iordănescu (T.), prof., 317.
Iordache (D.), 110.
Iordache (Pr. T.), 494; cr. ext., 637—640.
Iorga (N.), 89, 235, 255, 466, 554, 676, 679, 710, 715.
Ioshua Nazarineanul, 658, 660, 664.
Iosif, ep. rus. din St.-Unite, 264.

- Iosif**, sf., logodnicul Maicii Domnului, 274, 276, 661.
Iosif 659—661, 663, 664.
Iosif I, exarh bulgar, 313, 366, 368.
Iosif, ierodiacon din m-rea Neamțu, 423, 424.
Iosif, ierom. de la Bistrița, 701.
Iosif II, imp. Austriei, 305, 306, 580.
Iosif, mitr. Timișoarei (sec. XVI), 578.
Iosif, popa de la Beiuș, 573-575.
Iosif, preot atonit, 57.
Iosif Flaviu, 136, 137, 656, 674.
Iosefina, monahia, 254.
Iovan, 693.
Ipatie, chilie (m-rea Vatopedi), 79.
Ipec, arhiepiscopia din, 233, 352; patriarhia din —, 234, 579.
Iraklia, mitr., 418.
Irimia, monah. 320.
Irinarh, duhovnic, 423, 426, 427-9.
Irina, imp. Bizanțului, 316.
Irineu, ep. Lugdunului, 6, 219.
Irineu Mihălcescu, mitr. Moldovei, 93, 215, 221, 237, 244, 245, 250, 251, 297.
Irinopolis, oraș în Isauria, 684.
Irlanda, 476.
Irod Idumeul, regele Evreilor, 50.
Isaac dascălul, 430.
Isaac, fiul lui Avraam, 562, 564, 565.
Isaac Sirul, sf., 183.
Isaia, dascălul, m-rea Neamțu, 429.
Isaia, eg. m-rii Schitul cel Mare, 305.
Isaia, monah, 160-162.
Isis, zeiță, 154.
Ismail, jud., 609.
Ispir (Vasile Gh.), 210, 214.
Istoc (Simeon), 716.
Istoc (Mihai), 716.
Istrate Dabija, domnul Moldovei, 88, 305.
Isauria, provincie bizantină, 684.
Italia, 46—48, 145, 148, 150, 324, 338, 455, 456, 476, 602, 678, 679.
Italieni, 148 259; lit. teologică la —, 44.
Iuda, fiul lui Iacob, 6.
Iuda Iscariotul, 49, 50, 185.
Iudeia, 660, 663, 664, 665.
Iudeii, vezi Evrei,
Ingoslavia, 91, 126.
Iulian Apostolul, 235.
Iuliu Caesar, 118, 135.
Iustin, imp. bizantin, (518-527), 200.
Iustin din Moldova, duhovnic, 79.
Iustin Martirul sf., 447.
Iustinian, împărat bizantin (527—565), 199, 200, 316, 352, 518, 531, 532.
Ivancicovici (Procopie), mitr. Ardealului, 547.
Ivan (Iorgu), 518.
Ivan (Nicolae), ep., 712.
Ivasava (Arsenie Iacob), 503—4.
Ivir, m-re atonită, 77, 79; reg. (Georgia), 77.
Ivul, castelan al Caransebeșului, 577.
Ivul (Gavriil), 577.
Islaz, com. în jud. Romanați, 320; Constituția de la —, 203.
Izvorul Frumos, schit în jud. Vâlcea, 320.
Izvorul Tămăduirii, chilie în m-rea Vatopedi, 79.
Jamblichus, 235.
Jansenismul, 72.
Japonia, 502, 503, 504, misiunea ortodoxă în —, 500; Viața bisericăscă ortodoxă în —, 500—504.
Japonezii, 156, 503.
Jijila, parohie, 494.
Jitia, m-re, 79.
Jocu (Filaret), arhim., 342, 343.
Jupânești, sat, (ep. Caransebeș), 82.
Jupânești, schit în jud. Gorj, 320.
Juvenal, 138.
Kagawva, mis. creștin japonez, 325.
Kant (Im.), 237, 407, 409, 410, 644.
Karagaci, sat, 631, 635.
Kartașov, A., 126, 211.
Karyes, vezi Caries.
Kattenbusch (Ferdinand), 14, 167.
Kayserling, 411.
Kazarow (G.), 235.
Kengelaț (Emilian), ep., 82.
Kerenski, prim ministru rus, 385.
Kibura, moschee în Mosul, 317.
Kierkegaard (Sören), 95.
Kiev, vezi Chiev,
Kirch (C.), 712.
Kirileanu (G. T.), art. O scrisoare despre Schitul Moldovenesc din Sf. Munte și despre Grigore Ghica Domnul Moldovei, 160—163;
Kittel (G.), 588.
Knoll (Albert), 143.
Kobe, loc., 504.
Kodera (Prot. I.), 503.
Kogaionon, m-te, 235.
Kolomea, cetate în Pocuția, 319.
Kolovos Ioan, 77.
Kolsin, pustiu, 155.
Kosovac (Mata), 578.
Kretschner (P.), 235.

- Krušedol**, m-re, 320, 321.
Ktenas (Hristofor), arhim., 60, 76—80.
Kury (Adolf), 167.
Küstendil, ep. bulgară, 356.
Kyriakon (schitul Pantocrator), 58, 60.
- Laberthonnière**, 216.
Lacordaire, 143, 150.
Ladislau IV, regele Ungariei, 577.
Ladoga, lac, 126.
Lallemand (P.), 597.
Lambeth, 219.
Lambros (Spiridon), 89.
Lameh, pers. biblică, 205.
Lamennais, 218.
Lampsaki, sinodul din (1234), 352.
Lancrănjan (Diac. I.), 92, 93; n. b. 94—96; 225, 226.
Laodiceea ep. de —, 88; sin. din —, (343), 64, 310.
Lapedatu (Al.), 348.
Lardone (G.), 159, 270-273, 279, 280.
Lascarov-Moldovanu (Al.), 492.
Latran, sinodul din, (1215), 311.
Lausanne, mișcarea de la, 167.
Lavelle (Louis), 238.
Lavra, m-re, 60, 77, 79, 80; — cea Mare, m-re, 79.
Lavru (Diac. Lavru), 631.
Lazăr (Gheorghe), 712.
Lăpușna, jud., 488, 596, 608.
Le Dantec (Felix), 238.
Legrand, 62.
Lehmann, căp. german, 609.
Leida, Universitatea din, 444.
Leipzig, 63, 64, 67, 68, 467; disputa din —, 218.
Lemberg, m-rea din, 305.
Lenin, 625.
Leon V, Armeanul (813—820), 684.
Leon cel Mare, papă, 220, 279, 295, 584.
Leon X, papă, 311.
Leon Filosoful, 201, 518, 521, novelele lui, 201.
Leon Isaurul, 717; Ecloga —, 201.
Leonardo da Vinci, 639, 640.
Leonardos (Agapie), 64.
Leonte, iezer, 319.
Leontie, mitr. de Pafos, 125.
Leontie, mitr. sârb, 283.
Leopold I, împ. Austriei, 88, 581.
Le Roy, 216, 218.
Le Senne (René), 238.
Lessius, 182.
Liban, munte, 562.
Lichia, prov. în Asia Mică, 188, 207.
- Lio**, vezi Lemberg.
Liperovski, pr., 126.
Lipova, 578; ep. de — și Giula, 578.
Lipsca, vezi Leipzig.
Lipsius (A.), 230.
Listra, loc., 708, 709.
Liturghierul greco-arab (1701), 231.
Litzica (Const.), 81.
Lituania, 127; Lupta împotriva Bisericii, 127; Situația Bisericii în fața Poloniei 127—8; Hirotonie de episcop ucrainean, 128; Moartea mitropolitului Elefterie, 262;
Loichița (Vasile), dr., 296.
Loisy (A.), 216, 218.
Londra, 281.
Loofs, 167.
Loon (Hendrik Willem van), 658, 659.
Lopuhin (A.), 705.
Loveci, ep. bulgară, 260, 356, 718.
Lübeck, 167.
Lübke (Meyer), 678.
Lucaris (Chiril), 125, 212, 224.
Lucreția, matronă romană, 154.
Ludovic I, rege, 581.
Ludovic IX, regele Franței, 156, 316.
Lugoj, 579; Banatul — ului, 577; districtul —, 579; protopopiatul —, 580.
Lukics, 578.
Lumina Creștină, revistă, 111.
Lumina pentru toți, rev., 491, 493.
Luminătorul, rev., 105, 106, 144, 389.
Lungulescu, (I. N.), 94.
Lupaș (I.), 712.
Lupaș (Marina I.), 581.
Lupașcu, pr., 253.
Luther, 218.
- Macarie al Filadelfiei**, 458.
Macarie, ierom., 419, 420, 421, 423, 424, 425, 426, 428, 430.
Macarie, mitr. Moldovlahiei, 462.
Macarie, mitr. Moscovei, dogmatist, 5, 7, 295, 298.
Macarie, patr. Antiohiei, 691.
Macarie Notaras, mitr. Corintului, 55, 56, 57, 58, 62, 64.
Macarie, ep. Romanului, 320.
Macarie psaltul, 234.
Macedonia, 233, 313, 314, 351, 352, 366, 679, 716; ep. din, 313, 355, 717; — turcească, 313, 367.
Macedo-români, 667.
Macreos (Serghie), 467.
Madiam, 458.

- Madianiții**, popor biblic, 275.
Magiar (Samoil), 715.
Mahomed II, sultan turc, 352.
Mahomedanii, 286.
Maica Domnului, m-re, 89.
Maior (Petru), 582, 585.
Maistre, (Joseph de), 16, 218.
Majocchi, dr., 47.
Majorca, sinodul din, 4.
Makovicze, 88.
Malagardis (Nicolae), 53, 54, 67.
Malebranche, 73.
Malțev (A. P.), 503.
Mamucas, 467.
Mangalia, 316.
Mangra (Vasile), 84, 85.
Maniheii, 468.
Maniava, loc. în Galiția, 304, 305.
Manolache (Teodor N.), cr. rev. 97—102; 327—334; n. b. 232—3, 234; 316—317; 318—9, 322—325.
Manolescu (I.), gen., 226.
Manu, legile lui, 309.
Manual în contra infabibilității Papei, opera lui Eustratie Argentis, Iași 1746, 232.
Manuilovici (Maxim), ep. Caransebeșului, 82.
Manzoni (Alexandru), 156, 277.
Mara, savant sirian, 657.
Maramureș, 199, 343, 538, 555.
Marc (Iosif), 232.
Marcu, sf. evang., 445, 708; evanghelia, 445, 448; liturghia 444, 445.
Marcu, sf., (din muntele Frascati), 595.
Marcu, gnostic, 6.
Marcu (Grigore T.), 350, 587, 588.
Marcus Porcius Cato, 668.
Marea de Azov, 604.
Marea Neagră, 227, 233, 235, 470; regiunea de Nord a —, 230.
Maria din Betania, 28.
Maria Magdalena, 185.
Maria, mama sf. Grigorie Decapolitul, 684.
Maria, sf. Fecioară, 61, 276, 277, 661; limanul —, 58.
Maria, soția lui C-tin Profirogenitul, 228.
Maria Tereza, împărăteasa Austriei, 306, 580.
Mariana, sf. muc., 684.
Marina, soția lui Alexandru cel Bun, 596.
Marinescu (Lt. Col. St.), 605; scrisoarea trimisă I. P. S. S. Patriarh Nicodim, 604—605.
Maritain (J.), 93, 412.
Marta din Betania, 28.
Martino, 236.
Marx (Karl), 405, 407.
Massillon, 143.
Massis (Henry), 237, 411.
Martie, ep. de Sebenico, 581.
Matei Basarab, 71, 191, 198, 320, 460, 689, 691.
Matei, mitr. Mirelor, 697.
Matei (Ioan), prof., 350.
Matiaș, Vistiernicul, 228.
Mauretania, 155.
Mavriciu, 69.
Mavrocordat (Ion), 231.
Maxim Mărturisitorul, 711.
Maximin Daja, (308—313), 658.
Mayerson (E.), 408.
Mazeppa (Ioan), hatman, 231, 232.
Măgureanu, metoh al mitr. din București, 700.
Mămăești, bis. din —, 305.
Mărgăritare alese, traducere din omilile sf. Ioan Hrisostomul, (1707), 231.
Măstănești, m-re, 79.
Mățul de jos, 92.
Măzăreanu (Vartolomei, arhim.), 229.
Meanța, schit (jud. Mehedinți), 320.
Meaux, 73.
Medgidia, 316.
Mediterraneană, 227, 659, 662.
Mehadia, 578; districtul —, 580.
Mehedinți, jud., 320.
Mehedinți (S.), 93, 206, 226, 666.
Melchisedec, ep. Hușilor, 248.
Meletie, ep. Hușilor, 46.
Meletie Mărturisitorul, sf., 57.
Mercier, cardinal, 93.
Mercurie, martirul, 682.
Merag, loc., 716.
Merejkowsky (Dimitrie), misionarismul ortodox al lui —, 637—640.
Merill, preot american, 392.
Mesalina, 157.
Meteș (Pr. Ștefan), 710.
Metodie, mis. Slavilor, 123, 360.
Metodie, patr. ecumenic, 716.
Mețianu (Ion), ep., 84, 462.
Micșunești, moșie, 84.
Mihai I, Regele Românilor, 243, 244, 336, 343, 344, 382, 469, 471, 474, 599, 600—603, 608, Cuvântarea la investitura mitr. Bucovinei și ep. Hușilor și Timișoarei, 249—250; Cuvântare la investitura ep. Caransebeșului, 344—345; Telegramme trimise I. P. S. Patriarh, 243, 599, 600, 601.
Mihail III, împ. bizantin, 716.
Mihail Cerulariu, patriarhul C-polului, 3.
Mihail Racoviță, 232.
Mihai Viteazul, 697, 715; ordinul —,

489; Cavalerii ordinului —, 49.
Mihai Vodă, m-re, 79.
Mihail sf. Arhanghel, 205.
Mihailovici (Dimitrie), vicarul Vârșeșului, 580.
Mihăileanu (M.), prof., 330.
Mihnea Turcitul (1577—1583), 688, 697.
Mihordea (V.), art. O intervenție rusească penteru Marele Schit din Galitia în anul 1773, 304—308.
Milan, 155, 159; regiunea —, 5; sinodul din —, 4.
Mileșevo, m-re, 463.
Milleker (Srecico), istoric, 578.
Min (M.), prof., 261.
Mina, bis. sf., 685.
Mira, m-re, 79; oraș în Lichia, 188, 207.
Mirăuți, bis. în Suceava, 321.
Miron Costin, 85, 86.
Miron Cristea, ep. Caransebeșului, 82, 341, 490, mitr. primat, 82; patriarh, 82, 84, 85.
Miron Romanul, mitr., 84.
Misail, ierom. (m-rea Neamț, 427.
Misiunea ort. rusă în Japonia, 500, 501, 502, 503; seminarul —, 503, 504.
Mișcarea creștinismului practic, 167.
Mișcarea pentru dogmă și organizare, 167.
Mișcarea ecumenică, 167.
Mitcău, sat, 305.
Mitescu, 254.
Mitrofan, ep., 248.
Mladiu (Diac. Nicolae), 468.
Mnearch din Samos, 235.
Moesia, 679.
Moghila (Petru), mitr. vezi Movilă (Petru).
Moglan (Valerie), arhiepiscop, starețul m-rilor Neamțul și Secul, 414.
Moise, 6, 277, 660, 664.
Moisescu (Diac.), Gh. I.), n. b., 81-82, 459—460; 461; 464—466 596; cr. int.; 103—116; 243—254; 335—349; 469—494, 599—621; cr. ext. 119-121; rec. 704-709.
Moisiu (Const.), preot, 253.
Moldova, 63, 84, 85, 88, 93, 160, 233, 236, 244, 247, 250, 284, 297, 304-308, 338, 462, 463, 470, 471, 519, 540, 541, 568, 574, 575, 610; mitr., 305, 307, 320, 414, 566, 573; — de Nord (= Bucovina), 306; — dintre Prut și Nistru (= Basarabia), 337, 595; — = Ucraina hanului, 233; — transnistriană (= Transnistria), 604.
Moldovița, m-re, 319; școala de

broderie relig. din —, 462; epitaful de la—, 463.
Moldo-Vlahia, vicariat catolic, 88;
mitr. ort. al — (sec. XV), 462.
Molière, 73.
Molitvenic, 548 (1524); 537—8 (1545 Târgoviște); 539—575 (Iași 1681); 539, (Bălgrad 1689); 539 (Buzău, 1699, 1701); 539, (Râmnic 1706), 539, (Târgoviște 1713); 547, Sibiu 1874). cel mai vechiu — românesc, 541.
Monduid (Felix), misionar, 88.
Monsabré, 44.
Montet (Edward), 399.
Mora-Şesan, (Vera), 124.
Moravici (D.), 214.
Moravia, 225, 260, 261; bis. ortodoxe în —, 225, 226.
Moravesik (Iulian), 229, 230.
Moravița, 581.
Moreau (Dom. F. I.), 454.
Moscova, 5, 212, 230, 262, 264, 270, 473, 578, 714, semin. din —, 503.
Moscu (parohie), 494.
Mosul, 317.
Moța (Prot. I.), 712.
Movilă (Petru), mitrop., 167, 212, 224; — (Ieremia), 304, 305; epitafulurile lui, 463.
Movilău, 233.
Mückermann, 167.
Mülert, 167.
Mulhouse, 42.
Muncaci, 88, 715.
Munteanu, (Galaction L.), 350.
Muntele Lung, 319.
Muntenia, 46, 53, 88, 197, 231, 232, 234, 284, 285, 519, 536, 568, 686, 688, 694, 697, 702; Bis. din —, 318.
Muracadè (Emil), 231.
Mureșan (Florea), preot, 350.
Muscali, vezi Rușii, 87.
Musta (Filaret), arhiepiscop, 712.
Mustafa III, sultan turc, 352.

Nabucodonosor, rege babilonean, 318, 390.

Naghiu (Iosif E.), n. b., 89—90, 229-230, 597-598, 710, 712, 715-716, 719-720 cr. int., 349-350.

Nanos, 59.

Napoleon, Codul civil al lui, 525.

Nașterea, chilie în m-rea Lavra.

Nașu (Masoad), 232.

Naxos, insulă, 51, 52, 53, 58, 61, 67, 68, 467; oraș, 53, 55, 56, 67; școala catolică, din —, 67.

Nazaret, 132, 136, 141, 142, 156, 658, 660, 663.

- Năchescu, pictor, 254.
 Născătoarea de Dumnezeu, m-re în Ydra, 56.
 Neapolis, loc., 685.
 Neagoe Basarab, 24, 321, 322, 683, 690.
 Neamțu, m-re, 69, 79, 160, 162, 414, 419, 462, 604, 629, 699; tipografia, 62, 63, 66, 80; bibl. —, 414, 415, 416, Catalogul bibl., m-rii —, 419-443; munții —, 715.
 Nebi-șit, moschee în Mosul, 317.
 Nectarie, ierom., 160.
 Nectarie, patr. Ierusalimului, 232.
 Neftalim, trib israelit, 275.
 Neofit, patr. ecumenic, 66.
 Neofit Cavsocalivitul, 80.
 Neofit Criteanul, mitr., 322.
 Neofit Scurti, monah atonit, 60.
 Neocesaria, sin. (315), 64, 310.
 Nero, 138, 154, 657.
 Nestle (Eberhard), 228.
 Nestor, eclisiarh, 422.
 Nestor Ureche, 463.
 Nestorovici (Maxim), ep. Caransebeșului, 579.
 Nestorovici (Teodor), ep. sârb de Vârșet, 578.
 Nevrocop, ep., bulgară, 260, 367.
 Newman (J. H.), 219.
 Newton, 268.
 New-York, 263, 264; frăția ortodoxă Sf. Cruce, din —, 264.
 Nica (Arhim Antim) 90, 91; art. Mișcarea biblică în Basarabia, 281-286.
 Nicea, sin. ec., (325), 207, 311, 584.
 Niceta, ep. de Remesiană, 666, 672, 677.
 Nichifor, sf., ep. canonică, 64.
 Nichifor, arhim., 714.
 Nicodim, ierom., 714.
 Nichifor, mitr. Moldovei, 305.
 Nichita Romanul, 682.
 Nicodim Aghioritul, 51—69, învățăcel la Naxos 52—53; scrieri, 61-67. art. —, 51—69;
 Nicodim, monah din m-rea Brâncoveni, 318.
 Nicodim Munteanu, patriarhul României, 103—106, 108, 225, 243—245, 253—254, 257, 258, 334—336, 343, 346, 469—471, 475, 488, 588, 597, 599, 600-607, 616, 705, 720; mitr. Mold. 414. art. Ispita, 129—131; Indrumarea tineretului, 265—268; Cuvântul Bisericii pentru războiul sfânt, 377—382; Biruința nu se poate dobândi numai prin destoinicia clericului ci prin vitejia întregii oștiri creștine, 505—517; Indemn pentru ajutorul de iarnă, 641—642. Telegrama către M. S. Regele, 243, 599, 600.
 Telegramă către M. S. Regina, 243.
 Telegrama către d-l Gen. I. Antonescu, 103, 243, 346, 469, 470, 599, 601. Telegramă către Patriarhi și mitr. primați, 108—109; Pastorală pentru îndemn la liniște și la înfrățire, 104—105; Binecuvântarea reparației rev. Luminătorul, 106; Pastorală pentru cinstirea eroilor, 335—336; Cuvântul de ziua biruinței armatei române pentru recucerirea Basarabiei, 470—471; Chemarea pentru subscrierea la împrumutul reîntregirii, 471—472; Proiectul de lege pentru organizarea învățământului religios, 475—486; Cuvântul și îndemnaarea pentru adunarea obștească plebiscitară, 602—603; Intervenția — pentru suprimarea impozitului pe venitul epitrahilului, 494—499; Scrisoarea comandantului unei unități care luptă pe front adresată —, 604-605.
 Nicodim sfințitul, 682, 683.
 Nicolae, sf., 188, 207, 690, bis. —, (Brașov), 84; bis —, (Japonia), 504, bis. —, (C-pol), 322.
 Nicolae I, papă, 86.
 Nicolae, mitr. rus., misionar în Japonia, 500, 503.
 Nicolae, patriarhul C-lui, 64.
 Nicolae Alexandru Voevod (1352-1364), 682.
 Nicolae al Lupului, 695.
 Nicolae Bălan, mitr. Ardealului, 244, 245, 251, 339, 341, 343—345, 522, 582, 583, 605—609, 613, 614, 624, 625. Cuvântare la alegerea ep. Caransebeșului, 340; Chemarea către Basarabeni, 607—608; Pastorală, 609-613; Cuvântare la înscăunarea ep. Caransebeșului, 614;
 Nicolae Colan, ep. Clujului, 350.
 Nicolae Mavrogheni, 53.
 Nicolae (Pr. Niculae M.), cr. ext., 124, 125.
 Nicolae Popovici, ep. Oradiei, 251, 609, 610, 613, 624;
 Nicolescu (Al.), mitr. unit, 346.
 Nicomidia, oraș în Asia mică, 461.
 Nicoreanu (Al.), preot, 253.
 Nicov (Pr.), 630—1.
 Nietzsche (Fr.), 404.
 Nifon, ieroshimonah, 160—162.
 Nifon, monah atonit, 55.
 Nifon, sf., patr. C-polului, 683.
 Nifon Criveanu, mitr. Olteniei, 110, 111, 113, 115, 331, 342.
 Nifon din Moldova, duhovnic, 79.
 Nifon Mitropolitul, semin., 317.

- Nifona, monahia, 254.
 Nil, sf., 645.
 Nilul, 152.
 Ninive, 152, 317.
 Nipru, 604.
 Nistor (I.), 715.
 Nistru, 106, 232, 233, 337, 340, 470, 595, 604, 605, 611, 613, 629, 630, 635; ținutul de peste —, vezi Transnistria.
 Niș, ep. bulgară, 356; mitr., 579.
 Nitzulescu (N.), prof., 317.
 Noël (L.), 93.
 Nola, loc. în Italia, 324, 584.
 Noricum, 678.
 Notaras (Gheorghe), 55.
 Notre-Dame, Catedrala (Paris), 150, 316.
 Noul Neamț, m-re, 629.
 Noua Sulită loc., 285.
 Noul Testament de la Bălgrad (1648), 318, 460, 716.
 Noul Valaam, m-re, (Finlanda), 126.
 Novgorod, 322.
 Nubia, 117.
 Numa Pompilius, rege roman, 278.
- Oastea Domnului, asoc. religioasă, 46, 97, 98, 492, 593.
 Oblești-Noi, sat (jud. Ilfov), 489.
 Occia, 154.
 Oceacov, oblasia, 233.
 Oceania, 152.
 Ocnele Mari, 320.
 Octavian August, 135, 136, 141, 274, 278.
 Odesa, 600, 609, 628.
 Ohrida, reșed. patr. Bulgariei, 351; patr. din —, 122, 352; arhiep. din —, 233, 351, 352, 353, 367, 375, 717, 718, epitaful bizantin de la —, 462.
 Oghienco (I.), prof., 127, 128.
 Olanda, 45, 444.
 Olgiati (Francesco), 455, 456, 457.
 Olomanc, 225.
 Olt, 679, plasa —, 693.
 Oltenia, 110, 112, 230, 255, 690, 695, 696, 698, 703; ep., 320; Lucrarea culturală, misionară și filantropică în eparhia Mitropoliei —, 110 — 116; mitr. —, 112, 342.
 Oltețul, 695.
 Onciul, dir. Cons. Cernăuți, 229.
 Oprisan (I. Gr.), 594, 595.
 Onișcani, sat (jud. Orhei), 610.
 Oradia Mare, ep. ort., 251, 350, 605, 608, 614, 624, ep. catolică, 581. Beiuș, —, ep. ortodoxă, 610.
 Orăștie, protopopiat, 87, tip., 460.
- Orheiu, 474, 610, jud. —, 608, cordrii —, 470.
 Origen, 172, 180, 219, 236, 294, 310, 312, 583, 584.
 Orso I, dogele Veneției, 325.
 Ostia, drum roman, 659, 662, 665.
 Oswald, 711.
 Oșika (Șt.), cancelarul Transilvaniei, 577.
 Otto cel Mare, imp. german, 230.
 Oxford, Universitatea din, 120.
- Pafnutie dascăl, 421, 423.
 Pafos; mitr. din, 125.
 Pahomie, ep. de Rădăuți, 320.
 Paisie, 124.
 Paisie, shimonah, 701, 702.
 Palamas (Grigorie), 59, 64, 90, 174.
 Palanca, district, 580.
 Palanca-Nouă, protopopiat, 580.
 Palestina, 6, 90, 91, 134, 136, 137, 140, 316; viața călugărească din —, 77.
 Palia de la Orăștie (1582), 577.
 Palladie, arhim. polon, 263; ep. ort. al Cracoviei, 263.
 Palmieri (Aurelio), 389.
 Palmov (I.), 363.
 Panaitescu (Pr. Gh.), 328.
 Panin, conte, 306.
 Pann (Anton), 234.
 Panonia, 678, 679.
 Pantazi (Gen. C.), 490.
 Pantelimon, m-re, 230.
 Pantocrator, m-re atonită, 59, 79; schit atonit, 58; icoana junghiată a — ului, 321.
 Panu, pictor, 2, 54.
 Papadopol (Paul I.); n. b., 231-2, 326;
 Papadopulos (Hrysostomos), arhiepiscopul Atenei, 211.
 Papahagi (T.), 075.
 Papratie, m-re în Herțegovina, 320.
 Paraclisul Maicii Domnului, 458.
 Paranicas, istoric, 53.
 Parascheva, Cuvioasa, 683; moaștele —, 321.
 Paris, 82, 126, 214, 132, 150, 316, 467; Institutul teologic rus din 126, 211, 212; Bibl. naț. din, 89, 316; Hotel des Monnaies, 316; Cat. Notre Dame, 316.
 Paronaxia, mitr., 55.
 Paros, 58, 80, 467.
 Partenie, 60.
 Partenie, arhiep. Ohridei, 718.
 Partenie, ep. Caransebeșului, (sec. XV), 578.

- Partenie Ciopron, ep. Armatei, 624, 627.
- Parthenie, monah, 693, 701.
- Partos, m-re, 578.
- Pascal (Blaise), 72, 182.
- Pásko (Cristophor), 88.
- Pașev, (G. St.), prof., 214.
- Patagonia, 118.
- Patavie, monah, 79.
- Patmos, insulă, 56, 79.
- Patruzeci de izvoare, vezi Pietreni, schit.
- Paul de Alep, 321, 322, 691.
- Paulin de Nola, 316, 584.
- Paulsen, 180.
- Pavel, sf. ap., 96, 175, 293, 294, 586, 587—590, 609, 658, 673, 674, 677; 704—709; —, m-re atonită, 79, 89, 319; Mărturii despre — și Iisus Hristos, 656—665.
- Pavel, dascăl din Muncaci, 715.
- Pavel, mitr. bulgar, 122.
- Pavel din Teba, sf., 155.
- Pavel (Dr. Const. C.), 332, 592; n. b. 238—242;
- Pavlic (Matei), vezi Gorazd, ep.,
- Păpușă, schit al m-rii Bistrița, 690.
- Păpușarul, locuitor din Secaș, 578.
- Păstorul, scriere a lui Herma, 310.
- Păstorul ortodox. rev. 328, 230, 492.
- Păunescu (Arhim. Chesarie), 490,
- Pântea (Gherman), 488.
- Pârvan (V.), 235, 672, 679.
- Peking, 125, 261.
- Pelagienii, 468.
- Pelitucii, sat, 718.
- Pelivan (Ion), 488.
- Peloponez, 55.
- Peninsula Balcanică, 316,
- Pensilvania 118, 264.
- Penticostar sau Paraclitichi (1711), 231, 232.
- Perardi (Giuseppe), 146, 150, 151.
- Peresicina, sat jud. Orhei), 610.
- Peretz (I.), 201.
- Perivlept, m-re în C-pol, 322.
- Perskj (Serge), 638.
- Persia, 90, 91, 316, 317.
- Persî, 235.
- Perva (Gheorghe), pr. 464.
- Peștera, schit, 703.
- Petersburg, 264, 282, 391, 473, 503, 714; Ac. Teol. din—, 122, 504; Soc. biblică din —, 281, 282; N. Testament român (1817), 282, 284; Biblia de la, (1819), 282, 284;
- Petit (L.), 467.
- Petra, loc., 659, 663.
- Petrescu (Ghenadie), mitr. primat 317.
- Petrescu (Costin), pictor, 253, 254.
- Petrescu (Dim.), prof., 317.
- Petroșanu (Dragoș P.), art. Sfântul Grigorie Decapolitul din mănăstirea Bistrița-Vâlcea, 682-700.
- Petrovici (Cosma), ec., 323.
- Petrovici (I.), 93, 218.
- Petrovici (Prot. Teodor), 464.
- Petronie, arhim. (sec. XVIII), 579.
- Petru, sf., 64, 185, 582—586, 708, 709; Catedrala —, (Roma) 24; bis.—, Mosul, 317.
- Petru, împ. româno-bulgar, 352.
- Petru cel Mare, țar rus, 464.
- Petru Hrisologul, sf., 276.
- Petru și Pavel m-rea sf. ap., 79.
- Petru Partenie, ep., 88.
- Petru Rareș, 462; epitaful lui, 463.
- Philippus Mahler, 460.
- Piatra-Neamț, 160.
- Piatra-Olt, 111.
- Pietreni, schit, 703.
- Pietroșani, 111.
- Pilat, procuratorul Iudeii, 50, 140, 141, 657, 658, 660, 663, 664, 665.
- Pini, consul rus în Muntenia, 284.
- Pirot, ep. bulgară, 356.
- Pitești, 328, 330.
- Pithagora, filosof antic, 235.
- Pius XII papă, 237.
- Platon, filosof antic, 235, 277, 406, 407, 549, 650.
- Platon (Pr. Const.), 100, 101.
- Plaut, 669.
- Pliniu cel Tânăr, proconsul roman, 134, 657, 673.
- Plovdiv, ep., 260, 356; semin. din, 260, 315; Cap. Rumeliei răs., 367.
- Plumbuita, m-re, 79.
- Pocuția, ținut, 319.
- Podolia, 232; —, turcească, 233.
- Podgoria, provincie, 581.
- Pohle, dogmatist catolic, 292.
- Polonia, 127, 128, 305, 306, 307, 319, 464, 637; Bis. ort. din —, 18; Dieta, 307.
- Polonezi, 87, 259.
- Pompei, 139.
- Polovraci, m-re, 695.
- Pomponia Graecina, 139.
- Popa (Ioan), jude în Caransebeș, (sec. XVII), 577.
- Popasu (Ioan), ep. Caransebeșului, 82, 341, 344, 712.
- Popânzălești, m-re (Jud. Romanați), 690.
- Popea (Nicolae), ep. Caransebeșului, 82, 341, 344.
- Popescu (Pr. Chiril), 253; cr. int. 494—499.
- Popescu (Dumitru St.), n. b., 84-

- Reșița, 578.
Retia, provincie romană, 679.
Revista Teologică, 144.
Revnova, vezi Râvna,
Rezuș (Petru), profesor, 217, 218, 221; art. Teologumene și teologumeni ortodocși? Considerațiuni asupra actualei stări dogmatice a Bisericii ortodoxe, 287—303; n. b., 712—3.
Rilschi (Ioan), sf., m-re, 122, 260, moaște, 260.
Ritochl (Albrecht), 14, 216, 219.
Rjumin, 714.
Roaba, m-re, 79.
Rodos, insulă, 317.
Roma, 11, 14, 15, 21, 26, 33, 36, 78, 88, 133, 134, 136—139, 142, 154, 167, 306, 311, 343, 344, 372, 386, 460, 467, 584, 657, 669, 685, 705, 707, 717; — antică, 277, 278, 413, 609, 663, 665.
Roman, 497, mitr. din —, 319; ep. din —, 320.
Roman (Ion), 333, 334.
Romanâți, jud., 320, 690.
Romanescu (Marcel), 321.
Romani, 135, 137, 140, 198, 661, 668, 675, = Bizantini, 230.
Romanzov, mareșal rus, 306.
România, 46, 69, 84, 85, 87, 91, 98, 105, 202, 210, 243, 337, 338, 474, 604, 680; emigranții bulgari din —, 354; Bis. ort. din —, 515; Principatele Unite, 203; Principatele Române, 77, 80.
Români, 19, 79, 82, 88, 97, 200, 232, 252, 316, 321, 323, 335, 338, 339, 377, 388, 389, 460, 476, 487, 537, 552, 555, 577, 578, 580, 594, — ortodocși din Cehoslovacia, 124; — ungureni, 575.
Roquette, predicator, 73.
Rose, 235.
Rosetti (Gen. Radu), 107, 245, 253, 606, 607, 613, 614; declarații făcute presei, 606; decizia pentru oprirea preoților de a face politică, 107—108; raport pentru modificarea regimului general al cultelor, 253.
Rossi, (Giovanni Batista di), 139.
Rossieniasca însoțirea bibliei, vezi Societatea biblică rusească.
Rostov, mitr., 466.
Roșca (Pr. N.), 494.
Roșia Montană, 712.
Roșu (T. L.), 715.
Roublow, pictor rus, 188.
Rouët de Journal (M. J.), 712.
Rousseau, (J. J.), 407.
Rubbi (A.), 48.
Rudiev (Pr.), 630.
Rudnic, mitropolie din Serbia, 578.
Rufin de Aquileia, 584, 671, 673.
Rujinski (Gen. rez. N.), 490.
Rumelia, 313 — răsăriteană, 366; —, provincie autonomă, 367.
Rumianțof, mareșal rus, 308.
Runcu, m-re, 718.
Rusciuk, 286, ep. 356;
Rusia, 14, 19, 55, 77, 82, 83, 87, 91, 225, 233, 262, 281, 282, 286, 304, 306, 307, 322, 354, 377, 385, 387, 389, 391, 464, 472, 503, 578, 579, 604, 628, 683, 714; — comunistă, 18, 177, 263, 264, 621, — de Sud, 306, 464; emigranți bulgari din —, 354; Biserica Vie din —, 628; misionarismul ortodox al lui Dimitrie Merejkovsky, 636—640.
Russo (Demostene), 81.
Ruși, 15, 19, 56, 79, 90, 117, 118, 127, 205, 233, 391, 467, 476, 627, 628; literatura teologică la, 41, 42.
Ruvim, eclisiarh de la m-rea Neamțu, 420.
- Sabatier (A.), 219.
Sabinian, papă, 324.
Sacabent (Iosif Ivanovici), ep. Caransebeșului, (1786—1805), 577, 580.
Sachsen, Marx von), 167.
Saghin (Ștefan), 296.
Sagudati, trib. slav, 717.
Saint-Denis, abația din, 316.
Salmydessos, oraș get, 235.
Salonic, 59, 77, 447, 716, 717.
Samaria, 136, 141, 660, 663, 665, 708.
Samarinienii, 136.
Samariteanului, fântâna (Sf. Sofia, C-pol), 322.
Samokor, ep. bulgară, 356; școala teologică din —, 119.
Samos, 235.
Samuil I, patr. C-polului 352.
San-Francisco, 117, 118.
Sanhay, 125.
Sanchez, 182.
Sandici, istoric, 578.
Sandu (Ion), subsecr. de Stat, 250, 251, 253, 254.
Sardica, sin. din, 64.
Sárospatak, 88.
Sarra, femeia lui Avraam, 562, 564.
Sathas (C.), 56, 57, 61, 66.
Sava, biserica sf., (Alexandria), 117.
Sava, ep. de Geoagiu, 578.
Sava, m-rea sf., (Iași), 231.
Sava fluviu, 88, 678; reg. fluviului —, 230.
Sava Gotul, 682.
Savatie, arhiep., 128.

- Savin (Ioan G.), 93, 237.
Savin (Econ. P. G.), 253, 494.
Savonarola (Girolamo), 145, 639.
Savlu din Tars, vezi sf. ap. Pavel.
Sălișteștea-Sibiului, 540.
Sâmbăta Mare, loc., tip., 460.
Sârbii, 19, 79, 82, 205, 321, 580.
Sbiera (I. G.), 698.
Scarlat Grigore Ghica, 692.
Schauf, teolog., 588.
Scheeben, dogmatist catolic, 292.
Schell, dogmatist catolic, 292.
Schitul cel Mare, m-re în Galiția, 304—307.
Schleiermacher, 218, 448.
Schmidt (Nicolau), librar în Brașov, (sec. XVI), 460.
Sciția, 230.
Scorobeț, protoereu, 251.
Scriban (Filaret), arhiereu, 40.
Scriban (Arhim. Iuliu), 492; art. Limba italiană și studiul Teologiei, 40—50, Predica italiană din ziua de azi, 143—159; 269—280; Pastorală războiului, 383—400; rec. 70—74; 454—458; cr. int., 254—257; 621-636.
Scurti, chilie în Caries, 60.
Sebenico, episcopie, 581.
Sebeș, 577; tipografie, 460; râul —, 577; ep. ortodoxă de Vârșet și —, 578.
Sebeșul-Săsesc, protopopiat, 87.
Secaș, loc., 578.
Seciiu, sinodul din —, (1700), 579.
Secul, m-re, 414, 463.
Sednaia, m-re în Siria, 318.
Segarcea, 579.
Seghedin, 577.
Segneri (Paolo), predicator italian, 145, 271.
Seminarul Central (București), 400.
Senaherib, rege asirian, 317.
Seneca, filosof roman, 154, 277.
Senthias, rege get, 235.
Serafim, arhiep. din Berlin, 127.
Serafim, ep. Basarabiei, 388, 389.
Serapion, 595.
Serapion, fiul lui Mara, 657.
Serbia, 77, 313, 367, 578, 683, 686, bis. ort. din, 261.
Serghie, bis. sf., (Japonia), 504.
Serghie, mitr., șeful mis. din Japonia, 500, 501, 502, 504; arhiep., 500.
Serghie, mitr. Moscovei, 262, 264, 500.
Serghie, părintele sf. Grigorie Decapolitul, 684.
Serghie, sf. muc., 684.
Seredi (Justinian), cardinal, 229.
Servius, 671.
Seure, 235.
Severeanu (Nicolae), 252.
Severin, ep. titulară catolică, 577; ținutul —, 578; jud. —, 581.
Sf. Munte, vezi Athos.
Skok (Petar), 675.
Skopie, ep., 233, 234, 367.
Sibiu, 46, 80, 82, 84, 98, 144, 578, 587, 612, 624; Molitvenicul de —, 1874) 547; arhiep., 339, 605; Academia Teologică din —, 297, 587; Consistoriu, 84; mitropolia din —, 85, 582; tip. arhidiecezană din —, 95; Molitfenic mss. din reg., 318, cea dintâi tip. ardeleană, (1529), 460; librărie (sec. XVI), 460.
Sidonius Apollinaris, ep. de Arverna, 671.
Sigismund, rege, 581.
Sighet, 89; ep. ort. din, 349.
Sihla, schit, 683.
Sila, ucenicul sf. Pavel, 709.
Silichia Siracuzei, 685.
Silistra, reșed. patriarhiei de Preslav, 351.
Silvan, eg. m-rii Neamțu, epitaful lui, (6949), 462, 463.
Silvestru, duhovnic, 424.
Silvestru, monah din insula Idra, 56, 57, 59.
Silvestru, patr. Antiohiei, 231, 232.
Silvestru de Canev, 298.
Simanschi (Alexandru), mitr. Petrogradului, 264.
Simar, dogmatist catolic, 292.
Simeon Mărturisitorul, sf., 685.
Simferopol, sem. din, 122.
Simeon, dreptul, 36, 276.
Simeon, țar bulgar, 351.
Simeon, mitr. Varnei, 719.
Simeon, ep. Caransebeșului, 578.
Simion, copist, 420, 522, 427.
Simion, arhiep. Salonicului, 447.
Simeon din Neocesarea, sf., canoanele, 64.
Simeon Noul Teolog, sf., 58.
Simion Movilă, 463.
Simion Ștefan, mitr. Ardealului, 318, 319.
Simionov (Simion), n. b., 83, 86—87, 87, 94, 233-6; 713-4; 716-719; cr. ext. 121—122, 259—260, 351-376; rec. 313—315.
Simon Cirineanul, 50.
Simionescu (Dan), 231.
Sinai, viața călugărească din —, 77.
Siria, 90, 91, 134, 136, 138, 140, 141, 231, 316, 318, 659, 660, 661, 664; viața călugărească din —, 77.
Siros, insulă, 68.

- Siscos (Antim), mitr. Nubiei, 117.
Sivila, împărăteasă, 206.
Siziniu, patriarh ecumenic, 529.
Slavici (I.), 256, 594.
Slavii, 476.
Slatina, 229.
Slatina, m-re, 463.
Slătioara, 320.
Sliven, ep. bulgară, 260.
Slobozia, m-re, 79.
Slobozia, sat basarabean, 625, 626.
Smirna, 53, 55, 56, 57, 318, 467;
școala evanghelică, 54, 64.
Smolensk, oraș în Rusia, 473.
Snagov, m-re, 231.
Snegarov (Prof. Ivan), 87, 233,
234, 718.
Societatea Academică Română, 384.
Societatea biblică rusească, 281,
282, 283, 286; Filiala basarabeană,
281, 282, 284, 286.
Societatea literară română, 348.
Societatea Palestiniană Ort., 90.
Socola, m-re, 40.
Socrate, 235.
Söderblom (Nathan), 167.
Sofia, oraș, 121, 122, 213, 214, 260;
Academia de Științe din —, 87; Fac.
Teologie din —, 87, 94, 119, 122, 233,
260, 315; Mitrop. din —, Mitrop. din
—, 119, 356; Semin. din —, 260, 315;
Universitatea din —, 120, 315.
Sofia, bis. sf., (C-pole), 125, 228,
322, 325; sinodul din —, 64; fântâna
Samariteanului de la —, 322.
Sofocle, 154.
Sofronie, ep. Ierusalimului, 232.
Sofronie, ep. Lipovei și Giulei, 578.
Solidaritatea, univ. teologică-popu-
lară, 111.
Solidaritatea, soc. preoților din ep.
Dunării de jos, 493.
Solomon, regele Iudeilor, 206.
Solomon, 671.
Solun, loc., 685.
Soloviev (Vladimir), 93, 169, 216,
239—242.
Sorica, munte, 490.
Soroca, 470, 474; jud. —, 609; țin-
nutul —, 319.
Sosigenes, astronom grec, 118.
Sozomen, 598.
Spania, 177, 576.
Specht, dogmatist catolic, 292.
Spengler (O.), 405, 411.
Spiridon, m-rea sf., (Iași), 79, 80.
Spurgeon, 144.
Srem, 320.
Stalin, 604, 625; linia, 473.
Stamatie, 693.
Stamaty (Constantin), 467.
Stambolinski, guvern bulgar, 314,
373 374.
Stambolov, 87.
Stan (Pr. L.), 597.
Stan Jianu, hagi, 693.
Stancu, copist, 419.
Stancu (D.), preot, 115.
Stanoevici (Moise), ep. de Caran-
sebeș, 579.
Stara-Zagora, mitr., 122; ep., 260.
Stanislav, district în Galiția, 304.
Statele Unite, 117, 118, 148.
Stavronichitu, m-re atonită, 79.
Stavropoula, m-re, 58.
Stavrudas (Damaschin), monah a-
tonit, 57.
Stăniloae (Dumitru), profesor, 297.
Stânca îndoielii, (1721), 231.
Stere, (C. G.), 387, 389, 391.
Stibița (Spiridon), episcop, 82.
Stoenescu (Gen. N.), 499.
Stoide (C. A.), 718.
Strabo, geograf, 235, 650.
Strassburg, 41.
Straus (D.), 219, 236, 588.
Strigoniu, 230.
Stroescu (Vasile), 84.
Strumița, ep. ort., 367.
Sturdza (Alexandru de), 40, 161.
Sturdza (D.), 84; guvernul —, 85.
Sturdza (Elisaveta), monahie, 715.
Sturza, jude în Caransebeș (sec.
XIV), 577.
Stuttgart, 143.
Suarez, 182.
Suceava, 250, 319, 321, 702; mitr.
din —, 320, 414.
Suceveanu (D.), 234, 252.
Sucevița, m-re, 304, 305, 306, 307,
380, 463.
Sucleia, sat transnistrian, 609,
611, 624, 629.
Suetonius, ist. roman, 138, 657, 676.
Suhleia, vezi Sucleia.
Sulima (Dimitrie), arhiereu, al Ti-
ghinei și Cetății Albe, 283; arhiepiscopul
Basarabiei, 285.
Sulpicius Sever, istoric, 673.
Surlașiu, 251.
Surtuchioi, loc., jud. Caliacra, 316.
Suruceni, m-re, 616.
Susai, munte, 489, 490.
Suvorov, canonist, 363.
Svetlov, 298.
Syrku (Polichroniu), 84, 85.
Szamosközy, 577.
Șaguna (Andrei baron de), mitr.
Ardealului, 82, 251, 341, 462, 712.
Șapcă (Radu), preot, 320.

- Șeicaru (Pamfil), 331.
 Șerbănescu (Iustin), arhim., 396, 489—490.
 Șerpe (Petru), preot 253.
 Șesan (Prof. V.), 124, 213, 518—524, 526, 535. Fondul canonistului român —, 124. Obligatoritatea căsătoriei bisericești după canonistul dr. —, 518—535.
 Șincuța, loc., 542.
 Șipote, moșia lui Luca Arbore, 320.
 Șipu, oraș în China, 125.
 Șișatovaț, m-re în Hertegovina, 320.
 Sonțu (C.), prof., 317.
 Șotropa (Virgil), 350.
 Ștefan cel Mare, 319, 462, 682. broderia relig. în epoca lui —, 462, epitafele lui, 462, 463.
 Ștefan, sf. arhidiacon, 708.
 Ștefan Dascălul, ierodiazon, 419—430.
 Ștefan din Novgorod, monah rus, 322.
 Ștefan, egumenul Bistriței, 693.
 Ștefan, eroshimonah, 320.
 Ștefan, mitr. Sofiei, 119.
 Ștefan, papă, 219.
 Ștefan, preot din Tilișca, 88.
 Ștefan, regele Ungurilor, 230.
 Ștefan Mihail Racoviță, 691, 692, 694.
 Ștefan Scurti, monah atonit, 60.
 Ștefănescu (I. D.), prof., 253, 254, 463.
 Ștefănești, com., (jud. Vâlcea), 254.
 Ștefăniță, domnul Moldovei, 319.
 Știbița (Spiridon), ep. de Vârșet, 579, 581.
- Tacit, 135, 139, 154, 657, 673.
 Tagore (R.), 411.
 Taine (H.), 405.
 Talâzin, (F. I.), gen. rus, 283.
 Tarasie, patr., 224.
 Tars, loc., în Cilicia, 706, 708.
 Tașlăc, sat basarabean, 625.
 Tatiana, sf. muc., 684.
 Tătarii, 87, 88, 227.
 Tăutul (Ioan), logofăt, 320.
 Târgoviște, 88; Molitvenic slavon (1545), de la —, 537—8, 546; Molitvenic slavo-român (1713) de —, 539, 559.
 Târgu-Jiu, 111, 115, 696.
 Târnova, 321, 352, 718; patr. —, 87, 122, 352—355, 375; mitropolia, 87, 260, 352, 356; Constituanta bulgară de la —, (1879), 366.
 Tebaida, pustiu, 155.
 Teheran, capitala Iranului, 318.
 Teiuș, 578.
 Teleki (Mihail), 89.
 Tell (Cristian), 320.
 Teoctist II, mitr. Moldovei 320.
 Teodor, sf., chilie în m-rea sf. Pavel, 79.
 Teodor, iereu, 419.
 Teodor, ep. Caransebeșului, vezi Todor, ep.,
 Teodor Gazis, Gramatica lui, 80.
 Teodor Studitul, 224.
 Teodor Tiron, sf. muc., 684.
 Teodor, pr. (Vârzarilor de Jos), 715.
 Teodora, peștera sf., 683.
 Teodora, împ. bizantină, 716.
 Teodorescu (Barbu), 710.
 Teodorescu (G.), 253.
 Teodoreni, m-re, 79.
 Teodosie, mitr. Moldovei, 718.
 Teodosie, ep. Caransebeșului, (sec. XVII), 578.
 Teodosios (Panos), tip. în Iania, 61, în Veneția, 63—65.
 Teofan, canonul sf., 548.
 Teofil, arhiepiscop iudeu, 707.
 Teofil, împ. bizantin, 716.
 Teofil, 671, 673.
 Teofil din Alexandria, canoanele sf., 64.
 Teofil, egumen al Bistriței, 688.
 Teofil, mitr., 118.
 Teofilact, 229.
 Tertulian, 155, 219, 310, 468, 584, 676.
 Tessalia, 717.
 Tesalonic, 233, 718.
 Thassos, insulă, 58.
 Theiner (A.), 230.
 Theodosie, împ. bizantin, 671.
 Theofan, monah, 423, 425, 428, 430.
 Theofana; sf., 682.
 Theotim din Tomi, sf., 682.
 Theonas, plaiul lui, 58.
 Thiriet-Pezzali, 159, 271, 280.
 Thomas (Franc), 144.
 Thomasi (Gabriel), 88.
 Tiberius, împărat roman, (14-37), 135, 137, 141, 658, 660, 663-665.
 Tighina, 283; jud. —, 609.
 Tigru, fluviu, în 317, 318.
 Tihon, patriarh rus, 503, 628.
 Tihon, sf., m-re ort. în America, 118, 264.
 Tilișca, sat ardelean, 88.
 Timiș, râu, 577.
 Timișoara, 249, 579, ep. —, 244, 245, 248, 249, 251, 339, 341, 343, 579, 605, 608, 610, 614; prot. —, 251; mitr. ortodoxă din —, 578, 579; mitr. din Belgrad și —, 579; reședința ep.

- catolice, 577; pașa din —, 578.
Timotei, ucenicul sf. Pavel, 709.
Timotei din Alexandria, sf., canoanele, 64.
Timotei, ep. polon 127, 128.
Timothei, duhovnic, 425, 428.
Tiraspol, 611, 623, 624, 626—631.
Tisa, 340.
Tismana, m-re, 320, 579, 683, 693.
Tit, discipolul sf. Pavel, 679.
Tit Liviu, istoric roman, 668.
Tit Simedrea, mitr. Bucovinei, 228, 245, 246, 249, 250, 251, 322, 458, 474; ep. Hotinului, 244, 526; Cuvântare la investitură, 246; înscăunarea, 250—251; Reorganizarea vieții bisericești din Bucovina, 474.
Titus, împărat roman, 673.
Tivodorovici, vezi Todor, ep. Caransebeșului.
Tjankin, 125.
Todor, ep. Caransebeșului, (sec. XVI), 578; familia — (sec. XVI), 578.
Tokyo, 501, 504.
Tolstoi (L.), 241, 638.
Toma, sf. ap., 236.
Toma de Aquino, 76, 217.
Tomashek, 235.
Tomescu (Constantin N.), 105, 317, 466.
Tomi, loc., 682.
Tours, ep. în Franța, 316.
Tracia, 53, 313, 367, 716; ep. din —, 355.
Tracii, 235.
Traian, împărat roman, 134, 657, 673, 675, 679, 680.
Trans-Caucazia, 316.
Transnistria, 605, 607, 609, 621—631, 633—636.
Transilvania, 85, 88, 98, 519, 577, 582 principele —, 578; mitr. din —, 578.
Trebinje, m-re în Hertegonia, 321.
Trei Ierarhi, m-re, (Iași), 80, 321, 683 —, chilie în m-rea Stavronichitu, 79.
Treime, m-rea sf., vezi Dancu, m-re.
Triadița = Sardica, reșed. patriarhiei bulgare, 351.
Trifa (Pr. Iosif), 98, 273.
Trident, sinodul din, 224, 311.
Trisfetitelor, m-rea, vezi Trei Ierarhi, m-re,
Triteanu Lucian, ep. Romanului, 712.
Trulan, sinodul, 222, 311, 523, 528, 529, 530, 532.
Tudosie (Col. D.), 488.
Tulcea, 493; jud. —, 332.
Turchestan, 91.
Turcia, 90, 91, 233, 317, 318, 354; Exarhatul bulgar din —, 313, 354—366; Minoritatea bulgară din —, 368.
Turcii, 15, 59, 78, 88, 227, 319, 320, 321, 467, 577, 578, 579, 581, 683, 686. = Unguri, 229.
Turdeanu (Emil), 463.
Turin, 43, 46.
Turnu-Severin, 111, 115.
Tyrell (G.), 216.
Tysmienica, cetate în Pocuția, 319.
Țancov (Dragan), min. bulgar, 371, 372.
Țankov (Pr. prof. Ștefan), 213, 214, 314, 415, 360, 363, 365, 719; Rectorul Universității din Sofia, 119—121;
Țara-Crișurilor, 555, 558, 568, 573.
Țara Românească, vezi Muntenia.
Țarigradul, vezi Constantinopol,
Țările baltice, 18.
Țimiski (Ioan), împ. biz., 78, 351.
Țincu-Velea (N.), 580.
Țurca (Patrichie), protopop, 251.
Ucraina, 464, 616; hanului, 233.
Ucraineni, 127.
Ujpalanka, district, 580.
Ulfila, apostolul Goților, 681.
Umberg (J. B.), 712.
Ungaria, 88, 577; — de sus, episcopie, 88.
Ungro-Vlahia, 82, 232, 284, 321, 466, 490.
Unguri, 85, 229, 230.
Urđnik-Ravanîța, m-re, 320.
Urechiă (V. A.), 466.
Urseanu, preot, 253.
Ursu (Iurașco), 718.
Ursu (Nicolae), dr., 97, 98.
Vach, sf. muc., 684.
Vadul Crăstei, sat, 319.
Vadcovschi (Antonie), mitr. Petrogradului, 503.
Vafidis (Filaret), istoric, 69.
Valaam, m-re, 126.
Valachia = Transilvania, 88.
Valahii, 88.
Valea Albă, 683.
Varlaam, mitr. Moldovei, 305, 541; Molitvenicul lui — (1689), 539, 542.
Varna-Preslav, ep., 260; mitr., 719.
Varnava, 708.
Varșovia, 128, 214, 464; ep. ort. din —, 127, 128; nunțul apostolic

- din, 305; — Radom, episcopie ortodoxă, 128.
 Vasile, sf., 172, 181, 182, 294, 310, 311, 468, 645; Canoanele, 64; Chilia —, 59; pantocratoriconul —, 59; liturghia —, 444, 445, 448, 449, 450, 453.
 Vasile cel Nou, sf., 208.
 Vasile, diac din Cușuș, 716.
 Vasile I, împ. bizantin, (867-886), 325.
 Vasile II, Bulgaroctonul împ. bizantin, 976—1025, 351.
 Vasilicalele, 531, 532.
 Vasilache (V.), protosinghel, 253.
 Vasile Brăiloiul, monah, 320.
 Vasile Hușan, ieroshimonah, 419, 424, 428, 429.
 Vasile Lăzărescu, ep. Timișoarei, 82, 244, 245, 248, 251, 252, 339, 341, 343, 608, 609, 610, 614; cuvântare la investitură, 249; înscăunarea, 251-2;
 Vasile Lupu, 71, 305, 320, 321, 610, 683.
 Vasile Stan, ep. Maramureșului, 343.
 Vasilescu (Emilian), 95, 326.
 Vasilescu (Pr. Toma), art. Invierea Domnului și inscripția din Nazaret, 132—142; Basilica-biserică, 666-681.
 Vasilova, protopopiat, 580.
 Vasilovschi, preot., 253.
 Vasiu (N.), preot., 350.
 Vatican, sinodul din, 582.
 Vatopedi, m-re atonită, 77, 79, 80.
 Vatrici (Silvestru), prot. 257, 258.
 Văratec (m-re), 715.
 Vărădia, protopopiat, 580.
 Vârzar, m-rea lui, vezi Vărzărești, m-re.
 Vârzarii de jos, loc., 715.
 Vărzărești, m-re, 595.
 Vășcău, loc., 715.
 Vâlcea, jud., 230, 254, 684, 695, munți —, 683.
 Vârșet, 82, 578, 580; ep. de —, 578, 579, 580; ep. — și Șebeș, 578; mitr. —, 579; districtul —, 580; ep. — și Caransebeș, 82, 580;
 Veles, ep., bulgară, 356, 367.
 Veletinlis (Rigas), 64, 467.
 Velicovschi (Paisie), eg. Neamțului, 57, 71, 415, 416, 421, 718; lucrările lui —, 428.
 Vellas (V.), profesor, 211.
 Venetia, 61-68, republica, 88.
 Veniamin, ierom., 420, 424, 425, 430.
 Veniamin, patriarh ecumenic, 109, 125; Răspuns patr. Nicodim, 109;
 Veniamin Costache, mitr., 63, 66, 248; seminarul —, (Iași), 40, 234;
 Veniamin Nistor, ep. Caransebeșului, 343, 345, 609, 610, 614, 615, arhimandrit, 339, 340, 343; arhieriu, 343, Cuvântare la alegerea sa ca episcop, 340-341; Cuvântare la investitură, 343—4 Chemare către Basarabeni, 607—8; Inscăunarea P. S. —, 613—615; Cuvântare la înscăunare, 615;
 Veniamin Pocitan Ploeșteanu, arhieriu, 244, 253.
 Venizelos (Elefterie), 80.
 Vernești, com., (jud. Zuzău), 321.
 Verona, pictor, 253, 254.
 Veronica, 50.
 Verulam (Bacon de), 237, 407.
 Vespasian, împ. roman (69-81), 139.
 Vespem, abația din, 230.
 Vestitorul, rev. consiliului ep. Dunării de jos, 494.
 Viața adevărată, rev. preoților din jud. Tulcea, 332, 494.
 Viața Ilustrată, revistă, 350.
 Victor Emanuel III, regele Italiei, 148.
 Vidin, 230, 321, mitr., 260, 321, 356, 359.
 Viena, 59, 64, 68, 88, 306, 307, 349, 579, 697, 698, 714; Curtea din —, 579.
 Viezuri, schit, (jud. Vâlcea), 320.
 Villegarde (F.), 468.
 Vincent de Paul, sf., 71, 72, 73.
 Vincențiu din Lerini, 216, 220, 221.
 Vintilescu (Pr. Gheorghe), 250, 253.
 Vintilescu (Pr. Petre), 210, 253, art. Culoarea vinului pentru sfânta Eucharistie, 3—9; rec. 74—76; 444—454;
 Vintilescu (Traian), protopop, 253.
 Vinț, protopopiat., 87.
 Virginia, matronă romană, 154.
 Virginia, stat din America, 117.
 Virgiliu, poet roman, 390.
 Visarion Puiș, ep. Hotinului, 317.
 Vișnevăț, m-rea de pe, 596.
 Vitalie, arhip. rus din St.-Unite, 264.
 Vizantea, m-re, 80.
 Vizia, loc., 53.
 Vlad (Pr. Dr. Sofron), 597.
 Vlad Vintilă dela Slatina, 229.
 Vladimir, ep., 389.
 Vladislavlievici (Ioanichie), ep. Timișorei (sec. XVIII), 579.
 Vodița, m-re, 579.
 Voiculescu (Gen. C.), 488.
 Voileanu (Prot. Mateiu), 712.
 Voina (V.), preot, 84.
 Volinia, 127, 232.
 Voltaire, 73.

- Vonica (Nicolae), preot, 323, 324.
 Von Sybel, 712.
 Vorniceni, sat (jud. Orhei), 610.
 Voroneț, m-re, 319, 462, 682.
 Vrata, ep., 260, 356.
 Vretos (A. P.), 56, 62.
 Vucovar, ep. ortodoxă, 579.
 Vuia (Ignatie), ep., 82.
 Vyscheslavzew, teolog rus, 173.
- Wartburg (W. v.), 669.
 Wattenbach, 712.
 Weitz, 711.
 Wenger (L.), 133.
 Wenzel, principe, 88.
 Wilder (George), librar din Sibiu (sec. XVI), 460.
 Wilhelm II, 219.
 Will (Robert), 448.
 Wlasica, min. ungur, 84.
 Wolf (August), 711.
- Xenofon, m-re atonită, 77, 79.
 Xenopol (Al. D.), 228.
 Xiropotamos, m-re atonită 77, 79.
- Ydra, insul, 55—57.
- Zacan (L.), 133.
 Zagreb, 88.
- Zaharia, tatăl sf. Ioan Botezătorul, 276, 562.
 Zakher (Abdulah), 231, 232.
 Zalmoxis, 235—236.
 Zalpada, oraș get, 235.
 Zamfir, sin Hagi Gheorghe, 693.
 Zankow (Ștefan), vezi Țancov (Pr. prof. Ștefan),
 Zante, loc., 55.
 Zarand, jud., 581.
 Zarzulis (Nicolae), 80.
 Zaurac, loc., 231.
 Zavartaica, sat, 631.
 Zavulon, trib israelit, 275.
 Zăcan (Ștefan), pr. român din Caransebeș. (sec. XVI), 578.
 Zegreanu (Emil), 350.
 Zelmissos, oraș get, 235.
 Zender (Leon), 126.
 Zenkovski (V.), 126, 214.
 Zenon, filosof grec, 277.
 Zerlentis (Pericles), 53.
 Zevedei, fiii lui, 583.
 Zghireni, m-re, 307.
 Zigadinos (Eftimie), 59.
 Zlatna, protopopiat, 87.
 Zonara (Ioan), 230.
 Zosima, papă, 584.
 Zotoviceanu, d-ra, 254.
 Zulueta, 141.
 Zwingli, 218.
 Zyzykin (Mihail), profesor, 214.

DUMITRU ST. POPESCU

SFÂNTUL SINOD AL SFINTEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SESIUNEA ORDINARĂ DIN ANUL 1941

Ședința din 5 Iunie 1941

Sumarul ședinței

Ședința se deschide potrivit rânduielii îndătinate. La orele 10 dimineața s'a săvârșit în Catedrala Patriarhiei slujba religioasă pentru deschiderea sesiunii Sfântului Sinod, asistând I. P. S. Patriarh D. D. Nicodim, Președintele Sfântului Sinod, Domnul Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor, General R. Rosetti, precum și toți PP. SS. Membrii ai Sfântului Sinod.

După aceea s'a trecut în sala de festivități a palatului patriarhal unde I. P. S. Patriarh ocupând scaunul prezidial a dat cuvântul Domnului Ministru al Culturii Naționale și Cultelor spre a ceti Decretul de deschiderea sesiunii Sfântului Sinod pe anul 1941.

I. P. S. Patriarh Nicodim, în calitate de Președinte al Sf. Sinod deschide ședința printr'o cuvântare, arătând că printre chestiunile care cer o rezolvare a plenului, Sf. Sinod este chemat să se pronunțe mai întâiu asupra alegerilor de episcopi în scaunele dela Caransebeș și Argeș, iar apoi asupra problemei reorganizării învățământului teologic de toate gradele și a predării religiei în școlile secundare.

Inchee cuvântarea cu urări de sănătate și fericită domnie pentru M. S. Regele Mihai I. Deasemenea urează Domnului General Ion Antonescu, Conducătorul Statului, puteri depline ca să ducă cu spor destinele Neamului nostru spre culmile lui de glorie și de propășire.

Mulțumește apoi Domnului General Rosetti, Ministru Culturii Naționale și al Cultelor, pentru osteneala de a aduce Decretul de deschidere și pentru participarea la ședințele Sfântului Sinod.

Domnul General Radu Rosetti având cuvântul spune următoarele:

1. Atitudinea conducerii de astăzi a Statului față de Sf. Biserică a fost precizată principial de Conducătorul Statului. Intr'o adresă trimisă I. P. S. Patriarh, d-l General Antonescu a spus: «Socotesc că biserica, Instituție divină întemeiată de Fiul lui Dumnezeu și adoptată de poporul nostru încă din îndepărtate

veacuri pentru a-l înălța sufletește și a-l mântui, este singura în măsură și în drept să stabilească în conformitate cu chemarea ei și cu necesitățile timpului, normele de activitate.

Statul Român de azi are deplină încredere în Biserica Neamului așa în cât nu se îndoiește câtuși de puțin că ea își va da normele cele mai potrivite pentru o activitate pastorală cât mai intensivă și cât mai folositoare neamului nostru pe care nimeni nu-l iubește ca ea.

Cred dealtefel, că pentru o Biserică străbătută și încălzită puternic de conștiința misiunii ei, lucrul, principal nu este felul cum sunt precizate sau cum vor fi schimbate câteva paragrafe. Duhul ei viu și râvna ei sfântă se poate manifesta cu tot atâta forță sub orice formă a legilor de organizare.

Eu însă, dau Sfintei noastre Biserici asigurarea deplină de a o sprijini din toată inima și din toate puterile pentru a păși cu hotărâre la împlinirea misiunii spirituale ce i-a hărăzit-o dumnezeescul ei întemeetor și care a trimis-o în mijlocul drept credinciosului nostru popor».

Din aceste cuvinte ale Conducătorului Statului se desprinde hotărârea fermă a Conducerii de azi a Statului și a Guvernului de a respecta normele care determină organizarea și viața sfintei noastre Biserici. Organele Statului și ale Bisericii trebuie să lucreze în deplină armonie în toate privințele. Treburile bisericești sunt tot atât de importante pentru viața de Stat ca și pentru cea a Bisericii.

Această concepție despre raportul firesc dintre Stat și Biserică nu este ceva nou, căci îl vedem trecând ca un fir roșu în cursul veacurilor în întreaga viață a Neamului dela începuturile organizării lui în cele două principate. Viața Neamului și viața Bisericească a fost totdeauna una și nedespărțită.

Sfânta noastră Biserică este liberă, având posibilitatea de a-și valorifica toate energiile sale spirituale și de a-și realiza, cu întregul concurs al Statului, scopul sublim, care i s'a destinat de dumnezeescul ei întemeetor, Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

2. Potrivit acestor principii de bază privitoare la raporturile dintre Stat și Biserică, am luat cunoștință cu deplină satisfacție de cuvintele I. P. S. Patriarh și Președinte al Sinodului de a pune în discuția Sfântului Sinod două probleme de interes vital pentru viața bisericească: 1. reorganizarea învățământului teologic și 2. învățământul religios în școlile de toate categoriile.

În ceea ce privește învățământul teologic, Guvernul a luat hotărârea să treacă în seama Sfintei Biserici școlile de pregătire a viitorilor preoți. O face aceasta din convingerea că dacă Divinul întemeetor al Bisericii prin cuvintele «mergând, învățați toate neamurile...» i-a dat în seamă învățarea și educația religioasă a tuturor credincioșilor, apoi cu atât mai mult este chemată Biserica să-și pregătească pe viitorii ei slujitori. Suntem

cônvinși că, Conducerea Sf. noastre Biserici va relua asupra sa sarcina grea a pregătirii viitorilor preoți cu conștiința deplină a marelui răspunderi, ce va apăsa de acum înainte, în această privință, în parte covârșitoare asupra Ei. Dacă Biserica nu poate fi singură răspunzătoare de unele devieri din timpul recent a unui număr oarecare de preoți dela preceptele Evangheliei, preoți care nu mai au ce căuta în sânul său, de acum înainte conducerea bisericească va avea să deie învățământului teologic o astfel de îndrumare, încât generația viitoare a preoției să corespundă tot mai mult misiunii sale în ceia ce privește educația religioasă și spirituală a poporului nostru.

3. Tot atât de important pentru viitorul Neamului nostru cred că este și învățământul religios în școlile de toate categoriile. În această privință socotesc că a venit vremea de a rupe definitiv cu metodele trecutului, când ținta principală a predării religiei în școale era înmagazinarea cunoștințelor de date, nume, ani și teorii seci și reci. Dacă creștinismul trebuie să fie mai presus de toate, trăirea unei vieți religioase, atunci și predarea religiei în toate școlile trebuie să fie potrivită acestui adevăr fundamental. Suntem încredințați că generațiile ce vor eși din școlile noastre reorganizate, să fie înzestrate cu cunoștințe foarte temeinice și pătrunse în sufletul și inima lor de dorința fierbinte a unei vieți cu adevărat creștine.

4. Concomitent cu soluționarea problemelor reorganizării învățământului teologic și ale învățământului religios în școli, Guvernul privește cu atenție încordată străduințele conducerii Sfintei Biserici în privința reoganizării vieții mănăstirești care a avut un rol atât de important în trecutul nostru.

Dorim din toată inima să vedem reînnoirea vieții monahale întocmai ca în a doua jumătate a secolului XVIII-lea, când curentul paisian pornit din mănăstirea Neamțului, atât de apropiat de inima I. P. S. Patriarh, a determinat un curent generalizat și întins de regenerare pe întreg cuprinsul celor două principate.

Dorim reînvierea unui curent de felul celui paisian, căci acesta a dat Neamului și Bisericii atâția oameni de muncă, de sacrificii, de buni români cărturari și de mari binefăcători, în fruntea cărora au strălucit nemuritorii mitropoliți: Grigore al Ungro-Vlahiei (1823-34) și Veniamin Costache al Moldovei (1803-8, 1812-42), aceștia împreună cu marele mitropolit al Ardealului, Andrei Șaguna, au rămas cei mai străluciți reprezentanți ai istoriei noastre naționale bisericești moderne.

5. Cu aceste gânduri de a vedea soluționate aceste aceste probleme hotărâtoare pentru viitorul atât al Neamului cât și al Sfintei noastre Biserici, am participat la deschiderea sesiunii prezente a Sfântului Sinod.

Incheiu tot cu cuvintele Conducătorului Statului: «Am pornit dela icoane și de la altare, să ne întoarcem la ele».

Pentru ca munca ce Sfântul Sinod va depune în sesiunea de

față să fie spornică. cum o doresc din inimă și cum sunt încredințat că va fi, este nevoie ca în gândurile și în inimile fiecăruia să trăiască necurmat credința către M. S. Regele și să se facă de fiecare și de toți urări fierbinți pentru ca domnia sa să fie împlinitoare a năzuințelor noastre fierbinți cum trebuie deasemenea ca cu toții să ne strângem în jurul Conducătorului Statului colaborând sincer și ușurându-i strădaniile ce neconținut și neobosit le face pentru binele și mărirea Patriei și al Neamului».

Trăiască M. S. Regele Mihai I. Trăiască Domnul General Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român».

I. P. S. Patriarh Nicodim mulțumește Domnului Ministru pentru veștile bune pe care le dă prin cuvântarea rostită.

Se intră în ordinea de zi.

P. S. Secretar de ședință Galaction Silistreanul dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Nicodim; II. PP. SS. Mitropoliți: Irineu al Moldovei, Nicolae al Ardealului, Tit al Bucovinii și Nifon al Olteniei; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Grigore al Hușilor, Cosma al Dunării de Jos, Nicolae al Oradei, Dionisie al Cetății Albe, Andrei al Aradului, Gherontie al Constanței, Partenie al Armatei, Vasile al Maramureșului, Vasile al Timișoarei și Policarp al Americii; PP. SS. Arhieri: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploșteanul, Galaction Silistreanul, Efrem Tighineanul, Valeriu Botoșăneanul, Emilian Târgoviștenul și Eugen Suceveanul; absenți: P. S. Episcop Nicolae al Clujului.

După aceea P. S. Secretar dă citire sumarului ședinței din 4 Decembrie 1940, ultimul din sesiunea aceluia an.

La sumar ia cuvântul P. S. Episcop Policarp Morușca al Americii, care cere să se scoată din sumar expresiunea care i se atribue că «abdică» dela misiunea ce i s'a încredințat, întrucât P. S. Sa. nu s'a exprimat astfel ci a înțeles să spună că în orice situație ar fi pus nu va lepăda sarcina ce o are din parte Sfântului Sinod, ci numai că dacă nu i se dă toate posibilitățile spre a-și îndeplini acel mandat, nu va putea să fie la înălțimea situației ce o are ca Episcop al Bisericii Ortodoxe Române.

Cu această rectificare

Sfântul Sinod verifică și aprobă sumarul ședinței a doua din 4 Decembrie 1940.

Se procedează la alegerea secretarilor de ședință și a comisiunilor pe durata sesiunii anului 1941.

Se aleg: *Secretari de ședință*: PP. SS. Arhieri Efrem Tighineanul și Eugen Suceveanul.

1. *Comisiunea pentru afaceri străine*:

Președinte: I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii.

Membri: P. S. Episcop Lucian al Romanului, P. S. Episcop al Hotinului.

Raportor: P. S. Episcop Vasile al Timișoarei.

2. *Comisiunea pentru doctrină și viață religioasă, pentru mănăstiri și propagandă religioasă.*

Președinte: I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei.

Membrii: PP. SS. Episcopii: Nicolae al Oradiei, Gherontie al Constanței, Vasile al Timișoarei și P. S. Episcop al Argeșului.

Raportor: P. S. Arhiereu Emilian Târgovișteanul.

3. *Comisiunea canonică juridică și pentru disciplină.*

Președinte: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Membrii: PP. SS. Episcopii: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Andrei al Aradului, Nicolae al Clujului, Partenie al Armatei.

Raportor: P. S. Episcop Vasile al Maramureșului.

4. *Comisiunea pentru învățământul teologic.*

Președinte: I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei.

Membrii: PP. SS. Episcopii: Grigorie al Hușilor, Nicolae al Oradiei, Vasile al Maramureșului.

Raportor: P. S. Arhiereu Valerie Botoșăneanul.

5. *Comisiunea pentru cercetarea manualelor didactice.*

Președinte: I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei.

Membrii: PP. SS. Episcopi: Andrei al Aradului, Vasile al Maramureșului.

Urmează apoi citirea următoarelor comunicări făcute de birou:

1. Tem. Nr. 1132/941. I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii supune Sf. Sinod chestiunea autonomiei Sf. Munte Athos.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii afacerilor externe.

2. Tem. Nr. 1137/941. Institutul Biblic roagă a se aproba retipărirea Bibliei, ediția 1936, în cel puțin 10.000 exemplare.

Se trimite la aceeași comisiune.

3. Tem. Nr. 549/941. Pr. Eugen Bărbulescu din București roagă a se da aprobarea pentru a tipări ediția V-a a Prohodului Domnului pentru școlari.

Se trimite la aceeași comisiune.

4. Tem. Nr. 1039/941. Sf. Mitropolie a Ungro-Vlahiei înaintează adresa Ministerului Agriculturii și Domeniilor Nr. 433/941 prin care se cere încuviințarea ca muncile agricole să se facă și în zilele de sărbătoare afară de cele împărătești. (Anexe: tem. Nr. 1022 și 1057/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

5. Tem. Nr. 1011/941. Referatul P. C. Diacon Gheorghe I. Moiescu, Secretarul Sf. Sinod, cu întocmirea calendarului pe anul 1942. (Anexe: tem. Nr. 1051/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

6. Tem. Nr. 861/941. Sf. Episcopie a Timișoarei propune a se convoca toți PP. CC. Consilieri, dela toate eparhiile, în con-

ferință la Consiliul Central Bisericesc, pentru a întocmi un program unitar de activitate culturală. (Anexe: Tem. Nr. 1047 din 1941).

Se trimite la aceeași comisiune.

7. Tem. Nr. 924/941. Ministerul Cultelor și Artelor roagă a se da o decizie prin care să se interzică toate spectacolele în Dumineci și sărbători, în timpul Sf. Liturghii. (Anexe: tem. Nr. 1042/941 și întreg dosarul chestiunii repaosului duminical).

Se trimite la aceeași comisiune.

8. Tem. Nr. 730/941. Ministerul Propagandei Naționale roagă a se preciza sfera cărților și imaginilor cenzurabile.

9. Tem. Nr. 984/941. Idem înaintează referatul Șeful Cenzurii Presei cu privire la cenzura cărților și imaginilor bisericești. (Anexe: tem. Nr. 788/941 și întreg dosarul chestiunii).

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru doctrină și viață religioasă.

10. Tem. Nr. 138/941. I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei, înaintează un memoriu cu activitatea desfășurată timp de un an dela înființarea mitropoliei Olteniei, Râmnicului și Severinului. (Anexe: tem. nr. 540/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

11. Tem. Nr. 286/941. P. S. Episcop Vasile al Maramureșului, înaintează un raport asupra activității P. S. Sale în eparhie în anii 1939—1940. (Anexe: tem. nr. 537/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

12. Tem. Nr. 67/941. P. C. Protoiereu Teodor Petrovici face trei propuneri în legătură cu împlinirea a 300 ani dela ținerea «Sinodului Panortodox» dela Iași 1642. (Anexe: Nr. 536/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

13. Tem. Nr. 905/941. Ministerul Cultelor răspunde la adresa Sf. Sinod Nr. 793/941, cu privire la botezul evreilor.

14. Tem. Nr. 806/941. Doamna Maria Lungu, face propuneri cu privire la botezul evreilor. (Anexe: tem. nr. 764, 793, 918, 1045/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

15. Tem. Nr. 635/941. Consiliul Central Bisericesc, înaintează adresa Sf. Arhiepiscopii a Sibiului prin care face cunoscut că nu poate obliga parohiile din cuprinsul acelei Arhiepiscopii să se aboneze la revista Biserica Ortodoxă Română. (Anexe: tem. nr. 785/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

16. Tem. Nr. 563/941. Sf. Mitropolie a Ungro-Vlahiei, înaintează adresa Ministerului Cultelor Nr. 4618/941, cu petiția d-lui Calonfirescu din București, care face propunerea de a se zidi în București o catedrală monumentală. (Anexe: tem. nr. 786/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

17. Tem. Nr. 592/941. Ministerul Cultelor roagă a se supune desbaterilor Sf. Sinod chestiunea înlocuirii cuvintelor și

expresiunilor nepotrivite din cărțile de ritual. (Anexe: tem. nr. 792/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

18. Tem. Nr. 534/941. Referatul Cancelariei Sf. Sinod asupra proiectului de buget al cancelariei pe anul 1941—1942.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii canonică juridică și pentru disciplină.

19. Tem. Nr. 1193/941. P. S. Episcop al Hușilor roagă Sf. Sinod să intervină pentru a nu se lua eparhiei mănăstirea Dobrovăț spre a se ceda Ministerului de Justiție.

Se trimite la aceeași comisiune.

20. Tem. Nr. 1141/941. Ministerul Cultelor înaintează în copie adresa Ministerului de Justiție Nr. 51251/941 prin care dă asigurarea că dezideratele Sfântului Sinod cu privire la oprirea dispenselor de căsătorie în cazuri de rudenie până la gradul V inclusiv vor fi soluționate cu ocazia întocmirii noului Cod Civil (anexe: întreg dosarul chestiunii).

Se trimite la aceeași comisiune.

21. Tem. Nr. 1021/941. Sf. Mitropolie a Ungro-Vlahiei înaintează adresa Ministerului Cultelor Nr. 24.366/941, prin care cere a se lua măsurile convenite împotriva protoiereilor cari nu-și fac inspecțiile convenite (anexe: tem. Nr. 1059/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

22. Tem. Nr. 1020/941. Sf. Mitropolie a Ungro-Vlahiei înaintează în copie, rugând a lua măsurile convenite, adresa Ministerului Cultelor Nr. 24083/941, prin care se face cunoscut că s'a delegat P. S. Emilian Târgovișteanul să cerceteze situația tuturor mănăstirilor din Țară (anexe: tem. Nr. 1058/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

23. Tem. Nr. 825/941. Sf. Mitropolie a Olteniei roagă a se studia problema preoților casieri dela băncile preotești (anexe: tem. nr. 1048/941 și întreg dosarul chestiunii).

Se trimite la aceeași comisiune.

24. Tem. Nr. 917/941. Sf. Episcopie a Buzăului înaintează cererea de reintegrare la parohii semnată de trei preoți condamnați cu ocazia rebeliunii din 21—23 Ianuarie a. c. (anexe: tem. nr. 1044/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

25. Tem. Nr. 931/941. Sf. Episcopie a Romanului comunică hramul și averea mănăstirii de maici din comuna Tudor Vladimirescu-Tecuci, pentru care a cerut aprobare de înființare. (Anexe: tem. Nr. 787, 767/941; 998, 387, 212/940).

Se trimite la aceeași comisiune.

26. Tem. Nr. 716/941. I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei roagă a se aduce înaintea Sinodului plenar chestiunea indemnizației pentru revizuirea cărții de ritual «Apostolul», (anexe: tem. Nr. 709, 515, 330/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

27. Tem. Nr. 1019/941. Sf. Mitropolie a Ungro-Vlahiei

înaintează, spre cele de cuviință, referatul nr. 7848/941, privitor la Decretul-Lege Nr. 1230/941, pentru interzicerea cumulului în învățământ (anexe: tem. nr. 1063, 1066, 1038, 1032, 1033, 1165 și 1153/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

29. Tem. Nr. 64/941. Ministerul Economiei Naționale roagă a se aproba ca sumele rezultate din exproprierea pădurii sf. Episcopii Cetatea-Albă să fie folosite la ajutorarea preoților refugiați (anexe: tem. nr. 541/941 cu întreg dosarul chestiunii).

Se trimite la aceeași comisiune.

29. Tem. Nr. 428/941. Ministerul Cultelor și Artelor înaintează petiția semnată de mai mulți cetățeni din R. Vâlcea și Memoriul I. P. S. Mitropolit al Olteniei, în legătură cu chestiunea reînființării Episcopiei Râmnicului Noul Severin, cerând avizul Sfântului Sinod. (Anexe: tem. nr. 535, 289/940; 1012, 562, 1083/940).

Se trimite la aceeași comisiune.

30. Tem. Nr. 698/941. P. S. Arhiepiscopul Veniamin Ploșteanul, roagă a se elibera un certificat din care să se constate că este secretar de ședință al Sfântului Sinod din anul 1930.

Se trimite la aceeași comisiune.

31. Tem. Nr. 759/941. Consiliul Central Bisericesc înaintează adresa Sf. Arhiepiscopii a Sibiului nr. 3351/941, prin care face cunoscut că nu se poate impune parohiilor din acea eparhie cota de 1% din venitul lor brut pentru fondul general bisericesc.

Se trimite la aceeași comisiune.

32. Tem. Nr. 62/941. Sf. Episcopie a Buzăului roagă a se interveni la Ministerul Cultelor pentru luarea în buget a unui post de arhiepiscop vicar la acea episcopie. (Anexe: tem nr. 1393, 1394, 1396, 1417, 1476/940; 520, 774/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

33. Tem. Nr. 617/941. Ministerul Cultelor roagă să se urgenteze lucrările pentru reglementarea taxelor de epitrahil. (Anexe: tem. nr. 784/941 și întreg dosarul chestiunii).

Se trimite la aceeași comisiune.

34. Tem. Nr. 1214/1215. Consiliul Central Bisericesc înaintează dosarele cu rezultatul alegerilor dela Caransebeș și Argeș.

Se trimite la aceeași comisiune.

35. Tem. Nr. 972/941. Ministerul Cultelor și Artelor înaintează Sf. Sinod, spre a-și da avizul, anteproiectul de Decret-Lege pentru organizarea și funcționarea învățământului teologic. (Anexe: tem. nr. 1055, 1121, 1122, 983/941).

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru învățământul teologic și religios în genere.

40. Tem. Nr. 1159/941. Mai mulți preoți profesori de religie din Capitală prezintă memoriul adresat Ministerului Instrucțiunii privitor la reorganizarea învățământului religios în școlile secundare.

41. Tem. Nr. 1158/941. Sf. Arhiepiscopie a Sibiului înaintează memoriul adresat Ministerului Instrucțiuni, privitor la chestiunea învățământului religios în școlile secundare.

Se trimite la aceeași comisiune.

42. 1072/941. Societatea preoților «Renașterea» din Craiova, înaintează memoriul preoților profesori de religie cu privire la proiectul de lege pentru reorganizarea învățământului secundar întocmit de Ministerul Instrucției, Educației, Cultelor și Artelor.

43. Tem. Nr. 1127/941. Sf. Mitropolie a Moldovei înaintează memoriul preoților profesori secundari din Iași în aceeași chestiune (Anexe: tem. nr. 991/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

39. Tem. Nr. 467/941. Ministerul Cultelor înaintează o copie de pe raportul Academiei de muzică religioasă nr. 46/941, prin care se fac mai multe propuneri.

45. Tem. Nr. 559/941. Sf. Mitropolie a Moldovei înaintează raportul d-lui profesor G. Galinescu din Iași, în legătură cu muzica bisericească (anexe: tem. nr. 553, 791/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

42. Tem. Nr. 280/941. Societatea Clerului «Ajutorul» înaintează întâmpinarea făcută Domnului Conducător al Statului și Ministerului Educației Naționale, prin care se cere ca învățământul religios să fie predat numai de preoți: (anexe: tem. nr. 539, 450/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

43. Tem. Nr. 1126/941. Sf. Mitropolie a Moldovei înaintează memoriul adunării eparhiale privitor la reforma învățământului superior teologic.

Se trimite la aceeași comisiune.

44. Tem. Nr. 2328/940. D-na Maria Lungu roagă a se înființa școli catehetice în fiecare eparhie (anexe: tem. nr. 532/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

45. Tem. Nr. 1194/941. Cancelaria Sf. Sinod depune toate răspunsurile dela eparhii pe chestiunea mănăstirilor din Țară.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii speciale pentru reorganizarea monahismului.

Cu acestea se încheie comunicările biroului.

Tem. Nr..../941. I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii dă citire adresei Nr. 3209/941 prin care cere binecuvântarea pentru tipărirea unei ediții critice a Noului Testament întocmită de preotul profesor Dr. Vasile Gheorghiu.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru doctrină și viață religioasă.

I. P. S. Patriarh Nicodim suspendă ședința pentru a se lucra în comisiuni.

La redeschidere *P. S. Episcop Partenie al Armatei citește referatul comisiunii canonică juridică, tem. nr. 1217/941, privi-*

tor la cercetarea dosarului alegerii de episcop al eparhiei Caransebeșului, săvârșită de Marele Colegiu Electoral în ziua de 3 Iunie 1941.

Comisiunea studiind dosarul alegerii și având în vedere dispozițiile art. 12 din Legea de organizare a Bisericii ortodoxe române și ale art. 118 din Statutul ei, constată că Marele Colegiu Electoral fiind convocat, a săvârșit alegerea cu observarea tuturor prescripțiilor legale, alegând pe I. P. C. Arhimandrit Veniamin Nistor cu 91 voturi din 140 voturi exprimate.

Având în vedere cele de mai sus, comisiunea propune Sf. Sinod să binevoiască a aproba alegerea făcută, să acorde rangul ierarhic de arhieru membrului ales și să dispună intervenirea prin Ministerul Cultelor pentru confirmare și investitură.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, președintele comisiunii canonică juridică, în complectarea referatului citit arată să s'a făcut de către aceeași comisiune și examinarea canonică a I. P. S. Arhimandrit Veniamin Nistor și deaceea odată cu raportul pentru cercetarea alegerii s'a cerut și acordarea rangului de arhieru noului ales.

I. P. S. Patriarh D. D. Nicodim punând la vot propunerile comisiunii,

Sfântul Sinod cu unanimitate de voturi aprobă alegerea I. P. C. Arhimandrit Veniamin Nistor în scaunul de Episcop al Caransebeșului căruia îi acordă rangul de arhieru, hotărând a se mijloci prin Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, la d-l Conducător al Statului ca să propună M. S. Regelui confirmarea și investitura noului ales.

Tem. Nr. 1219/941. *P. S. Episcop Vasile al Maramureșului*, raportorul comisiunii canonică juridică și pentru disciplină, citește referatul privitor la cercetarea dosarului alegerii de Episcop al eparhiei Argeșului săvârșită de Marele Colegiu Electoral în ziua de 4 Iunie 1941.

Comisiunea constată:

1. Nu s'a săvârșit invocarea Duhului Sfânt așa precum cere ordinea canonică și regula bisericească.

2. În baza art. 118 din Statutul de organizare al Bisericii ortodoxe române nu poate fi proclamat ales episcop de cât cel ce a întrunit majoritatea absolută a voturilor exprimate. În cazul de față, după cum rezultă din procesul verbal al Marelui Colegiu electoral din ziua de 4 Iunie 1941, nici cu ocazia primei votări, nici cu ocazia celei de a doua votări, nici unul dintre candidați n'a obținut majoritatea absolută a voturilor. În consecință, în conformitate cu art. 118 nu poate fi considerat ales.

3. Comisiunea crede că a fost nepotrivită atitudinea I. P. C. Arhimandrit Dr. Filaret Jocu și a celorlalți candidați cari au împărțit buletine de vot cu numele lor în însăși incinta Marelui Colegiu electoral.

În concluzie comisiunea propune invalidarea alegerii de episcop al Argeșului.

La discuția raportului comisiunii iau cuvântul:

I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei care cere validarea alegerii deoarece s'a făcut potrivit prevederilor legii și uzanțelor de procedură din trecut.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului susține propunerea de invalidare arătând pe larg motivele care au determinat comisiunea să ceară aceasta.

I. P. S. Mitropolit Irineu spune că primul punct din raportul comisiunii invocat pentru invalidare nu se poate susține.

I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii este de părere că în afară de punctul 1. din raportul comisiunii, celelalte motive invocate nu sunt convingătoare întrucât toate au precedente create în alte alegeri.

I. P. S. Patriarh D. D. Nicodim dă lămuriri asupra motivelor pentru care nu s'a socotit necesar să se mai facă doxologia. În ce privește celelalte motive invocate de comisiune le crede întemeiate.

Urmând a se pune la vot propunerea comisiunii I. P. S. Mitropoliți Irineu, al Moldovei, Tit al Bucovinii și Nifon al Olteniei, P. S. Episcop Grigore al Hușilor și PP. SS. Arhierei Veniamin Ploșteanul și Galaction Silistreanul au cerut ca Sf. Sinod să se pronunțe cu vot secret prin buletine scrise potrivit art. 59 din Regulamentul interior al Sf. Sinod.

Primindu-se propunerea de votare prin buletine scrise, se procedează la vot și citindu-se apelul nominal se constată că sunt prezenți 22 membrii. La numărarea voturilor se constată următorul rezultat:

Pentru validarea alegerii = 11 voturi DA.

Pentru aprobarea propunerii comisiunii și deci invalidarea alegerii = 11 voturi NU.

Fiind paritate de voturi, conform principiului că votul președintelui decide în asemenea cazuri, iar I.P. S. Patriarh declarând că este pentru aprobarea propunerii comisiunii, se hotărăște:

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii canonice juridice și pentru disciplină, cu majoritate de voturi invalidează alegerea de Episcop al Eparhiei Argeșului săvârșită de Marele Colegiu Electoral în ziua de 4 Iunie 1941, în persoana P. C. Arhimandrit Dr. Filaret Jocu, și ca atare potrivit art. 120 din Statutul legii pentru organizarea Bisericii ortodoxe române urmează să se procedeze la o nouă alegere al cărei termen se va fixa ulterior.

La ora 14 I. P. S. Președinte ridică ședința, anunțând pe cea viitoare pentru mâine Vineri 6 Iunie a. c., orele 10 dimineața.

† NICODIM

Președinte Patriarh

† EFREM TIGHINEANUL

Secretar

Ședința din ziua 6 Iunie 1941*Sumarul ședinței*

Ședința se deschide la orele 10 dimineața sub președinția I. P. S. Patriarh DD. Nicodim.

Secretar de ședință: P. S. Arhiereu Efrem Tighineanul.

P. S. Secretar dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Nicodim; II. PP. SS. Mitropoliți: Irineu al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului, Tit al Bucovinei și Nifon al Olteniei, Râmnicului și Severinului; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Grigore al Hușilor, Nicolae al Oradei, Dionisie al Cetății Albe, Gherontie al Constanței, Partenie al Armatei, Vasile al Maramureșului, Vasile al Timișoarei, Policarp al Americii; PP. SS. Arhieri: Veniamin Ploeșteanul, Galaction Silistreanul, Efrem Tighineanul, Emilian Târgovișteanul și Eugeniu Suceveanul; în concediu: P. S. Arhiereu Ilarion Băcăoanul; absenți: P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului, Cosma al Dunării de Jos, Andrei al Aradului și P. S. Arhiereu Valerie Botoșăneanul.

P. S. Secretar citește sumarul ședinței precedente.

După ce iau cuvântul II. PP. SS. Mitropoliți Nicolae al Ardealului, Irineu al Moldovei și Sucevei, Tit al Bucovinei și P. S. Episcop Policarp Morușca, I. P. S. Patriarh punând la vot sumarul.

Se verifică și se aprobă cu majoritate de 11 voturi, unu contra și 7 abțineri.

Comunicări:

1. Tem. Nr. 1220/941. P. S. Arhiereu Ilarion Băcăoanul, cere concediu dela restul ședințelor Sf. Sinod din sesiunea de primăvară, fiind bolnav.

Se acordă concediul cerut.

3. Tem. Nr. 1198/941. P. S. Arhiereu Eugeniu Suceveanul, delegatul Sfântului Sinod cu conducerea Institutului Biblic, prezintă referatul cu propunerile necesare pentru reorganizarea Institutului Biblic.

Sfântul Sinod hotărăște:

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru doctrină și viață religioasă.

4. Tem. Nr. 1199/941. P. S. Arhiereu Eugeniu Suceveanul, delegatul Sfântului Sinod cu conducerea Institutului Biblic, prezintă Sfântului Sinod cazul preoților Toma Gherasimescu și Vasile Ionescu, cari sub scutul unei aprobări fictive răspândesc în sute de mii de exeplare diferite broșuri religioase, unele fiind chiar apocrife.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru doctrină și viață religioasă.

Se intră în ordinea de zi.

P. S. Episcop Partenie al Armatei, raportorul comisiunii

canonică juridică și pentru disciplină, citește următoarele referate:

3. Tem. Nr. 1233/941. Asupra adresei Episcopiei Buzăului Nr. 3927/941, privitoare la cererea de reintegrare la parohii a trei preoți condamnați de instanțele militare la câte trei luni închisoare pentru că au participat la rebeliunea din 21—23 Ianuarie a. c.

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinii, și P. S. Arhiepiscopul Efrem Tighineanu și a lămuririlor date de Domnul Ministru al Culturii Naționale și Cultelor, Sfântul Sinod hotărăște:

Biserica nu poate face niciun pogorământ la legile Statului care privesc apărarea și liniștea lui. Ca atare preoților condamnați rămâne să li se aplice dispozițiunile legale.

5. Tem. Nr. 1235/941. Asupra adresei Sf. Mitropolii a Ungro-Vlahiei Nr. 7422/941, prin care înaintează în copie adresa Ministerului Cultelor Nr. 24083/941 privitoare la delegația dată P. S. Arhiepiscopului Vicar Emilian Târgovișteanu ca să cerceteze situația tuturor mănăstirilor din Țară.

Comisiunea propune, iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Se va răspunde Ministerului Cultelor că nu poate și nici nu are dreptul să numească un delegat pentru a face astfel de cercetări, întrucât mănăstirile stau sub jurisdicția canonică a PP. SS. Chiriarhi respectivi.

Dacă totuși Ministerul voește să aibă o astfel de situație, o poate cere dela Sf. Sinod, care la rândul său va culege toate datele dela eparhiile unde se află mănăstiri, și apoi le va comunica Ministerului.

6. Tem. Nr. 1236/941. Asupra adresei Ministerului Cultelor Nr. 24366/941, înaintată de Arhiepiscopia Bucureștilor, prin care se cere să se aplice sancțiuni protopopilor care nu-și îndeplinesc îndatoririle prevăzute la art. 62 din Statutul legii de organizare a Bisericii Ortodoxe Române.

Comisiunea propune să se răspundă Ministerului ca să semnaleze PP. SS. Chiriarhi respectivi cazuri concrete spre a lua măsurile cuvenite.

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarhul DD. Nicodim, I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei și Sucevei, P. S. Episcopi Lucian al Romanului și Grigore al Hușilor, Domnul General Radu Rosetti, Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor, spune că va căuta să obțină în buget o sumă pentru acoperirea cheltuelilor de deplasare ale protopopilor. Totdeauna roagă pe PP. SS. Chiriarhi să îndrumeze pe protopopi ca să facă inspecții la parohii cât mai des și să controleze îndeaproape lucrarea în parohie a preoților.

Sfântul Sinod hotărăște:

1. Ia act cu satisfacție de declarația Domnului Ministru General Radu Rosetti că va căuta să obțină în buget o sumă pentru acoperirea cheltuelilor de deplasare ale protopopilor,

astfel ca pe viitor parohiile să fie scutite de a mai suporta aceste cheltueli.

2. PP. SS. Chiriarhi sunt rugați să ia neîntârziat măsurile cuvinte pentru ca protopopii să-și îndeplinească cu sârguință îndatoririle prevăzute la art. 62 din Statutul legii de organizare bisericască făcând inspecții cât mai des la parohii și controlând îndeaproape lucrarea preoților.

8. Tem. Nr. 1238/941. Asupra cererii P. S. Arhiereu Veniamin Ploșteanul prin care roagă să i se elibereze un certificat doveditor că a fost secretar de ședință al Sfântului Sinod din 1930 și până în prezent.

Comisiunea propune, iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște: Cancelaria Sfântului Sinod va cerceta actele și va elibera P. S. Arhiereu Veniamin Ploșteanul certificatul cerut, pe temelul datelor ce se vor găsi.

9. Tem. Nr. 1239/941. Asupra adresei Ministerului Cultelor Nr. 14781/941, prin care roagă să se urgenteze lucrările pentru reglementarea taxelor de epitrahil.

Comisiunea propune să se ceară PP. SS. Chiriarhi ca să reglementeze aceste taxe, ținând seamă de împrejurările și situațiile locale și fixând însă o limită care să nu poată fi depășită. În ce privește pe credincioșii lipsiți de mijloace, aceștia să fie scutiți de orice taxă.

I. P. S. Irineu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, spun că această chestiune s'a mai discutat în Sfântul Sinod și s'a arătat că în Biserică nu există taxe, ci numai ofrande benevole. Ca atare cererea Ministerului nu poate fi soluționată în sensul arătat. Crede însă că este bine ca protopopii să fie foarte atenți ca preoții să nu fixeze și nici să nu pretindă asemenea taxe și să lase totul la aprecierea credincioșilor.

P. S. Episcop Grigore al Hușilor arată că din pricina abuzurilor unor preoți, fîscul i-a impus pe toți la anumite taxe pentru venitul epitrahilului. Ar fi de dorit, deci, ca să se desființeze aceste taxe.

Domnul Ministru spune că să se facă în această privință o intervenție din partea Sfântului Sinod ca să mijlocească la Ministerul de Finanțe pentru desființarea acestor impozite pe profesional asupra preoților.

Sfântul Sinod hotărăște:

1. PP. SS. Chiriarhi sunt rugați să ia măsurile cele mai energice ca să împiedice abuzul pe care-l săvârșesc unii preoți cu veniturile epitrahilului. Protopopii vor fi îndrumați să controleze îndeaproape pe preoți, ca ei să nu fixeze și nici să nu pretindă taxe pentru oficierea Sfintelor Taine, ci să lase la aprecierea credincioșilor, astfel ca sumele cu care ei răsplătesc osteneala preotului să nu-și piardă caracterul de ofrandă benevolă.

2. Se va interveni la Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor cu rugămintea să mijlocească pe lângă Ministerul Finan-

țelor pentru desființarea taxelor de impunere pe venitul epitrahilului.

10. Tem. Nr. 1240/941. Asupra adresei Sf. Arhiepiscopii a Sibiului Nr. 3351/941, prin care răspunde Consiliului Central Bisericesc că nu poate, în împrejurările de față, să impună parohiilor cota de 1% din venitul lor brut, pentru alimentarea fondului general bisericesc.

În urma discuțiilor la care au luat parte II. PP. SS. Mitropoliți Nicolae al Ardealului și Tit al Bucovinii și P. S. Episcop Grigore al Hușilor, Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii, hotărăște:

Avându-se în vedere greutățile impuse de împrejurările actuale se suspendă pentru parohiile sărace perceperea cotei de 1% pe venitul lor brut, pentru alimentarea fondului general Bisericesc.

11. Tem. Nr. 1241/941. Asupra referatului Cancelariei Sfântului Sinod privitor la acoperirea cheltuelilor sale materiale pe anul 1941/42.

Comisiunea propune, iar Sf. Sinod primindu-o, hotărăște:

Se va interveni la Onor. Guvern, ca să dea complectă acoperire a cheltuelilor materiale ale Sfântului Sinod din bugetul Statului, avându-se în vedere însemnătatea Sfântului Sinod care reprezintă suprema autoritate în Biserica noastră.

Dacă nu s'ar putea obține în măsură deplină fondurile necesare, atunci cheltuelile materiale vor fi acoperite din veniturile Consiliului Central Bisericesc, ale Tipografiei Cărților Bisericești și eventual ale revistei Biserica Ortodoxă Română.

P. S. Episcop Vasile al Caransebeșului, raportorul Comisiunii Canonice Juridică și pentru disciplină, citește următoarele referate:

12. Tem. Nr. 1241/941. Asupra adresei Sf. Episcopii a Romanului Nr. 449/940, privitoare la înființarea unei mănăstiri de maici în com. Tudor Vladimirescu, jud. Tecuci.

Comisiunea propune, iar Sf. Sinod primindu-o, hotărăște:

Având în vedere că s'au făcut toate pregătirile pentru înregistrarea, înființarea și propășirea acestei chinovii și i s'a asigurat mijloacele de întreținere, pe temeiul art. 86 din Statutul legii de organizare bisericească, Sfântul Sinod aprobă înființarea mănăstirii de maici cu hramul Adormirea Maicii Domnului în com. Tudor Vladimirescu, jud. Tecuci.

13. Tem. Nr. 1243/941. Asupra adresei Ministerului Economiei Naționale Nr. 5593/941, prin care opinează ca sumele rezultate din exploatarea pădurii episcopiei Cetății-Albe-Ismail aflată în jud. Tulcea, să fie întrebuințate la ajutorarea preoților refugiați lipsiți de mijloace.

Comisiunea propune, iar Sf. Sinod primindu-o, hotărăște:

1. Având în vedere că episcopiile au numai dreptul uzufructului, nu al proprietății definitive asupra pădurilor cu care au

fost înzestrate, nu se poate aproba exproprierea, adică vânzarea pădurii eparhiei Cetății-Albe-Ismail, aflată în jud. Tulcea.

2. Ținând seamă însă că administrarea veniturilor rezultate din exploatarea pădurii eparhiale este în dreptul și competența organelor administrative ale eparhiilor și considerând că episcopul și consiliul său eparhial este refugiat vremelnic dela Ismail și că funcționarea canonică, juridică și administrativă a acestei episcopii nu a încetat, P. S. Dionisie și Consiliul său eparhial pot da venurilor rezultate din exploatarea pădurii orice destinație în cadrul drepturilor prevăzute prin legile și regulamentele în vigoare.

3. Sfântul Sinod revine asupra hotărârii sale luată în această privință în ședința sa dela 3 Decembrie 1940.

14. F. S. Arhiepiscopul Emilian Târgovișteanul, raportorul comisiei pentru doctrină și viață religioasă, citește următoarele referate:

1. Tem. Nr. 1244/941. Asupra proiectului de calendar pe anul 1942, întocmit de P. C. Diacon Gheorghe I. Moisescu, Secretarul Sfântului Sinod, cu arătarea că Sf. Paști cad la 5 Aprilie.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:
Se aprobă proiectul de calendar pe anul 1942 și va fi comunicat tuturor eparhiilor în vederea tipăririi nouilor calendare.

2. Tem. Nr. 1245/941. Asupra adresei Consiliului Central Bisericesc Nr. 2074/941, prin care arată că Arhiepiscopia Sibiului a făcut cunoscut că nu poate obliga parohiile din cuprinsul acelei Arhiepiscopii să se aboneze la revista *Biserica Ortodoxă Română*.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:
*Se menține hotărârea anterioară în privința obligației parohiilor de a se abona la revista *Biserica Ortodoxă Română*, care este organul oficial al Sfântului Sinod.*

Pentru Arhiepiscopia Sibiului se lasă latitudinea să fie abonate numai parohiile mai înstărite, care, dacă primesc revista să fie obligate a plăti abonamentul.

3. Tem. Nr. 1246/941. Asupra chestiunii interzicerii botezului evreilor.

În urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Mitropoliti Irineu al Moldovei și Tit al Bucovinei, Sf. Sinod, primind propunerea comisiei, hotărăște:

Statul are toată libertatea de a aduce îngrădirile necesare apărării Țării și ființei Neamului. Biserica însă nu poate abdica dela împlinirea poruncii dată Ei de dumnezeescul Intemeietor, prin cuvintele: «Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh».

Așa dar Biserica nu poate împiedica botezul celui care-l cere pentru mântuirea lui, însă botezul nu infirmă întru nimic legile și dispozițiile în vigoare privitoare la ocrotirea rasei.

4. Tem. Nr. 1247/941. Asupra propunerilor făcute în șe-

dința Sinodului Permanent din 12 Martie 1941, în legătură cu comemorarea împlinirii a trei sute de ani dela ținerea sinodului panortodox dela Iași (1642).

În urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Mitropoliți Irineu al Moldovei, Tit al Bucovinei și P. S. Episcopi Nicolae Popoviciu al Oradiei și Grigore al Hușilor, Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii, hotărăște:

1. Pentru pregătirea comemorării împlinirii a trei sute de ani dela ținerea sinodului panortodox dela Iași, în anul viitor 1942, se institue o comisie sinodală alcătuită din: I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei, Președinte; P. S. Episcopi: Lucian al Romanului, Cosma al Dunării de Jos și Grigore al Hușilor, membrii.

2. Această comisiune sinodală, în înțelegere cu comitetul de patronaj alcătuit ad-hoc la Iași, se va îngriji de stângerea fondurilor în vederea sărbătoriri ce va avea loc cu acest prilej. Totodată se va retipări «Mărturisirea Ortodoxă»; se va publica un studiu despre personalitatea mitropolitului Petru Movilă și un altul asupra Sinodului dela Iași din 1642.

Comisiunea se va îngriji deasemenea în unire cu comitetul de redacție al revistei Biserica Ortodoxă Română, de publicarea unui număr festiv al acestei reviste, cuprinzând studii, documente și comunicări privitoare la evenimentul comemorat.

3. Comisiunea sinodală va raporta plenului, la sesiunea din toamnă, despre mersul lucrărilor de pregătire.

5. Tem. Nr. 1248/941. Asupra adresei Ministerului Cultelor Nr. 13005/941, prin care roagă Sfântul Sinod să ia măsuri pentru înlocuirea expresiunilor și a cuvintelor nepotrivite din unele cărți de ritual și citire bisericască.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Se va răspunde Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor că toate expresiunile și cuvintele nepotrivite din unele cărți de ritual și citire bisericască vor pieri pe măsură ce se vor tipări noi ediții ale cărților de ritual revizuite de către comisiunea aleasă mai de mult în acest scop.

6. Tem. Nr. 1249/941. Asupra adresei Mitropoliei Ungro-Vlahiei Nr. 3764/941, prin care înaintează întâmpinarea D-lui Calomfirescu, privitoare la propunerea de a se zidi în București o catedrală monumentală.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Chestiunea ridicării unei catedrale a neamului în București se va relua în discuțiune în vremuri mai bune, când lumea va fi înclinată să-și dea obolul pentru clădirea unui asemenea sfânt lăcaș.

I. P. S. Președinte ridică ședința la orele 12,30, anunțând pe cea viitoare pentru Joi 12 Iunie, orele 10 dimineața, a. c.

(ss) † NICODIM
Președinte

† EFREM TIGHINEANUL
Secretar

Ședința din ziua de 12 Iunie 1941

Sumarul ședinței

La orele 10 dimineața Înalt Prea Sfințitul Patriarh deschide ședința în sala de festivități a palatului patriarhal, de față fiind D-l General Radu Rosetti, Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor.

P. S. Arhiereu Eugeniu Suceveanul, Secretar de ședință, dă citire apelului nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Nicodim și I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului; PP. SS. Episcopi: Grigore al Hușilor, Nicolae al Oradei, Dicnisie al Cetății Albei-Ismail, Partenie al Armatei, Vasile al Maramureșului și Policarp al Americii; PP. SS. Arhieri: Veniamin Ploeșteanul, Galaction Silistreanul, Efrem Tighineanul și Eugen Suceveanul; absenți: II. PP. SS. Mitropoliți: Irineu al Moldovei, Tit al Bucovinei și Nifon al Olteniei; PP. SS. Episcopi Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Cosma al Dunării de Jos, Nicolae al Clujului, Andrei al Aradului, Gherontie al Constanței, Vasile al Timișoarei; PP. SS. Arhieri: Valerie Botoșăneanul și Emilian Târgovișteanul; iar în concediu: P. S. Arhiereu Ilarion Băcăoanul.

I. P. S. Patriarh D. D. Nicodim, Președintele Sfântului Sinod, constatând că PP. SS. Membri neputând veni din cauza împrejurărilor, Sfântul Sinod nu este în număr și ca atare nu se poate păși mai departe la ordinea de zi, așa cum cere art. 27 din regulamentul sinodului. Ca atare roagă pe D-l Ministru să dea citire Decretului pentru închiderea sesiunii de primăvară a Sfântului Sinod.

Domnul General *Radu Rosetti* Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor dă citire Decretului de închidere a sesiunii Sfântului Sinod.

PP. SS. Membri prezenți ascultă în picioare citirea Decretului de închidere iar la sfârșitul citirii lui, ovaționează pentru Conducătorul Statului.

Înainte de ridicarea ședinței I. P. S. Patriarh roagă pe PP. SS. Chiriarhi care eventual se vor afla Sâmbătă în București, să ia parte la investitura P. S. Episcop Veniamin al Caransebeșului.

Cu acestea se încheie sesiunea de primăvară a Sfântului Sinod din anul 1941, iar I. P. S. Patriarh ridică ședința.

† **NICODIM**
Președinte

† **EUGEN SUCEVEANUL**
Secretar

Ședința din ziua de 23 Octomvrie 1941

Sumarul ședinței

Ședința se deschide potrivit rânduelii îndătinată. La orele 10 dimineața s'a săvârșit în biserică Sf. Patriarhii slujba religioasă pentru deschiderea sesiunii de toamnă a Sf. Sinod fiind de față I. P. S. Patriarh D. D. Dr. Nicodim, D-l Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor General Radu Rosetti, D-l Subsecretar de Stat al Cultelor, Ion Sandu, precum și toți PP. SS. Membrii ai Sf. Sinod.

După aceea s'a trecut în sala de ședințe a palatului patriarhal unde I. P. Ș. Președinte D. D. Dr. Nicodim, ocupând scaunul prezidial a dat cuvântul Domnului Ministru General R. Rosetti spre a ceti Decretul de deschiderea sesiunii de toamnă a Sfântului Sinod, Nr. 2899 din 18 Octomvrie 1941.

I. P. S. Patriarh Nicodim deschide apoi ședința prin următoarea cuvântare:

«In Cartea Sfântă se spune că seara vine cu plâns, iar dimineața vestește bucurie.

Așa s'a petrecut și cu noi. Când am încheiat sesiunea trecută și ne-am despărțit eram îndurerăți și întristați pentru ne-cazurile și nenorocirile abătute asupra noastră. Și iată astăzi Dumnezeu s'a îndurat și și-a întors fața Sa zâmbind către noi, căci după ce oastea Țării sub comanda destoinică a Mareșalului Antonescu a eliberat de sub jugul bolșevic provinciile românești din răsărit, a pășit mai departe cu strălucită biruință la curățirea laturilor răsăritene vecine, nimicind și acolo molima bolșevică și hulitoare de cele sfinte care amenința Europa și întreaga lume creștină.

Să mulțumim așa dar lui Dumnezeu pentru toate binefacerile hărăzite Neamului nostru românesc și să ne îndreptăm gândurile către tânărul și bravul nostru Rege Mihai I, către viteazul său Conducător de Țară și de oaste Mareșalul Ion Antonescu și către Guvernul Țării care a fost totdeauna la datorie, urându-le sănătate și putere ca să ducă mai departe destinele Neamului nostru, adecă până la împlinirea idealurilor lui firești. Trăiască M. S. Regele Mihai I, trăiască Mareșalul Ion Antonescu, Guvernul Țării și oștirea noastră biruitoare care ne este pavază de apărare împotriva tuturor dușmanilor, trăiască neamul românesc».

Domnul General Radu Rosetti, Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor, rostește următoarea cuvântare:

«Un prea frumos gând prezentat într'o prea frumoasă formă de către I. P. S. Patriarh a venit să ne arate cât de mare este deosebirea între starea sufletească dela închiderea sesiunii Sfântului Sinod în Iunie a. c., și starea sufletească de astăzi la deschiderea actualei sesiuni. Mulțumesc I. P. S. Patriarh pentru frumoasele cuvinte și pentru urările făcute în numele Sf. Sinod

Majestății Sale Regelui, Domnului Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului și Inaltului Guvern.

Rog pe Prea Sfințiile Voastre să creadă că una din grijile de căpetenie ale Guvernului este ajutorarea Bisericii și a străduințelor ei pentru izbândirea tuturor lucrărilor menite să ridice starea morală a poporului nostru românesc.

Războiul a dovedit cât de mare este nevoia pe care o simte astăzi lumea de ajutorul Bisericii. Aceasta s'a dovedit cu prisosință și cu ocazia misiunii I. P. S. Sfințiților Ierarhi ardeleni, făcută dincolo de Prut și Nistru. Mare a fost efectul și mult bine a făcut această misiune. Răsunetul ei se aude și astăzi din toate părțile pe unde a trecut sau unde s'a aflat de roadele ei. Lumea s'a bucurat de succesul pe care l-a avut această misiune, ceea ce dovedește că se simțea adânc nevoia ei. De aceea sunt încredințat că orice misiune îndreptată în aceste părți nu poate fi primită, după necazurile și opresiunile pe care le-au îndurat oamenii în aceste părți, decât bine și cu cât rezultatele vor fi mai mulțumitoare, cu atât va crește slava Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române.

În numele Guvernului țin să mulțumesc Prea Sfințiților Ierarhi pentru tot ce s'a făcut și cu anticipație pentru tot ceea ce se va face în această direcțiune.

Am credința fermă că dacă Românii s'au menținut pe aceste meleaguri, cu toată vitregia împrejurărilor prin care au trecut, aceasta s'a putut face datorită îndeosebi Bisericii și credinței noastre strămoșești.

Inchei mulțumind încăodată pentru frumoasele cuvinte adresate Guvernului și doresc membrilor Sfântului Sinod spor deplin la rezolvarea lucrărilor ce se vor aduce în discuție în actuala sesiune».

Se intră în ordinea de zi:

PP. SS. Secretar de ședință *Efrem Tighineanul* citește apelul nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Dr. Nicodim; II. PP. SS. Mitropoliți: Irineu al Moldovei, Nicolae al Ardealului și Tit al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghendadie al Buzăului, Grigore al Hușilor, Cosma al Dunării de Jos, Veniamin al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Gherontie al Constanței și Policarp al Americii; PP. SS. Arhierii: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploșteanul, Galaction Silistreanul, *Efrem Tighineanul*, Emilian Târgovișteanul și Eugen Suceveanul; absenți: PP. SS. Episcopi: Nicolae al Clujului, Andrei al Aradului, Vasile al Timișoarei și P. S. Valerie Botoșăneanul iar în concediu: I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei, PP. SS. Episcopi Partenie al Armatei și Vasile al Maramureșului;

P. S. Secretar *Efrem Tighineanul* citește sumarele ședințelor din 6 și 12 Iunie 1941, care puse la vot,

Se verifică și se aprobă.

Concedii:

1. Tem. Nr. 2413/941. *I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei* cere concediu dela şedinţe pentru trei zile fiind suferind;
  2. Tem. Nr. 2414/941. *P. S. Episcop Vasile al Maramureşului*, cere concediu pentru trei zile dela şedinţe.
  3. Tem. Nr. 2409/941. *P. S. Episcop Partenie al Armatei* cere concediu pentru zilele de 23 şi 24 Octomvrie a. c., în interese urgente de ordin militar.
- Se aprobă concediile cerute.*

Comunicări:

Domnul General Radu Rosetti, Ministrul Culturii Naţionale şi al Cultelor, roagă Sfântul Sinod să se pronunţe asupra următoarelor proiecte de legi şi măsuri care intră în atribuţiile sale:

1. Decretul lege pentru modificarea art. 2 din Legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe române, privind reducerea Mitropoliei Basarabiei la rangul de Arhiepiscopie.
Se trimite spre studiere şi referire la comisiunea canonică juridică şi pentru disciplină;
  2. Decretul lege pentru înfiinţarea unei a doua Episcopii misionare pentru Românii ortodocşi din afara hotarelor Ţării.
Se trimite la aceeaşi comisiune.
  3. Formula de pomenire de către preoţi a celor morţi;
Se trimite la comisiunea pentru doctrină şi viaţă religioasă;
  4. Propuneri pentru pedepsele aplicate preoţilor implicaţi în rebeliunea din Ianuarie 1941.
Se trimite la comisiunea canonică juridică şi pentru disciplină.
  4. Chestiunea instanţelor pentru disciplinarea clerului.
Se trimite la aceeaşi comisiune.
  5. Chestiunea organizării mănăstirilor şi a îndrumării vieţii călugăreşti;
Se trimite spre studiere şi referire la comisiunea specială pentru reorganizarea mănăstirilor.
- I. P. S. Patriarh D. D. Nicodim* roagă Sfântul Sinod să se dea întâietate lucrărilor prezentate de domnul Ministru General Radu Rosetti.
- Sfântul Sinod aprobă să se dea întâietate pentru discutarea şi rezolvarea lucrărilor prezentate de Domnul Ministru al Culturii Naţionale, Cultelor şi Artelor.*
- I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului*, preşedintele comisiunii canonice-juridice, arată că întru cât cei doi referenţi ai acestei comisiuni lipsesc, este nevoie să se completeze ad-hoc cu un alt referent.
- Sfântul Sinod hotărăşte:*
Comisiunea canonică juridică şi pentru disciplină se com-

plectează ad-hoc cu P. S. Episcop Nicolae al Orădiei și Veniamin al Caransebeșului ca raportori.

Tem. Nr. 2449/941. P. S. Episcop Grigore al Hușilor citește o comunicare în legătură cu misiunea întreprinsă de P. S. Sa în Basarabia și Transnistria și propune unele măsuri.

In urmă lămuririlor date de Domnul Ministru al Culturii Naționale, Cultelor și Artelor, Sfântul Sinod hotărăște:

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea pentru doctrina și viață religioasă.

1. Tem. Nr. 2364/941. Sf. Mitropolie a Basarabiei roagă a se aproba transformarea mănăstirii de călugări «Mitropolitul Gurie» din Sadaclia, jud. Tighina, în mănăstire de maici, cu viață de obște, dându-i-se al doilea hram «Cuv. Parascheva».

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea canonică juridică și pentru disciplină.

2. Tem. Nr. 1537/941. Sf. Episcopie a Romanului înaintează ziarul Universul cu articolul «Pământurile bisericesti» semnat de preotul Necer Traian, rugând a se cerceta și a se lua măsurile cuvenite, dacă afirmațiile făcute sunt adevărate sau nu.

Se trimite la aceeași comisiune.

3. Tem. Nr. 2118/941. Sf. Episcopie a Romanului înaintează avizul Consiliului de avocați din Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor privitor la măsura ce trebuie să ia împotriva preoților condamnați pentru rebeliune.

Se trimite la aceeași comisiune.

4. Tem. Nr. 2208/941. Referatul Cancelariei Sfântului Sinod asupra impunerilor fiscale pentru venitul epitrahilului. (Anexă: întreg dosarul chestiunii.

Se trimite la aceeași comisiune.

5. Tem. Nr. 2105/941. Sf. Episcopie a Hotinului roagă a se admite botezul tinerei evreice Ruhlea Peiril.

Se trimite la aceeași comisiune.

6. Tem. Nr. 2408/941. I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei roagă a i se da ca arhiereu vicar pe P. C. Preot Anton Angelescu.

Se trimite la aceeași comisiune.

7. Tem. Nr. 2060/941. P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului roagă Sfântul Sinod să i se dea un arhiereu-vicar. Anexa: Tem. Nr. 2235, 2191, 2116, 1980, 1829/941.

Se trimite la aceeași comisiune.

8. Tem. Nr. 2365/941. P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului, mulțumește pentru delegația dată P. S. Arhiereu Eugen Suceveanul de a fi ajutat în conducerea eparhiei Buzăului.

Se trimite la aceeași comisiune.

9. Tem. Nr. 1473/941. Consiliul Central Bisericesc înaintează adresa Sfintei Episcopii a Dunării de Jos împreună cu propunerile pr. Ciuhureanu cu privire la alcătuirea noului regulament pentru numirea și transferarea preoților.

Se trimite la aceeași comisiune.

10. Tem. Nr. 1286/941. Asociația Generală a Clerului Ort.

Rom. roagă a se interveni pentru menținerea preoților în administrația societăților cooperatiste.

Se trimite la aceeași comisiune.

11. Tem. Nr. 1649/941. P. S. Episcop Vasile al Maramureșului înaintează un raport cu privire la refugiarea Consiliului eparhial dela Sighet. Anexe: Tem. Nr. 2313/941.

Se trimite la aceeași comisiune.

12. Tem. Nr. 1516/941. Vicariatul din Alba-Iulia raportează că preoții militari acaparează atribuțiile preoților de enorie. Anexe: Tem. Nr. 2214/941; 276, 1293, 1850, 1990, 1293, 1850, 1990 și 2083/937.

Se trimite la aceeași comisiune.

13. Tem. Nr. 1276/941. D-l I. Negreanu, descendent din tată evreu-botezat și mamă creștină, roagă Sfântul Sinod să intervină la Guvern ca să i se recunoască calitatea de creștin și român.

Se trimite la aceeași comisiune.

14. Tem. Nr. 1416/941. Ministerul Cultelor înaintează în copie, adresa Consiliului de Miniștrii Nr. 7489/941, privitoare la invalidarea actului de alegere de episcop al Argeșului.

Se trimite la aceeași comisiune.

15. Tem. Nr. 1360/941. D-l Dr. N. Lupu, membru în Congresul Național Bisericesc cere o copie depe Procesul-Verbal a alegerii P. S. Episcop Dionisie al Ismailului.

Se trimite la aceeași comisiune.

16. Tem. Nr. 1256/941. D-l Dr. N. Lupu, protestează împotriva invalidării alegerii de episcop al Argeșului. Anexe: Tem. Nr. Intreg dosarul alegerii de episcop al Argeșului.

Se trimite la aceeași comisiune.

17. Tem. Nr. .... Episcopia Caransebeșului cere aprobare pentru tipărirea «Canonierului» în tipografia diecezană.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii pentru doctrină și viață religioasă.

18. Tem. Nr. 2348/941. Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, înaintează în copie nota informativă a Inspectoratului Poliției din Capitala Basarabiei, privitor la activitatea ce au început să desfășoare sectele religioase pe tot cuprinsul Basarabiei.

Se trimite la aceeași comisiune.

19. Tem. Nr. 2352/941. P. C. Arhimandrit Iuliu Scriban, înfățișază activitatea P. C. Sale în Transnistria, rugând a se mijloci pentru înlesnirile de care are nevoie.

Se trimite la aceeași comisiune.

20. Tem. Nr. 2311/941. Tipografia Cărilor Bisericești roagă a i se trimite un evangheliar potrivit calendarului îndreptat, pentru tipărirea noiei ediții a Evanghелиei în 5.000 exemplare. (Anexe: Intregul dosar al chestiunii).

Se trimite la aceeași comisiune.

21. Tem. Nr. 2294/941. Sf. Mitropolie a Moldovei și Sucevei

roagă a se interveni ca iarmaroacele și bâlciurile să nu mai fie puse Dumineca.

Se trimite la aceeași comisiune.

22. Tem. Nr. 2114/941. Sf. Episcopie a Romanului înaintează lucrarea adventistă «Calea către Hristos», rugând a se interveni la locul în drept pentru a nu se mai da aprobări de tipărire fără avizul Sfântului Sinod.

Se trimite la aceeași comisiune.

23. Tem. Nr. 2051/941. Președinția Consiliului de Miniștrii înaintează adresa Departamentului Guvernatorului Civil al Transnistriei, prin care se fac propuneri pentru organizarea propagandei religioase în Transnistria. (Anexe: Tem. Nr. 2217, 1815, 1814, 2063, 2049/941).

Se trimite la aceeași comisiune.

24. Tem. Nr. 1953/941. Sf. Mitropolie a Ungro-Vlahiei roagă Sf. Sinod să se pronunțe asupra ordonanței Prefecturii județului Mușcel, prin care obligă pe agricultori să lucreze în toate zilele până la 1 Decembrie 1941 afară de Duminici și Rusalii.

Se trimite la aceeași comisiune.

25. Tem. Nr. 1508/941. Referatul P. C. Consilier Em. Vasilevschi asupra fișei parohiale preconizată de d-na Maria Lungu.

Se trimite la aceeași comisiune.

26. Tem. Nr. 1408/941. Raportul seminariilor teologice din Buzău și Curtea de Argeș cu care înaintează memoriul corpului său profesoral, prezentat Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor, privitor la menținerea acelor seminarii.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea pentru învățământ.

27. Tem. Nr. 1221/941. Sf. Episcopie a Argeșului înaintează anteproiectul de Decret-Lege pentru organizarea învățământului teologic, pentru studiere.

Se trimite la aceeași comisiune.

28. Tem. Nr. 1972/941. D-na Prof. Maria Lungu propune a se introduce în școlile secundare studiul misionar.

Se trimite la aceeași comisiune.

29. Tem. Nr. 1285/941. Societatea Generală a Clerului Ortodox Român cere ca în anteproiectul de lege pentru reforma învățământului secundar religia să fie socotită obiect de studiu, nu ca dexteritate.

Se trimite la aceeași comisiune.

30. Tem. Nr. 1266/941. Ministerul Cultelor înapoiază regulamentul pentru reorganizarea și funcționarea școlilor de cântăreți bisericești, spre a fi integrat în anteproiectul de Decret-Lege pentru organizarea și funcționarea învățământului teologic.

Se trimite la aceeași comisiune.

31. Tem. Nr. 1744/941. Consiliul Central Bisericesc înain-

tează adresa Sf. Arhiepiscopii a Sibiului, prin care aduce la cunoștință că a expediat 10.000 lei pentru acoperirea cheltuielilor materiale ale Sfântului Sinod.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii compusă din PP. SS. Episcopi: Grigore al Hușilor, Cosma al Dunării de Jos și Gherontie al Constanței.

La orele 12 epuizându-se ordinea de zi I. P. S. Președinte D. D. Dr. Nicodim ridică ședința anunțând pe cea viitoare pentru 24 Octomvrie 1941 orele 9 dimineța.

(ss) † NICODIM

Președinte

† EFREM TIGHINEANUL

Secretar

Ședința din ziua de 24 Octomvrie 1941

Sumarul ședinței

Ședința se deschide la orele 9 dimineța în palatul patriarhal sub președinția Malt Prea Sfintitului Patriarh D. D. Nicodim.

Secretar de ședință: P. S. Arhiereu Efrem Tighineanul.

La ședință iau parte: Domnul General Radu Rosetti, Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor și Domnul Profesor Ion Sandu, Subsecretar de Stat la Culte.

P. S. Secretar Efrem Tighineanul citește apelul nominal și sunt prezenți: I. P. S. Patriarh Nicodim; II. PP. SS. Mitropoliți: Irineu al Moldovei și Sucevei, Nicolae al Ardealului și Tit al Bucovinei; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Grigore al Hușilor, Cosma al Dunării de Jos, Veniamin al Caransebeșului, Nicolae al Oradiei, Gherontie al Constanței, Vasile al Timișoarei și Policarp al Americii; PP. SS. Arhierei: Ilarion Băcăoanul, Veniamin Ploeșteanul, Galaction Silistreanul, Efrem Tighineanul, Emilian Târgovișteanul și Eugen Suceveanul; absenți: P. S. Episcop Nicolae al Clujului și P. S. Arhiereu Valerie Botoșăneanul iar în concediu: I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei, Râmnicului și Severinului, PP. SS. Episcopi: Partenie al Armatei și Vasile al Maramureșului.

P. S. Secretar Efrem Tighineanul citește sumarul ședinței precedente, care, pus la vot,

Se verifică și se aprobă.

Comunicări:

1. Tem. Nr... /1941. Sf. Mitropolie a Bucovinii roagă Sf. Sinod ca să intervină pentru anularea dispoziției Mnisterului de Interne care a ordonat cu târgurile săptămânale să se țină numai Duminica.

Se trimite spre studiere și referire la comisiunea pentru doctrină și viață religioasă.

Domnul General Radu Rosetti, Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor, face o comunicare în legătură cu organizarea învățământului de toate gradele și în care este cuprins și cel religios și teologic.

În ce privește alcătuirea învățământului superior, — spune domnia-sa—am prezentat Conducătorului Statului și am obținut aprobarea sa asupra următoarelor idei directive; România este alcătuită ca Țară din trei părți bine distincte și care alcătuiesc trei entități sufletești deosebite una de alta din punctul de vedere al așezării geografice și dezvoltării istorice. Astfel este *Moldova* cu *Basarabia* și *Bucovina*; *Muntenia* cu *Oltenia* și *Dobrogea* și *Ardealul* cu *Banatul*. Am socotit că este bine ca fiecare din aceste ținuturi să-și aibă învățământul său superior ținând seama de particularitățile lui firești. Astfel în viitor vom avea doar trei Universități, adică la București, Iași și Sibiu. Și fiindcă învățământul tehnic își are o însemnătate din ce în ce mai mare am hotărât ca fiecare ținut să-și aibă și școlile lui tehnice superioare pentru învățământul politehnic, comercial și agricol.

Același principiu l-am avut în vedere și în ce privește învățământul superior teologic. Pe viitor vom avea facultăți de teologie numai la București și Cernăuți, rămânând ca *Ardealul* să-și păstreze mai departe *Academiile* sale teologice.

Dacă Universitatea trebuie să dea acest învățământ superior în toate ramurile de pregătire intelectuală, ea este chemată însă să facă și o pregătire în sens educativ a tineretului. Dealtfel aceasta este menirea firească a școlilor de toate gradele. Căci nu mă feresc să spun că una din marile lipsuri ale învățământului nostru este că s'a stărut prea mult asupra părții teoretice și s'a lăsat pe planul al doilea partea educativă a tineretului. Din această pricină Guvernul a trebuit să vină cu o lege pentru *organizarea educației tineretului*, potrivit căreia pe viitor profesorii nu vor fi numai instructori teoretici ci și educatori practici. Deaceia s'a desființat ora de dirigentie și s'a introdus educația pe grupe mai mici, impunându-se fiecărui profesor un plus de trei ore de muncă, peste cele 15 ore de predarea lecțiilor pe care le avea până acum. Așa dar elevii vor fi împărțiți în atâtea grupe câți profesori sunt într'o școală, iar profesorii șefi de grupe rămân răspunzători de pregătirea educativă a elevilor din grupele lor.

În legătură cu organizarea educației tineretului român, d. Ministru spune că a mai luat unele măsuri menite să strângă legătura între școală și Biserică. Astfel spre a se putea face o educație sănătoasă a tineretului prin cunoașterea trecutului a hotărât că în fiecare Sâmbătă după amiază elevii sunt datori să meargă împreună cu corpul didactic al școlii respective la cimitirele din localitate pentru îndeplinirea scopului: 1. să ajute la curățirea și înfrumusețarea mormintelor și 2. de a-și face o educație sufletească și cetățenească. Deaceia este nevoie ca în

fiecare Sâmbătă după amiază să meargă și preotul la cimitir spre a face acolo educația religioasă a tineretului.

A doua măsură este obligația impusă tuturor școlilor de a face cor cu copiii la biserică. În felul acesta elevii luând parte activă la slujba religioasă își vor completa în chip desăvârșit educația religioasă primită în școală. Am dat dispoziții că voi fi necruțător cu orice director care nu va organiza coruri pentru biserică, punându-le în vedere că în caz de neexecutare vor fi destituiți.

Am socotit de datoria mea ca să aduc la cunoștința Sfântului Sinod toate aceste lucruri care privesc organizarea învățământului teologic superior și îndrumarea educativă-religioasă a tineretului, cu dorința ca Prea Sfințitiu Chiriarhi să-mi dea sprijinul necesar pentru aplicarea acestor măsuri folositoare atât Școlii cât și Bisericii noastre strămoșești.

Totdeodată rog Sf. Sinod ca prin mijloacele pe care le crede mai potrivite să îndrumeze pe credincioși de a-și da copiii la școlile de învățământ practic. Una din marile greutăți pe care le întâmpină Statul nostru astăzi este că avem prea puține elemente pregătite în ramurile practice ale vieții și că avem prea mulți tineri cu pregătire teoretică pe care nu-i putem plasa. De aceea ne vedem siliți să stăruim pe toate căile și să îndemnăm tineretul prin toate mijloacele ca să îmbrățișeze și diferite îndeletniciri practice cum este de pildă: medicina, ingineria, comerțul, industria și altele. Este în interesul Neamului și al Țării ca să călăuzim pe acești tineri nu numai către învățământul teoretic ci și către școala practică. Căci la ce folos vom lărgi hotarele Țării dacă nu vom avea oameni destoinici ca să împlinim toate locurile în diferitele ramuri ale vieții.

I. P. S. Patriarh Nicodim spune că Sfântul Sinod ia cunoștință cu deosebită satisfacție de referințele date de Domnul Ministru General Radu Rosetti pentru viitoarea organizare a învățământului și a școlii românești. În ce privește legătura pe care dorește să o facă între Școală și Biserică prin îngrijirea cimitirelor de către elevi și organizarea corurilor școlare care să cânte în zilele de Duminică și sărbători la biserică, se vor vedea în curând roadele ei bune. Căci copiii vor merge cu drag să cânte la biserică iar părinții vor păși în urma lor și vor simți mare bucurie când îi vor asculta cântând răspunsurile Sfintei Liturghii. În încheiere asigură pe Domnul Ministru că Biserica va da cel mai larg sprijin acestor măsuri pentru organizarea educației tineretului nostru.

I. P. S. Mitropolit Irineu Al Moldovei și Sucevei arată că pornind dela principiu ca fiecare Universitate să-și aibă anumite facultăți, este bine să avem la cele trei Universități și trei Facultăți de Teologie. Roagă deci pe Domnul Ministru al Culturii Naționale ca să nu desființeze Facultatea de Teologie din Chișinău care aparține de Universitatea din Iași fiindcă ea este absolut necesară pentru pregătirea preoților din Basarabia și

Transnistria. Lucrul acesta s'ar putea face foarte ușor avându-se în vedere faptul că Facultatea de Teologie din Cernăuți nu prezintă nici o sarcină pentru bugetul Statului întru cât ea este întreținută din Fondul bisericesc al Mitropoliei Bucovinei.

Domnul General Radu Rosetii, Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor spune că asupra chestiunii desființării Facultății de Teologie din Chișinău nu se mai poate reveni fiindcă ea a fost legiferată.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului luând cuvântul spune următoarele:

Suntem recunoscători Domnului Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor că a înfățișat înaintea Sfântului Sinod problema școlară și ne-a arătat ceea ce s'a făcut și se va mai face pentru ridicarea învățământului nostru. Noi ierarhii încă avem o experiență în această privință iar Biserica din Ardeal a înființat până acum 20 de ani a și condus vre-o 2000 școli primare și câteva secundare. Deaceea să ne fie îngăduit a spune că întrucât ne ocupăm cu educația sufletească suntem pe un plan de unde putem vedea totul cu alți ochi și de unde putem observa mersul vieții școlare de toate categoriile.

Este adevărat că toate școlile noastre au un caracter idealist teoretic, adică de a împărtăși un stoc cât mai mare de cunoștințe crezând că prin aceasta pot ferici pe școlari. Aceasta însă s'a făcut spre paguba noastră căci elevul nu este numai rațional. În laturea aceasta a pregătirii intelectualiste prea dezvoltate a suferit mult oricine a trecut prin școală. Nu s'a ținut seamă că sunt și alte părți ale sufletului care trebuiesc dezvoltate și cultivate. Acum însă vedem că se pune și problema nu numai a instrucției ci și a educației. Totuși mie mi se pare că nu s'au găsit mijloacele îndestulătoare pentru schimbarea caracterului acesta intelectualist, astfel ca să se dea individului toate posibilitățile de îndrumare în viață și pe care el să le folosească în bine. Deaceea ne vedem siliți a constata că școala noastră românească este lipsită de suflet. Este drept că din punct de vedere administrativ ea este organizată admirabil. Însă prea s'au modificat toate școlile după părerile tuturor miniștrilor care au trecut pe la Departamentul Educației Naționale. Așa se face că am ajuns la o instabilitate înspăimântătoare când abia apărea o lege și venea o alta ca să-i modifice principiile. Dar această instabilitate a pricinuit și foarte mult rău căci ea a măcinat școala noastră și i-a menținut viața într-o continuă neliniște. Iată pentru ce trebuie să cerem mai multă stabilitate în această privință.

Dar mai este ceva. Școala noastră românească n'a avut și nu are un scop precis. După părerea mea într'o școală educația trebuie să fie mult mai importantă decât *instrucția teoretică*. Și pe când școala noastră confesională din Ardeal avea un ideal către care tindea necontenit și anume *formarea caracterului religios moral* și din care reșea însăși scopul ei, școala de astăzi

este lipsită de aceasta, precum se vede din legea pe care ați prezentat-o. Căci idealul ei este cu mult mai scăzut față de acela al școlii confesionale din Ardeal. Ea nu ne dă un ideal care să concentreze pe toate celelalte, ci un scop de a face pregătire teoretică. Și să nu mi se ia în nume de rău dacă voi spune că în Ministerul Culturii Naționale s'a făcut *administratie școlară* iar nu educație școlară. S'au întocmit totdeauna legi de organizare școlară însă n'am văzut niciodată una de orientare pedagogică școlară.

Dece îi lipsește acestei școli un ideal precis? Răspund: fiindcă el nu poate fi precizat unilateral. El atârnă dela precizarea scopului vieții. Eu n'am văzut problema aceasta pusă în nici un congres școlar: care este idealul și scopul școlii noastre românești. Dar fără a răspunde precis la această întrebare nu poți face școală temeinică fiindcă educația atârnă întotdeauna dela orientarea pe care o ai în viață. Iar dacă în această orientare nu intră și preocupări de educație morală și religioasă nu ai atins scopul ei final.

Scopul școlii este de a forma caracterul. Însă orientarea aceasta o poate avea numai un corp profesoral care este conștient de menirea lui și a instituției la care slujește. Mai întâiu este dator să-și aibă o părere despre lume și viață căci având precizat scopul acestor două noțiuni va avea precizat și rostul școlii. Nouă nu ne trebuie o școală fără suflet și fără un ideal religios-moral. Poporul nostru românesc, care își are tradiția lui, vede cu totul altfel scopul școlii și directivele ei de ieri și de azi.

În altă ordine de idei adaug că conflictul între preot și învățător este firesc astăzi tocmai din cauza deosebirii de pregătire în școala normală și școala clericală. Felul cum este direcționată școala normală de stat, mi se pare o plantă exotică care nu este crescută din sufletul nostru din pământul și tradiția noastră românească. Ci ea este ruptă și desrădăcinată și chiar streină cu totul de spiritualitatea Neamului nostru.

Afară de asta noi ierarhii am avut o luptă continuă cu toți miniștrii de Instrucție din pricina învățământului religiei în școlile secundare. Iar dacă Domnia-Voastră, D-le Ministru, vreți să refaceți școala și să-i redați caracterul educativ pe care-l cere Nația, dați-i religiei însemnătatea pe care o merită în școală. Spuneți corpului didactic ca să rămână în terenul acesta românesc și creștinesc, fiindcă va fi spre binele nostru și al Neamului, Concentrați învățământul în jurul unei idei centrale. Luați religia ca obiect care să înfăptuiască concentrarea învățământului religios-moral. Ea să fie luată apoi de bază pentru aplicarea principiului concentrării întregului învățământ, căci numai atunci toți profesorii vor putea face o educație religioasă-morală a elevilor.

Iar ca să mergeți mai departe prevedeti și la școlile tehnice superioare câte o catedră de filosofie, tocmai cu scopul de

a sta în ajutorul intelectualului ca el să se poată înălța la o concepție superioară.

În încheiere spune că măsura luată de Domnul Ministru al Culturii Naționale, și al Cultelor ca elevii să îngrijească de cimitire și să facă coruri la biserică, este foarte bine venită. Ca o complectare ar propune ca Sfântul Sinod să alcătuiască o slujbă pentru copii. Termină mulțumind Domnului Ministru pentru preocuparea care o arată acestor probleme religioase și mulțumește pentru expunerea făcută.

Se intră în ordinea de zi.

P. S. Episcop Nicolae Popovici, Raportorul Comisiunii Canonice-Juridică și pentru disciplină, citește următoarele referate:

1. Tem. Nr. 2432/941. Asupra adresei Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor Nr. 57180/941, privitoare la rebeliunea din Ianuarie.

În urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Mitropoliți: Irineu al Moldovei, Nicolae al Ardealului, Tit al Bucovinei și Domnul Ministru General Radu Rosetti, Sfântul Sinod întregind propunerea comisiunii hotărăște:

1. Rebeliunea fiind o chestiune de ordine în Stat ea urmează să fie judecată de forurile competente pe bază de anchete. Preoții fiind și ei cetățeni ai Statului trebuie să fie supuși judecării acestor foruri. Sentințele forurilor civile și militare vor fi trimise Chiriarhilor și ei vor judeca dela caz la caz, vinovățiile din punct de vedere canonic și vor aplica pedepsele; în principiu însă un preot condamnat de forurile civile sau militare nu va mai putea rămâne în localitatea unde a funcționat.

2. Pe cât de mult desaprobă Sf. Sinod participarea clerului la rebeliune, pe atât mai mult desaprobă și generalizările neîntemeiate și invecțiile nedrepte prin care a fost învinuit clerul de simțăminte și atitudini contrare sufletului său.

2. Tem. Nr. 2453/941. Asupra adresei Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor Nr. 57182/941, privitoare la instanțele disciplinare ale clerului.

În urma discuțiilor la care iau parte II. PP. SS. Mitropoliți: Nicolae al Ardealului și Tit al Bucovinei, Sfântului Sinod hotărăște:

1. Până la modificarea legii de organizare bisericească și a regulamentului de procedură al instanțelor disciplinare și judecătorești ale Clerului, rămân în vigoare dispozițiunile decretului lege Nr. 1066/1938, aprobate de Sf. Sinod în ședința sa dela 9 și 10 Decembrie 1938, menținându-se comisiunile de disciplină eparhiale cu caracter consultativ.

2. I. P. S. Patriarh Nicodim va institui o comisiune de specialiști în chestiuni de drept canonic care să studieze viitoarea organizare a forurilor disciplinare și care comisiune va face Sfântului Sinod propuneri concrete.

3. Tem. Nr. 2427/941. Asupra referatului Sinodului Perma-

nent Nr. 2235/941, privitoare la instituirea unui arhiereu vicar la Episcopia Buzăului, și asupra cererii P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului înregistrată sub Nr. 2456/941, de a i se da potrivit legii un arhiereu vicar.

Comisiunea propune, iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

1. Sfântul Sinod nu consimte să se mai sporească numărul arhierilor vicari.

2. In legătură cu cererea P. S. Episcop Ghenadie al Buzăului, Sfântul Sinod ia cunoștință de detașarea P. S. Arhiereu Vicar Eugen Suceveanul la Episcopia Buzăului unde va avea să îndeplinească prin delegație tot ceea ce nu poate împlini P. S. Episcop Ghenadie din atribuțiile episcopale.

4. Tem. Nr. 2429/941. Asupra adresei Arhiepiscopiei Chișinăului Nr. 1727/941, prin care cere transformarea mănăstirii «Mitropolitul Gurie» în mănăstire de maici cu hramul «Cuvioasa Parascheva», Comisiunea propune iar Sfântul Sinod primindu-o hotărăște:

1. Nici o mănăstire să nu poarte numele unui chiriarh în viață.

2. Se lasă în seama Chiriarhului locului să decidă ce caracter și ce hram să aibă mănăstirea «Mitropolitul Gurie» din Sadacia județul Tighina.

5. Tem. Nr. 2428/941. Asupra adresei Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor Nr. 26516/941, prin care trimite în copie răspunsul Ministerului de Justiție privitor la măsurile ce va lua la redactarea noului Cod Civil în chestiunea înrudirilor de sânge. Comisiunea propune iar Sfântul Sinod primindu-o hotărăște:

1. Se va aduce la cunoștința PP. SS. Chiriarhi răspunsul Onor. Ministerului de Justiție;

2. Sfântul Sinod va întocmi printr'o comisiune de specialiști un memoriu documentat în această chestiune și-l va înainta Onor. Ministerului Cultelor cu rugămintea să intervină la Ministerul Justiției pentru legiferarea gradelor de rudenie în spiritul dispozițiilor canoanelor.

6. Tem. Nr. 2580/941. Asupra proiectului de decret-lege întocmit de Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor privitor la înființarea unei a doua Episcopii misionare pentru Românii ortodocși din afara hotarelor Țării. Comisiunea propune iar Sfântul Sinod primindu-o hotărăște:

Având în vedere dificultățile canonice ce răsar în legătură cu înființarea unei noi Episcopii misionare în țările ortodoxe — mai ales din punctul de vedere al jurisdicției canonice — se va cere Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor completarea dosarului existent cu date privitoare la viața și organizația bisericească existentă în ținuturile ce se au în vedere prin organizarea acestei Episcopii misionare.

7. Același P. S. Raportor referă verbal asupra chestiunii privitoare la bugetul Cancelariei Sfântului Sinod pe anul 1941-1942 și a acoperirii cheltuelilor necesare.

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și a lămuririlor date de D-l General Radu Rosetti, Sfântul Sinod hotărăște:

Se menține hotărârea luată în această privință în ședința din 6 Iunie 1941, așteptându-se chestionarul trimis de Ministerul Cultelor în privința cheltuelilor materiale și la care Cancelaria Sf. Sinod va răspunde arătând fondurile de care are nevoie pentru acoperirea cheltuelilor materiale.

P. S. Episcop Veniamin al Caransebeșului, raportorul comisiei canonicе juridice, referă asupra următoarelor chestiuni:

8. Tem. Nr. 2433/941. Asupra referatului Sinodului Permanent din ședința dela 9 Octombrie a. c., privitor la precizarea atribuțiilor preoților militari. Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Preoții militari fiind conducătorii spirituali ai unităților cărora aparțin, au dreptul să săvârșească serviciile religioase nu mai acelor unități, iar nu și persoanelor care fac parte din acele unități și asupra cărora nu au dreptul la nici un fel de jurisdicție, acest drept fiind al preotului de enorie. Au însă dreptul să asiste la slujbele ce le fac preoții de enorie membrilor familiilor de militari.

Ori ce amestec în treburile parohiilor este un abuz care nu mează să fie sancționat de Inspectoratul Clerului Militar.

9. Tem. Nr. 2434/941. Asupra Memoriului Asociației Generale a Clerului Ort. Rom. prin care roagă Sfântul Sinod să intervină la Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor pentru suspendarea deciziei prin care se interzice membrilor clerului să participe la consiliile, comitetele de conducere și în administrația societăților cooperative.

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei și D-l Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor, Comisiunea propune iar Sfântul Sinod întregindu-o hotărăște:

1. Sfântul Sinod își extinde hotărârea sa din 20 Martie 1939 și la Băncile și Cooperativele de ajutor mutual ale clerului și prind însă pe preoții în funcțiune de a fi directori de exploatare de orice fel și mănuitori de bani, atât la cooperativele și băncile populare civile, cât și la cele ale clerului.

Admite însă ca preoții să intre în consiliile de administrație ale tuturor acestor instituțiuni cu caracter umanitar și de ajutor reciproc, pentru bunele servicii de îndrumare morală creștinească ce le pot da prin prezența și sfatul lor.

2. I. P. S. Mitropolit Tit al Bucovinei este rugat să alcătuiască un memoriu în care să arate punctul de vedere al Sfântului Sinod și care va fi înaintat Ministerului Culturii Naționale pentru ca în acest sens să modifice decizia sa Nr. 9349/941.

10. Tem. Nr. 2435/941. Asupra amânării decretului leg. Nr. 1230/941, privitor la cumulusul corpului didactic și clerical.

Sfântul Sinod hotărăște:

Chestiunea fiind rezolvată se scoate de pe ordinea de zi.

12. Tem. Nr. 2437/941. Asupra adresei Episcopiei Bălților. Nr. 107/941, privitoare la botezul tinerei evreice Ruhlea Peiril în vârstă de 16 ani, ai cărei părinți au murit în războiul actual. Comisiunea propune iar Sfântul Sinod primindu-o hotărăște:

Chestiunea se trimite în competența Chiriarhului respectiv care o va rezolva potrivit normelor canonice și legilor Țării.

13. Tem. Nr. 2438/941. Asupra adresei Episcopiei Dunării de Jos Nr. 3298/941, prin care înaintează proiectul de regulament pentru numirea și transferarea preoților întocmit de pr. A. Ciuhureanu. Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Chestiunea se pune la acte.

14. Tem. Nr. 2440/941. Asupra adresei Episcopiei Romanului Nr. 7332/941, privitoare la disciplinarea clericilor care au luat parte la rebeliunea din Ianuarie a. c.

Sfântul Sinod hotărăște:

Chestiunea fiind rezolvată se pune la acte.

15. Tem. Nr. 2441/941. Asupra adresei Sf. Episcopii a Hușilor Nr. 3432/941, privitoare la mănăstirea Dobrovăț jud. Vaslui trecută în folosința Ministerului de Justiție.

Sfântul Sinod hotărăște:

Chestiunea fiind rezolvată se scoate de pe ordinea de zi.

16. Tem. Nr. 2442/941. Asupra cererii d-lui I. Negreanu din București de a se mijloci la Guvern ca să nu i se aplice normele pentru apărarea rasei fiind împământănit și botezat de 50 ani.

Sfântul Sinod hotărăște:

Botezul dă celui botezat numai caracterul de creștin dar nu-i schimbă caracterul etnic iar apartinerea sub raport etnic nu cade în competența Sf. Sinod, ci a Statului care este în drept să decidă potrivit legilor sale pentru ocrotirea rasei.

P. S. Episcop Lucian al Romanului, Raportorul Comisiunii Canonice Juridică și pentru disciplină, citește următoarele referate:

17. Tem. Nr. 2443/941. Asupra adresei Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor Nr. 34603/941, prin care comunică rezoluția d-lui General Antonescu din 15 VI. a. c., în privința invalidării actului de alegere al Episcopului de Argeș.

Sfântul Sinod hotărăște:

Se ia act de rezoluția Domnului General Ion Antonescu Conducătorul Statului.

18. Tem. Nr. 2444/941. Asupra cererii Dr. N. Lupu membru al Congresului Național Bisericesc de a i se elibera o copie de pe procesul verbal al alegerii P. S. Episcop Dionisie al Cetății Albe-Ismail. Sfântul Sinod hotărăște:

1. Se poate elibera copia cerută.

2. Pe viitor debaterile Colegiului Electoral pentru alegerile Episcopilor și Mitropoliților vor fi publicate în «Biserica Ortodoxă Română».

19. Tem. Nr. 2445/941. Asupra referatului Sinodului Per-

manent din ședința dela 9 Octomvrie a. c., privitor la impunerile pe venitul epitrahilului. *Sfântul Sinod hotărăște:*

Iși însușește pe deplin răspunsul dat Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor de I. P. S. Președinte Patriarh Nicodim prin adresa Nr. 2208 din 18 Oct. 1941 în sensul că nu este vorba de un venit fix și o taxă impozabilă, ci de ofrande benevole.

In sensul acesta vor fi îndrumați toți preoții cu arătarea ca să săvârșească slujbele gratuit, în deosebi botezul, împărtășania, cununia și înmormântarea.

P. S. Arhiereu Emilian Târgovișteanul, Raportorul Comisiunii pentru Doctrină și Viață Religioasă, citește următoarele referate:

20. Tem. Nr. 2447/941. Asupra delegației date I. P. C. Arhim. Iuliu Scriban pentru organizarea misiunii ortodoxe române în Transnistria. In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh Nicodim, II. PP. SS. Mitropoliți Irineu al Moldovei și Tit al Bucovinii, și P. S. Policarp Episcop-Locotenent al eparhiei Cetății Albe-Ismail, Sf. Sinod hotărăște:

1. Ia act de înființarea misiunii ortodoxe române în Transnistria și de delegația dată P. C. Arhim. Iuliu Scriban;

2. Se va interveni la Onor. Guvern să dea toate înlesnirile de care are nevoie această misiune, pentru ca ea să-și poată ajunge scopul dorit.

3. In ce privește trimiterea de preoți misionari în Transnistria chestiunea aceasta o va rezolva P. S. Episcop Misionar ce va fi delegat în aceste părți, de comun acord cu PP. SS. Chiriarhi basarabeni. Până atunci în caz de se va simți nevoie Șeful misiunii își va alege preoți după lista ce i s'a dat.

21. Tem. Nr. 2451/941. Asupra comunicării P. S. Episcop Grigore al Hușilor privitoare la lucrarea misionară săvârșită în Basarabia și Transnistria, precum și la propunerile ce le face în această chestiune.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

1. Sfântul Sinod exprimă mulțumiri P. S. Episcop Grigore al Hușilor pentru lucrarea misionară săvârșită și darurile împărțite în Basarabia și Transnistria, contribuind astfel alături de marea misiune condusă de PP. SS. Chiriahi ardeleni la reșezarea pe temelii de credință creștină a noii stăpâniri românești în aceste ținuturi desrobite de sub robia bolșevică.

2. Constatările și propunerile făcute vor fi comunicate atât Onor. Minister al Cultelor cât și șefului misiunii ortodoxe române din Transnistria spre a fi avute în vedere la o cât mai bună organizare a Bisericii noastre în aceste părți.

22. Tem. Nr. 2452/941. Asupra referatelor Sinodului Permanent din 15 Mai 1941, și 9 Octomvrie a. c., și adreselor Mitropoliei Moldovei Nr. 9913/941, și Mitropoliei Bucovinii Nr. 8453/941, privitoare la respectarea legii repausului duminical. Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Se va interveni cu toată stăruința pe lângă Onor. Guvern ca să se respecte legea repausului duminical, mai ales astăzi când

se accentuiază atât de mult importanţa credinţei şi a vieţii religioase.

Se va cere forurilor în drept ca pe cale de decizie să se modifice litera 1 dela art. 7 din legea repausului duminical pentru interzicerea spectacolelor în timpul sfintei liturghii după cum urmează:

«Teatrele, cinematografele şi în general toate întreprinderile care servesc pentru delectarea publicului vor fi închise numai până la ora 12;

- a) În toate Duminicile şi sărbătorile legale până la ora 12;
  - b) Chiar în şcoli în Universităţi sau în alte instituţiuni cu caracter educativ pentru tineret se va observa acelaşi lucru;
  - c) Frizeriile vor fi închise în aceste zile până la ora 12;
  - d) Băile publice;
- Vor fi închise toată ziua;
- a) În ziua de 5 Ianuarie;
  - b) Vinerea din prima săptămână a Postului Mare, Miercuri şi Vineri din a cincea săptămână a Postului Mare;
  - d) În Joia, Vinerea şi Sâmbăta Paştelui.

Sfârşindu-se ordinea de zi se ridică şedinţa la orele 14 anunţând pe cea viitoare pentru Sâmbătă 25 Octomvrie, 1941.

† **NICODIM**

Preşedinte

† **EFREM TIGHINEANUL**

Secretar

Şedinţa din ziua de 25 Octomvrie 1941

Sumarul Şedinţei

Şedinţa se deschide la orele 9,30 dimineaţa sub preşedinţia I. P. S. Patriarh D. D. Nicodim, în palatul patriarhal.

Secretar de şedinţă: P. S. Arhiereu Eugen Suceveanul.

La şedinţă ia parte şi Domnul Ion Sandu, Subsecretar de Stat al Cultelor.

P. S. Secretar Eugen Suceveanul, citeşte apelul nominal şi sunt prezenţi: I. P. S. Patriarh Nicodim, II. PP. SS. Mitropoliţi: Irineu al Moldovei şi Sucevei şi Nicolae al Ardealului; PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului, Ghenadie al Buzăului, Grigore al Huşilor, Veniamin al Caransebeşului, Nicolae al Oradei, Gherontie al Constanţii şi Policarp al Americii; PP. SS. Arhierei: Ilarion Băcăoanul, Galaction Silistreanul, Efrem Tighineanul şi Eugen Suceveanul; absenţi: PP. SS. Episcopi: Cosma al Dunării de Jos, Andrei al Aradului şi Vasile al Timişoarei; PP. SS. Arhierei: Veniamin Ploeşteanul, Valerie Botoşăneanul şi Emilian Târgovişteanul; iar în concediu: II. PP. SS. Mitropoliţi Tit al Bucovinii şi Nifon al Olteniei, Râmnicului şi Severinului; PP. SS. Episcopi: Partenie al Armatei şi Vasile al Maramureşului.

P. S. Secretar dă citire sumarului şedinţei precedente.

La sumar iau cuvântul:

I. P. S. Patriarh Nicodim, care arată că respectarea repau-

sului duminical este necesară nu numai din punct de vedere religios ci și din acela al crutării forțelor oamenilor. Așa dar în intervenția ce se va face în această privință pe lângă Onor. Guvern se va motiva și acest lucru. Sfântul Sinod hotărăște:

In intervenția către Onor. Guvern pentru respectarea legii repausului duminical se va trece și propunerea de motivare a I. P. S. Patriarh Nicodim.

I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei și Sucevei, spune că în legătură cu desființarea Facultății de Teologie din Chișinău, cere să se înființeze în locul ei o Academie teologică a Mitropoliei Moldovei și care să fie așezată la Chișinău, în localul fostei Facultăți de Teologie.

La propunerea *I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului*, Sfântul Sinod hotărăște:

I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei și Sucevei va face Sfântului Sinod o cerere formală în acest sens spre a se putea mijloci la forurile în drept.

P. S. Arhiereu Efrem Tighineanul, roagă să se adauge la sumar că nici o mănăstire nu poate să poarte numele «unui chiriarh în viață». Sfântul Sinod hotărăște:

Se va adăuga la sumar propunerea făcută de P. S. Efrem Tighineanul.

Cu aceste complectări sumarul ședinței precedente, pus la vot, *Se verifică și se aprobă.*

2. Tem. Nr. 2465/941. Protoieria II-a din Capitală roagă Sfântul Sinod să intervină la Ministerul Finanțelor ca preoțimea să fie scutită de impozitul pe venitul epitrahilului sau în cel mai rău caz să fie impusă ca și anul trecut.

Sfântul Sinod hotărăște:

Chestiunea fiind rezolvată în ședința precedentă, se pune la acte.

3. Tem. Nr. 2464/941. Secția Culturală a Arhiepiscopiei Bucureștilor referă asupra piesei «Copiii pământului» de d. Corteanu, care se reprezintă pe scena teatrului «Studio-Național». și roagă să se intervină la Ministerul Cultelor pentru suspendarea ei întru cât batjocorește pe preotul ortodox și pe țărânul român.

La propunerea *I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului* chestiunea se declară urgentă și se ia în discuție, după care Sf. Sinod hotărăște:

Se va interveni la Ministerul Cultelor ca să se interzică reprezentarea pe scena ori cărui teatru a piesei «Copiii pământului» de d. Corteanu întru cât prin ea se batjocorește preotul ortodox și țărânul nostru român.

4. Tem. Nr.../941. *P. S. Episcop Policarp al Americii* citește comunicarea în legătură cu propunerile făcute pentru revizuirea legii de înființare a Episcopiei misionare în Țările Apusene și cere să se reglementeze normele ei de funcționare și întreținere.

Se trimite spre studiere și referire comisiunii canonică juridică și pentru disciplină.

P. S. Episcop Gherontie al Constanței, raportul comisiunii pentru doctrină și viață religioasă, citește următoarele referate:

1. Tem. Nr. 2469/941. Asupra adresei Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor Nr. 57.179/941, prin care roagă să se hotărască formula de pomenire a celor morți. Comisiunea propune iar Sfântul Sinod primindu-o, hotărăște:

1. *Pomenirea celor morți se va face numai cu numele de botez, fără numele de familie, așa cum este tradiția Bisericii noastre ortodoxe;*

2. *La pomenirea celor morți pe câmpul de luptă se va adăoga: «morți pentru credință și patrie».*

2. Tem. Nr. 2470/941, Asupra adresei Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor Nr. 1675/941, prin care aduce la cunoștință nota informativă a Inspectoratului de Poliție Chișinău, privitoare la activitatea pe care au început s'o desfășoare în Basarabia sectelor religioase.

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei și Sucevei și Domnul subsecretar de Stat Ion Sandu, Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Se va interveni la Onor. Guverna ca să desființeze toate sectele religioase, redându-se Neamului nostru unitatea religioasă și națională;*

2. *PP. SS. Chiriarhi basarabeni vor fi îndrumați să ia grabnice și eficace măsuri pentru stăvilirea acestor curente rătăcite, care și-au sporit numărul aderenților mai ales sub regimul bolșevic.*

3. Tem. Nr. 2741/941. Asupra referatului Sinodului Permanent din ședința sa dela 14 Iulie a. c., privitoare la alcătuirea unei fișe statistice parohiale, după propunerea d-nei Maria Lungu și potrivit modelelor folosite în Mitropolia Ardealului și a Bucovinii.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

Se aprobă propunerea pentru alcătuirea unei fișe statistice parohiale, cu mențiunea ca secția culturală a Consiliului Central Bisericesc să fixeze în mod definitiv forma și rubricile acestei fișe și apoi s'o trimeată ca model tuturor eparhiilor pentru introducerea ei în parohii.

4. Tem. Nr. 2472/941. Asupra referatului Sinodului Permanent din ședința sa dela 15 Mai a. c., privitor la propunerea făcută de Episcopia Timișoarei pentru convocarea într'o conferință a consilierilor culturali dela toate eparhiile, cu scopul de a discuta un program unitar de activitate culturală a întregii noastre Biserici.

Comisiunea propune iar Sf. Sinod primindu-o hotărăște:

1. *Convocarea conferinței consilierilor culturali eparhiali se amână până vor veni vremuri mai pașnice;*

2. *Până la convocare secția culturală a Consiliului Central Bisericesc va întocmi un proiect de program unitar de activitate culturală, trimițându-l apoi pentru studiere și propuneri la toate eparhiile.*

5. Tem. Nr. 2473/941. Asupra cererii pr. Eugen Bărbulescu de a i se aproba tipărirea și în anul acesta în a V-a ediție «Prohodul Domnului» pentru copiii de școală.

În urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh Nicodim și I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei, Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Intru cât «Prohodul Domnului» face parte din cărțile de ritual nu se acordă aprobarea cerută, el urmând a fi editat în viitor numai de Institutul Biblic cu aprobarea Sfântului Sinod.*

2. *In scopul editării de către Institutul Biblic se alcătuește o comisiune ca să revizuiască textul «Prohodului» și să stabilească o ediție oficială a Sfântului Sinod care se va tipări într'un tiraj ieftin pentru școlari și popor, precum și într'altul pe o hârtie mai bună și în condițiuni tehnice alese. Comisiunea se compune din: I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei și Sucevei, președinte; PP. SS. Episcopi: Grigore al Hușilor și Gherontie al Constanței și P. S. Arhiepiscop Eugen Suceveanul, membrii.*

6. Tem. Nr. 2478/941. Asupra raportului Tipografiei Cărților Bisericești Nr. 1171/941, de a i se da textul Evanghelistarului alcătuit conform calendarului îndreptat și care urmează să se tipărească în noua ediție a Evangheliarului care se găsește în lucru.

Comisiunea propune să fie delegat P. C. Diacon Gheorghe Moiescu care va prezenta manuscrisul Sinodului Permanent pentru cercetare și aprobare.

Sfântul Sinod hotărăște:

Data Sfintelor Paști se va stabili anual ca și până acum.

7. Tem. Nr. 2474/941. Asupra adresei Episcopiei Caransebeșului Nr. 5330/941, de a se da aprobarea pentru tipărirea unui «Canonier» în tipografia diecezană.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii și a I. P. S. Patriarh Nicodim în privința schimbării numirii de «canonier» în acela de «Rânduiala sfintei împărtășiri», hotărăște:

Aprobă tipărirea manuscrisului înaintat de Sf. Episcopie a Caransebeșului cu mențiunea de a se schimba numirea de «Canonier» în acela de «Rânduiala Sfintei Împărtășiri».

8. Tem. Nr. 2475/941. Asupra referatului Sinodului Permanent din ședința sa dela 9 Aprilie 1941 în chestiunea aplicării cenzurii bisericești:

Comisiunea propune și în urma discuțiilor la care iau parte: I. P. S. Patriarh Nicodim, I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei și Sucevei și P. S. Episcop Lucian al Romanului, Sfântul Sinod hotărăște:

1. *Având în vedere aparatul complicat și cheltuelile mari pe care le necesită aplicarea cenzurii bisericești în sensul propus de comisiune, chestiunea se amână pentru vremuri mai bune;*

2. *În fiecare capitală de județ Chiriarhul locului va numi un cenzor cleric pe lângă oficiile de cenzură;*

3. *Pentru păstrarea unității limbii și expresiunilor curate românești și pentru răspândirea lor pe tot întinsul Țării, pentru unificarea rânduelii slujbelor bisericești și în interesul aceleași*

redacții a textelor și asigurarea păstrării stilului iconografic al Bisericii noastre ortodoxe se va comunica Ministerului Propagandei că cenzura Bisericii se întinde asupra cărților de ritual și de rugăciune asupra textului Sf. Scripturi și asupra imprimării de icoane care toate cad exclusiv în sarcina Bisericii, care le va tipări prin Institutul Biblic și de misiune. Deasemenea și asupra tuturor revistelor și broșurilor cu caracter religios și bisericesc, exceptându-se numai lucrările de știință teologică, cărțile de rugăciune și de propagandă religioasă, scrise de Chiriarhi sau cu aprobarea lor, lucrările profesorilor de teologie precum și revistele sau buletinele oficiale eparhiale.

4. Cenzura bisericească cu caracter preventiv nu se întinde asupra lucrărilor celorlalte culte și nici asupra celor sectare, acestea intrând în atribuția Statului care va veghea prin organele sale de cenzură și va opri propaganda de prozelitism și jig-nirea celorlalte culte sau confesiuni. În acest domeniu cenzura bisericească va avea un caracter de urmărire indicând cărțile care trebuiesc confiscate pentru abaterile de mai sus.

În legătură cu propunerea făcută de P. S. Episcop Nicolae Popoviciu al Oradiei de a se alcătui un tipic care să unifice rânduiala săvârșirii slujbelor bisericești în întreaga biserică ortodoxă română, și în urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh Nicodim, PP. SS. Episcopi: Lucian al Romanului și Gherontie al Constantei, Sfântul Sinod hotărăște:

Pentru unificarea slujbelor bisericești se alcătuește o comisiune compusă din: PP. SS. Episcopi Veniamin al Caransebeșului, Gherontie al Constantei și P. S. Arhiereu Efrem Tighineanul care va redacta un proiect de tipic pentru bisericile de enorie întru cât cel existent este pentru mănăstiri.

P. S. Episcop Nicolae al Oradiei, Raportorul Comisiunii pentru doctrină și viață religioasă, citește următoarele referate:

1. Tem. Nr. 2476/941. Asupra raportului P. S. Episcop Vasile al Maramureșului Nr. 183/941, în privința activării duhovnicești și administrative desfășurată în cursul anilor 1939/1940.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii, hotărăște:

În act cu mulțumire de activitate desfășurată în condițiuni atât de grele pentru Biserica noastră ortodoxă, de P. S. Episcop Vasile al Maramureșului.

2. Tem. Nr. 2477/941. Asupra raportului despre activitatea culturală-misionară, filantropică, administrativă și economică desfășurată de I. P. S. Mitropolit Nifon în timpul celui dintâiu an de păstorire în eparhia Mitropoliei Olteniei, Râmnicului și Severinului.

Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii, hotărăște:

În act cu mulțumire de activitatea desfășurată de I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei, Râmnicului și Severinului.

3. Tem. Nr. 2468/941. Asupra raportului înaintat de P. S. Arhiereu Eugen Suceveanul, Delegatul Sfântului Sinod pentru conducerea Institutului Biblic cu propunerile făcute pentru reorganizarea Institutului Biblic.

Sfântul Sinod primind propunerile comisiunii, hotărăște:

1. *Aprobă modificarea Statutului Institutului Biblic din 1922, cu textul alăturat la sumar și cu adausul la art. 8 că «remuneratia membrilor comitetului se aprobă de Sinodul Permanent»; iar la art. 5 se vor prevedea următoarele:*

Institutul Biblic și de Misiune își va avea cancelaria și contabilitatea sa proprie ca o secție a Cancelariei Sf. Sinod cuprinzând: tipografia, librăria, atelierul de obiecte bisericesti, colportajul cu aprobarea Sf. Sinod, rămânând Consiliului Central Bisericesc numai controlul gestionar despre care va raporta Sf. Sinod spre descărcare.

2. *Tipografia Cărilor Bisericești se va trece de îndată asupra Institutului Biblic și de Misiune;*

3. *Comitetul Institutului Biblic și de Misiune va studia chestiunea procurării fondurilor bănești cu care să poată începe tipărirea Bibliei, Psaltirei, Catehismului, etc., și va face Sf. Sinod propuneri concrete;*

4. *Institutul Biblic va fi ajutat de toate eparhiile din Țară la răspândirea literaturii teologice și religioase precum și a tuturor produselor atelierului de obiecte bisericesti.*

4. Tem. Nr. 2466/941. Asupra adresei Episcopiei Romanului Nr. 6924/941, privitor la interzicerea broșurii adventiste «Calea către Hristos» tipărită cu aprobarea cenzurii Corp. II.

Sfântul Sinod primind propunerile comisiunii, hotărăște:

Se va interveni de urgență la Ministerul Cultelor și la Ministerul Propagandei cu rugămintea ca organele de cenzură ale Statului să nu mai dea aprobarea pentru tipărirea cărților sectare de prozelitism religios.

5. Tem. Nr. 2467/941. Asupra raportului Institutului Biblic privitor la broșurile religioase publicate de pr. Toma Gherasimescu în editura «Credința Ortodoxă».

In urma discuțiilor la care iau parte I. P. S. Patriarh Nicodim, I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei și Sucevei, Sfântul Sinod primind propunerea comisiunii, hotărăște:

1. *Pedepsirea preotului dr. Toma Gherasimescu pentru faptul că a abuzat de aprobarea Sf. Sinod, pe care nu o avea, se lasă la aprecierea I. P. S. Patriarh Nicodim.*

2. *Retipărirea și răspândirea broșurilor religioase apărute în editura Credința Ortodoxă» se va face cu aprobarea Sf. Sinod după ce vor fi revizuite și se va scoate din ele lucrurile care pot face rău.*

Sfârșindu-se ordinea de zi, I. P. S. Patriarh ridică ședința la orele 13, anunțând pe cea viitoare pentru o dată ce se va fixa ulterior.

† **NICODIM**

Președinte

† **EFREM TIGHINEANUL**

Secretar

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

ANUL LIX

1941

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

Această *tablă de materii* a Revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ pe anul LIX (1941), se așează la primul număr (Ianuarie-Februarie din același an și anume între coperta din față și pagina 1 și astfel se leagă.

TABLA DE MATERII

ARTICOLE

	Pagina
Belu, D. I., <i>Despre icoana ortodoxă</i>	643—654
Cârstoiu Ștefan, <i>Theologia militans</i>	401—413.
Ciuhandu Gheorghe, Preotul Dr., <i>Un vechiu Molitvenic manuscris din Bihor în legătură cu alte Molitvenice</i>	536—576
Comitetul, <i>Lămurire</i>	1—2
Economidis, Dimitrie V., <i>Nicodim Aghioritul</i>	51—69
Fecioru D., Preotul, <i>Un catalog vechiu de manuscrise și cărți ale bibliotecii mănăstirii Neamțului</i>	414—443
Ionescu Șerban, <i>Morala ortodoxă</i>	164—208
Kirileanu, G. T., <i>O scrisoare despre schitul moldovenesc din Sf. Munte și despre Grigore Ghica Domnul Moldovei</i>	160—163
Mihordea V., <i>O intervenție rusească pentru Marele Schit din Galiția în anul 1773</i>	304—308
Nica Antim, Arhim. Dr., <i>Mișcarea biblică în Basarabia. O îndrăzneță încercare misionară</i>	281—286
Nicodim, Patriarhul României, <i>Ispita. 21-23 Ianuarie 1941</i>	129—131
— <i>Indrumarea tineretului</i>	265—268
— <i>Cuvântul Bisericii pentru războiul sfânt</i>	377—382
— <i>Biruința nu se poate dobândi numai prin destoi- nicia clerului ci și prin vitejia întregii oștiri creștine</i> .	505—517
— <i>Indemn pentru Ajutorul de iarnă</i>	641—642
Petroșanu, Dragoș P., <i>Sfântul Grigorie Decapolitul din mănăstirea Bistrița-Vâlcea</i>	682—703
Popescu, Teodor M., <i>Ce reprezintă azi Biserica ortodoxă?</i>	10—39
Pulpea, Ioan I., Diacon, <i>Mărturii profane despre sf. A- postol Pavel și Mântuitorul Iisus Hristos</i>	656—665
Rezuș Petru, Dr., <i>Teologumene și teologumeni ortodocși? Considerațiuni asupra actualei stări dogmatice a Bi- sericii ortodoxe</i>	287—303
Scriban Iuliu, Arhim., <i>Limba italiană și studiul teologiei,</i>	40—50
— <i>Predica italiană în ziua de astăzi</i>	143—159, 269—280
— <i>Pastorala războiului</i>	383—400
Șesan Milan, Dr., <i>Obligativitatea căsătoriei bisericesti după canonistul Dr. Valerian Șesan</i>	518—535
Vasilescu Toma, Preotul, <i>Invierea Domnului și inscripția din Nazaret</i>	132—142
— <i>Basilica-biserica</i>	666—681
Vintilescu Petre, Preot, <i>Culoarea vinului pentru sfânta Euharistie</i>	3—9

- Antoniades Sophie, *Place de la liturgie dans la tradition des lettres grecques*, Leiden 1939, in 8°, XVIII + 367 pp. (Pr. Petre Vintilescu) . . . . . 444—454
- Calvet I., *La littérature religieuse de François de Sales à Fénelon*, Paris 1938, 650 pp. (Arhim. Iuliu Scriban) . . . . . 70—74
- Cojocaru Haralambie, Diacon Dr., *Este primatul lui Petru un privilegiu de drept divin după Noul Testament?* Colecția „Seria teologică“, Sibiu 1940, 434 + LXXXII pp., prețul 300 lei (N. Chițescu) . . . . . 582—586
- Cotoșman Gh., Protoiereu Dr., *Episcopia Caransebeșului până în pragul secolului al XIX-lea*, teză de doctorat la Facultatea de Teologie din București, Caransebeș 1941, 201 pp. (Protoiereu Dr. Ștefan Lupșa) 577—581
- Felea V. Ilarion, Pr., *Pocăința. Studiu de documentare teologică și psihologică*, Sibiu 1939, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, VIII + 444 pp. (Pr. Dr. Grigore Cernăianu) . . . . . 309—312
- Ktenas Hristofor, Arhimandrit, Ἄπαντα τὰ ἐν Ἁγίῳ Ὁρει ἱερά καθιδρόματα εἰς 726 ἐν ὅλῳ ἀνερχόμενα καὶ αἰ πρὸς τὸ δοῦλον ἔθνος ὑπηρεσίαι αὐτῶν (*Toate sfintele așezăminte din Sf. Munte, care se ridică în total la 726 și serviciile lor aduse neamului subjugat*) Atena 1935, 912 pp., 400 drahme. (N. Camariano) 76—80
- Marcu, Grigorie T., Diacon Dr., *Studii biblice*, Sibiu 1940, 97 pp. (Prof. Dr. Sofron Vlad) . . . . . 587—588
- *Antropologia paulină*, Sibiu 1941, 335 pp., prețul 180 lei (Prof. Dr. Sofron Vlad) . . . . . 588—590
- Nicodim, Patriarhul României, *Viața și operele Sf. Apostol Pavel*, traducere după F. V. Farrar, Editura și Tiparul Sfintei Monastiri Neamțu, 1941, XVIII + 637 pp., prețul 250 lei (Diac. Gh. I. Moisescu) . 704—709
- Olgiati Francesco, Mons., *Schemi di conferenze*, ed. V, Milano 1940 (Arhim. Iuliu Scriban) . . . . . 454—457
- Pavel, Constantin C., *Tragedia omului în cultura modernă* București 1941, 70 pp. (Ștefan Cârstoiu) . . . . . 590—592
- Popescu, Teodor M., profesor, *Necesitatea studiilor istorice și patristice în Biserica ortodoxă. — Însemnătatea tradiției creștine pentru ortodoxie* — (Extras din revista *Studii Teologice*, an VIII, vol. 2, 1940), București, Tipografia Cărților Bisericești, 1941, 31 pp.; fără preț. (Pr. Petre Vintilescu) . . . . . 74—76
- Procès-verbaux du premier congrès de Théologie orthodoxe à Athènes, 29 Novembre — 6 Décembre 1936.* Publiés par les soins du Président Prof. Hamilcar S. Alivisatos. Atena (Pyros) 1939, form. 8 mare, 540 pp. (Teodor M. Popescu) . . . . . 209—215

	<u>Pagina</u>
Rezuş Petru, Dr., <i>Desvoltarea dogmatică</i> , Cernăuți 1938, Tiparul Glasul Bucovinei, 143 pp.	215—217
— <i>Tradiția dogmatică ortodoxă</i> , Tiparul Tipografiei diecezane, Caransebeș 1939, 307 pp., lei 150 .	217—221
— <i>Aghiologia ortodoxă</i> , Caransebeș 1940, Tiparul Tipografiei diecezane, 393 pp., (N. Chițescu) . . .	221—224
† Tit Mitropolitul Bucovinei, <i>Ectenii și rugăciuni pentru timpuri de războiu</i> , București 1941, Tipografia Căr- ților Bisericești, 64 pp., prețul 75 lei (Arhim. Iuliu Scriban)	458
Zancow Ștefan, Protopresviter Dr., <i>Българската пра- вославна църква отъ освобождението до наст- ояще време (Biserica bulgară de la eliberare până în prezent)</i> , Sofia 1939, 372 pp. (S. Simeonov) . .	313—315

NOTE BIBLIOGRAFICE

- Lucrări cu caracter general*, 81—83, 225—228, 316—318, 459—461,
593—595, 710—713.
Teologia exegetică, 228—229, 318—319, 713—714.
Teologia istorică, 84—89, 229—234, 319—322, 416—463, 595—
596, 714—719.
Teologia practică, 89—91, 234, 323—325, 463—465, 596—597,
719—721.
Teologia sistematică, 91—96, 234—242, 325—326, 465—468, 597
—598, 721—722.
Preotul D. I. Balaur, Preotul Gr. Cernăianu, Gh. Cronț, Preotul
P. Iacobovski, Diac. I. Lancrănjân, Teodor N. Manolache,
Diac. Gh. I. Moisescu, Iosif E. Naghiu, Paul I. Papadopol,
Const. C. Pavel, Dumitru St. Popescu, Diac. I. Pulpea,
Dr. P. Rezuş, S. Simenov.

CRONICA INTERNĂ

<i>Alegerea de episcop al Argeşului</i>	342—343
<i>Alegerea de episcop al eparhiei Caransebeşului</i>	339—342
<i>Apostolatul Bisericii ardelenne în Basarabia și Transnistria</i>	605—613
<i>Basarabia s'a întors acasă</i>	473—474
<i>Chemarea I. P. S. Patriarh Nicodim pentru subscrierea la împrumutul reîntregirii</i>	471—472
<i>Cuvântul I. P. S. Patriarh Nicodim de ziua biruinței ar- matei române pentru recucerirea Basarabiei</i>	470—471
<i>Cuvântul și îndemnarea I. P. S. Nicodim pentru Adunarea obștească plebiscitară</i>	601—603

	Pagina
<i>Dania Sfintei Patriarhii pentru bisericile din ținuturile desrobite</i>	470
<i>Evreii de religie mozaică nu pot trece la alt rit</i>	253
<i>Felicitări de Crăciun și Anul nou 1941</i>	108—110
<i>Formulă pentru pomenirea la slujbele bisericesti a Conducătorului Statului</i>	488
<i>Hirotonia în arhieriu a P. C. Arhimandrit Veniamin Nistor noul episcop al Caransebeșului (Diac. Gh. I. Moiescu)</i>	343
<i>Inaugurarea atelierului de obiecte bisericesti al Institutului Biblic (Pr. Dimitrie I. Balaur)</i>	257—258
<i>Intervenția I. P. S. Patriarh D. D. Nicodim pentru suprimarea impozitului pe venitul epitrahilului (Pr. Chiril Popescu)</i>	494-499
<i>Împărțirea premiilor absolvenților școlii de pictură bisericască</i>	253—254
<i>Înscăunarea celui dintâiu episcop ortodox al Timișoarei</i>	251—252
<i>Inscăunarea Inalt Prea Sfințitului Tit la Mitropolia Bucovinei</i>	250—251
<i>Inscăunarea P. S. Veniamin noul episcop al Caransebeșului</i>	613—615
<i>Investitura noilor chiriarii</i>	244—250
<i>Investirea P. S. Episcop Veniamin al Caransebeșului</i> .	343—345
<i>Lucrarea culturală, misionară și filantropică în eparhia Mitropoliei Olteniei</i>	110—116
<i>Lucrarea culturală-misionară în eparhia Argeșului (Diac. Gh. I. Moiescu)</i>	491—493
<i>Lucrarea misionară peste Nistru (Arhim. Iuliu Scriban)</i>	621—638
<i>Mișcarea culturală și misionară în episcopia Dunării de jos</i>	493—494
<i>Moartea arhimandritului maior în rezervă Iustin Șerbănescu</i>	489—490
<i>Moartea dascălului de psaltichie Nicolae Severeanu</i>	252—253
<i>Moartea mitropolitului de Blaj Dr. Alexandru Nicolescu (Diac. Gh. I. Moiescu)</i>	346
<i>Moartea preotului Teodor Bălășel (Arhim. Iuliu Scriban)</i>	254—257
<i>Oprirea preoților de a mai face politică</i>	107—108
<i>Pastorala I. P. S. Patriarh Nicodim pentru cinstitirea eroilor</i>	345—336
<i>Pastorala I. P. S. Patriarh pentru îndemn la liniște și la înfrățire (Diac. Gh. I. Moiescu)</i>	103—105
<i>Pastorala I. P. S. Mitropolit al Moldovei împotriva bolșevismului și comunismului, (Arhim. I. Scriban)</i> .	723—725
<i>Pentru îngrijirea cimitirelor</i>	346—347
<i>Proclamația d-lui General Ion Antonescu către țară</i> . .	337—339
<i>Poectul de lege pentru organizarea învățământului religios</i>	475—486
<i>Răspunsul D-lui General Ion Antonescu la telegrama I. P. S. Patriarh Nicodim</i>	346
<i>Războiul Sfânt de desrobire</i>	337
<i>Reaparitia revistei Luminătorul</i>	105—106
<i>Reclădirea bisericii catedrale din Chișinău</i>	486—488
<i>Reorganizarea vieții bisericesti din Bucovina</i>	474

	Pagina
<i>Retragerea din scaun a I. P. S. Gurie Mitropolitul Basarabiei și a P. S. Dionisie episcopul Cetății-Albe-Ismail . . . . .</i>	615—616
<i>Schimb de telegrame . . . . .</i>	103
<i>Scrisoarea comandantului unei unități care luptă pe front adresată I. P. S. Patriarh Nicodim (Diac. Gh. I. Moiescu) . . . . .</i>	603—605
<i>Scrisul Crăciunului (Arhim. Iuliu I. Scriban) . . . . .</i>	725—740
<i>Telegramele trimise de I. P. S. Patriarh Nicodim cu prilejul Sf. Paști, M. S. Regelui Mihai I, M. S. Reginei Mame Elena și D-lui General Ion Antonescu și răspunsurile primite . . . . .</i>	243—244
<i>Telegrama I. P. S. Patriarh Nicodim trimisă D-lui General Ion Antonescu . . . . .</i>	346
<i>Telegrama de felicitare trimisă d-lui Mareșal Ion Antonescu de către I. P. S. Patriarh Nicodim și răspunsul d-lui Mareșal Ion Antonescu . . . . .</i>	469
<i>Telegrama de bună urare trimisă M. S. Regelui Mihai I, de către I. P. S. Patriarh Nicodim, cu prilejul împlinirii unui an de nouă domnie . . . . .</i>	599
<i>Telegrama trimisă d-lui Mareșal Ion Antonescu de către I. P. S. Patriarh Nicodim, la împlinirea unui an de rodnică guvernare . . . . .</i>	599—600
<i>Telegrama trimisă M. S. Regelui Mihai I și d-lui Mareșal Ion Antonescu de către I. P. S. Patriarh Nicodim cu prilejul luării Odesei și răspunsurile primite . . . . .</i>	600—601
<i>Telegrama de felicitare trimisă M. S. Regelui Mihai I, de către I. P. S. Patriarh Nicodim la împlinirea vârstei de douăzeci ani . . . . .</i>	601
<i>Temelii de lucrare misionară și culturală în Arhiepiscopia Bucureștilor . . . . .</i>	616—621
<i>75 de ani de la înființarea Academiei Române (Diac. Gh. I. Moiescu) . . . . .</i>	348—349
<i>Tipărituri ortodoxe în Ardealul cedat (Iosif E. Naghiu) . . . . .</i>	349—350

CRONICA EXTERNĂ

<i>Alexandria . . . . .</i>	117
<i>America . . . . .</i>	117—118, 264
<i>Antiohia . . . . .</i>	118—119
<i>Bulgaria . . . . .</i>	119—124, 259—260, 351—376
<i>Cehia . . . . .</i>	124, 260—261
<i>China . . . . .</i>	125, 261
<i>Chipru . . . . .</i>	125
<i>Constantinopol . . . . .</i>	125
<i>Finlanda . . . . .</i>	126
<i>Franța . . . . .</i>	126
<i>Grecia . . . . .</i>	261—262

	Pagina
<i>Țugoslavia</i>	262
<i>Japonia</i>	500—504
<i>Lituania</i>	127, 262
<i>Polonia</i>	127—128, 263
<i>Rusia sovietică</i>	263—264, 637—640
Pr. D. I. Balaur, Pr. Gr. Cernăianu, Pr. P. Iacobovschi, Pr. Teodor Iordache, Diac. Gh. I. Moiescu, Pr. Nic. M. Nicolae, S. Simeonov.	

CRONICA REVISTELOR

<i>Deosebirea între troița-monument și crucea românească</i> (M. I. M., <i>Universul</i> , 18 Februarie 1941)	100
<i>Duhul ortodoxiei</i> (Dr. Const. C. Pavel, <i>Viața adevărată</i> , an VII (1941) nr. 3-4, pp. 8-9)	332
<i>Enciclopedia ortodoxiei</i> (Pr. D. Buzatu, <i>Renașterea</i> , nr. 11-12, 1940)	98—99
<i>Erezie muzicală</i> (Dr. Nicolae Ursu, <i>Buletinul Sf. Episcopii Ortodoxe Române a Timișoarei</i> , an II (1941) nr. 8)	97—98
<i>Esseu și dogmă</i> (Ioan Roman, <i>Curentul Literar</i> , seria II, an III, nr. 111)	334—334
<i>Formele cultului în ortodoxie</i> (Pr. Const. Platon, <i>Cronica Romanului</i> , an XVII (1940), nr. 11-12, pp. 380-384)	100—101
<i>Icoanele</i> (<i>Radio România</i> , an I, nr. 7-8)	99
<i>Îndreptățirea postului</i> (Dr. D. I. Belu, <i>Foaia Diecezană</i> , an LVI (1941) nr. 13-14)	333
<i>Înviorarea activității centrelor parohiale</i> (<i>Renașterea</i> , an XX (1941), pp. 172-178)	331—332
<i>O învinuire și o propunere</i> (Pr. Gh. Iacobescu, <i>Clerul Dâmboviței</i> , an XVII, nr. 9, pp. 10-11)	327—328
<i>O necesitate parohială: cronica</i> (Pr. Ioan Racoveanu-Nera, <i>Foaia Diecezană</i> , an LVI (1941), nr. 7)	102
<i>Preoți ai învierii</i> (Pr. Marin S. Diaconescu, <i>Păstorul Ortodox</i> , an XXII (1941), nr. 3-4, pp. 86-91)	328—330
<i>Singuri preoții sunt vinovați?</i> (M. Mihăileanu, <i>Păstorul ortodox</i> , an XXII (1941), nr. 3-4, pp. 83-85)	330—331
Teodor N. Manolache.	

SUPLIMENT

<i>Sumarul ședințelor Sf. Sinod, din anul 1940</i>	32—55
<i>Sumarul ședințelor Sf. Sinod, din anul 1941</i>	1—40

IV. CRONICA INTERNĂ

Pagina

Arhim. IULIU SCRIBAN, <i>Pastorala Înalt Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei împotriva bolșevismului și comunismului. Scrisul Crăciunului . . . . .</i>	723—740
DUMITRU ST. POPESCU, <i>Indice de nume și locuri . . . . .</i>	741—768

V. SUPLIMENT

Partea oficială

<i>Dezbaterile ședințelor Sfântului Sinod, din anul 1940 . . . . .</i>	32— 55
<i>Dezbaterile ședințelor Sfântului Sinod, din anul 1941 . . . . .</i>	1— 40
<i>Tabla de materii pe anul 1941 . . . . .</i>	I —VIII

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la **Palatul Sfântului Sinod**, Str. Antim 29, București V, cu mențiunea: pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.

ABONAMENTUL

În Țară:

Pe an . . . . . 200 lei
Un număr . . . . . 40 lei

În Streinătate:

Pe an . . . . . 500 lei
Un număr . . . . . 80 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc Administrația, se trimit pe adresa: **Consiliul Central Bisericesc**, Str. Maria Rosetti, 63, București III, cu mențiunea: pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.